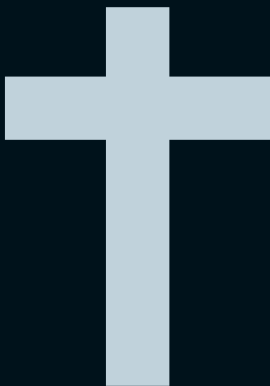

Gos Nge Ek Ka Ei
Sinim Kin Ngołum

The New Testament in the Nii Language of Papua New Guinea

Gos Nge Ek Ka Ei Sinim Kin Ngolum
The New Testament in the Nii Language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen long tok ples Nii long Niugini

copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nii

Dialect: Central Wahgi

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2018-04-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Mar 2025 from source files dated 31 Aug 2023

57529bce-9e23-5350-904d-243a1b359818

Contents

MASYU	1
MAK	88
LUK	142
JON	233
APOSEL	302
ROM	378
1 KORIN	424
2 KORIN	472
GALEISIYA	500
EPESES	514
PILIPAI	529
KOLOSII	539
1 TESILONAIKA	549
2 TESILONAIKA	557
1 TIMOSII	562
2 TIMOSII	573
TAISIS	581
PALIIMON	586
EIPRU	589
JEIMS	625
1 PIISA	638
2 PIISA	651
1 JON	659
2 JON	671
3 JON	673
JUS	675
REPELEISIN	679

Jiisas Nge Ek Ka Masyu Pulum

Jiisas Nge Kupam Nol Embe
(Luk 3:23-38)

¹ Ei Jiisas Kraiss nge kupam nol tilap ei, Deipis nge tilap. Nga Deipis eim Eiparam nge tilap ende.

² Eiparam eim kingam Aisik, Aisik eim kingam Jeikop, Jeikop eim kingam Jura ni angim nol pei.

³ Jura eim kingam Peres kin Sara, el elip menjngil ei Tamar. Peres eim kingam Esran, Esran eim kingam Ram, Ram eim kingam Aminarap.

⁴ Aminarap eim kingam Neison, Neison eim kingam Salmon.

⁵ Salmon eim kingam Bowas, eim mam Reiyap. Bowas eim kingam Opes, eim mam embe Rus. Opes eim kingam Jesii.

⁶ Jesii kingam King Deipis, Deipis eim kingam Solomon. Mam ei ok Yuraiya nge ambim.

⁷ Solomon eim kingam Riyapom, Riyapom eim kingam Apaisa, Apaisa eim kingam Asa.

⁸ Asa eim kingam Jiyasopas, Jiyasopas eim kingam Joram, Joram eim kingam Yusaiya.

⁹ Yusaiya eim kingam Josam, Josam eim kingam Eiyas, Eiyas eim kingam Esekaiya.

¹⁰ Esekaiya eim kingam Manasa, Manasa eim kingam Amon, Amon eim kingam Josaiya.

¹¹ Josaiya eim kingam Jekonaiya kin eim angim nol, kunum ele Esrel wumb Bapilon konu ele kan ngii mil punjung kongun dinga enjing ku.

¹² Kan ngii mil punjung kongun dinga erik kunum ei Jeikonaiya eim kingam Siyal-siyel, Siyalsiyel eim kingam Serapapel.

¹³ Serapapel eim kingam Apiiyur. Apiiyur eim kingam Eliyakim, Eliyakim eim kingam Asor.

¹⁴ Asor eim kingam Sarok, Sarok eim kingam Akim, Akim eim kingam Eliyur.

¹⁵ Eliyur eim kingam Eliyeisa, Eliyeisa eim kingam Masan, Masan eim kingam Jeikop.

¹⁶ Jeikop eim kingam Josep, Josep eim ambim Maria, pe Maria eim Jiisas mengim, wumb eim Kraiss nilmin.

¹⁷ Yi mil Eiparam nge tilap ele opu Deipis tonu onum. Pe wumb tilap ei nge engki nga kapil kapli muljung. Deipis nge tilap ei pei Bapilon konu kan ngii mil punjung. Ei wumb tilap engki nga kapil kapli muljung. Pe Bapilon konu kan ngii el mulangin Kraiss tonu om kunum ei, wumb tilap engki kapil kapli tonu ok mulk, yi mil muljung.

Maria Jiisas Kraiss Mengim
(Luk 2:1-7)

18 Jiisas Kraias nge ek pol yi to tu wunjung, mam Maria, Josep simba nik kuimi to mundnjung ninjing. Ba wumb tał tep to ende endnerangil, ba amb Maria Gos Gui Ka tuk wang kin amb Maria, kangil mundum.

19 Wam simba ninjing wu Josep eim wu kun ka mołpu endim. Wu ei eim kenim ni ambil kangil peng kanpi, ambil singambil simba nipi si kindmbii ni yi piim.

20 Josep eim yi piipi pupu or pim konu, Gos nge Enjel kindang opu eim kin ek yi mił nim, "Josep nim Deipis nge kingam, nim amb Maria simbii ni singambil kulerii mon! Piini! Eim kangil mołum ei Gos Gui Ka kangil eim kin mołum. Or kumb yi mił kenim.

21 Pe eim kangi endi mengmba, kangi ei embe Jiisas ninjii. Nimbil erang, kangi ei wumb pei oł kis ei kil ngopu, nga sipi orung simba ku."

22 Epi ombu pei tonu om kin, ok ek ni tor kindilmin wumb Gos oł ekii se ermbe ei piipi nilim wu ei Gos gupu ele ek keimi ei pei tor omba. Gos nge ok ek ni tor kindilmin wumb ek ei ok nirim mił, tonu om.

23 "Piini! Ambil ei kangi endi mengpi nim kin kangil ei embe Emanuwel, ningii," pa yi nim. (Ei pułe yi mił, 'Gos sinim kin ouni mołum.')

24 Josep or kumb er kenim mił, angpi pupu owundu nge

enjel nim ek mił piipi, pupu eim ambim sim.

25 Ba eim kin tep to endnenjingil, eim kangi mengim kunum ei, eim kangi ei embe Jiisas nim.

2

Wumb Orundung Konu Epi Wu Kombur Ok Kangi Kenjing

1 Maria Jiisas mengim konu kembis embe Beslem ei Juriya konu owundu mei konu ele Eros King mułum kunum ei Jiisas mengim. Ekii se wu kombur ał mani eni tonu onum konu orung tonu ele wu noman pim wu ombu ok Jerusalem konu ok yi ninjing.

2 "Kangil konj endi mam mengim ei Jura wumb King mułmba nge tonu om; ei jili palim? Sin kenjpin ni eim tonu om konu ele kanjip konj ei tonu o peng kanpin eim embe ambil tonu kindpin ngumun ei nge onmun," yi ninjing.

3 King Eros eim ek ei piipi, tungu enim. Nga wumb Jerusalem konu mulnjung wumb ei Eros kin tungu enjing ku.

4 Pe King Eros eim kułmał kałmin wumb owundu ni Esrel wumb num noman pim wumb ei pei neng kułou tunjung. Tangin, eim wu ombu kii sim. "Gos kindim wu Kraias konu jili mił tonu omba?"

5 Wumb ei ek yi ninjing, "Beslem konu kembis ni Juriya mei owundu ok wumb

oġ ekii se tonu omba piipi nilim wu mon yi miġ puġum ei paġim,” ninjing

6 ‘Nim Beslem konu kembis, Jura konu owundu wii mon. Nim konu owundu miġ mulnjii. Nimbil erang, nim kin wu owundu endi omba wu na nge tilap eġe Esrel wumb eim ekii singii tep ermbe.’ ”

7 King Eros eim popuġ sim, ba eim nge wu ombu aġ konu orundung noman pim wu ombu wii tang wangin kin, wu ombu kii sim. “Enim eni tonu oġum konu orundung wu, enim kanjip ei kunum nenj tonu wang kenjing?”

8 Pe King Eros ek yi nim, “Enim Beslem konu puk kin kongun dinga er andik, kangil ei kan singii. Kan sik, nga orung ok na nengin kin, na yi ku pup men top ermbii,” pa nim.

9 King Eros ek nim miġ piik punjung. Pe nga en enim eni tonu oġum konu molk, kanjip kanik kanjip ei, en enim pungi konu kumb se pang kanik ekii se punjung. Pe kanjip ei pupu, kangii pim ngii eġ tonu kun pim.

10 Wu ombu en enim kanjip ei nga kanik kin wu ombu ka ka piinjing.

11 Pe ngii eġe nirik punjung. Puk kenjing ni kangii ei mam Maria kin mulnjunguġ. Pe wu ombu en enim mong gopsing pii polk molk, men tok erik, en enim kon apsik, ond muġ tuk eġe muru

ka toġum epi ni, dup kilangin muru ka toġum ei ni, gol ni kangii Jiisas ngunjung.

12 En enim epi or pinjing konu, or kumb kenjing ni Gos yi nim, “Enim King Eros kin orung punerngii mon! Andlam eipi endi puk kin en enim konu pungi,” nim. Yi neng kin, wu ombu en enim andlam eipi eġe puk, en enim konu eġe orung punjung.

13 Pe wu ombu orung punjung. Pangin, Josep or pepi or kumb kenim ni, Owundu nge enjel opu yi nim, “Nim angkin, kangii ei mam teġe siki Eris konu sipnjii. Enim orung ongii kunum ei, na ek nimbii. Pe King Eros eim kangii ei to kundmbii ninim,” pa nim.

14 Pe Josep eim kangii ei kin mam teġe epi tuk mii memb si mengpi Eris konu sipim.

15 Pe Josep eim ni Eris konu owundu mulangin kin King Eros eim kapli kulmba.

Oġ ekii se tonu omba ei piipi nilim wu ei kin Gos Owundu eim neng, ek ei keimi paġim. Eim ek yi nirim, “Na kangii ei Eris konu moġum ei na wii tamb tor omba.”

*“Kangii Pei To Kundei!”
Nipi, King Eros Yi Nim*

16 Pe king Eros ei piim ni, eni tonu oġum noman pim wumb ei, na ek ei ekii sinenjing mon, yi peng kin, eim popuġ kis sim. Sipi, eim wu kombur kindang puk Beslem konu ni konu orung mandi sim konu eġe puk, kangil kembis kung ngii taġ o pum

kangil ombu to kundngii nipi kindim. Eim yi piim wu noman pim wu ombu ok ninjing kunum ei kangi endi king mułmba nge tonu om ei, na en enim kii sinj kunum ei piik ninjing.

¹⁷ Kumb ok ek ni tor kindilmin wu Jermaiya gupu ełe Gos ek nipi tor kindrim, ek ei keimi tonu om.

¹⁸ "Rama konu Beslem konu owundu endi salim wumb ek tanginmin dinga piinjing. Amb ke owundu nik, ek kaimb er ninim ni piinjing. Resel eim kingam noł piipi ke nim. Wumb eim noman er ka erngii pinerim mon. Nimbił erang, eim nge kingam noł pei mulenjing, wumb to konduk poru ninjing."

¹⁹ Ekii se, King Eros kułang kin, Josep or pepi or kumb kenim ni, Gos Owundu enjel kindang opu eim kin ek yi nim.

²⁰ "Nim kangi ei mam teł sikin, Esrel mei ełe si kind orung pui!" nim. "Wumb kangi to kundngii enjing wumb ei kolk poru ninjing," pa yi nim.

²¹ Pe Josep eim kangi ei kin mam teł si mengpi, Esrel wumb mei konu ełe sipim.

²² Ba eim piim ni, wu Arkelos eim arim Eros mułum konu eim King mułum ninjing. Yi nengin kin, Josep eim konu ełe ba gał erim. Pe nga kunum endi eim or kumb er kenim ni, Gos eim

kin ek nim. Pe eim Galilii konu orung pum.

²³ Eim pupu konu endi 'Nasres' niłmin konu ełe pupu mułum. Oł ekii se tonu omba piik niłmin wumb ninjing ek ei keimi tonu om ei yi mił, "Eim Nasres konu ełe wu."

3

Jon Wumb Noł Pendilim Wu, Ei Ek Ni Tor Kindim
(Mak 1:1-8, Luk 3:1-18, Jon 1:19-28)

¹ Kunum ełe Jon wumb noł pendilim wu ei opu, eim Juriya wumb konu mei wii sim konu ełe mołpu ek ni tor kindim.

² Eim ek dinga nipi yi nim, "Enim noman ak tungii! Nimbił erang Gos sinim tep er mołum ei enim kin mandi onum."

³ Jon omba nge, Gos eim ek ni tor kindilim wu Aisaiya gupu ełe ni tor kindrim, ek yi mił nirim,

"Mei wumb mulenjing konu ełe wu endi ek dinga nipi wii top mułum. 'Owundu nge andlam er kun erei! Owundu omba nge piik, enim noman tuł er kun erik mułngii.'"

⁴ Jon eim konduk kindilim kon, ei kung kamil ngenj ełmin kon ei kindpi, kan eim kend ełe tuk si tałpi ei ka ngenj elim. Eim kuni nołum kuni ei guimbi gulnjambi ni ka piimi muł ombu nopolu yi elim.

⁵ Kunum ełe Jerusalem wumb ni Juriya konu orung

orung wumb pei noŀ Joran konu orung wumb pei ok Jon muŀum konu onjung.

⁶ Nga en enim oŀ kis ombu ni tor kindik erangin ni, noman ak tok erik kin Jon en enim noŀ Joran eŀe noŀ pendpi ngum.

⁷ Jon eim kenim ni, wumb kolk nga konj onerngii piik eŀmin ni Lo ek piik ekii siŀmin wumb ombu ok noŀ pimin nik onjung. Ei eim kanpi ek nipi yi nim, “Enim ka wembii nge kingam miŀ noŀ noman kis piik enjing, wumb nii enim neng oŀ ekii se tonu omba ei Gos nge popuŀ owundu ei tungu pungii nge onmun?”

⁸ Enim noman ak tungii nge, oŀ kun erik, noman ak tok eŀmin oŀ ei miŀ kun erangin wumb keningii,” pa nim.

⁹ “Enim noman tuk eŀe yi piinerngii, ‘Eiparam ei sin nge kupenjpın,’ sin noman ak tunermin ei kapli yi ni piinerngii. Gos eim kapli ya kom ku ombu erang, Eiparam nge kingam noŀ muŀngii. Muŀangin, Gos enim topu tor kindmba.

¹⁰ Pe nga tui mer ond puŀ eŀ palim. Ond pei mong ka tunaŀmin, ond ombu koŀmung tok dup keŀngii.

¹¹ Na Jon enim noŀ mendpiŀ eŀe noŀ pendind ei, enim noman ak tangin pendind. Ba Gos kindang wu endi ekii se omba wu, ei eim dinga ei dinga wii, na dinga ei kapli enanim. Na wu kun ka moŀaŀ pim kin, eim simb su ei si kindmbii ei kapli enand

mon. Nga eim enim wumb kopur Gos Gui Ka ei ngang singii ba wumb kopur Gos kin pii gii ninanmin wumb ei Gos nge popuŀ kis ei dup ningiŀ eŀe muŀngii.

¹² Pe Gos kindim wu Kraiŀ, eim angii eŀe ambiiŀi kuni mong wiis kapur ei sik sik tang, wiis tindkan si kindpi wiis kuŀou toŀmun ngii eŀe nirik kindmba miŀ yi elim. Nga wiis rais tindkan ei sipi dup eŀe kindmba, dup kumbuŀpu nga nopu yi elim dup endi mon. Kunum kunum nopu paŀilim dup.”

Jon Jiisas Noŀ Pendim

(Mak 1:9-11, Luk 3:21-22)

¹³ Kunum eŀe Jiisas eim Galilii konu si kindpi, noŀ Joran konu orundung Jon kin pum. Jiisas Jon angii eŀe noŀ pimba nge pum.

¹⁴ Ba Jon eim erang kin Jiisas eim noman ak topu pimba nipi erim, “Na nim kin noŀ pimbii, ba nim nimbii erang na kin on?” a nipi Jon eim Jiisas kin ek yi nipi orung kindim.

¹⁵ Ba Jiisas ek nipi orung kindim, “Mon, pe Gos nge noman eŀe oŀ kun paŀim miŀ yi na kin enjii ei kapli,” nim. Yi miŀ neng, Jon eim ek ekii sim.

¹⁶ Jiisas eim noŀ pepi poru nipi, noŀ si kindpi sikir tonu om ni ei epin wuŀ aŀ pang, Gos nge Gui Ka ei mani om. Sinim kei Kurmuŀ ninmin ei miŀ opu Jiisas kin muŀum.

¹⁷ Pe ek endi epin konu eŀe tor om ek ei yi nim, “Kangi ei, na kangii mendpiŀ, na eim

noman ngond. Na noman ka eim kin pa'lim," pa nim.

4

*Seisen Ek Nemb Jiisas Oł Ermba Mił Kenmbii Ni Piim
(Mak 1:12-13, Luk 4:1-13)*

¹ Kunum ełe Gos Gui Ka ei Jiisas sipipi wumb mulenjing konu ełe mułang kin, Seisen eim Jiisas ermba oł ei kenmbii nipi ek nimba pum.

² Jiisas eim kuni nunarpi mułum, kunum ei kunum 40 epin, tinga pei mułum. Moł pang, eim kuni owundu tang piipi mułum.

³ Pe Seisen Jiisas kin ek neng ermba oł ei kenmbii ni piim Seisen yi piipi kin, ei Jiisas mandi tor opu ek nim. "Nim Gos kingam mendpił pim kin, kaplı nim ya kom ku mołum ei ek nen kin bres penglı!"

⁴ Ba Jiisas ek dinga nipi orung kindpi yi nim, Gos ek ka ok nirim mił yi ninim, 'Bres mendpił ei wumb noman ełe konj ngunermba mon. Ba Gos nirim ek ni tor onum ek ei, wumb noman konj ngonum.' "

⁵ Jiisas eim ek yi neng kin, Seisen Jiisas sipipi, Jerusalem men ngii owundu ełe ei tonu mendpił sipim. Sipipi, engdang engim.

⁶ Engang, ek nipi yi nim, "Nim Gos nge kingam pim kin, ełe nim puku sikin mani pan, Gos ek ninim mił,

'Enjel kindang neng ok, nim enim angıł embiłangin, nim simb ełe

ku ni epi endi nim tunermba,' " pa nim.

⁷ Nga Jiisas ek yi nim, "Gos nge ek ka nga ninim, 'Ninim nge Gos Owundu ermba oł ei kenmbii ni enerii mon!' ninim," pa nim.

⁸ Nga Seisen eim Jiisas nga sipipi, komung owundu endi pim konu ełe sipim. Sipipi, konu owundu orung orung pei andan topu, konu ka wii owundu pei wu king tep er mołmun konu ei kenjingıł.

⁹ Nga Siesen Jiisas kanpi yi nim, "Pe nim na kin simb ełe ming gopsing pii polkun, na kin men tokun enjii, kaplı na nim konu ka wii ni epi ombu pei ngumbii," nim.

¹⁰ Pe Jiisas ek yi nim, "Nim Seisen po! Gos ek ka ok nirim mił yi ninim, 'Nim Gos Owundu nge embe ambił tonu kindkin men tokun enjii. Erkin, eim kongun ei mendpił enjii,' Gos nge ek ka yi ninim," pa nim.

¹¹ Yi neng kin, Seisen Jiisas si kindpi pum. Pang kin, enjel ok Jiisas paki tunjung.

*Galilii Konu Jiisas Kongun
Pułngun Mondpu Erim*

(Mak 1:14-15, Luk 4:14-15)

¹² Jiisas piim ni Jon kan ngii kindinmin ninjing. Nengin piipi, Galilii konu ełe pum.

¹³ Pupu, Naseres konu si kindpi, Kapaniyam konu ełe pum. Kapaniyam ei noł gopu owundu ełe orundung sim. Nga konu orung Sepulan ni Napsalii konu tał ełe orung sim.

14 Yi miġ erang kin, pe ok ek ni tor kindiġmin wu Aisaiya gupu eġe Gos ek nirim ei yi miġ nirim,

15 “Sepulan mei konu ni Napsalii mei konu eġe andġam pupu noġ gopu owundu eġe pupu orung noġ Joran tor punum. Galilii konu ei torung wumb eipi wumb konu.

16 Konu eġe wumb noman tuk eġe emii miġ peng molk oġ kis erik mulnjung wumb ei tiġang owundu ei kaninmin! Nga wumb noman tuk ei emii tuk molk kulk poru ninjing konu miġ moġmun, ba tiġang ei Jiisas enim wumb kin om, ei tiġang erang nimba. Emii konu kuġngii nge moġmun, tiġang ei ok orum poru nim!”

17 Kunum eġe Jiisas kongun puġngun mondpu ek ni tor kindpi wumb ngum. Ngopu, yi nim, “Gos epin konu sinim tep enim ei, enim kin mandi poru ninim, kapġi enim oġ kis si kindiġ noman tuk eġe ak tok erngii,” pa nim.

Jiisas Wu Kapġi Kapġi Eim Kin Ekii Singii Nge Wii Tum.

(Mak 1:16-20, Luk 5:1-11)

18 Jiisas eim Galilii noġ gopu owundu wer eġe pupu endim. Pupu kenim ni, wu angim angim taġ, endi Saimon nge embe nga endi Pisisa. Nim eim angim Endru teġ noġ gopu eġe omu kon poġ simbiġ ni er mulnjunguġ. Wu taġ eġe elip omu toġmbuġ kongun ei erkiġ kin ku silmbiġ.

19 Pe Jiisas eim wu taġ kanpi kin ek yi nim, “Elip na kin ekii singiġ nge wel! Wangiġ, na elip wumb eipi nengiġ na kin ekii singii nge nip ngumbii,” pa nim.

20 Kunum ei mendpiġ omu kon ni epi si kindpiġ, sikir pukuġ, Jiisas pum konu ekii se punjnguġ.

21 Nga Jiisas noġ wer eġe pupu kenim ni angim taġ, endi Jeimis, Sependii kingam, angim Jon teġ erinjngiġ kin omu kon er ka er mulnjung. Muġangin, ei tonu noġ kanu eġe molk erinjngiġ Sependii kin er mulnjung. Nga Jiisas eim wu taġ wii tum.

22 Pe sikir wu taġ erinjngiġ Sependii si kindiġ, Jiisas pum konu ekii se punjnguġ.

Jiisas Wu Amb Pei Er Ka Erim

(Luk 6:17-19)

23 Jiisas eim Galilii konu orung pei endim. Andpi, en enim men ngii konu eġe pei ek ka ni tor kindpi wumb ngopu ek ei Gos sinim tep enim miġ nipi ngum. Ngopu kin, eim wumb ngenj eġe ening kanim kanim ening, ei er ka erim.

24 Eim erim oġ ei, wumb ek poġ to pangin Siriya konu orung orung wumb piik, pe wumb ening kanim kanim pim wumb ni, ngenj kumbii erpi, kinj num wumb, ni keku tum wumb ni, simb angġi mapi erim wumb ni gui kis tuk muġang ni ening kanim kanim pim wumb ei

pei tu wunjung. Wumb ei pei Jiisas eim er ka erim.

²⁵ Pe wumb tilap owundu punjung wumb ei, Galilii konu ni Dekapolis konu ni, Jerusalem konu ni Juriya konu ni noł Joran orung wumb pei ok Jiisas pum konu ekii se punjung.

5

Jiisas Eim Tonu Komung Ele Ek Yi Nim

¹ Jiisas kenim ni wumb tilap owundu pei ok, eim kin ongii nge onjung. Ok kin, pe eim komung ele tonu pupu mułum. Nga eim nge ekii silmin wumb eim mułum konu kułou tunjung.

² Pe Jiisas eim ek man ek nipi, eim nge ekii silmin wu ombu ngum.

³ “Wumb Gos Gui Ka nge simin nik wii mulnjung wumb, ei ka piyangin. Gos konu ele tep er mołum epi ei eim nge.

⁴ “Wumb eipi oł kis erangin kin wumb ei ke nik mułngii wumb ei ka piingii. Gos wumb ombu kin noman er ka ermba.

⁵ “Wumb en enim embe ambil tonu kindnanmin wumb, ei ka piingii. Ei en enim Ernjing Gos epi ka pei ngumba nirim mił, ei pei singii.

⁶ “Wumb kombur en enim noman ele kunum kunum ei oł kun ka er mułngii wumb ei, en enim ka piingii. Gos

en enim epi pei ngang kapli ermba.

⁷ “Wumb kombur en enim wumb eipi kin kaimb singii ei ka piingii. Gos en enim kin kaimb simba ku.

⁸ “Wumb noman tuk kun ka simba wumb ei, en enim ka piingii. En enim Gos kapli keningii.

⁹ “Wumb kombur en enim wumb eipi kin noman ende pimba nik kongun dinga enmin wumb, ei ka piingii. Gos wumb ei kin yi nimba. ‘Enim nanim kingam noł,’ pa nimba.

¹⁰ “Pe wumb en enim Gos nge oł kun erangin, wumb eipi ok en enim kin oł embin tui erngii, ei en enim ka piingii. Gos sinim tep elim konu ei en enim nge konu simba.

¹¹ “Pe enim na ek ekii sik erik endangin, wumb eipi enim kin ek ngok, ek kis kanim kanim kend nik ngok, enim kin kis yi enjing kin kapli enim ka piingii.

¹² Pe enim noman ka seng ka piingii. Enim nge kumep ka singii epi ka wii ei tonu epin salim. Yi mił, wumb Gos nge oł ekii se ermba piik ni tor kindilmin wu, ombu ok kin yi enjing ku,” pa nim.

Enim Wumb Dup Alam Mił Ni Ep Kusa Mił Mułngii
(Mak 9:50, Luk 14:34-35)

¹³ “Pe sinim mei wumb ei ep kusa mił mułmun. Ei

pule yi mił wumb oł kis ełmin wumb ei tonu mani kindik oł kis enerngii mon niłmin. Ba ep kusa singin ei poru nim kin wumb pii gii ei ep kusa singin mił poru ni si kindim. Sinim nimbil oł eramin nga opu singin ermba? Ep kusa ei singin enermba ei wumb si kindiłmin. Si kindangin, wumb kanik, simb eł kambik ełmin.

14 “Enim mei wumb eł dup tiłang mił erang mułngii. Nga konu owundu endi tonu komung ełe simba, ei koi enermba mon ku.

15 Pe wumb dup alam kałiłmin, ei sipik peł mandring ni eł kindnałmin mon. Dup ei tonu peni ełe mundangin, tiłang erang wumb ngii nirik mułngii wumb ei tiłang erang keningii.

16 Yi mił ku, enim oł kun ka ełmin ei tiłang mił wumb pei andan tangin kanik, enim Ernjing ei epin mołum, ei eim embe ambił tonu kindngii.”

Gos Nge Lo Ek Ei Palim

17 “Na op lo ek ni Gos oł ekii se ermba ombu piik nik ełmin wumb ei to tor kindmba om nik enim yi piinerngii mon. Na op lo ek ni Gos oł ekii se ermba oł wumb pei ek nik enjing ek, ei na pule nip ka erbii nge ond.

18 Na ek keimi nip enim ngond, tonu epin konu nga ya mani mei konu ei poru nimba kunum ei, mon min ek kembis endi tuk lo ek mon eł aninga endi pimba. Ek ei am punermba mon. Lo ek

yi pepi mułang, epi tor opu poru nimba,” pa nim.

19 Pe wu endi eim lo ek eł aninga endi sipipi, ek nipi wumb ngumba wu, ei eim embe tonu Gos epin konu sinim tep enim konu eł kembis wii pimba. Ba wu endi lo ek ekii sipi, nipi wumb ngopu ermba wu, ei eim embe Gos epin konu sinim tep er mołum konu eł Gos eim embe ambił tonu kindmba.

20 Na enim nind, enim lo ek kin oł kun erik erngii ei, wumb lo ek połmun wumb ni lo ek piik ekii siłmin wumb ni ełmin oł ka ei kapli to mani kindnenjing kin kapli enim Gos epin konu tep er mołum konu eł tuk punerngii mon.”

21 “Ok sinim kupenjpın noł sinjing ek ei piik poru ninjing. Enim wumb to kundnerngii mon! Nga wu endi pupu wu endi to kundum kin, wu ei kos ełe ba.

22 Ba na enim kanip nga nind, wu endi eim angim kin ek mił enjngił kin, eim kos ełe ba. Nga wu endi eim angim kin ek kis nimba, ‘Nim wu kis noman pinałim wu!’ ei eim kaunsul owundu mołum konu ba. Nga wu endi mołpu wu endi nim wu wulu mendpił nimba, wu ei dup konu mendpił ba.

23-24 Pe ninim Gos kin kułmał kelnjii nge okun, kułmał kałiłmin konu mandi angkin piinjii ni ninim angnim kin ek endi palim. Ei piikin kułmał kelnjii epi eł mond si kindkin, pukun angnim kin ek ni kun erkin

poru nikin, nga orung okun, Gos kin kulma! ka! ngunjii.

25 “Pe wu endi nim kin kos ermba neng, elip andlam el pungul konu el nim ekii sikin eim kin noman ende sekin ek ka ni enjii. Yi ninen kin, wu ei nim sipipi ek pii kun elim wu ngang, nga ek pii kun elim wu ei ngang, wu ei sipipi opu ond wumb ngang, opu ond wumb eim sipik, kan ngii el kindngii.

26 Na nim kanip nind, pe nim ku epi ngo pendin, ei kopur pei ngunen kin nim kan ngii sikir tor onenjii mon!”

Wu Amb Kilip Tonmun Ol Ei Nge

(Masyu 19:9, Mak 10:11-12, Luk 16:18)

27 “Enim kin ek ei ok tor om enim piik poru ninjing, ‘Nim wu amb eipi nge ningil enenjii mon.’

28 Ba na enim kanip yi nind, wu endi eim amb eipi endi kanpi noman to piimba wu, ei eim ol kis noman ele erpi poru nim. Wu ei lo ek ei piinerim mon.

29 Nga ninim ningil tungdung epi endi kanpi ol kis ermba, erim kin ningil tungdung kopis si kindnjii. Ei mil nim ol kis ei si kindnjii. Ninim nge ngenj orung kopur kopis kindnjii ei kapli. Mon pim kin, nim ngenj ei kopis kindnen kin, nim ngenj pei mer dup konu kis ele ba.”

30 Nga ninim angil tungdung ol kis endi erim kin, angil orung kilip to kindnjii.

Nimbi! erang nim angil tungdung kilip to kindan, ei epi kis ba ninim ngenj orung pei dup konu ba ei epi kis mendpil. Ol yi eran kin nim ngenj pei mer dup konu ele punermba.”

31 “Kumb ok lo ek endi tor orum ek ei yi nirim, ‘Wu endi eim ambim si kindmba wu, ei eim ok pupu kos pipe sipi amb ei ngumba,’ nilmin.

32 Ba na enim kanip nind, wu endi eim ambim si kindmba, ei eim ambim wu eipi kin ningil enermba wu ei lo ek to kindim. Nga wu endi ok ambim si kindim amb ei, nga wu endi simba wu, ei lo ek to kindmba.”

33 “Ek endi sinim kupen-jpin nol sinjing ek ei enim piinjing. Ei yi mil, enim ek keimi endi nik tonu kindik ek dinga nik enjing, ei to kindnerngii mon. Ba ek keimi endi ninjing kin, enim ek kun nik Owundu kumb el ninjing ek ei yi mil erngii.

34 Ba na enim kanip nind, ek keimi endi nik tonu kindik dinga enerngii mon! Enim tonu epin Gos konu sik ek endi nik dinga enerngii. Epin ei Gos eim molum konu.

35 Nga mani mei el nik ek endi nik dinga enerngii ei mon. Nimbi! erang mei ei mei kembis Gos simb salim konu. Nga Jerusalem konu nik ek endi ni dinga enerngii ei mon! Jerusalem konu ei King Owundu konu salim.

36 Na ek dinga endi kun keimi pinerang kin, eim na peng el tui topu kolmung erpi si kindmba, pa ninjii mon.

Enim peng enjin ei endi kuru erpi wu tukui mił pinermba; nga peng enjin endi ping erpi wu gał mił yi enermba mon ku.

³⁷ Ba enim wu nik mon ni owa ningii ei mendpił. Enim nga ningii, ei Seisen mendpił enim kin nei neng ninmin.”

Oł Endi Erngii Er Orung Kindnenjii Mon

(Luk 6:29-30)

³⁸ “Lo ek ei ok tonu om, ek ei kaplı enim oł yi mił erngii, ‘Nim wumb ningił ei si kindkin nin kin wumb nim ningił ei si kindngii ku. Nga nim wumb gupu mong ei si kindkin nin kin, wumb nim gupu mong si kindngii ku!’

³⁹ Ba na enim kanip nind, wumb endi enim tumbii ni ermba wumb, ei enim eim to orung kindnerngii mon. Pe wu endi nim kon taki tum kin, nga ak tan orundung tumba ku.

⁴⁰ Pe wu endi nim kin kos erpi nim kumep sinerim kin, eim nim konduk simbii nim kin, nim torung muł ełim kon ei ouni ngunjii ku.

⁴¹ Pe wumb endi eim nim kin konu mandi eł pambił nim kin, nga nim eim nga konu turii sipnjii.

⁴² Nga wu endi nim epi endi ngui nim kin, nim eim ngunjii. Wu endi nim epi endi ngan, nga ekii se nim ngumbii nim kin, nim wu ei kin buł ngunenjii,” pa nim.

⁴³ “Enim lo ek ei ok tor om piinjing ek, ei yi mił, ‘Wumb nii endi nim kin mandi mułmba wumb ei noman ngunjii. Nga nim nge

opu orung wumb ei nim eim kin kis piikin noman ngunenjii mon!’

⁴⁴ Ba na enim kanip nind, enim opu orung wumb noman ngok, nga opu orung wumb enim tumbii ni ermba wumb ei paki tok Gos kin prei erik, opu orung wumb paki tungii.

⁴⁵ Yi mił enjing kin, enim Gos epin konu ełe mołum ei enim Ernjing mił mułang kin, enim eim kingam noł mił wumb eipi kin andan tangin keningii ei enim. Gos eim eni erpi kindang opu wumb kis ka mołmun konu ełe eni pei topu tiłang enim. Nga Gos eim konu kumb erpi kindang opu wumb kis ka mołmun konu, ełe eim konu kumb kindang onum ku.

⁴⁶ Enim wumb noman ngołmun wumb ei kin noman ngunjing kin enim epi sinerngii mon. Pe wumb ku takis siłmin wumb ei oł yi ełmin ku. Ba enim nga oł kun ka wii pei erngii.

⁴⁷ Nga enim nge engnjing noł kin ek ka nik enim nipe epi ka wii enjing? Pe wumb torung ngenj eipi wumb ei oł yi ełmin ku.

⁴⁸ Yi pałim ei piik en enim oł kun ka wii erik mułngii mił, enim Ernjing Gos tonu epin konu kun ka wii mendpił mołum mił yi mułngii.”

6

Wumb Paki Tungii Oł Ei

¹ “Enim pii kun erngii enim oł ka endi, eramin wumb eipi ei sin keningii

nik yi enerngii mon. Pe enim oł yi enjing kin, enim Ernjing Gos tonu epin mołum ei, enim kumep epi ka endi ngunermba.

² “Ninim wumb epi sin-erang wii mołmun wumb, ei paki topu epi ngumbii ni pi-injii, ei nim wumb eipi kanik wii top ngumbii ni yi enjii ei mon. Ei yi mił, ek kend wumb men ngii nirik ni andłam owundu orung ełe angk prei erik wumb kanik kin, ‘Sin embe ambił tonu kindngii,’ nik ełmin mił yi enerngii. Yi ełmin ei Gos kin epi ka endi sinerngii mon! Na enim kanip nind, wumb ei en enim epi sinjing poru nim, Gos nga epi endi ngunermba mon.

³ Pe ninim wumb epi sin-ermba wumb ei epi ngumbii ni piinjii, ei yi mił. Nim angil taring orung nimbił oł enjii ei, nim angil tundung orung piinermba mon. Ei pułe yi mił. Nim wumb epi sin-ermba wumb ei koi erkin epi ngunjii ei wumb kinerngii.

⁴ Yi mił, ninim kongun kaimb sikin enjii mił yi koi er pimba. Nga nim Arnim tonu epin mołum ei nim nge epi koi er pimba, ei eim kanpi nim kin ngopu orung kindmba.”

*Prei Ełmin Oł Ei
(Luk 11:2-4)*

⁵ “Enim kunum endi prei erngii, ei wumb ek kend tok ełmin mił yi enerngii mon. Ek kend tok ełmin ei andłam eł ni men ngii kumb eł angk prei kinan erik

pengin kin wumb en enim keningii ni piik ełmin oł ei nge enerngii. Na ek keimi ni enim ngond, wumb ombu nge kumep endi ei sinjing poru ninim.

⁶ Pe kunum ełe ninim prei enjii pimba, ei nim pukun ngii nirik pukun, ondu ngokun, koi er prei enjii. Ei ninim Arnim Gos epin konu epi koi ełe mołum ei kaninim. Nga eim epi pei koi er salilim ei kanilim, eim nim ngumba,” pa nim.

⁷ “Enim prei erngii, ei torung ngenj wumb ek wii pei nik kinan kind pałmin mił enerngii. Ngenj wumb yi piinmin, ‘Nimbił erang sin ek pei nemin, Gos piimba,’ nim piik yi ełmin.

⁸ Enim wumb enmin oł ei ekii sinerngii. Ernjing Gos enim epi simin ni piimin ei Gos eim piinim. Enim eim kin kii sinerngii kunum ba eim ok piilim.

⁹ Enim prei yi mił erngii: ‘Sin Erinjpin Gos. Nim tonu epin mołun. Nim embe ambił tonu mendpił kindmin ei ka wii. Gos ninim nge sin tep er mołun dinga sin kin omba.

¹⁰ Ninim nge noman ełe tonu epin ekii sinmin mił yi ku sin ya mei eł ekii sinmin.

¹¹ Pe sin kuni kunum kunum ełe kapli ngon.

¹² Nim sin oł kis enjpin ei kil ngokun si kindnjii. Ei mił sin yi ku wumb sin kin oł kis enjing, ei sin kil ngo si kindmin ku.

13 Nim sin kin epi oł embin tui endi tonu omba kunum, nim sin kin wakin to si kindnenjii mon. Ba wu er kis ełim wu, ei sin kin omba nim sin paki tokun, tep ka er mułii.'

14 "Piimin. Enim wumb endi enim kin oł kis ermba ei nik kun enjing kin, enim Ernjing Gos tonu epin mołum, ei nim oł kis kil ngopu si kindmba ku.

15 Ba enim wumb eipi oł kis ei nik kun enenjing kin, enim oł kis erngii Gos enim oł kis kil ngopu si kindnermba ku."

Kuni Mowii Nilmin Oł Ei

16 "Pe enim kuni nunarik mowii piingii. Nimbił erang Gos eim enim kin noman ka piimba. Wumb ek kend wumb, en enim kumb dinga puk enmin. Nimbił erang wumb enim keningii ei oł yi enjing kin, wumb yi piingii wu ombu kuni mowii pek onjung ni kengii. Na ek keimi nip enim ngond, wumb epi ekii se singii kumep epi ei pe si poru ninmin.

17 Ba nim kuni mowii piin kin, noł was, kumb ningił eł erkin, kopung peng eł kalkin, yi erkin endnjii.

18 Yi mił en onjii ei, wumb nim kuni mowii pekin on ni yi kinerngii. Ba Gos eim epin konu mołum ei endeim mendpił eim epi koi er salim, epi ei piilim nga kanilim ku ei kanpi kin nim kumep epi nga ngopu orung kindmba."

Epi Ka Sik Kulou Tolmun Oł Ei (Luk 12:33-34)

19 "Enim epi ka wii kan apirik ya mei ełe kulou tunerngii. Mei ełe tumb jingamb ok epi ombu er kis erngii, nga waning wu opu waning simba ku.

20 Ba enim oł kun ka wii ełmin oł, ei nge Gos eim enim kin ka piimba ei tumb jingamb ni waning erngii wumb ni ei epin konu eł tuk puk er kis monduk enerngii mon! Nga waning wu pupu waning sipi ermba andlam sinalim mon ku.

21 Yi mił erang, en enim noman eł epi ka wii simba konu eł enim nge noman ei ełe simba ku."

Sinim Ngenj Eł Tilang (Luk 11:34-36)

22 "Ningił ei sinim ngenj ełe nge dup alam mił. Pe nim ningił ei ka pim kin, nim noman tuk kun ka sim kin, oł kun ka enjii ku.

23 Ba ninim ningił kis mołum kin, ninim noman tuk ei pei emii owundu pimba. Nimbił erang oł kis ełmin oł ei nim kin pei sepi kin, nim noman tuk ei emii er palim," pa Jiisas yi nim.

Wu Endi Kundii Tał Kin Kongun Enermba (Luk 16:13)

24 "Wu endi eim kongun wu owundu tał kin enermba mon! Nga wu ei owundu tał kin kongun erim kin, eim owundu endi kin ka piipi kin nga endi kin kis piipi ermba. Nga owundu endi kin noman

ngopu endi kin noman ngunarpin ermba ei mon. Yi mił sinim noman tał sepin Gos kongun erpin nga ku kongun erpin kunum ende enermin mon!

Epi Pei Noman Peng, Noman Nendii Piinmin
(Luk 12:22-31)

²⁵ “Yi piik na enim kanip nind. Enim konj molk, noman embin to yi piinere! Nga kuni nipe numun el yi piinerngii mon. Sinim nge ngenj ele epi nipe telmin? Sinim konj molmun ei epi owundu ba kuni ei epi owundu mon. Yi ku sin nge ngenj ei epi owundu ba alap ei epi owundu mon.

²⁶ Enim kei kaninmin ei tonu bur ni andinmin: ei kuni emb tilanmin, nga kuni tu wuk, ngii konu sinałmin. Ba enim Ernjing Gos tonu epin ei kuni ngołum. Enim kei ombu to mani kindik enim wumb molmun. Gos enim kuni ni alap ngumba ku.

²⁷ Enim molmun konu tuk el, wu nii endi eim epi endi noman erang piim kin, eim kunum kinan konj mulmbii ni piimba, ei kapli enanim.

²⁸ “Pe nimbil erang enim ngenj ele konduk ni ei noman to piinmin? Enim andaring plawa kuk nin ond kuk tonu onum, ei er onum mił nenj ei keningii. Plawa kuk ei kongun dinga enalim, nga konduk ni epi endi enalmin ku.

²⁹ Ba na enim kanip nind, ok king Solomon eim konduk

ka wii kindrim, ei ya ond kuk ka wii mił ei kindnerim mon.

³⁰ Keimi, pe kui engimb nin epi ei en enim Gos konduk mił ei ka wii akip ngang kindim. Topuł mer dup kalimmin konu el kindang dup numba. Pe nga enim konduk ni epi ei kindnermba ni piinmin min? Nimbil erang Gos epi ei enim kui pei ngunermba nik pii gii ninanmin?

³¹ Ei piik enim noman embin yi piinerngii. ‘Sinim kuni nipe kuni endi numun da, sinim noł nik piinerngii mon. Nipe noł endi numun da ni piinerngii mon. Ei sinim konduk nipe konduk endi kindmin da ni piinerngii mon.’

³² Mon, ol ombu wumb torung ngenj wumb ei, kongun yi enmin. Ba enim nge Ernjing Gos tonu epin molum ei piilim. Enim epi ombu nge pei ngang singii ku.

³³ Ba enim ol kun ka pałim mił ka erik, Gos sinim tep er molum ni piik ekii sik er mulangin kin kapli Gos enim epi eipi ombu ngumba ku.

³⁴ Yi pałim ei piik, topuł ermin epi ni noman embin yi piinerngii mon. Topuł wumb endi ei eim ermbii ni piinim epi ei enim. Nga ol embin tui endi topuł tonu omba ei, enim noman to piinerngii mon.”

7

Wumb Eipi Elmin Ol Ei

Mok Tok Yi Enejii Mon!
(Luk 6:37-38,41-42)

1 “Enim wumb kanik ek ngok erik kos piik elmin mił yi ninerngii. Enejing kin, Gos enim kin kos piinenmba ku.

2 Pe enim wumb kin erngii oł ei, Gos enim kin ermba. Nga epi wumb ngołmun mił yi ku Gos enim ngumba.

3 Nimbił erang nim angnim epi moł aninga ningił eł pałim ei kankin nin, ba ninim ningił eł ond owundu mił pałim? Ei ok si kindkin, ekii se eim nge ningił eł epi moł pimba ei si kindnjii.

4 Ond owundu mił ninim ningił pałim, ba ninim angnim kankin yi nin? “Engnan, nim ningił eł epi moł pałim, ei si kindmbii nin?” Ei pułe yi mił, sinim oł kis enmin oł ei epi moł mił, sinim nge noman tuk eł pałim ei si kindinmin.

5 Nim ek kend nge wu. Ninim ok ningił eł ond owundu mił si tor kindkin, ningił ka seng, kan kun erkin, nga angnim epi moł ningił eł pałim, ei si kindnjii,” pa nim.

6 “Enim Gos ek ka epi ka wii mił, ei nge wumb kis owu mił kaplı ngunerngii mon! Nga biis ni epi ka wii ei sipik, wumb Gos kin ek buł ngok elmin wumb, ei kung mił ngunerngii mon ku. Mon peng, wumb kung mił, biis ka wii ei en enim simb eł kamb mani kindik, nga wumb owu mił ok enim kin erik kis erngii ku,” pa nim.

Wu Endi Prei Kongun Dinga Erim
(Luk 11:9-13)

7 Enim Gos kin prei er ngungii, “Enim Gos kii sik enmin ei epi enim ngumba. Enim epi kuruk endngii, ni keningii. Enim Gos ngii ondu eł to teki teki nengin, aki tumba,” pa nim.

8 “Wumb pei Gos kin prei elmin, ei epi silmin. Epi sipmin nik kurulumun, ei kanilmin. Nga Gos ngii ondu eł to teki teki nimba wu, ei Gos eim ngii aki tołum ku.

9 Pe wu endi kingam aka numbii nimba, eim arim kom ku endi sipi ngumba min? Ei mon.

10 Nga kingam omu numbii nimba, eim arim ka wembii sipi kingam ngumba min? Ei mon ku.

11 Yi mił, enim wumb kis ei kingenjing noł epi ka noman ka pend kingenjing ngołmun. Pe sinim piimin, Erinjpin Gos tonu epin mołum ei sinim prei erpin kii sipin ninjpin kin kaplı epi ka ei ngumba ku.

12 “Wumb enim kin oł yi mił erngii nik piinmin oł ei, en enim wumb eipi kin oł yi erngii ku. Ek ei lo ek, nga Gos nge oł ekii se ermba piik niłmin wumb ek ei ende pałim.”

Konj Mułngii Konu Ondu Kembis Wii Salim
(Luk 13:24)

13 “Enim epin konu andlam kembis ele pungii. Nimbił erang andlam puk konu kis dup konu eł pungii andlam ei

owundu salim. Andlam ele wu amb ombu pei andlam ele andik molmun.

¹⁴ Ba kunum kunum konj ka mulngii konu, ei andlam kembis wii. Nga andlam puk konu ka el pungii, ei kongun dinga erngii. Erik kin, wu amb endeim endeim ni andlam ei kan singii,” pa nim.

Ek Ni Tor Kindilmin Ek Kend Wumb Ongii, Ei Kan Kun Er Mulngii

¹⁵ “Ek ni tor kindilmin ek kend wumb ongii, ei kan kun er mulngii. Ek kend wumb siipsiip ngenj mił ei torung kun ka wii mił kindik ongii. Ba noman tukrung ei owu simbii mił enim kin onmun. Ok enim pii gii ei to kis erngii nge ongii.

¹⁶ Nga enim molk ek ni tor kindilmin kend kongun er ongii, ei enim wumb ei nge ol kongun erik keningii. Nimbil erang wumb noł wain mong ond angil ele gal molulum ei silmin; min wumb ond pik mong sik, engimb min epi gal molulum ei sik yi elmin min? Mon, ei sin kapli enalmin.

¹⁷ Yi mił ku, ond ka mong ka tołum ku. Nga ond kis ei mong kis tołum ku.

¹⁸ Ond ka ei mong kis tunalmin mon ku.

¹⁹ Pe nga ond endi mong ka tunalim, ei kolmung tok, sik dup kalilmin.

²⁰ Ek ei yi mił, enim ek ni tor kindilmin kend kongun elmin wumb ei, enim keningii. Kanik, ek ei pułe piingii pa nipi ngum.”

²¹ “Wumb kombur aninga na kin ‘Owundu, Owundu,’ nik, ek dinga nik erngii wumb, Gos sinim tep er molum konu el tuk pungii ba wu endi nam Ernann tonu epin molum ni piipi, eim noman el ekii sipi endimba wu, ei eim Gos kin Owundu Owundu nimba wu, ei eim Gos kin epin konu tep er molum konu el kapli tuk ba.

²² Pe kunum owundu tonu omba kunum, ei wu amb pei yi ningii, ‘Owundu, Owundu! Na nim nge embe el ol ekii se ermiba mił piik nilmin mił ninj ningii. Nim embe el sin gui kis to si kindinpin. Nim nge embe el sin jep ol kanim kanim enjpin,’ pa ningii.

²³ Kunum ele, na ek nip orung kindip yi mił nimbii, ‘Enim na kinal. Enim ol kis wumb mendpil, na kin tuk onerei!’ nimbii,” pa nim.

Ngii Takilmin Ol Tal Ei (Luk 6:47-49)

²⁴ “Pe wu endi na nind ek ei piipi, ekii simba wu, ei wu endi yi mił eim noman ka peng, eim ngii tonu kom ku peł takilim.

²⁵ Pe konu kumb topu mani orum, konu pop owundu topu onum, noł owundu topu elim ei ngii mani punalim. Nimbil erang, wu eim ngii ei kom ku peł ele tonu takilim ei dinga pupu ngii eim engim.

²⁶ Wu endi na ek ei piipi, ekii sinerim wu, ei eim yi mił wu ende noman pinalim wu molum ei mił. Pinerang, eim ngii tonu noł ku kilta takilim.

27 Konu kumb owundu topu, mani orum, konu pop owundu topu orum, no! owundu to orum kunum ei ngii ei eski! to!um. Ei keimi, ngii mani pupu er kis elim.”

28 Jiisas ek ei nipi poru neng, wumb tilap owundu ok mulnjung ni, eim ek ei wumb piik mund mong enjing.

29 Nimbil erang, Jiisas eim ek nim ek ei wumb noman peng nilmin lo ek ei nge ninerim. Jiisas eim wu endi noman dinga, pii gii nik nilmin ek mi! yi neng, wumb mund mong enjing.

8

*Jiisas Wu Endi Kinj Bom-
bu!um Tum Ei Er Ka Erim*

(Mak 1:40-45, Luk 5:12-16)

1 Jiisas eim komung e! si kindpi mani wang, wumb pei eim pum konu ekii sik punjung.

2 Pangin, ngenj kinj bom-
bu!um tum wu endi opu, Ji-
isas simb e! ming gopsing
pii polpu, kan mani kanpi yi
nim, “Owundu, nim na er
ka ermbii ni piin kin, kapli
enjii.”

3 Jiisas eim angil wu ei am-
bilpi ek yi nim, “Na yi mi!
ermbii, nim ngenj ka simba.”
Neng, wu ei kinj bombu!um
tum ni poru neng, wii ka
mu!um.

4 Pe Jiisas ek yi nim, “O! ei,
nim pukun wumb endi
kankin ninenjii mon. Nim
ngenj ei sipkin, Gos kin
ku!ma! kalilim wu mo!um
konu e!e andan tan, ok
Moses nirim o! ei erki!, Gos
kin ku!ma! kilan, wumb nim

keningii ni, nim ening pim
ei poru nim ni keningii,” pa
nim.

*Jiisas Opu Elmin Tep Elim
Wu Nge Kongun Wu Endi Er
Ka Erim*

(Luk 7:1-10)

5 Jiisas pupu Kapaniyam
konu tor pang, Rom wu endi
opu wumb 100 pei tep elim
wu, ei opu, kii dinga sipi Ji-
isas ngum.

6 “Owundu, na nge kongun
wu ei ening topu, ngenj
dinga pinerang, pe! e!e
ngii konu palim, eim ngenj
kumbii owundu ei piipi
palim,” pa nim.

7 Neng, Jiisas yi nim, “Na
pup, eim er ka ermbii,” pa
nim.

8 Ba opu elmin tep elim wu,
ei eim yi nim, “Owundu, na
wu ka mon. Nim na ngii
konu e!e onenjii mon! Nim
ek wii nen, nam nge kongun
wu ka mu!mba.

9 Nam yi ku, wu num na
tep elim wu ei na tep erang,
na nam nge opu wu ombu
tep erip, endi ‘Pui!’ nemb,
pu!um. Nga endi, ‘Ya wei!’
nemb, o!mun. Nga nam
kongun wu kongun ei ‘Erii!’
nemb, kongun elim,” pa nim.

10 Jiisas wu ei ek piipi puku
sipi erim. Erang, ek nipi,
wumb eim kin ekii se onjung
wumb ei ngum, “Na Esrel
wumb konu e!e wu endi pii
gii wu, yi nge endi kan sinenj
mon!”

11 Na enim kanip nind,
wumb konu eipi wumb
orung eni tonu o!um konu,
ni eni mani punum konu,

wumb ei ok, Eiparam ni Aisik ni Jeikop ni kuni peɓ endi nok muɓangin, Gos sinim tep er moɓum konu eɓe no muɓngii,” pa nim.

12 Ba wumb Gos moɓu tep erang tuk moɓmun Jura wumb, ei topu tor kindpi, emii konu epi endi eɓ kindmba. Ei en enim ke nik, gupu mong kongk, kaimb er muɓngii,” pa nim.

13 Pe Jiisas ek nipi opu eɓmin tep eɓim wu ei ngopu yi nim, “Ninim pii gii peng eramb ni pui miɓ yi ermbe?” pa nim. Pe konu eni eɓe Jiisas opu eɓmin tep eɓim wu kin ek tengim, kunum eɓ mendpiɓ, eim nge kongun wu ei ening poru neng, ka muɓum.

Jiisas Piisa Ambim Nge Mam Er Ka Erim

14 Jiisas pupu, Piisa ngii konu eɓ nirik pupu kenim ni Piisa ambim nge mam ei ening tang, peɓ eɓe or pim.

15 Pe Jiisas eim angii emɓang, ening ni si kindpi pum. Pang, amb ei eim Jiisas kin wumb ngungii kuni nge er kun erpi onguɓ erpi ngurum.

16 Pe konu pou neng, wumb gui kis muɓum wumb pei tu wunjung. Jiisas ek nipi gui kis to kindpi, wumb ening pim wumb, pei er ka erim.

17 Yi miɓ erang kin, Gos ok ek ni tor kindiɓim wu Aisaiya gupu eɓe ni tor kindrim ek ei keimi pim. Ek ei yi miɓ nirim,

“Eim sinim nge ening pim pei si kindpi, sinim ening kanim kanim ei eim kin sim.”

Wu Nii Endi Jiisas Kin Ekii Simbii Ni Piinim (Luk 9:57-62)

18 Jiisas kenim ni wumb tilap owundu eim muɓum konu orung orung muɓangin kanpi muɓum. Eim ek yi nim, “Sinim noɓ gopu orundung pamin!” nim.

19 Pe lo ek kengpi toɓum wu endi opu yi nim, “Ek emb toɓum wu, nim konu orung orung min konu endi punjii konu, ei na nim kin ekii sip bii,” pa nim.

20 Jiisas ek yi nipi orung kindim, “Owu simbii mei tukpu eɓe paɓiɓmin. Nga kei andinmin ngii angɓim. Ba Gos wu kingam ya mani mei eɓe kindang, wu ngenj sipi moɓum eim nge peng sipi salim konu endi sinaɓim. Yi miɓ, wu endi na kin ekii simba wu, ei kongun dinga paɓim,” pa nim.

21 Nga eim nge ekii siɓmin wu endi ek nipi kii sim, “Owundu, na nim kin ekii simbii ba kumb se kapɓi na kindan pup, ernan tukpu tumbii min?”

22 Ba Jiisas ek nipi yi nim, “Mon, wumb Gos ek piinanim wumb, kuɓii miɓ wumb, ei wumb kuɓii er kun erngii ba nim na ond konu ekii se oi!” pa nim.

Jiisas Konu Pop Owundu Tum, Ei Ek Neng, Pop Owundu Ei Poru Nim (Mak 4:35-41, Luk 8:22-25)

23 Jiisas noł kanu ełe tonu pang, eim nge ekii se andilmin wumb ekii sengin ouni punjung.

24 Konu pop owundu topu, noł gopu tuk pinin nipi noł kanu tuk opu, noł kanu to ak tumba erim, ba Jiisas eim or pim.

25 Eim nge ekii se andilmin wumb eim to konj kindnjing. Kindik, ek yi ninjing, "Owundu, nim sin paki to! Sin to kundmba enim," pa ninjing.

26 Jiisas eim ek dinga nipi eim nge ekii se andilmin wu ombu ngum, "Nimbił erang enim tungu enmin? Enim pii gii kembis ninmin." Pe eim angpi, eim konu pop kin noł ei ek neng, nga ka wii mendpił sim.

27 Jiisas eim nge ekii se andilmin wumb, mund mong erik yi ninjing, "Ei wu kanim eipi endi mołum. Eim ek neng kin, konu pop topu, noł pinin ni erim, ei nga eim ek ekii sik enmin," ni yi ninjing.

Wu Tał Gui Kis Mułum Ei Jiisas To Kindim

(Mak 5:1-20, Luk 8:26-39)

28 Jiisas noł gopu orundung tor pupu, Garariin wumb konu ełe pum. Pe gui kis tuk mułum wu tał, eim kin tor onjnguł, ei wumb guimeng eł molkuł onjnguł. Wu tał wu simbii mił. Wumb konu ełe andlam endnalmin mon.

29 Pe wu tał wii dinga tokuł yi ninjingił, "Gos kingam, nim sił kin nimbił oł enjii on? Kunum ei epi poru nimba ei

poru ninerang okun sił ngenj kumbii ngunjii nge on min?"

30 Pe kung konu ełe pei orundung ei nok mulnjung.

31 Gui kis ombu ek dinga nik yi ninjing, "Nim sin tor kindnjii pim kin, sin kindan kung mołmun konu ełe tuk bin," pa ninjing.

32 Pe Jiisas ek yi nipi ngum, "Enim pei!" Pe gui kis wu tał si kindik puk, kung pei mulnjung konu tuk pangin, kung ombu pei sikir puk, konu tumbułam noł gopu mołum ełe mani puk, noł nok kolk poru ninjing.

33 Kung es to mulnjung wumb, oł ei kanik tungu puk, konu owundu wumb mulnjung konu kanik, wumb ei ek yi ninjing. Wu tał gui kis er kindim oł, ei pei nik wumb ngunjung.

34 Wumb konu owundu ełe ek ei piik ok Jiisas kanik yi ninjing, "Sin mei ełe mulenji; konu eipi pui!" nik ek dinga yi ninjing.

9

Wu Endi Simb Angił Kis Mułum Ei Jiisas Er Ka Erim

(Mak 2:1-12, Luk 5:17-26)

1 Jiisas eim noł kanu eł nga tonu pupu, noł gopu ełe nga orung pupu eim konu kun tor pum.

2 Wumb wu endi ening pim wu ei, tu wunjung. Wu ei eim ngenj kołpu poru neng, embił dinga pinerang, eim peł ełe or pim. Pe Jiisas kenim ni wumb ei kin pii gii ninjing. Kanpi, ening pim

wu kin ek yi nim, "Na nim oł kis ei si kindind," pa nim.

³ Pe lo ek piłmin wu kombur, en enim noman ełe yi piinjing, "Wu ei Gos kin ek ambiltim," ni piinjing.

⁴ Jiisas wu kei en enim noman yi piyangin, kanpi yi nim, "Nimbił erang enim noman tuk oł kis yi piinmin?"

⁵ Nipe ek ei oi mił to peng nimbii? Pe na nim oł kis ei kil ngond nimbii ei kaplı min? Nga nim peł ei si mungkin pui yi nimbii ei kaplı min? Ek endi na nim oł kis kil ngond ei nimbii.

⁶ Ba na end ei enim kanik piingii nip end. Na tonu epin si kindip, mei mani op, wu kingam tels ei na noman dinga peng, wumb oł kis ei kil ngop ek nip ya wu embił dinga pinernang ei kanip nind. "Nim angkin, ninim peł ond sikin, ninim ngii konu pui!" nind," pa nim.

⁷ Jiisas ek yi neng kin, wu ei eim peł sipi, eim ngii konu sipim.

⁸ Nga wu amb ni wumb pei oł ei kanik, mund mong erik, yi piinjing, Gos wu yi nge noman dinga, ni noman ka, wu ei kin ngonum nik, yi erang Gos embe ambilt tonu kindnjing.

*Jiisas Wu Masyu Wii Tum
(Mak 2:13-17, Luk 5:27-32)*

⁹ Jiisas andpi pupu kenim ni wu endi mułum ei ku takis siłim ngii ełe mułum. Wu ei embe Masyu. Jiisas wu ei kanpi ek yi nim, "Na ond konu oi!" Nipi yi neng, wu ni

angpi, Jiisas pum konu ekii se pum.

¹⁰ Jiisas Masyu eim ngii konu ełe mołpu kuni num. Wumb pei ku takis siłmin wumb ni oł kis ełmin ei kin mołpu kuni ende num. Eim nge ekii siłmin wu ombu ouni nunjung.

¹¹ Lo ek piłmin wumb, ei Jiisas wumb kis kin kuni nang kanik, eim nge ekii sik ełmin wu ombu kanik yi ninjing, "Nimbił erang enim nge ek emb top ngolum wu ei wumb kis ni ku takis siłmin wumb kis ni ombu kin kuni nonum?"

¹² Jiisas eim ek ei piipi yi nim, "Wumb ening tunałim wumb ei, ening ngii ełe punałmin mon. Ening pałim wumb ei mendpił pulmun.

¹³ Enim puk Gos nge ek ka ełe kanik piingii, 'Ka kułmał kałimmin epi ei na noman pinałim. Na noman kaimb siłmin ei na noman pałim.' Na wumb ka mulnjung ei kin, paki tumbii onenj. Ba wumb kis mulnjung ni oł kis enjing wumb ei, paki tamb, noman ak tungii nip onj," pa nim.

*Kuni Mowii Pałmin Oł Ei
(Mak 2:18-22, Luk 5:33-39)*

¹⁴ Jon wumb noł pendłim wu, ei eim nge ekii sik andiłmin wumb Jiisas kin ok, ek yi kii sik ninjing. "Nimbił erang sin kin lo ek ekii siłmin wumb kin kuni mowii ełmin, ba nim nge wu ombu kuni mowii enałmin, ei nimbilt erang ełmin?"

15 Jiisas ek ekin nipi orung kindpi yi nim, “Pe wu endi eim simba ermba kunum ele, eim nge wumb puł, eim paki tołmun wumb kunum ele kaplı amb simba wu ei eim wumb kin kuni no mułmba kunum ei eim nge wumb kis piik mułngii min? Ei mon. Ba ekii se amb simba wu ei wumb kis eim konu eipi si pangin, eim nge wumb ei kaplı kuni mowii piingii,” pa nim.

16 Wu endi eim konduk endi piltan top kis ermba, konduk ele alap konj endi sipi, mui tumba mił mon? Pe wu endi yi erim kin, alap konj ei pepi, konduk topu, kis owundu nga ermba.

17 Jura wumb kung meme ngenj kulk, noł wain tuk kindiłmin. Ei kung meme ngenj konj ele noł wain konj kindiłmin, epi tał ka mułangil. Nga noł wain ok nge ei kung meme ngenj ok nge ele kindiłmin. Nga noł wain konj ei sipik, kung meme ngenj ok nge ele kindiłmin ei noł tok nipi noł wain tor pang, kung ngenj kis mołukum ku. Yi mił na ek konj ei Jura lo ek ok nge ei kin ende punermba.”

Wu Num Endi Amblam Er Konj Sipi Kindang Nga Amb Amblim. Eim Konduk Amblim Amb Ei Er Ka Erim Ku
(Mak 5:21-43, Luk 8:40-56)

18 Jiisas eim ek ei nipi mułang, Jura wu num endi opu, eim simb ele ming gopsing pii połpu ek yi nim, “Na amblam pe mendpił koltum, nim okun, eim ngenj ele

emblań, nga konj mułmba,” pa nim.

19 Pe Jiisas wu ei kin pum. Pang, eim nge ekii sik andiłmin wu ombu ni punjung.

20 Puk, amb endi mułum amb, ei eim kunum kunum eim miiyem ei o pupu minj mułang, kung ngii engki nga tał o purum. Amb ei eim opu, Jiisas buł morung ele eim opu Jiisas konduk embiłim.

21 Eim nge noman ele yi piipi om. “Na pup, Jiisas konduk minjin tamb, na ening ei kaplı wii simba, ka mułmbii,” ni piim.

22 Ba Jiisas eim piipi ak topu kanpi yi nim, “Ambił, nim na kin pii gii nin, ele nim ei ka seng, wii mulnjii,” pa nim. Pe kunum ele mendpił, amb ei ka mułum.

23 Jiisas opu, Jura wu num ngii ele opu kenim ni mingał pop tok golang nik wumb ke dinga wii nik mulnjung.

24 Jiisas opu ek dinga nipi yi nim, “Enim kunerei! Ambił ei kulerim ba or pałim,” pa nim. Neng, wumb eim kanik tokuł enjing.

25 Pe wumb to anda kind poru nik, Jiisas eim nirik pupu, ambił ei angil ambiłpi, er konj sim.

26 Jiisas yi erim, ek ei wumb konu orung orung pei nik pangin, wumb pei piinjing.

Jiisas Wu Tał Ningil Tumbun Mułum, Er Ka Erpi, Endi Ek Tinerim Ei Er Ka Erim Ku.

27 Jiisas konu ele si kindpi, andlam ele andpi pang,

ningil tumbun mułum wu tał okuł wii dinga tokuł yi ninjngil, “Nim Deipis kingam, nim sił kin kaimb sinjii.”

²⁸ Pe Jiisas eim ngii ełe nirik pang, wu tał eim ekii sikił onjnguł. Wangil, Jiisas ek yi nim, “Ełip pii gii na kin piinjngil na oł ei ermbii.” Wu tał yi ninjngil, “Owundu, keimi sił pii gii ninmbił.”

²⁹ Pe Jiisas eim wu tał ningil ełe ambilpi yi nim, “Ełip pii gii pim mił, kapłi oł yi ku ermba,” pa nim.

³⁰ Wu tał ningil ka mułang, Jiisas ek dinga nipi wu tał ngum. Ngopu yi nim, “Na ełip kin oł ei, wumb endi kangil ek ninereł mon!” pa nim.

³¹ Ba wu tał eł ełip anda pukuł, wumb konu orung orung pei Jiisas kongun erim oł ei kankil nikił punjnguł.

³² Andlam ełe bił ni erangil, nga wumb wu endi gui kis tuk mułang, eim ek tingnerim wu ei Jiisas kin tu wunjung.

³³ Pe Jiisas eim gui kis ei to kindpi yi erang, gupu ek tingnerim wu ni ek tangpi erim. Yi erang, wumb pei mund mong enjing yi ninjing. “Ok Esrel konu oł yi endi tonu onerim, sin kinerpin,” pa yi ninjing.

³⁴ Ba lo ek ekii siłmin wumb yi ninjing, “Gui kis nge wu num eim kin mołpu, eim kin noman dinga ngopu, eim gui tor kindnim,” nik yi ninjing. (Ei ek keimi mon, Jiisas ek keimi ninim.)

Jiisas Wu Amb Kaimb Sim
³⁵ Jiisas konu owundu ni konu orung orung pei andpi, wumb men ngii ełe nirik pupu, Gos ek ka nipi wumb ngopu, Gos sinim tep er mułum mił nipi ngopu, wumb ngenj ełe ening kanim kanim pim, ei er ka erpi yi erim.

³⁶ Jiisas eim wumb tiłap owundu ei kanpi kaimb sim. Nimbił erang wumb noman embin piik kin, wu endi paki tumba nge kuruk endnjing yi er mulnjung. Ei kung siipsiip tep elim wu mulałim mił, yi er mulnjung.

³⁷ Jiisas oł ei kanpi, ek nipi eim nge ekii sik andilmin wu ombu ngum. “Kuni wiis poł topu pei mołum, ba tengingii kongun wumb mon palim. Ei yi mił, wumb Gos ek ka piingii wumb ei pei mołmun ba ek ni tor kindik wumb ei ngungii wumb mon palim.

³⁸ Yi piik kin enim kongun ei nge arim kin prei erangin, eim kongun wu kombur kindmba,” pa nim.

10

Jiisas Nge Ek Se Andilmin Wu Ombu Engki Nga Tał

(Mak 3:13-19, Luk 6:12-16)

¹ Jiisas eim nge ekii sik andilmin wu engki nga tał, wii tang wangin, noman dinga nipi wu ombu ngum. Noman ei ni ngopu gui kis to kindik, ening ni ngenj ełe oł kanim kanim ermba ei to kindngii nge nipi ngum.

² Eim nge ek ka endngii nge engki nga tał, wu ombu

embe yi mił: kumna Saimon embe endi Piisa, eim angim Endru, nga Jeims ei eim Sependii kingam ni eim angim Jon.

³ Pilip ni Barsolomyu ni Tomas ni Masyu ku takis ok silim wu, ni Jeims arim Sariyas.

⁴ Saimon Selos ni Juras wu ei Eskerios, eim Jiisas opu orung wumb onjung konu Jiisas mołum ei nipi andan tum wu.

Jiisas Ek Nipi Eim Ek Se Endngii Wu Ombu Ngum
(Mak 6:7-13, Luk 9:1-6)

⁵ Jiisas eim nge wu engki nga tał, ek dinga nipi kindang punjung. Jiisas ek yi nim, “Enim wumb konu eipi punerngii, nga Sameriya konu owundu ełe tuk punerngii mon!

⁶ Enim puk Esrel wumb, kung siipsiip mił am punjung ełe pungii,” pa nim.

⁷ Enim puk, wumb kanik, ek yi ningii: ‘Gos sinim tep er mołum kunum ei pei mandi omba enim,’ ningii.

⁸ Enim puk, wumb ening pimba ei er ka erik, wumb kułngii, ei er konj sik, wumb gui kis mułmba ei tor kindik, wumb ngenj kinj bumbulum tonum wumb, ei erangin ka mułngii. Pe enim epi ei sinjing, ei epi endi ngok enjing. Yi mił nga wumb kin oł yi erngii, epi endi sinerngii mon,” pa nim.

⁹ Enim ku gol ni, ku silpa ni, ku kapa ni ombu endi

pendik epi ombu sipnerngii mon,” nim.

¹⁰ Kon andlam pungii kon ni, konduk ni nim su ni dolu ni epi ei endi sipnerngii mon. Wu kongun ełim wu, ei kuni ngangin nołum, mił yi enim nungii.

¹¹ Enim puk konu kembis min owundu endi tor pungii, ei wumb kan kun erngii. Konu endi tor pangin wumb konu, ełe oł kun er mułngii. Ei enim wumb ei kin molk, puk, nga enim konu ei si kindik pungii.

¹² Pe enim wumb ngii endi ełe nirik punjung kin, wumb ngii puł wumb ei ek yi ningii, ‘Enim noman emin pengli!’

¹³ Wumb ngii ełe tuk pangin, ek ka nik enjing kin, “Enim nge noman emin ei wumb ombu kin ba. Ba wumb en enim ngii konu ełe, ‘Enim nirik wei!’ a ninarik enjing kin, enim noman emin ei wumb ei kin noman emin ei ngunerngii.

¹⁴ Nga wumb nii endi enim nge ek piinarik min enim tuk sinarik kin kapli enim ngii konu ełe si kindik kunum ełe konu eipi pungii kunum ei enim simb ełe kułman si kindngii.

¹⁵ Na ek keimi nip enim ngond. Ekii se Gos kunum owundu kos owundu piimba kunum, ełe wumb mok tumba kunum ei Gos Sorom konu ni Gomora konu ełe eim kaimb simba. Ba nga konu eipi ełe wumb ei enim kin, ‘Weiyo,’ nik enenjing kin, Gos konu ełe wumb kaimb sinermba mon,” Jiisas

yi nim.

*Oł Embin Tui Kanim
Kanim Tonu Omba
(Mak 13:9-13, Luk 21:12-17)*

16 “Piingii! Na enim kung siipsiip mił tuk owu simbii wumb mił muljung konu kindind. Ei piik enim ka wembii noman ka peng oł ei nge ekii singii. Nga kei Pulmu noman emin seng elmin oł ei nge ekii singii.

17 Pe enim kan kun er mulngii! Wumb enim ambiił gii nik, kos ngii sipik, en enim men ngii ele enim kepil tok yi erngii.

18 Erik, na nge ek ni na to mani kindngii nge, enim sipik king ni kumb ele sipik gapman nik erngii. Ei nimbiił erang enim ek nik en enim kin wumb tilap eipi ngok yi enjing konu ele.

19 Nga wumb enim kos ele tonu tu wangin, enim yi piingii. ‘Sinim nimbiił ermin? Sinim nipe ek nimin?’ ni piik mulngii. Kunum ele mendpil, Gos enim ningii ek ei nipi enim ngumbii,” pa nim.

20 Enim nge ek ninerngii, ba enim Ernjing Gos nge Gui Ka ei enim kin mołum ei ek nipi tor kindmba.

21 “Nga wu endi eim angim kos ele tonu si pang to kundngii. Yi ku arim eim kingam kos ele tonu si pang to kundngii. Nga kangil en enim, ernjing, menjing noł kin opu orung erik to kundngii ku.

22 Wumb pei enim kin noman kis piingii. Ei nimbiił erang na nge embe ei

enim kin pimba, ba wu endi eim ambiił gii nipi na kin pii gii dinga pupu mułum kin, ekii se kunum poru nimba kunum, wu ei Gos eim sipi orung simba, ei wu eim nge.

23 Pe nga wumb enim kin oł embin tui kis enjing kin, enim konu ei si kindik, tungu puk, konu owundu endi eipi pungii. Na enim kanip nind, enim kongun endi Esrel wumb konu owundu ele kapli poru nininang, kapli na wu kingam tonu epin konu ele si kindip, mani mei ei sikir tor ombii,” Jiisas yi nim.

24 “Pe nga men kangil ei ek emb topu eim ngonum wu, ei to mani kindmba mił mon? Nga kongun kunum kunum wii minj elim wu, ei eim nge wu owundu to mani kindmba mił mon?”

25 Pe men kangil ei mołpu, ek emb topu ngumba wu ei mił kapli, nga kongun wu ei eim wu owundu mił mulmba ei kapli. Ngii ei arim embe Biyelsipul ei ek kend wu pim kin, wumb en enim ngii ende wumb embe kis mendpil singii. Ei yi mił, wumb na Biyelsipul nik embe singii.”

*Gos Owundu Kin Mund
Mong Kulmun
(Luk 12:2-7)*

26 “Pe wumb enim tungii ei mund mong enerngii. Epi pei koi er salim, ei Gos nga peni ele tor kindmba. Epi pei kum top pałim ei ekii se wumb keningii.

27 Ek na enim ya emii peng nind ek, ei enim tinga eni kin nik wumb ngungii. Nga en

enim kom ele ek piinjing ek, ei ngii ele tonu puk, ek nik wumb ngungii.

²⁸ Wumb nii endi enim ngenj ele to kundngii, ei gał piinerngii. Ba ei enim noman tuk ei to kundnerngii mon. Ba enim Gos eim kin gał kulk mułngii. Nimbil erang Gos eim kapli ngenj kin noman tuk kin ouni topu kondpu, dup konu ele kindmba.

²⁹ Wumb kei Winu kembis tał ku kundii ei nge endeim nga silmin. Ba enim Ernjing Gos kei endeim endi boi nipi, mani mei ele ba, ei eim piinim.

³⁰⁻³¹ Yi piik kin, enim noman embin to piinerngii mon! Enim kei Winu kembis ku ngok sinmin ei to mani kindinmin. Yi peng kin, Gos sin tep ka er mułmba. Enim peng enjin Gos eim gerpi, kanpi si kindpi mołum.”

Jiisas Embe Ni Tor Kindngii Oł Ei

(Luk 12:8-9)

³² “Wu endi na embe ele nipi wumb pei ningił ele nimba wu, ei eim embe na Ernman Gos ningił ele nimbii.

³³ Ba wu endi na embe ei, wumb ningił ele koi erpi ni tor kindnerim kin, wu ei eim na Ernman Gos ningił ele eim embe tonu epin konu ele ni tor kindnermbii mon ku.”

Jiisas Eim Om, Ei Opu Erngii Si Tonu Kindim

(Luk 12:51-53, 14:26-27)

³⁴ “Enim piik, na op mei ele opu enmin ei to mani kindip noman emin ngumbii nge onj, ni piinerngii mon!

Ba na wumb mok top noman kanim eipi eipi ngumbii nge onj.

³⁵ Na onj ei opu erngii nge onj, wu endi eim arim kin opu orung erang, eim ambłam ei eim mam kin opu erang, nga amb ei eim wam nge mam opu orung erngii nge onj. Ei yi mił wumb kombur na kin pii gii ninerngii. Nga wumb kombur na kin pii gii ninmin.

³⁶ Wu endi eim na kin pii gii nimba wu, ei kin ngii ende wumb ei en enim eim kin opu, orung erik mułngii ku.

³⁷ “Wumb en enim ernjing, menjing noł noman ngok, enmin oł ei, ba na kin noman ngunanmin. Wumb ei na nge wumb puł mon. Nga wumb en enim kindgenjing, embilenjing noman ngonmun, oł ei ba na kin noman ngonanmin. Wumb ei na wumb puł mił mulerngii mon!

³⁸ Wu endi eim ond peri ei ko wupu na kin ekii sinerim kin, wu ei na wu puł mił kapli pinermba mon.

³⁹ Wu endi eim nam noman konj kan simbii ni piipi endmba wu, ei eim noman konj ei am ba. Wu endi na kin piipi, eim nge noman konj si kindmba wu, ei eim noman konj nga orung simba,” pa nim.

Wu Endi Kumep Ka Simba
(Mak 9:41)

⁴⁰ “Wu nii endi enim eim ngii ele nirik sim kin, eim na eim ngii ele nirik sim ku. Wu nii endi na eim ngii ele nirik

sim kin wu endi ei Gos na kindang onj, ei eim ngii ɛle nirik simba ku.

⁴¹ Wu nii endi oɔ ekii se ermba piipi nilim wu, ei paki topu eim ngii konu sipipi erim kin, eim oɔ ekii se ermba piipi nilim wu nge kumep ka simba miɔ yi ku simba. Pe wu nii endi eim kindang, wu kun ka endi wang, eim sipipi, kuni ngopu ɛlim wu, ei eim wu kun ka, ei eim kumep ka eim ngumba.

⁴² Pe wu nii endi eim wumb ei kanpi, eim noɔ jii ni kulpu tu wupu, nam nge ekii sik andilmin wu ombu ngopu ermba, wu ei na ek keimi nip enim ngond. Wu ei kumep simba, epi ei am punermba mon,” pa nim.

11

Jon Eim Nge “Kongun Wu Kombur Jiisas Muɔum Konu Kindim
(Luk 7:18-35)

¹ Jiisas eim nge ekii sik andilmin wu engki nga taɔ wu, ombu ek nipi kongun ɛle kindpi, eim konu ɛle si kindpi, konu eipi pupu, wumb ek emb topu, ek ka ni tor kindpi erim.

² Jon wumb noɔ pendilim wu, ei eim kan ngii pepi moɔpu piim ni, Gos kindang wu Kraiss kongun yi erpi, oɔ yi erpi enim nengin piipi, eim nge ekii sik andilmin wu kindang, Jiisas moɔum konu punjung.

³ Puk, Jiisas kin kii sik yi ninjing, “Nim Gos kindim wu

Kraiss ei nim on, min sin wu endi eipi kui er moɔmun?”

⁴ Jiisas ek nipi wu ombu ngum, “Enim Jon moɔum konu puk, enim epi kanik piik enim miɔ, ei nik Jon ningii,” pa nim.

⁵ “Ningil tumbun moɔum ei nga ka seng kaninmin. Simb kis muɔum ei nga kun kamb andinmin. Ngenj kinj bumbum tum wumb ei, nga ngenj ka salim. Kom ngum wumb ei nga ek piinmin. Wumb kolk, ei nga tonu konj onjung. Nga wumb epi sinerim kaimb muljung wumb, ei ok Gos ek ka piinmin.

⁶ Pe wu nii endi eim pii gii ei na kin dinga pim kin, wu ei eim ka piyangli!” pa nim.

⁷ Jon wumb noɔ pendpi ngoɔum wu, ei nge ekii se andilmin wu si kindik orung pangin, Jiisas eim Jon nge ek ei nipi wumb ngum. “Kumb ok enim wumb mulenjing konu punjung, ei epi nipe keningii punjung? Enim puk, wu endi gumei miɔ moɔpu kin konu pop tang ek eipi eipi nipi enim wu, ei enim keningii nge punenjing mon.

⁸ Enim epi nipe keningii punjung? Enim puk, wu endi eim konduk mon kanim kanim kindpi muɔum, ei keningii nge punenjing mon. Wumb konduk mon ka kanim kanim kindilmin, ei king ngii ɛle moɔumun wumb,” pa nim.

⁹ Ba enim nimbil erang punjung? Oɔ ekii se tonu omba piik nilmin wu, ei

keningii nge punjung. Ba oł ekii se tonu omba piik niłmin wu kombur tonu ok wu ombu, eim to mani kindpi poru nim, eim wu owundu mołum.

10 Wu ei mendpił Gos nge ek ka ełe ek yi nim,

'Piini! Na ek se andiim wu endi kindamb pupu, na ek ni tor kindmba Wu ei eim kumb se ba. Pupu, Jiisas nim nge andlam er ka ermba.'

11 Jiisas yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond. Jon wumb noł pendpi ngolum wu, ei oł ekii se tonu omba piik niłmin wumb tonu onjung wumb, ei pei kamb mani kindim. Ba Jon eim wu endi Gos sinim tep er mołum konu ełe wu num mił mon. Ba wu wii endi Gos ek ka ni tor kindmba wu ei, Jon to mani kindmba. Nimbił erang Jon eim Gos ek ka aninga kopur piim, ba pe sinim Jiisas kin pii gii ninmin wumb, ei Gos ek ka ei pei piik sinmin.

12 Jon wumb noł pendiiim wu tonu orum kunum ei, wang wang pe kunum ełe sinim mołmun. Pe wumb kis Gos sinim tep er mołum ek ei kin ek buł ambilk ninjing. Pe wumb num ni wumb dinga wii ei wumb eipi kin Gos sin tep er mołum ei, sinergii mon nik, mani kindik si kindngii enmin.

13 Gos nge oł ekii se tonu omba piik niłmin wumb ok nik, Moses lo ek om nin, pe Jon tonu om kunum ei ek ombu pei Gos sinim tep er mołum ek ei kin ninjing.

14 Pe enim ek ei pii gii ninjing kin piingii. Jon eim Elainja mił oł ekii se tonu omba piipi niłim wu ei omba nge om.

15 Wu nii endi kom simba wu, ei kom se piyangli!

16 "Pe wumb kunum ełe mołmun wumb ei, na epi nipe mił su simbii? Wumb ei yi mił, kangil tuk konu endi molk, ek dinga nik kangil kombur ngok yi ninjing.

17 'Sin gising topun enim, ba enim golang ninanmin. Sin golang kaimb er ninmin, ba enim ek ninanmin mon!

18 Jon om kunum ei eim noł ni kuni nunerim. Yi erang kin, wumb yi ninjing, 'Gui kis eim kin mołum,' pa ninjing.

19 Pe na Gos kingam tonu epin si kindpi, mani mei ełe opu wumb ngenj kulpu ei, enim wumb yi ninmin. 'Wu ei kuni pei nopus, noł wain pei nopus ełim wu,' nik yi ninmin. 'Eim wumb puł ei ku takis sik, nga oł kis kanim kanim ełmin wumb ei nge wu puł mołum,' pa niłmin. Sił epi pei enjpił ei enim pei ka piinenjing mon. Ba Gos nge noman ka ei pep onum. Pe ei sinim kanpin, Gos noman ei keimi ni piimin."

Konu Owundu Kombur Wumb Noman Ak Tok Pii Gii Ninanmin

(Luk 10:13-15)

20 Konu owundu kombur Jiisas eim jep oł pei ok erim konu, ełe wumb noman ak tunenjing. Yi erangin kin, kunum ełe Jiisas wumb ek ngum.

²¹ Ngopu ek yi nim, “Enim Korasin konu wumb ni Be-saira konu wumb, kaimb pi-ind,” pa nim. “Pe wu endi Sairon konu ni Taiya konu, wu endi jep oł yi na end mił ermba ei enim ok enim Sairon ni Taiya ni wumb ei kon alap kis mił sik, dup sik ełe kunum kunum molk, noman ak tunjung.

²² Ba na enim kanip nind, Sairon kin Taiya konu oł embin tui tonu om mił enim kin onermba. Enim kin oł embin tui kis wii owundu tonu opu pimba,” pa nim.

²³ “Pe enim Kapaniyam konu wumb, enim si tonu epin konu simba ni piin-min? Ei mon. Enim dup konu mendpił punggii. Pe wu endi Sorom konu jep oł na enim kin end oł ei, Sorom konu ełe wumb oł yi ełangin kin wumb ei en enim piram mułlangin ku.

²⁴ Ba na enim kanip nind, “Sorom konu wumb Gos to kondpu kis erim mił yi enim konu wumb onermba. Ba enim konu ełe mołmun wumb ei kin, Gos kunum Owundu tonu omba memb ei oł embin tui owundu kis ei tonu omba,” pa nim.

Enim Na Kin Ok Kor Ka Mułngii

(Luk 10:21-22)

²⁵ Kunum ełe Jiisas eim ek yi mił nim, “Arnan, nim tonu epin konu kin mani mei konu ei kin, nim wu num owundu mołun. Na nim kin noman ka piind. Nimbił erang ninim nge epi ombu ek keimi wumb noman ka piik

ełmin wumb, ei kin koi erpin pendin. Nga ninim nge epi ombu ek keimi, ei mendpił kangil kembis andan ton.

²⁶ Keimi, Arnan nim nge noman ei yi mił pałim ei en.

²⁷ “Na Arnan eim epi pei na angil ełe kindpi ngum. Wumb endi eim kingam ei pii poł tunanmin mon. Arim eim mendpił kingam piinim. Wumb endi Arim ei pii poł tunanmin mon, kingam eim mendpił arim piinim. Wumb pei kingam noman ełe ei arim mołum nipi andan topu wumb ngum kin, wumb eim arim ei pii poł tungii,” pa yi nim.

²⁸ “Wu nii endi epi embin ko wumba kis erim kin, na kin wang eim kor ngamb, kor mułmba.

²⁹ Pe oł embin tui na pindang ełe pałim ei, enim sik enim pindang ełe ko wungii. Ko wuk, na ek ekii sik piingii. Nimbił erang na wumb kin oł ka ełe erip, nam embe to mani kindił. Pe enim nge noman tuk ełe kan sik kor ka mułngii,” pa nim.

³⁰ Oł embin tui ei enim pindang ełe pendind, ei ka wii. Epi na enim ngopu, singii pa nimbii, ei embin owundu enałim mon.”

12

Ek Ei Kor Kunum Kongun Enerngii Mon

(Mak 2:23-28, Luk 6:1-5)

¹ Ekii se kor kunum endi, Jiisas kuni wiis pin tuk ełe endim. Eim nge ekii sik andiłmin wu ombu kuni tum.

Pe tuk andik, kuni wiis mong ei tangk nunjung.

² Wumb lo ek piilmin wumb, ek nik Jiisas ngunjung, "Nim nge ekii sik andilmin wumb ombu oł ei kor kunum enmin ei mon ninjing."

³ Jiisas ek nipi yi nim, "Enim Deipis ek poł ei ger piinjing min? Na nind, ei eim kin eim wu ombu ei kuni tum kunum, ei nimbił oł enjing?"

⁴ Mol k kin, Gos men ngii owundu ele nirik punjung. Puk, bres Gos ngii ele salilim ei wumb eipi mon nilmin. Gos kin kulmal kalilmin wumb ei minj nungii nilmin.

⁵ Enim ek ei lo mon ele pim, ei ger kinenjing min? Pe kulmal kalilmin wumb ei Gos men ngii owundu ele kongun elmin. Kor kunum mon nik elmin oł ei elmin, ba ek endi ninalmin.

⁶ Pe na enim kanip nind, noman dinga ei ya salim ei men ngii salim epi ei to mani kindim.

⁷ Ba enim na nind ek ei piingii, 'Na kulmal kalilmin oł ei na noman pinalim. Na noman kun ka salim wumb ei noman enim.' Enim wumb oł endi enjing wumb ei oł embin tui energii mon.

⁸ Na Gos kingam tonu epin si kindip mani mei ele op, mei kingam mił talip moł ei, na kor kunum puł wu Owundu moł. Wumb nipe oł endi kor kunum erngii, ei na dinga ele wumb oł yi mił erngii," pa nim.

Kor Owundu Kunum Jiisas Wu Endi Angil Kis Mułum Ei

Er Ka Erim

(Mak 3:1-6, Luk 6:6-11)

⁹ Jiisas konu ele si kindpi, men ngii ele tuk pum.

¹⁰ Wu endi mułum wu, ei eim angil ele epi endi sinalilim. Angil kulii erim. Pe wu kombur Jiisas kos er ngonmun nik, Jiisas kii dinga sinjing. "Pe sinim kor kunum ening palim wumb ei er ka ermin min?"

¹¹ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim mołmun konu, wu endi kung siipsiip es tołum ei kor kunum kung siipsiip endi konu tukpu endi mani pupu pimba ei, kor kunum si tonu sinermba min?"

¹² Nga wumb endi eim kung siipsiip ei to mani kindilim yi mił pe sinim lo ek ele kapli nipin kin sin kor kunum ele wumb kapli paki tumun.

¹³ Pe eim ek nipi wu ei ngopu yi nim, "Nim angil tun kindii!" Neng, tun kindim. Yi erang, wu ei eim angil ei ka mułum. Wu eipi endi ka mułum mił yi mułum.

¹⁴ Jiisas kor kunum oł ei erang kanik puk kin, wumb en enim ek nik piik Jiisas to kundngii nge ek ninjing.

Jiisas Eim Gos Nge Kongun Wu Mendpil

¹⁵ Ba Jiisas eim ninjing ek ei piipi, konu ele si kindpi pang, wumb tilap pei eim kin ekii se pangin, eim wumb ening ombu er ka erim.

¹⁶ Jiisas ek dinga nipi wumb ngopu yi nim, "Enim

ek nik tor kindnerii mon!" pa nim.

¹⁷ Gos ok oł ekii se ermba oł piipi niim wu Aisaiya ek ni tor kindpi yi nirim. Ekii se oł yi tonu omba nirim, ek ei pe keimi palim. Ek ei yi mił,

¹⁸ "Wu ei na eim kongun ermba nip to mundunj wu. Na eim ka piip, nam noman eim kin salim. Nam nge Gui Ka ei eim ngamb, eim na kos dinga ek kun nipi, torung wumb tilap eipi ngumba.

¹⁹ Pe eim wumb ek ngopu ek dinga nipi enermba. Wumb eim andlam ele angpi wii topu yi erang, eim ek piin-erngii.

²⁰ Gumei endi ek nimba er pimba, ei eim to engin tunermba. Dup alam kan endi, dup kembis nopu pimba, ei eim to kumundpu poru ninermba. Ei yi mił wumb nii endi en enim pii gii dinga pinermba wumb ei, eim to tor kindnermba. Eim kongun ermba ei Gos eim kunum owundu tonu omba kunum ele, na ek ka ei erang kin oł kun minj erpi pang poru nimba.

²¹ Pe wumb torung tilap eipi wumb eim kin pii gii nik, eim kui er mułngii."

(Gumei kin dup kan ninmin ei yi mił; wumb Gos ek ka ei piipin oł ermin mił nenj ni piik mułngii wumb ei, Jiisas eim mani opu kongun erang wumb oł ka wii mendpił erik mułngii nip piipi, oł ekii se ermba nipi piilim wu Aisaiya ek yi pulum.)

Wumb Ek Yi Ninjing, Jiisas Biyelsipul Kin Kongun Enim Ninjing

(Mak 3:20-30, Luk 11:14-23)

²² Kunum ele, wumb wu endi tunjung wu ei gui kis tuk mułum. Wu ei ningił tumbun mułang, gupu ele ek tengnerim ku. Jiisas eim wu ei er ka erim. Erang, gupu ek nipi kin, ningił kanpi erim.

²³ Wumb tilap pei molk kanik puku sik yi ninjing, "Wu ei Gos kindim wu Kraiss min mon?" Wumb en enim noman ele yi piinjing.

²⁴ Ba lo ek piilmin wumb ek ei piik yi ninjing, "Dinga ele enim ei gui kis nge tep elim owundu Biyelsipul nge dinga ele enim," pa ninjing.

²⁵ Ba Jiisas eim wumb noman ele piipi, ek nipi yi nim, "Pe king tep erim konu endeim ele wumb, en enim opu erngii ei, en enim konu ka dinga sinermba. Pe wumb konu ende wumb, min ngii ende wumb orung orung puk, opu erngii ei, en enim ngii konu ni konu ka sinermba.

²⁶ Pe Seisen nge wumb en enim eipi eipi bin ni, erngii dinga ermba min?

²⁷ Biyelsipul na paki tang na gui kis tor kindinj, ba wumb nii enim ekii sik andilmin wumb paki tang, gui kis to kindinmin? Pe en enim kos piilmin wu mił molk kapli enim ek kanim kanim ei nik kun erang,

²⁸ ba Gos nge dinga ele na gui kis top kindinj kin, enim piingii. Gos sinim tep er

mołum ei, sinim kin mandi onum ni piingii,” pa nim.

29 “Nimbił erang, na pup, wu num Seisen nge wumb waning ermbii ni piind, ba ok na pup, wu num Seisen eim simb angil kan ngo pendip, ekii se na eim nge wumb ei waning simbii.

30 “Wu endi na wu puł mon, ei na kin opu ermbe wu. Pe wu endi na kin kung siipsiip es tunermbe wu, ei eim kung siipsiip topu eipi eipi kindilim.

31 Yi mił pałim ei piip na enim nip ngond. Gos eim wumb ek kis nik enmin ei, kapli oł kis kil ngumba, ba wumb endi Gui Ka kin ek buł ngok erngii, ei Gos wumb oł kis ei kil ngunermbe mon.

32 Na Gos kingam tonu epin si kindip mani op, mei kangil mił muls ei wu endi ek kis nipi, na ngumba, ei Gos kapli kil ngumba. Ba wu endi Gui Ka kin ek kis nimba wu ei, Gos eim kapli kil ngunermbe mon.”

Ond Kis Ei Mong Kis Tołum Ek Ekin Endi
(Luk 6:43-45)

33 “Pe ond ka pimbe ei, ond mong ka tumba. Nga ond kis pimbe ei, mong kis tumba ku. Wumb ond ei kanik kin, ond mong ka min kis ei kan poł tołmun.

34 Enim lo ek ekii silmin wumb wembii kis Seisen nge kingam noł, enim ek ka er ningii mił nenj? Enim wumb kis enim noman tuk ełe noman kanim kanim pałim mił,

ek yi gupu ełe ni tor kindinmin.

35 Wumb kun ka endi eim noman tuk ełe oł kun ka kanim kanim pei pałim mił ei oł kun ka ei pei ni tor kindilim. Nga wu kis endi eim noman tuk ełe oł kis kanim kanim pei pałim mił ei oł kis ei pei ni tor kindilim.

36 “Ba na enim kanip nind, wumb en enim ek wii mił nik ełmin oł kanim kanim ombu, ekii se Gos wu amb mok tumba kunum, ei wumb pei nipi ek ninjing ek ei, Gos kin ek orung kindngii.

37 Wumb ninim ka ninjii ełe Gos nim, wu ka nimba. Pe nga ek kis nin kin, en kin Gos nim, wu kis nimba. Ei ninim oł erkin ek nikin enjii mił ku, Gos nim kanpi nimba,” pa nim.

Wumb Kombur Jep Oł Eran Kenmin Yi Ninjing

(Mak 8:11-12, Luk 11:29-32)

38 Pe kunum ełe, wu num lo piilmin ni lo ek ekii silmin wu, kombur kin ok, ek yi ninjing. “Ek emb to ngołun wu, sin nim jep oł endi eran kenmin ni onmun,” pa ninjing.

39 Ba eim ek dinga nipi yi nim, “Wu amb kunum ełe oł kis er andilmin wumb, ei na jep ei erang kenmin nilmin ei, ek ni tor kindilim wu Jona oł ei andan top ngoł.

40 Kumb ok Gos ek ni tor kindilim wu Jona eim omu owundu kirim ełe tuk pupu pim. Ei eim kunum tekliki epin, tinga ouni pep mułum. Yi mił ku, na Gos nge kingam

tonu epin konu si kindpi mani mei e le wu kingam mi telim, ei eim mei e le kunum tekliki epin, tinga ouni yi pimba,” pa nim.

⁴¹ Ekii se Gos wumb mok tumba kunum ei, wumb Ninipa konu owundu wumb tonu ok wumb pe mołmun wumb angk ei enim oł kis kanim ei ni tor kindngii. Ei nimbił erang, wumb ei wu Jona Gos ek nipi ngum, ei noman ak tunjung. Pe ya epi endi mołum ei wu Jona to mani kindpi, owundu mendpił mołum,” pa nim. Ei Jiisas eim piipi nim, wumb endi mon, eim mendpił, ba enim wumb eim pii gii ninanmin.

⁴² Gos wumb mok tumba kunum ei, kuin owundu konu orundung eipi mołum ei, opu wumb ya e le mołmun wumb ei oł kanim kanim enjing ei nipi tor kindpi ngumba. Nimbił erang kuin owundu embe Siipa konu mei orundung mołpu omba. Ei opu King Solomon nge noman ka peng ek ka nipi tor kindim, ei piimba nge om. Ba epi endi ya e le mołum ei eim King Solomon noman ei to mani kindpi, eim wu num owundu mendpił mołum.” (Ei Jiisas eim ermba oł ei piipi nim.)

Gui Kis Mułum Ei Nga Orung Om
(Luk 11:24-26)

⁴³ “Pe gui kis ei wu endi si kindpi pułum ei pupu konu kep endi mułmbii ni pułum.

Pepi mułmbii ni pułum ba konu endi sinałim.

⁴⁴ Eim yi piikim, ‘Na ok muls ngii e le nga orung bii,’ nipi opu kaniłim ni ngii was erik, brum er ka er sinjing.

⁴⁵ Seng, kanpi pupu gui kis angil orung nga tał pei kanpi neng onjung, ba gui ombu oł kis wii enjing. Pe ok ngii e le nirik puk ngii e le mulnjung ok, wu oł kis aninga er mułum, ba pe am er kis mendpił pup mułum. Oł ei nge, wu amb kis pe mołmun kunum, yi ku tonu omba.”

Jiisas Mam Ni Jiisas Nge Angim Noł

(Mak 3:31-35, Luk 8:19-21)

⁴⁶ Jiisas ek nipi wumb ngopu mułang, Jiisas eim mam ni angim noł ok ngii andaring engnjing. Eim kin ek nimin nik ok mulnjung.

⁴⁷ Pe wu endi kanpi opu ek nipi yi nim, “Nim manim ni angnim noł ok nim kin ek nimin nik ok mołmun,” pa nim.

⁴⁸ Ba Jiisas wu ei kin ek nipi orung kindpi yi nim, “Na minan ei nii? Nga na nge engnan noł ombu nii?”

⁴⁹ Pe eim nge ekii sik elmin wu amb ombu kin angil tuł ngopu ek yi nim, “Enim kinei! Wu amb ombu na nge engnan noł ni minan noł mił mołmun,” pa nim.

⁵⁰ “Wu endi na Ernani Gos noman pałim mił ekii singii wumb, ei na minan ni, na engnan nga, na ainan noł mułngii,” pa nipi wumb ngum.

13

*Wu Endi Kuni Er Sipi Kuni
Mong Wiis Emb Kindim
(Mak 4:1-9, Luk 8:4-8)*

1 Pe akip kunum ele Jiisas ngii ele si kindpi, pupu noł gopu wer ele mułpu, ek nipi wumb ngum.

2 Wumb pei Jiisas eim mułum konu ele ok mulnjung. Mułangin, pe Jiisas eim noł kanu endi ele tonu pupu mułum. Wumb noł wer ele mułangin kin eim wumb kin ek nipi ngum.

3 Jiisas eim ek nim ek ei pei ek ekin topu nipi wumb ngum. Ngopu yi nim, "Enim piinmin! Wu endi kuni mong wiis emb kindim. (Ei yi mił wu endi kongun er sepi kinapi mong emb kindinmin oł ei mił yi kindim.)"

4 Pe kuni wiis emb kindpi pang, kombur pu andlam ele mani pang, kei ok sik nunjung.

5 Kuni wiis mong kombur pupu, mei aninga pim, ku pei mandring mułum konu ele mani pum. Kuni ei sikir tonu om. Ei nimbił erang, mei aninga tonu peł ele pim. Mei pei sepi mani punerim mon.

6 Ba konu eni dinga tang, kuni wiis mong ei dumbuł mani punenim. Tonu ku peł ele pim, ei kułii erpi pei kułum.

7 Pe kuni mong wiis emb kombur pupu mei sim konu pum. Ei tonu omba erim ba eri ei tonu opu kuni mong wiis to mani kindim.

8 Kuni mong wiis kopur pupu, mei ka sim ele mani

pum. Ei tonu opu ka erpi, mong pei tum. Kombur mong 100 to mułum, kombur mong 60 to mułum, kombur mong 30 to mułum."

9 Jiisas ek ei nipi poru nipi yi nim, "Wumb endi kom pimba wumb ei, ek ei piyanghi!"

*Jiisas Ek Ekin Tolum Oł Ei
(Mak 4:10-12, Luk 8:9-10)*

10 Jiisas eim nge ek se andilmin wumb ombu ok yi ninjing, "Nimbił erang nim ek ekin to nikin wumb ngon?"

11 Eim ek nipi orung kindim, "Gos enim epin konu tep er mułum konu, ei ek koi er pim, ei nipi enim ngum, ba wumb ombu mon," pa nim.

12 Pe wu endi eim epi sepi mułum kin, Gos eim kin epi nga ngumba. Wu endi eim epi sinerang mułum kin, nga eim nge epi kembis endi simba, epi ei am ba.

13 Na ek ekin nind ek ei pułe yi pałim, 'Ningii ele epi kaninmin ba epi kinanmin. En enim kom ele ek piinmin, ba mendpił piik kun enanmin mon.'

14 Wumb oł yi enmin ei, ok ek ni tor kindilim wu Aisaiya ninim ek ei keimi pałim. Ei wumb ekii se oł yi erngii ni piipi nirim mił keimi pałim. Nirim ek yi nirim.

'Enim piinmin ba pułe piinanmin. Enim keningii ba epi endi kinerngii.

15 Enim noman ele pirek neng, ek piinanmin. Enim kom ele ek piingii, kis enim.

Nimbił erang en enim ningił kumbuł gii ninmin. Yi erik epi kinanmin. Kom ełe er piik tuk sinanmin. En enim noman ełe ek pułe pii poł tunanmin. Tunarik, na kin onan Gos yi ninim. Wangin kin, na en enim er ka ermbii.’
16 “Ba enim ka piingii ei enim ningił epi kanik, kom ełe ek piik yi enmin.

17 Enim piingii! Na ek keimi nip enim ngond, kumb ok Gos nge oł ekii se tonu omba, ei piik niłmin wu ni, kombur wu oł kun ka ełmin ombu en enim noman ka ka piik, enim pe kanik enmin ei kenmin ni mulk ba kinenjing mon. Nga enim piinmin ek ei piimin ni, ka piik mulk ba piinenjing.”

Kuni Emb Ek Ekin Tum Ek Ei Pułe Jiisas Nipi Tor Kindim (Mak 4:13-20, Luk 8:11-15)

18 “Wu endi kuni emb pani pin kindim, ei ek ekin ei nge pułe yi palim ei enim piingii,” pa nim.

19 Wumb pei Gos tonu epin mołpu sinim tep enim ełe ek ei kuni mił, tał pendnim ei pir sinanmin. Ei yi mił kuni mong wiis emb ei mani andłam ełe pang, kei sik nunjung.

20 Nga kuni mong wiis emb pupu, mei ku mułum ełe mani pum ei yi mił, wumb Gos ek piik, ka piik sikir sinmin.

21 Pe kuni wiis ei dumbuł mani punanim. Ei yi mił, wumb kombur Gos ek to mani kindik wu ei kin oł kis erangin, wu ei eim pii gii

sikir kis mołum ei, nge pułe yi palim.

22 Kuni mong wiis emb kombur pupu, ond kan dumbuł mułum ełe mani pum. Ei pułe yi mił, wumb endi Gos ek ei piim ba mei ełe oł embin tui eim kin tonu opu, Gos ek ka ei to mani kindim. (Ei yi mił eim Gos nge kongun enerim.)

23 Ba kuni mong wiis emb ei pupu, mei ka ełe mani pum ei yi mił, wumb Gos piik, ekii sik, kongun yi erangin kin kuni mong 100 min, 60 min, 30 yi top mułum.” (Ei yi mił wumb Gos piik, nga kongun erangin, wumb konj nga tuk ok Gos piinmin mił, ek yi nim.)

Ek Ekin Ei Aka Pin Engimb Kis Endi Tonu Om

24 Jiisas eim ek ekin endi nipi ngopu yi nim, “Gos sinim tep er kanpi mołum mił yi, wu endi eim kuni emb sipi kindim.

25 Ba epin konu emii peng opu, orung wu endi opu, kuni mong wiis pim konu engimb kis mong pim, ei kindpi pum.

26 Ekii se kuni mong wiis ei tonu opu, mong tumbii ni erang, engimb kis endi tonu opu pim.

27 Pe kongun wumb puk en enim nge wu Owundu mułum konu kanik, yi ninjing, ‘Wu Owundu, sin piipin nim kuni mong wiis ka wii ei aka pin kindin ni, piinjpin ni, engimb kis endi tonu opu mołum,’ pa ninjing. ‘Ei nimbił erang enim?’ a ninjing.

28 Eim ek yi nim, 'Opu orung wumb endi opu erim.' Neng, kongun wumb eim kanik yi ninjing. 'Sin pupun, engimb kis ei pirpin, tor kindmin min?'

29 Ba wu owundu ei ek nipi yi nim, 'Enim engimb kis ei er tor kindmin ni erngii ei, enim kuni mong wiis ei ouni er tor kindngii mon!' pa nim.

30 'Pe enim epi tał ouni kan wiik tangin tonu onkuł, pengił, ekii se kuni poł tumba kunum, ei engimb kis ei eipi or tok, kuni mong wiis ei sipik, nanim kuni ngii ełe kindngii, ba engimb kis ei or tok dup ełe kindngii,' pa nim.

Ek Ekin Ei Maser Mong Kin Yiis Teł Ek Poł
(Mak 4:30-32, Luk 13:18-19)

31 Jiisas eim ek ekin endi eipi nipi ngum. Ei yi mił nipi, "Gos tonu epin konu sinim tep enim mił yi eim kuni mong endi embe maser mong," pa niłmin.

32 Kuni ei wu endi eim sipipi, eim aka pin ełe telim. Maser niłmin kuni ei mong kembis wii, kuni wii emb ombu kuni mong wiis mił kaplı mon. Ba ekii se, kuni ei tonu opu, ond mił mendpił peng kei ok ond ełe ambilk molk, ngii takik ełmin."

Kuni Yiis Ek Ekin Endi Nipi Ngum
(Luk 13:20-21)

33 Nga eim ek endi ekin topu nipi ngopu yi nim, "Epin konu tep er mołum, ei yi mił kuni yiis ei amb

endi sipi kin, ming endi sipi, noł kin erang, plawa owupu tonu ołum. Ei yi mił, wumb Gos ek ka ei piik wumb, pei ok Jiisas kin ekii sinmin."

Jiisas Ek Ekin Kunum Kunum Top Nirim
(Mak 4:33-34)

34 Jiisas eim ek ekin ombu ni tor kindpi wumb pei ngum. Ek ombu pei eim nipi tor kindim ei, Jiisas eim er endeim ni tor kindnerim mon; ek pei ek ekin ni tor kindim.

35 Na ek ni tor kindinj ei yi, ok oł ekii se tonu omba, epi ei piipi nirim ek ei keimi, tonu om wu eim ek yi nirim.

"Na ek ekin top nip wumb en enim ngumbii. Nga nam ek koi er pirim ek ei nip tor kindip ngumbii ei kumb ok Gos mei eririm ek ei nip ngumbii," pa nim.

Engimb Kis Ek Ekin Ei Pule Nipi Tor Kindim

36 Pe eim wumb si kindpi ngii konu pum. Nga ekii se eim nge ekii sik ełmin wu ok, eim kin kii sinjing, "Nim engimb kis endi ek ekin, ei pule ni peni ełe kindii!" pa ninjing.

37 Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Wu endi kuni mong wiis ka emb kindim wu, ei wu kingam.

38 Aka pin ei pule, mei orung orung pei. Nga kuni emb ei, Gos sinim tep enim konu ełe pei mołmun. Nga engimb kis ei yi palim; Seisen

nge wumb, ei engimb kis mił mołmun.

³⁹ Sinim nge opu orung wu ei, Seisen eim mołpu, eim engimb kis emb mił ei kindim. Ekii se kunum poru nimba ei, kuni ngungii kunum ei yi mił ku, muł, mei poru nimba kunum ei, Gos enjel kuni ei kułou tungii.

⁴⁰ Engimb kis ei kułou tok, dup kelnjing ei, yi mił ku ekii se ya mei ełe poru nimba kunum ei yi pimba.

⁴¹ Gos kindim wu kingam pupu, enjel kindang ok, wumb endi oł kis erik oł kanim kanim yi erangin kin, wumb pii gii to kis ełim ei sik, epi kanim kanim endi pii gii to kis ełmin ei, Gos tep ełim wumb ei kin tep to mulerngii mon.

⁴² Pe wumb ombu, pei olkup to dup ełe kindngii. Dup ełe en enim ke nik, anmbił kongk, er mułngii.

⁴³ Kunum ełe, wu amb kun ka mułngii wumb ei, ngenj ełe eni mił tiłang erang, en enim nge ernjing tep ermba konu tukrung mułngii. Wumb endi eim kom pim kin ek ei piyengli!"

Ek Ekin Ei Wu Endi Ku Kum Mei Ełe Kan Sim

⁴⁴ "Gos sinim tep er mołum ei mił; wu endi ku kum mei ełe peng kan sim. Ku kum ei kan sipi nga aka pin ełe nga koi erim. Nga wu ei eim ka ka piipi pupu, eim epi wumb kanim kanim pei wumb ngopu ku minj sim. Eim nge ku ei sipi mei ełe nga top erpi sirim."

⁴⁵ "Gos sinim tep er mołum konu ei yi mił; wu endi epi top erpi, nga wumb ngopu ku sipi, eim biis ni epi mon ka wii pałim ei nge kurnum.

⁴⁶ Pe eim kenim ni biis ka wii endi kanpi eim epi sipipi wumb eipi kin ku sipipi biis ka wii ei top erpi sim."

⁴⁷ Pe nga endi yi ku, Gos sinim tep er mołum konu ei yi mił; omu kon ei oł tok noł gopu, ełe mani kindik, omu kanim kanim sik tor siłmin.

⁴⁸ Pe omu kon ei piki tang sik, noł wer ełe tor tu wułmun. Tu wuk, omu ka mił ombu apir sik, ming endi ełe kindik, kis mił ombu kułou tok sipik si kindiłmin.

⁴⁹ Ekii se muł mei poru nimba kunum, ei yi mił ermba. Enjel ok wumb kis tuk wumb ka mułngii konu tuk mułngii, to sipi tor kindngii," pa nim.

⁵⁰ Pe wumb ombu pei sipi, dup konu ełe kindangan, ke nik, en enim gupu anmbił ni gupu mong ei kongk, kunum kunum dup peł ełe minj mułngii."

Wu Endi Epi Ka Wii Nge Konj Simba

⁵¹ "Jiisas eim ek nipi kii sipi yi nim, "Enim ek ombu pei piik poru ninmin?" Pe eim ek nipi ngopu yi ni dinga nim. Wumb eim kanik, yi ninjing.

⁵² "Gos sinim tep ełim ek ei piik poru nik ełmin wumb kin, ngii ełe ngii arim mił molk. Pe eim top ngii endi ełe epi pei konj min oknge

ei pei sipi top simba. Ei yi mił, Gos ek oknge nim nga ek konj ei pei Jiisas ni tor kindim.”

Nasares Konu Wumb Jiisas Nim Ek Piinenjing
(Mak 6:1-6, Luk 4:16-30)

⁵³ Pe Jiisas eim ek ekin nipi poru nipi, eim konu ele si kindpi pum.

⁵⁴ Nga eim si kindpi pupu, eim nge mei ele pum. Pupu, eim Gos ek nipi wumb ngopu, erang wumb Gos ngii ele molk, piik puku sik yi ninjing. “Wu ei noman dinga ni, jep ol enim, ei eim konu jili orung pupu sim?”

⁵⁵ Wu ei eim wu kamnda nge kingam. Mam Maria ei eim nge mam. Eim nge angim Jeims ni Josep ni Saimon ni Juras wu ombu eim angim nol molmun.

⁵⁶ Pe nga eim nge aim nol pei sinim kin molmun ba wu ei ek jili orung pu sim?”

⁵⁷ Wumb ek yi nik kin en enim noman kis piinjing. Ba Jiisas eim ek nipi yi nim, “Ek ni tor kindilim wu eim konu orung orung eipi wumb eim kaimb sik, noman kulk elmin, ba eim ngii konu ni eim nge konu ele wumb, ol yi enalmin mon,” pa nim.

⁵⁸ Pe nga eim jep ol pei konu ele enerim mon. Nimbił erang wumb eim kin pii gii ninenjing.

14

Jon Wumb Nol Pendilim Wu Ei Kulum
(Mak 6:14-29, Luk 9:7-9)

¹ Kunum ele, King Eros wu owundu, eim Galilii konu tep molum wu, ei eim Jiisas ek ei piim.

² Eim ek nipi eim nge kongun wu ombu ngopu yi nim, “Wu ei Jon wumb nol pendpi ngołum wu ei, tukpu ele angpi tonu om ele dinga ei eim kin kongun er molum.”

³ Ei yi mił, King Eros ni wu ei Jon ambil gii nipi sipi kan ngum. Erosiyas Pilip nge ambim, ei eim kamim ba eim King Eros bii nipi kin King Eros kin pum. Pang, Jon, “Mon!” pa nim, ele nge King Eros Jon kan ngii ele kindim.

⁴ Kumb ok, Jon eim King Eros kanpi yi nim, “Nim amb ei sin, ei kapli enanim,” pa nim.

⁵ Nga King Eros eim Jon to kundmbii nim; ba eim wumb pei kin mund mong kulum. Ei nimbił erang, wumb pei Jon ek ni tor kindilim wu molum ni yi piinjing.

⁶ Kunum ele wu kombur King Eros kin kulou tunjung. Tok, mam eim mengim kunum ei piik er mulnjung. Kunum ele Erosiyas eim nge ambłam ei tuk golang nipi, non er endim. Endim ei, King Eros eim kan ka kenim.

⁷ Kanpi, eim ek dinga nipi ambil ei ngopu yi nim, “Nim epi endi simbii ninjii ei, na nim kapli ngumbii,” pa nim.

⁸ Ambil ei nge eim mam ei nim ek mił piipi yi nim, “Nim wu Jon wumb nol pendilim wu, ei peng ming endi kindkin tu, nam ngui!” pa nim.

⁹ Ambil ei ek yi neng kin, King Eros eim noman embin to piim, ba ok eim ek dinga nipi ngum ei piim. Pe nga eim wu kombur eim kin kuni ende nok muljung, ei piinjing ku. Yi peng piipi kin, “Yi na epi ei ngei!” pa nim.

¹⁰ Eim wu kombur kindang puk, Jon kan ngii pim konu, pang, “Kolmung er tu wei!” pa nim.

¹¹ Wumb puk, Jon peng embil ei ming ele tu wuk kindik, ambil ei ngangin kin ambil ei sipipi eim mam ngum.

¹² Ba Jon nge ekii silmin wumb ei ok, Jon ngenj sipik, tukpu tok pendik. Ekii se puk, Jiisas kanik, yi ninjing.

Jiisas Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum

(Mak 6:30-44, Luk 9:10-17, Jon 6:1-14)

¹³ Jiisas eim Jon ek ei piipi, konu ele si kindpi nol kanu sipi, konu eipi wumb mulenjing konu eipi ele pum. Eim endeim mendpil pum. Ba wumb konu owundu orung orung pei piik, eim pum konu ekii se punjung.

¹⁴ Ekii se Jiisas eim tor pupu kenim ni wumb tilap owundu pei ok muljung. Eim wumb ombu noman ka ngopu, ening pim wumb ei er ka erpi yi erim.

¹⁵ Konu pou neng, Jiisas nge ekii silmin wumb ok eim kanik yi ninjing, “Sinim ya konu ele wumb endi mandi mulałmin; nim wumb ei kindan orung puk, kuni kan sik, nok erngii,” pa ninjing.

¹⁶ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Nimbił erang wumb pei orung pungii? En enim wumb ei kuni ngungii,” pa yi nim.

¹⁷ Jiisas eim nge ekii silmin wumb eim kanik yi ninjing, “Sin kuni endi pei sinalim. Bres angil orung kin, omu tał mendpil salim,” pa ninjing.

¹⁸ Jiisas eim ek nipi, “Kuni ombu ya na moł konu tu wei!” nim.

¹⁹ Eim ek nipi, “Wumb pei mani ele mulei!” pa neng, muljung. Mulałgin, eim bres angil orung sipi, omu tał sipi, tonu kanpi, Gos kin ek ka nipi, bres engin topu, eim nge ekii silmin wu ngang, sipik wu amb ombu ngunjung.

²⁰ Wumb kuni ei nok pangin orung pei mułum ei, kon engki nga tał to piki tunjung.

²¹ Wu kuni nunjung ei 5,000, ba amb kangil ei pei gerik kun enenjing mon.

Jiisas Tonu Nol Peł Ele Pum

(Mak 6:45-52, Jon 6:15-21)

²² Pe Jiisas eim nge ekii silmin wumb ei kanpi yi nim, “Kumb se enim nol kanu ele tonu puk, nol orundung pei! Nam wumb ei ‘Pei!’ nip kindip, ombii,” pa nim.

²³ Jiisas eim wumb ei pei nipi kindpi, eim mendpil tonu komung ele tonu pupu, prei erim. Konu pou neng, eim mendpil tonu komung ele mułum.

²⁴ Nol kanu ei pupu, tuk nol miim ele mandi pang, konu pop owundu topu yi

erim. Ei noł kanu kumb ełe om. Opu, noł kanu to ak tumba erim.

²⁵ Konu tengmba mandi erim, ba aninga kopur emii mił pim konu kenjing ni eim noł gopu peł ełe tonu opu, eim ekii siłmin wu mulnjung konu mandi om.

²⁶ Wu ombu molk kenjing ni wu endi noł peł ełe wang mił, wu ombu mund mong kulk, mon gui endi onum, ninjing. Nik, mund mong erik, wii dinga wii tunjung.

²⁷ Pe Jiisas sikir tor opu yi nim, "Enim mund mong enerei! Ei na, na mendpił ond. Enim puku sinerei, mon!" pa nim.

²⁸ Piisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Owundu, ei nim mendpił on kin, na nen noł peł ełe op, nim mołun konu ombii," pa nim.

²⁹ "Oi!" a nipi Jiisas ek yi nim. Pe Piisa eim noł kanu ei si kindpi, noł peł ełe pupu, Jiisas mułum konu bii ni pum.

³⁰ Ba eim konu pop owundu tang, eim mund mong erim. Erpi, noł ełe si mani simbii ni erim. Erpi, eim wii dinga topu yi nim, "Owundu, nim na paki to!" nim.

³¹ Jiisas eim sikir opu, angil mani kindpi, Piisa ambil tonu sim. Sipi yi nim, "Nim pii gii dinga pinalim. Nim nimbił erang nim na kin pii gii ninan?" pa nim.

³² Pe wu tał noł kanu ełe tonu pangil, konu pop owundu tum ni poru nim.

³³ Noł kanu ełe mulnjung

wu ombu, en enim Jiisas kin men tok erik Gos embe ambil tonu kindik, "Nim Gos kingam keimi mołun," pa ninjing.

Genesares Konu Jiisas Ening Pim Wumb Pei Er Ka Erim (Mak 6:53-56)

³⁴ Galilii noł gopu ei orundung puk si kindik, Genesares konu orung tor punjung.

³⁵ Wumb konu ełe wumb, Jiisas piik poł tok yi elmin. Erik, "Wumb ening pim wumb tu wei!" pa nik kindnjung.

³⁶ Wumb en enim ek dinga nik yi ninjing, "Wumb ening pim wumb ei, ok nim konduk embilngii," pa yi nengin, ening pim wumb ei ok Jiisas kon ełe embilangin, ening pim wumb pei ka mulnjung.

15

Gos Nge Lo Ek Ei Sinim Kupenjing Ek, Ei To Mani Kindnim

(Mak 7:1-13)

¹ Kunum ełe, lo ek piilmin wumb kombur ni lo ek emb tołmun wumb kombur ni Jerusalem konu si kindik, Jiisas mułum konu tor onjung. Ok yi ninjing.

² "Nimbił erang nim nge ekii siłmin wumb ei sinim ok kupenjpın noł, 'Erei!', nik oł ei enarik, kuni nungii kunum ei, angil was enanmin," pa ninjing.

³ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Nimbił erang en enim nge elmin oł ei ekii

sinmin. Sik, Gos nge lo ek ei si kindinmin min?

⁴ Gos ek yi nim, 'Nim arnim manim ningii ek ekii sik erngii,' pa nim. 'Pe wu endi arim mam kin ek kis nipi ngopu erim kin, eim to kundngii,' pa nim.

⁵ Ba en enim yi nilmin, 'Wu endi eim epi pei salilim wu, ei eim arim mam paki tumba,' ba ei eim ek yi nimba, 'Na epi ei Gos ngumbii nipi poru ninj,' pa yi nilmin.

⁶ Ernjing, menjing ei er ka erngii mił mon nik, en enim elmin ol ei erik, Gos nge ek to mani kindik, en enim elmin ol ei ambil tonu kindilmin.

⁷ Enim ek kend nge wu ombu, Aisaiya Gos ek ni tor kindilim wu enim kin ek keimi kun yi nirim.

⁸ Eim ek yi nim,
'Wumb tilap ombu en enim gupu ele na embe ambil tonu silmin. Nga en enim nge noman ei na kin am turii salilim.

⁹ En enim wumb lo pendik elmin ek ei ni tor kindik yi nilmin, Gos nge ek ni tor kindinmin,' pa yi nilmin. 'Yi nik kin na kin men tok wii nil nik yi elmin,' pa nipi ngum.

Epi Erpi Wumb To Penj Tolum
(Mak 7:14-23)

¹⁰ Jiisas eim wu amb pei wii topu, "Wei!" a nim. Nipi yi nim, "Enim piik kun erngii.

¹¹ Wumb epi nanging mani punum ei kis mon. Mer gupu ele ek nengin tor onum ek, ei

erang, wu noman tuk ei penj kun ka pinalim mon."

¹² Kunum ele eim nge ekii sik elmin wu ombu ok, eim kanik yi ninjing, "Lo ek piik elmin wumb, nim nin ek ei piik, kis piinmin ninjing ek, ei nim piin min mon?"

¹³ Eim yi nim, "Emb epi kanim kanim endi nanim Annan tonu epin molum ei erip tal pendnenim, epi endi kapli dumbul pei pul erngii.

¹⁴ Enim kan wiik tei! Wumb ei ningil tumbun molum wumb, ei puk, ningil tumbun molum wumb kombur andlam andan tungii enmin. Pe ningil tumbun molum wumb endi pupu, endi andlam andan tumbii ni ermba, ei wumb tal ouni bok tungul," pa nim.

¹⁵ Piisas ek nipi orung kindipi yi nim, "Nim ek ekin ei pule ni peni ele kindan, sin piimin," pa nim.

¹⁶ Jiisas ek yi nim, "Enim yi ku noman kun ka pinalim, wumb eipi mił molmun.

¹⁷ Enim piinanmin, wumb kuni gupu kindilmin, epi nok mani kindinmin ei, mer kirim ele punum. Pupu, nga sipi tor kind si kindinmin.

¹⁸ Ba epi noman tuk palim, nik tor kindinmin ei, noman ele tor onum. Epi ei mendpil wumb erpi kis mondnum.

¹⁹ Nga wumb noman tuk ele tor onum ei yi mił, ek kis nik, epi waning erik, wumb to konduk, amb eipi ngunduk, ol kis eipi erik, epi waning sik, ek kend tok erik, wumb kin ek bul ambil erik yi elmin.

20 Oł eipi oł ombu erpi wumb er kis mondułum, ba wumb endi angil was enarpi kuni nołum, ei wumb er kis penj mundnalim mon,” pa yi nim.

Keinan Amb Ei Jiisas Kin Pii Gii Nim
(Mak 7:24-30)

21 Jiisas konu ełe si kindpi, pupu Taiya kin Sairon konu ełe mandi tor pum.

22 Keinan konu ełe wumb tilap eipi, amb endi opu konu ełe mułum. Amb ei opu, ek dinga nipi yi nim, “Owundu, nim Deipis nge kingam, nim na kin kaimb se. Na nge ambil ei gui kis ei er kis mundang mołum,” pa nim.

23 Ba Jiisas ek endi nipi ngunerim mon. Eim nge ekii sik elmin wu ombu ok, ek dinga ninjing, “Amb ei eim wii dinga topu sinim onjpun konu onum ei, nim eim orung kindan orung pangli!” ninjing.

24 Jiisas ek orung kindpi yi nim, “Gos na kindang op Esrel wumb kung siipsiip mił am punjung ei, mendpił sip orung simbii nge onj.”

25 Amb ni opu, eim simb ełe mani ming gopsing pii polpu ek yi nim, “Owundu, nim na paki to!”

26 Jiisas ek nipi yi nim, “Sinim kangil kuni sipin, owu ngunermin ei, oł kun pinalim mon.”

27 Amb ei yi nim, “Owundu, nim ek keimi nin, ba wumb en enim kuni nołmun kuni elim mani

pułum ei owu nołmun,” pa nim.

28 Amb ni ek yi neng kin Jiisas ek nipi yi nim, “Amb, ninim pii gii na kin ei owundu tonu om, epi ninim piin mił yi tonu omba.” Yi neng kin, kunum ełe mendpił amb ei ambłam ka wii mułum.

Jiisas Ening Wumb Pei Er Ka Erim

29 Jiisas konu ełe si kindpi, pupu noł gopu Galilii nilmin konu ełe tor pum. Pupu, komung endi ełe tonu pupu, mei ełe mułum.

30 Wumb tilap owundu endi ok, eim mułum konu onjung. Ok, wumb ningil tumbun mułum, ni kom ngang ek piinenjing wumb, ni simb angil kis mułum wumb pei sik, eim mułum konu tu wujung. Tu wuk, Jiisas mułum konu simb ełe mandi tuk mundangin, Jiisas eim wumb pei er ka erim.

31 Yi mił erang kin, wu amb pei noman nendii tok piinjing. Nimbił erang wumb ek tingnenjing wumb ei, nga ek tengnjing; nga simb kis mułum wumb ei nga simb ka mułum; ningil tumbun mułum wumb ei, nga ningil ka mułang kenjing. Gos oł ei yi mił erang kin, wumb en enim Esrel nge Gos embe ambil tonu kindnjing.

Jiisas Wumb 4,000 Pei Kuni Ngum
(Mak 8:1-10)

32 Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu, wii tang wangin kin ek yi nim, “Wu,

16

amb ombu na kaimb kis piind,” pa nim. “Wumb kunum tekliki pe na kin mulnjung, pe wumb kuni tang piinmin ei, na nga orung pei nimbii kaimb enim. Nimbil erang wumb ei dinga sinerang, ngii konu bin ni puk, kumb kuni tang melikim tumba.”

³³ Jiisas nge ekii sik elmin wumb ok ek yi nik, “Ya konu ele orung orung ei wumb mulalmin, sinim kuni jili orung sipin wumb ombu kuni ngumun?”

³⁴ Jiisas eim ek nipi kii sim, “Enim bres nimberii salim?” Wu ombu yi ninjing, “Sin bres, angil orung nga tał ni omu endeim endeim ni salim,” pa ninjing.

³⁵ Pe Jiisas ek nipi wumb ngang, wumb pei mei ele mani puk mulnjung.

³⁶ Pe eim bres pei sipi, omu ombu sipi, eim Arim Gos kin prei erpi ngopu, kuni ombu sipi eim nge ekii sik elmin wu ombu ngang, wu ombu sik mok tok wumb mulnjung wumb, ei ngunjung.

³⁷ Wumb pei kuni nok pangin, pinang pang kin, kuni orung mulum ei kon angil orung nga tał, takik piki tunjung.

³⁸ Kuni nunjung wu ei 4,000 pei mendpil nunjung. Nga amb, kang ambil angil pendik tuk kindnenjing mon.

³⁹ Jiisas wumb ei pei nipi kindpi, eim noł kanu endi sipi, pupu konu orung Makaran ni konu ele orung pum.

Jep Oł Kenmin Nik Wii Tunjung

(*Mak 8:11-13, Luk 12:54-56*)

¹ Jura wumb wu num ombu lo ek ekii sik elmin ni wumb kolk nga konj angk tonu onerngii ni piik wumb ok, Jiisas kanik, eim nimba ek piimin nik eim ermba mił kenmin nik yi ninjing. Nik, “Eim epin konu ele jep oł andan topu oł, endi erangli!” ninjing.

² Ba Jiisas eim ek orung kindpi yi nim, “Konu pou nipi, eni mani pang, enim molk kunum ka simba nilmin. Ei nimbil erang kupu muł kundii erang kanik nilmin.

³ Konu kupiiring okrii ni molk, konu kupu ping erpi elim ei, enim molk konu pop topu, kumb owundu tumba, nik elmin. Ba akip kunum ei, na jep oł kanim kanim end oł ei, enim kapli pii poł tunanmin mon.

⁴ Enim wumb kis molk kin oł kis elmin. Enim molk jep oł andan topu oł kenmin ninmin, ei na kapli enermbii. Jep oł andan top ermbii oł ei, Gos ek ni tor kindilim wu Jona kin elim jep oł andan tum oł, ei mendpil. Wumb Jona ołup tok, noł ele mani kindnjing kin, ba nga Gos eim sipi, tonu orung sipi konj mundum.” Eim yi ni pendpi poru nipi, wu ombu si kindpi pum.

Lo Ek Ekii Silmin Wumb Nin Wumb Kolk Nga Konj

Angk Piinarik Ekii Silmin Wumb Ombu En Enim Oł Kend Tok Elmin Ei Nge Ek Ekin Palim

(Mak 8:14-21)

5 Jiisas eim nge ekii se elmin wu ombu, noł gopu ele tumb tok puk, ba en enim kuni bres ni epi endi sik nungii ei, piinarik pendik puk.

6 Jiisas eim ek nipi yi nim, "Enim kan kun er mułngii! Jura wumb wu num ombu lo ek ekii sik elmin wumb ni wumb kolk nga konj tonu puk piinalmin wumb ei kin ek kend tok ek ak mak erik ei yiis bres ele tok kindan-gin opu tonu olum ei mił yi erngii. Ei enim piik kun erik mułngii.

7 Jiisas nge ekii sik elmin wu ombu ek enim kin ek nik yi ninjing, "Eim yi mił neng kin, 'Sin bres tu wunen-jpin,' " pa ninjing.

8 Ba Jiisas eim bres ni kuni epi sinałim ni piipi kin eim ekii silmin wumb kin ek yi nim, "Enim wu pii gii dinga pinalim mił wu, nimbił erang enim en enim kin ek nik orung orung kindik enmin?"

9 Enim ek ei piinanmin min? Na bres angil orung ei wumb 5,000 pei ngamb nunjung. Nangin, enim kuni orung mułum ei, kon nimberii kon tunjung ei piinmin min?

10 Pe nga bres angil orung nga tał ei wumb 4,000 pei ngamb nunjung. Nga kuni orung sik kon nimberii tunjung?

11 Nimbił erang enim piinanmin na enim bres nga ek kun ninand mon? Na nind ei, enim Jura wumb wu num ombu wumb ei ok ek kis ka pei pei nik, kend tok erngii ek ei, piip nind," pa nim.

12 Yi mił neng kin, wumb ei nim ek ei piinjing bres ele kuni yiis mon ek eipi endi ninmin, ni piingii, Jura wumb wu num ombu ei lo ek emb tołmun ek pei nga emb tunjung. Wumb ombu en enim oł yi mił elmin ba noman tuk ka wumb eipi kin ngonalmn mon.

Piisa, "Jiisas Eim Kraiss," Pa Nipi, "Gos Kindim Wu Mei Mani Om."

(Mak 8:27-30, Luk 9:18-21)

13 Jiisas pupu Sisariya Pili-pai konu ele pum. Kunum ele eim nge ekii sik elmin wumb kii sipi ek yi nim, "Wumb pei na embe nii nilmin?"

14 Eim nge ekii sik elmin wu ombu yi ninjing, "Wu kingam wumb kombur, 'Nim Jon wumb noł pendilim wu,' ninmin; nga wumb kombur, 'Nim Elainja,' pa ninmin. Nga wumb kombur, 'Nim Jeremaiya ek ni tor kindilim wu endi,' pa ninmin. Wumb kombur molk, 'Nim Gos oł ekii se ermbe oł ei piikin nilim wu,' " pa ninmin.

15 Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, "Enim na nii ninmin?"

16 Saimon Piisa ek yi nim, "Nim Kraiss, nim Gos nge kingam molkun, wumb noman konj ngan, wumb konj mułngii," pa nim.

17 Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Saimon, nim Jon kingam ka piinjii. Ya mei ele wu endi nim ek ei ni neng, nim ninan mon. Na Ernan tonu epin mołum ei, nim ek ei nipi nim ngonum.

18 Piisa, na nim kanip nind. Pe na Gos nge ngii tekmbii ei, ya ku peł ele tekmbii. Ku peł ele tekmbii, nim embe ei pule Piisa ei ku mił. Pe wumb kułngii konu kis ele nge dinga ei, to mani kindnermba mon.

19 Na Gos sinim tep er mołum konu ei kii wał sip, nim ngumbii. Epi nim mei konu ambil gii nin epi ei, tonu epin Gos ambil gii nimba ku. Nim mei ele epi endi si kindin kin, tonu epin Gos epi ei si kindmba ku.”

20 Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu kanpi kin ok yi nim, “Enim wumb endi kanik na Krajs Gos kindim wu mei mani om, ninerei mon!” nim.

Jiisas Eim Kolpu, Nga Konj Ba

(Mak 8:31–9:1, Luk 9:22–27)

21 Kunum ele Jiisas eim Jerusalem konu ba nge pule andan tum. “Wumb noman peng pim wumb ni, Gos kin kułmał kałimmin wumb, ni lo ek emb tołmun wumb pei ok, eim ngenj kumbii ngungii. Ngok, to kundngii, tukpu konu mani pupu, epi nga kunum tekliki ele tonu opu konj ba, ek ei ni tor kindim.”

22 Piisa eim sipipi tor sipi eim ek kis ngum. Ngopu ek yi

nim, “Owundu, nim ek keimi ninan, nim nin ek ei tonu onermba mon.”

23 Jiisas kan ak topu, ek nipi Piisa ngum, “Seisen, nim na buł morung pui! Nim na kin ek eipi ninjii en? Nim Gos nge ermba oł ei piinan mon. Nim wumb noman ele erngii epi ei mendpił piin!” pa nim.

24 Kunum ei Jiisas eim ek nipi eim nge ekii sik elmin wu ombu ngum, “Wumb endi na kin ekii simbii ni piimba wu, ei eim noman to piinarpi kin, eim ond peri ei kou sipi, na bii konu ekii simba.

25 Wu endi eim nge noman konj peng ka moł ni piimba wu, ei eim noman konj am ba. Wu endi na nge piipi erang, eim noman konj am ba; ei eim noman konj ei nga sipi orung simba ku.

26 Wu endi eim mei ele epi piipi si kułou topu er mułang, eim noman konj kułmba ei, mei ele epi er sipi orung simba mił nenj? Nga eim epi nipe endi eim noman konj ei nga top er sipi orung simba ei epi sinałim.

27 Na tonu epin si kindip, mani op wu kingam tałip onj. Kunum ei Arnan Gos nge tiłang owundu ei kin enjel ni ouni ongii. Kunum ele, na ek keimi ni pendind mił keimi tor omba ei, en enim oł erngii mił yi ku, Gos eim enim kumep orung kindmba.” pa nim.

28 “Na ek keimi nip enim ngond, wumb kombur ya ele angilmin wumb ei, konj mułngii. Mułangin, na wu

kingam ei king mołup ombii,” pa nipi ngum.

17

Jiisas Ngenj Ei Kanim Eipi Kutum

(Mak 9:2-13, Luk 9:28-36)

¹ Pe kunum angil orung nga endeim poru neng, Jiisas eim Piisa sipi, Jeims angim Jon kin nipi, seng puk tonu komung owundu endi ele tonu punjung. Komung ei am ei tonu sim konu, en enim mendpil muljung.

² Jiisas nge ngenj ei nga ngenj endi eipi mił peng kenjing. Eim kumb ningil ei eni topu tilang enim mił, yi tilang owundu erim. Nga eim alap ele kuru mił tilang erim.

³ Moses kin Elainja tał ouni tor okuł, Jiisas eim kin ek tangk kenjing.

⁴ Piisa ei kanpi kin eim ek yi nim, “Owundu, sinim ya mołmun ei ka wii. Nim kapli nin kin, ya ele na ngii tika tekliki tekmbii. Endi nim nge; nga endi Moses nge; nga endi Elainja nge,” pa nim.

⁵ Ek nipi mułang, kupu kuru tilang owundu erpi opu, wu kei enjing konu om. Kupu ei opu wu kei kin peli erim. Erang, kupu tuk ele Gos ek endi tor om ei yi nim, “Ei na nge kingam, na eim kin noman ka wii ngond. Na eim ka wii piind; nga enim eim ek piingii.”

⁶ Jiisas nge ekii sik elmin wu ek ei piik, mund mong erik, mani mei ele puk pinjing.

⁷ Jiisas eim mandi opu, wu ombu embliim. Ambilpi, ek nipi ngopu yi nim, “Enim mund mong enerei mon!” nim.

⁸ Pe wu kei tonu angk kenjing ni, wumb endi mulenjing; ba Jiisas eim mendpil mułum kenjing.

⁹ Jiisas ni wu kei kin komung ei si kindik mani puk, Jiisas eim kin ek nipi ngum, “Enim pe kanik onmun, ei wumb eipi kanik ninergii mon. Pepi, pang pang tonu epin si kindpi mani mei ele opu, wu kingam mił mołpu kołpu, nga opu konj pum kin, ek ei tor pangli,” pa nim.

¹⁰ Jiisas eim nge ekii sik elmin wu kei eim kin kii sinjing, “Nimbił erang lo ek emb tok mołmun wumb ei, Elainja kumb se omba ninjing?”

¹¹ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Ei keimi! Elainja eim kumb se omba. Opu, oł kanim kanim ei er kun ermba nge omba.

¹² Ba enim kanip nind, Elainja ok om ba wumb eim om mił pii kun enenjing. Enarik, en enim noman ele eim kin oł kanim kanim erik enjing. Yi mił ku, akip tonu epin si kindpi, mani mei ele om, wu kingam ei ngenj kumbii simba ku.”

¹³ Jiisas ek yi neng kin eim nge tekliki ekii sik elmin wu ombu piinjing ei, Jon wumb noł wii pendilim wu ei, kin ninim ni piinjing.

Jiisas Kangi Endi Gui Kis Pim, Er Ka Erim

(Mak 9:14-29, Luk 9:37-43)

14 Pe puk, wumb tilap owundu endi tor onjung konu eġe, wu endi Jiisas kin tor opu, ming gopsing pii poġpu, eim simb eġe mani opu moġpu mei eġe pim.

15 Pepi, ek yi nim, "Owundu, nim na kin kaimb piin kin, nanim kangi ei noman wulu miġ pang, pupu dup peġ eġe puġum; nga noġ tuk pupu, eim ka mulaliim mon."

16 Na sip tu wup, nim nge ekii sik eġmin wumb mulnjung konu ninj ei, wu ombu kapli ka enenjing mon!" pa nim.

17 Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim wumb tilap pei pii giġ pinerim; nga enim noman tuk kun ka pinerim wumb. Kunum nimberii na enim kin kongun er moġamb kin, enim Gos nge noman dinga ei pii poġ tungii? Enim kangi ei na kin tu wei!" nim.

18 Jiisas kangi ni tu wangin, gui kis ni ek ngopu tor kindim. Kindang, kangi ei pe mendpiġ ka wii muġum.

19 Jiisas eim nge ekii sik eġmin wu mendpiġ ok, Jiisas kanik ek nik kii sinjing. "Nimbiġ erang sin gui kis ei to tor kindnenjpin?"

20 Eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim pii giġ aninga mendpiġ pim. Peng kin, enim ermin ni enjing kapli enerim. Na enim kin ek keimi nip enim ngond, enim pii giġ ei kuni maser mong kembis wii ei sem simbii mong miġ yi pim kin, enim mei komung ya paġim ei mon,

pukun orung eġe pui," neningin kin ba. Pe enim epi endi ermin, ni pii giġ, epi ei kapli erngii.

21 Ba andlam eipi endi seng, gui kis ei miġ to kindmin miġ mon. Ba prei erpin ngopun, kuni mowii pepin ermin ei, mendpiġ paġim. Epi endi eipi kapli enermba mon."

Jiisas Eim Koġpu Nga Konj Ba Ek Nga Nim

(Mak 9:30-32, Luk 9:43-45)

22 En enim puk Galilii konu o ende puk molk, Jiisas ek nipi eim ekii sik eġmin wumb ngum. "Na tonu epin mani mei eġe op wu kingam moġ. Moġamb, wumb na sik, opu orung wumb ok angii eġe ngungii ei, piip nind."

23 Nipi yi nim, "Pe na to kundangin kuġmbii; tukpu konu pep kunum tekliki opu pang, nga angip tonu op konj bii," pa nim. Jiisas eim ek yi neng, eim nge ekii sik eġmin wu ombu noman embin tang piik mulnjung.

24 Ekii se puk, Kapaniyam konu eġe tor punjung ni men ngii owundu eġe andik men ngii ku takis silmin wumb ei ok Piisa kii sik yi ninjing, "Enim nge ek emb topu ngolum wu, men ngii owundu eġe ku takis toġum min mon?" a nik.

25 Piisa ek nipi orung kindpi yi nim, "Owa, eim enim." Nga Piisa eim pupu ngii eġe nirik pum, ba Jiisas Piisa kin opu kii sipi ek yi nim, "Saimon, nim noman nipe noman piin? Ya mani

mei ele wu num ei eim kingam amb seng kuimi ngum, ba nga wumb eipi ei wu num eim paki yi ku tum. Tum ele wumb, nii endi epi ei nga ngopu orung wu eim kin kindngii?" pa nim.

²⁶ Piisa ek nipi yi nim, "Wumb tilap eipi kin ngolmun," pa nim. Jiisas ek nipi ngum. "Yi erpi kin, eim nge kingam ku ni epi ngopu orung kindnermba. Yi mił, na Ernan ngii konu ku takis kindnermbii ku," pa nim.

²⁷ "Pe sinim yi eramin kin, wumb ei sin kin kis piingii ei mon. Nim pukun, noł gopu ele omu wuk kindan, omu endi ok tonu opu pim kin, sikin, gupu ele ambil aki tokun kenjii ni, ku monii endi pimba ku ei, tu wukun wumb ei ngunjii. Ngunjii ku ei, wumb ei nge tilap ouni ngunjii; ei kapli ermbe," pa nim.

18

Gos Sinim Tep Mołum Konu Ei Ni Epin Tep Mołum (Mak 9:33-37, Luk 9:46-48)

¹ Kunum ele Jiisas nge ekii sik elmin wu ok kin ek yi ninjing, "Wu nii endi Gos sinim tep er mołum konu ei wu owundu mendpil mołum?"

² Jiisas eim kangi kembis endi tu wupu, tuk mulnjung konu ele engndim.

³ Eim ek nipi yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond. Enim ok kangil kembis mił ek keimi ni piik mulnjung kin, enim Gos sinim tep er mołum konu ele tuk punerngii.

⁴ Wu endi eim ngenj ei mani kind si kindpi, eim no-man to piinarpi mulmba wu ei Gos sinim tep er mołum konu wumb tuk mulngii ei, to mani kindpi mołum kumb ele ba.

⁵ Nga wu endi na nge embe ele piipi kangil ei mił 'Oi!' a nipi, eim ngii ele nirik simba wu ei, na yi ku, 'Oi!' a nipi, eim ngii ele nirik simba," Jiisas eim ek yi nipi wumb ngum.

⁶ "Wu endi opu, na kangil mołmun ei na kin pii gii peng mołmun ei to kis ermbe ni ermbe wu ei, eim kumep owundu kis mendpil ei eim simba. Ba wu ei kom ku owundu endi sik num goltum ele kan kulk sipik, ep noł mii ele to mani kindngii wu ei, kumep kembis simba," pa nim.

⁷ "Mei wumb kaimb kis pi-ind. Wumb eipi ei ok kin wumb, na kin pii gii ninjing wumb ei si tor singii. Keimi, ol ei mił tonu olum. Ba wumb nii endi wumb ei ol yi mił erngii nipi si tor sim wumb ei, eim kin ol embin tui kis endi ei eim kin tonu omba.

⁸ "Pe nim simb min angil ei endi Gos buł ngopu ermbe ni erim kin, endi kilpi to si kindnjii. Yi erang kin, ninim simb endeim min angil endeim ei peng konu ka ele punjii ei ka. Simb angil orung orung ouni pimbe ei, dup konu tukpu ele mani kindngii ei, kulałmin kunum kunum dup no mulmba.

⁹ Pe ninim ningil ei erang kin Gos buł ngokun si

kindkin en kin kapli ninim nge ningil kopiskin tor sikin, olkup tokun si kindnjii ei, ninim konj mulnjii. Nim ningil endeim peng konj mulnjii ei kapli, ba nim ningil tał pim kin, nim oł kis kanim kanim eran kin, nim olkup tok dup konu kindngii ei kis.”

Kung Siipsiip Am Pum Ek Ekin
(Luk 15:3-7)

¹⁰ “Enim kan kun er mulngii; tuk kangil kembis mołmun ei epi wii mon. Na enim kanip nind, tonu epin en enim enjel tep elmin ei, na Ernann tonu epin mołum ei mandi mołmun piłmin.

¹¹ (Nimbił erang na tonu epin si kindip, ya mani mei ełe op telim moł. Mołamb, wumb am punjung ei, sip orung simbii nge onj.)

¹² Enim er piinmim mił nenj? Wu endi eim kung siipsiip 100 pei mulnjung ei, endeim am pum. Ei eim kurnermba min? Ei mon. Eim kung siipsiip 99 pei tonu komung ełe mond si kindpi, eim pupu, kung siipsiip endeim am pum ei kurpu ba.

¹³ Na ek keimi nip enim ngond, wu ei pupu, eim kung siipsiip ei kan sim kin, eim ka wii piimba. Nga eim kung siipsiip 99 am punenjing ei kin ka wii piinalim mon.

¹⁴ Yi mił ku, sinim Erinjpin ei tonu epin konu mołum, ei eim tuk kangil kembis mołmun ei am punerngii ni piinim.”

Engnjing Oł Kis Elim Ei, Nik Ka Elmin Oł Ei

¹⁵ “Pe ninim angnim ei oł kis nim kin erim ei, pe nim pukun eim kin molkun, eim oł erim ei andan tunjii ba eł elip mendpił konu koi erkił ek ningil. Ek yi nen ninim, angnim nim ninjii ek ei piim kin, ninim angnim si orung sinjii.

¹⁶ Ba wu ei nim ek piinerim kin, nim pukun nga wu tał nga sinjii. Sen, enim tep to pungii. Puk, wu tekliki ni tał ni ek ni tor kindngii ei, Gos nge ek ninim mił yi erngii.

¹⁷ Ba eim wu ombu ek piinermbii nim kin, nga pukun Gos nge tiłap men ngii endi wumb mołmun ełe sipnjii. Nga eim Gos nge tiłap wumb ei ningii ek piinermbii nim kin, enim yi mił piingii wu ei torung pii gii ninanim wu, ni ku takis sipi elmin wu ei mił mołum.”

¹⁸ “Na ek keimi nip enim ngond. Pe nga enim kin ya mei ełe oł endi wumb erngii ei, enim buł ngok noman to piinenjing kin, ei yi ku Gos tonu epin konu mołum buł ngopu noman to piinermba. Pe nga ya mei ełe enim kin oł endi wumb erngii oł, enim noman to piinjing kin, ei yi ku Gos tonu epin konu mołum yi mił ermba.

¹⁹ Na ek nga nip enim ngond. Enim tuk mei ełe mołmun ei wu tał eł elip noman ende sekil prei erkił, epi endi simbił ningil. Ei na Ernann epin mołum ei, kapli

paki tumba. Topu singil, epi ei ngumba.

²⁰ Keimi, wu tał min tekliki mił molk, na nge embe piik tuk kułou tungii ei, na op tuk ele op mułmbii,” pa nim.

Kongun Wu Epi Sipi Nopu Pendilim, Ei Nge Ek Ekin

²¹ Kunum ele Piisa opu ek kii sipi Jiisas ngum, “Owundu, kunum nimberii na engnan opu oł kis endi na kin erang, na eim si kindip ngumbii. Kunum angil orung nga tał min?”

²² Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, “Nim kunum angil orung nga tał nin ba na nim kanip nind, kunum kunum pei eim nim kin oł kis ermba, ei kil ngunjii,” pa nim.

²³ “Yi mił eran, Gos sinim tep er mołum oł, ei yi mił king owundu endi mołpu, eim kongun wumb eim epi se no pendngii, ei eim mołum ei er kun ka erpi, akip tor sipi yi elim.

²⁴ Pe wu king ei eim wumb ei epi se nok pendilmin ei, akip orung simbii nipi kongun pułngun mondup erang, wumb wu endi eim kin tu wunjung. Wu ei ku owundu kis dinga er sipi no pendim.

²⁵ Ba wu ei ku kaplı ngo orung kindmba mił pinerim mon. Yi peng kin, eim nge wu owundu king ei mołpu yi nim. “Wu ei eim ambim ni eim kingam ambilim noł nin eim epi kanim kanim pei

wumb ngok, ku singii. Sengin, ku ei nanim kin orung omba,” pa nim.

²⁶ Yi mił neng kin, wu ni opu, king enim konu simb ele mani mei ele pepi, ek dinga nipi yi nim. ‘Wu owundu, nim na kin kaimb sin kin, na kindan andip kaplı ku epi kanim kanim na sip no pendinj, ei kaplı ngo orung kindmbii,’ pa nim.

²⁷ Pe wu owundu ni eim kongun wu ek nim mił, ei piipi, kaimb sipi, ku no pendim ku ei kaplı ngo orung kindmba pinerim ku, ei nim, ‘Epi endi ngunerii mon ku!’ nim. Nipi, nga eim noman ele to piinerim mon.

²⁸ “Kongun wu ni eim si kindpi pupu, nga eim angim kongun wu endi eim ku sipi no pendim wu ni om konu ambił gii nip, yi nim, ‘Na ku sikin no pendin ku, kaplı pe mendpił ngo orung kindnjii!’ pa nim.

²⁹ Yi mił neng kin, angim kongun wu endi ni mani mei ele ming gopsing pii połpu ek dinga nipi yi nim, ‘Nim na kaimb piin kin, kaplı kui er mułan, na andip kaplı, nim ku ngo ninim kin orung kindmbii.’

³⁰ Ba eim mon nipi, sipipi kan ngii ele pindamb, ‘Kaplı, eim nanim ku sen mił ngo orung kindpi poru nipi, kan ngii tor omba,’ nipi yi nim.

³¹ En enim kongun wu endi oł ei kanik, noman embin to kis piinjing. Piik, puk, wu owundu mułum konu kanik erim oł mił pei nik, wu

owundu ngunjung.

³² Yi mił nengin kin, wu owundu ni kongun wu ei wii to nirik sipi yi nim, 'Nim kongun wu kis, nim ok na kin ke nen, na nim ku owundu kis no pendin ei ngo orung kindnerii mon nip, nim kaimb sip mon minj.

³³ Na nim kin kaimb sip ngunj, ei mił ku nim kongun wu endi ombu kin, yi mił ku kaimb sinjii, ba nimbił erang yi mił enen?'

³⁴ Yi nipi, wu owundu wu ei sipi kindang, wumb eim sipi kan ngii kindnjing ele pepi mołum. "Eim wu owundu kin ku sim mił ngopu poru nipi, eim kapli kan ngii ele si kindpi tor omba," pa nim.

³⁵ Jiisas eim ek nipi poru nipi yi nim, "Pe en enim nge noman ele enjing oł kis ei si kindnenjing kin, na Ernan tonu epin mołum, ei enim kin yi ku ermba," pa nim.

19

Jiisas Ek Nipi, "Amb Sik Nga Si Kindnerngii," Ek Ei Nim

(Mak 10:1-12)

¹ Jiisas ek ei nipi poru nipi pendpi, Galilii konu si kindpi, pupu Juriya konu owundu ei si kindpi, pupu noł tungun orundung Joran ni konu ele pum.

² Wumb pei eim pum konu ekii se punjung; ening pim wumb pei tu wunjung, ei er ka erpi yi erim.

³ Lo ek emb tołmun wumb ei, ok Jiisas nimba ek piimin

nik, kii sik yi ninjing, "Wu endi kapli eim amb kilpi to si kindmba ei, sinim lo ek ele kapli yi ermba ninim min mon?"

⁴ Pe eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim Gos nge ek ei ger kinenjing min? Gos epi am pei kumb ok eririm, Gos eim ei kumb ok wu kin amb tał eririm."

⁵ Ek yi nim, "Peng kin, wu ei eim mam arim si kind opu, eim ambim kin o dambiltpi ende punjunguł. Pukuł, wumb tał nga o endeim molkuł poru ningił.

⁶ Yi mił wu amb wumb tał mon, wumb endeim. Gos epi erpi ende kindpi pendnim ei, pep poru ninim ei, nga wumb endi to eipi eipi kindnermba mon."

⁷ Wu ombu ek dinga nik yi ninjing, "Nimbił erang Moses lo ek yi niłim, wu endi amb kilpi tumba ei, pipe mon endi eim ambim ngopu, kapli si kindmba nirim?"

⁸ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Moses enim embnjing to tor kindngii nirim ei, nimbił erang Moses nirim ek ei enim piinarik, buł ngok yi erangin kin, Moses yi nirim, ba kumb ok Gos epi kanim kanim pei eririm kunum ele oł yi endi tonu wang enałmin mon.

⁹ Pe wu endi eim ambim eim kin mandi mularpi, wu eipi kin ningił erang wu ei eim ambim tor kindpi, nga pupu amb konj simba ei, Gos nge lo ek ei wu to kis enim, oł kun pałim mił enanim," pa yi nim.

¹⁰ Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu, ek nik ngok yi ninjing, “Oł yi pimba ei, wam ambim tał, el elip kongun nikił kun erngił, yi pimba ei wu pupu, nga amb konj sinermba; nga amb yi ku pupu wu konj punermba mon ku.”

¹¹ Jiisas eim ek yi nim, “Ek ei na nip ngond, ‘Ei wumb pei pei kaplı erngii oł mił mon. Ba wumb Gos kaplı paki tang ermba wumb ei, kaplı nanim nind ek ei kaplı piyanglı,” pa nim.

¹² “Pe mani mei ele wu kanim kanim amb sinałmin wu mołmun ei, puł kanim kanim palim. Nimbił erang, kombur menjing yi mengpi pendrim mił; nga kombur wumb erangin mołmun mił; nga kombur en enim amb sinałmin ei nimbił erang, en enim Gos sinim tep enim kongun eii ekii sik puk mułngii. Wumb ombu ek emb tołum ek, ei piik ekii sik erngii.”

*Jiisas Kangił Kembis
Kengip Ek Ka Nipi Ngum*
(Mak 10:13-16, Luk 18:15-17)

¹³ Kunum ele, wumb kangił kembis kembis kombur tu wuk ei, Jiisas eim kangił peng ele ambıpi, Gos kin prei erpi ngumba, ni tu wuk ba Jiisas nge ekii sik elmin wu molk. “Kangił tu wuk ei mon,” pa nik.

¹⁴ Jiisas yi nim, “Enim kangił ei kun erangin nam kin wangin, enim mon nik yi enerngii mon. Nimbił erang

Gos sinim tep enim oł, ei kangił yi mił mułngii wumb ei tuk pungii,” pa nim.

¹⁵ Pe Jiisas eim angıł peng ele ambıpi, Gos kin prei er nipi, yi er poru nipi pendpi, konu ele si kindpi pum.

Kangi Wu Epi Pei Sim Wu
(Mak 10:17-31, Luk 18:18-30)

¹⁶ Pe wu endi Jiisas pum konu tor opu yi nim, “Ek emb tołum wu, na oł ka nimbił oł endi erip, kaplı noman konj kunum kunum ei sip kin, konj kunum kunum mołup simbiı?” pa nim.

¹⁷ Jiisas yi nim, “Nim na nimbił erang na kin epi ka ei kii sikin? Epi ka endi ermbii ek ei noman to piikin nin, wumb endeim mendpił ka mołum. Pe nim lo ek pałim mił piikin, ekii sikin kaplı noman konj kunum kunum mołum ei sinjii.”

¹⁸ Wu ni kii sipi yi nim, “Lo nipe lo?” Jiisas ek yi nim, “Lo ek yi pałim; nim wumb endi to kundnenjii mon! Nga wu amb eipi nge ngundpu sinermba mon! Nga wumb eipi nge epi waning enenjii, mon! Nga wumb endi kin kankin ek kend to ngunenjii, mon!

¹⁹ Ninim arnim manim ek piikin, ekii sinjii. Pe nga ninim noman kultun mił yi wumb eipi mułngii ei, yi ku noman kulkun ngunjii,” Jiisas yi nim.

²⁰ Wu kangi wu ni yi nim, “Na kumb ok kangił kembis kin moł lo ek ombu ekii sip

poru niŕ; nga na nipe epi endi nga ermbii?"

²¹ Jiisas eim ek yi nipi ngum, "Pe ninim am wu kun ka mendpiŕ muŕmbii ni piin kin pukun, ninim epi pei wumb ngo, ku sikin ku, ei tu wukun wumb ku sinerang muŕngii wumb, ei ngunjii. Yi miŕ en kin, nim epi ka wii pei nga tonu epin simba sinjii; nim kapli nanim ond konu ekii sinjii," pa nim.

²² Pe wu ei eim ek ei piipi eim noman embin to piim. Nimbiŕ erang wu ei eim epi kanim kanim pei salilim.

²³ Jiisas eim ek nipi, eim nge ekii sik elmin wumb ngum, "Na ek keimi nip enim ngond. Wu endi epi kanim kanim pei simba wu ei, Gos sinim tep er moŕum konu eŕe tuk ba, ba ei kongun dinga wii ermba. Nimbiŕ erang eim epi kanim kanim ei erpi, eim sipi konu ka eŕe kindnermba mon.

²⁴ Na ek nga endi nip enim ngond. Kung kap endi muŕmba kung, ei eim kung gui ondu eŕe tuk ombii ni ermba, ei kapli enermba mon! Nimbiŕ erang ei kung gui ondu ei dinga owii sakim. Ei yi miŕ ku, wu endi epi kanim kanim pei salilim wu ei, Gos sinim tep er moŕum konu tuk ba, ei kongun dinga owii mendpiŕ paŕim," pa nim.

²⁵ Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu ek ei piik, puku sik yi ninjing, "Wumb nii endi kapli noman konj kunum kunum muŕmba ei simba?"

²⁶ Jiisas wu kei kun kanpi yi nipi ngum, "Wumb kin epi oŕ yi ei kapli enerngii ba Gos eim kapli epi kanim kanim pei ermba."

²⁷ Eim ek yi neng kin, Piisa ek nipi orung kindim, "Nim kenjii, sin epi pei ngii konu si kindpin, nim kin ekii sipin onjpun. Ei sin nipe epi endi simin?"

²⁸ Jiisas ek nipi wu ombu ngum, "Na ek keimi nip enim ngond. Ekii se kunum tonu omba kunum ei, na tonu epin si kindip, mani mei eŕe wu kingam moŕ. Moŕamb, na opu tiŕang owundu sipi king moŕuŕum peŕ eŕe muŕmbii. Kunum ei, enim na kin ekii sinmin wu ombu ok, peŕ engki nga taŕ simba konu eŕe muŕngii ku. Enim wu num molk, Gos nge wumb ei tep erik kan kun er muŕngii," pa nim.

²⁹ "Nga wumb nii endi eim ngii konu si kindpi omba, angim aim noŕ nin arim mam noŕ nin nga eim kangi ambil nin eim mei konu si kindpi opu, nanim kin ekii sipi na kongun ermba, ei kapli eim si kindpi omba epi miŕ sipi, nga mering pei mendpiŕ pendpi sipi, nga noman konj kunum kunum muŕmba ei simba ku.

³⁰ Ba wumb nii endi pe opu kumb eŕe bii ni piimba wumb ei, ok ekii simba. Nga ekii se ni piimba wumb endi ei ok kumb eŕe ba."

20

Ond Wain Taŕmin Konu

Kongun Wu Kombur Kongun Enjing

1 “Keimi Gos sinim tep enim oł ei yi mił, wu endi eim noł wain ond pin seng eim pupu kongun wu simbii nip kupiiring ok purum. Ei ok, noł wain kongun erngii nge nip purum.

2 Eim kongun wu kombur kin ek tang piipi, noman ende sipi, kunum endeim ni wu endeim endeim kumep ngumbii nim. Pe wu ombu puk, wain talim konu ełe puk kongun erngii nge nipi kindim.

3 Pe konu kupiiring eni 9 erang, eim nga pupu kenim ni epi top ełmin konu ełe wu kombur wii angk kongun endi enenjing.

4 Pe wu ombu kanpi ek dinga yi nim, ‘Enim yi ku puk noł wain konu ełe kongun erngii,’ pa nim. ‘Erik mułangin kin na enim kongun erngii mił ku ngumbii.’

5 Wumb pangin, eim nga beli kunum 12 erang, nga pou neng kunum 3 erang, yi ku erpi epi top ełmin konu wumb kurpu sipi kongun ngumba nge pum.

6 Nga pou pou nipi emii pimba erang kin, eim nga epi top ełmin konu ełe pupu kenim ni wu kombur nga ełe piram angik mulnjung. Mułangin kin eim pupu yi nipi kii sim, ‘Nimbił erang enim ya ełe angik mułangin kunum wii mił poru ninim?’

7 Wu ombu ek yi nik

eim ngunjung, ‘Sin kongun ngumba wu mulałim.’ Pe eim ek nipi yi nim, ‘Enim yi ku puk, noł wain konu ełe kongun yi ku erngii,’ nipi kindang punjung.

8 “Konu eni mani pupu poru nipi emii ermba. Erang, ond wain arim opu, kongun wumb tep ełim wu kanpi yi nim, ‘Nim kongun wumb wii tokun, tuk sikin, embe sikin, ku ngunjii. Ba wumb ok kongun enjing wumb ei, ku ekii se ngunjii, nga pe ekii se tuk ok kongun enjing wumb ei, ku kumb se ngunjii,’ pa nim.

9 Pe tep wu ni yi nim, ‘Konu pou pou nipi emii pimba erang ok, kongun enjing wumb ei wangin!’ Neng, ok pangin, kunum endeim pei ni ku kumep ngum.

10 Pe nga wumb kongun ok kumb se enjing wumb ei, en enim yi piinjing, ‘Sin kongun ok enjpin, ku kopur pei simin,’ ni yi piinjing ni ekii se onjung wumb ku engki ngum mił yi ku en enim ngum.

11 Ngang sik pendik, ond wain kin kongun wumb kun tep ełim wu ei kin ek kanim kanim nik ek kis nik ngunjung.

12 Ngok yi ninjing, ‘Wu ekii se kongun enjing ei konu eni endi pei enenjing mon, ba sin kumb se konu eni kopur pei kongun erpin, nga tinga konu eni dinga tum konu kongun owundu enjpin,’ nik yi ninjing. ‘Ba nim wumb ekii se onjung wumb

ku ngun mił sin yi ku ngun,' pa ninjing.

¹³ Wu ombu ek yi nengin, ond wain arim wu ei opu, eim ek yi nipi orung kindpi kongun wu endi mołum konu ngum. 'Wu puł, na nim kin oł kis endi enand mon. Ba enim na kunum endeim ni ku ngumbii ninj, ei enim na kin kapli ninjing,' pa nim.

¹⁴ 'Nim ku se mungkin ninim ngii konu pui!' a nim. 'Ekii sik ok kongun enjing wumb ei, enim ku ngunj mił, yi ku ngumbii end,' pa nim.

¹⁵ 'Pe na nam ku kumep ei kapli wumb ngop, nga sip kongun epi end ermbii. Ei na kapli ermbii min? Enim na ku ele kanik, pei simin na wu ka mołum ni piinmin min?' Ond wain arim ek yi nipi ngum.

¹⁶ Jiisas eim ek ei nipi poru nipi yi nim, "Pe nga wumb kombur en enim kumb simin ni piik mołmun wumb ei, nga ok ekii singii. Nga ekii sik ongii ni piinmin wumb ei, ok kumb singii," pa nim.

Jiisas Ek Kunum Tekliki Nim Ei Kolpu Konj Ba Nge Nim

(Mak 10:32-34, Luk 18:31-34)

¹⁷ Jiisas eim Jerusalem konu tonu bii ni pupu, eim ekii sik elmin wu engki nga tał sipi sipim. Andlam ele puk, Jiisas eim ek nipi eim nge wu ombu mendpił ngum.

¹⁸ "Piiyei!" a nim. "Pe sinim Jerusalem konu tonu bin onmun. Pamin! Na tonu

epin si kindip mani mei wu kingam moł. Mołamb, na sik sipik, kulmał kalilmin wumb nga lo ek piilmin wumb ei kin ngungii. Ngangin kin, wumb ei kos piik, nga na to kundngii nge nik piik erngii," pa nim.

¹⁹ "Nga na wumb ei sik, sipik, wumb tilap eipi endi ngungii. Ngangin, wumb ei sik, na kepil tok, na kin ek kanim kanim nik, ek korum tok sipik, ond peri ele to kundngii. Nga kunum tekliki tukpu ele pep, nga angip op konj bii," pa nim.

Jeims Kin Jon Tel Menjngil Epi Dinga Endi Kii Sim
(Mak 10:35-45)

²⁰ Kunum ele, Sependii ambim eim nge kingam tał sipi opu, Jiisas mołum konu tu wupu, eim mei ele ming gopsing pii polpu kan, mani kan pepi prei erpi Jiisas kin epi endi kii sim.

²¹ Pe Jiisas yi nim, "Nim epi nipe sinjii nin?" Eim ek yi nipi Jiisas kin orung kindim, "Ekii se ninim king mulnjjii kunum ei, na kangi tał okuł, endi nim angil tunding mułang kin, endi opu nim angil taring mułang. Molkuł, elip Gos nge wumb tep er mułnguł."

²² Eim ek yi neng, Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim kii sinmin epi ei, enim pii pol tunanmin, mon! Pe enim kapli na epi embin tui owundu pe ko wumbii er moł mił, enim yi kapli ko wungii ku? Nga pup ond peri

ele kulmbii mił, enim yi ku kaplı erngii min?" En enim kaplı ninjing, "Sin kaplı yi ermin."

²³ Jiisas ek nipi ngopu yi nim, "Keimi, elip kaplı na epi embin tui ko wumbii mił nga elip yi ku pukuł epi embin tui ko wunguł. Ko wukuł yi erngił ei kaplı. Ba okuł endi angıł tunding mułang kin, nga endi angıł taring mułang yi erngił, ei na kongun mon! Elip ngumbii mił pinakim. Wumb nii endi nanim Arnan ok konu ele mułngii pa nimba wumb ei kaplı ok konu ele mułngii," pa nim.

²⁴ Jiisas eim ekii sik elmin wu engki kei, wu angim angim tał ek ei piik kin, wu angim angim tał kin kis piik, noman embin peng yi erik mulnjung.

²⁵ Ba Jiisas eim wu ombu wii tang, wangin eim ek yi nim, "Enim piinmin ya mani mei konu ele wu king wu ei, wumb tiłap eipi ei to mani kindiłmin, en enim wu owundu ombu molk wu amb ek nik ngok yi elmin piingii," pa nim.

²⁶ "Ba oł ei nge, ya sinim mołmun konu ele yi tonu onermba mon. Wu endi tuk wu owundu mułmbii ni pimba ei, wumb pei paki topu, eim kongun wu mendpił mołpu, eim embe ambıl mani kindimba.

²⁷ Wu endi eim mołpu o kumb ele bii ni piimba, wu endi enim mołmun konu ele tuk mułmba, ei eim kaplı kongun wu mił enim eim

no kukuł se mułangin kin eim enim kanpi kun erpi se mułmba.

²⁸ Yi mił, tonu epin si kindip mani mei ele, na wu kingam mołup yi mił ermbii oł. Na nam op, ei opu wumb na kin kongun erik, na paki tungii nip onenj mon! Na op, wumb paki tumbii nge onj. Op, na ond peri ele kulamb, na miyem ele wu amb pei sip, orung simbii nge onj," pa nim. (Ek ei eim ermba nge ei piipi nipi gum.)

²⁹ Pe Jeriko konu si kindik pangin, wumb tiłap pei Jiisas pum konu ekii se punjung.

³⁰ Ningił tumbun mułum wu tał, andlam wer ele molkuł piinjngił ni Jiisas andlam ele ek tengpi o pang, piikił wii dinga tunjnguł. Tokuł ek dinga nikił yi ninjngił, "Gos kindim wu Kraiss nim sin orung sinjii wu, nim Deipis nge tiłap wu sił kin kaimb sinjii."

³¹ Wumb pei onjung wumb ei ok kin wu tał wii tokuł yi ninjngił, "Wu ei kin ek tingneneł mon!" pa ninjing. Ba wu tał wii dinga tokuł nga yi ninjngił, "Owundu, nim Deipis nge tiłap wu nim sił kin kaimb sinjii," pa ninjngił.

³² Jiisas angpi ek dinga nipi yi nim, "Na elip kin nimbił oł ermbii ninmbił?"

³³ Wu tał ek yi ninjngił, "Owundu, nim sił ningił ei er ka enjii nipił ninmbił ninjngił."

³⁴ Jiisas eim wu tał kin kaimb sipi, eim wu tał ningił el embiłang, pe sikir wu tał

ningil ka wii seng kankil, Jiisas pum konu eke ekii sikil punjungul.

21

Jiisas Jerusalem Konu Wu King Mil Pum

(Mak 11:1-11, Luk 19:28-40, Jon 12:12-19)

¹ Andlam andik puk Jerusalem konu mandi puk, Bespeis ni konu eke komung Olip eke tor puk, Jiisas eim ekii sik elmin wu tal nipi kindang ok punjungul.

² Jiisas eim wu tal kin ek yi nipi ngopu kindang punjukul. "Elip punmbul konu eke alt-ing mandi konu kembis endi salim konu eke, kung dongkii endi wal kin, kan kulk kind-njing palim ei, pe elip kan poskil se mengkil, na kin tu wel!" a nipi, kindang punjungul.

³ "Elip pangil, wu endi elip kii sim kin yi ningil, 'Owundu eim kongun peng simbil onmbul pa ningil.' Nengil, ngumba," pa nipi yi nim.

⁴ "Epi ei tonu onum ei, Gos ol ekii se ermba piik nilmin wu ek yi nik pendik mil pe keimi tonu onum pa nipi ek dinga nim," yi nim.

⁵ "Enim Jerusalem molmun wumb ei ningii. Pe enim nge king ei enim kin onum. Eim noman emin seng kung dongkii endi kin giyyeng giyyeng ni opu, kung dongkii wal eke mendpil molpu onum."

⁶ Jiisas nge wu tal kumb se pukul, Jiisas yi erel nim mil, pukul enjingul.

⁷ Wu tal kung dongkii mam, wal tal tu wukul, el elip tor konduk gulk tonu kung dongkii eke kin sengil, Jiisas eim tonu pupu pel eke mulum.

⁸ Pe wumb kopur pei en enim konduk tor gulk sipik, andlam eke kumbuk sinjing. Wumb kombur ond ongul tok sipik, andlam eke sinjing.

⁹ Wumb pei kumb se pangin, nga kombur ekii se Jiisas pum konu eke puk, wii dinga tok yi ninjing, "Deipis nge kingam eim embe ambil tonu kindamin tonu pangli. Gos eim wu ei kin noman ka ngumba, wu ei Owundu nge embe eke onum. Gos embe am ei tondrung pangli!" pa nik yi ninjing.

¹⁰ Jiisas Jerusalem konu owundu eke tuk pang, wumb kanik, puku sik noman kanim endi eipi mil piik. "Wu ei nii?" yi ninjing.

¹¹ Wumb punjung wumb ei yi ninjing, "Wu Gos ol ekii se tonu omba ei piipi nilim, wu Jiisas eim Nasares konu Galilii mei konu owundu eke wu," pa ninjing.

Jiisas Gos Men Ngii Owundu Engim Konu Eke Pum
(Mak 11:15-19, Luk 19:45-48, Jon 2:13-22)

¹² Jiisas pupu, Gos men ngii owundu engim konu nirik pupu kenim ni wumb puk, epi top erik enjing ei, en enim kung ni kei ni epi ei sik Gos kin kulmal kelngii enjing.

Wumb en enim ku sik erik mulnjung ei, kanpi to makrip anda kindim. Kindpi, ku tonu peł ełe ku mong erik kin, nga epi top erik, mulnjung wumb ei to pułpeł topu, nga peł ambilpi sipi ak topu yi erim. Nga kei ni peł ełe ku sek enjing wu ei mulnjung konu peł ełe, ambilpi sipi ak topu, yi erpi to kindang, si kindik anda punjung.

¹³ Eim wumb kin ek dinga nipi yi nim, “Gos nge ek yi mił ninim, ‘Gos nanim men ngii ei prei ełmin ngii ningii,’ pa nim. Ba enim ngii ei erangin kin epi waning wumb mił ngii salim,” pa nim.

¹⁴ Jiisas eim Gos men ngii owundu ełe mołpu yi nipi mułang, wumb ningił tumbun mułum wumb, ni simb ak tum wumb tu wangin, Jiisas er ka erim.

¹⁵ Ba kułmał kałiłmin wumb ei ni lo ek piłmin wumb ni molk piinjing ni, eim jep oł erpi erang, kangił nirik Gos men ngii owundu ełe molk wii dinga tok ‘Osana,’ ninjing ei, nik kin ‘Deipis nge tiłap ende kingam,’ yi ninjing, ei wu ombu en enim molk piik kin kis piinjing.

¹⁶ Piik, ek nik Jiisas ngok yi ninjing, “Nim ek ninmin ei nim piin min mon?” Nga Jiisas ek nipi orung kindim, “Na piind, enim Gos ek ei gerik piinenjing min? Ek ei yi ninim,

‘Kangił kembis menjing am nok mołmun, ni kangił

dinga mił mołmun ei, Gos eim erpi gupu ełe nanim embe ambil tonu kindngii nipi yi ninim,’ pa nim.”

¹⁷ Pe eim Jerusalem konu owundu ełe mulnjung ei si kindpi, tor pupu Besanii konu kembis ełe emii peng pupu mułum.

Jiisas Ek Neng Ond Pik Kułum

(Mak 11:12-14,20-24)

¹⁸ Mołpu, kupiiring ok, eim Besanii konu kembis si kindpi tor pum, ni eim kuni tum.

¹⁹ Tang, kenim ni ond pik mong nołmun ond endi engim, ei pupu kenmbii nipi andlam ełe pum. Pupu kenim ni ond ei mong endi to mulerim mon! Onguł mendpił erpi engim. Jiisas ek dinga nipi ond ei ngum, “Nim nga ond mong nga tunerii mon!” Yi neng kin, ond ni sikir kułum.

²⁰ Jiisas eim nge ekii sinjing wumb oł ei kanik puku sik endnjing. Andik ek yi ninjing, “Nimbił erang ond ei sikir kułii enim?”

²¹ Jiisas ek nipi eim nge ekii siłmin wumb ngopu yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Pe enim pii gii mendpił peng, enim noman tał sinerang mulnjung kin, na ond pik ełe enj oł ei mił enim yi erngii. Ba enim oł yi mendpił enerngii mon! Pe nga enim pii gii mendpił molk kin komung owundu pałim ek dinga nik, ‘Komung

pukun ep noł ele mani pui ningii, ei kapli ba,' ” pa nim.

22 “Pe enim pii gii nik prei enjing kin, enim epi nipe simin nik ernгии ei, kapli singii.”

*Wumb Jiisas Kii Sinjing,
“Nii Endi Nim Kin Noman
Dinga Ngum?”*

(Mak 11:27-33, Luk 20:1-8)

23 Jiisas Gos men ngii owundu ele orung opu, ek emb topu wumb ngopu mułum. Mułang kin, Jura wumb nge kułmał kałiłmin wu owundu ni Esrel wu num kombur ok eim kanik yi ninjing. “Nim nipe noman dinga sikin kongun ei en? Wumb nii nim noman dinga ei ngum?”

24 Jiisas ek nipi yi nim, “Na ku yi enim kin ek endi nip kii simbii. Ei enim na ek ei nik ngunjung kin, na nam nipe noman dinga peng kongun end, ei nip enim ngumbii,” pa yi nim.

25 “Jon wumb noł pendilim wu ei noman dinga ei jili mił orung tonu om? Pe oł ei Gos epin konu mani om min mei mani wumb ngenj ele om?” Pe Jura wu num ombu ei en enim ek nik piik piik erik yi ninjing, “Pe sinim oł ei Gos epin nge epi epin konu ele mani om, ei ninjpin kin, eim sinim kin ek yi mił nimba; ‘Kapli, nimbił erang en enim Jon nge ek ei pii gii ninenjing?”

26 Ba pe sinim nimin oł ei mei mani wumb kin om ninjpin kin, sinim wumb tungii ni mund mong

kułmun. Kułpun ek ni tor kindnermin yi nik piinjing. Nimbił erang, wumb ei yi ni piinjing, Jon Gos oł ekii se ermba ei piipi niłim wu,” ei yi ni piinjing.

27 Wu ombu ei piik, Jiisas kin ek ni orung kindnjing, “Sin piinanmin,” pa ninjing. Jiisas ek yi nipi wu ombu ngum, “Na yi ku, na noman dinga nipe dinga peng kongun end ei, nip enim ngunerbii.”

*Wu Endi Kingam Tał Mul-
njung Ei Nge Ek Ekin*

28 “Ba enim er piinmin mił nenj? Wu endi kangi wu tał meng seng mulnjunguł. Arim pupu, kingam kumna mułum konu kanpi ek nipi yi nim, ‘Nim pukun pani aka pin kongun erii!’ nipi kindim.

29 Kingam yi nim, ‘Na punerbii,’ nim, ba nga ekii se pum.

30 Arim nge pupu kingam ekii kanpi yi ku nim. Ba kingam, ‘Owa bii,’ nipi, nga ekii se punerim.

31 Pe kangi wu tał kangi wu nii eim arim nim ek ei ekii sim?” Wumb yi ninjing, “Kingam kumna arim nim ek ei ekii sim,” pa ninjing. Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Ku takis siłmin wumb ni amb wu eipi eipi ningił erik endnjing amb, ni wumb ombu oł kis mendpił er endnjing wumb ei, nga ok Gos sinim tep er mołum konu tuk pungi. Nimbił erang en

enim noman ak tok, Gos nge ek ekii sinjing e le pungii.

³² Nimbil erang, Jon opu ol kun erpi enim andan tum, ba enim pii gii ninenjing mon. Ba wu ku takis silmin wu, ni amb wu eipi eipi ningil erik erik endnjing amb, ni wumb ok pii gii eim kin piinjing. Enim ol ei kanik poru ninjing, ba enim nge noman ak tok pii gii ninenjing mon," Jiisas ek yi nim.

Ek Ekin Ei Wumb Kis Kombur Kuni Wain Pin Tep Er Mulnjung

(Mak 12:1-12, Luk 20:9-19)

³³ "Enim wu num wumb tep elmin wu ek ekin endi nga nimbii end piyeyi!" Jiisas ek yi nim, "Wu endi eim ond mong wain pin nge konu owundu endi erpi telim, konu e le tel mei konu orung orung pei kung gui erim. Nga tukrung e le, nol wain ming owundu endi erim er sepi ond mong wain tep mulngii ngii endi tekim, yi er sim. Sepi kin, wu kombur e le kongun top silmin wu er nol wain mulei nipi pendpi, eim konu turii endi e le pum.

³⁴ Ekii se ond mong wain nungii kunum mandi erang, nol wain arim eim kongun wu kombur kindang puk, wumb wain pin tep er molmun e le pangin eim kuni wain kombur ngungii nipi kindang punjung.

³⁵ Pe kongun e le wain pin tep er mulnjung wumb ei molk, wu onjung wu ombu ambil gii nik, wu endeim to

konduk, wu endi kepil tok, wu endi ku tok kindnjing.

³⁶ Pe nga ekii se kuni wain arim ei kongun wu kombur nga kindim. Ei ok kindim mil mon, kongun wu kombur pei kindim. Pe kuni wain kongun tep er mulnjung wumb kembin ei ok ol ei ku nga enjing.

³⁷ Pe ekii se mendpil, eim nge kingam ek piingii ni piipi kindim.

³⁸ Ba kongun tep er mulnjung wumb ei molk kenjing ni, eim kingam mendpil wang kanik kin, ek nik piik piik enjing. Erik yi ninjing, 'Kang wu onum, ei eim arim epi ombu pei simba, sinim eim to kundamin! Yi erpin kin, eim kuni wain nin pan aka pin pei ei sinim simin,' pa ninjing.

³⁹ Nik, kangi wu om ni tor sipik, kuni wain pin torung e le to kundnjung.

⁴⁰ "Pe enim er piinmin mil nenj? Ekii se kuni wain pin nge arim wu ei opu, kongun tep er molmun wu ombu kin nimbil ol ermba ei piinmin min?" Jiisas yi nim.

⁴¹ Wumb ek yi ninjing, "Kuni wain pin nge arim wu ei opu, kongun tep er mulnjung wumb kis ombu ei to kundmba mendpil. Nga kuni wain pin arim wu ei pani wain pin ei sepi, wu kombur eipi kongun top silmin er nol wain konu e le mulei nipi pendmba. Wumb e le ouni wain arim nge kuni wain ngungii," pa ninjing.

⁴² Jiisas ek yi nim, “En enim Gos nge ek ka mon ei gerik piinjing min mon? Ei yi nim,

‘Kom ku ngii endi takinmin wumb ei endi si tor kind si kindnjing ku ei, pe ngii ekin mił orung opu tonu opu ku dinga wii palim. Ku ninim ei Jiisas eim ninim, Gos owundu eim oł ei erang tonu onum ei, šinim kan ka wii kan-inmin.

⁴³ “Yi mił peng kin, na enim kanip nind,” Jiisas yi nim. “Gos sinim tep er mołum konu ei, enim kin sipi orung simba. Sipi, wumb tilap eipi endi Gos sinim tep er mołum konu ei wumb ngumba wumb ei, Gos oł kun ka erngii.

⁴⁴ (Wumb nii endi eim bok topology, ku peł ele pim kin, eim topology pulpeł to eipi eipi kindmba, ba nga kom ku ei opu wumb endi ngenj ele pim kin, wumb ei topology kilpi topology pulpeł topology, dup sik mił eipi eipi kindmba,” Jiisas yi nim.)

⁴⁵ Pe kulmal kalilmin wumb owundu ni lo ek piilmin wumb Jiisas eim ek ekin ei piinjing ei eim wu kei kin ninim ni piinjing.

⁴⁶ Piik, eim ambil gii nimin ni piinjing, ba wumb pei mołumun nik mund mong enjing. Wu amb en enim yi piinjing, “Jiisas eim Gos oł ekii se ermba oł ei piipi nilim wu, ni piinjing.

Ek Ekin Wu Endi Amb Simba, Kuni Owundu Erimim (Luk 14:15-24)

¹ Jiisas nga ek ekin topology ek yi nim.

² “Gos sinim tep er mołum oł ei nge oł konj mił, king endi oł yi erim. Eim kingam amb simba erang, eim kuni owundu erim.

³ Kumb ok, wu king eim nge kongun wumb kindpi, wumb kanik yi ningii, ‘Na kangi amb simba kunum kuni owundu er simbii, ok nungii,’ nirim. Pe kuni owundu nungii kunum ei mandi erang, king ei eim nge kongun wu ombu kindang, wumb andik nengin, wangin neng, puk, wumb kanik nik, ba wumb kan nirim wumb ei, ‘Onermin mon!’ ninjing.

⁴ King ni nga eim kongun wu kombur kindpi yi nirim, ‘Enim puk yi ningii, “Na kung kou top nui, epi owundu pei sipi, kangi amb simba kuni pei kun er sepi mołum, enim ok, kuni nungii. Wei!” Nim nik puk yi nei!’ nipi kindim.

⁵ King ei nge kongun wumb puk, wumb kanik nik ni wumb ek ei piinerman nik wumb, en enim si kindik, eipi eipi puk. Kombur en enim ku singii kongun erngii nge puk; nga kombur en enim aka pin kongun erngii nge eipi eipi puk.

⁶ Ba wumb kombur king nge kongun wu ombu ambil gii nik, kepil tok, kombur to konduk erik.

⁷ Erangin kin, king eim

popul sipi, eim nge opu wu ombu kindang puk, wumb ombu ambil gii nik, ei eim kongun wumb to kundjung wumb sik to kundngii, nga konu orung orung pei dup kindangin, 'Nangli,' nirim.

⁸ King ni eim ek nipi eim kongun wumb ngopu yi nim, 'Na kuni owundu wumb nungii ninj wumb ei, kuni er kun er sinj ba wumb wii tunj ei, en enim enmin ol ei kapli enanim.

⁹ Yi palim ei piik enim puk, andlam ele molk wumb eipi ongii ei, nik tu wangin ok. Ok amb simba kuni owundu er sinj, ei nungii,' pa nipi, kindang punjung.

¹⁰ King eim yi nipi eim kongun wumb ngang, puk konu orung orung pei puk, wumb kanik ninjing ei, wumb kis, ka ouni ninjing. Nengin, wumb ok eim kingam amb simba erim konu ngii nirik molk piki tunjung.

¹¹ "Wumb wu amb ok mulangin kin, king nirik pupu wumb ok muljung ei kenmba nge nirik pum. Pupu kenim ni, wu endeim eim wu endi amb simba erang konduk kindilmin kon ei, kindnerim mon.

¹² Pe king ek nipi wu ei ngum, 'Wu pul, nimbil erang nim kuni owundu wu endi amb simba erang konu nirik on, ba konduk kindilmin kon ei kindnan?' Ba wu ei eim ek nimba ek pinerim mon.

¹³ King ni kongun wumb kanpi kin ek yi mił nim, 'Enim wu ei simb angil ele

kan tok, olkup to anda emii enim konu ele pindangin pengli!' pa nim. 'Emii kunum ele wu ei eim ke dinga nipi, eim nge gupu mong kongpu nopu mulmba,' " pa nipi yi nim.

¹⁴ Jiisas nga ek yi nim, "Keimi, Gos eim wumb pei ngii nirik wii tum ba wu kopur endeim endeim ni eim ngii ele nirik wangin," a nim.

¹⁵ Lo ek piilmin wumb en enim ek nik piik yi ninjing, "Sinim Jiisas ambil gii nimin, ei nipe ek nipin ambil gii nimin?"

¹⁶ Pe enim lo ek piilmin wumb ei nge kongun wu kombur kin King Eros nge kongun wu kombur kin ouni ok, Jiisas mulum konu kanik yi ninjing, "Ek mon wu, nim sin piinmin nim ek keimi nilin wu, ninim ek keimi minj nikin, Gos ol kun ka elim mił yi nikin wumb ngolun. Pe nim wumb endeim kin noman ngunalin, wumb pei noman ende minj ngolun.

¹⁷ Pe nim er piin mił nenj ei ni sin ngo? Sinim Rom wu King Siisa kin ku takis ngumun min mon?"

¹⁸ Ba Jiisas eim wu ombu noman tuk piik ninjing ek, ei piipi ek dinga nipi orung kindpi yi nim. "Enim ek kend nge wumb, enim ni ek endi nimbii min, yi piik ninmin ei, nimbil erang ninmin?"

¹⁹ Enim ku takis tunjung ku endi tu wuk, na ngangin kenmbii," nim. Neng, takis ku endi tu wunjung.

²⁰ Tu wangin, wu ombu kii sim, “Ku min men ni embe ei nii nge mołum?”

²¹ Wu ombu yi ninjing, “Wu King Siisa nge,” ninjing. Pe eim ek nipi ngopu yi nim, “Siisa nge epi ei Siisa ngungii; Gos nge epi ei Gos eim ngungii,” pa nim.

²² Wu onjung wu kei Jiisas nge ek piik, mund mong erik kin, si kindik punjung.

Wumb Kolk Nge Konj Pungii Ei, Er Pungii Mił Nenj?
(Mak 12:18-27, Luk 20:27-40)

²³⁻²⁴ Akip kunum ei mendpił, wumb koltmun wumb ei nge nga konj onerngii yi niłmin wumb ok, Jiisas kin ek nik kii sinjing. Sik yi ninjing, “Ek mon wu, Moses nge lo ek yi ninim, ‘Pe wu endi eim kangil mulerang kułum kin, eim angim eim amb sipi, eim kingam mił endi meng simba,” pa nim.

²⁵ “Kumb ok wu angim angim angil orung nga tał mulnjung, ba wu kumna amb ei sipi mołum ei, kułum. Ba kangi endi mulerim. Yi erang kin, eim nge angim ei amb ei sim.

²⁶ Nga angim tuk ei yi ku erim, nga enginjngil ekii ei yi ku erim, yi minj er puk. Puk wu angil orung nga tał pei yi mił erik kolk poru ninjing.

²⁷⁻²⁸ Wu ombu pei kolk poru nengin, amb ei eim mendpił ekii se kułum. Pe nim ne! Ekii se wumb kulnjung wumb ei angk, nga konj tonu ongii kunum ei, wu nii endi amb ei wam

mułmba? Nim piin, wu pei amb endeim minj sinjing.”

²⁹ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim Gos nge ek ei piinenjing min? Enim yi ku Gos nge noman dinga ei piinanmin min? Yi mił enim ek ninmin ei kapli enanim.

³⁰ Yi mił ekii se kulii wumb ok nga konj pungii kunum ei, wu amb sinenjing; ni amb wu punenjing; wumb ombu Gos enjel mołmun mił yi mułngii.

³¹⁻³² Nga enim wumb kulnjung wumb angk, nga konj mułngii ninmin ei, na enim kii simbii end. Enim Gos nge ek ei ger kenjing min mon? Eim ek ei yi mił ninim, ‘Na Eiparam nge Gos, Jeikop nge Gos, Aisak nge Gos.’ Ek pułe yi mił, wu ombu kulnjung, ba nga puk konj mołmun. Wumb ombu Gos ei konj kunum kunum mołum Gos ei nge,” pa nim.

³³ Wu amb, wumb pei ek ei piik, mund mong erik, ek ni Jiisas eim ngum.

Gos Nge Lo Ek Kumna
(Mak 12:28-34, Luk 10:25-28)

³⁴ Kunum ełe Jiisas eim ek neng wumb kolk nge konj tonu puk piinałmin wumb ei, gupu ełe ek tingninenjing ek ei lo ek piłmin wumb piinjing. Piik, eim mołum konu ełe mandi ok mulnjung.

³⁵⁻³⁶ Wumb mulnjung konu tuk ełe, wu endi lo ek piłim wu mołpu, Jiisas nimba ek piimbii ni piinim, ek ei Jiisas kin kii sim. “Ek mon wu, ek nipe ek endi lo

pei to mani kindpi ek ei minj owundu enim?"

³⁷ Jiisas ek nipi, wu ei ngopu yi nim, "Nim nge Owundu nge embe ambil tonu kindkin, ninim kaimb ni, noman tuk ni, noman poru, nga noman ka pei Gos Owundu ngunjii.

³⁸ Lo ek ei endeim owundu mendpił ei, ek lo ka wii mendpił.

³⁹ Nga lo ek endi ei yi mił pałim ku. Ei yi mił, 'Nim ninim noman ełe kuł ngonum yi ku wumb erpi ei kin, ninim noman ka ngunjii.'

⁴⁰ Pe ek lo ek tał ei, ek pułe endeim pałim. Ek ei, Gos oł ekii se ermba ei piik niłmin wumb kin, Moses lo ek pei ei yi ku pałim," pa nim.

Jiisas Lo Ek Ekii Siłmin Wumb Kii Sim, Krai Ei Nipe?

(Mak 12:35-37, Luk 20:41-44)

⁴¹⁻⁴² Lo ek piik ełmin wumb mułangin kin, Jiisas ek kii sipi nipi ngum. "Enim Gos kindim wu Krai ei er pi-inmin mił nenj? Eim nii kingam?" Wumb ei kanik yi ninjing, "Eim Deipis nge kupam," pa ninjing.

⁴³ Eim ek nipi wumb ngum, "Pe nimbił erang Gos Gui Ka ei Deipis kin neng, Deipis mołpu wu ei, 'Nam Owundu,' nim? Eim yi nim,

⁴⁴ 'Owundu ek nipi nam nge Owundu ngopu yi nim: Nim na nge angil tundung orung mulnjii. Ekii se ninim

nge opu orung wumb ongii ei sipi, ninim simb mandring ełe kindmbii,' pa nim.

⁴⁵ Deipis eim nge ek ełe nipi eim, 'Na nge Owundu,' " pa nim. "Nimbił erang wu ei eim nge kupam?" a ninim.

⁴⁶ Wu endi Jiisas nim ek ei nik orung kindngii mił wu endi mulenjing mon. Nga kunum ełe pułgun monduk wumb eim kin kał kulk nga ek kii sinenjing mon.

23

Lo Ek Emb Tołmun Wumb Nin Lo Ek Połmun Wumb Oł Ełmin

(Mak 12:38-39, Luk 11:43,46, 20:45-46)

¹ Pe Jiisas ek nipi wumb pei ngopu, nga eim nge ekii sinjing wumb kin ouni ngum.

² Eim ek yi mił nim, "Lo ek piłmin wumb kin, lo ek połmun wumb kin puk, Moses nge lo ek dinga nik ngok mulnjung.

³ Pe enim wumb ombu ei, lo ek nik ngonmun ei piik, ekii singii. Ba en enim ełmin oł ei, enim ekii sik energii mon. Wumb ombu en enim, ek ni tor kindiłmin; ba en enim ek ei ekii sinałmin mon.

⁴ Wumb en enim epi oł embin tui tu wuk, wumb pin-dang ełmin; ba en enim angil mong ełe endeim, wumb paki tok yi enałmin mon.

⁵ En enim epi pei ełmin oł ei, wumb keningii ni piik, yi ełmin. Nga en enim ka owundu peng ełe talk, prei ełmin. Yi mił erik, en enim

konduk eŕe olt, moke kanim kanim eŕmin. Yi miŕ ermin ni piik, epi ei wumb keningii.

⁶ En enim noman yi piilmin kuni owundu nungii ei, 'Sin sinim o pun, peŕ kumb eŕe muŕmun,' ni piilmin. Nga men ngii konu ei pupun, kumb eŕe muŕmun nik, yi piik andilmin.

⁷ En enim yi piilmin, 'Sin tuk wumb konu eŕe endamin wumb molk, sin ek mon wu, yi ningii,' ni piilmin. Ei mon! Enim wu endeim mendpiŕ ek mon wu, enim angim angim muŕngii.

⁸ Ba wumb molk, enim 'Ek mon wu,' ninerngii mon! Wu endeim enim nge ek mon wu, nga enim angim angim yi muŕngii.

⁹ Ya mani mei eŕe enim, 'Sin erinjpın endi moŕum,' yi ninerngii mon. Enim nge Ernjing endeim mendpiŕ, ei tonu epin konu eŕe moŕum.

¹⁰ Enim wumb molk, 'Enim wu num peng pim wu,' yi miŕ ninerngii mon. Enim wu num endi moŕum ei, Kraıs mendpiŕ moŕum.

¹¹ Ba enim nge wu owundu ei, enim kin kongun wu miŕ yi muŕmba.

¹² Wu endi eim embe ambıl tonu kindim kin, eim nge embe ei mani ba. Wu endi eim embe ambıl mani kindim kin, ei eim tonu ba," pa nim.

Jiıas 'Ek Mon Wu Oŕ Kis Enjing,' Ei Nipi Ngum.

(Mak 12:40, Luk 11:39-42,44,52, 20:47)

¹³ "Enim lo ek piik eŕmin wumb ni, poŕuŕmun nik eŕmin

wumb, enim kan kun er muŕngii. Enim noman taŕ sek enjing wumb. Nimbiŕ erang enim Gos sinim tep er moŕum ei andŕam ondu ngok erangin kin, wumb tuk eŕe pungii kapŕi enanim mon! Nga en enim konu eŕe punarik, nga wumb tuk bin ni enmin ei, pei nik yi enanmin ku.

¹⁴ ("Enim lo ek piilmin wumb ni, andŕam eŕe prei olt er muŕamin kin, wumb keningii nik eŕmin wumb ni enim kan kun er muŕngii! Enim kend tok nik eŕmin wumb, enim amb wenjing kulnjung amb ngii konu eŕe epi waning erik, yi eŕmin. En enim prei kınan erik, ei enim oŕ eŕmin, ei nge enim kumep kis endi singii," pa nim.)

¹⁵ "Enim lo ek piilmin wumb ni, andŕam eŕe angk prei olt ermin; wumb keningii nik eŕmin wumb ni, enim piik kun er muŕngii! Enim nge noman taŕ er paŕim. Enim ep noŕ ni, konu mei orung orung andik, wu endi semın Jura nge wu muŕmba nik endnjing. Andik kin, wu endi tuk sinjing wu ei, am dup konu peŕ eŕe kun tuk ba wu moŕum. Ei en enim yi miŕ ku; ba enim eim kin nengin erpi, eim am oŕ kis wii erpi, enim to mani kindnim," pa nim.

¹⁶ "Enim lo ek nga pei nik enmin, ei kun punaŕim miŕ enim; ek eipi eipi nik lo ek ei ekii sik niŕmin; ba Gos lo ek ekii sinaŕmin. Enim ningiŕ tumbun kis muŕum; ba nga wumb andŕam andan to

ngungii enmin. Kapli enim kan kun er muŋgii! En enim ek yi niŋmin, ‘Wumb endi men ngii kin, ei nipi, ek keimi mendpiŋ nind. Nipi, angil tonu kindmba wu ei, ek wii miŋ nimba. Pe wumb en enim lo ek eipi eipi en enim noman ele nik ele, en enim ekii sik, andlam kun salim miŋ punarik kin, Gos nge lo ek ei ekii sinaŋmin mon. En enim nge lo ek ni pendnjing ek lo kembis kembis, ei nge ekii silmin.

¹⁷ Enim ningil tumbun kis muŋang, noman wulu pang moŋmun wumb! Epi nipe ei owundu? Min gol ei epi owundu min? Men ngii ei erang, gol opu kun ka mendpiŋ muŋmba min?

¹⁸ Pe nga enim wumb molk yi niŋmin, ‘Wu endi kuŋmaŋ kaŋiŋmin konu ele angpi, ek tonu dinga nipi, ek keimi nind niŋim ek ei, enim ek wii niŋmin. Nga wu endi kuŋmaŋ kaŋiŋmin epi sipi, tonu kumo ele sepi, ek keimi nimba ei keimi, eim yi ku erpi muŋangil!’ niŋmin.

¹⁹ Enim ningil tumbun kis muŋang, ek ninmin min, epi nipe owundu? Kuŋmaŋ kaŋiŋmin epi tonu kumo ele sepi, epi owundu min? Kuŋmaŋ kaŋiŋmin kumo ei erang, kuŋmaŋ epi ei kun ka mendpiŋ min?

²⁰ Pe wu endi eim kuŋmaŋ kaŋiŋmin konu kumo ele kin, ek endi tonu nipi, dinga erbii nipi ermba ei, tonu kumo ele epi pei muŋmba epi ei kin, ouni ek dinga nimba.

²¹ Wu endi men ngii

owundu ek tonu nipi, ek ni dinga ermba ei, eim men ngii owundu ele ni, Gos men ngii nirik moŋpu, ku ouni ek dinga nimba.

²² Wu endi tonu epin ek tonu nipi, ek endi ni dinga ermba ei, Gos peŋ moŋum owundu ei kin, ouni ek nipi dinga ermba,” pa nim.

²³ “Enim lo ek piik elmin wumb ni, wumb enim lo ek andan toŋmun wumb; enim kan kun er muŋgii! Enim noman taŋ pim wumb. En enim aka pin me min, kuni singin erang, epi engki tu wuk, endeim aninga tonu ei Gos ngok yi elmin. Ba enim lo ek pei enim si kindiŋmin ek ei, nga ekii sinermin mon. Ei ek yi ek, wumb nok tumba kun ka ek ni, oŋ kun erngii ek ni, noman ka wumb ngungii ek ni, lo ek Gos kin epi engki nga sipi, Gos ngok erngii oŋ ei, enim si kindnanmin mon! Ba epi lo ek owundu ei oŋ keimi erngii,” pa nim.

²⁴ “Enim ningil tumbun kis muŋum wumb molk kin, wumb andlam kun andan tungii enmin min? Ei kapli enanim mon! Enim epi kembis kembis noman peng kongun er molk kin, ba Gos nge epi owundu ei, enim ambil giŋ ninarik moŋmun,” pa nim.

²⁵ “Enim lo ek andan toŋmun wumb ni, lo ek piŋmin wumb; enim kan kun erik muŋgii! Enim noman taŋ er palim wumb. Enim ngenj torung ele noŋ was er ka erik moŋmun; ba enim noman tuk ei tukrunoŋ oŋ kis

pei seng, ei penj mendpił mołmun.

²⁶ Enim ningił tumbun lo ek andan tołmun wumb! Enim ming kap tukrung ok was er ka erik, nga torung ei eim ka wii konj simba ku," pa nim.

²⁷ "Enim lo ek andan tołmun wumb ni, enim lo ek piik nik ełmin wumb; enim kan kun er mułngii! Enim noman tał seng kin, ek tał er nik nik enmin. Ei enim wumb yi mił mołmun ei guimeng tukpu ełe, torung kopung kuru ka kand sengin ka sałim; ba tukrung ełe wumb kulii embił piki topu, epi kis er sałim mił enim noman ełe yi sałim.

²⁸ En enim yi mił ku mołmun. Wumb enim ngenj ełe kanik kin, enim wumb ka mołmun ni piinmin; ba noman tukrung orung epi waning ni, lo ek to kindik, oł kis ei tuk ełe piki to mołmun."

Jiisas Ek Nipi, Ek Emb Tołmun Kumep Kis Singii (Luk 11:47-51)

²⁹ "Enim lo ek piik ełmin wumb ni, enim lo ek andan tołmun wumb, enim kan kun er mułngii! Enim noman tał peng ek tang mulnjung wumb, enim ek ni tor kindiłmin wumb nge tukpu ełe, kung gui pok ni, kom ku ka wii ełmin. Nga wumb oł kun ka ełmin wumb ei nge, tukpu ka wii ełmin ku.

³⁰ Mol k ek yi niłmin, 'Pe sin ok kupenjpın noł mulk kunum ei, sin mołpun kin, kaplı sinim ek ni tor

kindiłmin wumb paki tamin, to kundnałmin mon!'

³¹ En enim ek ei niłmin ei, enim ek ni tor kindiłmin wumb to kondułmun ek ei piik niłmin. Enim ek ni tor kindiłmin wumb to kundnjung wumb ei nge tiłap ende mol k kin, ninmin," pa nim.

³² "Kaplı, en enim kupenjing noł ok ełmin oł ei, erik poru ningii.

³³ Enim wembii, enim wembii kis nge kingenjing noł; Gos enim kos owundu piimba kunum ei, enim dup konu mendpił pungii. Nimbii erang enim kos ełe tungu erngii. Tungu ermin ni erngii, ei kaplı enermba mon.

³⁴ Yi pałim ei piik, pe na ek ni tor kindiłmin wu kombur sip, noman ka piim wu kombur kin, mon ek tołum wu kombur kin, Gos ek ka piik tor niłmin wu kombur kindamb, enim kin ongii ei, enim kombur to konduk, nga kombur sik, ond peri ełe to kundngii ku. Nga kombur enim men ngii ełe tungii. Nga wu kombur konu owundu endi ełe bułun to sipik, konu owundu endi ełe tor sipik, yi erngii," pa nim.

³⁵ "Wu kombur mei konu wu oł kun ka mulk wu ei, enim to kundnjung ei, enim nge kumep enim kin pei owundu pimba. Gos nge tiłap wumb kumna kin, Eipel wu oł kun ei Jura wumb to kundnjung. Kulang kin, pepi, opu opu ni, ekii se mendpił Sekaraiya kingam Berekaiya, eim enim tuk

men ngii ka ele kumo kind sik ele to kunduk, kumep ei pepi, opu enim ngenj ele palim. Ei enim pe ya mei molmun wumb ei, enim pul ele enim pe epi kis enim mei ele molmun wumb ei, pe kumep kis singii," pa nim.

³⁶ "Na ek keimi nip enim ngond. Kumep pe kis enim wumb tilap pe molmun wumb ei singii. Nimbił erang, enim wumb ol kun ka enjing wumb ei to kundjung."

Jiisas Jerusalem Konu Ele Wumb Kanpi Ke Nim
(Luk 13:34-35)

³⁷ "Jerusalem konu wumb, Jerusalem konu wumb! Enim Gos ol ekii se ermba ol ei piik nilmin wumb, enim to kundulmun. Nga Gos nge ek se andilmin wumb kombur kindang ku, to kundmun nik tołmun. Kunum kunum na enim nge kingenjing nol sip, kulou tumbii nip ele, ei yi mił kei kultu mam ei kei wal ombu sipi eim kong mandring kindilim mił, na yi ermbii nip enj, ba en enim mon ni piilmin," pa nim.

³⁸ "Enim piinmin! Akip enim ngii konu ele wii simba, wumb mulerngii mon! Na enim si kindmbii. Si kindamb, kangil menjing mulerang molmun, ei mił mułngii.

³⁹ Keimi na ek yi mił nip enim ngond, enim na nga kinerngii mon, molk puk puk ekii se enim ek yi ningii, 'Gos wu ei kin epi ka wii ngangli, eim wu owundu embe ele

onum, pa ningii,' " Jiisas pa nim.

24

Jiisas Ek Nipi, "Gos Men Ngii Owundu Ei To Kis Mundmba," Nim.

(Mak 13:1-2, Luk 21:5-6)

¹ Jiisas eim Gos men ngii owundu ei, si kindpi anda pupu pum. Pang, eim nge kongun wu eim pum konu ekii se punjung. Puk, eim kin ek nik Gos men ngii angilim mił nik, andan tungii nge punjung.

² Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim epi pei ei kan poru ninmin min? Na ek keimi nip enim ngond, ya ku ei endi wii sinermba, pei tangin ku endi pupu, ku endi tang pei ombult mani opu poru nimba."

Ol Embin Tui Pei Tonu Omba

(Mak 13:3-13, Luk 21:7-19)

³ Jiisas eim tonu komung Olip ele mułum ni, eim nge ekii silmin wu mendpil eim kin onjung. Ok ek kii sik yi ninjing, "Nim sin kankin ne! Kunum nenj kin ol ei tonu omba? Nga ol endi ok tonu wang kenmin ei, epi nipe tonu omba? Nim orung wan, ya mei ei kunum nenj kin poru nimba?" nik kii sinjing.

⁴ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim kan kun er mułngii. Mon peng kin, wu endi opu enim kin, ek kend topu ngumba," pa nim.

⁵ "Nimbił erang, wumb pei ok na nge embe ele ongii.

Ok ek yi ningii, 'Na nam Gos kindim wu Kraiss,' pa ningii. Nik, wumb pei ek kend tok ngungii.

⁶ Pe enim molk piingii ni wumb opu enmin ni piingii; nga wumb ek nik tu wangin wumb opu erngii ei piingii ku; ba ei kan kun er mu'ngii. Enim puku sinerngii mon. Epi ei tonu omba ba kunum poru nimba kunum ei sikir tonu onermba mon.

⁷ Konu mei owundu wumb tilap endi kin nga konu tongndung mei owundu endi wumb tilap endi kin opu erngii. Nga king endi nge tilap ei puk nga king endi nge tilap kin opu erngii. Nga konu kombur wumb kumb kuni owundu seng mu'ngii; nga konu kopu owundu pei tumba," pa nim.

⁸ "O' ombu pei tonu omba ei mi' amb endi kangil mengmba kunum ei, eim ngenj kumbii piinim mi' yi piingii," pa nim.

⁹ "Kunum e'e, wumb enim sik ngenj kumbii ni o' embin tui enim kin tonu omba. Wang kin, enim to kundngii ku. Nga mei wumb pei enim kin noman kis mendpi' piingii. Nimbil'erang, na nge embe e'e ei wumb o' kis yi mi' enim kin tonu wang erngii.

¹⁰ Kunum e'e, wumb pei en enim pii gii si kindngii. Si kindik, en enim engnjing no' sik, opu erii wumb ongii ei ngok; nga en enim engnjing kin opu orung erik, popu' sik erngii.

¹¹ Yi'erangin kin, pei ek kend wumb o' ekii se tonu omba pa nik yi erngii ei, enim wumb kanik, ek kend tungii.

¹² O' kis ei opu owundu ermba, yi'erang kin, wumb en enim noman ngok enmin o' ei, si kindngii," pa nim.

¹³ "Ba wu nii endi eim dinga mo'pu, Gos kunum owundu ekii se mendpi' tonu omba kunum ei mu'um kin, Gos eim sipi eim kin orung simba.

¹⁴ Pe Gos sinim kin tep er mo'um o' konj o' ei nge ek ka ei, wumb konu orung orung mo'mun wumb ei kin, ek ni tor kind ngangin piik poru nengin kin, ekii se Gos kunum owundu kunum poru nimba kunum ei tor omba."

Epi Kis Mendpi' Tonu Omba

(Mak 13:14-23, Luk 21:20-24)

¹⁵ "Pe enim keningii ei epi o' kis mendpi' ei opu konu to kis erpi yi ermba. Epi ei Gos o' ekii se ermba ei piipi nilim wu Danyel ek nirim mi', epi opu Gos nge konu kun ka wii e'e engmba.

¹⁶ Kunum e'e, Juriya wu amb pei Juriya konu ei si kindik, tonu komung ei tonu sikirik pungii.

¹⁷ Pe wu nii endi eim tonu ngii e'e mu'mba wu ei, nga mani pupu eim epi sinermba mon, eim sikir ba.

¹⁸ Pe nga kunum e'e wu nii endi eim aka pin mu'mba wu, ei nge orung pupu, eim

ngii konu konduk simbii ni piimba ei sinermba mon.

19 Nga amb kangil kembis am ngok mołmun ni, amb kangil mundii mołum amb ombu kaimb er mołmun.

20 En enim prei er mulnjung kin, jii nimba kunum min, kor owundu kunum ei enim tungu sikir punerngii.

21 Kunum ei oł embin tui owundu tonu omba, mei konj sirim kunum ei pepi opu, pe yi ku, oł embin tui ei mił ok tonu oneririm mon. Nga ekii se mendpił, oł embin tui owundu ei nge tonu onermba mon ku.

22 Gos eim kunum ei sikir mandi onerim kin, wumb ei pei am pungii. Ba Gos eim wumb simbii nipi mundum wumb ei piipi kin, kunum ei mandi omba.

23 "Kunum ei wumb molk yi ningii, 'Kinei! Gos kindim wu Krai ya mani mei ełe onum!' min 'Orung onum,' ya nik erngii ei, enim keimi ni piik pii gii ninerngii mon.

24 Kunum ełe wumb kombur ok yi ningii, 'Na wu Krai,' nga wu endi oł ekii se tonu omba epi ei piipi nilim wu; ei ek kend tok erik. Jep oł kanim kanim pei erik erngii ei, Gos eim tuk sipi mundum wumb noman ei to wulu kindngii piim kin, kapli kindngii.

25 Enim piinmin ei, na enim kanip ok ninj.

26 "Wumb ei ok ek kend tok yi ningii, 'Eim orung wumb mulałmin konu ełe mołum,' yi ningii ei, enim punerngii; min wumb yi ningii, 'Kinei, eim ya konu

ełe koi er mołum,' ei enim pii gii ninerngii mon.

27 Enim piinmin, kupu endi tiłang erim kupu ei o pupu, wuł tiłang erpi pupu, wuł mani purum mił yi, Gos mei mani kindang wu kingam ei, eim orung omba kunum ei, yi mił ku ermba.

28 "Wumb ni epi kolk pengin konu ełe kei Sikapi ok kułou tołmun."

Ekii Se Gos Kindang Wu Tel im Ei Omba

(Mak 13:24-27, Luk 21:25-28)

29 "Kunum ei oł embin tui ei opu poru neng, ekii se eni opu emii ermba; nga oi opu tiłang enermba; yi erang kanjip tonu muł ełe boi boi nik mani ongii. Wangin, tonu muł ełe epi kanim kanim pei owundu ei ołup ołup ermba.

30 Kunum ełe, Gos kindang mani mei ełe wu kingam telim wu ei omba. Erang, tonu muł ełe jep ol endi erang keningii. Erang, mani mei ełe wumb pei keningii. Ei molk keningii ni, Gos kindang wu kingam telim wu ei tonu muł peł ełe mołpu omba. Ei eim nge noman dinga owundu ni, tiłang owundu wii peng omba.

31 Ei eim nge beli owundu tumba ei, ek owundu tengmba. Tengang kin, Gos eim enjel pei kindang, Gos eim wumb nge, simbii ni mundum wumb ei, si kułou tok wumb pei konu orung orung mei ekin tongndung

pupu, endi mei ele molk sik orung singii.”

Ond Pik Ek Ekin Endi

(*Mak 13:28-31, Luk 21:29-33*)

³² “Enim ond pik ei ond oi mił onguł okuł nipi, nga mun erpi enim mił piingii. Ond kirang ei noł mołpu, onguł konj tołum, ei enim piinmin. Ond pik yi niłmin, ‘Akip konu eni mandi ba,’ pa niłmin.

³³ Yi mił ku, ekii se enim epi ombu pei keningii. Kanik, yi ni piingii kunum poru neng omba, kunum mandi enim ni piingii,” pa nim.

³⁴ “Na enim kanip ek keimi nip enim ngond, wu amb enim akip mołmun wumb ei kularik kin, kopur konj mułangin kin, Jerusalem konu owundu ei to kis ermba, ei wumb kombur keningii,” nim.

³⁵ “Tonu muł, mani mei ei, pei poru nimba ba Gos ek ka ei poru ninermba mon.”

Wumb Endi Kunum Ete Min Eni Ete Yi Ni Piinanmin

³⁶ “Ba ya mei ele wu endi Jiisas nga orung omba kunum ei, wu endi pii poł tunanim mon. Nga Gos nge enjel ombu piinałmin ku. Nga Gos eim kingam ei pii poł tunanim ku. Arim Gos eim endeim mendpił kunum ei eim piipi mołum.

³⁷ Ok wu endi Nowa mul-tum kunum ei, wumb oł kis erik mulnjung. Mulk, oł ei nge ekii se wu kingam orung omba kunum ei, wumb oł yi mił ku er mułngii.

³⁸ Kumb ok noł owundu topu enerim kunum ei, wumb en enim noł kuni ka nok, amb sik, oł yi er pangin opu erik poru neng, Nowa nge eim wumb sip owundu ele tuk puk.

³⁹ Noł owundu tonu om ei, wumb piinarik mułangin kin konu topu noł opu pim mił, yi Gos kindang mani mei wu kingam telim wu ei, omba kunum ei yi omba, wumb piinerngii ku.

⁴⁰ Kunum ei wu tał aka pin kongun er mułnguł ei, Gos wu endi sipi, endi sinermba.

⁴¹ Nga amb tał kongun er talkił mułnguł ni, Gos opu amb endi sipi, endi mundang mułum.

⁴² Ei piik kin enim kan kun er mułngii; nimbił erang, kunum nenj en enim nge wu owundu ei omba kunum, enim piinanmin mon.

⁴³ Enim epi ei piingii; pe wu endi eim ngii konu piilim ei waning wu endi omba ni piipi, eim ngii ele tep erpi kanpi mołum. Ei waning wu opu tuk punałim mon.

⁴⁴ Yi mił peng kin, en enim er kun er mułngii. Nimbił erang Gos kindang opu mani mei ele opu wu kingam telim wu ei, omba kunum ei enim pii kun erik mulerngii kunum, eim omba.”

Kongun Wu Kis Elim Ei Kin Kongun Ka Elim Ei Nge Ek Ekin

(*Luk 12:41-48*)

⁴⁵ “Pe kongun wu ka nii endi eim noman ka peng mołum? Wu eim kongun

ei tep ka er mołum ei wu owundu nga wu ei eim nge kongun wumb pei, 'Tep er mułii!' nim. Nipi, 'Kuni singii kunum ei, kuni ngokun yi er mułii!' nim.

⁴⁶ Ekii se eim nge wu owundu ei eim orung opu kenim ni, eim ok ek nirim mił yi er mułum. Mołang, pe kongun wu ei eim ka piyengli.

⁴⁷ Na ek keimi nip enim ngond, kongun wu ei wu owundu eim epi ombu pei tep er mułii neng, tep er mułmba.

⁴⁸ Ba kongun wu kis ei eim nge noman ełe piim. 'Na nge wu owundu ei sikir on-ermba,' ni piipi yi er mułum. Ba wu owundu orung omba kunum ei eim piinerim mon.

⁴⁹ Pe eim kongun endi enjing wumb ei kepıi topu, eim pupu kuni ni noł nok, wulu pang enjing, konu ełe tuk pupu er mułum.

⁵⁰ Pe eim nge wu owundu ei orung omba erim kunum ei piınarpi, eim wu owundu omba ei kui er mulerim mon.

⁵¹ Pe kongun wu mułang, eim nge wu owundu ei opu, eim kongun wu ei kepıi kis tum. Topu, sipipi wumb ek keimi ninmin ba ełe enmin keimi pinalim ełmin wumb mulnjung konu ełe tok kis enjing. Konu ełe, wumb ei ke dinga nik, en enim gupu mong ni anmbıl kongk kilip tok mułngii."

25

Ambil Wenip Engki Nge Ek

Ekin

¹ "Kunum ełe, Gos sinim tep er mołum konu ei mił ambıl wenip engki mulnjung. Ambıl ombu en enim wu endi eim amb simba nge omba nik, en enim dup alam si mengk punjung. Sik puk, wu ei andłam ełe wang, kan sipin omun nik punjung.

² Ba ambıl angıl orung en enim noman dinga pim. Nga ambıl angıl orung en enim noman pinerim.

³ Pe ambıl angıl orung noman pinerim ombu, en enim dup alam mendpił si mengk tu wunjung; ba nga dup alam noł kopur tu wunenjing mon.

⁴ Ba ambıl angıl orung noman pim ambıl ombu, en enim dup alam sik, ming ełe dup noł kulk sik ouni sipnjing.

⁵ Ba amb simba erim wu ei, sikir onerim mon. Yi erang kin, ambıl ombu or wang, or pingii pim.

⁶ "Pe or pek mułangin, epin tuk mii memb, wumb wii tok onjung ni yi ninjing, 'Amb simba wu ei onum. Puk, andłam ełe puk, kan sik ongii,' pa ninjing.

⁷ Pe ambıl ombu en enim angik, dup kalk er kun erik punjung.

⁸ Ambıl noman pinerim ambıl ombu, ek nik ambıl noman pim ambıl ombu ngunjung. 'Sin dup alam noł poru ninim, enim dup noł kopur sin ngei!' a ninjing.

⁹ Ba ambıl noman pim ambıl ombu, ek nik orung kindik yi ninjing, 'Dup noł

ei sin kindamin, nga enim kindngii ei kapli ermba min mon da. Enim kapli puk top ngii e le konj top erngii,' ninjing.

¹⁰ Yi nengin kin, noman pinerim ambil ombu dup alam nol top ermin ni panging, amb simba erim wu ei mandi tor om. Wang, wu omba nik kui er mulnjung ei ni ambil en enim er kun er mulnjung ei ok, wu amb simba erim e le tuk punjung. Puk, kuni owundu er sim, ei ouni molk kuni nunjung. Nga ngii ondu pim.

¹¹ "Ekii se, ambil eipi noman pinerim kombur onjung. Ok yi ninjing, 'Owundu, wu owundu! Nim ngii ondu aki to!' ninjing.

¹² Ba wu owundu ek nipi orung kindpi yi nim, 'Enim na kin pul mendpil keimi pinalim mon!' pa nim.

¹³ Ol yi mi le tonu omba ei piik kin, enim kui er mulngii! Kunum endi eim omba ei, tinga omba min, emii peng omba ei, enim pii pol tunanmin mon."

Kongun Wu Tekliki Ek Ekin

(Luk 19:11-27)

¹⁴ "Nga ek endi yi ku, Gos wumb tep er mo lum konu yi mi le. Wu owundu endi eim konu eipi endi ba ni pipi, eim nge kongun wu wei neng, wangin, eim ku nin epi mok topu eim nge kongun wu ombu ngang, kongun erngii nipi ngum.

¹⁵ Eim nge kongun wu ombu ol erik, kongun dinga

erik elmin mi le piipi nim kin, eim nge ku ei mok topu erim. Kongun wu endi ku 5,000 ngum, nga kongun wu endi ku 2,000 ngum, nga kongun wu endi ku 1,000 ngopu yi erim. Er pendpi, eim konu eipi endi pum.

¹⁶ Pang, kongun wu endi eim ku 5,000 ngum kongun wu ni, eim sikir kongun top elim endi erpi pupu, ku 5,000 ngum ku, ei sipi nga ku 5,000 orung tuk sipi kindpi se mo lum.

¹⁷ Pe nga kongun wu endi eim ku 2,000 sim wu, ei eim kongun top elim er pupu, ku 2,000 nga endi sipi tuk kind sepi mo lum ku.

¹⁸ Ba kongun wu endi ku 1,000 sirim wu, ei eim sipipi ku ni, tukpu sipi mei e le mandring kind pendpi, wu owundu ngum mi le ei mendpil pengli nipi pendim.

¹⁹ "Wu owundu ei eim kumb ok purum, nga andpi orung om. Kunum ei opu, eim nge kongun wu ombu wii topu tuk sipi, eim ku ngum ek ei nipi piipi ermbii nipi wii tum.

²⁰ Tang, wu endi eim ku 5,000 ngurum wu ni om. Opu yi nim, 'Wu owundu, nim na kin ku 5,000 ngun ni, na top erip ku 5,000 orung sip, tuk kind pendip mo le,' pa nim.

²¹ Wu owundu eim ek ei piipi yi nim, 'Nim kongun wu ka wii! Ninim kongun tep ka er mo lun ei, epi kembis tep ka mo lun ei, akip nim kindamb, na epi owundu tep er mulnjii. Pe nim okun, na

noman ka ei silip mok to sipil er mułmbuł, pa nim.

²² Nga wu kongun endi eim ku 2,000 ngurum wu, ei opu yi nim, 'Wu owundu, nim na ku 2,000 ngun ni, na kongun top erip er pup ku 2,000 endi se tuk kindip sinj salim,' pa nim.

²³ Eim nge wu owundu ni ek nipi eim ngum, 'Nim kongun wu ka! Nim wu ka, nim oł ka wii en. Erkin, ninim kongun tep ka en,' pa nim. Nipi yi nim, 'Nim kongun kembis ei tep ka molkun ei, akip na nim epi pei tep enjii. Nim okun, na noman ka ei silip mok to sipil er mułmbuł, pa nim.

²⁴ Pe nga wu endi ku 1,000 sim wu ni, opu yi nim, 'Wu owundu, nim elin oł ei na piil. Nim ek dinga nikin elin ei na piip, nga nim wumb kuni epi tał pendkin pukun si nołun, nga konu epi endi kuni emb kindiłmin ei pukun, kuni wiis ei si nołun elin na kanił.

²⁵ Kanip yi mił piinj. Piip, mund mong erip ni ku 1,000 ngun ei, koi er pendinj pałim ei, epi nim nge ninim si!' a nim.

²⁶ Ba eim nge wu owundu ei ek dinga nipi wu ei kin ek ngum. Ngopu yi nim, 'Nim kongun wu kis, nim kongun enjii kis erang kor mołulun wu. Nim keimi na kaniłin, na pup, wu kuni epi ei sip, nga pup, wu kuni wiis emb eipi kindiłmin ei sip tangip ełe sił?

²⁷ Nim nga na ku ei sip-kin, ku beng ngii ełe kind-

njii. Nimbił erang en? Yi mił er eran kin, nam orung ombii kunum ełe, nam nge ku ei sip, nga ku kopur pendip simbił.'

²⁸ Pe wu owundu ni ek yi nim, 'Enim wu ei ku 1,000 ei sik, wu endi ku 10,000 se mołum wu ei, ku 1,000 ei sik ngei!' nim.

²⁹ Nimbił erang wumb en enim epi pei sek mołmun wumb ei, na epi pei ni noman ka wii nga sip ngumbii. Ba nga wumb endi epi pei ni noman ka ei sepi mulermba wumb ei, eim epi ni noman aninga kopur simba epi ei, nga na sip orung simbił; eim wii mułmba,' pa nim.

³⁰ Pe enim molk, kongun wu kis ei sip, olkup tok torung emii enim ełe kindei! Kindangin, konu ełe molk ngenj kumbii sik, en enim gupu mong kongk, ke nik, kunum kunum kaimb er mułngii,' pa nim.

Gos Epin Kindang Opu Wu Kingam Eim Wumb Pei Mok Tumba

³¹ "Ekii se, Gos kindang mani wu telim ei, omba kunum ei eim embe owundu seng kin, enjel kin ouni ongii. Kunum ei, Gos eim nge king peł tiłang ka wii ermba konu ełe mułmba.

³² Kunum ei, wu amb pei ok, eim mułmba konu ełe kułou tungii. Mułangin kin, eim wumb mok topu, wumb sipi, tiłap tał ermba. Ei yi mił, wu endi eim kung siip-siip sipi eipi kindpi, nga kung meme sipi eipi kindpi, ełim

mił Gos kindim wu Kraiſ yi ermba.

³³ Ei eim kung siipsiip sipi, eim angil tunding mondpu, nga kung meme sipi angil taring mondłum, ei mił yi ku ermba.

³⁴ Nga king owundu eim mołpu yi nimba, 'Enim na angil tunding mołmun wumb ei, Gos enim kin noman ka ngopu erim wumb ei, Gos sinim tep er mołum konu ei enim nge Gos konu am kumb ok eririm konu ele, nirik wei!' a nimba.

³⁵ 'Nimbił erang ok na kuni tum kunum ei, enim na kuni ngołmun, nga na noł numbii nił ei, enim na noł ngołmun. Nga na konu eipi wu ei, enim na enim ngii konu sipiłmin.

³⁶ Na alap pei sineririm kunum ei, enim na alap ngołmun. Na ening pałiłim kunum ei, enim na paki tok, kan kun er si mołłmun, nga kan ngii peł kunum ei, enim ok na kanik elmin,' a nimba.

³⁷ Nga wumb oł kun ka elmin wumb ei ek nik orung kindik yi ningii, 'Owundu, sin nim kunum nenj nim kuni mułun, sin nim kuni ngunjpun? Pe nga kunum nenj nim noł numbii nen, sin noł tu wupun nim ngunjpun?

³⁸ Kunum nenj nim wumb eipi konu mułun, sin nim sipin sin ngii konu sipinjin? Nga kunum nenj nim alap pei sinerang, sin alap nim ngunjpun?

³⁹ Kunum nenj nim ening tang pen sin nim er ka er

paki tupun, nga kan ngii pen sin opun kanpin enjin ei, kunum nenj enjin?'

⁴⁰ Pe king owundu ek nipi orung kindpi yi nimba, 'Na enim kin ek keimi nind. Enim epi endi na nge angnan noł kin endi enjing ei, na kin enjing ku.'

⁴¹ "King owundu eim ek ei nipi poru nipi, nga wumb angil tunding muljung wumb ei kin ek yi nimba, 'Enim am pungii wumb, enim am si kindik, dup konu pungii ei poru ninermba mon. Pe dup ei, na Ernan er sim konu ele Seisen kin eim enjel ei poru dup konu ele kunum kunum mułngii,' pa nimba.

⁴² 'Nimbił erang ok na kuni muls kunum ei, enim na kuni ngunerik mon. Nga na noł numbii nił ba enim na noł ngonalmın mon ku.

⁴³ Na wu konu eipi wu mult ba enim na sik, enim ngii konu sipnerik. Nga alap pei sinerim kunum ei, enim na alap na ngunerik mon. Nga na ening peng, kan ngii pep muls kunum ei, enim na ok kinarik na paki tunenjing mon.'

⁴⁴ Yi mił neng kin, wumb ombu ek nik orung kindik yi ningii, 'Owundu, kunum nenj nim kuni tang mułun, sin nim kanpin kuni ngunenjin? Nga kunum nenj nim noł nuwa erang mułun, sin nim noł ngunenjin, nga nim alap pei sinerang, sin alap ngunenjin, nga nim ening peng, kan ngii ei, sin kunum

nenj sin opun kinenjpin?’

⁴⁵ Wumb ek yi nengin, owundu eim ek nipi orung kindpi yi nim, ‘Ba na ek keimi nip enim ngond. Pe enim kunum endi na engnan noł paki tok enenjing kin, nga enim na kin paki tok enanmin mon ku,’ pa yi nimba.

⁴⁶ Pe, wumb tilap ei enim kumep kis singii ei, kunum kunum ngenj kumbii sik, dup konu kis mułngii. Ba wu oł kun ka ełmin wumb ei, en enim Jiisas Owundu kin kunum kunum konj mułngii.”

26

Peng Pim Wumb Jiisas To Kundmin Ninjing

(Mak 14:1-2, Luk 22:1-2, Jon 11:45-53)

¹ Jiisas eim ek ekin nipi poru nipi pendpi, kunum ełe eim ek eim nge er se endim wu ombu ngum.

² “Enim piinmin! Kunum tał mendpił Gos Esrel wumb paki tum kunum ei ‘Pasopa’ kuni owundu nołmun kunum; niłmin, ei tonu wang kunum ełe, Gos tonu epin konu ełe mani kindang opu ya mei ełe wu kingam telim mułum ei, wumb sik, ond peri ełe to kundngii,” pa nim.

³ Kunum ełe, eim kułmał kałiłmin wumb ni wumb noman pim wumb pei, en enim kułou tunjung. Ei wu Kaiyapas eim kułmał kałiłim wu owundu eim ngii ełe kułou tunjung.

⁴ Tok, “Sin nipe oł mił erpin Jiisas ambil giı nipin, sipin koi erpin tumun?”

⁵ Ba en enim nik yi ninjing, “Sinim kor kunum kuni owundu numun kunum ei yi enermin, wu amb sinim kin opu erngii,” ninjing.

Amb Endi Jiisas Peng Ełe Kopung Mur Ka Wii Bein Tum (Mak 14:3-9, Jon 12:1-8)

⁶ Jiisas eim Besanii konu kinj num wu Saimon ngii konu ełe mułum.

⁷ Pe amb endi om. Opu, eim noł mił kopung ku ming mił epi endi ku owundu mendpił pułum noł mił, kopung mur ka tołum ni sipipi, Jiisas kuni peł ełe kuni nopu mułum konu, peng ełe bein tum.

⁸ Jiisas nge ekii silmin wumb oł ei kanik, en enim popuł sik, ek yi kii sinjing. “Nimbił erang noł mił kopung ei mur ka wii ku owundu pułum ei wii kindim?”

⁹ Pe sinim kopung ka wii ei nge simin ni piilamin kin, kopung ei ku owundu sipin ei, wumb kurpu epi sinerang wii mołmun wumb ei ngołmun.”

¹⁰ Jiisas en enim ninjing ek ei eim piipi, eim ek nipi wu ombu ngum, “Nimbił erang enim amb ek embin nik ngonmun? Amb ei eim oł ka wii na kin erim,” pa yi nim.

¹¹ “Kunum kunum wumb epi sinałiłim wumb enim kin ouni mołmun. Ba na enim kin kunum kunum mulał mon!

12 Amb ei eim kopung ka wii ei na ngenj ele kindim, ei eim erpi na tukpu ele mani kindimba nge erim," pa nim.

13 "Na ek keimi nip enim ngond, konu orung orung ei Gos nge ek ka ei ba. Pang, wu amb ek ei piik, wumb en enim oł ei piingii. Piik, amb ei oł yi erim ni piingii," pa nim.

Juras Eim Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb Ngumbii, Nipi Ek Dinga Nim

(Mak 14:10-11, Luk 22:3-6)

14-15 Kunum ele kii silmin wu engki nga tał mulnjung wu ei endi embe, 'Juras Eskeriyas' nilmin, wu ei pupu kulmał kalilim wumb owundu mulnjung konu ele pupu nim. "Na Jiisas enim angil ele ngunj kin, enim nipe na ngungii?" Yi mił neng kin, en enim ku engki tekliki beltik tor kindik, eim ngunjung.

16 Kunum ele, Juras Jiisas sim kulmał kalmin wumb angil ele kindimba nge, kurpu endim.

Jiisas Eim Kin Ekii Sinjing Wu Ombu Kin Kuni Pasopa Nunjung

(Mak 14:12-21, Luk 22:7-14,21-23, Jon 13:21-30)

17 Kunum kumna kuni owundu Esrel wumb bres, 'yis' nilmin, epi ei kindnalmin, bres wii nolmun kunum ei, tonu om. Jiisas eim nge ekii silmin wumb ok yi ninjing, "Sin konu jili nim kuni owundu ei yi ku Pasopa nilmin kuni ei, sin er kun er mułamin nunjii?"

18 Pe eim ek yi nim, "Enim konu owundu Jerusalem ele tuk pungii. Puk, wu endi kanik yi ningii, 'Sin ek emb to ngolum wu endi nge kuni numba ngii kan si ngui! Eim kunum mandi enim,' pa ningii. 'Na nge ekii sik kongun elmin wumb kin ouni kuni nungii ei Pasopa nilmin, kunum ei tonu wang nim ngii ele numun enmin,'" pa nim.

19 Pe Jiisas eim nge ekii sik elmin wumb eim nim mił yi erik, kuni owundu Pasopa nungii nge er kun enjing.

20 Konu pou neng, Jiisas eim nge ekii sik elmin wumb engki nga tał ouni kulou tok, kuni nungii enjing.

21 Molk kuni nok molk, Jiisas eim ek yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond, sinim ya molmun konu tuk ele, wu endi molum wu ei, na sipipi, opu orung wumb ongii kanpi ni ngumba," pa nim.

22 Pe ekii sik elmin wu ombu en enim noman embin piik, wu eipi eipi eim kii sik yi ninjing, "Owundu, ei na min mon?"

23 Ba Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Wu endi na kin ouni eim bres ele mani dis ele kindim wu ei, na sipi, opu orung wumb ngumba.

24 Gos kindim wu kingam na kulmbii pa ni Gos nge ek ka mer mon ele yi ni palim mił ermbii. Ba wu endi eim na sipipi, opu orung wumb ele kanpi nipi ngum wu ei, Gos eim kin kumep kis wii ei eim kin ngumba. Pe mam

eim mengneneŕang kin ei ka wii piŕang.”

²⁵ Yi neng, Juras wu eim sipipi ni peni eŕe kindmba wu ei ek yi nim, “Ek mon toŕum wu, ei na min?” Jiisas ek nipi yi nim, “Ninim ek nin wu ei mendpiŕ.”

Jiisas Eim Ngenj Miŕ Bres Noŕ Wain Ei Eim Nge Ekii Siŕmin Wumb Ngum

(Mak 14:22-26, Luk 22:15-20, 1 Korin 11:23-25)

²⁶ Kunum eŕe en enim kuni nok molk, Jiisas eim bres sipi, Gos kin noman ka ngopu, prei erpi bres engin topu, eim nge ekii siŕmin wumb wu ombu ngum. Ngopu ek yi nim, “Enim sik bres, ei na nge ngenj miŕ mei!”

²⁷ Nga sipi ond mong noŕ wain ming kap ei sipi, Gos kin noman ka ek ni ngopu prei erpi noŕ wain ni ngum. Ngopu, yi nim, “Enim noŕ wain ei pei nei!” pa nim.

²⁸ Nipi yi nim, “Noŕ wain ming ei, na nge miyem miŕ enim nunjung. Na miyem ei nge andan topu, Gos ek dinga nipi pendim ei dinga keimi paŕim, nga na miyem bein top, wumb oŕ kis enjing ei, kil ngumbii ku.

²⁹ Na ek keimi nip enim ngond; pe nga ekii se ei na noŕ wain endi nga nunerbii moŕ pup ekii se Erinjpin Gos sinim tep er moŕum konu ei, sinim ende muŕmun kunum ei, noŕ wain konj numbii,” pa nim.

³⁰ En enim golang konj endi nik poru nik, anda puk,

tonu komung Olip eŕe punjung.

Jiisas Ek Yi Nim, “Piisa Nim Na Buŕ Ngunjii.”

(Mak 14:27-31, Luk 22:31-34, Jon 13:36-38)

³¹ Jiisas ek nipi eim ekii sik eŕmin wumb wu ngopu yi nim, “Akip emii pimba kunum ei, enim na kin pii gii dinga pei pinermba ba aninga kopur pimba. Nga na si kindik konu eipi eipi pungii. Nimbiŕ erang Gos ek yi ninim, ‘Na kung siipsiip tep wu to kundamb, kung siipsiip ei konu eipi eipi pungii,’ ninim.

³² Ba nga na angip konj tonu pup, ok Galilii konu eŕe kumb se tor pamb, enim ekii se ongii,” Jiisas eim yi nim.

³³ Piisa eim Jiisas kin ek nipi yi nim, “Nim kin ekii siŕmin wu ombu, en enim pii gii ei wakin tungii; ba na nim kin pii gii nind ei, wakin tunerbii mon!” pa nim.

³⁴ Jiisas ek nipi Piisa ngopu yi nim, “Na ek keimi nip nim ngond, akip emii pimba kunum eŕe, kei kultu wii tunerang kin, nim kunum tekliki ek yi ninjii, ‘Na wu ei na kan poŕ tunaŕ,’ pa yi ninjii.”

³⁵ Piisa ek nga nipi yi nim, “Na nim kin ouni kulmbii; ba nim na kan poŕ tunaŕ, yi ninerbii mon!” Nga eim nge ekii sik eŕmin wu pei ek yi minj nik punjung.

Gesemanii Konu Ete, Jiisas Gos Kin Eim Prei Erpi Ngum
(Mak 14:32-42, Luk 22:39-46)

³⁶ Pe Jiisas kin ekii sik elmin wumb konu endi orung punjung, konu ei embe Gesemanii, nilmin. Konu eke pu molk, Jiisas eim ek nipi eim wu ombu ngum, "Enim ya eke mulei! Na orung pupu, prei ermbii," nipi pum.

³⁷ Pupu, Piisa sipi, nga Sependii kingam ta kin ouni punjung. Puk, eim noman tuk eke endi mi erpi, eim noman embin piim. Piipi kin, eim pii kis piim.

³⁸ Piipi, ek nipi wu kei ngopu yi nim, "Na noman embin tang, ei owundu erang kulmbii peng piind. Enim ya eke molk, na kin ouni tep er mulngii," pa nim.

³⁹ Nipi, aninga kopur andpi pupu, eim kumb sipi, mei eke kindpi Erinjpin Gos kin prei erim. Erpi, ek dinga nipi yi nim, "Na Ernan, o embin tui ei nim kapli orung sinjii. Nim na nge noman eke kapli ekii sinenjii ei mon; ba ninim noman eke piinjii mi ei, nim erii," pa yi nim.

⁴⁰ Jiisas eim orung pupu, eim ekii sik elmin wumb ei kenim ni or pengin kin opu to konj kindim. Kindpi kin, eim ek nipi Piisa ngopu yi nim, "Nimbi erang enim wu tekliki kei na kin akip eni endeim ei mendpi na kin tep er mula min mon?"

⁴¹ Enim tep ka er mulngii ni prei er mulangin, mon pim kin Seisen nge epi ei enim

kin sikir tor omba. Enim noman tuk eke dinga salim ba; nga ngenj o ei dinga pina lim mon," pa nim.

⁴² Kunum nga endi eim orung pupu, prei erpi ek dinga nim, "Na Ernan, ya o embin tui ngenj kumbii ei, na si kindmbii ni piind; ba nim na noman eke ekii sinerii! Ninim nge noman o minj erii!" pa yi nim.

⁴³ Jiisas eim nga opu kenim ni ekii se elmin wu ombu or pek muljung. Mulangin, wu ombu en enim ningi or peng muljung.

⁴⁴ Nga wu ombu si kindpi pupu, prei erim. Ei kunum tekliki mi yi erim. Prei erim ei eim ok prei erim mi nga yi erim.

⁴⁵ Ekii se eim opu, eim nge ekii sik elmin wu ombu kanpi, to konj kindpi, ek yi mi nim. "Enim nga or pek kor molmun min? Pe mendpi kunum tonu om wu endi opu, Gos kindang wu kingam molum wu ei sipi, o kis elmin wumb angli eke pendngii nge ongii enmin.

⁴⁶ Enim angk, mulangin sinim pamin! Wu endi na opu orung wumb kin ngumba, eim pe mandi onum."

Juras Opu Jiisas Sipi, Wumb To Kundngii Nipi Ngum

⁴⁷ Jiisas eim ek nipi mulang, Juras wu ei Jiisas nge ekii sik elmin wu engki nga ta, wu tuk molmun wu, endi om. Om konu wumb tilap owundu endi

ouni onjung. Onjung wumb ei tui kileng epi ni, kepii owundu mułum epi sik si mengk onjung ei wumb kułmał kałiłmin wu ni, Jura men ngii noman pim wu ombu wumb ei kindnjing.

48 Juras wu ei opu orung wumb ngum wu Jiisas kan sipi ninj kin pupu ngunj kangilpi yi enj kin, ei “Enim noman peng onmun wu ei ermbii,” pa nim. “Nga enim ok kin eim ambil gii nik sipngii,” pa nim.

49 Pe Juras eim opu Jiisas mułum konu mendpił kun opu yi nirim, “Ek emb tołum wu, nim kapli mołun min?” Nipi kin, Jiisas mułum konu ełe eim ngunj kangilim.

50 Pe Jiisas ek nipi yi nirim, “Wu puł, nim enjii on oł ei sikir enjii!” Wumb pei sikir ok eim ambil gii ninjing.

51 Wu endi Jiisas kin mandi mułum wu ni angil mani kindpi, tui kepii endi sipi kułmał kałiłim owundu nge kongun wu onjung wu ei endi tang kom kilip topu mani pum.

52 Pe Jiisas ek nipi yi nim, “Nim tui kepii ei orung kind pim konu pend. Nimbil erang wumb pei tui ełe opu ermin ni erangin wumb pei tui mond kułngii.

53 Pe nim piinan. Na Ernan wii tamb eim nge enjel pei, na paki tok kindang ongii, ei opu tilap engki nga taltal ei to mani kindmba mił,” pa nim.

54 Ba na yi mił eramb kin,

Gos nge ek ok ełe palim ełe nge na kułmbii nge nind ei, ek pułe keimi tonu onermba mon!” pa nim.

55 Pe kunum ełe Jiisas eim ek nipi, wumb tilap onjung wumb ei ngopu yi nim, “Eim tui ni dolu epi ambilk tu wunmun na sik ei waning wu endi mił ambil gii ningii enmin min? Kunum kunum na Jura men ngii owundu ełe mołup ek nip wu amb ngop er muls ba enim na ambil gii ninenjing mon!

56 Ba kumb ok Gos oł ekii se ermba ei piik nilmin wumb ombu ek mon ok pulk ek ei keimi tonu om. Ei yi mił epi pei tonu om.” Pe Jiisas nge ekii sik ełmin wumb pei eim si kindik sikir punjung.

Juras Jiisas Sipi Opu Orung Wumb Onjung Konu Ngum

(Mak 14:53-65, Luk 22:54-55,63-71, Jon 18:13,14,19-24)

57 Wumb ok Jiisas ambil gii nik sipik, kułmał kałiłim wu owundu Kaiyapis eim ngii ełe sipnjing. Pe lo ek poltmun wumb ni peng pim wumb pei kułou tok mulnjung.

58 Piisa Jiisas sipnjing konu ekii se pum; ba eim turii mił yi pum. Eim pupu kułmał kałiłim wu ei ngii kung gui ełe nirik pum. Pupu, opu wu mulnjung konu ouni mulnjung. Pe Piisa eim epi nipe erngii nipi kan mułum.

59 Nga kułmał kałiłim wu owundu ni kaunsil wumb pei ek piik kun pinałim ek kend wu ni ek nipi nik Jiisas

to kundngii ek ei wu kombur kan simin ninjing.

⁶⁰⁻⁶¹ Pe wumb pei ok ek kend tok yi ninjing. Ba eim to kundngii ek endi kan sinenjing mon. Nga ekii se wu taŕ okuŕ. Ek yi ninjngiŕ, "Wu ei, 'Gos men ngii owundu ei er kis mondpu, nga kunum tekliki mendpiŕ tekmbii,' nim," pa yi ninjngiŕ.

⁶² Nga kuŕmaŕ kaŕiŕim wu owundu angpi ei ek nipi Jiisas ngum, "Nim ek endi ni orung kindnenjii min? Nipe ek wumb ek ei nik nim kin ngonmun?" a nim.

⁶³ Ba Jiisas eim ek endi ninerim. Nga kuŕmaŕ kaŕiŕim wu owundu ni ek nipi ngum, "Na nim kin nip kii simbii end ei Gos Owundu nge embe eŕe ni kunum kunum konj moŕum ei nge nimbii end. Ei nim ek nikin sin ngan piimin. Nim Gos kindim wu Kraiss Gos nge kingam min mon?" pa nim.

⁶⁴ Jiisas ek ni orung kindpi yi nim, "Nim ek nin miŕ ei poru ninim. Ba na enim kanip nind. Ekii se kunum nga Gos kindang opu mei eŕe wu kingam wu ei na keningii ni Gos dinga owundu angŕiŕ tundung eŕe moŕup, na Gos nge epin kupu eŕe pei peng mani ombii," pa nim.

⁶⁵⁻⁶⁶ Jiisas ek yi miŕ neng kin, kuŕmaŕ kaŕiŕimin wu owundu ni popuŕ sipi eim konduk ei to piltan to kembis kembis erim. Erpi ek yi nim, "Gos kin ek buŕ morung ninim. Sin eim kin ek nga piinermin. Ek kis ei enim

wumb pei piik poru ninmin. Enim er piinmin miŕ nenj?" a nim. Wu num ombu eim ek dinga nik orung kindik yi ninjing, "Eim oŕ kis endi erim, kumep kis sipi eim kuŕmba," ninjing.

⁶⁷⁻⁶⁸ Pe enim Jiisas kumb eŕe jipambiŕ tok, eim tunjung. Wumb ombu en enim angŕiŕ kin se andik eim tunjung. Tok ek yi ninjing, "Nim ek nikin oŕ ekii se tonu omba nge ek niŕin eŕin wu ni pe nim nii kepii tonum?" a ninjing.

Piisa Ek Yi Nim, "Na Jiisas Kinal!"

(Mak 14:66-72, Luk 22:56-62, Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Piisa eim torung moŕpu, eim ngii eŕe kung gui tukrung muŕum. Kunum eŕe pe kongun amb endi opu yi nim, "Nim wu ei Jiisas Galilii konu eŕe wu ni moŕun," pa nim.

⁷⁰ Ba Piisa ek nipi wumb pei ngopu yi nim, "Nim ek nin ek ei na pii kun enand mon," pa nim.

⁷¹ Pe nga eim anda pupu ngii tak tor kindiŕmin eŕe muŕum. Nga amb endi opu ek nipi wumb mulnjung ei kanpi nim, "Wu ei Jiisas kin ouni Nasares konu eŕe mulnjunguŕ kenj wu," pa nim.

⁷² Piisa nga ek dinga nipi tonu kindpi yi nim, "Na ek keimi mendpiŕ nind, na wu ei na kinal," pa nim.

⁷³ Ekii se wumb molk nga wu kombur ok ek nik yi ninjing, "Keimi, nim tiŕap wu ei nge ek ninim ei miŕ ku nim ek ende nin ei sin piipin ninmin," pa ninjing.

⁷⁴ Nga Piisa eim ek dinga mendpił nipi yi nim, “Na ek keimi mendpił ninenj kin Gos na to kundmba. Na wu ei kinał mon,” nim. Nipi poru neng, kei kultu wii tum.

⁷⁵ Pe Piisa mołpu piim ni Jiisas eim kanpi nirim ek ei piim. Ek yi nirim, “Kei kultu wii tunerang, na nge embe kunum tekliki yi mił ninjii ei, ‘Nim na piinan.’” Pe Piisa anda pupu ke dinga nim.

27

Pailos Mułum Konu Jiisas Sipnjing

(Mak 15:1, Luk 23:1-2, Jon 18:28-32)

¹ Konu tingang, kułmał kałiłim wumb ni wu peng pim wu pei Esrel wumb kin ek nik piik Jiisas to kundngii ek endi nimin ninjing.

² Jiisas eim kan tok sipik, Pailos Rom gapman owundu endi mułum konu sipik ngunjung.

Juras Kułum Poru Nim
(Aposel 1:18-19)

³ Pe Juras eim Jiisas sipi, opu orung wumb ngum wu ei, eim kenim ni Jiisas kos erik kin, oł embin tui ngangin, Juras kanpi kin, eim noman ak topu kin, ku engki tekliki se mengpi, orung tu wupu kin kułmał kałiłmin wumb ni peng pim wumb mulnjung konu sipi ngumbii ni tu wum.

⁴ Pe eim ek yi nim, “Na oł kis enj. Na wu ei mong endi sinerim ei ni to kindinj. Pe eim to kundngii enmin,” pa

nim. Ba wu ombu en enim ek yi ninjing, “Ei sin epi mon ei, ninim nge epi,” pa yi ninjing.

⁵ Pe Juras ni wu ei eim ku ni olkup topu men ngii owundu ełe tuk kindim. Kindpi, eim pupu kan to kułmbii ni pupu, kułum.

⁶ Ba kułmał kałiłmin wu Owundu ombu ku ei sik kin ek yi mił ninjing, “Wu endi to kundmun nipin ku ngunjpun ku ei nga ya sinim kin orung ngonmun, ei men ngii ełe nirik sipnermin. Nimbil erang ku ei miyem ku.”

⁷ Wumb ombu en enim ek endi ni piinjing, Piik yi ninjing, “Ku ei sipipin mei endi wumb niłmin mei ełe, ‘Wu endi mei ming sin elim,’ mei ei top enjing. Konu turii, wumb ei tukpu ełe simba.”

⁸ Yi ninjing konu ei embe sik wumb yi niłmin, “Mei ei miyem mei,” nik konu ei pe salim ku.

⁹⁻¹⁰ Kumb ok Gos eim ek endi ni tor kindiłim wu Jere-maiya gupu ełe neng kin oł ekii se tonu omba ei piip nirim mił keimi tonu om. Eim ek yi mił nirim,

“Esrel wumb ku 30 ei, Jiisas top nik enjing mił ku ei wu endi mei ming sin elim mei ei top er sinjing. Ei Owundu nirim mił yi mił keimi tonu om poru nim.”

Pailos Jiisas Kanpi Kii Sim
(Mak 15:2-5, Luk 23:3-5, Jon 18:33-38)

¹¹ Jiisas sipik Rom gapman owundu Pailos mułum konu kumb ełe endindnjing. Pe Pailos ei ek nipi eim kii sim.

“Nim Jura wumb king molun min?” Jiisas ek yi nim, “Ei ninim ek yi nim.”

¹² Ba kulmał kałiłmin wu ni peng pim wu ombu kin ek endi nik Jiisas kin ngunjung ni eim ek endi nipi orung kindpi ngunerim.

¹³ Pe Pailos ek nipi Jiisas ngopu yi nim, “Nim kos erngii wumb ek pei ninmin ei nim piinan min?”

¹⁴ Ba Jiisas eim ek endi nipi orung kind ngunerim mon. Yi erang kin Pailos eim puku sipi nimbił erang enim ni piim.

Pailos Yi Nim, “Jiisas Ond Peri Ełe Tei!”

(Mak 15:6-15, Luk 23:13-25, Jon 18:39-19:16)

¹⁵ Nga kuni owundu ‘Pa-sopa’ niłmin kunum ełe, kan ngii pałiłmin wumb ei kung ngii endeim endeim ni gapman wu owundu ei kan wu tor kindpi elim ei wumb pei en enim wu ei omba nengin Pailos tor kindiim.

¹⁶ Pe kunum ei, wu kis wii endi kan ngii pirim, wu ei embe ‘Barapas,’ niłmin.

¹⁷ Wumb kulou tok mułangin kin, Pailos ek nipi wumb kii sirim, “Na wu nii endi enim kin tor kindmbii? Pe na Barapas kindmbii min? Jiisas Krais ninmin ei kindmbii?”

¹⁸ Pailos eim piim, wumb pei Jiisas embe to mani kindmin ni piinmin sin sinim embe to tonu ba ni piik, tu wuk kos ełe tu wunjung ni piim.

¹⁹ Pailos eim kos piipi ek nipi kun elim konu ełe mułang, eim nge ambim ei ek nipi kindpi yi nim: “Nim wu oł kun ka wii ei oł kis endi enerim wu ei kin oł endi enerii! Na akip epin or kumb wu ei kin er kanip noman embin tang mol,” pa nim.

²⁰ Ba kulmał kałiłmin wumb ni peng pim wumb ei ok wu amb wii muljung ełe ek dinga ngok yi ninjing. Enim Pailos kin kii sipi, “Barapas kindan wii pangli nik Jiisas to kundi ei yi nei!” pa yi ninjing.

²¹ Ba gapman owundu ni ek yi nim, “Ya wu tał molmbuł ei wu nii endi enim kin kindmbii?” Wumb pei molk yi ninjing, “Barapas wangli!” ninjing.

²² Pailos ek nipi orung kindpi yi nim, “Pe na Jiisas kin nimbił oł ermbii Krais pa ninmin ei?” Wumb pei molk yi ninjing, “Ond peri ełe tonu to kundii!” ninjing.

²³ Ba Pailos ek yi nim, “Nimbił erang wu ei eim oł kis nimbił oł endi erim?” Pe wumb wii dinga tok yi ninjing, “Tonu ond peri ełe to kundii!” ninjing.

²⁴ Pailos eim yi piim, “Na ek nind ei kapli enanim, wumb ek pei nik dinga enmin ei opu tonu omba,” ni yi piim. Piipi, eim wumb pei muljung konu ningił ełe eim angıł was erpi yi nim, “Na wu ei kin oł kis endi erpi wu ei to kundngii ninand mon. Ei enim wumb pei en enim noman ełe nimbił oł

erngii, na mon.”

²⁵ Pe wu amb wumb pei ek ni orung kindik yi ninjing, “Ei sin oġ kis enmin wumb ei nge sin kangġ ni sin pe puġe sin sinim kin kumep kis tonu omba,” pa yi ninjing.

²⁶ Wumb yi nengin kin, Pailos Barapas tor kindang pum. Pe Jiisas eim opu wumb angġ kindnjing, kepġi tok ei sipik ond peri ele to kundngii nge sipnjing.

²⁷ Pe Pailos nge opu eġmin wu ombu Jiisas sipik gapman ngġi ele nirik sipik eim kin kuġou tok mulnjung.

²⁸ Molk, eim konduk ei gulk kindik, king miġ kon sakis kundġi eipi endi kindnjing.

²⁹ Kindik, nga eim peng ele peng kon mondunmun nik kan jimbiltang ei nge kirang ombu engin to sik kin tonu eim peng ele mundnjung. Pendik dolu endi sipik eim angġ tunding ele engindnjing. Nga en enim mandi ming gopsing pii poġ molk eim kin se ek kulsik ek paki tok yi enjing. “Jura wumb wu king owundu nim kunum kunum kinan moġuġum wu,” pa ninjing.

³⁰ Nik, eim kumb ele jipambiġ tok, kepġi sim ni sik eim peng ele kepġi tok yi enjing.

³¹ Eim kin se ek kulsik oġ yi er poru nik, king miġ konduk kundġi eipi ni gulk tor sik, konduk eim nge orung kind pendnjing. Pendik eim sipik, ond peri ele ni tungġi nge sipnjing.

Jiisas Ond Peri Ele Nil Tunjung

(Mak 15:21-32, Luk 23:26-43, Jon 19:17-27)

³² Pe andġam ele punjung ni Sairiini wu endi om wu ei embe Saimon. Wu om konu, “Ond peri ei ko wii!” Nengin, Jiisas ond peri ei wu ni ko wum.

³³ Puk konu endi tor punjung konu ei embe, ‘Golkasa’ niġmin, konu ele tor punjung. Konu ei wumb kanġmin ni, wumb peng embiġ ni kumb ningġi ni yi miġ seng kanik kin konu embe yi miġ niġmin.

³⁴ Wumb noġ wain endi ngunjung eim nopu piim ni epi endi eim num ni kumbġi erang piipi mon nim. Nimbiġ erang eim noġ ei nopu kuġi miġ koġpu peng kin eim ngenj kumbġi simba pinerang kin mon nim.

³⁵ Pe Jiisas ond peri ele nil to pendik, eim nge konduk sik kin opu ond wumb ku kembis miġ epi ei kinjmaġ erik kin wu nii endi eim konduk simba nik yi enjing.

³⁶ Pe opu ond wu ombu mani molk kin Jiisas kin tep er mulnjung.

³⁷ Ok mon endi to pendnjing konu ele Jiisas peng ele pim. Ei kos piinjing ek ei nge nik mon polk pendnjing, “Ei Jiisas, Jura wumb nge king.”

³⁸ Jiisas pim konu orung orung ele wu taġ opu erkiġ epi waning sikiġ epi eġmbiġ wu taġ ond peri ele to pendnjing. Wu endi Jiisas angġ tunding pim. Endi angġ taring orung pim.

³⁹ Wu amb ni wumb ok Jiisas kin ek buł morung nik peng ak tok orung enjing.

⁴⁰ Erik yi ninjing, “Nim men ngii owundu ei kis mułang nga kunum tekliki konj tekmbii nin wu; pe nim Gos kingam keimi pim kin, tonu ond peri ei si kindkin mani wan kinamin!” yi ninjing.

⁴¹⁻⁴² Yi mił ku lo ek piłmin wumb ni peng pim wumb ni kułmał kalk elmin wumb pei molk eim kin ek buł ambilk yi ninjing. “Eim wumb eipi kin paki tum; ba eim akip eim paki tunermba mon. Eim sin Esrel nge wumb king pim kin, kapli pe tonu ond peri ele si kindpi mani wang, sin eim kin pii gii nimin,” pa ninjing.

⁴³ “Eim Gos kin pii gii nipi kin na Gos kingam moł ninim. Ei Gos eim kin noman ngum kin, akip eim paki tang kenmin,” ninjing.

⁴⁴ Pe wu tał epi waning sikil elmbil wu tał ond peri ele to pendnjing wu tał Jiisas pim konu mandi pinjngil wu tał ek buł ambilkil ninjngil ku.

Jiisas Eim Kułum Poru Nim

(Mak 15:33-41, Luk 23:44-49, Jon 19:28-30)

⁴⁵ Pe konu tinga eni kunum beli salim kunum ei emii pim. Pep, pang pang nga konu pou neng eni tekliki erim.

⁴⁶ Konu eni tekliki ermba erang, Jiisas eim wii dinga topu Jura nge wumb ek ele

yi nim, “Eli eli lama sam-basani?” Yi nim ei pułe yi, “Na Gos nim na nge Gos nim na nimbil erang si kindin?”

⁴⁷ Ba wu kombur mandi molk piinjing ni yi nim, “Neng kin, wu ombu molk mon, wu ei ek ni tor kindilim wu Elainja wii tonum,” pa yi ninjing.

⁴⁸ Pe sikir wu endi tuk mul-njung wu ni pupu omb ngenj nok sinjing ei sipi noł wain ele mani kindpi; kindang kin noł wain kopup tuk seng dolu endi sipi dolu topu sipi Jiisas ngamb noł ei numba ni sipim.

⁴⁹ Ba wu kombur molk yi ninjing, “A nim giyeng ni moł. Eim nimbil oł ermba ei kenmin, yi neng kin, Elainja opu eim paki tonum min ei kenmin,” ninjing.

⁵⁰ Jiisas nga wii dinga tum. Pe eim nge noman tuk ele kindang pum.

⁵¹ Kunum ele mendpil men ngii owundu ele alap owundu endi tuk Gos nge men ngii palting ele ondu ngo pendnjing konu ele wumb tuk punalmin konu pendnjing alap ei tonu piltan topu mer mani tor pum. Pupu, alap opu tał mił yi erim. Erang kin, wumb Gos kin pungii nge aki tum. Topu, kunum ele, mendpil kon kopu owundu tang kin, kom ku owundu pim ni mani pupu purum.

⁵² Nga mer mei ele wumb kułii tukpu tołmun konu ei ombułpu aki topu wii seng kin Gos eim wumb pii gii ni

molk, kulnjung wumb ombu angk tonu ok konj mulnjung.

⁵³ Nga en enim mer tukpu ele wakin to si kindik angk tonu ok kin ok Jiisas eim kolpu; nga angpi tonu opu konj molpu, tonu konu owundu ka wii ele tuk peng wumb pei kenjing konu ele en enim tuk punjung.

⁵⁴ Opu elmin wumb tep elmin wu ni opu wu kombur kin mulnjung ni konu kopu topu ol kanim kanim erim ni kenjing ei Jiisas pim konu tep er mulnjung wu ombu en enim ol ei kanik tungu erik," yi ninjing. "A keimi wu, ei Gos nge kingam molum," pa ninjing.

⁵⁵ Amb pei mulnjung amb ei Jiisas ek ekii silmin amb ombu Galilii konu si kindik eim kin ouni tu wunjung ok eim paki tunjung; ok konu turii mił angk kenjing.

⁵⁶ Amb mulk konu tuk ele amb kombur mulk, amb ei endi Mariya Makandala kin Mariya endi Jeims angim kin Josep tał menginjngil kin, nga amb endi Sepndii nge kingam tał ei menginjngil kin mulnjung.

Jiisas Ngenj Ei Sipik Ku Tukpu Ele Pendnjing

(Mak 15:42-47, Luk 23:50-56, Jon 19:38-42)

⁵⁷ Konu pou neng, wu endi om wu ei embe Josep, wu ei Jiisas nge ekii silim wu, Aramasiya konu ele wu eim ku pei salilim wu.

⁵⁸ Josep eim opu, Pailos mulum konu kii sipi yi nim,

"Jiisas ngenj ei na sipmbii min?" nipi kii sim. Seng kin, Pailos eim opu wumb ei neng, Jiisas ngenj ei tu wuk eim ngunjung.

⁵⁹ Pe Josep ni wu ei eim alap konj kuru endi sipi, Jiisas ngenj ele pandi tum.

⁶⁰ Pe Jiisas ngenj ei sipipi eim nge tukpu konj ele pendim. Eim tukpu ei tuk kom ku owundu ele wumb kombur sik, konu ele Jiisas tuk kind pendik, kom ku owundu endi sik peri ngok sipik pendik tukpu ele pendnjing. Pendik, en enim punjung.

⁶¹ Mariya Makandala nilmin amb ei kin, Mariya nilmin amb endi kin ouni mulnjungul. Amb tał tukpu peng ele mandi molkuł kankil mulnjungul.

Jiisas Tukpu To Pendnjing Ele Opu Wumb Tep Er Engnjing

⁶² Kupiiring nga kor kunum epi er kun almin kunum ei opu peng, kulmał kalilmin wu ni, lo ek ekii silmin wu ni pei puk Pailos ngii konu kulou tunjung.

⁶³ Tok, Pailos kanik yi ninjing, "Wu owundu, sin piimin ei, wu ek konj molpu ek kend wu ei, 'Kunum tekliki mendpil tukpu ele angip op tonu bii,' ninim ninmin," pa ninjing.

⁶⁴ Nga ek yi ninjing, "Nim ek yi ninjii, 'Tukpu ele pandi dinga tok, tep ka er mulangin kin, kunum tekliki poru nimba. Mon peng kin, eim

nge ekii sik elmin wu ok waning sipik wumb kanik nengin ninjing, ei eim ngenj tuk ele pinalim, eim angpi tonu opu konj pum.' Ek ok ek ei op ekii seng, ekii se ek kend ei opu kumb ele ba palim."

⁶⁵ Pailos ek nipi orung kindim, "Enim puk tep mulngii opu wu tilap endi singii. Sengin, puk tukpu ei pandi tok dinga wii er pendngii. Enim elmin mił erngii."

⁶⁶ Yi neng, puk tukpu pandi dinga tungii punjung. Puk, tukpu ele ol endi dinga enjing ei wumb tuk onerngii nik kin, tukpu ele to dangdik pendnjing. Nga opu wu kombur tukpu ele, "Tep er mulei!" nengin, tep er muljung ku.

28

Jiisas Nga Angpi Tonu Konj Pum

(Mak 16:1-10, Luk 24:1-12, Jon 20:1-10)

¹ Kor owundu kunum poru neng, kupiiring mandi ele amb Mariya Makandala seng kin, nga Mariya endi kin ouni okuł, Jiisas tukpu ele kenmbił nikił onjnguł.

² Pe sikir konu kopu owundu tum, Gos Owundu nge enjel tonu epin si kindpi mani om. Opu, ku ni ambił ak tang, ak topu orung pupu pim. Peng kin, tonu peł ele eim tonu mułum.

³ Eim nge kumb ele kupu kuru mił tilang erim. Nga

konduk ei kupu mił kuru mendpił pim.

⁴ Opu wu ombu en enim mund mong erik, puku sik wumb kulii mił mendpił pek mulnjung.

⁵ Ba enjel ek nipi amb tał ngopu yi nim, "Elip mund mong enereł mon! Na piind elip Jiisas kurkuł onmbuł ni piind. Wu ei ond peri ele to kundnjung.

⁶ Eim ya konu ele mulalim, eim angpi nga konj tonu pum. Eim ok ek nirim mił yi erim. Pe elip okuł eim pim konu ei keningił we!" nim.

⁷ Pe elip amb tał sikir pukuł, eim nge ekii siłmin wu ombu mulnjung kankił kin, ek yi ninjngił, 'Eim tukpu ele si kindpi, nga angpi konj tonu pum. Piinmin! Eim Galilii konu ek pupu mułmba punum, enim ekii se puk eim konu ele keningii,' pe na ek nipi elip ngunj," pa nim.

⁸ Amb tał el elip mund mong erkił ka piikił sikir pukuł tukpu si kindkił ei nge ekii siłmin wu mulnjung konu kankił yi ninjngił.

⁹ Nikił pangił nga sikir Jiisas eim amb tał andlam ele kan sipi ek yi nim, 'Elip onmbuł?' Nga amb tał el elip eim simb ele ambił gii nikił molkuł ek ka nikił prei enjngił.

¹⁰ Jiisas ek nipi amb tał ngopu yi nim, "Elip mund mong enereł! Elip pukuł na engnan noł kan ningił. Nengił kin, puk Galilii konu ele puk mułangin kin, na

konu eŕe wumb ei keningii,”
yi nim.

Opu Ełmin Wumb Ek Poł

¹¹ Amb tał andłam eŕe tuk
pukuł opu wu ombu konu
owundu eŕe puk kin kułmał
kałiłmin wumb muljung
konu epi tonu om mił ek
kanik onjung mił ninjing.

¹² Pe kułmał kałiłmin
wumb ei ni peng pim wu
num ombu kułou tok molk
ek nik, “Opu ełmin wu ombu
ku owundu ngumun,” pa yi
ninjing.

¹³ Nik, opu wu kanik ku
owundu ngok ek yi ninjing,
“Enim yi ningii, ‘Sin or pin-
jpin kunum ei eim nge ekii
siłmin wu ok eim ngenj ei
waning sipnjing,’ yi ningii,”
pa nik.

¹⁴ “Nga gapman wu
owundu ei eim ek endi nim
kin, sin eim kin ek nemin,
enim kin ek endi pinermba,”
pa ninjing.

¹⁵ Yi mił nengin kin, opu
ełmin wumb ku ei sik kin, oł
ei nik mił endi ei enjing. Nga
ek ei Jura wumb konu orung
orung pei piik pangin, pe ek
ei piinmin ku.

*Jiisas Eim Kin Ekii Sik Wu
Ombu Kin Tonu Om*

(Mak 16:14-18, Luk 24:36-
49, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

¹⁶ Eim nge ekii sik wu en-
gki nga endeim ei puk Galilii
komung konu punjung. Puk,
eŕe punjung ei Jiisas ek nipi
mił konu eŕe punjung.

¹⁷ Puk, Jiisas kanik eim kin
ek ka nik men tok erik; ba wu
kombur noman tał er pim;

“Ei Jiisas mendpił min wu
eipi da?” ni piinjing?

¹⁸ Jiisas eim wumb mandi
opu ek dinga nipi eim wu
ombu ngopu yi nirim, “Gos
eim mei eŕe noman dinga ni
tonu epi noman dinga ei pei
na ngum.

¹⁹ Enim ei piik, konu orung
orung wumb pei kin puk, na
ek ka enim kin ngok, wumb
ei na kin pii gii ningii ei
na nge wumb pei ekii sik
mułngii. Wumb ei noł pingii
ei, na Ernan embe ni na eim
kingam embe ni Gos Gui Ka
embe eŕe noł pendik dam-
bilitik ende puk ngungii.

²⁰ Enim na ek nip ngond
mił yi enim puk wumb kanik
ek yi nik ngungii, enim piin-
min ei na enim kin kunum
kunum moł, ei moł pamb
kunum poru nimba,” pa nim.

Jiisas Nge Ek Ka Mak Pułum

Wu Jon Wumb Noł Pendpi Ngolum Wu Gos Ek Ni Tor Kindim

(Masyu 3:1-12, Luk 3:1-18, Jon 1:19-28)

¹ Ek ka ei nge Gos kingam Jiisas Kraiss nge ek ka tonu om.

² Wu endi embe Aisaiya, Gos ek ni tor kindilim wu, ek kos ei nge ok yi mił pułum. Eim Gos ek ka nipi eim kingam kin ngum,

“Na wu endi nim nge ek poł kindamb sipi nim. Ei nim andlam topu ba; yi mił ekii se wumb nim onjii ni piik mułngii.

³ Wu endi wumb mulenjing konu ełe wii dinga topu mołum. “Wu owundu eim omba enim. Enim noman tuk ełe er kun erik mułngii!”

⁴ Jon wumb noł pendpi ngolum, wu eim ełe wumb mulenjing konu, eim Aisaiya kumb ok nirim mił tonu orum. Jon eim Gos ek ka endi nipi wumb ngum. Ngang kin, “Wumb noman ak tok pii gii nengin kin noł pendpi ngum. Ngang kin, Gos wumb oł kis ombu kil ngopu si kindimba.

⁵ Pe Jura mei owundu wumb kin, Jerusalem konu tuk mulnjung wumb kin pei punjung. Puk, Jon mułum konu ełe tuk punjung. Puk, Jon mułum konu oł kis ombu

ni tor kindik ngunjung. Ngangin kin, wu Jon wumb noł pendpi ngum. Noł ei embe Joran.

⁶ Pe Jon eim kon endi kindilim, konduk ei, kung kamil ngenj elmin, kon ei kindim. Jon eim kan endi tuk kend ełe, tuk sipi telim ku. Eim guimbu kin, piimi muł kin, nupu endim.

⁷ Pe Jon ek nipi wumb ngum, “Wu num endi na ond konu ełe ekii se omba wu ei, na dinga ei kapli si kindimba. Na wu ka mon, na mei ełe wu mendpił. Na eim simb su kan ei kapli si kindimbii, ba eim wu num mołum,” pa nim.

⁸ “Na enim noł mendpił pendpi ngond; ba wu endi ekii se omba wu ei eim, Gos Gui Ka ełe noł pendpi enim ngumba,” pa nim.

Jon Jiisas Noł Pendpi Ngum

(Masyu 3:13, Luk 3:21-22)

⁹ Kunum ei, Jiisas Galilii Nasres konu ełe si kindpi om. Pe Jon Jiisas noł Joran ełe noł pendpi ngum.

¹⁰ Kunum ełe Jiisas eim noł si kindpi, opu kenim ni, tonu kupu muł wuł ał pum. Pang kin, Gos Gui Ka kei Kurmuł mił mani opu, Jiisas kin mułum.

¹¹ Pe Gos ek ka endi ei tonu muł ełe tor opu yi nim, “Nim na kingam mendpił, na nim noman pałim. Na noman ka wii nim kin ngond,” pa yi nim.

Seisen Eim Jiisas Ermba Mił Kenmbii Ni Erim
(Masyu 4:11, Luk 4:1-13)

12 Sikir Gos Gui Ka Jiisas sipi mei wumb mulenjing konu ełe sipi kindim.

13 Jiisas mułum kunum ei 40 pei mułum. Pe Seisen eim Jiisas ermba mił kenmbii ni erim. Erang kin, Jiisas eim kui, ka, kei, kung simbii nin, epi mulnjung konu ełe mułum. Ba wumb mulenjing mon. Nga Gos enjel eim paki tunjung.

Jiisas Eim Kongun Pułngun Mondpu Erim

(Masyu 4:12-22, Luk 4:14-15, 5:1-11)

14 Nga ekii se Jon kan ngii mułum, kunum ei Jiisas Galilii konu ełe opu, Gos ek ka nipi ngum.

15 Ngopu yi nim, "Gos kunum ełe tonu omba nirim pe tonu onum. Gos sinim tep erpi omba enim. Enim noman tuk ak tok Gos ek ka pii gii ningii," pa nim.

Jiisas Wu Kapil Kapli Wii Tum

(Masyu 4:18-22)

16 Nga Jiisas noł gopu Galilii wer ełe andpi mułum. Jiisas Saimon kin, angim Endru teł kenim. Wu tał noł gop ełe omu kon polkuł mulnjunguł. Wu tał, omu kongun ełe ełmbil wu.

17 Jiisas ek nipi wu tał ngum, "Ełip na ond konu ekii se weł! Ełip na ek ka nip ngamb, ełip wu yi mił singił," pa nipi ngum.

18 Pe sikir, wu tał omu kon si kindkił, onjnguł. Okuł,

Jiisas pum konu ełe ekii se punjnguł. Pukuł, ekii se, eim ek piingil nge punjnguł.

19 Nga Jiisas aninga kopur pupu kenim ni, wu Sependii nge kingam Jeims kin, angim Jon kin, alting noł kanu ełe molkuł, omu kon er ka er mulnjunguł.

20 Pe kunum mendpił, wu tał eim "Ełip weł!" nim. Neng kin, wu tał erinjngił, Sependii kin, kongun wu kin konu ełe mond si kindkił, Jiisas pum konu ełe, ekii se punjnguł.

Wu Endi Gui Kis Mułum Ei, Jiisas Tor Si Kindim

(Luk 4:31-37)

21 Nga enim Kapaniyam konu ełe punjung. Kunum ei kor kunum, Jiisas men ngii konu ełe nirik pum. Pupu, Gos nge ek ka pułngun mondpu wumb nipi ngum.

22 Nga wumb ei Jiisas ek nim piik puku sinjing. Nimbil erang, Jiisas Gos nge ek ka kengip tołmun wumb mił, nipi ngunerim mon; ba eim wu num endi noman dinga pim mił, yi nipi ngum.

23 Nga kunum ei, wu endi men ngii ełe tuk mułum wu ei gui kis tuk mułang kin, wii dinga tum.

24 "Nim Nasares nge konu ełe wu Jiisas nim sin kin nimbil oł enjii en? Nim okun sin to kis enjii on min? Na nim piind, nim Gos nge wu kun ka kindang on," pa nim.

25 Ba Jiisas gui kis ei ek dinga nipi ngum, "Nim ek

tingnerii! Nim wu ei si kind-kin pui!” nim.

²⁶ Pe gui kis ei wu ek ei to kindpi, wii dinga tum. Topu kin, wu ei topu si kindpi tor pum.

²⁷ Pe wu amb pei puku sik endnjing. Andik, wumb en enim ek nik, piik piik enjing. “Ei epi nipe? Ei ek konj endi nim, wu ei noman dinga palim. Nimbił erang, eim ek nipi, gui kis ngang, gui kis eim ek piinjing?” pa ninjing.

²⁸ Jiisas yi mił erang, eim ek mei Galilii konu ełe pei sikir pang, wumb piinjing.

Jiisas Piisa Ambim Mam Er Ka Erim

(Masyu 8:14-15, Luk 4:38-39)

²⁹ Pe men ngii si kindik anda puk, wumb Saimon kin Endru kin ngii konu ełe nirik punjung. Jeims kin Jon teł nirik punjunguł ku.

³⁰ Pe Saimon ambim mam peł ełe eim ening tang or pim. Wumb Jiisas kanik ninjing.

³¹ Nengin kin, Jiisas pupu kin amb mam nge angil ambłang, engim. Angpi, ening tum ei, ening poru nim. Pe amb mam eim kuni nungii ni kałpi er kun er mułum.

Jiisas Wumb Pei Er Ka Erim

(Masyu 8:16-18, Luk 4:40-41)

³² Pou neng ełe, eni mani ba erang, wumb pei ening pim wumb Jiisas mułum konu ełe tu wunjung. Wumb

kombur gui kis pim, kopur ening pim wumb onjung ku.

³³ Konu owundu, wumb pei kułou tok, ok ngii ondu ełe mandi ok mulnjung.

³⁴ Nga Jiisas eim wumb ening kanim kanim pim er ka erim. Pe eim gui kis kopur pei si kindim ku. Gui kis ombu, Jiisas eim piyangin kin, ek yi nim, “Gui kis enim ek ninerngii!” pa yi nim.

Jiisas Galilii Mei Konu Ełe Kongun Er Endim

(Luk 4:42-44)

³⁵ Nga kupiiring okrii, Jiisas eim tor pupu, konu wumb mulenjing konu ełe pum. Eim Gos kin prei er mułum.

³⁶ Nga Saimon kin angim noł Jiisas pum konu ełe ekii sik punjung.

³⁷ Puk, kan sik kin, yi ninjing, “Wumb pei nim kuruk molmun,” pa yi ninjing.

³⁸ Jiisas ek nipi wumb ngum, “Sinim mei konu eipi eipi endi pamin! Ya mandi na ek nipi, wumb ngumbii palim ku. Ełe nge, na okrii onj.”

³⁹ Pe Jiisas Galilii mei konu pei pupu endim. Jiisas men ngii konu nirik pupu, Gos ek ka wumb nipi ngum. Eim wumb gui kis pei top tor kindim.

Jiisas Wu Endi Kinj Num Er Ka Erim

(Masyu 8:1-4, Luk 5:12-16)

⁴⁰ Nga kinj num wu endi opu, eim gopsing pii poł mołpu, Jiisas kanpi, ke nim,

“Nim noman pim kin, kapli na er ka enjii,” pa nim.

⁴¹ Jiisas wu ei kaimb sipi piim. Piipi kin, wu angil ambilpi kin, ek yi nipi ngum. “Na piind ei nim ka mulnjii!” pa nim.

⁴² Jiisas ek nipi, wu ei ngang kin, kinj num wu ei sikir ka mułum.

⁴³ Jiisas wu ei ek dinga ni ngopu, sikir kindang pum.

⁴⁴ Jiisas wu ei kin ek yi nipi ngum, “Nim wu endi kankin, oł ełe ninerii mon! Ok Moses ek nirim mił nim pukun, ‘Nim ngenj men ngii kułmał kałiim wu konu ełe andan tunjii. Kumo kindpi, kułmał kałpi nim si kin ngunjii. Kilaang kin, nim ngenj ka erim ni keningii!” pa nim. Nipi, Jiisas wu ei kindang pum.

⁴⁵ Ba wu ei pupu, wumb pei kanpi nipi, eim wumb mulnjung konu ełe, pei kanpi, ek pol topu ngum. Yi mił erang Jiisas eim konu endi kanpi nim, wumb pei mulnjung konu tuk ba pinerim mon. Eim andaring minj mułum konu orung wumb mulenjing wumb konu ełe orung orung wumb pei eim kin onjung.

2

Jiisas Wu Endi Simb Angil Ełe Embil Dinga Pinerang Er Ka Erim

(Masyu 9:1-8, Luk 5:17-26)

¹ Nga kunum kopur o pang, Jiisas Kapaniyam mei konu

ełe nga orung om. Wumb Jiisas piinjing ni, eim ngii konu ełe mułum.

² Nga wumb pei kułou tunjung. Pe ngii konu ełe piki topu, poru nim. Ngii ondupu ełe konu endi wii sinerim mon. Nga Jiisas eim ek ka nipi wumb ngum.

³ Wumb wu endi ening pim wu endi eim mułum konu tu wunjung. Wu ei miyem kułang eim embil dinga pinerim. Wu kapil kapli ening pim wu ei, ko wuk tu wunjung.

⁴ Konu ełe wu amb pei piki tum. Pe wu ei tuk Jiisas mułum konu tuk tu wungii pinerim. Pe Jiisas mułum konu orung, ngii engimb tok altap ninjing. Pe wu miyem kułum wu nge peł ełe kindik mani kindnjing.

⁵ Pe Jiisas wumb pii gii pim ei kenim. Kanpi kin, ening pim wu ei kin yi nim, “Kingnan, na nim oł kis kil ngop si kindind.”

⁶ Pe men mon polmun wumb mulnjung. En enim noman ełe ek dinga ni piinjing.

⁷ “Nimbił oł erang wu ei Gos ek buł morung?” ninim. Nipi, “Eim Gos ek ambilitim,” a ninjing. “Wu endi oł kis kil ngopu, si kindnermba mon! Ei Gos nge kongun minj palim,” pa yi ninjing.

⁸ Noman kis piik wu kei en enim noman tuk ełe, Jiisas piipi, eim ek yi nipi ngum, “Nimbił oł erang enim noman tuk ełe yi piinmin?”

⁹ Nipe ek endi nga embin

pinalim? Na yi nimbii, 'Na nim oł kis kil nop, si kindmbii' ei min, 'Nga nim peł sikin, angkin pui!' a nimbii? Ei enim oł embin ei enim kin pałim min?

¹⁰ Ba na minj ek nemb eim ka mołang, enim na pii poł tungii! Wu kingam ei noman dinga mei ełe pałim ei kaplı, oł kis kil ngumba." Pe ek nipi, wu ei simb angıl kis mułum wu ei ngopu, yi nim.

¹¹ "Na nim ek nipi ngond, nim peł sikin angkin, ngii konu pui!"

¹² Wu ni wumb mulnjung konu sikir angpi, peł sipi, pum. Pe wumb pei puku sinjing. Sik kin, Gos embe ambil tonu kindik yi ninjing, "Ok sin jep oł ei nge endi kinenjpin," pa yi ninjing.

Jiisas Liiwai Wii Tum

(Masyu 9:9-13, Luk 5:27-32)

¹³ Jiisas nga noł gop ełe endim. Wumb tilap owundu endi eim mułum konu ełe kułou tok onjung. Pe Jiisas eim Gos nge ek ka nipi wumb ngum.

¹⁴ Pe eim andpi pupu, Li-iwai, Alpiyas nge kingam kenim ni, ku takis silim wu ngii konu ełe mułum. Pe Jiisas eim ek yi nipi ngum, "Nim na ond konu ełe ekii se oi!" a nim. Neng kin, eim angpi, Jiisas pum konu ekii se pum.

¹⁵ Jiisas Liiwai ngii konu ełe mułpu, kuni num. Nopu, wumb takis silmin wumb kin oł kis ełmin wumb pei, Jiisas kin kuni nunjung. Jiisas

nge ekii silmin wumb eim kin kuni nunjung ku. Nga yi mił wumb kanim kanim pei Jiisas pułum konu ełe, ekii se pułmun ku.

¹⁶ Nga wumb lo ek piłmin wumb nge mon ek połmun wumb kenjing ni, Jiisas eim wumb ku takis silmin wumb kin wumb oł kis ełmin wumb kin, Jiisas kuni ende nopu mułum. Pe wumb ombu ek nik, Jiisas nge ekii silmin wumb kin ninjing, "Nimbił erang Jiisas wumb ku takis silmin wumb kin, wumb oł kis ełmin wumb kin, kuni ende nonmun?"

¹⁷ Jiisas ek ei piipi pendpi kin, eim ek nipi wumb ngum, "Wumb ening pałim wumb ond mong piłmin wumb mołum konu ełe pułmun. Wumb ening pinalim wumb, ond mong piłmin wumb mołum konu ełe punałmin. Na wumb kun ka mołmun wumb kin onenj mon! Na mani opu, wumb oł kis ełmin wumb kin onj; enim noman ak tok piingii," pa yi nim.

Kuni Si Kindik, Gos Ek Ka Nik Ngołmun

(Masyu 9:14-17, Luk 5:33-39)

¹⁸ Kunum endi Jon nge ekii silmin wumb kin lo ek piik ekii silmin wumb kin kuni mowii mulnjung. Mułangin kin, wu kopur ok Jiisas kanik yi ninjing, "Nimbił oł erang Jon nge ekii silmin wumb kin lo ek piik ekii silmin wumb kin kuni mowii mołmun? Ba nim nge ekii silmin wumb ei kuni mowii mulałmin."

19 Pe Jiisas ek nipi kii sim, “Eim kan nołum wumb pei wu endi amb simba erim kunum ei, enim kuni ende nunerngii min? Pe wu ei en enim kin ende molk kin, kunum ełe kuni si kind-nerngii mon.

20 Ekii se wu ei angil sen- gil poru nimba kunum, ei eim kan nołum wumb kin tep to mulermba. Nimbil erang wumb eim sik orung sipi enjing kunum ełe, eim kan nołum wumb kuni ei kapli mowii mułngii.”

21 Jiisas ek ekin nga yi mił nim, “Wu endi alap konj tilarpi endi sipi, tukpu ełe pandi tum kin, konduk ei eim yi mił erim kin konduk ei piltan tumba. Alap konj ei opu kembis, ba kon ok nge piltan topu kis mondpu tukpu owundu ermba.

22 Wumb ond mong wain noł sik ming konj ełe kindilmin. Nimbil erang noł wain ei dinga ełim. Nga ming ok nge tuk kindilmin ei noł wain dinga tor opu ming gał tołum. Pe noł wain ming gał tang, noł wain mei ełe pum.” Ek ei yi mił ninim Jiisas ek ok nge kin konj kin ende pinermba nipi ek ekin yi mił tum.

“Kongun Kor Kunum Enerei!” Pa Ninjing.

(Masyu 12:1-8, Luk 6:1-5)

23 Kor kunum Jiisas aka pin andlam sim konu ełe andpi pum. Pe Jiisas nge ekii silmin wumb eim kin tep tok pun- jung. Puk kin, kuni kopur

aka pin puk andik sik nun- jung.

24 Pe lo ek piik ekii silmin wumb, Jiisas kanik ek dinga ninjing, “Piini! Kor kunum ełe kongun mowii ninjing ba nim nge ekii silmin wumb oł ei nimbil erang enmin?”

25 Nga Jiisas ek nipi ngum, “Enim Deipis Gos ek ka enim ger piinenjing min? Na ek ei nind, kunum ei eim kin eim wumb pei kuni siner- irim kunum nind.

26 Nimbil erang Deipis kuni tang, Gos ngii ełe nirik pum. Pang kin, kulmał kalilim wu ei mołpu bres sipi eim ngum. Ngang kin, Deipis sipi nga eim wumb kin bres ei nunjung ku.”

27 Jiisas ek nipi wumb ngum, “Gos kor kunum ei wumb paki tumbii nipi kor kunum sim. Ba wumb kor kunum paki tunerngii mon,” yi nirim.

28 “Yi mił wu kingam epin konu si kindpi mani mei ełe opu tonu om; wu ei mend- pil kor kunum wu owundu mulmba ku.”

3

Kor Kunum Jiisas Wu Endi Angil Kis Mułum, Er Ka Erim (Masyu 12:9-14, Luk 6:6-11)

1 Jiisas men ngii konu ełe nga nirik pum. Wu endi mułum wu ei, angil orung kis mołpu, miyem kulii erim.

2 Wumb Jiisas mułum konu kanik mulnjung. Kor kunum Jiisas wu ei er ka ermba min mon, ni kanik mulnjung.

Molk kin, kunum ele en enim Jiisas kin kos ermin ni piinjing.

³ Jiisas ek nipi wu ei angil kis mułum wu ei kin ngum, "Nim ya wa!" pa nim.

⁴ Jiisas ek nipi wumb pei ngum, "Sinim kor kunum ol ka ermin ei kapli min? Sinim kor kunum epi kis ermin ei kapli min? Sinim wumb to kundmun min paki tamin ka mułngii min?" Ba wumb ek nik orung kindnenjing mon.

⁵ Jiisas wumb mulnjung konu orung orung kind kenim. Kanpi kin, eim popuł sim. Nimbil erang Jiisas wumb kanpi wumb noman tuk ele piim. Wumb noman tuk ele dinga peng, wumb pii gii ninenjing ei eim piim. Pe Jiisas ek nipi wu ei angil kis mułum wu ei ngum, "Nim angil tun kindii!" nim. Pe wu ei angil tun kindang kin, nga kapli ka erim.

⁶ Lo ek piik ekii silmin wumb ok punjung. Puk kin, Eros wu owundu wumb mulnjung konu kułou tunjung. Tok kin, en enim ek ni piik piik erik Jiisas tumun ni piinjing.

Wumb Pei Jiisas Ekii Sik Endnjing

⁷ Jiisas kin eim ekii silmin wumb konu ei si kindik, noł gop mułum konu ele punjung. Pe wumb pei Jiisas pum konu ele ekii se punjung. Wumb Galilii konu ele kin, Juriya konu wumb kin pei punjung.

⁸ Pe Jerusalem konu ele wumb kin Erumiya konu ele wumb kin, noł Joran orung, Taiya konu kin Sairon konu ele wumb, pei Jiisas erim ol, ei piik pendik Jiisas mułum konu onjung.

⁹ Pe Jiisas eim ekii silmin wumb kanpi yi nim, "Wumb pei mułmun ei, na ambil gii ningii, ni piind. Wumb ei na ambil gii ningii, en enim noł kanu endi tu wangin kin, na kapli tonu pup mułmbii," pa nim.

¹⁰ Pe wumb ening pim wumb ei, Jiisas ambil gii ninjing. Wumb Jiisas ngenj ele embilmin nik enjing. Nimbil erang, ok Jiisas wumb ening tołmun wumb ei er ka elim ni piik onjung.

¹¹ Nga wumb gui kis Jiisas kanik kin, enim gopsing pii polk molk kin, ek dinga tangk yi ninjing, "Nim Gos nge kingam mułun!" pa ninjing.

¹² Pe Jiisas ek dinga nipi ngum, "Enim gui kis, na embe ele ek ni tor kindnerngii mon!" pa nim.

Jiisas Ek Se Andilmin Wumb Engki Nga Tał Topu Kind Mundum

(Masyu 10:1-4, Luk 6:12-16)

¹³ Pe Jiisas komung endi ele tonu pum. Pupu kin, eim kin mułngii wu ombu to tonu kindmbii ni piipi kin wii tang, onjung.

¹⁴ Nga eim wu engki nga tał wumb nipi tonu kind mundpu wumb, ei eim kin mułngii nipi tonu kind

mundum. Eim ekii silmin wumb kindang, "Na ek ka ningii," nipi kindang nge punjung.

¹⁵ Jiisas noman dinga ngamb kin, "Gui kis wumb kin molmun ei tor kindngii!" pa nim.

¹⁶ Wu engki nga tał topu mundum wumb ei yi mił: Saimon, embe eipi endi ngum embe ei Piisa nim.

¹⁷ Pe nga Sependii nge kingam Jeims angim Jon wu tał embe eipi endi sipi ngum, embe ei Bonesis. Embe puł yi mił nim, "Kupu muł ek tangilim," embe ei sipi ngum.

¹⁸ Pe nga Endru kin Pilip, Basolomu, Masyu, Tomas, Alpiyas nge kingam Jeims, Tariyas, Saimon Siilas.

¹⁹ Nga wu Juras Eskeriyas konu ełe wu, ei eim Jiisas sipi opu orung wumb kin ngum.

Wumb Ek Nik, "Jiisas Nim Biyelsipul Kin Kongun Ende Erngil," Pa Yi Ninjing.

(Masyu 12:22-32, Luk 11:14-23, 12:10)

²⁰ Nga Jiisas ngii konu ełe pupu kin, nga wumb pei ok kułou tunjung ku. Yi erangin kin, Jiisas kin eim ekii silmin wumb kuni nungii nge kunum endi sinerim.

²¹ Nga Jiisas nge tilap ende wumb ek ei piinjing. Piik, ok kin "Jiisas simin," nik onjung. Wumb ei ek yi ninjing, "Eim wulu punum," ninjing.

²² Wu num kombur lo ek piik nik tep elmin wumb ei Jerusalem konu ełe molk mani onjung. Ok yi ninjing,

"Gui kis Biyelsipul Jiisas eim kin tuk mulnjung. Ei eim gui kis owundu nge noman dinga ei gui kis pei wumb tuk molmun ei, to tor kindim."

²³ Jiisas eim wumb mandi, "Wei!" nim. Jiisas ek ekin kopur topu wumb ngopu yi nim, "Yi mił Seisen eim kapli Seisen to mani kindmba min?"

²⁴ Yi mił, king endi molpu eim wumb tilap palsik tał erik, "Opu erei!" nimba. Kapli, tilap ei dinga simba min? Ei dinga sinermba mon!

²⁵ Pe ngii ende beltik en enim opu erngii. Erangin kin, ngii ełe dinga engnermba mon.

²⁶ Pe Seisen eim wumb kin opu orung eim kin kapli Seisen eim dinga pupu mulermba mon. Eim poru nimba.

²⁷ "Pe Jiisas ek ekin ei yi mił nim, "Wu endeim eim pupu, wu king owundu ngii endi epi simba mił pinalim mon. Simba, pim kin yi ermba. Wu owundu ei kan ngo pendpi, epi ei kapli simba. Yi mił erpi nim kin, wu num ei epi ngii nirik mułum, epi sipi ngii er kis mondpu simba," pa yi nim.

²⁸ Jiisas yi nim, "Na ek keimi nind. Gos wumb pei kapli oł kis kil ngo si kindmba. Si kindpi, wumb kin ek buł morung nilmin wumb ombu pei kapli kil ngopu si kindmba," pa yi nim.

²⁹ "Ba wu endi Gos Gui Ka ek buł morung nipi, to

mani kindmba wu ei, Gos eim oł kis ei kil ngopu si kindnermba mon mendpił. Pe yi ku sinim wumb endi ek yi ninermin ek ei, nga pepi tonu omba palim wu ei, oł kis ei poru ninermba mon; kunum kunum pep mułmba,” pa nim.

³⁰ Nimbił erang wumb ek yi ninjing, “Jiisas gui kis nge dinga eim kin mołang palim,” pa ninjing.

Jiisas Mam Kin Angim Noł
(Masyu 12:46-50, Luk 8:19-21)

³¹ Kunum ełe Jiisas mam kin angim noł ok, andaring enginjing. Angk kin ek ni kindik, “Jiisas anda omba,” pa ningii.

³² Wumb pei Jiisas mułum konu orung orung mulnjung wumb ei ek nik Jiisas ngunjung, “Nim manim, ainim, angnim noł ok kin andaring molk kin, nim wii tonmun.”

³³ Pe Jiisas ek nipi orung kindim, “Nimbił oł enim? Wumb nii na angnan, manan noł mołmun, ei enim piinmin min?”

³⁴ Jiisas orung orung kind kenim ni, wumb eim mułum konu orung orung pei mulnjung. Jiisas ek yi nim, “Ya kind kinei! Wumb ya mandi mołmun, wumb ei na manan, angnan noł mołmun,” pa yi nim.

³⁵ “Wumb endi eim Gos nge noman ełe ekii sipi erim kin, wumb ei na manan, einan, engnan noł mił mułmba.”

4

Wu Kuni Emb Telim
(Masyu 13:1-9, Luk 8:4-8)

¹ Nga Jiisas kongun nga erpi wumb kengip ek ngopu konu noł gop wer ełe nipi ngum. Nga Jiisas mułum konu wumb pei ok kułou tunjung. Tangin kin, Jiisas noł kanu endi ełe tuk pum. Jiisas pupu noł kanu ełe mołang kin, noł kanu ei pupu tuk noł gop ełe pim. Wumb pei noł gop mułum konu wer ełe mandi mulnjung.

² Pe Jiisas eim ek ekin pei to wumb ngopu ek yi nipi wumb ngum.

³ “Enim piyei! Wu endi kuni mong pei sipi aka pin kindim.

⁴ Kindim, kuni mong kopur ei ok andlam ełe mani pum. Pang kin, kuni ei kei ok nunjung.

⁵ Pe nga kuni mong kopur ku mułum konu ełe mani pum mei ełe, aninga pim konu ełe, kuni mong ei sikir tonu om.

⁶ Nga eni tonu wang kin, kuni mong ei kulii erpi kułum.

⁷ Nga kuni mong kopur ei ond guimbin mułum konu ełe pum. Pupu kin, tonu omba konu sinerim. Sinerang kin, ond guimbin to mani kindang, mong tunerim.

⁸ Pe nga kuni mong kopur mei ka sim konu ełe pum. Kuni mong ei tonu opu, kuni mong ka tum kuni mong ei, tonu opu, kuni mong 30 aninga kopur tum. Nga tum ei kuni mong kopur 60 pei

mił tum. Nga tum, pii kelpi topu ond kirang engin tumba er mułum ei 100 pei tum.

⁹ Wumb endi kom sepi piim kin, am dinga piyangli!”

Jiisas Ek Ekin Tolum Mił
(*Masyu 13:10-17, Luk 8:9-*

10)

¹⁰ Ekii se Jiisas eim mendpił mułum. Pe Jiisas ekii silmin wu engki nga tał mulnjung wumb kin tep tok mołangin wumb ei, Jiisas kii sik ninjing, “Nim ek ekin ei er ton mił nenj?” a ninjing.

¹¹ Jiisas ek yi mił ni wumb ngum, “Gos koi er nim ek ei nge, Gos wumb top erpi mołum ei, enim kin andan top konu enim pei ngond. Ba wumb anda mołmun wumb ei, na nge ek ekin ei minj piik mołmun.

¹² Yi mił,

‘Ger piinjing, ba epi ei pii poł tunenjing mon. Nga ek ei piinjing, ba ek pułe ei pii poł tunenjing mon. Nga ek ei piinjing, ba ek pułe ei pii poł tunenjing mon ku. Mon pim kin, wumb ek ei pii poł tok kin, noman ak tok enjing kin, Gos en enim oł kis ei kil ngopu si kindmba.’”

Ek Ekin Kuni Mong Yi Mił Tum
(*Masyu 13:18-23, Luk 8:11-15*)

¹³ Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, “Enim ek ekin ei pinanmin min? Pe nga enim ek ekin eipi pei er piingii mił nenj?

¹⁴ Wu endi kuni mong telim wu ei, Gos nge ek ka ei telim. Tałpi, kuni mong ei Gos nge ek ka mił mołum.

¹⁵ Nga kuni mong kopur andlam ele pim mił ei, wumb Gos ek ka yi mił piinjing. Piik kin, wumb ek ei piinjing kunum ele mendpił, Seisen sikir opu, Gos ek ka ei to ak topu eipi kindim.

¹⁶ Nga kuni mong kopur pupu mei ku mułum konu pupu sikir tonu opu yi mił pimba,” pa nim. “Wumb yi mił enmin wumb ei, Gos ek ka sikir piik sik kin, ka ka piilmin.

¹⁷ Ba en enim dumbuł ei pinerang mulnjung kin, kunum aninga kopur mułangin kin, pe wumb kombur Gos ek ka to mani kindangin kin, oł embin tui tonu wang kin, wumb ei nge pii gii ei sikir to kis ermba.

¹⁸ Pe nga wumb kopur yi mił mułangin kin, kuni mong kombur ond guimbin mułum konu ele mani punjung ei tonu omba erim; ba ond guimbin ei to mani kindim.

¹⁹ Ba wumb pei ya mani mei ele epi ei noman to pinjing. Piik kin, ku ni epi ei noman kulk, nga ya mani mei ele epi ei pei bun bun kulk yi enjing epi ei Gos nge ek ka ei to mani kindpi pandi tum. Wumb ei kuni mong ka wii mił endi tunerim mon.

²⁰ Ba wumb kombur Gos ek ka piik sik kin kuni mong mił mei ka wii ele mani pum. En enim noman tuk ele kindnjing ek ka ei kindik ei, ambil

gii ninjing. Pe kuni mong ei tonu opu kuni mong 30 mił aninga kopur tum. Nga tum kuni mong ei kopur pei 60 mił tum. Nga tum kuni mong ei pii kelpi topu ond kirang engin tumba er mułum ei 100 pei pei tum.”

Ek Ekin Ełe Dup Alam Kalk Peł Mandring Pendnałmin

(Luk 8:16-18)

²¹ Nga Jiisas ek ekin endi nipi ngum, “Wu endi dup alam kałpi, sipi mani peł ełe min kuni ming endi mandring pendmba min? Mon; ba wu ei dup kałpi sipi tonu peł ełe pindang, tiłang erang wumb nirik ngii konu ełe mułangin kin, kałpi kan kun erngii,” pa nim.

²² Epi pei koi er mołum epi ei, ekii se pei peni ełe tor omba. Nga wumb pei sik ok ei er mołmun epi ei, ekii se peni ełe tiłang erang enim kenjingii.

²³ Pe wu endi kom pim kin, kaplı wu ei eim kom se piyanglı.

²⁴⁻²⁵ Jiisas ek nipi wumb ngum, “Enim ek piik ek ei pii kun erngii,” pa nim. “En enim ek ei piik pendik wumb eipi nik ngangin kin, Gos enim noman ełe ek ka ngumba. Wumb kopur epi aninga se mułngii ei, Gos nga ngumba. Ei pułe yi mił palim. Wumb kopur Gos ek aninga ambıl gii nik mulnjung kin, Gos wumb ei noman ełe eim Gos ek pei ngumba. Pe wumb kombur ek aninga ei nik wumb eipi endi ngunarik

mulnjung kin, Gos ek ei topu tor kindmba,” pa nim.

Kuni Ek Ekin Topu Nim

²⁶ Jiisas ek ekin endi nga nipi wumb ngum, “Gos eim wumb tep enim yi mił, wumb kopur enim kuni mong aka pin kindnjing. Kindangin kin, kuni mong tonu opu kuni mong tum.

²⁷ Kunum kunum emii peng, wu ei or palilim. Tinga, wu ei eim wii andpi mołum. En enim kuni mong talılmin ei, połpu tonu opu owundu ermba mił nenj? Wu ei eim ei pii poł tunalim mon.

²⁸ Nga mei eim erang kuni tonu opu, onguł tum. Topu, kuni mong topu onguł kumna tum. Topu, nga muł mondpu kin ekii se kuni mong tum.

²⁹ Ba ekii se kuni mong topu owundu erim. Erang, kuni simba kunum mandi erang kin, wumb sikir tui kapera sik kilip tołmun.”

“Kuni Embe Endi Maser,” Pa Nilmin

(Masyu 13:31-32,34, Luk 13:18-19)

³⁰ Jiisas ek nipi wumb ngum, “Na kaplı Gos sinim tep enim ei nip ngamb, enim kaplı piingii min? Pe nipe ek ekin endi enim piingii, ek ei nemb piingii min mon?”

³¹ Gos eim wumb tep ka erang wumb pei tonu olmun ei, yi mił kuni mong embe maser, nilmin. Kuni mong maser ei ya mei ełe kuni mong ei endi ende mił mon.

Kuni mong ei kembis wii, wumb mani mei ele taltmin.

³² Kuni mong ei talk poru nengin kin, pe kuni mong tonu opu, kuni kopur to mani kindikim. Kuni maser ond kirang owundu ngoŕum. Kapli, kei ombu emin ele ok ond kirang ele ngii takik jii nilim konu ele moŕumun."

Jiisas Ek Nim, Ek Ekin Minj Nim

³³ Jiisas ek ekin pei nipi wumb ngum, ek ei ek ekin minj nipi wumb ngum; wumb noman piingii miŕ nipi ngum.

³⁴ Jiisas ek ekin minj topu nipi wumb ngum. Ek endi kun nipi tuk kindnerim mon; ek ekin minj nipi ngum. Jiisas nge ekii siŕmin wumb mendpiŕ mulnjung kunum ele, ek ei puŕe nipi eim ek ekii siŕmin wumb nipi ngum.

Jiisas Ek Nipi, "Pop Owundu Tum Ei Poru Nengli," Nim.

(Masyu 8:23-27, Luk 8:22-25)

³⁵ Kunum ele pou neng, Jiisas ek nipi eim ekii siŕmin wumb kin nipi ngum, "Sinim noŕ gop ele orundung pamin!" nim.

³⁶ Pe wumb pei mulnjung konu ele si kindik pendik, Jiisas noŕ kanu muŕum konu ele, Jiisas ekii siŕmin wumb tonu puk punjung. Nga noŕ kanu kombur ouni punjung ku.

³⁷ Nga konu pop owundu endi tum. Pe noŕ kanu ele noŕ tuk pupu kin, noŕ piki tumba erim.

³⁸ Ba Jiisas noŕ kanu orung peng kilandi erpi pim. Peng kin, eim ekii siŕmin wumb Jiisas a nik wii tunjung, "Ek mon wu, sinim kuŕmun paŕim ei, nim sin kin piin min mon?" pa ninjing.

³⁹ Pe Jiisas konj angpi, konu pop ek dinga wii nipi ngang, pop poru nim. Pe eim ek nipi noŕ ngum, "Noŕ nim mani pui!" pa yi nim. Neng kin, noŕ mani pang, pop poru nim. Pe noŕ tunarpi wii sim.

⁴⁰ Nga Jiisas ek nipi eim ekii siŕmin wumb ngum, "Enim nimbiŕ erang tungu enmin? Enim nimbiŕ erang enim nga pii gii ninenjing?"

⁴¹ Pe en enim ek nik piik enjing, "Wu ei noman dinga ei erpi sim miŕ nenj? Yi miŕ noŕ kin pop kin eim ek pi-ikiŕ pendkiŕ mani pupu poru ninim," pa ninjing.

5

Wu Endi Gui Kis Tuk Moŕang, Jiisas Er Ka Erim

(Masyu 8:28-34, Luk 8:26-29)

¹ Jiisas ekii siŕmin wumb kin noŕ gop orundung punjung. Puk kin, mei Genesares konu ele wumb nge mei.

² Pe kanu ele tor wangin kin, wu endi gui kis pim endi, sikir opu Jiisas kenim. Kanpi, wu ei kom ku tukpu wumb saŕiŕmin konu moŕpu om.

³ Wu ei eim or guimeng ku tukpu ele paŕim. Wumb wu ei kin kan sen to pendngii ei, dinga kapli enermba mon.

⁴ Yi miŕ kunum kunum wumb kan sen simb angil

ouni to pendilmin ei, topu kilip tolum. Eim wu dinga wii moļu pu kin, wu kombur wu ei kapli kan tunerngii mon.

⁵ Kunum emii peng, tinga, kunum kunum eim tonu komung nin ku guimeng ele minj moļu lum. Eim kunum kunum wii dinga topu, eim ngenj ku ele topu, yi minj elim.

⁶ Nga wu ei Jiisas konu turii opu kenim. Kanpi kin, eim sikir opu, eim mong gopsing pii pu lum.

⁷ Eim wii dinga topu yi nim, "Jiisas, nim Gos kingam mendpil. Gos ei tonu moļu pu wu dinga owii mo lum ei, nim na kin nipe oļ enjii?" pa nim. "Na ek keimi nip, Gos embe ele nind ei, nim na kin ngenj kumbii nga ngunenjii!" pa nim.

⁸ Nimbiļ erang wu ei ek dinga nipi Jiisas ngum? Ngang kin, Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim gui kis, nim wu ei kin si kindkin pui!" pa nim.

⁹ Jiisas wu ei kii sim, "Nim embe nii?" a nim. "Na embe opu ond wumb; nimbiļ erang sin pei mo lumun," pa nim.

¹⁰ Wu ei ek dinga nipi Jiisas ngum, "Nim gui kis pei mei ele mo lum to tor kindnenjii mon!" pa nim.

¹¹ Pe kung pei tonu komung ele kuni nok mulnjung.

¹² Pe gui kis pei wii tok ek dinga nik Jiisas ngunjung, "Jiisas, nim ni kindan, sin pupun kung mo lumun konu ele tuk bin," pa ninjing.

¹³ Pe Jiisas kapli neng kin, punjung. Gui kis pei ei wu ei kin si kindik punjung. Puk kin, kung mulnjung konu ele tuk punjung. Pe kung dinga wii sikirik puk, konu kis endi sim konu punjung. Kung pei 2,000 yi miļ mulnjung puk, noļ gop mani puk kolk poru ninjing.

¹⁴ Pe wumb kung tep enjing wumb, oļ ei kanik kin en enim tungu puk, konu owundu sim konu puk, wumb kanik, ek ninjing. Nengin kin, wumb ei puk oļ ei kenjngii.

¹⁵ Nga wumb ei Jiisas mu lum konu ele ok, wu ei kenjing. Wu ei ok gui kis pei eim kin mulnjung; ba pe eim alap taļpi kin eim noman ka seng mu lum. Nga wumb wu ei kanik kin tungu enjing.

¹⁶ Nga wumb kung tep enjing wumb epi ei kanik kin wumb eipi kin poļ tok yi ninjing. "Ok, gui kis wu ei kin mu lum; ba pe eim wumb kin moļu pu pum. Nga gui kis ei pei kung kin tuk puk kin kolk poru ninjing."

¹⁷ Pe nga wumb Jiisas kin ek dinga nik, "Nim mei ele sikin, mei eipi endi punjii," pa ninjing.

¹⁸ Pe Jiisas kapli noļ kanu ele tonu pum kunum ei, wu endi ok gui kis tuk mu lum wu kii dinga sipi, "Na nim kin bii," nim.

¹⁹ Ba Jiisas wu ei kin mon nirim. Nipi kin, Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim nge ngii konu wumb taļap ende

mołmun konu ełe pui! Nim pukun, Owundu oł erim ei, wumb kankin Owundu eim nim kin kaimb piipi ngum, ek ei wumb kin ninjii," pa nim.

²⁰ Pe wu ei pupu kin Di-ikapolis konu ełe pupu, Jiisas eim kin erim mił ei wumb konu orung orung wumb pei kanpi ek ni tor kindpi pum. Pang kin, wumb ek ei piik kin, wumb ei noman embin tok piinjing.

Men Tolmun Wu Owundu Endi Ambłam Kulang Kin, Jiisas, "Engnjii," Neng, Angpi Pum.

(Masyu 9:18,19,23-26, Luk 8:40-42,49-56)

²¹ Pe nga Jiisas noł kanu ełe pupu, nga noł orung pum. Pupu kin, Jiisas noł gop wer ełe mułum kin, wumb pei eim mułum konu kulou tok onjung.

²² Pe wu owundu endi men ngii kongun tep elim wu endi, ei eim embe Jairas. Wu ei Jiisas mułum konu opu kin, Jiisas simb ełe mong gopsing pii polpu ngum.

²³ Pe eim kii dinga sipi yi nim, "Na ambilnan pe mandi kulmba enim. Nim okun, eim ngenj ambilan, eim nga konj kindpi kulmba," pa nim.

²⁴ Pe Jiisas wu ei kin pum. Pupu kin, wumb pei Jiisas pum konu ełe ekii sik punjung ku. Yi mił peng kin, wumb Jiisas mułum konu piki topu pim.

²⁵ Nga amb endi konu ełe mołum amb ei, eim miyem gu nilim. Nilim, amb ei eim miyem opu pupu

mułang mułang kung ngii angil orung orung nga tał o pang mułum.

²⁶ Nga amb ei ngenj kumbii pei ko wupu kin, ond mong ngołmun wumb pei amb ei kenjing. Kanik kin, eim ku pei ngang sik, ba eim ening poru ninerim mon. Nga eim ening kis nga piram palilim.

²⁷ Nga amb ei Jiisas oł kanim kanim erim mił piipi kin, Jiisas mułum konu ełe om. Wang kin, eim wumb pei Jiisas mułum konu ełe kulou tunjung konu ełe opu Jiisas nge konduk buł morung ełe embilim.

²⁸ Nimbił erang, amb ei eim yi ni piim, "Na Jiisas konduk ełe embilamb kin, na ening poru nimba," ni piim.

²⁹ Yi mił erang kin, eim miyem kolpu sikir poru nim. Nipi, eim ngenj tuk piim ni eim miyem ening poru nim kin, ka moł, ni piim.

³⁰ Pe nga Jiisas yi piim ni, eim noman dinga kopur tor pum. Pupu kin, Jiisas eim kan orung kindpi wumb pei kanpi ek yi nim, "Wumb nii endi na konduk embilim?"

³¹ Jiisas ekii silmin wumb ek nik Jiisas eim ngunjung, "Nim kan! Wumb pei piki tonum. Nim nimbił erang wumb endi na konduk embilim nin?"

³² Jiisas kanpi orung kind, wumb kanpi kin wumb nii endi enim ni piim.

³³ Ba amb ei eim piim ni, epi ei Jiisas kin enim ni piipi kin, tungu erim. Amb ei opu Jiisas mułum konu ełe ming

gopsing pii pułum. Połpu kin, eim ek keimi pei nipi Jiisas ngum.

³⁴ Nga Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, “Ambiłan, nim pii gii je, nim er ka enim. Nim pukun, noman ka seng kin, mułnjii. Nim ening ei poru neng, ka mołun,” pa yi nim.

³⁵ Pe Jiisas ek ei nipi mułang kin, wu owundu endi men ngii tep elim wu, ei eim wumb kombur onjung. Ok kin, ek yi ninjing, “Nim ambił ei koltum. Nimbił erang nim ek mon wu noman embin nga ngon?” pa ninjing.

³⁶ Jiisas ek ei kom se pi-inarpi kin, ba Jiisas ek nipi men ngii tep elim wu ei ngum, “Nim ek ei piikin, tungu enenjii mon; ba nim pii gii nikin mulnjii?” pa nim.

³⁷ Nga Jiisas eim wumb eim ba konu punerngii. Wu Piisa kin Jon, Jeims angim kin wu kei minj tep tok pungii.

³⁸ Nga wu kei puk, men ngii tep elim wu ngii konu ele punjung. Puk kin, Jiisas kenim ni, wumb ke dinga owundu ninjing.

³⁹ Pe Jiisas ngii nirikring pupu, eim ek nipi wumb ngum, “Nimbił erang enim ke dinga wii nik mołmun? Ambił ei mendpił kulerim mon ba eim or mił pałim,” pa nim.

⁴⁰ Nga wumb ei eim kin tokuł enjing. Pe Jiisas wumb pei topu tor kindim. Kindpi kin, arim mam kin, Jiisas ekii

silmin wu tekliki kin, nirik puk, ambił ei pim konu ele punjung.

⁴¹ Pe Jiisas ambił angil ele ambiłpi yi nim, “Taliisa kum!” Ek ei pułe yi ninim, “Ambił kembis, na ek nip ngond, nim ang!”

⁴² Neng kin, sikir ambił kembis ei angpi tonu om. Eim kung ngii engli nga tał mendpił. Wumb oł ei kanik kin, puku sinjing.

⁴³ Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, “Enim wumb oł end ei kanik kin ek ninerngii mon! Enim kuni endi sik, ambił kembis ei ngei!” yi nipi wumb ngum.

6

Nasares Konu Ele Wumb Jiisas Buł Ngunjung
(Masyu 13:53-58, Luk 4:16-30)

¹ Jiisas konu ei si kindpi, eim nge mei konu ele pum. Jiisas ekii silmin wumb, Jiisas pum konu ele ekii sik punjung.

² Nga kor kunum endi Jiisas pupu, men ngii ele Gos ek nipi, wumb ngum. Ngopu, wumb pei Jiisas eim ek ei piik, puku sinjing. Sik kin, wumb ek yi ninjing, “Wu ei ek ei jili sim?” a ninjing. “Eim noman dinga ka ei jili mił sim? Pe eim jep oł ei erpi, owundu mił enim!” pa ninjing.

³ “Pe wu ei ngii takpi elim wu min? Nga eim Maria kangil, angim Jeims kin, Joses, Juras, Saimon, aim kin ya sinim kin mołmun

min?" Yi nik kin, noman kis piinjing.

⁴ Pe Jiisas ek nipi, wumb ngum, "Ek keimi, ni tor kindilim wu nge embe konu pei punum. Ba eim konu mendpil, eim miyem ende wumb nge ngii konu ei embe pinalim mon!" pa nim.

⁵ Nga eim jep oł endi eim konu ełe ermba kaplı enanim mon; ba eim wumb kombur ening tumb wumb ei ambilpi, er ka erim.

⁶ Nga eim noman embin sipi yi piim. Nimbil erang wu amb eim kin pii gii ninanmin. Yi mił erang kin, pe eim pupu, mei konu orung orung andpi, eim Gos ek nipi, wu amb pei ngum.

Jiisas Nge Ekii Silmin Wumb Engki Nga Tał Kongun Mok Topu Kindang Punjung
(Masyu 10:5-15, Luk 9:1-6)

⁷ Pe Jiisas eim wu engki nga tał eim kin wii topu, "Wei!" nim. Eim wu tał tał ni kindang, punjung. Jiisas eim noman dinga ekii silmin wumb ngum. Ngang kin, wumb gui kis tuk seng kin, tor kindngii nipi, wumb ei noman dinga ngum.

⁸ Eim ek nipi ekii silmin wumb ngum, "Andlam pungii dolu epil endi singii. Epi eipi endi sinerngii! Enim andlam turii kepil embilerngii! Enim kuni bres endi sinerngii! Nga kon endi sinerngii; nga ku endi sinerngii mon ku.

⁹ Ba enim simb kum kindngii! Kindik kin, nga

enim konduk torung tał kindnerngii mon!"

¹⁰ Pe Jiisas ek nipi wumb ei ngum, "Enim puk konu endi tor puk kin, ngii endi nirik pungii. Puk kin, ngii ełe minj pek wumb ek nik ngok, andik molk ekii se pungii.

¹¹ Pe enim konu endi pangin kin, wumb enim ek pi-inarik kin, nga enim sik nirik sinenjing kin kaplı, en enim wumb ei si kindik pendik; konu eipi endi pungii. Puk kin, enim simb ełe kulman mułmba ei si kindik pungii. Yi mił erangin kin, wumb en enim elmin oł kis ei kom se piingii," pa yi nim.

¹² Yi mił erang, pe Jiisas nge ekii silmin wumb punjung. Puk kin, Gos ek ka ni tor kindnjing, "Enim wumb noman tuk ełe ak tungii," pa ninjing.

¹³ Pe puk kin, gui kis mułum wumb ei gui kis tor si kindik, nga wumb kombur ening pim wumb ei, kopung kindik er ka erik punjung.

Jon Wumb Noł Pendpi Ngolum Wu Eim Kulum

(Masyu 14:1-12, Luk 9:7-9)

¹⁴ Pe King Eros eim ek ombu eim piim. Nimbil erang Jiisas nge embe konu pei andpi, kaplı erim. Wumb kopur yi ninjing, "Jon wumb noł pendilim wu kulum ni, nga angpi orung onum. Yi mił erang kin, pe Jiisas eim oł dinga yi mił enim," pa ninjing.

¹⁵ Ba wumb kombur eipi yi ninjing, "Elainja ok ek

keimi ni tor kindilim wu ei pe onum," pa ninjing. Pe wumb kombur eipi yi ninjing, "Ei ek keimi ni tor kindilim wu ei mił, ek keimi ni tor kindilimin mił wumb ok mulnjung," pa ninjing.

16 Ba King Eros eim pii poł tunarpi, yi ni piim, "Wu ei Jon wumb noł pendilim wu, ok na eim peng kołmung enj ni, nga tonu onum," Eros yi ni piim.

17 Yi mił kumb ok, Eros wumb kombur kindang puk, Jon ambil gii nik, kan sen tok kan ngii ele kindnjing. Nimbil erang, Eros amb Erosiyas eim angim Pilip nge ambim ei sim.

18 Yi mił kin, Jon ek nipi Eros ngum, "Nim wu angnim ambim sin, ei kapli enanim," pa yi nipi ngum.

19 Nga amb Erosiyas eim, "Jon to kundmbii," nipi piim, ba ei kapli enerim. Nimbil erang, Eros eim Jon kin mund mong tang kin, sipi kan ngii kindim.

20 Yi mił Eros eim yi ni piim, "Jon eim wu ka wii nin oł kun ka elim wu mołpu kin, eim sipi kan ngii ele tuk kindim. Eim Jon ek piipi mułum, ei eim noman embin tum; ba eim Jon ek nim ei piipi ka piim.

21 Ba ekii se Erosiyas, Jon to kundmba nge andlam yi mił kan sim. Eros ei kuni owundu endi erim. Eim mam mengim kunum ei eim kuni erpi, wumb wu num eim kin, tep elmin paki tunjung wumb kin, opu en-

jing wu num kin, Galilii wu num kopur eim kin mulnjung wumb ei kin kuni owundu endi erim.

22 Yi mił Erosiyas ambilam opu, non erang kin, pe Eros kin wumb eim kin kuni nunjung wumb eim kin noman ngunjung. Pe King Eros ek nipi ambil ei ngum, "Nim epi nipe sinjii? Ei nim na kin ek nen kin, piip na nim ngumbii," pa nim.

23 Pe Eros ek keimi mendpil nim, "Nim epi endi simbii nin kin, kapli na nim ngumbii. Na epi konu orung orung pei salim ei, aninga orung na ngunjii nin kin, na kapli nim ngumbii," pa yi nim.

24 Pe ambil ei eim anda pupu eim mam kii sim, "Na kii sip, epi nipe endi simbii?" a nim. Eim mam ek nipi ngum, "Nim pukun yi ninjii, 'Na Jon wumb noł pendpi ngołum wu ni peng simbii,'" pa ninjii.

25 Pe ambil sikir pupu Eros wu num mułum konu om. Pe ek dinga nipi Eros ni ngum, "Pe minj na piind, nim wu Jon wumb noł pendpi ngołum wu ei nge, peng sikin ming endi ele tuk kindkin na ngunjii!" pa nim.

26 Ambil ei yi neng kin, wu num Eros noman embin tum. Ba eim yi piim ni, "Ok na ek dinga wii nipi tonu kindinj." Pe eim noman yi piim, "Wumb eim kin kuni nok mulnjung wumb, eim ambil ei ek nim ei, to kindmba pinerim mon," ni piim.

²⁷ Pe sikir wu num Eros opu elim wu endi kindang pupu, Jon topu, peng simba nge pum. Opu elim wu ei pupu, Jon kan ngii mulum topu, peng kolmung tum.

²⁸ Nga wu ei Jon nge peng sipi, ming endi kind sipipi kin, ambil ei ngum. Ngopu, ambil ei sipi kin mam ngum.

²⁹ Pe kunum ele, Jon nge ekii silmin wumb ek ei piik, Jon ngenj ei sik kin, tukpu tunjung.

Jiisas Wumb 5000 Pei Mendpit Mulnjung Ei Kuni Ngum

(Masyu 14:13-21, Luk 9:10-17, Jon 6:1-14)

³⁰ Jiisas nge ek se andilmin wumb orung ok, Jiisas kin kulou tunjung. Ok kin, ek pol tok, en enim enjing mił nik Jiisas ngunjung. Ngok kin, ek wumb kanik ninjing mił ok, Jiisas kanik ninjing ku.

³¹ Yi mił, wumb pei ok kin punjung kin, Jiisas kin ek se andilmin wumb kin kuni nungii kunum endi sinerim. Pe Jiisas ek nipi eim ek se andilmin wumb ngum, "Sikir, sinim wumb mulenjing konu endi pamin! Wei! Sinim pupun kor aninga mulmun," pa nim.

³² Pe nga noł kanu endi sik puk, wumb mulenjing konu ele en enim minj puk mulnjung.

³³ Pe wumb pei kenjing ni Jiisas ek se andilmin wumb kin, noł kanu ele punjung. Puk kin, wumb konu owundu nge wumb orung orung onjung. Wumb

kanik, noł orundung sikir puk, orung tor puk mulangin kin, Jiisas ek se andilmin wumb kin noł kanu ele tor onjung.

³⁴ Pe Jiisas orung tor pupu kenim ni, wumb pei onjung wumb ei Jiisas kaimb piim. Wumb ei kung siipsiip mił, wumb tep elim wumb endi mulerim. Nga Jiisas eim kengpi ek pei pulngun mondpu, nipi wumb ngum.

³⁵ Nga eni mani ba erang kin, Jiisas nge ek se andilmin wumb ok, Jiisas kanik, ek yi ninjing, "Konu orung wumb mulenjing konu mołpun kin, eni mani ba enim.

³⁶ Nim wumb kindan pangin kin, puk konu eipi eipi puk, en enim kuni top tungii," pa ninjing.

³⁷ Ba Jiisas ek nipi eim nge ek se andilmin wumb ngum, "En enim kuni wumb ei ngangin, nungii." Pe en enim yi ninjing, "Sinim ku pei 200 mił sipin, bres top ermin, ei kapli ermba min?" pa ninjing.

³⁸ Nga Jiisas ek nipi ek se andilmin wumb ngum, "Enim bres nimberii salim? Enim puk kinei!" Kanik poru nik, ek yi ninjing, "Sin bres angil orung kin, omu tal salim," pa ninjing.

³⁹ Jiisas ek dinga nipi ngum, "Wumb pei mani mulei!" pa yi nim. "Tilap mok tok mulei!" Jiisas yi neng mulnjung.

⁴⁰ Pe wumb mulnjung wumb tilap kopur 100 mulnjung; nga wumb tilap

kopur 50 mulnjung.

41 Pe Jiisas bres angil orung kin omu tał sim. Pe Jiisas kanpi, tonu epin kanpi prei erpi, Gos ngum. Pe Jiisas bres engin topu, eim nge ek se andilmin wumb ngum. Ngang kin, eim ek se andilmin wumb sik, mok tok, wumb mulnjung wumb ei ngunjung. Pe Jiisas omu tał, yi ku engin topu, wumb ngum ku.

42 Wumb pei kuni ei nanging kin kapli erim.

43 Pe Jiisas nge ek se andilmin wumb bres kin omu orung kin pei sim. Orung sim kuni ei sik gerenj kon engki nga tał tok piki tunjung.

44 Nga wumb kuni bres ei nunjung wu ei, 5000 pei pei tuk mulnjung.

*Jiisas Eim Noł Peł Ele Pum
(Masyu 14:22-23, Jon 6:15-21)*

45 Jiisas eim ekii silmin wumb kin, ek nipi tu wum. Tu wupu kin, “Noł kanu ele tonu pei!” nim. Noł kanu sik, kumb se puk noł orung pungii,” pa nim. Konu endi Beseira, wumb ok kindang punjung.

46 Jiisas wumb pei neng, punjung. Puk kin, eim komung endi ele tonu pupu, prei ermbii ni piipi, pum.

47 Nga pou neng, noł kanu tuk noł ele pupu pim. Pe Jiisas ei mendpil minj noł orundung mei ele mulum.

48 Pe Jiisas kenim ni konu pop topu, noł kanu andlam

punerim. Pe mandi tengmberang kin, Jiisas ei eim noł peł ele tonu angpi om. Opu, eim nge ekii silmin wumb ei si kindip op bii ni erim.

49 Ba Jiisas ekii silmin wumb eim kenjing ni, Jiisas eim tonu noł peł ele om. Eim ekii silmin wumb yi piinjing, “Ei gui endi mołum,” ni piinjing. Pe enim dinga wii tunjung.

50 Yi mił, eim nge ek ekii silmin wumb pei kanik, tungu enjing. Ba sikir Jiisas ek nipi eim ek ekii silmin wumb ngum, “Enim noman tuk ele dinga kindei! Na mendpil ond. Enim tungu enerngii mon!” pa nim.

51 Pe Jiisas opu, noł kanu ele tuk tonu pum. Pupu, eim ek ekii silmin wumb ei kin mulang kin, konu pop ni tumerim. Nga eim ek ekii silmin wumb mund mong tok kin, kom sek piinjing. Nimbil erang Jiisas ekii silmin wumb eim nge noman dinga ei piinenjing.

52 Nga Jiisas bres sipi, wumb pei nga nunjung ei, en enim pii poł tunenjing mon! Ba en enim noman tuk ele dinga puk kin, pii gii mendpil ninenjing mon.

*Jiisas Wumb Pei Ening
Pim Wumb Genesares Konu
Ele Er Ka Erim
(Masyu 14:34-36)*

53 Wumb noł gop tumb tok orung Geneseres konu ele onjung. Ok kin, noł kanu ei noł wer ele kan tunjung.

54 Wumb noł kanu si kindik kin, tor punjung. Puk

kin, sikir wumb Jiisas kanik kin, ei Jiisas ni piinjing.

⁵⁵ Pe wumb sikir puk konu orung orung mandi sim konu e le punjung. Puk kin, Jiisas mu lum konu e le ening pim wumb Jiisas mu lum konu e le tu wunjung.

⁵⁶ Nga konu pei nin, konu owundu nin, konu eipi eipi nin, pei Jiisas andpi kin kapli wumb ening pim wumb kulou tok mulnjung. Molk kin, wumb ek dinga nik, wumb ening pim wumb Jiisas nge konduk ambilangin kin eim er ka ermba. Wumb pei Jiisas nge konduk embilnjing wumb, ei pei ka molk poru ninjing.

7

Kupenjing No l Nge Kengip Ek (Masyu 15:1-9)

¹ Pe lo ek piik ekii silmin wumb kopur, kin men lo ek piik polmun wumb Jerusalem si kindik, Jiisas kin kulou tunjung.

² Wumb ei kenjing ni Jiisas nge ek ekii silmin wumb kombur kuni nangin kin, angil ok no l kindnarik, angil ka sinerim kuni no lum. En enim nimbil erang sinim men tok o l enmin o l ei enanmin? Ei en enim noman tuk ka sinalim ni piinjing.

³ Yi mil lo ek piik ekii silmin wumb kin Jura wumb pei kin, en enim ok wumb elmin mil men tok o l ei yi enjing. Angil no l kindnalmin kin kapli kuni nunalmin.

⁴ Nga kuni top ngii e le pulmun ei, orung ok angil no l kindnalmin, ei kuni nunalmin. Pe en enim men tok o l kanim kanim nga elmin. Ok wumb o l ei nik ekii silmin ku. Enim ming kin, kuni ming kin no l ming e le nin pe l e le ei no l kind kindilmin ku.

⁵ Pe men lo ek piik ekii silmin wumb kin, men lo ek piik polmun wumb ok, Jiisas kii sinjing. "Nimbil erang nim nge ekii silmin wumb men tok o l elmin wumb o l ei mil enanmin? En enim angil penj mu lang kin kuni nonmun."

⁶ Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, "Ek keimi ni tor kindilim wu Aisaiya ek keimi nipi enim kin ngum. Enim o l endi piilmin ba o l eipi elmin wumb kin Gos ek yi mil Aisaiya mon enim kin pulum: "Wumb ei na embe ninim ei gupu e le embe ambil tonu kindilmin. Ba en enim noman tuk e le kin na kin konu turii mil molmun.

⁷ Wumb ei men tok, na Gos kin elmin ba ei wii mil elmin. Nga en enim nge men to lmun kengip ek ei, wumb nge men tok kengip ek Gos nge ek keimi mon."

⁸ "Wumb en enim Gos kengip ek dinga ei si kindik kin, en enim wu elmin o l minj ambil gii ninmin," pa nim.

⁹ Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, "En enim Gos nge kengip lo ek ei ambil gii ninarik si kindilmin; ba en enim noman e le nge ekii silmin," pa nim.

10 “Yi mił, wu Moses lo ek yi ninim,

‘Nim arnim manim ek ningil ei piikin, nga ekii sinjii. Nga wu endi eim arim mam kin ek kis nimba, wu ei kulmba,’ pa nirim.

11 Ba enim yi nilmin, ‘Wu endi eim ku ngumba wu, ei eim arim mam paki tumba; ba wu eim ek dinga nipi ngum ku ei, na Gos ngumbii, nip sinj,’ pa nilim.

12 Nga eim nge arim mam tel kin kapli nga paki tumbii ni kapli enermba mon.

13 Yi mił enim ok wumb elmin ol, ei enim enmin. Pe enim Gos ek ei ek wii mił si kindinmin ba, en enim ol kanim kanim pei yi mił enmin. Nga en enim nge kengip ek ei wumb eipi kin ngolmun ku.”

Epi Ei Erpi Wumb Er Penj Mondum

(Masyu 15:10-20)

14 Nga Jiisas eim wumb wii topu kin, eim wumb ei kin ek nipi ngum, “Enim na ek ei kom sek piik erik mulngii!

15 Epi wu ngenj torung molum epi ei, nga wu noman tuk pupu wu, ei to peni ermba ei kapli enanim mon. Ba wu noman tuk ele kis molum epi ei, tor opu wu ei minj kapli er penj mundmba.

16 Wumb endi kom sepi piim kin, am dinga piyanghi.”

17 Jiisas wumb ei si kindpi kin, ngii konu ele pum. Pe ekii silmin wumb Jiisas ek ekin ei pule piimin ninjing.

18 Jiisas ek nipi orung kindim, “Enim ek ei nimbil

erang pii pol tunanmin? Enim yi ku piinenjing min? Na ek ei enim piyei! Epi ngenj torung ele salim, epi ei nga wu ngenj ele tuk pupu nim kin, wu ei noman tuk ele penj mulermba mon!

19 Nimbil erang epi ei wu noman tuk ele tuk punermba mon! Ba kuni ei kirim ele tuk pupu, nga ekii se tor onum.” (Kunum ele, Jiisas kuni pei ka pei konj molum.) “Kuni ombu wumb nungii ei, wumb noman tuk ele er penj mundnermba mon!”

20 Pe eim ek yi nim, “Epi endi wu noman tuk ele molpu tor onum, ei minj erpi wumb noman tuk ele er penj mondnum.

21 Yi mił, epi wumb noman tuk ele molum, epi ei tor opu, yi mił enim.

22 Noman kis piik ni; ol kis erik; wu amb eipi ol kis erik; wumb eipi nge epi waning sik, wumb to konduk; wu amb eipi nge ngunduk; wumb nge epi kan bun bun kulk; ol kis kanim kanim erik; ek kend tok erik; wu amb ol kis ni piik noman ele yi erik; wumb kin noman kis piik ngok erik; wumb kin ek kis ni ngok en enim nge embe ambil tonu kindik kin, nilkeng sik erik; en enim noman kun pinerang kin, Gos kin piinenjing mon.

23 Epi ombu wumb noman tuk ele pepi kin, nga tor wang kin, epi ei wumb pei ol penj tui ei enim.”

Piniisiya Amb Jiisas Kin Pii

*Gii Nim**(Masyu 15:21-28)*

²⁴ Jiisas konu ełe si kindpi, pupu Taiya konu owundu ełe orung pum. Pupu kin, ngii endi nirik pum. Ei eim wumb kin koi ermbii ni piim; ba eim kapli enerim mon.

²⁵ Ba amb endi ek yi piipi, Jiisas mołum ni piipi, amb ei eim ambilam gui kis tuk mołum amb ni sikir opu, Jiisas mołum konu ełe ming gopsing pii pułum.

²⁶ Pe amb ei wumb tilap eipi kin eim Piniisiya konu ełe wumb kin Siriya konu ełe mołum. Mołum kin, amb ei Jiisas kin dinga kii sim, "Na ambilan gui kis mołum ei, nim kil ngo tor kindii!" pa yi nim.

²⁷ Nga Jiisas ek nipi yi nim, "Kumb se, sinim kangil kuni ok ngumun. Nim kangil nge kuni ei sikin owu kin ołup to ngonmun, ei mił enenjii mon."

²⁸ Ba amb ei ek nipi orung kindim, "Wu Owundu, nim ek ei keimi nin; ba owu peł mandi minj mołpu kin, kangil kuni orung mani pułum ei, owu nołum."

²⁹ Pe Jiisas ek ni orung kindim, "Yi mił nim ek yi mił nin, ei kapli, nim nga si kind orung ngii konu punjii! Gui kis ei nim ambilanim si kindpi pum," pa yi nim.

³⁰ Amb ni eim ngii konu ełe orung pum. Pupu kenim ni, ambilam ei eim peł ele pim. Peng kin, gui kis ei ambil ei si kindpi pum poru nim.

*Wu Endi Kom Ngum Wu**Endi Jiisas Er Ka Erim*

³¹ Pa Jiisas nga Taiya konu owundu ełe si kindpi, pupu, konu Sairon konu owundu ełe orung pum. Am pupu Di-ikapolis konu ełe pum. Pupu, noł gop Galilii mołum konu ełe mani pum.

³² Pe wumb wu endi Jiisas mołum konu ełe tu wunjung. Tu wuk kin, wu ei ek tingnarpki kin, kom ngopu, wu ei sik tu wunjung. Wumb Jiisas kin kii dinga sik yi ninjing. "Nim wu ei ambilan kin, kapli eim ek tengmba," pa ninjing.

³³ Jiisas wu ei kin, eł elip mendpił wumb mond si kindkił, eł elip mulnjunguł. Jiisas eim angil mong sipi, wu ei nge kom ełe embilim. Nga eim angil mong ełe jipambil topu, wu gupu anmbil ełe kindim.

³⁴ Jiisas kan tonu epin kind kanpi, eim gek dinga nim. Pe ei eim noman tuk ełe embin to piim. Piipi kin, ek yi nim, "Epipasa," ek puł yi mił pałim. "Nim kom nin gupu nin ei pirek nengli!" nim.

³⁵ Pe wu ei kom pirek neng piim. Nga eim anmbil ak tang kin ek tengim. Tangpi kin, wu ni ek ka nipi mołum.

³⁶ Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, "Oł ei yi enim pa ni wumb ni tor kindik, ba eim ek dinga nga ninim, ninerngii mon! Enim ek nik wumb ngonerei mon!" nim. Ba wumb ei ek dinga nga nik tor kindnjing.

³⁷ Nga wumb mund mong tum, ek ei yi ninjing, "Epi

kanim kanim eim erpi epi ka wii erim. Neng kin, wumb kom ngum wumb ei ek piinjing. Nga wumb anmbil ak topu pim wumb, ei ek tengnjing," pa ninjing.

8

*Jiisas Wumb 4,000 Wumb
Pei Kuni Ngum
(Masyu 15:32-39)*

¹ Kunum ele mandi erang kin, wumb pei Jiisas kin kulou nga tunjung. Tok kin, wumb ei kuni sinerim, wii mulnjung. Jiisas eim ekii silmin wumb, "Wei!" a nim. Neng, wangin kin, Jiisas enim kin ek nipi ngum.

² "Na wumb ei kin kaimb sind. Nimbil erang wumb ei kunum tekliki na kin mulnjung. Molk kin, akip wumb ei kuni sinaim.

³ Pe wumb ei kuni tum kin, na kindamb pungii; ba puk andlam ele ningil sendang kin, bok tungii mil palim. Wumb kopur konu turii ele onjung ku."

⁴ Pe Jiisas ekii silmin wumb eim kin ek nik orung, kindnjing. "Wumb molalmin konu ele sinim kuni ei jili sipin wumb ei kuni ngumun?" a ninjing.

⁵ Jiisas eim ekii silmin wumb ei kin kii sim, "Enim bres nimberii salim?" Nga ekii silmin wumb yi ninjing, "Bres angil orung nga ta! salim," pa ninjing.

⁶ Pe Jiisas ek dinga nipi, wumb pei ngum, "Enim mani mei ele mulei!" nim. Neng, molangin kin, Jiisas

bres angil orung nga ta! ei sipi, Gos kin prei erpi ngum. Pe eim bres ei sipi, eim ekii silmin wumb ei kin ngum. Ngang kin, eim ekii silmin wumb kuni sik, wumb pei molangin kin, wumb kuni mok tok ngunjung.

⁷ Jiisas ekii silmin wumb omu kembis kembis endeim endeim ni ku se mulnjung. Jiisas omu ei sipi, Gos kin prei erpi, ngopu, eim ekii silmin wumb omu sik, wumb mulnjung ei mok tok ngunjung ku.

⁸ Nga wumb ei kuni nunjung, ei kapli erim. Erang kin, kuni ei mend orung pei mulum, kuni ei sik gerenj kon angil orung nga ta! tu wunjung.

⁹ Wumb mulnjung wumb ei 4,000 pei pei mulnjung. Pe wumb ei Jiisas, "Pei!" nim.

¹⁰ Sikir, eim nol kanu ele kin, eim ekii silmin wumb kin, nol kanu ele sik puk, Dalmanusa konu owundu ele orung punjung.

*Lo Ek Ekii Silmin Wu
Kopur Jiisas Eim Jep Ol Ei
Erang Kin Kenmin Ni Piik, Kii
Sinjing.*

(Masyu 16:1-4)

¹¹ Lo ek ekii silmin wumb kombur ok, Jiisas kin ek ele opu mil enjing. Wumb ei ok, Jiisas ol ermba mil kenmin ni piik enjing. Wumb ei ok, Jiisas kin kii sinjing, "Jep ol ei epin konu nge sin andan tan, sin kenmin," pa ninjing. Wumb ei Jiisas ermba ol ei kenmin ni piik, kii sinjing.

¹² Jiisas eim noman tuk gui ele dinga gek nim. Nipi kin, eim ek yi nim, “Nimbił erang enim tilap wumb ei akip jep oł ei eramb, kenmin ninmin? Na ek keimi nind, na enim wumb tilap ei kin jep oł endi kaplı enermbii mon!” pa yi nim.

¹³ Nga eim wumb si kindpi, nga noł kanu ele tonu pupu, noł gop ele orundung pum.

Yiis Ni Epi Ende Ek Ekin Ei Kengip Nge Lo Ek Ekii Silmin Wumb Kin King Eros Mułum.
(Masyu 16:5-12)

¹⁴ Jiisas nge ekii silmin wumb orung tok, bres ni epi endi sik tu wunarik wii onjung. Ok kin, bres endeim mendpił mer kanu ele tuk sim.

¹⁵ Nga Jiisas eim enim kin ek dinga nipi ngum, “Enim piik kun erik kan poł tok mułngii. Lo ek ekii silmin wumb nge bres yiis kin, Eros nge bres yiis kin, epi bres tonu opu owundu ołum epi ei erim pii kun erngii. Ek pułe yi mił, wumb oł kis aninga elmin ba ekii se oł kis ei tonu opu owundu elim.

¹⁶ Pe Jiisas ekii silmin wumb en enim kin ek nik piinjing, “Sinim bres endi sinalım,” pa ninjing.

¹⁷ Pe Jiisas ei piipi, ek yi nipi, eim ekii silmin wumb ngum, “Nimbił erang en enim ek nik piik piik enmin ei, ‘Sinim bres sinalım,’ ninmin? Pe en enim noman pinalım, mił piik enanmin min? Nimbił erang enim noman tuk ele dinga palım?

¹⁸⁻¹⁹ Enim ningił ele palım ei epi kinenjing min? Enim konu palım ei enim ek piinanmin min? Enim ek ei wakin tok si kindnjing min kunum endi na bres angil orung sip, wumb 5,000 mulnjung ei na kuni ngamb nunjung? Enim kuni ngunjung kuni ei, gerenj kon nimberii orung tu wunjung?” “Engki endeim nga tał,” pa yi ninjing.

²⁰ Nga kunum endi na wumb 4,000 wumb pei kuni ngunj ei enim kuni mend orung enim gerenj kon nimberii tu wunjung?” Eim ekii silmin wumb yi ninjing, “Gerenj kon angil orung nga tał tu wunjpun,” pa yi ninjing.

²¹ Jiisas ek nipi ekii silmin wumb ngum, “Enim oł ei pii poł nga tunanmin min?”

Beseira Konu Ele Wu Ningił Tumbun Mułum Wu Ei, Jiisas Er Ka Erim.

²² Nga Jiisas kin eim ekii silmin wumb Beseira konu ele tor punjung. Pe wumb kombur wu ningił tumbun wu endi, Jiisas mułum konu ele tu wunjung. Wumb ei ek dinga nik, Jiisas wu ei angil embilang ka ermba ninjing.

²³ Jiisas wu ningił tumbun mułum wu ni angil embilim. Jiisas wu ei sipi, konu owundu ele tor sipim. Sipang kin, eim jipambił topu, ningił ele kindpi, eim angil tonu ambilim, pe wu ei kii sim, “Nim epi endi kan min?”

24 Pe wu ei tonu kindpi kenim. Kanpi kin, ba “Wumb ei ond mił angk mołmun,” pa nim.

25 Jiisas nga wu ei ningił ełe embilim. Pe wu ei dinga kenim ni, wu ningił ei ka mułum. Mułang kin, epi pei kanpi poru nim.

26 Jiisas wu ei kindang kin, eim nge ngii konu ełe ba nge pum. Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Ninim wumb nge konu ełe punenjii,” pa nim.

Piisa Jiisas Nge Embe Nipi Peni Ełe Kindim

(Masyu 16:13-20, Luk 9:18-21)

27 Jiisas ekii siłmin wumb kin tor pupu, Sesariya Pili-pai konu ełe tuk pei punjung. Andlam ełe puk, Jiisas eim ekii siłmin wumb ek dinga nipi kii sim, “Wumb pei na embe nii niłmin?”

28 Pe eim ekii siłmin wumb yi ninjing, “Wumb kopur nim Jon wumb noł pendilim wu, pa niłmin. Nga wumb kopur nim Elainja, ok ek keimi ni tor kindilim wu,” pa ninjing. “Nga wumb kopur nim ek ni tor kindilim wu eipi endi mołun,” pa ninmin ku.

29 Jiisas ekii siłmin wumb ei kin kii sim, “Pe enim na nii pa niłmin?” Piisa ek nipi orung kindim, “Nim Krai, Gos mei konu ełe mani kindang orun wu,” pa nim.

30 Pe Jiisas ek dinga nipi yi mił nim, “Enim wumb eipi kin, na embe ni to kindnerngii, mon!”

Jiisas Ek Nipi, “Na Kolup, Nga Engmbii.”

(Masyu 16:21-28, Luk 9:22-27)

31 Pe Jiisas nga kengip ek mon kindpi nipi, eim ekii siłmin wumb kin ngum. “Na wu kingam mani mei ełe op, epi embin se andip, ngenj kumbii simbii. Nga kułmał kałiłmin wumb owundu kin, men tok elmin wu num tok, lo ek piik połmun wumb kin, wu kingam ei buł ngok, tok kundngii,” pa nim. “Kunum tekliki o pang kin, nga na angip konj tonu ombii,” pa nim.

32 Nga Jiisas ek puł nipi kun erpi wumb ngum. Pe Piisas Jiisas sipi tor pupu ek ngum, “Jiisas nim ek ei nin, ei kapli enanim,” Piisa yi nim.

33 Ba Jiisas ak topu eim ekii siłmin wumb kenim. Kanpi kin, wu Piisa ek ngum, “Nim Seisen Piisa kin mołun, ei si kind pui!” a nim. “Nim Gos noman ei nim pii poł tunan mon! Nim wumb noman ei mendpił piikin mołun,” Jiisas yi nim.

34 Nga Jiisas wumb pei eim kin ekii siłmin wumb kin wii tang, eim mułum konu ełe onjung. Eim ek nipi wumb ngum, “Wumb endi na kin ombii ni pimba wumb, ei eim nge embe ei ambil mani kindmba. Wu ei eim na ond peri ambil si mengpi, na ond konu ełe omba,” pa nim.

35 “Yi mił, wu endi yi mił enarpi, noman konj ambil gii nipi mułmba, wu ei eim noman konj ei sinermba mon.

Ba wu endi na kin piipi kin, na kin men topu ermba wu, ei eim nge noman konj si kindim kin, eim nga noman konj sipi kunum kunum ka mulmba.

³⁶ Yi mił, wu endi eim mei ełe, epi pei noman to piipi mulmba wu, ei eim noman konj ei sinenmba mon!" pa nim. Jiisas yi nim, "Mei ełe epi ei eim noman konj er simba mił nenj? Ei mon!

³⁷ Yi mił, wu ei epi nipe ngopu, eim noman konj sipi orung simba?

³⁸ Yi mił, pe kunum ełe wumb oł kis kanim kanim er molmun wu endi, na ek ei piipi nipi wumb ngumba wu ei, singambił erang mulum kin, ekii se wu kingam omba wu, ei eim kin singambił piipi ngumba ku. Na Jiisas kin Gos nge tilang ka wii ei kin nga Gos eim nge enjel ka wii pei omun kunum ei eni mił topu tilang ka wii ermba," pa nim.

9

¹ Pe Jiisas ek nga nipi wumb ngum, "Na enim kin ek keimi nip ngond. Wumb kopur ya ele angilmin wumb ei, nga kulerngii mon! Ba wumb ei Gos wumb tep enim noman dinga ka wii ei tonu onum ni keningii."

Jiisas Nge Ngenj Ete Epi Eipi Mił Tonu Om

(Masyu 17:1-13, Luk 9:28-36)

² Nga kunum endi angil orung nga endeim o pang, Jiisas Piisa kin Jon kin

Jeims wu kopur sipi komung owundu ele eim ei si tonu sipim. En enim minj molk kin, Jiisas nge ngenj ei nga endi eipi mił tonu om.

³ Wu kei ningil ełe kenjing ni, Jiisas wu endi eipi mił mulum. Nga eim nge alap ni epi ei tilang erang kin, ei kuru ka wii sim. Sipi kin, mei wumb endi alap ni epi kapli tilang yi mił enermba mon!

⁴ Pe wu tał Elainja kin Moses teł tor wangil kin, Jiisas kin ek tengnjing.

⁵ Piisa eim Jiisas kanpi kin, ek yi nim, "Ek emb tołum wu! Sin ya ele molmun ei ka wii. Sin ngii tekliki tekmin. Tekmin ei, ngii endi nim nge, nga ngii endi Elainja nge, nga ngii endi Moses nge; sin ngii pei tekmin," pa nim.

⁶ Yi mił erang kin, wu kei mund mong enjing. Pe Piisa eim nipe ek endi nimba ei piinerim.

⁷ Pe kupu endi opu wu kei pandi tum. Gos ek tuk kupu mul ełe tor om, "Ei nam nge kingam; na eim kan ka wii piind. Enim eim ek piiyei!" pa yi nim.

⁸ Pe sikir kan orung orung kind kenjing ni, wu endi eipi kinenjing mon. Ba Jiisas endeim mendpił minj mulum.

⁹ Nga komung ei si kindik kin, mani wangin kin, Jiisas ek dinga nipi wu kei ngum, "Epi ei enim kenjing oł ei, enim wumb endi kanik kin ei ninerngii mon! Pu molk kin, ekii se wu kingam mani mei ełe opu, kolpu kin nga angpi, nga tonu orung ba.

10 Yi mił, nga wu kei ek ei ambil gii nik mulnjung. Molk kin, en enim ek nik piik piik enjing, ek ei, “Kolpu, nga angpi tonu ba,’ pa ninim, ei ek nipe ek ninim?” ni piik piik enjing.

11 Nga wu kei Jiisas kii sinjing, “Nimbił erang men lo ek piik polmun wumb yi ninmin ei, Elainja ek ni tor kindilim wu ei kumb se omba?”

12 Nga Jiisas ek nipi wu kei ngum, “Ei keimi, Elainja ok opu epi pei er ka ermbe nge omba. Nimbił erang, ek endi eipi mer Gos mon ok pulk, ełe palim, ei yi ninim? ‘Wu kingam eim ngenj kumbii sipi kulmba kunum ei, wumb eim kin buł ngunjung?’”

13 Ba na ek nip enim ngond, wu Elainja eim om poru nim. Neng kin, wumb en enim noman ełe eim kin oł kanim kanim enjing ei, Gos ek ok pulk, yi mił ninim.”

Kangil Endi Gui Kis Tuk Pim Ei, Jiisas Er Ka Erim (Masyu 17:14-21, Luk 9:37-43a)

14 Jiisas kin wu kei ekii silmin wumb mulnjung konu ełe orung onjung. Wangin kin, ekii silmin wumb kin wumb pei kulou tok mulnjung. Nga lo ek piik nilmin wumb kopur ek dinga nik, Jiisas nge ekii silmin wumb ei nge ek mił ngunjung.

15 Nga wumb molk kenjing ni Jiisas om. Wang kin, wumb ei sikir puku sinjing. Sinjing kin, wumb ei Jiisas mułum konu ełe sikir puk

kin, Jiisas kanik kin yi ninjing, “Nim on?” a ninjing.

16 Pe Jiisas eim ekii silmin wumb kin kii sim, “Eim wumb ei kin enim nimbił oł erang enim gupu ełe ek mił enmin?” a nim.

17 Nga wu endi tuk wumb mulnjung konu mułum wu ei, Jiisas kin ek nipi orung kindim, “Ek emb tołun wu, nim na kangil gui kis endi tuk mułang kin, eim ek tingnalim. Na nim kin tu wund, ei nim er ka enjii,” pa nim.

18 “Nga kunum kunum gui kis ei kangil ei ambilpi, topu mani mei ełe kindilim. Pe gupu noł gupu ełe tor ołum kin, nga gupu mong giikir nipi kin, eim ngenj dinga punum. Nga na nim ekii silmin wumb kanip kin, kii sip ninj, ba wumb ei kapli er ka enenjing mon,” pa yi nim.

19 Jiisas ek nipi orung kindim, “Enim wumb pii gii pinalim wumb! Kunum nimberii na enim kin mułmbii? Kunum nimberii na enim ngenj kumbii kulmbii? Enim kangil ei na kin tu wei!” pa nim.

20 Nga wumb kangil ei Jiisas mułum konu ełe tu wunjung. Tu wunjung kunum ełe, gui kis ei Jiisas kanpi, kangil ei sikir to ak topu, kangil ei mani mei ełe kindang pepi, ak mak erim. Erim kin, kangil ni, gupu ełe jipambił mił epi kuru endi tor om.

21 Nga Jiisas kangil arim kii sim, “Kunum nimberii eim oł yi mił erim?” Arim ek

nipi orung kindim, “Kumb ok kangil kembis kin er pim.

²² Nga gui kis ei kangil topu, dup ele nin no! ele nin kindmbii ni erang kin, topu kundmbii ni erim. Ba nim sin kin kaimb sikin kin, paki tokun kapli er ka enjii!” pa nim.

²³ Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Nim pii gii nilan kin, kapli, nim epi ei pei silan,” pa nim.

²⁴ Sikir arim ek dinga nipi yi nim, “Na pii gii nind; ba pii gii ei kapli enanim. Nim na paki tunjii!” pa nim.

²⁵ Pe Jiisas kenim ni, wumb pei sikir ok kulou tunjung. Pe Jiisas gui kis ei ek dinga ni ngopu, “Pui!” nim. Neng kin, “Nim gui kis gupu ek tingnen kin, nim kom pirek ninan; na ek nipi nim ngond ei, nim kangil si kind pui! Nim nga kangi ei kin nga tuk punenjjii mon!” pa yi nim.

²⁶ Pe nga gui kis ei wii dinga topu, kangil ei kulii mi! kolpu pepi pum. Pe wumb pei yi ninjing, “Kangil ni kol-tum,” pa ninjing.

²⁷ Ba Jiisas kangil ni angil ele embilang kin nga konj engim.

²⁸ Ekii se Jiisas ngii konu ele tuk pupu, eim ekii silmin wumb minj molk, eim kin kii sinjing, “Nimbi! erang, sin gui kis ei si kindmin ei kapli enanim?” pa ninjing.

²⁹ Pe Jiisas eim ekii silmin wumb ek nipi ngum, “Gui kis ei prei erangin kin, mendpil kapli ermbe,” pa nim.

Jiisas Kunum Tal Ek Nipi Kolpu Nga Angpi Tonu Ba Nge Nim.

(Masyu 17:22-23, Luk 9:43-45)

³⁰ Jiisas kin eim nge ekii silmin wumb konu ei si kindik pendik puk, Galilii konu ele tuk punjung. Jiisas eim yi ni piim, “Wu endi na jili mo! ni piinerngii mon!” pa yi nim.

³¹ Nimbi! erang Jiisas ekii silmin wumb kanpi, eim kulmba nge kengip ek ei nge nipi ngum. Jiisas ek nga nipi ngum, “Wumb kombur na wu kingam mani mei ele op tonu onj; ba wu ei sik wumb opu erii wumb kin ngok kin, nga wumb ei na to kundngii. To kunduk, nga kunum tekliki na angip tonu ombii,” pa yi nim.

³² Ba eim kin ekii silmin wumb ek ei pii po! tunenjing. Tunarik kin, en enim singambi! kulk, Jiisas nga kii sinenjing mon.

Nii Eim Wu Owundu Molum?

(Masyu 18:1-5, Luk 9:46-48)

³³ Pe Jiisas kin ekii silmin wumb ok Kapaniyam konu ele onjung. Ok, ngii endi nirik pangin kin, Jiisas eim ekii silmin wumb ei kin kii sim. “Enim andlam ele ok, nipe ek mi! endi ninjing?”

³⁴ Ba eim ekii silmin wumb ek endi ninenjing. Nimbi! erang andlam ele ok yi ninjing, “Wumb nii sinim wu num mulmba,” yi ninjing.

³⁵ Pe Jiisas mani kan moŀpu kin, eim wu engki nga taŀ, 'Wei!' a nim. Nipi kin, ek nipi ngum, "Wu endi ei wu num mendpiŀ muŀmbii ni piim kin, eim embe to mani kindpi muŀmba. Wu ei ekii se wumb pei paki topu ngopu muŀmba," pa nim.

³⁶ Pe Jiisas kangil kembis endi sipi, tuk en enim mulnjung konu eŀe engndim. Pe eim kangil ei angil ambilpi kin, eim ek nipi wu kei ngum.

³⁷ "Wu endi na embe eŀe piipi kin, kangil kembis ei miŀ endi paki tumba wu ei, na paki tumba. Nga na paki tum kin, wu ei na mendpiŀ paki tunanim mon. Wu ei na Arnan paki tonum ei, na kindang onj, ei paki tonum ku.

Wu Ei Sinim Kin Opu Orung Enanim Wu Ei Sinim Wu Puŀ
(Luk 9:49-50)

³⁸ Jon ek nipi ngum, "Ek emb toŀun wu, sin kenjpin wu endi nim embe eŀe nipi, gui kis si tor si kindim. Ba wu ei sinim kin tep to kongun ende endnerim. Wu ei yi erang sin, 'Eim mon!' pa ninjpin."

³⁹ Ba Jiisas ek nipi Jon ngum, "Enim ei yi ninerngii mon! Wu endi na embe eŀe nipi, jep oŀ endi ermba wu ei, na kin ek kis sikir ninermba mon!" pa yi nim.

⁴⁰ "Wu endi sinim kin opu orung mulerim kin, wu ei sinim wu puŀ," pa nim.

⁴¹ "Yi miŀ, na enim kin keimi nip ngond, wu nii endi

enim kin kanpi noŀ ming endi enim kin paki topu ngumba wu ei, Kraiss nge kongun ei piipi kin, paki topu erim. Erim kin, wu ei eim nge kumep ngang simba ei am punermba mon."

Oŀ Kis Kanim Kanim Ei No-man Pii Gii Er Kis Mondŀum
(Masyu 18:6-9, Luk 17:1-2)

⁴² "Pe wumb kombur kangil pii gii to kis mundmun ni erngii wumb ei, num goltum eŀe ku owundu endi kan kulk, ep noŀ eŀe mani kindngii. Kindangin kin, na ek ni piik mulnjung kangil ei, ka muŀngii," pa nim.

⁴³ "Pe enim angil eŀe oŀ kis enjing kin, enim pii gii ei kis muŀmba. Kis muŀang kin, enim angil eŀe orung kopus si kindang kin, enim angil oŀ kis enerang, nim ka muŀngii. Mon pim kin, enim angil eŀe taŀ peng kin, enim dup konu kis eŀe pungii dup ei, kumbalim mon, piram nopu minj palilim.

⁴⁴ (Konu eŀe, 'Dup nopu nopu minj er moŀang kin, ei kumblermba. Nga ka Pisapis miŀ epi ei wumb ngenj eŀe noŀum ei, poru ninermba; ba enj enj nopu pimba.')

⁴⁵ Pe nga enim simb eŀe oŀ kis enjing kin, enim pii gii ei kis muŀmba. Kis muŀang kin, nga enim simb eŀe orung kopus si kindang kin, enim simb oŀ kis enerang, nim ka muŀngii. Mon pim kin, enim simb eŀe taŀ peng kin, enim dup konu kis eŀe pungii. Dup ei kumblermba, piram nopu minj palilim.

46 (Konu ɛle, ‘Dup nopu nopu er moɔang kin ei, kumblermba. Pe ka Pisapis miɔ epi ei wumb ngenj ɛle numba ei, poru ninermba; ba enj enj nopu pimba.’)

47 Pe nga enim ningiɔ ɛle oɔ kis enjing kin, enim pii gii ei kis muɔmba. Nga enim ningiɔ ɛle orung si kindang, enim ningiɔ ɛle oɔ kis en-erang, enim ka muɔngii. Mon pim kin, enim ningiɔ taɔ peng kin, enim dup konu kis ɛle pungii. Dup ei kumblermba mon, ba piraam nopu minj paɔɔim.

48 Konu ɛle, ‘Dup nopu nopu er moɔang kin, ei kumblermba. Pe ka Pisapis miɔ epi ei wumb ngenj ɛle numba, ei poru ninermba; ba enj enj nopu pimba.’

49 Yi miɔ, pe dup ɛle wumb pei nopu poru nimba, ei yi ep kusa miɔ.

50 Epi kusa ei, epi ka wii mendpiɔ. Ba ep kusa nge singin ei poru nim kin, kapli ep kusa ei nimbiɔ oɔ erpi kin nga singin simba? Ep kusa nge singin ei enim kin muɔang kin, kapli enim wumb eipi kin endeim endeim ni noman emin sek muɔngii.

10

Jiisas Amb Si Kindinmin Kengip Ek Ei Nipi Ngum (Masyu 19:1-12, Luk 16:18)

1 Jiisas eim konu ɛle si kindpi, orung pupu, orung Juriya konu owundu ɛle noɔ Joran pum. Pupu kin, wumb pei ok Jiisas muɔum konu ɛle

nga kuɔou tunjung. Jiisas eim nge oɔ yi miɔ erpi, nga Gos ek ka kengip ek nipi wumb ngum.

2 Men ek piik ekii siɔmin wumb kopur ok, eim ermba oɔ ei kenmin ni piik kii sinjing. “Sinim nge men kengip ek yi paɔim ni, wu endi eim amb sim ei kiɔip topu si kindmba min mon?”

3 Jiisas ek nipi orung kindim, “Ok Moses enim nipe pipe mon ek dinga nipi ngum?”

4 Pe wumb ek yi ninjing, “Moses eim kapli enim mon endi polk kin, amb kiɔip to si kindmin nik, mon endi polk kindik kin, kapli amb ei si kindngii,” pa nirim.

5 Ba Jiisas ek nipi orung kindim, “Nimbiɔ erang enim noman tuk ɛle dinga peng kin, kumb ok Moses lo ek dinga endi pultum. Puɔpu kin, enim noman ok wumb paɔɔim miɔ enim yi peng kin Moses mon yi poɔpu ngurum,” pa nim.

6 Ba kumb ok, Gos oɔ pei eririm kunum ɛle, Gos wu kin amb teɔ eririm ku.

7 Yi miɔ erang kin, nga wu ei arim mam taɔ si kindpi kin, eim ambim kin dam-biltpi ende pupu endeim miɔ muɔmba.

8 Pe nga wu amb taɔ ngenj ende miɔ simba. Yi miɔ ku, wumb taɔ nga ngenj taɔ nga pinermba mon. Wumb taɔ ngenj endeim miɔ pimba.

9 Yi miɔ Gos wu amb taɔ sipi, ende kindpi mundmba ei, wu min amb eipi endi to kiɔip tunermba mon!” pa

nim.

¹⁰ Nga ekii se ngii konu e le puk, epi e le Jiisas nge ekii silmin wumb, eim kin kii sinjing.

¹¹ Jiisas ek nipi orung kindim, "Wu endi ei ambim si kindpi, nga amb konj endi sim, wu ei eim ambim o k is erpi kin, eim amb kin kilip tonum.

¹² Nga amb ei eim wam si kindpi, eim wu eipi endi pupu kin, amb ei wam kin o k is erpi, wam kin kilip tonum.

Jiisas Kengip Ek Ka Nipi Kangil Ngum

(Masyu 19:13-15, Luk 18:15-17)

¹³ Nga wumb kombur kangil kembis Jiisas mu lum konu e le tu wunjung. Tu wuk kin, wumb ei kangil kembis ei embilmba ni piik, ba eim ekii silmin wumb kangil tu wangin wumb ei ek ngunjung.

¹⁴ Ba Jiisas o k is ei kanpi, eim noman kis piipi kin, ek nipi orung kindim. "Kangil kembis na ngangin kin enim ambil gii ninerngii! Ei yi mi l, wumb endi pii gii pim kin, kangil mi l yi Gos mo lum konu ka e le tuk pungii," pa nim.

¹⁵ "Na enim kin ek mendpil nip ngond. Wumb endi Gos sinim kin tep er mo lum konu e le, kangil e le kembis mi l yi sinerim kin, kapli Gos mo lum konu e le tuk punerngii mon mendpil!"

¹⁶ Nga Jiisas eim kangil kembis embilpi erim kin, kangil kembis ombu eim

angil ambilpi, kengip ek ka nipi ngum.

Wu Endi Epi Pei Salitim Wu

(Masyu 19:16-30, Luk 18:18-30)

¹⁷ Nga Jiisas angpi andlam e le pupu kin, wu endi sikir opu, Jiisas mu lum konu e le opu, mani simb e le gopsing pii polpu, ek nipi kii sim. "Nim ka wii ek mon wu, na nimbil o k erip, noman konj kunum kunum sip mu lmbii?"

¹⁸ Jiisas ek nipi orung kindim, "Nimbil erang nim na wu ka nin? Gos endeim mendpil ka mo lum," pa nim.

¹⁹ "Nim lo ek pei piilin: nim amb sikin, kilip tokun, amb eipi sinenjii; nim wumb nge epi waning sinenjii; nim ek kend tokun wu endi ngunen-jii mon! Nim ek kend tokun, wu epi eipi ni ngonenjii; nim arnim manim ek ningil ei piinjii! Piikin, arnim manim paki tunjii!"

²⁰ Nga wu ei ek nipi Jiisas ngum, "Ek mon wu, na kumb ok kangil kembis kin mo l ei, na lo ek pei piip kin, ekii sip poru ni l.

²¹ Pe Jiisas wu ei kanpi kin ka piipi ngopu, eim ek nipi wu ei ngum, "Nim epi endi kapli enenim. Nim nge epi pei sikin, wumb ngokun ku sinjii! Sikin, nim ku nin epi sinerang mo lmun wumb ei, ngunjii! Nim epin konu e le epi ka mendpil salim ei, sinjii! Nim na ond konu e le, ekii se onjii.

22 Yi mił, wu ei ek ei piipi kin, eim kumb dinga erim. Pe eim noman embin topu kin eim orung pum. Nimbil erang, wu ei epi pei salim wu.”

23 Nga Jiisas kanpi orung orung kind kanpi kin, eim nge ekii silmin wumb kin ek yi nim, “Pe wumb epi pei mani mei ełe salim wumb ei, kongun dinga wii erik Gos sinim tep er mołum konu ełe tuk pungii,” pa nim.

24 Pe Jiisas ekii silmin wumb Jiisas ek ei piik kin puku sinjing. Ba Jiisas ek nga nipi orung kindpi yi nim, “Na nge kingnan noł, wu endi Gos sinim tep er mołum konu tuk ba; ba ei kongun dinga erpi ba.

25 Pe kung kamil endi alap mui gal tundii ełe andlam ełe tuk ba; ba eim kongun dinga erpi ba. Yi mił ku, wu endi epi pei salim wu ei, kongun dinga wii mendpil erpi, Gos sinim tep er mołum konu ełe tuk ba.”

26 Jiisas ekii silmin wumb ek ei piik, puku sinjing. Sik kin, enim Jiisas kin ek nik kii sinjing, “Yi mił, wu nii kapli erang, noman konj kunum kunum sipi mulmba?”

27 Pe Jiisas eim ekii silmin wumb kin kan kanpi, ek nipi ngum, “Ei wumb en enim kapli enermba mon, ba Gos eim kapli ermba. Gos eim mendpil epi kanim kanim kapli pei ermba.”

28 Ba Piisa ek nga nipi Jiisas ngum, “Kani! Sin epi pei

si kindpin, nim kin ekii se onjpun.”

29-30 Pe Jiisas ek nim, “Na enim kin ek mendpil nip ngond, wumb endi na kin Gos nge ek ka ei piik kin, ngii konu ełe si kindik; engnjing noł si kindik; einjing noł si kindik; menjing noł si kindik; ernjing noł si kindik; kingenjing noł si kindik; aka pin kuni si kindik; na nge kongun erngii onmun kunum ełe, Gos epi 100 pei ngopu orung kindmba. Ya mani mei ełe mulngii kunum ełe, Gos eim enim kin ngii ni, angim ni, aim ni, mam ni, kangil ni, aka pin kuni ei, Gos enim ombu kin pei orung kindpi ngumba. Ngang kin, wumb kombur wumb ei kin oł embin tui erik ngungii ku. Nga kunum ekii se, noman konj sik, konj kunum kunum mulngii.

31 Ba wumb kombur wu owundu mołmun kumb se mołmun wumb ei, ekii se nga wumb wii mił mulngii. Ba wumb kombur wumb wii ekii sik mołmun wumb ei, ekii se kunum ełe, kumb se wumb num mulngii.

*Jiisas Ek Nipi Kunum Tek-
liki Eim Kulmba*

*(Masyu 20:17-19, Luk
18:31-34)*

32 Wumb Jerusalem konu ełe pungii pendik, andlam ełe punjung. Pe Jiisas andlam ełe andpi sikir ok pupu, Jiisas ekii silmin wumb puku sinjing. Nga wumb ekii se onjung wumb tungu enjing. Jiisas eim ekii silmin wumb

engki nga tał sipi, orung sim kin, ek pule eim kin tonu omba ei, nipi ngum.

³³ Jiisas ek yi nim, “Enim piyei! Sinim Jerusalem konu ele tonu bin. Pe wumb wu kingam sipangin kin, ek emb tołmun wumb kin, Gos kulmał kalılmin wumb owundu kin ngungii. Ngok kin, eim wumb omba ni piik kin, kan ngok tok kundngii. Pe wu kingam ei sik, wumb eipi endi ngangin kin, tok kundngii nik, wumb eipi ngunjung.

³⁴ Nga eim wumb sik, ek kulsingii, jipambił tok, kepil tok kundngii. Tok kundangin kin, pepi kunum tekliki poru neng kin, angpi nga konj tonu omba,” pa yi nim.

Jeims Kin Jon Tel, El Elip Wu Owundu Mołmbuł (Masyu 20:20-28)

³⁵ Nga Sependii nge kingam tał, Jeims, Jon tel okuł, Jiisas kin yi ninjngil. “Ek mon wu, sil nim kin epi endi kii simbił nge onmbuł. Nim epi ei sil kin enjii!” pa ninjngil.

³⁶ Pe Jiisas ek nipi, wu tał ngum, “Na elip kin nimbił oł ermbii?”

³⁷ Pe wu tał Jiisas kin ek nikił orung kindinngil, “Nim ekii se king peł ele, tilang owundu ei ninim noman dinga sikin onjii kunum ei, kapli sil piinmbił ei nim sil wu tał endi sikin, angil tunding mundan kin, nga endi angil taring mundan mułmbuł,” pa ninjngil.

³⁸ Ba Jiisas ek nipi wu tał ngum, “Na kin ek ei kii simmbił ei elip ek ei pii poł tunanmbił. Elip kapli noł na nond noł ming ei, kapli nunguł min? Nga elip kapli na noł peł ele elip kapli pingil min?”

³⁹ Pe wu tał eim kin ek nikił, “Sil kapli ermbił.” Jiisas ek nipi wu tał ngum, “Keimi, ming ei na pe noł nond, elip ming ei kapli noł nunguł ku. Pe na noł peł ele, elip kapli noł pingil ku.

⁴⁰ Pe wumb nii endi eim na angil tunding min angil taring ele mułmba ei, na nge epi endi mon. Ba Gos ei eim peł ei eim ngumbii ni, er ka er mundum wumb ei ngumba.”

⁴¹ Nga Jiisas nge ekii silmin wumb engki orung ek ei piik, nga Jon kin Jeims tał kin noman kis piinjng.

⁴² Ba Jiisas eim ekii silmin wumb eim kin wii topu, “Wei!” pa nim. Eim ek nipi wu kei ngum, “Enim pininmin, wumb embe mołum wumb num ei, tilap eipi ele pałim ei, en enim noman dinga to mani kindngii ei pałim. Pe en enim wumb owundu ombu tep dinga wii elmin.

⁴³ Ba oł ei enim kin tuk pinermba mon! Wu endi eim enim kin wu owundu mułmbii ni ermba ei, enim kin kongun wii paki tumba wu mułmba.

⁴⁴ Pe wu endi enim kin wu owundu endeim mułmbii ni ermba, wu ei eim enim wumb pei kin kongun wii

paki tumba,” pa nim.

⁴⁵ “Nimbił erang wu kingam eim yi ku, eim opu wumb eim kin kongun paki tungii nipi onerim, mon! Eim opu wumb paki tumba nge om. Opu kin, ond peri ele kolpu, eim noman konj ka ngopu, wumb pei nga sipi orung simba nge om.”

Jiisas Wu Endi Ningił Tumbun Mułum Wu Ei Er Ka Erim.

(*Masyu 20:29-34, Luk 18:35-43*)

⁴⁶ Pe Jeriko konu ele onjung. Jeriko konu ele si kindpi pupu kin, Jiisas ekii silmin wumb kin, wumb pei eim kin punjung. Puk kin, Barsimeiyas, Tiimeiyis nge kingam ei, ningił tumbun mołum wu ei, andlam wer ele mołpu, wumb ku ni epi ei kenim nipi silim.

⁴⁷ Nga Jiisas Nasares konu ele wu ei orum eim piipi kin, eim wii dinga topu, “Nim Jiisas, nim Deipis nge kingam. Nim na kin kaimb si ngo!” pa nim.

⁴⁸ Nga wumb pei wu ei ek ngok yi ninjing, “Nim ek tingnerii!” Ba eim nga wii dinga topu, “Nim Deipis nge kingam, nim na kin kaimb si ngo!” pa nim.

⁴⁹ Pe Jiisas eim opu yi nim, “Enim wii tangin kin, wangli!” nim. Pe wumb wu ningił tumbun mułum wu, ei wii tunjung, “Nim noman dinga pimba. Nim angkin po! Jiisas eim nim wii tonum,” pa ninjing.

⁵⁰ Kapli, pe eim konduk si kindpi kin, eim sikir engim. Angpi kin, Jiisas mułum konu ele pum.

⁵¹ Pe Jiisas wu ei kin ek nipi ngum, “Na nim kin nimbił oł ermbii?” Wu ningił tumbun mułum wu ei, ek nipi ngum, “Ek mon wu, na ningił er ka eran, kenmbii,” pa nim.

⁵² Jiisas ek nipi orung kindim, “Nim po! Nim pii gii je erang kin, nim ningił ele ka enim.” Pe wu ningił tumbun mułum wu ei, sikir erang ka mułang kenim. Kanpi kin, wu ei Jiisas andlam pum konu ele, ekii se pum.

11

Jiisas Jerusalem Konu Ele King Mił Pum

(*Masyu 21:1-11, Luk 19:28-40, Jon 12:12-19*)

¹ Pe Jerusalem konu ele mandi ok kin, Bespeis kin Besanii konu ele mandi komung Olip ele tor onjung. Pe Jiisas eim nge ekii silmin wu tał kindang punjnguł.

² Jiisas eim ek nipi wu tał ngum, “Elip pukuł, konu ele keningił konu ele mandi mołum. Pe sikir keningił ni kung dongkii wumb mulenjung kung endi kan kuł pendnjing ei, na kin tu wunguł,” pa nim.

³ “Pe wu endi elip kanpi, ‘Elip ei nimbił erang enmbii?’” a nim kin, kapli elip yi ningił, ‘Sił wu owundu tu weł!’ a neng kin onmbuł. Ekii se eim kung dongkii

sikir sipi ya orung kindmba," pa nim.

⁴ Kapli wu tał pukuł, kenjingił ni kung dongkii endi kan kuł pendnjing. Kung ngii ondu efe pendnjing pim ei, kan si kindkił nga tu wunjnguł.

⁵ Nga wu kombur mandi angk, ek nik ngunjung. "Elip nimbil oł erang kung dongkii ei kindangił punum?" a ninjing.

⁶ Nga wu tał ek nikił wumb ngunjnguł, "Jiisas ek nim mił ninjingił." Nengił kin, kung dongkii wumb, "Kung kapli se!" ninjing.

⁷ Pe efe elip kung dongkii wał ya Jiisas mołum konu efe tu wunjnguł. Tu wukuł kin, konduk tukuł ei peł efe singił. Pe Jiisas kung dongkii efe tonu pupu mułum.

⁸ Pe wumb pei konduk gulk, andlam efe mundnjung. Pe nga wumb kombur ond onguł tok tu wuk, andlam efe mundnjung ku.

⁹ Nga wu amb pei Jiisas pum konu efe kumb se punjung. Nga wumb kombur ekii se punjung ku. Nga wumb pei puk kin wii dinga tunjung, "Wu owundu onum," pa ninjing. "Gos wu owundu ei kin eim noman ka ngumba. Eim Gos nge embe owundu efe onum!"

¹⁰ Gos sinim noman ka ngopu, eim kingam wu owundu Krai kindang opu, sinim konu orung orung tep ermba nge onum. Kumb ok, kupam Deipis sinim tep elim mił, yi ermba nge

onum. Gos embe ambil tonu kindinmin." pa ninjing.

¹¹ Pe Jiisas Jerusalem konu efe om. Opu kin, men ngii owundu efe nirik pupu kin konu efe kan andpi, pupu kin epi kanim kanim kanpi poru nim. Ba konu eni mani pupu poru nim. Konu pou neng Jiisas eim ekii silmin wumb engki nga tał sipi Besanii konu efe pum.

Jiisas Ek Nipi Ond Mong Tunermba Nim
(Masyu 21:18-19)

¹² Nga kunum endi, Besanii konu efe si kindik, nga Jiisas kuni tum.

¹³ Nga eim kenim ni ond pik endi turii mił engim. Pe Jiisas kenim ni, ond onguł pei mułum ni kenim. Kanpi pupu kin, "Ond mong, kurup simbii," ni piim. Ond engim konu efe, eim ond mong endi eim kinerim mon! Onguł mendpił mułum. Nimbil erang, ond pik mong tunalim kunum ei mułum.

¹⁴ Pe Jiisas ond ei nipi ngum, "Nim ond mong nga tunenjii mon!" pa yi nim. Pe Jiisas ekii silmin wumb ek ei piinjing.

Jiisas Men Ngii Konu Efe Kil Ngopu Si Kindim
(Masyu 21:12-17, Luk 19:45-48, Jon 2:13-22)

¹⁵ Wumb Jerusalem konu efe punjung. Pe Jiisas men ngii konu efe andaring mandi pum. Pupu, kenim ni wumb men ngii konu efe andaring mandi wumb, kei nin ku onguł sik mong top

ełmin, epi pei wumb tu wuk ya epi top erik, er muljung wumb ei Jiisas pupu, to kindang kin, konu eipi eipi tor si kindang punjung.

¹⁶ Pe Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, “Epi top ei Gos ngii mandi tu wuk enerngii mon!” pa yi nim.

¹⁷ Jiisas kengip ek nipi ngum, “Gos ek yi mił wumb kombur ok pulk yi ninim, na ngii ei kin wumb yi mił ningii, ‘Na ngii ei prei nge konu ełe er mułmba,’ yi ningii; ba enim wumb ek ei piinarik sik, wumb koi erik, epi waning sik erik nge ngii mił enmin,” pa nim.

¹⁸ Nga kulmał kalilmin wumb owundu kin, ek emb polmun wumb ombu kin, Jiisas enim epi ei piik, en enim andlam endi kuruk Jiisas tumun ni piinjing. Wumb ombu Jiisas kin mund mong enjing. Nimbil erang wumb pei Jiisas nge kengip ek piik, puku sik, tungu enjing.

¹⁹ Nga konu pou neng, Jiisas ekii silmin wumb kin Jerusalem konu ełe si kindik punjung.

*Ond Pik Kengip Ek Endi
(Masyu 21:20-22)*

²⁰ Pe kupiiring okrii, Jiisas kin eim ekii silmin wumb andlam ełe puk kenjing ni, ond pik kulii erim. Ond onguł kin dumbuł kin pei kulii er poru nim.

²¹ Nga Piisa eim oł endi erang piipi kin, eim yi nim, “Ek emb tołun wu, keniyol!

Ond Pik ei nim ek ngon, ond ei kulum.”

²²⁻²³ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim Gos kin pii gii nik molk kin, oł ei enim kapli erngii,” pa nim. “Na ek keimi nga nip enim ngond. Pe wu endi kapli komung ei ek neng kin, kapli pupu mani ep noł ełe ba. Pe wu endi eim noman tał pinermba mon, ba eim pii gii ełe mendpil pimba. Pe eim ek ei kapli peni ełe omba. Nga epi ełe tonu omba ei, wu endi ek nim mił mendpil pimba.

²⁴ Yi mił erang, ełe nge na enim kin ek nind, kunum ełe enim prei erik, epi endi simin ni kii sinjing kin, kapli enim pii gii nik epi ei singii. Sik kin, prei erik, kii sik, epi ei enim singii.

²⁵ Nga kunum ełe enim angk prei erangin kin, wu endi enim kin oł kis erpi nim kin, enim wu ei oł kis ei kapli si kindngii. Yi mił, enim Ernjing Gos ei epin konu ełe mołum, eim enim noman kis kapli kil ngopu si kindmba ku,” pa nim.

²⁶ (“Ba enim wu endi oł kis ei si kindnenjing kin, kapli Erinjpin Gos enim noman oł kis ei kil ngopu si kindnermba mon ku,” pa nim.)

*Jiisas Nge Noman Dinga
Nii Ngolum*

(Masyu 21:23-27, Luk 20:1-8)

²⁷ Wumb Jerusalem konu ełe nga orung onjung. Wangin kin, Jiisas men ngii konu ełe nirik andpi mułum kin, wumb kulmał kalilmin wumb

owundu kin, mon ek tołmun wumb kin, men ngii kongun ełmin wumb ombu ei Jiisas mułum konu ele onjung.

²⁸ Wumb ok Jiisas kin ek nik ngunjung, “Nim nipe noman dinga peng oł ombu en? Pe wumb nii nim noman dinga ngang, kongun ombu mił en?” a ninjing.

²⁹ Jiisas ek nipi ngum, “Na enim ek endi kii sip ngumbii. Enim na ek nik ngunjung kin, ek ei nga na enim nip orung kindmbii. Ei na kongun noman dinga peng enj mił ei nimbii ku.

³⁰ Ya noł wu Jon wumb noł pendilim oł ei; Gos nge oł min mei ele wumb nge oł?” Jiisas ek nipi, “Ek ei nik orung kindei!” pa nim.

³¹ Pe wumb en enim ek yi ni piik piik enjing. “Pe sinim epin konu ele epi ninjpin kin, kaplı Jiisas yi nimba, ‘Enim nimbil oł erang enim Jon pii gii ninanmin?’ a nimba.

³² Pe nga sinim wumb ek epi ninjpin kin, ek ei kaplı enermba mon.” Nimbil erang en enim wumb pei mułangin kin, mund mong enjing. Wumb pei Jon eim Gos ek ni tor kindilim wu ni piinjing.

³³ Pe wumb Jiisas kin ek nik ngunjung, “Sin piinanmin.” Pe Jiisas ek yi nim, “Na yi ku enim kanip nind, na noman dinga peng yi kongun enj pa nip, ninermbii mon,” pa nipi wumb ngum.

Jiisas Ond Mong Pin Ek Ekin Nim

(Masyu 21:33-46, Luk 20:9-19)

¹ Jiisas ek ekin topu wumb ngopu eim ek yi nim, “Wu endi eim kan ond mong pin endi telim. Tałpi, kung gui torung er pok erim. Erang kin, ming owundu endi yi mił er sepi kin, ond mong tangpi tuk kindmba nge erim. Erpi kin, tep ngii endi tuk ele takpi sim ku. Ond mong pin ei sipi wumb kongun, ‘Erngii!’ nipi, wumb kin kindim. Kindpi kin, eim pupu konu turii endi pum.

² Tengingii kunum mandi erang kin, eim kongun wu endi kindang pupu, ond mong wumb kongun er mulnjung konu ele pum. Eim yi ni piim, ‘Ond mong pin kuni kombur numbii. Nop sipip, ku simbii,’ ni piim.

³ Pe wumb wu ni ambil gii nik, kepil tunjung. Tok kin, nga wił kindangin orung pum.

⁴ Pe nga, eim kongun wu endi nga kindang om. Wu ei yi ku tok kin, peng to tokun tunjung. Nga wu ei kin oł kis enjing.

⁵ Pe nga eim kongun wu endi nga kindim. Kongun wumb erik molk, wu ei to kundnjung. Pe nga kongun wumb pei kindang onjung. Pe enim wumb kopur tok, nga enim wumb kopur tok kundnjung ku.

⁶ Pe eim kingam endeim mendpil mułum. Mołpu kin, eim kingam ei eim noman

piim. Piipi kin, ekii se mendpił, eim nge kingam ei kindang, pupu wumb ond mong pin kongun er mulnjung konu ełe pum. Pupu kin, ek yi nim, 'Nam nge kangı ei ek nimba ei kom singii,' pa yi nim.

⁷ Ba ond mong pin kongun ełmin wumb en enim ek nik piik, piik enjing. 'Kingam eim arim nge epi eim pei simba,' ni piinjing. 'Sinim sikir to kondpun kin, ond mong epi ei sin sinim simin!' pa ninjing.

⁸ Yi nik kin, tok konduk sipik, ond mong pin torung ełe kindnjing."

⁹ Pe Jiisas ek nipi kii sipi wumb ngum, "Pe ond mong pin ei arim opu kin nimbił oł endi ermbe? Eim opu kin eim ond mong pin kongun er mulnjung wumb ei to kundmba. Pe nga ond mong pin ei sipi, wumb eipi endi ngang kin, kongun er mulngii.

¹⁰ Enim ek mon endi mer poł pendnjing ei gernenjing min? Gos ek yi mił ninim,

'Pe ku ei ngii takilmin wumb si kindnjing kin ku, ei ku dinga ka wii mendpił, ngii ekin ełe engim.

¹¹ Gos owundu eim mendpił oł ei erang kin tonu onum, sin ei kan ka wii kaninmin.' "

¹² Jiisas ek ei wumb piik nik ełmin wumb owundu ei pupun, Jiisas ambił gii nimin ni piinjing; ba wumb mund mong enjing. Wumb piinjing

ni Jiisas ek neng kin, en enim konu ei si kindik punjung.

Ku Takis Silmin Ei Kii Sinjing

(Masyu 22:15-22, Luk 20:20-26)

¹³ Lo ek piik ekii silmin wumb kombur kin, Eros wumb kopur kin Jiisas mułum konu ełe punjung. Puk kin, wumb ei en enim ek endi nik Jiisas simin ni piik punjung.

¹⁴ Pe wumb ei ok Jiisas kin ek dinga nik, "Ek emb tołun wu, sin piinmin nim ek keimi nikin nikin en wu. Pe nim wu endeim noman ngonan. Nim wu endi noman peng ek ninmin mił ninan. Nga wu embe pinalim mił ninan mon? Gos ek keimi mendpił minj nikin, wu amb pei ngon. Nim piin ei sinim ermin mił nenj? Ei kaplı sinim wu num Siisa yi mił Rom tep ełmin wu owundu mił, ku takis ngumun min mon? Sinim kaplı ngumun min sinim ngunermin?"

¹⁵ Jiisas ek kend tok ełmin wumb ei piim. Piipi kin, Jiisas ek nipi ngum, "Nimbił oł erang enim na kin ek ak mak enmin? Pe kom ku end tu wuk, na ngangin kin, ei kenmbii," pa nim.

¹⁶ Wumb kom ku sik tu wunjung. Tu wangin kin, Jiisas wumb ei kin kii sim, "Ei min men mił ku ei nii nge?" Pe wumb ek nik orung kindnjing, "Ei Siisa nge."

¹⁷ Pe Jiisas ek nipi orung kindim, "Epi Siisa nge epi ei Siisa ngungii! Gos nge epi ei

Gos eim ngungii!" Pe wumb ek ei piik pii pol tunarik kin, piik kun enenjing.

*Wumb Kolk Nga
Angnalmin
(Masyu 22:23-33, Luk
20:27-40)*

¹⁸ Wumb kolk nga konj punalmin ni piilmin wumb kopur Jiisas mułum konu ełe onjung. Wumb tilap ei men ek eipi mił yi niłmin, 'Wumb kolk nga konj punalmin.' Wumb ei, Jiisas kin kii sinjing.

¹⁹ "Ek emb tołun wu, Moses lo ek yi mił połpu sinim ngum. 'Pe wu endi kułum kin, eim kangil endi mulerim ba, eim ambim ei mołum. Mołum kin, amb ei eim angim sipi kin, kangil endi mengpi ngumba.

²⁰ Pe wu angim angim angil orung nga tał mulnjung. Molk kin, wu kumna ei amb sim wu ni kułum ba, kangil endi mengnerim.

²¹ Pe angim ekii amb ei sipi kin, nga wu ei kułum, ba kangil endi mulerim ku. Pe nga angim tuk ei, amb ei eim sim, ba nga eim kułum ku.

²² Yi mił wu angim angil orung nga tał angim ei, amb endeim ei ku sik punjung; ba kangil endi mengnenjing mon. Angim angim ni pei kulnjung. Kolk kin, ekii se mendpił amb ei kułum ku.

²³ Pe kunum ekii se kulnjung wumb nga angk tonu ongii kunum ei, amb ei wu nii simba? Amb ei wam nii, nim piin min? Wu angim

angil orung nga tał amb endeim sinjing," pa ninjing.

²⁴ Jiisas ek nipi ngum, "Gos ok pultum ek ei, enim pii pol tunarik mołmun. Pe enim Gos epi dinga ermba, ei enim piinanmin. Pe enim ek ninmin ei, kun pinalim mon.

²⁵ Wumb kulnjung wumb angk tonu ongii kunum ełe, wu amb sinerngii mon, ba Gos enjel epin konu ełe mołmun mił ei yi ku mułngii.

²⁶ Ba ek ei wumb kulii wumb nga angk tonu ongii; enim Moses nge mon mer pultum pałim ei kenjing min? Dup endi ond kembis ełe dup num ek poł ei Gos nipi wu Moses kin ngum,

'Na wu Eiparam nge Gos, wu Aisak nge Gos, wu Jeikop nge Gos,' pa yi nim.

²⁷ Gos wumb kulii wumb nge Gos mon! Gos wumb konj mołmun nge Gos mołum. Gos wumb eim kin pii gii ninjing wumb ei, Gos noman konj nga, en enim ngang konj mułngii. Enim ek ei kun mendpił pinalim mon," pa nim.

*Gos Ek Dinga Kumna
Mendpił*

*(Masyu 22:34-40, Luk
10:25-28)*

²⁸ Nga men kengip ek tołum wu endi opu moł piipi kin, Jiisas wumb kin ek mił enjing ni orung kindpi ka erim. Pe wu ei Jiisas kii sim, "Lo nipe lo kumna mendpił ka wii pałim?"

²⁹ Jiisas ek nipi orung kindim, "Lo ek kumna yi mił

pa'im. 'Enim Esrel wumb pei enim piingii! Sinim Erinjpin Gos Owundu ei sinim Gos ei endeim mendpił, sinim nge Owundu mołum.

³⁰ Nim Gos kin noman ka pei mendpił ngokun, "Nanim Gos," nikin mulnjii. Ninim noman tuk ełe poru Gos kin ngokun; nga nim noman pei Gos kin ngokun, nim noman dinga pei Gos kin ngokun er mulnjii,' pa nim.

³¹ Nga lo endi ei yi mił: 'Nim wumb eipi noman ka ngunjii ei, ni ninim noman ka ngon mił yi ngunjii.' Nga lo eipi endi lo tał ei kamb mani kindnanim mon," pa nim.

³² Pe ek emb tołun wu ek nipi Jiisas ngum, "Ek mon wu! Nim ek ka nin keimi mendpił, Gos endeim mendpił mołum. Eim Owundu mołum. Gos eipi endi mołum, mon!

³³ Sinim eim kin noman ka pei ngumun; sinim noman tuk ełe pei ngumun; sinim noman dinga eim kin pei ngumun; sinim wumb mołmun noman ka ngumun. Pe sinim lo tał ei piipin kin sin sinim lo tał ei ekii se punjpin kin, kapłi oł ei erpi wumb kułmał kałmin kanim kanim pei to mani kindim," pa nim.

³⁴ Nga Jiisas piim ni, wu ei ek ka nipi orung kindim. Jiisas wu ei kin ek nipi ngum, "Nim Gos sinim kin tep er mołum konu ełe mandi mołun," pa nim. Yi mił, nga wumb endi Jiisas kin nga kii sik mund mong erik mołmun.

Krais Eim Nii?

(Masyu 22:41-46, Luk 20:41-44)

³⁵ Pe nga Jiisas men ngii mołpu, kengip ek nipi wumb ngum, "Nimbił erang kengip ek tołmun wumb ei Krais ei opu, wumb paki tumbii ni, omba wu ei Deipis nge kingam mendpił mołum?" pa ninmin.

³⁶ "Gos Gui Ka neng, Deipis kin ek nim,

'Owundu nipi, na owundu ninim mił, nim na angil tundung orung mulnjii. Molkun kin, ekii se nim opu orung wumb na sipi, nim simb ełe mandring kindamb kin, nim opu orung wumb to mani kindnjii,' pa nim.

³⁷ Deipis ei eim 'Owundu' ninim; nimbił erang Owundu Deipis nge kingam mendpił mołum ninim?" Pe wumb tilap owundu molk kin, eim ek ei piik kin ka piinjing.

Jiisas Lo Ek Kengip Tołmun Wumb To Mani Kindim

(Masyu 23:1-36, Luk 20:45-47)

³⁸ Pe Jiisas kengip ek ni ngopu yi nim, "Enim lo ek piłmin wumb kan kun erik mułngii. En enim alap olt tałpin endmin ni piłmin. Puk kin, en enim wumb kanik kin, 'Mułeiyu,' nik kin wumb ei kułou tołmun konu ełe mołmun.

³⁹ Nga en enim konduk olt kindik kin men ngii kumb ełe mułngii ei ka piłmin. Nga en

13

enim kuni owundu nołmun ei, en enim puk peł kumb ełe mułmun ni ka piłmin ku.

40 'Wumb ombu amb ngii konu bin ni piłmin.' Amb wengin mołmun konu ełe pułmun. Puk kin, amb epi ngii konu epi mołum ei, pei sik poru niłmin. Nga en enim ek kend tok prei olt ełmin. Erik kin, ekii se kunum, Gos wu ombu epi embin tui endi wu kei kin ngumba."

Amb Kurpu Endi Gos Kin Epi Endi Ngum
(Luk 21:1-4)

41 Nga Jiisas men ngii konu ełe ku sim konu ełe wumb ku tu wuk ming ełe kindiłmin konu ełe mandi mułum. Pe wumb ku sim wumb, ku pei ngunjung.

42 Pe nga amb endi wam kultum, amb ku kurpu mułum ni, ku kundii kembis ei endeim mił sipi kindim.

43 Nga Jiisas nge ekii siłmin wumb eim wii topu kin, "Wei!" nim. Nga eim enim kin ek nipi ngum, "Na ek keimi nipi enim ngond, amb ku kurpu eim wam kułum amb ei, ku owundu tuk kindnim. Kindim, amb ei wumb ku pei men ngii ełe ku tołmun ming ełe tu wujung wumb ombu, amb ei to mani kindim.

44 Pe wumb pei en enim ku pei sałim, ba mer ming ełe pei kindnałmin. Ba amb ei eim ku pei pinerim, ba eim ku pei tuk kindim. Kindpi kin, pe eim nga kuni sipi nupu ermba, ku sinałim," pa nim.

Men Ngii To Kis Ermba
(Masyu 24:1-2, Luk 21:5-6)

1 Pe Jiisas men ngii si kindpi, tor pupu kin, Jiisas ekii siłim wu endi ek nipi, Jiisas ngum, "Ek mon wu! Kani! Ku owundu ka wii nin ngii ka wii ka wii mołum," pa nim.

2 Nga Jiisas ek nipi orung kindpi yi mił nim, "Nim ngii owundu ombu kan min? Pe ku endi tonu ku ełe pałim ku ei, ekii se pei to mani kindngii," pa nim.

Epi Embin Tui Pei
(Masyu 24:3-14, Luk 21:7-19)

3 Jiisas tonu komung Olip ełe mułpu, men ngii owundu orung engim ni kenim. Pe Piisa, Jeims, Jon, Endru wu kei mendpił molk kin, eim kin kii sinjing.

4 "Nim ek nikin sin ngon, ei kunum nenj oł embin tui ei tonu omba? Nipe oł endi kumb se tonu omba sin pimin? Epi ombu pe mandi tonu omba min?" pa ninjing.

5 Pe Jiisas ek nipi ekii siłmin wumb ngum, "Enim kanik kun er mułngii! Mon pim kin, wu endi enim ek kend topu ngopu tor simba.

6 Wumb pei ok, 'Na embe Kraiss,' ningii. Nik kin, ek yi ningii, 'Na wu ei mendpił ond,' pa ningii. Nik kin, wumb pei ek kend tok ngok tor singii.

7 Nga ekii se, enim wumb opu erngii ei piik kin, wumb opu erngii ek poł omba ei

piik kin, en enim tungu en-
erngii! Ei epi tonu ongii, ba
poru nimba kunum ei, poru
ninanim.

⁸ Yi mił, wumb tilap endi
puk, wumb tilap endi kin
opu erngii. Wu king tilap
endi puk, wu king endi
kin opu erngii. Nga konu
orung kopur konu kopu
tumba. Kopu tang kin,
wumb kuni simba. Epi ei
amb endi kangil mengmba
erang ngenj kumbii sinmin,
yi mił pepi ba,” pa nim.

⁹ “Ba en enim mandil kan
kun erik mulngii! En enim
wu num ek ei kos piimba.
Pe enim men ngii konu tu
wuk enim kepil tungii; enim
kin nin tep elim wu owundu
mulngii konu ele, tu wungii
enim. Na ek ka nik wumb ei
ngok kin, na kongun yi mił
erngii,” pa nim.

¹⁰ Pe wumb tilap eipi eipi
wumb pei Gos ek ka nengin
kin, ele ok endi piyangin kin,
ekii se mul mei poru nimba
kunum ei, ol embin tui tonu
omba nim.

¹¹ Pe wumb kombur enim
sik tu wuk, kos ele tonu
tu wujung kin, enim mund
mong kulerngii. Kularik kin,
sinim ek nipe ek nimin no-
man yi to piinerngii mon!
Kunum ele, Gos enim kin ek
ei pei nipi enim ngumba ei,
enim nik tor kindngii. Nim-
bil erang, ek ei enim mendpil
ni tor kindnerngii mon. Ba
Gos Gui Ka enim kin ek ei
nipi ngumba.

¹² Wumb enim engnjing
sik, kos erik nga to kundngii.
Ernjing, kingenjing kin opu

orung erik to kundngii. Pe
kingenjing, arim mam ni opu
orung erik, to kundngii.

¹³ Wumb pei enim kin no-
man kis piik ngungii; na
ek enim piik molmun, ol ei
erngii. Ba wu endi na kin
pii gii dinga peng mulum
kin, kunum ele poru nimba
kunum ei, Gos eim sipi orung
simba.”

*Epi Kis Mendpil Tonu
Omba
(Masyu 24:15-28, Luk
21:20-24)*

¹⁴ “Ba enim epi ei keningii,
konu er kis ermba, epi kis
ei konu ka molpu konu en-
gmba. Wu endi ek ei gerim
kin, ka piyangli! Kunum ele
Jura wumb muljung, tungu
puk, tonu komung ele sikir
tonu pungii.

¹⁵ Pe wu endi ngii tonu
ele molpu kin, nga sikir
mani pupu eim epi ngii nirik
molum, epi endi sinermba
mon.

¹⁶ Nga wu endi aka pin
molpu kin, kan ak topu sikir
pupu, konduk endi sinermba
mon ku.

¹⁷ Kaimb mendpil singii
amb kangil mundii mondun-
mun ei, nin amb kangil am
ngok kunum ei, wumb ei
kaimb sik ngungii.

¹⁸ Pe enim prei erangin
kin, konu jii nimba kunum
ei, ol ei nge tonu onermba
mon.

¹⁹ Kunum ele, ol embin tui
owundu kumb se tonu omba.
Kumb ok, Gos epi pei eririm
kunum, pei o pum; nga pe
yi ku ol embin tui ei nge
ok tonu oneririm. Ekii se

oġ embin tui, ei yi ku tonu onenmba.

²⁰ Nga Gos Owundu eim kunum ele aninga kopur wak tulaŋ kin, wu amb pei kunum ele poru nilangin. Ba eim nge ni mundum wumb ni piipi kin, kunum ele aninga kopur wak topu kindang moġmun.

²¹ “Nga kunum ele wu endi moġpu yi nimba, ‘Kenei! Krai ya ele moġum. Krai wuġ ele moġum,’ yi nimba. Wu ei enim kin ek yi nimba, enim pii gii ninerngii mon.

²² Pe Krai ek miġ ek kend tok ningii. Nga ek kend tok ni tor kindiġmin wumb ok kin, jep oġ kanim kanim nin, oġ kanim kanim erngii ku. Keimi kapli erim kin, Gos mundum nipi wumb ek kend tok singii nge, erngii.

²³ Ba enim kan kun erik muġngii! Na ek pei enim kin ok nip poru ninj oġ ei nge, endi ekii se tonu om kin, enim pii poġ tungii.”

*Ekii Se Wu Kingam Omba
(Masyu 24:29-31, Luk 21:25-28)*

²⁴ “Ba kunum ele oġ embin tui pupu poru neng kin, pe eni emii pimba; nga oi tulaŋ enernba mon ku.

²⁵ Nga muġ ele, kanjip pei mani ongii. Nga kupu muġ dinga epi moġum epi ei oġup ermba.

²⁶ Nga kunum ele, na wu kingam ekii se kupu muġ kin, ele mani ombii ni enim keningii! Kanik kin, na no-man dinga wii kin nga tulaŋ ka wii kin mani ombii.

²⁷ Nga kunum ele, Gos nge eim enjel pei kindang, ongii. Ok kin, eim nge wu amb pei kuġou topu mundum wumb eim konu ele orung orung pei sipi orung simba. Sipi kin, mei konu ekin orung orung pei, sin epin konu ele orung orung pei sipi orung simba.”

²⁸ “Enim ond pik ele ek ei piingii. Kunum endi ond angii ele noġ moġpu, onguġ konj tonu opu, nim kin enim piingii ei, konu eni ba kunum tonu onum ni piingii.

²⁹ Ei miġ, ekii se na ek nind miġ epi yi tonu omba keningii. Enim piingii, eim mandi opu kin, ngii ondu ele moġum ni piingii.

³⁰ Na ek keimi nip enim ngond! Wu amb pei kulerngii kunum ele, na ek nind miġ epi yi tonu omba.

³¹ Kupu muġ kin mei teġ poru nimba; ba na ek ei poru ninernba mon,” pa nim.

*Wu Endi Kunum Ele Kin
Eni Ele Ni Piinanim
(Masyu 24:36-44)*

³² “Ba wu endi kunum ele kin, eni ele ni piinanim mon. Gos enjel ei epin konu ele moġmun, ei pii poġ tunanim. Nga Gos kingam yi ku, pii poġ tunanim. Ba Arim Gos mendpiġ pii poġ toġum.

³³ Enim kan kun erik kui erik muġngii! Enim piinan-min kunum nenj oġ ei tonu omba.

³⁴ Ei yi miġ, wu endi eim ngii konu ele si kindpi kin, konu eipi orung pum. Pupu kin, eim kongun wumb eim

nge epi ombu tep er muŋgii, ni kongun wu endeim endeim ni ngum. Ngopu kin, ngii ondu eŋe tep er muŋmba wu, ei eim tep ka er muŋmba.

³⁵ Yi miŋ, enim tep ka erik muŋgii! Enim piinanmin ngii arim kunum nenj orung omba. Emii pang omba min, tinga omba min, kupiiring okrii kei kultu wii toŋum kunum eŋe omba min, ei enim pii poŋ tunanmin mon.

³⁶ Mon pim kin, eim sikir opu, kenmba ni enim or pek muŋgii.

³⁷ Nga ek ei enim nip ngond, ei na wumb pei nip ngunj, ei enim tep ka wii erik kin, kui erik muŋgii!" pa nim.

14

Wumb Owundu Jiisas To Kundngii

(Masyu 26:1-5, Luk 22:1-2, Jon 11:45-53)

¹ Pe kunum taŋ opu pang, ekii se 'Pasopa Kuni Owundu' kunum endi sim. Nga kuŋmaŋ kaŋiŋmin wumb owundu kin kengip ek niŋmin wumb yi ninjing, "Sinim nimbil oŋ erpin, Jiisas kin ek kend nipin kin, Jiisas ambil gii nipin, to kundmun?" a ninjing.

² Yi miŋ wumb ek yi ninjing, "Sinim oŋ ei kunum owundu salim kunum ei, en-ermin mon. Mon pim kin, wumb opu tonu sik erngii."

Amb Endi Jiisas Peng Eŋe Kopung Kindim

(Masyu 26:6-13, Jon 12:1-8)

³ Nga Jiisas eim Besanii konu eŋe pupu, Saimon ok kinj nang pirim, ngii konu eŋe pum. Pupu moŋpu kin, kuni noŋmun peŋ eŋe muŋang kin amb endi om. Opu kin, amb ei ming ka wii endi sipi tu wum. Tu wupu kin, ming ei mur ka wii, ku owundu puŋum ming ei, topu gaŋ tum. Topu kin, kopung ka wii sipi, Jiisas peng eŋe kindim.

⁴ Ba wumb kombur mulnjung wumb ei noman kis piinjing. Wumb en enim ek ni piik piik enjing, "Nimbil erang kopung muru ka wii ei wii bein to kindnim?" ninjing.

⁵ "Pe sinim wumb top erei nipin ngumun, ei ku 300 miŋ simin. Sipin kin, wumb kurpu moŋmun wumb ei ngumun." Nik kin, amb ei kin ek ngunjung.

⁶ Ba Jiisas yi nim, "Enim amb kanik, wiik tei!" a nim. "Enim nimbil erang noman embin tui eim kin ngonmun? Ei na kin oŋ ka enim.

⁷ Kunum kunum wumb kurpu enim kin moŋmun. Kunum kunum enim wumb kurpu kin paki tumun ni piinjing kin, kapli paki tei! Ba na enim kin kunum kunum mulermbii mon. Muleramb kin, enim na kin paki tungii miŋ nenj?" pa nim.

⁸ "Amb ei epi kapli ermbe miŋ erim. Amb eim kopung muru ka wii sipi, na ngenj eŋe

keřim ei na kuřmbii oř erim.

⁹ Nga na enim kin ek keimi nind! Ei konu orung orung pei wumb Gos ek ka nik ngungii. Epi nipe amb eim erim miř nik ngangin kin, wumb pei piingii ku!”

Juras Jiisas Opu Orung Wumb Ngum

(Masyu 26:14-16, Luk 22:3-6)

¹⁰ Pe kunum eře, Jiisas ekii siřmin wumb engki nga tař mulnjung konu eře, wu endi embe Juras Eskeriyas eim pupu, kuřmař kaliiřmin wumb mulnjung konu eře pum. Pupu kin, eim Jiisas sipi, opu erii wumb ngumba nge pum.

¹¹ Nga en enim ek ei piik Juras Eskeriyas ek nim miř piik, ka piinjing. “Pe eim kom ku ngumun,” pa ninjing. Pe Juras, “Jiisas sipi, kuřmař kaliiřmin wumb ngumbii,” ni yi piim.

Jiisas Pasopa Kuni Eim Ekii Siřmin Wumb Kin Kuni Num

(Masyu 26:17-25, Luk 22:7-14,21-23, Jon 13:21-30)

¹² Nga kunum kumna kunum bres yiis punařim kunum ei, tonu om. Kunum eře, kung siipsiip wař to konduřmun ku. Kunum eře Jiisas ekii siřmin wumb Jiisas kin yi ninjing, “Sin nim kuni Pasopa jii er ka er semin nunjii?” pa ninjing.

¹³ Nga Jiisas wu tař kindang punguř nge punjnguř. Pe eim ek yi nipi wu tař ngum, “Eřip konu owundu eře wu endi noř ming owundu eře

noř kuřpu tumba konu eře, eřip kurkuř ba konu eře, eřip ekii se punguř.

¹⁴ Nga ekii se pukuř, eim ngii endi nirik pum kin, eřip ngii arim kin ek yi miř ningiř, ‘Ek mon wu yi nim, ngii palting jii seng, na ekii siřmin wumb kin kuni Pasopa numbii?’

¹⁵ Nga eim kapli andan topu, konu owundu ton-drung palting eře tuk peř simba eře, er kun er kindang, simba eře sinim kuni er ka er singiř.”

¹⁶ Pe Jiisas ekii siřmin wu tař punjnguř konu eře owundu sim. Seng kin, epi kanim kanim Jiisas ek nim miř kenjngiř. Pe wu tař kuni Pasopa er ka enjngiř.

¹⁷ Nga konu pou neng, Jiisas eim ekii siřmin wumb sipi tu wum.

¹⁸ Nga peř eře kuni nok molk kin, Jiisas eim yi nim, ‘Na ek keimi nip enim ngond, enim mořmun wu ei endi, na sipi opu orung wumb ngumba wu ei, na kin kuni ende nonum.’

¹⁹ Pe Jiisas ekii siřmin wumb en enim, noman embin tum. Tang kin, pe wu endi nii nik eim kii sinjing, “Na min?” pa ninjing.

²⁰ Pe Jiisas ek yi nipi ngum, “Enim wu angii orung orung nga tař endi eře mořum. Wu ei nam kin ming eře bres ende kindinjpiř.

²¹ Yi miř, na wu kingam oř embin tui tonu omba, ei Gos ek eře ok polk pendik miř ninim. Wu kingam ei topu

tonu kindim wu, eim kaimb mendpil sim. Kapli, wu ei mam wu ei mengnerim!" pa nim.

Jiisas Kuni Eim Ekii Silmin Wumb Kin Num
(Masyu 26:26-30, Luk 22:15-20)

²² Nga en enim kuni noł molk kin, Jiisas eim bres endi sipi, eim prei erpi Gos ngum. Ngopu kin, bres engin topu, eim ekii silmin wumb kin ngum. Ngopu kin, ek yi nim, "Enim Sei! Ei na nge ngenj mił."

²³ Pe eim ming wain endi sipi kin, prei erpi, Gos ngum. Ngopu kin sipi, eim ekii silmin wumb kin ngum. Pe wumb pei noł nunjung.

²⁴ Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, "Ei miyem mił ei, Gos ei kumb ok eim wumb ek mendpil nirim ek ei pułe, akip tonu onum. Ei yi mił, na miyem ei bein tamb kin, wu amb pei paki tumba. Pułe yi mił, na kuls kin, mei wumb pei paki top ngumbii," pa nim.

²⁵ "Na ek keimi nip enim ngond, na nga noł wain ei nga nonarip pup kin, nanim noł wain konj endi Gos mołum konu ełe nga numbii," pa nim.

²⁶ Nga wumb golang nik, puk tonu komung Olip ełe tonu punjung.

Piisa Jiisas Buł Ngumba Nge Nin
(Masyu 26:31-35, Luk 22:31-34, Jon 13:36-38)

²⁷ Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, "Enim pii gii ei pei

dinga mulerang kin, enim tungu pungii. Gos ek ok połmun ek ei yi mił ninim, 'Kung siipsiip tep mołum wu ei to kundangin kin, kung siipsiip konu ełe eipi eipi pungii.'

²⁸ Ba nam nga angip tonu bii, pe na pup ok, Galilii konu ełe bii. Enim na kin ekii sik ongii," pa nim.

²⁹ Pe Piisa ek yi nim, "Kapli, wumb pii gii pei dinga mulerim kin, na pii gii ei dinga mułmba. Wumb kombur tungu puk kin, ba na tungu punermbii mon!" pa nim.

³⁰ Pe Jiisas ek nipi Piisa ngum, "Na ek keimi nip nim ngond, akip emii pimba kunum ełe, kei kultu wii tunermba kunum tał ninim kin, nim na embe kunum tekliki kii sengin, ni tor kind-nenjjii," pa nim.

³¹ Ba Piisa ek dinga nim, "Na nim kin ende kułmbii, ba na nim embe nip koi en-ermbii mon mendpil!" pa nim. Pe Jiisas ekii silmin wumb pei yi minj ninjing.

Jiisas Gesemanii Konu Ełe Mołpu, Prei Erim
(Masyu 26:36-46, Luk 22:39-46)

³² Pe puk konu endi ełe tor punjung, konu ei embe Gesemanii. Nga Jiisas ekii silmin wumb ek nipi ngum. "Enim ya ełe mułngii! Nam prei ermbii!"

³³ Pe eim Piisa kin Jeims kin Jon sipi, eim kin punjung. Pe eim noman tuk ełe embin

tang piipi eim kis mendpil piim.

³⁴ Pe eim ek nipi wu kei ngum, “Nam noman tuk eke embin tonum. Nam kulmbii ni piind,” pa nipi wu kei ngum. “Enim ya ele molk kin, tep ka erik mulngii!”

³⁵ Pe eim aninga kopur pui mił erim. Pupu kin, mei eke mani pupu kin prei erim. Na kulmbii ni piim kin, ngenj kumbii owundu ei na kin si kindmba.

³⁶ Jiisas yi nim, “O Arnan, nim epi pei kapli enjii, ni piind. Nim na ming ei oł embin palim, na oł embin tui ei si kindnjii, ba nim na noman eke ekii se enenjii mon! Ba ninim noman eke yi enjii.”

³⁷ Pe eim pupu, kenim ni eim ekii silmin wumb or pinjing. Nga Jiisas eim ek nipi Piisa ngum, “Saimon, nim or palin min? Nim kunum endeim kapli na kin tep mulenjii min?”

³⁸ Enim tep ka kun erik molk kin, prei erngii! Mon pim kin, epi endi enim ermba epi ei kan simba. Keimi, noman tuk gui ei dinga piinim, ba ngenj ei dinga pinalim.”

³⁹ Pe Jiisas nga pupu kin prei erim. Pe prei ei ok erim mił, eim nga prei ei nge nga erim ku.

⁴⁰ Pe Jiisas nga opu, ekii silmin wumb or pinjing konu opu, kenim ni or pek mulnjung. Eim ekii silmin wumb en enim ningil embin tum. Tang kin, pe en enim ek nipe ek nimin ni piinenjing.

⁴¹ Nga Jiisas nga kunum tekliki pupu kin, nga orung om. Opu kin, ek nipi ekii silmin wumb ngum, “Enim or pek kor molmun min? Ei kapli, pe kunum ei na wu kingam mani mei eke sik, opu orung wumb noman kis piik wumb ngonmun.

⁴² Enim angangin kin sinim pamin! Kinei! Wu na nipi kindmba wu, ya mandi onum.”

Juras Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb Ngum
(Masyu 26:47-56, Luk 22:47-52, Jon 18:3-12)

⁴³ Pe Jiisas ek nipi mulang kin, Juras sikir opu, wu ei Jiisas ekii silmin wu angil orung orung nga tał, ei nge wu endi eim om. Pe wumb tilap owundu eim kin onjung. Onjung kin, wumb ei tui nin kepil ambil sik onjung. Wu owundu kulmal kalilmin wumb kin, wumb mon tołmun wumb kin, men tok kongun wumb kindangan onjung.

⁴⁴ Pe wu endi Jiisas sipi, opu orung wumb wu ei oł erpi, nipi wumb kin ngum, “Pe na wu endi kin gupu top nop ninj, wu ei Jiisas. Enim ambil gii ningii! Enim tep ka molk sik sipngii!” pa nim.

⁴⁵ Pe Juras opu Jiisas mulum konu ele pupu kin, ek yi nim, “Ek emb tołun wu!” Pe eim Jiisas gupu topu num.

⁴⁶ Pe wumb pei Jiisas ambil gii ninjing.

⁴⁷ Ba en enim enjing konu eke wu endi mandi angpi

mulum wu ei, tui kepera sipi tor sipi, kulmał kalilim kongun wu endi topu, eim kom kopispi mani kindim.

48 Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, “Enim na singii wangin kin, pe enim tui ambilk enmin ei, waning wu endi mulum mił ambił gii ningii enmin min?”

49 Kunum kunum na enim kin men ngii ele ende mołpun, na enim ek emb top top enj, ba enim na ambił gii ninenjing,” pa nim. “Ba Gos ek ka ok pulk ele, ek nim mił ei mendpił keimi tonu om.”

50 Pe Jiisas eim ekii silmin wumb tungu puk, konu eipi eipi puk kin, en enim Jiisas buł ngunjung.

51-52 Pe kangi wu gał ei Jiisas pum konu ele ekii se pum; ba eim alap kuru endi ngenj ele telim. Pe wumb eim ambił gii nimin ni enjing; ba eim alap kuru ei si kindpi, eim ngenj wii si kindpi tungu pum.

Wumb Jiisas Kos Enjing

(Masyu 26:57-68, Luk 22:54,55,63-71, Jon 18:13-14,19-24)

53 Pe wumb Jiisas sipi, kulmał kalilimin wu mulum konu ele sipnjing. Pe wumb kulmał kalilimin wumb kin mon tołmun wumb kin men tok kongun wumb pei ok kulou tunjung.

54 Pe Piisa Jiisas pum konu ele ekii se pum. Ba pupu kin mandi punerim mon; eim turii mił pupu mulum. Eim pupu kin, wu kulmał kalilimin wu ei kung gui ele tuk pum.

Pupu kin, pe tep elmin wumb molk kin, eim dup piipi kin konu ele pele erpi mulum.

55 Pe wumb kulmał kalilimin wumb kin Jura wumb owundu pei ok, wumb kopur wii tangin ok kin, ‘Jiisas oł nimbił oł erim ei ni piimin,’ ninjing. Ek pułe nik kanik, Jiisas to kundmun ni piinjing; ba en enim oł endi kan sinenjing mon.

56 Pe wumb pei ek kend tok, ‘Jiisas oł yi erim,’ nik ninjing. Ba en enim ek ei dinga punerang kin, en enim ek ende punerim mon.

57 Pe wumb kopur angk, ek kend tok, Jiisas kin ngok ninjing.

58 “Sin piinjpın Jiisas yi mił nim, ‘Na nam men ngii wumb angil kin tekning, ei nam erip kis mundmbii. Nga kunum tekliki mendpił na ngii endi tekmbii, ba wumb angil ele teknałmin mon! Enim wumb ngii ei nge kunum kapli teknerngii!’ yi nilim,” pa ninjing.

59 Ba ek ei ninjing ei, opu ende punerim mon.

60 Nga wu kulmał kalilim wu ei wumb tuk ele angpi, Jiisas kii dinga sim. “Nim ek endi nikin, orung kindnenjii min? Ek nipe ek wumb nim ngenj ele ek ambiltmin?” pa nim.

61 Ba Jiisas ek endi nipi orung kindnerim. Pe wu kulmał kalilim wu ek nga nipi ngum, “Nim Gos kindim wu Krai, Gos kingam mendpił min?”

⁶² Pe Jiisas ek nim, “Ei na mendpił. Nga enim keningii ni na wu kingam mani mei ełe op, Gos tonu mołum konu ełe angıl tundung orung dinga wii ei pang mułmbii. Pe na tonu kupu muł epin konu ełe mołup, ombii,” pa nim.

⁶³ Pe kułmał kalıim wu ei eim kis piipi kin, eim konduk piltan topu yi nim, “Sinim wumb kopur wii tamin ok elim oł ei, nga ninerngii mon!”

⁶⁴ Eim Gos kin ek nipi kis mondpu, Gos embe to mani kindim ei, enim piik poru ninjing. Pe enim er piinmin mił nenj?” Wumb pei Jiisas tungii ek yi mił ninjing, “Enim oł kis endi erim, eim kułangli,” pa ninjing.

⁶⁵ Pe wu kopur tumun! Ke nik, jipambił tok enjing. Pe enim alap endi sik, ningił kum tunjung. Tok kin, Jiisas enim angıl kin tok, yi ninjing, “Nim pe ek keimi mendpił niłin wu, nii kepıi tonum?” Pe tep elmin wumb sipik, eim angıl kin tunjung ku.

Piisa “Jiisas Ei Na Kinał,”

Nim

(Masyu 26:69-75, Luk 22:56-62, Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Piisa mer mandring mułum, kung gui tukrung ełe mułum. Pe wu kułmał kalıim wu nge kongun amb endi om.

⁶⁷⁻⁶⁸ Pe eim kenim ni Piisa dup piipi mułum. Pe amb ei opu, Piisa dinga kanpi ek nim, “Nim yi ku Jiisas kin Nasares konu ełe andkin

mułun,” pa nim, “Na mon! Na piinand! Na nim ek nin ek pułe ei na piinand.” Pe eim kung gui ondu mandi ełe anda pum. Pang kin, kei kultu endi wii tum.

⁶⁹ Pe kongun amb Piisa kenim ni, nga amb ei ek nga wumb mandi muljung wumb nipi ngum, “Wu ya mołum wu ei, wumb tiłap ende,” pa nim.

⁷⁰ Ba eim nga ek dinga nim, “Mon!” Nga ekii se nga wumb Piisa kin ende muljung, wumb ek ninjing, “Keimi, nim wu ei kin tiłap ende, nim Galilii konu wu mendpił,” pa nim.

⁷¹ Pe Piisa ek dinga wii nim, “Na ek keimi mendpił nind! Na enim ninmin wu ei, na piinand.”

⁷² Pe sikir kei kultu kunum tał wii tum. Pe Piisa piim ni Jiisas yi nim mił piim, “Kei kultu kunum tał wii tunerang kin, pe nim ek kunum tekliki ninjii, ‘Nim na kin piinand.’” Pe Piisa eim ke dinga wii nim.

15

Jiisas Pailos Mułum Konu Ełe Mułum

(Masyu 27:1-2,11-14, Luk 23:1-5, Jon 18:28-38)

¹ Nga kumb kupiiring ok, wumb kułmał kalıimin wumb kin men kengip ek tołmun wumb kin men tok kongun wumb kin Jura wumb owundu pei ek endi ninjing. Pe wumb Jiisas kan tok, Pailos Rom tep elim wu

owundu mułum konu ełe, sipnjing.

² Pe Pailos eim Jiisas kii sim, "Nim Jura wumb nge king mołun min?" Jiisas ek nipi ngum, "Nim ninim ek yi mił."

³ Pe wumb kułmał kałiłmin wumb eim kin ek pei nik ngunjung.

⁴ Pe Pailos nga Jiisas kii sim, "Nim ek nikin orung kindnjii min? Nim kani! Wumb nim kin ek pei ninmin," pa nim.

⁵ Ba Jiisas ek nga nipi orung kindnerim. Yi erang kin, Pailos kom sepi piim.

"Jiisas Ond Peri Ełe Nil Tei!" Nim

(Masyu 27:15-26, Luk 23:13-25, Jon 18:39-19:16)

⁶ Pe kung ngii pei Pa-sopa kunum ei, kuni nołmun kunum ei, Pailos eim kan ngii pałiłmin wumb endeim ni nipi kindiłim. Wumb en enim wu endi nik wii tangin kin, kaplı Pailos eim wu ei mendpił en enim kin kindiłim.

⁷ Pe kunum ełe wu endi kan ngii ełe pim wu ei embe Barapas. Wu ei eim tep ełmin wumb kin opu erim kin, pe opu ełmin wumb kan ngii ełe pendik kindnjing. Wumb tilap ei opu erpi wu kopur to kundnjung.

⁸ Pe wumb pei ok Pailos mułum konu ełe, kanik ninjing. "Ok nim elin oł, ei ni pe yi enjii!" pa ninjing.

⁹ Pe Pailos ek nipi orung kindim, "Enim Jura wumb

na enim king ei en enim ngumbii min?"

¹⁰ Pe eim yi piim, "Kułmał kałiłmin wumb Jiisas kin no-man kis sek, kos ełe tu wumun," ni piim.

¹¹ Ba kułmał kałiłmin wumb owundu wumb paki tok nengin wumb yi ninjing, "Nim Barapas kindan wumb mołmun konu wangli!" pa ninjing.

¹² Pe Pailos ek nga nipi wumb ngum, "Pe enim Jura wumb nge king enim niłmin wu ei kin, nipe oł endi ermbii?" pa nim.

¹³ Wumb wii nga tu wunjung, "Eim ond peri ełe nil tei!" pa ninjing.

¹⁴ Pe Pailos ek nipi wumb ngum, "Nimbił erang? Nipe oł kis endi eim erim?" Ba wumb ek nik nga wii tunjung, "Eim ond peri ełe nil to!" pa ninjing.

¹⁵ Yi mił, pe Pailos wumb ek taki taki nipi, ka piingii ni piipi kin wumb ngum. Pe eim yi mił erim ei Barapas sipi, wumb kin kindang pum. Jiisas sipi, opu orung wumb mulnjung konu ełe ngum. Ngang kin, opu wumb ond peri ełe eim nil tumun, ni kepıi tok sipnjing.

Opu Wumb Jiisas Kin Ek Buł Morung Ninjing

(Masyu 27:27-31, Jon 19:2-3)

¹⁶ Pe opu wumb Jiisas sik, orung sipik tep ełmin owundu wu nge ngii konu ełe tuk sipnjing. Sipik kin,

opu wumb kopur wii tangin kin, pei onjing.

¹⁷ Nga opu wumb Jiisas konduk kundii endi kindnjing. Nga opu wumb peng kon endi kan gał mułum endi sik enjing, peng kon ei Jiisas peng ełe pendnjing.

¹⁸ Pe Jiisas tungii pendik yi ninjing, "O Jura wumb ei nge King," pa ninjing.

¹⁹ Nga opu wumb goł mił epi endi sik, Jiisas peng ełe kepil tunjung. Pe wumb eim jipambil tunjung. Pe en enim eim kin men tok kend tok mani molk kin, ka wii piinjing.

²⁰ Piik kin, pe Jiisas kin ek ngok poru nik, Jiisas konduk kundii si kindik, nga Jiisas eim konduk nga eim kin kindnjing. Kindik kin, pe Jiisas sipik, ond peri ełe tungii nge sipnjing.

Jiisas Ond Peri Ełe Nil Tunjung

(Masyu 27:32-44, Luk 23:26-43, Jon 19:17-27)

²¹ Nga wu endi Saimon, Sairiin konu ełe orung opu, kangi wu Aleksandir kin Ropus tał nge arim, opu konu owundu ełe tuk bii, ni om. Opu kin, pe opu wumb ek dinga yi ninjing, "Nim Jiisas ond peri ko wunjii!" pa ninjing.

²² Nga wumb Jiisas sipik, konu endi tor sipnjing konu ei embe Golkasa. Sinim embe ei ak topun yi ninmin, "Konu wumb peng embil konu."

²³ Nga wumb kopur Jiisas wain kin ond mong kindnjing epi ei Jiisas ngungii nge tu wunjung; ba Jiisas ei epi nunerim.

²⁴ Pe opu wumb Jiisas ond peri ełe nil tunjung. Pe eim konduk ni epi ei opu wumb en enim mok tok sinjing. Pe opu ond wumb ku kembis mił epi ei kinjmał erik kin konduk ei singin nik enjing. Epi ombu ni simba nge nik enjing.

²⁵ Pe kunum eni angil orung nga kapil kapli kupiiring, eim ond peri ełe sik tonu kindnjing.

²⁶ Pe tonu embe pulnjung, eim kos enjing mił embe yi mił pulnjung, "Jura Wumb King," ninjing.

²⁷ Nga Jiisas pim konu ełe mandi wu tał ond peri ełe pinjngil. Wu tał opu erkil kin epi waning sikil ełmbil. Wu endi Jiisas angil tundung tonu kindik, nil tunjung. Nga endi sik, Jiisas angil taring tonu kindik nil tunjung.

²⁸ (Pe Gos ek ok pulk mił keimi tor onum. Ek ei yi mił ninim, "Enim wumb kis kin mułum ni kenjing.")

²⁹ Pe wumb ok puk erik, eim kin ek kis nik ngunjung. Wumb peng ak mak erik yi ninjing, "Nim wu men ngii top kis erpi, nga kunum tekliki nga tekmbii," nin wu.

³⁰ "Pe ninim paki to! Tokun, nim ond peri ełe si kindkin, mani wa!"

³¹ Yi mił ku, wumb kułmał kahlmin wumb kin, wumb mon tołmun wumb kin, ek

kis nik Jiisas ngunjung ku. Pe wumb en enim ek nik pi-injing, "Eim wumb eipi kin paki tum, ba ei eim kapli paki tunermba!

³² Kapli, Gos kindim wu Kraiss ei Esrel wumb king, eim ond peri ele si kindkin, mani wangli! Wang kin, sin kanpin, pii gii nimin wu ei wumb paki tumbii ni orum ni kenmin," pa ninjing. Wu tał Jiisas kin ouni nil tunjung, wu tał yi ku ek nikił Jiisas ngunjungul.

Jiisas Kulum Poru Nim

(Masyu 27:45-56, Luk 23:44-49, Jon 19:28-30)

³³ Nga tinga konu beli palim kunum ei, mei konu orung orung pei emii pim. Emii pepi pang, konu pou neng konu eni tekliki erim.

³⁴ Pe pou neng konu eni tekliki erang kin, Jiisas wii dinga tum. "Eloi, Eloi, Lama Sambaksanii." Sinim ek ei ak topun yi nimin, "Na Gos! Na Gos! Nim na nimbił erang na si kindin?"

³⁵ Pe wumb kopur mandi mulnjung wumb ek ei pi-injing. Piik ek yi ninjing, "Piyei! Wu Elainja ni wii tonum," pa ninjing.

³⁶ Pe wu endi sikir pupu, ep noł epi endi sipi noł wain ele tuk kindim, epi kumbii elim epi ei sipi, Jiisas ngum. Pe wu ei yi nim, "Sinim tep er mołpun kinamin, pe Elainja opu, Jiisas ond peri ele sipi mani simba min?"

³⁷ Nga Jiisas eim dinga wii topu kin, eim kulum.

³⁸ Pe alap owundu endi men ngii ele pim, ei tonu pil-tan topu, mer mani tor pupu topu, orung orung pum.

³⁹ Pe opu elmin wumb tep elim wu, Jiisas pim konu mandi opu angpi kenim ni Jiisas kulmba mił yi erim. Pe eim ek nim, "Keimi mendpił, wu ei Gos kingam," pa nim.

⁴⁰ Nga amb kopur mulnjung ei turii mił yi angk, kanik mulnjung. Molk kin, tuk endi mułum ei, Mariya Makandala mułum, nga endi Mariya Jeims mam ekii kin Josis, pe endi Salom mułum.

⁴¹ Kumb ok Jiisas Galilii konu multum kunum ele, amb ombu eim kin ekii sik eim paki tołmun. Pe amb pei eipi mulnjung konu ei, en enim Jiisas kin Jerusalem konu ele onjung.

Jiisas Tukpu Ele Pendnjing

(Masyu 27:57-61, Luk 23:50-56, Jon 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Nga kunum pou neng, Josep Arimasiya konu ele mołpu om. "Eim kos piilim wu num, ka wii mołum," pa niłmin. Eim yi ku, Gos kunum tep ermba omba nipi, kui erpi mołulum. Pe yi mił, Josep eim ngii ele nirik pupu, Pailos kumb ele engim. Pe eim mund mong kulerim mon! "Pe na Jiisas ngenj simbii ond," pa nipi pum.

⁴⁴ Pe Pailos noman embin top piim. Pe opu elmin wu endi kii sim, "Eim kulum poru nim min?"

⁴⁵ Eim opu wumb tep elim wu ek piipi poru nipi om.

Opu, Josep kin ek nim, “Eim ngenj ei kapli sinjii,” pa nim.

⁴⁶ Josep eim alap kuru endi top erim. Pe eim Jiisas ngenj sipi mani tu wum. Pe eim alap kuru sipi, Jiisas ngenj ele kum tum. Pe sipipi, komung endi tukpu sim, konu ele mani kindim. Pe tukpu sinjing, ei ku tukpu owundu pendnjing. Pe Josep eim ku endi sipi, tukpu ele pandi tum.

⁴⁷ Nga Amb Mariya Makandala kin Mariya endi Josis mam, amb tał kan mulnjunguł. Pe tukpu ele Josep Jiisas sipi mani kindpi kankił mulnjunguł.

16

Jiisas Angpi Konj Tonu Pum

(*Masyu 28:1-8, Luk 24:1-12, Jon 20:1-10*)

¹ Nga kor kunum pupu poru neng kin, Mariya Makandala kin amb Mariya Jeims mam kin Salom, en enim kopung ni epi muru ka tum epi ei top enjing. Erik, sipik Jiisas nenj kopung erngii nge sipnjing.

² Kor niłmin kunum ei opu pang kin, kupiiring eni tang, wumb en enim wumb tukpu konu ele punjung.

³ Puk kin, en enim ek yi ninjing, “Wumb nii opu, ku owundu ei sipi ak tang, sinim wumb tukpu konu nirik bin,” pa ninjing.

⁴ Pe en enim kenjing ni, ku owundu tukpu ele pim ni pinerim mon! Wu endi ku ei

sipi, ak topu kindim pim. Pe ku ei ku owundu wii mułum.

⁵ Nga wumb tukpu ele tuk punjung. Puk kin kenjing ni, wu kangi wu endi angil tundung orung mułum. Mułum wu, eim konduk kuru olt endi kindim wu ei kanik, puku sinjing.

⁶ Pe wu ei ek nipi ngum, “Enim puku sinenei! Enim Jiisas Nasares konu ele wu ei enim kuruk onmun, wumb eim sik, ond peri ele nil tunjung. Ba pe eim angpi nga konj pum. Pupu kin, eim ya ele mulałim. Kinei! Eim pendnjing konu ele kinei!

⁷ Ba enim puk, eim ekii siłmin wumb kanik ningii! Pe Piisa kanik ningii ku! ‘Jiisas eim ok Galilii konu ele ok pum, yi mił eim ek nipi ngurum. Enim eim keningii,’ ” pa nim.

⁸ Nga amb ombu nga sikir tor punjung. Puk kin, en enim tukpu ei si kindik, tungu punjung. Puk kin, en enim mund mong tang, en enim noman tuk ele mił pinerim. Pe en enim wu endi kin ek tingnenjing. Nimbil erang, en enim mund mong tum.

Mariya Makandala Eim Jiisas Kenim

(*Masyu 28:9-10, Jon 20:11-18*)

⁹ Kupiiring ok mendpił kunum kumna, Jiisas eim angpi nga tonu pum. Pe eim opu Mariya Makandala mułum konu ele pum. Amb ei ok, Jiisas gui kis angil orung nga tał to tor kindim.

10 Pe Mariya eim pupu, wumb ok Jiisas ekii silmin wu ombu kanpi nim. Pe wu ombu noman embin erang, ke nik mulnjung.

11 Pe Mariya ek nipi wu ombu ngum, "Jiisas eim konj mułum, na kenj," pa nim. Pe amb ei ek piik ek nim, ek ei pii gii ninenjing, mon!

Jiisas Nge Ekii Silmbil Wu Tał Jiisas Emeyas Andlam Ele Kenjngil.

(Luk 24:13-35)

12 Pe ekii se, Jiisas ekii silmbil wu tał konu ele si kindkil, tor punjngul. Pe Jiisas wu eipi mił, wu tał onjngul konu ele tor om.

13 Pe Jiisas ekii silmbil wu tał nga orung pukuł. Jiisas ekii silmin wu kopur mulnjung konu ele kan ninjngil, ba wu ombu wu tał ek ei pii gii ninenjing.

Pe Jiisas Ekii Silmin Wumb Eim Nge Kongun Ngum

(Masyu 28:16-20, Luk 24:36-49, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

14 Nga ekii se, Jiisas ekii silmin wumb engki nga endeim molk, kuni nok kin, Jiisas mulnjung konu ele tonu om. Jiisas ek dinga yi nim, "Enim pii gii dinga pinalim," pa nim. "Pe en enim noman pirek ninim. Nimbil erang enim piinenjing? Wumb kopur kanik ninjing ba, ei pii gii ninenjing."

15 Jiisas ek dinga nipi eim ekii silmin wumb ngum, "Enim pei konu owundu

orung orung pei ele puk, na ek ka ningii.

16 Wumb kopur pii gii nik, noł pinjing kin, Gos eim paki topu sipi orung simba. Ba wu ombu pii gii ninenjing kin, kos owundu omba kunum ei eim oł embin tui eim kin tonu omba.

17 Nga wumb kombur Gos kin pii gii ninjing kin, Gos eim jep oł er sipi, peni ele kindmba. Yi mił, na embe ele ek nik gui kis ei to tor kindik si kindngii," pa nim. "Pe wumb ek ei endi mił ningii.

18 Wumb ombu ka wembii angil ele embilngii, wembii ei wumb tołum epi ei enim tunermba. Wumb kombur to kondulum epi tumba ei kulerngii. Wumb endi kis ermba piingii, ei enim ngenj ele embilngii. Embilangin kin, wumb ening tumba ei poru nimba," pa nim.

Jiisas Gos Eim Epin Konu Ele Tonu Sim

(Luk 24:50-53, Aposel 1:9-11)

19 Yi mił, pe Jiisas Owundu ek nipi poru neng kin, Gos ei epin konu ele tonu sim. Pe Jiisas Gos angil tunding orung mołum.

20 Pe Jiisas ekii silmin wumb ei punjung. Puk kin, Gos nge ek ka ei konu orung orung wumb pei kanik nik ngunjung. Nga Owundu en enim kin ouni kongun er endim. Nga en enim ek nik jep oł enjing ei, Owundu eim er dinga kindim ku.

Jiisas Nge Ek Ka Luk Pulum

Luk Ek Ei Polpu Tiopilas Ngum

¹ Nim wu owundu Tiopilas. Ok Gos sin kin oł kombur eririm oł ei, pe keimi sin kin pe punum en enim pei angil ełe mon pulnjung.

² Kumb ok, wumb kombur gupu ełe piik kanik erik Gos nge ek ka kongun ełmin ku. Ek ei nge sin sinjpin, ek mon pulnjung wumb pei ei oł ei nge pulnjung.

³ Pe akip na yi ku, ek poł ei połup nim ngond. Ek ombu nge kii sip kom sep piip muls kunum kinan, na oł ei ekii sinj. Sip, ei piip kin puls ek ei oł pulk mił kun pułup ngond.

⁴ Ek ei ek keimi, enim ok gerik piik. Yi mił erik ei enim pii kun erik mułngii. Pe ek ei yi ku połup ngond.

⁵ Eros eim Jura wumb king multum kunum ei, wu endi Gos kin kułmał kalilim wu endi multum wu ei embe Sekaraiya. Eim kułmał kalilimin wumb ei Apaisa nge tilap ełe tep to ełmin. Nga wu ei eim ambil Eron nge tilap ełe amb ei, Elisembes pa nilmin.

⁶ Pe wu amb yi tał eł elip, Gos ningil ełe oł ka er mulnjunguł. Pe Gos Owundu nge ek dinga kanim kanim ni pendim, pei ekii sikił kun ka mulnjunguł. Oł kis endi enerkił.

⁷ Ba wu amb yi tał kangil endi mingnenjngil mon! Eł elip wii mendpił mulnjunguł. Wu amb tukui mendpił mulnjunguł.

⁸ Sekaraiya eim Gos kin kułmał kalilim kongun ei ełim kunum ei, Sekaraiya nge tilap wumb ei kongun ełe tonu onjung.

⁹ Kułmał kalilimin wumb ełmin oł ei erik, Gos andan tang wu ei embe pe nik wang to tonu kindnjing. Kindangin kin, eim Gos ngii owundu palting ka ełe mołpu kin, epi muru ka tołum epi ei sipi kin, dup eskił erpi kin, muru ku piilmin.

¹⁰ Kunum ełe Gos kin dup eskił muru ka kalpi ełim kunum ei, wumb pei ok, andaring molk prei erik mulnjung.

¹¹ Pe Sekaraiya eim kenim ni, dup kalim konu angil tundung ełe Owundu nge enjel angpi mułum ei kenim.

¹² Pe eim enjel kanpi eim puku sipi, mund mong tang piim.

¹³ Ba enjel ek nipi Sekaraiya ngopu yi nim, "Sekaraiya, nim mund mong tunerii mon! Gos nim prei en ek ei piim. Nim ambnim Elisembes eim wu kangil endi mengmba. Kangil ei, nim eim embe Jon ninjii," pa nim.

¹⁴ "Mengang kin, nim no-man ka peng, nim ka piinjii. Kangi ei tonu omba ei wumb pei ka piingii ku.

¹⁵ Yi mił kangil ei wu owundu mułang, Gos

Owundu eim kang i ei wu num mulmba ni piim. Pe eim noł wain ni noł dinga ombu nunermba. Eim mam kirim ele multum kunum ei Gos Gui Ka eim kin piki to mulmba,” pa nim.

16 “Jon eim ek neng kin Esrel wumb pei noman ak tok pii gii nik, Gos Owundu kin orung pungii nge nipi wumb ngumba.

17 Gos Jon kindang opu, owundu nge ek ei ni pendim. (Jon eim owundu omba ele kumb se omba). Ek ni pendpi opu eim noman dinga piimba ei ok Elaineja ek ni tor kindilim wu pirim mił yi eim yi ermbe. Erpi kin, arim kingam noman to ak tungii nge nipi, wumb Gos ek to kindilmin wumb ei neng noman kun ka seng, wumb kun ka molk Owundu omba nge kui er mulngii nipi kongun yi ermbe,” pa nim.

18 Sekaraiya ek nipi Gos nge enjel ngopu yi nim, “Na tukui er poru ninj. Na nam amb tukui erim ku. Nimbil erang na ek ei keimi ni piimbii?” pa nim.

19 Pe Gos nge enjel ek yi nim, “Na Gepriyel, na Gos kumb ele kun molup enj. Gos Eim na kindang, na op nim nimbii nge onj. Pe ek poł ka ei nim kanip nind,” pa nim.

20 “Kapli nim piinjii. Nim na ek ei piikin noman ele kindnen kin, nim anmbil ak tang kin, ek tingnenjii, yi pepi pang, ol ombu opu poru nimba. Na nind ek ei keimi ekii se tonu omba.”

21 Wumb pei Sekaraiya anda omba ni piik kui er mulnjung. Epi nipe endi eim kin erang molum ni piinjing; tuk konu Gos ngii owundu ele ka molum?

22 Ekii se eim anda opu, eim wumb kanpi ek nimba pinerim. Yi erang kin wumb en enim piik, Gos ngii owundu palting ka tuk ele epi nipe endi kenim ni piinjing. Pe eim ek tingnarpi, angil ele minj erpi ek mił tangpi erang kenjing.

23 Ekii se Sekaraiya eim Gos ngii owundu tuk kongun poru neng eim si kind ngii konu ele pum.

24-25 Ekii se eim ambim Elisembes kangil mundii mulum. Pe amb ei eim koi er mulang oi angil orung o pang kin eim ek yi nim. “Pe Gos Owundu na kin noman ka ngum. Ok na kangil mulerim kunum ele, na wumb kin ngenj singambil peng muls. Ba pe nga na singambil pinermbii,” nim.

Enjel Mariya Kin Jiisas Tonu Omba Ek Nim

26 Pe oi angil orung nga endeim o pang, Elisembes wu kang i endi mengmba ei Gos enjel Gepriyel kindang pupu Galilii mei owundu konu ele orung endi sim konu ei Naseres ele pui ni kindim.

27 Gos enjel kindang pupu kin, ambil endi mulum konu ele pum ambil ei, wu endi simba nik kuimi to mundnjung. Wu ei embe Josep, wu ei King Deipis nge tilap. Pe ambil ei embe Mariya.

28 Pe enjel er pupu ambil kanpi ek yi nim, "Nim mołun ei? Gos Owundu nim kin eim noman ka ngopu nim kin mołum," pa nim.

29 Ba eim nim ek ei piipi, eim noman embin tang piim. Eim noman ełe yi piipi, ei nipe ek ninim ni piim.

30 Enjel ei ek yi nim, "Mariya, nim mund mong tunerii mon! Gos nim kin noman ka ngopu mołum.

31 Nim piin min? Nim kangil mundnjii; nga kangil endi mengnjii. Kangi ei embe Jiisas ninjii," pa nim.

32 "Eim wu owundu mułmba. Pe wumb eim kanik yi ningii, 'Gos Owundu kingam mendpił,' ningii. Nga Gos eim King mundang eim kupam King Deipis mołulum konu ełe eim simba," pa nim.

33 "Eim kunum kunum Jeikop nge wumb tiłap ełe eim King mułmba. Pe eim tep erpi mułmba konu kunum ei poru ninermba!"

34 Mariya enjel kin ek yi nim, "Oł ei erpi tonu omba mił nenj? Na ambil wii moł, wu endi molałim molałim."

35 Nga enjel ek ni orung kindpi yi nim, "Gos Gui Ka kaplı nim nge noman tuk ełe omba nim, Gos Owundu mendpił eim dinga kaplı nim kin omba. Yi erang nim kaplı kangi ei ekii se mengnjii, wumb eim embe sik yi ningii. Ei King ka wii Gos Owundu nge kingam yi ningii.

36 Nim piin min? Bipanım Elisembes amb tukui sim, ba kangi endi kirim ełe mołum.

Okrii wumb yi niłmin, kangil endi mingnermba niłmin. Ba pe eim kangi mundii mułang, oi angil orung nga endeim o pang mołum. Pe Gos nim kin yi ku enim.

37 Epi endi Gos kaplı enermba mił mon? Epi pei ei eim kaplı ermba."

38 Mariya ek yi nim, "Piin! Nam Owundu kongun ambil eim na kin nimbił oł ermba ni piimba ei kaplı nim nin ei mił ermba." Nga Gos nge enjel eim si kindpi pum.

Mariya Elisembes Kenmbii Ni Pum

39 Kunum ei, Mariya eim sikir pupu mei komung ełe tonu pum. Jura mei owundu endi sim konu ełe pum.

40 Sekaraiya ngii ełe nirik pupu Elisembes kanpi, "Muliyo!" nipi yi nim.

41 Elisembes Mariya kanpi, "Muliyo," nipi erim ek ei piipi eim kangil mundii mułum ei puku sipi piim ni Gos Gui Ka eim kin piki to mułum.

42 Pe Elisembes eim wii dinga tum. Topu yi nim, "Gos noman ka nim ngum, ba amb eipi kombur noman ka yi ngonalałim mon! Pe kangi mundii mołun ei Gos noman ka kangi ngonum.

43 Na nii epi owundu ei na kin tonu onum? Nim Owundu mam ei na kin on; na kaplı enanim.

44 Piini! Nim na muliyo nin, ei piind, na kangi kirim ełe mołum, ei eim noman ka piipi tonu mani erang puku sim. Puku sipi, na piind nam Owundu mam moł ni piind.

45 Owundu ek ei nim neng kin nim pii gii nin. Yi eran Gos nim kin noman ka ngonum. Ek ei ekii se yi mił ermba,” Elisembes yi nim.

Mariya Nge Golang

46 Pe Mariya ek yi nirim,

“Nam noman ele Gos Owundu embe ambil tonu kindind.

47 Gos Owundu na kin paki tonum nam nge noman tuk ele ka piind.

48 Na eim kongun wii ambil moł ba eim na noman ngonum. Pe ekii se wu amb pei Gos nge eim na kin noman ka ngołum pa ningii.

49 Gos Owundu nge dinga wii eim oł Owundu na kin ei nim. Gos eim embe ka wii sim.

50 Wumb nii endi Gos Owundu mendpił mołum ba sinim mei wumb minj mołmun ni piinjing. Wumb ei Gos eim wumb ombu nge kingam noł ni mering kingenjing noł pei Gos eim kaimb kułum.

51 Gos kongun dinga wii erim; wumb en enim wumb Owundu mołum ni piinjing wumb ei en enim noman ele elmin. Wumb ei Gos to kindang eipi eipi pułmun.

52 Wumb King dinga mołmun Gos wumb ei to mani kindilim. Kindpi, wumb wii mołmun wumb ei Gos wumb num tonu kindilim.

53 Wumb kuni tang mołmun wumb ei eim nge epi kanim kanim ka wii ngołum. Wumb epi pei salilim wumb ei Gos kindang wii punjung.

54 Eim Esrel kongun wumb eim paki tang, sinim kupenjpjin noł ek keimi dinga nilim. Wumb ei eim ok kaimb sipi eririm. Yi mił ku sinim kin kaimb sinim.

55 Yi peng piipi kin, eim ek nipi sinim wumb kupenjpjin noł ei ngum, Eiparam nge wumb ekii se tonu ongii kaimb sipi ngum. Nga kunum kinan molk pungii,” Mariya pa nim.

56 Mariya Elisembes kin mułangil oi tekliki mił o pang, nga ekii se eim ngii konu ele orung pum.

Jon Wumb Noł Penditim Wu Mengilmin Kunum Tonu Onum

57 Elisembes kangi mengmba kunum mandi erang, eim wu kangi endi mengrim.

58 Wumb Elisembes nge opam noł wumb kin mandi mołmun wumb kin, molk piinjing ni ek om piinjing ei Owundu kin kaimb topu ngum. Nga wumb en enim eim kin ka piinjing.

59 Kunum angil orung nga tekliki o pang, wumb kangi ei tu wuk ngenj kopisngii nge tu wunjung. Pe kangi ei embe Sekaraiya nimin ninjing ei eim arim embe mił.

60 Ba kangi mam eim yi nim, “Mon! Sinim kangi ei embe Jon nimin!”

61 Pe ek yi ninjing, “Nim bipanim embe endi yi pinalim.”

62 Wumb ele ek mił enjing kangi eim arim yi mił kii sinjing. Arim kangi embe nipe embe simba erim.

63 Eim ku pirambi ei sipi mon endi połpu embe Jon ni pułum. Nga wumb en enim kanik puku sik kin piinjing.

64 Pe mendpił Sekaraiya gupu aki tang kin eim anmbił kaplı erim. Eim ek nipi Gos embe ambił tonu kindpi mułum.

65 Pe eim nge wumb konu mandi mulnjung wumb, mund mong tunjung. Oł ombu nge ek ombu orung orung konu Jura mei owundu ni konu komung ei ombu pang piinjing.

66 Wumb ek ei piik en enim noman to piik, nga en enim yi ninjing. “Ekii se kangi ek er mułmba miłnenj?” Wumb yi piinjing, “Gos Owundu eim kin mułum,” ni piinjing.

Sekaraiya Oł Ekii Se Tonu Omba Nge Nirim

67 Gos Gui Ka arim Sekaraiya kin piki to mołpu eim paki tang yi nim. Pe eim Gos oł ekii se ermba oł piipi ek dinga nim.

68 “Sinim Gos embe ambił tonu kindmin. Eim Esrel nge Gos eim opu sinim orung simba nge onum.

69 Eim nge kongun wumb tilap ei King Deipis, Gos eim Owundu dinga wii endi mundang sinim sipi orung simba nge onum.

70 Yi erang Gos eim ek keimi niłmin wumb ei gupu ele ni tor kindim.

71 Eim ek yi nim, sinim opu wumb dinga ele sipi orung simba enim. Pe sinim kin noman kis piik wumb er mułngii konu ele sinim wumb ei dinga ele sipi orung simba.

72 Sipi pang, eim sinim kupenjpın noł kaimb se ngopu paki tołum. Pe eim kumb ok ek dinga nipi pendpi oł ka elim oł ei piipi kin, yi mił erim.

73 Ei keimi minj nipi sinim kupenjpın Eiparam multum konu ek keimi nipi ngurum.

74 Eim sinim opu orung wumb eim nge dinga sipi orung simba. Eim ek dinga sinim ngum ei sinim eim kongun er mułmun. Sinim mund mong tunermin.

75 Kunum kunum sinim mołpun, eim kongun ka erpin, kunum kunum ka minj mułpun, oł kun ka er mołpun, eim kumb ele mendpił erpin mułmun,” wumb kin ek yi nim.

76 Nga ek yi nim, “Pe nim na kangi, ekii se nim Gos Owundu mendpił nge ek ni tor kindiřim wu endi mulnjii yi ningii. Pe nim kumb se pukun, Owundu nge kongun er kun er mulnjii.

77 Nim sinim eim nge wumb ek nikin wumb ngan, wumb en enim oł kis kil ngangin kin wumb ei Owundu sipi orung simba nge omba.

78 Sinim Gos nge kaimb owundu sipi, sinim kin kindpi yi er ngumba. Eim

epin konu tonu mendpil tilang ka wii ermbe. Yi ermbe ei nge Gos sinim wumb sipi orung simba nge omba.

⁷⁹ Tilang ei opu wumb kin emii tuk molmun, ni wumb mandi koltmun ni piik tungu enjing. Wumb ei tilang ngumba sinim endmin nge andlam ei er ka erang sinim noman emin peng endmin.”

⁸⁰ Ekii se kangi ei tonu opu dinga erpi eim noman tuk ele dinga pim. Peng kin, eim wumb mulerngii konu molpu Gos kongun ermbe nge opu Esrel wumb mulngii konu ele tor omba.

2

Ambil Wenip Mariya Kangi Jiisas Mengim (Masyu 1:18-25)

¹ Kunum ei, Rom wu owundu King mulum wu ei embe Akasas eim ek lo endi yi nipi pendrim. Wumb pei en enim konu ele mendpil ele puk kin, en enim embe pulngii nirim.

² Kunum ei kumna kin wumb embe polmun kunum ele Sairiinyas ei wu owundu Siriya mei owundu ele tep er mulum kunum ei.

³ Yi erang kin, wumb en enim konu ele punjung. Puk kin, en enim embe pulngii. Polk poru neng kin, en enim konu ele orung punjung.

⁴ Josep eim King Deipis nge wumb tilap ende. Pe Josep eim Naseres konu ele Galilii mei owundu si kindpi, pupu Jura mei owundu Deipis nge

konu ele purum konu ei embe Beslem konu nilmin.

⁵ Eim ambim Mariya kin tep to puku, el elip embe ni wumb ngungul nge puku. Punjungul kunum ei Mariya kangi mengmba mi mandi erang puku.

⁶ Wumb tal konu ele mulangil ei Mariya kangi mengmba kunum mandi erim.

⁷ Pe eim kingam kumna kung kou ngii ele mengrim. Nimbil erang wumb palmin ngii pei piki tum. Pe alap endi sipi pandi topu pindang mer kung kou kuni nolmun konu ele pindang pim.

Kung Siipsiip Es Tolmun Wumb Kung Siipsiip Tep Er Muljung

⁸ Kunum ei, wu kombur kung siipsiip es tolmun wumb Juriya mei konu ele andaring mulk. Wumb en enim kung siipsiip tep erik muljung.

⁹ Pe Owundu nge enjel kundang om. Opu, Owundu nge dinga tilang opu en enim muljung konu ele erang wumb ombu en enim mund mong enjing.

¹⁰ Ba Owundu nge enjel ek nipi wumb ngum, “Enim mund mong tunerngii! Piik, mu!ei! Na enim kin ek ka endi tu wund. Enim wu amb konu orung orung pei piik noman ka piingii nge ek tu wund,” pa nim.

¹¹ “Kunum ele King Deipis nge konu owundu ele amb endi kangi kembis mengnim. Kangi kembis ei enim

sipi orung simba wu ei Kraiss, ei wu Owundu Gos kindang om.

¹² Pe na ek endi nemb enim yi mił piik kin, puk keningii. Enim keningii ei kangi kembis endi alap kin tuk kindik mer kung kou kuni nołmun konu ełe pałim ei keningii. Kanik kin, enim piingii ni na ek eim kin nind ei keimi pimba.”

¹³ Owundu nge enjel ei ek yi neng kin; pe sikir enjel pei mani ok eim kin mulnjung. Noman ka piik golang nik Gos ngunjung.

¹⁴ “Gos embe ambilk tonu kindngii. Mani mei wumb noman emin pengli! Gos eim enim noman ka ngonum.”

¹⁵ Pe enjel pei epin konu orung punjung. Pe kung siipsiip es tołmun wumb ei en enim ek dinga ninjing. “Sinim pamin! Beslem konu sikir pupun, Owundu ek yi mił nim epi tonu onum ei kinamin,” nik punjung.

¹⁶ Pe wumb sikir puk, Josep kin Mariya teł mulnjunguł kenjing. Kangi kembis ei mer kung kou kuni nołmun konu ełe pim kenjing.

¹⁷ Pe kan poru nik, orung puk kangil kembis ei nge ek piinjing mił nik tor kindnjing.

¹⁸ Pe wumb pei molk piinjing ni, kung siipsiip es tołmun wumb ninjing ek ei piik kin, kom sek piinjing.

¹⁹ Ba Mariya eim ek ei piipi noman ełe kindpi, kom se piipi minj mułum.

²⁰ Kung siipsiip es tołmun wumb orung puk Gos embe ambilk tonu kindik punjung. Wumb en enim ka piik, Gos ek piik kanik enjing. Ei Gos enjel ek nipi erim mił kenjing ku.

²¹ Ekii se kunum angil orung nga tekliki o pang, kangil kembis ngenj kopisnjing. Kopsik, kangil ei embe Jiisas ninjing mił eim mam mingnerim kunum ei Owundu enjel kindang opu nim. Ei kangil embe yi nengin nim mił ninjing.

Simion Kin Ana Teł Jiisas Men Ngii Owundu Kenjingil

²² Kunum poru neng, Mariya kin kingam kin ka mułnguł oł enjing ei, Moses lo ek niłim mił enjing. Pe arim mam teł kangil ei Jerusalem konu ełe sipkił Gos Owundu kin ngunguł nge sipinjngil.

²³ Ei yi mił, Gos Owundu lo ek yi er pendilim mił niłmin. “Kangil wu kumna mengilmin kangil ei Gos Owundu kongun ermba niłmin oł ei nge enjingil.”

²⁴ Wumb tał eł elip Gos kin kułmał kełngil ei Moses lo ek niłim mił yi mił enjingil. Ei Owundu lo ek pałim mił ermbil ni piinjngil. Kei Pułmu mił tał min kei wał eipi tał sikil Gos kin kułmał kełmbil ni sipinjngil.

²⁵ Kapli, wu endi Jerusalem konu ełe mułum wu ei embe Simion. Ei wu kun minj mułum wu ek piipi elim wu, ei eim wumb Esrel wumb sipi orung simba nge wu endi omba, ni kui er

mulum. Gos nge Gui Ka ei Simion kin mulum.

²⁶ Gos nge Gui Ka ei eim yi nirim, "Simion sikir kulenjii mon!" pa nirim. "Nim Owundu nge kindang wu Kraiss kumb se kenjii," pa nim.

²⁷ Gos nge Gui Ka je erang Simion pupu men ngii owundu ele nirik pum. Pe kingam arim mam tal sikil tu wukul lo ek ninim mil ermbil ei Gos Owundu kin ngungul nge onjngul.

²⁸ Simion eim kangie ei sipi sipim. Si pang kin, Gos embe ambil tonu kindpi, yi nim.

²⁹⁻³⁰ "Pe Owundu pe ni ninim kongun wu ei er ka eran noman emin sepi piyangli nim. Nam ningil ele nim sin sikin orung sinjii nge on ei kanip ka piip mol.

³¹ Nim ek ok nirim, 'Simion, sikir kulenjii mon! Nim Owundu nge kindang wu Kraiss kumb se kenjii,' pa nim. Wu amb pei keningii nge en. Wu ei kindang sinim sipi orung simba nge om yi nirim mil en.

³² Gos eim tilang mani kindim. Kindpi, tilang ei erang wumb tilap eipi nim ol ei nge ekii sik noman tok piik erngii. Nga nim nge enjel wumb embe owundu erim," Simion Jiisas nge ek pei nirim.

³³ Kangi mam arim tal Simion nim ek ei piikil puku sikil piinjngil.

³⁴ Pe Simion Gos ek ka nipi en enim ngum. Nga ek yi mil nipi Mariya ngum,

"Piini! Gos eim noman ele kangi ei yi erang Esrel wumb pei bok tonmun, ba wumb kombur nga angk gii nik dinga molmun. Eim Gos nge noman ele tuk mundum mulmba. Mulang kin, wumb pei eim kin ek kis nik ngok erngii.

³⁵ Erangin kin, nim noman tuk ele tui mil tang yi mil kaimb erang piinjii. Eim wumb en enim noman tuk ele andan tang kin noman tuk ei to tor kindmba," pa nim.

³⁶ Gos nge ek ni tor kindikim amb endi mulum amb ei embe 'Ana' nilmin. Eim arim Panul mulum; eim nge wumb tilap Asir; amb ei amb tukui mendpil mulum. Ok, eim wam kin kung ngii angil orung nga tal mulum.

³⁷ Ekii se wam kulang kin, eim wii mulang kung ngii 84 pei o pum. Amb ei eim men ngii owundu mei wak tunalim. Eim konu kuni mowii nipi eim Gos kin prei tek tek elim. Ei epin, tinga Gos embe ambil dinga kindpi kongun elim.

³⁸ Kunum ei Jiisas arim mam tel eim tu wunjngul eim men ngii opu Gos kin noman ka piipi ngum. Pe eim kangie ei nge ek ni tor kindpi nim. "Kangie ei enim wumb pei kui er muljung wumb kin Jura wumb pei sipi orung simba nge om," pa nim.

³⁹ Wumb en enim Owundu nge lo ek nilim mil ele enjing. En enim Galilii mei orung puk, Naseres konu ele punjung.

⁴⁰ Pe kangi ei oupu tonu opu dinga er mułum. Mołpu kin, eim noman ka wii peng mołpu, nga Gos eim noman ka Jiisas ngum.

Kangi Jiisas Men Ngii Owundu Ele Pum

⁴¹ Kangi mam arim tał eł elip ei kung ngii endi o pułum kunum ei kunum kunum Jerusalem konu ełe pułmbuł. Kunum ei konu kor owundu kunum ei yi niłmin, 'Pasopa kuni owundu numun,' pa niłmin kunum ei.

⁴² Jiisas eim kung ngii engki nga tał yi mił multum kunum ei, kor owundu ekii siłmin oł ei sik Jiisas arim mam ni Jerusalem konu ełe punjung.

⁴³ Ekii se, 'Pasopa kunum' ei poru neng, nga si kindik orung punjung; ba kangi Jiisas Jerusalem konu ełe enj multum. Pe arim mam tał Jiisas multum ei piinerkił.

⁴⁴ Kunum ei arim mam tał Jiisas wu amb kin onmun ni piikił. Yi ni piikił okuł, nga eł elip wumb tiłap ende kin wumb puł kin endik konu kurkuł endkił mon pirim.

⁴⁵ Nga topultung kurkuł endkił, ba mon pirim. Yi peng kin, nga Jerusalem konu ełe orung pukuł, kur keningił nge pukuł.

⁴⁶ Nga kunum ei, wumb tał kurkuł andangił kunum tekliki o purum. Nga ekii se pu kenkił ni men ngii owundu ełe nirik multum kenkił. Wumb ek mon połmun wumb mulk konu ełe tuk multum. Wumb ei ek ninjing ek ei kii se piipi

nga wumb nik ek mił piipi nipi orung kindpi multum.

⁴⁷ Wu ombu eim ek ei piik kin, kangkił ei eim noman ka peng ek nipi kii sipi erang, wu ombu en enim puku sik endnjing.

⁴⁸ Arim mam tał Jiisas kankił nga puku sinjngił. Mam ek nipi yi nirim, "Kangił nim nimbil erang sił kin yi en? Nim arnim kin na kin noman embin tang kin, nim kurpuł andinmbil," pa nim.

⁴⁹ Kangi Jiisas eim ek ni orung kindpi yi nim, "Nimbil erang, elip na kurkuł andinmbil? Elip piinenjngił min; na nam Arnan ngii owundu konu moł?" pa yi nim.

⁵⁰ Ba wumb tał Jiisas ek nim ei ek pule pii kun enenjngił.

⁵¹ Kapli, mam arim tał kin orung punjung. Nga Naseres konu ełe tor punjung. Pe mam arim tał ek ninjngił ek ei piipi ekii siłim. Pe eim mam eim niłim ek ombu piipi noman ełe tuk kind piip mułum.

⁵² Jiisas oupu tonu wang, eim noman ka wii tonu om. Wang kin, wu amb eim kan ka kanilmin ei nga Gos kan ka kanilim ku.

3

Jon Wumb Noł Penditim Wu Gos Ek Wumb Ngum

(Masyu 3:1-12, Mak 1:1-8, Jon 1:19-28)

¹ Kung ngii engki nga angil orung o pang Taipiriyas Siisa Rom King owundu mił

mulum. Nga wu Pansiyas Pailos Jura mei owundu wu num mulum. Nga Eros Galilii mei owundu wu num mulum. Pe angim Pilip Esuriya kin Trakonaisis ele wu num mulum. Pe wu endi Laiseniyas Apiliin konu ele wu num mulum.

² Anas kin Kaiyapas ni wu owundu kulmal kalilmbil wu tal molmbul. Kunum ei Jon Sekaraiya kingam eim wumb konu ele mulenjing konu ele mulum. Pe Gos ek eim kin ek nipi ngurum.

³ Yi erang kin, Jon eim Jura nol Joran konu wumb mulk konu ele orung orung pum. Pupu, Gos ek piirim mil ni Joran wumb ngang, "En enim piyei! Ol kis si kindik, noman ak tok ok nol pingii," ei mil nirim. "Pe Gos enim ol kis kil ngumba," pa nim.

⁴ Ek ni tor kindilim wu endi Aisaiya eim mon ele ok ek yi mil pulum ei keimi tonu orum.

"Wumb mulenjing konu ele wu endi wii top yi nim: 'Owundu nge andlam er kun erei!' nim.

⁵ 'Pe mei mani pum ni komung tonu pum ni, peng mei kis tonu mani er punum kin andlam mapi erim ei, enim nge nipi eim er kun ermba,' pa nim.

⁶ 'Wumb pei keningii ni Gos kongun erpi wumb pei sipi orung simba nge ermba.' "

⁷ Wumb pei wangin kin, Jon wumb nol pendpi ngumba nge ok. Eim ek yi nim, "Enim ek kend ol elmin wembii kis mil molmun. Enim wumb nii nipi ngum,

Gos nge ol ekii se enim kin tonu omba ei nge enim kapli koi erik si kindik punerngii.

⁸ Enim noman ak tok onjung kin, enim noman konj ka sik mulngii, nge nipi ngum. En enim noman piik ele molk nik, 'Eiparam ei sin erinjin' ei ninerei mon! Na enim kanip nind, Gos ya ku ombu, kapli erang, Eiparam kingam nol mulngii.

⁹ Wu endi tui maimi kin ond tami tumba enim mil yi ku wumb noman tuk to ak tunenjing kin, ond mong tunanim ond ei kolmung to dup kalilmin mil Gos eim wumb ombu kin yi ku ermba."

¹⁰ Eim ek yi neng kin, wumb pei eim kii sinjing, "Pe sin nimbil ol er wamin, nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?"

¹¹ Pe ek nipi orung kindim wumb ngopu yi nim, "Wu endi konduk tal simba wu ei wu endi ngunjii. Nga wu endi kuni sinermba ei ngunjii," pa nim.

¹² Wumb ku takis silmin wumb ok nol pingii nge onjung. Wumb ei eim kin sinjing, "Ek emb wu, sin nimbil ol er wamin nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?"

¹³ Ek yi nipi wumb ei ngum, "Enim lo ku takis singii nimba mil sei! Nga enim ku endi pendik simin ni enerei mon!"

¹⁴ Pe opu wumb ok eim kii sinjing ku, "Sin nimbil ol er wamin nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?" nik kii sik ninjing. Pe Jon ek nipi ngum, "Enim wumb wii

kepii tunarik, kos wii enerik, ku wii sinerngii mon! En enim kongun ku ei mendpił ambilk, noman ka piingii,” pa nim.

¹⁵ Wu amb epi simin ni noman dinga piik kin, en enim noman ele kom sek yi er mulnjung. Molk, yi piinjing, Jon ei Gos kindang om wu Kraimin, ni piinjing.

¹⁶ Pe Jon ek nipi orung kindim, “Na noł sip enim noł mendpił pendip ngond. Ekii se wu endi omba wu ei eim dinga ei kaplı ermbe ei na dinga ei kaplı enanim. Eim dinga ei kaplı ermbe. Na wu ka mon. Na eim kongun wu eim simb su kan ei na kaplı si kindmbii, ba na kaplı enanim. Eim wu num mołum. Eim enim Gos nge Gui Ka ele nin dup ele kin ouni yi mił wumb noł pendip ngumba.

¹⁷ Eim kapor sipi ambilpi kuni wiis nginamin si kindpi er ka ermbe. Pe kuni wiis ei sipi kuni ngii ele kaplı kułou tumba. Ba wiis tindkan ei dup kełmba. Dup ei nopu kumbulermbe mon! Piram kunum kunum nopu pimba.”

¹⁸ Jon eim ek kanim eipi eipi neng kin wumb ek dinga ngopu, yi mił, kunum ei Jon eim Gos ek ka nipi wumb ngum.

¹⁹ Ba Jon Eros kin ek ngang, Eros eim wu num endi eim nge angim nge ambim embe Erosiyas sim. Eros eim oł kis kanim kanim eipi erim.

²⁰ Jon Eros kin ek nipi

ngum. Ngang kin, eim Jon kan ngii pendim. Pendang, Eros mong owundu sim.

Jon Jiisas Noł Pendim

(Masyu 3:13-17, Mak 1:9-11)

²¹ Wumb pei noł pek mułangin kin, Jiisas noł pim ku. Jiisas noł pepi tonu opu, peri er mułang kin, ei kupu muł ei wuł ał pum.

²² Gos nge Gui Ka ei mani opu eim kin om. Gos Gui Ka ei kenjing ni kei Kurmuł mił mani om. Ei epin Gos ek endi nipi mani opu yi nim. “Nim na kangi! Na nim kin noman ngond. Na nim kin ka piip ngond,” nim.

Jiisas Kupam Noł Nge Embe

(Masyu 1:1-17)

²³ Kunum ei Jiisas eim kongun mendpił ermbe erim. Nga eim kung ngii engki nga tekliki o pang eim kongun ermbe erim. Wumb piik eim Josep kingam ni piinjing.

²⁴ Elai nge kingam Josep; Masas nge kingam Elai; Liiwai nge kingam Masas; Melkai nge kingam Liiwai; Janai nge kingam Melkai; Josep nge kingam Janai;

²⁵ Masaraiyas nge kingam Josep; Emos nge kingam Masaraiyas; Neiyam nge kingam Emos; Eslii nge kingam Neiyam; Nakai nge kingam Eslii;

²⁶ Mas nge kingam Nakai; Masasaiyas nge kingam Mas;

Semen nge kingam Masa-saiyas; Josek nge kingam Semen; Jora nge kingam Josek;

²⁷ Jonan nge kingam Jora; Tesa nge kingam Jonan; Serapapel nge kingam Tesa; Sialsiel nge kingam Serapapel; Nerai nge kingam Sialsiel;

²⁸ Melkai nge kingam Nerai; Endai nge kingam Melkai; Kosam nge kingam Endai; Elmaram nge kingam Kosam; Er nge kingam Elmaram;

²⁹ Josuwa nge kingam Er; Eliyesa nge kingam Josuwa; Jorim nge kingam Eliyesa; Masas nge kingam Jorim; Liwai nge kingam Masas.

³⁰ Saimon nge kingam Liwai. Jura nge kingam Saimon; Josep nge kingam Jura; Jonam nge kingam Josep; Elaikim nge kingam Jonam;

³¹ Meliya nge kingam Elaikim; Mena nge kingam Meliya; Masas nge kingam Mena; Nesan nge kingam Masas; Deipis nge kingam Nesan;

³² Jesii nge kingam Deipis; Oper nge kingam Jesii; Bowas nge kingam Oper; Salmon nge kingam Bowas; Naison nge kingam Salmon;

³³ Aminarap nge kingam Naison; Armin nge kingam Aminarap; Arni nge kingam Armin; Esran nge kingam Arni; Peres nge kingam Esran; Jura nge kingam Peres;

³⁴ Jeikop nge kingam Jura; Aisak nge kingam Jeikop; Eiparam nge kingam Aisak; Tera nge kingam Eiparam;

Neiyor nge kingam Tera;

³⁵ Serak nge kingam Neiyor; Tiyu nge kingam Serak; Pelek nge kingam Tiyu; Eper nge kingam Pelek; Sila nge kingam Eper;

³⁶ Keinan nge kingam Sila; Apaksas nge kingam Keinan; Sem nge kingam Apaksas; Nowa nge kingam Sem; Lemek nge kingam Nowa;

³⁷ Mesusala nge kingam Lemek; Enok nge kingam Mesusala; Jeres nge kingam Enok; Manalail nge kingam Jeres; Keinan nge kingam Manalail;

³⁸ Enos nge kingam Keinan; Ses nge kingam Enos; Andam nge kingam Ses; Gos nge kingam Andam.

4

Seisen Jiisas Ermba Mil Kenmbii Ni Erim

(Masyu 4:1-11, Mak 1:12-13)

¹ Gos Gui Ka opu Jiisas kin paki to mu'ang, Jiisas eim nga no' Joran si kindpi orung pum. Pang kin, Gos Gui Ka eim sipi konu wumb mulenjing konu sipim.

² Gos Gui Ka Jiisas paki tang mu'um. Mo'ang kin, wumb mulenjing konu e'le mu'ang kunum 40 o pum. Kunum e'le Seisen opu Jiisas kanpi ek nipi eim ermba mil ej kenmbii ni erim. Kunum e'le Jiisas eim kuni nunerim, wii minj mu'um. Ekii se kuni tang piim.

³ Seisen yi nim, "Nim Gos kingam pim kin, kom ku ei nen kin bres erangli!" nim.

4 Pe Jiisas ek nipi orung kindim, "Gos ok polmun ek ele yi nim, 'Kuni bres mendpił wumb nołmun ei kaplı enalı, wumb konj mulerngii,'" pa nim.

5 Seisen Jiisas tonu sipi sikir andan topu mei orung orung tep ełim wumb pei mołmun konu ei andan tum.

6 Pe Seisen ek yi nim, "Tep elim wumb ele dinga palim ei kin epi ka wii ya mołum ei kin ei na nim ngumbii," pa nim. "Epi ka ya mołum ei na epi ei nga kaplı nanim noman ele wu endi ngumbii," pa nim.

7 "Pe nim na kin prei en kin na epi ei pei nim ngumbii," pa nim.

8 Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Gos ok polmun ek ele yi ninim, 'Nim Gos Owundu embe ambıl tonu kindkin eim kongun ei minj enjii ninim,'" pa nim.

9-11 Pe nga Seisen Jiisas sipipi, Jerusalem konu ele men ngii owundu engim ele tonu mondpu ek yi nim. "Gos ok polmun ek ele yi ninim, 'Gos nge enjel nim kin tep er mulngii. Er mołangin kin, enjel en enim angıl nim ambilk tonu singii. Embılangin kin, ku endi simb ele tunermba yi mił ninim.'" Pe nim Gos kingam pim kin, nim ya ele angkin puku si mani punjii," pa nim.

12 Jiisas ek nipi orung kindim, "Gos ok polmun ek yi ninim, 'Nim Gos Owundu oł ei ermba nim kenjii ba oł ei nim kaplı enenjii,'" pa nim.

13 Pe Seisen ek nipi erim oł ombu Jiisas ermba ni kanpi erim, ba mon peng Seisen kunum endi nga op ermbii ni piip si kindpi pum.

Jiisas Galilii Konu Ele Kongun Pulngun Mond Erim

(Masyu 4:12-17, Mak 1:14-15)

14 Gos nge Gui Ka dinga ele Jiisas kin mołang kin, Galilii mei ele orung pum. Pe eim ek ka ei konu orung ele pei pang wumb piinjing.

15 Kunum ei Jiisas eim, wumb men ngii ele Gos ek kunum kunum nipi wumb ngołum. Ngang, wumb pei eim embe ambıl tonu kindilmin.

16 Jiisas Naseres konu ele pum. Konu ei ok Jiisas kangıl kembis kin konu ele mołpu owundu erim ei, konu ele mołum. Kor kunum ei, pupu men ngii ele pulum. Pupu, Jiisas kunum kunum Gos ek ka gerpi elim ei wumb piłmin.

17 Pe wumb, Gos ek ni tor kindilim Aisaiya wu ei ok pulum ek sik ngangin, ek ei gerpi kenim ni ek yi piim.

18 "Gos nge Gui Ka ei na kin mulang kin, eim na kongun ngopu enjii nipi kindim. Ei na op wumb epi sinałim wumb kin Gos ek ka yi nip ngumbii nge onj. Wumb kan puk mołmun ei tor wii mulngii. Ningil tumbun mołum wumb ei ka nik mulngii. Wumb endi noman embin peng mołmun

wumb ei na paki
tumbii nge onj.

19 Na op enim nip ngond, pe kunum Owundu nge wumb eim sipi orung simba nge om.”

20 Jiisas ek mon polmun ni tuk kindpi, ngopu eim mani mulang, wumb men ngii ele tuk molangin wumb ei Jiisas kin ningil kanik minj mulnjung.

21 Pe eim ek nipi wumb ngumba nge erim. “Akip Gos ek ei tor onum. Yi mił enim piik poru ninmin.”

22 Pe wumb eim embe ambilk tonu kindik, eim ek ka nim ni piik mulnjung. Molk, en enim ek yi ninjing, “Wu ei Josep kingham min mon?”

23 Jiisas eim piipi kenim wumb pei eim ek pii gii ninenjing. Ninerangin kin, eim ek yi nipi wumb ngum, “Ek ekin endi na kin enim yi nik na ngungii, ‘Ond mong ngopu elim wu ninim nge ngenj er ka enjii. Nim Kapaniyam konu ele ol en ei sin piinjpin. Pe ya ninim mei ele ol ei nge enjii,’ ” pa nim.

24 Eim ek yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Wu endi ek ni tor kindilim wu molpu ek keimi nimba; ei eim nge ngii konu molmun wumb ei eim ek ei piinerngii.

25 Na ek keimi nip enim ngond ei enim piinmin. Elainja multum kunum ei Esrel amb pei mulk, wenjing nol kulk kunum ei kupu mul ei poru nirim. Pe kung ngii tekliki o pang oi angil orung nge endeim purum kunum ei

konu pei orung orung kumb kuni owundu sirim.

26 Ba Gos Elainja kindpi pupu Esrel amb wei endi mulum konu pui ni kindnerim. Mon! Gos Elainja Serepas konu ele Sairon mei orung pui nirim konu ele, amb endi wam kultum amb ei, kuni salim konu ele nim pui nipi kindrim.

27 Gos nge ek ni tor kindilim wu endi Elainja orung kunum ei wumb kinj wumb pei Esrel konu mulk, konu ei tuk ele wumb endi ka mulerik mon! Siriya konu ele kinj wu Neimin ni wu ei minj ka multum.” Jiisas nirim ek ei eim nge wumb tilap ende ei eim ek piinenjing.

28 Wumb men ngii ele nirik molk ek ei piik popul sinjing.

29 Pe wumb tonu angk, Jiisas ambilk konu owundu anda kindnjing. Kindangin kin, konu owundu ei, tonu komung endi ele sim. Pe wumb eim sik komung ele orung tonu sip komung ele to olkup to kindngii.

30 Ba eim tuk wumb onjung konu opu, tuk ele opu am pum.

*Wu Endi Gui Kis Mulum
(Mak 1:21-28)*

31 Eim Kapaniyam konu ele tor pupu, mei owundu endi sim ei Galilii niłmin. Pupu, kunum ei kor kunum wumb mulnjung Gos ek ka nipi wumb ngum.

32 Wumb eim ek ei piik wumb tuk puku sik enjing.

Nimbił erang Jiisas ek ei dinga palim.

33-34 Men ngii ɛle wu endi gui kis tuk mułum wu ei ngii ɛle tuk mułum. Mołpu kin wii dinga topu, ek dinga nipi yi erim. “Jiisas, Naseres konu wu, nim ya ɛle nimbił oł enjii on? Nim sin kin tunjii on min? Nim sin kan wiik to si kindnjii! Na nim piind ei Nim Gos nge wu kun ka wii,” pa nim.

35 Ba Jiisas ek nipi orung kindpi, ek dinga ngum, “Nim ek tingnarkin, wu ei si kind o pui!” nim. Gui kis ni wu ei to kindang mani pupu wumb mulnjung konu tuk pim. Pe gui kis wu ei kin oł endi nga enerim wii si kindpi pum.

36 Wumb pei puku sik, yi ninjing, “Ek ei nipe ek yi ninjing? Wu ei wu Owundu eim dinga salim ei eim ek dinga nipi gui kis ngang kin, gui kis pei eim ek piik wu endi si kindik punjung,” pa ninjing.

37 Oł yi mił erang kin, Jiisas eim erim oł ei wumb nik pangin, wumb konu ɛle orung orung pei piinjing.

Jiisas Wumb Pei Er Ka Erim

(Masyu 8:14-17, Mak 1:29-34)

38 Jiisas men ngii ei si kindpi anda opu, pupu Saimon ngii engim konu ɛle nirik pum. Pupu, kenim ni, Saimon ambim mam ening owundu tang pim. Pe wumb ok Jiisas kii sengin, “Amb ei paki tunjii,” pa ninjing.

39 Pe eim pupu amb mułum konu ɛle mandi angpi ek dinga neng, ening tum ni poru nim!” Neng kin, amb ni sikir angpi kuni wumb pei ngum.

40 Eni mani ba erang, wumb pei ening kanim kanim pim wumb, Jiisas mułum konu ɛle tu wunjung. Pe eim wumb kis pim wumb, peng ɛle endeim endeim ni angil ambilpi pang, wumb pei ka mulnjung.

41 Jiisas ek nipi ngum. Pe gui kis ombu wumb pei si kindik konu eipi eipi punjung. Gui kis ombu wii dinga tok yi ninjing, “Nim Gos kingam.” Ba eim gui kis ek ngopu, “Ek tingnerei!” nipi ek dinga ngum. Gui kis ombu Jiisas nim ek piik, “Eim Kraiss wu endi Gos kindang om,” ni piinjing.

42 Pe kupiiring ok, Jiisas pupu wumb mulenjing konu ɛle pum. Pang kin, wumb eim pum konu kanik, ekii sek punjung wumb ei si kindik punenjing mon! Eim konu eipi punermba nik, eim endim konu ekii sik punjung.

43 Ba eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Pe na ek ka nip wumb ngumbii ei nge Gos sinim tep er mołum mił ei nip wumb tilap eipi kin nip kongun ei nge ermbii,” pa nipi kindim.

44 Pe eim Jura konu wumb, men ngii engim konu ɛle pupu Gos ek nipi wumb ngum.

5

Jiisas Ek Neng, Piisa Eim Ekii Sim

(Masyu 4:18-22, Mak 1:16-20)

¹ Kunum endi noł wer ele mandi Genesares noł gop ele Jiisas eim angpi mułum. Nga eim wu amb pei Gos ek ni ngang piimin nik wumb pei eim kin ok wumb piki tok mulnjung.

² Eim kenim ni noł kanu tał noł gop wer ele pinjngil, omu tołmun wumb tor punjung. Wumb omu kon polk omu tołmun wumb en enim omu kon ei noł was er kun erik mulnjung.

³ Jiisas eim noł kanu endi ele tonu purum. Purum noł kanu ei Saimon nge kanu. Nga eim Saimon kanpi yi nirim, "Nim noł kanu ei noł ele pip to tuk kindii!" nirim. Pe eim noł kanu ele mołpu, Gos ek ka nipi wumb ngurum.

⁴ Eim ek ni poru nipi, ekii se eim Saimon kanpi nim, "Nim noł kanu pip to sipkin, omu kon tuk noł ele mani kindkin omu sinjii nge kindii," nim.

⁵ Saimon ek nipi orung kindim, "Epin kunum endi sin kongun enjpin omu tunenjpin. Pinerang, sin omu endi tunenjpin mon, ba nim nin, ei kapli nga omu kon pułmbii," pa nipi mani kindim.

⁶⁻⁷ Omu tołmun wumb kombur yi erangin kin, omu kon omu piki top mułum. Mułang kin, omu kon kilip tumba nge erim. Yi erangin

kin, omu tołmun wumb ei en enim kongun ende elmin wumb noł kanu eipi se mulnjung ei tu wangin nik angil pinou enjing. Erangin wangin kin, noł kanu tał omu kindnjing piki topu noł kanu tał noł ele mandring simba erim.

⁸ Saimon Piisa eim jep oł ei kanpi Jiisas simb ele mani pupu yi nim, "Nim si kind po! Na oł kis ele wu moł," pa nim.

⁹ Pe eim omu pei sinjing omu ei kanpi, eim puku sim. Pe wumb eim kin tep to mulnjung wumb, puku sinjing ku.

¹⁰ Sependii nge kingam tał, Jeims kin Jon tał ei Saimon kin tep to andilmin, wu tał yi ku puku sinjngil. Pe Jiisas ek nipi Saimon ngum, "Nim mund mong tunerii! Ekii se wumb na ek piimin nik ongii ei nim wumb pei nik tuk sikin, na ek ni wumb ngunjii ei omu yi mił, wumb yi mił tuk ongii."

¹¹ Omu tołmun wumb ei noł kanu noł wer ele tu wunjung. Tu wangin kin, en enim epi kanim kanim pei si kindik Jiisas kin ekii sinjing.

Wu Endi Kinj Tum Ei Jiisas Er Ka Erim

(Masyu 8:1-4, Mak 1:40-45)

¹² Eim konu owundu ele multum konu ele, nga wu endi multum. Multum wu ei, eim ngenj kinj owundu tum. Eim Jiisas kanpi, opu Jiisas simb ele mani mołpu prei erpi yi nirim. "Owundu, nim

noman eŕe erim kin kapli, nim na er ka enjii,” pa nirim.

¹³ Jiisas eim angil ei kinj tum wu embilmbii ni erpi ek yi nim. “Na noman eŕe nim ka mulnjii,” pa nirim. Neng kin, kunum eŕe mendpil Jiisas kinj tum wu ei er ka erim.

¹⁴ Nga Jiisas ek dinga nipi eim ngopu yi nim, “Nim wu endi ek ninenjii mon! Nim ngenj sipkin Gos kulmaŕ wu ei andan tunjii. Tan kin, ngenj ka saŕim ni piingii nikin kulmaŕ kelnjii ei Moses lo ek eŕe paŕim miŕ erang, wumb yi piingii nim ening ni poru nim ni piingii. Nim nga ek wumb ninenjii mon!”

¹⁵ Ba Jiisas oŕ erim ombu konu orung orung pei eim ek pang wumb pei piinjing. Piik kin, Jiisas muŕum konu eŕe onjung. Ok Jiisas ek ei piimin nik wumb kis pim ei tu wunjung kin er ka nge ermba.

¹⁶ Ba eim wumb mulenjing konu pupu kunum ei eim prei elim.

Wu Endi Simb Angil Kis Muŕum Ei Er Ka Erim (Masyu 9:1-8, Mak 2:1-12)

¹⁷ Kunum endi eim wumb ei ek nipi ngopu multum kunum ei lo ek piilmin wu kombur kin lo ek emb toŕmun wu kombur mulk ku. Wumb ei Galilii mei orung orung kin Jura mei nin Jerusalem konu owundu eŕe ni wumb ombu onjung. Owundu nge dinga Jiisas ngang, Jiisas ening pirim wumb ei er ka ermba nge om.

¹⁸ Wu kombur wu endi peŕe eŕe pendik tu wuk. Wu ei embil poru, dinga pineririm wu, ei en enim nirik sipik Jiisas muŕum konu eŕe kumb eŕe mandi pendngii sipik.

¹⁹ Ba konu eŕe wu amb pei piki topu pirim. Nga wu ening pim wu ei nirik sipngii konu eŕe tuk sineririm. Yi erang kin ngii andaring eŕe sipik tonu ngii beŕe eŕe ambil wuŕa aŕ kindik peŕe eŕe pim wu mani Jiisas muŕum konu eŕe kun mani kindik.

²⁰ Jiisas wu ombu pii gii pirim wu ei kanpi kin yi nirim, “Wu puŕ, nim oŕ kis ei kil ngum,” pa nim.

²¹ Wumb lo ek poŕmun wumb ni lo ek piilmin wumb en enim noman nendii to piik yi kii sinjing. “Wu ei wu nii opu Gos kin ek ambilim? Wu endi wumb oŕ kis ei kil ngunermba; ba Gos endeim minj yi ermba.”

²² Jiisas wumb ombu noman eŕe piipi si kindim. Pe eim ek nipi orung kindpi, yi nirim, “Nimbiŕ erang en enim noman eŕe ek eipi eipi nik punmun?”

²³ Nipe ek endi enim noman eŕe embin tonum? Na ninj ek ei embin tonum min? Na nim, ‘Oŕ kis ei si kindind!’ min ‘Na nim angkin pui!’ nind? Pe na oŕ endi eramb enim kanik keimi nik piingii.

²⁴ Ba na enim piingii ni piind, na wu kingam noman dinga ya mei eŕe saŕim. Kapli wumb oŕ kis kil ngumba, yi erang kin eim ek nipi wu endi embil dinga punerim ei

nge er ka erim. Na nim kanip nind, 'Nim angkin, pe sikin, ninim nge ngii konu e le orung pui!' " nind.

²⁵ Yi erang, pe mendpił wu amb ningił e le eim engim. Angpi peł sipi eim ngii konu e le pupu Gos embe ambil tonu kindim.

²⁶ Pe wumb pei Jiisas erim oł ei ka nik puku sik enjing. Ba wumb Gos embe ambil tonu kindik. En enim noman e le piik nik minj endnjing. Yi mił ninjing, "Pe sin oł eipi minj endi kenjpin," pa ninjing.

Jiisas Liiwai Wii Tum

(Masyu 9:9-13, Mak 2:13-17)

²⁷ Ekii se Jiisas eim andlam andpi pupu, kenim ni wu endi ku takis siłmin wu, ei eim ku takis ngii e le mułum wu ei embe Liiwai. Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim na onj konu e le oi!" nim.

²⁸ Pe eim angpi epi pei si kindpi Jiisas pum konu e le ekii se pum.

²⁹ Liiwai eim ngii konu e le kuni owundu endi erpi Jiisas ngum. Pe ku takis siłmin wumb pei kin, wumb eipi pei kułou tok wu tał kin kuni ei nunjung.

³⁰ Pe lo ek ekii siłmin wumb ni, peng lo ek mon połmun wumb ni wumb ok Jiisas nge ekii siłmin wumb mulnjung konu e le noman kis piik mulk kii sinjing. "Nimbił erang enim ku takis siłmin wumb kin nga oł kis ełmin wumb kin enim kuni ende nonmun?"

³¹ Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim. "Enim wumb ening endi pinałim wumb ei, ond mong ngopu ełim wu kin punałmin min, ba ening pim wumb ei minj ond mong ngopu ełim wu pangin kin ond mong ngołum.

³² Na wumb oł kis er mołmun wumb ei oł kis kil ngop sip orung simbii nge onj. Ba wumb kun ka mołmun ni piinjing wumb, ei kin na onenj," pa nim. "Nimbił erang na nga wumb oł kis enjing ei kin ngii konu pup onermbii ku?" pa nim.

³³ Pe wumb kombur ek nik Jiisas ngok yi ninjing, "Jon nge ekii siłmin wumb kuni mowii ełmin. Erik, Gos prei kunum kunum ełmin. Lo ek ekii siłmin wumb nge ekii siłmin wumb ombu yi ku ełmin. Ba nim nge ekii siłmin wumb kuni nok yi ełmin. Ei nimbił erang ełmin?"

³⁴ Jiisas ek nipi wu ombu ngum, "Enim wu endi amb simba ełim kunum ei kapli ei wumb puł kuni mowii erngii min? Ei mon!

³⁵ Ba ekii se opu wumb wu amb simba er mołum wu ei si tor singii kunum ei eim kan se nołum kin tep to mulermba kunum e le kuni mowii erngii."

³⁶ Jiisas ek ekin endi nipi ei nge wumb noman konj kin wumb noman ok nge ende punermba ek ei wumb ngum. Eim yi nim, "Wu endi konduk konj ei kilip to kembis kembis erpi, aninga konj endi sipi konduk ok nge e le mui tumba. Pe wu endi yi

ermba ei eim konduk konj er kis mondpu ermba ei, konduk konj ei kanim eipi mił pimba. Nga konduk ok nge kanim eipi mił pimba ku.

³⁷ Pe wu endi kung meme ngenj ming, mił ok nge ele noł wain konj tuk kindnalmin. Ei mon! Wu endi yi mił ermbii ni ermba wu ei eim kung meme ngenj ming mił ok nge tok neng, noł wain konj ei tor pułum. Nga kung meme ngenj ming mił nge ei kis mołulum ku.

³⁸ Ba wu endi noł wain konj kułpu kung meme ngenj ming mił konj ele tuk kindmba.

³⁹ Pe wu endi eim noł wain ok nge nołum, 'Ei noł wain ka wii,' pa nim. Eim noł wain konj singin ka pinalim."

6

Gos Kor Kunum Ei Kongun Mon Niłim

(Masyu 12:1-8, Mak 2:23-28)

¹ Kor kunum Jiisas eim tuk kuni mong wiis palilim konu ele andpi mułum. Jiisas nge ekii silmin wumb ombu ok kuni wiis mong ei sik ambil winin tok nuk.

² Ba lo ek ekii sinjing wu ombu yi ninjing, "Gos kor kunum, ei kongun mon niłmin kunum ei, ba enim nibil erang enmin?"

³ Jiisas ek ni orung kindpi yi nirim, "Enim king Deipis sin kupenjpin eim epi erim mił enim piinarik na ek yi nind. Kunum ei eim kin eim wumb kin kuni kulnjung.

⁴ Deipis eim Gos ngii owundu ele nirik pupu, bres Gos nge kumb ele sim bres ei sim. Pe bres ei wumb pei nunerngii mon nik, Gos kin kułmał kalmin wumb minj ambil nungii niłmin. Ba Deipis eim bres nopu nga eim nge wumb ei bres ngang nunjung ku. Ek ei enim gerik piinjing min?" Ei kii sipi nim, "Nibil erang enim King Deipis kin ek ninanmin, ba na sin kin ek ninmin?"

⁵ Jiisas ek dinga nga nipi yi nim, "Gos kindang mei ele na wu kingam moł. Mołup, kor kunum owundu moł."

Wu Endi Angil Kis Mułum Ei, Jiisas Kor Kunum Er Ka Erim

(Masyu 12:9-14, Mak 3:1-6)

⁶ Pe nga kor kunum endi eim pupu men ngii ele pupu Gos ek nipi wumb ngum. Kunum ei wu endi mułum wu ei angil tundung orung miyem poru nim.

⁷ Lo ek emb tołmun wumb kin lo ek ekii silmin wumb kin ei Jiisas ermba oł ei kenmin nik kui er mulnjung. Molk kin, yi piinjing ni kor kunum wumb endi kis pimba er ka ermba ni kanik mulnjung. Molk kin, Jiisas kos er ngumun nik mulnjung.

⁸ Ba Jiisas eim wumb no-man tuk ele piinim. Piipi kin, wu angil miyem poru nim wu ni, "Angkin Oi!" Neng, wu ni sikir opu wumb mulnjung konu tuk engim.

9 Pe Jiisas eim ek nipi wumb ngum, “Na pe enim kii simbii end. Sinim lo ek nipi kunum oġ ka ermin min oġ kis ermin, ei ninim min? Wumb kin paki topu er ka ermin, min wumb topu er kis ermin?” a nim.

10 Jiisas wumb mulnjung konu tuk kanpi andpi, wu endi angil miyem poru nim ei kan sipi nim. “Nim angil tun kindii!” Yi neng kin, wu ei yi erang eim angil ni ka erim.

11 Ba wumb en enim noman kis dinga piinjing. En enim ek nik piik piik enjing. Erik, en enim yi ninjing, “Jiisas kin nimbil oġ ermin,” ninjing.

Jiisas Nge Ek Se Andilmin Wu Engki Nga Taġ

(Masyu 10:1-4, Mak 3:13-19)

12 Kunum ei Jiisas eim prei ermbii ni piipi komung endi eġe tonu purum. Eim prei erpi Gos ngurum kunum ei eim prei er muġang kin, konu tengrim.

13 Tengmba erang kin, Jiisas ekii sinjing wumb wangin nim. Neng, wangin wu engki nga taġ sipi wumb embe ‘Ek se andilmin wumb’ pa yi nirim.

14 Wu embe endi Saimon, Jiisas embe Piisa ni ngum. Nga endi Endru ei Saimon nge angim. Embe nga Jeims kin Jon teġ, Pilip ni Bar-solomu.

15 Pe Masyu ni Tomas ni Jeims Alpiyas nge kingam Saimon wu ei lo ekii silim wu.

16 Pe Jeims nge kingam Juras nin nga Juras Eskeriyas konu wu eim Jiisas opu orung wumb mulnjung konu ni peni eġe kindmba.

Jiisas Wumb Pei Kin Kongun Erim

(Masyu 4:23-25)

17 Pe Jiisas wumb ei kin mani punjung. Nga puk konu kun sim konu eim nge ekii silmin wumb kin pei tep to engnjing. Pe wumb pei Jura mei konu eġe orung orung ni Jerusalem konu owundu eġe ep noġ wer eġe konu eġe Taiya konu ni Sairon konu ni wumb pei ok mulnjung.

18 Wumb ei ok eim ek piimin nik onjung. Pe eim wumb ening pim wumb ombu er ka erpi, wumb gui kis tuk muġang onjung wumb ei Jiisas wumb ombu er ka erim.

19 Wumb pei angil Jiisas embilngii enjing. Nimbil erang Jiisas dinga pupu wumb pei, wumb ening pim wumb ei Jiisas er ka eririm.

20 Jiisas eim nge ekii silmin wumb ombu kanpi ek yi nim, “Enim wumb wii epi sin-erang molmun wumb ei, ka piyei! Gos sinim tep er kanpi molum oġ ei enim nge salim.

21 “Enim kumb kuni palmin, enim ka piyei! Ekii se enim noman ka piik muġngii. Pe enim wumb ke ninmin, ei enim ka piyei! Ekii se enim tokuġ erngii.

22 “Ekii se wumb enim wu kingam ei kin ekii se punmun ei keningii. Kanik kin,

wumb en enim noman kis peng piingii. Piik kin, enim kon si kindngii ni, enim kin ek kis ningii ni, enim embe sik epi kis mił ombu nge singii kunum ei, enim ka piingii.

23 “Pe wumb enim kin yi erik ninjing kin enim ka piik noman ka seng mułngii. Enim piingii, epin konu ele enim kumep singii ei owundu sałim. Kumb okrii enim kupenjing noł oł ei, Gos nge ek ni tor kindiłmin wumb kin yi ku elmin. Yi mił ku enim kumep ka singii. Ei Gos nge ek ni tor kindiłmin wumb kin tep to singii.

24 “Ba enim kom ku ngenj ele peng, enim noman ka piik er mułmun ei enim noman ka piik erngii. Erangin, oł ei er poru nik mołmun ei enim wumb ei kan kun er mułngii.

25 “Enim wumb epi pei kanim kanim sinjing kin enim noman ka simba. Ekii se enim epi sinerang kin kuni kułngii. Enim wumb pe tokuł er ka piinmin wumb ei kan kun er mułngii. Ekii se enim ke nengin ningił ka mani omba.

26 “Pe enim wumb pei enim embe ambii tonu kindik ninjing kin enim pii kun er mułngii. Ok en enim kupenjing noł ek kend tok, ek ni tor kindiłmin kend wumb embe ambii tonu kindik elmin oł yi erngii ei kanik mułngii,” pa nirim.

*Wumb Opu Orung Wumb
Kin Noman Ngunjii Oł Ei
(Masyu 5:38-48, 7:12a)*

27 Ba enim na ek piik mołmun wumb ei, na ek nind ei piyei! Enim opu orung wumb mułngii, ei kapli noman ka ngok mułngii. Pe wumb enim noman kis piingii, ei enim wumb ei kin epi ka erngii.

28 Wumb enim kin ek bultung ningii ei, enim kengip ek ka nik wumb ombu noman ka ngungii. Nga wumb enim kin oł kis erngii wumb ei, enim Gos kin prei erik paki tungii,” pa nim.

29 Wu endi nim kon taki tum kin, nga orung ak tan orung tumba ku. Wu endi nim kon takis ei simbii nipi erim kin, nim konduk ei kin ouni mon ninenjii ku.

30 Wu endi epi endi kii sipi nim kin, nimba epi ei ngui! Pe wu endi nim epi wii sipim kin, nim nga orung tu wii nikin, ek dinga ninerii!

31 Enim ermin ni piingii oł ei, wumb enim kin enjing kin, nga enim wumb ombu kin oł yi ku erngii.

32 Wumb enim kin noman ngołmun wumb ei, nga enim noman ngangin enim nipe noman piingii? Pe wumb oł kis enmin wumb ei, wumb kombur noman ka piik ngołmun ku.

33 Pe enim wumb kombur oł ka er ngangin kin, nga wumb enim kin oł ka er ngungii. Nga ei enim nipe noman piingii? Wumb noman kis piik oł kis elmin wumb ei kombur oł ka yi mił elmin.

34 Enim epi kombur wumb ngunjung kin, nga orung

simin ningii ei enim noman nipe noman piingii? Wumb oł kis ełmin wumb oł ka erik wumb eipi ngołmun ku. Pe wumb ombu epi ende mił siłmin.

³⁵ Ba enim opu erii wumb ei noman ka ngok, enim oł ka erik wumb ngungii. Enim wumb ngungii epi ei nga ngok orung kindmin ni pi-inerei! Enim oł ei erik epi ka wii owundu singii. Enim ełe yi erik molk punjung kin enim Gos kingam noł mend-pił mułngii. Wumb Gos kin noman ka piinałmin ei Gos wumb ombu kin noman ka ngołum. Ngopu kin, wumb kis kin noman ka ngołum. Ngopu, wumb kis kin ouni ngołum.

³⁶ Enim wumb eipi kaimb singii, ei enim Ernjing Gos kaimb siłim mił ku singii.

Wumb Eipi Kin Kos Nin-min Ei
(Masyu 7:1-5)

³⁷ Enim wu endi ek ei nge nik mok tołum wu oł ei mił enerngii. Enim wumb oł kis ei si kindangin kin, Gos enim oł kis ei kil ngumba ku. Pe nga enim epi endi mok tołum wu er kun ełim mił enerngii. Yi mił enjing kin Gos enim epi embin tui ei mok tumba. Wumb oł kis ei ni ka enjing kin enim oł kis ei Gos kil ngumba ku.

³⁸ Pe enim oł kanim kanim yi erngii mił yi ku Gos enim kin yi ermba. Pe wumb enim kin pimba mił ngungii ei, pei ngungii. Ei ngok pangin piki topu bein tumba ermba, ei

enim ngungii. Pe enim epi wumb ngungii yi mił ku Gos enim ngumba.

Jiisas Ek Ekin Nga Ngum

³⁹ Jiisas ek ekin endi nipi wumb ngum ku. Ei yi nim, "Wu ningił tumbun mołum wu ei, nga wu endi ningił tumbun mułmba wu ei, andłam andan top simba min? Ei mon! Wu tał ouni tukpu ełe bok tunguł.

⁴⁰ Mon kangił ei ek mon wu ek nipi ngołum wu ei to mani kindnermba. Eim mon kanpi poru nimba ei kapli eim ek mon wu mił mułmba.

⁴¹ Enim wumb eipi kanik oł kun pinermba mił ermba ei ni kun enerngii mon! Ei nimbił erang ninim oł yi nge ełin ku? Nimbił erang nim angnim ningił ełe epi moł pałim ei kankin nin? Ba ninim epi moł owundu endi ningił ełe pałim ei piin min?

⁴² Nimbił erang nim angnim ek nin? 'Angnan, nim ningił ełe epi moł endi pałim, na si kindmbii,' nin. Ba ninim ningił ełe epi owundu pałim ei ninim pi-inan min? Nim ek kend wu, nim epi owundu endi ninim ningił ełe pałim ei si kindkin, ekii se ninim angnim ningił ełe kun kankin epi moł pimba ei kapli si kindnjii," pa nim.

Ond Kis Ei Mong Kis Tołum
(Masyu 7:16-20, 12:33-35)

⁴³ Ond ka ei, mong kis tunałim. Yi ku ond kis ei nga mong ka tunałim.

44 Wumb en enim ond anglim ei kanik piilmin. Piik kin, ond ei ond ka min mon, ni kanilmin. Wumb en enim ond pik ei gal moļu mong tolum ei tingnalmin. Nga ond wain yi ku, ond wain ei ond kembis angpi gal moļu mong tolum ei tingnalmin mon.

45 Wu endi eim noman ka palilim wu ei ol ka elim ku. Erpi, ol ka wii elim. Nga wu kis ei eim noman kis piki topu peng, eim ol kis elim. Noman ele ol yi mil palilim ei gupu ele tor olum.”

Ngii Takilmin Ei Ol Tal Palim

(Masyu 7:24-27)

46 “Nimbił erang enim na ‘Owundu, Owundu’ nilmin, ba na ek nind ek ei enim piinanmin?”

47 Wu endi na kin opu na ek piipi ermba wu ei na eim kanip moł. Mołup, eim ermba ol ei andan tamb enim piingii.

48 Wu ei yi mil, wu endi ngii tekmbii ni tukpu sipi mer mani pupu, mei ele ku owundu pei kindpi siimen elim. Ekii se ngii tonu ele takilim, noł owundu topu ngii ei nirik omba, ba kapli onermba. Nimbił erang wu ei eim ngii dinga wii tekim.

49 Ba wu endi na ek piipi nga ekii sinermba wu ei yi mil wu endi ngii tonu mei peł ele tekim. Eim mei mani ei ku dinga kindnarpi siimen enerim. Ekii se noł owundu topu, noł ngii ele nirik wang kin, ngii sikir er kis mułum.

Nimbił erang wu ei ngii mil dinga pinerim.

7

Jiisas Opu Elmin Tep Elim Wu, Ei Eim Nge Kongun Wu Endi Er Ka Erim.

(Masyu 8:5-13)

1 Jiisas ek ei nipi wumb ngopu poru nipi, ekii se eim Kapaniyam konu ele pum.

2 Rom wu endi opu elmin wumb 100 pei opu elmin wumb pei tep elim, wu ei kongun wu endi mułum. Opu tep elim wu eim kongun wu eim noman ka ngołum wu ni ening peng erang kulmba mandi erim.

3 Opu tep elim wu ei eim Jiisas kin ek ei piipi mułum. Pe eim Jura wu num kombur kindang puk ek nengin kin, Jiisas opu, na kongun wu ei er ka ermba nipi kindim.

4 Wumb puk Jiisas multum konu ele tor puk ek dinga nik, Jiisas nik yi ninjing, “Wu ei wu ka nim wu ei paki tunjii min?”

5 Eim sinim Jura wumb kin noman ka ngołum. Eim mendpił men ngii ei takpi sinim ngurum.”

6 Pe Jiisas wu ombu kin tep to purum. Jiisas opu, opu tep elim wu eim ngii konu mandi pang kin, opu wu 100 tep elim wu ni wu puł kombur kindang puk Jiisas kin ek ningii nge puk. Puk yi nik, opu tep elim wu ni yi nim, “Jiisas, nim wu Owundu! Nim na ngii konu ombii nikin okun kis piinjii; na wu ka mon. Nim na ngii

nirik onerii!” yi ninim pa nik.

⁷ “Pe yi ku, na wu ka pim kin, nim ngii konu eġe na ombii min, ei mon. Ba nim ek ei nen na kongun wu ei ka muġmba,” pa nim.

⁸ “Nimbiġ erang, na yi ku wu num kombur kongun ngokuġ elmin oġ ei na kongun er moġ. Pe na nge opu wumb ei na ek piġmin. Pe wu endi ‘Pui’ nimbii, ei kapġi ba. Nga wu endi ya ‘Oiyoy!’ nimbii, ei kapġi omba. Pe nam kongun wu, ‘Nim oġ ei erii!’ nimbii, ei kapġi ermba. Na nge wu num ombu kongun ei na ngunjung miġ na yi end. Ba nim noman dinga peng ening ei nge er ka elin ei kapġi nim na nge kongun wu ening ei kapġi er ka enjii,” pa yi nim.

⁹ Pe Jiisas ek ei piipi, eim wu ei noman ka jili sim ni piim. Pe eim ak topu wumb eim orung konu ekii se ok ei kanpi yi nirim. “Na enim kanip nind, Esrel wumb pei moġmun konu eġe wu endi noman ka peng, pii gii yi miġ peng na kinenj mon!” pa nim.

¹⁰ Opu elmin wumb tep elim wu, wu puġ kombur kindang ok wu ni nga orung puk kenik ni, kongun wu kuġmba erim ni nga konj multum.

Jiisas Nein Konu Eġe Kang Wu Endi Er Konj Sim

¹¹ Ekii se nga Jiisas eim konu owundu endi purum konu ei embe Nein. Jiisas eim nge ekii sinjing wumb kin, wumb pei eim purum konu puk.

¹² Eim pupu konu owundu eġe andġam ondu palim eġe mandi pang, wu endi kultum wu ni tu wuk wu kultum ei, mam eim kingam endeim mendpiġ muġum ei, kuġang kui tunjung nge ei tu wuk. Tu wangin kin, amb ei wam kumb ok kultum. Pe wumb konu eġe wumb pei amb ei kin ouni ok.

¹³ Jiisas Owundu amb ei kanpi, kaimb piipi yi nirim. “Amb, nim ke ninerii mon!” pa nirim.

¹⁴ Pe eim mandi pupu, wu kuġii pirim konu eġe eim peġ eġe embilim. Pe wumb wu tu wuk wumb ei angik mulk. Pe Jiisas nipi yi nirim, “Kangi wu, kanpi nind, nim engnjii!” pa nim.

¹⁵ Pe nga kultum wu ei tonu muġum. Moġpu, ek nipi multum. Muġang kin, Jiisas wu ei sipi mam eim ngurum.

¹⁶ Yi erang kin, wumb pei mund mong tok, Gos embe ambilk tonu kindnjing. Wumb yi ninjing, “Gos ek nipi oġ ekii se ermba wu owundu sinim konu eġe tuk onum,” ninjing. Wumb ek nga yi ninjing, “Gos eim opu eim wumb si orung simba nge opu wumb paki topu enim,” ninjing.

¹⁷ Jiisas erim oġ ei pang kin, wumb Jura mei konu ni wumb konu orung orung pei piik punjung.

Jon Wumb Noġ Pendiġim Wu Eim Ekii Sinjing Wu Taġ Jiisas Kin Kindim.

(Masyu 11:2-19)

18 Jon nge ekii sinjing wumb ei epi pei ek nik eim ngunjung.

19 Jon eim ekii sinjingil wu tał wii tum. Eim yi nim, "Elip pukuł Owundu kankil yi kii singil," pa nim. "Ok Gos wu endi kindmbii neng, sin kui er mulnjpun wu ei nim min? Min sin nga wu endi omba ni kui ermin min?"

20 Wu tał Jiisas kin okuł ek yi ninjingil. "Jon noł sipi wumb noł pendilim wu, ei sil nim kin peł neng onmbuł ninjingil. Nikil yi ninjingil, 'Ok Gos wu endi kindmbii neng sin wu endi omba ni kui enjpin wu, ei nim walim min?'"

21 Kunum ei Jiisas wumb ening kanim kanim pirim wumb kin, wumb ening kis pirim wumb ni, wumb gui kis tok multum wumb ei pei er ka erim. Pe wumb pei ningil tumbun multum ei pei er ka eririm ku.

22 Pe Jiisas ek nipi wu tał ngopu yi nirim, "Elip pe pukuł Jon konu ełe kankil, na ya pe nipe oł erip ek nipe ek nip eramb elip piikil, kankil enmbil ei pukuł, Jon kan ningil peł nim. Wumb ningil kis mułum wumb ei, kenjing. Simb kis mułum wumb, nga ka seng andlam endnjing. Wumb kinj tum wumb ei, ka sim. Wumb kom ngum wumb ei ek piingii neng ek piinjing. Pe wumb kulnjung wumb ei nga ok tonu konj mołmun. Wumb epi endi sinałim wumb ei Gos ek ka ngang piki tołum.

23 Wumb na Jiisas kin pii gii ninjing, en enim pii gii ei mani punerim, wumb ei ka piingii.

24 Jon ek ni kindang onjnguł wu tał nga orung pangil; Jiisas Jon nge ek nipi wumb pei ngopu yi nim. "Ok, enim Jon mułum konu ełe wumb mulenjing konu ełe puk epi nipe endi kenjing? Min enim puk konu pop tang goł kembis ei kenjing min mon? Wu ei goł mił mon?"

25 Enim epi nipe kengii nge punjung? Enim wu endi epi konduk ka wii erpi mułum ei keningii punjung min? Ei mon! Wumb konduk ka wii kindik, en enim ngenj ełe epi ka elmin ei King ngii owundu ełe minj mołumun.

26 Ba enim puk epi nipe keningii nge punjung? Enim puł wu endi Gos oł ekii se ermba ei nge nipi mułum wu ei kenjing min? Ei keimi; wu ei eim nge kongun ende ek ni tor kindilim wu pei to mani kindilim.

27 Wu ei mendpil Gos nge ek yi ninim, 'Piini! Na ek se endmba wu endi kindmbii wu ei, na ek ok sipipi nim, kumb se pupu nim andlam ei to ka er sipi mułmba.' "

28 Jiisas ek yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond, 'Kunum ełe Jon ya mei ełe wumb pei ei kamb mani kind poru ninim. Ba akip kunum ełe wu endi Gos sinim tep er kanpi mołum oł ei wu wii mił pii gii nim kin, wu ei Jon to mani kindnim,' " pa nim.

29 Wumb ek ei piik poru

nik, wu amb ni wumb ku takis silmin wumb pei ek yi ninjing, "Gos eim kun ka wii mo lum wumb ei Gos noman ele ekii sengin ok Jon angil ele wumb no sipi wumb no pendpi ngum."

³⁰ Ba lo ek piilmin wumb kin, lo ek emb tolmun wumb ei Jon angil ele no pinenjing yi mi erik, Gos nge noman ele wumb ei bu ngok kin, andlam andan tum ei si kind-njing.

³¹ Jiisas ek yi nirim, "Akip kunum ei na enim wumb ekii sinenjing mi wumb sip mondup ei nimbi o erngii? Wumb ei jili wumb?"

³² Pe wu ombu yi mi, kangil kembis kombur konu endi tuk ele molk, kangil kembis kombur eipi kin wii tunjung. Tok yi ninjing, 'Sin mingal kepil tonmun nimbi erang enim golang ninanmin?' a ninjing. 'Pe nga sin golang kaimb er ninmin ei enim ke ninanmin. Ei yi mi en enim noman endi pinaim eipi eipi punum.'

³³ Jon sinim no pendpi ngolum wu ei tonu om. Eim opu no wain ni bres ei endi nunerim. Pe enim wumb yi ninjing, 'Wu ei gui kis tuk mo lum,' ninjing. Ei mon!"

³⁴ Pe na wu kingam op kuni nop, no wain nop end. Pe enim wumb molk yi ninjing, 'Wu ei kuni pei minj no lum,' ninjing. 'Wu ei no wain pei minj nopu,' yi elim nilmin. Nik, 'Eim wumb ku takis silmin wumb kin wumb o kis erik elimin wumb ei kin

pu palim,' pa nilmin.

³⁵ Ba wumb noman ka palim wumb, ei yi nilmin. 'Gos nge noman ka ei epi ka wii nilmin.' "

Oł Kis Elim Amb Endi Jiisas Simb Ele Kopung Erim

³⁶ Lo ek piilim wu endi embe Saimon Jiisas kin ek nipi eim kin kuni numbu nirim. Eim lo ek piilim wu ei ngii konu ele pupu kuni no multum.

³⁷ Amb endi oł kis elim amb, konu owundu ele mo lum. Pe amb ei mo pu piim ni Jiisas pupu lo ek piilim wu ngii konu ele kuni nonum nik. Nengin, piipi kin amb ei eim kopung muru ka ming endi sipi om.

³⁸ Pe eim pupu Jiisas bu morung orung angpi, simb ele mo pu ke nipi mo lum. Ke nim ningil ka ei, Jiisas simb ele purum. Ei kanpi eim peng enjin olt sipi, Jiisas simb ele kil ngum. Ngopu kin, Jiisas simb ele kum su sipi er mo lum. Mo pu kin, kopung muru ka ni sipi, Jiisas simb ele kindrim.

³⁹ Lo ek piilim wu ei, Jiisas wii tang om wu ei, eim epi ei kanpi eim noman yi piim. "Wu ei, Gos oł ermba oł ei, keimi nipi elim kin amb ei piipi mon. Amb ei, yi elim nimba ni piim amb ei, amb oł kis elim."

⁴⁰ Yi erang kin, Jiisas eim wu noman ele, piinim ek nipi ngumbii ni piim. Piipi kin, Saimon kanpi neng, "Saimon," yi nim. "Ek mon

wu, nim ek ninjii pim ek ei ni!" a nim.

⁴¹ Pe Jiisas ek yi nim "Wu tał, wu endi kin kom ku sikił, nga ekii se ngo orung kindmbił ni sikił, wu endi kom ku 100 pei mił sirim. Nga wu endi, kom ku kum endeim mendpił sirim. Wu tał kom ku yi mił si ngokuł, pendkił pirim," pa nim.

⁴² Wu tał epi endi ngo orung kindngił pinerang, wu ni kan wiik turum. Yi erang kin, wu tał eim kin noman ngunjngul wu endi nii eim noman ka wii piipi eim ngumba?"

⁴³ Saimon ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na yi ni piind, wumb endi oł kis pei kil ngo si kindmba wumb ei," pa nim. Neng kin, "Nim ek kun nin," pa ni Jiisas yi nim.

⁴⁴ Pe eim ak topu amb ei kanpi kin, ek nipi Saimon ngum. "Nim ya amb ei kan min? Na nim ngii konu onj ei, nim noł kulkun, na simb ełe noł kindnen; ba amb ei na simb ełe, noł kindpi enim ei eim ke nim ke noł sipi na simb ełe noł kindnim. Pe eim peng enjin sipi, na simb ełe kil ngonum," pa nim.

⁴⁵ "Nim nam kin kum su sinen. Ba na tuk op mułamb, pe amb ei opu, na simb ełe kum su sipi enim," pa nim.

⁴⁶ "Nim nam peng ełe kopung kindnen; ba amb ei eim kopung ka wii na simb ełe kindim."

⁴⁷ Yi mił peng kin, na nim kanip nind, "Eim na kin noman ka ngum. Ngopu kin, nim ei piinjii; eim nge oł kis

ei pei elim; ba na eim oł kis kil ngop poru nind, Gos wu endi kin oł kis aninga er kil ngum kin, wu ei Gos noman pei ngunałim; ba aninga ngołum."

⁴⁸ Jiisas ek nipi amb ei ngum, "Na nim nge oł kis ei si kindin."

⁴⁹ Wumb eim kin peł ełe ende muljung wumb ei, en enim ek nik piik piik enjing. Nik ek dinga nik, "Wu ei nii, wumb oł kis ei kil ngonum?"

⁵⁰ Jiisas ek nipi, amb ei ngopu yi nim, "Amb, ninim nge pii gii je erpi, nim si orung sinim. Pe nim pukun, noman emin ka peng mulnjii.

8

Amb Kombur Jiisas Pum Konu Ełe Tep Tok Punjung

¹ Pe nga Jiisas konu owundu ni konu kembis andpi Gos ek ka nipi wumb ngopu, Gos sinim tep er mołum mił ei nipi wumb ngum. Jiisas eim nge ekii silmin wu engki nga tał eim kin andik muljung.

² Pe amb kombur ok, ening pim amb ombu ni, gui kis tuk mułum amb ombu, Jiisas er ka eririm. Amb ombu, Jiisas pum konu ełe punjung ku. Amb endi 'Mariya' niłmin, ei 'Mariya Makandala,' pa niłmin. Ok Jiisas eim amb ei, gui kis angil orung nga tał pei tor kindrim.

³ Pe Jo Ana, Susa nge ambim wu ei King Eros ngii ełe tep er mołum ei, eim embe Susana. Pe Susana ni amb

pei onjung ku. Amb ombu puk, Jiisas kin, Jiisas nge ekii silmin wu ombu, kom ku paki tok elmin amb ombu, ouni puk ku.

Pe Ek Ekin Wu Endi Kuni Emb Kindim Ek Poł
(Masyu 13:1-9, Mak 4:1-9)

4 Wumb tilap owundu endi ok, kulou tunjung wumb ei, konu owundu eipi eipi wumb pei Jiisas mułum konu ełe onjung. Wangin kin, Jiisas ek ekin endi topu nipi ngum.

5 “Wu endi kuni wiis emb sipipi emb kindrim ei kombur wumb andlam endik konu ełe mani pang, wumb kimbangin, kei ok nok nok enjing.

6 Pe kuni wiis emb kombur pupu, mei ku mułum konu ełe mani pum. Pe kuni wiis ei sikir tonu om, ba mei noł muł erang, kuni ei kulii erpi, kołpu poru nim.

7 Pe kuni wiis kopur, pupu kan gał pim konu ełe mani pum konu ełe, kan gał mul ei tonu opu, kuni wiis ei to mani kindim.

8 Pe kuni wiis emb kombur mei ka ełe mani pum ei sikir tonu om. Opu kin, kuni wiis pei topu mułum. Tum, ei 100 pei pei kuni wii yi tonu mułum.” Jiisas ek yi nipi ek dinga wii nim, “Wu endi kom pimba, wu ei kom sepi ek ei piyangli!”

9 Jiisas eim nge ekii silmin wumb ei, ek ekin topu ninim, “Ek ei, pułe piimin nik kii sinjing.

10 Pe eim yi nim, “Gos sinim tep er mułum mił ei eim ek koi er pałim ek ei piipi kin nipi enim ngonum. Ba torung wumb eim ek ekin top nim ek ei mendpił piinjing, ba ek ekin ei pułe pii poł tunenjing. Tunarik kin, en enim konu orung orung kind keningii, ba epi endi kinenjing. Pe nga ek ei pingii, ba pułe piinerngii mon!” pa nirim.

11 “Ek ekin tum ek pułe yi pałim. Kuni wiis mong ei Gos nge ek.

12 Pe kuni wiis kopur pupu andlam ełe mani pang kin, wumb andik kambinmin ei Gos ek wumb piinmin, ba nga Seisen opu Gos ek ka ei topu eipi kindnim. Eim yi piinim, wumb Gos kin pii gii nengin kin Gos sipi orung simba ni piipi enim.

13 Pe kuni wiis emb kombur pupu, mei ku mułum konu ełe mani pum, ba dumbuł mer mei ełe mandring punałim mon. Pułe yi mił wumb Gos ek piik sik, noman ełe kindik ka mołumun. En enim pii gii dinga ninarik mułangin kin, epi embin tui endi tonu ołum ei, wumb en enim dinga mulałmin kin, bok tołmun.

14 Pe kuni mong kombur pupu, kan gał mułum konu puł ełe mani pum ei wumb Gos ek ka piik, nga kongun erik, ba mei ełe epi kanim kanim noman peng, kom ku ni epi ka wii ka ka piik, yi er mułangin kin Gos ek ei piinarik, to mani kindinmin. Yi erangin kin, en enim kongun

ei tonu opu mong tunenim mon, ba mani pupu koltum.

¹⁵ Ba kuni wiis mong kombur, pupu mei ka ele mani pum ei yi mi; wumb Gos ek piik, ambil gii nik mulnjung. Molk kin, en enim noman dinga peng, kongun kunum kunum yi erik mulnjung ei, kuni wiis mong pei tum mi yi er mulnjung.

*Dup Alam Ek Ekin Endi
(Mak 4:21-25)*

¹⁶ Wumb endi dup alam kapli, ming ele mani kind pendmba min? Dup alam kapli pe mandring pendmba, ei kapli tilang erip tor omba min? Ei mon! Dup alam kalk tonu pe ele sengin kin, wumb kanik nirik puk anda ok yi erngii.

¹⁷ Epi pei nim kinan koi er salim ei, ekii se kenjii wumb nii o pei koi er pendmba ei ekii se, wumb eim pii po tungii.

¹⁸ Enim kan kun er molk, ek ka piik erngii. Wu endi eim noman dinga peng, eim piipi kun er mo pu pii gii nipi mulmba, wu ei Gos nga eim dinga ngumba. Nga wu endi eim noman ka ni o kun ka ombu piipi kun enarpi mulmba wu ei, Gos wu ei noman ka ni o kun aninga pimba ei Gos sipi orung sipi si kindmba.

¹⁹ Kunum ele Jiisas nge mam ni angim no ok, ba wumb konu ele piki topu peng kin, wumb ei mulk konu tuk ongii konu endi sineririm.

²⁰ Wumb kombur molk yi nik, "Jiisas nim nge wumb, manim ni angnim no ok, nim kenmin nik anda mo mun," pa nik.

²¹ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nirim, "Wumb Gos ek ka ei piik, ekii singii wumb ei, na nge engnan no ni, minan no mulngii," nirim.

*Jiisas Ek Neng Konu Pop
Owundu Tum Ei Poru Nim
(Masyu 8:23-27, Mak 4:35-41)*

²² Kunum ele Jiisas kin eim ekii silmin wumb, no kanu endi ele puk. Pe Jiisas ek yi nirim, "Sinim no gop mo lum konu ele orundung pamin!" nirim. Neng, no tuk ele puk.

²³ Pe no kanu sikir pang kin, Jiisas eim or pirim. Konu pop owundu endi no gop ele pop owundu endi turum. Topu, no mer kanu ele tuk pang, wumb kulngii kunum mandi eririm.

²⁴ Pe wumb en enim puku sik andik Jiisas or pirim konu ele to konj kindik yi nik, "Owundu! Owundu! Sinim kulmun palim," pa nik. Pe Jiisas eim angpi konu pop owundu ei kin, no topu tonu omba eririm ei ek dinga nipi ngurum. Ngang kin, konu pop kin no owundu tumba eririm ei wii sirim. No o lup enerim, wii pim.

²⁵ Pe Jiisas eim ek nipi, eim ekii silmin wumb ngum, "Enim pii gii ei konu jili pum?" Yi neng kin eim ekii silmin wumb en enim mund mong tok noman embin tang

mołmun. Mołk kin, yi nik, “Wu ei nii? Eim ek nipi konu pop kin noł ei ek neng, eim ek ei piinmbil!”

Wu Wulu Endi Ei Gui Kis Pim, Jiisas Tor Kindim

(Masyu 8:28-34, Mak 5:1-20)

²⁶ Ekii se Gerasiin konu ełe tor punjung. Galilii konu noł gop ełe orundung sipim konu ei, orung sim.

²⁷ Jiisas eim noł kanu si kindpi tor pum. Pang kin, konu ełe wu endi eim mułum konu ełe tor om. Wu ei gui kis kombur eim kin mułum. Wu ei kumb ok eim alap pandi topu tilałim mon! Eim ngii endi pinałim mon ku. Eim pupu wumb guimeng ełe pu pałim.

²⁸ Wu ei Jiisas kanpi, eim ek dinga nipi wii tum. Topu kin, Jiisas simb ełe mani pupu pim. Pepi ek nipi, wii dinga topu yi nim, “Jiisas, nim Gos Owundu mendpił kingam. Sinim kongun ende enałmin mon. Nim na kin nimbil oł enjii on? Na nim kin prei ermbii, ei nim na ngenj kumbii ngunenjii mon!” pa nim.

²⁹ Gui kis ei ek yi nim. Nimbil erang Jiisas eim ek dinga nipi wu ei kin si kind kin tor punjii nim. Eim ek nim mił erim. Kunum kunum gui kis ei, wu ei kin mołum. Pe wumb wu ei ambil gii nik, kan tok angil ełe, kan tok er pendilmin ei, wu eim to kilip tołum. Pe gui kis ei yi erpi mił wu ei si mengpi wumb

mulalmin konu ełe si pang, eim mołum.

³⁰ Jiisas wu ei gui kis mułum wu, ni ek nga ngopu kii sim, “Nim embe nii?” Pe eim yi nim, “Na embe, ‘opu ond wumb,’” nimbil erang, gui kis pei eim kin pei mołmun.

³¹ Pe gui kis ombu wii dinga tok yi ninjing, “Jiisas nim sin konu kis ełe kindnenjii!”

³² Kung tilap pei konu koming endi ełe mandi kuni nok er mołmun. Yi nik kin, gui kis ombu Jiisas kin wii tok ek dinga ninjing, “Nim kapli sin kung ombu kin pei! Neng kin, bin,” ninjing. Pe Jiisas wak tang, punjung.

³³ Gui kis ombu wu ei si kindik, kung mulnjung konu ełe tuk punjung. Pe kung ombu andlam dinga sikirik puk konu kis endi ełe punjung. Punjung, konu ei noł gop ełe tuk puk noł nok kulnjung.

³⁴ Kung es tok mulnjung wumb ei, oł ei kanik tungu erik punjung. Puk kin, konu kembis ni konu owundu sim konu wumb kanik ninjing.

³⁵ Pe wumb pei puk, erim oł ei kenmin ni punjung. Puk kin, kenjing ni Jiisas kin wu gui kis mułum wu ei kin, mulnjunguł ei kenjing. Wu ei gui kis pei eim si kind pangin, eim alap tałpi mułum kenjing. Pe eim noman ka peng, eim Jiisas mułum konu ełe simb ełe mani mułum. Wumb pei onjung wumb ei kanik mund mong enjing.

³⁶ Kung es tolmun wumb ei ok kanik puk, wumb ei Jiisas wu ei kin erim oł ei ek poł tok er mulnjung. Ok eim gui kis eim kin mułang, Jiisas opu gui kis topu tor kindang, wu ei er ka erim.

³⁷ Gerasiin konu ełe wumb pei onjung. Wumb ei ek nik Jiisas ngunjung, “Nim, sin konu ełe si kindkin pui!” pa ninjing. Wumb en enim mund mong erik ninjing. Nga Jiisas eim noł kanu endi ełe tonu pupu, orung bii ni pum.

³⁸⁻³⁹ Gui kis wu ei si kind punjung wu ei eim prei erpi yi nim, “Jiisas, na nim kin tep to bii,” pa nim. Ba Jiisas wu ei, “Orung pui!” nipi yi nim. “Ni ninim ngii konu ełe orung pukun, Gos owundu nim kin nimbił oł erim, ei nikin wumb ngunjii,” pa nim. Yi neng kin, wu ni orung pupu wumb konu owundu ełe pupu Jiisas eim kin nimbił oł erim ei nipi wumb pei nipi ngum.

Jiisas Wu Num Ei Ambilam Er Ka Erpi Nga Amb Eim Kon Embilim Ei Er Ka Erim.

(Masyu 9:18-26, Mak 5:21-43)

⁴⁰ Pe Jiisas noł gop nga orung wang kin, wumb pei ka piinjing. Nimbił erang wumb Jiisas orung omba ni piik kui er mulnjung.

⁴¹ Pe wu endi om wu ei embe Jairas. Wu ei eim wu num endi, eim Jura wumb men ngii tep erpi mołulum. Wu ei Jiisas simb ełe mandi mani pupu, prei erpi ek

dinga nim. “Nim na ngii konu ełe onjii!” pa nim.

⁴² Wu ei eim ambilam endeim mendpił multum ambil ei kung ngii engki nga tał multum. Multum, ambil ei kułmba mandi erim.

Pe Jiisas Jairas ngii konu ełe bii nipi andlam ełe pang kin, wumb pei eim pum konu ełe ambil gii nik punjung.

⁴³ Pe amb endi mułum amb ei eim kung ngii engki nga tał, ei pei eim miyem o tor minj pupu mułum. Pe wumb endi eim miyem o tor pum, ei er ka erngii wumb endi mulenjing mon.

⁴⁴ Pe amb ei Jiisas mułum konu ełe mandi om. Opu, eim Jiisas kon takis ełe minjin tamb kin, “Nam nge miyem tor pum ei kep ermba,” ni piim. Pe opu yi erang kin, sikir miyem tor pum ni kep erpi nga tor onerim mon, ka mułum.

⁴⁵ Pe Jiisas ek yi nim, “Wumb nii na kon takis ei minjin tonum?” Pe wumb pei molk, “Na mon! Na mon!” pa ninjing. Piisa ek yi nim, “Owundu, wumb tilap pei nim kin mołun konu ełe angik mołmun. Ei sin er kan poł tumun mił nenj?”

⁴⁶ Ba Jiisas ek yi nim, “Wumb endi na minjin tang piinj. Piyamb kin, na dinga kombur tor pang piinj,” pa nim.

⁴⁷ Nga amb erim amb ei koi ermba mił pinerim, Jiisas eim piim. Yi peng kin, amb ni opu, Jiisas mułum konu ełe mani mei ełe kan mani kanpi mułum. Mułang kin,

wumb pei kumb ele eim Jiisas kon takis minjin tang ek ei pule nipi wumb pei mulnjung konu ni tor kindim. Kindipi yi nim, “Na ol ei eramb kin na ening ei sikir poru ninim,” pa nim.

⁴⁸ Pe Jiisas ek nipi amb ei ngum, “Nim pii gii je ninim er ka enim, nim orung pukun, ninim noman emin ka seng punjii!” pa nim.

⁴⁹ Pe eim ek nipi mulang kin, wu endi om. Om wu ei Jairas wu num Jura men ngii tep elim wu num ei ngii konu ele wu ei mulpu om. Opu, yi nim, “Wu num! Nim ek mon wu owundu ei kongun dinga ngunenjii! Nim ambilanim ok kulum,” pa nim.

⁵⁰ Ba Jiisas ek ei piipi, ek dinga nipi orung kindim, “Nim mund mong tunenjii! Nim pii gii nen, ninim ambilanim ei konj mulmba,” pa nim.

⁵¹ Pe Jiisas wu ei ngii konu ele pum. Wumb punjung ei kan wiik tang nirik onerngii, mon nim. Jiisas kin Piisa ni Jon, Jeims ni eim arim mam tal mendpil nirik punjung. Wumb ei mendpil eim kin nirik punjung.

⁵² Wumb pei en enim ambil ei nge nik ke dinga nik mulnjung. Jiisas opu ek nipi wumb ngopu yi nim, “Ambil, ei mendpil kulerim mon, ba eim or mil palim,” pa nim.

⁵³ Pe eim ek nim ei wumb kanik tokul enjing. Nimbil erang, ambil eim kulum poru nim, wumb ei kanik tokul enjing.

⁵⁴ Ba Jiisas ambil ei angil ambilpi, ek dinga nipi ngum, “Ambil kembis, nim engii!” a nim.

⁵⁵ Pe ambil ei noman konj opu eim kin tuk wang, eim sikir engim. Engang kin, Jiisas yi nim, “Enim kuni endi ambil kembis ei ngei!” pa nim.

⁵⁶ Pe ambil kembis ei arim mam tal puku sinjngil. Ba Jiisas ek dinga nipi wumb tal ngum, “Elip wumb kankil na ol endi ei, kankil ninerngii mon!” pa nim.

9

Jiisas Eim Ek Se Andilmin Wu Engki Nga Tal Eim Kongun Kindang Puk.

(Masyu 10:5-15, Mak 6:7-13)

¹ Pe Jiisas eim nge er se endilim wu engki nga tal wii tum. Wangin kin, eim noman dinga wu ombu ngopu kindang puk kin wumb gui kis to kindik, ening pimba wumb ei er ka erik, erngii pa nipi, eim nge noman dinga ngopu kindim.

² Wu ombu kindang, puk wumb kanik Gos ek ka nik wumb ngok, nga Gos sinim tep er molum ek ei nik, wumb ening pimba ei nengin wii mulngii pa nip kindang punjung.

³ Pe eim ek nipi wu ombu ngum, “Enim andlam turii pungii pendik, silmin epi ei sinerngii. Pe dolu ni, kon kembis ni kom ku ni, kuni bres ni, epi endi sipnerngii.

Konduk tał er sipnerngii mon!" pa nim.

4 "Enim puk konu endi tuk puk, ngii endi mulngii ngii ele minj mulngii. Molk kin, ek nik wumb ngok er molk poru nik. Nga ekii se enim ngii konu ele pinjing konu ei si kindik pungii.

5 Pe nga enim konu eipi pangin wumb enim ngii konu ele sipnarik enjing kin, enim konu ele si kindik pungii. Puk kin, mer simb ele mei kulman mulmba ei tami to kindik pungii. Yi erik pangin kin, wumb en enim enjing ol ei piingii," pa nim.

6 Yi neng kin, wu ombu puk konu pei andik punjung. Puk kin, Gos ek ka ei nik wumb ngok, wumb ening pepi erim, ei er ka erik punjung.

7 King Eros eim mołpu Jiisas nge ek ombu pei piipi, eim noman embin to piim. Nimbil erang wumb kombur molk, "Jon wumb noł pendikim wu mer tukpu ele tonu onum," ninjing.

8 Pe wumb kombur yi ninjing, "Ok ek ni tor kindikim wu endi Elainja tonu onum," ninjing. Nga kombur, yi ninjing, "Ok Gos ol ekii se ermba ol ei piik nilmin wu ni nga endi onum," pa ninjing.

9 Wumb yi nengin kin King Eros yi nim, "Na Jon peng ei kolmung enj, ba ek ei er piik ninmin mił nenj nipi opu kin, 'Jiisas kenmbii,' " ni piim.

Kuni Ngum

(*Masyu 14:13-21, Mak 6:30-44, Jon 6:1-14*)

10 Jiisas nge ek se andikmin wu orung ok, en enim erik ol ombu Jiisas kanik ek pol to nguk. Pe Jiisas wu eipi ombu si kindpi, en enim mendpil Beseira konu owundu ele punjung.

11 Ekii se wumb eim ek ei piik, eim pum konu ele ekii se punjung. Eim pum konu pangin kin, eim ka piim. Piipi, eim Gos sinim tep er mołum, ek ei nipi ngum. Ngopu, wumb ening pim wumb, ei er ka erim.

12 Ekii se pou neng, eim nge er se andikmin wu engki nga tał, orung ok yi ninjing, "Nim wumb ombu kindan, en enim konu orung pungii. Puk kuni simba, kan sik nungii," pa ninjing. "Ya konu ele sinim mołmun, konu ei kuni sinalim mon. Nga wumb konu ele mulalmin."

13 Ba Jiisas ek yi nim, "Enim kuni endi wumb ei ngungii. Kuni endi salim min?" Pe eim nge er se andikim wumb ombu yi ninjing, "Sin kuni endi sinalim. Ba bres angil orung kin omu tał, ei mendpil salim," pa ninjing. "Pe sin pei kapli pupun, wumb pei ombu nge kuni pei top ermin min?"

14 Wumb pei mulnjung wu ei 5,000 yi pei mulnjung. Jiisas eim nge er se andikim wumb kanpi nim, "Enim wumb kulou konu eipi eipi

Jiisas Wumb 5,000 Pei

wumb 50 mił to mundeil!" pa neng yi enjing.

¹⁵ Jiisas nge er se andilim wu ombu, eim nim mił yi enjing. Erangin kin, wumb pei mani mulnjung.

¹⁶ Jiisas eim bres angil orung ei sipi, omu tał ei sipi, ei epin konu ele kanip, Gos kin prei erim. Erpi, bres engin topu, eim er se andilim wu ombu ngum. Nga eim er se endim wumb sik, kuni mok tok wumb pei mulnjung wumb ei ngunjung.

¹⁷ Pe kuni ngunjung kuni ei, wumb pei nunjung. Pinang pang kin, kuni orung pei mułum ei sik gerenj kon engki nga tał to piki tunjung.

¹⁸ Kunum endi, Jiisas eim mendpił prei er mułum. Pe eim nge er se andilim wumb ei eim kin ouni mulnjung. Mułangin kin, Jiisas ek nipi, wu ombu kii sim. "Wumb na nii, pa ninmin?"

¹⁹ Wu ombu ek ni orung kindik yi ninjing, "Wumb kombur, nim Jon wumb noł pendilim wu pa ninmin. Nga wumb kombur, nim wu Elaineja pa ninmin. Nga wumb kombur yi ninmin, 'Gos oł ekii se ermba ei, piipi nilim wu ok kultum, nga konj tonu onum, ninmin,'" pa ninjing.

²⁰ Pe Jiisas ek nipi, eim er se andilim wu ombu ngopu yi nim, "Enim na nii pa ninmin?" Piisa ek nipi orung kindipi yi nim, "Nim Gos kindim wu Kraiss, mendpił mołun," pa nim.

Jiisas Eim Kolpu Nga Ngenj Kumbii Sipi Ermba Nge Nim

(Masyu 16:20-28, Mak 8:30-9:1)

²¹ Pe Jiisas ek dinga nipi eim nge er se andilim wu ombu ngum, "Enim wumb endeim, endeim kanik, ek ei ni tor kindnerngii, mon!" nipi ngum.

²² Pe eim ek yi nim, "Na Wu Kingam ei, ngenj kumbii kułmbii," pa nim. Kułmał kałilmin wumb owundu ni, lo ek połmun wumb pei, na kin buł ngungii. Ngok kin, na to kundngii. Kundangin kin, na mei konu ele kunum tekliki pimpii. Pep, nga angip tonu ombii," pa nim.

²³ Jiisas ek nipi, eim nge er se andilim wumb ngum, "Pe wu endi na kin ekii simpii ni piimba wu, ei eim noman ele oł kanim kanim ermbii nipi piimba noman ei to mani kindipi, kunum kunum eim ngenj kumbii sipi, kongun dinga erpi, endmba ei yi mił eim ond peri ei kan sipi andpi, na ekii simba," pa nim.

²⁴ "Wu endi eim noman ele er endmba wu ei, eim noman konj am ba. Pe wu endi na nge noman piipi, eim noman ele to kundmba ni erim, ei eim noman konj punermba; ba eim kunum kunum konj mułmba.

²⁵ Pe wu endi eim, kongun owundu erpi, eim mei epi pei simba wu, ei eim noman konj am ba. Pang kin, mei ele epi, ei opu, eim paki tumba mił nenj? Ei kapli enanim.

²⁶ Pe wu endi na ek ni tor kindnermba; eim na kin buł ngang piipi, yi ermba wu ei, na Gos kindang na mani op wu kingam moł; na wu ei kin buł ngop piimbii ku. Wu kingam eim nge tiłang owundu kin, eim nge arim Gos kin, Gos nge enjel ka wii ouni ongii kunum ei, eim kin yi ku erngii.

²⁷ Na ek keimi nip enim ngond, 'Wu kombur ya ele angilmin wu ombu, ei kulerngii. Nga molk kin, Gos sinim tep er mołum ei nge noman dinga ei keningii.' "

Jiisas Nge Ngenj Ei Kanim Eipi Mił Pim

(Masyu 17:1-8, Mak 9:2-8)

²⁸ Jiisas ek ei nipi, mułang kunum angil orung nga tekliki poru neng, eim Piisa, Jon ni Jeims sipi, eim prei ermba nge, komung endi ele tonu punjung.

²⁹ Eim prei er mułang kin, eim kumb ningil ei eipi mił kułum. Eim konduk ni kupu kuru mendpil mił tiłang erim.

³⁰ Pe wu tał eim kin tor okuł, ek tang mulnjung. Sin ok kupenjpın noł wu tał ei Moses kin Elainja teł kin ek tengnjing.

³¹ Wu tał tiłang owundu erim konu tor okuł, Jiisas Jerusalem konu oł endi ermba ei nikił, nga Jiisas mei ele si kindpi ba, ei nikił enjngil.

³² Pe Piisa kin eim angim tał, ningil se andpi erang kin, mani pu pingii pim. Ba yi er mułangin kin, Jiisas

nge tiłang owundu ni wu tał tiłang owundu mulnjung konu ele erim.

³³ Wu tał Jiisas mondkuł si kindkił punguł enjngil. Pe Piisa ek dinga nipi yi nim, "Wu Owundu, sinim ya mołmun ei ka; sin ngii wii tekliki ele tekmin. Ngii endi nim nge, endi Elainja nge, endi Moses nge," pa nim. Ba Piisa eim ek ei pii poł tunarpi nim.

³⁴ Pe ek ei nipi mułang kin, konu kupu endi opu, wu kei kin peli erim. Erang kin, kon kupu ei en enim pandi tang kin, mund mong enjing.

³⁵ Konu kupu peli erim, konu tuk ele, ek endi tor om. Ek yi nim, "Ei na kangi, na eim noman ngop moł. Enim eim nimba ek, ei piingii," pa nim.

³⁶ Ek tor om, ei poru neng kin, kenjing ni Jiisas eim, endeim mendpil mułum. Mułang kin, en enim ek tinenjing. Ekii se kunum ei wu kei epi endi kaninmin pa nik, yi ninenjing mon.

Kangi Endi Gui Kis Mułum Ei Er Ka Erim

(Masyu 17:14-18, Mak 9:14-27)

³⁷ Kupiiring komung ei si kindik, mani punjung. Puk, kenjing ni wumb tiłap owundu endi andlam ele ok Jiisas kan sinjing.

³⁸ Wumb onjung konu, tuk ele wu endi om, wu ei wii dinga topu yi nim, "Owundu! Na nim kin prei end, nim na kangil ei kenjii. Na kangil endeim mendpil mołum.

39 Gui kis endi, eim ambil gii nipi, sikir wii topu yi elim. Pe gui kis ei, ol kis eim kin elim. Erang kin, jipambil kuru endi eim gupu ele tor olum. Pe gui kis ei ngenj tuk, er kis mondpu, eim tor punalim," pa nim.

40 "Pe nam nim nge, er se andilim wu ombu kanip nemb, to tor kindngii, nemb puk; ba nim nge er se andilim wumb ei enjing kapli enerim mon!

41 Jiisas ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, "Enim wu amb pei kunum ele, enim pii gii dinga ninanmin. En enim noman ele kun pinalim. Kunum nimberii na enim kin molup ol embin tui ei nge, er kun er mulmbii? Nim kangil ei ya tu wa!"

42 Pe eim kangil ei andpi wang kin, gui kis ni elim ol ei erang, kangil ei olkup topu kindang, am pupu bok kis topu pim. Ba Jiisas eim gui kis ei ek dinga ngopu kindpi, kangil ei er ka erpi, arim mulum konu ngo orung kindim.

43 Wumb pei molk kenjing ni, Gos nge noman dinga ele ol ei erang, wumb puku sik enjing. Nga epi pei erim ele nge, enim embin to piinjing.

Pe Jiisas eim er se andilim wumb kanpi, ek dinga nipi ngum.

44 "Enim kom ka sek, molk ek ei piingii. Kunum kinan mon; pe nga wu Gos kindang mani opu wu kingam ei, wu kombur sipik, wumb pei angil ele ngungii."

45 Ba eim er se andilim wumb, en enim ek nim ek ei, pule pii pol tunenjing. Tunarik kin, nga ek ei pule koi er pim. En enim mund mong tok Jiisas kin ek ei kii se piimin, min mon ni piik mulnjung.

Nii Owundu?
(Masyu 18:1-5, Mak 9:33-37)

46 Jiisas nge er se andilim wu ombu, en enim ek mil enjing. Erik, yi ninjing, "Sinim molmun, tuk ele wu nii owundu mulmba?"

47 Pe Jiisas eim yi piim, en enim noman tukrung yi palim, ni kenim. Kanpi, eim kangil kembis endi tu wum. Kangi ei eim kin tep to engim.

48 Jiisas eim ek nipi yi nim, "Wumb endi kangil ei kanpi nam kangil ni piipi paki tumba, ei yi mil eim na paki tum ku. Pe wu endi na paki tumba, ei Gos Owundu na kindrim wu ei paki tumba ku. Kangil kembis tuk molum ei mil wumb endi yi erpi kangil kembis noman palim mil, yi peng na kongun yi erpi mulmba ei wu owundu mendpil."

49 Pe Jon ek ni orung kindpi yi nim, "Owundu, sin kenjpin wu endi nim nge embe ele nipi gui kis piim wu ei to tor kindrim. Ba eim sinim andinmin konu ele ekii se onanim. Sin yi nipin kin mon ninjpin."

50 Ba Jiisas ek nipi eim ngum, "Enim mon nik yi enerngii mon! Wu endi enim

kin ek ka nipi ermba, ei enim opu orung wu mon!”

⁵¹ Gos eim Jiisas sipi, ei tonu nga orung simba, kunum ei mandi erim. Yi erang kin, Jiisas noman dinga kindpi Jerusalem konu ele ba erim.

⁵² Jiisas eim ba pendpi, wu kombur ok puk, wumb kanik ningii nge, nipi kindim. Pe wu ombu ok puk, Sameriya konu ele ok tuk puk, eim omba nge er kun er mulnjung.

⁵³ Ba wumb konu ele wumb, en enim ngii konu Jiisas sipngii kis erang piinjing. Nimbił erang, wumb en enim yi mił piinjing; Jiisas Jerusalem konu ele ba onum ni piinjing.

⁵⁴ Pe Jiisas nge, er se andiłim wu tał, Jon kin Jeims tel Sameriya konu ele wumb ol ei kankił orung onmbuł, ek nikił Jiisas ngunjnguł. “Owundu! Nim er piin mił nenj? Sin ei epin konu ele dup opu wumb ombu nangli nimin min?”

⁵⁵ Ba Jiisas kan ak topu, wu tał kanpi ek ngum.

⁵⁶ Ek ngang kin, nga konu eipi endi punjung.

Wumb Endi Jiisas Kin Ekii Singii

(Masyu 8:19-22)

⁵⁷ Andlam ele andik puk, pangin kin, wu endi tor opu ek yi nirim, “Nim pe punjii on konu ei na bii. Nim konu eipi endi punjii konu ei, na bii ku.”

⁵⁸ Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Owu simbii ei mei

tukpu ele or palimmin. Nga kei ei ngii salim. Ba mei mani opu wu kingam ei, peng sipi or pimba konu ele sinalim,” pa nim. “Pe nim na kin kii yi sikin ekii simbii nin, ei ninim pii pol ton min?”

⁵⁹ Pe wu endi eipi kanpi, ek dinga nipi ngum, “Nim na ond konu ele ekii se wa!” nim. Wu ei ek yi nim, “Nim na kapli pup arnan kulum ei, tukpu top pendip ombii min?”

⁶⁰ Pe Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Wumb na noman konj sinanim ei wumb kulii mił mołmun ei kapli wu ei tukpu tungii; ba nim pukun wumb kankin, Gos sinim tep erpi, mołum mił ei ninjii,” pa nim.

⁶¹ Wu endi opu yi nim, “Owundu! Na kapli, ok pup nam nge wumb tilap ei, angil sip pendip kin, na nim kin ekii sip ombii min?”

⁶² Pe Jiisas ek yi nim, “Wu endi eim andlam kun bii ni pupu, nga kan orung kindpi, nga na noman palim mił er nimba wu ei Gos sinim tep er mołum kongun palim ei kapli enermba mon!”

10

Jiisas Wu Engki Angil Orung Nga Tał Gos Kongun Ele Kindim

¹ Ekii se Owundu eim wu nga engki angil orung nga tał to tonu kind mondpu, eim wu tał tał ni kindang punjung. Ei ekii se eim omba konu ele ok ni kindang punjung. Eim wu ombu puk

konu owundu ni, konu wii ni pei nipi kindim. Ekii se eim konu ombu pei andpi ba nge piipi nim.

2 Kindpi yi nim, “Kuni pei poł top mołum, ba kongun wu pei mulalmin. Yi piik kin, enim kuni arim ei kin prei kunum kunum er mułangin kin, kuni arim eim kongun wu pei kindang kuni kułou tungii nge pungii,” pa nirim.

3 “Piinmin! Enim pei! Na enim kung siipsiip wał mił tuk owu simbii mulnjung konu ełe kindind.

4 Enim ku kon min simb su min kon erik se mołmun ei mendpił sipngii. Enim epi eipi endi sipnerngii. Andlam ełe puk wumb kin ‘Wei!’ a ningii; ba enim ek kinnan tangk yi erik mulerngii mon!” pa nim.

5 “Pe enim puk, wumb ngii endi ełe, nirik punjung kin, ok enim ek yi ningii. ‘Enim ngii ełe wumb noman emin seng mułngii!’ ek yi ok ningii,” pa nim.

6 Pe wu endi eim noman emin peng, ngii ełe mułum kin, eim ek noman emin ningii ek ei wu ełe kin ba, min wumb endi noman yi pim endi mulenjing kin, enim noman emin ningii ek ei; nga en enim kin orung wang kin, ‘Enim kin noman ka pimba; ba wumb ei kin noman ka piinenmba, mon!’

7 Pe en enim konu endi tuk puk kongun erangin kin, nga wumb endi enim ngii konu ełe sipik kuni mok to nungii kuni ei minj. Nga ngii endi

puk, endi puk enerngii mon.

8 Nga enim ngii ełe minj molk, kuni ni, noł ni, nipi epi endi ngungii ei nungii minj. Nimbił erang kongun enmin wumb ei ku kapli silmin enim ngii ełe puk yi enerngii mon!

9 Wumb kombur ening tang, piingii ei er ka erei! Erik yi ningii, ‘Gos sinim kin tep erpi mołum, kunum ei ya mandi onum,’ pa ningii.

10 Pe enim konu owundu, endi tuk pangin kin, wumb enim sik ngii konu ełe sipnarik, ninjing kin, enim puk andlam wer konu owundu ełe angk, molk, ek yi ningii.

11 ‘Enim nge kułman, sin simb ełe mułum, ba nga en enim kin orung kindinmin. Ba enim piik kun erngii, Gos sinim tep er mołum, omba kunum mandi enim.’

12 Na enim kanip nind; kunum poru nimba kunum ei, Sorom konu ełe oł embin tui tonu orum ya konu ełe tonu onermba. Ba konu ełe oł embin tui owundu mendpił tonu omba.

Konu Owundu Kombur Wumb Noman Ak Tunanmin Ei Kaimb

(Masyu 11:20-24)

13 Enim Korasin ni Beseira konu ełe wumb piik kun er mułngii. Pe na jep oł yi enim kin enj oł ei Sairon konu ełe kin Taiya konu ełe ok yi ełamb kin, wumb ombu molk, kon mił epi geltii kend munduk, dup sik ełe molk sik, pakik andan tok, en enim oł kis buł ngok, noman to ak

tunjung ni wumb, keningii nik yi elmin.

¹⁴ Gos wumb mok tumba kunum mandi ermba ei, Taiya kin Sairon konu ele ol embin tui, tonu orum ei kembis. Ba akip ol embin tui, enim kin tonu omba ei, owundu tonu omba. Nimbil erang, enim noman ak tunenjing.

¹⁵ Pe enim Kapaniyam konu ele wumb ei, epin konu ele ambilk tonu pungii erngii ei mon! Ba enim dup konu ele mani pungii."

¹⁶ Pe Jiisas ek yi nipi, eim nge er se andilim wumb ngum, "Wu endi enim ningii ek ei piipi nim kin, ei na ek piimba. Wu endi enim kin, bul ngopu nim kin, ei na kin bul ngonum ku. Pe wu endi na ek piinarpi; bul ngopu mulmba ei, Owundu na kindang onj ei, eim kin bul ngumba ku," pa nim.

¹⁷ Ekii se wu engki angil orung nga tał, 70 pei orung ok, ka piinjing. Jiisas kanik yi ninjing, "Owundu! Nim embe ele nemin, gui kis ni ombu, sin ek piik, ekii sik tor punjung," pa ninjing.

¹⁸ Pe Jiisas Seisen eim dinga poru nipi yi nim, "Na molup kenj ni, Seisen ei epin konu ele kupu kuru mil, boi ni mani om. Opu, gur gali owundu nipi kumb kinang erim.

¹⁹ Enim piyei! Na enim dinga ngunj. Ngamb kin, enim ka wembii ni epi, enim kin tumbii ni ermba, ei eim piik kanik, enim opu orung

wumb ongii ei, enim to mani kindngii. Enim pungii konu ele epi endi, enim to mani kindnermba mon!

²⁰ Ba enim ka piik yi nin-erngii, 'Gui kis enim sin ek ekii sik, tor punmun.' pa ninerngii mon! Enim Gos kin ka piingii, Gos enim ei epin konu ele enim embe pol pendim palim. Nimbil erang enim Gos kingam nol molmun."

Jiisas Eim Ka Piipi Arim Gos Ngum

(Masyu 11:25-27, 13:16-17)

²¹ Kunum ele Gos Gui Ka je, Jiisas kin ka piipi ngang kin, Jiisas ka piipi, ek yi nirim, "Gos Owundu! Nim tonu epin ni mani mei ele owundu molun. Ei na nim kin ka piind. Nim wumb noman ka pepi, peng pim wumb ei kin, ol ka dinga ei en enim kin koi erkin pendin, ba nga kangil kembis mil noman yi peng molmun ei kin, ol ei andan tokun en, ei ka ninim noman ka pim mil en.

²² Na arnan eim epi pei na angil ele pei ngołum. Eim kingam ei wumb endi pii pol tunałmin mon! Arim, eim mendpil, kingam pii pol tołum. Nga arim wumb endi pii pol tunałmin. Kingam mendpil arim piilim. Pe kingam mendpil eim noman ele Ernjing wumb andan tumba, wumb ei Ernjing piingii."

²³ Jiisas nge er se andilim wumb mendpil eim kin mulnjung. Molk kin, eim

kan ak topu ek nim, “Enim piik kanik enmin oł ei, wumb kombur yi kenjing kin, wumb ei ka piyangin.

²⁴ Na enim kanip nind, kumb ok Gos nge oł ekii se ermba oł ei piik nilmin wumb kin, wu King ni, wumb ei ok, enim pe kaninmin oł ei nge kenmin nik mulk. Ba en enim kinerik mon. Enim pe piinmin ek ei piimin ni mulk, ba en enim piinerik.”

Sameriya Wu Endi Eim Wumb Kaimb Sim Ek Poł

²⁵ Pe wu endi lo ek piipi elim wu, ei eim yi piim. Nam ek nemb Jiisas nimba mił ei kenmbii nip nirim. “Ek andan wu! Na nimbił oł erip, noman konj sip kunum kunum ka mułmbii?”

²⁶ Pe Jiisas ek nipi yi nim, “Gos lo ełe nipe ek pałim? Nim er gerin mił nenj?”

²⁷ Pe eim ek dinga nipi orung kindpi yi nim, “Owundu, ei Gos nim nge, nim eim kin noman ka ngunjii ei, ninim noman nge ninim noman tuk, ninim dinga pei eim kin ngunjii. Pe ninim kapli wumb nii endi ninim piikin, nanim wumb nii ni piimbii ei nanim wumb ende mił na kin mandi pep mołum; yi mił ninim noman kultun mił yi kulkun wumb ei ngunjii.”

²⁸ Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Nim ek kun nin, ninim nin mił yi enjii! Erkin nim noman konj kunum kunum ka sikin mulnjii.”

²⁹ Ba lo ek piilim wu ei, eim embe ambil ka ermbii

ni piim. Piipi kin, nga Jiisas kii sim. Sipi yi nim, “Na wumb nii ni piimbii ei nanim wumb endi mił na kin mandi mołum?”

³⁰ Pe Jiisas ek yi mił nipi orung kindim, “Jura wu endi Jerusalem konu ełe si kindpi, wuł mani Jeriko konu ełe pum ni, wumb waning elmin wumb kombur, eim andlam ełe kan sinjing. Wu waning elmin wu ombu ok, eim epi pei sik, eim kepii tok erik pendik, en enim pangin kin, wu pupu kułmba peng pim.

³¹ Pe kunum ełe kułmał kalilim wu endi, eim andlam ełe wuł mani pum. Pupu, andlam ełe pum ni wu pim ei kan si kindpi pum.

³² Yi ku, pe nga Liiwai kułmał kalilmin paki tołum wu endi andlam ełe tor opu pum. Pupu kin, wu ei kanpi si kindpi, opu orung andlam ełe pupu pum ku.

³³ Ba Sameriya konu ełe wu endi andlam ełe opu, pupu mer wu ei pim konu ełe tor pum. Eim wu ei kanpi, eim mund mong ełe kaimb kis piim.

³⁴ Pe wu ni eim mandi pupu, kepii mundum konu ei kanpi, kopung kindpi, noł wain kindpi yi erim. Yi erpi sipi, tonu sipi, eim nge kung dongkii ełe tonu kindim. Kindpi sipipi, sing ngii ełe pendpi, tep ka er mołum.

³⁵ Pekil kupiiring, eim ku mong engki sipi, ngii sing ngii tep elim wu ei ngopu yi nim. ‘Nim na wu ei tep ka er mulii! Pe nim epi endi ya wu

ei kin ngun kin, na ya orung ombii kunum ei, na nim kum epi top orung kind ngumbii,' pa nipi eim pum.

³⁶ Pe nim er piin mił nenj? Wu tekliki andlam ełe andik onjung. Nim wumb nii piinjii ei ninim wumb endi mił nim kin mandi mułang wumb kis ei ok wu ei tunjung?"

³⁷ Lo ek piilim wu ei ek yi nim, "Eim wu ei kan kaimb piipi wu ei, paki tum." Pe Jiisas ek nipi, wu ei ngopu yi nim, "Nim pukun oł yi ku erii!" pa nim.

Jiisas Opu Amb Masa Kin Mariya Tel Kenim

³⁸ Pe andik puk, Jiisas pupu konu endi ełe tuk pum. Amb endi mułum amb ei, embe Masa. Eim Jiisas sipi eim ngii konu ełe sipim.

³⁹ Masa ni amb ei eim angim endi mułum amb ei, embe Mariya. Mariya eim Jiisas mułum konu simb ełe mandi opu mołpu Owundu ek nim mił piipi mułum.

⁴⁰ Ba Masa eim kongun pei erpi, kuni kelim. Pe eim noman eipi eipi pum. Masa pupu, Jiisas kanpi yi nim, "Owundu, na nge engnan ei, na wak tang, na mendpił kuni er ka end. Ei nim piinan min; eim kindan opu, na paki tumba," pa nim.

⁴¹ Ba Owundu ek nipi orung kindim, "Masa! Masa! Nim noman ełe epi kanim kanim piilkin nin.

⁴² Ba epi endeim mendpił ka wii ei, pe Mariya epi ka ei, piipi simba enim. Ei wumb

endi eim epi ka ei sinermba mon!"

11

Prei Erngii Oł Ei (Masyu 6:9-13, 7:7-11)

¹ Jiisas eim konu orung endi prei er mułum. Ekii se prei er poru nipi wang, eim nge er se andilim wu endi opu yi nim, "Owundu, nim sin prei ermin mił ei, andan to!" pa nim. "Ok Jon wumb eim se andilim wumb prei erpi eim nge kongun wu ombu andan tum mił yi, sin prei ermin mił enjii," pa nim.

² Pe eim ek nipi ngum, "Enim prei enjing kin yi erngii.

'Sinim Erinjpin, nim embe ełe kun ka wii mendpił tonu mułmba. Nim sin tep er mołun konu ei tor omba.

³ Sin nge kuni nim kunum kunum ełe sin ngo!

⁴ Nim sin oł kis enjpin ei kil ngunjii. Nimbił erang, sin yi ku, wumb oł kis sin kin erik ei, ninim noman pałim mił, sin kin yi enanmin, ei pei si kindinmin. Nim sin oł embin tui endi tonu opu, sin kin erang kin, sin oł kis ermin ei kapli, nim sin paki to si orung sin kin, sin konu ełe mandi punenmin.' "

⁵ Pe eim ek yi nipi ngum, "Enim mołmun konu tuk ełe, eim wu angim endi mołum ei, eim pupu, epin tuk memb, ngii andaring pupu angim ek dinga nipi ngopu yi nim, 'Engnan, nim bres tekliki na ngui!' a nim.

⁶ 'Na nge wu puł endi konu turii andpi om. Na kuni ngumbii sinerang kin; na op nind,' pa nim.

⁷ Angim ngii nirik pim wu ei, ek dinga nipi yi nim. 'Na angip tonu ombii pinalim; ngii ondu palim. Na kangil kin or palmin. Na angip, nim epi endi sip ngumbii pinalim.'

⁸ Kapli, ei nimbil oł ermba? Na ek nip enim ngond, 'Eim na engnan nipi piinarpi, epi endi ngunerim, eim yi piimba; wu ei wii tek tek top mołum nipi, eim kapli angip opu, angim epi sinerang om, ei paki top ngumba.'

⁹ Na enim kanip nind, nim Gos kin kii sin kin nim ngumba sinjii. Enim epi endi kuruk endngii ei, kapli keningii. Enim ngii ondu, to seki ningii ei Gos kapli aki tumba.

¹⁰ Wumb Gos kin prei elmin ei epi silmin. Wu endi epi kurpu andlim ei, kan silim. Pe wu endi Gos kin mandi mołpu, ngii ondu to teki teki nimba ei, Gos kapli aki topu ngumba.

¹¹ Enim mołmun konu tuk ełe, wu nii endi eim kingam opu, kii sipi, omu endi ngumbii nimba; ba eim arim ei ka wembii kis endi ngumba min? Ei mon!

¹² Wu endi kingam ei, kei muł numbii nimba; ba eim arim ei ka ep min, epi endi ngumba ei numba min? Ei mon ku!

¹³ Pe enim wumb kis, ei en enim kingenjing epi ka ngolmun. Ei en enim piingii

ku. Yi mił, enim Ernjing ei epin konu mołum ei, enim prei erik, Gos Gui Ka simin ningii ei, enim kapli ngumba. Ngang kin, Gos sin kin oł ka pei erpi ngonum."

Jiisas Biyelsipul Kin Kongun Ouni Enim Ninjing
(Masyu 12:22-30, Mak 3:20-27)

¹⁴ Jiisas wu endi gui kis mułang, ek tingnalim ei, to tor kindim. Gui kis ei pang kin, wu ei ek tangpi yi er mułang kin, wumb kanik, noman embin to piinjing.

¹⁵ Ba wumb kombur yi ninjing, "Eim gos kend owundu Biyelsipul nge ełe gui dinga kis ombu, to tor kindnim. Ei gui kis nge tep ełim wu," pa ninjing.

¹⁶ Pe wumb kombur eim ermba jep oł ei, kenmin nik, oł endi ermin, ninjing. Nik yi ninjing, "Nim jep oł endi ei epin konu ełe oł endi erii!" ninjing.

¹⁷ Ba Jiisas wumb noman tuk ełe eim piim. Piipi kin, eim ek dinga nipi ngum, "Pe wumb mei ende wumb en enim eipi eipi puk, paltik opu ermin nik erngii. Ei en enim konu kunum kinan olt ka sinermba. En enim mei konu kis mułmba. Nga ngii endi eskił topu pupu, ngii endi ełe pimba ei ngii endi eskił topu, mani ba ku.

¹⁸ Seisen nge tiłap ei ok eipi eipi puk, opu ermin nik erngii ei, kapli ka mułngii mił nenj? Enim nik na gui kis tor kindind; ei nimbil erang Biyelsipul nge dinga ełe gui

kis ombu to, tor kindind, ninmin ei na nind.

¹⁹ Enim yi ninmin, “Na gui kis to tor kindinj ei Biyel-sipul dinga ele to tor kindinj pim kin, kapli en enim Jura engnjing nol gui kis to tor kindinmin ei kindinmin mi nenj? Yi mi ku en enim ek ele ni peni ele kindpi kos er ngumba.

²⁰ Gos angil ele erang, na gui kis top kindinj pim kin, kapli Gos sinim kin tep ermba om ni piimin.

²¹ Pe wu dinga endi, opu kileng ambilpi, eim ngii ele mulmba ei eim ngii konu ka simba.

²² Ba wu endi eim dinga pupu wang kin, wu ei kin opu erngil ei, wu ei kapli, eim wu endi opu kileng ni kumb tepii ei kapli simba. Eim opu ermbii nip piingii ni opu, wu ei topu eim epi sipi, wumb mok to ngopu yi ermba pend piipi omba.

²³ Wu endi na kin opu ermba wu ei, na kin wu pul mon! Wu endi na nge kung siipsiip kin, tep er kun enermba, ei eim na kung siipsiip ombu, to eipi eipi kindim.”

²⁴ “Gui kis wu endi si kindpi pulum ei, pupu mei kep ka salim, konu molulum. Gui kis ei konu endi kan sinalim kin, yi ni piim. ‘Ok nam muls, ngii konu si kindip onj konu ei nga bii,’ ni piim.

²⁵ Pe pupu ngii ele kurpu kenim ni, ngii ei er kun er salmin ei sim.

²⁶ Ka seng kanpi, pupu gui kis angil orung nga tal nipi tu wum. Ei eim dinga ei to mani kindik ol kis elmin. Erik, ngii ele nirik puk molulum. Ok wu ei kis aninga mulum, ba pe kis mendpil molum.”

²⁷ Jiisas eim ek ei nim, kunum ei wumb pei mulnjung. Konu tuk ele amb endi mulum. Amb ei ek dinga nipi wii yi mi tum. “Amb ei ok nim mengpi nim am ngurum amb ei eim ka piyangli.”

²⁸ Jiisas ek nipi yi nim, “Ei minj mon, ba wumb Gos kin ek piik ekii sinmin wumb ei kapli ka piyangli.”

*Wu Kombur Jep Ol Kenmin Nik Wii Tunjung
(Masyu 12:38-42)*

²⁹ Wumb pei ok kulou tangin, Jiisas ek yi nim, “Akip kunum ele, wu amb pei wumb kis molmun. En enim kii sik ek nik, jep ol minj kenmin ninmin. Ba na jep ol endi andan tunermbii. Ei Jona nge jep ol mendpil ei andan tumbii.

³⁰ Gos kumb ok Jona Ninipe konu ele pui nipi kindrim, ba Jona Gos ek nirim mi ekii sinerang kin, Gos jep ol endi erpi andan tang, omu owundu eim kirim ele tuk pupu kunum tekliki pirim. Ei Ninipe konu ele molmun wumb keningii nipi enerim mi yi ku wu kingam molum. Ei eim Gos ol ei ermba ei akip wumb molmun kunum ele keningii nipi ermba.

31 Ekii se Gos eim wumb, mok tumba kunum ei, wumb tep er mułum amb kuin konu mei orundung mułum amb ei tonu opu, wumb oł kis enjing ei ni peni ełe kindpi ermba. Nimbil erang amb kuin mei wer orung mendpil mułum. Pe eim opu King Solomon eim noman ka piim ei piimba nge om. Ba pe wu endi Solomon to mani kindim wu endi ya ełe mołum; ba en enim eim ek piinenjing mon.

32 Ekii se Gos eim, wumb pei mok tumba kunum Ninipe konu ełe mołmun wumb kin, wumb akip kunum ei wumb ouni orung tonu ongii. Ok oł kis ombu nik tor kindngii. Nimbil erang Ninipe konu ełe wumb Jona nirim ek ei piik, noman ak tok. Ba pe ya mołum wu ei Jona ek to mani kindim, ba enim noman ak tunanmin.

Ngenj Ełe Tilang
(Masyu 5:15, 6:22-23)

33 Wumb dup alam kalilmin ei sik ngii nirik mandring, peł ełe kindngii ełe mandring kindik pendngii ei mon! Wumb dup kalk tonu peł ełe pendilmin, wumb ngii ełe nirik ongii ei, dup tilang ei kanik ongii.

34 Nim ningil, ei ninim ngenj ełe nge tilang. Pe ninim ningil ka piimba ei ninim ngenj tilang ka ermba. Pe nim ningil kis mułum kin, nim ngenj pei emii ermba.

35 Ei piik en enim, kan kun er mułngii. Mon pim kin tilang noman tuk salim ei nga emii ermba.

36 Pe ninim noman tilang pei pim kin, noman ełe emii endi pinermba mon. Ninim noman pei tilang ermba. Ei dup alam tilang enim mił yi ninim noman ełe tilang erpi pimba,” pa nim.

Ek Mon Wu Ni Kulmal Kalilmin Wumb Oł Kis Enjing
(Masyu 23:1-36, Mak 12:38-40)

37 Jiisas ek ei nipi poru neng kin, lo ek piilim wu endi opu, “Jiisas, nam ngii konu wang kuni numbuł,” pa nim. Yi neng kin, Jiisas pupu peł ełe mułum.

38 Lo ek piilim wu ei mołpu kenim ni, Jiisas noł was enarpi, kuni ok num. Nang kanpi wu ei, eim noman embin to piim.

39 Ba Owundu yi nim, “Enim lo ek piilmin wumb enim kuni nołmun ming torung was er ka elmin wumb tukrung penj mołum. Yi mił enim noman tuk ełe oł kis ni, waning epi erngii nge piki top palim.

40 Enim wumb noman pinalim. Gos enim nge ngenj torung erim, ba eim enim ngenj tukrung enerim min?

41 Ba enim noman tuk palim oł ka epi yi erngii nge wumb kaimb er mołmun wumb ei paki tungii. Enim yi erangin kin, enim noman tuk ka seng kin, enim wumb paki tungii,” pa nim.

42 “Ba enim lo ek piik kin wumb, piik kun er mułngii. Enim keming ni tem ni epi mok tok engki erik, epi orung endeim sik Gos ngołmun. Ba

enim wumb noman ngok elmin, oł ei si kindik, andlam kun si kindik, Gos kin noman ngunałmin. Enim oł ei erik, nga oł endi si kindnałmin mon ku.

⁴³ “Enim lo ek piik elmin wumb, piik kun er mułngii. Enim yi mił piilmin, sin men ngii ele kumb se mułamin kin, wumb keningii nik elmin. Pe kunum endi, wumb kułou tołmun kunum ei, sin onmun nik angil sik, yi erangin wumb eipi, ei sin keningii nik. Enim noman yi piilmin wumb. Yi erngii ei kan kun erik mułngii.

⁴⁴ Enim mołmun ei yi mił, wumb tukpu tołmun, ba jep oł er pendnałmin, mei mandring koi er pałim ei kan kun enarik tonu peł ele andlam andilmin, ba mandring mei konu ele ka sinalim mił enim yi mołmun. Ba wumb kan kun enarik kin, nga wumb ok emin mołmun mił yi ku molk kaplı enanmin.”

⁴⁵ Wu endi lo ek piik nik elmin wu ei nge endi ek nipi orung kindpi yi nim, “Ek mon wu! Nim ek yi nikin, sin kin ek embilin ku,” pa nim.

⁴⁶ Pe Jiisas ek ni orung kindpi yi nim, “Enim lo ek piilmin wu, enim kan kun er mułngii. Enim oł embin tui er wumb ngołmun. Nangan- gin kin, wumb kongun dinga elmin; ba en enim angil endi tuk kindik, wumb ei wurii wii paki tunałmin mon!

⁴⁷⁻⁴⁸ Enim kan kun erik mułngii! Ok enim kupenjing noł Gos oł ekii se ermba oł ei piik niłmin wu ombu to

kundjung. To konduk kin, tukpu ele en enim epi kuk moke ngok pendnjing. Yi enjing ei, en enim kupenjing noł enjing oł ei en enim noman ele kaplı en enim ni piik enjing. Keimi, nimbił erang enim kupenjing noł Gos ek ka ni tor kindilmin wumb to kundjung? Nga enim tukpu sik epi kuk moke ngok enjing. Oł ei ngenj torung oł keimi mił pim, ba noman tukrung oł keimi enenjing, mon!

⁴⁹ Yi erangin kin, Gos eim noman ka piim ek ei ok eim nim, ‘Pe na Gos oł ekii se erbii oł ei, piip nimba wu kin, Gos ek ka ei si end- ngii wumb kindamb ongii. Ei wumb kombur konu eipi eipi pangin, embii monduk to kundngii.

⁵⁰ Pe kunum ele, wumb ei ok Gos oł ekii se ermba ei piik ni tor kindilmin, wumb to kunduk. Akip kunum ele en enim oł embin tui singii. Ei ok wumb ombu to konduk mił ni, pe kunum ele erik mił singii.

⁵¹ Am kumb ok, wu Eipel kultum. Nga mering wu Sekaraiya kultum. Ei Gos ngii kułmał kailmin konu kin men ngii konu tuk ele kul- tum. Ei ngenj kumbii singii nim ei, pe mołmun wumb ei keimi. Na enim kanip nind, enim wumb tilap ei pe ngenj kumbii singii.

⁵² “Enim ek ka piik sinjing, ba wumb kombur tuk puk ek ka simin ni enjing, ba en enim singii andlam ei, enim ondu ngunjung ei, enim

kapli konu e le tuk punerngii mon!”

⁵³ Jiisas ngii e le si kindpi anda pupu pum. Pe lo ek polmun wumb kin, lo ek piik nilmin wumb en enim ek nik, eim ngunjung. Ngok kin, eim gupu e le ek kanim kanim kopur kii sipin, yi nimin nik piik enjing.

⁵⁴ Eim ek endi nipi ngumba min, nik kui er mulnjung. Eim Jiisas ek endi nipi nim kin, ek nipin eim kos er ngumun ni piinjing.

12

O l Kend O l Ei Kan Kun Er Kindngii
(Masyu 10:26-27)

¹ Wumb pule mam pei ok kulou tunjung, ba konu wumb pei piki topu pim, wumb endi kombur kembngii pim. Kunum ei Jiisas eim ek ok, nipi eim er se endim wumb ngum. “Enim kan kun er muḥngii. Lo ek piik nilmin wumb ei ek kend tok nilmin ei, yiis bres tuk kindilmin miḥ.” Jiisas ek ei pule yi miḥ nirim, “Lo ek piik nilmin wumb ek kend tok, ek ei wumb eipi ngangin piik kin en enim er kis mondulmun.

² Pe epi pei koi er salim ei ekii se nga peni e le omba,” pa nim. Epi pei kum topu palim ei, ekii se nga peni e le wang wumb keningii.

³ Yi palim ei, enim ek koi erik emii peng ninjing kin, ei nga kupiiring eni topu tilang enim miḥ ek ei tilang erpi,

peni e le wang kin, wumb piingii. Enim ek aninga ngii nirikring ninjing ek ei, nga tonu ngii tondrung e le angk nik tor kindilmin miḥ pimba,” pa nim.

⁴ “Enim na wumb pul, na enim kanip yi nind. Wumb enim ngenj ei to kundngii ei mund mong tunerngii! Mon!” pa nim. “Pe nga ekii se wumb ei o l endi nga kapli enerngii mon!

⁵ Ba na enim mund mong tungii wu, endeim na enim andan tumbii,” pa nim. Enim wu ei kin mund mong tungii; wu ei wumb to kondulum. Nga ekii se, eim wumb sipi dup konu kis e le kindmba ku. Na enim kanip nind, enim eim kin mund mong tok muḥngii.

⁶ “Enim piinmin! Kei Winu angil orung ei, ku kundii taḥ ngok silmin ei, enim piinmin. Ba Gos kei ei pei kanpi pinim. Nga endeim Gos ourun tunanim mon!

⁷ Na ek keimi nind. Gos enim peng enjin tukrung, ei pei gerpi kanpi poru ninim. Enim mund mong tunerngii! Enim kei Winu kembis miḥ ei, to manḥ kindinmin. Yi miḥ ku Gos enim kin pei tep er kanpi molum.”

⁸ “Na enim kanip nind, wumb endi na embe e le ek nipi wumb kumb e le kanpi nimba wumb ei, eim na kin nimba ei wu kingam yi ku nimba. Ei eim Gos enjel kumb e le wu ei embe ambil tonu kindmbii.

⁹ Pe wumb endi na kin, wumb ningil e le buḥ ngopu

nim kin, na eim Gos enjel ningil e le eim bu! ngumbii ku.

10 “Wumb nii endi wu kingam kin, ek ambilpi ek kis nimba wu ei, Gos eim o! kis kil ngumba. Ba wumb endi eim yi nipi Gui Ka dinga kongun owundu erim, ei embe ambil mani kindpi, yi nimba wumb ei Gos kapli ek kis yi mi! nimba wu, ei kil ngo si kindnermba mon!

11 “Pe wumb enim sik sipik men ngii e le wu owundu mu!ngii ningil e le ni, wumb num mu!ngii konu ningil e le sipngii ei, enim mund mong enerngii mon! ‘Pe sin nipe ek ei nimin?’ Nik, yi ni piinerei mon!

12 Wumb enim kin ek ningii kunum ei mendpi!, Gos Gui Ka, enim ningii ek ei, enim ek andan tumba. Nipi ngang kin, enim ningil ek ei mi! ningii.”

Ku Ni Epi Ambil Notum Wu Wulu Pum Ek Ekin

13 Wumb pei mulnjung konu tuk e le, wu endi opu Jiisas kanpi, ek nipi ngum, “Ek mon wu! Nim ek nikin na angnan ngunjii. Ngan kin, eim sil erinjpil epi ei pei mok to simbil,” pa nim.

14 Ba Jiisas ek nipi orung kind ngopu yi nim, “Nimbi! erang wumb nii na ek kos mi! piimbii nik to tonu kindnjing min, nga elip erinjngil ko! epi elip kin mok top kapil kapil erpi elip ngumbii min ei kapli enanim mon!”

15 Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi wumb ngopu

yi nim, “Enim kan kun er mu!ngii. Wumb epi pei simba ei nik, kan bun bun kulerngii mon! Pe epi pei simba wumb ei, eim ku!mba kunum ei, epi ombu eim paki tunerngii mon!”

16 Pe eim ek ekin endi topu wumb ngopu ek dinga nim, “Wu num endi epi ni ku pei salilim wu ei, eim kuni telim ei, po! pei topu mo!um.

17 Pe wu num ei eim noman e le piipi, ‘Na nimbi! o! endi ermbii?’ ni piim. ‘Na kuni tuk kindmbii ei ngii pei sina!im,’ ni piim.

18 Eim yi nim, ‘Nam ermbii mi! nenj?’ ni piim. ‘Na yi ermbii, kuni ngii kembis kembis ombu to kis erpi, kuni ngii owundu konj tekmbii,’ nim. ‘Takip kin, kuni tem ni kuni kanim kanim sip nam ngii e le tuk kindmbii. Nam kuni pei salim, kung pei nop mu!mbii,’ nipi kin, kor mu!um.

19 Mo!pu kin, eim ei ek nipi yi nim, ‘Nim kung ngii pei kor molkun, kuni ni epi salim. Nokun kin, ka ka piikin mulnjii,’ pa nirim.

20 Ba Gos ek nipi wu ei ngum, ‘Nim wu kom noman ka pinerang nikin mo!un. Nim epin mendpi! nim kulnjii. Ku!an kin, epi pei ka er sin, ei wumb nii simba?’

21 Ei yi mi!, wumb en enim epi pei ku!ou mondu!mun wumb ei, Gos kumb e le ok epi sinerii mi! mo!mun,” pa nim.

*Nimin**(Masyu 6:25-34)*

²² Jiisas eim er se andilim wumb kanpi, ek dinga nim, “Na enim kanip nind, ‘Enim noman konj ele noman to minj kulerngii mon!’ Enim yi ningii, ‘Sinim kuni nipe kuni numun? Nga enim ngenj ele piik kin, alap ni epi nipe endi kindmin,’ yi ni piin-erngii mon!

²³ Noman konj sikin konj mulnjii ei, kuni minj ni piin-erngii; nga ngenj ele alap minj ni piin-erngii!

²⁴ Enim kei Goi ni kei kanim kanim ei piingii. Enim kei piin min? Kei ei kuni tilalmin, nga kuni kelngii ngii sinalim; nga kuni tu wuk kulou tunalmin; ba Gos eim kei kuni ngolum. Enim wu amb ei kei to mani kindinmin ei, enim wumb owundu molmun.

²⁵ Pe enim molmun konu tuk ele wu endi noman dinga pimba. Ei eim nga nipi, pupu eim noman konj ei kung ngii kopur nga sipi, mulmbii ni pimba, ei kapli enanim; ba Gos mendpil ei kapli ermbe.

²⁶ Pe enim epi kembis endi erngii ei kapli enerim kin, Gos mendpil kapli ermbe. Nimbil erang enim epi kanim kanim pei noman to piinmin?

²⁷ Enim epi kuk ka wii ei piin min? Ei kongun endi enalmin mon. Ei wii tonu onum. Pe enim alap enalmin; ba na enim kanip nind, kumb ok King Solomon, eim alap ka wii kindim. Ba ei ya epi kuk

ka wii ei mił alap endi kindnerim mon!” pa nim.

²⁸ “Pe kuni talilmin konu epi ka wii tonu opu molum ei, pe molum; ba topul tok tor kindik dup kelngii. Pe epi wii ei nge Gos kan wiik tolum. Ei enim kan kun erngii. Gos enim tep ermbe ku; ba enim wu amb pii gii dinga pinalim.

²⁹ Yi piik, enim noman embin to piin-erngii. Sin nipe kuni kin nol numun, epi nipe epi simin nik yi piin-erngii mon!

³⁰ Mei konu orung orung torung molmun wumb ei, epi pei er simin mił nenj ni piik molmun; ba enim Ernjing ei epi ei nge singii ni piinim.

³¹ Enim Gos enim tep er molum ol ei, kan kun er mulngii. Pe Gos eim enim epi ombu kapli ngumba ku.”

Ei Epin Konu Epi Pei Salim
(Masyu 6:19-21)

³² “Enim wumb tilap kembis kung siipsiip mił ombu, enim mund mong tunerngii. Enim Ernjing Gos ka piipi, eim tep er molum konu ei, ‘Enim ngumbii mulngii,’ pa nirim, ek ei palim.

³³ En enim epi pei wumb ngangin kin, wumb top tok singii ku ei, wumb wii mulngii wumb ei, paki tok ngungii. Ngangin kin, enim ku nin epi ombu am punermbe. Pe ninim kon endi sinjii kon, ei sikirpi kilip topu numun tunermbe; ba kon dinga wii seng kindnjii. Pe enim epi ka wii kanim kanim, epin konu kulou

tungii ei am punermba. Konu ele waning wumb tuk ok waning sinerngii; nga ka pila min, epi kis endi tuk ok epi ombu, nok erik kis mundnerngii mon! Pe enim epi ka wii, ei epin konu kulou tungii, ei am punermba. Epin konu ele waning wumb tuk onerngii; nga ka pila min, nga epi kis endi tuk onerngii mon.

³⁴ Enim nge epi ka konu ele salim konu ele, kunum kunum enim noman tuk konu ele salim ku.”

Kongun Wu Ek Er Kun Er Muḷngii Ek

³⁵ “Enim kan talk, dup alam si kalk, konduk kindik, nipe epi endi erik, en enim er kun erik muḷngii.

³⁶ Jiisas ek nipi yi nim, “Enim muḷngii ei, wu owundu endi omba. Nik kin, wumb en enim or pinarik, er moḷmun miḷ muḷngii. Ei yi miḷ, wu ei eim kuni owundu nok erngii ei, orung omba ei si kindipi kin, opu ngii ondu to teki teki nimba, ei sikir ok aki tungii.

³⁷ Wu owundu ei opu kanilim ni, eim nge kongun wumb or pinaḷmin ei, wumb ka piingii. Na enim kanip nind, wu owundu eim alap sipi osii er taḷpi, kan taḷpi, eim nga kuni er kun er sepi yi nimba. ‘Na nge kongun wumb ok peḷ ele molk, kuni owundu nungii nge ngumbii,’ pa nim.

³⁸ Pe wu owundu ei epin tuk mii memb omba min, kei kultu kumna tumba kunum

ei omba min, eim opu kenmba ni, eim kongun wumb or pinarik omba nik, kui muḷngii wumb ei ka piingii,” pa nim.

³⁹ “Enim oḷ ei piinmin! Wu endi eim ngii konu waning wumb ongii ni piipi kin, eim ngii konu tep ka wii er moḷum ei, tuk punaḷmin mon!

⁴⁰ Enim yi ku er kun erik muḷngii. Wu kingam eim omba kunum ei, enim piik kunum ele, omba ni piinerngii.”

Kongun Wu Ka Min Kongun Wu Kis Nge Ek Ekin (Masyu 24:45-51)

⁴¹ Pe Piisa ek ekin yi nim, “Owundu, nim sin kin ek ekin pei ni ngon min, sin wumb eipi kin ek oui nin min?”

⁴² Pe Owundu yi nim, “Pe tep enim ei nii tep moḷum? Moḷpu kin, eim noman ka paḷim. Peng kin, eim kongun tep ka moḷuḷum. Moḷpu kin, owundu eim wu endi to mundang moḷpu, kongun wumb tep er nim min? Nipi kin, wumb kuni kunum simba kunum ei ngopu erangḷi nim min?”

⁴³ Ekii se wu owundu ei orung opu, eim kongun wu ei ok ek nim miḷ, ei piipi kin, kongun er moḷum wu ei eim ka piimba.

⁴⁴ Na ek keimi nip enim ngond, wu owundu eim, ‘Epi pei tep er muḷii!’ nimba. Neng kin, tep er muḷmba.

⁴⁵ Ba kongun wu ei eim noman yi piim, ‘Na wu owundu ei sikir orung onermba,’ ni

piipi, kongun wumb ei wu amb ni kepii topu kin, eim pupu kuni nopu, noł nopu, wulu pang er andpi mułum.

⁴⁶ Pe eim yi er mułum ei, eim wu owundu ei kunum nenj omba nipi kin, kui er mulerim. Pe kunum endi eim pii poł tunarpi mułum. Pe wu owundu opu, eim kongun wu ei kepii topu, wu sipipi wumb wii molk kongun pii poł tunarik mulnjung konu ełe mundum. (Konu ełe wumb pii gii ninenjing wumb).

⁴⁷ Kongun wu ei eim wu owundu elim oł ei piilim; ba eim wu owundu noman ełe kongun kun enarpi mułum. Wu ei wu owundu opu, ek ngopu kin, kepii dinga wii tumba.

⁴⁸ Pe kongun wu ei, eim wu owundu kongun elim oł ei piinarpi kin, oł eipi er mułum kin, wu owundu ei opu, ek ngopu kin kepii aninga er tumba pałim. Wumb endi epi pei ngang sim pim kin, wumb ei epi yi ku erpi kin nga pei ngo orung kindmba. Nga wumb endi ek ka min, kongun ka ni, epi pei kanim kanim ngum ei, wumb kin kongun oł yi mił ku erpi ngo orung kindmba.

*Jiisas Eim Wumb Tilap
Mok Tumba Wu
(Masyu 10:34-36)*

⁴⁹ “Na op dup owundu kindamb, mei ełe opu dup numba. Nam noman dinga ni piip, nam dup ei sikir numba.

⁵⁰ Na noł endeim pimpii ei yi mił, na kin oł embin tui owundu endi tonu onum. Onum oł ei na kin sikirip poru nimba. Nip moł; ba sikirpi poru ninerang kin, nanim noman embin enim.

⁵¹ Pe enim piinmin! Na op enim opu erik erngii oł ei (opu ond wu mił op) mon nimbii onj min? Mon. Na enim kanip nind, “Na op wumb tilap ende en enim opu erngii, nge onj.

⁵² Akip ni, nga ekii se, wu amb kangil kombur ngii ende mułngii wumb ei, ok eipi eipi puk, tilap tał er mułngii. Pe tilap endi, opu orung erpi tilap tał ngumba. Ngang kin, nga tilap tał opu orung er eim kin ngunguł.

⁵³ Yi er puk kin, kangi ei arim kin opu ermba ku. Nga arim kingam kin opu ermba ku. Nga amb mam eim ambilam kin opu ermba; nga ambilam eim mam kin opu ermba ku. Pe amb mam eim kingam ambim ei kin opu orung erang; nga kingam ambim ei kingam mam kin opu orung erang kin yi erngii.”

*Epi Nipe Tonu Omba Ei
Piilmin Oł Ei
(Masyu 16:2-3)*

⁵⁴ Pe eim ek dinga nipi wumb ngopu nim, “Enim konu eni tonu opu, mani pupu, enim konu ei kon kupu endi tonu onum ei kaninmin. Kanik kin, enim yi ninmin, ‘A konu kumb tumba.’ Enim yi nilmin oł ei keimi, konu kumb tołum.

⁵⁵ Pe enim mułangin kin, konu pop owundu endi mer ele tołum kunum ei, enim yi niłmin, 'A konu eni owundu pimba,' pa niłmin. Yi niłmin, oł ei keimi tonu ołum.

⁵⁶ Enim ek kend wumb! Enim kupu kin mei ele oł ermba ei kan poru niłmin. Ba nimbil erang, enim Gos oł kombur pe tonu onum, nga tonu omba ei, kan kun enanmin?

Pe Nim Giyeng Ni Molkun Wumb Nim Kin Kos Ningii Ei Er Kun Enjii.

(Masyu 5:25-26)

⁵⁷ Nimbil erang enim oł ei ek nik kun kind piinarik, oł kun niłmin?

⁵⁸ Kunum endi nim wu endi nim kin kos er ngumba wu ei kin, tep to punjii. Ei andlam ele pukuł, wu ei kin ek ni ka enjii. Mon pim kin, wu ei nim sipi, kos piilim wu endi angil ele ngang kin, kos piilim wu ei nim sipi opu ond wumb angil ele ngang, opu ond wumb nim sipik, kan ngii ele kindngii.

⁵⁹ Na enim kanip nind, nim kan ngii ele sikir tor onen-
jii mon! Ok ninim kom se piikin, ku epi owundu endi min, ku kembis pei ei ngo orung kind poru ninjii," pa nim.

13

Wumb Endi Gos Kin Noman Ak Tunermba Ei Eim Am Ba

¹ Kunum ele, wumb kombur mułangin kin, enim nik Jiisas ngunjung. Galilii wumb kombur mułangin kin,

Pailos eim kulmał kelnjing wumb ei, topu miyem sipi nga kulmał kelnjing, kung miyem ei sip endi kindim.

² Jiisas ek dinga nipi orung kindpi yi nim, "Galilii wumb ei er molk, Galilii wumb kombur to mani kindinmin, ni piik ninmin min? Pe Galilii wumb tilap ei oł kis elmin, wumb ni piik ninmin min? Ele nge kapli wumb ei oł embin tui sinjing min?"

³ Na enim kanip nind. Ei mon! Ba enim yi ku, noman ak tunenjing kin, enim pei yi mił ku kolk am puk poru ningii.

⁴ Kumb ok kunum Sailom ngii olt endi eskił topu mani pupu wumb engki nga kapil kapli pei to kundum. Wumb ei oł kis erik oł ei, wumb eipi Jerusalem konu mołmun wumb oł kis ei to mani kindim ni piik ninmin min?

⁵ Ei mon ku! Na enim kanip nind, 'Enim noman to ak tunenjing kin, enim yi mił ku kolk am puk poru ningii,' pa nind.

Ond Pik Mong Tunanim Ei Nge Ek Ekin

⁶ Pe eim ek ekin endi nipi ngopu yi nim, "Wu endi eim ond pik tuk kuni wain pin talim. Ba ekii se opu, ond pik ei mong tonum min? Op, mong tang numbii ni piipi opu kin, kenim ni mon pim.

⁷ Mon peng kin, ek nipi eim kongun wu ngum, "Nim piin! Kung ngii tekliki mołup op kin, ond pik mong numbii ni onj, ba mong tunerim. Palim, ei nim kołmung to kindii!

Nimbił erang ond ei mei noł wii nonum?" pa nim.

⁸ Kuni mong nge kongun elim wu ei ek nipi orung kindpi yi nim. "Wu owundu! Nim kapli nen, kung ngii endeim minj nga mułmba min? Mułang kin, na mer ond puł ełe mei akip kung kou enj tu wup, kindip kin, yi ermbii," pa nim.

⁹ "Yi erpi pindamb kin, nga kung ngii endi ełe kapli mong tumba. Yi eramb kin, mong tunerim kin, nga kołmung tui nen kin, to si kindmbii," pa nim.

*Kor Owundu Kunum Jiisas
Amb Endi Er Ka Erim*

¹⁰ Kor kunum endi Jiisas Gos ek ka nipi wumb ngum. Ei men ngii endi ełe mołpu ek nipi ngum.

¹¹ Kunum ełe amb endi mułum, amb ei gui kis endi mułum. Gui kis ei, amb ei ening ngang kin, kung ngii engki nga kapil kapli pei o pum. Gui kis ei erang kin, amb ei ening kan sipi pim ei eim buł engin tang kin, kun ba pinerim mon.

¹² Pe Jiisas amb ei kanpi yi nim, "Nim ya wa!" Amb ni wang kin, Jiisas ek yi nim, "Na nim ening ei er ka er poru nind," pa nim.

¹³ Amb ei wang kin, Jiisas angil sipi, amb ei embilim. Embilang kin, amb ni sikir kun engim. Angpi kin, Gos embe ambil tonu kindim.

¹⁴ Ba men ngii ełe tep mołulum wu ei, Jiisas amb ei kor kunum er ka erim ei, mon nipi, Jiisas kin popuł

sim. Sipi kin, ek dinga nipi wumb pei ngopu yi nim, "Kongun ermin kunum ei kongun minj ermin. Kunum angil orung nga endeim ełe kongun ermin. Enim ei ngenj er ka ermba ni pingii wumb ei, kongun kunum wangin kin, er ka ermba. Enim ełe nge piik kin, kor kunum wumb yi nge, ya ełe tu wunerei!" pa nim.

¹⁵ Pe Owundu ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim wumb kanik ek kend nik pendik, nga puk oł eipi eipi ełmin wu, kor kunum enim kung kou ni, kung dongkii ni konu kuni ngo pendilmin konu ei kan posik sipik, noł ngok, nga tu wuk, yi ełmin oł ei piinarkin nin min?"

¹⁶ Ba amb ei, Eiparam nge tilap ambilam, Seisen ambil gii nipi mułang kin, kung ngii engki nga kapil kapli pei opu pum. Ei akip kor kunum ei na eim kan mił pe mułum ei, pilngan to kindind," pa nim.

¹⁷ Eim ek yi neng kin, opu orung enjing wumb ei singambil sinjing. Pe wumb pei eim erim oł ka ei kanik ka wii piinjing.

*Ek Ekin Kombur Jiisas
Wumb Ngum*

(Masyu 13:31-32, Mak 4:30-32)

¹⁸ Jiisas ek ekin nga topu yi nipi ngum, "Na nipe epi endi su sip kin, nga Gos wumb tep enim ei tonu ok pei mołmun ei nip ngumbii?"

¹⁹ Ei yi mił, kuni embe kembis wii endi sinim embe

'maser,' pa ninmin. Wu endi kuni emb maser ei sipi kin eim kuni talim konu ele talpi pendim. Pe kuni maser ei ekii se ond mił tonu om. Ond ei engim konu kei ok mołumun."

²⁰ Ek ekin nipi nga nim, "Na Gos wumb konu orung orung wumb pei tep er mołum oł ei, na epi nipe endi mił su sep nimbii?"

²¹ Ei yiis bres tuk kindilmin mił, amb endi bres plawa ming owundu endi sipipi, yiis kin endi kindim ei, ekii se bres plawa ei oupu tonu om. Ei yiis ninmin epi ei konu orung orung pang kin, yi elim.

*Ngii Ondu Kembis
(Masyu 7:13-14,21-23)*

²² Jiisas eim pupu, konu owundu ni konu kembis kombur sim konu tor pum. Pup andpi kin, Gos ek emb topu, wumb ngopu yi erim. Erpi kin, eim Jerusalem konu ele ba nge pum.

²³⁻²⁴ Pang kin, wu endi opu yi nim, "Owundu, Gos wumb endeim, endeim ni sipi orung simba min?" Ba Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim, "Enim embił dinga kindik, kongun dinga erik, ngii ondu kembis wii ele tuk pungii. Ei yi mił enim kan kun er mułngii nge Gos erim. Na ek nip enim ngond, ei nimbil erang wumb pei ngii ondu kembis wii nirik bin nik erngii; ba kapli enermba mon!"

²⁵ Ekii se ngii arim ei opu kin, ngii ondu ngumba.

Ngang kin, enim ok andaring ok, molk yi ningii. 'Owundu, ngii ondu aki to!' yi ningii. Pe eim ek yi nipi ngumba, 'Enim jili wumb, na piinand.'

²⁶ Nga enim yi ningii, 'Sin nim kin ende mołpun, kuni nopun, noł nopun, nim andlam ele andpin, ek emb topun, sin konu owundu ngołan,' pa ningii.

²⁷ Ba eim ek yi nipi enim ngumba, 'Enim jili wumb, na enim piinand. Enim oł kis elmin wumb, na moł konu kunerei!'

²⁸ Ba enim molk ke ningii ni, Eiparam ni, Aisak ni, Jeikop ni, Gos ek ka ni tor kindilim wumb pei Gos konu sinim tep enim konu ele, tuk mułngii ei keningii. Ba en enim mon, si kindik torung mułngii. Molk kin, en enim gupu mong kongk kin ke nik mułngii.

²⁹ Pe wumb konu eni tonu onum konu wumb ni, eni mani punum konu wumb ei ni, ei orung wumb ni, mer mani orung wumb ni, wumb ei tonu ok, Gos sinim kin tep er mołum konu peł ele, kuni owundu nok er mułngii.

³⁰ Keimi! Pe wumb kombur en enim ekii se omun ni erngii wumb ei, nga ok kumb se pungii. Wumb kombur pe o kumb se bin ni erngii wumb ei, am ekii se mendpil ongii.

*Jiisas Jerusalem Konu Ele
Kanpi Kin Ke Nim.
(Masyu 23:37-39)*

31 Kunum ele mendpił lo ek piik niłmin wumb kombur ok, ek yi ninjing, "Nim konu ele si kindkin, konu eipi endi ele pui! King Eros nim tumba enim," pa ninjing.

32 Jiisas ek nipi orung kindim, "Enim eim kanik ek ningii, 'Piimin! Akip min, topuł endi, gui kis ei na to tor kindip, ening pimba wumb ei, er ka erip, ermbii. Toi na kongun poru nimba.

33 Ei yi mił, pe min, topuł min, tał kunum na andip kongun ermbii. Ei nimbił erang wumb, wu endi Gos oł ekii se ermba oł, ei piik niłmin wu, endi to kundngii ei, Jerusalem konu tu wuk minj, to kundngii.

34 "O Jerusalem konu ele wumb! Jerusalem konu ele wumb! Enim wumb Gos nge ek keimi nik oł ekii se ermba oł ei piik nik elmin wumb, ei enim to kundmun. Gos kindiłim wumb ei ku tok yi elmin. Kunum kunum na enim kei kultu mam wał ombu sipi eim kong mandring kindiłim mił, na enim yi ermbii; ba en enim mon niłmin.

35 Piinmin! Gos enim konu owundu si kindpi, enim to anda kindim poru nim. Na enim kanip nind, ekii se na enim kinarik, ek yi ningii, 'Wu endi Gos owundu nge embe ele om wu ei, eim embe ambii tonu kindamin,' ningii ei, enim na kinerngii mon."

14

Jiisas Wu Ngenj Owum

Wu Endi Er Ka Erim

1 Kor kunum endi, Jiisas pupu lo ek ekii sik elmin wumb nge wu num endi ngii konu kuni num ni, Jiisas eim ermba oł ei kanik kui erik mulnjung.

2 Wu endi simb ni angil ngenj ombu pei oupu mułum wu ni, Jiisas mułum konu ele mandi opu mułum.

3 Jiisas wu ei kanpi kin, ek nipi, wu lo ek piilmin wu kin lo ek ekii sik elmin wumb kin wu ombu kii sim, "Sinim lo ek kapli ninim ni, kor kunum wu ei endi ening pimba er ka ermin min mon?"

4 Ba en enim ek tinarik mulnjung. Mułangin kin, Jiisas wu ni sipi, er ka er kindang pum.

5 Pe ek nipi yi nim, "Enim mołmun konu ele wu nii endi eim kingam endeim mułmba min; wu endi eim kung kou ni endi pupu kin noł tukpu ele mani pupu pimba ei, kor kunum kapli sikir sipi kin, tonu simba min mon?"

6 Pe wumb en enim eim nim ek ei ni orung kindnenjing.

Wumb En Enim Nge Embe Ei Ambii Mani Kindngii

7 Jiisas mołpu kenim ni, wumb kuni owundu ngungii onjung. Wumb ei pe kumb se ele konu ka wii mułmun ni piinjing, yi kanpi Jiisas eim ek ekin endi nipi, yi nim.

8 "Wu nii eim amb simba pendpi nim kunum ele; 'Oi!' nimba. Ei nim pukun peł kumb ele mulenjii. Mułang

kin, wu owundu endi wii tangin kin, opu peł kumb ɛle mułang, nim enjii mił nenj?

9 Nim 'Oi!' nin wu ni, opu yi nim, 'Nim peł kumb ɛle sim peł ei, ya wu ei ngui!' nimba. Yi neng kin, nim singambił owundu peng kin, pukun buł morung peł ɛle mulnjii," pa yi nim.

10 "Ba wu endi nim wii topu, kuni numbuł oi nikin, nim pukun, buł morung peł ɛle mulnjii. Wu endi wii topu opu nim kanpi yi nimba, 'A—na wu puł, nim ya peł tonu ɛle mułii!' nimba. Yi neng kin, nim embe tonu pang kin, wumb pei ningił ɛle kuni ende nunjii," pa nim.

11 "Ei yi mił, wu endi eim embe ambił tonu kindmba wu ei, wu eipi endi wu ei nga to mani kindmba ku; ba wu endi eim embe to mani kindmba wu ei, wu eipi endi eim embe ambił tonu kindmba."

12 Pe wu ei kanpi kuni owundu ngumbii oi nirim wu ei, ek yi nim, "Nim kuni owundu endi en kin, angnim noł ni, wu puł ni, ninim tiłap ende wumb min, konu ende wumb ku pei simba wumb ei min, pei kan ninenjii! Yi en kin, ekii se wumb ei nim wii tangin kin, nim pan kuni nunjii kuni ei, nga ngo orung kindngii!" pa nim.

13 "Mon! Pe nim kuni owundu endi en kin, pukun wumb epi sinerang kaimb wii mołmun wumb ni, wumb ningił kis mułum wumb ni, wumb simb angıł kis mułum wumb ni, wumb ening peng

pimba wumb ei nge ninjii!" pa yi nim.

14 "Pe wumb ombu nge nim kuni owundu ngunjii wumb ei, nga ngo orung kindnerngii! Nimbił erang ei ninim ekii se Gos epi ei ngo orung kindmba kunum ei, wumb kun ka molk wumb ei, nga angk, tonu konj ongii kunum ei, Gos nim epi ka ngumba."

Kuni Owundu Nonmun Ei Nge Ek Ekin

(Masyu 22:1-10)

15 Pe tuk ɛle wu endi en enim kuni endi no mulnjung wu ei mołpu, piim ni, Jiisas ek nim ek ei piipi, ek yi mił ngum, "Wu endi Gos sinim tep er kanpi mołum konu ɛle, wu endi kuni konu ɛle nopu mułmba wu ei, ka piyangıı!" nim.

16 Jiisas wu ei ek nipi ngum, "Wu endi eim kuni owundu endi er sepi kin, wumb pei tung kindim wumb ei, kuni owundu ɛle ngungii ongii.

17 Pe kuni nungii kunum ei, eim kuni er kun er sepi kin, eim kongun wumb kindang, puk ok, eim kan nirim wumb ei wangin kin, 'Kuni er kun er sep moł,' nirim. Neng kin, eim kongun wumb puk, 'Kuni er kun er sim, enim wei!' pa nik.

18 Ba eim ek kanpi nirim wumb ei, pei ek yi minj ku nik, 'Sin omun pinałim ku,' nik. Wumb endeim opu yi nirim. 'Na aka pin konj endi top enj ei, pup kenmbii

pa'lim. Na ombii pina'lim, ei kapli min?' pa nim.

¹⁹ Nga wu endi ek yi nirim, 'Na kung kou kongun erngii nge kung engki top er sinj. Na kung kou kongun erngii kanip bii. Na kapli bii pina'lim mon!' nirim.

²⁰ Pe nga wu endi eipi ek yi nirim, 'Na pe minj amb konj sinj kin, na kapli bii pina'lim,' pa nirim.

²¹ Pe kongun wu ni orung pupu, eim wu owundu ni kanpi nirim. Pe ngii arim ni, popu' sipi yi nirim. 'Nim sikir pukun, konu andlam owundu ni, kembis ni, pei pukun, wumb epi sinerang mu'ngii wumb ni, simb kis mu'mba wumb min, ningil tumbun wumb ni, wumb simb angil kilip to pum wumb min, wii to sikin, ya na ngii e'le nirik tu wunjii pui!' ni kindim.

²² Pe ekii se kongun wu ni, orung opu yi nirim, 'Wu owundu, nim nin ek ei na piip enj; ba ond pe' kopur wii simba pa'lim,' pa nim.

²³ Nga wu owundu ek dinga nipi kin, eim kongun wu ngum. 'Nim pukun, andlam owundu nim konu owundu e'le tuk mo'mun wumb ei, se ku'ou to kinan kapli erim kin, nga konu owundu taring wumb talip epi ni, wumb mo'mun ei ni, tu wunjii ku! Na ngii e'le wumb piki tumba,' pa nipi, kindang pum.

²⁴ 'Na nim kanip nind; wumb kumb se kuni owundu nungii pa nir wumb

ei, na kuni owundu e'le, kapli nunerngii mon!' pa nim."

Wumb En Enim Ok Noman To Piik Jiisas Kin Ekii Singii (Masyu 10:37-38)

²⁵ Wumb tilap owundu Jiisas pum konu e'le ekii se punjung. Jiisas kan ak to yi nim.

²⁶ "No' ei wakin to si kindnarpi, nga eim noman e'le o' kanim kanim ermbii. Nip, piimba noman ei top mani kindnerim kin, op nanim kongun wu mendpi' mulermba mon.

²⁷ Wu endi eim na kin noman to piipi kin, eim ngenj kumbii sinarpi, kongun dinga enarpi, eim nge ond peri kon sinarpi yi ermba wu ei, na kin ekii se omba ei, na nge kongun wu mulermba mon!

²⁸ Nimbi' erang enim mo'mun konu e'le wu endi ngii olt takpi ei, tonu bii ni piimba wu ei, eim mo'pu kin, ngii ei ku nimberii ba ei piipi kin, ermba wu ei, ngii kapli tekmba min mon?

²⁹ Ok eim yi ni piinarpi kin, mei e'le ku simin er poru nipi kin, ngii tekmba mi' pinerim. Wumb pei wu ei kanik kin, ek kulnjung.

³⁰ Pe wumb kanik yi ni' min, "A— wu ei ngii pu'ngun mond, ba eim tekim ni, ngii ei takpi poru ninerim mon!" pa ninjing.

³¹ Pe kang endi eim pupu kin, king endi kin opu ermbii ni'lim ei, eim mo'pu kin, kom sipi piipi kin, kun er pendpi, king ei opu wumb 10,000 pei mendpi' mo'mun, (kar angil

orung mił) ni piipi, eim opu wu 20,000 pei nga mend-pił mołmun (kar engki mił) ni seng kin, eim kin ouni pułmun. Pupu kin, eim kom se piipi kin, wu king endi ei topu kindmbii min mon, ni piim.

³² Pe king endi eim opu wu kaniłim kapli enalıim kin, wu king endi opu wumb sipi, opu konu turii mił mołum konu ek ni kindpi, 'Opu ener-ambıl,' ek ni ka erambıl nipi yi niłim.

³³ Ei yi mił ku, enim mołmun konu ełe, wu endi eim epi pei buł ngunarpi mułum kin, wu ei na nge kongun wu mon."

³⁴ "Wu endi eim noman ełe epi kaniłim kaniłim pei buł ngopu, na kin ekii simba. Nga noman to orung kindpi piim kin, ei eim ep kusa kis mułang kin, kongun endi pinerang si kindinmin mił eim yi mołum. Ep kusa ei epi ka; ba ep kusa singin ei pinarpi nim kin, sinim er ka ermin mił nenj?

³⁵ Ep kusa ei nge sinim aka pin ełe kindnermin. Nga ep kusa ei nge kung kou enj kin endi kindnermin ku. Ep kusa ei wii si kindmin. Wumb endi eim kom pim kin, ek ei piyangli!" pa nim.

15

Kung Siipsiip Am Pum Ek Ekin Top Nim

(Masyu 18:12-14)

¹ Oł kis ełmin wumb kin, wumb ku takis silmin wumb kin, ok Jiisas nim ek piinjing.

² Lo ek piik ekii silmin wumb kin, lo ek pułmun wumb, en enim yi ninjing, "Wu ei wumb oł kis ełmin wumb kin, kuni ende nonum," nik ek kis ninjing.

³ Yi ninjing kin, Jiisas eim ek ekin topu nipi wumb ngum.

⁴ "Enim mołmun konu ełe wu endi, kung siipsiip 100 pei mułum wu ei, kung siipsiip endeim am ba; ba ei eim kung siipsiip 99 pei wii mondpu, si kindpi pupu kin, kung siipsiip endeim kurmba wu ei, eim kung siipsiip endeim am pum ei, kur kan sipi minj omba.

⁵ Eim kurpu andpi kan sipi kin, tu wupu, eim pepił ełe pendpi tu wum. Tu wupu kin, eim ka piipi mołum.

⁶ Sipi tu wupu kin, eim nge puł wumb ni, wumb ngii mandi mołmun wumb ei, wii tang kułou tunjung. Tangin kin, ek nipi ngum, 'Enim na kin ouni ka piingii! Na kung siipsiip endi am pum; ba nga kur kan sip tu wunj!'

⁷ Na enim kanip nind; yi mił ku, tonu epin konu ełe wumb 99 pei ka mołmun wumb ei, nga noman ak tunerngii ka piingii. Ba oł kis erpi ełim wu endi, eim noman ak tumba ei, tonu epin wumb ka wii owundu piingii," pa nim. Pe nga ek ekin yi mił nim."

Kom Ku Amb Pum Ek Ekin

⁸ Pe amb endi eim ku engki se mułmba ei, kom ku endi am ba. Kapli ei eim dup alam

kał pingii, nirikring brum erpi, kur mołpu kin, kan sim.

⁹ Amb ei eim ku kan sipi kin, eim wumb puł ni, ngii mandi mołmun wumb ei, wii top wangin kin, kułou tunjung. Tangin kin, eim ek nipi wumb ngum. 'Enim na kin ka piik ngungii; nimbil erang na ku ni kan sinj.'

¹⁰ Na enim kanip nind yi mił, 'Epin konu ele Gos nge enjel pei, wu endi eim oł kis er andilim wu ei, noman ak topu wang kin, enjel wu ei onum wu ei kin ka nik ka ka piilmin.' "

Kangi Endi Arim Si Kindpi Pum Ek Ekin

¹¹ Jiisas ek ekin nga yi nim, "Wu endi eim kingam tał mołmbuł.

¹² Pe eim kingam ekii ni, arim kanpi yi nim; 'Wusa, nim sił epi mok tokun sił ngan kin, na nge epi mił pe simbii,' pa nim. Pe erinjngil epi ombu mok topu, kingam tał ngum.

¹³ Pe kunum kinan en-erang kin, kangi ekii ni eim epi pei sipi kin, konu turii eipi pupu mułum. Mołpu kin, eim ku ni, epi pei sipipi, oł kis erpi, wumb ngopu yi elim.

¹⁴ Eim epi sipipi, wumb ngopu, yi erpi pang kin, ku poru nim. Neng kin, kumb kuni owundu simba kunum mandi erim. Pe eim epi endi sinerim mon.

¹⁵ Sinerang kin, eim pupu konu ele wu endi kin kongun eririm. Wu ei eim kindang, pupu kin, kung es tum.

¹⁶ Wu ei kung eim aka kis ngum. Ngang kin, aka kis ei eim kirim ele numbii, ni piim. Pe wumb endi eim kin epi endi ngunenjing mon.

¹⁷ Pe eim mołpu piim ni, 'Na ernan nge kongun wumb ei, kuni pei seng nok er mołmun; ba na kuni je kułmbii end,' ni piim.

¹⁸ Piipi kin, yi nim, 'Nam ernan kin bii,' pa nim. Pup kin, eim kanip nimbii, 'Wusa, na nim kin, Gos kin oł kis enj,' pa nim.

¹⁹⁻²⁰ 'Akip na wu ka endi mił onenj; na nim nge kangil pa ninenjii mon; ba na nim kin kongun wu mił mułmbii,' " pa nim. Pe eim angpi kin, eim arim kin pum.

Ba eim pupu kin, konu turii ele mułum. Mułang kin, arim eim kenim. Kanpi kin, eim kingam kaimb sipi piim. Eim kaimb kis piipi kin, eim sikir pupu, eim kingam wunj kangilpi, gupu to num.

²¹ Pe kangi ni eim arim kanpi yi nim, 'Na wu ka mon; nim na kangil pa yi ninerii mon! Na nim kin, Gos kin, na oł kis enj,' pa nim.

²² Pe arim ni, kongun wumb kanpi yi nim, 'Enim puk kin, konduk olt ka wii ni sikir tu wuk kin, kangi ei talk kindei! Kindik kin, eim simb su kindik kin angil dong eim angil ele kindik, yi eriei!' pa nim.

²³ 'Puk kin, kung kou wał ka wii endi kanik kin to tu wangin kin, sinim kuni nopun, ka piyamin! Nimbil erang sinim eim onum nipin,

ka piimin.

²⁴ Nimbił erang, na kangi ei koltum ni piinj; ba nga konj mołpu kin nga orung onum. Eim am mendpił pum; ba nga orung onum, nik ka piinjing.

²⁵ Pe eim kingam kumna ei aka pin ele mułum. Ekii se opu kin, ngii orung ele mułum. Mołpu piim ni, golang nik, ek ka nik, non enjing, eim piim.

²⁶ Pe kongun wu endi wii topu kin, kii sipi yi nim. 'Ei nimbił oł enmin?'

²⁷ Wu ei ek yi nim, 'Nim nge angnim ni orung om. Wang kin, nim arnim kung kou wał ka wii endi to koipi kin, kingam om konu ka piipi kuim. Nimbił erang, eim kingam kułum ni piim; ba nga orung wang kin, eim noman ka piipi enim.'

²⁸ Ba eim kingam kumna ni popuł sipi, nirik punerim. Punerang kin, arim anda opu, ek ka kombur nipi ngum.

²⁹ Kingam ek nipi arim ngopu yi nim, 'Kung ngii kinnan na nim kin kongun wii minj er moł. Na nim niłin ek ei endi to kindnał mon; ba nim kung meme wał ni, endi na ngonan. Ngan kin na sip nam wu puł ombu ouni kin, kuni nok, ka piik, yi eranmin mon!' pa nim.

³⁰ 'Ba nim kinganim ei, nim ngurun epi no poru nipi kin, oł kis erpi, andłam amb kan andpi kin, nga orung wang kin, nin kung kou wał ka wii ei to koin,' pa nim.

³¹ Pe arim ek nipi eim ngum; 'Kangi! Kunum kunum nim na kin molkun, na epi ombu pei nim tep er molułun.

³² Ba pe sinim ka piipin kin, noman ka simba. Nimbił erang, ninim angnim koltum ni piinjpin; ba konj mołpu kin, nga orung onum. Eim am pum; ba sinim si orung sinmin,' pa nim."

16

Ek Ekin Topu Kongun Tep Er Motułmun Wu Ei Wu Kis

¹ Jiisas ek nipi, eim er se andiłim wumb ngum. Ngopu kin, yi nim, 'Wu endi ku pei salikim wu ei eim nge kongun wumb, eim epi pei wu endi tep mondułum. Nga wumb kombur ok, wu num ei kanik kin, ek kis nik yi ninjing. 'Nim tep mundun wu ei, nim epi pei wii si kindin,' pa ninjing.

² Pe eim tep kongun wu ni, wii tang kin om. 'Nimbił erang nim oł ei eran kin na ek ei piind? Nim pukun kin, na epi pei nim kin salim mił ei nen piimbii,' pa nim. 'Nim nga na epi pei ni, na kongun wumb tep enenjii mon,' pa nim.

³ Pe kongun tep er mułum wu ni yi piim, 'Na nimbił oł ermbii? Wu owundu, na kongun wumb tep muls kongun ei, na tor kindmba ninim; na pup kin, mei akip ermbii ei, na dinga pinalim. Nga wumb kuni kenim nim-bii ei, na singambił enim.

4 Ba nam epi endi ermbii piind oł ei eramb kin, wumb na sik, en enim ngii konu sipngii ei, wu owundu na to tor kindmba kunum ei, na wumb tep mulermbii kunum.'

5 Pe eim wumb endeim endeim ni, wii topu yi nim, 'Enim wu owundu kin epi endi ngo pendngii ei wei!' nim. Yi neng kin, wu endi ok om. Wang kin, kongun tep wu ei kii sim, 'Nim epi nipe mił, na wu owundu ei kin ngo pendin?'

6 Pe wu ni yi nim, 'Na wu owundu kin ming owundu kopung ei nge 100 pei sinj,' pa nim. Pe tep wu yi nim, 'Nim sirin pipe ei sin kin, pipe ei nge 50 ming minj pei sikir pulii,' pa nim.

7 Ekii se nga wu endi om. Wang kin, kongun tep wu ei kanpi yi nim, 'Nim na nge wu owundu ei kin, epi nipe mił nim sin?' Pe wu ni yi nim, 'Na kuni mong wiis kon 100 pei sinj,' pa nim. Neng kin, tep wu ni yi nim, 'Nim pipe sirin pipe ei tu wan kin, nga 80 pei kon minj pulnjii!' pa nim.

8 Nga ekii se wu owundu eim kongun tep er kis mundum wu ni, embe ambil tonu kindim. Nimbił erang, wu ei eim wumb noman ka peng enmin oł mił erim. Ba mei wumb en enim oł kis kanim kanim ei pułe erngii nge noman ka peng, piik kun erik mołmun; ba Gos nge wumb tiłang erang, oł ka er mołmun wumb ei yi mił mon!' Ya mei ełe wumb oł

kis ełmin wumb ei nge enmin ei, wumb noman dinga peng, enmin oł erik kin, wumb tiłang ełe mołmun wumb Gos nge wumb ei to mani kindinmin.

9 Na enim kanip nind, 'Mei ełe ku ni epi ei sik, en enim wumb eipi ei ngok, yi erik kin, wumb puł ei tonu ongii. Pe ekii se ku ni epi ei poru nim kin, enim Gos mołum konu ełe puk epi ka wii orung singii.

10 Pe wu endi eim epi kembis ei kan kun er mołum kin, epi owundu ei kan kun er mułmba ku. Pe wu endi epi kembis ei, kongun kun er mulerim kin, epi owundu ei kongun kun enermba ku.

11 Pe enim ya mei ełe epi kis ełe ku ei kan kun er mulenjing kin, wumb nii enim Gos oł epi ngang ei, kan kun er mułngii? Wu endi yi erpi kin, kan kun enermba mon.

12 Pe enim mei ełe epi ei kan kun er mulenjing kin, Gos ninim ngumba epi ei, wumb ni kaplı yi nimba epi ombu kan kun er se endnjii ei, nii mił endi yi nimba? Ei mon!

13 Wu endi eim noman dinga piim kin wu ei, mei ełe wumb wu owundu Seisen nge kongun ermba. Yi erim kin wu ei, Gos Owundu nge kongun kunum ende ermba ei kaplı enanim, ei mon mendpił!

14 Lo ek piik ekii siłmin wumb en enim ku nin epi noman pałiim. Pe en enim molk piinjing ni, Jiisas ek ei neng kin, en enim Jiisas kin

ek buł morung opu er ninjing.

¹⁵ Ba eim ek ni ngopu yi nim, "Enim oł ka enmin nik, wumb ningił ełe enmin; ba Gos enim noman ełe kaninim. Epi endi wumb en enim embe ambił tonu kindmin ei, Gos ningił ełe oł kis mendpił enmin.

¹⁶ Gos nge ek ka ni tor kindiłmin wumb ek ei ok pirim; nga lo ek ei ok pirim kunum ei, Jon wumb noł pendiliłim wu orum; ba Jon kunum ei o purum. Pe kunum ei Gos nge ek ka ei opu, konu orung orung pei punum. Pang ek ei yi mił; sinim Gos sinim tep er mołum konu ei, wumb pei piimin ei, wumb pei konu ełe tuk bin nik, kongun dinga ełmin.

¹⁷ Ekii se muł mei ei poru nimba; ba lo ek ei am punermba mon. Lo ek aninga wii kopur ku am punermba, ei mon!

¹⁸ Wumb pei en enim amb si kindik, amb eipi sik, wu eipi amb ei wunduk yi enmin. Pe wu endi eim ambim si kindrim amb ei, nga wu endi eipi sim oł ei, amb sinmin lo ei wu ei to kindpi kin, amb wundpu mił sim."

Wu Endi Ku Sałiłim Wu Kin Lasaras Kin

¹⁹ "Ok ku ni epi pei sałiłim wu endi multum wu ei, eim konduk ka wii minj kindiłim. Wu ei kon kundii ka wii, wu king mił kindiłim; nga kunum kunum eim kuni ka minj nołum.

²⁰ Wu ku sałiłim wu ei, ngii ondu ełe, wu endi epi sinałim wu endi mułum. Wu ei eim ngenj ełe mong mołpu kin, toru mił pei mułum wu ei embe Lasaras.

²¹ Wu ei eim piiliłim wu; ku ni epi pei sałiłim wu ei kuni nang kin, kuni ełim ni, kuni mend ei eim numbii ni piiliłim. Nga owu ok eim ngenj tonu o mułum ei, anmbił kin pen siłmin.

²² Ekii se wu endi epi sinałim wu ni kułum. Kułang kin, Gos nge enjel ok kin, eim sipik, Eiparam kin ende mundnjung. Pe nga wu ku ni epi pei sałiłim wu ei kułum. Kułang kin, sik tukpu to pendnjing.

²³ Pe wu ku ni epi pei sałiłim wu ni, dup konu kis ełe mołpu kin, ngenj kumbii owundu sipi mułum. Mołpu kin, tonu kind kenim ni, Eiparam mułum konu ei turii mił mułang kin, Lasaras mandi mułang kin, ouni mulnjunguł.

²⁴ Pe wu ku ni epi pei sałiłim wu ok ku ngenj ełe peng no endrim wu ni, wii dinga topu yi nrim. 'Ernan Eiparam! Nim na kaimb sikin, Lasaras kindan eim angii ei noł kindpi tu wang kin, na anmbił ełe kindang jii nimba. Na ya dup ełe ngenj kumbii owundu piind,' pa nim.

²⁵ Ba Eiparam yi nim, 'Kingnan, na nim piikin ok ninim konj multun kunum ei, nim epi ka kankin si nołun; ba Lasaras epi kis

minj nołum. Ba akip kunum ełe, eim noman ka seng mułang kin, nim ngenj kumbii owundu piin,' pa nim.

²⁶ 'Epi endi eipi yi pałim ku. Sin mołmun konu ei, enim mołmun konu ei, Gos duł owundu endi sałim duł ei, wumb ya mołmun wumb ei, enim mołmun konu ełe onerngii mon! Nga wumb orung mołmun wumb ei, nga ya sin mołmun konu ełe, onerngii mon ku!'

²⁷ Pe ok wu ku nin epi sałilim wu ni yi nim, 'Ernan, na nim kanip nind. Nim Lasaras kindan pupu, na ernan ngii konu ełe ba,' pa nirim.

²⁸ 'Na engnan noł angil orung pei mołmun ei Lasaras pupu, ek dinga neng kin, piingii. Mon peng kin, engnan oł ei noman ak tunenjing kin, na ya ngenj kumbii sip ei moł konu ełe, ongii ku, ei mon!' pa nim.

²⁹ Ba Eiparam yi nim, 'En enim Gos ek ka ni tor kindilmin wumb nge ek ni, Moses nge ek ei sałim, min mon? Seng kin, ek ei piingii,' pa nim.

³⁰ Pe nga wu ni yi nim, 'Wusa Eiparam! Ei kapli enermba mon! Wumb koltmun wu ei endi pupu nimba, ei kapli piik kin, noman ak tungii,' pa nim.

³¹ Pe nga Eiparam ek nipi wu ei ngum, 'Pe Moses kin Gos ek ka ni tor kindilim wumb nge ek poł ei piinenjing kin; nga wumb kulii mer tukpu ełe angk tonu ok ningii

ek ei, pii gii ninerngii mon ku.' "

17

Oł Kis Erpi Wumb Pii Gii Ei To Kindilim

(Masyu 18:6-7,21-22, Mak 9:42)

¹ Pe Jiisas eim er se andilim wumb kanpi yi nim, "Epi kanim kanim tonu omba ei je erang, wumb oł kis erngii. Ba wumb endi kis ei erang, wumb oł kis je erik mulnjung. Wumb endi oł kis erim wu ei, epi kis eim kin tonu wang kin, eim kaimb er mułmba.

²⁻³ Mon peng, wu ei mołpu, wumb kombur pii gii dinga pinałim wumb ei kin, oł kis erpi mułmba. Enim ku owundu endi sik kin, wu ei num goltum ełe kan to pendik sipik, ep noł ełe kindei!" nim. "Yi erangin kin, eim oł kis wu endi, wumb pii gii dinga pinałim oł kis je erngii ei, enermba, mon mendpił! Ei en enim kan kun er mułngii!

Pe nim angnim oł kis enim kin, nim eim ek dinga ngunjii. Nga eim noman ak tum kin, eim oł kis erim ei ni, ka enjii,' pa nim.

⁴ "Pe wu endi eim nim kin oł endi kunum angil orung nga tał pei erim kin, nga wu ei, orung opu, noman ak tumbii nim kin opu, kunum angil orung nga tał ermba. Yi erim kin, nim eim oł kis erim ei, kil ngo, ka enjii."

⁵ Nga Jiisas nge ek se andilmin wumb, Owundu kanik yi ninjing, "Nim sin pii

gii je erang opu kin, dinga pimba,” pa ninjing.

⁶ Pe Owundu yi nim, “Enim pii gii palim ei, kuni ‘Maser,’ nilmin, mong kembis wii mił yi pim kin; pe enim ond mong owundu tołum ond ei kanik yi ningii. ‘Nim puł pei pir pukun, ep noł peł ełe, nga polkun piinjii!’ Nengin kin, ei kaplı; enim ek ningii mił, ekii se sipi, piipi ba.”

Kongun Wumb Etmin Oł Ei

⁷ “Enim konu ełe wu endi mołpu kin, eim wu kongun wii ełim wu ei, eim kindang pupu, kung siipsiip es tołum min, kongun mei ełe akilim min, er andpi wang kin, eim mołpu yi nimba. ‘Nim sikir wa! Kuni nunjii wa!’ nimba min?

⁸ Min pe eim kin ek yi nimba; ‘Nim, na kuni er kun er sekin kin, ninim kan takin kin, na kuni si mengkin tu wunjii. Tu wan kin, na kuni kin noł ok namb; nga nim kuni kin noł kin ekii se nunjii.’

⁹ Wu endi eim kin kongun wii er mołum wu ei, oł ka enim kin eim ka piipi ngumba min? Ei mon!

¹⁰ Yi palim ei enim yi ku. Enim Gos ek nimba mił ei ernгии ei kaplı; ba enim yi ningii, ‘Sin kongun wu wii, sin kongun ei minj enmin.’ ”

Wu Engki Kinj Tum Ei Jiisas Er Ka Erim

¹¹ Jiisas eim Jerusalem konu andlam ełe andpi pum. Pupu kin, Sameriya ni konu Galilii konu ełe tuk pum.

¹² Pe eim opu konu endi tor wang kin, ngenj kinj bumbłum tum wu engki ok, eim kan sinjing ei, en enim konu turii mił engnjing.

¹³ Angk kin, ek nik wii dinga tok yi ninjing, “Jiisas tep wu owundu! Nim sin kaimb sinjii min?”

¹⁴ Pe eim en enim kanpi yi nim, “Enim puk, kułmał kalımin wumb mołmun konu ełe ngenj andan tungii. Tangin kin, kułmał kalımin owundu enim kin kułmał kelangin kin wumb pei keningii.” Yi neng pangin kin, en enim ngenj ei opu, ka erim.

¹⁵ Pe kinj bumbłum tum wu mulnjung konu ełe, wu endi eim kenim ni, eim ngenj ka seng kanpi kin, sikir orung pum. Pupu kin, Gos embe ambıl tonu kindim.

¹⁶ Wu ei pupu, Jiisas simb ełe gopsing pii poł mołpu kin, “Jiisas! Nim oł ka en!” pa nim. Wu ei eim Sameriya konu ełe wu.

¹⁷ Pe Jiisas wu ei kanpi, yi nim, “Na piip mił, wu engki kinj bumbłum tum ni piinj; ba wu angıl orung nga kapıl kaplı kombur jili mołum?”

¹⁸ Pe wu kombur ok, Gos embe ambıl tonu kindngii onanmin? Ba ya wu konu eipi wu ei, mendpił om min?”

¹⁹ Pe eim kanpi, ek nipi ngum, “Nim angkin po! Nim nge pii gii je erang, er ka enim,” pa nim.

*Omba Enim**(Masyu 24:23-28,37-41)*

20 Pe lo ek piik silmin wumb Jiisas kii sinjing, “Kunum ngenj Gos opu, sinim tep erpi omba?” Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Gos opu sinim tep ermba kunum ei, omba ol ei, enim ningil ele kinerngii mon!” pa nim.

21 “En enim piinmin! Wumb ek yi ninerngii, ‘A ya ele molum, mon orung molum,’ yi piinmin. Gos sinim ya tuk tep er kanpi molum.”

22 Jiisas eim nge er se andilim wu kanpi yi nim, “Enim nge noman ele ek dinga piingii. Pe mei mani nga opu wu kingam ei, omba ol ei kenmin; ba enim kan sinerngii mon!

23 Enim mulngii konu ele wumb yi ningii, ‘Orung ele molum, a mon ya molum. Ya onum, mon wul onum, mon al ele onum.’ Yi nik erngii ei, enim piik, ekii sik punerngii, mon!

24 Ei yi mil elim, kupu tilang enim, ei tonu, wul, al pulum. Pe wu mei mani, nga wu kingam opu mei ele wu kingam telim wu ei, eim omba kunum ei, sikir wang kin, wumb pei keningii.

25 Ba ok wu ei, eim ngenj kumbii sipi erang kin, akip kunum ele molmun wumb, en enim wu ei kin, bul ngungii,” Jiisas yi nim.

26 “Ok Nowa kanu mulk wumb ol yi tonu orum mil; nga ekii se, wu mei mani nga

opu, wu kingam telim wu ei, yi ku erngii.

27 Ok wumb pei yi erik puk, amb ngok, amb sik, kuni nok, nol nok, yi er pangin kin; Nowa eim nol kanu owundu ele tuk purum kunum ei, wumb pei kulnjung poru nim.

28 Nga Los multum kunum ei, wumb yi erik ku. Nol nok, kuni nok, kongun erik, epi emb talk erik, ngii takik, epi top erik sipik, nga wumb eipi kin ku sik, yi erik.

29 Ba Los eim Sorom konu ei si kindpi purum ei, dup kin ku sulpa ni, ei konu kumb mil, mul elim epi ei, Gos kindang orum. Opu kin, wumb pei to kundrum.

30 Pe yi ku, mei mani nga opu, wu kingam molum wu ei, tor sikir omba kunum ei, ol yi ku ermba,” pa nirim.

31 “Kunum ele, wu endi ngii tondrung molpu; nga mani opu, nirikring eim epi simbii nipi omba ei, kapli enermba. Yi mil ku, wu endi eim aka pin ele mulmba ei, nga orung pupu, ngii konu epi endi sinermba mon!

32 Enim Los ambim erim ol ei piingii. Amb ei ak to kan orung kind kanpi kin, eim ku mil polpu angrim.

33 Wu endi eim noman konj kunum kunum molpu kin, eim sipi orung simbii ni ermba wu ei, eim noman konj am ba. Pe wu endi eim nge noman konj ambil gii ninarpi, mulmba wu ei, eim ekii kunum kunum ka mulmba.

34 Na enim kanip nind. Akip kunum eġe, wu taġ ngii endeim eġe or pingiġ ei, Gos wu endi sipi, endi pindang pimba.

35 Pe nga amb taġ eġ eġip, aka pin kongun ouni eġmbiġ ei, Gos amb endi sipi kin, endi mundang muġmba.

36 (Pe wu taġ pani pin eġe muġnguġ ei, Gos wu endi sipi kin, wu endi mundang muġmba.)”

37 Jiisas eim nge kongun wumb ek ei piik, kii sik yi ninjing, “Owundu, epi ei er omba miġ nenj?” Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Wumb min epi endi koġpu paġim konu eġe, kei sikapi puk, kuġou tok moġumun. Yi miġ ku, mei mani opu wu kingam taġpi muġum ei, sikir tor omba kunum ei, wumb pei eim keningii.”

18

Ek Ekin Ei Ek Pii Kun Eġim Wu Kis

1 Jiisas ek ekin endi nipi, er se andiġim wumb ngum, “En enim kunum kunum enim prei erik kin, enim ten kulk yi enerngii,” pa nim.

2 Eim ek yi ni nim, “Konu owundu kos piġim wu endi muġum wu ei, Gos kin men tunaġim. Nga eim wumb kin kaimb piinaġim ku.

3 Amb endi wam kultum amb ei, konu eġe muġang kin, kunum kunum amb ei opu, yi niġim. ‘Na nga opu orung wumb ei onmun. Nim na paki tokun kin, na kin kos piinjii,’ pa niġim.

4 Kos piġim wu ei ok, ‘Nam amb ei paki tunermbii,’ ni piim. Nga eim noman eġe yi piim ei, ‘Gos kin mund mong kulermbii; nga na wumb ombu kin piinermbii ku,’ niġim.

5 ‘Ba amb ei wam kultum amb ei, na kin kongun owundu ngoġum ei, na eim kos eġe paki top nimbii,’ pa nim. ‘Kos piineramb kin, kunum kunum wang kin, na piip kis piimbii,’ ni piim.”

6 Pe Owundu ek yi nim, “Enim kos piipi kun eġim, wu kis ei, nipi ek ninim ei, enim piyei!

7 Nimbiġ erang Gos eim nge wumb sipi, mundum wumb ei, kunum kunum epin, tinga pei, Gos kin ke minj nik moġumun. Gos wumb ombu kos eġe paki tumba min mon? Pe eim kunum kinan er moġu kin, ekii se paki toġum min mon?

8 Na ek nip enim ngond. Gos eim wumb ombu sikir paki tumba. Ba ekii se, wu mei mani opu wu kingam wu ei, ekii se opu kenmba; ya mei eġe wumb pii gii nik, prei erik, er muġngii min mon? Ei opu kenmba.”

Kuġmat Kalitmin Wumb Kin Ku Takis Wumb Ek Ekin Ei

9 Wumb kombur en enim yi piinmin, “Sin oġ ka erpin pii gii nipin moġumun,” ni piġmin. Piik kin, wumb kombur ei, wumb kis moġumun nik piġmin. Ba Jiisas ek ekin topu, wumb ei ngum.

¹⁰ Ngopu yi nim, “Wu tał Gos kin prei erngil, pendkil pukuł, men ngii owundu ełe tuk punjunguł. Wu endi ku takis silim wu, nga wu endi lo ek ekii sipi ełim wu, wu tał punjunguł.

¹¹ Pe lo ek ekii sipi ełim wu ei eim eipi pupu angpi, prei yi erim, ‘O Gos, na wu kombur mił mon. Na nim kin ka piip ngond. Nga wumb epi waning sik erik, oł kun enarik kin, amb wam mołum ei wunduk enmin oł ei, na yi enał mon! Pe na ya wu ei ku takis sipi ełim wu ei mił, na mon ku.

¹² Kunum kunum kongun endeim tuk ełe, kunum tał ni ku, na kuni nonarip mowii peł. Pep kin, kuni ni epi pei ei mok top engki erip, eipi epi kandip, endeim ni ku nim ngoł.’

¹³ Ba ku takis silim wu ei, eim konu turii engim. Angpi kin, ei epin konu kinerim mon! Nipi kin, eim pepił ełe topu ek nim, ‘O Gos, na oł kis eł wu. Gos nim na kaimb se!’ a nim.

¹⁴ Na enim kanip nind; wu ei ku takis silim wu ei, Gos nge ningil ełe wu ei, kun mołum; ba lo ek ekii sipi ełim wu ei mon. Wu endi eim embe si tonu kindmbii ni ermba wu ei, Gos wu ei to mani kindmba. Ba wu endi, eim embe to mani kindmbii ni ermba, Gos wu ei, eim embe ambił tonu kindmba.”

Jiisas Noman Ka Ek Nipi Kangil Ngum

(Masyu 19:13-15, Mak 10:13-16)

¹⁵ Pe kangil kembis Jiisas mołum konu ełe to wangin kin, Jiisas angil tonu peng ełe kindpi, ek kengip ngumba ni tu wunjung. Ba Jiisas nge ek se andiłmin wu ombu kanik kin, wumb ek ngunjung.

¹⁶ Pe Jiisas kangil kembis ombu wii topu, mandi sipi, ek yi nim, “Enim kangil kembis ei kun erangin kin, na moł konu ełe wangin kin, Gos sinim tep erpi mołum oł ei, wumb pii gii pim kin, kangil mił yi Gos oł ei sinmin,” pa nim.

¹⁷ “Na ek ei keimi nip enim ngond. Gos sinim tep er mołum oł ei, tuk ba, ei kangil yi mił; wu endi ek ei pii gii ninenim kin, Gos sinim tep er mołum konu ełe tuk punermin, mon!”

Wu Num Ei Epi Pei Mołum (Masyu 19:16-30, Mak 10:17-31)

¹⁸ Pe Jura wumb nge wu num endi Jiisas kin kii sipi, ek ni ngołum. “Wu ka wii, na noman konj sip kunum kunum er mułmbii mił nenj?”

¹⁹ Pe Jiisas ek nipi ngum, “Nim na wu ka wii nin; ba Gos endeim mendpił ka wii mołum. Nimbił erang nim ek yi mił nin? Nim kan kun erkin piinjii.

²⁰ Gos kengip ek Moses ngurum ek ei nim piilin. Ek yi nilim, ‘Ek kend tokun ninenjii; nim epi wangin enenjii; wumb to kundnenjii; amb wam mułmba amb ei wundnenjii; ninim arnim manim

ek ningii ei piikin, ekii sinjii.”

21 Pe wu num ni ek yi nim, “Na kangil kembis kin mo; pe op wu dinga mo ei, na o ombu poru ekii sip poru ni,” pa nim.

22 Jiisas ek ei piipi, ek nipi, wu ei ngum, “Nim epi endi sinarpi nim kin, nim epi pei wumb ngokun, nga ku sinjii ku ei, wumb kurpu wii muhgii wumb ei ngunjii. Nim o yi en kin, nim epi ka wii epin konu e e salim epi ei, am punalim mon! Epi ei nim sinjii. Pe nim na ond konu e e ekii se oi!” pa nim.

23 Ba wu num ni, ek ei piipi, eim noman embin to piim. Nimbi erang wu ei, eim ku nin epi pei sim ei, wakin top si kindip punerbii ni piim.

24 Jiisas wu ei kanpi yi nim, “Wumb ku pei salimin wumb ei, Gos sinim tep er mo lum o ei, singii ei, kapli enermba mon! Ba wumb ei kongun dinga erik singii.

25 Pe kung kamil ya gal alap mui gal tundii e e mi ondu kembis ei tuk bii ni ermba; ba ei kongun dinga erpi, ngenj kumbii sipi tuk ba palim. Yi mi ku, wu ku nin epi pei salim wu ei, Gos sinim tep er mo lum o ei, simbii ni ermba; ba eim kongun dinga wii erpi, noman embin sipi, simba palim ku.”

26 Wumb ek ei piik, yi ninjing, “Ek mon wu, wumb nii endi epi erpi kin noman konj sipi kunum kunum mulmba?”

27 Ba Jiisas ek yi nim, “Epi endi wumb erngii kapli enermba mon; ba ei Gos kapli ermba,” pa nim.

28 Pe Piisa ek yi nim, “Piini! Sin kongundpun, ngii, mei, amb kangil ni, epi si kindpin, nim kin ekii se onmun.”

29 Pe Jiisas ek nipi, eim er se andilim wu ombu ngum, “Na ek keimi nip, enim ngond. Wumb endi Gos sinim tep er mo lum o ei, kongun paki topu erpi wu ei, eim amb angim no, arim mam kangil ni, epi pei si kindpi omba.

30 Wu ei nga akip Gos epi pei ngo orung kindpi o ka erang kin, nga ekii se epin konu ka e e, noman konj kunum kunum sipi, ka mulmba,” pa nim.

31 Pe Jiisas eim nge ek se andilmin wu, engki nga ta sipi, ek yi nip ngum. “Enim kinei! Akip sinim Jerusalem konu e e tonu punmun. Ok Gos ek ka ni tor kindilmin wumb ek mon polk, pei yi nik, wu mei mani opu wu kingam mo lum wu nik, ek keimi tor omba.

32 Pe nga Jura wu num kombur eim sik kin, wumb tilap eipi endi ngungii. Ngangin kin, wumb ei eim kin ek bu morung nik, o kis erik kin, jipambi tok erngii.

33 Erik kin, kepil tok, ond peri e e to kundangin kin, nga kunum tekliki e e, nga konj angpi tonu ba,” pa nim.

34 Ba Jiisas eim nge ek se andilmin wumb ei, ek ei pu epii pol tunenjing. Pe eim ek

ei puḷe koi erim. Pe eim nge kongun wu ombu, eim ek ei pii kun enenjing.

Wu Endi Ningil Tumbun Muḷum Wu Ei, Jiisas Er Ka Erim

(Masyu 20:29-34, Mak 10:46-52)

³⁵ Pe Jiisas eim Jeriko konu eḷe tor wang, wu endi ningil tumbun multum wu ei, andḷam wer eḷe muḷpu kin, wumb ku nin epi ngei, ni multum.

³⁶ Pe eim muḷpu piim ni, wumb pei onjung. Wangin kin, eim wumb kii sim, "Ei nimbil oḷ enmin?" a nim.

³⁷ Pe wumb eim kanik, yi ninjing, "Jiisas Naseres konu eḷe wu onum," pa ninjing.

³⁸ Wu ni wii dinga tum, "Jiisas, nim King Deipis nge miyem ende wu. Pe nim Owundu moḷun, na kaimb se!"

³⁹ Pe wumb kumb se onjung wumb ei, eim ek ngunjung, "Nim ek tingnar!" ninjing. Ba wu ei, wii dinga nga tum. "Jiisas nim King Deipis nge miyem ende kingam, na kaimb se!"

⁴⁰ Jiisas opu angpi, wumb kanpi kin, ek yi nim, "Wu ei, ya tu wei!" nim. Wu ni mandi opu angang kin, Jiisas eim wu ni kii sim.

⁴¹ "Na nim kin, nimbil oḷ ermbii ni piikin nin?" Pe wu ni yi nim, "Owundu, na ningil ei, ka seng, kenmbii nip nind," pa nim.

⁴² Pe Jiisas wu ei kin, ek nipi ngum, "Nim ningil eḷe tiḷang ermbe ei, ninim nge

pii gii je, er ka enim," pa yi nim.

⁴³ Yi neng kin, sikir wu ni, ningil ka seng kenim. Wu ei, Jiisas pum konu eḷe, ekii se pupu, Gos embe ambil tonu kindim. Kindpi kin, wumb en enim oḷ ei, kanik kin, Gos embe ambil tonu kindnjing ku.

19

Jiisas Kin Sakiyas Takis Silim Wu

¹ Jiisas Jeriko konu eḷe tor pupu, nga bii ni pum.

² Wu endi muḷum wu ei, embe Sakiyas. Wu ei, wu ku takis silmin wumb ei, tep er moḷum. Wu ei, eim ku nin epi pei salilim.

³ Eim Jiisas kenmbii ni piim; ba wumb pei onjung. Sakiyas eim wu osii peng kin, Jiisas kenmba miḷ pinerim.

⁴ Pe eim sikir kumb se pupu, ond endi 'Sikimor' niḷmin eḷe, tonu pum. Pupu, muḷpu kin, Jiisas andḷam eḷe, omba kenmbii ni muḷum.

⁵ Pe Jiisas konu eḷe tor opu, kan tonu kindpi yi nim, "Sakiyas, nim ond si kindkin sikir mani wa! Akip na nim kin muḷmbii," pa nim.

⁶ Pe eim ka piipi, sikir mani om. Opu kin, Jiisas sipi, eim ngii konu eḷe sipim.

⁷ Pe wumb pei kanik kin, ek kis ninjing. Nik kin, yi ninjing, "Jiisas eim wu kis ei kin, or pimba punum," ninjing.

⁸ Pe Sakiyas eim opu wumb kumb eḷe angpi, yi nim, "Owundu, akip na epi pei kuḷou to mondup kin,

epi orung sip, wumb epi sinakim wumb ei ngumbii. Nga orung sipip, wu endi kin epi waning erir konu ele, wu ei kin, kunum kapil kapli sipi, ngo orung kindmbii," pa nirim.

⁹ Pe Jiisas eim ek nipi ngum, "Akip nim ni ninim nge wumb, ya ngii ele molmun wumb ei, Gos sipi, orung sinim," pa nim. Pe nga ek nipi, wumb ngopu yi nim, "Pe wu ei Eiparam nge tilap ende wu.

¹⁰ Wu mei mani opu wu kingam telim wu ei, wumb am punjung ei, sipi orung simba nge om."

Kongun Wu Engki Ku Sinjing Nge Ek Ekin Ei
(Masyu 25:14-30)

¹¹ Wumb ek ei piyangan kin, Jiisas nga ek ekin topu ngum. Nimbil erang Jiisas eim Jerusalem konu ele mandi om. Wumb yi ku ni piinjing ei, Gos sinim tep er molum ol ei, mandi tor omba enim, ni piinjing.

¹² Piyangan kin, eim ek ekin yi nim, "Wu Owundu endi konu turii endi pupu, king owundu mundangin molpu kin, nga orung omba nge punum.

¹³ Wu owundu ei opu kin, eim ku engki mil sipipi, eim kongun wu engki wii topu, ku ngond ei sik, kongun erik mulngii. Mulangin kin, "Na nga orung ombii," pa yi nim.

¹⁴ Wumb konu ende wumb ei, wu owundu kin kis piinjing. Piyangan kin, wu owundu ei, eim si

kind pendpi pum. Pang kin, wumb kombur ekii se punjung. Puk kin, yi ninjing, "Sin wu ei king mulermba," pa ninjing.

¹⁵ Ba mon, wu ni king mundangin kin, nga si kind orung om. Opu kin, yi nim, "Na ok ku ngunj wu ombu, wii tangin wangin," pa nim. "Na piimbii, kongun erik ku nimbierii orung sinjing ei, piimbii," pa nim.

¹⁶ Pe wu endi kumb se opu yi nim, "Wu owundu, nim ku endeim mil na ngun ei, na kongun erip pup kin, kum endeim nga sinj," pa nim.

¹⁷ Pe king ni yi nim, "Nim kongun wu ka, nim kongun ka en. Nim epi kembis ei tep ka en ei akip na nim kindamb pukun, konu ele owundu orung orung salim ei, konu engki pei tep enjii," pa nim.

¹⁸ Nga kongun wu endi opu yi nim, "Wu owundu, nim ku endeim mil na ngun ku ni, kongun er piip kin, ku angil orung mil sinj," pa nim.

¹⁹ Pe wu owundu yi nim, "Na nim kindamb pukun kin, konu ele owundu angil orung pei tep er mulnjii," pa nim.

²⁰ Pe nga kongun wu endi om. Opu kin, yi nim, "Wu owundu, nim ku endeim mil ni, ya alap kin kum to pendinj palim," pa nim.

²¹ "Nimbil erang na nim kenj ni, nim wu wumb kin ek nikin elin. Na kanip kin, nim kin mund mong kuls. Nim wumb eipi epi silin, nga kuni

wumb eipi kuni ei silin." Nga epi eipi nge nim sikin yi elin.

²² Pe king ei ek dinga nipi, kongun wu ei ngum, "Nim kongun wu kis, ninim nin ek ele, na nim kos er ngumbii. Keimi nim piin; na wu wumb kin ek dinga nip erip, epi wumb eipi nge ei pup sip kin, kuni wumb eipi nge sip ele nin min?"

²³ Nim na ku ei mer ku beng ele tuk kind sen ele, kongun er pukun, na ku endi seng, nam op kin, simbii ei, nimbil erang kindnen?"

²⁴ Wumb mandi mulnjung wumb ei kanpi yi nim, "Enim wu ei, ku endeim mil ei, sik sipik, wu endi ku kum endeim salim wu ei ngei!" pa nim.

²⁵ Pe wumb yi ninjing, "Owundu, ei wu ku kum endeim sim," pa ninjing.

²⁶ Eim ek yi nim, "Na enim kanip nind. Wu endi epi pei simba wu ei, epi nga na epi pei eim ngumbii. Nga, wu endi eim epi kembis simba epi ei, na sip orung simbii," pa nim.

²⁷ Ba pe wumb na kin opu orung er nik, 'Sin kin king mulermba ninjing wumb ei, na ya ele kumb ningil ele tu wuk, to kundngii!' " pa nim.

Jerusalem Konu Owundu Ele Jiisas King Mil Tuk Pum

(Masyu 21:1-11, Mak 11:1-11, Jon 12:12-19)

²⁸ Jiisas ek ei nipi pendpi, eim andlam ele ok andpi pupu kin, Jerusalem konu ele tor pum.

²⁹ Pe eim pupu, Bespeis ni, Besanii konu ele mandi opu, komung endi, 'Olip,' wumb yi nilmin, konu ele tor pum. Pupu kin, eim nge ek se andilmbil wu tal kindang, kumb se punjngul.

³⁰ Eim wu tal kanpi, yi nim, "Elip konu orung ele pel. Pukul kin, konu endi tuk pu keningil ni, kung dongkii wal endi, kan kul kindnjing palim ei ok wumb mulenjing kung dongkii ei, kan pos si mengkil, tu wel!" pa nim.

³¹ "Wu endi elip kii sipi, 'Kung dongkii ei, nimbil erngil enmbil?' Yi nipi nim kin, elip yi ningil, 'Sil Owundu ei, kongun peng tu wel neng, enmbil pa ningil,' " pa nim.

³² Pe Jiisas wu tal kindang pukul, kenjngil ni, Jiisas nim mil yi kenjngil.

³³ Pe wu tal ni, kung dongkii kan pos sikil, pengil. Kung dongkii arim opu, kanpi yi nim, "Nimbil erang elip kung dongkii wal kan posinmbil?"

³⁴ Pe wu tal ni, yi ninjngil, "Sil wu Owundu ei, kongun peng tu wel neng, enmbil," pa ninjngil.

³⁵ Pe wu tal kung dongkii ni, Jiisas mulum konu ele, tu wunjngul. Pe el elip konduk ei sikil kin, tonu kung dongkii ele sengil kin, Jiisas tonu pel ele mulum.

³⁶ Jiisas kung dongkii ele molpu pang kin, wumb en enim nge wu Owundu onum ni piik, en enim konduk gulk,

andlam ele sengin pum.

³⁷ Pe eim opu, komung Olip ele mandi mani ba erang kin, pe eim nge ek se andlamin pei wu ombu, ka ka piinjing. Piik kin, "Sin jep ol pei kenjpin," nik, wii dinga tok kin, Gos embe ambil tonu kindnjing.

³⁸ Pe enim wii dinga tok, yi ninjing, "Owundu nge embe ele, king ei onum ni, Gos embe ambil tonu kindmba," nik yi ninjing. "Pe epin konu ele emin ngo, ka sengli. Seng kin, nga Gos embe tonu mendpil pangli."

³⁹ Pe lo ek piik ekii sik elmin wumb kombur, wumb tuk ele molk ei, piik yi ninjing, "Ek mon wu Owundu, nim nge ek se andlamin wu ombu, ek ngo."

⁴⁰ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na enim kanip nind. Ek nik wii tok yi en'erangin kin, kom ku ombu, kapli wii tok, ek tengingii," pa nim.

⁴¹ Jiisas eim Jerusalem konu ele mandi opu, wumb ombu kanpi kin, ke nim.

⁴² Nipi yi nim, "Pe enim ol ka ombu piik, noman emin sek kin, ka piingii. Ba pe epi ombu koi er palim ei, enim kinerngii," pa nim.

⁴³ "Ekii se kunum endi tonu omba ei, enim nge opu orung wumb ok, enim mulngii konu ele sik, pok pok erik, mei akikik, mei ngo tonu kindik monduk, enim kin opu ermin nik, yi erngii," pa nim.

⁴⁴ "Pe nim kinganim nol ni, nim kin tuk mulngii wumb

ei kin, pei to kundngii. Pe ku endi sik, ku endi pel ele pindnerngii! Nambil erang enim Gos opu paki tumba kunum ei, pii pol tunenjing," Jiisas ek yi nim.

Gos Ngii Owundu Ele Wumb Epi Top Enjing Ei Jiisas To Kindim

(Masyu 21:12-17, Mak 11:15-19, Jon 2:13-22)

⁴⁵ Akip Jiisas eim men ngii owundu ele nirik pupu, wumb men ngii ele epi top er mulnjung ei, to tor kindim.

⁴⁶ Eim ek dinga nipi yi nim, "Gos nge ek ele, yi ninim, 'Na nge ngii ele prei ngii simba,' ba enim erangin kin, ngii kis molpu kin, ngii ei, koi er seng kin, wumb epi waning erik kin, er kis mondunmun."

⁴⁷ Pe kunum kunum eim wu amb sipi, men ngii owundu ele, ek emb to ngopu yi elim. Erang kanik kin, lo ek pulmun wumb ni, lo ek piik ekii silmin wumb ni, wumb tep elmin wu num ombu ni, eim to kundngii nge andlam kurnjung.

⁴⁸ Ba wumb pei Jiisas eim ek piimin nik, eim endim konu ele wumb pei endinjing. Pe wu num ombu, eim kin ek endi nik, to kundngii nge andlam endi sinerim, mon.

20

Wumb Jiisas Kii Sik, "Nim Nii To Mundum," Ninjing

(Masyu 21:23-27, Mak 11:27-33)

¹ Kunum endi Jiisas men ngii owundu ele ek ka nipi,

wumb ngum. Pe lo ek piik ekii sik elmin wumb ni lo ek polmun wumb ni, wu num ombu, nirik onjung ku.

² Nga wumb ombu, eim kanik yi ninjing, "Nim sin kankin nei! Nim dinga ei, jili sikin okun nin? Nim noman dinga ei, nii ngopu ol ei, erii nim?"

³ Pe Jiisas ek nipi, wumb ombu ngopu ek nim, "Pe yi ku, enim na kii sinmin ol ei nge, enim kii simbii. Enim na ek nei!

⁴ Jon wumb nol pendilim ol ei, Gos epin konu ele dinga ngum min; ya mei wumb elmin ol ei, dinga sipi erim min?"

⁵ Pe wumb en enim yi ninjing, "Sinim ei epin epi pa yi nimin ei, kapli eim yi nimba, 'Nimbił erang enim eim ek pii gii ninenjing?' nipi yi nimba," yi ni piinjing.

⁶ Pe 'Sinim wumb ol minj,' pa nimin ei, wumb piik kin, Jon Gos ek kan ni tor kindilim wu nik, pii gii nik, sinim tungii," pa ninjing.

⁷ Pe wu num ombu ek nik, Jiisas ngok yi ninjing, "Sin pii pol tunanmin," pa ninjing. "Jon wumb nol pendilim wu ei, eim nge dinga konu jili silim?"

⁸ Pe Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, "Yi mił ku, na enim kanip ninermbii ei, na nipe dinga palim."

Kongun Wumb Kis Ei Nge Ek Ekin
(Masyu 21:33-46, Mak 12:1-12)

⁹ Pe Jiisas eim ek yi nipi pendpi, ek ekin endi nipi, wumb ngopu yi nim, "Wu endi eim ond mong wain konu ei telim. Pe ond mong wain konu ei sipi, wumb kombur kongun erngii wumb ei ngang kin, ekii se wumb ei, ond mong wain orung kindngii ni ngum. Ngopu pendpi kin, eim konu turii endi pupu, kunum kinan mulmba pum.

¹⁰ Pe ond mong wain ei nolmun kunum mandi erang kin, ond mong wain arim ei, eim kongun wu endi kindang opu kin, wumb ond mong wain kongun er mulnjung konu ele om. Pe eim yi ni piim, 'Kongun wu ombu, ond mong kuni aninga ngangin kin, tu wumba,' nipi kindang om. Ba wumb kongun ele er mulnjung ei, kongun wu ei, kepil tok, ek ngok, wii to tor kindnjing.

¹¹ Pe nga, wu endi nga kindang om. Ba wumb yi ku nga erik, wu ei tok, eim kin ol kis erik, wii pui nengin kin, pum.

¹² Pe nga wu endi kindang om. Ba wu ei, kepil tok, miyem sik, olkup to tor kindnjing.

¹³ Pe wumb yi erangin kin, ond mong kuni arim ei, yi ni piim. 'Na er ermbii mił nenj?' nim. 'Pe na kangi endeim ei na eim noman ngoł kangi ei, kindmbii ei, eim kapli ek nimba ek ei piingii,' pa nim.

¹⁴ Ba kongun er mulnjung wumb ei, kenjing ni, wu num

ni kingam om. Kanik kin, en enim ek nik, piik enjing. Erik kin, yi ninjing, 'Wu ei, eim arim nge epi eim simba wu ei, sin tamin! Topun kin, ya konu ei, sin sinim kongun er mułmun,' pa yi nik mulnjung.

¹⁵ Pe wu ni ambił gii nik, sipik tor sipik, to kundnjung.

Ek ekin top yi nim, 'Pe wu num ei wumb kongun wumb ei kin, nipe oł ermba?'

¹⁶ Wu num ei opu, ond mong wain konu ele kongun enjing wumb ei, pei to kondpu kin, ond mong wain konu ei wumb eipi endi ngumba. Pe wumb en enim ek ekin ei piik kin, yi ninjing; "Mon peng yi enermba," ni piinjing.

¹⁷ Ba Jiisas eim wumb kan orung kind kanpi kin, ek yi nim. "Ek ei nipe ek Gos ek połumun ek pule er piimin min mon?"

'Wumb ngii tekmin wumb ei, ngii tumunj ei si kindik; ba tumunj ei, ngii tumunj ok nge mendpił tonu orum.'

¹⁸ Pe wumb pei ngii tumunj ele, bok tunjung kin, wumb glas ming mił tumb tumb ermba; min ngii tumunj ei, mani opu wumb topu nim kin, wumb ei kułngii ngenj kinerngii, kułman mił ermba," pa nim.

Jiisas Siisa Kin Ku Takis Ngumba Nik Kii Sinjing
(Masyu 22:15-22, Mak 12:13-17)

¹⁹ Jiisas ek ekin endi nipi kin, kułmał kałiłmin wumb owundu ni, lo ek połumun wumb ombu, piingii nge piipi nipi ngum. Ngang kin, pe kunum ele mendpił eim ambił gii ningii mił pim; ba wumb pei mułangin kin, en enim mund mong enjing.

²⁰ Erik kin, Jiisas ermba oł endi koi er kan mulnjung. Mułangin kin, eim oł endi ermba ni kan mulnjung wumb ei, wu kombur kindanganin ok, Jiisas eim ek nipi ermba ei, ok kan mulnjung. Ok kan mulnjung wu ombu, ek kend tok, ek kun mił ninjing. Nik, "Eim ek yi nim," pa nik kin, eim ambił gii nik, ek piipi kun elim wu, gapman owundu mułum konu epi sipngii enjing.

²¹ Pe wumb ombu, Jiisas kii sik, ek ninjing, "Ek mon wu, nim nin ek ei sin piinmin ei ek kun pałim. Pe nim ek kun nikin, wumb ngokun elin. Pe nim wumb mei ele wumb pei, kankin ek ei, ek ende minj nikin pułun. Ninim Gos nge ek ei mendpił nikin, wumb ngokun yi minj elin.

²² Pe nim er piin mił nenj? Sinim Siisa wu owundu ei kin takis ngumun min mon?"

²³ Ba Jiisas eim oł kend tui ei enjing ei, Jiisas eim piim. Piipi kin, eim ek nipi, wumb ombu ngum.

²⁴ "Pe enim ku endi na andan tungii. Tangin kin, ku ele min men endi mołum ei, wumb nii mołum?" Pe wu ombu yi ninjing, "Min men ei Siisa mołum."

²⁵ Pe Jiisas ek nipi ngopu yi

nim, "Pe enim Siisa nge epi ei Siisa ngungii. Pe nga Gos nge epi ei Gos ngungii," pa nim.

²⁶ Wumb pei mulnjung konu ele, ek neng kin, Jura wu num ombu, kunum endi eim ambil gii ningii pinerim. Eim ek nipi, orung kindim ek ei, piik noman embin tang kin, ek nik orung kindngii pinerang kin, gupu mum to mulnjung.

Wumb Kolk Nga Konj Mołmun Nik, Jiisas Kii Sinjing (Masyu 22:23-33, Mak 12:18-27)

²⁷⁻²⁸ Pe wumb kolk nga konj tonu piinarik piilmin wumb tilap kombur ok, ek yi nilmin. "Wumb kulnjung wumb ei nga konj tonu punerngii," nilmin wumb ombu, Jiisas kii sik yi ninjing, "Ek mon wu, Moses lo ek endi yi pultum. 'Pe wu endi amb sipi, mołpu kin, kulmba ei, eim ambim kangil endi mulerim kin, eim nge angim amb ei simba. Sipi kin, eim angim nge kang ambil mengpi simba.'

²⁹ Pe wu endi eim angim noł angil orung nga tał mulnjung. Wu kumna amb sim ei, kangil endi mingnarpi kin, kultum.

³⁰ Nga angim amb ei sim kin, eim kulum ku.

³¹ Kulang kin, nga angim endi sim ei ku, wu ni kulum. Yi mił, wu angil orung nga tał pei, amb endeim minj sik kolk, yi minj er puk. Wu angil orung nga tał pei ok,

kangil endi mingnarik kin, kolk poru ninjing.

³² Nga ekii se, amb ei eim mendpil kultum ku.

³³ Pe wumb kulii, nga konj tonu ongii kunum ei, amb ei, wu nii ambim mendpil mulmba? Wu angil orung nga tał, amb endeim ele sinjing ei, wu nii amb ei, wam mendpil mulmba?" pa ninjing.

³⁴ Pe Jiisas wumb ei ek nipi ngum, "Wu amb ni, akip kunum ele, en enim wu amb seng kin, yi enmin.

³⁵ Wumb nii endi, Gos kunum ekii se kapli konj tonu ongii nimba wumb ei, noman konj kunum kunum sik mulngii wumb ei, wu amb sik erngii ei, pii poł tunałmin mon!

³⁶ Nga wumb ei, nga kulerngii. Nimbil erang, Gos nge enjel mołmun mił yi mulngii. Gos eim wumb ei tukpu ele, nga tonu konj sim ei, Gos eim kingam ambilam noł mulngii.

³⁷ Pe Moses wumb kulii ei, nga konj ok mulngii, pa yi nilim ku. Gos ok ek ka mer poł pendrim ek ei, Moses ond kembis endi dup nang kenim. Moses Gos Owundu ni, sinim kupenjpin noł ni, ek yi nim. 'Eim Eiparam nge Gos; Eim Aisak nge Gos, eim Jeikop nge Gos mołum,' pa nim.

³⁸ Pe Gos ei wumb kulii ei nge Gos mon. Ba wumb ok pei konj mołmun wumb ei nge Gos. Eim ningil ele, wumb pei konj mołmun."

³⁹ Eim ek nipi ngang kin, nga lo ek pulmun wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, “Ek mon wu, nim ek ka wii nin,” pa ninjing.

⁴⁰ Wumb ei mund mond kulk, nga ek endi kii sik erngii, pinerim.

Gos Wu Endi Mei Mani Kindang Om Ei Nii?

(Masyu 22:41-46, Mak 12:35-37)

⁴¹ Ba Jiisas ek nipi wumb ngopu kii sim, “Nimbił erang, wumb molk, Kraiss Gos wu ei kindang na op wu ei, King Deipis nge miyem ende wu,” pa nimin.

⁴² “Mer mon Sam ełe Deipis yi nirim,

‘Sin Owundu na Owundu kanpi yi nirim, Nim na angil tunding orung mulii!’ pa nirim.

⁴³ Nga ekii se, ‘Nim nge opu orung wumb sip kin, nim simb ełe mani kindmbii,’ pa nim.

⁴⁴ King Deipis eim Kraiss Gos kindang wu ei, eim ‘Owundu’ nirim. Pe nimbił erang, Deipis eim miyem ende wu ninmin?”

⁴⁵ Wumb pei molk, eim nim ek ei piinjing ni, Jiisas eim ek nipi, eim nge ek se andilmin wumb ngum.

⁴⁶ “Enim lo ek piik ełmin wumb ei, ek ningii ei, enim piik kan kun erngii! En enim konduk ełe olt endi kindik erangin kin, wumb keningii nik ełmin. En enim yi piilmin; oł ei erpin, wumb konu kulou tungii ni, wumb men ngii ełe konu ka wii

keningii ni piilmin. Nga kuni owundu ei, sin sinim kumb ełe pu mulamin kin, wumb keningii ni piik, enim embe tonu kindik, yi ełmin.

⁴⁷ Pe wumb ei, en enim puk, amb wenjing kolmun amb ei, ngii konu ni, ku ni, epi ombu waning sik; ba wumb kumb ełe prei kinan er puk ełmin. Gos wumb mok tumba kunum ei, wumb ombu kos owundu singii,” pa nim.

21

Amb Kurpu Endi Gos Kin Epi Pei Ngum

(Mak 12:41-44)

¹ Jiisas eim men ngii mołpu kenim ni, wu ku salilmin wu ambił ngołmun wu, en enim Gos nge men ngii ku konu ełe Gos kin noman ka ku kindnjing.

² Pe eim kenim ni, amb endi wam kultum amb ei, epi endi sinalim amb, kurpu endi eim, ku kundii kembis tal, mer Gos kin noman ka piik kindnjing konu ełe, kindim.

³ Pe Jiisas eim ek nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Ya amb kurpu ei, wam kulum amb ei, eim ku kindnim amb ei, enim wumb pei eipi kindnjing ku ei, to mani kindnim.

⁴ Pe enim wumb eipi ei, enim ku pei salim ei, enim epi wii Gos kin ka pii ngonmun. Ba amb ei, eim epi endeim sinalim; ba ei ku tu wupu ngonum. Nga eim kuni simba ku ei, sinalim, mon!”

⁵⁻⁶ Wumb kombur men ngii owundu ełe nik ek

ninjing, “Ngii ele kom ku mon ka wii ngunjung. Nga wu amb Gos kin noman ka epi kindnjing.” Nga Jiisas ek yi nim, “Oł ei pe enim kaninmin ei, nga kis mułmba ei kunum endi simba kunum ei, ku endi tondrung peł ele pinermba. Pei er kis erpi, konu orung orung pei eipi eipi mani kindmba,” pa yi nim.

Oł Embin Tui Tonu Omba Jiisas Yi Nim

(Masyu 24:3-14, Mak 13:3-13)

⁷ Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, “Ek mon wu, kunum nenj epi ei tonu omba? Epi ei omba kunum oł endi erang kin, sin kenmin kunum ei, mandi omba, min mon?”

⁸ Jiisas eim ek yi nim, “Enim kan kun er mułngii! Wumb kombur ok, enim kin ek kend to ngungii. Ngok kin, wumb pei ok, na embe ei singii. Sik kin, yi ningii, ‘Wu ei na ond kunum mandi enim.’ Nik kin, yi erngii; ba enim ningii ek ei piik, pungii konu ekii se punerngii, mon!” pa nim.

⁹ “Wumb tilap kembis tuk ele, en enim nginmał enmin ningii, ku. Nga wumb tilap pei konu orung orung pei opu owundu enmin nik erngii ei, enim piingii; ba enim mund mong tunerngii mon! Oł ombu ok tonu omba; ba kunum poru nimba kunum ei, sikir tonu onermba,” pa nim.

¹⁰ Jiisas eim wumb kanpi ek nipi ngum, “Pe wumb

tilap endi pupu kin, wumb tilap endi kin ermba. Pe wu king endi nge tilap ei pupu kin, king endi nge tilap ele opu erngii.

¹¹ Pe konu kopu owundu tonu omba; nga konu kombur kumb kuni owundu sepi kin, wumb ening owundu pimba ku. Nga kupu muł ele keningii ni, muł ei owundu erpi, oł kanim kanim erang kin, enim mund mong erngii.

¹² Ba epi ombu tonu onerang kin, enim wumb ok, enim ambil gii nik kin, oł embin tui kanim kanim erngii. Erik kin, enim sik sipik, men ngii ele kos piik kin, nga enim sik, kan ngok, yi erngii ku. Yi erik kin, enim na embe ambil to mani kindmin ni erngii nik sipik, king ngii konu ele gapman mułngii konu ele, enim sipngii,” pa nim.

¹³ “Yi erngii kunum ele, enim na ek ka ni tor kindngii.

¹⁴ Kunum ele en enim noman ele, piik dinga erik kin, nga nipe ek endi ok ni orung kindmin ni, yi piinerngii mon!

¹⁵ Na nam ek enim ngamb ek ei, keimi ni piik, ni tor kindngii. Enim kin noman ka ngop erbii, nim. Enim nge opu orung wumb ei, enim ek tok kindik, enim to mani kindmin ni erngii ei, kapli enermba. Na enim nip ngunj ek ei, kapli dinga pimba.

¹⁶ Arnim manim ni, angnim ni, miyem ende wumb ni, puł wumb ok,

enim nge opu orung wumb kin ngungii. Ngok kin, kombur en enim muḅngii wumb ei, kombur to kundngii ku.

¹⁷ Pe wumb pei enim kin popuḅ kis singii ei, nimbil erang enim na embe ambil tonu kindngii.

¹⁸ Gos epi ei piinerim kin, enim nge peng enjin ei, endi am punermba mon. Gos wumb pei noman tuk piinim ku.

¹⁹ Kunum kunum en enim dinga kind er mulnjung kin, kapli en enim noman konj mendpil singii.

²⁰ “Ba enim molk kinangin kin, opu wumb ok Jerusalem konu owundu ele orung orung onjung kin, enim pii pol tungii ei, Jerusalem konu ele owundu ni, konu er kis mundngii kunum ei, mandi enim ni piik muḅngii,” pa nim.

²¹ “Kunum ele, wumb Jura konu ele moḅmun wumb, ei sikir puk kin, tonu komung ele pungii. Nga Jerusalem konu ele owundu tuk moḅmun wumb ei, tungu puk, konu eipi eipi simba konu ele pungii. Nga wumb konu orung orung ele torung moḅmun wumb ei, nga konu ele tuk punerngii.

²² Kunum ele, ol kis elmin wumb ei, Gos wumb ombu kin kumep ngumba ei, mer Gos mon ele palim ek ei, pei keimi pimba.

²³ Kaimb kunum ele, amb kangil am ngopu muḅmba min, kangil muḅang muḅmba amb ei, kaimb er muḅngii! Ol embin tui ele, konu orung

orung tonu wang kin, Gos eim popuḅ sim miḅ ei, eim wumb ombu kin kos erpi ngumba.

²⁴ Wumb ei tui pei nopu poru nimba. Nga opu orung wumb ok, kan ngok, konu eipi orung orung pei kindngii. Wumb tilap eipi simb ei, Jerusalem konu ele kem-bngii. Yi er muḅangin kin, wumb tilap eipi kunum ei, Gos to mundum kunum ei, poru nimba,” pa nim.

Gos Kindmba Wu Ei, Wu Kingam Omba

(Masyu 24:29-31, Mak 13:24-27)

²⁵ “Nga tonu muḅ ele eni ni, kanjip ni, oi ombu, ol kanim kanim erngii. Mani mei ele konu orung orung, wumb en enim, ol embin tui peng muḅangin kin, ep noḅ topu, gur gali nipi ermba ei, wumb piik mund mong erngii.

²⁶ Wumb pei en enim mei ele tonu omba ei, noman embin to piingii. Pe wumb kuḅmun ni piik kin, noman pepi kun enerang muḅngii. Nimbil erang tonu muḅ ele oi ni, kanjip ni ombu, olup, ermba.

²⁷ Ol ei tonu wang kin, molk keningii ni, Gos kindang opu mei wu kingam telim ei, eim kupu pel ele omba. Opu kin, eim dinga owundu peng kin, nga eim tilang owundu ka wii ei, erang kin omba.

²⁸ Nga ekii se, ol ombu tonu wang kin, enim kunum ele angk, en enim peng kan

tonu kanik er mułngii. Nimbił erang, sinim kis mułamin kin, oł embin tui tonu orum ei, Gos sinim paki tumba nge kunum ei, mandi erang orum,” pa nim.

Ond Pik Ei, Konu Eni Ba, Min Kumb Tumba Ei, Andan Tolum

(Masyu 24:32-35, Mak 13:28-31)

²⁹ Nga Jiisas eim ek ekin endi nipi ngopu kin, yi nim. “En enim ond mong pik kanik kin, nga ond eipi pei kanik erei!” pa nim.

³⁰ “Pe enim kinangin kin, ond ei, onguł konj topu nim kin, konu eni owundu ba, enim nik, yi piingii. Akip kunum ei kuni mong poł tonum.

³¹ Yi mił, enim oł ombu kinangin yi mił erpi nim kin, en enim piingii. Gos sinim tep er mułmba kunum ei mandi omba, enim ni piingii!” pa yi nim.

³² “Na ek keimi nip enim ngond. Wumb kunum ełe wumb konj mułngii kunum, ei epi ombu tor omba.

³³ Muł kin mei poru nimba; ba na ek ei poru ninermba,” pa yi nim.

³⁴ “Ba enim kan kun er mułngii! Mon pim kin, enim noł kunum kunum nok wulu pang kin, en enim molk, ngenj epi ełe noman piingii; ei mon! Pe enim noman ka peng mulenjing kin, Gos kindmba wu ei, wu kingam omba kunum ei, sikir tor omba. Eim omba ei yi mił; kung min, kei endi, karip tan

sikir pupu kin, kei min, epi mondnum mił, yi sikir omba.

³⁵ Epi ei tonu omba kunum ei, wumb mołmun konu ełe orung orung pei tonu omba.

³⁶ Kunum kunum en enim kan kun er mułngii! En enim Gos kin kunum kunum prei er mułangin kin, Gos enim dinga ngumba. Ngang kin, oł embin tui enim kin tonu ombii ni ermba; ba enim pii gii nik, dinga pimba. Peng er molk kin, wu kingam Gos mei mani kindrim ei, kumb ełe engingii,” pa nirim.

³⁷ Kunum kunum Jiisas wumb pei sipipi, Gos ngii owundu ełe, wumb ek nipi ngopu, yi elim. Ba emii peng, eim pupu, komung Olip ełe mołulum. Mołpu or pepi kin, Jerusalem konu men ngii orung om.

³⁸ Nga wumb en enim ngii konu pek, kupiiring ok Gos ngii owundu ełe Jiisas nge ek ka piilmin.

22

Juras Ek Dinga Nipi, Jiisas Sipi Kin, Noman Pim Wumb Ngum

(Masyu 26:1-5, Mak 14:1-2, Jon 11:45-53)

¹ Pe kunum endi bres yiis punenim kunum ei, kuni owundu, ‘Pasopa,’ niłmin kunum ei, mandi erim.

² Pe kułmał kałiłmin owundu ni, lo ek piilmin wumb ni, en enim wumb pei mulnjung ei, mund mong tunjung. Mułangin kanik kin, en enim yi ninjing, “Sinim Jiisas koi erpin kin, er to

kundmun, mił nenj?” a ninjing.

³ Pe Seisen Juras noman ele tuk pum. Nga Juras eim ‘Eskeriyas,’ niłmin. Jiisas eim nge ekii siłmin wumb ende wu engki nga tał, ei nge wu.

⁴ Pe Juras eim pupu, kułmał kalilmin owundu kin, men ngii ele tep molulmun wu ombu ni, kanpi nim. Eim Jiisas sipi, wumb ngumba ei nge er endim.

⁵ Yi ngang kin, wumb en enim ka piik, ku nin epi sik kin, wu ei ngumun, ninjing.

⁶ Pe Juras eim kapli nipi, eim Jiisas sipi, wumb ngumba ei nge, kanpi endim. Eim kunum endi molpu kenim ni, wumb pei Jiisas kin mulenjing.

Jiisas Kin Ekii Sinjingil Wu Tał, Kuni ‘Pasopa’ Er Ka Enjingil.

(Masyu 26:17-25, Mak 14:12-21, Jon 13:21-30)

⁷ Pe kunum ei, bres yiis punerim kunum ei, tonu wang kin, wumb kung siipsiip wał endeim ni, to kalilmin ei, ‘Pasopa’ pa niłmin.

⁸ Pe Jiisas eim Piisa kin, Jon teł konu endi ele kindpi yi nim, “Elip pukuł kin, ‘Pasopa,’ kuni er kun erangil, sinim kuni numun,” pa nipi kindim.

⁹ Wu tał eim kankil, yi ninjingil, “Nim piin! Sił konu jili er kun ermbil?”

¹⁰ Pe Jiisas ek yi nim, “Elip konu owundu ele tuk pangil kin, wu endi noł ming endi

sipi, tu wumba konu ele, ekii se pukuł kin, wu ei ngii jili nirik ba, konu ele, elip nirik pungul.

¹¹ Pe elip ngii ei, arim mułmba ei, kankil ningil, ‘Ek mon wu ek yi nim, Na nge ek se andilmin wu engki nga tał ei kin, kuni numbii palting ele, jili salim?’

¹² Yi nengil kin, wu ei eim ngii tondrung ele palting owundu endi salim ei, ngang kin, elip sinim kuni ‘Pasopa’ er kun er singil,” pa nipi kindim.

¹³ Wu tał ni punjngul. Pukuł kin, kenjingil ni, Jiisas nim mił yi kenjingil. Kankil kin, kuni ‘Pasopa’ nungii nge, er ka enjingil.

Jiisas Kin Ekii Sinjingil Wu Tał, Kuni ‘Pasopa’ Er Ka Enjingil.

(Masyu 26:26-30, Mak 14:22-26, 1 Korin 11:23-25)

¹⁴ Pe kuni nungii kunum seng kin, Jiisas ni, eim er se andilmin wu kin, tonu peł ele molk kin, kuni nok mulnjung.

¹⁵⁻¹⁶ Kuni nok molk kin, Jiisas yi nim, “Na ek keimi nind. Na enim kin kuni ‘Pasopa’ endi nop mol ei, na ka piind. Ekii se ngenj kumbii simbii. Nimbil erang ‘Pasopa’ kunum nga simba ei, na enim kin, kuni endi nunermbii, mon! Nga Gos sinim tep er mułmba kunum ei, peni ele wang kin, oł ei ek keimi pimba,” pa nim.

¹⁷ Eim ming kap noł wain endi sipi kin, Gos kin prei

erim. Nga eim yi nim, “Enim noł wain ming kap ei, endeim endeim ni nui!” nim.

¹⁸ “Na ek keimi nind. Akip min ekii se, mering pei, na ond mong noł wain ei nunerngii mon! Nga Gos sinim tep er mułmba kunum ei tonu omba,” pa nim.

¹⁹ Nga bres sipi kin, Gos kin prei erpi, ngopu kin, Eim bres engin tum. Topu kin ek yi nim, “Bres ei na ngenj mił mołum. (Na ngenj ei enim paki tond; enim nok kin, na kin piik er mułngii!

²⁰ Nok poru nengin kin, nga yi mił ku erpi, ming kap endi, ond mong noł wain mułum ni sipi, yi ku erang kin, nok poru nengin kin, yi nim; “Noł wain ei, enim kin oł konj endi erip ngond. Yi mił enim Gos nge wumb nanim kin, tep to mołpun, o ende punmun. Nga ming kap ond mong noł wain mułum ni, sipi kin, yi ku erim. Erpi kin, yi nim; ming kap ond mong noł wain ei, na enim kin kondrak konj endi end ei, na miyem mił peng kin, enim kin paki to ngond.)

²¹ Ba wu endi na sipi kin, wumb opu orung wumb angil ełe pendmba ei, akip sil kuni ende nopuł kin, peł ełe ende mołmbuł, wu ei minj.

²² Wu ei, mei mani opu wu kingam pim ei, Gos eim noman piim mił yi erim. Ba wu ei wu kingam sipi kin, wumb opu orung wumb ngumba wu ei, na kaimb sind,” pa nim.

²³ Jiisas eim ek yi neng mił, wu ombu en enim endeim endeim ni, ek nik, kii sik, piik piik enjing. Erik kin, “Sinim kin wu nii endi oł ei ermba?” enim yi kii sinjing.

²⁴ Pe eim nge ek se andilmin wumb molk kin, ek mił enjing. Erik kin, yi ninjing, “Sinim mołmun konu ełe, wu nii owundu mołum?”

²⁵ Pe Jiisas ek nipi ngum, “Wumb king eipi ei konu eipi eipi mołmun ei, king en enim noman dinga peng kin, king owundu molk wumb tep erik, wumb yi mił ninjing. Nga en enim embe ełe oł ka erik, wumb ngok elmin.

²⁶ Ba wu endi, wu num mułmbii nipi ermba wu ei, wu kongun wii mił mułmba. Nga wu noman peng wu owundu mułmbii ni piimba wu ei, kongun wu mił, enim paki topu ngopu kin, kongun erpi mułmba.

²⁷ Wu nii endi wu owundu mołum? Pe wu kuni kałpi tu wułum wu ei, min tonu peł ełe mołpu kin, kuni nołum wu ei min? Nga en enim yi ku ni piik, kuni peł ełe mołpu kin, kuni nołum wu ei mendpił. Ba na enim mołmun konu ełe tuk mołup kin, kongun wu mił, enim paki top moł,” pa nim.

²⁸ “Epi kanim kanim oł embin tui na kin tonu onum kunum ei, enim na wak tunenjing; ba enim na kin mulnjung.

²⁹ Na nge Ernan sinim tep er kanpi mołum, Eim noman dinga ei na ngum. Akip na

noman dinga ei, enim ngamb kin, enim muŋgii,” pa nim.

³⁰ “Nam enim tep er mułmbii noman dinga ei, enim kuni peł seng kin, nok mułgii. Pe enim ok, King mił molk, Esrel wumb engki nga tał, wumb tilap ei kin, kos piłmin wu mił, mułgii.”

*Piisa Nim Nam Buł Ngun-
jii, Nipi Jiisas Yi Nim*

(*Masyu 26:31-35, Mak
14:27-31, Jon 13:36-38*)

³¹ “Saimon! Saimon! Nim piikin; pe Seisen eim enim kin kuni mong wiis ełmin oł ei mił, enim kin yi ku ermba. Ei eim enim kin mok topu wumb dinga molałmin wumb nin, nga dinga mołmun wumb, kaplı kongun erpi sipi, eim andlam eke kindmbii ni ermba ei, dinga mił molałmin kin, wumb wii mił mołmun.

³² Ba na prei erip kin, nim Saimon paki tunj eke nge nim pii gii ei, dinga pimba. Ekii se nim noman ak tokun orung on kin, ninim angnim noł paki tunjii,” pa nim.

³³ Piisa ek yi nim, “Owundu, na er kun er moł. Nim kin kan ngii eke ouni bił; nga nim kulnjii ei, na er kun er moł, na nim kin ouni kulmbuł,” pa nim.

³⁴ Jiisas ek nipi yi nim, “Piisa, na nim kanip nind. Akip kunum eke epi peng kin, kei kultu wii tunenerang kin, nim ek kunum tekliki ninjii, ‘Na wu Jiisas ninmin, ei na kinal!’ pa ninjii.”

³⁵ Pe Jiisas ek yi nim, “Ok na enim kindinj ei, enim ku

ni, kon ni, simb su ei sip-
nereri! Kunum ei, enim epi
endi simin ni piinjing min
mon?” Pe en enim yi ninjing,
“Sin oł endi yi enerim mon.”

³⁶⁻³⁸ Enim Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Pe enim tuk mołmun wu endi ku kon pimba ei simba. Nga kon yi ku. Wu endi tui kepıi sinerim kin, eim kon takis ei sipipi, ku sipi, tui kepıi top ermba. Erpi kin, tui kepıi simba,” pa nim. Pe wumb yi ninjing, “Owundu, nim ya kan! Sin tui kepıi tał salim.” Eim yi ni piim, “Enim na ek ei pii poł tunenjing. Eim yi nim, ‘Ek ei kaplı poru nim,’ pa nim. Na enim kanip nind, Gos ek ok pułum yi nirim, ‘Enim oł kis ełmin wumb mił, eim kulou tum,’ pa nim. Nimbıl erang ek ei, na nind mił, keimi tonu omba. Gos mon eke na ek nim ek ei, akip keimi tonu onum.”

*Gesemanii Konu Eke Jiisas
Prei Erim*

(*Masyu 26:36-46, Mak
14:32-42*)

³⁹ Jiisas eim anda pupu, tonu komung Olip eke, ba pum ei, eim kunum kunum prei erpi, yi elim. Oł ei erang mił, eim nge er se andıłmin wumb ombu, ekii se punjung.

⁴⁰ Pe eim konu eke opu kin, ek nipi er se andıłmin wu ombu ngum, “Enim prei erangin kin, epi kis endi erangin kin, kenmbii nip tonu omba epi ei enim kin onermba,” pa nim.

41 Pe nga eim wu ombu mondpu kin, eim konu eipi mandi pum. Pe eim simb gopsing pii poł mołpu kin, prei erim.

42 Jiisas eim wumb epi kis kanim kanim eim kin tonu wang kin, eim arim kin ke nipi, ek ekin yi topu nim. "Arnan! Nim na ming kap embin tui ei, na numbii ni piin kin, ninim noman ełe sinjii. Ba nim na noman ełe, nim ekii sinenjii mon. Ninim noman ełe piikin enjii," pa nim.

43 Jiisas eim Gos kin prei er mułang kin, pe tonu epin konu ełe enjel endi mani opu kin, eim dinga ngum.

44 Jiisas eim noman embin kis piipi kin, eim prei dinga erpi mułang kin, eim kurun ei, miyem mił opu, mei ełe mani pum.

45 Pe eim prei er pendpi angpi kin, eim ek se andiłmin wumb mulnjung konu ełe pum. Pupu kenim ni, or pinjing kenim ni, en enim noman embin tang kin, piik pinjing, kenim.

46 Pe Jiisas ek nipi yi nim, "Enim nimbił erang, enim or pałmin? Enim konj kind, angk prei erei! Mon pim kin, oł kis endi enim kin tonu omba," pa nim.

Juras Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb Ngum
(Masyu 26:47-56, Mak 14:43-50, Jon 18:3-11)

47 Jiisas eim ek nipi mułang kin, wumb tiłap owundu endi onjung. Wu endi Juras

niłmin wu ei, Jiisas nge ek se andiłmin wu engki nga tał tuk mołmun wu endi eim kumb se om. Eim mandi opu kin, Jiisas kin kumb gupu to numba nge om.

48 Ba Jiisas ek nipi Juras ngum, "Juras, nim wu kingam ei, nim eim gupu to nokun sikin kin, opu orung wumb ngunjii min?"

49 Jiisas eim nge ek se andiłmin wumb molk, kenjing ni, oł ei tonu omba enim nik, Jiisas kanik kin, yi ninjing, "Owundu, sin tui kepil sipin kin, wumb ei tumun, min mon?"

50 Yi nik kin, wu endi tui kepil tang kin, kułmał kałiłim owundu nge kongun wu ei, eim nge kom orung angil tundung orung, kilip topu mani om.

51 Ba Jiisas kanpi yi nim, "Mon! Oł ei si kindei!" pa nim. Yi nipi kin, wu ni kom ełe embilang kin, kom ni, nga ok pim mił, pim.

52 Pe Jiisas ek nipi, kułmał kałiłim owundu ombu ni, men ngii owundu ełe tep mołmun wu ombu ni, wumb num pei, wumb eim ambil gii ningii nge ok wumb ei, Jiisas yi nim, "Enim tui nin, kepil epi ei sik kin, tu wunmun ei, enim waning wu endi tungii nge onmun min?"

53 Na enim kin kunum kunum men ngii owundu ei mołmun. Ba enim na peng ełe, enim angil embilałmin, mon. Ba akip kunum ei, enim kunum seng enmin. Akip Seisen emii ełe mołpu

kin, epi kis elim ei nge, dinga akip tor onum,” pa nim.

Piisa Ek Yi Nim, “Na Jiisas Ninmin Ei, Na Kinał.”

(Masyu 26:57,58,69-75, Mak 14:53,54,66-72, Jon 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Jiisas eim ek nipi poru neng kin, wumb ombu eim ambıl gii ni sipnjing. Pe wumb ei, eim sipi kin, kułmał kałiłim owundu ngii konu ełe tuk sipnjing konu ełe, Piisa eim ekii se pum. Pupu kin, konu turii mił mołpu, kan mułum.

⁵⁵ Ngii owundu kung gui tukrung ełe engim konu ełe, dup kalk mulnjung konu ełe, Piisa tep to mulnjung ku.

⁵⁶ Kongun amb endi mołpu kenim ni, Piisa eim dup ełe mułum kenim. Amb ni, eim kanpi kin, yi nim, “Wu ei, Jiisas kin tep to mołulum wu,” pa nim.

⁵⁷ Ba Piisa ek nipi, “Mon!” pa nipi yi nim, “Amb, wu ei, na kinał!”

⁵⁸ Ekii se nga, wu endi Piisa kanpi kin, yi nim, “Nim eim nge tilap ende,” pa nim. Ba Piisa yi nim, “Kawukeiya! Na mon!”

⁵⁹ Mołang kin, nga ekii se, wu eipi endi pupu yi nim, “Keimi mendpił, wu ei, eim kin tep to andiłim wu. Eim Galilii konu ełe wu,” pa nim.

⁶⁰ Ba Piisa ek dinga nipi ngopu, yi nim, “Wu, nim nin ek ei, na pii poł tunand.” Piisa eim ek yi nipi mułang kin, kei kultu wii tum.

⁶¹ Pe Owundu eim ak topu, Piisa kenim. Pe Piisa eim

piim ni, Owundu ek endi eim kin nirim ek ei piim. Ek ełe nge, eim kei kultu wii tunermba kunum ei, nim yi ninjii, “Na Jiisas kinał, pa nikin, kunum tekliki enjii,” pa nirim.

⁶² Pe Piisa eim tor pupu, ke dinga wii nim.

⁶³ Wumb Jiisas ambıl gii nik, ek ngok, kepıi tok enjing.

⁶⁴ Pe wumb Jiisas eim ningił ełe, alap pandi to pendik, kepıi tok, yi ninjing. “Pe nim ek ni tor kindiłim wu mendpił min mon; ek ni! Wu nii nim kepıi tonum ei, ninjii,” pa ninjing.

⁶⁵ Wumb ek kis kanim kanim nik, eim kin ngunjung.

Kaunsil Wumb Ningił Ełe Jiisas Kos Enjing

(Masyu 26:59-66, Mak 14:55-64, Jon 18:19-24)

⁶⁶ Ekii se konu eni tang kin, Esrel wumb num ei ni, lo ek piłmin wumb ni, ek kengip tołmun wumb ni, Gos kin kułmał kałiłmin wumb ni, ok kułou tok molk kin, Jiisas sik sipik, kaunsil mułum konu ełe sipik, yi ninjing.

⁶⁷ “Nim sin kan kin, ‘Na Gos er sałim wu kindang, Kraıs,’ pa niłin, ei keimi min mon?” Pe Jiisas ek nipi ngopu, yi nim. “Na enim kanip nimbii; ba enim pii gii ninerngii.

⁶⁸ Nga na enim kin ek kombur kii simbii nim kin, enim na ek ei ni orung kindernerngii, pałim.

69 Ba pe ekii se, kunum kunum mei mani opu wu kingam ei, eim Gos angil tun-dung ele mułmba konu ei, Gos eim dinga wii salim," pa nim.

70 Pe wumb yi ninjing, "Nim ek ei nin ei, nim Gos kingam mołun min?" Pe eim ek yi nim, "Enim ninmin ek ei, na mendpił."

71 Nga wumb en enim yi ninjing, "Sinim nipe ek nga nipin kii simin? Eim gupu ele, ek ei ninim, sin sinim piinmin, ei poru!"

23

Pailos Kumb Ele, Jiisas Kos Enjing

(Masyu 27:1-2,11-14, Mak 15:1-5, Jon 18:28-38)

1 Yi nik kin, wumb pei eim sipik, Pailos mułum konu ele sipnjing.

2 Pe kos piingii nge nik, eim kin ek yi ninjing. "Sin wu ei kenjpin ni, eim sin wumb tilap ele, elmin ol ei, eipi erpi elim. Pe eim sin ku takis Siisa ngołmun ei, eim mon nipi, eim 'Nam Gos kindang wu Kraiss nipi, nam King,' pa nipi, yi elim," pa ninjing.

3 Pe Pailos eim kii sim, "Nim Jura wumb King min?" Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi, ek yi nim, "Ninim nin mił yi," pa nim.

4 Pailos ek nipi, kułmał kalilim owundu ni, wumb pei kanpi yi nim, "Na wu ei, erim ol endi kan sinand, mon!" pa yi nim.

5 Ba wumb ek dinga nik, yi ninjing, "Eim ek nipi wumb ngang kin, wumb eim ek piik, Jura konu ni, konu orung orung pei, mund mong elmin. Pe Galilii konu ele, eim er opu opu ya ele onum," pa ninjing.

Nga Jiisas Sipik, Eros Kin Kos Enjing

6 Pailos eim ek ei piipi kin, wumb kii sim, "Wu ei Galilii konu ele wu min?"

7 Nga wumb eim kanik yi ninjing. Pe eim piim ni, Jiisas nge konu ei, Galilii konu orung ele, Eros tep elim konu ei piinim. Kapli Pailos ek ei piipi kin, nga kindang pupu, "Eros mołum konu ele orung pangli," nim. Kunum ei, Eros Jerusalem konu ele mułum.

8 Eros Jiisas kanpi kin, eim ka piim. Nimbił erang Jiisas ek ei Eros piim; ba kunum kinnan, eim Jiisas kenmbii ni piipi mułum. Eros eim yi piim, "Jiisas jep ol endi erang, kenmbii," ni piim.

9 Yi piipi kin, Eros eim epi pei Jiisas kin kii sim; ba Jiisas eim ek endi nipi kin, orung kindnerim, mon!

10 Kułmał kalilmin owundu ni, lo ek piilmin wumb ei ok, mandi angk kin, Jiisas kos erngii nge, ek dinga kind ninjing.

11 Eros ni, eim nge opu ond wumb ni eim ek ngok, ek kis kanim kanim nik erik, konduk ka wii endi mon kanim kanim mułum kon ei kindik kin, nga eim Pailos mułum konu ele orung kindnjing.

¹² Kumb ok, Eros eim Pailos kin opu ełmbil; ba pe eł elip, ek ka nikil, ende punjngul.

Pailos Yi Nim, "Ond Peri Ełe Nil Tei!" Nim

(Masyu 27:15-26, Mak 15:6-15, Jon 18:39-19:16)

¹³ Pe Pailos eim kulmal kalilmin owundu ni, wu num ni, wumb pei ok kulou tei nipi, wii tum.

¹⁴ Pe eim ek nipi, yi nim, "Enim wu ei ya sik tu wunjung ei, yi ninjing, 'Wu ei sin tilap ełe, ek nipi wumb noman er kis elim,' nik, tu wunjung. Pe na wu ei, enim kumb ełe ek nip, wu ei kii sind; ba eim enim enmin ek ei, endi neng kin, na piinand. Wu ei, oł endi enerim. Sinim wu ei kin, kos ermin mil mon!"

¹⁵ Nga Eros eim erim oł endi enerim, mon ku! Nga ei eim orung kindang onum. Piinmin! Wu ei, oł kis owundu endi erang kin, sinim kapli, eim to kundmun.

¹⁶ Pe na wu ei kepil top kindamb kin, orung pangli," nim.

¹⁷⁻¹⁹ (Ba en enim ełmin oł ei, yi kor owundu kunum ei, kan ngii palmin wu ei, endi tor kindilim.) Pe wumb pei wii tok kin, ek dinga nik yi ninjing, "Wu ei to kondkun, Barapas kindan kin, sin kin wangli!" ninjing. (Barapas eim konu owundu ełe gapman kin opu erpi, wu endi to kundrum. To kundang kin, Barapas sik kin kan ngii pendik.)

²⁰ Pailos wumb nga kanpi, ek yi nirim, "Wu ei Jiisas, eim orung kindamb, ba," ni piim.

²¹ Ba wumb wii tok, nga yi nik, "Ond peri ełe, to kond!" Wumb pei yi ku ninjing.

²² Pe Pailos nga kunum ei ngang kin, kunum tekliki mil nim, "Nimbil erang, wu ei nipe oł endi erim? Na eim oł endi erim min, nip kurunj; ba oł endi erang kin, tumun ei kapli; ba, mon!" nim. "Yi piip kin, wii kepil top kindamb, ba," pa nim.

²³ Ba wumb dinga puk, ek dinga nik, wii dinga tok, "Ond peri ełe kulangli!" ninjing. Pe wii ek dinga nik, Pailos nim ek ei, to mani kindnjing.

²⁴ Wumb ek yi nengin kin, Pailos wumb kanpi, yi nim, "En enim dinga kindik, 'Wu ei tumun,' ninmin ei, wu ei, en enim sipik, tei! Na mon minj!"

²⁵ Wu ei, gapman kin opu erim ni, wu endi to kundmun nik, sik, kan ngii pendik, wu ei, wu amb pei si orung simin nik. Pe Pailos mani wu endi ei kindan, "Wangli," nik. Pe Pailos Jiisas kindang wang kin, wumb sipik.

Jiisas Ond Peri Ełe Nil Tunjung

(Masyu 27:32-44, Mak 15:21-32, Jon 19:17-27)

²⁶ Pe opu ond wumb Jiisas sipik kin, wu endi ambil gii nik wu ei, embe Saimon. Saimon ni wu ei, eim Sairiini konu ełe wu. Wu ei opu, konu owundu ełe tuk bil ni erang kin, wumb ond peri ełe

tu wunjung. Tu wuk kin, wu ei pindang eġe pindangin ko wupu kin, Jiisas pum konu eġe ekii se pum.

²⁷ Pe wumb ke nik, kaimb kulk, puk kin, Jiisas pum konu eġe ekii se punjung.

²⁸ Ba Jiisas ak topu amb kombur kanpi kin, ek yi nim, "Enim Jerusalem konu eġe amb! Enim na kin piik ke ninerei! Ke ningii pim kin, en enim nge kangil ei piik ke nik kin, en enim nge piik ke ningii," pa nim.

²⁹ "Piinmin! Ekii se ek endi tonu omba ei yi pimba. 'Amb kangil mengnarik amb ni, kangil mengnenjing amb ni, amb am ngunenjing amb ni, amb ombu pei ka piingii.' Nimbiġ erang kunum ei, wumb mulnjung kin oġ embin tui enim kin tonu omba.

³⁰ Tonu om kunum eġe wumb kombur komung eġe ek yi ningii. Enim komung ombu mani ok kin, 'Sin tei!' ninin. Nga komung kembis kembis ombu yi ku, 'Sin to pandi tei!' ninin.

³¹ Yi miġ erang enim oġ ei ond konj eġe enmin; ba nga ond kulii eġe enim nimbiġ oġ erngii?" Jiisas eim ek yi nim, "Ei oġ konj ei tonu wang kin, enim kaninmin," pa yi nim. "Nga ekii se ond kulii ei, mering ekii se oġ ei enim na kin piik mulngii wumb ei, oġ yi tonu omba ei, enim nimbiġ oġ erngii?" pa yi nim.

³² Wumb eipi taġ tu wunjung wu taġ, oġ kis eġmbiġ wu taġ, Jiisas tok, wu taġ ouni

tungii nge enjing, enjing.

³³ Pe wumb konu endi eġe tor punjung konu ei, embe 'Wumb peng embiġ' konu ei yi nilmin. Nilmin konu eġe, Jiisas ond peri eġe tok, wu taġ oġ kis eġmbiġ wu taġ, nil tunjung ku. Wu endi Jiisas angil tundung orung peng kin, nga wu endi angil taring orung pim.

³⁴ Jiisas ek nim, "Arnan, nim piin, wumb en enim oġ kis en enim ei pii poġ tunarik enmin. Kapġi nim wumb oġ kis ei kil ngunjii," pa nim. Pe Jiisas konduk ni alap epi ei wumb ku kembis miġ epi ei kinjmaġ erik kin, konduk ei simin nik enjing.

³⁵ Wumb molk, kanik mulnjung; ba wumb peng pim wumb ei, en enim ek ngok yi ninjing. "Eim wumb eipi paki topu yi elim. Pe keimi Gos eim Krai telim wu ei, kindang opu, wumb paki topu elim pim kin, kapġi akip ei eim paki topu, ond peri eġe si kindpi, mani omba," yi ninjing.

³⁶ Opu ond wumb ei kin ek ngok, yi ninjing ku. Yi erik kin, mandi ok, epi kumbii elim epi ei, sipi ngumun ninjing.

³⁷ Pe ek ngok kin, yi ninjing, "Nim keimi Jura wumb nge King pim kin, kapġi ninim paki to!" ninjing.

³⁸ Ond peri eġe, tonu eim peng eġe, ek mon endi yi pulnjung, "Wu ei, Jura wumb ei nge King," pa nik pulnjung.

³⁹ Epi waning eġmbiġ wu kis taġ tuk wu endi, Jiisas kin ek

yi nirim. “Nim Krai Gos kindang telin wu ei min? Kapli ninim paki tokun kin, sil kin ouni paki tunjii ku!” pa nim.

⁴⁰ Ba wu eipi endi orung pim wu ni ek ei piipi kin, wu ek nim wu ni, ek ngum, “Nim ngenj kumbii sin mił wu ei yi ku sinim. Ełe nge nim Gos kin mund mong tunan min?”

⁴¹ Wumb silip to kondunmun ei, silip mong sinjpił ełe to kondunmun. Ba ya wu ei, eim oł kis endi enerim konu ei tonmun,” pa nim.

⁴² Pe wu ni ek yi nim, “Jiisas ekii se, nim wu King dinga owundu mułun kin, na piinjii,” pa nim.

⁴³ Pe Jiisas ek nipi yi nim, “Na ek keimi nind, akip kunum ełe mendpił, nim na kin Gos nge konu ka wii ełe ouni mułmbuł,” pa nim.

Jiisas Kułum Poru Nim

(*Masyu 27:45-56, Mak 15:33-41, Jon 19:28-30*)

⁴⁴ Pe konu eni beli seng kin, Gos eni pandi topu erang kin, konu orung orung emii mił pepi pang kin, pou mił neng kin, emii pim ei poru nim.

⁴⁵ Pe mendpił alap ka wii endi, Gos ngii owundu ełe, pim alap ei, tuk kilip topu, orung orung tał pim.

⁴⁶ Jiisas ond peri ełe pepi, ek dinga nipi yi nim, “Arnan, na noman tuk ei, nim angil ełe kindind,” nipi eim kułum.

⁴⁷ Pe opu ełmin wumb ei, tep elim wu ni, kanpi kin, Gos nge embe ambił tonu kindim. Kindpi yi nim,

“Keimi mendpił, wu ei, wu oł kis endi enałim.”

⁴⁸ Pe wu amb pei pei ok, enim mił kenmin nik onjung. Ok molk, kenjing ni, epi keimi peng kanik, en enim kaimb sik, pepi ełe tok, nga orung punjung.

⁴⁹ Pe Jiisas nge wu puł ombu pei ni, Galilii konu ełe amb kombur kin, ekii se ok, turii angk, epi kis ei Jiisas kin tonu wang kin, ei kanik mulnjung.

Jiisas Nge Ngenj Ei Sipik, Kom Ku Tukpu Endi Ełe Pendnjing.

(*Masyu 27:57-61, Mak 15:42-47, Jon 19:38-42*)

⁵⁰ Pe wu endi multum wu ei, eim embe Josep. Wu ei konu owundu ełe multum konu ei, Jura wumb mołumun konu ełe, embe ei, ‘Arimasiya,’ pa niłmin. Wu ei, wu kaunsil mołum wu ei, oł ka elim wu.

⁵¹ Wu ei eim kaunsil eipi ek niłmin, oł kis ełmin ełe, ekii sipi enałim. Eim Gos konu sinim tep er mołum konu ei, ekii se peni ełe wang kenmbii nipi, minj kui er mołum.

⁵² Wu ei Pailos kin pupu, “Jiisas nge ngenj ei simbii,” pa nim.

⁵³ Pe Jiisas ngenj sipi, mani tu wupu, alap kuru endi sipi, pandi tum. Topu sipipi kin, tukpu endi ełe mani kindim tukpu ei, kom ku owundu endi tunduk sik, ełe ok wu endi tuk kindnałmin, ełe kindim. Kindim tukpu andiłim ełe ku owundu ondu ełe ngunjung.

54 Kor kunum ei, tonu omba mandi enim ei, kunum ka wii kunum ei er mołmun.

55 Amb ombu Galilii konu ełe si kindik, Jiisas kin ok, nga Josep purum konu ełe ekii se puk. Puk kin, Jiisas tukpu to pendik mił, kenmin ni punjung.

56 Kanik poru nik kin, en enim ngii konu ełe orung puk. En enim kopung ka wii ni, epi muru ka tołum epi ei, er kun erik kin, Jiisas ngenj ełe kopung ei kindngii enjing.

Kor kunum "Kor mułei!" nik mił kor mulnjung.

24

Jiisas Nga Angpi Konj Tonu Pum

(Masyu 28:1-10, Mak 16:1-8, Jon 20:1-10)

1 Pe kongun kunum kumna, kor ei kupiiring ok, amb ombu en enim wumb tukpu ełe punjung. Puk kin, kopung ka wii ni, epi muru ka tołum epi sik kin, epi ei er kun er sik, mił sinjing.

2 Puk kin, kenik ni, ku endi pandi to pendik ni, tukpu ełe pineririm.

3 Wumb ok wumb ni, tukpu ełe tuk puk; ba Jiisas Owundu ngenj ei kinerik mon.

4 Pe wumb en enim noman ełe piik, mund mong erik mulk. Molk kenik ni, wu tał konduk kuru pirim wu tał, eł elip mulkuł. Mulkuł wu tał nge konduk erang kin, wumb keningii pineririm.

5 Amb ombu en enim keningii pinerang kin, mani mei ełe kan mani kanik mulnjung. Mułangin kin, wu tał ek nikil ngunjnguk; "Nimbił erang enim wumb tukpu konu ełe wumb endi konj mołum nik kur onmun?"

6 Ba eim ya molalim! Eim angpi tonu pupu pum. Eim Galilii konu ełe mołpu kin, enim kin nipe ek nipi ngum ek ei, en enim piingii?

7 Eim ek yi nirim, "Wu kingam ei sipik, wumb oł ełmin wumb ei ngangin kin, sipi to kundangin kin, tukpu konu ełe mani pu pepi kin, nga kunum tekliki pang kin, eim nga opu konj ba," nirim.

8 Wumb ek ei piik ni, Jiisas ok ek nirim mił piinjing.

9 Wumb tukpu konu ełe si kindik, orung punjung. Puk kin, ek nik, eim ek se andiłmin wu engki nga endeim mulk, konu ełe kanik nik ei, epi kenik mił nik, wumb eipi pei ngok yi enjing.

10 Pe Mariya Makandala ni, Jo Ana, ni Mariya Jeims mam ni, amb ombu mułangin kin, ek ei nik, Jiisas ek se andiłmin wumb mulk konu ełe kanik ninjing.

11 Ba wumb ei, ek ei ek wii ninmin ni piik kin, pii gii ninerik, mon.

12 Ba Piisa angpi sikir pupu, Jiisas tukpu tuk konu ełe kenmbii nipi purum. Pe eim sip topu, tukpu ełe nirik pupu kenim ni, alap mendpił sim. Seng kin, eim nga orung ngii konu ełe pupu, epi ei

kenim mił piipi mułum.

*Emeyas Wumb Andlam
Ełe, Wu Tał Jiisas Kenjngil
(Mak 16:12-13)*

¹³ Pe kunum ełe mend-pił, Jiisas pii gii ninjngil wu tał eł elip, konu endi Emeyas ni konu ełe punguł nge punjnguł. Pukuł andlam ei Jerusalem konu ełe pupu, nga Emeyas konu ełe tor pułum konu ei, angil orung nga tał turii mił sałilim.

¹⁴ Wu tał andkil pukuł kin, epi pei kenjngil mił ei, nikił punjnguł.

¹⁵ Wu tał eł elip, ek nikił, kii sikil punjnguł ei, Jiisas eim wu tał onjnguł konu ełe ekii se om ei kinenjngil.

¹⁶ Ba epi endi wu tał ningil ełe pełi erang kin, Jiisas kan poł tunenjngil mon!

¹⁷ Pe eim opu, ek nipi kii sipi yi nim, “Ełip epi nipe nikił onmbuł?” Eim ek yi neng kin, wu tał ni nikił ek piinerkil; kan mani kankil mulnjunguł.

¹⁸ Pe wu endi embe Kliy-opas wu ei, ek nipi orung kindim, “Wumb konu orung orung pei ok Jerusalem konu ełe minj mołmun. Pe nim mendpił Jerusalem konu epi ei tonu onum piinan min?”

¹⁹ Nga wu ei ek yi neng kin, Jiisas wu tał kii sim, “Epi nipe?” Wu tał eim kankil yi ninjngil, “Epi Jiisas Naseres konu ełe wu oł ei tonu om. Eim ek ni tor kindilim wu mołpu kin, kongun ei nga erpi, Gos ningil ełe ek dinga nipi wumb ngołum.

²⁰ Wumb peng pim wumb ni, kułmał kakilmin owundu wumb ni, Jiisas sik sipik, kos piilim wu owundu ngunjung. Pe kos piilim wumb owundu ek nik piik kin, wumb kombur eim ond peri ełe to kund-njung.

²¹ Ba kumb ok sin pii gii yi ninjpin kin, wu ei Esrel wumb kis mulnjung kin, oł embin tui tonu orum kin, Gos enim paki tumba nge orum. Pe nga ek endi pałim ku. Epi ombu om ei, pe kunum tekliki kunum sałim.

²² Akip sin amb kombur ok ek nengin kin, sin mund mong enmin. Kupiiring ok en enim Jiisas tukpu to pend-njing konu ełe kenmin nik punjung.

²³ Ba Jiisas nge ngenj ei kinanmin nik, ok sin kanik yi ninjing. Eim kinenjpin, ba Gos nge enjel ok yi ninjing, ‘Eim konj mołum,’ ninjing.

²⁴ Nga sin wu kombur puk kin, keningii nge punjung ei, amb ok ninjing mił ku ninjing. Ba eim kinanmin,” pa ninjing.

²⁵ Jiisas eim ek dinga nipi wu tał ngum, “Ełip noman ełe dinga pinałim min? Ełip ek ni tor kindilmin wumb ek pei nilmin ek ei ełip pii gii ninenjngil.

²⁶ Nimbił erang ełip piinanmbil? Gos Kraiss telim wu ei kindang, eim ngenj kumbii ok sipi kin, nga kunum ka seng kin, Gos nge dinga tilang owundu ngang mulmba?”

²⁷ Pe eim Moses lo ek ni, ek

ni tor kindilmin wumb nge ek ei nimba erim. Pe eim ek nipi wu tał ngum ei, konu orung orung Gos mon ele ek nipi eim mendpil pa ninim ei, ek pule nim yi mił nim.

²⁸ Pe wu tał eł elip konu ele mani punjnguł. Pe Jiisas eim yi erpi ba nge pum.

²⁹ Ba wu tał eim kin ya mułmun konu ele, emii pimba mandi enim, yi nengil. Nengil kin, Jiisas wu tał kin mułum.

³⁰ Ekii se kuni nungii pendik, Jiisas eim wu tał kin mułum. Mołpu kin, eim bres sipi, Gos kin prei erpi, wu tał ngum.

³¹ Jiisas eim wu tał kin yi erang kin, wu tał ningil pirek neng kin, Jiisas kan poł tangil kin, nga Jiisas eim mulerim. Eim am pum. Pang kin, wu tał eim nga kinenjngil mon.

³² Wu tał eł elip ek nikił piinjngil. "Silip andlam ele wambil kin, eim silip kin ek ka nipi ngum. Ngopu kin, Gos nge ek pule nipi ngopu erim. Kunum ele silip noman pirek neng," yi ninjngil.

³³ Wu tał ek yi nikił kunum ele mendpil orung pukuł, Jerusalem konu ele pukuł. Pukuł ni, wu engki nga endeim mulk. Nga en enim nge puł wu kombur ouni mulnjung.

³⁴ Molk kin yi ninjing, "Keimi mendpil, Owundu ni nga orung om," pa nik enjing. "Eim orung om ei, Saimon eim kenim."

³⁵ Pe wu tał eł elip andlam ele erim oł ei, ek poł tunjn-

guł. Tokuł kin, yi ninjngil. "Eim bres ambil engin topu Gos kin prei erang kin, sil eim kan poł tunjpuł," pa ninjngil.

Jiisas Kin Ekii Sinjing Wumb Jiisas Kenjing Ku

(Masyu 28:16-20, Mak 16:14-18, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

³⁶ Pe en enim ek yi nik mułangin kin, Jiisas eim opu tuk, mii memb ele engim, "Enim noman ende sek ka piik kin, mułngii!" Jiisas yi nim.

³⁷ Ba wu en enim mund mong tok enjing. Wu ombu, "Sin sinim gui endi kaninmin," ni piinjng.

³⁸ Pe eim ek nipi wumb ngum, "Nimbil erang enim puku sik andinmin? Nimbil erang enim noman embin to piik mulnjung?"

³⁹ Enim na simb ni angil ele kinei! Na mendpil moł! Na gui mon! Gui ei ngenj na pałim mił pinaliłim mon!" pa nim.

⁴⁰ Eim ek yi nipi kin, eim simb, angil pei andan topu ngum.

⁴¹ En enim ka wii piinjng; ba pii gii ninenjing. Pe en enim noman embin to piik mulnjung. Mułangin kin, eim yi nim, "Enim kuni kopur ya salim min?" yi kii sim.

⁴² Pe en enim omu endi ni ngunjung.

⁴³ Pe Jiisas eim sipi, nang kin, kenjing.

⁴⁴ Eim ek nipi ngopu yi nim, "Ok, na enim kin mołup, ek nip ngunj ei,

piinjing. Moses nge ek nin, ek ni tor kindilmin wumb ek pol nin, mon Sam ele ek palim ek ei, na nge ek palim. Ekii se keimi tonu omba nir mił tonu keimi onum.”

⁴⁵ Jiisas eim ek ei nipi kun erang kin, wumb Gos ek ei pii kun enjing.

⁴⁶ Pe eim ek yi nim, “Krais Gos kindang telim wu ei, eim ngenj kumbii sipi kolpu; nga kunum tekliki eim tukpu ele angpi, nga konj tonu opu ba,” nirim.

⁴⁷ “Pang kin, eim nge embe ele, wumb ek nik ngok erangin kin, wumb tilap ok, noman ak tok Gos ek piingii. Piyangin kin, Gos wumb ombu ol kis kil ngumba,” pa nim. “Akip enim Jerusalem konu ele ni, konu orung orung pei ele puk, kongun ei erngii,” pa nim.

⁴⁸ Pe enim puk, ek ombu pei wumb kanik ningii.

⁴⁹ Enim piinmin! Gui Ka Gos ok enim ngumbii nirim mił, Owundu ei, akip na enim ngumbii. Ba enim puk kin, Jerusalem konu owundu ele mulangin kin, tonu epin konu ele Gos nge dinga ei enim kin kindmba,” Jiisas yi nim.

Gos Jiisas Sipi, Tonu Epin Konu Ele Tonu Sipim

(Mak 16:19-20, Aposel 1:9-11)

⁵⁰ Eim wumb ombu sipipi, Besanii konu ele sipipi, eim angil tonu kindpi, noman ka ek nipi ngum.

⁵¹ Pe eim ek ka nipi ngopu mulang kin, Gos eim sipi epin konu ele tonu sipim.

⁵² Wumb en enim Jiisas embe ambil tonu kindik, nga Jerusalem konu ele orung puk kin, en enim ka ka piinjing.

⁵³ Kunum kunum Gos ngii owundu ele molk kin, Gos embe ambil tonu kind mulnjing.

Jiisas Nge Ek Ka Jon Pulum

*Ek Konj Ei Tonu Opu Wu
Telim*

¹ Am kumb ok Gos nge ek ka ei Jiisas Kraiss se multum. Mei eneririm kunum ei eim Gos kin ouni multum. Jiisas eim Gos Mendpił.

² Am kumb ok mendpił, Jiisas Kraiss eim Gos kin ouni mulkuł.

³ Molkuł, eim mendpił epi kanim kanim pei eririm. Epi endi andlam eipi endi ele tonu enerim, mon! Eim erang tonu om.

⁴ Noman konj ei eim kin pim. Pe noman konj ei wumb tilang ngum.

⁵ Tilang ei wumb noman tuk emii konu tilang ngołum. Emii ei erpi tilang ele tuk onermba mon!

⁶ Pe wu endi tonu om; wu ei embe Jon. Gos eim wu ei nipi, kindang om.

⁷ Wu ei opu, ek ni tor kindmba nge om. Eim Jiisas nge tilang ei ni tor kindmba nge om; eim ek mong wumb ek ei piik, ambil gii nik, pii gii ningii nge nimba nge om.

⁸ Jon eim tilang ei mon, eim Jiisas nge tilang owundu palim ei ni tor kindmba nge mendpił om.

⁹ Jiisas eim tilang ei keimi. Eim tilang ei wumb pei ngołum. Eim mani mei konu omba eim kunum ele.

¹⁰ Gos Jiisas Kraiss kin mei ei eririm. Erang, Jiisas eim

opu mei ele multum; ba mei wumb eim pii pol tunenjing mon!

¹¹ Eim pupu eim nge konu pum; ba eim nge wumb tilap ei eim onum pa ninarik, eim ek ei piinenjing mon!

¹² Ba wumb kombur eim ek ei piik, wumb ei Jiisas kin pii gii ninjing. Pii gii ninjing wumb, ei eim sipi Gos nge kingam ambilam noł mułngii nipi mundum.

¹³ Gos nge kingam ambilam noł mułngii ei wumb miyem ele mengk singii min; wumb nge ngenj ele mengk singii; min wu noman ele mengk singii ei ok Gos nge kingam ambilam noł mulerngii mon. Gos eim nge wumb er mondulum. Wumb ei Gos nge noman ele eim kingam ambilam noł mendpił mułngii.

¹⁴ Jiisas eim mei mani opu wu talpi Gos nipe mił mołum, eim sinim anda tum eim tuk sinim kin mołum. Sinim Gos nge kingam mendpił eim nge tilang owundu ei kan poru ninjpin. Eim nge tilang Gos Owundu kindang om. Jiisas eim noman kun ka ni ele kun ka mendpił; ei eim kin piki top mołum.

¹⁵ Jon eim ek ei nipi eim wii dinga topu yi nim, "Wu ei ok na enim kanip yi ninj, 'Wu endi na ond konu ekii se omba wu ei, na nge Owundu. Nimbił erang na tonu onerir kunum, ei eim kumb ok multum.'"

¹⁶ Sinim wumb pei, eim nge ka wii epi pei sinmin ei eim kin piki to mołum. Eim

nge noman ka ei sinim kin am pei ngopu minj molum.

¹⁷ Nimbił erang, Gos eim lo ek ei Moses angil ele ngurum. Ba Jiisas Kraiss eim noman ka ngopu ni, ek keimi mendpił ei Jiisas Kraiss eim sin kin tonu om.

¹⁸ Wumb endi Gos endeim kinalim mon. Gos eim nge kingam endeim mendpił, ei eim mendpił Gos arim kin ouni molulum. Ei eim Gos nge elim oł ei, pule ni tor kindpi sinim ngolum.

*Jon Wumb Noł Pendilim
Wu Ek Ni Tor Kindim
(Masyu 3:1-12, Mak 1:1-8,
Luk 3:1-8)*

¹⁹ Jura wumb molk, Gos kin kulmał kałilmin wu kombur ni, Liiwai wumb menngii kongun paki tok elmin wumb ei, nik kindangin Jerusalem konu si kindik ok, Jon kanik kii sinjing, "Nim Nii?"

²⁰ Pe Jon eim ek ei koi enerim mon. Eim ek ni tor kindpi ek dinga yi nim, "Na Kraiss Gos kindang wu mon!" pa nim.

²¹ Pe wu ombu eim kii sinjing, "Pe nim Elainga Gos nge ek ni tor kindilim wu ok multum min?" Pe eim yi nim, "Ei na mon." Nga wu ombu kii sinjing, "Sin wu endi oł ekii se tonu omba ei piipi nimba wu endi omba nipin kui er mulnjpun, wu ei nim min?" Nga Jon ek nipi orung kindpi yi nim, "Ei na mon," pa yi nim.

²² Wu ombu en enim yi ninjing, "Pe nim nii? Wumb si kindik ninjing ek ei nim

nipin ngonmun. Pe ninim ek nikin, 'Na wu ei,' pa nen piimin," pa ninjing.

²³ Pe Jon eim ek yi nim, "Enim noman tuk ele er kun erei!" Ek pule ei yi mił,

'Na wu endi eim konu wumb mulenjing konu ele wii top ek dinga nip,' yi ninim. 'Owundu nge andlam to kun erei!' Ei ok ek ni tor kindilim Aisaiya oł ekii se tonu omba nge piipi nirim ek ei nge nimbił ond," pa yi nim.

²⁴ Lo ek piilmin wumb, wu ombu kindangin Jon kin onjung.

²⁵ Pe wu ombu Jon kii sik yi ninjing, "Nim ok wu Aisaiya oł ekii se tonu omba ei piipi nilim wu ei mon. Nga nim Kraiss Gos kindang om mon; nga oł ekii se tonu omba ei wu endi mon. Nga nim nimbił erang wumb noł pendkin en?"

²⁶ Pe Jon eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Na noł mendpił ele wumb noł pendind. Ba enim molmun konu tuk ele wu endi angpi molum. Ei enim piinanmin mon.

²⁷ Wu ei na ond konu ekii se omba; ba na nam wu ka mon, eim simb su kan ei pos kindnermbii mon. Eim oł kis min, oł embin ei na si kindnermbii, mon!"

²⁸ Epi ombu pei Besanii konu orung noł Joran ele tonu om. Konu orung ele, Jon wumb noł pendpi ngum.

*Jiisas Eim Gos Nge Kung
Siipsiip Wał Mił*

29 Jon eim topuł mołpu kenim ni, Jiisas eim mułum konu omba nge om. Pe Jon eim yi nim, “Ei Gos nge kingam kung siipsiip wał mił wumb kułmał kałiłmin eim onum kinei! Eim onum kułang mei ełe wumb pei kis kil ngumba nge onum,” pa yi nim.

30 “Wu ei na ek yi mił nir, ‘Wu endi ond ekii se omba; ba wu ei na nge wu owundu nir. Nimbił erang na minan mingneririm kunum ei, eim am kumb ok mendpił eim multum.’

31 Na nam eim pii poł tunerir mon. Ba na op wumb noł mendpił pendip ngur. Ei nge Esrel wumb Gos kingam ni piingii.”

32 Pe Jon eim ek nipi tor kindpi yi nim, “Na kenj tonu epin Gui Ka kei Kurmuł mił ninmin mił yi mani om. Opu, eim kin mułum,” pa nim.

33 “Pe na nam eim piip poł tunerir; ba Gos na kindang op, wumb noł mendpił ełe pendip ngur. Eim na kin ek nipi ngopu yi nirim. ‘Nim moł kinał Gos Gui Ka ei opu, wu endi kin mułum kin, wu ei wumb Gos nge Gui Ka ei, wumb noł mił pendpi ngumba.’

34 Pe na nam kanip poru nip, ek ei nip, tor kindinj. Ei Gos kingam mendpił,” Jon eim ek yi mił nipi kindim.

35 Nga kupiiring, Jon eim kin ekii sinjngił wu tał ouni mulnjung.

36 Molk kin, Jon eim mołpu kenim ni, Jiisas andlam ełe,

andpi pum. Pang kin, Jon eim ek yi nim, “Gos nge kung siipsiip wał ei onum, kenei!” pa yi nim.

37 Eim kin ekii sinjngił wu tał, eim ek yi mił nim ei, piinjngił! Piikił, Jiisas pum konu ełe ekii sikil punjnguł.

38 Jiisas eim pupu, kan ak topu, wu tał kanpi, ek nipi, wu tał ngopu, yi nim, “Elił epi nipe kurkuł, onmbuł?” Pe wu tał ek ni, orung kindkił. “Nim ek emb tołun wu, nim ngii jili sałim?” yi nikił, eim kii sinjngił.

39 Pe Jiisas eim ek nipi, yi nim, “Elił ya okuł kinei!” nim. Wu tał pukuł eim mułum konu ngii ei kankił kin, eim kin ouni mulnjung. Nimbił erang, konu eni kapil kapli erim ei, eni wuł mani pupu, konu pou nim.

40 Wu tał Jon ek neng, piikił, Jiisas pum konu ełe, ekii se punjnguł wu tał, endi Endru, ei Saimon Piisa angim.

41 Pe Endru eim pupu, angim Saimon kanpi, yi nim, “Sin Gos Kindim Wu Krai om, kenjpin ei, sinim Krai Gos Kindim Wu ei, sin kenjpin,” pa nim.

42 Pe Endru eim angim Jiisas mułum konu ełe, kenmba nipi sipim. Jiisas eim kanpi, yi nim, “Nim Saimon, Jon nge kingam; ekii se, nim embe endi Siipas ningii; Griik wumb embe ei yi mił niłmin. Piisa ei pułe, ‘Kom ku,’ yi niłmin,” pa nim.

*Jiisas Pilip Kin Nasaniyel
Tel Wii Tum*

⁴³ Nga kupiiring, Jiisas eim Galilii konu e le bii nipi opu, Pilip kan sipi, yi nim, "Na ond konu ekii se wa!" a nim.

⁴⁴ Pilip ni wu ei, eim konu e le embe Beseira konu ei, Piasa kin Endru tel konu ende.

⁴⁵ Pilip Nasaniyel kur kanjpi yi nim, "Ok Moses lo ek polpu, nga ok ek ni tor kindilmin wumb, eim kin ek polk wumb ei nge, ni wu ei sin kenjpin. Eim Jiisas Naseres konu e le wu Josep nge kingam," pa nim.

⁴⁶ Pe Nasaniyel ek nipi yi nim, "Naseres konu e le, akip epi ka endi tonu omba min mon?" Pilip ek nipi, orung kindpi, yi nim, "Nim okun kenjii; oi!"

⁴⁷ Jiisas kenim ni, Nasaniyel eim kin wang kanpi, eim ek yi nim, "Ei Esrel wu mendpil onum, kenei! Ek kend endi ni, eim kin pinaim, mon!"

⁴⁸ Nasaniyel ek nipi orung kindpi yi nim, "Nim na er kanilin mil nenj?" Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Pilip nim kin ek tinerim kunum ei, nim ond mong pik pul e le mulun ni, na nim ok kenj," pa nim.

⁴⁹ Pe Nasaniyel ek nipi orung kindpi yi nim, "Ek emb to lun wu! Nim Gos nge kingam mendpil. Nim Esrel wumb nge King," pa nim.

⁵⁰ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Na nim ok kenj ond pik pul e le mulun kunum ei na ninj, nim pii gii nin min? Ekii se nim kenjii ei epi owundu mendpil tonu

omba," pa nim. Ei Jiisas eim ekii se jep ol piipi nim.

⁵¹ Jiisas ek nga nipi ngopu yi nim, "Na ek keimi mendpil nip enim ngond. Ekii se enim molk piingii ni, na Gos kindang mani mei e le tels wu mol; yi erang Gos nge andlam e le sinim. Eim kin ek tangpin piipin ermin andlam e le aki tum. Ekii se enim molk keningii ni, tonu epi wul al pang, Gos nge enjel pei, tonu puk, nga mani ok erngii ei, na kin ongii. Na Gos kindang mani mei wu tels wu mol."

2

Wu Endi Keina Konu Amb Sim

¹ Kunum tekliki e le, wu endi Keina konu orung Galilii nilmin konu e le, wu endi amb simba erim konu e le, Jiisas mam pupu konu e le mulum ku.

² Jiisas eim nge ekii silmin wumb kin, Jiisas kin Keina konu e le, wangin nik tung kindnjing.

³ Ekii se nol wain nunjung poru neng, Jiisas mam opu, Jiisas kanpi yi nim, "Nol wain nunjung poru ninim," pa nim.

⁴ Pe Jiisas mam kin ek yi nim, "Amb ei nim epi mon. Na nam noman e le, na nam andan tumbii kunum e le tonu onanim mon," pa nim.

⁵ Jiisas nge mam eim ek nipi kongun wii elmin wu ombu kanpi yi nim, "Jiisas eim nipe ek endi enim kanpi nim kin enim eim nimba mil, ekii sik erei!" a nim.

6 Noł ming mił owundu angil nga endeim mił sim. Ei Jura wumb noł was elmin oł ei nge ming. Noł kulngii ei noł kulk ming endeim piki top mułmba ei nge su 20 ni 30 su pei sik ninmin.

7 Jiisas ek nipi, “Noł ming pei ełe noł kulk piki tei!” pa nim.

8 Pe Jiisas eim kongun wii elmin wu ombu kanpi yi nim, “Noł kopur bein tok, sipik wu kuni wumb ngonum tep elim wu ei ngei!” nim. Yi neng kin, sipik ngunjung.

9 Pe kuni mok topu tep er mułum wu ei, pe noł ei sipi nopolu piim ni, noł wain mendpił pim. Wu ni yi piim, “Noł wain ei jili orung sinjing,” ni piim. Ba kongun wu ming owundu noł kulnjung wu ombu en enim piinjing. Pe kuni mok topu tep er mułum wu ei eim ek nipi wu amb sim wu ei kii sipi yi nim.

10 “Wumb pei noł wain ka mił ei ok ngok, erang wumb nok kis er mułangin noł wain kis mił ei ekii se ngołmun. Ba ni nim noł wain ka ei ambil gii nikin, ekii se tu wun,” pa yi nim.

11 Jiisas eim jep oł ei am kumna mendpił erang, eim nge noman dinga tilang ei andan tum. Kunum ełe eim nge ekii sinjing wu ombu Jiisas kin pii gii ninjing.

12 Pe kunum ei poru neng, Jiisas eim mam angim noł ni eim ekii sinjing wu ombu kin Kapaniyam konu ełe puk,

kunum kopur konu owundu ełe mulnjung.

Gos Ngii Ełe Wumb Epi Top Er Mulnjung Ei, Jiisas Topu Tor Kindim

(Masyu 21:12-13, Mak 11:15-17, Luk 19:45-46)

13 Jura wumb kuni owundu Pasopa nołmun kunum mandi erang, Jiisas eim Jerusalem konu ełe tonu pum.

14 Nirikring, Gos nge men ngii owundu ełe wumb kung kou ni, kung siipsiip ni, kei ni, kom ku tilan erik. Enjing, wumb ombu ok peł ełe molk ku tilan erik mulnjung.

15 Pe Jiisas eim kan endi sipi, wumb ei kan pilangsi topu, wumb to anda kindim. Kindpi, wumb ku tilan erik mulnjung wumb ei top bein topu, ku peł ni ku ombu orung orung si kindim.

16 Jiisas kanpi, wu kei tu wuk, ku sik erik mulnjung wumb ei kanpi ek yi nim, “Enim epi ei sipei! Enim na Arnan ngii yi erangin opu, top ngii mił sinermba mon!” pa nim.

17 Jiisas eim kin ekii silmin wumb ei, en enim yi piinjing. Gos ek endi yi palim mił keimi tonu om. “Na kongun dinga erpi, Arnan nge men ngii ka simba nipi end.”

18 Ba Jura wumb ei kanik yi ninjing, “Nim jep oł nipe jep oł endi eran, sin kenmin nim nge noman dinga peng oł yi mił en?”

19 Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim Gos

men ngii ei to mani kindangin, nga na kunum tekliki mendpił ngii ei si tonu kindip tekmbii,” pa yi nim.

²⁰ Pe Jura wumb yi ninjing, “Kung ngii 46 kinan, wumb ngii ei teknjing. Ba nim kunum tekliki mendpił ngii ei tekmbii nin min?”

²¹ Ba Jiisas eim Gos men ngii ei nim ek, ei eim ngenj ele kolpu nga kunum tekliki konj angpi tonu ba ei piipi, ek ei nim. Ba wumb ek ei pii pol tunenjing mon.

²² Ei mił, Gos eim kolpu ekii se eim sipi nga konj angpi orung simba nirim ek ei, eim nge ekii silmin wumb ei Gos nge ek pol ei piik mił Jiisas eim yi kun nipi tor kindang, ek ei pii gii mendpił nik, mulnjung.

Jiisas Eim Wumb Pei Noman Tuk Piipi Poru Ninim

²³ Jiisas eim Jerusalem konu ele Jura kor owundu Pasopa kunum ka ele mułum. Mułang, wumb pei eim jep ol erim ei kenjing. Kanik, eim yi erim ol ei eim kin pii gii ninjing.

²⁴ Ba Jiisas eim wumb pii gii ninmin ninjing ei Jiisas eim keimi ni piinerim mon. Piinarpi, eim wumb kin bii ni piinerim. Nimbił erang wumb pii gii ninenjing. Jiisas wumb noman ele kan poru nilim.

²⁵ Wumb endi molk wumb ombu yi mił ol yi mił elmin pa nik Jiisas eim ek ngunerngii mon. Ele nge nimbił erang Jiisas eim wumb pei noman

tukrung nipe ele noman pim ei eim kan poru nim.

3

Jiisas Eim Nikoriimas Kin Ek Nim

¹ Wu endi wu num ei, eim embe Nikoriimas. Wu ei eim lo ek piim wu. Eim Jura wumb ei tep wu num mołum wu.

² Wu ei eim epin kunum opu, Jiisas mułum konu opu yi nim, “Ek emb tokun wumb ngołun wu. Sin piinmin, nim Gos kindang, ek emb tokun wumb ngunjii nge on. Pe Gos wu endi kin mulermba, ei eim jep ol en mił yi kapli enermba mon.”

³ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Keimi mendpił na nim kanip nind. Pe wu endi ei opu noman tuk konj kangil kembis mił punerim kin, Gos sinim tep er mołum wumb ei kin konj mulermba mon.”

⁴ Pe Nikoriimas ek nipi orung kindpi yi nim, “Wumb tukui molk nga kangil kembis mił tonu ongii mił nenj? Nga menjing kirim ele tuk pangin, nga menjing mek kindangin ok konj mułngii nin min?”

⁵ Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, “Keimi mendpił na nim kanip nind. Pe wu endi eim noł pepi, Gos Gui Ka ei sipi opu, wu konj mił punerim kin, keimi wu ei Gos sinim tep er mołum ele tuk punermba mon.

⁶ Wumb nii endi ngenj ele mengnim ei ngenj ele wumb, nga Gos Gui Ka ele wumb

konj tonu ongii ei, Gos Gui Ka nge wumb,” a nim.

⁷ “Na nim kanip nind, ek ei piikin noman embin to pinerii mon! Nim okun, nga wu konj mił mułii,” pa nim.

⁸ “Konu pop tonum, ei eim pop top oruŋ pupu, orung pupu enim. Konu pop onum ei nim piin. Ba konu jili opu, nga jili orung punum ei nim piinan. Yi mił, wumb pei Gos Gui Ka ełe ok, wumb konj mił mulnjung kin, yi mił ku,” pa nim.

⁹ Pe Nikoriimas ek nipi orung kindpi yi nim, “Epi ei er tonu omba mił nenj?”

¹⁰ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Esrel wumb nge ek emb tokun ngołum wu mołun, ba nimbil erang nim epi ei pii kun enan?”

¹¹ “Keimi mendpił na nim kanip nind. Sin ek nipin enim ngopun ninmin ei, epi sin kanpin poru nipin kin, ek ni tor kindpin enim ngonmun. Ba enim ek ei piinarik, buł ngok ngok enmin,” pa nim.

¹² “Na enim mei ełe epi ei, enim kanip ninj; ba ek ei enim pii giı ninanmin mon! Pe na tonu epin epi ei nip enim ngumbii ei, er pii giı ningii mił nenj?”

¹³ Wumb endi tonu epin pupu kinalim mon! Gos Jiisas (Krais) kindang opu mei wu telip ei, na nam mendpił konu ei kanił. Nimbil erang ei nga nam moł konu.”

¹⁴ “Kumb ok Moses eim mei wumb mulenjing konu

ełe ka wembii endi mił ond endi tonu kindpi pendim; yi mił ku Gos kingam kindang opu mei wu telim wu ei, wumb yi mił ku erik; nga eim ond peri ełe tonu kindik tok kundngii.

¹⁵ Kundangin, wumb pei na kin pii giı ninjing kin, en enim noman konj sik kunum kunum ka mułngii.

¹⁶ Keimi, Gos eim kingam endeim mendpił mołum. Ba Gos eim mei wumb pei noman mendpił ngopu, eim kingam endeim mendpił ei ngum. Gos eim yi mił erang kin, wumb pei eim kin pii giı ningii wumb ei, Gos kin mułngii. Wumb ei noman konj sik, kunum kunum konj mułngii.

¹⁷ Gos eim kingam kindang om ei, wumb kos pipi, wumb ek nipi kun erpi yi ermbe nge onerim mon. Gos kingam ei kindang om ei, wumb sipi Gos kin orung simba nge kindim.

¹⁸ Wumb eim kin pii giı ninenjing kin, Gos kos owundu piimba. Kunum ei en enim Gos kin mulerngii mon, kunum kunum dup nok mułngii. Nimbil erang, Gos kingam endeim ei kin pii giı ninenjing. Nga wumb eim kin pii giı nik mułngii wumb ei, noman konj sik, kunum kunum konj ka mułngii.

¹⁹ Gos wumb kos piimba ei, ek pułe yi palim. Jiisas tiłang owundu ei mei wumb noman tuk kin tiłang ermbe. Ba wumb en enim emii konu noman kulk, tiłang ełe onenjing

mon. Nimbił erang, wumb en enim oł kis er mulnjung.

²⁰ Wumb oł kis ełmin wumb ei, en enim tiłang ei noman ngunałmin. Nimbił erang, wumb en enim oł kis peni ełe omba ni piik nge onałmin. Onarik, tiłang ełe oł ka ei kin, opu orung erik buł ngołmun.

²¹ Ba wu endi eim oł kun elim wu, ei eim tiłang ełe opu, erang wumb kanilmin. Wu ei eim Gos nge dinga ełe enim ni piilmin.”

Jon Eim Jiisas Nge Ek Pule Ei Ni Tor Kindim

²² Pe epi ei poru neng, Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu kin, Jura konu orung ełe puk. Konu ełe pu molk, eim nge ekii silmin wumb ei wumb noł pendik, ełmin.

²³ Jon eim yi ku wumb noł pendpi eririm, ei konu Einon ni konu ei, Salim konu mandi sirim. Noł pei pim konu ełe wumb ok noł pinjing.

²⁴ Eros Jon sipi kan ngii pindneririm kunum ei erim.

²⁵ Jon nge ekii sik wu ei nge ombu ni Jura wu endi kin, tuk ek orung orung nik, wumb noł pendik ełmin oł ei nge nik.

²⁶ Pe Jon nge ekii sik wu ombu ok, eim kanik yi nik, “Ek mon wu, nim wu endi kin ok nim kin Joran konu orung molkuł, wu ei nim ek ni tor kindin. Wu ei eim wumb noł pendnim nik, wumb pei eim kin punmun,” pa ninjing.

²⁷ Pe Jon eim nipi yi nim, “Gos tonu epin mołum ei epi

endi wumb ngunermba; nga wumb endi ei eim kapli sin-ermba mon. Nimbił erang Gos eim Kraiss kindang ya mani opu, wumb noł pendik ełmin oł ei ermba nge om.

²⁸ Enim ok piimin, na ek nip ngunj, ‘Na Kraiss mon. Ba Gos na eim ekii se omba konu na ok kindang ond,’ pa yi ninj.

²⁹ Pe wu endi eim amb sim kin, wu ei eim amb ei mendpił mułmba. Pe eim nge wu angim ei angpi piim ni, eim angim wu ei amb sipi ek tingang, eim piipi ka piim. Nimbił erang wu ei amb simba wu ei ka piinim. Yi mił ku, na noman ka ka piki top mołum.

³⁰ Eim nge embe ei am owundu ei tonu mendpił pang, na nge embe ei am mani mendpił ba,” nim.

³¹ “Wu endi tonu mołpu mani om kin, ei owundu mendpił mołum. Wu endi mei konu tonu om kin wu ei mei wu. Mei ełe epi ei nip ngonum, ba wu endi tonu epin mani om wu ei, Jiisas epi pei tep er mołpu Owundu mendpił mołum,” pa yi nim.

³² “Wu owundu eim ek nilim ei, piipi poru nipi, kanpi poru nipi, ek nipi tor kindilim, ba wumb endeim endeim, endi eim nim ek ei piik, sik, ambil gii nik, piik mulałmin min?

³³ Wumb endi eim ek ei ambil gii nik mułngii, wumb ei, ek ei piik ni orung kindngii. Gos ei eim ek keimi mendpił nilim,” pa ningii.

³⁴ Wu ei Jiisas Gos kindang om. Opu, Gos erim ek ei nipi

tor kindim. Nimbił erang Gos eim Gui Ka ei, wu ei kin dinga aninga er ngunerim mon; ba eim dinga owundu pei ngołum.

³⁵ Arim Gos eim kingam Jiisas ei noman ngopu, eim epi pei kingam angil ełe ngopu, wu ei Jiisas epi pei tep er mołum.

³⁶ Wumb endi Gos kingam ei kin pii ninjing kin, eim noman konj kunum kunum sipi mułmba. Wumb endi Gos kingam ek ei pii gii ninenjing kin, noman konj ei, sinermba mon. Gos wumb ei kin kos owundu erpi kindang; nga kumep kis eim kunum kunum simba.”

4

Jiisas Sameriya Amb Endi Kin Ek Tengim

¹ Kunum ełe lo ek piłmin wumb ek endi yi mił piinjing, “Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu ei wumb noł pendik ngołmun. Nga wumb pei Jiisas kin ekii silmin ninjing. Jon kin wu ombu aninga ekii sek punjung,” pa ninjing.

² Ba Jiisas eim wumb noł pendnerim mon. Eim kin ekii silmin wumb ei wu amb noł pendik ngunjung.

³ Jiisas eim lo ek piłmin wumb ei ek ei piinmin ni piipi, eim Jura konu ei si kindpi, Galilii konu orung pum.

⁴ Pupu andłam endi ełe ekii sipi pupu, Sameriya konu ełe tuk pup ełe orundung tor bii ni pum.

⁵ Pe Jiisas eim pupu, Sameriya wumb konu owundu endi ełe tor om. Konu ei embe Saikar niłmin. Konu ełe kumb ok Jeikop me nendii kingam Josep ngurum mei ei, konu ełe mandi mił sim.

⁶ Noł tukpu ei kumb ok Jeikop silim noł tukpu, ei konu ełe sim. Jiisas eim noł tukpu ełe mandi mułum. Jiisas andłam olt om eim ten erim. Ei konu eni tinga beli sim kunum.

⁷ Sameriya amb endi noł kułmba nge om. Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, “Noł na ngan numbii,” a nim.

⁸ Jiisas ei kin ekii sik ok wu ombu konu owundu ełe puk, kuni top erngii nge punjung.

⁹ Sameriya amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Jura wu, na Sameriya amb. Nimbił erang, nim na noł ngamb nin? Jura wumb kin Sameriya wumb kin tep tok ende andnałmin mon!” pa nim.

¹⁰ Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Gos eim epi wii wumb ngołum ei nim piin kin, kapli nim na nii ei nim pii poł tokun kin na kii sen kin, noł ei ngamb nim nokun konj kunum kunum mulnjii noł ei na nim ngumbii,” pa nim. Jiisas eim noman konj ngumba ei nge piipi, ek nipi amb ei ngum.

¹¹ Amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, “Owundu, noł ming endi sinałim; pe nim noł wumb nok konj kunum kunum mułngii noł ei, er sinjii mił nenj?

12 Sinim nge kupenjpin Jeikop, eim noł tukpu ei sin ngum. Ok eim kingam noł ni eim kung kou ni, kung siipsiip ni, ei pei noł ei ngolum. Pe nim, eim to mani kindkin sin noł ka wii ngunjii min?"

13 Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Wumb ya noł tukpu ełe nonmun wumb ei, nga noł ełe kulk nungii.

14 Noł ei kunum kunum tangpi, tonu opu topu tor wang ei noman konj ngang konj kunum kunum mułmba," pa yi nim.

15 Amb ei ek nipi Jiisas ngopu yi nim, "Nim noł ei na ngo! Ngan, na noł nuwa enerang, nga ya noł tukpu ełe op kulermbii," pa nim.

16 Jiisas eim ek nipi amb ei ngopu yi nim, "Nim pukun, wanim nen. Nga ya wel!" nim.

17 Amb ni ek yi nim, "Na wu molałim," pa nim. Pe Jiisas ek yi nim, "Amb, nim na wu molałim nin ei keimi nin.

18 Ok, nim wu angil orung pun. Pe nim wu endi nim kin mołum ei ninim wu mendpił mon."

19 Amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, "Owundu na pe piind nim Gos oł ekii se ermba oł ei piikin niłin wu.

20 Sin Sameriya konu ełe wumb ok kupenjpin noł mulk, ei tonu komung Gerisim ełe kułou tok Gos kin men tok ełmin. Nga enim Jura wumb ei yi niłmin. Men tok erngii konu ei Jerusalem konu ełe salim," pa niłmin.

21 Jiisas ek nipi amb ei ngopu yi nim, "Nim na ek ei pii giı ninjii. Ekii kunum endi tonu omba kunum ei, mandi wumb tonu komung Gerisim ełe Gos men tok enarik, nga wumb pei Jerusalem konu ełe Gos men tok enerngii ku.

22 Pe enim Sameriya konu ełe wumb en enim Gos pii poł tunarik, men tok ełmin. Nga sin Jura wumb ei Gos piıłmin eim kin men tok ełmin. Ei nimbil erang, Gos ei kongun erpi, wumb sipi eim kin orung simba nge wu ei, sin Jura wumb kin om.

23 Kunum endi tonu omba nik, ei pe tonu om poru ninim. Wumb en enim Gos kin men tok keimi mendpił ełmin wumb ei en enim noman tuk ełe Gos kin noman ka ngungii. Nga en enim men tok keimi erik, Gos kin ngungii.

24 Gos wumb mił mon! Gos eim Gui Ka mołum. Wumb endi Gos kin men tok erngii ei, Gui Ka ełe erik en enim noman ka ngok; ek keimi noman ka ngok ek keimi nik Gos ngungii."

25 Amb ni ek yi nim, "Na piind, wu endi omba, 'Krais' niłmin. Wu ei om kin, sinim kin Gos nipi oł erim ei nipi ngumba."

26 Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, "Ei na; na pe nim kin ek tang moł," pa nim.

27 Eim ek yi neng kin eim nge ekii sik wu ombu orung onjung. Wu ombu en enim yi piinjing, "Eim amb ei kin nimbil erang, ek tangnim?"

ni piinjing. Ba wu endi opu, "Nim amb ei kin nimbił erang ek tangkin mołun? Nim nimbił oł en?" Jura wumb oł yi mił enalmin; yi ningii wu endi onenjing nik, en enim yi piinjing.

²⁸ Pe amb ei eim noł ming ei mani kind sepi, konu owundu ełe orung pum. Pupu, wumb kanpi yi nim.

²⁹ "Enim wu endi mołum ei, keningii wei!" pa nim. "Wu eim na ok ełe mił pei ei nipi ngum. Ei Krai min mon?"

³⁰ Pe wumb konu owundu ełe si kindik, Jiisas mułum konu ełe bin ni punjung.

³¹ Kunum ełe, eim ekii sinjing wu ombu ek dinga yi ninjing, "Ek emb tołum wu, nim kuni nui!" a ninjing.

³² Ba Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, "Na kuni kombur sałim ei enim piinanmin," pa nim.

³³ Yi mił neng kin, Jiisas kin ekii siłmin wu ombu, ek en enim yi ninjing, "Wumb endi eim kuni endi tu wuk ngunjung min?"

³⁴ Jiisas ek nipi ngopu yi nim, "Na kuni ei ya mani mei ełe kuni mon; ba yi mił. Na Gos kindang onj; ei eim noman ełe na ekii sind. Eim nge kongun ei na er poru nimbii," pa nim.

³⁵ "Enim ek yi niłmin, 'Oi kapil kapli pałim ei poru neng, sinim kuni kułou simin kunum,' pa niłmin. Na enim kanip nind, enim kan orung kind kinei! Kuni pei pol top mołum. Ei pe kunum ełe

kuni singii. (Ei Jiisas eim ek ekin mił end nim.) Wumb ok wumb ei pe na kin pii gii nik erngii," pa nim.

³⁶ "Wu nii endi eim kuni wiis kilip topu kułou tum kin, ei eim kumep ka simba. Nga eim wu endi kuni wiis emb telim wu ei kin, eł elip ouni noman ka piingil. Nga yi mił ku, wumb nii endi eim yi erang kin wumb na kui erik pii gii ninjing kin, eim kumep ka simba. Nga nim wu endi kin Gos ełe ka ei wumb kin ek emb topu ngum, eł elip ouni noman ka piingil.

³⁷ Pe ek yi mił ei keimi, "Wu endi kuni emb tałpi pendilim kin, wu endi opu kuni kułou topu siłim."

³⁸ Na enim kuni se nip kindamb punjung, ei enim kongun er tilenjing; wumb epi kongun dinga er tał pendnjing konu, enim puk kuni singii nge punjung."

³⁹ Pe Sameriya wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing. Nimbił erang, amb ei eim ok erim oł ei, Jiisas eim piipi nipi tor kindim. Amb ek yi neng kin, wumb Jiisas eim kin pii gii ninjing.

⁴⁰ Pe Sameriya wumb ok Jiisas eim kanik, kii sik yi ninjing, "Nim sin kin mułmun min?" pa nengin kin, Jiisas eim konu ełe kunum tał mendpil mułum.

⁴¹ Pe kunum ei wumb pei nga Jiisas nge ek piik eim kin pii gii ninjing.

⁴² Pe wumb ei ek yi ninjing, "Amb, nim ek ei sin pii gii mendpil ninenjpin mon. Sin

sinim eim ek ei piipin, nga eim kanpin enmin. Sin piipin eim wu ei mendpił mei wumb pei Gos kin sipi orung simba nge onum, pa ninjing.

Jiisas Wu Owundu Endi Eim Kingam Er Ka Erim

43-44 Jiisas eim ek nipi tor kindpi yi nim, “Gos oł ekii se ermba ei piipi nipi tor kindpi elim wu, ei eim konu ełe eim embe tonu punanim,” nim. Pe wumb Jiisas eim ek ei piinerangin kin konu ełe kunum tał moł pu poru nipi pendpi, eim konu ełe si kindpi, Galilii konu ełe pum.

45 Pe Jiisas eim pupu Galilii konu ełe tor pang, wumb eim onum nik ka piinjing. Nimbil erang, ok en enim kor owundu kuni owii, ‘Pasopa’ nilmin kunum ei Jerusalem konu ełe puk Jiisas nge epi kanim kanim erim ei kenjing.

46 Nga Jiisas eim opu, Galilii konu ełe orung konu endi Keina nilmin ełe tor om. Konu ełe ok eim noł mendpił ei erang opu noł wain mendpił pim konu ełe. Pe Kapaniyam konu ełe gapman nge epi tep elim wu endi mułum. Wu ei eim kingam ening tum.

47 Wu ei eim mołpu piim ni, Jiisas Jura konu si kindpi, Galilii konu ełe onum ninjing. Wu ei yi piipi eim pupu, Jiisas kin dinga kii sipi yi nim, “Nim kaplı mani na ngii pukun, na kangı kułmba mandi enim. Ei er ka erkin se konj sinjii,” nim.

48 Jiisas eim ek nipi eim ngum, “Pe enim jep oł kanim ei kinenjing kin, enim pii gii ninerngii,” pa nim.

49 Pe gapman nge epi tep er mołum wu ni yi nim. “Owundu, nim sikir mani oi! Mon peng kin, na kangı ei kołpu ermba,” pa nim.

50 Jiisas ek nipi wu ei ngopu yi nim, “Nim po! Nim kinganim ei konj kindpi mułmba,” nim. Wu ni Jiisas nim ek ei pii gii nipi pum.

51 Wu ni eim andlam ełe pupu peng, eim nge kongun wumb tor ok, eim kanik yi ninjing, “Nim kinganim ni ka wii mołum,” pa ninjing.

52 Pe wu ni eim kongun wu ombu kii sim, “Konu eni kunum nenj eim ka wii mił mułum?” “Oltin konu eni beli orung kunum ei, eim ening ei poru neng, ka wii mułum,” pa yi ninjing.

53 Yi nengin kin, arim eim piim oltin kunum ełe Jiisas ek yi nim, “Nim kinganim konj mułmba,” pa yi nim, ei piim. Pe eim pii gii neng, eim nge wumb tilap ei kin ouni Jiisas kin pii gii ninjing.

54 Jiisas eim Juriya konu ełe si kindpi pupu, Galilii konu om. Opu kin, Galilii konu ełe, eim jep oł nga ei eririm. Jiisas eim ok noł wain eririm. Nga wu ei kingam er ka erim, jep oł tał mił erim.

5

Besera Konu Ełe Noł Gop Kembis Ełe Jiisas Wu Endi Er Ka Erim

1 Pe ei poru neng kin, Jura wumb kor owundu nge kuni owundu endi tonu onum nengin kin, Jiisas eim Jerusalem konu e le tonu pum.

2 Jerusalem konu e le mandi kung siipsiip ngii ondu konu e le endi sim konu e le, no le gopu kembis endi mu lum. No le ei Eipru wumb ek embe e le embe yi silmin, 'Besesra' nilmin. Konu e le ngii tika angil orung engim.

3 Ngii tika e le, wumb pei ening pim wumb ni, ningil kis mu lum wumb ni, simb kis mu lum wumb ni, wumb ngenj embil pei ku lum wumb, pei konu e le mulnjung. No le ei o lup tumba ni kui er mu lumun.

4 Kunum endi, Gos Owundu nge enjel endi kindang opu, no le e le mandring pupu, no le ei o lup tang kin, wumb endi ok opu mani no le e le pu lum ei, eim ening ei poru nipi, ka salilim.

5 Wu endi ngii tika e le mu lum wu ei, eim ening kunum kinan tang palikim. Wu ei kung ngii 38 pei mu lum.

6 Jiisas opu kenim ni, wu ei or pepi mu lum. Jiisas piinim ni wu ei ening kunum kinan tum pim. Pe Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim ngenj ei opu, ka ba ni piin min?"

7 Ening pim wu ei ek nipi orung kindim, "Wu Owundu, no le ei o lup elim kunum ei, wu endi na paki tangin bii ei, wu endi mon. Nam bii ni e le ei, kapli

enerang, wumb na to mani kindik, ok ku no le e le puk pu lumun," pa nim.

8 Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, "Nim tonu angkin ninim pe le ei sikin pui!" nim.

9 Pe sikir wu ni angpi, eim pe le ei sipi pum.

Pe kunum e le, kor kunum.

10 Jura wumb wu ei kanik yi ninjing, "Pe kor kunum ei, nim nimbil erang pe le ei ko wukun tu wun? Ninim nge pe le tu wun ei, sin nge men to lumun lo e le mon ninim," pa ninjing.

11 Ba wu ening peng opu ka pum wu, ni ek yi nim, "Wu ei ka er ka erim wu ei eim yi nim, 'Nim pe le ei sikin pui!' nim," pa nim.

12 Pe wumb eim kii sinjing, "Wu nii nim pe le e le sikin pui nim?"

13 Ba wu ening pim wu opu ka pum wu ei, Jiisas pii kun enerim mon. Nimbil erang, wumb pei tuk e le mulnjung. Jiisas eim konu eipi pum.

14 Ekii se Jiisas wu ei, men to lumun ngii owundu e le kanpi wu ei nim, "Piini! Nim pe ka mo lun; nga o le kis endi enenjii. Nim nga en kin o le embin tui owundu endi nim tonu omba," pa nim.

15 Pe wu ni pupu, Jura wumb kanpi yi nim, "Wu endi na er ka erim, ei Jiisas."

16 Yi neng kin, Jura wumb Jiisas tumun ni piik enjing. Nimbil erang, eim o le ei kor kunum men to lumun lo e le mon nilim kunum ei, Jiisas eim jep o le ei enim.

17 Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Na Arnan ei kunum kunum kongun er molum. Pe na yi ku kongun ei end,” pa nim.

18 Yi neng kin, Jura wumb, “Jiisas to kundmun mendpił,” ninjing. Nimbił erang, eim lo ek kor kunum pałim ek ei, ekii sipi enałim. Ei ek yi ninim, “Gos ei na Arnan mendpił,” ninim ek ei yi mił, “Eim Gos mił molpu ninim min?” a yi ninjing.

Gos Kingam Eim Dinga Peng Kongun Enim

19 Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Na Gos kingam nam noman ełe oł endi enand, mon. Nam Arnan ełim kanił epi ei minj end. Arnan eim ełim epi pei ei, na eim kingam yi ku ermbii.

20 Na Arnan eim noman ka na ngopu, eim epi pei enim mił na andan tołum. Nga Arnan eim kin kongun owundu kombur nga na andan tumba ku. Yi mił erang kin, enim puku sik erngii.

21 Arnan eim wumb kulii eim nga noman konj ngołum. Yi mił ku, nam noman ełe wumb ombu noman konj ngamb konj mułngii ni piil ei, na yi mił ku eł.

22 Arim, wumb oł kis enjing kin kos piinermba. Eim kongun ei mok topu, na eim kingam kos ei piip ermbii nip, eim kingam ngum poru nim.

23 Yi mił pałim, wumb pei Arim embe ambił tonu

kindiłmin. Yi mił ku, kingam anm embe ambił tonu kindngii. Wumb endi kingam nam embe ambił tonu kindnenjing kin, Arim eim kindang eim embe ambił tonu kindnerngii,” pa yi nim. (Jiisas eim kin Gos eim kindang om ei, ek ekin mił nim.)

24 “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Wumb endi na ek ni piipi na kindang onj ei, Gos kin pii gii nim kin, eim noman konj sipi kunum kunum ka mułmba. Wumb ei oł kis enjing, eim kos ei tonu onermba mon! Eim wumb koltmun ngenj ei si kindpi, pe eim noman konj nga sipi kunum kunum mułmba.”

25 Jiisas ek nga nipi yi nim, “Keimi mendpił na enim kanip nind. Kunum endi tonu omba min, ei pe tonu onum ei, wumb kulii wumb ei Gos nge kingam na ek ei piingii. Wumb na ek ei piingii wumb ei, noman konj sik kunum kunum ka mułngii.

26 Na Arnan, eim noman konj nge puł wu, eim noman dinga ei na eim kingam ngum. Pe kingam na yi ku, nam noman konj ka nam kin pałim. Wumb Gos ek pii gii ninjing kin, kingam na wumb ei noman konj ei ngumbii.

27 Gos kindang opu mei wu telim ei, na eim arim eim kingam wumb oł kis enjing kos piipi, ‘Erangli!’ ni piipi ngum.

28 Enim ek ei kin puku sinerngii mon. Kunum endi tonu omba wumb kulii mer

tukpu ɛle wumb ei, na ek ei nimbii piingii.

²⁹ Piik, tukpu konu ɛle si kindik tor ongii. Wumb oɔ kun ɛlmin wumb ei angk, noman konj sik kunum kunum muɔngii. Wumb oɔ kis kanim kanim erik kulk wumb ei, angk tonu ok, nga oɔ kis enjing kos ɛle piik kin konu kis pungii.”

Wumb Kombur Jiisas Nge Ek Pul Ei Ni Tor Kindilmin

³⁰ “Na nam noman ɛle epi endi enermbii. Na Arnan eim ek nim miɔ piinj ek ei nip, wumb oɔ kis enjing kos ermbii. Nimbiɔ erang, wumb kos piimbii ei kun ka saɔim miɔ piimbii. Na kindang onj ei, eim noman ɛle na ekii sip ermbii end.

³¹ “Pe na nam mendpiɔ ek endi ni tor kindimbii ek ei, ek keimi min mon? Nii piimba?”

³² Ba Arnan moɔpu na ek ek ei nipi tor kindim. Pe na piind, na ek ei nip keimi mendpiɔ paɔim.

³³ Ok enim Jon multum konu, ek nik, kii sik kindik ei, Jon ek keimi na kin nipi tor kindrim.

³⁴ Wumb na ek ni tor kindik, na enj oɔ puɔle nik enmin ei, piinand mon. Ba na noman ɛle on ek ninim ek ei, Gos enim sipi orung simba ni piip ek ei nind.

³⁵ Jon eim dup alam miɔ tiɔang erpi wumb ngum. Enim noman ɛle, dup alam ei kin kunum aninga er ka piinjing,” Jiisas yi ninim.

³⁶ “Ba epi endi ei, Jon na kin ek nirim ei to mani

kindim ei, na nge puɔle ni tor kindnim. Kongun pei na Arnan ngum kongun ei, er poru nimbii. Kongun ombu na end, na kongun ei erip, wumb andan tamb, wumb piingii nip end. Na Arnan kindang onj ni piingii.

³⁷ Na Arnan ei, na kindang onj. Na Arnan, eim na nge puɔle nipi tor kindim. Enim eim ek endi piinaɔmin. Nga eim kinaɔmin ku.

³⁸ Eim nge ek ei, enim kin pinaɔim ku. Nimbiɔ erang Arnan wu endi kindang opu, eim kin enim pii gii ninenjing.

³⁹ Gos nge ek ka mon ɛle gerngii ei, enim noman konj sik, kunum kunum muɔngii ni piilmin. Ek ei, na nge ek puɔle ei, ni tor kindilim,” pa nim.

⁴⁰ “Ba enim na kin ok, noman konj ei simin ni piinanmin. Enim noman yi pinaɔim,” pa nim.

⁴¹ “Wumb na embe ambil tonu kindngii ni piinand.

⁴² Ba na enim noman ɛle piind. Enim Gos kin noman ka ngok ngok enmin oɔ ei, enim noman ɛle pinaɔim.

⁴³ Na Arnan nge noman dinga ɛle na onj; ba ei na nind ek ei, enim piinanmin. Ba wu endi eim nge noman dinga ɛle nipi omba wu ei, eim nimba ek ei, piingii.

⁴⁴ Enim wumb eipi, sin embe ambil tonu kindngii ni piinmin. Ba enim Gos mendpiɔ tonu moɔum ei, sinim embe, ei ambil tonu kindmba ni piinanmin. Pe

Gos Owundu tonu mołum ei, enim eim embe ełe, pii gii ningii ei kaplı enanim mon.

⁴⁵ Enim piinmin mił, na Gos kin ek nip enim oł kis kos er ngumbii ni, noman to pi-inerngii mon! Wu endi enim kin kos er ngumba wu ei, Moses. Wu ei enim piik kin, 'Sin paki tumba,' ni piinmin, ba ei enim kos erpi ngumba wu," pa nim.

⁴⁶ Pe enim Moses nge lo ek ei pii gii nik pim kin, na ek ei pii gii ningii ku. Nimbil erang, Moses eim na nge ek ei pultum.

⁴⁷ Ba Moses eim pultum lo ek ei pii gii ninenjing kin, kaplı na nge ek ei enim pii gii ningii mił nenj?"

6

Jiisas Eim Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum

(Masyu 14:13-21, Mak 6:30-44, Luk 9:10-17)

¹ Jiisas eim ek ei nipi poru ni pendpi, eim Galilii noł gopu ełe orundung orung pum. Pum konu ei, nga embe, 'Taiperiyas noł gop' niłmin.

² Pe wumb tiłap owundu ei eim wumb ening pim wumb ni, eim jep oł pei erim ei, kanik kin, eim pum konu ełe ekii sik punjung.

³ Jiisas eim nge ekii siłmin wu ombu eim sipi kin, tonu komung ełe tonu puk mulnjung.

⁴ Jura wumb kor kunum ka niłmin ei, 'Pasopa' kuni owundu niłmin kunum ei mandi omba enim.

⁵ Jiisas eim mołpu kin, kan orung orung kind kenim ni, wumb tiłap owundu endi eim kin ongii nge onjung. Pe eim ek nipi, wu Pilip ngopu yi nim, "Sinim kuni min bres konu jili sipin wumb ei kuni ngumun?"

⁶ Pilip ek nimba ek ei piim-bii nipi kin, Jiisas eim Pilip kii sim. Jiisas eim ermba mił oł ei pii poru nipi nim.

⁷ Pilip ek nipi, orung kindpi yi nim, "Sinim bres top ermin, ei ku 200 mił ba pałim, ei ya mołmun wumb ei, nungii ei kaplı enermba," pa nim.

⁸ Jiisas kin ekii siłmin wumb ei, wu endi embe Endru ei, Saimon Piisa angim, eim ek yi nim.

⁹ "Kangi endi eim kuni bres embe 'barlii' angil orung kin, omu tał eim se mołum. Ei ya wumb tiłap owundu mołmun ei, kaplı ermba pinalım," pa nim.

¹⁰ Jiisas eim ek yi nim, "Wumb nengin kin, mani mułngii," pa nim. Wumb konu ełe kui engimb pei pim konu ełe mulnjung. Pe wu konu ełe mulnjung wu ei, 5000 pei yi mił, wu am pei mulnjung.

¹¹ Wumb pei mani mułangin kin, Jiisas eim bres angil orung ni sipi kin, Gos kin prei erpi, mok topu, eim ekii siłmin wumb ngum. Nga eim omu tał yi ku erpi ngum. Eim ekii siłmin wumb kuni ei, wumb pei ngok, wumb ei en enim kuni numun ni piinjing mił, nunjung.

12 Wumb tilap owundu ei kuni nanging kapli erang kin, kuni mend orung pei mułum. Pe Jiisas eim ekii silmin, wu ombu kanpi yi nim, “Enim kuni orung mołum ei, sik kułou tungii. Mon peng kin, kuni ei wii mił ba, ei mon!” pa yi nim.

13 Pe wu ombu, bres barlii nunjung orung mułum ei sik girenj kon engki nga tał tu wunjung ei, wumb pei kuni nunjung, orung mułum ei, sik girenj kon tunjung.

14 Pe wumb pei Jiisas eim jep ol erim ei kanik yi ninjing, “Keimi mendpił, wu ni tor kindilim wu ei Gos kindang mei konu ełe om ei, sin paki tumba nge om,” pa yi ninjing.

15 Pe Jiisas eim piim ni, wumb ei ok eim ambilk, eim en enim king mundngii enjing ei piipi kin, wumb pei si kindpi kin, eim endeim mendpił tonu komung ełe orung pum.

Jiisas Eim Tonu Noł Peł Ełe Andpi Pum

(Masyu 14:22-23, Mak 6:45-52)

16 Konu pou neng, Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu noł gopu ełe mani punjung.

17 Puk noł kanu ełe tonu puk kin, Kapaniyam konu ełe orung bin ni piik punjung. Pe konu emii ermberim kunum ei, Jiisas eim wu ombu kin tor onerim.

18 Pe wu ombu noł kanu ełe pangin kin, konu pop owundu topu, noł tuk ełe topu, pinin nipi yi erim.

19 Pe wu ombu noł kanu ełe eim dolu sik pu, konu turii mił ełe puk kenjing kin, ni Jiisas noł peł ełe opu, mani noł kanu ełe mandi om. Wang kin, wu ombu en enim mund mong enjing.

20 Ba, Jiisas eim opu yi nim, “Enim mund mong enerei! Na mendpił ond,” pa yi nim.

21 Wu ombu, eim noł kanu ełe tuk simin nik enjing ni, noł kanu ei pe mendpił, en enim pungii ni piik onjung konu ełe, kun tor om.

Wumb Pei Jiisas Kur Andik Punjung

22 Nga kupiiring, wumb tilap owundu pei en enim yi piinjing. Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu mendpił noł kanu ełe punjung. Jiisas eim noł kanu ełe, tonu pupu, punerim. Noł kanu endi konu ełe, sinalim mon. Jiisas konu ełe tor omba nik, noł gop ełe orungdung wumb ei kupiiring ok, ok konu ełe mulnjung. Ba Jiisas eim noł peł ełe andpi pum ei, wumb en enim piinenjing.

23 Taiperiyas konu ełe nge noł kanu kombur ok Owundu Jiisas bres sipi, Gos kin prei erpi, wumb kuni ngang nok enjing konu ełe mandi onjung.

24 Pe wumb tilap owundu ei molk kenjing ni Jiisas kin eim ekii silmin wu ombu kin, konu ełe mulenjing. Pe noł kanu kombur ełe tonu puk, Kapaniyam konu ełe pupun, Jiisas kurmun nik, Kapaniyam konu ełe punjung.

*Jiisas Eim Epin Konu Ele
Bres Mił Mołum*

25 Wumb tilap ni konu ele tor puk, Jiisas eim kenjing. Kanik kin, yi ninjing, “Ek emb to wumb ngołun wu, nim kunum nenj ya on?”

26 Jiisas eim ek nipi, wumb tilap ei ngopu yi nim, “Na ek keimi mendpił enim kin nip ngond. Enim jep oł pei enj kanik kin, nga na kuruk onanmin mon. Ba enim kuni bres ei nangin, pinang punum ei piik kin, na kuruk onmun?” pa nim.

27 Nga Jiisas eim yi pim, “Enim ya mei ele kuni minj numun kuni ei namin ni piik, ele nge kongun enerngii mon. Ba enim kongun erngii ei, noman konj kunum kunum mułngii ei nge kongun erngii. Noman ei kunum kunum konj salim kuni ei singii. Singii kuni ei nge, wu kingam Gos kindang mei konu ele mani opu wu telim ei, enim ngumba. Arnan Gos eim noman dinga wii ei, na kin ngum poru nim.”

28 Pe wumb ei ek yi mił ninjing, “Sin nimbił oł erpin, Gos nge kongun ei erpin bin?”

29 Jiisas ei nipi orung kindpi yi nim, “Gos nge kongun ei yi pałim. Enim Gos na kindang ya mei ele op kin, na kin pii gii ningii.”

30 Wumb ei en enim yi ninjing, “Nim jep oł nipe jep oł eran, sin nim kin pii gii ninimin? Pe nim kongun nipe kongun enjii?”

31 Kumb ok sin nge kupenjpın noł ei, wumb mulenjing konu ele kuni mana ei, sik nunjung. Gos nirim ek yi mił ninim, ‘Gos tonu epin konu ele kuni ei, ngang kin nunjung.’ Pe nim kuni yi ku, sin nga numun ni piik enjing.”

32 Wumb ek yi mił nengin kin, Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Moses eim tonu epin konu ele kuni keimi ei sipi kin enim kupenjing noł ei ngunerim mon. Na nge Arnan eim tonu epin konu ele kuni keimi ei, noman konj kunum kunum enim ngonum.

33 Gos eim bres ei ngum bres ei, tonu epin konu ele si kindpi, mani om bres ei, mei wumb noman konj ka ngomun,” pa nim.

34 Pe wumb ei enim yi ninjing, “Owundu, nim bres ei, sin kunum kunum ngunjii!” pa yi ninjing.

35 Jiisas ek yi nim, “Na nam kuni ei nge, noman konj wumb singii salim ei nam. Wumb endi na kin omba wumb ei, nga epi endi simbił ni piinermba mon. Ei yi mił, wumb ei, nga kuni tang piinermba. Nga wumb endi na kin pii gii nim kin, eim noł nga nuwa erang kin, piinermba mon.

36 Na enim kanip ninj, enim na kan poru ninmin. Ba enim na kin pii gii ninenjing mon!” pa nim.

37 “Pe wumb pei na Arnan ngumba wumb ei, na kin ekii sik ongii. Wumb endi na

kin omba ei, na eim to tor kindnermbii; keimi mendpił mon!

³⁸ Na tonu epin konu ęle si kindip, mani mei konu ęle onj ei, nam noman ęle ekii sip, endmbii nip onenj, mon! Na Arnan eim kindang onj ei, eim nge noman piimba mił ei, na ekii simbii.

³⁹ Eim noman ęle yi piipi kin, na kindang onj ei, yi mił; wumb pei eim na ngopu poru nim ei, na wumb endi si kindnermbii mon. Ekii se muł mei poru nimba kunum ei, nam wumb pei Gos kin, nga konj sip orung simbii.

⁴⁰ Na nge Arnan ei eim noman yi pałim. Wumb pei na kangi ei kanik pii gii ninjing kin, noman konj ka sik kunum kunum mułngii. Mułngii wumb ei, na kunum poru nimba kunum ęle, wumb ombu na konj sip orung simbii.”

⁴¹ Jiisas eim yi nim, “Na nam kuni bres ei tonu epin konu ęle, si kindip mani onj.” Yi neng kin, Jura wumb ek ei piik, popuł sik, eim ek ngok, ek pei nik eim ngunjung.

⁴² Pe wumb en enim yi ninjing, “Wu ei Jiisas, Josep nge kingam. Sinim eim arim mam ei kaninmin. Nimbił erang eim yi ninim? Na tonu epin konu ęle si kindip mani mei konu ęle onj, ninim?”

⁴³ Pe Jiisas eim ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, “En enim mołmun tuk ęle, ek eipi eipi ninerngii mon!

⁴⁴ Wumb endi na kin wii onermba, mon! Na nge Ar-

nan ei na kindang kin, na onj. Eim wu endi tu wupu, na ngum kin wumb ei, eim kunum poru nimba kunum ęle, na wumb ei, nga konj sip orung simbii.

⁴⁵ Ek ni tor kindi kindiłmin wumb mon ęle ek ka pałim ei,

‘Gos wumb pei, ek ei emb topu wumb ngołum. Pe wumb ei, na nge Arnan ek ei piik, ekii sik poru nik wumb ei, na kin ołmun,’ pa nim.

⁴⁶ Wumb endi Gos endeim kinałmin mon. Na Gos kin onni mołup kin, na kindang mei ęle onj. Na endeim mendpił, na Arnan Gos kanił.

⁴⁷ Na ek keimi mendpił nip enim ngond, wumb endi na kin pii gii nimba wumb ei eim noman konj sipi kin, kunum kunum mułmba.

⁴⁸ Na nam kuni ei nge, noman konj wumb singii sałim ei, nanim ngoł.

⁴⁹ Kumb ok, enim nge kupenjing noł, wumb mulenjing konu ęle kuni mana niłmin kuni ei nok, kolk mon erik, poru nik.

⁵⁰ Ba pe kuni ei eim tonu epin konu ęle si kindpi mani om kuni ei, na nam moł kuni ei, wumb endi sik nungii ei, na kin pii gii ningii wumb ei, kunum kunum konj mułngii.

⁵¹ Na kuni ei, noman konj peng kin, tonu epin konu ęle si kindip, mani onj. Pe wumb endi, kuni ei sipi nim kin, eim noman konj sipi, kunum kunum mułmba nge, ei simba. Pe na kuni ei, eim ngumbii ei, nam ngamb to

kundangin kin, mani mei ɛle wumb ei noman konj singii.”

52 Pe Jura wumb en enim mołmun tuk ɛle ek eipi nik yi mił ninjing, “Nimbił erang eim ngenj ngopu kin, sinim ei ngenj kuni mił ei ngumba?”

53 Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond ei, Gos kindang mani opu mei wu tełim ei, na kołup miyem bein tamb kin, wumb na kin pii gii ningii wumb ei, noman konj kunum kunum mułngii ei, singii. Ei yi mił, wumb endi kuni ni, noł nunjung kin kunum kunum konj mułngii.

54 Wumb endi na nge miyem ngenj mił epi nołmun wumb ei eim noman konj sipi kin, kunum kunum mułmba. Gos Owundu kunum poru nimba kunum ei, na wumb ei nga konj sip orung simbii.

55 Nimbił erang, na nge ngenj kin miyem ei, noman tuk nge kuni mendpił mołum.

56 Wumb endi na ngenj, miyem mił epi ei nopu, na kin piipi, mułmba wumb ei, na nam wumb ei kin mułmbii ku.

57 Arnan eim konj kunum kunum mołpu kin, na kindang op, Arnan nge noman dinga ɛle nge, nam noman konj moł. Pe yi mił ku, wumb endi na ngenj mił epi ei num kin, nam nge noman dinga ɛle, eim noman konj kunum kunum sipi, mułmba ei, eim ngumbii.

58 Pe kuni ei tonu epin konu ɛle si kindpi mani om kuni ei, ok enim kupenjing noł wumb mulenjing konu ɛle, kuni nok, kolk poru ninjing, ei kin ende mon. Wumb endi, kuni ei num kin, eim noman konj sipi, kunum kunum mułmba,” Jiisas yi nim.

59 Kapaniyam konu ɛle men tołmun ngii ɛle, Jiisas eim ek emb topu, wumb ngopu, eim ek yi nim.

Ek Noman Konj Pimba Ek Ei Jiisas Nge Mendpił

60 Pe Jiisas eim kin ekii siłmin wu pei ek ei piik, noman embin to piinjing. Piik yi ninjing, “Wumb nii endi ek ei piimba?”

61 Ba eim ekii siłmin wu ombu, ek ei piik kin, ek orung orung ninjing ei, Jiisas ei eim noman ɛle, ek ei piim. Jiisas eim nge ekii siłmin wu ombu ngopu yi nim, “Enim ek ei enim noman ɛle to kis enmin?” pa nim.

62 “Pe Gos kindang mani mei wu tełim ei, na mani onj, konu ɛle nga orung epin konu ɛle tonu pup kin, nimbił oł mił piingii ei, enim kis piingii?”

63 Noman konj ei, Gos Gui Ka wumb ngołum; ba sinim wumb noman konj sinalim. Pe sinim ngenj ei, wumb kułii mił mołum. Na ek ei nip enim ngond ek ei, enim noman ɛle kuni mił mołum ek ei, enim noman konj ngołum.

64 Ba enim mołmun konu tuk ɛle mołmun wumb ei, kombur pii gii ninanmin.”

Kumb ok pii gii ninarik mulnjung wumb ombu ei Jiisas piim. Wumb ei, na nge opu orung wumb konu eġe, ni tor kindmba ni yi piirim.

⁶⁵ Pe Jiisas ek yi nim, “Wu endi na nge opu orung wumb kin na ni tor kindmba ei nge na piip kin, ok ek ei, nip enim ngunj,” pa nim. “Pe na nge Arnan ei, eim dinga wu ei ngunelang kin, wu ei na kin onelang mon.”

⁶⁶ Jiisas ek ei nipi, poru neng kin, wu ombu Jiisas kin ekii sik erik, wu ombu Jiisas si kindik, en enim orung punjung. Puk kin, nga Jiisas kin tep to endnenjing mon.

⁶⁷ Pe Jiisas eim ek nipi, eim kin ekii silmin wu engki nga taġ ei, kanpi yi nirim, “Enim yi ku, na si kindik, pungii enmin min?”

⁶⁸ Saimon Piisa eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Owundu, pe sin konu jili orung bin? Nim nge ek ei mendpiġ, noman konj kunum kunum sin kin noman konj ngumba.

⁶⁹ Sin nim kin pii gii nipin poru ninmin. Nim Gos nge oġ kun ka nge puġ wu ei, sin piinmin,” pa nim.

⁷⁰ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Nimbiġ erang na enim wu engki nga taġ wii top sinj; ba enim moġmun konu tuk eġe wu endi moġum ei, Seisen gui kis eim kin moġum,” pa nim.

⁷¹ Jiisas ek nim ei, Juras Saimon Eskeriyas nge kingam ei kin piipi nim. Jiisas kin ekii sinjing konu

eġe tuk moġmun, wu engki nga endeim mulnjung konu eġe tuk, eim moġum. Ba ekii se, wu ei eim Jiisas sipipi, opu orung wumb angii eġe ngopu kin, ku sim.

7

Jiisas Nge Angim Noġ, Eim Kin Pii Gii Ninenjing

¹ Pe ei poru neng kin, Jiisas eim Galilii konu eġe endim. Ba Jura wumb eim tumun ni erangin kin, eim Juriya konu eġe nga endnerim mon.

² Jura wumb en enim kor owundu kunum endi alap ngii eġe kuni owundu noġmun oġ ei nge, kunum ei tonu omba ei, mandi enim nik enjing.

³ Pe Jiisas eim angim noġ yi ninjing, “Nim ya konu eġe si kindkin Jura konu eġe pan, nim kin ekii sik ok wu ombu, nim enjii kongun ei keningii,” pa ninjing.

⁴ Wumb ombu Jiisas kin ek yi ninjing, “Pe wu endi eim peni eġe moġmbii ni piip, yi eġim ei, eim epi koi er enaġim mon. Nim epi yi ermbii ni piikin kin, pukun wumb ningii eġe pei enjii,” pa ninjing.

⁵ Jiisas eim nge angim noġ ei, eim kin pii gii ninarik kin, ek yi miġ ninjing.

⁶ Yi nengin kin, Jiisas ek nipi yi nim, “Kunum ei wumb pei na piik kanik erngii ei, tonu onanim; ba enim kuni owundu pungii kunum ei, noman eġe pei salim,” pa nim.

⁷ “Ya mei wumb ei, en kin opu orung er ngunerngii

mon; ba na kin opu orung enmin. Ei nimbil erang, na ek nip tor kindil ei, 'En enim ol kis enmin ei,' na ni tor kindip kin, ek yi mil ei na kin opu orung enmin," pa nim.

⁸ "Pe en enim kuni owundu ei puk, Jura wumb kor kunum ka nilmin kunum ei, puk keningii. Ba pe nga, na kor kunum ka ei pup kinermbii. Na bii kunum ei tonu onanim.

⁹ Jiisas eim ek yi nipi kin, eim Galilii konu ele kunum kombur nga enj mulum.

Jura Wumb Kuni Owundu Nik Elmin Alap Ngii Ele Jiisas Pupu Kenim.

¹⁰ Jiisas nge angim nol ei Jura wumb kulou tok elmin konu ele keningii nge ok punjung. Pe eim yi ku ekii se pum. Jiisas eim pum ei, peni ele punarpi kin, koi mil erpi pum.

¹¹ Jura wumb kulou tok mulnjung kor kunum ka ele molk. "Wu ni jili punum?" pa nik, kuruk mulnjung.

¹² Pe Jura wumb eim kin ek kanim kanim ninjing. Wumb kombur molk, "Mon wu ei, wu ka," pa ninjing. Ba wumb kombur molk yi ninjing, "Mon wu ei, eim wumb kanpi kin, ek kend topu nilim," pa ninjing.

¹³ Jura wumb kombur Jiisas kin pii gii nik, wumb pei konu ele tuk mulnjung; ba lo ek piilmin wumb kin mund mong enjing. Erik kin, wumb endi tonu angk, Jiisas nge ek endi ninenjing. Nimbil erang, wumb endi ek nipi,

"Jiisas ei Mesiya" nimba wu ei, men tolmun ngii ele, to anda kindngii nilmin, pim.

¹⁴ Pe Jura wumb kuni owundu kunum ka nik elmin kunum ei, aninga mandi no poru ningii, er mulangin kin, Jiisas Gos ngii owundu tuk ele angpi, ek nipi wumb ngum.

¹⁵ Pe Jura wumb kenjing ni mon gerpi nim. Neng kin, wumb puku sinjing. "Eim mon konu endi pupu neng kin, kinenjpin mon? Nga eim mon ei gernim mil nenj?"

¹⁶ Pe Jiisas wumb ei ek nipi ngopu yi nim, "Na pe nip, enim ngond ek ei, na nge mon. Ei Gos nge ek, eim na 'Pui' nipi, kindang kin, na onj.

¹⁷ Pe wumb endi, Gos ek ei piipi nipi, ermbe wumb ei, eim na nind ek ei piipi om kin, eim Gos kin ba. Min na nam noman ele ek ei nind.

¹⁸ Wu endi eim noman ele, ek ninim ei eim embe tonu ba ni piipi ninim. Ba wu endi kindang om ni piipi kin, eim embe er tonu kindpi kin, ek kun nipi ermbe wu ei, eim ol kis endi eim kin pinermbe, mon!

¹⁹ Kumb ok Moses enim lo ek nipi, ngurum kunum ei, enim molmun konu tuk ele, wumb endi lo ek ei, ekii sinarik; ba enim na nimbil erang na to kundmun, ninmin?"

²⁰ Wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, "Nim gui kis endi nim kin molum. Wumb endi nim to kundnerngii mon!" pa ninjing.

²¹ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na jep oł owundu endi enj ei, enim pei puku sinjing,” pa nim.

²² “Moses enim ngenj kopsingii oł ei, nipi ngum ei keimi. Pe enim oł ei, Moses kin onerim mon. Oł ei enim nge kupenjing noł kin tonu om; ba enim kangil kunum tonu opu, ngenj kor owundu kunum ełe kopsilmin,” pa nim.

²³ “Pe enim Moses nge lo ek ei, am kun ekii silmin. Ba en enim kangil ei, kor owundu kunum tu wuk kin, ngenj kopsilmin. Pe na yi ku, kor owundu kunum ei, wu ening pim wu ei, er ka enj; ei nimbił erang na kin popuł sinjing?”

²⁴ Epi ningil ełe kanik kin, epi mok tunerngii! Enim epi pei mok tungii ei, oł kun palim mił kun erngii!”

Wumb Yi Ninjing, “Gos Kindim Wu Krajs Wu Ei Min?”

²⁵ Pe wumb Jerusalem konu ełe mołmun wumb kombur ek yi ninjing, “Nimbił erang wu ei to kundmun ninjing wu min?” pa yi ninjing.

²⁶ “Pe kineł! Eim wumb mulnjung konu peni ełe, ni tor kindnim. Nga wumb ek endi ni orung kindnanmin. Pe keimi, Jura wu num peng pim wu ombu, piinmin ei, Gos kindim wu Krajs min?”

²⁷ Pe sinim wu ei eim nge ngii konu ełe sinim piinmin. Nga Krajs omba kunum ei; ba wumb endi eim nge ngii konu ełe piinerngii. Yi peng

kin Jiisas ei Krajs ya mon,” pa ninjing.

²⁸ Jiisas men tołmun ngii ełe Gos ek ei piipi wumb tor kindpi mułang kin, ek kombur ei piipi, eim ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, “Enim na piinmin! Na ngii konu ełe enim piinmin ku! Ba na nam noman ełe onenj, mon. Na Arnan eim na kindang kin, onj ei, oł kun mendpił palim mił end; ba enim pii kun enanmin mon!”

²⁹ Na nam eim piind. Na Gos kin ouni muls. Gos eim na kindang kin, na mani meı ełe onj,” pa nim.

³⁰ Pe wumb eim kan ngumun ni piinjing; ba Jiisas eim kongun ei poru ninerim. Yi peng kin, wumb endi Jiisas embilmba mił, pinerim mon.

³¹ Pe wumb pei eim nim ek, pii gii nik, yi ninjing, “Gos kindang wu Krajs tonu om kin, eim jep oł pei erpi, ya ei enim jep oł ombu to mani kindpi, kapli piipi yi enermba mon!” yi ninjing.

Opu Ond Wu Kombur Kindangin Puk Kin, Jiisas Kan Ngungii Nge Punjung.

³² Lo ek piilmin wumb ei, piinjing ni wumb pei Jiisas nge ek ei eipi eipi nengin kin piinjing. Lo ek ekii sik ełmin wumb ni, kulmał kalilmin wumb pei puk, opu ond wu kombur nengin puk kin, eim kan ngungii nge punjung.

³³ Pe Jiisas eim ke nipi, wumb ngopu yi nim, “Na enim kin kunum aninga er

moł. Nga na eim kindang onj konu ełe orung bii,” nim.

³⁴ “Na bii konu ei, enim kuruk endngii ei, na kapli kan sinerngii, mon! Nga na bii konu ełe, enim kan sinerngii mon!”

³⁵ Pe Jura wumb en enim ek nik yi ninjing, “Eim konu jili pang kin, sinim eim kurandinmin ninim? Eim sinim Griik wumb konu ełe pupu kin, Griik wumb kin, ek nipi ngopu, ermba ninim min?”

³⁶ Pe eim yi ninim, ‘Enim na kuruk pungii ei, kan sinerngii,’ ninim. Nga, ‘Nam bii konu ełe, enim kapli punerngii,’ pa ninim. Ek ei pułe er pałim mił nenj?” pa yi ninjing.

Noł Konj Kunum Kunum Mołum

³⁷ Jura wumb kor owundu kuni owundu simba kunum ei, mandi poru neng kin, kunum owundu mendpił pałim. Jiisas eim angpi ek dinga yi nim, “Wumb endi na kin pii gii ninjing pim kin, kapli na kin ok pii gii ningii. Yi mił peng kin, wumb endi noł nuwa mułum kin, na kin wang, noł ngamb numba,” pa nim.

³⁸ Ei Gos nge ek ełe yi ninim, ‘Wumb na kin pii gii ningii wumb ei, eim noman tuk ełe noł konj mił tonu omba,’ pa nim.

³⁹ Jiisas ek ei, Gos Gui Ka kin ek yi nim, “Wumb na kin pii gii ningii wumb ei, eim Gui Ka ei singii.” Kunum ei, Jiisas eim nge tiłang owundu ei sinarpi kin, epin konu ełe

tonu orung punerim kunum ei, Gui Ka ei tor onerim.

Wumb Tiłap Tał Er Mulnjung

⁴⁰ Wumb kombur Jiisas ek ei piik, “Keimi mendpił wu ei, Gos ek ni tor kindiłim wu mołum,” pa ninjing.

⁴¹ Nga wumb kombur yi ninjing, “Wu ei, Gos kindang nge wu Kraiss tonu om,” pa ninjing. Nga wumb kombur ek eipi nik yi ninjing, “Gos kindim wu Kraiss eim Galilii konu ełe tonu omba min? Jiisas eim Gos kindim wu Kraiss mon, ni piinjing.

⁴² Gos nge ek ełe yi nirim, “Gos kindang wu ei Kraiss eim Deipis nge tiłap ende. Pe eim Beslem konu ełe tonu omba nirim konu ełe, ok Deipis multum konu ei salim.”

⁴³ Wumb ek yi nik kin, wumb tiłap tał erik, Jiisas kin eipi eipi punjung.

⁴⁴ Wumb kombur, “Eim kan ngumun,” ninjing; ba wumb endi eim embiłmba wumb endi, mulerim mon.

Jura Wu Num Ombu Jiisas Kin Pii Gii Ninenjing

⁴⁵ Pe opu ond wu ombu, nga orung puk kin, lo ek piłmin wu ni, kułmał kałiłmin wu owundu ombu ni, kanik yi ninjing, “Enim nimbil erang, wu ei tu wunmun?”

⁴⁶ Yi nik opu ond wu ombu, ek ni orung kindik yi ninjing, “Ok wu yi nge endi, opu ek wu ei ninim mił ei ninerim mon!” pa yi ninjing.

47 Yi mił nengin kin, pe lo ek piłmin wumb ombu ek yi ninjing, “Wu ei, enim kin ek kend topu ngonum, ku min?”

48 Enim kanmin ei, sin lo ek piipin, ełmin wu ombu ni, men tołmun wu num ombu ni, endi pii gii nik erangin kin, kenjing min?”

49 Ei mon! Ba wumb Jiisas kin pii gii ninjing ya wumb ei, Moses lo ek piinarik enmin, wumb ei, Gos kos owundu singii,” pa ninjing.

50-51 Wu Nikoriimas ei wu ombu nge men tołmun ngii kongun ende ełmin wu ei, eim ok, epin tuk memb kunum ełe Jiisas kin purum. Wu ei eim ek yi nim, “Sinim lo ek ei wumb kos wii er ngumun ninim? Ei mon! Sinim eim nge ek ei ok piipin, eim nimbił oł erim ei piimin,” pa yi nim.

52 Pe lo ek piłmin wu kombur, eim kin ek nik kii sinjing. “Pe nim Galilii konu ełe wu min? Lo ek ei, ger kankin, enjii. Ek ni tor kindiłim wu endi, Galilii konu ełe tonu onermba,” pa nik yi ninjing.

8

Amb Endi Wu Pułum Oł Ei To Kindim

1 (Wumb pei en enim ngii konu ełe eipi eipi pangin kin, nga Jiisas eim tonu komung Olip ełe tonu pum.

2 Kupiiring ok eim pupu kin, men tołmun ngii owundu ełe nga pum. Pangin kin, wumb pei eim kin

wangin eim mołpu kin, ek emb to nipi, wumb ngopu kin, yi er mułum.

3 Lo ek piłmin wu ni, lo ek połmun wumb ni, amb sik ełmin oł ei, amb endi lo ek ei to kindim nik, tu wuk kin, tuk ełe engindangin engim.

4 Engang kin, ek nik Jiisas ngok yi ninjing, “Ek emb to wumb ngołun wu, ya amb ei wu puk enmin oł ei to kindim ni kenjing,” pa yi ninjing.

5 “Moses nge lo ek ełe, wumb ombu yi erngii ei, kom ku to konduk erngii, pa nipi pendim. Pe nim nipe ek ninjii?”

6 Wumb en enim yi piinjing, “Sin ek yi ninmin. Eim nipe ek nimba ei, piipin kin eim oł kis kun pinermba mił ermba, ni kenjing. Ba Jiisas eim kan mani kanpi kin, eim angil orung ei sipi, mei ełe mei tumb mił nipi, mani kanpi er mułum.

7 Wumb am ek nik, kii sik mułangin kin, Jiisas eim angpi, ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Enim mołmun konu ełe wumb endi eim oł kis enałim wu endi mułum kin, eim amb ei ok, ku tangli,” nim.

8 Jiisas eim ek yi nipi kin, nga mani mołpu kin, mei ełe mei tumb nipi, mani kanpi er mułum.

9 Pe wumb ek ei piik kin, en enim oł kis erpin ni piinjing wumb ei, pei endeim endeim ni, anda punjung. Puk wu num ombu, kumb se pangin kin, wumb wii ekii se punjung ku. Jiisas endeim mend-

pił mułum. Nga eim mułum konu ele amb ni opu, eim kumb ele engim.

10 Pe Jiisas eim angpi kin, yi nim, “Amb, wumb ni jili mołmun? Wumb endi, nim kin kos ermba wumb endi mołum min mon?” pa nim.

11 Amb ni ek yi nim, “Owundu, wumb endi mułam mon!” Pe Jiisas yi nim, “Na yi ku, nim kos enermbii. Nim po! Pukun, nga oł kis endi enerii mon!” ni Jiisas yi nim.)

Jiisas Mei Wumb Ele Tilang Mołum

12 Ekii se Jiisas wumb men tołmun tuk mołmun wumb ek nipi yi nim, “Na nam mei wumb ele tilang moł. Wumb endi na kin pii gii nim kin, eim noman tuk ele, emii pinermba mon. Wumb ei, eim tilang konu ei eim kin pimba wu ei, noman konj simba,” pa nim.

13 Lo ek piik elmin wumb ei ek nik, eim ngok yi ninjing, “Nimbił erang ninim nge nikin ek ei, ni tor kindin? Kindin ek ei, keimi mon,” pa ninjing.

14 Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, “Keimi, na nam nge ek ei nind; ba na nind ek ei keimi. Nimbił erang na nam angip onj konu ei piind. Nga nam bii konu ei piip moł. Ba enim na nam ngii konu ei enim piinanmin. Nga na konu jili bii ei, enim yi ku, piinerngii mon!

15 Pe enim mani mei oł pałim mił ei, wumb mok ton-

mun. Ba na wumb endi ei, mok tonał mon!

16 Ba na wumb mok tułamb kin, kapli na mok kun mendpił tułamb. Nimbił erang, na nam endeim mendpił mon. Na Arnan na kindang mani mei ele onj ei kin ouni kongun erpił wumb mok tumbul.

17 Enim nge lo ek ei yi pałim, ‘Pe wu tał ek ende mił, ni tor kindngił ei, ek keimi,’ pa yi niłmin.

18 Na nam ek ei nind. Ei na Arnan na kindang op kin, nam ek yi ku, nip tor kindind.”

19 Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, “Nim Arnim konu jili mołum?” Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na Arnan, enim pii poł tunanmin ei, enim na Arnan ei enim piinerngii. Ba enim na piinjing kin, kapli enim na Arnan ei piingii ku.”

20 Men tołmun ku sałitim konu ele ek ei nirim kunum ei, eim men ngii owundu ele wumb ek emb topu ngurum. Wumb endi eim sipi, kan ngungii mił pineririm. Nimbił erang, Jiisas nge kongun ei poru ninerim mon!

Enim Na Bii Konu Ele, Enim Kapli Punerngii

21 Jiisas eim ek nga nipi, wumb ngum, “Na pe konu ele bii ei, enim na kinerngii. Pe enim kułangin kin, oł kis ei enim kin pim kin, na Arnan kin tonu bii konu ele enim onerngii mon.”

22 Eim ek yi neng kin, Jura wumb en enim yi ninjing, “Nimbił erang eim ek yi

ninim? 'Na eim tui min epi endi sipi, eim to kundmba ninim min? Eim kan to kulmba nge ninim min?"

23 Pe Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, "Enim ya mei mani eke wumb; ba na nam tonu epi konu eke nge wu. Enim ya mei eke wumb; ba na mei konu eke nge wu mon!" pa nim.

24 "Yi piip kin na ek nip enim ngond. Pe enim kulangan kin, enim nge o k kis ei pepi mulmba. Eke nge Gos kindim wu ei, na enim pii gii ninenjing kin, pe enim kulngii; ba o k kis pei ei p iram pepi mulmba."

25 Pe wumb ek yi ninjing, "Nim wu nii?" Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Ok na enim kanip ninj, wu ei mendpi l na mo l," pa nim.

26 "Enim elmin o l ei nge, na am ek pei palim. Na enim elmin o l eke, kos wu mi l piip ermbii. Ba ei eim, na pui nip kindang onj ei, eim nge ek ei keimi mendpi l palim. Eim nim ek ei, na piip op kin, mei wumb ombu kanip nind."

27-28 Jiisas Erinjpin Gos kin ek nipi ngum ei, wumb en enim piinenjing mon. Pi-inerangin kin, Jiisas eim ek nipi wumb ngopu yi nim, "Ekii se enim Gos kindang opu, mei wu telim wu ei, na ond peri eke, tonu kindngii. Kindngii wu ei na mo l ei, enim piingii. Na nam noman eke, ek endi ninand mon. Na Arnan nipi, andan to ngurum ek ei mendpi l, nip enim ngond.

29 Na Arnan 'Pui' nipi kindang kin, na onj. Eim na kin ouni mo l um. Na endeim mendpi l mulamb kin, eim na si kindnalim mon. Kunum kunum na eim noman elim epi ei, minj erip yi e l."

30 Jiisas eim ek yi neng kin, wumb pei eim kin pii gii ninjing.

*Wumb Wii Mo l mun
Wumb Nin Kan Ngii Mi l
Ambi l Gii Nik Mo l mun Wumb*

31 Jiisas ek yi nipi Jura wumb pii gii ninjing wumb ei ngum, "Pe enim na ek eke mendpi l ekii sik muljung kin, na nge ek se endngii wumb mendpi l mulngii.

32 Molk, ek keimi mendpi l ei piik er mulangan kin, ek keimi enim erang tonu ok, kunum ka seng kin, wii mulngii. O l kis ni, embin tui ni, o l kanim kanim ei enim kin tonu onermba. Ei yi mi l enim wumb Seisen nge kongun wii erik, mulerngii mon!"

33 Wumb ek nik, Jiisas ngok yi ninjing, "Sin Eiparam nge tilap ende wumb. Sin kunum endi wumb kin kongun wii enalmin. Nim nimbi l erang sin opun, kongun ni endi tonu onerang kin, kunum ka seng kin, wii mo l mun nin?"

34 Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na ek keimi mendpi l nip enim ngond. Wumb pei o l kis elmin ei Seisen nge kongun wii elmin; ba kumep pu le ei wumb kulngii.

35 Kongun wii elmin wumb ei, ngii konu eke mula l min

mon. Arim kingam ei, mendpil kunum kunum mołum. Wumb kis en enim yi nilmin, wumb endi, sin tep enermba ninmin wumb ei, en enim am mendpil pungii.

³⁶ Pe yi mił, Gos kingam ei enim sipi, Gos kin orung sim kin, ei keimi mendpil; enim noman konj sik mułngii. Enim oł kis si kindangin kin, enim kunum ka seng mułngii.

³⁷ Na piind ei, enim Eiparam nge tilap ende; ba na nge ek ei enim noman tuk ełe pinalim. Enim ek ei piinarik kin, na to kundmun ninmin.

³⁸ Na ek nip tor kindil ei, na Arnan nge epi pei kan poru nip nind. Pe enim yi ku, kupenjing noł ełmin oł ei enim yi ku ełmin.”

Enim Nge Erinjing Ei Seisen

³⁹ Wumb ei ek ni orung kindik yi ninjing, “Sin nge kupenjpin Eiparam,” pa ninjing. Pe Jiisas nga ek nipi, ngopu yi nim, “Pe enim Eiparam kupenjing noł mołmun; ba enim Eiparam elim oł ei mił enim enanmin, mon!” pa nim.

⁴⁰ “Na ek keimi nip enim ngunj ei, na Gos nirim ek ei piip kin, nip enim ngunj; ba pe enim na to kundmun, ninmin. Ba Eiparam eim oł yi nge eneririm, mon.

⁴¹ Enim kupenjing noł ełmin oł ei enmin.” Yi neng kin wumb ek nik, eim ngok yi ninjing, “Mon, sin kupenjpin

endeim mołum ei Gos. Sin eim nge kupam noł mendpil mołpun si kindinmin,” pa ni yi ninjing.

⁴² Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Keimi, Gos ei enim kupenjing pim kin, enim kapli na noman ngungii. Nimbił erang, na Gos kin ouni mołup kin onj. Na nam noman ełe onenj mon! Gos na pui nip kindang kin, na onj.

⁴³ Nimbił erang enim na nge ek ei pii kun enanmin? Pułe yi mił pałim, enim na ek ei piinermin ni piinmin.

⁴⁴ Enim kupenjing ei Seisen nge kupam noł mołmun. Pe enim kupenjing nge noman ełe, ekii sik, dinga puk mołmun. Wu ei ok wumb to kondulum oł yi erpi kin, eim oł kun mendpil pałim ei ekii sinerim mon. Nimbił erang, oł kun ei eim kin pinerim mon. Eim ek kend topu nipi, ek kun mił nilim. Eim ek kend nge puł wu, ei eim mendpil mołum,” pa nim.

⁴⁵ “Ba na ek mendpil ei kun nip enim ngond. Nimbił erang enim na ek ei ekii sinanmin?

⁴⁶ Enim mołmun konu tuk ełe wu endeim angpi kin, na oł kis kun pinerim mił ei en pa yi nimba min? Mon pim kin, na ek mendpil kun pim ek ei ninj. Ba nimbił erang, enim na nind ek ei pii gii ninanmin?

⁴⁷ Gos nge kingam noł ei, Gos nge ek pei ei piilmin. Enim Gos nge kingam noł

molalmin mon! Nimbił erang enim Gos nge ek ei piinalmin mon.

Eiparam Tonu Oneririm Kunum Ei Jiisas Kumb Ok Multum

⁴⁸ Jura wumb ek dinga nik, orung kindik yi ninjing, "Sin nim Sameriya konu ele wu pa nilmin. Nim gui kis endi nim kin molum, pa nilmin. Ei keimi mendpił, min mon?"

⁴⁹ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na gui kis endi na kin mulalim mon. Na nam Arnan nge embe ambil tonu kindil ei, enim na embe ei to mani kindinmin," pa yi nim.

⁵⁰ "Na nam embe ei, tonu ba ni, kongun ei enand mon. Wu endi na nge embe ambil tonu kindmbii ni piinim ei, eim wumb kos piipi, kun erpi, mok tumba. Eim na kin kun ermba ku.

⁵¹ Keimi mendpił, na enim kanip nind. Wumb endi na ek ei ekii simba wu ei, eim kulermba; ba kunum kunum konj mulmba," pa yi nim.

⁵² Jura wumb ek yi ninjing, "Pe eim nim piinmin nim gui kis endi molum. Eiparam mulum wu ei kulum; nga ek ni tor kindilim wumb tonu onjung ei, kulnjung ku. Pe akip nim yi nin, 'Wumb endi na ek ei, ekii simba wumb ei, kularpi kin, konj kunum kunum mulmba,' pa nin.

⁵³ Nimbił ol en? Nim Eiparam sin nge kupenjpin ei, nim to mani kindkin nin min? Eiparam eim kulum, nga ek ni tor kindilim wumb tonu ok, wumb ei kulnjung

ku. Pe ninim wumb nii mil tonu onjii en?"

⁵⁴ Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Na nam embe ambil tonu kindmbii ei, epi wii mil pimba. Ba nam nge Arnan eim na embe ei ambil tonu mendpił kindnim. Pe en enim yi nilmin, 'Sin nge Gos' nilmin.

⁵⁵ Ba enim eim piinanmin. Na nam eim piip mol. Pe na nam eim kinal, nimbił ei, enim ek kend tok nilmin mil, yi nimbił. Ei mon! Na nam eim piipi poru nipi kin, eim ek kun ei ekii sind.

⁵⁶ Enim nge kupenjning Eiparam ei eim na mani mei ele ombii kunum ei kenmbii ni, ka piipi mulum ei, eim kanpi kin, eim noman ka seng molum."

⁵⁷ Nga Jura wumb ek nik, Jiisas ngok, yi ninjing, "Nim wu gal kangki wu molun. Pe nim Eiparam er ken mil nenj?"

⁵⁸ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Ok Eiparam eim tonu oneririm kunum ei, na muls."

⁵⁹ Yi neng kin, wumb kom ku sik, eim tumun nik enjing. Ba Jiisas eim koi erpi kin, men tołmun ngii owundu si kindpi anda pupu pum.

9

Ningil Tumbun Mulum Wu Endi Ek Pol Tonum

¹ Jiisas eim andpi pupu kin, kenim ni, wu endi ningil tumbun mulum wu endi mulum. Wu ei, kangil

kembis mam kirim ele tor orum ei, yi er pirim.

² Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu yi ninjing, "Ek emb to ngolun wu. Pe wu ei, eim ol kis erim min, eim arim mam tel ol kis enjngil min?"

³ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Wu ei eim ol kis erim kin, nga eim arim mam tel ol kis enjngil pule ei mon. Ba Gos eim kongun erpi, dinga owundu yi erang kin, eim nge pule wu ei kin tor wang kin, wumb keningii nipi, wu ei kin tonu om.

⁴ Pe mendpil ei, eni kunum mil ka salim ele, sinim Gos kongun ermin. Eim na kongun ele kindang kin, na onj. Gos eim nge kunum poru nimba kunum ei, epin mendpil mil mulmba kunum ei sinim kongun endi kapli enermba mon.

⁵ Pe na ya mei ele mol ei, na mei wumb nge noman tuk ele tilang mol."

⁶ Jii Jiisas eim ek yi nipi, jipambil topu, mani mei el kindpi kin, mei kin jipambil dangindpi sipi, nol oi mil, wu ningil ele pendim.

⁷ Pendpi eim yi nim, "Nim pukun, nol gopu Sailom ele was enjii!" nim. Sailom ei sinim pule yi nimin, 'Eim kindang pum.' Pupu, nol ele was erpi, orung opu, ningil ka seng kin, kenim.

⁸ Wumb eim konu ende wumb ni, ok eim kanik wumb ni, "Wu ei ok molpu kin, wumb ku ni epi ngei nipi, molulum wu ei min?" Wumb eim ka mulang kin,

kanik ek yi ninjing.

⁹ Ba wumb kombur yi ninjing, "Wu ei mendpil," pa ninjing. Nga wumb kombur yi ninjing, "Mon, wu ei mil, wu endi molum," pa ninjing. "Ba wu ei, wu eipi." Pe wu ei, eim molpu kin, yi nim, "Ei na ya mol," pa nim.

¹⁰ Yi neng kin, wumb ek nik ngok, yi ninjing, "Nim ningil ei opu, ka erim mil nenj?"

¹¹ Pe eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Wu ei, Jiisas nilmin wu ni, eim mei kin nol eningii erpi sipi, na ningil ele pendpi kin, yi nim, 'Nim pukun, nol gop 'Sailom ele,' was enjii!' Neng kin, na pup, was erip, nam ningil ei, ka seng kin, epi kenj," pa nim.

¹² Wumb wu ei kii sinjing, "Pe wu jili pum?" Wu ni yi nim, "Na kinenj," pa nim.

¹³ Pe wumb wu ei ok ningil tumbun multum ni, lo ek pilmin wumb muljung konu ele sipnjing.

¹⁴ Kunum ei, kor owundu kunum Jiisas nol oi sipi kin, wu ei kin yi erpi kin, ningil tumbun mulum ei, er ka erim.

¹⁵ Lo ek ekii silmin wumb nga wu ei kii sinjing, "Nim ningil ei opu, ka erim mil nenj?" Wu ni ek nipi, orung kindpi yi nim, "Eim nol oi sipi kin, na ningil ele pindang kin, na pup was eramb kin, na ningil ei tilang erim."

¹⁶ Pe lo ek pilmin wumb ek yi ninjing, "Gos wu ei kindang onerim; eim kor owundu kunum ei eim

piinanim min? Eim kor owundu ei lo ek piilim min mon?" Ba wumb kombur ek yi ninjing, "Oł kis elim wu ei, jep oł ei ermiba mił nenj?" Wumb en enim ek yi nik, en enim eipi eipi puk, tılap tał mił molk kin, ek yi ninjing.

17 Nik kin, nga wu ningil tumbun mułum wu ei, kii sik yi ninjing, "Pe nim wu ningil er ka erim wu ei, eim embe er sin mił nenj?" Wu ei, ek yi nim, "Ei wu ek ni tor kindilim wu endi Gos kindim wu," pa nim.

18 Keimi, ok wu ei, eim ningil tumbun multum; ba pe, eim ningil ei pirek neng kenim. Ba Jura wumb oł ełe pii gii ninenjing. Pe wu ningil opu, ka pum wu ei, eim arim mam noł wii tunjung.

19 Wii tok kin, wumb ek nik, wu amb tał kii sinjing, "Wu ei ełip nge kingenjingil min? Mam mengrim kunum ei, wu ei eim ningil tumbun multum pa ninmbil. Ba pe, nimbil erang eim ningil ka seng kin, epi kan kun enim?" Nik yi ninjing.

20 Arim mam teł, ek yi ni orung kindinjingil. "Sił piinmbil ei mam mengrim kunum ei, eim ningil tumbun moł pirim ei, sił piinmbil.

21 Ba pe, eim ningil ei ka seng kin, epi kanpi enim ei, sił pii poł tunanmbil. Wumb endi ni, eim ningil ei er ka erim ei, sił pii kun enanmbil ku. Eim wu dinga mołum ei, eim kapli enim kii sik pi-

ingii."

22 Wu ei nge arim mam teł, Jura wumb kin mund mong erkił yi ninjingil. Nimbil erang Jura wumb owundu ek yi mił ni pendnjing wu ei, Jiisas ei Krais Gos kindang wu ei om nimba wumb ei, men tołmun ngii ełe, to anda kindngii nik pendnjing.

23 Pe arim mam teł, ek pułe nikił yi ninjingil, "Eim wu dinga mołum ei eim kii sik piyei!" ninjingil.

24 Pe nga wumb ek nga nik kin, wu ei ok ningil tumbun multum wu ni, wii tok, se orung sik yi ninjing, "Gos eim jep oł ei erim. Nim Gos nge embe tonu kindkin, ek keimi ninjii. Sin piinmin wu ei, oł kis elim wu."

25 Wumb ek yi nengin kin, wu ningil ka mułum wu ni ek yi nim, "Na ningil er ka erim wu ei, oł kis elim wu min, ei na pii kun enand, mon! Ba epi endi na piind ei, na ok ningil tumbun multum; ba pe tılang erang kin, kanip ei piind," pa nim.

26 Neng kin, wumb yi kii sinjing, "Eim nim kin, nimbil oł erpi kin, nim ningil ei er ka erim?"

27 Wu ni ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, "Na enim ok kanip ninj ei, enim piinenjing min? Nimbil erang nga piimin, ninmin? Pe enim wu ei kin ekii singii nge ninmin, min?"

28 Pe Jura wumb ek kis nik, orung kindik yi ninjing, "Nim eim nge ekii sin; ba sin Moses kin ekii sinjpin

mołmun.

²⁹ Sinim piinmin ei, Gos ek nipi, Moses ngurum. Ba wu ei, konu jiki tonu om? Ei sin piinanmin!" pa ninjing.

³⁰ Yi nengin kin, wu ningil ka mułum wu ni yi nim, "Ei ol endi eipi mił, owundu endi tonu om ei, enim piinanmin. Piinarik kin, konu jiki wu ei tonu om; ba nam ningil ei erang opu, ka mułum ei pi-ind," pa nim.

³¹ Nga nipi yi nim, "Sinim piinmin ei, Gos wumb ol kis erik enmin, wumb ei ninmin ek ei, Gos piinanim mon. Ba wumb Gos kin men tok erik kin, Gos ol keimi palim mił ekii sik enmin ei, en enim ek ningii ei Gos eim piilim.

³² Am kumb ok mendpił, wu amb endi kangi endi mingang ningil tumbun multum ei, wu endi opu, ei er ka eririm nengin kin, sin pinałmin ei nge ek pol.

³³ Pe Gos ei kindnelang kin, eim ol yi nge endi enelang mon!"

³⁴ Lo ek piilmin wumb ek dinga nik, wu ei ngok yi ninjing, "Nim manim nim mengim ei, ol kis enjing konu ele nim molkun, okun tonu on. Ei nim ol kis wu mendpił molkun kin, nga sin kin ek emb tokun, man mił ngunjii en min?" Wumb ek yi nik, eim men tołmun ngii owundu to tor kindnjing.

Noman Tuk Ele Jiisas Nge Tilang Ei Pinalim Mon

³⁵ Jiisas eim piim ni, wu ei to anda kindmin nengin kin, eim pupu, wu ei kan sim.

Kan sipi yi nim, "Nim Gos kindang opu, mei wu telim ei kin pii gii nin, min mon?"

³⁶ Pe wu ei ek nipi, orung kindpi yi nim, "Wu Owundu, Gos kindang opu, mei wu telim ei, wu nii? Nim na kan nen kin, pii gii nimbii," nim.

³⁷ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Nim eim kan poru nin ei, pe nim kin, ek tang mołum wu ei," pa nim.

³⁸ Wu ei yi nim, "Owundu, na nim kin pii gii nind!" Nipi, mani mei ele mołpu kin, Jiisas kin men topu erim.

³⁹ Jiisas eim ek yi nim, "Na mani mei ele op, wumb mok tumbii nge onj. Wumb Gos ek pii pol tunenjing kin, wumb ei ningil tumbun mił mułang mułngii wumb ei, nga ka seng kin, tilang mendpił erang kin, kanik pii pol tungii. Ba wumb ningil pe ka seng kin, ka nik, pii pol tonmun ni, wumb ei piik, nga ningil tumbun mił mułangin kin, tilang mendpił kanik kin, pii pol tunanmin, mon."

⁴⁰ Pe lo ek piilmin wu kombur ele mandi molk, Jiisas nim ek ei piinjing. Piik yi ninjing, "Sin yi ku, sin ningil ele tumbun mił mułang mołpun kin, Gos ek pii pol tunanmin, nin min?" a yi ninjing.

⁴¹ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Enim ningil ei tumbun mił mulelang kin, enim kin Gos ek ei pii pol tunarik kin, enim ol kis endi enenelangin mon. Ba en enim yi nilmin, 'Sin ningil

ei, tilang mendpił enim,' yi nilmin ele nge, enim kin ol kis ei mołum," pa nim.

10

Kung Siipsiip Nge Kung Gui Ei Nge Ek Ekin

1 "Ek keimi mendpił na enim kanip nind. Wumb endi, kung siipsiip nge kung gui ondu ele, tuk punermba mon; ba wu endi, konu eipi orung opu, kung gui to tangindpi tuk olum ei, wu epi waning wu opu, kung siipsiip sipi yi elim.

2-3 Ba wu endi kung siipsiip kung gui ondu ele, tuk pulum wu ei, kung es tołum wu mołum. Kung gui ondu ele, tep mołpu elim wu ei, eim kung gui ondu aki tang kin, kung siipsiip ombu, eim ek tangilim ei piłmin. Nga eim kung siipsiip pei embe sipi sipi elim wu ei, kung siipsiip kung gui anda silim.

4 Eim kung siipsiip ombu pei anda sipi, poru nipi kin, wu ei opu kumb se pang kin, kung siipsiip ombu, eim ek ei piik kin, eim pulum konu ele, kung siipsiip ekii sik pulmun.

5 Wumb eipi endi kin, ekii sinałmin mon. Kung siipsiip en enim tungu elmin. Nimbil erang kung siipsiip wumb eipi ek ei piinałmin mon."

6 Jiisas eim ek ekin ei nipi ngum; ba wumb eim nim ek ei, pule pii pol tunenjing, mon!

Jiisas Wumb Kung Siipsiip Mił Tep Ka Elim

7 Nga Jiisas ek nipi yi nim, "Keimi mendpił, na enim kanip nind. Na nam kung siipsiip kung gui ondu mił moł," pa yi nim.

8 "Wumb pei ok, kumb se onjung wumb ei, ek kend tok, epi waning sik elmin wumb mił onjung. Ba wumb Gos nge kung siipsiip mił mulnjung wumb ei, en enim ek kend tok elmin; wu ombu nge ek piinenjing mon.

9 Na nam ngii ondu mił moł. Wumb endi na kin pii gii nim kin, ngii ondu ele, opu tuk ba wumb ei Gos eim sipi orung simba. Na nge wumb ei, kung siipsiip mił tep er mulmbii ni, pupu anda opu, kuni ka wii sipi nopu ermba ei, yi mił ku, na wumb kuni nin, epi kanim kanim pei ngumbii.

10 Epi waning wumb ei, epi eipi endi simba nge onalim mon! Ba kung siipsiip ei, to konduk kin waning sik erngii nge piik olmun. Ba na mei mani op, wumb pei noman konj singii nge onj. Wumb noman konj wii mendpił sinjing kin, en enim noman ka wii peng piingii.

11 Na kung siipsiip nge tep wu ka moł. Kung siipsiip tel ka er mołulum wu ei, eim kolpu kin, kung siipsiip ombu paki tumba. Jiisas eim kolpu kin, wumb paki tumba ei piipi kin, ek yi mił nipi wumb ngum.

12 Wu endi ku simba nge piipi ni kongun erpi kin, kung siipsiip es tołum wu ei,

kung siipsiip tep wu ka mularpi kin, kung siipsiip nge ernjing mił mularpi elim wu ei, eim mołpu kanilim ni, owu simbii endi ołum ei, eim kung siipsiip ombu si kindpi kin, tungu pułum. Pang kin, owu simbii ei opu, kung siipsiip nopu, to eipi eipi kindpi yi elim.

13 Nimbił erang wu ku kongun elim wu erpi kin, kung siipsiip ombu piinalim mon; eim kung siipsiip si kindpi kin, pułum.

14-15 Na kung siipsiip nge tep wu ka wii moł. Na nam kung siipsiip ombu piyamb kin, nga kung siipsiip ombu na piilmin ku. Ei yi mił, na nge Arnan ei, na piilim. Nga na eim piil ku. Piip kin, nam nge ngenj ełe kołup kin, kung siipsiip ombu paki tumbii.

16 Na nge kung siipsiip eipi kombur mołmun ku. Ei ya ełe nge kung gui tuk ełe mulalmin. Kung siipsiip ei ya ełe tu wamb kin, nam ek ei piingii ku. Ei kung siipsiip tilap endeim mendpił mułangin kin, nga kung siipsiip tep wu endeim mendpił mołup kin, tep ermbii.

17 “Na nge Arnan eim, na noman ngum ei, pułe yi pałim. Na nam noman konj ei, si kindamb kin, wumb to kundangin kin, nga angip, tonu op, konj mułmbii,” pa nim.

18 “Wumb endi, na noman konj ei, sinermba mon. Na nam nge dinga ełe, nam noman konj ei, wak to kindip kin, nga nam nge dinga ełe

nam noman konj ei eipi orung simbii kongun ei, na nge Arnan nipi ek ei na ngum,” pa nim.

19 Jura wumb ei, ek ei piik kin, wumb ok eipi eipi puk, tilap eipi eipi mił muljung.

20 Wumb pei molk yi ninjing, “Wu ei, eim gui kis tuk mołum! Mułang kin, eim noman wulu pang kin, ek eipi eipi ninim. Nimbił erang, enim eim nge ek piinmin?” yi ninjing.

21 Nga wumb kombur yi ninjing, “Ek ei, gui kis nge ek mon. Pe gui kis ei pim kin, wu ningił tumbun mułum ei, kapli er ka er kindnermba mon; ba eim wu ei er ka erim,” pa ninjing.

Jura Wumb Jiisas Kin Bul Ngok, Opu Orung Enjing

22 Men tołmun ngii ei ombu aki tok, kor owundu kunum ka ei tonu wang kin, wumb pei Jerusalem konu ełe punjung. Puk kunum ełe konu jii nirim kunum ełe pirim.

23 Men tołmun ngii andaring ond pos olt konu ełe ‘Solomon nge ngii tika,’ yi niłmin konu ełe, Jiisas eim andpi pupu, andaring ngii ełe endim.

24 Endang kin, Jura wumb ok eim si pok erik, eim kanik yi ninjing, “Kunum nimerii nim ek nen kin, sin noman tał tonum? Pe nim Gos kindang mei mani wu Kraiss pin kin, ek ni tor kindan kin, sin piimin,” pa ninjing.

25 Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na enim kanip ninj; ba enim na pii gii ninanmin. Na kongun pei Arnan nge noman dinga eġe, kongun end ei, nam nge embe eġe andan tum kongun ei tonu onum.

26 Ba enim kung siipsiip na nge tiġap ende mon pim kin, enim na kin pii gii ninanmin.

27 Nam nge kung siipsiip ombu, nam ek niġ ei piilmin. Nga nam en enim piil. Nga en enim na niġ ek ei ekii siġmin ku.

28 Yi erangin kin, na en enim noman konj sik, kunum kunum muġngii nge ngoġ ei, en enim am punerngii mon! Nga wumb endi na angil eġe, kung siipsiip ombu sipnerngii, mon ku!

29 Na nge Arnan ei, wumb ei kung siipsiip miġ sipi kin, na ngum. Na Arnan eim nge noman dinga ei, epi pei to mani kindiġim. Na nge Arnan angil eġe, wumb endi, na wumb ei, si tor sinermba mon.

30 Na Arnan kin sik ende mendpiġ.”

31 Jura wumb kom ku nga sik, eim tungii nge enjing.

32 Jiisas eim ek nipi, yi nim, “Na nge Arnan kongun ei na ngang kin, enim kin kunum pei andan tunj. Enim kongun nipe kongun na end ei ni piik kin, enim na tungii nge enmin?”

33 Jura wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, “Sin kongun ka endi en nipin kin, nim kom ku tumun

enanmin. Ba nim Gos kin ek buġ ambilin ni tumun nge enmin. Nim wu wii molkun kin, ‘Nam Gos moġ, nin,’ pa ninjing.

34-35 Nga Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Wumb ombu ok, Gos nge ek ei en enim piinjing. Gos eim ek nirim miġ ei ngurum. ‘En enim gos,’ nim. Pe Gos nge ek ka ei am punermba mon! Nimbiġ erang ninmin? Enim nge lo ek ei Gos yi miġ ninim. Na enim kanip ninj ei, enim Gos miġ moġmun.

36 Ba na Arnan Gos eim na kindang, na ya mei eġe mani onj. Pe na ek yi nind, ‘Na Gos nge kingam,’ pa yi nind. Pe nimbiġ erang, enim yi ninmin, ‘Nim Gos kin ek buġ ambilin,’ ninmin?

37-38 Pe na nam nge Arnan Gos nge kongun enenj kin, enim na ek ei pii gii ninerngii. Ba na Arnan Gos, eim nge kongun ei na end. Pe enim na ek ei pii gii ninerngii pim kin, na nipe kongun enj ei piik kin, enim pii gii nei! Nik kin, en enim noman pimba miġ, ei piingii. Na Arnan ei, eim na kin muġang, nga na eim kin moġ,” pa nim.

39 Nga wumb Jiisas ambil gii nik, kan ngumun nik enjing; ba eim opu, tor pupu am pum.

40 Jiisas eim am pupu, noġ Joran konu eġe Jon ok wumb noġ pendpi erim konu eġe tor pupu, konu eġe muġum.

41 Muġang kin, wumb eim muġum konu eġe wumb pei onjung. Ok kin, en enim ek yi

ninjing, “Keimi, Jon eim jep oł endi enerim. Ba Jon eim wu ei nge nipi kin, ek pei nim ek ei keimi mendpił palim,” pa yi ninjing.

⁴² Pe konu orung ełe wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing.

11

Lasaras Kulum Poru Nim

¹ Wu endi ening owundu tang pim wu ei, eim embe Lasaras. Eim Besanii konu ełe pim. Besanii konu ełe, eim nge aim tał Mariya kin angim Masa teł mulnjunguł ku.

² Amb Mariya ei eim kopung mur ka wii tołum epi ei sipipi, Jiisas simb ełe, kopung ka wii kindpi kin, nga eim peng enjin ei sipi, Jiisas simb ełe kil ngum. Ngopu, yi enim amb ei, eim aim Lasaras ei, eim ening owundu tang pim.

³ Peng kin, eim aim tał ek nikił, Jiisas mułum konu ełe kindinjingił. Kindkił, ek yi ninjingił, “Owundu, nim noman ngołum wu ni, eim ening owundu tang palim,” ninjingił.

⁴ Pe Jiisas ek ei piipi kin, yi mił nim, “Ening ei eim kulmba ening mon! Ening ei, Gos nge embe ambil tonu kindmba nge erim. Nga Gos nge kingam ei, na embe ambil tonu kindmba erim ku.”

⁵⁻⁶ Jiisas eim Masa kin, Mariya kin, Lasaras ni, wumb kei noman ngołum. Jiisas eim mołpu piim ni, Lasaras ening owundu tang palim, nengin kin, Jiisas eim

kunum tał nga mułum konu ełe enj mułum.

⁷ Nga ekii se Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu kanpi nim, “Sinim Jura konu ełe orung pamin!” nim.

⁸ Pe Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu yi ninjing, “Ek emb to ngołun wu! Pe mendpił, Jura wumb nim ku tumun nik enjing ei pi-inarkin kin, nga konu ełe bii, nin min?”

⁹⁻¹⁰ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Konu eni tonum kunum ei, wumb kongun elmin. Pe wu endi, konu eni pim kunum ei, andlam ei bok tunalim. Nimbił erang, konu eni topu mei ełe tilang erang kin, kanpi andilim. Pe na kin yi mił ku; akip eni tonum kunum ełe, na kongun poru ninanim. Na kunum kulmbii nge kunum ei tonu onanim. Ba nga wumb endi, konu emii palikim kunum ełe, andlam andilim ei, bok tołum. Nimbił erang, tilang endi, eim kin paki tang kin, andlam andnalim mon. Ba na kulmbii kunum ei tonu onenim kin, na kapli endmbii.

¹¹ Jiisas eim yi nipi kin, nga yi nim, “Sinim nge wu puł Lasaras eim or pim kin, pe na to konj kindmbii nge bii end,” pa nim.

¹² Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu yi ninjing, “Owundu, pe wu ei eim or pim kin, eim nga kapli mulmba,” ninjing.

¹³ Jiisas eim Lasaras kol-

tum ni piipi, nirim ek ei nim: ba eim ekii silmin wu ombu, en enim yi piinjing. Lasaras eim or mendpił peng ninim ni, yi piinjing.

¹⁴ Ba pe Jiisas eim ek yi nipi, wu ombu ngopu yi nim, "Lasaras eim kulum ei, na enim kin ek ekin top ninj ei, enim eim or palim," ni ninjing.

¹⁵ Na enim kin ka piip kin kunum ele, Lasaras kulum kunum ei, na eim ngii konu ele sikir punenj. Nimbil erang, akip enim na kin pii gii dinga nga ningii. Ba pe sinim eim kin bin," pa nim.

¹⁶ Tomas embe endi, 'Dirimas,' nilmin ei, eim ek yi nim. "Sinim eim kin ouni kulmun nge pamin!" nim.

Wumb Angk Konj Pungii Ni, Wumb Noman Konj Sik Erngii Ei Jiisas Nge Pul Wu

¹⁷ Pe Jiisas eim pupu, Besanii konu ele tor pupu kin, piim ni, Lasaras eim kulum. Kulang kin, tukpu tunjung ei, kunum kapił kapli, o pum ni piim.

¹⁸ Besanii konu ei Jerusalem konu ele owundu mandi mił sim.

¹⁹ Pe wumb pei ok, Mariya kin Masa tel enginjngil kulum ei, ke nik ni, kaimb mulmun nik, tep to molmun nik onjung.

²⁰ Amb Masa piim ni, Jiisas onum nengin kin, eim pupu, andlam ele kan simbii nipi pum. Ba Mariya eim ngii konu ele enj mulum.

²¹ Amb Masa pupu kin, Jiisas kanpi yi nim, "Owundu,

nim ok ya ele mululan kin, na einan ei kulelang.

²² Nga pe na piind ku, pe nim Gos kin epi endi simbii ni, prei enjii ei, eim kapli nim ngumba."

²³ Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, "Pe nim ainim ei nge angpi kin, konj ba," pa nim.

²⁴ Neng kin, Masa ek nipi, Jiisas kin yi nim, "Na piind, eim Gos kunum ei poru nimba ele angpi kin, nga konj tonu omba," ni piipi, yi nim.

²⁵ Jiisas ek nipi, eim ngopu yi nim, "Angk kin, tonu ongii ol ei nin, nga noman konj sik elmin ei, pule na. Pe wumb endi na kin pii gii nim kin, eim ngenj ele kulang kin, eim noman tuk kulermba mon! Nga tonu opu, noman konj kunum kunum mulmba.

²⁶ Wumb pei konj molk, na kin pii gii ningii wumb ei, am punerngii mon. En enim noman konj ei sik kin, kunum kunum mulngii ei, nim pii gii nin, min mon?"

²⁷ Masa Jiisas kanpi yi nim, "Owundu, na nim kin pii gii nind. Nim Kraiss, nim Gos nge kingam. Gos ok ek nipi kin, nim mei konu ele kindmbii nirim ei, nim mendpił!" pa nim.

Jiisas Eim Ke Nim

²⁸ Masa eim ek yi nipi pendpi kin, eim pupu, angim Mariya kanpi nim, "Ek emb to ngopu elim wu ei, opu molpu kin, 'Nim oi! ninim,'" pa nim. Nipi kin, eim angim Mariya kanpi ek endi nipi ngum.

²⁹ Mariya ek ei piipi, sikir pupu Jiisas mułum konu ełe tor pum.

³⁰ Pe Jiisas Besanii konu ełe tor onerim mon; ba Masa pupu eim kan seng kin, ek tangkił enjngił konu ełe enj mułum.

³¹ Pe Jura wumb ok Mariya kin kaimb er mulnjung wumb ei, kenjing ni, Mariya eim sikir angpi kin, anda pum. Pe aim pendnjing konu ełe ke nipi ermba punum ni piik, wumb eim pum konu ełe, ekii sik anda punjung.

³² Amb Mariya opu, Jiisas mułum konu ełe tor opu, Jiisas kenim. Kanpi opu, Jiisas simb ełe mani pupu, pepi yi nim, "Owundu, nim ya mułulan kin, na einan ei kulenenelang mon!"

³³ Yi nipi kin, eim ke nim ei, Jiisas kenim. Nga wumb eim kin onjung wumb ei, ke ninjing ku. Pe Jiisas eim kaimb sipi kin, noman ełe embin to piim.

³⁴ Piipi kin, Jiisas eim yi nim, "Enim eim sipik, konu jiki orung pendnjing?" Wumb yi ninjing, "Owundu, nim ya okun, kenjii!"

³⁵ Pe Jiisas eim ke nim.

³⁶ Pe Jura wumb eim ke nim ei, kanik yi ninjing, "Jiisas eim wu ei noman ngołum ei, piipi kin, ke ninim," ninjing.

³⁷ Ba Jura wumb kombur ek yi ninjing, "Jiisas eim wu endi ningił tumbun mułum ei, eim er ka erim. Pe wu kułum ei, Jiisas elang kin wu ei kapli kulelang.

Jiisas Lasaras Nga Er Konj Sim

³⁸ Jiisas eim noman ełe embin peng piipi kin, eim tukpu to pendnjing konu ełe om. Pe Lasaras tukpu to pendnjing ei, kom ku owundu endi ełe, tunduk tuk puk. Nga ku endi sik kin, tukpu ei ondu nguk.

³⁹ Pe Jiisas eim yi nim, "Enim kom ku owundu ei aki tei!" nim. Wu kułum wu ei, eim aim Masa mołpu kin, yi nim, "Owundu, wu ei kułum kunum kapli kapli poru nim ei, eim kumun ngonum," pa nim.

⁴⁰ Jiisas ek nipi, Masa ngopu yi nim, "Nim nimbil oł enim? Na ok nim kanip ninj ei, nim pii gii nin pim kin, kapli Gos nge noman dinga owundu ei kenjii."

⁴¹⁻⁴² Pe wumb ku ei tukpu ełe si kindnjing. Pe Jiisas eim kan epin konu ełe tonu kanpi yi nim, "Arnan, nim na prei end ei, nim piin. Kapli na nim kin ka piip ngond. Na piind ei, kunum kunum nim na prei ełe ei piilin. Ba pe wumb ya ełe na kin ouni mołmun wumb ei na nim kin nind. Pe wumb yi piingii ei, nim na kindan onj ni piik wumb ei, na kin pii gii ningii," pa nim.

⁴³ Jiisas eim ek yi nipi kin, eim wii dinga topu yi nim, "Lasaras, nim si kindkin anda wa!" nim.

⁴⁴ Pe wu kułii ei, angpi kin, anda om. Eim kultum kunum, kan simb angil ełe, kan to pendik mił ni, alap kumb ełe peng to pendik mił ni, kun om. Pe Jiisas ek yi nim, "Eim alap ngenj ełe

pa'im ei, si kindangin kin, pangli!" pa nim.

Wumb Peng Pim Wumb Ek Nik Piik Kin, Jiisas To Kundmun Ninjing.

(Masyu 26:1-5, Mak 14:1-2, Luk 22:1-2)

⁴⁵ Pe Jura wumb kombur ok, Mariya kin ke nik mułmun wumb ei, Jiisas jep oł owundu erang kanik kin, eim kin pii gii ninjing.

⁴⁶ Ba wumb kombur en enim puk kin, lo ek piik ekii silmin wumb mulnjung konu ełe puk kin, Jiisas eim oł yi erim mił ei, kanik ninjing.

⁴⁷ Yi nengin kin, kułmał kałilmin wu ni, lo ek ei ekii sik elmin wu ni puk kin, kaunsil kanik nik kin, kułou tunjung. Tok yi ninjing, "Wu ei, epi jep oł kanim kanim enim ei, er ermin mił nenj?" yi ninjing.

⁴⁸ "Pe sinim kan wiik tamin kin, oł yi nge erpi pang kin, wumb pei eim kin pii gii ningii ei, nga Rom opu elmin wumb ok, sinim men tołmun ngii owundu ni, sinim Jura wumb tilap ei, to kis erngii, ei mon!"

⁴⁹ Wumb mulnjung konu tuk ełe, wu endi mułum wu ei, embe Kaiyapas. Wu ei, eim kułmał kałilmin ei, eim tep mułum kunum. Pe eim ek yi nim, "Enim noman ełe epi endi to piik kin, enanmin mon," pa nim.

⁵⁰ "Enim yi to piinerngii mon. Wu endeim kułmba wu ei, eim wumb pei paki tumba ei ka. Mon pim kin, sinim Jura wumb tilap pei, Rom

opu ond wumb ok, sinim pei to kundngii," pa nim.

⁵¹ Eim noman ełe piim mił, ei piipi kin, ngunerim mon. Eim kułmał kałilim owundu kongun tep ermba nik kin, ei kung ngii ełe ermba. Ba Gos yi erang kin, eim oł ekii se tonu omba ni piipi nilim wu yi nim. 'Jiisas eim kołpu kin, Jura wumb pei paki tumba,' ni yi nim.

⁵² Jiisas kołpu kin, Jura wumb mendpił paki tunermba mon. Gos nge kingam noł konu orung orung pei mołmun ei kin, pei kołpu kin, Gos nge wumb pei sipi kin, tilap endeim mendpił kindmba.

⁵³ Pe Jura noman pim wumb ei, kunum ełe ni piik kin, Jiisas eim to kundmun ni piik enjing.

⁵⁴ Yi mił nengin kin, Jiisas nga tuk Jura wumb kułou tok erik kin, konu peni ełe endnerim. Pe eim konu ełe si kindpi kin, am pupu, wumb mulenjing konu ełe orung mandi mił, sim konu owundu ełe mułum. Pe eim mułum konu ei embe 'Epriyam.' Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu kin puk ełe, ouni mulnjung.

⁵⁵ Jura wumb kor owundu kuni 'Pasopa' nołmun kunum ei, mandi erim. Pe 'Pasopa' kunum ei, mandi erang kin, wumb konu orung eipi eipi wumb ei, Jerusalem konu owundu ełe tonu puk kin, en enim noman ełe kil ngumun ni, oł ei pii kun erik kin, Moses lo ek nilim mił, yi kun

erngii nge punjung.

⁵⁶ Pe wumb pei, Jiisas kurngii enjing. Wumb en enim men tołmun ngii nirikring ełe angk molk, yi ninjing, "Enim er piinmin mił nenj? Eim pe kuni owundu 'Pasopa' ei, kanpi ermba nge omba, min mon?"

⁵⁷ Jura wumb kułmał kałiłmin wu owundu ombu ni, lo ek piilmin wumb ni, ek ni piik enjing, "Wumb kii semin, eim jili mołum ei piipin kin, pe eim kan ngumun," pa yi ninjing.

12

Amb Mariya Kopung Ka Wii Tołum Ei Jiisas Simb Ełe Kindim

(Masyu 26:6-13, Mak 14:3-9)

¹ Kunum angil orung nga endeim mił molk, kor owundu kuni 'Pasopa' nungii ei, tonu omba pim. Pe kunum ełe, Jiisas eim Besanii konu ełe Lasaras nge konu ełe wu ei, Jiisas eim tukpu to pendnjing ei, Jiisas er konj nge sim wu ngii konu ełe pum.

² Besanii konu ełe wumb Jiisas nge kuni er sinjing sim. Amb Masa eim kuni onguł erim. Nga Lasaras eim Jiisas kin kuni nunjung wumb ei kin, onni mulnjung.

³ Pe amb Mariya eim ku owundu top erpi sim kopung ka ming owundu mił endi ei, tu wupu kin, Jiisas nge simb ełe kopung bein topu kin, nga Mariya eim nge peng enjin ei sipi kin, eim simb ełe kil

ngum. Pe kopung muru ka wii tołum ei tuk ngii ełe pei muru ka tołum.

⁴⁻⁵ Ba Jiisas eim kin ekii silim wu ei, embe Juras Eske-rias konu ełe wu ei, ekii se Jiisas opu orung wumb onjung konu ełe nipi ngum wu ei, ek yi nim. "Sinim kopung ka wii tołum ei sikin, wumb eipi ngopun, ku 300 pei mił sipin kin, wumb wii mulnjung wumb ei ku ngopun. Nimbił erang sinim enenjin?" pa nim.

⁶ Ba Juras eim ek yi nim ek ei, wumb wii mołmun wumb ei kin ek keimi ninerim mon. Eim waning ermba nge piipi, yi nim. Eim ku kon ei, eim tep mundang mołpu kin, ku waning nołum.

⁷ Jiisas eim yi nim, "Nim amb kun eran pangli! Ekii se, na tukpu ełe pendngii kunum ei, eim yi ermba," pa nim.

⁸ "Wumb epi sinałim wumb ei, enim kin kunum kunum mołmun. Ba na enim kin, kunum kunum mulał, mon!"

Gos Kułmał Kałiłmin Wumb Lasaras To Kundmun Ninjing

⁹ Jura wumb pei, Jiisas Besanii konu ełe mołum ni piik kin, eim mułum konu ełe onjung. Ok kin, Jiisas mendpił keningii nge onenjing mon. Ok Jiisas eim Lasaras kułum ei, eim er konj sim ei, Lasaras kenmin nik kin, onjung.

¹⁰ Kułmał kalk ełmin wumb owundu ei, Lasaras to kundmun ku, ni piinjing.

11 Nimbil erang, Jura wumb pei Lasaras piik kin, kulma kalk lo ek piik elmin wumb ei kin, si kindik kin, wumb ei Jiisas kin pii gii ninjing.

Jiisas Jerusalem Konu Ele King Mił Tuk Pum

(Masyu 21:1-11, Mak 11:1-11, Luk 19:28-40)

12 Kunum endi nga, wumb tilap owundu ei ok, 'Pasopa,' kunum kor owundu kunum ei ok piinjing ei, Jiisas Jerusalem konu ele omba ni piinjing.

13 Yi piik kin, wumb ei puk kin, ond onguł ni epi sik, andlam ele kui er mulnjung. Molk kin, wumb ei, wii tok yi ninjing: "Pe Gos sin paki tumba! Sinim Owundu Gos eim kindang onum. Eim embe ambil tonu kindmin. Eim sin Esrel wumb nge King!"

14-15 Pe Jiisas kung dongkii wał endi, kan sipi, tonu ele mołpu kin, om. Ei Gos nge ek ka ok pulum ele yi mił nim.

"Saiyon konu owundu ele, wumb mund mong enerei! Pe nga enim nge king ei onum kin, eim kinei! Eim kung dongkii wał peł ele mołpu, onum."

16 Ok Jiisas kin ekii silmin wu ombu, Jiisas eim epi ol erim ei, pii poł tunenjing. Ba ekii se Jiisas epin tonu ele pum, eim tilang owundu ei seng kanik kin, en enim piinjing ni, Gos nge ek kumb ok pulk ele pim ei, kun erang

piinjing. Nga wumb eim kin enjing ol ei piinjing ku.

17 Ok Lasaras kulang paki to pendik kunum ei, wumb pei Jiisas kin molk, Jiisas eim Lasaras tukpu ele wii tang kin, Lasaras angpi opu kin, konj nga multum ele wumb pei, jep ol erang kanik wumb ei, Jiisas eim ol yi eririm pa nik, ek yi ninjing.

18 Wumb pei ei jep ol erpi eririm ei piik enjing wumb ei, puk kin, andlam ele, kुरूk punjung.

19 Pe lo ek piik nik elmin wumb ei, en enim ek nik, piik piik erik kin, yi ninjing. "Pe enim enjing ol ei kapli enanim. Wumb pei en enim eim kin ekii sik punmun."

Griik Wumb Kombur Jiisas Kenmin Ni Piik Kin, Punjung

20 Wumb pei, Jerusalem konu ele tonu puk ei, en enim kor owundu kuni 'Pasopa' ele puk kin, Gos kin men tok ermin ni punjung. Nga Griik wumb kombur ele unni punjung ku.

21 Wumb Griik wumb ei, Pilip kin onjung. Pilip eim Galilii konu ele orung Be-seira konu kembis ele wu. Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, "Wu puł, sin Jiisas kenmin ni piinmin," ninjing.

22 Pe Pilip pupu kin, Endru kanpi ek ei neng kin, pukuł Jiisas kankil yi ninjing.

23 Pe Jiisas eim ek nipi, yi nim, "Gos na kindang mani mei wu telim ei onj. Pe na

tilang owundu simbii kunum ele, mandi enim," pa nim.

24 "Na ek keimi mendpil nip enim ngond. Pe Gos kingam Kraisi ei, eim mani mei ele kindim. Pe Gos nge kingam kindang, eim mani mei ele opu kulelang kin, eim mendpil mululang. Ba Gos kingam mani mei konu ele opu kulmba ei, eim wumb eim kin pii gi ninjing wumb pei, eim sipi orung simba. Ei yi mi ku, kuni mong eim endi mei ele mani kulenlang kin, eim mendpil mulang; ba kuni emb endi mei ele mani kulang kin, kapli ei kuni mong pei simba.

25 Wu endi ngenj ele bun bun kulpu ermba wu ei, eim nge noman opu konj pimba ei, am ba. Ba wu endi, eim ngenj ei mendpil piinarpiki kin, Gos nge ek ekii sipi, eim kongun er mulmba wu ei, eim noman konj sipi kin, kunum kunum konj mulmba ei, eim am punermba mon!

26 Pe wu nii endi, na nge kongun ei erim kin, eim na kin ekii simba wu ei, na mulmbii konu ele, na nge kongun wu ei, eim na kin ouni mulmbu. Pe wu endi, eim na kongun ei ermba wu ei, na nge Arnan eim embe ambil tonu kindmba."

Wu Kingam Ei Wumb Ond Peri Ele Tonu Kundei!

27 "Pe nam noman tuk ele ei, embin tonum. Pe na nip kin, ek nipe ek nimbii? Pe nam Arnan kin yi nimbii, 'Arnan, nim epi embin tui na kin tonu omba enim ei, nim

se! Na ek yi mi ninermbii min? Nimbi erang, ol embin tui ei, na kin tonu omba nge nip kin, akip onj.

28 Nam Arnan ni nim nge embe ei, tonu opu owundu pimba." Jiisas eim ek yi neng kin, pe Gos ek endi tonu epin konu ele tor opu, yi mi nim, "Na nam embe ei, wumb ambilk tonu kindnjing. Pe nga am opu owundu ba enim," pa nim.

29 Wumb Jiisas kin mandi angk muljung wumb ei, ek piik kin, yi ninjing. "Gur gaki endi enim," ninjing. Nga wumb kombur yi ninjing, "Mon, enjel endi opu, eim kin ek tangnim," ninjing.

30 Jiisas eim ek nipi, wumb ngopu yi nim, "Gos ek ei na kin mendpil ninanim mon! Ek ei, enim kin paki tungii nge piingii, ninim," pa nim.

31 "Pe kunum mandi enim ei, Gos ya mei ele molmun wumb ei, mok tumba. Pe Seisen mei konu ele molmun wumb ei, tep molum wu kis topu kindmba.

32 Pe na mei ele mol, ekii se wumb na ond peri ele to kundngii kunum ei, na wumb pei sip kin, na nam kin orung simbii," nim.

33-34 Jiisas eim ek yi nim ei, eim kulmba nge ei, piingii ni yi nim. Wumb ek orung kindik kin, yi ninjing, "Sin lo ele piinmin ei, lo ek yi ninim, 'Krais Gos kindang wu, mei ele mani opu, eim kunum kunum konj mulmba,' ninim. Nimbi erang, nim ek yi nin, wumb wu kingam ei ond peri

ele to kundngii nin? Wu kingam ei nii?" a nim.

³⁵ Jiisas ek nipi, wumb ngopu yi nim, "Pe kunum aninga kopur, mei wumb nge tilang ei, na enim kin ouni mulmbii. Pe enim tilang ele, ol kun andik er mulngii. Mon pim kin, Seisen nge emii dinga ei, enim sipi orung simba. Wu endi eim emii peng ba ei, eim konu jili orung ba ei, eim piinermba mon!

³⁶ Pe enim tilang peng molmun ele tilang ei, na kin pii gii ningii. Enim na kin pii gii ninjing kin, enim tilang ei nge, kingam ambilam nol mil mulngii. Nga enim tilang ei, andik kin, ol kun erngii ku!" pa nim. Jiisas eim ek ei nipi, poru nipi kin, eim wumb mulnjung konu ele, tuk am pup kin, koi erim.

Jura Wumb Jiisas Kin Pii Gii Ninenjing

³⁷ Jura wumb Jiisas eim jep ol pei erim ei, kanik kin; ba enim Jiisas kin pii gii ninenjing mon.

³⁸ Pe ok ek ni tor kindilim wu Aisaiya nirim ek ei, pe keimi tonu pim. Ok wu ei, Aisaiya eim ek yi mil nirim:

"Owundu wumb nii endi, sin ek ei ni tor kindinjing ei, pii gii ninenjing mon. Pe Owundu eim nge noman dinga ei, wumb pei kin andan tang kin; ba wumb ei, pii pol tunenjing."

³⁹ Wumb Jiisas kin pii gii ninenjing. Nimbil erang ek ni tor kindilim wu ei, Aisaiya ek

endi nga nirim mil ei, keimi pirim. Eim ek yi mil nirim.

⁴⁰ "Gos eim, en enim ningil ambil ak tang kin, en enim ningil ele, kapli kun kinerngii mon! Nga noman erang kin, kom ku mil peng kin, en enim noman ele, pii kun energii mon! Pe nga en enim, nanim kin wangin kin nanim paki top kin, ol yi ermbii ni piik, enanmin!" pa ni Gos Owundu yi nim.

⁴¹ Ek ni tor kindilim wu ei, Aisaiya eim Krai Gos kindang mei konu ele mani wu nge tilang owundu ei, kanpi kin Krai nge ek ka mendpil nirim.

⁴² Pe Jura wumb num kombur, Jiisas kin pii gii nik kin; ba en enim lo ek piik nik elmin wumb ei kin, mund mong erik kin, ek nik tor kindnenjing. Nimbil erang, lo ek piilmin wumb ei, sin men tolmun ngii ele, to anda kindngii, ni piik.

⁴³ Gos en enim embe ei, ambil tonu kindmba ni pinarik, mon! Wumb en enim nge embe ei, ambil tonu kindngii, ni piik enjing.

Jiisas Wumb Kos Piimba Ek Ei

⁴⁴ Jiisas eim wii dinga topu kin, yi nim, "Wumb nii endi, na kin pii gii nimba ei, na kin mendpil mon! Ba Gos na kindang onj kin, ouni pii gii nimba ku.

⁴⁵ Wumb endi, na kenmba ei mił ku, na Arnan na kindang onj ei, kenmba ku.

⁴⁶ Na nam ya mei wumb ele, tilang nge onj. Wumb nii endi na kin pii gii nimba wumb ei eim wumb nii endi, noman tuk emii oł kis ele, min oł ei mił mulermba wu ei, na tilang ele ekii simba.

⁴⁷ Pe wumb endi, na ek ei piipi, ekii sinerim kin, na eim ek kos mił piip, yi enermbii. Na mani mei ele op, wu amb ek piip, kun erip kin, kos piip, ermbii nge onenj mon? Na wu amb pei, Gos kin orung simbii nge onj.

⁴⁸ Pe wumb endi, na nge ek ei ekii sinarpi buł ngopu erim kin, eim kin kos piipi, ermba wu endi mołum. Pe na ek nip, tor kindind ek ei, pii gii ninenjing kin, ekii se Gos kunum poru nimba kunum ei, eim kos owundu piimba.

⁴⁹ Na nam noman ele piip kin, ninand mon. Na Arnan eim na kindpi kin, eim ek ei nipi, na ngopu kin, yi mił nim na nind.

⁵⁰ Pe na piind ei, na nge Arnan ek ei, kunum kunum konj ngumba nge nip kin, tonu kindiim ei yi mił palim. Na ek pei ni tor kindind ei, na nge Arnan na kanpi nim ek ei, na nip tor kindind," Jiisas pa nim.

13

Jiisas Eim Ekii Silmin Wu Ombu Simb Ele, Was Erim

¹ Pasopa kuni nołmun kor owundu ei, tonu omba mandi erang kin, Jiisas eim

piim. Eim mei ele si kindpi kin, Arim kin orung ba nge ni piim. Piipi kin, eim nge wumb mei ele mani mułngii ei kin, noman ngołum. Nga eim mei ele wumb pei noman ngopu pupu kin, kułmba kunum ei, poru nim.

² Pe kunum poru neng kin, Jiisas kin ekii silmin wu ombu kin, kuni nok mułangin kin, Seisen opu, Jura Eskerias konu ele Saimon nge kingam eim noman tuk ele pum. Pang kin, Juras eim Jiisas sipi kin, opu orung wumb ongii konu ele nipi, tor kindmba nge piim.

³ Jiisas eim piipi, poru nim kin, eim Arim epi pei kin, noman dinga eim ngopu, poru nim. (Nga Juras Eskerias Saimon nge kingam ermba oł ei piim ku.) Gos eim kindang om kin, nga eim Arim Gos kin, orung ba, ku.

⁴ Pe Jiisas eim kuni peł ei, si kindpi kin, eim angpi, kon takis ei, guł topu sepi kin, kon alap endi sipi, eim kend ele tałpi kin, eim kongun wu mił erim.

⁵ Eim yi erpi kin, noł sipi, ming endi sim ele noł bein to kindim. Pe noł ming ni sipi, eim nge ekii silmin wu ombu simb ele, was erpi kin, kon alap kend ele tałpi pendim ni sipi kin, eim simb ele kil ngopu, yi erim.

⁶ Eim simb was erpi opu kin, Saimon Piisa mułum konu ele tor wang kin, Piisa eim ek yi nim, "Owundu, nim na simb ele was enjii

on?" a nim.

⁷ Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na pe oł ei, ermbii end oł ei, nim pe pii poł tunenjii. Ba ekii se, oł ei pułe, nim pii kun enjii," pa nim.

⁸ Piisa ek dinga yi nim, "Nim na simb was enenjii mon!" Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Pe na nim simb ei was enenj kin, nim na kin ouni mulenjii mon!"

⁹ Nga Saimon Piisa yi nim, "Owundu, nim na simb ełe mendpił was enerii! Ba na peng ełe ni, angil ełe, pei was erii!" pa nim.

¹⁰ Nga Jiisas eim ek yi nim, "Wumb ngenj ełe, noł was ok pei enjing ei, nga was enerngii mon! Ba simb ełe mendpił, noł was erngii nge salim ei, erngii. Pe enim noman tuk ełe ka seng kin, mołmun. Ba enim wumb pei mon! Wu endi, Juras Eske-rias wu ei, eim noman tuk ełe oł kis salim.

¹¹ Jiisas ek ei piipi, poru nim wu ei, eim opu orung wumb nipi, tor kindmba wu yi nim, "Enim wumb pei noman tuk ełe ka mulalmin," pa nim.

¹² Pe Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu simb was er poru nipi kin, eim kon takis ei, nga kindpi kin, eim peł konu ełe orung mułum. Mołpu kin, ek yi nim, "Na enim kin oł enj ei enim piinmin, min?"

¹³ Enim na ek emb to ngokun ełin wu owundu nilmin. Nik kin, enim ek kun

yi nilmin. Na yi mił moł.

¹⁴ Na ek emb top wumb ngop, wu Owundu mołup kin, na enim simb ei was enj. Nga enim yi ku, enim engnjing noł kin, oł yi mił erei!" nim.

¹⁵ Na oł ei pe erip kin, enim andan top enj oł ei, nga enim enginjing noł kin yi ku erngii.

¹⁶ Na ek keimi mendpił enim kanip nind, 'Kongun wu ei, eim nge wu Owundu ei kapli to mani kindnalim. Nga wu endi kongun ermba pum wu ei, eim kindang pum wu ei, to mani kindpi kin, eim wu Owundu mił mulermba mon.

¹⁷ Pe enim oł ei nge pułe piik kin, enim yi mił enjing kin, enim noman ka piingii.

¹⁸ "Na nam sip mundunj kin, enim wumb ombu kin nind ei, enim pei mon. Ba pe epi ełe nge wumb ok pułmun Gos nge ek nirim ei, keimi pałim. Gos nge ek yi mił nirim: 'Wu endi, na kin ende mołpuł kuni nunjpuł wu ei, na nge opu orung wu, tonu opu mołum.'

¹⁹ Oł ei tonu onerang kin, na pe ek ei nip, enim ngond. Pe ekii se wu ei, oł yi erang kin, enim kanik kin, na Kraiss Gos kindang mei wu onj kin, pii gii ningii."

²⁰ Jiisas eim yi nim, "Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Na nge kongun wu kindamb pangin kin, wumb endi sipi tuk simba wu ei, eim na kin ouni simba. Nga wu endi na sim kin, na Arnan na kindang onj ei, ouni

simba ku.”

Juras Jiisas Sipi Kin Opu Orung Wumb Ngumba Nge Pum

(Masyu 26:20-25, Mak 14:17,21, Luk 22:21-23)

²¹ Jiisas eim ek yi mił neng kin, eim noman tuk ełe embin tang kin, piipi yi nim, “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Enim mołmun konu tuk ełe wu endi mołum wu ei na opu orung wumb ongii konu ełe nipi, tor kindmba.”

²² Eim ek yi mił neng kin, eim kin ekii siłmin wumb ombu, en enim kumb kin erik kanik, “Wu nii endi ninim,” ni piinjing.

²³ Wu endi Jiisas kin ekii siłim wu ei, Jiisas eim noman ngołum wu ei, Jiisas mułum konu ełe mandi wii mułum wu ei, embe Jon.

²⁴ Pe Saimon Piisa, Jon kanpi, peng ku tonu nim eim mandi mołum ei, eim kii se, Jiisas wu nii endi nimba ei, piimin ni piim.

²⁵ Pe Jon eim Jiisas mułum konu ełe mandi pupu, Jiisas nge kom sipi mołpu kin, yi mił nim, “Owundu, nim nii kin nin?”

²⁶ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi kin, yi nim, “Pe na kuni bres sup kin kindip orung sip kin, eim ngamb numba ei, wu ei mendpił. Pe Jiisas eim kuni bres sup kin kindpi kin, orung sipipi, Juras Eskerias, Saimon nge kingam ei ngum.

²⁷⁻³⁰ Pe Juras kuni ei sipi nang kin, Seisen Juras noman tuk ełe tuk pum. Pe

Jiisas eim ek yi nim, “Nim epi endi enjii pin kin, sikir enjii,” nim. Pe Juras kuni orung ei, sipi nopu kin, sikir anda pupu pum. Pe konu emii pim ei, poru nim. Jiisas eim ek ni piim; ba ei tonu peł ełe kuni ende nok muljung wu ombu, ek ei pułe pii poł tunenjing. Wu kombur en enim yi piinjing. Juras ku tep elim wu ei kin, ninim ni piinjing. Juras eim epi top ermba ni konu kor owundu kunum top erpi, min wumb epi sinerang, wii muljung wumb ei ngopu, yi erang kin, Jiisas piipi ninim ni, yi piinjing.

Lo Ek Konj

³¹ Juras anda pupu pang kin, Jiisas eim ek yi nim, “Pe Gos kindang opu wu kingam telim, tiłang owundu seng kin, nga Gos wu kingam ei kin, tiłang owundu simba.

³² Pe na Gos nge tiłang owundu ei, na andan top ninj kin, Gos kindang mei wu telim ei, na nge tiłang owundu andan yi ku tumba. Gos eim andan topu, sikir ermba.

³³ Enim na kangil mił, na enim kanip nind. Kunum endi ekii se aninga, enim na kurngii. Pe kunum aninga, na nam enim kin ouni moł. Pe ek ei Jura wumb kan yi ku ninj ek ei, enim kanip nind ku. ‘Na bii end konu ei, enim punerngii.’

³⁴ Na enim lo ek konj endi nip, enim ngond endi ei, yi

mił. Enim engnjing noł noman ngungii ei, na enim noman ngoł mił, yi ngungii.

³⁵ Pe enim engnjing noł endeim endeim ni, noman ngunjung kin, wumb pei yi piingii ei, enim na kin ekii sik endnjing wumb, ni piingii," Jiisas yi nim.

"Piisa, Nim Nam Buł Ngunjii," Nipi Jiisas Yi Nim (Masyu 26:31-35, Mak 14:27-31, Luk 22:31-34)

³⁶ Saimon Piisa ek kii sipi, yi nim, "Owundu, nim konu jili punjii nin?" Nga Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Pe na bii end konu ei, nim na kin ekii sikin punenjii. Ba ekii se, nim na kin ekii sinjii," nim.

³⁷ Piisa nga ek nipi yi nim, "Owundu, nimbił erang pe, na nim kin ekii sip onermbii? Na pe kołup kin, nim paki tumbii," Piisa yi nim.

³⁸ Nga Jiisas ek kii sipi, Piisa ngopu yi nim, "Pe nim kolkun, na paki tumbii nin min? Na ek keimi mendpił nip, nim ngond; kei kultu peli wii tunermba kunum ei, nim na nge embe ei, kunum tekliki ni tor kindnenjii," Jiisas yi nim.

14

Erinjin Gos Kin Pungii Andlam Ei Jiisas Mołum

¹ "Enim noman embin tonum, yi enerei mon! Enim Gos kin pii gii ninjing kin, na kin pii gii ningii ku," Jiisas pa nim.

² "Na nge Arnan mołum konu ełe, konu pei salim. Pe

yi sinełang kin, na enim ok kanip niłamb. Na nge Arnan ngii ei pup kin, enim nge konu ełe, er kun ermbii ni pund.

³ Na pup konu ełe er ka er sep kin, nga orung op, enim kin ouni bin. Ei yi mił, na mułmbii konu ełe, enim na kin ouni mułngii ku."

⁴ Jiisas eim yi nim, "Na bii end konu ełe andlam ei enim piinmin min?"

⁵ Pe Tomas ek nipi yi nim, "Owundu nim konu jili punjii nin? Sin piinanmin. Pe nim punjii andlam ei, sin er piimin mił nenj?"

⁶ Jiisas ek nipi ngopu, yi nim, "Na nam Arnan mołum konu ełe, andlam ei nge moł. Nga na nam ek keimi ei nge puł wu. Nga na nam noman konj kunum kunum ei nge puł wu moł, ku! Wumb endi na Arnan mołum konu ełe andlam eipi endi punermba, mon, andlam ei, na mendpił.

⁷ Pe enim na piik mulnjung kin, na nge Arnan ei, enim piingii ku. Pe enim eim piik kanik enmin mił, nga yi kun kanik piik erngii," Jiisas yi nim.

⁸ Nga Pilip ek yi nim, "Owundu, nim Arnim ei, andan tan, sin kapli piimin," a nim.

⁹ Nga Jiisas ek nipi, Pilip ngopu yi nim, "Na enim kin kunum kinan muls. Pe Pilip nim na pii poł tunen, min? Wumb endi na piim wumb ei, na nge Arnan piim ku. Nimbił erang nim yi nin, 'Nim Arnim, sin andan tan kenmin, nin?'"

10 Pe nim Pilip, na kin pii gii ninen, min? Na Arnan kin moł; nga na Arnan ei nam kin mołum. Na ek nip, enim ngond ei, na nam nge noman ele nip ngunand mon. Na Arnan eim na kin eim nge kongun ei end.

11 Enim na kin pii gii ningii. Na nam Arnan kin moł. Nga Arnan eim na kin mołum. Pe enim ei piik, pii gii ninenjing kin, nga na kongun ni, jep oł pei erip punj ei, enim piingii. Piik kin, na kin pii gii ningii.

12 Na ek keimi mendpił nip enim ngond, wumb endi na kin pii gii nim kin, eim na kongun ele mił, yi ermba ku. Nga kongun owundu ermba ei, na enj kongun ei am tonu kindmba. Nimbił erang, na Arnan mołum konu ele bii pund.

13 Epi endi simin nik kin, na nge embe ele prei enjing kin, enim kapli singii. Yi erangin kin, na Arnan eim nge kingam na kin embe ambil tonu kindmba.

14 Enim na nge embe ele oł endi ermbii nik, Gos kin kii sik, prei enjing kin, na kapli ermbii.”

Jiisas Gos Nge Gui Ka Ei Kindmbii Nim

15 “Enim na kin noman ngunjung kin, na lo ek ei piik, ekii singii ku.

16 Nga na Arnan kin kii simbii Gos eim nge Gui Ka kindang, enim paki tumba wu ei, ek keimi puł wu. Ei enim kin kunum kunum mułmba.

17 Ei Gos ek ka ei, ek keimi mendpił nimba. Mani mei

wumb pei eim singii ei, kapli enanim. Nimbił erang, eim kanik kin, pii poł tunanmin. Nga eim kongun elim mił, ei piinanmin ku. Ba enim ei pi-inmin. Nimbił erang, ei eim enim noman tuk ele mołum kin, nga mułmba ku.

18 “Na enim kin si kindip pamb kin, enim kangil ernjing, menjing mulerang mołmun mił, yi mulerngii mon. Na enim kin orung ombii.

19 Mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, na kunum aninga kinerngii mon, ba enim na keningii. Na noman konj sip, kunum kunum mułamb kin, ei nga enim yi ku, noman konj kunum kunum mułngii.

20 Kunum ele, enim piingii ei, na Arnan kin mułamb kin, yi mił ku, enim na kin mułangin kin, nga na enim kin, yi ku moł.

21 “Wumb nii endi, na nge lo ek ei sipi, ekii simba wumb ei, na kin noman ngonum. Ngang kin, na nge Arnan eim noman wumb ei kin ngang kin, nga na wumb ei kin, noman ngumbii ku. Nga na eim mułmba konu ele tor wamb kin, na nam eim kin andan tumbii ku.”

22 Jiisas eim ek yi mił neng kin, wu Juras endi, eim Eskerias Saimon nge kingam mon. Wu eim ek nipi, Jiisas ngopu yi nim, “Owundu, nimbił erang nim sin kin, ni ninim andan tunjii nin, ba ya mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei kin, nim andan

tunenjii nge nin, min?"

²³ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Pe wumb endi na noman ngołum ei, eim na nge ek ekii simba wu ei, na nge Arnan wumb ei, kin noman ngumba ku. Nga sił Arnan kin, na ouni o puł, wumb ei kin mułmbuł.

²⁴ Wumb endi na kin noman ngunalim ei, eim na nge ek ei ekii sinalim ku. Pe enim piinmin ek ei, na nam nge ek mon. Na Arnan nge ek ei, eim na ngopu kindang kin, na onj.

²⁵ "Pe na enim kin ouni mołpun kin, na ek ombu enim kanip nind.

²⁶ Ba enim paki mendpił tołum ei, Gos Gui Ka enim paki tumba. Na nge noman dinga ele, na Arnan ei kindmba. Gos Gui Ka enim kin epi pei andan tumba. Tang kin, enim nge noman ele pirek neng kin piingii ei, na enim ok nip ngur ek ei, pei enim noman ele piingii.

²⁷ "Na enim si kindip, bii peng kin, na enim noman emin ngond. Nam nge noman emin kanim eipi enim ngond ei, mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, en enim noman emin ngok enmin oł ei nge, na enim ngunand mon. Enim noman embin tum kin, mund mong yi enerngii mon!

²⁸ Na enim kanip kin nip ngunj ek ei, pii poru ninmin, 'Na pe enim si kindip kin, na Arnan kin bii end. Ba na nga enim kin orung ombii.' Pe enim ok na kin noman ngunjung kin, na nge Arnan kin

bii nge, enim ka piingii. Ei nimbił erang, na Arnan kin bii kunum ei, Gos Gui Ka kindamb kin, enim kin mołpu kin, dinga ngumba. Nga na Arnan eim Owundu mołang kin, na mani mol.

²⁹ Nga pe oł ei, tonu onerang kin, na ek ei, ok nip enim ngond. Pe ekii se, yi mił tonu om kin, enim na kin pii gii ningii.

³⁰ Pe na enim kin ek pei nip, enim ngumbii pinalim. Nimbił erang, mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, Seisen noman tuk ele mułang kin, ei ongii mandi onum. Pe eim oł endi na kin ermba ei, kapli enanim.

³¹ Ba mani mei ele wumb pei, epi endi piingii ei, na Arnan kin noman ngop ei nge, na Arnan ek nirim mił ei, na ekii sił."

"Pe enim enggei! Sinim pamin!" Jiisas pa nim.

15

Jiisas Eim Ond Mong Wain Mił Mendpił Mołum

¹ Jiisas eim ekii siłmin wumb ek nipi ngum, "Nam na ond wain mendpił mił moł. Na nge Arnan ei, ond wain pin nge tep elim wu mił mołum. Nga wumb ei na kin pii gii ninjing wumb ei, na nge ond angil mił mołmun.

² Na nge angil ele ond mong tunałim ei, na Arnan top tor kindilim. Ei yi mił, wumb nga oł kun ka enarik wumb ei, na kin pii gii ninenjing wumb ei, na Arnan wumb ei, top tor

kindmba. Ond angil kombur mong tolum ei, na Arnan eim kolmung topu, er ka erpi erang kin, nga mong pei ka tumba. Ei yi mił, wumb oł kun ka kombur oł ei elmin; ba oł kun pinalim mił oł ei, top si kindmba. Yi erang kin, wumb ei, oł kun ka mendpił nga erngii.

³ Na nge ek nip, enim ngond ei erang kin, enim noman tuk ele, kun ka wii mułngii.

⁴ Enim na kin ouni mułangin kin, na enim kin mułmbii. Pe ond angil ei pupu, ond mam ele kin pinerim kin, ei ond mong tunermba. Yi mił ku enim na kin mulenjing kin, enim yi ku, oł kun ka wii enerngii mon!

⁵ “Na ond wain mendpił mił moł. Nga enim ond wain ei angil mił mołmun. Wumb endi eim na kin mułang kin, na eim kin mułmbii ei, eim oł kun ka wii pei ermba. Pe enim na wak tunjung kin, enim oł kun ka wii endi enerngii, mon!

⁶ Pe wumb endi na kin mulerim kin, ei yi mił, ond wain angil kułii erang kin, to tor kindinmin mił, yi erngii. Erik kin, ond angil ei, kułou tok kin, dup kałilmin.

⁷ Pe enim na kin mułangin kin, na nge ek ei enim noman tuk ele pim kin, enim noman ele Gos kin prei erngii ei, enim kin oł yi mił ku, tonu omba.

⁸ Pe enim oł kun ka wii enjing kin, na Arnan oł ele nge, eim embe ambił tonu

ba. Seng kin, enim na nge kongun wumb mendpił erik mułngii.

⁹ Na Arnan na noman ngołum mił, yi ku, na enim kin noman ngoł. Enim na kin mulnjung kin, na noman ele, enim kin kunum kunum er ngumbii.

¹⁰ Pe enim na nge lo ek dinga ei ekii sinjing kin, enim na nge noman kunum kunum er ngumbii. Ei mił ku, na nam Arnan nge lo ek dinga ei, kun ekii sił. Sip kin, eim nge noman kaimb ngopu ele ei, na moł.

¹¹ “Na nam ek ei, enim kin ngond ei nge, noman ka ei enim kin peng kin, enim noman ka piik mułngii. Ei enim noman tuk ele piki to peng kin, kunum kunum ka piingii. Yi ni piip kin, na ek ei enim kin ngond.

¹² Na nge lo ek dinga ei yi mił pałim. Enim engnjing noł mołmun ei, noman ele ngungii ei, na enim noman ngoł mił ngungii.

¹³ Pe wumb endi eim nge wu puł pei ni, wumb endi paki tumbii ni, erpi kułmba ei, noman ngok, ngok enmin oł ei, to mani kindmba.

¹⁴ Pe enim na ek dinga nind ek ei ekii sinjing kin, enim nam nge wumb puł mendpił mułngii.

¹⁵ Kongun wu ei eim nge wu owundu ermba oł ei pinalim. Pe yi ku, na enim kongun wu ninermbii mon. Nimbil erang, na Arnan nge ek nipi ngurum ek ei, na enim kin nip poru ninj. Ei

nge, na piip kin, enim nge wu puł mendpił nind.

¹⁶ En enim na sik, mundnenjing mon! Ba na enim sip, poru nip kin, mundunj. Mondup kin, enim kongun ele kindinj ei, enim Gos kongun erangin kin, oł kun ka wii tonu omba nge nip kindinj. Pe enim nge kongun kun ka wii tonu wang kin, kunum kunum yi erik mułngii. Mułangin kin, enim na nge noman dinga ele, Gos kin prei erik na Arnan ngok epi endi simin ningii ei, enim kapli ngumba.

¹⁷ Na enim ek dinga yi mił nip ngond. Enim engnjing noł, endeim endeim ni, ei noman ngungii.”

Mei Wumb Pei Jiisas Kin Ekii Silmin Wu Ombu Kin, Opu Orung Erngii

¹⁸ “Ya mei ele pii gii ninenjing wumb, enim kin opu orung enjing kin, enim piingii ei, na kin kumb se, opu orung erik, ei piingii.

¹⁹ Nga enim pii gii ninenjing mei ele wu mendpił piłang kin, wumb ei, enim si tuk, noman ngok silangin. Ba enim ya mei ele nge wumb mon. Na enim pii gii ninenjing wumb ei si tor kindip kin, enim nam nge sip mundunj. Ele nge, mei ele pii gii ninenjing wumb ei, enim kin opu orung erngii.

²⁰ Na enim kanip nind ek ei piik mułngii, ‘Kongun wu ei eim nge wu owundu ei, to mani kindnermba mon! Pii gii ninenjing wumb ei, na

mulu konu ele ok, na kin oł embin tui ngunjing ei, oł ei mił, enim mułngii konu ele, yi erngii ku. Na nge ek ekii sinjing pim kin, enim nge ek ei, ekii singii ku.

²¹ Ba wumb ei, na Arnan mołpu kin, na kindang onj ei, piinenjing wumb ei, enim kin oł pei yi erngii. Nimbił erang, enim na nge ekii silmin wumb mołmun.

²² Pe keimi onarip kin, na ek wumb ei ngunenjing pim kin, wumb en enim oł kis enjing ei, singambil piinerngii. Ba pe, wumb en enim oł kis ei koi erngii konu ele endi sinalim mon.

²³ Wumb endi, na kin opu orung ermba ei, eim nge Arnan ei kin, opu orung ermba ku.

²⁴ Kongun ele kanim kanim ok, wumb endi enerik oł ei nge, na enim konu tuk ele enj. Pe keimi, na jep oł ei enenj pim kin, wumb en enim oł kis ei pim kin, ei piinerngii. Ba pe oł ei kanik poru nik, na nge Arnan kin ouni, opu orung enmin. Nimbił erang, enim na kin pii gii ninenjing.

²⁵ Ba en enim enmin oł ei, en enim lo ek endi, lo mon ele poł pendnjing ek ei, pei keimi tor onum. Ek ei yi mił ninim, ‘Wumb en enim na kin opu orung wii enmin.’

²⁶ “Ba paki tołum nge wu endi, enim kin erang, dinga mułngii ei, eim na Arnan kin mołum ei, na kindamb, enim kin omba. Omba wu ei Gos nge Gui Ka ei ek keimi mendpił nilim. Gos Gui Ka pim

kin, na Arnan kin moʔpu kin, omba. Gui Ka ei opu, na nge ek ei nip tor kindmba.

²⁷ Nga enim na nge ek ni tor kindngii ku. Nimbiʔ erang, ok enim na kin muʔangin kin, na kongun ei puʔngun mondup kin enj. Nga ok molk kin, pe moʔum,” Jiisas pa nim.

16

Jiisas Ek Nga Eim Ekii Sitmin Wumb Ngum

¹ Jiisas nga ek yi nim, “Na enim pii gii ei, si kindik, en-erngii ni piip kin, ek ei nip enim ngond.

² Enim Jura men toʔmun ngii eʔe wumb enim to anda kindngii. Nga ekii se, enim Gos nge kongun paki tok ermin ni piik kin, wumb ei, ok enim to kundngii.

³ Wumb en enim na nge Arnan ei piinarik kin, nga na piinarik kin, oʔ yi miʔ erngii.

⁴ Ba na enim kin oʔ embin tui oʔ ei nge, tonu omba ni piip kin, na enim kengip ngop nind. Nga ekii se, oʔ ei tonu om kin, enim ei piingii.

Na enim kin ek yi nir miʔ, ei piingii. Nimbiʔ erang, ok na enim kin moʔup kin, ek ei nip enim ngunerir.

Gos Nge Gui Ka Kongun Yi Eʔim

⁵ “Ba na Arnan kindang onj konu ei, nga orung bii end. Ba enim moʔmun wu ei, endi na, ‘Nim konu jili punjii en?’ Ek yi endi nik kin, na kii sinenjing mon.

⁶ Ba na ek ei, enim kanip nemb kin, enim nge noman eʔe embin mendpiʔ enim.

⁷ Ba na ek keimi nip enim ngond. Na enim si kindip kin, na bii eʔe nge, enim paki tumbii. Pe na punenj kin, Gos Gui Ka ei, enim paki to ermba ei, enim paki tunermba. Pe na punenj kin, enim dinga paki to ermba Gos Gui Ka ei, enim kin onermba. Ba na punj kin, eim kindamb kin, enim kin omba.

⁸ Nga Gos Gui Ka opu, ya mei konu eʔe, pii gii ninenjing wumb ei, kongun erpi andan tang kin, en enim piingii ei, oʔ kis enjing pimba. Nga oʔ kun ka oʔ paʔim ni, Gos en enim kos pimba ei, piingii ku.

⁹ Gos Gui Ka andan tang kin, wumb en enim oʔ kis enjing puʔe ei, en enim na kin pii gii ninarik kin, endnjing ei, piingii ku.

¹⁰ Nga oʔ kun mendpiʔ ei nge puʔe andan yi miʔ tumba. Nimbiʔ erang na Arnan kin nga orung bii ei, enim nga na kinerngii mon.

¹¹ Gos wumb kos piimba ei nge puʔe andan yi miʔ tumba. Nimbiʔ erang, mei eʔe wumb tep er moʔum wu ei Seisen, eim dup owundu kin kunum kunum muʔmba. Yi miʔ ku, wumb pii gii ninenjing wumb ei kos owundu singii ku.

¹² “Na ek pei paʔim ei nip enim ngumbii end; ba pe na enim ngumbii end ei, pe enim kapʔi ei piinerngii

palim.

¹³ Ba Gos nge Gui Ka ei ek keimi mendpił nilim ei, opu ek nipi enim kin ek keimi andan tumba. Nga eim noman ełe ek endi nipi enim ngunermba mon! Ba Gos nge ek eim piipi ek ei nipi enim ngumba. Ngopu kin, nga oł ekii se tonu omba ei nipi enim ngumba ku.

¹⁴ Gos Gui Ka eim na nge ek ei sipi opu kin, enim tor pułe nipi andan tumba. Oł yi ermba ełe, na embe ambil tonu kindmba.

¹⁵ Na Arnan nge epi pei ei, na nge ei piip kin yi mił nind. Gos Gui Ka na nge epi pei ei sipi opu kin, enim kin andan tumba,” pa nim.

Noman Embin Tonum Ei, Nga Kunum Kunum Ka Piimba

¹⁶ Jiisas nge ek yi nim, “Pe nga kunum aninga kopur enim kinerngii. Nga ekii se kunum aninga enim na keningii!”

¹⁷ Jiisas eim kin ekii siłmin wu kombur en enim ek yi mił ninjing, “Ek ei pułe sinim piimin ni, ninim mił nenj? Eim yi nim, ‘Enim pe kunum aninga na kinerngii. Nimbil erang nga nam Arnan kin bii ni pund,’ pa nirim.

¹⁸ Nga ek yi ninjing, ‘Pe kunum aninga,’ ninim ei nipe ek ninim? Sinim eim ninim ek ei, pułe pii poł tunanmin,” ninjing.

¹⁹ Nik kin, Jiisas eim kii singii enjing ei, Jiisas eim piipi kin, ek nipi ngopu yi

nim, “Na ninj ek ei, pułe piimin nik, kii sik orung orung er mołmun min? Na ek yi mił ninj, ‘Kunum aninga pe enim na kinerngii. Nga ekii se kunum aninga enim na keningii,’ pa ninj.

²⁰ Ei na ek keimi mendpił nip enim ngond. Mani mei ełe wumb ombu pei, na to kundjung kin, ka piingii. Ba ełe nge, enim noman embin to piingii. Nga noman embin ei, opu ka peng kin, nga enim ka mendpił piingii.

²¹ Amb endi kangil mengmba ei piipi kin, noman embin to piilim. Nimbil erang ei ngenj kumbii elim; ba eim kangil mengpi kin, eim ngenj kumbii nga piinerim mon. Eim kangil mengpi tonu om ei, kangil kan ka kanpi se mułum.

²² Ei mił pe enim noman embin piinmin. Ba na enim nga kenmbii kunum ei, enim ka piingii. Enim noman ka piingii ei, wumb endi to eipi kindnermba mon!

²³ Kunum ełe enim epi endi na kin kii sinerngii mon! Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Pe enim na Arnan kin epi endi simin ni, prei erngii ei, na nge noman dinga ełe, enim kii singii epi ei enim ngumba.

²⁴ Ok enim na nge noman dinga ełe epi endi simin nik kin, Gos kin prei enenjing mon! Pe enim epi endi ei kii sik ei, sinjing kin, en enim noman ka mendpił seng piingii,” pa nim.

Mei Ele Oł Kis Ei Jiisas To Mani Kindim

²⁵ Jiisas nga ek yi nim, “Na ek ombu nip ek ekin top ninj. Nga ekii se kunum endi, tonu omba ei, enim kin ek ekin top nip enerbii, mon! Ba nam ek kun nip tor kindip kin, Arnan mołum mił eim kin nip tor kindmbii.

²⁶ Kunum ele, enim na nge noman dinga ele, Gos kin prei erngii; ba na enim kin ek nip yi ninenj ele, na nam prei eramb kin, na Arnan kii sip enim paki tumba, ei mon nip end.

²⁷ Na nge Arnan enim noman ngonum. Ngang kin, nimbił erang, enim na kin noman ngonmun. Na Arnan Gos kin mołup, enim kin onj ei enim pii gii ninjing.

²⁸ Kumb ok na nam Arnan kin ouni mołup, Arnan si kindip mani mei ele onj. Pe na mei konu ele ei si kindip kin, Arnan kin nga orung bii,” pa nim.

²⁹ Pe Jiisas eim kin ekii sikmin wu ombu en enim yi ninjing, “Pe nim ek ekin turnarkin kin, ek ni tor kindin,” pa ninjing.

³⁰ “Pe sin pii kun enmin ei, nim wumb endi epi kii simba ni, kui enan mon. Ninim, epi pei pii poru niłin wu ei, pe sin pii gii ninmin ei, nim Gos kin ouni molkun on,” pa ninjing.

³¹ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Pe enim na kin pii gii ninmin min?

³² Piiinmin! Pe kunum mandi enim ei, tor wang kin, wumb enim endeim endeim

mułngii konu ele, si pok erik, en enim konu eipi eipi kindngii. Kindangin kin, enim na si kindik kin, konu ele eipi eipi pungii. Ba na nam mendpił mulerbii mon! Na Arnan kin ouni mułmbuł,” pa nim.

³³ “Na nam noman ele yi piind ei, enim na kin noman emin seng mułngii ei, na enim kin ok ek yi ninj, ‘Mani mei ele enim oł embin tui palim. Ba enim noman dinga peng mułngii! Mułangin kin, na ya mei ele wumb dinga oł kis ei na to mani kind poru ninj,’ ” pa nim.

17

Jiisas Eim Prei Erpi Kin, Eim Kin Ekii Sikmin Wu Ombu Paki Tum

¹ Jiisas ek yi ni poru nipi, eim tonu epin konu ele tonu kanpi yi nim, “Arnan, kunum tonu op poru ninim. Ninim nge kinganim ei eim embe ambii tonu kindnjii. Yi mił Arnan, ninim nge kinganim na, nim embe ambii tonu kindmbii.

² Nimbił erang, nim na noman dinga ngun, poru nim. ‘Na wumb pei tep er mułmbii,’ nin. Ninim wumb sikin kin, na ngun wumb ei, nam nge noman konj ei, wumb ngumbii. Pe noman konj ei ngunj, wumb ei sik, kunum kunum konj mułngii.

³ Noman konj sik, kunum kunum mułngii ei yi mił; wumb en enim piinmin. Nim Gos keimi endeim mendpił molkun kin, nam Jiisas Krais,

nim mendpił na kindan onj ni, yi piingii.

⁴ Arnan, na nim nge embe ambil tonu kindip kin, ya mei ele wumb ei, andan tunj poru nim. Neng kin, nim na kongun ei erii ni ngun, kongun ei, na er poru ninj.

⁵ Pe na Arnan, kumb ok mei sineririm kunum ei, na nim kin ouni mult ei, nam tilang owundu pirim. Pe na yi piind, Arnan, ok nam tilang owundu ei na ngunjii!

⁶ "Nim mei wumb ele tor sikin kin, wumb na ngun wumb ei, ninim nge noman dinga ei, na andan tunj. Ninim nge wumb ei, na ngo poru nin. Nga wumb ei nim nge ek ei ekii ka sinjing.

⁷ Pe wumb en enim piinmin ei, Arnan nim epi pei na noman dinga ngo poru nin ei piik kin, nga epi ei, ninim kin onum ni piinmin ku.

⁸ Nim ek pei ni na ngun ek ei, na nip wumb ombu ngunj ei piik kin, keimi na nim kin ouni mołup kin, onj ni piinmin. Piik kin, nim na kindan onj ni, nim kin pii gii nik mołmun.

⁹ Na prei eramb kin, nim wumb omba paki tunjii. Tokun kin, mani mei ele pii gii ninenjing wumb pei ei kin, nim paki tunjii na prei enand mon. Ba Gos, ninim wumb sikin kin, na ngum wumb ei kin, prei erip paki tunjii. Nimbił erang wumb ei, ninim sikin mundkun eran kin pii gii ninjing wumb ei, nim nge wumb mołmun.

¹⁰ Na nge wumb ei, nim nge wumb pei, nga nim nge wumb ei, na nge wumb. Pe wumb ei, na embe ambil tonu kindinmin.

¹¹ Na nim kin ombii. Pe na mei konu ele nga mulermbii; ba wumb ei mei konu ele mułngii. Na Arnan oł kun ka nge puł wu. Arnan, ninim wumb ei, tep eran kin, ninim nge noman dinga ele mułngii. Silip noman ende pałim ei mił, wumb en enim yi mił peng ku, mułngii.

¹² Na wumb ombu kin, ouni muls kunum ei, na tep ka eramb kin, nim nge noman dinga ele ka mulnjung. Nim noman dinga endi nikin, na ngun ei, piip kin, na tep ka er mułamb kin, endi am punerim ei, ninim nge mon pułun ele, ek yi nirin mił ei, keimi pimba pałim. Wu endeim mendpił am ba.

¹³ Arnan, pe na nim kin ond. Na mei konu ele mołup kin, na ek ei nemb kin, na nge noman ka ei, wu ombu kin piki tang, mułngii ei nge, en enim noman ka peng yi er mułngii.

¹⁴ Arnan, nim nge ek ei, na nip wu ombu ngunj. Ba wumb pii gii ninenjing wumb ei, wumb ombu kin opu orung enjing. Nimbił erang wumb en enim pii gii ninenjing wumb ei mił, wumb endi mon. Nga yi mił ku, na pii gii ninenjing wumb ei mił endi mon ku.

¹⁵ Na prei erip kin, mei ele si tor sinjii ninand mon! Na prei erip kin nimba wumb

ombu tep ka enjii nge nind. Yi eran kin, wu kis endi Seisen ei opu enim pii gii ei to eipi eipi kindnermba mon.

¹⁶ Nga en enim mei ele nge wumb mon! Pe na yi ku, mei ele nge wu mon ku!

¹⁷ Gos nim wumb ei eran kin, ninim na nge ek ei, ekii singii. Ninim ek ei ek keimi mendpił.

¹⁸ Ok nim na kindan op mei ele wumb mulnjung konu ele muls ei, yi mił ku; na wu ombu mei ele wumb mołun konu tuk ele punmun. Punmun ei, kindind ei nge, mei wumb pei nim ek piingii.

¹⁹ Na nam nge noman konj ngop kin, wu ombu kin paki tumbii ei, ninim nge ek keimi ei, pii gii ninjing kin wumb ei, ninim nge ek ekii singii. Pe wu ombu nim nge wu mendpił mułgii.

²⁰ “Na wu ombu kin mendpił, prei er ngunand mon! Ba wu ombu puk kin, na nge ek ei ningii wumb ei kin, wumb na kin pii gii ningii nip end ku.

²¹ Na nim prei er ngond yi; wu ombu pei noman ende sek mułgii. Arnan, nim na kin mułan, na nim kin mułamb enmbił oł ei, wumb ei yi erngii. Erik kin, siłip kin piik mułgii, ei nge, mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, yi piingii. Gos nim kindan onj ni piik kin, pii gii ningii.

²² Nim na embe ambił tonu kindin ei mił ku, na en enim kin yi ku erinj. Ei nge, en enim noman ende sek mułgii. Ei yi mił ku,

kumb ok siłip noman ende se mułmbuł.

²³ Nim na kin ende mołmbuł yi ku, na en enim kin ende mołmun. Yi mił ermbił ei, en enim noman ende sek mułgii. Pe nga mei ele pii gii ninenjing wumb ei, en enim piingii ei, Gos nim na kindan onj, ni piingii. Nim wumb ei noman ngołun mił ei, na noman ngoł.

²⁴ “Arnan, na noman ele yi piind. Nim wumb sikin kin, na ngum wumb ei, na pu mułmbii konu ele, ouni mułmun nind. Ei nge, na wumb nam nge tiłang owundu ei keningii. Kumb ok mei sineririm kunum ei, Gos nim na noman ngołun. Nga tiłang owundu ei, ngurun ku.

²⁵ Na Arnan! Nim Gos oł kun ka mendpił puł wu. Mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, nim pii poł tunerik mon! Ba na nim piil. Nga ya wu ombu nim piilmin ku. Gos nim na kindan onj ni piinjing.

²⁶ Na nim nge oł dinga ei, wumb kanik andan tunj. Na nga andan tumbii nge wumb, en enim noman ngok enmin, oł ei piingii. Nim ei piikin kin, nim na noman ngun yi ku, wumb ei kin ngunjii. Nga yi ku, na en enim kin, ende mułmbii,” pa nim.

18

*Juras Jiisas Opu Orung
Wumb Kin Ngum
(Masyu 26:47-56, Mak*

14:43-50, Luk 22:47-53)

1 Jiisas eim prei erpi ei poru neng kin, eim kin ekii silmin wu ombu kin, ouni puk, noł endi embe Kiron. Noł Kiron ełe orung puk kin, orung ond Olip mong nołmun ond pin pendnjing konu ełe, tuk punjung.

2 Juras Jiisas nipi, opu orung wumb ngumba wu ei, eim konu orung ełe ond Olip telnjing konu ełe, eim piim ku. Nimbił erang, kunum kunum Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu kin, ond mong Olip telnjing konu ełe, kułou tołmun konu ełe Juras eim piim.

3 Pe Juras eim opu wu kombur sipi kin, nga kułmał kałiłmin owundu enim nge opu ond wu kombur kindangin wu ni, lo ek piłmin wu ei sipi, konu orung ełe, tuk om. Pe wumb ombu, dup jep kandik sik, opu epi sik, ambilk tu wunjung.

4 Jiisas eim kin, oł ombu pei tonu omba erim ei, Jiisas eim piipi poru nim. Nipi kin, wumb onjung konu ełe mandi pupu yi nim, "Enim nii kuruk onmun?" pa nim.

5 Pe wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, "Sin Jiisas Nasares nge konu ełe wu ei kurpun onmun," pa ninjing. Pe Jiisas ek nipi, orung kindipi yi nim. "Ei na mendpił moł."

Nga Juras eim Jiisas sipi, opu orung wumb ngumba wu ei, wumb kin ouni angk mulnjung.

6 Nga Jiisas eim ek yi nim, "Ei na mendpił moł!" Yi neng kin, wumb puku sik, orung bin ni erik, mei ełe mani bok tunjung.

7 Jiisas nga ek nipi yi mił kii sim, "Enim nii kuruk onmun?" Wumb ek nik yi ninjing, "Jiisas Nasares konu ełe wu ei kurpun onmun," yi ninjing.

8 Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, "Na enim ek poru ninj ei, 'Na mendpił moł.' Pe enim na kuruk onjung kin, wu ombu wak tangin pungi," pa nim.

9 Eim ek yi nim ek ei, ok eim nirim ek ei, keimi pimba ni piipi nim. "Arnan, nim wu ombu na ngun ei, endi wak top kindnenj."

10 Saimon Piisa eim tui kepil olt endi, se mułum ei sikir sipi, kułmał kałiłmin owundu wu ei nge kongun wu endi nge kom ełe, tui topu, kilip to kindim. Tum kongun wu ei, eim embe 'Melkas' niłmin.

11 Pe Jiisas eim Saimon Piisa kanpi yi nim, "Tui kepil olt ei nge, konu ełe orung kindii! Na Arnan oł embin tui ei to mundum ei, na kin tonu onermba ni piin min?" pa nim.

Jiisas Anas Mułum Konu Ełe Sipnjing

12 Pe opu ełmin wumb tiłap ei ni, opu tep ełim wu ni, Jura wumb opu ond wu ombu ni, enim ok Jiisas ambil gii nik, kan ngunjung.

13 Wu Kaiyapas gulum Anas mułum konu ełe ok sipnjing kunum ełe, Kaiyapas eim kułmał kałiim wu owundu kongun konj ei erim.

14 Kaiyapas eim ok Jura wumb kanpi yi nirim, "Wu endeim kaplı kołpu, sinim wumb pei paki tumba," nirim.

Piisa Yi Nim "Na Jiisas Kinat," Nim
(Masyu 26:69-70, Mak 14:66-68, Luk 22:55-57)

15-16 Saimon Piisa kin, na Jon, Jiisas sipnjing konu ełe ekii se punjngul. Nga wu endi eim kułmał kałiim wu owundu ei kanilim. Yi peng kin, wu Piisa ni pupu, Jiisas sipik enjing konu ełe tuk pum. Pupu, kułmał kalk elmin wumb ei, ekii se pum; ba Piisa eim kung gui ondu mandi ełe torung angpi mułum. Pe na Jon, wumb onjung konu ełe tuk ełe onj. Pe na pup kin, kung gui ondu tep mułum ambıl ei kin ek neng kin, na Piisa nirik tu wunj.

17 Ambıl kung gui ondu ełe tep er mułum ambıl ei, ek nipi, Piisa ngopu yi nim, "Nim wu ei kin, ekii sikin endin wu kun min?" Piisa ek nipi yi nim, "Na mon!"

18 Kongun wumb ni, opu ond wumb ei, en enim dup endi kelnjing. Nimbil erang konu jii nim. Wumb ei, dup ełe mandi dup piik mulnjung. Nga Piisa eim tuk ełe pupu angpi kin, dup ełe piipi mułum ku.

Kułmał Kałiim Wu Owundu Ei Jiisas Kii Sim
(Masyu 26:59-66, Mak 14:55-64, Luk 22:66-71)

19 Kułmał kałiim wu owundu ei, eim Jiisas kin ekii sik ok, wu ombu nge kii sim. Nga eim ek nipi, wu ngopu eririm ek ei mił piimbii nipi kin, Jiisas kii sim.

20 Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na wu amb pei kanip ek peni ełe nip ngoł. Nga kunum kunum men tołmun ngii ełe ni, Gos nge men ngii owundu ełe, nirik wumb pei ek emb top nip, wumb ngoł ku. Konu ełe Jura wumb kułou tołmun konu ełe, ek embe top nip ngoł. Na ek endi koi er ninał mon.

21 Nimbil erang nim na kii sin? Ek emb top wumb ngop ei piinjing wumb mołmun wu, kii sikin piinjii. Wumb ombu na nir ek ei piik mołmun," pa nim.

22 Jiisas eim ek yi mił neng kin, opu ond wu endi mandi angpi mułum ni opu, Jiisas angıl misin topu, yi nim. "Nim ek yi mił nikin, kułmał kałiim wu owundu ngon min?" pa nim.

23 Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Pe na ek kis endi nił pim kin, kaplı pe nim ni tor kindan wumb pei piingii. Ba ek kun ninj pim kin, kaplı pe nimbil erang nim na ton?" pa nim.

24 Pe Jiisas kan to pendnjing mił peng kin, wu Anas Jiisas kindang, kułmał kałiim

wu num Kaiyapas mułum konu ełe kindim.

Piisa Nga Yi Nim, "Na Jiisas Kinał Mon!"

(Masyu 26:71-75, Mak 14:69-72, Luk 22:58-62)

²⁵ Saimon Piisa eim dup piipi, angpi mułang kin, wumb eim kanik yi ninjing. "Nim wu ei kin ekii sikin wu min?" Pe eim ek kend topu yi nim, "Ei na mon!" nim.

²⁶ Kułmał kałiłim owundu wu ei nge kongun wu endi Piisa eim wu ei kom tui kepil kin tum ei nge, tiłap ende wu endi, opu yi nim, "Keimi mendpil na nim kenj ei nim eim kin ouni tuk ond mong Olip pin ełe, tuk mułun ni kenj," pa nim.

²⁷ Piisa nga eim ek dinga nipi yi nim, "Na Jiisas kinał mon!" Yi neng kin, pe mendpil kei kultu peli wii tum. Wii tang kin, Piisa eim kin Jiisas ok nirim mił, ek ei piim.

Jiisas Pailos Mułum Konu Ełe Sipnjing

(Masyu 27:1-2,11-14, Mak 15:1-5, Luk 23:1-5)

²⁸ Kułmał kałiłim wu num ombu ngii ei kin si kindik. Pe nga Jiisas sipik, gapman owundu ngii ełe mułum konu ełe sipnjing kunum ełe, kupiring sipnjing. Jura wumb en enim gapman owundu ngii ełe nirik punenjing. Nimbil erang, en enim lo ek yi mił pałim. "Sin wumb eipi ngii ełe nirik bin ei, sin ngenj ełe penj mułmba; ei mon!" niłmin. "Ełe nge, sin kuni owundu 'Pasopa,' ei nunermin," ni piinjing.

²⁹ Yi piik kin, torung mulnjung. Pe Pailos eim tor opu, yi nim, "Enim wu ei, nimbil oł erim nik, kos erngii tu wunjung?"

³⁰ Wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, "Pe wu ei, oł kis endi enełang kin, sin nim kin tu wunełamin mon," pa ninjing.

³¹ Pailos ek nipi, orung kindpi yi nim, "En enim wu ei sipik, en enim lo pałiłim mił, kos piik erngii, sipei!" a nim. Nga Jura wumb ek yi ninjing, "Sin lo ek wu endi to kundmun min niłmin, ei sin to kundmun mił mon?" pa yi ninjing.

³² Nengin kin, oł ei, Rom wumb oł yi mił ełmin oł ei nge ok, Jiisas eim ond peri kułmba nge, ei ni pendrim. Pe eim ok, wumb kan nirim ek ei mił, keimi pimba erim.

³³ Nga Pailos gapman ngii owundu ełe nga nirik pum. Pupu kin, Jiisas wii tang wang kin, Pailos ek nipi, Jiisas kii sim. Sipi kin, yi nim, "Nim Jura wumb nge king min mon?"

³⁴ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Pe ninim no-man ełe, ek ei piikin nin, min wumb endi eipi, na king nim ek yi mił nengin kin, nin min?"

³⁵ Nga Pailos ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na Jura wu min? Nimbil erang ninim nge Jura wumb tiłap ei ni, kułmał kalk ełmin wu num ombu ni, nim tu wuk, na moł konu ełe ngunjung. Pe nim nimbil oł kis endi en?"

³⁶ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na nge konu sinim tep er mołum konu ei, ya mei ełe konu tep er mułamb kin, keimi na nge kongun wumb ei opu erik, Jura wumb endi ok, na sik, Jura wumb ngunenefangin mon! Ba na sinim tep er kanip mołum konu ei, ya mei ełe mon!” pa nim.

³⁷ Nga Pailos ek yi nim, “Pe nim king endi min?” Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Ei ninim na king pa nin. Na minan ei na mei ełe mengim. Na mei ełe tonu onj ełe nge, na ek nip, wumb ngop, kongun yi mił erip, ek keimi nip tor kindip eł. Wumb pei ek keimi mendpił ei ekii silmin wumb ei, na ek ei piłmin.”

³⁸ Pailos ek nipi, ngopu yi nim, “Ek keimi nim nin ek ei nipe mił?” Yi ni pendpi anda pupu kin, Jura wumb kanpi kin, ek nipi ngopu yi nim, “Na wu ei, oł kis endi erim ei, na kur kan sinand. Wu ei kin, oł kis endi eim erim pinalim.

Pailos Yi Nim, “Jiisas Ond Peri Ełe Nil To Kundei!” Nim (Masyu 27:15-31, Mak 15:6-20, Luk 23:13-25)

³⁹ Ba enim nge oł endi yi pałim. Ei ‘Pasopa’ kunum ei, kan ngii wu endeim ni kindmbii, niłmin. Pe na Jura wumb king ei, enim kin tor kindmbii min mon?”

⁴⁰ Wumb pei nga wii dinga tok, yi ninjing, “Ei mon! Nim Barapas kindan wangli!” Barapas eim wumb

to kondpu, wumb eipi epi nge waning sipi elim wu mołum.

19

¹⁻² Yi nengin kin, Pailos ek yi neng kin, opu wumb Jiisas sipik kepil tunjung. Nga opu wumb kan jimbiltang gał mułum ei nge sik, king nge peng kon endi mił erik, peng ełe pendik kin, king nge alap mił alap kundii endi sik, eim telnjing.

³ Talk pendik kin, opu wumb ok yi ninjing, “Jura wumb nge king owundu mołun?” Nik, ek kulsik, angil misin tok, yi enjing.

⁴ Pailos nga tor opu wumb kanpi yi nim, “Enim kinei! Pe na eim sip tor tu wup, enim ngamb kin, enim piingii ei, na eim erim oł ei endi, na kan sinand mon!”

⁵ Pe Jiisas tor om. Opu kin, eim kan jimbiltang gał mułum ei sik, eim peng kon mił enjing, ei eim peng ełe mułang kin om. Nga alap kundii king mił talk kin, kindangin om. Opu kin, Pailos wumb kin ek yi nim, “Wu ei, enim kinei!”

⁶ Yi mił peng kin, kulmał kałilmin wu owundu nin opu ond wumb ombu nin Jiisas kenjing ni, wumb ombu wii dinga tunjung, “Eim ond peri ełe nil to! Eim ond peri ełe nil to,” yi wii tunjung. Pe Pailos ek nipi, wumb ngopu yi nim, “En enim wu ei sik, ond peri ełe nil tei! Na wu ei oł kis erim oł ei, kan sinenj mon!” pa nim.

⁷ Jura wumb ek nik orung kindik yi ninjing, “Sin lo ek endi palim ei, lo ek ei yi ninim, ‘Wu ei kulmba. Nimbil erang na Gos nge kingam mol,’ nilim.”

⁸ Pe Pailos ek ei piipi kin, mund mong nga erim.

⁹ Yi erang kin, Pailos kin Jiisas nga gapman ngii owundu ele nirik punjungul. Pukul kin, Pailos kin ek yi nim, “Nim jili molkun on?” Ba Jiisas eim ek endi nipi, orung kindnerim mon.

¹⁰ Pailos ek nipi yi nim, “Nimbil erang nim na ek ei, ni orung kindnan? Na dinga ele, nim si kindamb punjii. Nga na dinga ele, nim ond peri ele nil tumbii ei, nim pii pol tunan min?”

¹¹ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe Gos tonu molum ei, nim dinga ngunelang kin, nim kapli na to mani kindnelan mon! Nga wu ei na sipi, nim angil ele ngum wu ei, eim nge ol kis ei nim nge ol kis en ei to mani kindim. Eim nge ol kis am tonu mendpil palim!”

¹² Pailos eim ek ei piipi kin, Jiisas ek dinga nip, tor kindamb ba, ni piim. Ba Jura wumb wii tok, ek dinga nik yi ninjing, “Pe nim wu ei kindan pum kin, nim Rom wu owundu, Siisa nge wu pul mon!” pa ninjing. “Wu nii endi, ‘Na king’ nimba wu ei, Rom wu owundu, Siisa nge opu orung wu mulmba.”

¹³ Pailos eim wumb ek ei piipi kin, ek yi nipi, opu wu endi Jiisas sipi anda tu

wum. Pe Pailos eim tonu kos piik elmin konu ele mulum. Pailos mulum konu ei, kom ku pel kul salmin konu ele mulum. Nga Eipru wumb konu ele embe yi nilmin, ‘Gapasa’ nilmin.

¹⁴ Pe kunum ei, kuni owundu ‘Pasopa,’ kor kunum nik, kuni er kun erik elmin. Nga ‘Pasopa’ kunum ba konu eni beli pim. Peng kin, Pailos ek yi nim, “Jura wumb en enim king ei kinei!” pa nim.

¹⁵ Pe kulmal kalilmin wu owundu ek orung kindik yi ninjing. “Sin nge king endi eipi mulalim, ba wu Siisa sin nge king endeim molum.

¹⁶ Pe nga Pailos eim Jiisas wumb nge angil ele ngum. Ngang kin, wumb ombu Jiisas ond peri ele nil to pendngii nge ngum.

Jiisas Ond Peri Ele Nil Tunjung

(Masyu 27:32-44, Mak 15:21-32, Luk 23:26-43)

¹⁷ Yi mil peng kin, wumb ombu Jiisas sipnjing. Sipangin kin, Jiisas eim ond peri ei ko wupu sipi kin, tor pum. Pum konu ei embe, ‘Wumb peng embil konu,’ nilmin. Konu ei embe endi Eipru ek nik, ‘Golkasa’ nilmin.

¹⁸ Konu ele, wumb ombu Jiisas ond peri ele nil tunjung. Tok kin, nga wu eipi tal ond peri ele tal eipi yi ku nil tunjung. Wu endi Jiisas nge angil taring ele nil tok kin; nga endi Jiisas nge angil tundung ele nil tunjung. Tok

nga, Jiisas wu tał kin tuk mii menb ele nil tungung.

¹⁹ Pailos eim mon endi połpu kin, Jiisas pim ond peri ele tonu kind pendim mon ei, ek yi mił nim, "Jiisas Nasares Konu Ele Wu Ei Jura Wumb King." yi ni poł pendim.

²⁰ Konu orung ele, Jiisas ond peri ele nil tunjung ei, konu owundu ele mandi mił sim. Pe Jura wumb pei Pailos ek pułum ei gerik piik enjing. Erik ek ei, Eipru wumb ek ni, Griik wumb ek ni, Rom wumb ek ni, ei mił poł pendim.

²¹ Pe Jura kułmał kałiłmin wu num ombu Pailos kin ek yi ninjing, "Pailos, nim ek mon yi pulerii mon! 'Jura wumb nge king' ei mon; ba nim ek mon yi mił poł! 'Wu ei eim yi nim, na Jura wumb nge king,' yi pułii!" pa ninjing.

²² Pailos ek nipi, wumb ngopu yi nim, "Ek na puls, ei poł poru ninj ei pengli!" pa nim.

²³ Nga opu ond wumb kapił kapił ombu, Jiisas ond peri ele nil to pendik kin, Jiisas alap ni konduk ei, mok tok, en enim wu endeim endeim ni sinjing. Nga kon takis ei sik ku; ba kon takis ei mui tołmun konu endi sineririm. Sinerang kin, kon ei, tonu orung orung er mani puk pirim.

²⁴ Pe opu wumb en enim ek yi nik, "Sinim kon takis ei, to piltan to yi enermin mon!" nik. "Sinim kom ku kembis mił siłin kin kinjmał erpin kin, wu endeim mendpił

konduk ei simba," ninjing. Nik oł yi erik kin, Gos nge ek ok pultum yi nirim, mił keimi tonu opu poru nirim.

"Na nge alap konduk ei mok to sinjing. Nga na kon takis ei, kom ku kembis mił kinjmał erik kin, wu endeim simba nik, yi enjing."

Ei keimi tonu wang kin, wumb yi enjing ei Gos nge ek nirim mił keimi tonu om.

²⁵ Pe Jiisas ond peri ele to pendnjing konu ele, Jiisas eim mam ni, angim Mariya ei, Kliyopas nge ambim ni Mariya Makandala ouni ok engnjing. Amb ombu ok, Jiisas to pendnjing ond peri ele, mandi ok engnjing.

²⁶ Jiisas eim kenim ni, mam kin, Jiisas eim noman ngopu elim wu ei, na Jon ouni mandi ond peri ele enginjngił. Pe Jiisas eim ek nipi, mam ngopu yi nim, "Wu ei, nim kinganim mił mołum."

²⁷ Nga Jiisas eim noman ngołum wu, na Jon kanpi yi nim, "Amb ei, nim manim mił mołum," pa nim. Pe kunum ele, na Jon, Mariya nam ngii konu ele orung sip kin, tep er se moł.

*Jiisas Kułum Poru Nim
(Masyu 27:45-56, Mak
15:33-41, Luk 23:44-49)*

²⁸ Pe ei poru neng kin, Jiisas eim piim ni, eim kongun ei pei poru nim. Nga Gos nge ek mon ok pułum ei, keimi tonu orum ei, poru nipi yi nim, "Na noł nuwa enim," nim.

29 No! ming endi piki to pim ei, epi gupu to!um no! wain ei kindangin kin, piki top pim. Pe wumb endi sikir pupu, no! tuk silim epi ei mi! epi endi sipi mu!ang kin, Jiisas numba piipi kin, epi endi tu wupu kin, no! gupu to!um epi tuk kindim. Kindpi kin, goltum endi tu wupu kin, Jiisas gupu e!e pendim.

30 Pe Jiisas eim no! gupu to!um no! wain ei, nopu yi nim, "Nam kunum pei ei poru ninim," a nim. Yi mi! nipi kin, eim peng to mani kindpi kin, ku!um. Nga eim noman tuk gui ei, wak tang pum.

Opu Ond Wu Endi, Jiisas Demb Ele Kileng Tum

31 Pe kunum ei, kuni owundu 'Pasopa' numun nik, kuni er kun elmin. Nga kor owundu tonu wang kin, Jura wumb lo ek yi mi! ni pendilmin ei yi mi!, "Kor owundu e!e, wumb kongun endi enerngii mon!" pa nilmin. Ei yi mi! peng piik kin, kulnjung wu kei ngenj tonu ond peri e!e mulerngii, ni piinjing. Pe wu Kombur Pailos kanik kii sik, ek yi ninjing. "Enim sikir ok kin, wu kei nge simb angil e!e sikir embil engin tangin kin, sikir ku!angin kin, si mani singii," pa ninjing.

32-33 Pe opu ond wumb puk kin, wu ta! Jiisas kin ouni ond peri e!e nil tunjung wu ta!, simb angil e!e, ambilk engin tok enjing; ba puk kin, Jiisas kenjing ni ku!um pim.

Nga eim simb angil embil kin engin tok enenjing, mon.

34 Ba opu ond wu endi Jiisas demb e!e kileng tum. Tum konu e!e, sikir miyem kin no! ouni tor om.

35 Pe na Jon, o! ei erim, ei kanip piinj. Pe nga, na Jon ek ei nip tor kindind ei kapli, enim pii gii ningii. Na ek nind ek ei, keimi mendpi! Na piip kin, ek nind ei, ei keimi mendpi! nip tor kindind.

36 Epi ei tonu om ei, Gos nge ek ok pu!um ei nirim ei, keimi tor om. Ek ei yi mi! pa!im,

"Eim nge embil endi to engin tunerngii mon!"

37 Nga Gos nge ek ok pu!um e!e, ek endi yi mi! ninim,

"Opu ond wu ei, kileng to kundum wu ei keningii," pa nim.

Kom Ku Tukpu Ele Jiisas Tukpu Tunjung

(Masyu 27:57-61, Mak 15:42-47, Luk 23:50-56)

38 Ei epi poru neng kin, Josep wu ei eim Airmasiya konu e!e wu ei, eim Jiisas kin ekii silim wu endi om; ba eim Jura wumb kin mund mong erpi kin, eim pii gii ei ni peni e!e kindnerim. Josep eim opu, Pailos kanpi kin, yi nim, "Na Jiisas ngenj ei simbii ond," pa nim. Pe Pailos kapli neng kin, Josep Jiisas ngenj ei sipim.

39 Nikoriimas wu ei, eim ok, Jiisas multum konu e!e epin kunum kunum orum wu ei, eim om ku. Om wu ei, eim ond kanim eipi eipi ta!

ei nge muru ka tolum epi ei sipi tu wum. Tu wum ond tał nge, epi muru ka wii tolum ei ende kindik mundnjung. Pe ond kopung ei, epi embin owundu er 100 mił yi kapli erim.

⁴⁰ Wu tał Jiisas nge ngenj ei sipinjngił. Pe wu tał epi muru ka tolum ei, Jiisas ngenj ełe kindikił. Nga alap ka wii pandi tokuł ei enjngił Jura wumb, wumb kułii tungii pendik elmin oł ei, enjngił.

⁴¹ Jiisas ond peri ełe, to pendnjing konu ełe, aka pin endi sim. Pe aka pin ełe, tukpu konj endi sim. Tukpu konj ei, ok wumb kułii endi tukpu ełe tunenjing mon.

⁴² Pe kunum ei, kor owundu kuni 'Pasopa' kunum mandi erang kin, Jura wumb kuni er kun elmin kunum ei, mandi poru nimba. Nga tukpu konj mandi mołum ei, wu tał Jiisas konu ełe pendinjngił.

20

Jiisas Nga Angpi Tonu Opu Konj Pum

(Masyu 28:1-8, Mak 16:1-8, Luk 24:1-12)

¹ Pe Mariya Makandala eim kor kunum kupiiring ok tangpi kun enerang kin, eim Jiisas pendnjing konu tukpu ełe tor om. Opu, eim kenim ni Jiisas eim pendik, tukpu ełe kom ku owundu endi, ondu ngok pendnjing; ba eim kenim ni, ondu ngok pendnjing mił pinerim.

² Yi peng kin, eim nga sikir pupu, Saimon Piisa kin wu endi Jiisas eim noman ngołum wu ei, Jon kin mulnjunguł konu ełe kanpi yi nim, "Sinim Owundu tukpu ełe pinalim; sipinjng palim. Sin piinamin; eim sipi jili orung pendnjing da."

³ Pe Piisa kin na kin sił ngii konu ełe punjkuł.

⁴ Pupuł kin, sikir punjpuł; ba na Jon, Piisa eim pend si kindip na ok punj. Pup kin, Owundu tukpu tunjung konu ełe, ok tor punj.

⁵ Pup kin, mani pii połup, tukpu ełe epi sip kenj ni alap tuk sim; ba eim tuk pup kin-nenj.

⁶ Saimon Piisa ekii se tor opu, tukpu ełe tuk pupu, kenim ni alap ei mendpił sim kenim.

⁷ Nga alap, Jiisas eim peng ełe pandi tok pendnjing alap ei, sinerim mon! Alap ei simbir ka erpi, orung ełe eipi kind sim.

⁸ Pe na Jon ok onj, tukpu ełe tuk punj ku. Pup, epi ei kanip kin, na pii gii ninj.

⁹ Pe kunum ei, Gos nge ek ok pułum ei, sił pii kun enenjpił. Gos nge ek ei yi nirim, "Jiisas eim tukpu ełe angpi konj ba," yi mił ninim.

¹⁰ Pe sił Jiisas kin ekii siłmbił wu tał, nga ngii konu ełe orung punjpuł.

Mariya Makandala Eim Jiisas Kenim

(Masyu 28:9-10, Mak 16:9-11)

¹¹ Pe Mariya eim, tukpu ełe, torung angpi kin, ke

nipi engim. Ke ni, pendpi kin, tukpu ele kan tuk kind kenim.

¹² Kenim ni, enjel ta! alap kuru kindinjngil wu ta! mulnjungu! ni kenim. Ok Jiisas eim ngenj pim konu ele mulnjungu! enjel endi, Jiisas nge peng sim ele mu!ang kin, endi Jiisas nge simb sim konu ele mu!um.

¹³ Pe enjel ta! ek niki! Mariya ngoku! yi ninjngil. "Amb, nim nimbil erang ke nin?" Pe eim ek nipi, ngopu yi nim, "Na nge Owundu sipnjing pa!im ei, eim sipik, jili orung pendnjing ei na piinand," nim.

¹⁴⁻¹⁵ Yi nipi, kan orung kind kenim ni, wu endi engim. Ba amb Mariya ei, eim wu ei Jiisas ni piinerim mon! Pe amb Mariya eim yi ni piim; ei eim aka pin tep mu!um wu endi ni piim. Nga Jiisas eim kanpi kin, yi kii sim, "Amb nim nimbil erang ke nin? Nim wumb nii kurun?" Mariya ek nipi, ngopu yi nim, "Pe nim eim si pendin kin, na nen kin, piip eim simbi," pa nim.

¹⁶ Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, "Mariya!" Pe amb Mariya nga ak topu, Eipru wumb ek ele yi nim, "Raponai!" Pule ei yi mi!, 'Ek emb to ngolum wu,' yi nim.

¹⁷ Jiisas ek nipi, eim ngopu yi nim, "Nim na ambil gii ninerii mon! Na Arnan kin nga orung tonu punenj, koku!. Nim orung pukun kin, na engnan no! kankin yi ninjii! 'Na Arnan nga

enim Ernjing mo!um ele tonu pund. Nga nam nge Gos ni, enim nge Gos mo!um konu ele, tonu bii pund,' " Jiisas yi nim.

¹⁸ Pe amb Mariya Makan-dala eim orung pupu, Jiisas eim kin ekii silmin wu mulnjung konu ele pum. Pupu, ek nipi yi nim, "Na Owundu kan poru nip ond." Nipi, Jiisas eim kanpi, nipi ngum ek ei nipi, wu ombu ngum.

Jiisas Kin Ekii Silmin Wu Ombu Jiisas Nga Kenjing
(Masyu 28:16-20, Mak 16:14-18, Luk 24:36-49)

¹⁹ Jiisas kin ekii silmin wu ombu, Jura tep elmin wumb owundu kin mund mong enjing. Erik kin, en enim ngii endi ondu dinga ngo pendik kin, nirik mulnjung. 'Konu kor kunum endi, konu eni mani pang kin, en enim ngii nirik mulnjung. Pe Jiisas eim opu tuk ele engim. Angpi kin, yi nim, "Enim noman emin pangli," nim.

²⁰ Yi mi! neng kin, Jiisas ngenj orpu! angil ni, demb ei andan tum. Jiisas kin ekii silmin wu ombu, nga Owundu kanik kin, ka piinjing.

²¹ Jiisas ek nga nipi wumb ombu ngopu yi nim, "Enim noman emin ka piingii. Arnan kindang onj mi!, yi ku nga enim kindamb kin, nam kongun ei er pungii!" pa nim.

²² Eim ek yi mi! nipi kin, eim pop topu, wu ombu kin kindpi kin, yi nim, "Gos nge

Gui Ka enim kin ngond,” pa nim.

²³ “Na enim noman dinga ngond. Pe enim wumb kombur oł kis ei kil ngonmun ningii; ei kaplı poru nimba. Nga enim wumb kombur oł kis ei pangli ningii wumb ei, oł kis pimba ku,” pa nim.

Tomas Jiisas Kenim

²⁴ Jiisas eim kin ekii silmin wu engki nga tał mulk konu ełe Jiisas wumb ei kin, nga tor orum kunum ei, wu endi tuk ełe mulerim wu ei Tomas, nga eim embe endi ‘Dirimas,’ nilmin.

²⁵ Pe wu eipi ombu, Jiisas kanik Tomas ninjing; ba Tomas eim ek nipi, wu kombur ngopu yi nim, “Pe na Jiisas nge ngenj orpuł ei kanip, nam angıl mong ei sip ambılıp, eim angıl ni, demb ełe orpuł ei kanip enenj kin, kaplı na pii gii ninerbii mon,” pa nim.

²⁶ Nga ekii se, kongun endi opu pang, Jiisas kin ekii silmin wu ombu kin, Tomas ni ouni mulk. Molk kin, en enim Jura tep elmin wumb kin, mund mong erik kin, ngii ondu dinga ngo pendik poru nik, en enim nirik mulk konu ełe, Jiisas opu tuk ełe engim. Angpi kin, ek yi nirim, “Enim noman emin ka sengli,” nirim.

²⁷ Pe Jiisas eim ek nipi, Tomas ngopu yi nim, “Nim angıl mong ei yi ełe pendkin kin, na angıl orpuł ełe kenii!” nim. “Nga nim nge angıl ei, na demb orpuł ełe, tuk kindii! Pe nim pii gii ei

to kindnenjii; ba nim pii gii dinga ninjii!” pa nim.

²⁸ Tomas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Nim na nge Owundu! Nim na nge Gos mendpi!”

²⁹ Jiisas ek nipi, Tomas ngopu yi nim, “Nim na kankin pii gii nin min? Wumb na kinarik kin, pii gii nik yi enmin wumb ei, ka piingii.”

Jon Nge Pule Ek Ei Pultum

³⁰ Jiisas eim jep oł nga pei erpi kin, eim nge ekii silmin wu ombu mulk, tuk ełe erim. Ba na Jon Jiisas erim jep oł ei, pei mon ełe pulenj, mon.

³¹ Ba na ek poł poru ninjing ei, enim Jiisas ei eim Kraiss Gos kindang wu eim, enim pii gii ningii ei, eim Gos nge kingam. Pe enim eim kin pii gii ninjing kin, kaplı enim eim nge embe ełe, enim noman konj sik, kunum kunum mułngii nge singii.

21

Jiisas Eim Kin Ekii Silmin Wu Angıl Orung Nga Tał Jiisas Kenjing

¹ Ekii se nga, Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu kin tor om. Opu kin, Taipiriyas konu ełe ni konu orung ep noł gop mołum konu ełe, Jiisas eim nge yi mił tor om.

² Saimon Piisa ni, Tomas eim embe nga endi ‘Dirimas,’ nilmin ei ni, Nasaniyel, Kena konu kembis ełe, Galilii konu owundu ełe wu ei ni, Sependii nge kingam tał ni,

nga wu tał Jiisas kin ekii sinjngil wu tał kin, ouni mulnjung.

³ Pe Saimon Piisa ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Na omu tumbii pund,” nim. Wu ombu ek nik, eim ngok yi ninjing, “Sin nim kin ouni bin,” ninjing. Pe puk, noł kanu ełe, tonu puk punjung. Ba kunum pei ei emii peng kin, en enim omu endi tunenjing mon.

⁴ Pe konu kupiiring konu eni tonu omba erang kin, Jiisas eim pupu, noł gop orung wer ełe, engim. Ba eim kin ekii silmin wu ombu ei, Jiisas ni piinenjing mon.

⁵ Pe Jiisas ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Kang wu kei, enim omu endi sinmin min?” Pe wu ombu ek nik, orung kindik yi ninjing, “Mon.”

⁶⁻⁷ Nga eim yi nim, “Enim omu kon nga sik, noł kanu angil tundung ełe kindik, omu kombur singii,” nim. Yi neng kin, omu kon pulnjung ni, omu pei sinjing. Pe omu kon ei tonu singii pinerim mon; kon ei wurup mendpil nim. Na Jon, ek nip, Piisa ngop yi nim, “Ei Owundu!” Pe Saimon Piisa eim kon takis gulpu sepi, kongun erim. Nga eim Owundu ek ei piipi kin, kon takis ni kindpi, puku sipi, noł ełe mani pum. Pupu kin, Jiisas mułum konu ełe sikir pum.

⁸ Jiisas kin ekii silmin wu kombur wangin kin, omu mer kon ełe, piki top pim ni, ambil gii nik tonu sinjing.

Nga wu ombu noł wer ełe, turii mił mulenjing. Mulk konu ełe ei su yi mił, 300 simb mił sim.

⁹ Pe ok noł wer ełe, tor ok kenjing ni, dup endi nopu pim. Pim konu ełe, kenjing ni omu kombur dup ełe pim. Nga bres orundung kenjing ni sim ku.

¹⁰ Jiisas ek nipi wu ombu ngopu yi nim, “Enim omu pe kon poł sinjing ei, kopur tu wei!”

¹¹ Pe Saimon Piisa eim noł kanu ełe tonu pupu, omu kon ni ambilpi kin, noł peł ełe ambilpi sipi kin noł wer ełe sipim. Omu owundu owundu tuk omu kon ełe piki top pim. Omu tuk mołmun ei, omu peng yi mił 153 pei mołmun. Mulnjung omu pei ombu mulk, ba omu kon kilip turerim mon.

¹² Jiisas ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Enim ok, kuni nei!” a nim. Pe Jiisas nim ek ei, wu endi eim kii sinerim mon, “Nim nii?” En enim piinjing ni, “Ei Owundu,” ni piinjing.

¹³ Jiisas eim dup konu ełe opu, bres ni sipi, wu ombu ngum. Nga omu yi ku erim.

¹⁴ Jiisas eim kołpu nga tukpu ełe angpi opu kin, nga konj pupu endim. Pe eim kin ekii silmin wu ombu kin, kunum tekliki peni ełe tor wang kin, kenjing.

Piisa “Nim Na Nge Kung Siipsiip Ombu Kuni Ngo!”

¹⁵ Kuni nok poru nik, Jiisas ek nipi, Saimon Piisa ngopu yi nim, “Saimon, nim Jon nge

kingam, nim epi eipi pei ele to mani kindkin, na noman ngon min?" Saimon ek yi nim, "Keimi Owundu, nim piin; na nim noman ngond." Pe Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, "Nim na nge wumb kung siipsiip wał mułangin kin, na nge ek emb tokun ngunjii ei, kung siipsiip mił kuni ngunjii."

16 Jiisas ek nga nipi, Piisa ngopu yi nim, "Saimon Jon nge kingam, nim na noman ngon min mon?" Piisa ek orung kindpi yi nim, "Owundu, na nim noman ngond," nim. Nga Jiisas ek nipi, Piisa ngopu yi nim, "Nim na nge pii gii ninjing wumb kung siipsiip mił ei, tep ka er mulii!" a nim.

17 Jiisas nga ek kunum tekliki nipi, Saimon ngopu yi nim, "Saimon Jon nge kingam, nim na noman pałim min?" Pe Piisa eim noman embin to piim. Nimbil erang pe ek kunum tekliki mił nipi, Piisa kindpi yi nim, 'Pe nim na noman ngokun nin min?' " Pe Piisa ek nipi, Jiisas ngopu nim, "Owundu, ninim epi pei piilin wu. Nim piin, na nim noman ngoł." Pe Jiisas nga ek yi ku nim, "Nim na nge wumb kung siipsiip mił mułangin kin, na nge ek emb tokun ngunjii ei kung siipsiip mił kuni ngunjii," pa nim.

18 Na ek keimi mendpił nip nim ngond, ok nim wu kangi wu multum kunum ei, ninim kan talkin, ninim konu jili bii ni piilin konu ele kunum

ei, ninim kan talkin, ninim konu jili bii ni piilin konu ele pulun. Nga ekii se, nim tukui enjii kunum ei, nim angil tonu kindkin mułan kin, wumb nim kan kend ele talk, ninim bii ni piinenjii konu ele sipngii," Jiisas yi nim.

19 Jiisas ek nirim ei pułe yi mił, Piisa eim ond peri ele kulmba oł ei mił nirim kunum ei, eim Gos nge embe ei ambil tonu kindmba nge nim. Jiisas eim ek ele nge piipi kin yi nim. Pe Jiisas Piisa kanpi yi nim, "Nim na bii konu ekii se!" a nim.

Jiisas Eim Noman Ngolum Wu Ei Nge Ek

20 Piisa eim kan ak topu, kenim ni, na Jon ekii sip onj. Na ok kuni nuk kunum ele, na Jiisas multum konu ele, mandi mołup yi ninj, "Owundu, nim wu nii opu orung wumb ongii konu ni tor kindmba?"

21 Piisa na kanpi kin, ek yi nipi Jiisas ngum, "Owundu, wu Jon ei eim nipe oł mił endi eipi kulmba?"

22 Pe Jiisas ek nipi, Piisa ngopu yi nim, "Pe nam noman ele, eim konj mułang kin, na nga orung ombii kunum, ei kapli. Pe ei nim nge epi mon! Nim na kin ekii se onjii."

23 Yi mił nga ek ei, angim noł mulnjung konu ele, eipi eipi nipi angim noł kin ngum. Ngopu, yi nim, "Ekii silim wu ei, Jon eim kulermba. Ba Jiisas eim 'Wu ei kulermba,' ei, yi ninerim

mon. Ba Jiisas eim yi nim,
 “Ei na nam noman ele pim
 kin, wu ei konj mulang kin,
 na orung ombii kunum ei, ei
 nim nge epi mon!”

²⁴Ei ekii silim wu endi, eim
 ek ei ni tor kindnim. Nga eim
 ek mon ei poɔpu, poru nim
 ek mon ei, sinim piinmin ek
 mon ei, ek keimi mendpiɔ
 ninim.

²⁵Ba nga oɔ kanim kanim
 pei, Jiisas eim erim ku. Kapli
 wu nii endi, eim Jiisas nge
 oɔ erim mon ei, pulmbii ni
 piim kin, kapli mon pulngii
 ei, pei mulmba. Na piind ei,
 ya mei konu ele orung orung
 pei mon pululangin kin, kapli
 konu endi wii sineneɔang,
 mon!

Luk Mon Aposel Polpu Ek Se Andilmin Wumb Ol Enjing Ei Pulum

*Jiisas Eim Ek Dinga Nipi,
"Gos Gui Ka Kindmbii," Nim*

¹⁻² O Tiopilas, na mon ei, ok nam pei puls. Jiisas eim epi pei erpi, wumb andan topu erim ek ei, na puls. Kumb ok ni, pe kunum ele, eim kongun pulngun mundum. Ekii se, eim tonu epin ba erim kunum ei, eim ek se andilmin wumb kengip ngopu noman dinga ei, Gos Gui Ka kin ngurum. Ekii se, nga Gos Jiisas tonu epin sim.

³ Jiisas ngenj kumbii kulum. Kulum poru neng kin, nga ekii se, eim ek se andilmin wu mulnjung konu konj tor om. Pe eim epi ei erang kin, nam konj mol ni piingii nipi yi nim. Pe kunum 40 ele, Jiisas eim kenjing kunum ele, Jiisas eim Gos epi pei tep erpi, kanpi molum ei, ek nipi ngum.

⁴ En eim tep to molk kin, eim wumb ei ek nipi ngum. Enim Jerusalem konu, ele si kindnerngii, ba Erinjpin Gos ek yi nim, "Na eim epi ngumbii ei, eim epi ei kui erik mulngii. Molk kin, na ek yi mil nip enim ngunj.

⁵ Jon wumb nol pendpi ngum, ba kunum endi kinan

punenmba ei, Gos Gui Ka enim nol pendpi ngumba."

⁶ Pe kunum ele, Jiisas wumb kin tep tok mulnjung. Molk kin, eim kii sinjing, "Jiisas Owundu! Nim Esrel tilap wumb paki tokun, Rom wumb to mani kindnjii min? Kunum ele, Esrel wumb nga wii mulngii."

⁷ Pe eim ek nipi ngum, "Ei enim epi mon; pe enim kunum kunum pingii kapli enermba ei Erinjpin Gos eim elim. Pe eim enim tep molum.

⁸ Ba ekii se Gos Gui Ka, enim kin omba. Nga eim enim noman dinga ngumba. Ngang, na ek Jerusalem konu ningii ei Juriya konu orung ni Sameriya konu ni, mei konu orung orung pei pang kapli ermba."

*Jiisas Eim Ei Epin Konu
Orung Pum*

⁹ Jiisas eim ek ei nipi poru nim; pe en enim kanik mulnjung. Mulangin kin, Jiisas eim tonu pum. Pe kupu endi eim tonu sipim. Sipang wumb kanik mulnjung ni am sipim.

¹⁰ Eim pum, pe Jiisas nge wumb en enim ei mul ele kanik enjing. Pe sikir wu tal konduk kuru pim, wu tal tor onjngul

¹¹ Wu tal okul yi ninjngil, "Enim Galilii wumb, enim nimbil erang angk ei mul ele kanik molmun? Ei Jiisas, pe Gos eim kin sipi orung sipi ei tonu epin sipipi, eim nga

orung omba ei enim pe kan-inmin mił yi orung omba.”

Wu Endi Juras Kongun Simba Ni To Tonu Kindnjing

12 Yi erang, en enim komung ei si kindik, komung ei embe Olip, pe Jerusalem konu orung punjung. Komung pim ei, Jerusalem konu mandi pim.

13 Pe en enim konu owundu ełe tuk punjung; en enim tuk mołumun konu ełe tonu punjung. Punjung, wu embe yi mił Piisa, Jon, Jeims, Pilip, Endru, Tomas, Basolomu, Masyu, Elpiyas kingam Jeims, Jeims kingam Juras. Saimon wu endi wumb ei nge Rom wumb to mani kindngii nirim.

14 Pe wu ombu en enim noman ende kindik, prei erik mulnjung. Amb kombur ni, Mariya Jiisas mam ni, Jiisas angim noł yi ku prei erik mulnjung.

15-19 Wu Juras yi mił erim. Wu ei mei endi top erim ku ei kułmał kałilmin wumb owundu ngunjung. Ngangin kin, eim oł kis er pendpi, wumb sipipi Jiisas mułum konu andan tum. Eim bok topu mani pum. Pe eim nge ngenj tuk ełe engin topu eim kirim ni tułup nipi tor pum. Ekii se wumb pei Jerusalem konu mulk wumb pei ek ei piik nik punjung. Pe en enim ek ełe konu ei ‘Akeltama’ nik mei konu ei wumb miyem konu ninjing. Wumb kułou tołmun kunum ei, Piisa pii gii wumb kumb ełe angpi, ek

endi nipi ngum. Pe wumb 120 mił pei mulnjung.

Piisa ek nim, “Engnan noł, enim piyei! Gos pipe mon endi multum, kumb ok Gos Gui Ka wu Deipis gupu ełe nipi tor kindrim. Juras kin nim, pe ei eim Jiisas ba konu andlam andan tang, wumb Jiisas keningii. Ek ei pepi peni ełe omba, nik pe pepi tor onum.

Ok Jiisas Juras sin kin to tonu kindmondum. Mołpu, sin kongun ende er mułpun ełmin nipi,” Piisa yi nim.

20 Piisa yi nim, “Ek ei mer mon Sam ełe Jura wumb golang Deipis pułum ek yi nipi nim,

‘Eim ngii konu wii simba, wu endi mulermba,’ mon Sam ełe ek yi ninim. ‘Pe nga wu eipi endi eim kongun simba,’ pa ninim.”

21-22 “Wumb endi Jiisas nga konj tonu om kenim ni wu ei sin kin tuk omba. Wu ei sinim kin tep topun endinmin. Kunum kunum Jiisas eim sinim kin pupu opu er mołum. Kunum ełe Jon eim wu amb noł pendpi ngurum. Kunum ełe nga Gos Jiisas sipi orung epin konu simba,” pa nim.

23 Piisa ek yi mił nim, “Kapli wu tał embe tumun.” Wu endi Josep, Basapas ninmin wu ei, wu ei embe eipi endi palim ku, embe endi Jasas, pe wu endi embe Masaiyas.

24 Pe en enim prei erik, “Owundu! Nim wumb pei

noman tuk nim piin. Wu tañ nii endi mulmba ei nim to tonu kindin ei nim sin andan to!

²⁵ Tan wu ei Juras elim kongun ei ermba. Juras eim kongun ei si kindpi eim dup konu ele pum.”

²⁶ Pe wumb en enim prei erik, Gos wumb andan tang angil tonu kindnjing ni Masaiyas wumb pei engki nga endeim ele tuk kindangin kin, kongun ele enjing.

2

Gos Gui Ka Mani Om

¹ Gos Gui Ka mani om kunum ei Pendikos nilmin. Pasopa kunum 50 poru neng, Pendikos kunum om. Pii gii wumb en enim ngii endi ele kulou tunjung.

² Pe sikir tonu mul ele ek tengim, konu gur gali mil, owundu endi top ngii ele nirik wumb mulnjung konu om.

³ Pe wumb molk kenjing ni dup anmbil mil pei onjung. Pe epi ei gal topu wumb mulnjung konu eipi eipi punjung.

⁴ Gos Gui Ka Jiisas nge wumb mulnjung konu tuk opu poru nim. Gos Gui Ka je erang wumb pei, wumb ek eipi eipi tengnjing. Ei Gos Gui Ka erang yi enjing.

⁵ Pe Juras wumb Jerusalem konu mulnjung wumb, ei Gos ek piilmin wumb konu orung orung pei onjung.

⁶ Pe konu gur gali owundu neng kin, wumb ok kulou tunjung. Wumb ok molk ek ei piinjing ni, Gos nge wumb

ek eipi eipi nik mulangin kin, nimbil erang puku sik mulnjung.

⁷ Wumb puku sik noman embin tang mulnjung. Molk, ek yi ninjing, “Nimbil erang wumb ei ek eipi eipi nik enim, ei Galilii wumb min?”

⁸ Nimbil ol erang sinim ek erinjpin menjpin nol sinim ngopun ele ek ei piilmin mil nilmin. Wu ombu Galilii konu wumb min?”

⁹ Sinim wumb Parsiya ni konu Miriya ni Eilam, Mesoposemiya konu sinim wumb konu orung orung wumb, Juriya ni Kaparosiya, ni Ponsas ni Eisiya wumb molmun.

¹⁰ Prisiya ni Pampiliya, Eisip ni, wumb orung orung Aprika konu Sairiini, ni sin Rom wumb ya ele pei ya ele molmun.

¹¹ Wumb Griis ni Areipiya ni sinim Jura wumb ni wumb tilap eipi ei sinim Jura elmin ol ei enim. Ba sinim wumb pei sin sinim ek piimin; Gos nge jep ol pei nipi sinim ek ele nipi ngolum.”

¹² Pe puku sik, noman embin tang mulnjung. En enim ek dinga nik piik enjing. “Epi nimbil ol enim?”

¹³ Ba wumb kombur en enim ek bul morung nik ek dinga ninjing, “En enim nol nok wulu pang kin, ek eipi eipi ninmin,” pa ninjing.

Piisa Gos Ek Ka Ei Nipi Wumb Ngum

¹⁴ Pe Piisa engki nga endeim mulnjung konu ele tuk angpi wii dinga topu ek dinga nipi wumb ngum.

“Enim Jura wumb ni wumb ok Jerusalem konu wumb ok mołmun; enim kom sek, oł enim ei ni ngamb piingii,” pa nim.

15 “Enim wumb ombu noł nok wulu punum ni piinmin ba mon; akip konu kupiiring eni pim.

16 Ba oł ei Gos nge ermba oł ei piipi niłim wu Joel yi ninim.

17 ‘Gos ek yi nim, ekii se poru nimba kunum mandi erang Gos Gui Ka wumb pei ngamb eim Gos pei ngumbii,’ pa yi nim. ‘Pe enim kingenjing embilenjing ni Gos oł ekii se ermba ei piik niłmin wumb ek tangiłmin mił yi tengingii. Noman ka wii enim wu kangi wu mułngii konu andan tumbii, or kumb mił er keningii. Pe wu tukui ombu piingii konu or kumb ka andan tamb keningii, pa nim.

18 ‘Kunum ei enim wu amb kongun wumb na Gui Ka pei ngumbii ku. Ngamb kin Gos oł ekii se ermba ei piik niłmin wumb ei ek niłmin mił ningii.

19 Pe na tonu kupu muł ełe jep oł eipi mił kombur ermbii. Mani mei ełe na miyem ni dup ni, dup eskil owundu ni jep oł ermbii,’ nim.

20 ‘Eni kunum ei eramb emii pimba; pe oi ei eramb, miyem mił ermba. Pe ekii se Jiisas orung omba kunum ei tangpi tilang owundu

ermba,’ pa nim.

21 ‘Pe wumb pei Gos embe pii gii nik wii tungii wumb ei sipi orung seng kin, Gos eim nge wumb mułngii. Gos ermba oł piipi niłim wu Joel,’ yi ninim.

22 “Enim Esrel wumb, enim ek ei piingii: na enim Jiisas Naseres wu nge nip ngumbii end. En enim kaninmin, oł dinga ni kongun erpi jep oł kanim kanim enim oł ombu enim piik kanik ełmin ei, Gos eim mendpił wu ei Jiisas kindang om.

23 Wu ei Jiisas kumb ok epi pei Gos Eim piipi ek nipi pendrim. Pe wu ei enim angil ełe kindim. Enim Jura wumb ek kis nik enjing. Nimbił erang tor wumb ei Jiisas ond peri ełe nil to kundnjung?

24 Ba Gos eim Jiisas nga er konj sim. Eim ngenj kumbii kułpu erim ei Gos eim kulnjung wumb konu ełe si kindpi nga er konj sim.

25 Ok Deipis yi mił pułum, Jiisas ek dinga nirim,

‘Gos Owundu na kumb ełe kunum kunum mołum. Eim nam angil tunding orung mułang kin na epi endi kapli to mani kindnermba mon!

26 Yi erang kin, na noman ka seng, gupu tokuł palim. Nam piind ei nam ngenj ei epi ekii se omba nip moł. (Ba Gos kin pii gii nip moł). Yi mił ku epi endi nam ngenj ei kapli ambił gii ninermba.

27 Pe na noman tuk ei pang, Gos eim dinga ełe na

paki tang, wumb kulii konu mulermba mon. Pe nim nge kinganim mendpił eim ngenj purnermba mon!

²⁸ Nim na noman konj bii andłam ele andan to kun erngii. Nim na kin mułun na ka piip minj mułmbii,' Deipis ek yi nim.

²⁹ "Engnan noł na sinim kupenjpın Deipis multum mił nip kun kun ermbii end. Deipis eim kultum tukpu tuk, tuk ei akip sinim mołmun konu ya sałim.

³⁰ Ba Deipis eim Gos ekii se ermba oł ei piłim ku. Gos ek dinga nipi yi nim, 'King Deipis kinganim ekii se nim peł mołun konu ele mułmba,' nim.

³¹ Ba kumb ok Deipis eim Gos ermba epi ei kan poru nirim. Pe yi nirim,

Krais Owundu wu ekii se omba wu ei, nga konj tonu orung omba nirim. 'Gos eim wumb kulii konu wak tunemba. Eim ngenj purpu kumun ngunermba ku.'

³² Jiisas wu ei, Gos eim sipi orung nga konj sim. Sin wumb pei ei kanpin kin ninmin.

³³ Pe Jiisas eim angpi tonu pupu Gos Jiisas eim angıl tunding wu Owundu mundum. Pe ei Gos Gui Ka sim. Ei ok Gos nirim mił yi erang kin akip Gos Gui Ka pei ngang, sinim wumb sipin kin sin ek eipi eipi ninmin ei enim kanik piik enmin.

³⁴ Deipis eim ngenj ei epin konu tonu punerim. Ba ei ek

nipi pulum. Gos Owundu ek nipi nam wu num ei ekii se omba. Yi mił nipi ngum,

'Nim na angıl tunding orung mulnjii.

³⁵ Pe ekii se nim opu orung wumb ei na to mani kindmbii mendpił. Sip, nim simb ele mandring kindmbii.'

³⁶ "Pe sinim Esrel wumb tilap pei sinim ek ei pii kun er mułmun. Pe Jiisas ei sinim sipin ond peri ele tonu kindpin, ei Gos eim sipi Krais wu Owundu ekii se omba ei mundang mołum!" Piisa ek yi nim.

Wu Amb Gos Ek Piik Noman Ak Tok Noł Pinjing

³⁷ Wumb en enim ek ei pinjing noman ele embin tum. Piisa kin wu kombur kin kan yi ninjing, "Enginjpın noł, sin nimbił oł ermin?"

³⁸ Pe Piisa ek nipi wumb ngum, "Enim noman ak tok ok Jiisas Krais embe ele noł pingii, ei Jiisas enim noman kis kil ngumba. Enim yi erangin kin Gos nge Gui Ka enim kin wii ngumba.

³⁹ Ok Gos ek dinga yi nipi pendim. Enim kin en enim kangıl ni wumb konu turii mołmun wumb pei ngumbii nirim mił Gos Owundu wumb ei wii tang, onjung. Wumb ei Gos eim ek dinga nipi ngum."

⁴⁰ Piisa ek nga endi nipi tuk kindim; ek pei dinga nipi ngum, "Enim piik kun er mułngii; mon pim kin, enim wumb oł kis enmin wumb ei kin pei poru nimba."

41 Yi neng kin, wumb pei Piisa ek nim mił pii gii nik noł pinjing. Pe kunum ełe wumb 3,000 pei Jiisas kin pii gii ninjing.

42 Gos nge ek se andiłmin wumb ei ek ninjing. Wumb ei dinga piinjing ei engnjing noł paki tok, kuni ende nok, prei erik enjing.

Wumb Tuk Ok Gos Ek Pi-injing Wumb Ei Oł Ka Enjing

43 Pe wumb pei puku sik Gos jep oł pei eim nge ek se andiłmin wumb kin erim.

44 Wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing, wumb ei ende mulnjung. Pe epi salim min simba ei pii gii wumb epi ende salim.

45 Wumb ei en enim epi ni, mei ni, wumb ok top to sengin, ku ni epi ei sik, wumb eipi epi sinerang mołmun wumb ei ngunjung.

46 Wumb en enim noman ende sek, ka piik enjing. Kunum kunum en enim men ngii owundu engim konu puk puk ełmin. En enim kuni ngii eipi eipi ełe ende nok nok ełmin.

47 Kunum kunum Gos embe ambilk tonu kindik, Jerusalem wumb yi piinjing. Wumb pii gii wumb, en enim noman tuk ka seng mołmun. Kunum kunum Gos eim wumb kopur sipi orung sipi erang, wumb Jiisas kin pii gii nik enjing wumb ei pei pei orung sim.

3

Wu Endi Eim Simb Kis Mułum Ei Opu Ka Pum

1 Piisa Jon teł tonu men ngii owundu prei ermbił ni punjnguł. Kunum ei konu eni tekliki erang punjnguł.

2 Wu endi mułum, wu ei ok mam mengrim kunum ei simb yi er pirim mił pim. Wu ei tu wuk men ngii owundu ełe, ondu embe, "Ka wii ełe mundangin," kunum kunum mołpu, wumb ongii kom ku kenim nipi, er mułmba nik mundangin mołumuł.

3 Wu ei mołpu kenim ni Piisa kin Jon teł men ngii owundu ełe nirik punguł nge onjnguł. Wu ei ek nipi wu tał ngopu yi nim, "Epi endi na ngeł," nim.

4 Piisa kin Jon kin wu ni dinga kenjingił. Piisa ek nim, "Nim ya sił kenjii!"

5 Pe eim kan ak topu kenim ni, wu tał epi endi na ngunguł ni piim.

6 Ba Piisa ek yi nim, "Na ku pinałim. Ba na palim epi ei ni ngumbii. Naseres konu, Jiisas embe ełe na nind, 'Nim angkin po!'"

7 Piisa angil tunding orung wu ni ambil tonu sim. Wu ni Jiisas dinga sipi, simb si kun er engim.

8 Wu ni puku sipi angpi pum. Pe wu tał kin men ngii nirik punjung; wu ni men ngii owundu pupu, puku sipi er andpi Gos embe ambil tonu kindim.

9 Wumb pei mulk kenjing ni wu ei andpi Gos embe ambil tonu kindpi endim.

10 Wumb piinjing wu endi men ngii owundu ondu ka wii ełe mołpu, ku ni epi ngei

nipi, kenim ni moʻlum, ei wumb kenjing ni wu ei keimi muʻlum, kanik puku sik oʻ erim puʻle pii poʻl tunenjing.

Piisa Gos Ngii Owundu Eʻle Gos Ek Ka Ni Ngum

11 Wu ei Piisa kin Jon teʻl punjnguʻl konu ekii se pum. Pe wu amb pei sikir ok Solomon palting men ngii owundu palting endi konu andaring eʻle onjung.

12 Piisa ei kanpi ek dinga nipi wumb ngum, “Enim Esrel wumb nimbiʻl erang, enim oʻl ei noman embin to piinmin? Nimbiʻl erang siʻl kin kanik enmin? Enim yi ni piinmin, siʻl nge dinga eʻle ni siʻl oʻl ka eʻlmbiʻl eʻle nge wu ei erambiʻl opu andpi punum ni piingii? Ei mon!”

13 Eiparam ni, Aisak ni, Jeikop ei, Gos sinim ok sinim kupenjpın noʻl Gos ei, eim kongun wu Jiisas eim ambiʻl tonu kindmin. Wu ei enim sik opu orung wumb ngunjung. Ba wu num owundu Pailos si kindmbii ni piim; ba enim wumb dinga puk mon nik eim kin buʻl ngunjung.

14 Enim wu ei oʻl kis endi enarpi wii kun ka multum, wu ei Jiisas Gos kingam mendpiʻl buʻl ngok, yi nik, wu endi wumb to kundum wu ni piimba, ei kindangin kin, sin kin wangli nik.

15 Jiisas Gos kingam mendpiʻl ei sinim wumb sipi noman konj ngoʻlum. Wu ei enim to kundjung, ba Gos nga er konj sim. Pe siʻl moʻpuʻl kenjpiʻl, ek ei ni tor kindmbiʻl nge moʻmbuʻl.

16 Siʻl Jiisas kin pii gii nembiʻl kin Jiisas enim. Jiisas dinga eʻle yi wu ka eʻlim. Enim kanik piinmin ei Jiisas eim siʻl pii gii eʻle nge erpi, enim wumb pei ningiʻl eʻle enim.

17 “Keimi na piind engnan noʻl enim kin wumb owundu kin pii kun enarik kin Jiisas to kundjung.

18 Ba kumb ok Gos eim nge ek keimi niʻlmin wumb ek yi nik, Gos eim nge kingam Kraıs ngenj kumbii kuʻpu kuʻmba nirim. Pe akip enim wumb oʻl kis enmin ei, ek ni tor kindiʻlmin wumb ninjing opu peni eʻle keimi punum.

19 Pe enim piik kin noman ak tunjung kin, kapli Gos eim enim oʻl kis ombu kil ngopu poru nimba.

20-21 Yi enjing kin Gos enim kin tep muʻmba. Pe Gos enim noman tuk dinga ngang, ka piik muʻngii. Gos ok ek dinga nirim, ‘Na Kraıs King Owundu enim kin kindmbii.’ Gos eim wu owundu ei sinim kin kindmba, wu ei embe Jiisas. Pe epin konu Jiisas er moʻlum. Kunum ei Gos epi pei konj nga ermba miʻl ok eim ek keimi niʻlmin wumb en enim gupu eʻle niʻlmin. Kunum eʻle Gos Jiisas mei eʻle mani nga kindang eim oʻl ei ermba.

22-23 Moses ek yi nirim, ‘Owundu ei enim Gos, pe enim engnjing sipi, Gos eim ek keimi niʻlmin wu ei, nam miʻl yi muʻmba. Enim eim ek nimba miʻl piingii. Piik, nimba miʻl erngii. Pe wumb pei ek keimi

nirim wu mił nimba ei piinerngii wumb ei Gos wumb top kundmba. Pe wumb ei Gos nge wumb nga mulerngii, Gos yi neng,' Moses piipi nirim.

²⁴ Gos ek ni tor kindilmin wumb ok yi nik, Samyuel kin Gos ek nilmin wumb ekii se tonu onjung. Pei yi ninjing, 'Kunum ei akip salim kunum ei,' pa ninjing.

²⁵ Enim Gos nge ek keimi nilmin wumb ei nge kingenjing mił mulngii. Enim nge kupenjing noł Gos ek dinga nipi pendrim mił sił mulngii. Gos Eiparam kanpi ek dinga nipi ngurum.

'Nim nge tilap ele wumb tilap pei na kengip ek ka nip ngumbii.'

²⁶ Gos eim nge kongun wu Jiisas er mundum. Pe kindang enim mulnjung konu ok om. Opu, enim Gos ek ka kengip top nipi ngumba nge om. Nimbił erang eim enim oł kis ombu kil ngumba nge om."

4

Piisa Kin Jon Tel Kan Ngunjung

¹⁻³ Wu tał wumb kankił, ek nikił mulnjunguł; pe men ngii owundu ele wu tał wumb kankił ek yi mił ninjingił, Jiisas angpi tonu konj nga om. Pe yi ku wumb kulnjung wumb ei angk tonu ongii. Yi nengii, kulmał kalikim owundu kin, men ngii tep elim wu owundu

kin, wumb kolk nga konj punalmin ni, piilmin wumb ombu ok, mon ek piik kis piinjing. Pe emii peng wu tał ambiił gii nik, kan ngunjung, "Kupiiring elip kos piimin," ninjing.

⁴ Ba wumb pei ek ei piik, pii gii ninjing. Pe wumb pii gii nengin kin, wumb pei ei yi mił 5,000 wumb mulnjung.

⁵⁻⁶ Topuł Jura wumb owundu ni, men ngii kongun wumb ni, lo andan tołmun wumb ni, Jerusalem konu kułou tumun ninjing. Men ngii ele mołumun wumb ei Anas ni Kaiyapas ni Jon ni Eliksander ni kulmał kalikim owundu, eim nge wumb pei, kułou tunjung.

⁷ Gos nge ek se andiłmbiił wu tał en enim kumb ele engnjingii. Angkił, wu tał kii sinjing, "Elip dinga nipe elip embe nii nge ele oł ei enjingii?"

⁸⁻⁹ Gos Gui Ka Piisa kin piki top mułum; pe eim ek yi nipi ngum, "Enim Esrel wu owundu ni men ngii kongun elmin wumb. Enim sił wu endi simb kis mułang, paki topuł enjpił ni, sił kin ek ningii enmin min? Wu ei er ka mułum mił nenj ei enim piinmin min?"

¹⁰ Yi erpi nim kin enim pei piyangin, enim Esrel wumb ei pei piingii ku. Jiisas Kraiss Naseres konu wu, eim embe ele wu ei ka mołum. Mołpu, yi enim kumb ele mołum. Enim Jiisas ond peri ele to kundnjung, ba Gos eim Jiisas nga er konj seng opu konj

pum.

11 Ond tumunj endi enim ngii takilmin wumb si kindnjing ei nimbił erang enim konu ełe kindngii ni piinenjing. Jiisas eim ond tumunj ei mił mołang kin Jiisas eim ngii tumunj mendpił mił mołum. Eim ngii takilmin wumb si kindnjing.

12 Wu eipi endi sinim kaplı paki tunermba mon! Ei Gos sinim wu endi eipi andan topu ngunanim. Jiisas endeim sinim sipi orung simba.

13 Wumb kenjing ni Piisa kin Jon teł ek dinga nikił, dinga pu mulnjunguł. Wu tał wumb kin mund mong kulenjngił. Yi piinjing ek mon ngii punalmbił ni piinjing. Wu tał mulnjunguł yi piik kin noman pei piinjing ei ok wu tał ełe Jiisas kin tep to mulnjunguł ni piinjing.

14 Pe wu ei kenjing, ni wu ei ka mołpu, wu tał kin angpi mułum ei, wumb en enim kenjing. Pe ek nik wu tał ngungii ek endi pinerim.

15 Wu tał kaunsil ngii si kindkił tor peł ninjing. Wu tał pangił mił, en enim ek nik piinjing.

16 “Pe sinim wu tał kin nimbił oł ermin? Wu tał jep oł endeim erangił kin, wumb Jerusalem wumb pei kenjing. Pe ei sinim kaplı koi ermin mił mon.

17 Ba mon pim kin, ek ei wumb konu pei pang piingii. Yi ermba ei piikił kin wu tał kin ek dinga nimin. Pe wu tał nga Jiisas embe ełe nikił wumb eipi ngunerngił.”

18 Pe wu tał wii to orung sik yi ninjing, “Elił nga ek endi Jiisas embe ełe nikił enerngił mon!” ninjing.

19 Ba Piisa kin Jon teł nikił orung kindinjngił. Pe sił Gos ek si kindpił enim ek ningii mił piimbił. Ei Gos kumb ełe kaplı ermba min? Ei enim piingii.

20 Ba wu tał yi ninjngił, ‘Sił gupu pandi tumbuł mił mon. Epi kanpił ek piipił enjpił mił ei, wumb kanpił nimbił ni piinjngił.

21 Pe kaunsil wumb ek dinga endi nik wu tał ngunjung. Wu tał si kindkił punjnguł. Pangił, kaunsil wumb andlam endi kurpun, wu tał kan ngumun, ni piik enjing. Nimbił erang wumb pei Gos eim embe ambilk tonu kindangin kin, kaunsil wumb wu tał kan ngumun nik enjing kaplı enerim.

22 Wu ei wu tał, Gos jep oł erangił opu konj pum wu ei, kung ngii 40 pei mołum.

Gos Nge Tilap Wumb Prei Dinga Erik, Dinga Sik Gos Ningii Enjing

23 Wu tał eł elił wumb puł kombur kin punjnguł. Pukuł, wumb ei kankił kułmał kałim owundu, ni tep elmin wumb ombu ek ninjing mił wumb kan ninjngił.

24 Ek ei piik poru ni pendik, en enim noman ende kindik prei yi mił enjing. “Gos Owundu nim ei epin en, ya mani mei en, pe ep noł en, ei pei nim er sin.

²⁵ Gos Gui Ka je sin erinjpín Deipis ek gupu ele tor orum.

'Ei Gos nim nge kongun wu, Gui Ka ek nirim. Nimbił erang wumb tilap eipi ei popuł sinmin. Pe wumb tilap ek yi ninjing. Sin epi owundu eramin piingii nik piinjing; ba ei kapli enerngii.

²⁶ Pe King pei konu orung pei kui er molk opu ermin ninjing. Pe wumb tep elmin wumb owundu kułou tok Gos Owundu to mani kindmin ninmin. Eim kingam Kraiss eim ekii se omba wu ei to mani kindmin nimin.'

²⁷ Keimi mendpił konu owundu ele, ya Eros ni Pailos ni wumb eipi ni Esrel wumb pei kułou tok Gos nim nge kongun wu ka wii, nim Kraiss ok kindan eim ya mani om.

²⁸ En enim kułou owundu tok, ek nik pendik, ek ei dinga pimba ni Jiissas ok yi nirim mił yi erik.

²⁹ O wu owundu, nim piin wumb nim kin ek dinga ninmin. Ninim sin kongun wu molmun ei paki tan, sin nim ek ei sin dinga kindpin ni tor kindmin. Kindpin, sin mund mong piinnermin mon!

³⁰ Nim angil to kindan ening pimba wumb ei ka mułngii. Jiissas nge embe ele jep ol enjii. Nim nge kongun wu ka wii Jiissas."

³¹ Prei er poru nengin kin ngii mulnjung ngii ei olup erim. Pe Gui Ka en enim kin tuk opu piki to poru nim. Pe Gos embe ambilk tonu kindik Gos ek dinga nik,

wumb kin mund mong piinenjing.

Gos Nge Tilap Wumb Noman Ende Sinjing

³² Pii gii wumb en enim noman ende sinjing. En enim ek endeim minj piik mulnjung. Wu endi epi eipi simba, ei na epi mendpił ninermba mon; epi sinim epi ende.

³³ Jiissas nge ek se andilmin wumb ei, Jiissas nga konj tonu pum nik, ek ei ninjing. En enim ek ninjing, ek ei dinga pim. Pii gii ninjing wumb ei Gos nge noman ka molpu poru nim.

³⁴ Enim molmun konu wu endi kuni ni epi sinerang, ka mułmba wu ei wumb pei mei sep ngii molangin wumb, ei epi wumb eipi ngok, ku silmin, ku ei tu wunjung wunjung.

³⁵ Tu wangin kin, ku ei sipik, Jiissas nge ek se andilmin wumb simb ele kindnjing. Pe Jiissas nge ek se andilim wu ei sik kanik, wumb kuni sinarpi elim wumb kanik mok tok ngolmun.

³⁶ Pe wu endi Saipris konu mułum wu ei embe Josep. Eim Liiwai wu endi, Gos nge ek se andilmin wumb, eim embe eipi endi ngunjung ei embe Banapas ninjing. Embe ei nge pułe yi, wumb noman tuk paki tołum wu.

³⁷ Wu ei eim, wu eipi endi, eim mei ei top erim ku ei tu wupu kin, Gos nge ek

se andilmin wumb mulnjung simb ele kindim.

5

Ananaiyas Kin Sipaira Tel

¹ Ba wu endi mułum wu ei embe Ananaiyas, ambim nge embe Sapaira. Ananaiyas eim mei orung ei wu eipi ngopu ku sim.

² Pe ku sirim ku aninga ei nge ambilpi wiik top se mułum. Eim ambim ei piipi mułum. Ananaiyas eim ku orung sipi tu wum. Tu wupu, Gos nge ek se andilmin wumb mulnjung konu simb ele sim.

³ Pe Piisa ek nim, “Nimbił erang Seisen nim noman kin piki topu mołum. Pe nim Gui Ka kin ek kend to pendkin, mei ku orung sin ku ei orung tu wun palim.

⁴ Ok wumb mei top enenjing kunum ei, mei ei nim nge, ba mei top er poru nengin, pe ku ei nim nge sim. Nimbił erang nim noman yi mił palim. Nim wumb kankin ek kend ton ni piin ei mon; nim Gos kin ek kend to ngon.”

⁵ Ananaiyas ek ei piipi, mani pupu, bok topu kułum. Pe wumb ek ei piik, mund mong kulnjung.

⁶ Pe wu kangi wu ok, wu ei alap pandi to sipik, kui tunjung.

⁷ Ekii se eni tekliki o pang, Ananaiyas ambim opu tor om. Ba ol yi eim piinenim.

⁸ Pe Piisa ek nipi amb ei ngum, “Nimbił ol en? Elip mei ku sinjngil kapli yi mił enim min mon?” Pe amb ek

nim, “Ei keimi nin. Yi mił sił sinjpił.”

⁹ Piisa ek nga nipi ngum, “Nimbił erang elip ek ni endi kind pendkił Gos Gui Ka enim mił ei kenmbił ni enjngil? Nim nge wanim wumb sik kui tungii sipnjing wumb ei ok ngii ondu ele mołmun. En enim pe nim sipngii ku.”

¹⁰ Pe nga sikir amb ni, Piisa simb ele mani opu bok topu kolpu pim. Ba wu kangi wu ombu nirik onjung. Ok, kenjing ni amb ei kolpu pim. Ok, sipik wam pim konu mandi eim kui tunjung.

¹¹ Pe Gos nge pii gii wumb konu orung orung ei mulnjung wumb ei, mund mong kulk mulnjung.

¹² Gos nge ek se andilmin wumb, jep ol kanim kanim wumb pei mulnjung konu tuk enjing. Pe pii gii nilmin wumb en enim, men ngii owundu andaring Solomon nge palting ele ek nik kulou to mołumun.

¹³ Pe tor wumb mund mong kulk ok ende mulenjing. Pe wu amb en enim pii gii wumb Gos embe ambilk tonu kindnjing.

¹⁴ Wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing. Pe Jiisas nge tilap ele wumb pei tuk onjung.

¹⁵ Wumb enim kis erim wumb ei, tu wuk andlam ele pendnjing. Pe peł kanim kanim tu wuk pendnjing. Pendik, yi ni piinjing, eni tang, Piisa opu kin, eim min men ei wumb to tingndang wumb ombu ka mułngii ni piinjing.

16 Wumb konu orung orung wumb, kin Jerusalem wumb orung pei muljung wumb, pei ok kułou tunjung. Wumb ei ok mił, ening pim wumb tu wunjung. Pe gui kis tuk mułum wumb kombur tu wunjung wumb ombu pei ka molk poru ninjing.

Gos Nge Enjel Kindang Ek Se Andilmin Wu Ombu Si Tor Sim

17 Kułmał kalilim wu owundu ni, eim nge wumb ni wumb kolk nga konj angk piinalmin wumb ni pei wumb ei Jiisas nge ek se andilmin wumb kin noman kis piinjing.

18 Pe wumb ombu ok Gos nge ek se andilmin wumb sik, er kan ngii kindnjing.

19-20 Ba epin emii peng, Gos eim enjel kindang opu, kan ngii owundu aki topu, wu ombu si tor tu wum. Tu wupu yi nim, “Enim puk, nirik men ngii owundu ełe puk, pe noman konj ek onum ek ei wumb kanik ningii,” pa nim.

21 Gos nge ek se andilmin wumb ek ei piik pendik punjung. Kupiiring okrii puk men ngii owundu ełe wumb ek ni wumb ngunjung. Kułmał kalilim wu owundu ni ei wu kombur kin onjung. Ok kaunsil ni Esrel wumb noman pim wumb kin kułou tunjung. Tok, ek nik kan ngii kindik, Gos nge ek se andilmin wu ombu kindangin, wangin ninjing.

22 Pe kan ngii ełe tep mołumun wumb puk kan ngii ełe kenjing ni, Gos

nge ek se andilmin wumb mulenjing. Kanik, puk ek yi ninjing.

23 “Sin kan ngii ełe kenjpin ni ngii ondu dinga ngo pendnjing. Nga kan ngii tep wumb ngii ondu ełe angk muljung. Pe sin kan ngii aki topun, kenjpin ni wumb endi nirik mulenjing.”

24 Men ngii owundu ełe tep mołumun wu owundu ni kułmał kalilim wu owundu ni wumb ek ei piik noman embin to piinjing. Piik yi ninjing, “Pe nga nimbił oł ermba,” ninjing.

25 Pe wu endi opu yi nim, “Enim wu kombur kan ngii kindnjing, wu ombu puk mer men ngii owundu ełe wumb kanik Jiisas ek nik ngok mołmun,” pa nim.

26 Kan ngii tep ełim wu ni eim wu kombur ni puk, wu ombu simin ni punjung. Puk, wu ombu kepii tunenjing. En enim mund mong kulnjung, wumb ok ku sik tungii ni piinjing.

27-28 Pe wu ombu tu wuk kaunsil wumb muljung konu tuk ełe engindnjing. Pe kułmał kalilim wu owundu ek dinga nim. “Sin enim kanpin mon ninjpin, enim wumb kanik Jiisas embe ei nge nik wumb ngunerei mon ninjpin. Pe enim wumb Jerusalem konu wumb enim ek ei nge pei mołmun. Enim ek nik, sin wu ei to kundunjpun,” ninmin. “Gos sin kin ekii se kos piimba.”

29 Ba Piisa kin Gos ek se andilmin wu pei ek dinga

ninjing. “Sin Gos nge ek ei piimin, wu ek ei piinnermin mon!” pa ninjpin.

³⁰ “Enim Jiisas ond peri eke to kundnjung. Ba sinim ok kupenjpjn noŋ nge Gos opu Jiisas erpi konj sim.

³¹ Gos eim si mengpi sipi, eim angil tundung orung mundang moŋum. Pe eim sinim nge wu owundu moŋpu, sinim paki top moŋum. Pe Esrel wumb noman to ak topu sinim oŋ kis ombu kil ngopu erpi pum moŋum.

³² Sin wu ombu epi pei moŋum, ei nge kenjpin ni tor kindpin onmun. Pe Gos nge Gui Ka ek yi ninim. Gos eim ek piik pii gii ninmin wumb ei Gos Gui Ka wumb ombu ngonum.”

Gameliyel Ek Nim Ek Se Andilmin Wumb Kaunsil Ek Ka Nim

³³ Pe wu owundu ombu ek ei piik, noman kis peng kin, Jiisas nge ek se andilmin wumb to kundmun, ni piik enjing.

³⁴ Pe kaunsil konu lo ek piilmin wu endi engim. Wu ei eim lo ek piilim wu num, wu ei embe Gameliyel. Eim wumb lo ek nipi ngang wumb eim embe ambil tonu kindilmin. Wu ei yi nim, “Jiisas nge wumb ei anda kindangin pangin,” nim.

³⁵ Eim ek nipi kaunsil wumb ngum, “Enim Esrel wumb, pe enim oŋ endi ya wu ombu ermin ni enjing kin, enim Esrel wumb, en enim pii kun erik erngii,” pa nim.

³⁶ “Enim piinmin! Ok wu endi multum. Embe ei Tiyuras eim yi nim, ‘Na, nam noman dinga palim.’ Yi neng kin, wumb 400 eim ek ekii sinjing. Ba wumb eim to kundnjung. Pe eim ekii sinjing wumb tungu punjung. En enim kongun ei wii miŋ enjing.

³⁷ Ekii se gapman wumb embe puŋang Galilii wu Juras eim wumb kombur nipi sim. Wumb ei Juras nim ek ei puk gapman wumb kin opu erpin tumun ninjing. Ba eim yi ku kuŋum. Kuŋang, wumb eim kin ekii sinjing wumb, ei tungu eipi eipi puk poru ninjing.

³⁸ Yi ku akip na enim kanip nind. Enim Jiisas ek se andilmin wumb ombu nge kanik tungu erngii. Erik, kan wiik to muŋgii. Pe wu endi eim kongun ei puŋ pendip ermbii ni ermbe. Wumb ombu ek ei keimi punermbe mon nik.

³⁹ Gos eim kongun eke nge puŋ wu pim kin, enim andilam ondu ngunerngii. Ondu ngunenjing kin enim Gos kin opu erngii.”

⁴⁰ Yi neng kin, eim nim ek ei piinjing; Gos ek se andilmin wu ombu wangin tunjung. Enim Jiisas ek se andilmin wu ombu wangin kepil tunjung. Tok, ek yi ninjing, “Enim nga Jiisas embe eke nik enerngii mon!” ek dinga nik ninjing. Nik, si kindangin punjung.

⁴¹ Pe Jiisas ek se andilmin wu ombu kaunsil ni wumb

mulnjung si kindik, anda punjung. Puk yi piinjing, Gos yi nipi piim, "Sinim wumb owundu mił mołmun ni, Gos sinim to tonu kind mundum. Nimbil erang, Jiisas nge embe ele sinim singambil piinmin."

⁴² Kunum kunum men ngii owundu ele ni en enim ngii konu ei, wumb kanik Gos ek nik ngok er mulnjung. Ek yi ninjing, "Jiisas wu ei ekii se omba, wu ei eim ek pol ka wii ei si kindnenjing, kongun er andik nik minj mulnjung."

6

Wu Angil Orung Nga Tal Jiisas Nge Se Andilim Wumb Paki Tunjung

¹ Kunum nga Jiisas nge wumb pei tonu onjung. Wumb Jiisas nge wumb Griik ek nilmin wumb ei Eipru wumb ek nilmin wumb ei kin kis piinjing. Yi nilmin, "Wumb kombur kuni ni epi sinerim wumb ei kunum kunum paki tołmun. Ba sin amb enim paki tunanmin. Amb wenjing kulnjung amb ombu sinim paki tunanmin."

² Yi erangin kin, Jiisas nge ek se andilmin wu engki nga tal molk Gos nge wumb pei wii tok, "Wei!" ninjing. "Pe sin Gos nge ek ni ngołmun ei si kindpin kuni mok to mulnjupun kin ei kapli enermba mon."

³ Ba engnan noł enim wu angil orung nga tal kurngii. Wu ombu en enim embe ka peng, wumb Gos ek piik erangin, en enim Gos Gui

Ka tuk ele mulang wumb ei ni Gos Gui Ka wumb ei kin mulngii. Wumb ei ni peng ka pepi ermba wu ei, sin to tonu kindamin sinim kongun ei tep erngii.

⁴ Pe sinim kunum kunum prei erpin Gos ek nipin, wu amb ngopun mołmun."

⁵ Pe wumb pei ek ei piimin ni, ka piinjing. Pe wumb nik tonu kindangin Siipen ni wu ei pii gii wu dinga wii, Gui Ka eim kin piki to mułum. Pe Pilip to tonu kindnjing. Prokoras ni Nikanor, ni Taimon, ni Parmenas, ni Nikolas. Nikolas eim tilap eipi Andiyok konu wu, ba ok Jura wumb tilap ele tuk orum.

⁶ Pe wu ombu Jiisas nge ek se andilmin wumb kumb ele engnjing. Pe Jiisas nge ek se andilmin wu prei erik angil tonu kindik enjing.

⁷ Pe Jiisas ek ei pang wumb pei piinjing. Pe wumb pei Jiisas nge wumb Jerusalem konu mulnjung. Jiisas kin kulmal kalilmin wumb ei pei pii gii ninjing ku.

⁸ Siipen eim Gos nge no-man ka nipi eim wu dinga mułum. Pe eim jep ol pe wumb kin mołmun konu tuk elim.

⁹ Pe wumb ok Siipen kin ek opu er nik. Wumb men ngii endi engim. Wumb ombu ngii takik ei Jura konu tuk ele tekik. Ek ei men ngii ele nge "Priiman," pa nilmin. Pe Jura wumb kombur konu Sariiniya ni Aleksandriya ni Silisiya, Eisiya konu wumb onjung kin Siipen ek opu er

ninjing.

¹⁰ Gos Gui Ka Siipen mułum konu noman ka ngum. Yi erang kin, wumb wii eim ek to mani kindngii ba pinerim.

¹¹ Pe wumb ek kend tok erangin, wumb eipi kombur ek ni piik punjung. Pe wumb ombu yi ninjing, "Sin piinjpin. Eim Moses kin Gos tel ek ei nipi kis erim."

¹² Wumb ei ok, wu amb muljung konu kend tok nik, wu lo ek pulmun wumb ni men ngii kongun wumb ei kanik nik, pei muljung konu kanik ek kend tok ninjing. Nik puk, Siipen ambil gii nik sipik, kos ngii konu sipnjing.

¹³ Enim wu kombur kindangin kin andik angk eim kin ek kend tok ninjing wumb ombu yi nik. "Kunum kunum wu ei eim ek kis nipi ya Gos ngii konu ele nipi lo ek nipi elim ku.

¹⁴ Sin piinjpin eim yi nim, 'Jiisas Naseres eim konu ele kis mondpu, Moses ol ok nirim ek ei topu eipi kindpi ermba,' " pa nim.

¹⁵ Wumb pei kaunsil ngii muljung wumb ei, pei wu ei minj kenjing. Pe wumb kanik muljung ni Siipen kumb ningil ei Gos wu sinim tep elim wu kumb ningil yi mil nge sim.

7

Siipen Eim Ek Nipi Ek Pii Kun Elmin Wumb Ngum

¹ Pe kulmal kalikim wu owundu ei yi nim, "Ek ei keimi min?"

² Siipen yi nim, "Erinjpin nol ni engnan nol, enim piyei! Ok sinim kupenjpin Eiparam eim Mesoposemiya konu owundu multum. Eran konu puneririm kunum ele Gos eim nge tilang ka wii ele Eiparam kin tor om.

³ Pe yi nim, 'Nim mei konu ni angnim nol si kindnjii. Pe nim pan, na mei endi nim andan to ngumbii,' nirim.

⁴ Pe Eiparam eim Kaltiya konu si kindpi, Eran konu pupu mułum. Pe ekii se eim arim kulum. Kulang, Gos eim kindang opu, ya mei ele mułum; konu pe sinim molmun konu ei.

⁵ Gos Eiparam mulmba mei konu endi ngang, kongun er mulmba mei konu endi ngunerim mon! Pe mei aninga endi ngumba ei ngunerim mon. Ba Gos ek yi nim, 'Ekii se mei ei ngamb, nim embilnjii, ei nim tilap ni nim kinganim nol ele mulngii.' Eiparam kangil mulenjing kunum ei Gos ek yi nim.

⁶ Gos ei yi mil nim, 'Ekii se nga kinganim nol wumb mei eipi nge ele mulngii. Nim nge kinganim nol wumb mei eipi nge ele molk wumb mei wumb ei kongun wii er mulngii. Mulangin, wumb eipi enim ol embin tui er kis mundngii, ei kung ngii 400,' pa nim.

⁷ 'Nim nge kinganim nol wumb ei kin kongun wii er mulngii, ba ekii se, na wumb tilap eipi ei kin kos er ngumbii. Nambil erang

nim nge tilap mei ei si kindik pungi.’

⁸ Ba ok kunum ele Gos eim Eiparam kin, ek dinga mon endi ni pendrim. Gos eim Eiparam kin ek dinga nip ekii se ermaba ei nirim.

⁹ “Ok sinim kupenjpin noł wu engki nga tał, Josep kin noman kis piik, Josep wumb eipi ngok ku sik. Pe wumb ei Josep sik Eisip konu sipik. Ba Gos Josep paki topu multum.

¹⁰ Epi endi eim kin omba erim ei Gos eim paki tum. Pe Gos Josep kin noman ka ngopu erang, Josep kongun ka erim. King Pero yi nim, ‘Nim Eisip konu tep wu owundu molkun, na ngii konu epi pei tep mulnjii,’ nirim.

¹¹ Ekii se Eisip konu kumb kuni owundu sim. Pe Keinan konu orung orung, kuni owundu sim ku. Oł embin tui ei pim. Pe sinim kupenjpin noł ombu kuni ka si nungii mił pinerim.

¹² Ba Jeikop mołpu piim ni, kuni wuł Eisip konu pei mołum ninjing. Pe eim kingam noł, sin kupenjpin noł ei kumna Eisip konu kindang punjung.

¹³ Ekii se nga kindang punjung. Pe Josep eim angim noł ek dinga nim, ‘Na Josep moł.’ Yi neng kin, Pero piim Josep nge wumb tilap ende onjung ni piim.

¹⁴ Pe Josep ek nipi kindpi, ‘Arim Jeikop wangli,’ nim. Eim kin eim nge wumb tilap ei 75 mendpił ouni onjung.

¹⁵ Pe Jeikop wuł mani Eisip

konu pum. Pu mołpu kułum. Eim kingam noł ei sinim kupenjpin noł kulnjung ku.

¹⁶ Pe Jeikop eim kingam noł eim sipik Sekim konu kui tunjung. Ok Eiparam eim Emor wumb kin mei Sekim top er sirim.

¹⁷ “Gos kunum ei epi ei ermbii ni piirim. ‘Ok Eiparam kanpi ermaba,’ pa nirim. Kunum ei epi pei tonu omba enim. Esrel wumb tilap ei Eisip konu owundu tonu onmun ei ok Eisip konu piki tonum.

¹⁸ Ekii se Eisip king endi tonu orum. Ei Josep pii poł t uneririm.

¹⁹ Wu King ei sinim nge wumb tilap ele ambil gii dinga nirim. Sinim nge kupenjpin noł oł kis erpi ngum. King ei ek dinga nipi Esrel wumb, wu kangil mengingii ei anda kind pindangin kolk poru ningii nirim.

²⁰ Kunum ele Moses tonu om. Kangi ei Gos kan ka kenim ni Gos kangi ei kin noman ngum. Arim mam tel ngii konu tep er mulangil oi tekliki o pum.

²¹ Ekii se kangi Moses eim andaring pendnjing. Pe king Pero ambilam eim kan sim. Sipipi eim kingam mił se mułum.

²² Moses eim Eisip oł elmin mił ei andan tangin er mołum. Eim wu dinga mołpu, kongun erpi, ek dinga nipi elim.

²³ “Moses eim mołpu pang kin, kung ngii 40 pei o pang, mołpu piim. Esrel engnan

noł mołmun konu pup kenmbii ni piim.

²⁴ Pupu kenim ni, Eisip wu endi pupu Esrel wu mułum konu kepil tum. Pe pupu Esrel wu ni paki tum. Moses eim wu ei to orung kindim. Kindipi, Eisip wu ei to kundum.

²⁵ Eim yi piim, nam tilap Esrel wumb ende ni piim. Gos sinim Moses angil ełe paki tonum ni piingii ni piim. Ba wumb yi ni piinenjing.

²⁶ Kupiiring nga wu tał opu enjingil, Moses konu ełe tor om. Opu, wu tał opu enjingil ei, embii ermbii ni erim. Yi nim, 'Elip angim angim, nimbil erang opu erngil enmbil?'

²⁷ Pe wu endi angim kin opu erim wu, ei Moses ambil peri ngum. Ngopu yi nim, 'Nim wu wumb nii nim wu owundu mundang molkun sin tep erii?' nim.

²⁸ 'Oltin Eisip wu endi to kundun mił, akip na to kundnjii en min?'

²⁹ Wu ei yi neng kin, Moses sikir tonu pupu Miriyan konu eipi nge ełe mułum. Ekii se eim kingam tał mulnjunguł.

³⁰ "Mułangil, eim kung ngii 40 pei opu pum. Gos kindang sinim tep enim, enjel ei nge opu ond kembis endi pim konu ełe dup erang num. Konu ełe mandi pupu dup kenmbii ni piim. Dup komung Sainai mani num. Dup tukrung ełe mołpu ek endi yi nim.

³¹ Moses oł ei kanpi piim; eim kum sep piipi mandi pup

kenmbii ni pum. Pe Gos Owundu ek yi nim,

³² 'Na Gos nim nge kupanim noł Gos moł. kupenjing Eiparam, Aisik, Jeikop, wu kei na Gos moł.' Pe Moses puku sim. Sipi, eim Gos kenmba gał erim.

³³ Pe Owundu ek yi nim, 'Nim simb kum palim ei sikind! Na Gos moł, ya konu ełe nim angilin konu ei konu ka wii mendpil salim.

³⁴ Na nge wumb, Eisip konu kis er mołmun ei, na kanip moł. Na enim kei ninjing ei piinj. Pe na mani op paki tumbii nge ombii. Kongun embin tui ei si kindmbii. Pe nim na kindamb Eisip konu punjii,' " pa yi nim.

³⁵ Siipen ek yi nim, "Moses ei ok enim ni wu owundu mołpu sin tep mulii nim?" Yi ninjing, "Gos eim dinga ełe enjel ei kindang ond kembis Moses mandi ełe pum. Wu ei nga Gos kindang pupu tep wu mołpu Esrel wumb sipi orung simba nge pum.

³⁶ Moses eim wumb sipim. Pe eim Gos nge jep oł kanim kanim erim. Erpi pupu, ep noł kundii mułum konu jep oł erim. Pe konu wumb mulenjing konu, kung ngii 40 pei opu pum.

³⁷ Esrel wumb pei mulnjung. Pe Moses eim Esrel wumb kanpi nim. Enim nge engnjing endi Gos sipi, to tonu kindmba wu ei, nga Gos kongun endi, oł ekii se ermba ei piipi nipi ermba.

³⁸ Ekii se wumb mulenjing konu ełe kułou tunjung. Pe

Moses Esrel wumb kin mulnjung. Enjel eim ek nikil tonu kumung Sainai komung mulnjungul. Molku kin, Gos nge ek sim. Ek ei ek konj ka seng kin sinim kupenjpin nol, Moses nipi ngurum. Ek ei konj seng kin, pe nga ek ei sinim salim ku.

³⁹ “Ba sinim kupenjpin nol ei Moses ek piinnermin ninjing. Nik, ‘Mon,’ pa nik. ‘Sinim Eisip konu orung nga pamin,’ pa nik, yi piinjing.

⁴⁰ Pe Esrel wumb Eron kanik ninjing, ‘Nim sin nge gos eran kin kumb se pang kanpin ekii se bin,’ ninjing. ‘Pe Moses eim sin Eisip konu tor tu wumba; ba eim jili orung punum, sin piinanmin.’

⁴¹ Kunum ele kung kou wal endi enjing. Pe kulmal kalk gos kend ei ngunjung. Pe epi ei en enim angil ele enjing epi ei kin ka piik embe ambil tonu kindik er mulnjung.

⁴² Yi erangin kin, Gos en enim kin bul ngum. Ngang kin, en enim oi, kanjip, eni ei embe ambil tonu kindik, epi ombu sin gos erngii nik, Gos erngii mer mon ele Gos ek ei ekii se ermba piilmin. Wumb ei ek pulk ek ei yi nim.

‘Enim Esrel wumb enim ok ya konu wumb mulerik kunum ei enim kung ngii ⁴⁰ pei mulk, enim kung kou ni kung siipsiip ni ombu kulmal kalk na ngonarik elmin. Ba enim ek kend gos kulmal kalk ngok enmin.

⁴³ Enim kend Moluk gos ngii ele sipnjing. Pe kanjip kin gos kend Rapan elmin. Enim epi ombu erik embe ambilk tonu kindik enmin. Pe na enim kindamb Bepilon konu orung orung pungii.’ Gos Owundu ek yi nim.”

⁴⁴ Siipen ek yi nim, “Sinim kupenjpin nol, ok wumb mulnjung mei ele mulnjung. Kunum ele Gos ek piimin nik, alap ngii endi Gos nge alap ngii tekik, nimbil erang Gos nge eim embe ambilk tonu kindngii. Erik, alap ngii ei Moses kanpi yi mil tekei, nirim.

⁴⁵ Kunum ekii se sinim kupenjpin nol Josua kin ok en enim wumb mei singii onjung. Wumb konu tilap eipi nge mei sinim kupenjpin nol pangin kin, Gos wumb tilap eipi ei to kindrim. Kunum ei, Gos nge ngii alap ei sipnjing. Sipik, alap ngii takik Gos eim embe ambilk tonu kindnjing kunum ele Deipis tonu orum.

⁴⁶ Gos eim Deipis kin noman ngang, Deipis prei erpi Gos Jeikop kin ngii endi tekmbii nim.

⁴⁷ Ba Solomon Gos ngii endi tekim.

⁴⁸ “Ba Gos Owundu mendipil wumb takilmin ngii ei mulalim. Gos nga ekii se ermba ol ei piipi nilim wu yi nirim mil.

⁴⁹ Owundu ek yi nim, ‘Epin konu ei na pel mil tep erip mol, mei konu ei na simb ele tonu kind send konu tep erip ku mol. Ngii nipe ngii na ngii nik takinmin? Pe

na kor moꞑup ermbii ei konu jili?

50 Pe nga na angil eꞑe epi ombu pei enenj min? Gos yi nim. Gos nge ek ni tor kindilim wu endi yi miꞑ nirim. Gos Owundu mendpiꞑ eim wumb takilmin ngii ei molaꞑilim.'

51 Enim wumb Gos ek pinalmin, enim wii moꞑmun wumb noman kom, ni epi pinalim. Kunum kunum enim Gos Gui Ka to kindik kindik enmin. Enim ok kupenjing noꞑ mulk oꞑ ei nge enim yi moꞑmun.

52 Ok Gos ermba oꞑ piipi niꞑim wu ei wu nii muꞑum? Pe enim kupenjing noꞑ wu ei kin oꞑ kis endi enjing min mon? Mon! Wumb ok tonu ok Gos ek kun palim miꞑ nik wu endi ekii se omba wu ei oꞑ kis endi enalim mon. Yi nik erik wu ombu to kunduk. Wu ei wu ka; ba pe akip enim wu ei enim puk wumb opu orung mulnjung konu nengin eim to kundnjung.

53 Enim Gos nge lo ek ei sik ei, enjel gupu eꞑe sinim kupenjpim noꞑ sik. Pe nga ek ei sinim piinmin ku, ba ekii sinanmin."

Siipen Ku Tangin, Kulum

54 Ek ei piinjing miꞑ nenj noman eꞑe keimi tang kin, piinjing. En enim gupu mong kongk, Siipen kin popuꞑ kis sinjing.

55 Ba Siipen, Gos nge Gui Ka kin piki to muꞑum. Muꞑang kin, eim ei epin konu dinga kenim ni, Gos konu ka wii tilang ka wii

er sim konu Jiisas Gos angil tundung orung engim.

56 Pe Siipen ek nim, "Kinei! Na epin konu ka wii seng kand; wu kingam Jiisas Gos angil tundung orung anglim."

57 Yi neng kin, wumb wii dinga wii tunjung. En enim kom ambillk pandi tunjung. Sikir puk, Siipen ambil gii ninjing.

58 Pe eim konu owundu eꞑe to tor kindnjing. Kindangin pang, ku sik pum konu ku tunjung. Wumb ok kin ek kis nik enjing, wumb en enim konduk gulk, wu kongun wu endi muꞑum konu mandi kindnjing. Kangi wu ei embe Sol.

59 Pe wumb Siipen ku to kundmun ni enjing. Pe Siipen prei yi erim, "Owundu Jiisas, na nge noman tuk ei nim se!"

60 Pe Siipen eim gopsing pii poꞑ moꞑpu wii dinga tum, "Gos Owundu, nim oꞑ kis ei er orung kindnenjii." Siipen ek yi nipi, eim kulum.

8

Siipen To Kundnjung Ei Sol Eim Noman Ka Piim

1-2 Siipen to kundnjung. Wumb kombur Gos nge ek ei pii gii ninjing wumb ombu Siipen kui to pendik, ke owundu ninjing. Sol noman ka piim kunum eꞑe Gos nge wumb Jerusalem konu mulnjung wumb ei oꞑ embin tui enjing. Yi erangin kin, wumb Gos ek piik mulnjung wumb ei tungu punjung.

Puk, Jura konu ni Sameriya konu eipi eipi punjung. Ba Jiisas nge ek se andilmin wumb Jerusalem konu er muljung.

³ Pe Sol eim Gos nge wumb er kis er endim. Wumb ngii konu pei nirik pupu wu amb ni sim. Sipi, kan ngii ele kindpi elim.

⁴ Pe Gos ek piinjing wumb tungu puk eipi eipi puk, Gos ek ka ei nik wumb ngunjung.

⁵ Pilip Sameriya konu owundu ele mani pum. Pupu, Jiisas nge embe Kraiss ekii se omba ek pul ele nipi wumb ngum.

⁶ Wumb pei Pilip Gos ek nim ei piik. Pe Pilip ek nim ei wumb kom se piinjing. Piik, Gos jep ol erim ei kanik enjing.

⁷ Wumb pei gui kis tuk mulum; wu onjung wii dinga tok wumb nga ka muljung.

⁸ Yi erang kin wumb konu owundu ele muljung wumb pei ka piinjing.

⁹ Wu endi konu owundu ele mulum, wu ei embe Saimon. Ok eim kum kondpu ol kanim kanim elim wu. Yi erang kin, Sameriya wumb noman pei piinjing. Eim yi nilim, "Na wu owundu."

¹⁰ Pe wumb embe pim wumb pinerim, wumb pei Saimon ei piinjing. Wumb molk yi ninjing, "Wu ei Gos nge dinga piinim," ninjing. Wumb eim kanik wu owundu dinga wii nilmin.

¹¹ Wumb Saimon ek ei dinga piinjing. Nimbil erang ei kunum kunum ol ombu

erang kanik, jep ol ei keimi ni piilmin."

¹² Ba ekii se Pilip eim Gos enim ek ka ei nipi, Gos nge epi kanim kanim ei andan tang kanik, Gos embe ele nipi sinim tep er mulum ni, Jiisas embe ele neng, pii gii nik, wu amb ni ok nol pinjing.

¹³ Pe Saimon pii gii nim ku. Pe nol pepi Pilip kin ouni mulum. Saimon molpu kenim ni Gos nge jep ol kanim kanim Pilip erim. Erim ei, kanpi tungu erim.

¹⁴ Jiisas nge ek se andilmin wumb Jerusalem konu molk piinjing ni Sameriya wumb Gos ek piinmin, ninjing. Yi nengin kin, Piisa Jon tel konu ele kindangin punjungul.

¹⁵ Wu tal al mani pukul Gos kin prei erangil, Gos wumb ombu paki topu Gos nge Gui Ka ngumba ni punjungul.

¹⁶ Nimbil erang Gos nge Gui Ka ei mani wang kin, ei sinenjing. Jiisas kin pii gii nik, eim embe ele mendpil nol pinjing.

¹⁷ Pe wu tal wumb angil tonu kindangil wumb ei Gos nge Gui Ka sinjing.

¹⁸ Saimon kenim ni Jiisas nge ek se andilim wu tal wumb angil tonu kindangil wumb Gos Gui Ka sinjing. Yi erangil kin, Saimon kom ku si ngopu wu tal kin tu wum.

¹⁹ Eim ek yi nim, "Elip noman dinga ei nge na nge! Na wu endi angil tonu kindamb Gos nge Gui Ka simba," nim.

20 Ba Piisa ek nipi ngum, “Gos eim epi ei wii ngolum ei, nim ku ngop simbii ni piikin nin min? Pe Gos nim kin ku kin, ouni poru nimba.

21 Ei nim epi mon, nim noman tuk Gos kaninim, ba ei kapli enanim mon.

22 Nim noman to ak tokun, keimi ol kis en ei si kindkin, ninim Gos Owundu kin prei enjii. Erang kin, nim nge noman kis piin ni ol ombu Gos kil ngopu si kindmba.

23 Na nim kand. Nim noman tuk epi kis pei noman palim. Yi ku nim keimi poru nimba mendpil.” pa nim.

24 Pe Saimon ek nipi orung kindpi yi nim, “Elip Gos kin prei erngil na paki tumba. Prei erangil kin, epi elip ek ninjngil epi ei na kin tonu onenmba.”

25 Pe Gos nge ek se andilmin wu tal ek nikil poru ninjngil. Owundu ek ni poru ni pendkil Jerusalem konu nga orung punjngul. Andlam ele pukul Gos ek ka Sameriya konu wumb tilap pei ni ngokul ngokul punjngul.

Esiopiya Wumb Muljung Konu Pilip Ek Ka Nipi Ngum

26 Owundu kindang sinim tep enim enjel ei opu Pilip kin ek nim, “Nim pukun orung tor pukun Jerusalem andlam si kindkin, Geisa konu orung mani punjii.” Andlam salim ei orung wumb mulalmin.

27 Pe Pilip angpi andlam ele pupu kenim ni Esiopiya wu endi mulum. Wu ei

wu owundu molpu, Kandesi konu Kuin kin kongun er mulum. Pe Esiopiya wu eim ku ni epi pei tep er se mulum. Wu ei Jerusalem konu Gos embe ambil tonu kindim, ek piimbii ni om.

28 Pe eim nga ngii konu orung ba erim. Eim kung os karis ele molpu, Aisaiya Gos nge ek ni tor kindilim wu ei mon pol pendim er gerpi pum.

29 Pe Gos nge Gui Ka Pilip kin yi nim, “Nim sikir tonu pukun kung os karis ei kin tep to punjii!”

30 Pe Pilip sikir pupu tonu pum. Pupu, piim ni wu ei Gos Aisaiya nge ek ger pum. Pilip ek nim, “Pe nim gerin ek pule, nim piin min mon?”

31 Wu ei ek yi ni orung kindim, “Pe wu endi na andan tunenjing kin, na er kanip piimbii mił nenj?” Pe Pilip kanpi nim, “Nim na mol konu tonu wa!”

32 Ek ei Gos ek gerim yi mił gerim.

“Eim tu wunjung ni kung siipsiip mił to kundngii nge tu wulmun ol ei tu wunjung. Kung siipsiip wał ei enjin kopus silmin ei ke ninalim.

33 Eim to mani kindik, kos er kun enenjing mon. Wumb endi opu eim tilap wumb yi muljung. Molmun nimba wu ei kapli enanim. Eim epin konu pum.”

34 Pe Esiopiya wu ei Pilip kii sim, “Gos nge ek ni tor kindilim wu piipi yi nim ek

ei nii pułum? Eim kin ninim min, wumb eipi kin ninim?"

³⁵ Pe Pilip ek nipi wu ei ngum. Eim Gos ek nipi Jiisas ek ka ei nipi ngum.

³⁶ Andłam ele pukuł, noł endi pim konu punjnguł. Wu num ni yi nim, "Noł endi pałim. Epi nipe endi erang na noł pinenmbii?"

³⁷ Pe Pilip ek nipi ngum, "Nim noman ele pii gii keimi nin kin kapli. Wu ei ek dinga nim, 'Na Jiisas Kraias Gos kingam ei na pii gii ni moł,' wu ni yi nim.

³⁸ Pe ek neng, kung os engim. Pe Pilip kin wu num ei kin noł ele mani punjnguł. Pe Pilip wu ei noł pendpi ngum.

³⁹ Wu tał noł si kindił tonu onjnguł. Pe kunum ele mendpił Gos Owundu nge Gui Ka opu, Pilip sipim. Wu num ni Pilip eim kinenim. Pe wu num ni eim ka piipi, eim ngii konu andłam ele orung pum.

⁴⁰ Pe Pilip pupu konu Asros ni konu endi tor om. Eim pupu konu owundu sim konu orung Jiisas ek ka ei nipi wumb ngum. Ekii se pupu konu Sameriya ni konu ele tor om.

9

Sol Eim Noman To Ak Top Gos Ek Pii Gii Nipi Noł Pim

(Aposeł 22:6-16, 26:12-18)

¹⁻² Sol nge ek dinga nipi, owundu nge wumb ei to kundmun ni ek nipi kułmał kałiim wumb Gos ek piik mulnjung konu kindim.

Pe men ngii Jura wumb mulnjung konu ei embe Damaskas. Pe pipe sipi Sol ngum, pipe ek yi nim, "Pe Sol wumb kombur kindang Owundu nge wumb andłam ele puk ninjing kin, kan ngopu Jerusalem tu wangli!" nim.

³ Pe Sol andłam andpi pupu Damaskas konu ele tor pum ni, ei epin tiłang ele tor opu Sol om konu orung orung tiłang erpi eni mił dinga tum.

⁴ Pe tiłang ei Sol tang mani mei pepi piim ni ei epin ek endi tor om, "Sol! Sol! Nim nimbił erang na wumb tiłap ei er kis mondun?"

⁵ Sol ek yi nim, "Owundu nim nii?" Pe eim yi nim, "Na Jiisas. Nim na tiłap wumb ei nimbił erang tokun en? Ei nim na tokun en ku.

⁶ Nim angkin konu owundu ele tuk punjii. Pan, wu endi mołum wu ei, nim oł endi enjii mił yi nipi ngumba," pa nim.

⁷ Wumb Sol kin tep to onjung wumb ei mulnjung wumb ei ek ningii; ba ningii pinerim. Ek ei epin tor om ek ei piinjing, ba wumb endi kinenjing.

⁸ Pe Sol angpi kenmbii ni erim, ba ningił tumbun mułum. Mułang, wumb eim angił ambilk Damaskas tonu tuk sipnjing.

⁹ Kunum tekliki ningił ka enerim, kuni ni noł ni ombu nunerim mon.

¹⁰ Pe Jiisas nge wu endi Damaskas konu mułum wu ei embe Ananaiyas or kumb kenim ni Gos ek nim,

“Ananaiyas!” Nga eim yi nim, “Owundu na moꞏ.”

¹¹ Owundu ek yi nim, “Nim pukun konu embe ek yi nim, ‘Kun salim’ konu ele punjii. Juras ngii konu ele kii sinjii. Wu endi muꞏba wu ei Tasas konu wu ei, eim embe Sol eim prei er moꞏum.

¹² Prei er muꞏpu kunum ele eim noman kindpi piim ni wu endeim angpi muꞏum. Wu ei embe Ananaiyas. Wu ei opu eim angil tonu Sol peng ele embilim. Yi erang kin, eim ningil er kun ermba,” Owundu yi nim.

¹³ Ananaiyas ek nipi orung kindim, “Owundu, na piinj wumb pei wu ei kin ek yi ninjing, ‘Wu ei oꞏ embin tui elim, Jerusalem nim wumb mulnjung konu elim,’ wumb yi ninjing.

¹⁴ Sol, kulmaꞏ kalilim wu owundu kin wumb pipe sipi poru nim. Wumb konu ele wumb Gos ek piik er mulnjung wumb ei, Jiisas embe ambil tonu kindik enmin.”

¹⁵ Ba Owundu ek nipi ngopu yi nim, “Nim po! Wu ei akip na nge kongun wu. Na eim kongun eipi endi kindamb pupu wumb tilap eipi nge ni, King ni muꞏngii konu ele na embe nge ele nipi sipipi, Esrel wumb kin muꞏba ku.

¹⁶ Pe na eim epi embin tui kanim kanim andan tamb kanpi, na nge embe ele ek nimba.”

¹⁷ Pe Ananaiyas eim pum. Pupu, ngii ele nirik pupu angil Sol nge peng, tonu

kindpi ek nim, “Engnan Sol, Jiisas Owundu nim andlam ele kenim ei na kindang ond. Nimbil erang nim ningil ka erang kenjii. Gos nge Gui Ka nim kin piki to muꞏba.”

¹⁸ Pe sikir Sol ningil ele pim epi omu kindin miꞏ ei sikir tor pang, eim ningil nga ka seng kenim. Eim angpi pupu noꞏ pim.

¹⁹ Ekii se Sol eim kuni nopu erpi dinga peng muꞏum. Damaskas konu Sol eim Jiisas nge wumb kin tep to muꞏum.

²⁰ Moꞏpu, sikir Gos nge ngii Jura konu orung orung sim. Konu pum, eim Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim, “Jiisas ei Gos kingam mendpil.”

²¹ Wumb pei ek ei piik, puku sinjing. Sik, ek yi ninjing, “Wu ei Jiisas embe ele nge prei erik enjing ei eim mon nipi, Jerusalem wumb topu elim wu mendpil.”

²² Ba Sol eim noman tuk dinga nga pang, Damaskas mulnjung wumb eim ek ei piik ek ei kapli enerang orung kindngii. Eim wumb andan ka topu yi nim, Jiisas ei Kraiis wu ekii se omba, nilmin ei nipi ngum.

Jura Wumb Sol Kin Opu Orung Erangin Kin Sol Tungu Pum

²³ Kunum pei o pang, Jura wumb kulou tok ek ni piik, Sol to kundmun, ninjing.

²⁴ Ba Sol wumb ninjing ek ei piim. Jura wumb konu owundu ele andlam ele epin, tinga, kui er molk, Sol to kundngii nge mulnjung.

25 Ba Sol eim ek ekii sinjing wumb, eim ku ngii ele tuk tonu sipnjing. Pe Sol gerenj kon owundu endi sim konu mułum. Mołang, eim nge ekii sinjing wumb kan pilngan tangin, mani mei ba ni enjing.

26 Ekii se Sol Jerusalem konu pum. Eim Jiisas ekii sinjing wumb kin kułou topu nipi sipipi, wumb eim kin mund mong kulk, eim Jiisas nge wu endi min nik pii gii ninenjing.

27 Ba Banapas Sol nipi sipipi, Gos ek se andilmin wumb mulnjung konu sipim. Pe eim ek poł topu Sol, Owundu Jiisas kenim mił yi poł top ngum. Pe Jiisas nge embe Sol dinga nipi Damaskas konu wumb nipi ngopu erim mił ei poł tum.

28 Yi erang, Sol en enim kin tep to mołpu Jerusalem konu and mulnjung. Gos Owundu ek ei dinga nipi wumb ngopu eim mund mong kulerim.

29 Sol Jura wumb Griik nilmin wumb ei kin ek tangpi erim. Wumb ei kin ek mił erim. Ba wumb en enim andlam endi kan sipin, eim to kundmun ninjing.

30 Ekii se Sol angim noł ek ei piik, Sol si mengk Sisariya konu mani sipnjing. Sipik, eim Tasas konu kindnjing.

31 Pe Jura konu ni Galilii konu ni Sameriya konu ei pei orung Gos nge kułou tunjung wumb ei kunum ele ka mulnjung. Opu ni epi pinerang kin, Gos nge wumb dinga mulnjung. Wumb en enim

Gos Owundu ek nim mił ekii sengin, Gos nge Gui Ka en enim noman tuk to dinga erim. Wumb pei Gos ngii ele ok Gos ek piinjing.

32 Pe Piisa konu pei andpi pum. Pupu, Lira ngii konu ele pum. Pupu, Gos nge wumb pii gii ninjing wumb mulnjung konu ele pu mułum.

33 Konu ele wu endi mułum. Wu ei embe Einiyas. Wu ei ngenj dinga punerim, wii sirim. Wu ei eim or minj pepi mułang, kung ngii angil orung nga tekliki o purum.

34 Pe Piisa ek nipi wu ei ngum, "Einiyas! Pe Jiisas Krais nim er ka ermba enim. Nim angkin, or pin peł er kun enjii!" Pe wu ni sikir engim.

35 Pe Lira wumb ni Seron wumb pei noman ak tok Owundu kin pii gii ninjing.

Piisa Tapisa Nga Er Konj Sim

36 Jopa ni konu ele Gos nge amb endi mułum, amb ei embe Tapisa. Griik wumb ek eipi Dorkas nilmin Amb ei kunum kunum oł ka erpi, wumb epi sinałim ei eim wumb paki topu elim.

37 Kunum ei eim ening endi kan sipi kułum. Pe eim nge was er ka erik tukrung palting ele tonu kind pendnjing pim.

38 Lira ni konu ei Jopa konu ele mandi sim. Pe Gos nge wumb molk piinjing ni, Piisa eim Lira konu ele mołum ni piinjing. Pe wu tał kindangin pukuł ni, Piisas ek ningil, "Nim sin kin wa; mulerii!"

³⁹ Pe Piisa eim tał kin sikir punjung. Piisa pupu tor pang, eim sik tuk palting ele tonu sipnjing. Amb pei wenjing noł kulnjung ombu ok Piisa mułum konu mandi ok ke nik mulnjung. Dorkas konduk ni kon enim konduk ei en enim mołum epi ombu tu wuk andan tok enjing.

⁴⁰ Piisa amb pei anda kindim. Eim gopsing pii poł mołpu prei erim. Er pendpi, kan ak top amb ngenj ele nim, "Tapisa, nim ang!" Pe amb ni ningil kanpi Piisa kenim ni kanpi angpi mułum.

⁴¹ Piisa amb ni angil ambilpi angndang engim. Pe amb Tapisa konj mułum. Pe Piisa wumb Gos kun er molk enjing wumb wii topu, amb wenjing noł kulnjung amb poru wii tum. Wangin kin, Dorkas en enim ngum.

⁴² Ek ei Jopa konu orung orung pang piinjing. Piik, wumb pei Gos Owundu kin pii gii ninjing.

⁴³ Jopa konu Piisa kunum kinan mułum. Piisa wu endi kin mułum wu ei kung kou ngenj kongun elim wu kin mułum. Wu ei embe Saimon.

10

Enjel Opu Koniiliyas Mołum Konu Ek Nipi Ngum

¹ Pe wu endi Sisariya konu mułum wu ei embe Koniiliyas. Wu ei opu wumb, pei 100 tep elim. Wu opu elim wumb ei, Rom opu wumb embe Esalii konu nilmin.

² Wu ei eim Gos ek piilim. Eim ni ngii ende palmin

wumb ombu Gos embe ambilk tonu kindilmin. Jura wumb epi endi sinarpi elim, ei eim ku pei sipi ngołum. Kunum kunum eim Gos kin prei er ngołum.

³ Kunum ele eni pou neng eni tekliki erang kin, epi endi kenim ni or kumb mił yi erim. Gos nge enjel endi kindang, eim kin opu, ek yi nim, "Koniiliyas!"

⁴ Koniiliyas enjel kanpi mund mong erim. Erpi kin, ek yi nim, "Owundu, ei epi nipe?" Pe enjel ek nipi Koniiliyas ngum, "Nim prei erkin wumb epi sinerim ei nim paki tokun en ei Gos piipi mołum.

⁵ Pe nim wumb kombur kindan, Jopa konu puk wu endi kurngii, wu ei embe Saimon, wu endi embe Piisa wu ei wii tangin ya omba.

⁶ Wu ei Saimon endi ele, ngii konu mołum. Wu kung kou ngenj kongun elim wu. Eim ngii ep noł wer ele angilim."

⁷ Gos enjel Koniiliyas kin ek ni pendpi pum. Pe Koniiliyas eim kongun wu tał wii topu, opu wu endi wii tum ku. Opu, wu ei eim Koniiliyas kin paki topu mołpu, Gos embe ambil tonu kindim wu.

⁸ Koniiliyas enjel nim ek ei kun nipi wu tekliki ngum. Ek nipi ngopu, pe Jopa konu pei ni kindang punjung.

⁹ Andlam ele andik puk, emii peng or pinjing; tingang puk, Jopa konu owundu ele mandi punjung. Kunum ele

Piisa ngii ele tonu pupu prei erim kunum ele konu eni tinga mił sim.

¹⁰ Piisa eim kuni tang kin, kuni numba erim, kuni er ka enjing epi endi Piisa or kumb mił er kenim.

¹¹ Eim kenim ni ei muł ele epi endi wuł ał pang kin, epi endi mani om. Ei alap owundu mendpił epi ei orung orung ambil epi tuk si ya mei ele mani om.

¹² Tukrung ele kung ni kei ni, epi nui nunerii, ka wembii, ni epi pei mułum.

¹³ Pe ek endi Piisa kanpi nim, "Piisa, nim angkin kung ni epi to kał nui!" nim.

¹⁴ Ba Piisa ek nim, "Owundu, na mon! Na epi nonał. Epi ei nge na nonał."

¹⁵ Ek ei nga tor opu yi nipi, Gos ngolum. "Epi ei Gos konj erim ni nonałmin nin min?"

¹⁶ Epi ei kunum tekliki mani opu nga ei muł tonu pum.

¹⁷ Piisa noman embin to pipi, or kumb ei pułe er pałim mił nenj ni piim. Eim yi piipi mułang kin, Koniilias wumb ei ngii ondu andaring ele engnjing.

¹⁸ Ok, wii dinga tok yi ninjing, "Saimon, eim embe endi Piisa konu jili mułum; ya ele mułum min mon?"

¹⁹ Piisa eim or kumb kenim ei noman embin to piim. Pe Gos nge Gui Ka ek nim, "Piisa, wu tekliki, nim kuruk onmun.

²⁰ Pe nim pukun, wu ombu kin pungii. Nim noman embin to piinenjii. Na wu ombu na kindamb, onmun."

²¹ Wu ombu muljung konu Piisa pupu yi nim, "Enim wu endi kur endnjing wu ei na. Enim er onmun mił nenj?"

²² Wu ombu ek yi ninjing, "Opu elmin wumb 100 pei tep erim wu Koniilias sin 'Pei' ni kindang onmun. Eim wu ka mołpu Gos nge embe ambil tonu kindpi mołum. Jura wumb pei molk wu ei ka niłmin. Pe enjel ek nipi ngum wu ei ngii konu wang kin, nim ek kombur nen piimba," ninim.

²³ Pe Piisa ek nipi wu ombu, "Nirik wei!" pa nim. Eim wu ombu kin pim. Pek kin, kupiiring Piisa wu ombu kin punjung. Jopa konu wumb pii gii nik muljung wumb ei, eim Piisa kin ouni punjung.

Piisa Koniilias Ngii Konu Pum

²⁴ Puk, andlam ele andik punjung. Kunum ele endeim or pinjing. Pek, puk Sisariya konu tor bin ni punjung. Pe Koniilias eim wumb ongii ni kui er mułum. Eim nge wumb tilap ei wii topu eim nge wumb puł ei wii to tuk sipi er mułum.

²⁵ Piisa ngii ele ni ei bii ni pum. Koniilias anda o pupu, Piisa kumb ele om. Opu, Piisa simb ele mong gopsing pii połpu pepi ka piim.

²⁶ Ba Piisa eim angil ambil tonu sim. Eim ek yi nim, "Na nim mił wu ende, eipi mon, na wu ku."

27 Piisa wu ei kin ek nipi nirik punjungul. Pukul, kenjgil, nirik wumb pei kulou to mulnjung.

28 Piisa ek dinga nipi yi nim, "En enim piinmin! Jura wumb endi kin wumb tilap eipi kin ende endnerngii nilmin. Pe nga wumb tilap ei ngii wu endi ba konu punerngii nilmin ku. Ba Gos na kin ol yi erim. Na wumb endi kis molum nip wu endi ka molum nip yi ninenmbii mon.

29 Ei piip kin, na ek ei ni tor kindind. Na enim ek nik kindnjing ei piip kin na ya ond. Pe na enim ek ei to kindnenj. Ei nimbil erang, enim na wii tunjung ei piip ond?"

30 Pe Koniilias ek yi nim, "Epi endi na kin wang pe kunum tekliki o pang, ei yi mil, na nam ngii konu molup konu eni tekliki erang, prei er muls. Kunum ele, wu endi opu na kumb ele engim. Eim alap telim epi ei tilang enim mil yi erim.

31 Pe eim ek yi nim, 'Koniilias, Gos nim prei en ei piinim. Pe Gos eim piinim, nim wumb epi sinerim wumb ei paki ton ei piinim.

32 Pe nim wu ombu kindan Jopa konu puk Saimon mulmba ei ningii. Wu ei embe endi Piisa. Wu ombu puk kin, Saimon wu endi ngii konu ele molulum. Wu ei kung kou ngenj kongun elim wu. Pe eim ep nol wer ele eim ngii angilim.'

33 Yi neng kin, na wu ombu nim mulun konu pei nemb

punjung. Pe nim ol ka erkin on. Pe sin wumb pei ya Gos kumb ele o molmun. Ei ek pei Owundu nim nipi ngum, ek ei ni sin ngan piimin," Koniilias ek yi mil nim.

Piisa Koniilias Ngii Konu Ek Ka Ni Tor Kindim

34-36 Pe Piisa ek yi nim, "Keimi, pe na piind, Gos eim wumb kanpi ende kindnim. Wumb eipi eipi Gos ningil ele ende mil molmun. Wumb pei konu orung orung wumb ende ol ka erpi Gos kin mund mong kulmba wumb ei noman Gos ngozum. Enim piinmin! Gos sin Esrel wumb kin ek nipi kindilim. Kindang kin, eim ek ka Jiisas Kraiss wu endi Gos eim kindang om. Pe sinim pei kin Owundu molum.

37 Pe en enim piinmin! Ok Jon nol pingii ek ei nipi poru nirim. Ekii se ek kanim kanim ei enim piik. Kunum ele ek ei Galilii konu opu, Jura konu orung pei piik.

38 Ek ei Jiisas Naseres ek, Gos eim Gui Ka kin dinga eim ngum. Pe eim konu eipi eipi pupu wumb paki tum. Gos eim kin mulang, Seisen wumb kin molpu, wumb Seisen er kis mundum wumb ei, Jiisas er ka erim.

39 Sin ek ni tor kindim ek, kanpin ninmin. Wumb sin konu Jura konu ni Jerusalem konu kindinmin wu ombu, konu pei wu ei ond peri ele to kundnjung.

40 Pe kunum tekliki pang, Gos eim nga er konj sim. Sipi peni ele kindim.

41 Pe Jura wumb pei ningil e le kinenjing, mon! Gos eim erang sin Gos eim ok nirim wu ombu eim ek nipi tor kindpin ermin. Wu eim tukpu e le angpi nga orung wang, sin eim kin kuni ende nopun, no! ende nopun enjpin.

42 Eim sin kanpi nim, 'Enim wumb pei kanik, ek ei ni tor kindngii. Gos Owundu eim wu ei Jiisas minj mundang mo!pu, wumb kulii konj pei kos ermaba ni mundum.'

43 Kraisa wu endi Gos kindang omba wu, ei Gos ek ni tor kindilmin wumb ek dinga nik wumb ngunjung. Gos wumb ei pii gii ninmin wumb ombu o! kis ei kil ngumba."

44 Piisa ek ei nipi mu!ang kin, Gos nge Gui Ka mani opu wumb pei ei piik mulnjung konu om.

45 Pe Jura wumb pii gii pim ninjing wumb Piisa kin onjung, wumb ei puku sinjing. Nimbil erang Gos Gui Ka erpi wumb tilap eipi ei ngonum.

46-47 Jura wumb ombu molk piinjing ni, wumb en enim ek eipi eipi nik Gos embe ambil tonu kindnjing ek ei yi nengin kin, Piisa ek nim, "Wumb nii endi no! pek enmin ei mon nimba? Wumb ei sinim Gui Ka sinjpin mil sinmin."

48 Pe ek nipi wumb ngum, "Enim Jiisas Kraisa embe e le no! pingii." Pe wumb ek ninjing, "Nim sin kin kunum kopur mulnjii," ninjing.

11

Piisa Konu Eipi Ek Po! Sipipi Jerusalem Wumb Ngum

1 Gos nge ek se andilmin wumb kin, pii gii wumb Jura konu orung orung molk piinjing ni, wumb tilap eipi ei Gos ek piinjing poru ninim ninjing.

2-3 Pe Piisa Jerusalem konu tonu pum. Pang kin, ngenj kopus silmin pii gii nilmin wumb, Piisa kin ek dinga ninjing. Nik, eim ek ngunjung.

4-5 Ba Piisa epi tonu om mil nipi ngum. Ek yi nim, "Jopa konu owundu e le muls. Mo!up, prei erip mo!up, or kumb mil endi enj. Epi ei alap owundu kupu mu! si kindpi mani om. Epi ei orung orung kapli pim ni, mani na muls konu om.

6 Pe na mo!up, epi ei mandil kenj ni mani mei e le, epi ei ni ka wembii ni kei ni epi pei mulnjung.

7 Na mo!up piinj ni, ek endi yi nim, 'Piisa, nim epi ombu to ka!, no!' nim.

8 Ba na yi ninj, 'Owundu na mon! Na epi kis mo!um epi endi nop nga ka sim nop ena!, mon!' ninj.

9 Ei epin ek ei nga tor om. 'Epi Gos enim epi ei ka salim, ei kis ninenjii!'

10 Epi ei kunum tekliki tor om. Pe sikir epi ei pei ei mu! e le tonu pum.

11 Pe kunum e le wu tekliki sin mulnjpun ngii e le tonu onjung. Sesariya wu endi, wu kei kindang na muls konu onjung.

12 Pe Gos nge Gui Ka ek nim, 'Nim wu kei kin ouni pungii,' nim. 'Nim noman embin kulerii!' Pe wu kei kin pii gii wumb angil orung nga endeim na kin pupun Koni-iliyas ngii konu nirik pun-
pun.

13 Pe wu ei eim ek nipi nim, 'Eim Gos kindang opu sinim tep enim wumb ei nge kenim mił nipi sin ngum.' Ei yi nim, 'Nim Jopa konu pukun wu Saimon mołum nen omba, wu ei embe endi Piisa.

14 Eim nim ek kombur nipi ngumba. Ek ele nim Gos nim sipi orung sipi, nim ngii endi wumb ei Gos sipi orung simba,' yi nim.

15 Na ek nip mołamb kin, Gos nge Gui Ka wumb mulnjung konu om. Ei sinim kin ok orum mił yi om.

16 Na owundu ni eim ek ei nga piind, 'Jon wu amb noł mendpił pendpi ngum. Ba enim Gos nge Gui Ka ele noł pendmba.'

17 Ok sinim Jiisas Krais kin pii gii nemin epi ka wii sinim kin wii ngumba. Gos Gui Ka sin ngurum mił ei nge akip wumb ombu ngonum. Nii na kapli? Gos andlam owundu ngumbii min?" Piisa ek yi nim.

18 Piisa ek nim ek ei piik, "En enim ek ei si kindik Gos embe ambił tonu kindik," enjing. "Yi erangin, Gos wumb tilap eipi noman to ak tum ku, wumb ei noman konj sik mulngii ku."

*Andiok Wumb Gos Ek Piik
Mulnjung Wumb Tonu Ok*

Kongun Enjing

19 Ok Siipen kołpu pang kin, oł embin tui owundu endi tonu om. Pe pii gii wu kombur tungu puk konu eipi eipi punjung. Puk, Piniisiya konu ni Saipris konu ni Andiok ni konu ele punjung. Ek nik wumb eipi Gos ek ngunenjing; Jura wumb minj ek nik ngunjung.

20 Ba wu kombur tuk ele mulk, Saipris konu ni Sairiini ni konu ombu puk, Andiok konu puk Griik wumb Jiisas ek ka ni ngunjung ku.

21 Gos Owundu nge dinga ele opu seng kin, wumb pei pii gii nik, Gos kin noman to ak tok Gos Owundu kin pii gii ninjing.

22 Jerusalem konu Gos nge tilap ek ei piik wu, Banapas Andiok konu kindangin pum.

23 Eim opu kenim ni, Gos wumb ombu kaimb sipi piki to mułum. Banapas opu kanpi ka piim. Pe eim Gos ek dinga nipi wumb ngum. Wumb piik kin, Gos Owundu kin kunum kunum mandi ok mulnjung.

24 Banapas ei wu ka, Gos nge Gui Ka eim kin piki to mułum. Enim Gos kin pii gii dinga pim. Pe wumb pei Gos nge tilap ele tuk onjung.

25 Pe Banapas Sol kurpu, Tasas konu ele pum.

26 Pupu, kur kan sipi, Andiok konu ele orung tu wum. Kung ngii endeim Gos nge tilap wumb Andiok konu mulkuł, Gos ek ka nikił, wumb ngunjunguł Andiok

konu ele Gos nge wumb ele kumna embe, 'Krisin' o ninjing.

²⁷ Kunum ele, ekii se piik nilmin wu kombur Jerusalem konu si kindangin Andiok konu mani onjung.

²⁸ Ek ni tor kindilmin wumb mulnjung konu, wu endi tuk mulum wu ei embe Akapas. Wu ei Gos Gui Ka piki tang, orung orung pei kumb kuni owundu simba nim. Ekii se Kloriyas King owundu mulum kunum ele, kumb kuni owundu simba kunum.

²⁹ Yi neng kin, Gos pii gii wumb Andiok konu ele ek nik piik. Jura wumb engnjing nol eipi molmun ei paki tumun. Gos nge tilap wumb endeim ni yi piinjing. Ku seng kin, kongun ele ku orung paki to kindmin ni piinjing.

³⁰ Ek yi ni pendik, ku ngangin Banapas kin Sol tal kindangin sipkil, peng pim wumb mulnjung konu ngungul.

12

King Eros Jeims To Kondpu Piisa Kan Ngii Ele Kindim

¹ Kunum ele, wu King Eros tilap ele mulnjung wumb ei topu kan ngopu ol embin tui erim.

² Pe King Eros Jeims angim Jon tui to kundum.

³ King Eros Jura wumb kenim ni, erim ol ei ka piinjing. Piyangin, kanpi Piisa kan ngum ku. Erim, kunum ei Jura wumb bres

yiis punerang nunjung kunum ele erim.

⁴ Piisa ambil gii nik, kan ngunjung. Piisa kan ngopu, opu wu kapil kapli mulnjung konu kindim. Kindang kin, tep er mulnjung wu kapil kapli mulnjung konu opu wu kapli tep er mulnjung. Wu King Eros eim yi piim, Pasopa kunum ei ekii se Gos wumb Jura wumb Piisa sipi wumb mulngii konu ele kos ermbii ni piim.

⁵ Yi erangin kin, Piisa kan ngii ele mulang kin, opu wu tep er mulnjung. Ba Gos nge tilap ele prei erangin kin, Gos Piisa kan ngii palim ei paki tumba nik prei dinga kind er mulnjung.

Sinim Tep Enim Wumb Ei Piisa Kan Ngii Ele Si Tor Sim

⁶ Wu King Eros 'Piisa kos ele tumbii,' nim, kunum ele epinding, opu ond wu tal enginjngil konu ele Piisa eim tuk ele or pim. Piisa simbangil ele kan sen to pendnjing. Pe opu wu tal kan ngii ondu ele tep er ang mulnjungul.

⁷ Gos Owundu sinim tep enim wu ei kindang kin, opu kan ngii nirikring wang kin, konu eni mil topu tilang erim. Pe sinim tep enim wu ei opu, "Piisa, Piisa!" nipi, or pim to konj kindim. Kindpi, ek yi nim, "Nim sikir angkin," kan sen angil to pendnjing ei Gos nge dinga ele wii pilngan to mani pum.

⁸ Pe sinim tep enim wu ei ek nipi Piisa ngum, "Nim

kan talkin, su kindkin er!" Neng, Piisa yi erim. Pe sinim tep enim wu ek nipi Piisa ngum, "Nim konduk kindkin, na ond konu wa!" nim.

⁹ Piisa mułum palting ei si kindpi, sinim tep enim wu ei pum konu ekii se pum. Ba Gos sinim tep enim wu ei kindang opu erim oł ei, keimi ni piinerim. Piisa eim yi ni piim, "Na or kumb end," ni piim.

¹⁰ Pe pukuł andłam ełe tep mulnjung konu si kindkił pukuł, endi si kindkił. Ekii se, pukuł ain kin ondu dinga ngo pendnjing ni, Gos nge dinga ei eim aki to sim. Ondu ei aki tok konu owundu ełe pulmun andłam ondu ełe tor pukuł, andłam endi punjngul. Pe sikir enjel sinim tep enim wu ei Piisa si kindpi am pum.

¹¹ Pe Piisa noman o peng piim. Piisa ek yi nim, "Pe na piind. Gos sinim tep enim wu ei kindang, wu King Eros angil ełe na si tor sinim ni piim. Jura wumb na kin epi kis ermin ninjing ei, kanpi eim nge dinga ełe na sip tor sinim," ni piim.

¹² Pe ei piipi pendpi, Jon mam Mariya ngii konu ełe pum. Jon ei embe endi eipi 'Mak' pa niłmin. Wumb pei kułou to molk prei er mulnjung.

¹³ Piisa opu ngii ondu andaring ełe to teki teki ni mułum. Pe kongun amb endi mułum, ambil opu ngii aki tumba nge om. Ambil ei embe Ronda.

¹⁴ Ambil ei opu piim ni Piisa ek tengim. Piisa anda ngii ondu ełe engim. Engang piipi, eim ka piipi ngii aki tunarpi; nga sikir orung pum. Pupu kin, wumb kanpi yi nim, "Piisa om, ngii ondu ełe mułum," pa nim.

¹⁵ Pe wumb ambil ei kanik yi ninjing, "Nim wulu pang nin min?" Ba ambil ei ek dinga kind yi nim, "Keimi, mułum," nim. Wumb molk, yi ninjing, "Piisa nge anjel onum ninjing."

¹⁶ Ba Piisa ngii ondu ełe piram to mułum. Pe ngii ondu aki to kenjing ni Piisa angpi mułum. Kanik, puku si endnjing.

¹⁷ Piisa eim angil tonu kindpi, "Ek tingneri!" nim. Piisa eim kan ngii pim, Gos Owundu er tor tu wum mił ei poł topu wumb ngum. Ngopu yi nim, "Enim Jeims kin angim noł yi nei!" a nim. Piisa ek yi ni pendpi, nga anda pupu konu eipi endi ełe pum.

¹⁸ Pe ekii se tingang, opu wumb kenjing ni Piisa mulerang opu wumb mund mong kulk Piisa jili pum, nik kurnjung.

¹⁹ Pe wu King Eros Piisa kuru ba kan sinerim. Sinarpi yi nim, "Opu wu tep mulnjung wu, ombu to kundmbii," nim. Neng kin, opu wumb to kundngii enjing. Erik kin, wu King Eros Juriya konu si kind pupu Sisariya konu ełe mułum.

20 Wu King Eros eim Taiya wumb kin Sairon konu wumb ei popu kis piim. Wumb en enim ok, wu King Eros wu num endi monduum, wu ei embe Balasis kanik yi ninjing. "Nim ek nin sin noman kis ei mani pangli. Sin wu King Eros konu ele, sin wumb pei eim kin kuni si nopun molmun."

21 Wu King Eros eim kunum endi kulou tumun ni pendrim. Kunum ei, eim king elmin epi ei sipi, king moluum konu ele molpu ek kinan nipi muum.

22 "Wumb king nim ek ei piik ek kend tok yi ninjing, ek ei eim wumb gupu ele tor onanim. Gos gupu ele tor onum," ninjing.

23 Wu King Eros eim Gos mendpil embe ambil tonu kindnerim. Yi erang kin, Gos sinim tep enim wu ei kindang opu King Eros tum. tang kin, King Eros kirim kilanj nang, eim kuum.

24 Ba Gos ek ei dinga tonu opu wumb konu orung orung ele pei pum.

25 Banapas kin Sol tal, kongun ei Jerusalem konu er poru nikil, si kind orung Andiok konu punjungul. Pukul, Jon ni wu ei sinjingil, wu ei embe eipi endi Mak, wu tal kin tep to punjung.

13

Banapas Kin Sol Tel Gos Ek Ele Kongun Erngil Nge Punjungul Wu Sol Kongun Kumna Erim

1 Andiok konu ele, Gos nge wumb tilap muljung konu ele Gos ol ermbe, ol ei piik nilmin wu kombur muljung. Pe ek embe to ngoimun wu kombur muljung ku. Muljung kin, wu ombu embe yi: Banapas, Simiyon, embe endi eipi Naisa ni Lusiyas, wu ei Sairini konu ele wu, Manain ngii endi palmbil wu Eros Terak, angim endi Sol wu ombu Andiok konu ele muljung.

2 Wumb ombu prei er molk, kuni mowii muljung. Molk kin, Gos nge Gui Ka ek yi nim, "Enim Banapas kin Sol tel to tonu kindangin nam kongun wii top ngumbii kongun ei erngil."

3 Pe kuni mon nik mowii molk, angil tonu kindik prei erik, wu tal Gos kongun ele kindnjing. Pe wu tal kindangin punjungul.

Saipris Konu Wu Tal Gos Ek Ka Ei Ninjingil

4 Gos nge Gui Ka ei, wu ombu kindang Selusiya konu ele punjung. Selusiya konu ele wu ombu nol kanu owundu sik Saipris mei konu kembis ele punjung.

5 Wu ombu puk, Salamis konu ep nol wer ele tor punjung. Puk, Jura wumb men ngii engim konu Gos ek nik wumb ngunjung; wu endi Jon Mak wu tal paki topu muum.

6 Pe wu tekliki Saipris konu ele punjung. Puk, Pepos konu tor punjung. Pepos konu ele wu endi kum kondpu ol kanim kanim elim.

Wu ei yi nim, “Na Jura tilap ek ni tor kindiŋ wu moŋ,” ba eim ek kend tum. Wu ei embe Bar-Jiisas.

⁷ Wu ei gapman owundu kin tep to muŋum gapman wu ei, eim embe Serkiyus Polas. Serkiyus Polas eim noman ka peng, Banapas kin Sol taŋ wii tang okuŋ. “Gos ek nengil piimbii,” pa nim.

⁸ Ba Elimas ni wu ei eim kum kondpu, epi kanim kanim erpi elim wu. Griik wumb ek eŋe wu ei embe Elimas ninjing. Wu ei eim wu taŋ to mani kindmbii ni erim. Erpi, wu gapman owundu wu ei noman to kis eramb, Gos kin pii gii ninim ei si kindmba nipi erim.

⁹⁻¹⁰ Ba Sol eim Pol pa ninmin ku, ei Gos Gui Ka noman dinga ngum. Elimas dinga kanpi ek nipi ngum, “Nim Seisen nge kingam, nim oŋ ka ombu nim er kis mondun. Nim ek kend toŋun wu. Nim Gos Owundu oŋ ka ei er kis mundnji en. Nim oŋ ei si kindnji nimbiŋ enim?”

¹¹ Pe Gos Owundu angil eŋe nim tang, nim ningil kis muŋmba. Pe nim kinarkin, muŋun kunum kopur epi ei ba,” nim. Pol ei yi nipi muŋang kin, kupu miŋ epi emii erim endi opu Elimas eim ningil eŋe pandi tum. Pe Elimas eim pupu, wumb endi eim angil ambilk, andŋam andan to sipngii nipi pum.

¹² Wu gapman owundu oŋ ei kanpi puku sim. Sipi, eim Gos Owundu ek pii gii nim.

Pisiriya Konu Oŋ Andiok Wu Taŋ Ombu Kongun Enjingil

¹³ Pol kin kongun ende er mulnjung wumb, Peposi kindik noŋ kanu eŋe puk Perka konu Pampiliya konu owundu eŋe punjung. Ba Jon eim wumb ombu si kindpi, Jerusalem konu orung pum.

¹⁴ Perka konu si kindik, puk Pisiriya konu owundu Andiok konu tor punjung. Kunum ei, kor kunum tor punjung. Puk kin, Jura wumb Gos ngii eŋe nirik puk mulnjung.

¹⁵ Gos ngii eŋe wu owundu ombu Moses lo ek ei gerik, Gos nge ek keimi niŋmin wumb ek ei gerik poru nik, Pol kin tep to onjung wumb ei kii sinjing. “Engnan noŋ enim onjung. Ek endi pim kin, nengin sin noman eŋe tang piimin,” pa ninjing.

¹⁶ Pe Pol angpi angil tonu kindpi ek nim, “Enim Esrel wumb kin, wumb tilap eipi Gos kin mund mong kulnjung wumb, enim piingii!

¹⁷ Gos Esrel nge wumb, ok wumb sinim nge kupenjing noŋ, Eisip konu mulk kunum ei, Gos erang wumb tilap owundu tonu ok. Ekii se Gos nge dinga eŋe konu ei si kindpi tor tu wum.

¹⁸ Pe ok konu wumb muŋngii konu eŋe oŋ embin tui endi tonu wang kin, kung ngii 40 kinan mulnjung. Pe ok konu wumb muŋngii konu eŋe Gos kupenjpın noŋ paki tum; ba wumb ei Gos ek piinenjing, ei nge wumb ei kung ngii pei mulnjung.

¹⁹ Pe Keinan konu eŋe, Gos wumb tilap angil orung nga

ta! topu eipi kindim. Kindpi, Esrel wumb mei ele mulnjung. Mei ele no mulangin kin, kung ngii 450 kinan no mulnjung.

20-21 Ekii se Gos Esrel wumb kombur tep erngii nipi mundum. Mundum wu ombu mulangin kin, kunum ele ek ni tor kindilim wu Samuyel mulum. Mulum kunum ele, king mulmba, pa ninjing. Kis kingam Sol, Gos sipi ngum wu ei, Benjamin nge tilap ele, pe Sol king mulang kung ngii 40 kinan mulum.

22 Ba Gos king Sol tor kindpi, king Deipis mundum. Mo!pu, wumb kanpi yi nim, 'Na Jesii kingam kan sind. Na wu ei noman ngond. Eim na noman piimba mi! kongun ermba,' pa nim.

23 Gos eim ok nirim mi! o! ei erim. King Deipis nge tilap ele, Gos eim kingam Jiisas kindim. Sinim sipi orung simba wu ei, Esrel wumb mulnjung konu kindim.

24 Kunum ele Jiisas oner-irim kunum ei, Jon wumb no! pendilim, wu Gos ek nipi yi nirim. 'Enim Esrel wumb, noman ak tok, no! pingii,' pa nirim.

25 Jon eim kongun poru nimba erang yi nirim, 'Enim na er piinmin mi! nenj? Enim kui er mulnjung wu ei na mon. Enim na nind ek ei kom se piingii! Wu endi ekii se omba wu ei, na eim simb su kan ei kap! si kindnermbii mon! Eim wu owundu.'

26 "Engnan no! Enim

Eiparam nge tilap ele, pe wumb kombur Gos nge ek ele mund mong kulnjung wumb ei, Gos sinim sipi orung simba ei, Gos nge ek sinim kin kindim.

27 Jerusalem wumb ni wu mulnjung wumb ei, wu ei piinenjing. Gos epi nipe ekii se ermba ei, piik nilmin wumb ek ninjing kor kunum ele mon gerilmin ei piinenjing ku. Wumb kis ombu Jiisas sipik kos erik ngunjung. Yi mi! Gos o! ermba ni tor kindilmin wumb ninjing mi! yi enjing.

28 Wu ei mong endi sipi erang tungii ei kap!i, ba wumb Pailos kin wii to kundii minj ninjing.

29 Ok Gos o! ermba ei piik nilmin, wu ek po! ek gerik poru ninjing. Ekii se ond peri ele, Jiisas si mani sinjing. Sik, tukpu ele kui tunjung.

30 Ba Gos eim Jiisas tukpu ele er konj sim.

31 Wumb Galilii konu si kindik, Jerusalem eim kin ouni punjung wumb ei eim kenjing. Ekii se eim nga orung wang kin, kenjing wumb ei eim nga keningii ku.

32 Pe sin enim kin Gos ek ka ei yi nimin. 'O! ei ok Gos eim Jura wumb kupenjpın kanip ngumbii,' nirim.

33 Ei pe Gos eim kingam sinim ngonum. Eim Jiisas nga er konj sim, Gos ek mer mon ok nge Sam 2 pu!um mi! ei yi nim,

'Nim na kangı mendpi!. Pe na nim arnim mo!.'

34 Eim mer tukpu eŕe er konj sim; nga tukpu eŕe orung ba miŕ mon. Gos eim ek yi nim, 'Na enim noman ka ngumbii. Ok na Deipis ngumbii nir, ei enim kapli pii gii ningii.'

35 Sam nga puŕum ek endi yi ku nim, 'Nim kongun wu ka wii nga kulermba.'

36 Sinim piimin! Deipis eim Gos nge noman eŕe kongun er moŕpu sinim wumb mulnjung konu mei eŕe tuk moŕpu erim. Ekii se koŕpu pupu eim nge kupenjing noŕ mulnjung konu eŕe purpu mani pum.

37 Ba wu ei Jiisas Gos nga er konj sim wu ei purnerim.

38 Engnan noŕ, enim ei dinga piingii! Sin Gos ek ka ei enim kin yi ninmin. Gos wu ei Jiisas kin enim oŕ kis ei kapli kil ngumba.

39 Moses sinim lo kengip topu ngurum ek ei, sinim oŕ kis kil ngopu, sinim ka muŕngii ninerim mon. Ba wu ei Jiisas eim kin pii gii ninjing wumb ei kanpi oŕ kis ei kil ngopu, wumb kun ka muŕngii nirim.

40 Enim oŕ kun ka erik muŕngii! Epi kis ei enim kin onermba; ok Gos ermba oŕ ei piik ek dinga niŕmin wumb yi nik.

41 'Enim wumb ek, buŕ mong tung, noman kis piik, enim ei epi kis tonu omba. Pe na enim kin kongun endi end. Ek ei, wu endi enim nik ngangin pii gii ninenjing.'

42 Banapas kin Pol teŕ anda punguŕ enjingiŕ ni, wumb ek yi ninjing. "Nga kor kunum elip okuŕ, Gos ek ka ei nge nengiŕ," wumb piimin ninjing.

43 Wumb pei Gos ngii si kindik anda puk punjung. Jura wumb pei ni wumb tiŕap eipi ei, Gos ek pii gii ninjing ku. Jura wumb men tok elmin oŕ ei enjing. Pol kin Banapas punjnguŕ konu ekii se punjung. Wu taŕ ek nikiŕ ngunjnguŕ, wumb noman to dinga erangiŕ, Gos nge noman ngopu, enim piik muŕngii.

44 Kor kunum endi mandi erang, wumb konu orung orung wumb pei ok Gos ek piimin ni ok kuŕou tok mulnjung.

45 Ba Jura wumb molk kenjing ni, wumb pei ok kuŕou tunjung. Tangin kin, ei nge Jura wumb popuŕ kis sik, Pol ek nim ei to mani kindmin. Pol buŕ morung ek ambilk mulnjung.

46-47 Pol kin Banapas teŕ ek dinga nikiŕ yi ninjingiŕ, "Keimi, siŕ Gos ek ei enim kin ok kanpiŕ nimbiŕ. Ba en enim Gos ek pinarik buŕ ngok. Yi nimin, sin Gos konu ka eŕe kunum kunum muŕmun. Pinaŕim ninmin ei, enim piingii. Siŕ pe Gos Owundu yi ninim,

'Elip wumb tiŕap eipi endi kin peŕ!' pa nim. Gos Owundu siŕ kin ek yi nim, 'Elip wumb muŕngii konu dup miŕ tiŕang erang muŕnguŕ

ei nge Gos wumb pei sipi orung simba.'

⁴⁸ Wumb tilap eipi Gos ek ei piik, Gos Owundu kin ka piinjing. Wumb pei en enim ka piik konu e le pupun kunum kunum konj mulmun. Nik, Gos ek pii gii nik muljung.

⁴⁹ Gos Owundu ek ei konu orung orung pei pang piinjing.

⁵⁰ Piik kin, Pol Banapas tel Gos ek niki, wumb ngungu. Amb kombur ni wu owundu ni ok, Gos ek piik muljung. Ba Jura wumb ok, wumb tilap eipi kin ek nik, kunj tangin erangin wumb ok Pol kin Banapas tel ek ngungung. 'Sin konu e le mulerngil!' nik, to tor kindnjing.

⁵¹ Wumb yi erangin kin, wu tal wumb keningii niki, simb su mei e le tami to kindambil piingii. Sin ol kis enjpin ni piingii niki enjngil. Er pendki Aikoniyam konu e le punjungu.

⁵² Andiok konu Gos nge tilap e le tuk onjung, wumb ei Gos nge Gui Ka ek sik, ka piik muljung.

14

Wu Tal Aikoniyam Konu Gos Kongun Enjngil

¹ Aikoniyam konu wu tal, Pol kin Banapas kin puku. Jura men ngii e le nirik punjungu. Puku, Gos ek ka ei niki wumb ngangil. Wumb tilap eipi ni Jura wumb pei pii gii ninjing.

² Ba Jura wumb kombur pii gii ninenjing, wumb ei tilap eipi kan nengin, Gos tilap er kis ermin nik enjing.

³ Banapas kin Pol tel Aikoniyam konu e le kunum kinan mulku. Gos Owundu ek niki, wumb ngoku muljungu. Owundu wu tal paki dinga tang kin, wu tal jep ol kanim kanim enjngil. Jep ol erangil, Gos wu tal epi noman ka ngum. Ngang kin, wumb kanik Gos ek ei keimi, ni piinjing.

⁴ Wumb konu owundu e le muljung wumb ei, sikind eipi puk, wumb kombur puk Jura wumb ek ninjing mi ei piinjing. Wumb kombur puk, Gos nge kongun wu tal Gos ek sinjngil konu e le puk piinjing.

⁵ Ekii se wumb tilap eipi kin Jura wumb kin wu noman pim wumb ok, "Pol kin Banapas tep tumun," nik onjung. Wumb ombu ok, kom ku sik, "Wu tal to kundmun," ninjing.

⁶ Wumb ek yi nengin piiki, tungu puku konu kembis Lisra kin Derpii tal sim, konu owundu Laikoniya konu orung orung mandi sim.

⁷ Pe wu tal konu e le molku, Gos ek ka ei niki wumb ngoku muljungu.

Lisra Konu E le Wu Tal Kongun Er Muljungu

⁸ Lisra konu e le wu endi mulum wu ei, simb tal ouni kis mulang, andlam endmba pinerim. Ok mam kirim tuk multum, eim yi er peng

tor orum. Wu ei andlam endmba pinerim.

⁹ Wu ei Pol ek nim mił dinga kanpi mułum. Pe Pol wu ei dinga kenim ni wu ei pii gii pim, ei eim simb ka ermba, ni piim.

¹⁰ Pol ek dinga nipi yi nim, "Nim angkin simb kun kamb!" neng, wu ni sikir angpi pum.

¹¹ Wumb pei Pol erim oł ei kanik, en enim Laikoniya konu ek ei dinga ninjing. "Owundu wumb mił okuł, sinim konu okuł," ninjing.

¹² Banapas wumb eim embe 'Sus' ninjing. Pol ek nilim wu nik, wumb Pol embe 'Ermes' ninjing.

¹³ Sus ngii owundu ei konu owundu ełe torung ełe engim. Sus ngii owundu ełe kułmał kałim wu ei, kung kou pełe kombur tuk tu wum. Pe plawa kuk wulu kindnjing ei, sipi konu owundu ełe mandi om. Eim kin wumb kin kułmał kałpin wu tał ngumun nik onjung.

¹⁴⁻¹⁵ Gos nge ek se andilmbił wu tał, Banapas kin Pol teł ek ei piikił oł ei nge er mulnjung. Wu tał kis piikił eł ełip konduk to kis enjingił. Erkił, sikir pukuł, wumb punjung konu ełe pukuł wii tunjnguł. "Nimbił erang, enim oł ei enmin? Sił wu sinim ngenj ende. Sił Gos ek ka ei nipił enim ngambił oł yi nge si kindik Gos ek ka piik molk Gos konu ka ełe pungii. Nipił kongun er onmbuł.

¹⁶ Keimi, ok wumb oł kis

er endnjing ei, Gos eim kan wiik tum.

¹⁷ Ba ei koi enerim; wumb kinerngii ni enerim mon. Gos epi pei kanim kanim eririm. Sinim kaninmin, eim epin konu mołpu, sinim kin konu kumb ngopu, sinim erang, epi pei ka tonu onum. Gos sinim kuni ka ngang, sinim noman ka seng, ka piimin."

¹⁸ Wu tał ek dinga yi nikił, pe wumb eł ełip kin kułmał kełngii ełmin wu ei mon nikił enjingił.

Wumb Pol Kom Ku Tunjung

¹⁹ Andiok konu kin Aikoniyam konu Jura wumb kombur ok, wumb mulnjung konu kunj tangin, wumb ku sik Pol to kundnjung. To konduk, nga ngundundii sik, konu owundu ełe tor sipnjing. Sipik, yi piinjing, kułum ni piinjing.

²⁰ Pe Gos nge tiłap ok orung mułangin kin, Pol angpi konu owundu ełe tuk pum. Kupiiring Pol kin Banapas teł Derpii konu ełe punjnguł.

²¹ Wu tał Gos nge ek ka, ei nengił wumb pei tuk ok Gos nge kongun wumb mulnjung. Ekii se wu tał Lisra konu ni Aikoniyam konu ni Andiok konu ełe orung punjnguł.

²² Pukuł, Gos nge tiłap ełe mulnjung wumb ei, Gos ek nikił, wumb ngangił wumb Gos ek pii gii nik mułngii nikił ek dinga ninjingił. Enim pii gii nik mułngii. "Sinim Gos tep er mołum konu tuk

bin ei, ok sinim epi embin tui endi sinim kin omba ei ko wupun andpin bin.”

²³ Gos nge tilap mulnjung wumb ei, wu tał pukuł tep wumb mulngii nge to tonu kind mundunjunguł. Pe wu tał kuni nunarkił, prei erkił Gos ngunjunguł, wumb Gos kin pii gii nik mulnjung wumb pei, Gos owundu angil ełe kindinjngil.

15

Gos Nge Tilap Ele Mulnjung Wumb Kulou Owundu Jerusalem Konu Tunjung

¹ Jura konu wumb kombur mani ok Gos nge tilap ełe mulnjung, wumb kanik kengip ek yi ninjing. “Enim Moses lo ek piinarik, ngenj kopsik enenjing kin, Gos enim sipi orung sinermba,” ninjing.

Andiok Konu Kin Siriya Konu Ele Wu Tał Orung Punjunguł

²⁴ Ekii se wu tał andkił pukuł Pisiriya konu tor pukuł, Pampiliya konu ełe tuk punjunguł.

²⁵ Wu tał pukuł mani Perka konu Gos ek ka ninjngil. Nikił, ekii se pukuł Aseliya konu punjunguł.

²⁶ Aseliya konu pukuł, noł sip ełe pukuł, Andiok konu tuk punjunguł. Ok konu ełe, Gos nge tilap mulnjung wumb ei, wu tał Gos angil ełe tuk kindnjing. Kindangin, Gos wu tał paki tumba nik ninjing. Wu tał pukuł Gos kongun er pendkił, nga konu ełe orung onjunguł.

²⁷ Andiok konu tor okuł, Gos tilap ei nengil kulou tunjung, eł elip Gos kongun er pangil, Gos paki top erim ek yi ninjngil. Gos wumb tilap eipi noman aki tang, wumb ei Gos ek piik pii gii ninjing.

²⁸ Wu tał Gos tilap wumb ełe tuk onjung wumb kin kunum kinan mulnjunguł.

² Wumb ei ok yi nengin, Pol kin Banapas teł, wumb ei kin ek popuł kis sikił. Wumb ei kin wu tał kin ek opu er ninjing. Pe Gos nge tilap ełe mulnjung, wumb ek nik, Pol kin Banapas teł kin wu kombur kin kindangin, Jerusalem konu tonu puk, Gos ek se andik kongun ełmin wumb kin, wumb noman pim wumb kin, ek ei nik, ka erngii ni punjung.

³ Gos nge tilap wumb, wu ombu kindangin puk, en enim Piniisa konu kin Sameriya konu tuk ełe puk. Gos nge wumb konu tał ełe mulnjung, wumb ei kanik, ek yi nik. Gos wumb tilap eipi erang, noman tuk aki tok, Gos eim ek piimin nik, Gos nge tilap wumb noman ka piik wumb ek ei nik ngunjung.

⁴ Jerusalem konu tor pangin, Gos nge tilap wumb pei ni Jiisas nge kongun wumb ni, wumb peng pim wumb kin ek tengnjing. Pe Pol kin Banapas teł Gos paki tum mił nikił ngunjunguł.

5 Lo ek piilmin wumb wumb ei, ok yi ninjing. “Elip wumb nengil, ngenj kopsik, Moses lo ek palim mił yi erngii.”

6 Yi nengin, Jiisas ek se andilmin wumb nin, wumb noman pim wumb, ek ei nik kun erngii nge enjing.

7 Ek pei nik poru nengin, Piisa angpi ek nipi yi nim. “Engnan noł, enim piinmin ok Gos sinim kongun mok topu, na kongun Gos ek ka ei wumb tilap eipi kin pup ek nip ngamb, wumb pii gii ningii kongun ei Gos na ngum.

8 Gos eim wumb pei noman tuk kaninim, ei eim sinim andan topu ngonum. Ei Gos eim ka kanpi sinim andan tum. Gos sinim eim Gui Ka ngum mił yi wumb ngonum.

9 Gos sinim kin oł eipi erpi, wumb tilap eipi kin oł erpi yi enanim, mon! Wumb Gos kin pii gii nengin kin, Gos wumb erang ka mołmun.

10 Enim nimbil erang Gos nimba mił piimin nik enmin? Enim oł embin tui ei Gos tilap ełe nimbil erang oł embin tui ngonmun? Ok sinim kupenjpın noł oł embin tui ei nge ko wunerik, oł ei nge akip sinim ko wunermin ku. Sinim pei kaplı enanim.

11 Sinim pii gii nimin, Jiisas Owundu noman ka ngopu, Gos sinim sipi orung simba yi mił ku, wumb ombu orung sinim.”

12 Piisa ek yi nim, “Sinim kulou tunjpun, ek peng endi

pinalim.” Kom sek mulangin, Banapas kin Pol tel ek nengil piinjing. Pe Pol kin Banapas tel ek yi ninjingil, “Wumb tilap eipi muljung konu, Gos sil paki tang sil jep oł ełe enjpił.”

13 Wu tał ek ni poru nengil, Jeims ek yi nim, “Engnan noł, enim na ek nimbii end, kom se piyei!”

14 Saimon ek yi nim, ‘Kumna Gos wumb tilap eipi kin om. Opu, eim nge wumb tuk seng kin ok muljung.’

15 Gos nge ek piik nilmin wumb ek ei ende mił ek yi mił puljung. Ek ei nge Deipis nge tilap wumb, ok ninjing.

16 Owundu yi nim, ‘Ekii se na orung ombii, Deipis ngii mani pum ngii ei nga tekmbii. Eim ngii konu ełe mulum epi, kis mulum ei nga konj ermbii.

17 Wumb eipi Gos nam Owundu ni kurngii. Ei wumb pei, wumb tilap eipi nam sip mundunj wumb.’

18 Kumb ok Gos Owundu eim, ek nipi tor kindpi,” yi nim.

19-21 “Sinim piinmin, kumb ok ek ei pepi opu pe yi ku palim. Konu owundu kembis pei orung orung salim konu ei kor kunum Moses lo ek ei ger piik minj mołmun.”

Jeims ek nga yi nim, “Nimbil erang na noman ełe yi palim. Wumb tilap eipi noman ak tok Gos ek ekii sinjing. Ei sinim noman embin piingii ek ninermin. Sinim pipe topun yi nimin, ‘Kuni epi

gos kend nik kuingii epi ei nunerngii. Amb wam mulang ngunduk enmin oł ei si kindik. Kung min epi nipe endi kan kulk pindangin kulang, nungii ei nunerngii. Kung min epi nipe miyem ei nunerngii ku.’ ”

Wumb Tilap Eipi Gos Nge Tilap Ele Tuk Ok Gos Ek Piik Muljung Konu Pipe Pol Kindnjing

²² Yi nik kun erik, Jiisas ek se andilmin wumb kin, wu owundu ni Gos tilap ele muljung wumb pei, kulou tok yi nik. Wu tał kindangin wumb tilap eipi, Gos nge tilap ele tuk ok muljung konu punguł nik. Andiok konu Pol kin Banapas teł kin kindangin punjnguł. Pe Juras ei embe endi Basapas, kin Sailas kin kindnjing. Wu tał pukuł, Gos nge tilap wumb muljung konu ele kumna punjnguł. Pukuł, tep er muljunguł.

²³ Pipe endi kindik yi ninjing, “Sin Jiisas nge ek se andilmin wumb kin men ngii kongun wumb ombu sin enim enginjpin noł mołmun. Sin pipe ei połpun, enim tuk wumb tilap eipi tonu ok, Andiok konu ni Siriya ni Silisiya konu ele mołmun.

²⁴ Sin ek ei piinjpin, sin wu kombur ok ek kanim kanim nik enim noman to wulu mił kindngii, enjing. Wumb ombu ok enim noman tuk to kis enmin ei, sin yi erei ninenjpin mon.

²⁵ Sin noman ende sepin ek ka piipin, Gos ek se andilmin

wu kindmin. Wu tał Banapas kin Pol teł sin noman ngołmun wu tał enim kin kindinmin.

²⁶ Wu tał eł ełip ngenj ele piinarkił, Jiisas Kraiss Owundu kongun ele embe ambil tonu kind punjnguł.

²⁷ Sin Juras kin Sailas teł kindinmin. Wu tał ek sikił tu wunmbuł, ek ei nengil enim piingii.

²⁸ Gos nge Gui Ka ei sin kin mulang, sin ek ei ninmin. Sin ek eipi endi nipin, enim ngunermin. Enim piinmin, ek ei minj piik mułei!

²⁹ ‘Enim kung ni epi eipi endi gos kend nik kuingii epi ei nunerei! Pe kung miyem ni kung kan kulk pindangin kulmba ei nunerei!’ yi ninjing. ‘Wu eipi embinjing ei ningil enarik, en enim ka mulngii. Pe enim ek ninmin ei piik ka muljung kin kapli ermba, enim ka mułeiyoy.’ ”

³⁰ Gos nge tilap wumb, ek se andilmin wu ombu kindangin, Andiok konu ele punjung. Puk, Gos nge tilap wumb muljung konu tuk sik pipe ei wumb ngunjung.

³¹ Konu ele Gos nge tilap wumb pipe ei ger kanik piinjing; pipe ei gerik ka piinjing.

³² Juras kin Sailas wu tał eł ełip Gos ekii se ermba oł ei piikił, wumb kankił ek ni dinga enjingil.

³³ Wu tał Andiok konu ele kopur kinan muljunguł. Pe Gos nge tilap wumb noman ende sek, ka piik, wu tał nga orung kindangin punjnguł. Eł ełip kindangin on-

ingul, wumb mulnjung konu orung punjngul.

³⁴ Ba Sailas eim punarpi, Andiok konu ele mulum.

³⁵ Pol kin Banapas tel Andiok konu ele enj mulnjungul. Pe wu tal wumb eipi kin andkil, Gos ek nikil wumb ngokul enjngil.

Pol Kin Banapas Tel Eipi Eipi Punjngul

³⁶ Ekii se kunum kopur o pang, Pol Banapas kanpi yi nim, "Silip orung pupul, enginpiil nol konu owundu orung molmun konu ele pupul kenmbil. Ok silip Gos ek nipil wumb ngunjpul wumb, akip pupul kenmbil ni wumb ka molmun min kis molmun, ei pupul kenmbil."

³⁷ Banapas, Jon kin el elip kin tep to bin ni piim. Jon embe endi Mak.

³⁸ Ba Pol ek yi nim, "Wu ei ok silip Pampiliya konu si kindpi konu eipi pum. Silip kin kongun ele punerim. Pe eim silip kin ouni punermba mon!"

³⁹ Pe wu tal ek opu er ninjngil. Banapas kin Pol tel noman ende punerim. Punerang kin, wu tal konu eipi eipi punjngul. Banapas eim Mak ni sipim. Pukul, nol kanu endi ele tonu pukul Saipris konu ele punjngul.

⁴⁰ Sailas Pol kin punjngul. Pe Gos nge tilap wumb mulnjung konu yi ninjing, "Gos noman ka peng, elip kin tep er mulang pungul," ninjing.

⁴¹ Pol Sailas kin pukul Siriya, Silisiya konu ele tor pukul, Pol Gos ek dinga nipi

Gos tilap mulnjung wumb ngum.

16

Timosii Pol Kin Sailas Kin Tep To Punjngul

¹ Pe pupu Derpii kin Lisra konu ele tor pum ku. Konu ele wu endi mulum, wu ei embe Timosii. Wu ei Gos nge tilap ele tuk pupu Gos ek pipi mulum. Wu ei mam Jura amb, Gos ek piilim. Arim Griik wu.

² Gos tilap wumb Lisra konu kin Aikoniya konu wumb molk, eim elim ol ei ka nik tor kindnjing. Yi ninjing, "Timosii ei wu ka," ninjing.

³ Pol Timosii kin tep to bil ni piim; pe Pol Timosii sipipi ngenj kopsim. Pol yi ni piim, Jura wumb konu orung ele molmun nipi yi erim. Nimbil erang Jura wumb ol ei erim, wumb pei piinjing, Timosii arim Griik wu.

⁴ Pe andik puk konu owundu ele andik punjung. Ek ei ok Jiisas nge ek se andilmin wumb ni wumb peng pim wumb, kulou tok ek yi ninjing. Ek ei nik Gos tilap mulnjung wumb, Jerusalem konu ei ngok yi ninjing, "Enim ek ei minj piik ekii singii," ninjing.

⁵ Yi nengin kin, wumb Gos tilap wumb pei kin pii gii dinga nik mulnjung. Gos nge tilap ele tuk onjung wumb pei.

Pol Maseroniya Wu Endi Kenim

⁶ Andik konu puk Prisiya konu kin Galasiya konu tuk

ele and punjung. Gos nge Gui Ka ek neng kin, “Gos ek ele Eisiya konu ele ninenei!” nim.

⁷ Puk, Misiya konu ele puk, nga Bisiniya konu ele bin ni piik punjung. Ba Jisas nge Gui Ka andlam ele puneningii mon nim.

⁸ Pe puk Misiya konu tonu ele si kindik Trowas konu tor punjung.

⁹ Epinding Pol pepi or kumb mił er kenim ni Masironiya wu endi mołpu ek dinga yi nim. “Pol, nim ya Maseroniya konu ele okun sin paki tunjii.”

¹⁰ Pol or kumb er kanpi ek yi nim, “Sinim Maseroniya konu bin,” nim. “Gos sinim wii tonum. Sinim pupun, Gos ek ka ei nipi wumb konu ele wumb ngumun.”

Liriya Konu Gos Tilap Ele Tuk Om

¹¹ Na Luk mon ele puls, enim na kin tep to punjung. Yi erang kin, noł sip endi tonu puk, Samoreis konu ele tor punjung. Nga kunum endi puk Niyapolis konu tor punjung.

¹² Pe sin konu ele si kindpin, pupun Pilipai konu ele tor punjung. Pe konu endi ok Rom wumb mulk konu ele, konu owundu embe Maseroniya ele kunum kopur aninga mulnjpun.

¹³ Pe kor kunum, sin konu owundu andlam ele tor punjpun. Pupun, noł endi pim konu ele punjpun. Noł owundu ele, konu ka seng, prei ermin ni piinjin. Pe

noł wer ele amb kombur mulnjung, amb ombu sin kin tep to ek tang mulnjpun.

¹⁴ Amb endi embe Liriya, amb ei ek ninjpin, Gos ek ei piim. Eim Gos embe ambıl tonu kindim; amb ei konu Taiyasaira konu owundu ele amb. Amb ei eim alap ku owundu pułum ei, kongun erpi ku owundu silim. Amb ei Gos paki tang piim, amb ei Pol ek nim mił kom sipi piim.

¹⁵ Amb ei ni wumb eim ngii ende wumb pei noł pinjing. Amb ei noł pepi, sin kanpi ek yi nim. “Enim na Gos kin pii gii dinga nind ni piinjing, na ngii konu ongii,” pa nim. Eim ek dinga nipi yi neng kin, sin eim ek piipin punjpun.

Pol Kin Sailas Tel Pilipai Konu Kan Ngii Pinjingil

¹⁶ Kunum endi sin prei elmin konu ele punjpun. Pe wii kongun ambıl endi sin andlam ele om kan sinjpin. Ambıl gui kis patilim, ambıl ei epi ekii se omba oł ei piipi nilim. Yi erang kin, wu amb ei tep elmin wumb ei ku pei silmin.

¹⁷ Ambıl ei sin kin andpi mułum. Mołpu, wii topu ek dinga nipi yi nim, “Wu ombu Gos kongun mendpil enmin. Gos owundu ek ei nik, sinim Gos kin orung simba nge onmun.”

¹⁸ Kunum kunum ambıl ei ek yi minj nipi endang, Pol eim piipi ten enim. Pe ek dinga nipi yi nim, “Gui kis, nim ambıl ei si kindkin pui! Jisas Kraiss nge embe dinga ele, na ek nind.” Yi neng kin,

gui kis ni ambil sikir si kindpi am pum.

19 Ambil tep elmin wumb ombu ku sik elmin, ol ei am pang kanik Pol kin Sailas tel ambil gii nik. Sipik, wu num kombur mulnjung konu kulou tu wunjung.

20 Wu tal sipik, kos piilmin Rom wumb mulum konu yi ninjing, "Wu tal Jura konu ele wu, sinim wumb noman er kis ermbil," ninjing.

21 "Pe wu tal sinim Rom wumb mon, ei piipin sinim elmin ol ei piinarkin enmbil," pa ninjing.

22 Wumb wu tal kin ek ngok nengin, kos piilmin wumb enim ek yi ninjing, "Wu tal konduk gulk kindik kepil tei!" ninjing.

23 Pe wu tal kepil tok tok sipnjing. Sipik, kan ngil ele kindnjing. Wumb puk, kan ngil tep elmin wu kanik ninjing, "Nim wu tal tep dinga er mulei!" ninjing.

24 Kan ngil ele tep elim wu, ek ei piipi wu tal sipi kan ngil tukrung ele pendim. Pe wu tal simb eipi eipi sipi ond tundii ele tuk kind to gii ni to pendim.

25 Pol kin Sailas tel mulnjungul, epin tuk mii memb prei erkil Gos kin golang nikil enjingil. Kan ngil wumb kombur wu tal ninjingil ei piik mulnjung.

26 Pe sikir konu kopu mil owundu endi tum. Topu, kan ngil ondu tumunj, ond ei to tor kindim. Pe kan ngil ondu aki topu wii sim. Seng kin, kan sen wumb kan wumb

to pendnjing, kan sen ni wii pilngan topu sim.

27 Kan ngil tep wu ei kenim ni kan ngil ondu ombu pei ak topu wii sim. Kanpi, yi ni piim, "Kan wumb pei tor punjung," ni piipi eim tui kepil sipi, eim to kundmbii ni erim.

28 Ba Pol kanpi wii dinga topu yi nim, "Nim yi enerii! Sin kan wumb pei ya molmun," pa nim.

29 Kan ngil tep elim wu ei wii topu, tilang er nipi sikir nirik om. Wu ei eim mund mong kulpu, Pol kin Sailas tel mulnjungul konu simb ele mani pupu mulum.

30 Tep wu ni wu tal sipi anda sipi yi nim, "Elip wu owundu, na nimbil ol eramb Gos nga na sipi orung sipi paki tumba?"

31 Pe Pol kin Sailas tel yi ninjingil, "Nim Jiisas Owundu pii gii nin kin Gos nim sipi orung seng, eim kin mulnji. Nim amb kangil ni yi ku mulngil."

32 Pe Pol kin Sailas tel Gos ek ka nikil, wu ei ngil ende pinjing wumb, Gos ek nikil ngunjungul.

33 Pe kunum ele mendpil, kan ngil tep elim wu ni wu tal sipipi kepil mundunjungul konu nol kindpi er ka erim. Erpi, kingam ambilam nol, Gos ek piik nol pek enjing.

34 Wu ni wu tal sipipi, eim ngil konu sipipi kuni ngopu yi erim. Eim ka ka piipi, eim ngil ende wumb Gos kin pii gii nik kulnjung.

35 Ekil se tingang, kos

piilmin Rom wumb tep wumb kombur kindangin onjung. Ok yi ninjing, “Wu ta! kan ngii si kindan pangil,” pa ninjing.

³⁶ Pe kan ngii tep molulum wu ei ek ei piipi Pol nimba nge om. Opu yi nim, “Kos piilmin Rom wumb ninmin, ‘Elip pe!’ ninjing,” pa nim. Yi nim, “Elip noman ka seng pe!,” nim.

³⁷ Ba Pol ek nipi tep wu ombu ngum, “Si! Rom wu, ba kos piilmin Rom wu ombu si! kin kos pii kun enanmin. Mon! Si! wumb kumb ningil e!e kepil tok yi enjing. Tok kin sipik, kan ngii e!e kindnjing. Pe akip si! kos piik ka enarik, koi erik si! kindngii enmin min? Mon mendpil! En enim ok si! sik tor sipngii.”

³⁸ Pe kan wumb tep elmin wumb puk, kos piilmin Rom wumb mulnjung konu puk ninjing. Kos piilmin Rom wumb, wu ta! ek ei piik mond mong kulnjung. Nimbil erang wu ta! ei Rom wu ku.

³⁹ Pe puk kaimb sik, wu ta! sik tor tu wunjung. Ok wu ta! kanik yi ninjing, “Elip ya konu e!e mulerngil, tor puk! pe!” ninjing.

⁴⁰ Yi nengin kin, wu ta! ngii si kindkil kin, tor puk! Liriya ngii konu punjngul. Puk! kin, Gos tilap wumb mulnjung kankil, Gos ek nik ngangil wumb piyangin kin, konu owundu bil ni punjngul.

17

Teslonaika Wumb Pol Kin Sailas Tumun Ninjing

¹ Pol kin Sailas tel andkil puk! Ampipolis konu tor punjngul. Konu e!e si kindkil puk!, Apoloniya konu e!e tor punjngul. Konu e!e nga si kindkil, puk! Teslonaika konu tor punjngul. Jura wumb men ngii konu e!e engim.

² Pol eim ok elim ol ei nga erim. Pol pupu wumb men ngii e!e nirik pum. Kor kunum tekliki e!e enj molpu kin, Gos ek ei andan topu wumb ngopu mulum.

³ Gos nge ek pulu nipi wumb ngopu mulum. Gos nge Kraiss wu endi mundum wu ei kindang om ek ei, nipi ngum ku.

⁴ Pe wumb kombur Pol kin Sailas tel, ek piik pii gii ninjing. Griik wumb kombur Gos ek ei piik elmin ku. Pe wumb tilap owundu wu ta! ek piik ekii silmin ku. Pe wu num embilenjing ombu yi ku wu ta! ek piinjing ku.

⁵ Ba Jura wumb wu ta! kin kis piinjing. Yi erangin kin, wumb epi sinerim wumb ok, wumb mulnjung konu e!e tuk molk punjung. Wumb ombu konu e!e tuk puk, epi kis er mundnjung. Wumb ok Jeison ngii konu si pok erik, wu ta! si tor sipipin wumb ngumun nik sipnjing.

⁶ Ba Pol kin Sailas tel sinenjing. Sinarik kin, Jeison kin Gos nge tilap mulnjung wumb ambil gii ni sipnjing. Sipik, gapman mulum konu

eġe sipnjing. Sipik, gapman wu kanik yi ninjing, "Wumb ombu konu orung orung pei oġ kis enmin," pa ninjing. "Wumb ombu pe ya moġmun ei," pa ninjing.

7 "Pe Jeison wumb ombu sipi eim ngii konu sipim. Wumb pei en enim wu king owundu ek niġim, ek ei pi-naġmin. King endi moġum ei, eim embe Jiisas. Wumb en enim yi niġmin," pa ninjing.

8 Wumb konu eġe wumb ni gapman wumb ek ei piik noman embin kulnjung.

9 Yi piik, Jeison ku sik, eim kin wumb epi kombur ku sinjing ku. Sik poru ni kindangin kin punjung.

Pol Kin Sailas Teġ Beriya Konu Kongun Enjngiġ

10 Kunum eġe epinding, Gos nge tiġap wumb Pol kin Sailas teġ Beriya konu eġe kindnjing. Pol kin Sailas tep pukuġ Beriya konu eġe tor punjunguġ. Pukuġ kin, Jura wumb men ngii engim konu nirik punjunguġ.

11 Jura wumb Derpii konu mulnjung ei, Gos ek kunum kunum piik mulnjung. Ba Teslonaika konu Jura wumb mulnjung ei, Gos ek kopur piik kun erik mulnjung. Wumb ombu Gos ek piik ka piik mulnjung. Kunum kunum Gos ek gerik kanik, wu taġ ei keimi ninmbiġ min, ni ger piik minj mulnjung.

12 Wumb pei pii gii ninjing. Griik wumb num pei pii gii ninjing ku. Wu amb pei pii gii ninjing.

13 Ekii se Jura wumb kombur Teslonaika konu piinjing, ni Pol Beriya konu opu Gos ek ka nipi wumb ngopu moġum ninjing. Yi nengin piik, konu eġe punjung. Puk kin, wumb konu eġe wumb noman to wulu kindik ek kend tok ngok enjing.

14 Yi erangin kin, wumb Gos tiġap wumb molk, Pol mani ep noġ wer eġe kindangin pum. Ba Sailas kin Timosii teġ Beriya konu mulnjunguġ.

15 Wumb Pol sipik andġam eġe tu wunjung wumb ombu Pol sipik Asenj konu sipnjing. Sipi kindik kin, orung omun ni erangin kin, Pol ek nipi kindim. Ek nipi kindpi Sailas kin Timosii kin, 'Eliġp sikir weġ!' nim.

Asenj Konu Pol Ek Ni Tor Kindim

16 Pol Asenj konu wu taġ onguġ nipi kui er muġpu kin, kenim ni konu eġe wumb ek kend gos mendpiġ konu eġe piki topu muġum. Muġangin kin, eim noman embin to piim.

17 Wumb yi nge muġangin kanpi pupu Jura wumb men ngii eġe pupu, wumb Gos ek niġmin wumb kin ek nipi muġum. Kunum kunum pupu wumb kuġou tangin konu andpi, men ngii konu wumb kanpi nipi yi erim.

18 Pe wumb ek moġ wumb Epikuriyan wumb kin Soik wumb kin ek orung eim kin ek ngok ninjing. Wumb kombur molk yi ninjing, "Wu ei ek owuġ owuġ nipi endim, wu

ei nimbil erang ek ei ninim ninjing?" Pe wumb kopur molk yi ninjing, "Eim gos konu eipi endi mulang nipi onum," ninjing. Pol eim Jiisas nge ek ka nipi, Jiisas konj angpi nga orung pum, ek ei nipi wumb ngum.

¹⁹ Pe wumb Pol sik sipik, Ariyopakas konu kaunsil mulum konu sipnjing. "Wu ei ek konj endi nim, ek ei neng sin piimin," ninjing.

²⁰ "Sin nim ek ei piimin. Ei ek eipi mil endi palim. Ek ei pule er palim mil ei sin piimin," ninjing.

²¹ Asenj konu wumb kin konu eipi wumb ok Asenj konu ele molmun wumb ei, ol eipi endi enalmin mon. Ba ek konj ningii min, ek pol konj minj piik nik elmin.

²² Yi nengin kin, Pol Ariyopakas konu kaunsil mulum konu tuk molpu ek yi nim. "Enim Asenj wumb, na enim kand ei Griik enim men ngii ele puk ol elmin ol ei dinga peng elmin palim.

²³ Ok na enim konu ombu andip, Griik enim men ngii ek nik enmin ei kanip endinj. Enim kulmal kelngii konu endi er ka er sek mon yi pulmun. Ku mon endi polk pendik yi nilmin. 'Gos endi sin pii pol tunanmin. Ba wii embe sipin kulmal kalmin ninjing. Ok enim gos kinarik wii noman je piik yi elmin.

²⁴ Akip na Gos epi pei eririm. Epi mei ele epi kanim kanim eririm. Gos ei Gos Owundu ei, epin ni mani mei konu pei tep er molum. Pe

Gos eim wumb angil kin, Gos ngii tekinmin ei nirik mulalim.

²⁵ Gos eim epi sinerang wumb endi epi sipi Gos ngunalim mon. Gos eim mendpil, eim epi kanim kanim er pendpi, sinim wumb tep erpi, noman konj ngopu mulang kin, sinim ol yi er molmun.

²⁶ Wumb kupenjpin endeim mendpil nge ele, opu opu pe sinim wumb pei molmun. Wumb erang konu orung orung pei molmun; Gos eim wumb kunum ele ei konu mulngii nipi er sirim.

²⁷ Wumb kuruk ok kan singii, Gos nipi piim. Wumb endi Gos kan simbiu nipi piimba, wu ei piipi er molpu kaninim. Gos konu turii molalim; ya sinim wumb pei endeim endeim ni tep er molum," pa nim.

²⁸ " 'Gos eim kin sinim noman konj ngolum. Ngang kin, sinim andpin molpun enmin.' Ei yi mil ku enim nga wumb noman piilmin wumb kombur ei yi mil polk pendnjing.

²⁹ 'Sinim Gos kingam nol molmun.' Yi mil Gos kingam nol molamin kin, pe sinim noman yi piinnermin, Gos wu angil ele ku ni ond ni endi er kindang, Gos mil endi molum ni piinnermin, mon!

³⁰ Ok wumb pii pol tunarik muljung kunum ei, Gos eim wumb epi pei yi erangin ei, ek ninanim. Ba pe Gos wumb pei kanip nip, konu orung orung wumb noman ak tok

nam kin wei!" pa ninim.

³¹ "Gos eim kunum endi nipi mondpu, kunum ele wumb ol kis min ka enmin ei kanip, kun er mulmbii," pa nim. "Gos eim wu endi Jiisas to tonu kindim, wu ei gupu ek nimba, ek ei piimin. Wu ei eim tukpu si kindpi, tonu opu konj molum. Mulang kin, yi mił Gos wumb pei andan topu, eim ek nilim ei keimi nilim."

³² Piik tukpu ele pepi nga konj angpi tonu omba ninim, ek ei wumb kombur yi ninjing, "Nim ek ei nga nen piimin," ninjing.

³³ Yi nengin kin, Pol wumb ombu si kindpi pum.

³⁴ Ba wumb kombur Pol nim ek pii gii ninjing. Wu endi embe Daiyonisiyas, eim Ariyopakas konu ele, kaunsil wu endi, amb endi embe Damaris. Pe wumb eipi pii gii ninjing ku.

18

Pol Korin Konu Kongun Erim

¹ Ekii se Pol Asenj konu si kindpi, Korin konu pum.

² Pol pupu Jura wu endi kan sim wu ei, embe Akuila. Eim ngii konu embe Ponsus. Eim ambim embe Pisila. Pe Esalii mei owundu molkuł onjnguł. Nimbił erang, King Kloriyas Jura wumb pei kanpi nim, "Enim Jura wumb Rom konu owundu si kindik pungii," pa nim. Pe Pol wu amb tał mulnjunguł konu pum.

³ Eim kin wu amb tał kongun ende elmin. Pol eim

wu amb tał kin molum. Molk kin, kongun er mulnjung. Molk kin, alap ngii ei nge kongun er mulnjung.

⁴ Kor kunum kunum Pol eim Jura wumb men ngii ele pupu ek nipi tep to molum. Pol Gos ek ka ei dinga nemb, Jura wumb kin Griik wumb Gos kin pii gii peng mulngii ni piim.

⁵ Ba kunum ekii se, Sailas kin Timosii tel Maseroniya konu si kindkił mani punjnguł. Kunum ele Pol Gos ek ei kunum kunum wumb kanpi nipi minj endim. Jura wumb kanpi ek dinga nipi yi nim, "Jiisas ei Kraiss mendpił, Gos wu endi kindang om," pa nim.

⁶ Ba Pol nim ek ei piinarik, Pol buł morung ek embilnjing. Yi nengin kin, Pol eim konduk ele kulman molum ei, sik sik topu kindim. Pol ek yi nim, "En enim ol kis erik mulnjung kin, en enim dup konu ele pungii. Na ek endi pinalim. Akip na pup wumb tilap eipi endi kin bii," pa nim.

⁷ Pol men ngii ei si kindpi, wu endi ngii konu pum. Wu ei embe Taisas. Wu ei eim Gos kin pii gii peng molulum wu. Eim Jura wumb men ngii engim konu eim ngii konu mandi engim.

⁸ Jura wumb men ngii tep er molulum wu ei, embe Krispas. Wu ei eim ambim kingam noł pei Gos Owundu kin pii gii ninjing. Pe Korin wumb pei Pol ek nim ek ei piik, ekii sik, pii gii nik, noł pek enjing.

⁹ Kunum endi emii peng kin, Pol or kumb mił er kenim ni Gos Owundu ek yi nim, “Nim mund mong kulerii! Gos ek ni tor kindnjii; nim gupu mum tunerii mon!” nim.

¹⁰ “Na Gos nim kin moł, wumb endi nim topu en-ermba mon! Nam wumb konu ełe tuk pei mołmun,” pa nim.

¹¹ Pol Korin konu ełe mołpu, kung ngii endeim mołpu, oi angil orung nga endeim pei mułum. Mołpu kin, Gos ek nipi wumb ngopu mułum.

¹² Ba ekii se Rom gapman wu Galiyo Akaiya konu ełe, wu owundu mułum. Kunum ełe, Jura wumb en enim Pol kin opu orung enjing. Pe Pol kos ełe tonu tu wuk yi ninjing.

¹³ Wu ei wumb ek nipi ngonum, “Gos embe ambilk tonu kindngii yi mił yi erei!” nim. Ek ei nipi ek lo pałim mił kun er ninanim mon, ninjing.

¹⁴ Pol eim ek nimba erang kin, Galiyo ek nipi Jura wumb ngum, “Enim Jura wumb, wu ei ek kis endi nipi, lo ek endi kis erpi erim. Na enim ningii ek ei piimbii,” pa nim.

¹⁵ “En enim ok na kanik ek endi ningii min, enim lo min embe kombur ningii ei na piinermbii mon. En enim nik kun erngii. Na ek ei kos piinermbii!” pa nim.

¹⁶ Yi nipi kin, wumb kos ngii ełe to anda kindim.

¹⁷ Pe wu num endi Jura

wumb men ngii tep er mułum wu ni ambil gii ninjing. Wu ei embe Sosreniis kos ngii konu ełe kepil tunjung. Ba gapman wu Galiyo oł ei enjing ei noman to piinerim.

Pol Andiok Kin Siriya Konu Ełe Si Kind Orung Pum

¹⁸ Pol pupu konu ełe, kopur kinan mułum. Moł kin, pendpi Gos tilap wumb mułei nipi, noł sip endi tonu pupu si kindpi pum. Pang sip, ei pupu konu endi Siriya ni konu ełe bii ni pum. Pisila kin Akuila eim kin tep to punjung. Puk, Senkriya konu ełe, Pol eim peng pek tum. Nimbił erang eim ek dinga nipi tonu kindim.

¹⁹ Pe puk Epesas konu ełe tor punjung. Pol wu amb tał konu ełe si kindpi, Pol eim pupu Jura wumb men ngii engim konu nirik pupu, wumb kin ek tangpi mułum.

²⁰ Wumb Pol kanik yi ninjing, “Kunum kopur sin kin mulnjii!” ninjing, ba Pol wumb ninjing ek ei piinerim mon!

²¹ Pol eim orung ba pendpi yi nim, “Gos noman ełe na orung pui nim kin, nga orung ombii,” nim. Gos tilap wumb angil sipi, “Mułei!” nipi pum. Noł sip ełe tonu pupu Epesas konu si kindpi pum.

²² Noł sip pupu Sisariya konu tor pang kin, Pol Jerusalem konu Gos nge tilap mulnjung wumb ei, kanpi mułei nipi pendpi, Andiok konu mani pum.

²³ Andiok konu ele Pol kunum kinan mułum. Mołpu, nga si kindpi pum. Pupu kin, Galesiya konu kin Perkiya konu tuk andpi, Gos nge tilap mulnjung wumb ei kanpi ek nipi, dinga erpi endim.

²⁴ Jura wu endi eim Aleksandriya konu ele wu eim opu Epesas konu mułum. Wu ei embe Apolos. Wu ei ek ka nipi Gos ek ei piipi nipi elim.

²⁵ Wumb kombur eim ok Gos Owundu ek ei nik ngolmun. Wu ei eim noman ka ele dinga pim. Wu ei wumb kanpi, Gos ek ka nipi wumb ngopu yi nilim. Jiisas elim ol ni epi ei nga nipi kun er ngolum. Ba wu ei Jon wu wumb noł pendpi ngolum, ek ei mendpił piilim.

²⁶ Wu ei eim pupu, Jura men ngii sim konu ele tuk pupu Gos ek nipi Jura wumb ngum. Gos ek palim mił kun Pisila kin Akuila tel wu ei ek dinga nikil ngunjungul. Ekii se wu Apolos noman ka dinga kindpi mułum.

²⁷ Ekii se wu Apolos Akaiya konu ele tor pum. Epesas konu wumb Gos nge tilap ele mulnjung wumb, ombu pipe polk Akaiya konu Gos tilap mulnjung konu kindik, Apolos eim singii nge ninjing. Wu Apolos Akaiya konu ele tor wang kin, wumb Gos noman ngang mulnjung konu pupu, wumb ombu Gos ek ka ei nipi ngopu, eim wumb tilap ei paki ka topu mułum.

²⁸ Pe eim kongun dinga erpi, Jura wumb ek kanim kanim nik ei to mani kindpi,

“Gos ek andan kun ka topu wu amb ngumbii,” nim. “Gos nge ek ele wumb andan ka tum. Topu, Jiisas eim Kraiss wu endi Gos kindang om,” pa nim.

19

Pol Epesas Konu Kongun Erim

¹ Apolos Korin konu mułum kunum ele, Pol Andiok konu mołpu, Epesas konu ele om. Epesas konu ele opu, Jiisas nge er se andilmin wumb mulnjung kenim.

² Pol opu wumb kii sim, “Ok enim pii gii ninjing kunum ei, enim Gos Gui Ka sinjing min?” Pe wumb ek yi ninjing, “Mon! Gos Gui Ka mołum min? Sin ok ek ei piinenjpin,” ninjing.

³ Pol ek yi nim, “Enim noł nipe noł pinjing?” Wumb ek yi ninjing, “Jon wumb noł pendpi ngolum wu ei ek yi mił nirim, ele nge sin noł pinjpin.”

⁴ Pe Pol ek yi nim, “Ok Jon wumb noł pendilim wu ek yi mił nirim, “Enim wumb noman ak tangin kin, noł pendim. Pe enim eim om konu ekii se omba wu ei pii gii ningii. Omba wu ei embe Jiisas.”

⁵ Wumb ek ei piik kin, Jiisas owundu embe ele noł pinjing.

⁶ Pol eim angil tonu kindang kin, Gos Gui Ka wumb kin om. Pe wumb en enim ek eipi eipi nik, Gos ol ekii

se ermba oł ei, wumb piik niłmin mił yi nik mulnjung.

⁷ Pe wu mulnjung wumb ei engki nga tał, mił mulnjung.

⁸ Pol Jura wumb men ngii engim konu tuk pupu, Gos ek ka nipi wumb ngum. Pol eim kunum tekliki konu ełe mołpu, Gos ek ka nipi wumb ngum. Pol eim Gos ek nipi, Gos tep er mołum konu ełe, ek ei nipi wumb ngum.

⁹ Ba wumb kombur en enim noman dinga peng, noman ak tunarik molk kin, Gos ek pii gii ninarik, wumb kanik ek kis nik, Gos Owundu ek ei pii kun enenjing. Yi erangin kin, Pol Gos nge wumb sipi sipim, wu Tiranas ei nge konu men ngii mił ełe, Pol wumb sipim, wumb Gos ek ka ei kunum kunum nipi ngum.

¹⁰ Yi erpi mołang kin, kung ngii tał o pum. Pe Eisiya mei konu owundu ni, Jura wumb ni Griik wumb ni wumb pei ok Pol ek nim ek ei piinjing.

¹¹ Pol angil ełe Gos nge jep oł dinga wii mendpił pei erim.

¹² Wumb ok, Pol mułum konu alap ni epi tu wuk Pol ngenj ełe minjin tok sipik, wumb gui kis pim wumb ni ening pim wumb ei embilangin kin, gui kis ni ening pim wumb pei erpi ka erpi ngum.

¹³ Jura wumb kombur puk andik, wumb gui kis mułum konu puk kunji erik to tor kindik enjing, wumb kombur Jiisas Owundu nik embe ei nge nik ełmin. "Pol, Jiisas ek nilim wu embe ełe nilim,

ek na nip enim ngond," yi mił niłmin.

¹⁴ Jura wu Gos kin kulmał kałim wu ei, kingam noł angil orung nga tał wu ei embe Skiipa. Wu ombu kongun ei nge ełmin.

¹⁵ Ba wu endi gui kis tuk mułang kin, eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Jiisas eim na piinim, Pol eim na piinim ku. Enim ei nii? Na pii poł tunand," pa nim.

¹⁶ Pe wu ei gui kis pim wu, ni puku sipi wumb ombu topu topu se endim. Topu, wu ombu kepil topu, wumb ngenj er kis mondpu, konduk ni to piltan to er kis erim. Erang kin, wumb ei ngii ełe si kindik ngenj wii punjung.

¹⁷ Ekii se Jura wumb kin Griik wumb kin Epesas konu mulnjung wumb ei, piik mund mong kis kulk mulnjung. Molk kin, Jiisas Owundu nge embe ambil tonu kindik mulnjung.

¹⁸ Wumb pei pii gii pim wumb, kum erik, oł ok nge oł kanim kanim enjing, wumb ei en enim ok nik tor kindik enjing.

¹⁹ Wumb pei kum konduk oł kanim kanim ełmin, mon ei tu wuk wumb mulnjung konu dup kalk enjing. Pe wumb en enim mon ei ku ngok ełmin ei ku yi mił 50,000 mił pei.

²⁰ Oł ei nge Gos Owundu nge embe opu dinga pum. Pe Gos ek dinga mendpił pupu tonu pum.

Epesas Wumb Pol Kin Ek Kis Nik Wii Tunjung

21 Ekii se, Pol Gos nge Gui Ka je Pol ek nipi pendim. Pendpi kin, Pol Maseroniya konu e le andpi pupu kin, Griik konu e le pupu Jerusalem konu e le bii ni piim. Pe Pol ek yi nim, "Konu e le pup kin, nga Rom konu e le orung bii ku," nim.

22 Pol eim paki to lmbul wu ta l, embe Timosii kin, Erasmus tel, Maseroniya konu e le, kindang punjngul. Pol eim Eisiya konu e le kunum kopur mulum.

23 Kunum e le, wumb kombur Gos nge tilap wumb ei, ek kanim kanim nik, wii tok, ek owul owul ninjing.

24 Konu e le, wu endi mulum wu ei, eim embe Demisriyas, wu ei, kom ku epi kongun e le epi kanim kanim elim. Wu ei, eim epi kombur kom ku epi ombu erpi, Aremiyas kend gos ngii e le nirik kind mondu lum wu ei, ol yi nge elmin wumb ei, ku pei silmin.

25 Pe wu ei, eim kongun wu ombu wii topu kin, wu kongun wii elmin wu ombu wangin kin, kulou tok, Demisriyas ek nipi wumb ngum. "Wu kei sinim kongun ka ei erpin kin, ku pei wang sipin enmin.

26 Wu ei, Pol wumb pei ek neng kin, wumb eim ek nilim ek ei, Epesas konu e le mendpil enerim. Enim piik kanik enmin konu orung orung ni, Epesas konu e le pei andpi, yi nim, 'Sinim gos angil e le enmin ei gos mendpil mon?'

27 Pol ek ei je erpi kin,

sinim kongun ei to mani kindmba. Yi nge mon. Pol ek ei erpi, sinim noman e le tang kin, sinim gos amb Aremiyas ngii owundu ei, ni piinerim. Kumb ok, Eisiya ni konu e le orung orung pei, gos amb Aremiyas ei kin, embe ambil tonu kindilmin. Ba Pol ek ei erpi, gos amb Aremiyas embe to mani kindnim."

28 Wumb ek ei piik kin, wii dinga tok yi ninjing, "Sinim Epesas konu e le gos Aremiyas embe, am ei tonu kin ba!" ninjing.

29 Pe wumb en enim wumb pei wii tok puk konu owundu e le tor pangin kin, wumb pei wii tok punjung. Puk kin, wumb kulou to lmun konu e le kulou tunjung. Wumb puk kin, wu Geiyas kin Arisakas kin, ouni sik, ngii owundu ambil gii nik, tor sik punjung. Maseroniya wu ta l Pol kin tep to andilmin.

30 Pol eim wumb punmun konu bii ni erim; ba Gos nge tilap e le tuk punjung wumb ei, ambil gii ninjing.

31 Eisiya gapman owundu pei, Pol kin wu pul mil molangin kin, ek ni Pol kin kindim. Nik kin, yi ninjing, "Pol wumb kulou tonmun konu e le nim tor punerii!" nik yi ninjing.

32 Wumb tilap owundu ei, wumb noman eipi eipi peng molmun. Wumb kombur ek endi nik nengin kin, wumb kombur wii eipi tok enmin. Pe wumb pei kulou tok ninmin, ek piinarik, wii ok kulou tonmun.

33 Pe Jura wumb kombur

wu Aleksander ekii se kindangin pupu kin, tuk eġe angpi, angil tonu kindpi, wumb ninjing ek ei, ni orung kindmbii ni erim.

³⁴ Ba wu Aleksander ei, wumb wu ei Jura wu ni piik, gupu endi kindik, yi ninjing, "Sin Epesas konu eġe gos Aremiyas ei, eim embe ambil tonu kindmin," ninjing. Nik kin, wu dinga to er muġangin konu eni taġ o pum.

³⁵ Ekii se Epesas konu eġe mon kongun elim wu ei, eim wu amb kin ek tingnerei mon! Nipi, ek dinga nipi, yi nim, "Enim Epesas wumb, wumb nii endi Epesas konu eġe owundu seng gos kend Aremiyas men ngii owundu eġe Epesas konu eġe tep elim ei wumb endi pinalim min? Pe nga tonu epin konu eġe Gos nge kom ku mowii nilmin mani om min?

³⁶ Wu endi ek nipi, orung kindmba ei, kapli en enim wiik to muljung. Enim nge epi endi sikir ermin ningii ei, enerngii," pa nim.

³⁷ "Enim wu taġ enim tu wunjung; ba wu taġ enim gos kend amb Aremiyas ngii owundu eġe, epi waning enenjngil. Pe wu taġ enim gos kend amb ei, endi ek buġ morung ninenjngil mon.

³⁸ Pe wu Dimiisriyas eim kongun wumb kin, enim wu endi, ek kis nipi ermba ei, kos piingii ningii eġe kunum salim. Pe gapman owundu ombu moġmun ei, ek ei piik kin, kos er kun erngii," pa nim.

³⁹ "Enim ek endi ningii pimba ei, en enim kuġou toġmun konu eġe ni kun erngii.

⁴⁰ Pe sinim kapli kos silmin. Pe kunum eġe, sinim mong sinmin; ba ek puġe endi pinalim."

⁴¹ Nga kuġou toġmun ngii eġe tep elim wu ek yi nipi, kuġou tunjung ei to tor kindim.

20

Pol Maseroniya Kin Griik Konu Ek Ka Nipi Andpi Muġum

¹ Wumb ek dinga nik enjing ei, poru neng kin, Pol eim Gos tilap eġe muljung wumb wii to, tuk sim. Pol ek ei nipi, wumb Gos tilap wumb ngopu, noman to dinga erim. Wumb ek ka nipi, angil sipi pendpi kin, Maseroniya konu eġe pum.

² Pe Pol konu eġe angpi kin, Gos nge tilap muljung wumb ei, Gos ek nipi ngopu, noman to dinga erim. Erpi andpi kin, nga Griik konu eġe pum.

³ Pol pupu Griik konu eġe oi tekliki muġum. Ekii se sip endi pupu kin, Siriya konu eġe bii ni piim. Pe Jura wumb kengip erik, eim to kundmun ninjing. Ba Pol eim noman dinga kindpi kin, nga Maseroniya konu eġe orung bii ni piim.

⁴ Wu Sopasa, Beriya konu eġe wu ei, eim arim Piras Pol kin tep to pum. Pe Teslonaika konu eġe wu taġ, endi Arisakas kin Sekandas,

Geiyas ei, Derpii konu ɛle wu, Eisiya konu ɛle wumb Timosii kin Tropimas wu ombu, Pol kin ouni ok punjung.

⁵ Wumb ombu kumb se puk kin, Trowas konu ɛle sin omun ni, kui er mulnjung.

⁶ Sinim bres yiis sinaɓim kuni ei, noɓmun kunum ei, pe Gos Esrel wumb Eisip konu ɛle sipi orung sirim kunum ei sinjpin. Sipin ɛle piimin, sin pupun Trowas konu punjpin ei, kunum angil orung ɛle tor punjpin. Sin kongun endeim Trowas konu ɛle punjpin.

Trowas Konu Ete Pol Yusikas Er Konj Sim

⁷ Kor kunum sin kuɓu topun kuni numun. Pe Pol Gos ek nipi wumb ngum. Kupiiring sin bin kunum, Pol ek nipi pang kin, emii pim.

⁸ Sin tuk ngii ɛle kuɓu tunjpin konu ɛle dup alam pei muɓum.

⁹ Wu kangi wu endi embe Yusikas. Wu kangi wu ei, eim ngii ondu ɛle mandi muɓum. Pe Pol ek kinan nipi pang kin, Yusikas eim Pol ek ei piipi moɓu kin, or tumek er bok tum ngii ei, tonu kin engim. Wumb mani puk kin, Yusikas simin ni punjung; ba Yusikas kuɓum pim.

¹⁰ Pe Pol mani pupu, ek yi nim, “Enim noman embin tunerii! Ke ninerii mon! Wu ei, eim konj kindpi kin, eim konj muɓumba,” pa nim.

¹¹ Pol nga tonu opu kuni nopu, ekii se wumb kin ek kinan nipi moɓu kin konu

tengim. Tingang kin, Pol si kindpi pum.

¹² Wu kangi wu ei, si pangin wu ei, konj muɓang kin, wumb en enim ka piinjing.

Pol Trowas Konu Si Kindpi Milirus Konu Pum

¹³ Ba sin ok pupun sip ɛle tonu pupun kin, Asos konu ɛle tor punjpin. Pupun kin, Pol Asos konu ɛle muɓum. Sin sip ɛle bin ni pamin kin, Pol eim yi ninim. “Andɓam ɛle andip pup Asos konu ɛle bii,” nim.

¹⁴ Sinim pupun Asos konu ɛle pupun Pol kan simin. Kan sipin kin, sip ɛle pupun, Misiliini konu ɛle punjpin.

¹⁵ Pe sin Misiliini konu ɛle si kind punjpin. Pupun, singil pepin kin, tingang Kiyos konu ɛle mandi tor punjpin. Nga pupun, Samos konu ɛle kan sipin kin ɛle pinjing. Kupiiring nga pupun, Milesis konu ɛle tor punjpin.

¹⁶ Pol eim noman dinga ɛle yi piim, “Epesas konu ɛle si kindpin bin,” ni piim. Pol eim Eisiya konu ɛle kunum ei, “Mulermbii,” ni piim. “Eim sikir bii,” ni piim. Kapli tor punj kin, wumb Gos Gui Ka mani kindrim kunum ɛle, tor pup Jerusalem konu ɛle wumb kenmbii ni piirim.

Pol Eim Epesas Konu Ete Wu Num Ombu Angil Sipi Pum

¹⁷ Sin pupun Maileisas konu ɛle si kindpin. Pol ek nipi Epesas wumb mulnjung konu ɛle kindim. Nipi yi nim, “Gos nge tilap ɛle moɓmun

wumb ei, wu num kombur wangin," nim.

¹⁸ Wu num ombu eim kin wangin kin, Pol eim ek dinga nipi wu num ombu ngum. "En enim piinmin, na Eisiya konu ele ok op, erir ol ei piinmin. Yi erip kin, na enim kin tep to mulnjpun.

¹⁹ Enim piinmin! Jura wumb na to mani kindinmin ni erangin kin, na noman embin owundu tum. Ba na nam ngenj ei piinarip kin, Gos Owundu nge ek ka ei kongun erip punj.

²⁰ Na ek endi mund mong kularip kin, ek endi nip, enim ngunenj. Na ek ninj ei, enim paki tolum. Wumb kulou tolmun konu ni, ngii konu pei, na enim ek nip ngoi ei, enim piik molmun.

²¹ Kunum kunum na Jura wumb kin, Griik wumb ka-nip yi mił nił, "Sinim noman ak topun Gos kin bin. Pe Jiisas sinim sipi orung simba wu ei, Jiisas kin pii gii nimin," pa nim.

²² "Pe enim piyei! Na Gos nge Gui Ka ei je na Jerusalem konu ele sipnim. Jerusalem konu ele epi ni endi, na kin tonu omba ei, na piinand. Ba Gos piinim," pa nim.

²³ "Ei na piil, konu orung orung pul ei, Gos nge Gui Ka ei, ek dinga nipi na ngołum. Nipi ngopu kin, yi nilim, 'Nim ol embin tui kan sikin, kan ngii punjii,' nipi na ngołum.

²⁴ Ba na nam ngenj ei kaimb kulenj. Na nam ngenj ei piinenj. Na nam andind andlam ei, endmbii minj ni

piinj. Nam Jiisas Owundu kongun ngum kongun ei minj erip, poru nimbii," ni piinj. "Kongun ei, Gos ek ka nip wumb ngop, wumb Gos eim wumb noman ka ngumba ek ei minj nip, endinj.

²⁵ "Enim piinmin! Ok na andip, Gos kingam Jiisas ek mon nip ngunj; ba ekii se, enim pei na kineningii mon," nim.

²⁶ "Ei piip kin, na ek ei nip enim ngond. Pe tuk ele, enim wu endi am pum kin pule, na kin pinermba," pa nim.

²⁷ "Na Gos ek ka wii mund mong kularip kin, enim ngunenj mon!

²⁸ En enim ka molk, Gos nge tilap wumb mułngii ei, tep er mułngii. Gos nge Gui Ka ei, enim kongun ei nge ngonum. Gos nge tilap wumb ei ka molk kin, Gos nge wumb tep ka er mułngii. Gos eim nge kingam miyem ei, sinim ol kis kil ngum.

²⁹ Na piind, na enim si kindip pund. Ekii se wumb kombur enim kin tuk ok, Gos nge tilap wumb ei, ek kis nik, noman to wulu kindangin kin, enim Gos keimi ek ka ei nge, pii gii ninerngii," pa nim.

³⁰ "Pe wumb kombur enim tuk molmun konu ele tilap endi, wumb ok, ek kis kend kanim kanim nik erangin kin, Gos nge tilap ele tuk puk molmun. Wumb ei nge, yi ningii ek ei, piingii," pa nim.

³¹ "Yi piik kunum kunum enim tep ka er mułngii. Enim ol ei piingii nip kin, na

enim kin tuk kung ngii tekliki mołup kin, ek dinga wu endeim endeim ni ngunj. Na ningil ełe ka mani wang kin, ek ei ninj.

32 “Akıp na enim Gos angil ek mundamb mołmun, Gos eim enim noman ka ngumba. Eim enim kaplı er dinga ermbe, Gos wumb nii endi noman ka ngumbii ni piilim. Enim wumb pei pii gii ninjing wumb ei ngang kin, epin konu ełe ka pungii.

33 Na nam noman ełe, alap ni, ku ni, ei wu epi pei seng mołmun ei, kom se piinenj mon!” pa nim.

34 “Enim piinmin, na angil tał ei nge, kongun erkił. Na epi endi sinerim ei, sip yi eł. Wumb na kin ende mołmun wumb ei, paki tołum ku.

35 Na kongun pei ełe kongun ei, enim andan top kin, sinim kongun ei, dinga kind er bin. Sinim kongun yi erpin kin, wu endi epi sinermbe ei, paki tumun. Sinim Jiisas Owundu ek ni mił piipin ermin. Wumb endi eim ka ka piipi kin, eim epi wumb eipi ngumba ei, ka wii. Pe wumb endi epi ngang sipi kin, ka ka piimba ei, aninga ka piipi simba.

36 “Pol eim ek ei nipi poru nipi kin, eim mong gopsing pii połpu prei erim. Erang kin, wu num ombu ni prei ouni enjing.

37 Ekii se Pol ba erang kin, wumb Pol ambilk gii nik, ke nik, kaimb sinjing.

38 Pol ek yi nim, “Enim nga na kinerngii,” pa nim. Yi

neng kin, wumb kaimb kis sik, noman embın tang mulnjung. Mulangın kin, noł sip ełe ouni si pangın pum.

21

Pol Sip Ełe Tonu Pupu Jerusalem Konu Ełe Ba Pum

1 Sin wumb wakin topun, sip ełe pamin kin, kos konu ełe ba pum. Kun pupun pupun kunum endi, Kos konu ełe tor punjpun. Nga Kos konu ełe si kindpin kin, Pasara ninjing konu ełe tor punjpun.

2 Sip endi, Piniisiya konu ełe ba nge bin ni, kui er mulnjpun. Pe sip ełe tonu pupun, punjpun.

3 Pe sin pupun, Saipris konu ełe orung pupun, si kindpin punjpun. Sin pupun, Sıriya konu ełe tor pupun, Taiya konu ełe mulnjpun. Sip epi sipim ei, konu ełe tor kindim.

4 Pe sin pupun, Gos tiłap mulnjung wumb kan sipin, kunum angil orung nga tał mulnjpun. Gos Gui Ka ei Gos tiłap wumb noman ełe ek ngang kin, wumb Gos tiłap wumb molk yi ninjing, “Pol, nim Jerusalem konu ełe punerii!” ninjing.

5 Sin konu ełe moł pendpin kin, nga punjpun. Gos tiłap ełe mulnjung wu amb kangı ambıl pei, sin sinim konu owundu ełe tor tu wunjung. Pe ep noł wer ełe mołpun kin, Gos kin prei enjpin.

6 Pe sin sip ełe bin, pendpin, angil sipin, sip ełe

pamin. Wumb en enim si kindik, ngii konu ele orung orung punjung.

7 Sin sip ele tonu pupun, Taiya konu ele si kindipin kin pupun, Solemes konu ele tor punjpun. Sin Gos tilap ele mulnjung wumb kin, kunum endeim molpun, nga punjpun.

8 Pepin kin, kupiiring sin konu ele si kindipin kin, Sisariya konu ele punjpun. Sin pupun, Gos ek ngolum wu Pilip, ngii konu ele punjpun. Pupun kin, eim kin mulnjpun. Eim Gos nge wumb mulangin kin, angil orung nga ta nge wu endi mulnjung konu ele mulum.

9 Wu eim ambilam kapil kapil mulnjung ambilam wii ombu, Gos epi ermba ek ei piik nilmin.

10 Pe sin Sisariya konu ele, kunum pei mulmun. Gos ol ekii se ermba ol ei piipi nilim wu ei, eim embe Akapus. Eim Juriya konu ele si kindipi kin, Sisariya konu ele mani om.

11 Eim sin kin mani opu, Pol kan mum pendim kan mum ei sipi, ei eim simb angil ele, kan mum topu, yi nim, "Gos Gui Ka ek yi nim, 'Jerusalem konu ele Jura wumb, en enim kan mum arim kan, yi mil tungii,' pa nim. 'Yi erik sipik, wumb tilap eipi endi ngungii,'" nim.

12 Sin wu amb pei ek ei piipin kin, Pol kin ek dinga nik kin, "Pol Jerusalem konu ele tonu punerii!" pa ninjing.

13 Ba Pol ek yi nim, "Enim nimbil erang ke nik? Na noman embin tungii. Na kan ngii ele bii nip er kun er mula mon. Ba na Jerusalem konu ele kulmbii ei kapli ku. Jiisas Owundu nge embe ambil tonu kindip eramb kin, na tungii ei nge, ngenj ele gal kularip mol."

14 Pe sin eim noman ele eipi enermin. Sin ek tingnarpin wiik tunjpun. Sin yi ninjpin, "Owundu eim noman ele kapli," ninjpin.

Jerusalem Konu Ele Pol Eim Opu, Kongun Er Endim Mil Nim

15 Kunum kopur o pang kin, sin Jerusalem konu ele bin ni, epi er kun er mulnjpun.

16 Pe wumb kombur Gos tilap ele tuk puk kin, Sesiriya konu ele mulnjung wumb ei, sin kin tep to punjung. Sin pupun, Neson ngii konu ele sipinjpin wu ei, Saipris konu wu ei, eim am kumb ok eim Gos tilap ele tuk purum. Eim yi piim, sin eim ngii ele mulmun ni piim.

17 Sin Jerusalem konu ele tor punjpun wumb ei, Gos tilap ele mulnjung wumb ei, tor ok, sin kanik, ka piik, angil embilk enjing.

18 Pe kupiiring, Pol eim sin kin pupu kin, Jeims mulum konu ele pupun, kenmin ni punjpun. Pe Gos ngii engim konu ele wu num Jeims kin mulnjpun.

19 Pol eim kongun er endim mil, ek pol topu, Gos eim paki topu erang kin, Pol

eim wumb tilap eipi ele, tuk kongun er endim mił, ni wumb ngum.

²⁰ Wumb ek ei piik, Gos embe ambil tonu kindnjing. Wumb ek nik, eim ngunjung, "Pol nim ek piik! Jura wumb pei, Gos kin pii gii ninjing wumb ei, pei ek dinga nik, lo ek ambil gii ninjing.

²¹ Ba wumb kombur, wumb kanik nik kin, ek nim kanik ninjing. Pol eim Jura wumb kanpi, wumb tilap eipi tuk ele mułangin kin, ek nipi, Moses lo ek ei si kindngii ni elim. Enim kangil ngenj kopisnarik kin, ok elmin ol ei, ekii sinerei nipi elim.

²² Pe sinim nimbił ol ermin? Keimi, enim piik ni nim ya on.

²³ Pe akip sin nim ek nimin ei, akip enjii, ninjing. Sin wu kapił kapli molmun wu kei, ek keimi endi ninjing. Nik kin, tonu kindnjing.

²⁴ Nim wu kei kin, Jura wumb men ngii pungii. Enim elmin ol ei, Moses lo ek ei nim ekii sikin eran kin, enim pei ka mułngii. Pe nim wumb ombu ku ngan kin, wumb en enim peng enjin pek tungii," pa nim. "Nim yi eran kin, wumb molk keningii ek ei, nim kanik ek kend ni piingii. Wumb nim kin piingii wu ei, lo ek elim ni piingii.

²⁵ Wumb tilap eipi, Gos ek piik, tuk ok molmun wumb ei, sinim pipe Pol kindinjin ei, kindpin kin, sinim ok ek ni pendinjin ek ei, nipin

ngunjpun. Nipin yi nipin kin, enim kan kun er mułngii. Enim kung ni, epi eipi endi, gos kend nik kuingii epi ei, nunerei! Pe kung miyem ni, kung kan kuł pindangin kin, kułmba ei nunerei!" yi ninjpin. "Wu amb eipi ningil enerngii mon; ka mułngii."

²⁶ Pe Pol wu ombu seng kin, kupiiring wu ombu seng kin, en enim ka mułngii er punjung. Pe yi erpi opu kin, men ngii owundu ele tuk om. Opu kin, Gos kin kułmał kalikim wu ei ek nim, "Kunum nenj wumb en enim konj molk kin, en enim endeim endeim ni ok, Gos kin kułmał kelngii nge ongii?"

²⁷ Ekii se kunum angil orung nga tał poru neng kin, Eisiya konu ele Jura wumb ok kenjing ni, Pol tuk men ngii owundu ele mułum. Kanik kin, wumb pei ek dinga nik piik kin, Pol ambil gii ninjing.

²⁸ Pe wumb wii dinga tok ninjing, "Enim Esrel wumb, sin paki tei! Ya wu ei, epi konu orung orung pei wumb andan topu ngonum. Esrel wumb to mani kindpi kin, sinim lo ek to mani kindpi kin, sin men ngii owundu ek nipi kis enim," pa ninjing. "Pe eim epi endi sinim men ngii ele tuk tu wupu kin, er penj mondpu kin, Griik wumb kombur sinim men ngii ele nirik tu wum," ninjing.

²⁹ Nimbił erang, wu Tropimas Epesas konu ele wu ei, ok Pol eim konu owundu

ele tuk tu wupu kin, men ngii owundu ele tuk tu wupu mundum, ni piinjing.

³⁰ Pe Jerusalem konu ele wumb ni, wumb pei sikir ok kulou tunjung. Pe Pol ambil gii nik kin, men ngii owundu ele sik, anda tu wunjung. Nga ngii ondu sikir ngunjung.

Rom Konu Ele Opu Elmin, Tep Elim Wu Pol Sim

³¹ Pe wumb si andik, Pol ek tangin ek ei nik kin, to kundngii enjing. Wu owundu opu elim wu mulum konu ei piipi, wumb ek yi ninjing. Jerusalem wumb pei puku si endnjing.

³² Yi erangin kin, eim opu wu kombur sipi, wu opu elmin wu tep elmin wu kombur sipi, wul mani pangin kin, pe Jura wumb molk kenjing ni, wu num owundu opu wumb sipi, tu wang kanik kin, Pol kepii tunarik, wakin tunjung.

³³ Pe opu elmin wu num ni opu, Pol ambil gii nim. Nipi opu, wumb neng kin, kan sen tal tu wuk kin, kan tunjung. Eim wumb kii sipi, yi nim, "Wu ei nii? Wu ei nimbił ol erim?"

³⁴ Wumb tilap owundu molk wumb kombur ek endi nik, wii tok erangin kin, wumb kombur ek eipi nik, wii tok nengin kin, ek tal er pim. Pe wumb eipi eipi dinga nengin kin, opu elmin wu num ni, ek ei pulę pii pol tunerim mon. Yi erangin kin, wu num ei, ek nipi, eim opu wu ngum. "Enim Pol, enim

ngii dinga ele nirik sipei!" nim.

³⁵ Pol ngii ond peri ele kamb piip tonu pum. Pang kin, wumb ek dinga nik, Pol to kundngii erangin kin, opu wumb Pol ko wuk sipnjing.

³⁶ Wumb tilap owundu ekii se puk kin, wii tok yi ninjing, "Eim to kundi! Eim to kundi!" yi nik punjung.

³⁷ Opu ond wumb en enim, Pol sik sipik, en enim ngii ele nirik sipnjing. Sipangin kin, Pol ek nipi, opu wu num ni ngum, "Na kapli, nim kin ek endi nip ngumbii min?" Pe opu wu num ni yi nim, "Nim Griik wumb ek piilin min?"

³⁸ Na piind, nim Eisip wu ni piind. Ok kembis kin nim gapman kin opu enjii en wu 4,000 tui kepii ambil sipinjing. Sipik puk kin, mei wumb mulenjing konu ele punjung."

³⁹ Ba Pol ek yi nim, "Na Jura wu mol," pa nim. "Na konu ele Tasas kin Silisiya konu ele owundu ei, embe pulum. Na kapli ek nip kin, wumb ngumbii min?"

⁴⁰ Pe opu elmin wu num ni kapli neng kin, Pol angil tonu kindang kin, wumb ek tingnarik mulnjung. Pol eim Eipru wumb ek ele, nipi yi nim.

22

¹ "Engnan nol ni, arnan nol ni, enim wumb kom sek mulangin kin, na ek endi nip, orung kindmbii end."

² Ek ei Pol nipi wumb ngum. Pol Jura wumb ei

nipi wumb ngang kin, wumb ek ei piik, kom ka sek, ek tingnarik er mulnjung.

³ Pol ek yi nim, “Na Jura wu,” pa nim. “Na manan, na Tasas kin Silisiya konu eke mengim. Na konu eke ya molup kin, owundu enj. Pe na ek emb top ngum wu ei, Gameliyel eim, na ek emb to ngum ei, sinim kupenjpun nol elmin ol ei kin, lo ek nipi, na ngum. Yi nipi ngang kin, na Gos ek eke dinga piip muls. Yi mi ku, enim dinga puk enmin.

⁴ Nam pii gii ninj ele ei nge, ok wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, se andip top el. Wu amb ni, to kondup el. Wumb kopur kan sen eke top kin, kan ngii kindip yi el,” pa nim.

⁵ “Wumb kulma kalimin wumb owundu, ek pii kun elmin wu num ni, wumb ei kapli ek ei piingii. Wumb ombu, na kin pipe ngangin kin, Damaskas konu eke Jura wumb pipe to ngopu kin, na Damaskas konu eke andip pul. Andip pul ei, wumb kan si sipip, kan sen top kin, kan ngii kan ngop el.

Pol Pii Gii Nirim Kunum Ei Ek Pol Tonum
(Aposel 9:1-19, 26:12-18)

⁶ “Na andip pup kin, konu eni tonu tuk mii memb palim ol ei peng kin, Damaskas konu eke mandi punj. Pe sikir ei, epin dup mi tilang dinga na muls konu eke erim.

⁷ Tilang yi erang kin, na mei eke mani pup pemb kin, ek endi ei epin tor opu yi

nim. ‘Sol! Sol! Nim nimbil erang, na kin ol embin tui ngon?’

⁸ Na ek yi nip orung kindinj, ‘Owundu, nim nii?’ Ek na nipi yi nim, ‘Na Jiisas Naseres konu eke mol. Nim na kin ol embin tui en,’ pa nim.

⁹ Wumb na kin punjpun wumb ei, dup mi epi tilang erim ei kenjing. Ba wu endi na ek nipi ngum ei, piinenjing, mon.

¹⁰ Pe na ek yi ninj, ‘Owundu, pe na nimbil ol ermbii?’ Pe Owundu ek nipi, na ngopu yi nim, ‘Nim angkin Damaskas konu eke pui!’ nim. ‘Konu eke wu endi molum wu ei, nim kongun enjii mi nipi ngumba,’ pa nim.

¹¹ Pe tilang ei, dinga erang kin, na epi kan dembin tumbii pinerim. Wumb na kin tep to onjpun wumb ei, na angil ambilk kin, Damaskas konu eke sipnjing.

¹² Konu eke wu endi mulum wu ei, eim embe Ananaiyas. Wu ei lo ek pei ekii silim wu mulang kin, Jura wumb en enim, Damaskas konu eke molulmun wumb ei molk kin, wu ei ka ni piilmin.

¹³ Wu ei, na muls konu eke mandi opu angpi, ek nipi yi nim, “Engnan Sol, nim ningil nga kenjii,” nim. Pe kunum eke mendpil, na ningil ka seng kin, na kan pol tunj.

¹⁴ Pe eim ek yi nim, “Sinim kupenjpun nol paki topu elim Gos ei, eim tonu nim kindang molkun kin, eim ermba ol pii pol tokun. Pe Krai mulmba

ei, kan poł tukun kin, ek nimba ei piikin, yi enjii ni to mundum," pa nim.

15 "Nim pe nimbił oł erang kankin kin, piikin en? Nim oł ei pukun, wumb pei kankin kin, ek ni tor kindnjii.

16 Pe nim nimbił erang nim kui er mołun? Nim pukun noł pii nim. Nim Jiisas embe ełe nikin ke nen, Gos eim nim oł kis kanim kanim ełin oł, ei kil ngopu si kindmba," pa nim.

Gos Pol Kindang Wumb Tilap Ei Kin Pum

17 "Ekii se na Jerusalem konu ełe Gos ngii op kin, Gos kin prei er mołup kin, or kumb mił endi enj.

18 Or kumb mił erip kinamb kin, Gos Owundu na kin ek yi nim, 'Sikir Jerusalem konu ełe si kindkin po! Nim na ek ya ełe ninjii ei, wumb nim ek ei, kaplı pii gii ninerngii,' pa nim.

19 Na nam ek yi ninj, 'Owundu, na konu ełe orung orung nim ngii ełe pup kin, wumb nim kin pii gii niłmin wumb ei, mon nipi, kepii topu, kan ngii ełe kindił.

20 Ok Siipen nim ek se andiłim wu ei, to kundnjung kunum ełe, na eim kin mandi engir. Na orung kanip engamb kin, wumb konduk gulk tungii nip, orung engir.'

21 Ba Gos eim ek yi nipi na ngum, 'Nim po! Na nim konu turii endi kindamb pukun kin, wumb tilap eipi endi kin mulnjii,' pa nipi kindang punj.

22 Jura wumb Pol nim ek ei piik, ek dinga nik kin, "Eim to kundei" ninjing. "Wu ei nge, ya mei ełe mulermba wu ei, konj mulermba," ninjing.

23 Wumb wii dinga tok kin, en enim konduk gulk kin, mei kulman si tonu kindnjing.

24 Yi erangin kin, wu num mołpu ek yi neng kin, Pol sik sipik, opu wumb ngii ełe nirik sipnjing. Wu num ei ek yi neng kin, opu wumb Pol kepii tok, Jura wumb ek dinga ninmin, "Ek pułe piimin," pa nim.

25 Pe opu ond wumb kan sik kin, kan tunjung. Opu ełmin wu tep ełmin wu ei, Pol engim konu ełe mandi engang kin, Pol ek yi nipi wu ei ngum. "Lo ek nipi, Rom wumb yi kan ngei nim min? Enim ek nik, ka enarik, kepii ok tok enmin ei, kaplı min?"

26 Opu wu tep elim wu ei, ek ei piipi pupu kin, wu num owundu mułum konu ełe pupu, ek dinga nipi yi nim. "Nim wu ei kin nimbił oł enjii en? Wu ei Rom wu," pa nim.

27 Pe wu num ni, Pol mułum konu ełe ek nipi Pol ngum, "Nim Rom wu min?" Pol mołpu yi nim, "Na Rom wu," pa nim.

28 Wu num ek yi nim, "Na ku owundu ngopu kin, na Rom wu moł," pa nim. Ba Pol ek nipi, yi nim, "Na manan na Rom konu ełe ok mengim. Pe na Rom wu moł."

29 Pe wumb Pol kii sik,

kepii tok enjing wumb ei, mund mong kulnjung. Wu num ni, Pol Rom konu e le wu endi kan ngumbii enj ni piipi kin, gal kulum.

³⁰ Wu num ei, eim Pol palim mi le ei, pu le piimbii nim. "Pol eim nimbi le ol erim ei piimbii," nim. Yi nipi kin, kupiiring ok, eim Pol kan sen si kindpi kin, wumb kulma le kalilmin owundu wumb ni, kaunsil wumb pei ok, kulou tungii nim. Pe wu num ni, Pol sipi ngii e le mani tu wupu kin, wumb ombu kumb e le engndim.

23

Jura Wumb Ek Pii Kun E lmin Wumb Mulnjung Konu E le Pol Ek Nipi Ngum.

¹ Pol kaunsil wumb mulnjung konu e le dinga kanpi kin, ek nim, "Engnan no le, na Gos kumb e le endinj. Endinj ei, nam noman ka seng, andip op kin, akip ya mo le. Nam ol kis endi enj ni piinand."

² Pol ek yi neng kin, kulma le kalilmin owundu Ananaiyas wu ei, ek yi nim, "Enim wumb Pol engim konu e le mandi mo lemun wumb ei, Pol gupu e le angil kum tei!" nim.

³ Pe Pol ek nipi, Ananaiyas ngum, "Nim ngenj torung orung ambilk ka ka en; ba tukrung ka sinalim. Gos ek nim kapli tumba," pa nim. "Nim ya e le molkun lo ek e le piikin kin, na ek ngond; ba ninim lo ek ei to kindkin, wumb na tei!" pa nim.

⁴ Wumb Pol engim konu e le mandi engnjung wumb ei, yi ninjing, "Nim Gos nge kulma le kalilmin wu owundu ei, ek kis nikin ngon," pa ninjing.

⁵ Pol ek yi nim, "Engnan no le, na wu ei kulma le kalilmin wu owundu ei na piinenj, 'Nim wumb tilap e le wu num ei, ek yi ni kis enenjii mon!' Gos lo ek nilim ek ei palim ei, na piip mo le."

⁶ Pol kaunsil wumb kombur eim piim. Piipi kin, wumb ek pii kun e lmin wumb wii topu, ek dinga nim, "Engnan no le, na lo ek piil wu. Na lo ek piilmin wu nge kingam. Na pii gii nind ei, wumb kulnjung wumb ei, wii nga konj tonu pungii ei, na pii gii nind. Ek e le nge nip wumb ngop erip endamb kin, wumb na akip tu wuk, kan ngii e le kindangin kep mi le nind."

⁷ Pol ek ei neng kin, lo ek piilmin wumb kin wumb kolk nga konj tonu ongii ni piinalmin wumb ba, tuk e le ek mi le enjing. Yi erangin kin, en enim eipi eipi punjung.

⁸ Pe wumb kombur en enim yi nilmin, "Wumb kolmun wumb ei nge angk tonu punengii,' nilmin wumb ei, tep wumb mulalmin kin, gui e le mulalmin ni piilmin. Ba wumb ei, lo ek ekii sik e lmin wumb ei, ek pei pii gii nilmin.

⁹ Yi erangin kin, wumb wii dinga tok onjung. Lo ek piilmin wumb ei, eim nge tilap e le punjung. Puk angk kin, ek dinga nik yi ninjing,

“Wu ei ol kis endi en enim mon,” pa ninjing. Guimeng sinim tep enim wumb ei, min endi opu wu ei kin, ek ninim,” pa ninjing.

¹⁰ Wumb ek mił owundu enjing ei, wu num ei piipi kin, ek yi nim, “Wumb orung orung molk kin, Pol angil ambilk orung seng kin Pol kulmba,” ni piim. Yi piipi kin, opu wumb ni kindang puk kin, Pol sik, “Ya tuwei!” nim. Neng puk kin, Pol sipik, opu wumb en enim ngii konu ele nirik sipnjing.

¹¹ Ekii se emii peng kin, Gos Owundu Pol kumb ele angpi ek yi nim. “Pol, nim noman dinga peng piinjii! Jerusalem konu ele ek dinga nin, nim yi mił ku Rom konu ele na ek ninjii!” pa nipi, Gos Owundu ek yi nim.

¹² Tingang kin, Jura wumb ek endi yi ni pendnjing. Ek dinga nik, “Pol to kundmun ninjing, ‘Sinim Pol to kundmun pendpin kin, kapli kuni noł ni, epi nunermin, mon!’” ninjing.

¹³ Wumb ek keimi nik, ek ei ni tonu kind pendnjing. Wumb mulnjung ei, wumb pei 40 mił mulnjung.

¹⁴ Pe wumb ei puk kulmał kalikim wu owundu ni, wumb kin men ngii ele kongun wumb kin kanik, ek yi ninjing, “Sinim Pol to kundmun kunum, kuni noł mowii pimin, wii pepin, Pol to kundamin poru nimba,” ninjing.

¹⁵ “Enim kulmał kalikimin wumb owundu ni, kaunsil wumb ni, enim ek nik, ‘Wu

num mołum konu ele neningin, Pol sipi mani tu wangli,’ ninjing. ‘Enim ek nga nik kii sik, Pol ek ninim ek pułe nga nipin piipin kin, tor kindmba,’ ninjing. ‘Sin tumun nge, er kun er mołmun,’ ninjing. ‘Pol eim opu, enim kin opu kun enermba. Sin Pol to kundmun,’ pa yi ninjing.

¹⁶ Pol eim aim kingam ei mołum ni ninjing ek ei piipi kin, opu ond wumb ngii konu ele mołum konu nirik pupu, Pol kanpi, nim.

¹⁷ Pol eim opu elmin tep elim wu ei, Pol wii tang kin, om. Wang kin, ek yi nim, “Kangi wu ei, wu num mołum konu ele sipi, kangi ei, wu num ei kin ek endi nimbii, ninim. Kangi wu ei ek endi nipi wu num ei nipi ngumbii ninim,” pa nim.

¹⁸ Opu elmin tep elim wu ni, kangi wu ni sipi, wu num mołum konu ele sipim. “Kan pim wu Pol, na wii topu, kangi wu ei nim mołum konu ele si pang kin, ek endi nimbii,” pa nipi onum.

¹⁹ Pe wu num ni, kangi wu ni angil embikim. Ambilpi kin, sipi orung sipim. Pukul kin, el elip mendpil mulnjunguł. Pe wu num nipi yi nim, “Nim na kin nipe ek ninjii on?”

²⁰ Pe wu kangi wu ni, ek nipi yi nim, “Jura wumb kengip er pendik, nim kii semin kin, Pol, kupiiring nim si mani tu wunjii,” ninjing. “Pe wumb en enim ek kend tok, ek dinga nik, Pol, eim

nim ek puḷe, am kii si piimin ninjing,” pa nim.

21 “Ba nim wumb ombu ek pinerii! Pe wumb kopur moḷmun wumb ei, kopur aninga 40 miḷ kopur moḷmun. Wumb ei ek dinga nik, kuni noḷ ni, epi nunarik molk pangin kin, Pol to kundmun kunum ei, kuni noḷ epi numun ninjing. Pe wumb andḷam eḷe kui er moḷmun. Pe nim en enim ek ninjii ek ei, kapḷi nik mulnjung.

22 Pe opu wu num ni, kangi wu ni kindang orung pum. Pang kin, ek yi nim, “Nim na kankin nin ek ei, nga wumb eipi endi kan ninerii, mon!” nipi kin, kindang pum.

Opu Elmin Tep Elim Wu Ei, Pol Piilikis Gapman Wu Ei Kin Kindim

23 Pe opu wu num ni, opu eḷmbiḷ wu num taḷ wii tang wangḷi, ek yi nim. “Eḷip opu wumb 200 sikiḷ, kung os eḷe muḷngii wu 70 sikiḷ kin, kileng embiḷngii wu 200 sikiḷ, pukuḷ kin, Sisariya konu eni emii peng 9 erang kin, andik pei!

24 Pe enim kung os endi, er ka er sengin kin, Pol muḷmba nge er ka er muḷang kin, puk gapman wu owundu Piilikis moḷum konu eḷe, pei neng pungi.

25 Opu wu num ni, pipe end yi puḷum.

26 “Na Kloryas Lisiyas, na pipe ei poḷup kin, gapman wu owundu Piilikis muḷum konu eḷe kindind.

27 Jura wumb wu ei, ambiḷ gii nik to kundmun nik enjing. Ba na wu ei kii sip piinj ni, wu Rom konu eḷe wu peng kin, na nge opu wu pei sip op kin, Jura wumb angḷi eḷe si tor tu wunj.

28 Na wu eim nimbḷi oḷ erim oḷ ei, puḷe piimbii. Nip kin, kaunsil wumb mulnjung konu eḷe mani sipinj.

29 Yi erangin kin, na pup kenj ni, wumb en enim lo ek eḷe nge piik kun enarik kin, wu ei, wii tumun, ninjing. Wu ei oḷ kis enerim. En enim wumb kepḷi to si pipin kin, kan ngii kindpin erpin ei, kapḷi enanim.

30 Ek endi akip tor wang kin, piind ei, wumb en enim ek koi nik, wu ei to kundmun ninjing, piind. Yi nengin kin, na kanip wu sip nim kin kindind. Wumb wu ei kin ek ngok enjing ei, nim kanik ni tor kindik yi erangin kin, gapman wu owundu ei, pipe eḷe ek yi ninim ni puḷum.”

31 Opu wu num neng kin, opu wumb Pol sik sipik, An-siparis konu eḷe, emii peng sipnjing.

32 Konu tingang kin, opu wu en enim ngii konu eḷe orung punjung. Pe opu ond wumb ombu, kung os eḷe mulnjung wu ombu, Pol sik, Sisariya konu eḷe sipnjing.

33 Kung os eḷe mulnjung wumb ei puk kin, pipe ni sik, wu gapman owundu ni ngunjung. Ngok kin, Pol sik gapman owundu kumb eḷe engindnjing.

34 Pe wu gapman owundu

ni, pipe gerpi kanpi kin, Pol kii sim.

³⁵ “Wumb pei ya ok nim kin ninjing ek ei nengin kin, na piimbii,” nim. Pe wu ni, ek yi nim, “Eros gapman ngii ele kan ngo pendngii,” pa nim.

24

Wumb Peng Pim Wumb Pol Kin Kos Piinjing

¹ Ekii se kunum angil orung o pang kin, wu kulmal kalilim owundu wu ei eim embe Ananaiyas. Eim ni, wu num kombur ni, wu endi ek nilim wu endi kin onjung. Ok kin, wu ei eim embe Tursulas. Puk kin, wu gapman owundu ei kanik, Pol kos enjing ek ei piik kin punjung.

² Gapman wu owundu ni Pol wii tang wang kin, Tursulas eim ek nipi ngumba nge om. Opu yi nim, “Wu owundu Piilikis, nim sin paki tang kin, sin ka mołmun. Mołpun kin, opu ni epi kis endi tonu onanim mon. Ninim noman ka peng kin, sinim wumb tilap ei pei kumb ok kis mołpun onjpun; ba pe opun, konu pei ka seng mołmun.

³ Nim yi eran kin, nim kin noman ka piipin ngopun, nim kin noman ngumun.

⁴ Sin nim kin ek kinan nipin kis piinjpin kin, na ek aninga nip ngamb kin, nim noman ka seng kin, sin ek ei piinjii,” pa nim.

⁵ “Sin wu kenjpin, ba wu epi pei kis erpi, wumb pei kin ek opu ngopu erim ei,

eim kenjpin. Jura wumb ni, konu mei orung orung pei wumb kin, ek opu ngopu yi elim wu,” pa nim. Yi erpi kin, eim wu num mił mołpu kin, sin wu tilap ei sipi, tilap eipi Naseres tilap embe sim.

⁶⁻⁸ Pe wu ombu yi ninjing, “Pol, sin Gos ngii owundu er kis mundmbii, ni piipi elim. Erang kin, sin eim ambil gii nipin. (Sin sinim lo ek ei nge piipin, Pol Jura wumb kos ele tunmun. Ba wu num owundu Laisiyas ni opu kindpi kin, eim Pol sin angil ele, si tor kindnim ninjing. Eim yi nim, wumb Pol kin kos erngii wumb ei, nim kin tonu ok, nim kanik ningii,” nipi yi nim.) “Pe ninim wu ei, ek nikin kii sinjii. Sin wu ei kin kos ermin enjpin ei, Tursulas ek yi mił nipi ngum.

⁹ Jura wumb pei paki tok, Pol ek ngok, wumb ek ninmin ek ei, keimi mendpil ninjing.

Pol Ek Nipi Piilikis Ngum

¹⁰ Wu gapman owundu ni, Pol peng tonu kindpi erang kin, Pol ek yi nipi orung kindim. “Na piind, nim kung ngii pei, wumb tilap ei kin lo pii kin mołulun. Yi erang kin, ei na noman ka piip nim ek ni orung kindind.

¹¹ Ninim wumb kii se piin kin, ninim ek yi mił piinjii. Na Jerusalem konu ele Gos kin prei ermbii nge onj ei, kunum kinan endi opunanim kunum 12 o pum.

¹² Jura wumb na men ngii owundu ele, wu endi kin

ek opu mondup ninenj. Pe na wumb nip sip, kułou top, men ngii ni, konu owundu ełe ni, na wumb endi nip, si kułou top yi end nip enenj mon.

13 Akip ek endi nik, na kin kos er ngungii ei, ek ei pułe enim piik kun enanmin. Enarik kin, ek ei ningii ei nim keimi piinjii,” pa nim.

14 “Ba na ek endi nip nim ngumbii. En enim wumb yi mił ninjing, ‘Na ek eipi oł ełmin oł kin ekii sip, wumb en enim yi mił,’ ninjing. Ek ei kend ek yi ninjing. Oł ei na piip, ekii sił; ba oł ei keimi mendpił.

15 Na Gos kin nimbił oł ermbe oł ei, kui er moł ei, wumb yi mołmun. Gos wumb kulnjung wumb erang kin, nga tonu ok konj pungii. Pungii wumb ka mulnjung wumb kin, wumb kis mulnjung wumb ouni konj angk tonu ongii. Na Gos kin kui er moł ku.

16 Yi pałim ei piip kin, nam noman dinga kunum kunum piip end. Nam oł kis endi, Gos kumb ełe ni wumb kumb ei pei na enał; nam kun moł.

17 Na pup wumb konu eipi ełe kung ngii kombur mołup kin, na nim Jerusalem konu ełe op kin, nam wumb tiłap ende kin mołup yi eł. Wumb endi epi sinarpi ełim wumb ei, paki top ngoł. Ngop kin, Gos kin kułmał nge epi tu wuł ku.

18 Na kongun ei nge erip, oł ełe erip, men ngii owundu ełe mułamb kin, nam ngenj konj kindrim. Wumb na

kaniłmin ku. Pe wumb pei na kin mulałmin wumb ei, ek endi na kin ninałmin mon.

19 Ba Jura wumb Eisiya konu ełe mołmun wumb ei, ok na ambił gii ninjing. Wumb ei na kin ek ningii pim kin, nim kumb ełe ok, na kin kos nengin piimbii,” pa nim.

20 “Pe mon pim kin, wumb ombu ya mołmun wumb ei, na nimbił oł enj ei nengin kin, na kunum endi kaunsil kin engir kunum ei, na erir oł ei ningii,” pa nim.

21 “Mon pim kin, ek endeim mendpił. Ok na wumb mulk konu tuk mołup kin, wumb wii tur. Na Gos wumb kułii wumb ei nga er konj simba nipi, wii topu, wumb ngur konu ełe, akip nim kumb ełe, na sik kos ełe tu wunmun ni piind,” pa nipi Pol ek yi nim.

22 Wu gapman Piilikis ek ei piim kin, Gos tiłap ełe tuk punmun wumb, wu kopur piilim wumb gapman owundu ek yi piipi kin, Jura wumb kanpi nim, “Enim kui er mułangin kin, opu wu num Lisiyas eim ya mani wang kin, na enim kos ei piip kun ermbii,” pa nim.

23 Pe opu ełmin wu owundu ni Pol sipi kin, kan ngii ełe sipim. “Pol kan dinga mił ngunerei! Pol wumb puł endi ongii ei, mon ninerngii! Ninarik kin, Pol paki tungii nge ongii,” pa nim.

24 Kunum kopur o pang kin, Piilikis ambim Drusila kin onjnguł. Drusila ni amb

ei, eim Jura amb. Piilikis eim Pol wii topu, ek kombur neng piimbii ni om. Pol Gos nge tilap ele tuk pu molk kin, Jiisas Kraiss kin ek pii gii ninmin mił pułe pol topu nipi ngum.

²⁵ Ba Pol ek ei piipi, oł kun ele, kun elmin mił ku pim kin, noman pim epi to mani kindpi, ekii se Gos wumb pei kos owundu ermbe. Piilikis ek ei piipi kin, mund mong kułpu, “Pol, pui!” nim. “Ekii se na kunum endi sim kin, nim wii tumbii,” nim.

²⁶ Piilikis ni wu gapman owundu ei, eim noman eipi endi peng piipi kin, Pol kunum kunum neng opu kin, ku ni, epi endi ngumba ni piipi, wii tang ołum.

²⁷ Ekii se, kung ngii tał o pang kin, wu eipi Porsiyas Peses ni, wu ei Piilikis kongun elim kongun ei, wu ei sipi erim. Pe Piilikis eim, Jura wumb kanip nimbii ni piipi kin, Pol kan ngii ele enj pendngii nge, nimbii ni piim.

25

“Pol Siisa Wu Num Owundu Neng, Kos Piimba,” Pa Nim.

¹ Peses eim opu konu owundu ele kunum tekliki mołpu kin, Sisariya konu ele si kindpi, Jerusalem konu ele tonu pum.

² Wumb kułmał kalilmin owundu wumb ni, Jura wu num ni, wumb puk kin, Pol kin ek to monduk mił nik yi enjing.

³ “Nim sin paki tunjii, min? Tokun kin, wu ei Jerusalem

konu ele sipnjii, ninjing. Wumb en enim ok andlam ele koi er pek kin, Pol tumun ni piik, tu wunjung.”

⁴ Ba Peses ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pol Sisariya konu ele kan ngii kan pim. Pepi kin, kunum aninga kopur mołup kin, nga Sisariya konu ele orung bii,” nim.

⁵ “Enim wu num ombu, na kin ouni bin,” pa nim. “Wu ei oł kis endi erim kin, sin kos ni piimin.”

⁶ Peses eim wumb ombu kin, kunum nendii mił engki mułum. Mołpu kin, Sisariya konu ele mani pum. Pupu kin, kupiiring eim kos ngii ele mołpu kin, “Pol si tu wei!” nim.

⁷ Pol wang kin, Jura wumb Jerusalem konu ele si kindik kin, mani onjung wumb ei ok, Pol engim konu ele mandi angk kin, ek kis kanim kanim nik, Pol ngunjung; ba wumb en enim wu owundu Peses piimba ek mendpił, endi ninenjing.

⁸⁻⁹ Pe Pol ek nipi, orung kindim, “Na oł kis endi enenj mon! Jura wumb lo ek ei mon; pe men ngii owundu ek ei mon; Rom wu king owundu ei ek ei mon; na ek kis min oł kis ei endi enenj mon! Wu num Peses eim Jura wumb kin, ek ni piimba pendpi kin, yi nim, “Pol nim, Jerusalem konu ele tonu pu mułan kin, na tonu op kin, kos piimbii,” pa nim.

¹⁰ Pol ek nipi yi nim, “Kos ngii, ya na angil ngii, ek king owundu angil konu ele

mendpił, na kos piingii,” pa nim. “Nim wu owundu nim piin. Na oł kis endi Jura wumb kin enenj mon!

¹¹ Na oł kis endi erip kin, mong endi sip eramb kin, enim na kapli to kundngii,” pa nim. Pe ek nik, na kos enmin ek ei, keimi mon! Wu endi na angil ambilpi, wumb ngunermba mon. Wu king owundu ei, na kos piimba,” pa nim.

Pol Nipe Oł Erim Ei Wu Peses King Akripa Kii Sim

¹² Peses eim kaunsil kin ek nipi pendpi kin, Pol kanpi nim, “King owundu ei kin kos pinjii pim kin, king owundu kin kos ełe piingii,” pa nim.

¹³ Kunum kopur o pang kin, king Akripa kin, Berniis kin Sisariya konu ełe okuł. Peses kanpił, angil simbił ni onjnguł.

¹⁴ Wu amb tał pukuł, Sisariya konu ełe kunum kinan mulnjunguł. Mułangil kin, Peses Pol ek ombu ni, king wu owundu ei ngum. “Wu endi mołum wu ei, ok Piilikis kan ngo pendrim wu ei, piram pałim,” pa nim.

¹⁵ Ok, na Jerusalem konu ełe mult kunum ei, kułmał kałiłmin owundu wumb ni, Jura wumb pei, wu ei ek ngok, “Na nim wu ei oł kis erim; ek eim kin ngunjii min, nik ełmin.

¹⁶ Ba na ek nip, orung kindip yi ninj, ‘Sin Rom wumb wii endi, kos erpin enałmin mon! Wu ei opu, kos piingii konu ełe engmba.

Angpi kin, eim kos erngii ek ei nipi, orung kindpi, yi ełim.

¹⁷ Wumb ei, na kin ouni onjpun kin, na op kunum kinan, kui er mulał. Kupiiring kos ngii ełe mołup kin, wu ei, ‘Tu wei!’ ninj.

¹⁸ Pe wumb kos er ningii, wumb ei ok, engnjing. Ek kis endi nik, wu ei ełim, oł kis nik, ngunenjing. Na piinj; ba wumb en enim ek eipi endi nik enmin ni piinj,” pa nim.

¹⁹ “Wumb en enim ek opu erik ninjing, Pol eim yi niłim, ‘Wu ei Jiisas kułum wu ni, nga konj mołum. Nga men ngii ełe mołpu kin, ek nirim ku.’ Ek nik sipik, Pol kin ek ngok, kos ermin ni sipnjing.

²⁰ “Pe na wu num kos piimbii, wu yi nind. Na ek ombu kii simbii ei, embin enim, ‘Ei nim pukun, Jerusalem konu ełe mułan kin, na Jerusalem konu ełe op kos piimbii min?’

²¹ Ba Pol ek yi nim, ‘Na kan ngii pemb kin, Siisa king owundu ei na kos piimba,’ pa nim. Neng kin, ‘Na Peses kan ngii ełe nga pindamb pimba. Pepi kin, Siisa king owundu mołum konu ełe kindmba,’ ” pa nim.

²² Pe King Akripa ni, wu num Peses kii sipi, yi nim, “Na nam wu ei ek piimbii,” pa nim. Pe wu num Peses yi nim, “Topuł piinjii,” pa nim.

²³ Kupiiring, King Akripa kin Berniis kin okuł, alap epi ka sikił, onjnguł. Okuł pukuł kin, kos piik, kułou tołmun ngii, wumb num ni konu owundu ełe opu, tep ełmin wumb pei kułou tołmun ngii

eġe nirik punjngul. Pe Peses ek yi nim, "Pol, tu wei!" nim.

²⁴ Pe Peses ek yi nim, "Wu King Akripa ni, wumb pei kuġou tok moġmun. Enim ya wu ei kenei!" a nim. "Jura wumb pei ni Jerusalem konu eġe ya wumb pei ni enim wu ei kin, ek dinga ninjing. Nga wu ei konj moġpu kin, enermba," a nim.

²⁵ "Ba na kanip kin, eim to kundmun oġendi enerim. Wu ei, eim wu owundu King Siisa nam kos piyamb kin, ekii se, "Na eim kindmbii end," pa nim.

²⁶ "Na eim ek piip kin, pipe poġpu, sinim wu num King muġum konu eġe kindmbii ei, na wu ei, ek endi kan sinenj, mon!" pa nim. "Wu King Akripa ni, enim wu pei moġmun konu eġe tu wamb kin, sinim wu ei, ek piipin, na pipe poġ kindmbii," pa nim.

²⁷ "Na kan wu endi, eim wu num kindamb kin, kos piipin enjpin ek ei ni, kindnermbii ei, na piind ei kapli enanim," pa nim.

26

Pol Ek Nipi Wu King Akripa Ngum

¹ King Akripa Pol kanpi yi nim, "Ninim ek endi piimbii," pa neng kin, Pol angpi eim ek yi nim.

² Pol yi nim, "King Akripa, nim ek nin ei, na piip kin, ka piind. Jura wumb na kin ninmin ek ei, na nip orung kindmbii end," pa nim.

³ "Nim sin Jura wumb eġmin oġei, nim piikin si

kindġin. Pe sin noman kanim eipi eipi paġim ei, nim piġin. Nim piġkin ek ei, na nip ngamb kin, nim ek ei piġkin kin, ten sikir kulenjii.

⁴ Ok na kangġ moġup op kin, pe piram moġ. Moġul kunum ei, nam nge tiġap eġe moġup kin, Jerusalem konu eġe andiġ ei, Jura wumb na piġmin.

⁵ Kumb ok, na ek nip eġei, enim kanik eġmin. Eġmin ei na ek nip eġmiġ, ni tor kindngii," pa nim. "Wumb piinmin, na wumb lo ek piġik eġmin oġei nge, miġ lo ek piġmin wumb oġei oġendi eipi miġ; sinim men ngii lo ei miġ kapli sinaġim mon.

⁶ Akip na ya eġe engamb kin, na kin kos enmin, ei puġe yi paġim. Na Gos kin piiġii nip kin, ok sin kupenjpin noġ, Gos ek dinga piġmin wumb oġei nge, na yi piip moġ.

⁷ Sin nge wumb tiġap engki nga taġ wumb ei, Gos keimi kin, emii peng, tinga, Gos ek ei minj piġmin. Piġkin, ek ei piiġii nik kin, kui er moġmun. Na yi ku, King owundu, na ek ei piiġii nip, kuiġii wumb nga konj ongii nge, kui er moġ. Eġe nge, Jura wumb, na sik, kos ngii eġe, tu wunmun," pa nim.

⁸ "Nimbiġ erang, enim wumb kopur kulnjung wumb ei, Gos nga er konj simba. Nimbiġ erang enim piiġii ninanmin?"

⁹ Kumb ok, na yi piir. Nam epi pei erip kin, Jiisas Naseres wu ei, eim embe to mani kindmbii, ni pir.

10 Na erip kin, ya Jerusalem konu eke kulma kalilmin wumb owundu ei, pipe na sip, yi erip kin, Gos nge tilap eke muljung wumb sip, kan ngii eke kindip, wumb eipi kin yi ni piip kin, Gos nge wumb to kundmbii nip yi eke.

11 Kunum kunum wumb Gos ngii eke mulangin kin, oke embin tui erip yi eke. Na erip kin, yi nil. 'Enim pii gii ninjing kin, ek kis ni ngok, yi erei!' pa nip kin, na yi nil. Na wumb kin kis piip kin, wumb pulmun konu eke ekii se pup, konu owundu turii salilim konu eke pul ku."

Pol Eim Gos Tilap Eke Tuk Om Mil Pol Tum
(Aposel 9:1-19, 22:6-16)

12 "Na kulma kalilmin wumb owundu pipe sip kin, Damaskas konu eke punj.

13 King owundu konu eke seng kin, andlam andip punj. Pup kenj ni, dup endi ei epin tonu eke mani om. Opu kin, dup mil tilang owundu erpi kin, eni tilang ei kapli enerim mon. Tilang eipi mil erang kin, na kin tep to onjpun wumb ei kin ouni erim.

14 Sin onjpun wumb pei, mei eke kanpin mani punjpun. Na pep piinj ni, epin wumb ek mil ei, tonu mul eke tor opu yi nim, 'Sol, Sol, nimbil erang, nim na embe to mani kindin? Nim Gos opu en ei yi mil, nim epi mul molum epi eke ton ei, ninim ngenj kumbii sinjii,' pa nim.

15 Pe na ek yi ninj, 'Owundu, nim nii?' Owundu

ek nim, 'Na Jiisas, nim na nimbil erang ton?

16 Nim tonu simb eke angkin mulii!' nim. 'Na nim kin ond ei, nim en oke ei kanip kin ond,' pa nim. 'Na nim kongun ngamb kin, nim na kongun enjii. Erkin kin, na end oke ei, kan mil ninjii. Ekii se, na nim epi endi andan top ngumbii,' pa nim.

17 'Ekii se na nim wumb angil eke sip, wumb tilap eipi eke simbbii ku. Na nim wumb ei molmun konu eke kindind.

18 Nim pukun nen kin, wumb noman ak tok emii konu eke si kindik kin, tilang enim konu eke ongii,' pa nim. 'Seisen nge dinga ei, si kindik kin, Gos kin ongii. Wangin kin, na wumb oke kis elmin ei, kil ngop wumb ei na kin pii gii nik kin, na nge wumb molmun konu eke ouni mulngii,'" pa nim.

19 Pol ek yi nim, "King Akripa, na ei epin Gos ek ei piip kin, na ek ei to kindnenj.

20 Mon, na ek nip, Damaskas konu eke wumb ok ngop; ekii se Jerusalem wumb muljung konu eke pup, ni ngop; nga pup, Jura wumb konu eke orung nip; nga pup, ek ka ei nip, wumb ngamb kin, enim wumb noman ak tok, Gos kin orung ongii nge ninj. Nip yi ninj kin, enim noman ak dinga tok, Gos kin orung ongii ninj," pa nim.

21 "Ek eke nge mendpil, Jura wumb na men ngii owundu eke, ambil gii nik kin, na to kundngii nge enjing.

²² Gos Owundu na kin paki tang kin, na ek ei akip ya angip nip, wumb num ni, wumb pei muljung konu e le nind. Moses gupu e le ni, ek ni tor kindilmin wumb gupu e le ni, tor om ek ei minj na nind.

²³ Gos ek ni tor kindilmin wumb ek yi ninjing. "Krais eim ngenj kumbii kulmba ninjing. Pe eim kulpu kin, nga angpi konj orung omba. Ekii se wumb kulii wumb pei eim kin tonu ongii ku. Eim opu ek yi nimba, Gos wumb orung simba nge tilang Es-rel wumb kin wumb tilap eipi wumb kin, ouni ni tor kindmba," pa nim.

²⁴ Pol eim ek yi mił piipi nirim. Wu owundu Peses, Pol kin wii dinga tum, "Pol, nim noman wulu punum. Nim epi kanim kanim pei pi-ikin sin epi ei, nim to wulu kindnim."

²⁵ Pol ek yi nim, "Wu owundu Peses, na wulu punand mon! Na ek keimi nind, na noman kun peng nind," pa nim.

²⁶ "King epi ombu pei piilim ek ei piip kin ek pei ni poru nip kin, na mund mong kuland. Na piind ek ombu, wu king ei eim ningil e le ke kanpi, ek piinanim ni piinenj min? Eim piilim. Nimbil erang epi ombu endi koi er tonu onanim?"

²⁷ King Akripa, nim Gos nge ek mendpil nilmin wu ninjing, ek pii gii nin min? Na piind, nim pii gii nin."

²⁸ Pe King Akripa ek nipi

Pol ngum, "Kunum aninga mołpuł, nim na Gos ek andan ton ei, na Gos kin tuk pup mułmbii," pa nim.

²⁹ Pol ek yi nim, "Kunum olt min aninga ei kapli ku. Enim wumb pei akip kunum e le mołpun kin, na prei er Gos ngamb kin, enim wumb ya mołmun wumb ei pei, na moł mił yi mułngii; ba kan sen ei enim angil e le, pend-nermba ni piind," pa nim.

³⁰ Pol ek yi neng kin, pe king ni, wu num ni, amb Berniis ni, angk muljung.

³¹ Wumb pei anda puk poru nengin kin, en enim molk ek dinga nik yi ninjing, "Wu ei sinim kin oł endi en-erang kin, sinim kan ngii e le kindmin, min to kundmun ei kapli enanim."

³² King Akripa ek nipi Peses ngum, "Wu ei Siisa kin kos piinenmbii nilang kin, nim wu ei kindan pułang," pa nim.

27

Pol Noł Kanu E le Pupu Rom Konu Ba Pum

¹ Wumb ek ni poru nengin kin, sin sip e le pupun, Rom konu e le bin nge punjpun. Oł ełim tep erpi, opu wu 100 se andpi ełim wu mułum konu e le kan wu kombur ni, Pol ni punjung wu ei, eim embe Juliyas. Wu ei wu owundu king Siisa nge opu tep wu num mołum.

² Sin sip endi tonu pupun kin, Aramisim konu e le punjpun. Pe sip ei pupu, noł wer e le Eisyas mei owundu

ele tor pum. Pe sin punjpun kin, Arisakas ni, Tesalonaika konu ele ni, Maseroniya ni konu ele wu ei, sin kin tep to punjpun.

³ Pe kupiiring sin Sairon konu ele tor punjpun. Juliyas ni wu ei, Pol kin o! ka endi erim. "Pol eim kapli pupu kin, wumb pu! kanpi, kuni si ngopu ermba," pa nim.

⁴ Sin Sairon konu ele si kindpin pamin kin, konu pop owundu endi topu, sip konu eipi pupu kin, konu pop kembis topu, Saipris konu ele orung pum.

⁵ Pe sin ep no! pupun Pampiliya kin Silisiya konu ele pupun kin, Maira kin Lisiya konu ele tor punjpun.

⁶ Kunum ele, opu elmin tep elim wu ei, opu kenim ni Aleksandriya konu ele sip endi Esalii mei owundu ele bii ni om. Pe sin sip ele pamin neng kin, sin sip ele tonu punjpun.

⁷ Pe sin sip ele mon kind pupun pamin kin, konu pop tang, sip ei andlam punerim. Nga orung pupun, wumb sip kongun elmin wu kongun dinga erangin kin, Nairas konu ele pupun. Sin pupun, mei owundu mandi pamin kin, Kriis ni Salmoni konu ele mandi punjpun.

⁸ Pe sip wumb kongun dinga erangin kin, taki taki pupu, konu endi tor punjpun. Konu ei embe 'Konu ka' nilmin, konu ele Lasiya konu owundu ele mandi punjpun.

⁹ Kunum pei o pang kunum

endi konu pop owundu topu kin, no! owundu tum. Tang kunum pei poru neng kin, Pol ek nipi wumb ngopu yi nim.

¹⁰ "Enim wumb sinim pupun pamin kin, kongun owundu tonu wang kin, epi pei am ba. Ei epi ni, no! sip ni kis ermba. Sinim pei poru nimba ku," pa nim.

¹¹ Opu elmin wumb tep elim wu yi piim. Sip ambilim wu ek nim piimbii, ni piim. Pe sip ambilim wu ni, sip ele tep elim wu ni, Pol nim ek ei piinenjing mon!

¹² Pe sip tor opu, pek elmin konu ni, konu ei sip konu pop topu ermba ei, pimba mi! konu ka sinerim. Pe wumb en enim sip ele muljung, wumb kengip erik, "Pamin," ninjing. "Sinim pupun, Piiniks konu ele mulmun, Wumb kengip erik pamin," ninjing. "Sinim pupun Piiniks konu ele pupun mulmun sip tor opu palilim konu ei konu ka seng kin, pop onermba, konu ele pu mulmun," pa ninjing.

Konu Pop Owundu Topu, No! Dinga Om

¹³ "Ekii se konu ka seng kapli sikir pupu, en enim ninjing konu tor bin," ni pi-injing. "Pe epi embin elim epi ele, pimba epi konu endi ni tonu sik, no! ele puk, Kriis konu bin," ni punjung.

¹⁴ Ba ekii se konu pop owundu endi opu, Kriis konu ele tor om.

¹⁵ Konu pop owundu tang kin, sip ba pinerim. Pinerang

kin, pop owundu topu, sip si mengpi konu e le orung pum.

¹⁶ Sin si kindpin tor pupun, noł tuk e le mei kembis endi sim konu e le punjpun konu ei, embe Kora. Sin kongun dinga erpin kin, noł kanu kembis kan kuł sipmin ni enjpin.

¹⁷ Pol noł kanu kembis ei kan se andik, kan kuł gii nengin kin, sip yi ku kan kuł enjing; ba mund mong tang, er muljung. Molk kin, en enim yi piinjing, "Sinim konu ku mołum pupu kin, enim konu e le sipipi, Aprika konu e le simba enim nik, sip pop to sipim alap kan ei mani pendik, tonu noł e le enj muljung."

¹⁸ Konu pop ni noł owundu tang pepin kin, kupiiring sip e le mołum epi ei, sip noł e le si kindpin enjpin.

¹⁹ Kunum tał poru neng kin, kunum endi e le, en enim kongun dinga erik kin, sip e le kan epi ni endi si kindik.

²⁰ Kunum kunum sin pop owundu ni, noł owundu topu elim. Erpi kin, sin eni ni, kanjip endi kinalmin mon. Ba sin noman pep kun enerang kin, sin konu endi e le tor bin pinalim. Sin pupun kulmun mendpił onmun ni, yi piipin punjpun.

²¹ Kunum kinan wumb kuni sinarik, wii mułangin kin, Pol ekii se opu, tuk angpi, ek nipi wumb ngum. "Enim wu ok na ek nir ek ei piik, Kriis konu e le si kindnarik. Pe yi ku epi enim kin pei am punermba.

²² Ba pe na kanip enim nind. Enim noman ka sengli! Sin wu endi am punermba mon. Noł kanu ei kapli pupu mani ba minj.

²³ Na Gos nge wu, na Gos nge embe ambil tonu kindip ku moł. Pe oltin epin emii pep erang kin, Gos kindang sinim tep enim wumb ei, endi opu, na or peł konu e le mandi engim.

²⁴ Pe ek yi nim, 'Pol, nim mund mong enerii! Nim pukun, wu king owundu mołum konu kumb e le, pu engniji. Nim piin! Wumb pei konu mołmun ei, Gos nim ngopu poru nim; enim wumb konj mułngii,' pa nim.

²⁵ Yi mił peng piipin kin, enim wumb mund mong kularik mułei! Gos eim epi pei ermbii nim ek ei, nind ei, na pii gii nip moł.

²⁶ Ba sinim sikir pupun, konu mei wii salim punmun," nim.

²⁷ Kunum engki nga kapil kapli noł sip peł e le or pepin, wamin kin, konu eni beli sirim. Seng kin, noł sip e le kongun elmin wumb, en enim piinjing ni, mei konu e le mandi onmun ni piinjing.

²⁸ Puk, kan su sipin ei simb 120 mił pirim. Nga pupun su epi kindim ei simb 90 mandi mił sim.

²⁹ Mei konu e le mandi mił seng kin, sip kongun wumb en enim mund mong kulk, sip noł pimba nik, epi embin owundu elim kapil kapli epi ei, mani kindnjing. Kindik kin, prei erik, eni sikir tonu

wangli, nik er mulnjung.

³⁰⁻³¹ Sip ele kongun elmin wumb en enim andlam endi kan sipin tor bin ni piinjing. Sip wurup owundu epi si to mani kindmin yi kend tok ninjing. Nengin kin, nol kanu kembis ele kan topun bin ni enjing ba, Pol ek nipi opu elmin tep elim wu ei nipi ngum. "Sip ele kongun er andlamin wu mulenjing kin, kapli enim konj mulerngii," pa nim.

³² Yi neng kin, opu ond wumb kan ni kilip tangin kin, nol kanu kembis mani wii pum.

³³ Eni tonu omba mandi erang kin, Pol wumb ek nipi ngum. Wumb to konj kindpin, kuni endi kan si numun ni piim. "Kunum engki nga kapil kapli pepin onjpun, ba kuni endi nunenjpun. Akip wii ku molmun," pa nim.

³⁴ "Yi peng piip kin, na nind, 'Kuni nei! Neng nok kin, enim embil dinga pimba. Enim peng enjin ei endi opu punermba. Enim wumb pei konj mulngii."

³⁵ Pol ek yi nipi, "En enim kumb ele angpi kin, Gos ka piipi ngopu," bres sipi, engin topu, nopu erim.

³⁶ Yi erang kin, wumb pei noman ka peng, wumb en enim kuni nunjung ku.

³⁷ Sin ya sip ele tuk mulnjpun wumb ei, 276 pei yi mulnjpun.

³⁸ Wumb kuni nunjung kapli erang kin, kuni wiis mulum kuni ei molpu, sip

embin ermaba nik kin, ep nol ele mani si kindnjing.

Nol Sip Er Kis Mulum

³⁹ Konu eni topu erang kenjing, ba konu ei pii pol tunenjing. Molk kenjing ni, konu ka endi sepi, tuk pupu, ku kulta ka sepi erim. Ele nge kindangin kin, ka sim konu ele pepin; nga nol wer ele tonu bin ni piinjing.

⁴⁰ Epi embin owundu erim epi pei, kan kul mani kindnjing ei, kopis kilip tok kindangin kin, ep nol ele pim. Ok sip bul morung kumb ele, kan kul kilip tunjung. Kan ei pos kindangin kin, pe endi sel tonu kindangin kin, sip ele tor ok mulangin kin, sip pupu, ep nol ele pupu pim.

⁴¹ Ba sip pupu, nol ku polpu tonu opu pim konu ele pupu pim. Sip kumb ei pupu, ku pim konu ele dinga er pim. Sip bul morung ei, nol ep nol topu, to kis erim.

⁴² Opu wumb yi ni piinjing, "Kan ele pinjing wumb ei, angil nol si kinalmin ei pei to kundmun," ni piinjing.

⁴³ Ba opu elmin tep elim wu ei, "Pol paki tumbii," ni piim. Ba Pol eim opu wumb mon nipi, yi nim, "Wumb angil nol sik kanilmin wumb ei puku sik kin, angil nol sik, tor pangin," nim.

⁴⁴ Pe wu eipi sip epi kis mulum epi ei sik, nol pel ele pek puk, tor pungii nge punjung.

28

Pol Molta Konu Ele Mulum

1 Sin konu eŕe opun, tor opun, konu embe Molta, pa ninjing, piinjpin.

2 Wumb konu eŕe wumb, sin kin oŕ ka enjing. Pe konu kumb topu, sin jii neng kin, wumb ond tukuk, dup kalk, sin sik dup eŕe mundangin kin mulnjpun.

3 Pol eim ond apirip kuŕou topu si dup kelim. Pe ka wembii endi dup muŕ erang kin, tor opu, Pol angil eŕe tumbŕum.

4 Wumb konu eŕe, wumb molk kenjing ni, ka wembii ei Pol angil eŕe nop enj pim. Kanik kin, yi ninjing, "Wu ei, wumb keimi to kundum. Wu ei ep noŕ kularpi kin, ya piram moŕum. Ba wu owundu ei, kun eŕim gui ei, wu ei konj mulermba ni piinim," pa yi ninjing.

5 Ba Pol ka wembii ni erang kin, pupu dup eŕe peng kin, Pol eim oŕ endi enerim; ba eim ka muŕum.

6 Wumb yi ni kanik, mulnjung. Pol eim angil ei oupu mani opu pepi kin, kuŕmba ni kanik, mulnjung. Ba wumb kunum kinan molk, kenjing ni, Pol oŕ endi enenim, mon. Pe wumb en enim noman endi sek yi ninjing, "Wu ei gui min?"

7 Konu sim konu eŕe wu num endi, eim mei eŕe tep elim wu ei, eim embe Publiyas. Wu ei sin sipipi, eim ngii konu eŕe sipim. Pe wu ei, sin tep ka erpi, kuni ngopu, yi er se muŕang kin, kunum tekliki o pum.

8 Pe Publiyas nge arim ei ening peng muŕum. Ening

tang kin, ngenj muŕ erang kin, enj kunum muŕum. Pol wu ei muŕum konu eŕe mandi pupu, ambilpi, prei erang kin, wu ni eim ka muŕum.

9 Pol yi erang kanik kin, wumb konu eŕe wumb ening peng tang pinjing wumb ei wangin kin, Pol yi ku erang kin, wumb en enim ka mulnjung.

10 Yi eramin kin, wumb sin kin oŕ ka wii enjing. Ekii se en enim sin kin epi pei paki tok sipik, sip eŕe kindnjing.

11 Sin konu eŕe oi tekliki moŕ kindpin. Konu eŕe sip endi sin tu wum kunum ei, konu pop owundu tum kunum ei, sin sip eŕe sipim. Sip ei, Eleksandriya konu eŕe nge, kumb eŕe orung wu kangil min men taŕ muŕum ei, gos kend Sus nge er monduŕmun.

12 Sin pupun, Sairakus konu eŕe tor punjpun. Pupun kin, kunum tekliki mulnjpun.

13 Sairakus konu eŕe si kindpin kin, pupun Telim konu eŕe wang kin, nga kunum endi konu pop owundu tum. Tang kin, nga ekii se kunum taŕ pupun, Pusiylolai konu eŕe tor punjpun.

14 Konu eŕe, Gos nge tilap wumb kombur mulnjung. Wumb ei molk yi ninjing, "Sinim kin kongun endeim ya eŕe mulei!" ninjing. Yi nengin kin, sin opun kin, Rom konu eŕe punjpun.

15 Rom wumb Gos tilap eŕe tuk pu mulnjung wumb ei,

sin tor wamin ni piinjing. Pe wumb ombu, ok epi top konu eġe Apiyas epi top ngii tekliki engim konu eġe tor ok, sin andġam eġe kenjing. Pol wumb ombu kanpi kin, Gos kin ka piipi, eim noman dinga piim.

16 Sin Rom konu eġe tuk punjpun konu eġe, gapman wu kapli nipi, ngii endi Pol ngang kin, pinjing. Opu ond wu endi tep er muġum.

17 Kunum tekliki o pang kin, Pol Jura wumb num mulnjung wumb ei, wii tum. Pe wumb ok kuġou tangin kin, Pol ek yi nim, "Engnan noġ, na oġ endi erip, sinim tiġap ei to mani kindnenj, min sinim nge kupenjpjn noġ elmin oġ ei, to kindnenj mon. Ba wumb na wii kan ngii Jerusalem konu eġe kindnjing. Rom wumb kin kindnjing.

18 Rom wumb na kin kos piinjing. Piinjing, ba ek endi ni to kundnenjing; nga to kundngii pinerim. Ei kanik kin, na wak tunjung.

19 Ba Jura wumb ek ei piinenjing. Yi erangin kin, na bii andġam endi sinerim. Pe nam yi ninj, 'Wu num owundu ei, na ek ei pii kun ermba,' ninj. Ba ei na wumb tiġap ei kin, oġ kis endi ermbii ni piinenj.

20 Pe ek puġ ei minj, 'Na enim wii tamb onmun,' pa nim. Na enim kanip ei nibbii ninj. Na pii gii nip, epi ei kui er moġ, yi miġ ku, sinim Jura wumb pei epi ei minj kui er moġmun oġ ei, min na

simb eġe kan tangin peġ," pa nim.

21 Wumb ek ni Pol ngunjung, "Jura wumb endi pipe polk, ek endi yi ninenjing mon." Pe Jura wu endi opu ek nipi, "Nim kin ek ni kis erpi, ermba ei mon.

22 Pe sin sinim nim noman eġe, ek pimba miġ nenj piimin ni, onmun?" pa ninjing. "Sin piinjpin, wumb konu eġe orung pei wumb yi ninjing, 'Tiġap ei eipi eipi punmun,' " yi ninjing.

23 Kunum endi Pol paġim ngii eġe, kuġou tumun nik pendik, ok kuġou tunjung. Kupiiring nik pangin kin, eni wuġ mani pum. Eim ek ei puġe nipi, wumb ngum. Pe eim Gos sinim kanpi, er moġum miġ nipi, Moses lo ek ei nipi, Gos ermba oġ noman eġe piik niġmin wu, ek ei ngang kin, wumb Jiisas kin pii gii ninjing.

24 Wumb kombur Pol nim ek ei, pii gii ninjing. Ba wumb kombur pii gii ninenjing.

25 Wumb en enim, noman eipi eipi peng punjung; ba Pol ek endi, kumna ek dinga nipi ngum. "Gos Gui Ka ek dinga nipi, Gos ermba oġ piipi niġim wu ei, Eisiya pultum ek yi nim.

26 'Nim pukun wumb tiġap moġmun ei, kankin yi ninjii. Pe enim ei dinga piingii; ba puġe piinerngii,' pa nim. 'Pe enim epi endi dinga keningii; ba epi

endi kun enerngii, ' pa
nim.

27 'Wumb noman tuk ek ei,
pii kun enenjing. Kom ele,
ek piingii kis erim. Pe en
enim kom ele, ambil pelkip
ninjing. Yi erangin kin, en
enim ningil ele, epi endi ki-
nenjing; kom ele ek piinen-
jing, noman tuk ek pule pi-
inenjing. Pe en enim puk
puk, nga noman ak tok, na
kin onenjing mon. Wangin
kin, na en enim er ka ermbii;
ba onenjing.'

28 Pe en enim noman tuk pi-
ingii, Gos Owundu eim ek ka
eipi sinim wumb sipi, orung
simba nge erim. Gos eim ek
yi nipi kindang kin, wumb
tilap eipi ei ek piingii."

29 Pol ek ei nipi poru neng
kin, Jura wumb en enim pun-
jung. Puk kin, wumb en
enim ek opu, er monduk nin-
jing.

30 Kung ngii tał Pol eim ngii
endi top to sim konu ele, pep
molpu kin, wumb eim kin
onjung wumb ei, ol ka erpi,
ngopu mulum.

31 Pol eim Gos sinim kanpi
molum ek ei nipi, wumb
ngopu, wumb Jiisas Kraias
Owundu ei nipi, ek dinga
neng kin, wumb piinjing.
Wu endi opu, Pol ek to mani
kindmba pinerim mon!

Pol Mon Rom Wumb Polpu Kindim

*Pol Mon Polpu Rom
Wumb Konu Ele Kindim Krai
Nge Ek Se Andilmin Wumb
Nge Kongun*

¹ Na Pol, Krai Jias nge kongun wu, mon polup ngond. Gos na ek se andil wu to tonu kindpi mundum. Mondpu kin, na kindang, Gos eim nge ek ka ei nip to tor kindmbii, nipi mundum.

² Kumb ok, Gos ek keimi dinga nipi pendim mił ei, eim ek nirim mił, eim nge ek keimi nilmin wumb, Gos nge ek ka mon ei, kun keimi mendpil nik.

³ Gos kingam Jias Krai, Gos nge ek ka eim kin nirim. Gos kindang opu mei wu tel-tim ei, eim king Deipis nge kupam noł, tilap ende ele, tonu orum.

⁴ Eim Gos erang kin, noman tuk gui ol kun ka mołum ei, andan topu kin, peni ele kindim. Kindpi kin, eim Gos nge kingam dinga salim ei, Gos eim tukpu ele erpi sipi, nga tonu konj sim. Jias eim sinim nge Owundu mołum. Gos eim Jias piipi kin, noman ka sinim ngum. Ngopu kin, Krai kin eim na ek se andil wu, nipi mundum. Mundang kin, wumb tilap eipi eipi, konu orung orung wumb pei, eim kin pii gii nik, ekii sik yi erngii.

⁵ Gos na to tonu kindang ei, Jias nge noman dinga ele, na kongun ngum. Ngang kin, na eim ek nip, tor kindip kin, wumb orung orung wumb tilap pei kopur, Gos nge ek ka pii gii nik, ekii sik erngii.

⁶ Ei enim yi mił ku, enim Rom wumb, Gos to tonu kindpi mundang kin, Jias Krai nge wumb tilap ende puk mołmun.

⁷ Yi mił ku, na mon ei polup kin, enim Rom konu wumb pei ngond. Gos enim noman ka ngopu, enim to tonu kindpi mundang kin, eim nge wumb mułngii.

Nga sinim Erinjpin Gos kin, Owundu Jias Krai enim kin noman ka ngopu, nin noman emin ka ngumba.

*Wumb Ka Piik, Prei Erik
Gos Ngungii*

⁸ Kumb se, na ek yi mił nimbii end. Na enim piip kin, na Gos Krai Jias kin ka piip ngond. Nimbil erang, wumb konu orung orung pei wumb ei piik kin, enim Jias Krai kin pii gii ninjing ei piinmin.

⁹⁻¹⁰ Gos piinim ei, na nipe ek ninj ei keimi. Eim piinim, na noman tuk gui ele dinga kindip kin, eim kingam Jias nge ek ka nip, tor kindip nind. Eim piinim, na kunum kunum, enim Gos kin prei erip ngond. Na prei end ei, Gos eim noman ele, kunum endi, na enim kin ombii ei, kapli Gos piinim, na ombii.

¹¹ Nimbil erang, na enim mołmun konu ele, ombii ni piind. Na enim kin op, Gos

Gui Ka epi ka na ngum ei, enim ngumbii. Ngamb kin, enim noman tuk ele dinga peng, pii gii nik, dinga erik muhngii.

¹² Na ek puŕe yi miŕ, na pii gii ele, enim paki tumba. Nga enim pei pii gii ele ei, na paki tumba ku. Yi miŕ kunum endi, sinim ouni pii gii ei, dinga peng muŕmun.

¹³ Na engnan noŕ, enim ei pii kun erngii ei, kunum kunum na enim moŕmun konu ele, ombii nip nip enj. Ba na andŕam endi sinakim. Na yi ni piinj, enim wumb moŕmun konu ele, na kongun enj miŕ, mong tang, enim Jiisas kin pii gii ningii ku. Yi miŕ, wumb tiŕap eipi wumb kopur pii gii ninjing ei, yi miŕ ku enim yi erngii.

¹⁴ Nimbiŕ erang, na Jiisas epi endi na ngo pendim epi ei, orung kindip wumb pei paki tumbii. Wumb kopur Griik ek niŕmin wumb ni, ek eipi niŕmin wumb ku; wumb kopur noman ka wii seng, gerik piik niŕmin wumb, nga wumb kopur noman ka sinerang kin, gerik piinarik moŕmun ku. Wumb pei kin, na Gos nge ek ka ni tor kindip paki tumbii.

¹⁵ Yi miŕ peng, na noman tuk ele dinga kindip, na enim Rom konu moŕmun wumb yi ku, Gos nge ek ka, na enim kin ni tor kindip ngumbii ku.

Gos Nge Dinga Ei Eim Ek Ka

¹⁶ Yi miŕ, Gos ek ka ei na ni tor kindmbii ei, singambiŕ sinand, mon. Nimbiŕ erang,

ek ka ei, Gos nge noman dinga yi erang wumb nii endi, Jiisas kin pii gii ningii wumb ei, Gos sipi orung simba. Kumb se Jura wumb, nga wumb tiŕap eipi Griik wumb ku.

¹⁷ Yi miŕ, Gos nge ek ka ei, Gos nge oŕ kun ka eŕim oŕ ei, peni ele kindpi, sinim andan topu ngum. Ngang kin, ele nge wumb pii gii ele, tonu onum. Wang kin, nga pii gii ei, oŕ kun ka oŕ ei, tonu onum ku. Gos nge ek ka ok puŕum ek ei, yi miŕ ninim.

“Wumb nii endi Gos kin pii gii nim kin, Gos wu ei kun ka pa nipi kin, nga erang konj kunum kunum muŕmba.”

Gos Nge Popuŕ Kis Pii Gii Ninenjing Wumb Kin Ngumba

¹⁸⁻¹⁹ Yi miŕ, Gos nge noman popuŕ kis sipi, epin moŕum konu ele, mani mei peni ele, wumb pei andan tum. Tang kin, wumb oŕ kis erik, nga oŕ kun ka paŕim miŕ enarik. Nga Gos nge ek ka keimi ei to mani kindik enmin oŕ ei, Gos nge kumep kis ei, wumb tiŕap ei kin tonu omba. Nimbiŕ erang Gos oŕ kun ka ei, wumb pei andan tum ei yi miŕ; Gos nge oŕ kun ka eim peni ele kindim ei, wumb piik kanik er moŕmun.

²⁰ Kumb ok mendpiŕ, Gos epi kanim kanim pei eririm kunum ei, pepi wang kin, pe akip yi ku paŕim. Wumb pei, Gos eririm epi peni ele kindang kin, kanik piik enjing. Erik kin, Gos nge oŕ kun ka ni,

noman dinga ei piilangin kin, ba Gos kinenilangin mon. Yi mił erang, wumb pei en enim mong kis kanim kanim enjing; ba Gos kumb ele, koi enerngii mon. Erik kin, sin mong ei piinanmin, pa nin-erngii mon.

²¹ Nimbił erang, wumb pei Gos mołum ei piilmin; ba wumb ei, en enim Gos embe ambil tonu kindnenjing kin, Gos ei Gos owundu mendpił ni piinarik kin, Gos kin noman ka piik ngonalmın ku. Wumb en enim noman ele, wulu pupu kun pinerang kin, nga en enim noman tuk ele, oł kis piki topu emii er pakim.

²² Wumb en enim nilkeng sik, yi ninmin, 'Sin noman ka wii pałim,' pa ninmin: ba en enim noman ele, kun pinernang kin, wulu pang nik mołmun.

²³ Nga wumb en enim, Gos tiłang owundu ka wii sałim ei, kulermba; ba konj kunum kunum mułmba. Gos eim kin buł ngok, eim embe ambilk tonu kindnenjing mon. Ba en enim, Gos aki tok ya mani mei epi ku ni, ond ni, wu kułngii mił ni, kei mił ni, ka mił ni, wembii mił ni, epi wii ombu gos kend mił erik, ambil tonu kindik, men tok ngok enjing.

Oł Kis Kanim Kanim

²⁴ Yi mił erang, Gos wumb ei kan wiik topu en enim noman tuk noman ele, erngii enjing oł kis kanim kanim pei ei, erangin nim. Wumb ei, en enim nge ngenj ele oł

kis penj mułum oł ei, en enim kin yi enjing.

²⁵ Nimbił erang wumb ei yi mił ku, Gos nge ek ka keimi ei si kindik, nga en enim ek kend tok piik enjing? Wumb ei Gos epi erim epi ei embe ambil tonu kindnjing; ba wumb ei, Gos mendpił mołum pułwu eim buł ngok, embe ei ambil tonu kindnenjing mon. Gos Owundu eim epi kanim kanim pułwu, sinim wumb sinim Gos eim embe kunum kunum ambilpi, tonu kindmin ei keimi mendpił.

²⁶ Yi mił erang, wumb yi mił enjing, Gos wumb ei kan wiik topu en enim noman ele erngii enjing oł kis penj kanim kanim pei enjing. Erik yi mił ku, amb kopur en enim wenjing kin si kindik kin amb eipi kin oł kis penj mułum ei enjing; ba en enim oł kun pim mił enenjing mon.

²⁷ Pe nga wu kombur yi mił enjing ku, wu kopur oł kun ka mił enenjing mon. Wu kopur ei en enim nge embnjing ei si kindik, nga wu kopur eipi kin, oł kis penj mułum oł ei enjing. Wu kopur ei, en enim noman tuk ele, dup mił gur neng kin, oł kis kanim kanim pei penj mułum ei enjing. Yi mił oł kis enjing wumb ei, Gos kumbii kis owundu ngang singii.

²⁸ Nimbił erang wumb ei, Gos nge oł kun ka ei noman ele ambil gii ninarik. Nga ekii sinarik enjing wumb ei, Gos kanpi, wiik topu mułang

kin, en enim noman ele erngii enjing ol kis kanim kanim penj mulum ol ei enjing.

29-31 Wumb pei noman tuk ele, ol kis kanim kanim piki topu molum. Wumb ei ol kun enarik; wumb eipi kin ol kis erik; wumb eipi nge epi ei, noman dinga kindik simin ni piik; wumb eipi kin opu orung erik; wumb eipi epi pei salim wumb ei kin, kis piik, wumb eipi to konduk; wumb eipi kin ek mił erik; wumb eipi kin ek kend tok epi sik; nga wumb eipi kin noman tuk dinga kis piik ngok; wumb eipi kin ek kis dinga nik erik; wumb eipi kin ek pol kis tok ni ngok; Gos kin noman kis piik, opu orung erik ngok, ek dinga nik; nga wumb en enim embe ambił tonu kindik; wumb en enim noman ele sin sinim wumb ka wii pa nik; nga nipe ol kis kanim kanim pei konj ermin ni piik; wumb erinjing menjing nol ei nge ek piik kin, ekii sinenjing ku. Wumb en enim noman ka pinałim mon. En enim ol keimi ermin niłmin; ba ei kapli enałmin mon. Nga wumb en enim miyem ende wumb kin kaimb sinałmin mon. Nga wumb eipi kin noman ka piik ngonałmin mon ku.

32 Wumb pei, Gos nge lo ek dinga ei piilmin lo ek dinga ei, yi mił ninim. Wumb nii endi, ol kis yi nge enjing kin, wumb ei kolk kin, Gos kin kumep kis singii.

Ba wumb en enim, epi kis kanim kanim pei er pangin kin, nga wumb eipi ol kis yi ku erangin kin, en enim ka piinmin ei, ol kis mendpit pałim.

2

Gos Nge Kos Piimba Konu Kun Ka Mendpit Salim

¹ Yi mił erang, enim Jura wumb pei, wumb eipi kin kos erik ngok enmin ei, na enim endeim endeim kin ek nip ngond. Ni ninim ol kis en ei, koi enenjii mon. Enim piinmin, enim wumb eipi kin kos erik ngołmun. Ele nge, en enim ekii se kos singii. Nimbil erang, enim wumb eipi kin kos erik ngołmun. Nga ni ninim ol yi nge ełin ku.

² Nga sin Jura wumb piinmin ei, Gos kos owundu kun ka pałim mił ermbe. Wumb ei ol kis enmin wumb ei kin, Gos kumep kis ngumba.

³ Nga enim Jura wumb en enim wumb eipi kin, kos erik ngonmun; ba en enim ol kis yi mił enjing ku. Enim nipe ni piinmin? Enim Gos nge kos owundu ei si kindik kin, orung puk, wii mułngii min?

⁴ Pe nga enim nipe ni piinmin? Gos nge noman ka wii owundu enim ngonum ei, Gos enim kin kunum olt kinan kis kui er molum. Nga Gos enim kin kumep kis sikir ngonanim mon. Gos nge ol kun ka ei nge, enim epi ei wii mił ni piinmin min? Gos nge ol kun ka ei nge, enim epi ei wii mił ni piinmin min? Gos

nge oł kun ka ei erang kin, enim noman ei to ak tungii nge erim ei, enim piinanmin min?

⁵ Ba enim nge noman tuk ei, kom ku mił dinga palim. Peng kin, enim noman tuk ełe to ak tunenjing. Ełe nge, Gos kunum owundu kunum ełe, Gos popuł kis sipi kin, nga kos owundu kun ka er ngopu, konu peni ełe kindpi ermba ei, enim dup konu kumbii kis owundu singii.

⁶ Sik kin, yi mił wumb nii endi nipe oł enjing mił oł ei nge, Gos mok topu kumep ngumba.

⁷ Wumb kopur en enim oł kun ka minj erik punmun. Nga en enim Gos nge tiłang owundu ka wii ei, kongun dinga erik kin, kur kanik singii. Sengin kin, Gos wumb ombu nge embe ambii tonu kindmba. Nga wumb ei, noman konj kunum kunum konj mułmun ei, kur kanik kin, singii ku. Wumb ei, Gos noman konj kunum kunum ei ngumba.

⁸ Ba wumb kopur en enim ngenj ełe, noman kulk kin, Gos nge oł kun ka ei ekii sinarik kin, buł ngok enmin wumb ei kin, Gos kumep kis ngumba. Gos eim jiki pang kin, popuł kis sipi, kumep kis wumb ei kin ngumba.

⁹ Kunum ełe, wumb pei oł kis enjing ei, ngenj kumbii kis kin, oł embin tui kis ei, enim kin tonu omba. Kumb se Jura wumb, nga ekii se tiłap eipi wumb, oł kis enjing wumb ei minj, kumep kis

singii.

¹⁰ Ba wumb nii endi, oł kun ka ełmin wumb ei, Gos nge tiłang owundu ka wii ni, eim noman emin ka ei ni, nga embe owundu tonu kindiim ei, Gos wumb ombu kin ngumba. Kumb se Jura wumb tiłap, nga ekii se, torung wumb tiłap eipi ouni ngumba ku.

¹¹ Gos nge ningił ełe, wumb pei kanpi kin, su ende mił kindim.

¹² Yi mił erang, torung tiłap eipi wumb ei, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinenjing. Sinarik kin, Gos lo ek ei piinarik mulnjung wumb ei, en enim oł kis enjing wumb ei, Gos kos piipi, en enim sipi kin, dup konu ełe kindang, am pungii. Ba Jura wumb tiłap ei, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinjing. Ba wumb ombu, oł kis enjing wumb ei, Gos lo ek Moses ngurum wumb ei kin, Gos kos owundu piimba.

¹³ Yi mił erang, wumb nii endi, Gos lo ek Moses ngurum ek ei piinjing; ba ekii sinenjing wumb ei, Gos kin kun ka mołmun wumb ei ninermba mon. Ba wumb Gos lo ek Moses ngurum ek ei piik, ekii sik erngii wumb ei, Gos wumb kun ka mołmun wumb nimba.

¹⁴ Yi mił wumb tiłap eipi, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinenjing; ba en enim noman ełe, Gos lo ek Moses ngurum ek ei piik, ekii sinimin kunum ei, wumb en enim lo ek endi pinalim; ba en enim noman tuk ełe, lo ek

mił peng kin, en enim nipe oł erngii ei piłmin.

¹⁵ Yi mił wumb en enim elmin oł ei, peni ele andan tang kin, Gos lo ek wumb kongun erngii mił, en enim noman tuk ele Gos mon poł pendim. Pindang kin, wumb en enim noman tuk gui ele, yi mił ku peni ele, andan topu, keimi nipi ngołum. Nimbil erang, en enim noman tuk ele, ak mak erpi; nga kunum endi, en enim kos erpi ngołum. Nga kunum endi, en enim enjing oł ei kapli nipi ngołum ku.

¹⁶ Ei yi mił peng kin, Gos ek ka yi mił ninim. Gos kunum owundu tonu omba kunum ele, Krajs Jiisas kin kos owundu piimba. Ei epi kanim kanim wumb pei noman tuk ele, koi er palim epi ei kos piimba. Na Pol Gos ek ka ei ni tor kindind.

Jura Wumb Tilap Lo Ek Ei Kapli Paki Tumba Ni Piłmin

¹⁷ Ba enim yi mił ninmin, "Sin Jura Wumb." Nga enim lo ek ambil gii ninjing kin, ei en enim Gos kos owundu paki tumba, ni piinjing. En enim embe ambil tonu kindik kin, sin sinim Gos nge wumb mołmun, ningii.

¹⁸ Enim Gos nge noman ele piłmin. Nga enim oł kun ka mił, kapli ninjing ku. Nimbil erang Gos lo ek ele, enim piik sik, poru ninjing.

¹⁹ Nga enim yi mił ni piłmin, sin lo ek ele, sin ek keimi pułe ei, sipin poru ninjpin. Nga sin kapli ei, ningil tumbun mołum

wumb, andlam kun ka andan to sipmin. Nga en enim yi mił ni piinmin wumb ei, emii palim konu ele mołmun wumb ei, sin tilang mił, andlam andan to sipmin, ni piinmin.

²⁰ Nga enim wumb noman kun pinalim wumb kin, wumb kangii ambil kembis kin, ek mon andan tok ngołmun wumb mołmun. Enim piłmin, Gos lo ek ei ek keimi ni, noman dinga tuk palim ek ei, piłmin.

²¹ Nga enim wumb eipi, ek mon andan tok ngołmun; ba en enim kin, ek mon ei, andan tok ngołmun min? Kunum ele, enim lo ek ei ni tor kindinmin ei, enim wumb eipi nge, epi waning sinerngii pa nilmin; ba en enim, wumb eipi nge epi waning silmin min?

²² Nga enim lo ek endi yi mił nilmin. Wu eipi nge embnjing ei, enim wu eipi ngunduk enerngii, mon nilmin; ba en enim wu eipi embnjing ngundulmun! Nga enim ek kend gos ei, wumb men tołmun ei, enim noman kulermin mon, nilmin; ba enim wumb nge men ngii ek kend gos epi yi mił waning silmin min?

²³ Nga en enim embe ambil tonu kindik kin, ek yi mił nilmin. Sin Gos lo ek ei sinjpin; ba enim Gos lo ek ei ekii sinałmin mon. Ele nge, enim Gos embe to kis erik elmin!

²⁴ Nimbil erang, Gos ek ka kumb ok pułum mił yi ninim, "Enim Jura wumb Gos kin oł kis enjing oł yi nge, wumb

tilap eipi oł ei kanik kin wumb ei, Gos kin ek kis nik, ek buł ambilk, yi ełmin.

²⁵ Yi mił, enim Jura wumb Gos lo ek ei piik, ekii sinjing kin, kapli enim ngenj kopsik ełmin oł ei, pułe kun pimba. Ba enim Gos lo ek ei ekii sinenjing kin, kapli enim ngenj kopsik ełmin oł ei, pułe ei wii mił pimba.

²⁶ Yi mił, wumb tilap eipi wumb nii endi, ngenj kopsik ełmin oł ei enałmin; ba Gos lo ek ei ekii sinjing, kapli Gos wumb ei kanpi kin, yi mił enim nge Jura wumb mił, ngenj kopsik ełmin oł ei, ende mił ni piim.

²⁷ Keimi, enim Jura wumb Gos lo ek ełe, enim piik sinjing. Nga enim ngenj kopisnjing ku. Ba enim Gos lo ek ei ekii sinenjing mon. Nga wumb tilap eipi wumb ngenj kopisnenjing wumb ei, Gos lo ek ei keimi ekii sinjing kin, wumb en enim enjing oł ei, enim Jura wumb kin kos erik ngungii.

²⁸ Wumb nii endi, eim noman tuk ełe, Jura nge wumb tilap keimi mił mulerim kin, wumb ei Jura wumb mendpił mon. Nga ngenj kopsik ełmin oł ei, ngenj torung ełe epi mendpił, mon ku.

²⁹ Ba wu endi eim noman tuk ełe, Jura wu mułum kin, wu ei Jura wu mendpił mułmba. Nga ngenj kopsik ełmin oł ei, noman tuk ełe epi ei, lo ek ełe mendpił mon. Epi ei, Gos Gui Ka ełe epi mołum. Wumb endi oł yi mił erim kin, wu ei wumb ningil

ełe, wu num mulermba mon; ba Gos ningil ełe wu num mułmba.

3

Oł Kis Ei Erpi, Oł Kun Ka To Mani Kindnermba, Mon!

¹ Jura wumb erpi, wumb tilap eipi wumb ei, to mani kindinmin mił nenj? Nga nipe epi ka endi erpi, Jura wumb ngenj kopsik ełmin oł ei tonu ołum?

² Kawukeiya! Pe Jura wumb, Gos kin epi kanim kanim paki tang kin, pei sinjing. Kumna mina ei yi mił, Gos eim nge lo ek ka ei, Jura wumb ngang kin, tep ka erik mułngii nipi ngurum.

³⁻⁴ Nimbil erang, Jura wumb kopur Gos kin pii gii ninenjing. Ba en enim oł kun pinalim mił ei erik kin, Gos nge oł kun ka ei, to mani kindngii min? Ei mon mendpił. Gos endeim mendpił, ek keimi kun ka kunum kunum niłim. Ba wumb pei ek kend tok niłmin. Gos ek ka kumb ok mon poł pendrim ek ei, yi mił ninim,

“Nim Gos ek niłin ei, ek keimi kun ka pakilim. Peng kin, wumb nim kos erik ngunjung kin, kapli nim dinga angkin kin, kos kun ka erkin poru ninjii.”

⁵ Ba nipe mił sinim oł kis ełmin oł ei erang kin, Gos oł kun ka mołum ei, andan tang kenmin min? Sinim nipe ek ninim? Ek ei Gos oł kun ka enarpi kin, sinim kin kumep

kis kun pinałim mił ngumba min? Na wumb endi mił ya mei wu, noman ełe ekii sip ek yi nind.

⁶ Ei mon mendpił! Pe Gos eim kun ka mulerim kin kaplı nga eim nipe mił erpi, ya mei wumb pei kos owundu piipi, mok topu, eipi eipi kindmba?

⁷ Ba na nam ek kend top ninj kin, kaplı Gos nge ek keimi mendpił ei peni ełe tor omba. Ełe nge, Gos nge embe owundu ei, owundu mendpił tonu omba. Nimbił erang na wu oł kis eł wu? Nga nipe na kos piip kumep kis ngang simbii?

⁸ Pe sinim ek yi mił ninin? “Kaplı sinim oł kis eramin nemin kin, kaplı oł kun ka ei, tonu omba.” Kaplı oł ei sinim ermin min? Wumb kombur sin kin ek buł morung ninmin wumb yi ninmin; ba ei ek kend to ninmin. Wumb ei en enim dup konu kumbii kis ei kaplı singii. Ei oł kun ka mendpił.

Wumb Endeim Eim Kun Ka Mulalim Mon; Wumb Pei Oł Kis Elmin

⁹ Pe nga sinim nipe ni pinin? Pe sinim Jura wumb tiłap mołpun kin, wumb tiłap eipi ei to mani kindmin min? Ei mon mendpił. Nimbił erang na ek yi mił nip poru ninj. Sinim Jura wumb tiłap ni, wumb tiłap eipi ouni pei, oł kis dinga ei ambił gii nipi to mani kindang mołmun.

¹⁰⁻¹³ Gos ek ka kumb ok pultum ek ei yi mił ninin.

“Wu endi oł kun ka ełim wu endi molalim, mon

mendpił! Wu endi Gos nge oł kun ka ei, piinalim mon. Nga wu endi Gos mołum ni piipi kin, kur kinalim mon ku. Wumb pei Gos nge oł kun ka ei buł ngunjung. Ngok kin, en enim Seisen nge andlam kis ełe punjung. Wumb endeim eim oł kun ka enerim mon. Wu endeim mendpił mił mon. En enim num goltum ei, wumb kułii kui tonmun tukpu ełe, aki mił to salim. Wumb en enim gupu anmbił ełe, wumb eipi kin ek kend tok ngołmun. En enim gupu ngenj mandring ełe, wumb kin am ek kis mendpił tuk salim ei, wembii kis kum keming mił, wumb to kondulum epi ei, yi mił ełmin.

¹⁴ Wumb en enim gupu ełe, ek mił enmin ni, ek kis penj mołum ei, en enim kin piki topu mołum.

¹⁵ Wumb en enim sikir puk kin, wumb eipi to kundangin kin, miyem kui ba nge punjung.

¹⁶ Wumb en enim konu orung orung punjung konu ełe, wumb eipi to kis monduk kin, ngenj kumbii kis ngunjung.

¹⁷ Wumb en enim noman emin ka seng molk kin, pungii nge oł ei, enalmin mon.

¹⁸ Wumb en enim Gos kin mund mong kularik kin, Gos

kin pii kun enarik kin, nga Gos nge embe ambil tonu kindnalmin ku.”

¹⁹ Pe sinim yi ni piinmin. Gos lo ek ei, Jura wumb ni ngurum ei, wumb nii endi Gos lo ek ei piik kin, mandring mulk wumb ei kin nirim. Yi mił neng kin, wumb endeim kapli yi ninermba, ‘Nam wumb kun ka mendpił moł,’ ninermba mon. Ba wumb ya mani mei ele wumb ei, Gos ningił ele oł kis kun ka pinałim mił oł ei, pei enjing. Wumb ei, Gos kin kumep kis singii.

²⁰ Nimbił oł erang wumb endi eim Gos lo ek nirim mił erpi, ekii sipi kin, Gos ningił ele wu kun ka mulermba mon. Nimbił erang, Gos lo ek ele ei, sinim pei oł kis elmin oł ei, andan to tor kindnim.

*Gos Kin Pii Gii Ninjing,
Wumb Kun Ka Mołmun*

²¹ Ba pe Gos nge oł kun ka oł ei, peni ele tor wang kin, wumb pei keningii nge om. Ei nge lo ek ele kin ekii sipi onerim mon; ba andlam eipi mił om. Yi mił ku, lo mon ek ei nin, Gos nge ek mon ni, tor kindilmin wumb ei kin ouni Gos nge oł kun ka oł ei nge, ek kun ka ni tor kindilmin.

²² Gos oł kun ka ei yi mił, wumb nii endi Jiisas Kraiss kin pii gii ninjing kin, Gos wumb ei kin kun ka mołmun wumb, ni kaninim. Jiisas wumb pei eim kin pii gii ninjing wumb ei Gos ek yi mił nim. Nimbił erang wumb pei Gos ningił ele, wumb eipi eipi mił molalmin mon; wumb ei ende mił mołmun.

²³ Nimbił erang wumb pei oł kis minj erik kin, nga sinim Gos nge oł kun ka tilang owundu ei sin sinim kin kapli enermin mon. Sin sinim Gos kin mandi molalmin mon ku.

²⁴ Ba Gos wumb pei eim kaimb sipi, noman ka ngopu erim ei, wumb Gos epi ka wii ei top enenjing mon; Gos wii ngum. Ei nge Kraiss Jiisas sinim eim kin pii gii ninjpin wumb ei, Gos eim sipi, orung sim.

²⁵ Gos Jiisas Kraiss sinim kin ya mani mei ele kindim. Kindang opu kin, Jiisas eim ond peri ele kolpu, eim miyem bein topu, sinim wumb oł kis enjpin oł ei, kil ngopu, si kindmba nge om. Ele nge Kraiss kin pii gii ninjing wumb ei mendpił, kil ngopu sipi orung sim. Seng kin, eim oł kun ka sinim kin andan topu ngum. Ngang kin, kumb ok Gos eim wumb oł kis enjing ei, Gos kanpi kui erpi, wiik topu kunum olt kinan mułum. Nimbił erang Gos eim wumb ei eim kin, noman ak tungii min mon ni piipi kin, kui er mułum.

²⁶ Ba pe Gos nge oł kun ka ele ei peni ele kindpi kin, sinim mei wumb andan tum ei nge sinim piinmin. Piipin kin, Gos eim mendpił kun ka mułum. Pe nga wumb nii endi Jiisas kin pii gii ningii ei, Gos wumb ei kin, yi ku ‘Kun ka mołmun wumb’ nimba.

²⁷ Pe nga nipe epi endi pim kin kapli sin sinim embe ambil tonu kindmin? Ei epi endi mon; Gos epi endi ei ondu

ngopu poru nim. Nipe epi endi ei ondu ngum? Lo ek ele ekii sinmin ei min? Ei mon mendpi! Yi mił peng kin, wumb Jiisas kin pii gii ninjing ei, epi ei nge mendpił.

²⁸ Ba sinim yi mił ni piłmin. Wumb endi Jiisas kin pii gii ningii ele mendpił, Gos wumb ei kin, 'Kun ka mołmun' nimba. Ba wumb Jura lo ek ele mendpił, ekii sik erngii ele mon.

²⁹ Mine Gos ei, Jura wumb tiłap nge mendpił, Gos min? Gos ei, wumb tiłap eipi nge, Gos yi ku min? Ei keimi, Gos ei wumb tiłap eipi nge Gos ku.

³⁰ Yi mił keimi, Gos endeim mendpił mołum. Gos eim kaplı erang kin, Jura wumb ni, wumb tiłap eipi pei ouni, Gos kingam Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, Gos wumb ei kin, 'Kun ka mołmun wumb,' nimba.

³¹ Yi mił peng piipin kin, sinim Jiisas kin pii gii nimin oł ei, Jura lo ek ei, to mani kindmin min? Ei mon mendpi! Ba pułe eipi yi mił, sinim pii gii niłmin oł ei, Jura lo ek ei keimi nipin kin, ambıl gii nimin.

4

Gos Eiparam Oł Kun Ka Ełim Wu Nim

¹ Pe nga sinim nge kupenjpın Eiparam ok mułum wu ei, sinim mołmun mił yi mułum. Yi mił peng kin, sinim eim kin nipe ek nimin?

² Yi mił, keimi Eiparam lo ek ele ekii silim pim kin,

kaplı ele nge eim, wu kun ka tonu opu mułum ei, eim kaplı eim embe ambıl tonu kindmba. Ba Gos ningił ele, eim embe kaplı ambıl tonu kindnermba mon.

³ Yi mił, Gos ek ka ei nipe ek mił ninim? "Eiparam Gos kin pii gii nirim ele nge Gos Eiparam wu kun ka mołum," pa nirim.

⁴ Pe nga wumb nii endi kongun ermba ei, eim kumep simba kumep ei, epi ka wii endi wii sinermba mon. Ba kumep ei, eim kongun erim mił, kumep sim.

⁵ Ba wu nii endi lo ek ele kongun enerim ba wu Gos kin pii gii nirim wu ei, Gos eim wu ei oł kis erim wu ei oł kun ka elim wu nimba. Nimbıl erang wu ei, eim Gos kin pii gii nirim ele nge, Gos wu ei je kun ka nipi mundrum.

⁶⁻⁸ Yi mił ku wu endi lo ek ele ekii sinerim; ba Gos wu ei kin wu kun ka nimba. Deipis wu ei kin yi mił nirim ku. Deipis wu ei ka piyangli nirim.

Deipis yi mił nirim, "Gos wumb pei oł kis kil ngopu si kindpi pandi tum wumb ei ka piingii. Gos Owundu wu endi kin oł kis pinerim kin wu ei eim ka piyangli," nirim.

⁹ King Deipis ok nirim ek ka ei, wumb nii endi ka piingii ei, Jura wumb tiłap ngenj kopsik ełmin wumb ei kin, mendpił ngumba min? Min orung wumb tiłap eipi wumb ngenj kopsinarik

ełmin wumb ei kin, ouni ka piik singii ku min? Sinim pii kun ermin! Sinim yi nipin nipin enjpin, Eiparam Gos kin pii gii nirim ełe nge, Gos Eiparam kin kun ka elim wu nipi mundrum.

¹⁰ Kunum nenj Gos Eiparam kin wu kun ka nirim? Kunum ełe eim ngenj kopsisnerim kunum ei, min eim ngenj kopsim kunum ei min? Keimi, eim ngenj kopsisneririm kunum ei Gos Eiparam kin 'Wu kan ka' nirim.

¹¹ Eiparam ok Gos pii gii nirim. Nirim ełe nge, Gos eim kin kun ka nipi mundrum. Mundang kin, jep oł wumb keningii ni epi eim ekii se ngenj kopsim. Pe nga Eiparam sinim wumb Gos kin pii gii nik kin, ngenj kopsisnenjing wumb ei nge kupenjpın. Yi mił ku, sinim Gos kin pii gii ninjpin wumb ei, Gos sinim kun ka mołmun wumb pa nimba.

¹² Eiparam eim wumb ngenj kopsik ełmin wumb ei nge, kupenjing mił mołum ku. Ba nga wumb ngenj kopsiłmin ei nge minj mon. Eiparam eim ok Gos kin pii gii nipi kin, ekii se ngenj kopsirim. Wumb ngenj kopsik ełmin wumb ei kupenjing, Eiparam ok erim mił ei pii gii nik kin, ekii sik enjing ku.

Wumb Gos Kin Pii Gii Ninjing Ełe Nge Ok Gos Ngumbii Nirim Epi Ei Ngang Singii

¹³ Yi mił, Gos eim Eiparam kin kupam noł ok ek dinga

nipi ngumbii nirim ei, ya mani mei pei ngumbii nirim. Gos ek dinga Eiparam kin nirim ek ei, lo ek ełe tonu onerim mon! Ba Eiparam Gos kin pii gii nirim ei nge, Gos Eiparam wu kun ka nipi mundrum. Yi mił peng kin, Gos eim Eiparam kin dinga ek nirim mił yi eririm.

¹⁴ Ei yi mił, wumb pei lo ek ekii siłmin wumb ei, Gos epi dinga nirim epi ei singii kaplı, ba pii gii ei wii mił, pimba. Nga yi ku, Gos Eiparam kin ek dinga nipi pendrim ek ei, wii mił pimba ku.

¹⁵ Ei yi mił peng kin, Gos lo ek ei erang kin, Gos nge popuł kis wumb kin tonu omba. Ba lo ek endi pinelang kin, kaplı wumb endi lo ek endi to kis enim pa ninelangin mon.

¹⁶ Yi mił erang kin, puł ełe nge wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, Gos epi ngumbii nirim mił epi ei, ngumba. Ngang kin, Gos eim ek dinga nirim mił epi ei, Gos nge noman ka ngolum ełe nge mendpił, keimi tonu omba. Ełe nge mong keimi ek dinga ni pendrim ek ei, dinga peng kin, Eiparam kupam noł pei kin ekii se tonu omba. Ełe nge lo ek ekii sik ełmin wumb ei nge minj mon; ba wumb pei, Eiparam kin ekii sik kin, Gos pii gii niłmin ełe nge mendpił. Eiparam eim sinim pii gii ninjpin wumb ei nge kupenjpın mendpił mołum.

¹⁷ Yi mił, Gos ek ka ok ni

pendrim mił, yi nim. “Na nim Eiparam wumb tilap eipi eipi pei ernjing mił, enim se mundunj,” pa nirim. Ek dinga nipi pendrim ek ei, Gos ningił ele dinga palim. Peng kin, Eiparam Gos kin pii gii nirim ei, Gos wumb kulnjung wumb ei nga si kindang kin, konj molk kin tonu ongii nge Gos. Gos ek neng kin, ele ok sinerim epi ei, Gos ek piik kin, ele tonu onjung.

18 Eiparam eim wu tukui ni, kangil endi mengnermbii ni piinerim mon; ba eim Gos kin pii gii nipi, kui er mułang kin, Gos ek keimi ok nirim mił ei, tonu omba ni piirim. Yi mił, wumb andlam kanik poru ninjing ei mił, Eiparam Gos kin pii gii dinga nirim nge kui er mułang kin, Gos ek nirim mił, eim kapli ermbe. Pe Eiparam Gos kin pii gii nirim ei, Gos ek yi nirim mił, “Nim nge kupanim noł pei, yi mił tonu ongii.”

19 Nga Eiparam eim kung ngii pei 100 mił mułum ei, eim wu tukui mendpił mołpu kin, eim ngenj kulmba mił erim. Nga ambim Sera yi ku tukui mołpu kin, ngenj kulmba mił erim ku; ba Sera eim kangil endi mingnerim mon! Eiparam ele nge ni piipi kin, ba eim Gos kin pii gii dinga peng kin, wakin tunerim mon.

20 Nga Eiparam Gos ek dinga nipi, pendrim mił ni piipi kin, eim noman tał pinerang kin; eim pii gii ei ouru neng kin, wakin tunerim mon. Yi erang kin, Eiparam

eim Gos kin pii gii dinga nipi kin, eim Gos kin noman ka piipi kin, Gos embe ambil tonu kindim.

21 Nimbił erang, Eiparam eim noman dinga piirim ei, Gos ek keimi dinga nirim mił ei, kapli keimi ekii se ermbe ni piirim.

22 Yi mił erang kin, Gos Eiparam kin ek yi nirim, “Nim wu kun ka mołun.” Ele nge Eiparam Gos kin pii gii dinga nirim.

23-24 Ba ek ei, Gos nge ek ka ele Eiparam kin ni piirim. “Eim wu kun ka mołum,” ni piirim. Ba Gos ek ka ei Eiparam kin mendpił ninanim mon. Ba Gos ek ka ei sinim kin ouni ninim. Sinim nge pii gii ei, Gos eim Jiisas sinim nge Owundu tukpu ele, nga konj tonu sim. Ele nge Gos ni piipi kin, sinim wumb kun ka elmin wumb ni piirim ku.

25 Yi piipi kin, Gos Jiisas sinim kin, ya mani mei ele kindang opu kin, ond peri ele kołpu kin, nga eim miyem sinim oł kis enjpin ei kil ngum. Gos nga Jiisas sipi tonu seng kin, nga konj mołum. Yi mił erang kin, Gos sinim pii gii ninjpin wumb eim ningił ele ‘Kun ka mołmun,’ wumb nimba.

5

Sinim Pii Gii Wumb Gos Kin Kun Ka Mołmun Wumb Nimba

1 Pe yi mił erang, sinim Gos kin pii gii ninjpin ele nge, Gos sinim kin kun ka mołmun, ninim. Yi mił erang, pe

sinim Gos kin noman emin peng molamin kin, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss eim oł ei nge erang kin, sinim pii gii wumb kin tonu om.

² Kraiss Jiisas eim endeim mendpił, andlam ele aki tang kin, sinim kapli Gos kin eim noman ka ngolum ele, tuk bin konu ele, sinim pe molmun. Pe nga sinim ka pipin, Gos ngopun kin, kui er molamin kin, Gos nge tıang owundu ka wii ei, eim kin ouni simin ni piipin kin, kui er molmun.

³ Pe nga, sinim epi ei minj, ka piinerman mon. Ba sinim oł embin tui kanim kanim sinim kin tonu omba ei kin, ka piimin ku. Nimbił erang, sinim piinmin, sinim oł embin tui ei erpi kin, sinim noman dinga ngang kin, sinim kapli angpin, dinga kindpin, er molmun.

⁴ Nga sinim noman dinga peng mulamin kin, kapli sinim wumb oł embin tui tonu wang kin, dinga angk molmun oł ei mił, mulmun. Molpun kin, sinim oł dinga angk mulmun, oł ei nge pim kin, kapli sinim Gos ngumbii nirim mił, epi ei simin ni piipin kin, kui er mulmun.

⁵ Nga sinim Gos kin pii gii nipin kin, kui er molmun ei nge, sinim singambił pinnermin. Nimbił erang, Gos eim noman ka wii ngang kin, sinim kin noman ele kindang ei, piki tum. Tang kin, Gos eim nge Gui Ka ei sinim paki topu kin, wii ngum.

⁶ Kunum ele, sinim dinga pinnerim kunum ei, kun

mendpił, Gos Kraiss kin, Kraiss ya mani mei ele opu, ond peri ele kolpu, eim sinim mei wumb pei Gos buł ngopun kin, oł kis enjpin wumb ei, Gos sipi orung sim.

⁷ Na yi ni piind. Wu endi molpu, wu kun ka endi kin kolpu kin, paki tumbii ni, noman to piinim; ba eim kapli enermba mon! Yi peng kin, wu wumb endeim endeim ni molk, en enim nge noman dinga kindik kin, kapli erang, wu ka endi kin kolk kin, paki tungii.

⁸ Ba Gos eim noman ka wii ei, sinim kin andan topu ngum. Ngang kin, kunum ei sinim oł kis piram er mulamin kin, Kraiss opu, eim ond peri ele kolpu kin, sinim oł kis enjpin ei, kil ngopu si kindim.

⁹ Yi mił erang kin, pe Kraiss kolpu kin, eim miyem sinim oł kis enjpin ei, kil ngum. Ngang kin, pe Gos sinim kun ka molmun ninim. Yi mił, sinim piinmin ei Kraiss sinim paki tang kin, Gos popuł kis ni, kumep kis ei, sinim kin tonu onermba, mon!

¹⁰ Yi mił, sinim ok Gos kin opu orung wumb mił mulnjpun kin, kunum ele, Kraiss kolpu kin, sinim oł kis enjpin ei, kil ngum. Ele nge, Kraiss eim sinim Gos kin sipi, nga orung seng kin, pe sinim Gos kin noman ende sepin molmun. Kraiss nga angpi, tonu opu kin, konj molum. Ele nge, sinim yi mił ku, eim noman konj ngang kin, sinim eim kin ouni konj mulmun.

Muġamin kin, Gos eim kos owundu ei, sinim kin tonu onermba mon.

¹¹ Ei yi miġ mendpiġ, mon! Ba, sinim nge Owundu Jiisas Kraiis eim erang kin, sinim Gos kin nga orung sim. Eġe nge, sinim Gos kin noman ka pii ngonmun.

Andam Kuġum Ba Kraiis Konj Moġum

¹² Yi miġ erang, wu endeim Andam oġ kis erim eġe nge, oġ kis mani mei eġe tonu om. Wang kin, oġ kis oġ ei, wumb pei kuġngii oġ ei, pepi kin, tonu om. Wang kin, oġ kis oġ ei, wumb pei kuġngii oġ ei, pepi kin, om. Yi miġ erang kin, wumb pei oġ kis enmin eġe nge, wumb pei koltmun.

¹³ Yi miġ, oġ kis enjing oġ ei, ya mani mei eġe ok pim. Nga ekii se, Gos lo ek Moses ngurum. Ngang kin kapġi, ba Gos lo ek muleġang kin, wu endi moġpu, wu endi kin, nim oġ kis yi en, pa ninġang.

¹⁴ Ba Andam muġum kunum ei pupu, Moses kunum eġe, wumb pei mulnjung ei, kolk minj punjung. Wumb eipi pei, Andam oġ kis erim oġ ende miġ, enenjing; ba wumb ei pei oġ kis eipi miġ erik kin, kulnjung ku.

Nga wu Andam eim jep epi endi Kraiis ekii se omba, yi miġ muġum.

¹⁵ Ba Gos epi ka wii ei, wumb pei wii ngopu epi ei kin, Andam oġ kis erim ei kin, epi ende miġ mon. Ei keimi, wumb pei wu endeim Andam oġ kis erim eġe nge wumb pei kulnjung; ba Gos

noman ka, wumb pei wii ngum ei, owundu mendpiġ. Gos eim noman ka ngopu ni, epi ka wii eġe nge, wumb pei wii ngurum ei, Kraiis Jiisas kin tonu opu kin, wumb pei paki tum.

¹⁶ Gos epi ka wii wumb pei wii ngum epi ei kin, wu endeim Andam oġ kis erim ei kin, epi ende miġ mon. Yi miġ, wu Andam endeim kin oġ kis ei tonu wang kin, wu Andam Gos kos owundu piimba kunum ei, wu ei am ba. Nga yi miġ, wumb pei oġ kis enjing ku; ba Gos epi ka wii, wumb pei kin wii ngang kin, Gos wumb ei kin, kun ka moġmun, nimba.

¹⁷ Ei keimi, wu endeim Andam eim oġ kis erim. Eġe nge, wumb koltmun oġ dinga ei wumb pei tonu wang kin eġe nge, wumb pei to mani kindnim. Kapġi yi miġ ku nga, wu endeim Jiisas Kraiis kin, wumb pei Gos nge noman ka ngoġum ni, epi ka wii ei wii ngoġum epi eġe nge, Gos sinim wumb kun ka nilim eġe nge, sinim wumb king miġ, tep er muġmba.

¹⁸ Yi miġ erang kin, wu endeim Andam oġ kis erim eġe nge, kumep kis wumb pei sik kin, kuġngii. Yi miġ ku, wu endeim Kraiis eim oġ kun ka erim eġe nge, wumb pei oġ kis enjing, eim kil ngopu, si kindpi kin, noman konj ngurum. Ngang kin, wumb sik kunum kunum konj muġngii.

¹⁹ Yi erang, Andam Gos ek ekii sinerim eġe nge, wumb pei kin oġ kis oġ ei tonu om. Yi miġ ku, Kraiis Gos ek ekii

sirim eŕe nge, wumb pei Gos kin wumb kun ka moŕmun, nimba.

²⁰ Pe nga, Gos lo ek wumb ngurum ei erang kin, wumb en enim oŕ kis erik miŕ ei, owundu mendpiŕ tonu om. Ba Gos nge noman ka ngopu ei, wumb oŕ kis enjing oŕ ei, to mani kindim. Kindang kin, Gos nge noman ka ngopu elim oŕ ei, owundu mendpiŕ tonu opu pim.

²¹ Yi miŕ peng kin, wumb oŕ kis eŕmin oŕ ei, dinga kis peng kin, wumb koltmun oŕ ei kin tep er moŕum. Ei yi miŕ ku, pe Gos noman ka ngopu erang kin, sinim Gos kin oŕ kun ka er moŕmun. Moŕamin kin, sinim Owundu Jiisas Kraiŕ kin, sinim noman konj kunum kunum muŕmun nge nipi ngurum. Ngang kin, Gos nge noman ka ngopu ei, dinga owundu tonu opu kin, tep er muŕmba.

6

Oŕ Kis Eŕmin Oŕ Ei, Sinim Kulnjpun Ba Sinim Kraiŕ Kin Konj Mendpiŕ Moŕmun

¹ Sinim nga nipe ek nimin? Sinim oŕ kis minj er moŕ pamin kin, Gos noman ka wii ei, tonu owundu mendpiŕ omba. Sinim ek yi miŕ nimin min?

² Ei mon mendpiŕ! Sinim oŕ kis eŕmin oŕ ei, sinim kulnjpun. Ei nge, sinim nibiŕ erpin kin, nga oŕ kis er moŕpun bin?

³ Sinim Kraiŕ Jiisas kin dambiltpin ende pupun, noŕ pinjpin kin, kunum ei, sinim

Kraiŕ kin ouni koŕpun kin, eim kin ende noŕ pinjpin. Enim ei piinanmin min?

⁴ Sinim noŕ pepin ngunjpun kin, ei puŕe yi miŕ, sinim Kraiŕ kin dambiltpin ende pupun, kulnjpun. Pe nga, Gos eim Kraiŕ kin, sinim ouni tukpu tum. Tang kin, Kraiŕ koŕpu, nga Arim Gos eim dinga wii eim sipi, angpi tonu opu, nga konj moŕum. Muŕang kin, sinim yi miŕ ku, nga sinim angpin tonu opun, nga noman konj sipin, er endmin ku.

⁵ Yi miŕ, sinim Kraiŕ kin dambiltpin ende pupun, eim kuŕum miŕ, sinim yi miŕ ku, kuŕmun. Keimi, yi miŕ ku, nga sinim eim kin ende pupun kin, eim konj tonu om. Sinim yi miŕ ku, konj tonu opun muŕmun.

⁶ Yi miŕ erang, sinim piinmin ei, sinim ngenj noman ok nge ei, Kraiŕ kin ouni, ond peri eŕe nil to pendinjpun. Yi miŕ erang, sinim ngenj eŕe oŕ kis eŕmin oŕ ei nge, dinga sinim kin ambiŕ gii ni muŕum ei, si kindpi kin, poru nimba. Yi miŕ erang, oŕ kis eŕmin oŕ ei, sinim kin, nga ambiŕ gii ni, tep enermba mon.

⁷ Nimbil erang, wumb endi koŕpu poru nim ei, nga oŕ kis dinga eŕe, wu ei ambiŕ gii nga ninermba, mon!

⁸ Ba sinim Kraiŕ kin ouni kulnjpun kin, kapli nga sinim pii gii nipin, Kraiŕ kin ouni nga, konj kunum kunum muŕmun.

⁹ Nimbil erang, sinim yi ni piimin ei, Kraiŕ koŕpu, nga

angpi tonu opu kin, konj moʔum. Moʔpu kin, nga kulermba mon. Wumb koltmun oʔ dinga ei, nga Kraiss kin to mani kindpi kin, tep mulermba, mon!

¹⁰ Yi miʔ, Jiisas kuʔum oʔ eʔe nge, yi miʔ Jiisas wumb oʔ kis eʔmin oʔ ei nge, dinga to mani kindpi kin, kunum endeim minj koʔpu, poru nim. Ba pe akip, Jiisas eim noman konj moʔum eʔe nge, kunum kunum Gos embe ambil tonu kindpi, moʔum.

¹¹ Yi miʔ ku, enim komb se piingii ei, en enim oʔ kis eʔmin oʔ eʔe kin, koʔpun moʔmun. Pe oʔ kis dinga ei, enim kin nga ambil gii ninanim, mon! Ba akip, enim Kraiss Jiisas kin dambiltik ende puk kin, Gos embe ambil tonu kindpin kin, konj kunum kunum moʔmun.

¹² Pe nga, oʔ kis eʔmin oʔ ei, enim kan wiik tangin kin, enim ngenj eʔe, ambil gii nipi, nga tep enermba, mon! Yi miʔ peng kin, enim ok nge ngenj noman eʔe oʔ ei, nga ekii sinerngii, mon!

¹³ Nga enim nga simb angil nin, epi ei, nga wak tangin pupu kin, oʔ kis nge oʔ ei, ekii sik kin, kapli oʔ kis nga enerngii, mon. Ba enim nge noman, kin simb angil ni, epi pei, Gos kin ngungii. Yi miʔ, wumb endi Kraiss kin koʔpu kin, nga tonu konj moʔpu kin, noman konj simba. Seng kin, nga sinim nge simb angil ni, epi pei Gos ngumun eʔe nge, Gos nge oʔ kun ka oʔ ei, erik kin, molk pungii.

¹⁴ Pe yi miʔ, oʔ kis eʔmin oʔ ei, nga enim kin dinga kindpi kin, tep nga enermba mon. Nimbil erang, pe enim lo ek eʔe nge kos owundu ngopu ei, mandring mulalmin mon; ba enim Gos nge noman ka ngoʔum eʔe nge, mandring molk pungii.

Wumb Oʔ Kun Ka Kongun Wii Eʔmin

¹⁵ Yi miʔ, pe sinim nibil oʔ ermin? Sinim lo ek eʔe nge, kos owundu ngopu ei, mandring pupun mulenjpun kin, sinim kin nga tep enerim mon; ba Gos noman ka ngoʔum ei, sinim mandring pupun mulnjpun kin, kapli sinim oʔ kis nga ermin? Ei mon mendpi!

¹⁶ Ei keimi, enim ei pinanmin min? En enim nge ngenj nin, epi wu eipi kin, ek ekii sik erik kin, wu ei, en enim tep er muʔang kin, kapli wu ei kin, enim kongun wii wumb miʔ muʔngii. Ei yi miʔ ku, enim oʔ kis eʔmin oʔ ei kin, kongun wii wumb miʔ muʔngii. Mol k kin, enim kuʔngii oʔ ei singii ku. Min mon pim kin, enim Gos nge oʔ ekii sik kin, Gos eim kin kongun wii wumb miʔ, kun ka er muʔngii.

¹⁷ Ba Gos kin noman ka piik ngungii. Ok enim oʔ kis eʔe kin, kongun wii er mulnjung. Ba akip Gos eim enim sipi orung seng kin, eim kin mandring moʔmun. Moʔangin kin, enim noman tuk eʔe Gos ek keimi kun ka ekii sik kin, puk er moʔmun.

Ele nge, enim Gos kin ka piik nunggii.

¹⁸ Pe Gos enim ol kis elmin ol ei nge, kan ngo pendnjing ei, si tor seng kin, enim wii molk kin, Gos nge ol kun ka elmin ol ei nge, kongun wii er molk pungii.

¹⁹ Na enim dinga sinałmin mei wumb kin, ek yi mił nind. Nimbił erang, enim dinga sinałmin mei wumb noman ele, ekii sip nind. Ei yi mił, ok enim nge ngenj orung nin, epi sipik, noman ok nge ol penj ol ei, kongun wumb wii mił muljung kin, enim ol kis penj pei pei enjing. Yi mił erang kin, pe enim ngenj orung nin, epi pei ei sipik, ol kun ka ol ele kin, kongun wii wumb mił ngok erngii. Erik kin, enim Gos nge ol kun ka ol konj mendpił, tonu wang kin, mułngii.

²⁰ Yi mił, ok kunum ei, enim ol kis elmin ol ei, kongun wii erik muljung. Kunum ei, enim ol kun ka ol ei, kan ngunerim, mon; ba enim ol ei kin, wii mił muljung.

²¹ Ba kunum endi, enim ol kis elmin ol ei, nipe epi ka endi siłmin ei nge, akip enim singambił sinmin? Pe enim ol kis enmin ol ei nge, kumep ei enim kułngii.

²² Ba pe, Gos enim ol kis nge, kan ngii mił muljung ei tor sim. Sipi kin, sinim Gos eim nge kongun wii wumb mił mundum. Ele nge, epi pułe yi mił tonu onum. Wang kin, enim ol kun ka er

molk kin, nga ekii se noman konj singii ei, kunum kunum molk pungii.

²³ Yi mił, ol kis elmin ol ei nge, kumep ei kułngii. Ba Gos eim nge epi ka wii ei, sinim wii ngum epi ei, noman konj kunum kunum mułmba. Noman konj ei, Kraiis Jiisas sinim nge Owundu kin tonu om.

7

Wu Amb Siłmin Ek Ekin Endi

¹ Engnan noł, na ek ei nip enim ngond ei, enim lo ek ele piłmin wumb kin nind. Kunum ele, wu endi konj mułmba kunum ele minj, wu ei lo ek ele mandring mołpu kin, tep er mułmba. Enim ei piinanmin nimin?

² Kapłi yi mił, amb endi wu pang, wam konj mułum kin, kapłi lo ek ei, amb kin wam dambiltpi ende kindnim. Ba wam kułum kin, kapłi lo ek ei ok se ende kindim lo ek ei, nga wu amb tał ei, se ende kindnanim mon.

³ Yi mił, pe amb endi eim wam konj mułang kin, eim wam mani kind si kindpi pupu kin, wu eipi endi pum kin, amb ei eim ol kis erpi kin, wam kin kun ka mułalim mon. Ba amb eim wam kułang kin amb ei, lo ek ei, eim ambił gii ninermba mon. Eim wii mułmba. Mołpu kin, amb ei, eim nga wu endi eipi pum kin, eim ol kis enermba mon.

⁴ Yi mił ku, engnan noł, enim Kraiis kin dambilitik ende punjung. Kunum ele,

enim lo ek eġe kulnjung. Kulangan kin, lo ek eġe, enim nga ambil gii ninerim mon. Ei yi miġ, enim wu eipi kin puk moġmun. Enim wenjing miġ Kraisi eim tukpu eġe, tonu angpi opu kin, nga konj moġum. Moġang kin, sinim Gos eim nge oġkun ka oġei, er moġamin kin, mong miġ topu erang kin muġmba.

⁵ Yi miġ ku, ok kunum eġe, sinim noman ngenj ok nge oġkis eġe, tonu wang kin, ekii sipin er mulnjpun. Nga kunum eġe, lo ek eġe erang kin, sinim oġkis nga pei tonu wang kin, er mulnjpun. Eġe nge, sinim ngenj eġe, kongun er pang kin, sinim kulmun oġei mong miġ topu, ei sinim kin tonu om.

⁶ Ba akip, sinim kulamin kin, lo ek ei, sinim nga ambil gii ninanim, mon! Sinim wii miġ moġmun. Nimbil erang, sinim ok kunum endi ei, lo ek dinga ei, sinim kan ngo pendim. Ba pe, sinim kongun enmin ei, sin noman tuk konj eġe nge enmin. Eġe nge, sinim lo ek mon ok nge eġe, ekii sinanmin mon. Ba pe, sinim Gos Gui Ka nge oġkonj ei, sinim andan tang kin ekii sinmin.

Jura Lo Ek Kin OġKis Eġmin Ek Kin

⁷ Pe nga, sinim nipe ek endi nimin? Jura lo ek ei, oġkis nimin min? Ei mon mendpiġ! Ba lo ek ei, na oġkis oġandan tunenelang kin, na kapli piinenelamb. Ei yi miġ, lo ek yi ninim, "Nim wu eipi nge epi ei, bun bun kulenjii

mon." Yi miġ ku, lo ek eġe, na kin yi ninerim kin, kapli na kan bun bun sinmin ei, sinenelamb.

⁸ Ba oġkis ei, lo ek eġe kin andlam ei, tonu om. Wang kin, bun bun kulmun oġkanim kanim ei, na noman tuk eġe, tonu opu er moġum. Ba lo ek eġe, pinenelang kin, kapli oġkis ei, koltmun oġyi miġ pilang.

⁹ Yi miġ, ok na Jura lo ek ei, na kin pinerim kunum eġe, na konj muls. Ba ekii se, Jura lo ek na kin tonu wang kunum ei, oġkis eġmin oġei, nga angpi tonu opu, konj muġum. Moġpu kin, na noman tuk eġe topu kundang kuls miġ enim.

¹⁰ Nga Jura lo ek eġe nge, wumb noman konj ngumba miġ enim; ba na konj miġ lo ek ei, na kos erpi ngopu kin, to kundmba miġ enim.

¹¹ Nimbil erang, oġkis eġmin oġei, lo ek eġe kin, andlam kan sim. Sipi kin, Jura lo ek ei kongun erpi, na kin kend topu ngum. Ngang kin, Jura lo ek yi miġ erpi kin, na kos owundu ngopu ei, na to kundmba nge miġ enim.

¹² Yi miġ erang kin, Gos lo ek Jura ngum ei, kun ka moġum. Nga Gos ek dinga pei ei, kun ka ni, kun ni, ka wii moġum ku.

¹³ Ei nipe miġ palim? Pe lo ek ka wii ei, na topu kundang kin, na kuls min? Ei mon! Oġkis eġmin oġei, na to kundang, na kuls. Yi miġ erang, oġkis eġmin oġei, peni eġe tonu om. Oġkis ei, oġkis mendpiġ! Ei lo ek ka wii ei sipi, kongun erpi

kindang kin, oł kis koltmun oł ei, tonu om. Wang kin, lo ek ei, na oł kis pułe ei, andan topu ngum ei, oł kis mendpił.

Oł Kis Ełmin Oł Ei, Wumb Noman Tuk Ełe Kan Ngonum

¹⁴ Sinim piinmin, Jura lo ek ełe, Gos Gui Ka nge epi palim. Ba na nam ngenj ei, mei wumb ngenj palim. Peng oł kis ei, na ambił gii nipi, kan ngopu, tep er mołang kin, na eim nge kongun erip moł.

¹⁵ Keimi, na end epi ei, pułe ei piinand. Yi mił, na epi endi noman ngop ermbii ni piind epi ei, na enand mon. Ba epi, na noman ngonand epi ei, na kunum kunum end.

¹⁶ Pe nga, na epi endi en-ermbii ni piinj epi ei, na end; kaplı na oł ei nge, na yi nił, 'Lo ek ei kun ka palim,' nił.

¹⁷ Yi mił erang, pe oł ombu kun ka pinałim oł ombu, nam enenj, mon; ba oł kis ełmin oł ei, na kin tuk mołpu enim.

¹⁸ Yi mił, na yi ni piind oł kun ka ełmin oł ei, na nge noman ngenj ok nge ełe, tuk mulałim mon. Ba na noman ełe piind epi oł kun ka ei, na ermbii ni piind; ba na ermbii, kaplı enanim mon.

¹⁹ Yi mił, na epi oł kun ka ermbii ni piind oł ei, na enand. Yi mił enarip kin, na epi oł kis enermbii ni piind oł ei, na end.

²⁰ Yi mił, na kunum kunum epi endi enermbii ni piind epi ei, enj kin kaplı ei na nam enand mon. Ba yi mił, oł kis ełmin oł ei, na noman tuk ełe mołpu enim.

²¹ Yi mił erang, na kenj ei, lo mił epi oł ei, kongun yi mił erim. Kunum endi, na epi nipe kun ka ermbii ni piind ei, oł kis ełmin oł ei, mendpił mołpu kin, na kin mandi mołpu, ambił gii neng kin, na ermbii mił nenj? Ei kaplı enanim mon.

²² Yi mił, na nam noman tuk ełe, Gos lo ek ei ekii sip, ermbii ni, noman ełe ka pi-ind.

²³ Ba pe, na kand ei, lo ek eipi endi na ngenj tuk ełe, aninga kopur palim. Lo ei, na noman tuk ełe, ok pim lo ei kin, nga Gos nge lo ek konj, na ekii sip piinj lo ek ei kin, opu orung orung enmbił. Pe lo ek oł kis ełmin oł ei, na kan ngopu, ambił gii nipi, dinga erim. Nimbił erang, oł kis ełmin oł ei, na ngenj tuk ełe aninga kopur piraam kongun er palim.

²⁴ Keimi, na wu noman embin kis palim wu moł. Wumb nii endi, na nge ngenj kułmba ngenj ei, si kindmba?

²⁵ Pe na Gos kin, sinim Owundu Jiisas Kraiss, na oł kis ełmin oł ei, si kindang, wii mołup kin, noman ka wii piip ngond. Ei nam oł yi mił pałiłim. Peng kin, nam Gos lo ek ei mendpił, na noman tuk ełe, ekii sip kin moł; ba na nge ngenj ok nge ełe, lo ek oł kis ełmin oł ei, ekii sip kin, kongun er mołum.

8

Gos Gui Ka Noman Konj Ka Ngołum

¹ Yi mił erang, pe wumb nii endi Krai Jias kin dambiltipi ende kindim wumb ei kin, Gos kos owundu piipi, mok topu, oł kis nge kumep kis ei, Gos ngunermba, mon!

² Nimbił erang, Gos Gui Ka nge lo ek kongun erpi, na noman konj ka ngołum. Ngum kunum ei, na Krai Jias kin dambiltipi ende kindpi kin, na lo oł kis elmin oł ei nin, koltmun oł ei nin, na sipi kin, wii kindang moł.

³ Yi mił, sinim ngenj noman ok nge ei kin, lo ek ele nge dinga enenelang, Gos eim oł yi mił erim. Erang kin, lo epi ei, lo ek kun kapli enenelang, ba Gos ei eim yi erim. Erpi kin, ele nge oł kis si kindim. Si kindpi kin, Gos eim nge kingam Jias kindang, mei mani opu, sinim mei wumb talpi erang kin, oł kis elmin wumb mił mułum. Mołpu kin, Krai nge ele Gos sinim oł kis elmin oł kumep ei, kołpu kin, sipi orung sim.

⁴ Gos yi mił erang kin, ele nge lo ek ei, oł kun ka mił tonu opu pimba. Nimbił erang, pe sinim nge ngenj noman ok nge oł ei, sinim andnanmin mon. Ba pe sinim Gos Gui Ka kin dambiltipin ende pupun kin, ouni andinmin.

⁵ Yi mił, pe wumb nii endi, eim ngenj ok nge ele oł kis endmba ei, eim noman ele ei, ngenj ok nge kin, minj piipi endmba. Ba wumb nii endi Gos Gui Ka noman ele, ekii sipi, oł kun ka ermba wumb ei, en enim noman ele, Gos

Gui Ka ek nimba mił ekii sik, piik kin, andik mułngii.

⁶ Pe wu endi ngenj ok nge ele oł kis elmin oł ei, eim noman tuk ele pim kin, wu ei kułmba. Ba nga wu endi, eim Gos Gui Ka nge oł ei ambił gii nipi mułum kin, kapli wu ei, noman konj sipi kin, noman emin peng mułmba.

⁷ Ei yi mił, wu nii endi, eim ngenj ok nge noman ele ekii sipi mułum kin, wu ei Gos kin opu orung erpi mołum. Nimbił erang, wu ei eim Gos lo ek ei mandring molahilim mon. Ei yi mił, kapli enermba mon.

⁸ Wumb nii endi eim ngenj ok nge elmin oł ei erpi, mułum kin, wumb ei Gos eim noman ele kun ka erngii mił, ei kapli enerngii mon.

⁹ Ba akip, enim ngenj ok nge ei, ekii sik enanmin mon. Ba pe enim Gos Gui Ka nge oł ele, ekii sik, er mołmun. Mułangin kin, keimi Gos Gui Ka enim noman tuk ele mułmba. Ba pe wumb nii endi, Krai nge Gui Ka eim noman tuk ele mulerim kin, wumb ei Krai nge wumb tilap ende mił mon.

¹⁰ Ba Krai enim noman tuk ele mołpu nim kin, enim noman tuk ele gui konj mułmba. Nimbił erang, enim Gos nge ningił ele, wumb kun ka mołmun. Yi mił ku, enim ngenj ok nge ele, oł kis elmin oł ei, enim kin erang, kuljung. Nimbił erang, oł kis elmin oł ei, enim kin ngenj ok nge ele palim.

¹¹ Pe yi mił, Gos ei eim

Jiisas kolpu pim ei eim sipi kindang kin, nga angpi konj mołum. Nga Gos nge Gui Ka ei enim noman tuk ele mułmba ei, kapli eim Jiisas Kraiss kolpu konu sipi kin, nga konj kindang mołum. Ei eim, enim nge ngenj ele noman konj ei, yi mił ku, enim ngumba. Ngang kin, eim Gui Ka je erang enim noman tuk ele mołum.

Gos Gui Ka Erang Sinim Gos Nge Kingam Noł Mołmun

12-13 Yi mił erang kin, engnan noł, enim ngenj ok nge ele nge kumep endi ngok, orung kindngii ei, endi sinakim mon. Ba enim ngenj ok nge oł ei kin, ekii sik, er endingjing kin, kapli enim kułngii. Ba enim Gos nge Gui Ka nge dinga ei sik kin, enim ngenj ok nge oł ei, to mani kindngii. Kindik kin, kapli enim noman konj sik, kunum kunum mułngii.

14 Wumb nii endi, Gos Gui Ka nimba mił ekii sipi, endim kin, wumb ei Gos nge kingam noł mendpił mułngii.

15 Keimi yi mił, enim gui endi enim sinjing ei, er kan mił ngang kin, enim kin ngum ei, enim sipi kindang, eim kin kongun wii enmin. Enmin kongun ei, enim mund mong kulerngii, mon! Ba enim Gos Gui Ka ei enim sinjing ei erang kin, enim Gos nge kingam noł mułngii. Molk kin, Gos Gui Ka nge dinga ei enim kin peng, Gos kin prei erik ngok kin, enim eim kin yi niłmin. "Arnan na nge Arnan," pa niłmin.

16 Gos Nge Gui Ka eim sinim kin noman tuk gui ei dambiltpi ende pupu paki topu kin, eim ek dinga nipi yi nim. "Enim Gos nge kingam noł mołmun," pa nim.

17 Pe sinim Gos nge kingam noł mulnjpun kin, kapli sinim Erinjpin Gos nge epi, ek keimi dinga nipi, ngumbii nirim mił epi ei, simin ku. Keimi, sinim Gos eim epi ka wii pei simin. Sipin kin, Kraiss ngum epi ei simin. Kraiss kin ouni simin. Ba nga sinim Kraiss eim nge ngenj kumbii sim mił yi ku sinim simin. Sipin kin, sinim eim kin ouni ekii se eim nge tiłang ka wii owundu ei simin ku.

Ekii Se Sinim Gos Nge Tiłang Owundu Simin

18 Na keimi ni piind, sinim ngenj kumbii sinmin ei, epi wii mił. Ba Gos nge tiłang owundu ka wii ei, Kraiss kin ngum epi ei mił, sinim yi ku simin. Ele nge, tiłang ka wii ei, ekii se Gos sinim kin andan tumba.

19 Yi mił, Gos epi kanim kanim ya mani mei ele ok eririm epi ei, akip kui er mołmun. Mułamin kin, Gos kunum owundu tonu omba kunum ei, eim kingam noł andan tang, peni ele wang kin, enim kanik piik, erik mułngii.

20 Yi mił, Gos ya mani mei ele epi kanim kanim ok eririm epi ei, ekii se kis mołpu kin, epi wii kun mił pinerim mon. Ele nge, en enim nge noman ele yi

mił enerik mon. Ba Gos eim nge noman ele yi piipi eririm. Erpi kin, Gos eim kos owundu piipi, eim kin mandring kindpi mułang kin, ekii se oł tonu omba ei nge, kui erik mołmun.

²¹ Nimbił erang, Gos eim epi kanim kanim pei eririm epi ei, ambił gii nipi mołum epi ei, to kis erpi mołum konu ei, to tor seng kin, wii mołmun. Mułangin kin, Gos nge eririm epi pei ei, wii kun ka molk kin, nga Gos nge kingam noł nge tiłang ka wii ouni sik er mułngii.

²² Sinim yi ni piinmin, Gos ya mei ele epi kanim kanim pei eririm epi ombu, ngenj kumbii sik, ke nik, tor kindinmin ei mił, amb kangil buł tang mengingii enmin yi mił pepi wang kin, akip yi mił ku palim.

²³ Ba ya mani mei ele epi kanim kanim pei, Gos eririm epi ei mendpił mon. Ba yi ku, sinim Gos Gui Ka ei, sinim noman tuk ele, kuni mong kumna mił aka pin sinjpin. Pe sinim yi ku, ngenj kumbii sipin, ke nipin, Gos eim kin sinim kui erpin mułamin kin, Gos kunum ei sinim eim kingam noł mił erpi kindang kin, kui er mołmun. Kunum ele Gos sinim ngenj noman tuk pei erpi kindang kin, sinim sipi orung simba.

²⁴ Gos sinim sipi orung sim ele nge, sinim kui er mołmun. Pule yi mił, sinim epi nipe endi sinałim epi ei, simin ni piipin kui er mołmun. Ba wumb nii endi, epi endi sim-

bii ni piimba epi ei sim kin, nga kui er mułmba min? Ei mon!

²⁵ Ba pe sinim epi nipe endi simin ni noman dinga piinmin epi ei kinenjpin kin, kapli sinim nipe epi endi simin ni piipin ei, kunum olt kinan kui er mołmun.

²⁶ Yi mił ku, sinim noman dinga pinermba wumb ei, Gos nge Gui Ka ei opu sinim kin paki tołum. Nimbił erang sinim nipe oł mił endi prei erpin kin, nga sinim epi nipe endi kii sipin simin nipin prei ermin ei sinim piinanmin. Ba Gos Gui Ka sinim nge nipi, eim prei dinga erpi kin, Gos kin ngonum ei sinim piinanmin ek ei, Gos kin kii sipi ngang kin, sinim paki tołum.

²⁷ Nga Gos eim sinim wumb noman tuk ele, piipi kanpi enim. Nga Gos eim Gui Ka epi nipi endi piinim ei, Gos piipi kanpi enim ku. Nimbił erang Gos Gui Ka prei erpi, wumb nii endi Krais nge tiłap mołmun wumb ei kin, Eim Gos noman ele prei ermba ni piinim mił erpi kin sinim paki tołum.

²⁸ Sinim piinmin, Gos epi kanim kanim pei sipi tikandi kindpi kin, kongun kun ka erpi, wumb nii endi Gos eim kin noman ka piipi ngonmun ei, yi mił enim. Wumb ei, Gos eim noman ele yi ni pendrim mił wumb ei, Gos eim kin sipi orung sim.

²⁹ Nimbił erang wumb nii endi, kumb ok Gos eim ni piirim mił, eim noman ele yi

ni pendrim ku. Gos eim si orung sipi erang kin, ok eim nge kingam Jiisas mołum mił mułngii. Molk kin, Kraiss eim kumb se wu num mułang kin, nga wumb nii endi Gos kin pii gii ninjing wumb ei, eim angim noł ekii mił mułngii.

³⁰ Wumb nii endi, kumb ok Gos eim si orung simbii ni pendrim mił wumb ei, eim sipi orung sim. Seng yi ku wumb ei Gos eim kin 'Wumb kun ka.' nipi mundum. Mundum wumb ei, Gos eim wumb kun ka nipi wumb ei, Gos eim nge kingam noł mił, tiłang dinga ka wii ei mok to ngum ku.

Gos Noman Ka Ei Sinim Kaimb Sipi Ngonum

³¹ Gos epi kanim kanim pei sinim kin eririm ei, sinim nipe ek ninim? Pe Gos sinim kin mołpu kin, sinim epi kanim kanim paki dinga topu erim kin, wumb nii endi sinim kin opu orung erpi ngumba?

³² Gos eim nge kingam eim kin, ambiił gii ninerim mon. Ba Gos eim nge kingam sinim wumb pei paki tumba nge kindim. Yi mił erang, Gos kingam sinim kin wii ngum kin, kapli nga eim sinim epi kanim kanim pei Kraiss eim kin ouni sinim kin epi pei ngunermba min?

³³ Wumb nii endi Gos eim sipi orung seng mołmun wumb ei, nga wumb eipi endi ok kapli kos piik kin, opu orung erik ngungii min? Ei mon! Gos eim mendpił

sinim wumb kun ka mołmun, ninim.

³⁴ Yi mił, wumb nii endi kapli wumb eipi kin kos piipi, mok tumba min? Ei mon! Ba Kraiss Jiisas eim kołpu kin, nga Gos sipi kindang kin, angpi tonu opu nga konj mołum ku. Pe eim Gos kin angil tundung orung kun mołpu kin, nga sinim paki tumba nge Gos kin prei dinga erpi, ngopu mołum.

³⁵ Wumb nii endi Kraiss nge noman ka ei sinim kin ngum ei to si kindimba? Oł embin tui sinim kin tonu omba min; nga ngenj kumbii simin min; nga wumb sinim kin kepil tok oł embin tui ngungii ei min; nga sinim kuni tumba min; nga sinim alap nin, epi sinałim min; nga epi kis kombur sinim kin to kis ermba min; nga wumb sinim kin opu erik to kundngii min; nga oł kanim kanim ombu pei, sinim nge noman ngołum ei, sinim Kraiss to tor si kindngii min? Ei mon mendpil!

³⁶ Gos ek ka ei ok mon poł pendim mił yi ninim.

"Pe sinim Kraiss nge wumb tiłap mułamin ełe nge, kunum kunum wumb eipi sinim to kundnum mił nik erik erik enim. Yi mił, wumb ei sinim kung siipsiip to kondulmun mił sinim yi ni kanilmin."

³⁷ Ei mon! Sinim dinga peng kin, oł embin tui epi ombu kanim kanim pei to mani mendpil kindinjp kindinjp. Ełe nge, Kraiss nge

dinga ei, sinim kin ngum ɛle nge Kraiſ eim kaimb sipi, sinim kin noman ka ngum.

³⁸⁻³⁹ Yi mił erang, na keimi ni piind ei, epi endi Gos eim noman dinga ka ei, sinim to eipi kaplı kindnermba, mon! Kułngii oł ei min; nga konj oł ei min; nga Gos nge enjel ei min; nga muł mei ɛle peng erik tep mołmun wumb ei min; pe sałim epi ei min; nga ekii se mendpił tonu omba epi ei min; nga dinga kanim kanim ei min; nga mei ton-drung epi ei min; nga ya mei mundrung epi ei min; nga epi eipi endi Gos kanim kanim ya mani mei eririm epi ei min; epi ei pei, Gos noman ka sinim wii ngum ei kaplı si kindnermba mon! Gos noman ka ei Kraiſ Jiisas sinim nge Owundu kin tonu om.

9

Gos Kin Eim Nge Tiłap Wumb Esrel

¹ Na ek keimi nind. Na Kraiſ nge wu na ek kend tu-nand mon. Gos nge Gui Ka ei, na noman tuk ɛle paki topu kin, na noman ngołum. Yi ku, na noman tuk ɛle piimbii ek ei, Gos Gui Ka ni ngołum.

² Yi mił, na noman tuk ɛle embin owundu pepi kin, na nge wumb tiłap miyem ende Jura wumb kin, na no-man tuk ɛle kumbii owundu kunum kunum pepi pupu kin, poru ninanim mon.

³ Yi mił, na kaplı erim kin, na en enim piip kin, na Kraiſ wakin top mani kind si

kindip yi enj kin, kaplı Gos na kos owundu piipi kin, na sipi dup konu kis ɛle kindmba ɛle nge, na nge wumb tiłap miyem ende Jura wumb ei, Gos sipi orung simba.

⁴ En enim Esrel wumb, Gos nge wumb tiłap se mundum. Mundang Gos eim erang kin, eim nge kingam noł mułangin kin, eim nge noman dinga tiłang owundu ei kenjing ku. Nga Gos eim ek dinga nipi pendrim ek ei ni ngopu kin, nga Gos eim lo ek ni ngopu kin; nga enim Gos keimi kin men tołmun oł ei nin; nga Gos ok ek keimi nipi ngumbii nirim epi ei sinjing ku.

⁵ En enim kumb ok ku-penjpın noł Eiparam, Aisak, Jeikop nge tiłap ende ɛle nge, en enim tonu onjung. Ok tiłap ɛle nge, Kraiſ ya mani mei ɛle opu, eim mei wu mendpił, wumb ei nge tiłap ende mułum. Mułang kin, pe eim epi kanim kanim pei Gos tep er mołum. Eim Gos mendpił! Kaplı sinim eim embe kunum kunum ambil tonu kindmin, keimi!

⁶⁻⁷ Ba na ek nind ei, Gos ok ek keimi ni pendim ek ei tonu onanim, pa ninand mon. Nimbił erang, wumb tiłap kopur, Esrel wumb kin tonu onjung. Ok wumb tiłap ei Esrel nge wumb tiłap mendpił mon. Yi mił ku, Eiparam nge tiłap wumb aninga kopur eim kin tonu onjung; ba wumb ei, Eiparam nge kingam noł mendpił mon. Gos ek yi

nipi Eiparam ngum, "Aisak nge wumb tilap mendpil ei, ninim nge wumb keimi mendpil mulngii," pa nim.

⁸ Ei pule yi mił, kangil ya mani mei ele wumb ngenj ele mengk tor kindinmin kangil ei, Gos nge kingam nol mendpil mon. Ba pii gii wumb kangil ngenj ele mengk tor kindinmin ei, Gos eim ok ek keimi ni pendrim mił menginmin ei, Eiparam nge wumb tilap keimi mendpil molmun.

⁹ Yi mił, Gos ok ek keimi ni tor kind pendrim mił ek yi ninim. Kunum ele, nga kung ngii ele na orung ombii ni pendinj kunum ei, amb Sera kangil endi mengmba.

¹⁰ Ba ei mendpil mon ku! Nimbił erang, amb Riipeka nge kangi tał erinjngil endeim eim sinim kupenjpın Aisak.

¹¹⁻¹² Ba Gos eim noman ele, ok ni pendim mił mendpil, eim kangil endi to mundum. Nga Gos yi nipi, amb Sera ngurum, "Kangi kumna Eiso eim molpu kangi ekii Jeikop eim ek nimba mił ekii sipi kin, eim kin kongun erpi kin, yi ermba. "Gos kumb ok ek yi ni pendrim mił, ekii se kangi tał mengim ei, elip kis min ka endi erngil ei, Gos kangil nii endi eim noman ele ermba ni to mundum mił erim. Ei eim kongun wu Jeikop, epi endi ermba mił ei piinerim mon.

¹³ Yi mił, Gos kumb ok, ek ka mon pol pendrim mił ek yi ninim, "Na wu Jeikop kin noman ngond, ba na wu Eiso

kin noman ngonarip kin, opu orung erip ngond."

¹⁴ Yi mił, sinim nipe ek endi ninim? Sinim Gos ol kun ka endi enanim pa ninim min? Ei mon mendpil!

¹⁵ Yi mił, Gos Moses kin ek yi nirim, "Na wumb nii endi kin, noman ka ngumbii wu ei, kapli yi erip kin, noman ka ngumbii. Nga na wu endi kin kaimb sinj kin, kapli yi mił na kaimb simbii ku."

¹⁶ Yi mił peng kin, Gos noman kaimb silim ol ei, wumb en enim noman ele, epi ei simin ni piinmin mił ei, sinerngii mon. Ba Gos eim noman ele piilim mił, wumb kin kaimb sipi ngołum.

¹⁷ Yi mił, ok Gos ek ka ei mon pol pendrim mił, King Pero kin nipi ngurum. "Na nim kin epi enj ei, nim king owundu molun pule ei, na nim si kindamb molun ei nge, na nge noman dinga ei nge, andan tamb kin, wumb pei keningii. Kanik kin, na nge embe ei, wumb mei konu orung orung pei ambil tonu kindngii. Ele nge mendpil, na nim king mundunj," pa nirim.

¹⁸ Yi mił peng kin, Gos eim wumb nii endi kin, eim noman ka ngumbii ni piilim mił ei, kapli eim wumb ei kin, eim noman ka piipi kin, kaimb si ngołum. Nga Gos wumb nii endi kin, noman tuk dinga kis pengli nilim mił, kapli Gos eim noman ele, wumb ei kin, noman tuk dinga kis pengli nilim mił elim. Nga Gos eim noman ele ermbii ni piimba ei ermba

ku.

Gos Nge Popul Kis Kin Nga Noman Ka Kin

¹⁹ Enim wumb endi na kin ek yi nimba. “Ei yi mił kapli nimbil erang Gos wumb ol kis enmin ninim. Nga wumb nii endi Gos noman ele to eipi kindmba?”

²⁰ Ba ei nim wu nii endi dinga pukun kin, Gos kin ek ngokun ek ni orung kindnjii min? Ek ekin endi yi mił palim. Kapli mei nganmbi ming endi mił wu endi erim kin ek yi nimba? “Nimbil erang nim na yi mił en?” nimba.

²¹ Pe wu endi mei nganmbi sipi kin, ming elim wu endi eim mei aninga kopur sipi, ming tał erim. Wu ei ming endi kongun ka elim ming ka erim. Nga endi ming ka mon, ei kongun wii mił ming endi erim. Erim ei kapli min mon?

²² Gos ol erim mił ei kapli min mon? Gos eim popul kis pim popul ei, peni ele tor kindmba enim kindang kin, wumb Gos nge noman dinga ei piik kun erngii. Pe nga, wumb ming mił wumb ei, mandi dup konu ele ngenj kumbii singii er mołmun. Ba Gos eim wumb ei kin, kunum olt kanpi wiik tang kin, wumb molk punmun.

²³ Yi mił erang, Gos eim noman ele, tilang owundu pei ka wii ei, sinim wumb pei kin noman ka andan topu, ngo tor kindrim. Kindpi kin, wumb ming mił nii endi, Gos eim kin ok sipi mundrum

wumb ei kin, noman ka piipi, kaimb sipi ngurum wumb ei, Gos nge tilang owundu ka wii singii.

²⁴ Sik kin, sinim mendpił, Jiisas kin pii gii ninjpin wumb ei, Gos eim kin sipi mundrum. Ba ei Jura wumb tilap mendpił mon. Ba nga kopur torung wumb tilap eipi, Gos eim kin sipi mundrum ku.

²⁵ Gos ok ek ka ei ek ni tor kindilim wu Osiya, mon pol pendrim mił yi ku ninim.

“Wumb nii endi, ok nam wumb mulenjing wumb ei, akip nam nge wumb mułngii, pa ni sip mundmbii. Nga wumb nii endi, ok nam nge wumb tilap mulerangin kin, na noman ka en enim kin ngunenj wumb tilap ei, akip nam nge noman ka ngo sip mundmbii.”

²⁶ Wumb en enim mulk konu mendpił ele, Gos wumb ei kin ek yi nirim.

“Enim na nge wumb mulalmin konu ele, Gos kunum kunum konj mołulum konu ele enim, nam Gos nge kingam noł mołmun, pa nimbii.”

²⁷ Gos ok ek ka ek ni tor kindilim wu Aisaiya pol pendrim mił Esrel wumb kin wii dinga topu yi ninim.

“Yi mił peng Jura wumb tilap ele ep noł ku kulta mił pei mołmun. Sinim beltmin ei kapli enanim mon; ba Gos

wumb ei kin aninga kopur, eim kin sipi orung simba.

²⁸ Nimbil erang, Gos Owundu ya mani mei ele wumb ol kis enjing ei, kos owundu pipi, kumep kis ei sikirpi sipi, wumb ei kin ngumba.”

²⁹ Gos ek ka ok Aisaiya mon pol pendrim mil yi ninim,

“Gos eim wumb tonu epin pei mulangin kin, tep er molum Gos ei, sinim wumb kupenjin noł tilap aninga kopur wakin topu, mundnelangin kin, kapli sinim Sorom nin Gomora konu tal ele kulnjung wumb mil muluamin.”

Esrel Wumb Gos Kin Pii Gii Ninenjing Mon

³⁰ Yi mil erang, pe sinim nipe ek endi nimin? Ek yi mil endi nimin; torung wumb tilap eipi ei, en enim Gos nge ol kun ka ei, kongun dinga erik sinenjing mon. Ba wumb en enim Gos eim kin sipi mundang kin, kun ka mulnjung. Nimbil erang, wumb ei, en enim Gos eim kin pii gii ninjing ei, sipi mundum.

³¹ Ba Jura wumb tilap en enim kongun dinga erik, en enim Gos lo ek ele, kun ka ei ekii simin nik enjing. Ba en enim Gos nge lo ek ele, ekii sik enjing ei, kapli enerim mon mendpi!

³² Nimbil erang en enim kapli enerim? Yi erang kin, en enim Gos kin pii gii nik, Gos nge ol kun ka ol ei simin

nik enenjing mon. Ba en enim kongun dinga erik kin, Gos nge ol kun ka simin ni piinjing wumb ei, en enim Kraisi kom ku mil mo lum ei, wumb ei simb kom ku ele tok bok tunjung. Tok kin, Kraisi kom ku mil, eim kin pii gii ninenjing mon.

³³ Kumb ok, Gos ek ka mon pol pendrim mil ek ei Kraisi kin yi ninim.

“Enim kanik piik erngii! Ya Saiyan konu ele, kom ku mil endi palim ei, Gos nge kom ku dinga ei, wumb simb ele kep tang kin, en enim erpi to kindang kin, mani pungii ni pendim. Ba wumb nii endi eim Gos kindim kom ku kin, pii gii nimba wumb ei Gos kindim kom ku ek kin, eim singambil kulermba mon, ba dinga pupu engmba.”

10

Jura Wumb Tilap En Enim Gos Nge Ol Kun Ka Ei Sinenjing

¹ Na engnan noł, nam noman tuk ele dinga piind ei, Esrel wumb ei Gos sipi orung simba. Ele nge, na wumb en enim kin prei erip Gos ngond.

² Na wumb en enim kin pii kun erip kin, ek ni tor kindind. En enim Gos kin dinga pang kin, ekii simin nik enmin; ba wumb en enim noman ele, Gos kin piik kun ka enalmin mon.

³ Yi mił erang, wumb en enim pii kun enarik kin, Gos enim wumb kun ka nimba mił, ei pii poł tunanmin mon. Nga en enim noman ełe oł kun ka oł ei ambıl tonu kindmin ni piinmin, ba Gos en enim wumb kun ka mołmun nim mił, ei mandring punarik kin, ba en enim noman ełe ekii sik ełmin.

⁴ Yi mił erang, Kraiss tonu wang kin, pe Jura lo ek ei mani pupu poru nim. Yi mił, wumb nii endi Kraiss kin pii gii nik, ekii sik enjing wumb ei, kun ka mołmun wumb nimba.

Gos Wumb Pei Si Orung Simbii Ni Piinim

⁵ Ei yi mił, Moses ok mon poł pendrim mił yi ninim. "Wumb nii endi, Gos lo ek pei ekii simba wumb ei, Gos kin kun ka se mułmba," pa nirim. Wumb nii endi Gos lo ek nirim mił ekii sipi mułmba wu ei, konj sipi er mułmba.

⁶ Ba wumb en enim Kraiss kin pii gii ningii wumb ei, Gos kin kun ka mułngii ełe nge yi ninim. 'En enim kin noman tuk ełe, ek yi piinerngii mon!' Wumb nii endi eim ei tonu epin konu ełe tuk ba, ełe nge pupu kin, Kraiss ya mani mei ełe tu wumba.

⁷ Nga enim yi mił ninerngii mon ku; 'Wumb nii endi eim mer mei ełe mandring ba,' ełe nge pupu kin Kraiss kołpu pałim konu ei, sipi orung tonu tu wumba.

⁸ Ba Gos ek ka ei nipe ek ninim? Gos ek ka ei enim kin mandi opu salim ei, enim

gupu ełe kin, noman tuk ełe pałim. Peng kin, Gos ek ka sinim ni tor kindinjpin ełe nge, enim pii gii ningii.

⁹ Yi mił, enim gupu ełe ek dinga ni tor kindik yi ningii, 'Jiisas eim Owundu,' pa ningii. Nga enim noman tuk ełe pii gii nik kin, Jiisas kołpu pim kin, Gos eim sipi kindang, angpi tonu opu, nga konj mołum ełe nge. Kapli Gos enim Jiisas kin sipi orung simba.

¹⁰ Yi mił erang, enim noman tuk ełe Jiisas kin pii gii ninjing kin, Gos kin kun ka mułmun. Nga enim gupu ełe, ek dinga ni tor kindnjing kin, Jiisas kin pii gii nimin ełe, Gos enim sipi orung eim kin simba.

¹¹ Gos ek ka Kraiss kin yi ninim, "Wumb nii endi Eim kin pii gii nimba wumb ei, Eim kin singambıl kulermba mon.

¹² Yi mił, Jura wumb kin wumb tilap eipi wumb kin, Owundu ningił ełe molk, ende mił kindinmin. Sinim pei Gos sinim nge Owundu endeim mendpił mołum. Mołpu kin, eim nge noman ka ni, epi ka wii ei, wumb nii endi eim nge embe sipi kin, kii sipi ełmin wumb ei ngołum.

¹³ Yi mił, Gos ek ka ei yi ninim, "Wumb endeim endeim ni Owundu nge embe kii sik kin, men tok erngii wumb ei, Owundu eim sipi orung simba."

¹⁴ Ba wumb nii endi Jiisas kin pii gii ninelangin

kin, nimbil ol mił erik Jiisas kin wii tulangin? Nga wumb nii endi, Jiisas ek ka piinenelangin kin, nimbil ol mił erik kin, pii gii nilangin? Pe nga wumb endi Jiisas ek ka ni tor kindmba wumb endi mulerim kin, kapli nimbil ol mił erik kin, piingii?

¹⁵ Nga Jiisas eim nge ek ka ni tor kindngii wumb endi kindnerim kin, kapli nipe mił wumb Jiisas ek ka ni tor kindngii? Jiisas ek ka yi ninim, “Wumb Jiisas ek ka sik, tu wunmun wumb ei, ol ka wii mendpił enmin.”

Esrel Wumb Gos Ek Ka Ekii Sinenjing

¹⁶ Ba wumb pei Gos ek ka ei en enim ekii sinenjing mon. Kumb ok ek ni tor kindilmin Aisaiya mon pol pendrim ek yi ninim. “Sinim nge Owundu wumb nii endi, Gos ek ka ei sin ninjpin ek ei pii gii ninjing?”

¹⁷ Yi mił peng kin, sinim pii gii ninmin ei wumb ek ka ni tor kindnjing konu ele piipin kin, pii gii ninmin. Nga ek ka endi sinim piinmin ei, Kraiss nge ek ele, sin ni tor kindinmin.

¹⁸ Ba na ek endi kii sin. Wumb pei ek ka ei enim piinenjing min? Keimi, en enim piinjing ei, Gos ok ek ka yi ni pendrim mił ninim.

“Wumb en enim gupu ele Gos ek ka wumb konu mei orung orung ele am pei ni tor kindnjing. Nga ek ka ei, wumb pei mei konu

orung orung turii ele pepi pum ku.”

¹⁹ Nga na ek endi kii sind.

“Esrel wumb Gos nge ek ka ei piik kun enenjing min?”

kumb se, Moses ek yi nirim, “Na enim ol yi eramb kin, enim Esrel wumb molk kin, wumb tilap eipi, tilap ende mon wumb ei epi ka wii sengin kin, enim kanik, bun bun kulk kin, simin ni piingii. Nga na ol yi eramb kin, enim Esrel wumb molk wumb tilap wii mił, noman kun ka pinalim mił wumb ei kin, enim popul kis sik ngungii.”

²⁰ Pe nga, Aisaiya ok ek dinga ni pendrim ei, mund mong topu ninerim mon; eim ek yi nim,

“Nga wumb kopur en enim na kenmin ni piinenjing wumb ei, na kan sinjing. Wumb kopur na kanik kin, kii sinenjing wumb ei kin, na nam peni ele tor op kin, andan tunj.”

²¹ Ba na Gos Esrel wumb kin, piip ek yi nind, “Na kunum olt, nam angil tor kindip kin, enim nam kin ongii nip enj; ba wumb ei, na ek ekii sinarik kin, nga na kin kis piik ngok, opu orung elmin wumb mił molmun.”

11

Gos Esrel Wumb Aninga Kopur Kin Kaimb Sipi Ngum

¹ Na nga ek endi kii sind ei, Gos eim nge Esrel wumb tilap ei to tor kindim min? Ei mon mendpil! Na Pol Esrel wumb tilap ende wu. Nga na Eiparam nge miyem ende wu. Nga na Benjmin nge tilap ende wu ku.

²⁻³ Gos eim nge wumb tilap Esrel ei eim kumb se piipi mundum wumb ei, to tor kind mundnalim mon. Ok Gos ek ka mon pol pendrim wu Elaineja Gos ek ni tor kindnim wu endi kin nirim mił, ei piinanmin min? Elaineja wu ei Esrel wumb kin kos er ngopu kin, Gos kin men topu yi nim.

“Gos Owundu, nim nge ek ka ni tor kindilmin wumb ei Esrel to konduk poru ninjing. Nga nim nge kulmal kailmin konu ei to kis monduk kin, mani kind si kindnjing. Pe nga na minj moł; ba na kuruk andik kin, na to kundngii enmin ku.”

⁴ Ba nipe ek endi Gos Elaineja kin nipi orung kindpi ngum? Eim yi ninim, “Na nge wumb 7,000 pei mołmun wumb ei, ek kend gos Beil kin mong gopsing pii polk, men tok ngunenjing wumb ei, nam kin sip tuk si mundunj.

⁵ Pe nga akip yi mił ku, Gos Esrel wumb tilap aninga kopur eim kin sipi, tuk si mundum. Mondpu kin, Gos eim wumb ei kin kaimb sipi, noman ka ngum.

⁶ Ba Gos eim noman ka ngołum wumb ei, si tuk sipi mundum. Mundum wumb

ei, kongun yi nge enenjing mon. Sinim kongun yi nge ei enjpin kin, kapli Gos noman ka ngołum ol ei, noman ka mendpil mon.

⁷ Yi mił, sinim nipe ek endi ninim? Gos epi ei Esrel wumb kan simin nik, dinga kindik enjing; ba epi ei sinenjing mon. Gos eim wumb kopur aninga si tuk, si mundum wumb ei mendpil sinjing. Ba wumb eipi kopur Esrel wumb en enim noman tuk ele Gos dinga ei erang kin, nga wumb ei epi ka ei sinenjing mon.

⁸ Kumb ok Gos ek ka mon pol pendrim mił ek ei yi ninim,

“Gos eim wumb noman tuk ele erang kin, or mił pik. Nga Gos wumb ningil ei erang kin, kengii pineririm. Nga Gos wumb kom ei erang kin, ek piingii pineririm ku. Pe en enim yi minj er molk wangin wangin kin, pe yi ku er mołmun.”

⁹ Pe Deipis ek nipi yi ninim,

“Pe nga wumb kuni nonmun peł ele Gos erang kin, ka op mił nin, omu kon nin, nga kui ka nem seng palmin mił, wumb en enim to mani kindang kin, en enim Gos kin kumep kis ngumba nge ei singii.

¹⁰ Pe nga en enim ningil ei tumbun mołpu, ei emii er peng kin, en enim kinalmin mon. Nga

en enim buł to ek nik;
nga sik er kun en-
erngii mon; ba ek ni
peng kunum kunum
mułngii.”

*Gos Wumb Tilap Eipi
Wumb Sipi Orung Sin*

¹¹ Yi mił, na nga kii sind
kunum ei, Jura wumb tilap
oł kis enjing ełe, bok to mani
punjung ei, nga Gos kin angk,
tonu ongii pinerim; ei mon
mendpił! Ba Esrel wumb en
enim Gos kin buł ngok enjing
ełe nge, Gos wumb tilap eipi
si orung sim. Gos epi ka wii
ei, torung wumb tilap eipi
sinjing. Sengin kin, Gos oł ei
erang kin, Jura wumb epi ka
wii ei, en enim kanik simin ni
piik kin, wumb kin popuł kis
sinjing.

¹² Pe nga, Jura wumb Gos
kin pii gii ninenjing ełe nge,
ya mei konu ełe orung orung
wumb tilap eipi pei, Gos nge
epi ka ngum ei sinjing. Nga
Jura wumb en enim Gos nge
oł ka ei si kindik kin, oł ełe
nge, wumb tilap eipi ombu
kin, oł ka ei tonu om. Pe nga,
Esrel wumb pei nga Gos nge
oł ka ełe ekii sik kin, eim tilap
tuk punjung kin, kaplı oł ka
ei nge, wumb tilap pei kin,
am oł kun ka wii tonu omba.

¹³ Pe na Pol ek ka ni
tor kindip kin, enim torung
wumb tilap eipi wumb kin
ngond. Ei na Gos nge ek se
andił wu mołup kin, wumb
torung wumb tilap eipi kin,
mołup kin, kongun yi ermbii.
Erip kin, na nam ka piip,
bong nip, Gos nge kongun ei
end.

¹⁴ Na yi mił erip kin, na
nam nge Jura wumb tilap
ei, en enim Gos epi ka ei,
bun bun kulk, simin ni piik,
erngii. Ełe nam nge Jura
wumb kopur, en enim kaplı
Gos eim kin sipi, orung seng
ongii nge, na Pol kongun
ermbii.

¹⁵ Yi erang, Jura wumb
tilap ei, Gos kin buł ngangin
kin, to tor kindang mołmun.
Ełe nge, Gos pe torung wumb
eipi pei konu mei orung
orung ei, Gos nga sipi orung
sim. Yi mił, Gos nga Jura
wumb orung sim kin, kaplı
pułe yi mił, wumb kolk, nga
angk, tonu ok, konj mołmun
yi mił mułngii.

¹⁶ Ek ekin yi ninim, kumb
se, bres plawa aninga kopur
sik, bres erik kin, Gos kin
ngolmun. Nga bres kumna
ei. Gos nge kaplı nga plawa
owundu ei, Gos nge ku. Nga
endi yi ku, ond dumbuł ei,
Gos nge pim kin, kaplı nga
puł nin kirang ei, Gos nge ku.
Pułe yi mił, ond dumbuł nin,
bres kumna ei, wu Eiparam
mił, nga ond kirang nin bres
plawa ei, Esrel wumb mił.

¹⁷ Ba Gos ond olip kirang
kopur engin to si kindim ei
yi mił, Jura wumb kombur,
ond olip kirang mił ei, to
si kindim. Si kindpi kin,
nga wumb tilap eipi torung
wumb ei, ond olip kirang
wii mił, nga erang kin, ond
olip kirang mendpił konu
ełe, dambiltpi ende kindim.
Kindang kin, nga akip enim
ond olip mam ełe, Gos epi
ka wii sik, Jura wumb kirang

kumna mił, enim nge konu ele sinmin.

¹⁸ Yi mił, enim Gos ok Jura wumb ond olip kirang mił, engin topu kindrim ele, enim bong ninerngii mon. Enim ond olip kirang ei kin, bong ninjing kin, kapli enim kom se piik, kun erngii ele nge, enim ond olip puł ei, enim mingnenjing mon; ba ond olip puł ei, enim mengim.

¹⁹ Ba enim yi ningii ni piind. “Gos eim Jura wumb ond Olip kirang mił, eim engin topu kindim. Kindpi kin, nga eim sinim dambiltpi ende kindpi kin, olip kirang ok pim nge konu ele, eim se ende kindim.”

²⁰ Ei keimi mendpił, Gos Jura wumb ond olip kirang mił, eim enim engin topu kindim. Nimbił erang, en enim Gos kin pii gii ninenjing mon. Ba enim torung wumb tiłap eipi pii gii ninjing ele nge mendpił, dinga angk mołmun. Molk kin, enim noman tuk ele, Jura wumb kin bong nik, oł yi enerngii mon! Ba enim Gos oł erim mił, enim mund mong kulk yi erngii!

²¹ Yi mił, Gos Jura wumb ei, ond olip kirang mendpił mił, eim enim to tor kind si kindim. Yi erang kin, Gos enim wumb tiłap eipi ond olip kirang eipi mił ei, kan wiik tunermba mon ku!

²² Ya ele enim kinei! Gos nge noman ka ngopu kin, nga wumb kin kos owundu piipi, kumep kis ngołum ku. Jura wumb, Gos nge oł ka ei

buł ngunjung kin, Gos wumb ei kin, kos owundu piipi, kumep kis ngołum. Ba enim tiłap eipi wumb, Gos kaimb sipi ngum kin, kapli enim Gos nge kaimb sipi ngołum ele nge, mandi er mułngii! Mon pim kin, Gos enim to kis erpi si kindmba ku.

²³ Pe yi mił, Jura wumb ok Gos wumb ond olip kirang mił engin to si kindim wumb ei, Kraisk kin pii gii ninarik, si kindnjing kin, kapli Gos wumb ei kin, dambiltpi ende kindang, ond olip puł ele orung pungii. Puk, Gos eim kapli dinga ele erang kin, wumb ond olip puł ele orung puk mułngii.

²⁴ Enim piinmin! Ok, enim torung wumb ond olip kirang wii mił emi pin mulnjung. Mułangin kin, Gos eim enim engin topu, si tuk sipi, ond olip mendpił ele kin, dambiltpi ende kindim. Ond olip ei, enim nge ond mon. Yi mił erang kin, nga Jura wumb ond olip kirang mendpił mił ei, kapli Gos nga sipi, orung sipi kindang kin, ond olip mendpił nge puł ele, dambiltpi se ende kindmba.

Gos Eim Noman Ka Piipi, Kaimb Sipi, Wumb Pei Ngum

²⁵ Engnan noł! Ek keimi endi koi erpi pałim ek ei, enim piingii ni piind. Mon pim kin, en enim noman ele epi ei sin sinim piinmin ni piingii. Yi mił, na enim kin koi erpi pałim ek ei, pułe nip ngumbii end ek ei, yi mił, Jura wumb kopur en

enim noman tuk ele dinga puk muljung. Molk pangin kunum ele, wumb tilap eipi, Gos molum konu ele tuk ok, pei molk kapli enjing.

²⁶ Kapli ol ele nge, nga Jura wumb pei, Gos sipi orung simba. Sipi kin, Gos ek ka dinga ok mon pol pendrim mił Krai kin ek yi ninim.

“Saiyon konu ele paki tolum wu ei tonu omba. Opu wu ei, Jeikop nge wumb kupam nol ol kis enjing ol ei, pei si kindmba.”

²⁷ Ele nge, na ek keimi dinga wii nip pendind kunum ei, na enim ol kis enjing ei, na si kindmbii.”

²⁸ Nimbił erang, Jura wumb Gos ek ka ei ekii sinark muljung wumb ei kin Gos bul ngopu yi erim. Ele nge enim torung wumb tilap eipi ele Gos paki tum. Ba Gos eim Jura wumb kin noman ka ngopu kin, nga eim nge wumb mendpił sipi er pendim. Ele nge Gos eim ok Jura wumb kupenjing nol kin ni piipi yi erim.

²⁹ Yi mił, Gos eim ok wumb eim kin sipi mundum wumb ei, Gos eim epi ka endi wii ngumbii nirim mił epi ei keimi ngolum. Ele nge Gos eim noman ele ekii se ak topu, orung kindpi ngunermbii, ni piinalim mon.

³⁰ Enim torung tilap eipi wumb ok, enim Gos ek ka ei ekii sinarik yi elmin. Ba akip, enim Gos noman ka piipi, kaimb sipi, Gos enim kin ngum epi ka ei enim sinjing.

Nimbił erang, Jura Gos nge tilap wumb ei, Gos ek nirim mił ei piinarik kin, ekii sinenjing mon.

³¹ Yi mił ku, pe Jura wumb tilap Gos ek ka ei piinarik kin, ekii sinanmin mon. Yi mił erang, akip Gos enim wumb tilap eipi kin, noman ka piipi kin, paki tonum. Ba ele nge, ekii se Gos eim Esrel wumb kin noman ka piipi, kaimb sipi kin, paki yi mił tang singii ku.

³² Yi mił erang, Gos eim wumb pei eim nge lo ek ei ekii sinarik kin, pii gii ninenjing wumb ei, kan ngopu mundum. Mundum ele nge Gos eim wumb pei kin kaimb sipi, noman ka ngumba.

Sinim Wumb Pei Gos Embe Ambil Tonu Kindngii

³³ Keimi mendpił, Gos eim epi ka wii pei mendpił salim ei nin, nga eim noman ka wii mendpił ei nin, nga eim epi kanim kanim pei piinim epi ei, eim kin piki topu, owundu mendpił molum. Sinim mei wumb kapli, Gos nge mok topu elim ol ei nin, eim nge ol kanim kanim kun elim ol ei nin, sinim piinmin mił ei kapli enermin mon.

³⁴ Pe Gos kumb ok mon pol pendrim mił ek ka yi ninim, “Wumb nii endi, sinim nge Owundu eim noman ele piinim mił epi ei, sinim kapli piimin min? Nga wumb nii endi, eim kapli ermba mił ol ei Gos kin ek ni ngumba min?”

35 Nga wumb nii endi, eim kunum endi Gos kin epi endi ngolum ei, Gos eim kin kapli ngo orung kindii nimba min?" Mon mendpil!

36 Yi mił erang, Gos ya mani mei ele epi kanim kanim pei Gos eim pulwu molum. Nga Gos eim yi ku epi kanim kanim pei se ende kindpi tep er molum. Nga epi kanim kanim pei ei Gos nge seng kin, eim embe ambil tonu kindngii. Sinim Gos nge embe kunum kunum ambil tonu kindmin. Ei keimi!

12

Sinim Ngenj Kin Noman Konj Ei Gos Kin Ngumun

1 Ei yi mił, engnan nol, nimbil erang Gos nge noman ka ngolum ele nge, na enim dinga to konj kindil. Enim ngenj pei ei Gos kin orung ngungii. Yi mił, wumb Gos kin kulmal kalk ngolumun mił enim yi erngii! Ba enim ngenj pei konj mulang kin, enim ol kun ka Gos kin ngungii. Ngangin kin, Gos eim noman ele, ei eim kin enim men tok elmin ol ele nge mił Gos eim simba. Ol yi nge, ei Gos kin men keimi tolmun ol ei, sinim noman ele yi mił pimba.

2 Peng kin, enim ya mani mei ele wumb ol kis enmin ol ei mił, enim yi enerngii mon! Ba Gos erang kin, enim noman tuk ele konj ka mendpil ngang kin, singii. Sengin kin, yi mił enim Gos nge nipe ol kun ka endi eim noman ele erngii, ni piinim mił, yi erngii. Erik kin, enim ol kun

ka ni, Gos nge noman enim epi ei ni; Gos nge ol keimi mendpil pei piingii.

3 Nimbil erang Gos eim noman ka ei nge na kin dinga ngum. Ele nge, ek na enim kin endeim endeim ni ngond. Enim wumb owundu molmun, ni piinerngii mon. Ba enim molmun mił, yi erik pii kun erik mulngii. Enim noman tuk kun ka palim mił ni piik Gos enim pii gii ningii nipi ngum mił, yi endeim endeim ni piik mulngii.

4 Yi mił ku, sinim wumb ngenj ele pei erpi kin, kanim eipi eipi kind pendrim. Pe ngenj eipi eipi er pendrim mił, ei pei kongun ende, endi enanmin mon.

5 Yi mił ku, sinim wumb pei molmun. Ba Kraiss nge wumb ngenj ende minj molmun. Nga sinim endeim endeim ni, wumb eipi kin Gos dambiltipi ende kindang kin, ngenj endeim mił peng molmun.

6 Gos sinim kin noman ka ngolumun ele nge, sinim endeim endeim ni, kongun eipi eipi ermin nge dinga ngum. Ele nge, Gos nge noman ka, epi ka wii, ei wii ngum. Ngang kin, wu endi Gos ek ka endi sim mił, ni tor kindim kin, kapli eim pii gii palim mił, ni tor kindimba. Sinim yi mił ermin ku.

7 Kapli wumb nii endi, eim wumb eipi paki tumba nge noman pim kin, kapli wu ei wumb eipi paki dinga wii tumba. Pe nga wu endi, eim ek emb tumba nge noman dinga pim kin, kapli wu ei,

wumb eipi kin ek emb dinga topu ngumba.

⁸ Pe wumb endi eim wumb eipi noman to konj kindmba nge noman dinga pim kin, kapli wu ei wumb eipi kin yi mił, wumb noman to konj dinga kindmba. Nga wu endi, eim wumb eipi kin epi ka mok topu, ngumba nge noman yi pim kin, kapli wu ei wumb eipi kin ka piipi kin, epi pei ngumba. Nga wu endi Gos nge kongun tep wu mułum kin, kapli wu ei eim kongun ełe minj piipi kin, dinga erpi mułmba. Nga wu endi wumb eipi kin kaimb si ngołum kin, kapli wu ei wumb eipi kin ka piipi kin, paki ka tumba.

Noman Ngołmun Oł Ei

⁹ Enim wumb eipi kin noman keimi ngungii. Nga enim oł kis kanim kanim pei buł ngungii. Ngok kin, enim oł kun ka ełe, ambil gii nik mułngii.

¹⁰ Enim wumb eipi kin noman ka ngok kin, enim Kraiss kin pii gii nik kin, angim angim mił mułngii. Molk kin, noman dinga kindik, enim wumb eipi nge embe ambil tonu kindngii.

¹¹ Enim kongun ełe ten kulk enerngii, mon! Ba enim kongun kunum kunum dinga kindik erngii. Yi mił, enim noman tuk gui dinga kindik kin, Gos Owundu nge kongun erik mułngii.

¹² Enim Gos Owundu orung omba ei nge kui erik mułngii. Mułangin kin, oł

embin tui enim kin tonu om kin, kapli enim dinga angk, kui erik mułngii. Molk kin, enim kunum kunum Gos kin prei ełmin oł ei, ambil gii nik mułngii.

¹³ Kapli, Gos nge wumb kombur epi endi sinerang mułngii wumb ei kin, enim paki ka wii tok, ngungii. Nga konu eipi wumb kombur enim ngii konu ełe ongii ei, kapli enim wumb ei kin paki ka tok, tep ka erik mułngii.

¹⁴ Wumb kombur enim kin oł embin tui erik ngunjung kin, kapli enim Gos kin kii sik, prei erangin kin, Gos wumb ei kin paki ka tumba. Nga enim Gos kin prei erik kin, wumb ombu kin ek kis nik, prei enerngii, mon!

¹⁵ Wumb nii endi ka piim kin, kapli enim wumb ei kin ka piingii ku. Nga wumb nii endi eim ke nipi, noman embin pim kin, enim wumb ei kin ke nik, noman embin to piik, ngungii ku.

¹⁶ Enim wumb endeim endeim kin, noman ende sek ngungii. Enim noman ełe, wu owundu mołmun ni pi-inerngii mon! Ba enim wumb epi pei sinalim wumb ei kin, ende nok pek kin, molk pungii. Enim epi kanim kanim pei, sin piinmin, ni piinerngii mon!

¹⁷ Pe wumb endi enim kin oł kis erpi ngum kin, nga enim wumb ei kin oł kis er orung kind, ngunerngii mon! Enim kapli noman ełe ka piik, wumb pei nge ningil ełe, oł kun ka erik mułngii.

¹⁸ Pe enim kapli noman tok

piik kin, wumb eipi kin opu ermin ni piinerngii mon. Ba enim wumb eipi kin noman ende sek kin, kun ka erik mulngii!

¹⁹ Engnan noł, na noman enim ngond. Wumb nii endi eim, enim kin oł kis erim kin, enim wumb ei kin oł kis erik, orung kindik ngunerngii mon! Ba enim wumb kin ei, kaplı mering kindangin sengli. Gos eim popuł kis wumb ei kin tonu opu si kun ermba! Kumb ok, Gos mon poł pendrim mił ek yi ninim. "Gos Owundu yi ninim, 'Na wumb nii endi oł kis elim kumep kis ngo orung kindngii pułe ei, na mend-pił,'" Gos Owundu yi ninim.

²⁰ Ba kumb ok, Gos mon poł pendrim mił ek yi ninim, "Enim nge opu erii wumb ei, en enim kuni sinerang kin, en enim kuni tang mulnjung kin, enim kuni ngungii. Nga noł nuwa erang mulnjung kin, noł kulk ngangin kin, nungii ku. Keimi enim yi mił enjing kin, kaplı opu erii wumb en enim singambil erang piingii."

²¹ Enim oł kis elmin oł ei, enim kamb mani kind-nerangli mon. Ba enim oł kun ka pimba mił erik kin, oł kis elmin oł ei kamb mani kindngii.

13

Enim Ya Mani Mei Ele Tep Elmin Wumb Ei, Ek Ningii Mił Ekii Sik Erngii

¹ Enim wumb pei ya mani mei ele wumb tep

elmin wumb ek ningii mił, ekii sik erngii. Wumb tep enmin wumb ei, en enim nge noman dinga ele nge molalmin mon; ba wumb ei Gos nge angil ele er kindpi kin, kongun ei mundang molmun. Pe ya mani mei ele, tep enmin wu ei, Gos eim mulngii neng molmun.

² Yi mił erang, wumb nii endi eim, ya mani mei tep enmin wu ei ningii ek ekii sinarik, ek to kindnjing kin, wumb ei Gos nge ek ei to kindpi kin, ekii sinanmin ku. Pe nga wumb ei, ek ekii sinenjing wumb ei, Gos kin kumep kis ngang kin, singii.

³ Yi mił, pe wumb nii endi, eim oł kun ka ermba wumb ei, eim ya mani mei ele tep enmin wu kin, mund mong kulerngii mon. Ba wumb nii endi, eim oł kun ka mił enerim kin, oł kis erim wumb ei, eim kin, mund mong kulmba. Enim mani mei ele tep enmin wumb ei kin, mund mong kularpin kin, wii mulmun ni piin-jing kin, kaplı enim oł nipe oł kun ka endi pimba mił erngii. Yi mił erangin kin, tep elmin wumb enim embe ambil tonu kindik kin, ka piik ngungii.

⁴ Yi mił, ya mani mei tep enmin wu ei, Gos nge kongun wu noman dinga ngang kin, enim kin paki tang kin, kongun ka en-min. Ba enim oł kun ka pinermba mił erik ninjing kin, kaplı enim mund mong erngii. Nimbil erang mei

mani tep enmin wumb ei kin, Gos noman dinga ngang kin, ambilk mołmun. Molk kin, tep enmin wumb ei noman dinga ei wii sinenjing mon. Ba tep enmin wumb ei, Gos nge kongun wumb mołmun. Molk puk kin, wumb nii endi eim oł kis mił erim kin, kapli wu oł kis elim wu ei, kumep kis ngang simba.

⁵ Yi mił erang, sinim mei ele tep elim wu ei kin dinga ele mandring mułmun. Mołpun kin, sinim Gos nge kumep kis ele nge minj, mund mong kulermin mon; ba nga yi ku, sin sinim noman tuk gui ele nge, ek nimba mił, ekii sipin er mułmun ku.

⁶ Ele nge, enim mei tep elmin wumb ei kin, enim ku takis tołmun ku. Nimbil erang, tep elmin wumb ei, Gos nge kongun wumb mołmun; wumb ei, kunum kunum takis kongun ele nge tep erik mołmun.

⁷ Enim wumb pei ku sinjing wumb ei ku ngo orung kindik ngungii. Nga ku takis silmin wumb ei kin, enim ku takis tok ngungii. Nga wumb endi konu eipi epi konu endi tuk om kin, kapli enim ku ngo orung kindik ngungii ku. Nga enim wu num endi mułum kin, enim wu ei kin ek ekii sik, mandring molk pungii ku. Nga enim wu num endi embe ambil tonu kindim kin, kapli enim eim embe ambil tonu kindngii ku.

Noman Ngołum Wu Ei Lo

Mendpił Ekii Sim

⁸ Enim wumb eipi endi epi endi si no pendik enerngii mon. Ba wumb eipi ngo pendilmin oł yi mił, kunum kunum pepi mułmba. Ele nge oł ei, enim wumb eipi kin noman ka ngungii. Nimbil erang wumb endi wumb eipi kin noman ngołum ei, eim Gos lo ek ele keimi ekii silim.

⁹ Pe Gos nge lo ek ei yi ninim, “Enim wu eipi embnjing ngundnerngii mon; nga enim wumb eipi endi to kundnerngii mon; nga enim wumb eipi epi endi waning sinerngii mon; nga enim wumb eipi epi kan bun bun sik kin, simin ni yi piinerngii mon.” Nga lo ek eipi endi yi ninim ku. Ei lo ek eipi pei si ende kindpi kin, ek peng endeim mendpił palim. “Enim nge tilap ele mandi mołmun wumb ei, noman ka ngungii ei, en enim noman ngołmun mił, yi ku ngungii.”

¹⁰ Wumb nii endi, wumb eipi kin noman ngołum ei, eim wumb mandi mołmun wumb ei kin, oł kis enałim mon. Yi mił, wu endi noman ngołum wu ei, eim Gos nge lo ek ele keimi ekii silim.

Sinim Kun Ka Endmin

¹¹ Pe nga, na yi mił nip enim ngond. Enim mołmun kunum ele piinmin. Pe kunum ele mendpił, enim or palmin ei, enim konj kindik mułngii. Nimbil erang enim piinmin; ok enim pii gii ninjing kunum ele, Gos enim sipi orung simbii nim kunum ei, kunum kinan sim. Ba

pe, kunum ei mandi mendpił enim.

¹² Konu emii palim ei mandi poru nimba enim. Nga konu tilang ei ya mandi opu salim. Pe nga sinim emii palim mił oł kis elmin oł ei, si kindmin. Si kindpin kin, sinim Gos nge tilang opu elmin alap kumb tepii mił ngum epi ei sipin kin, oł kis ei to mani kindmin.

¹³ Pe sinim oł kun ka, erpin endmin. Yi mił ku, wumb tilang erang ele andinmin. Nga sinim noł nopun, wulu pang kin, nilkeng sinermin mon. Nga wu eipi embinjing kin ngundpun, nga oł kis penj mułum oł ei enermin mon. Nga sinim wumb eipi kin ek mił erpin kin, wumb eipi nge epi endi simba ei, kan bun bun sinermin mon ku.

¹⁴ Ba sinim Owundu Jisas Krais simin konguk konj mił kindpin kin, eim oł kun ka oł erpin eim kin dambiltpin ende pupun mułmun. Mołpun kin, nga sinim ngenj ok nge ele nge nga noman ei to piinenmin mon.

14

Enim Engnjing Noł Kin Kos Erik Ngunerngii Mon!

¹ Pe wumb nii endi eim pii gii ei dinga pinerim kin, wumb ei enim eim si mengk kin, Gos nge tilap wumb kin tuk sipngii. Ba enim wu ei eim nge noman ele piinim mił ei, enim to pulpeł tunerngii mon!

² Wu endeim eim pii gii dinga nipi kin, eim kung kuni ni epi endi numbii ni piłim mił, ei nołum. Ba wu endi eim pii gii dinga pinerim kin wu ei, eim aka pin kuni ei mendpił nołum; ba kung minj nonałim.

³ Pe wu nii endi eim kung kuni kanim kanim pei nołum wu ei, eim wu eipi endi aka pin kuni mendpił nołum wu ei kin, kis piipi ngunermba mon! Pe nga, wu endi eim aka pin kuni mendpił nołum wu ei, eim yi piipi kin, wu endi kung kuni kanim kanim pei nołum wu ei, oł kun pinałim mił enim ninermba mon. Nimbił erang, Gos wu ei eim tilap ele tuk sipi, mundum ku.

⁴ Wumb nii endi, enim wumb eipi nge kongun wu endi mułmba ele, kanik kin, nim oł ei kun ka enmin oł kun pinałim mił, oł kis en ningii min? Wu ei eim nge kongun tep wu ei opu, wu ei eim kongun kis min ka erim ei, eim kaplı mok topu, piimba. Pe nga keimi, wu ei eim dinga engmba. Nimbił erang Owundu Krais eim wu ei, eim kaplı paki tang kin, wu ei eim dinga angpi mołum.

⁵ Wu endi eim yi ni piipi kin, kunum endi ei kunum kor owundu tangpi seng kin, nga kunum kopur to mani kindnim ni piinim. Nga wu endi eipi yi ni piinim; kunum kunum ei kunum ende mił ni piinim. Wumb endeim endeim ni, en enim noman ele, pii kun erik mułngii!

⁶ Pe wumb nii endi eim kunum endi ei kor owundu ni piinim wu ei, eim kunum ele men topu, Owundu nge embe ambil tonu kindpi molum. Nga yi ku, wu endi eim kung kuni kanim kanim no lum wu ei, eim Owundu nge embe ambil tonu kindmba. Kindpi kin, eim Gos kin ka piipi kin, men topu ngopu kung kuni no lum. Pe wumb nii endi eim aka pin kuni mendpil no lum wu ei, eim Owundu kin piipi kin, kung minj kopur nona lim. Nonarpi kin, nga eim Gos kin ka piipi kin, men topu ngo lum ku.

⁷ Yi mi l, enim tuk mo lum wumb endeim endeim ni, konj mo lpu kin, na noman ele yi ermbii ni, noman to piinermba mon! Nga yi ku, enim tuk mo lum wumb endeim endeim ni, kulmbii ei nam noman ele ermbii ni, noman to piinermba mon, ku. Ba Owundu nge noman ele mendpil pa lim.

⁸ Nga sinim konj mu lum ei kapli, sinim Owundu nge. Nga yi ku, sinim kulmun ei kapli, sinim Owundu nge ku. Yi mi l, sinim konj mu lum min, sinim kulmun ei, sinim Owundu nge mendpil mo lum.

⁹ Ele nge mendpil, Kra is ko lpu kin, nga angpi, tonu opu, konj mo lum. Yi mi l erang, sinim koltmun wumb ei nin sinim konj mo lum wumb ei nin, ta l ouni eim Owundu mu lmba.

¹⁰ Nga nim nimbi l erang nim angnim no l kin kos pi-

ikin ngon? Nga nim nimbi l erang nim angnim no l kin ek kis nikin ngon? Yi mi l sinim wumb pei Gos eim ningi l ele engamin kin, Gos sinim kin kos owundu piipi ngumba.

¹¹ Ei yi mi l kumb ok Gos mon po l pendrim mi l ek yi ninim,

“Owundu yi ninim, ‘Na konj mo lup kin, na ek keimi nip enim ngond. Wumb endeim endeim ni mong gopsing pii polk, na kin men tok ngungii. Nga enim endeim endeim ni, gupu anmbi l ek dinga ni tor kindik kin, nam embe ambil tonu kindik erngii.’ ”

¹² Yi mi l erang, sinim wumb endeim endeim ni, ya mani mei ele ni pe o l endi enjpin ei ni, tor kindpin kin, Gos ngumun.

Enim O l Yi Erangin Kin Enim Engnjing No l Bok Tok O l Kis Enerngii Mon.

¹³ Pe enim wumb eipi endi kin, kos ni ngunerngii mon; ba enim noman tok piingii. Enim engnjing no l ei kin, epi endi erangin kin, o l kis endi erngii ei min, enim and lam ondu ngok, yi enerngii mon!

¹⁴ Sinim nge Owundu Ji is na andan tang mo l. Mo lup kin, na piind epi kanim kanim pei ei, eim kin penj mu la lim; ba konj ka mo lum. Ba wumb nii endi eim epi endi ei, penj tonum ni piinim epi ei, eim noman ele piinim mi l epi ei, penj topu mo lum.

15 Yi mił, enim kuni penj mułum kuni nonmun ei, enim engnjing noman tuk ełe to kis mondunmun. Ełe nge, enim piingii ei, enim nga wumb eipi kin noman ngonatmin oł ełe nge andinmin. Nga Kraiss eim kolpu kin, nga eim wumb yi nge, si orung simba nge kułum. Yi mił, nga enim wumb ei kin enim kuni nonmun ełe nge erang kin, wumb ei nge noman tuk kis mułmba ei, yi mił nga enerngii, mon.

16 Mon pim kin, enim epi ka wii salim ni piinmin epi ei, wumb endi epi ka wii ei kanik kin, epi ei kin, ek kis nik ngungii.

17 Yi mił, kuni nok, nga noł nok elmin oł ei, Gos eim wumb pei tep er mołum konu ełe puł mił mon. Ba Gos wumb pei tep er mołum konu ei pułe yi mił; noman emin ni, oł kun ka ei ni, noman ka ka piik enmin oł ei nge, Gos nge Gui Ka je erang kin, oł yi nge tonu ołum.

18 Yi mił erang, wumb nii Kraiss kin ekii sik, oł ombu enjing kin, Gos wumb ei kin noman ka piipi ngumba. Nga wumb enim kun ka mołmun wumb, pa nimba.

19 Yi mił, nga sinim kunum kunum kongun dinga yi mił erpin kin, wumb eipi kin paki topun eramin kin, wumb noman emin seng molk kin, noman tuk dinga pang mułngii.

20 Yi mił, enim mowii kuni ei piik kin, wumb noman tuk

Gos nge kongun ełe, to er kis mundnerngii mon. Keimi, kuni kanim kanim pei ei kun ka nungii; ba enim kuni ełe erpi kin, wu endi bok topu, orung pupu, oł kis enim ei, yi mił, nim en kin, ei oł kun ka mon; ei oł kis enjii.

21 Ba enim kung minj nungii min, noł wain nungii ei min, epi endi eipi erngii oł ei erangin kin, enim engnjing noł bok tok, orung puk kin, oł kis enmin oł ei, kapłi oł ei enim enenjing kin, enim oł kun ka mendpił erngii.

22 Enim nge pii gii ei tuk enim kin mołum ei, Gos kin enim kin pii gii ouni mołum ni piingii. Piik kin, wu endi eim epi ka wii ni piinim ei, eim noman tuk ełe kos piipi, mok topu enanim; kapłi wu ei eim ka ka piipi mułmba.

23 Ba wumb nii endi eim noman tał sepi piipi kin, kuni numba wu ei, Gos kos piipi, wu ei ngumba. Nimbil erang, ei eim pii gii ninarpi kin kuni num. Yi mił, kuni ni, epi kanim kanim pei, wumb endi pii gii ełe tonu onerim kin, kapłi ei oł kis enim.

15

1 Sinim wumb pii gii dinga pepi nim kin, kapłi wumb endi pii gii dinga pinerim kin, sinim wumb ei paki topun, oł embin ei sinim ko wumun. Ko wupun kin, sin sinim noman ełe mendpił en-ermin mon.

2 Ba sinim endeim endeim ni, mandi mołmun wumb ei

nge, noman ele erngii mił ermin. Eramin ele nge, enim oł kun erangin kin, ekii sik kin, noman dinga singii.

³ Yi mił, Kraiss ei eim noman ele ekii sipi, eneririm mon. Ba eim eririm mił, kumb ok Gos mon poł pendrim mił ek yi ninim, “Wumb ek kis niłmin ek kis ei, Gos kin nik ngunjung. Ba ek kis ei na kin tonu om,” pa ninim.

⁴ Yi mił, ek ka kanim kanim pei kumb ok Gos mon poł pendrim ei sinim andan to ngumba nge pultum. Poł pendrim mon ei, sinim noman tuk dinga ngopu kin, nga sinim dinga angpin, pii gii nipin kin, Gos orung omba ei nge kui er mołmun.

⁵ Pe nga, Gos ei eim wumb noman tuk dinga kindang kin, dinga angk, pii gii mołmun pulwu mołum. Mołpu kin, Gos eim enim paki tang, molk pangin kin, wumb endeim endeim kin noman ende sek kin, Kraiss Jiisas oł kun ka elim sinim andan topu kin, enim ei ekii simin.

⁶ Sipin yi mił, enim pei ek nik ende kindik kin, kułou tok, Erinjpin Gos sinim nge Owundu Jiisas Kraiss nge Arim, eim nge embe ambil tonu kindipin mułmun.

Kraiss Eim Jura Wumb Kin Torung Tilap Eipi Wumb Kin Paki Tolum

⁷ Yi mił, sinim wumb endeim endeim ni sipin kin, ek ka nipin tuk simin. Yi mił ku, Kraiss sinim tuk sim mił, yi mił ku erngii. Erik kin, sinim

pei Gos nge embe ambil tonu mendpil kindmin.

⁸ Na ek yi mił nind. Kraiss tonu opu kongun wu mił mołpu kin, wumb ngenj kopsik elmin Jura wumb ei, paki tumba nge om. Eim yi mił erpi kin, Gos nge ek ka keimi dinga kindpi kin, keimi tonu orum. Yi mił erpi kin, Gos ek mong keimi nirim mił, keimi sinim kupenjpin noł Eiparam, Aisak, Jeikop wu kei kin tonu orum.

⁹ Nga ele nge, wumb tilap eipi wumb Gos nge noman ka ei kanik kin, Gos embe ambil tonu kindngii. Yi mił, Gos eim kumb ok mon poł pendrim mił, ek yi ninim.

“Ei yi mił, na torung wumb tilap eipi ei kin na Gos embe tonu kindip ngumbii. Nga na golang nip kin, nim embe ambil tonu kindmbii.”

¹⁰ Nga Gos ek ka endi yi ninim,

“Enim torung wumb tilap eipi ei kin, ka piik Gos eim nge si mundum Jura wumb tilap ei kin, ka piik erngii.”

¹¹ Nga Gos ek ka endi yi ninim ku.

“Enim torung wumb tilap eipi enim Gos Owundu nge embe ambil tonu mendpil kindngii. Nga wumb pei Gos Owundu nge embe ambil tonu kindngii ku.”

¹² Nga kumb ok, Aisaiya Gos ek ka ni tor kindilim wu mon

poł pendrim mił, ek yi ninim ku.

“Deipis nge arim Jesii nge kupam noł ełe nge, wu endi tonu omba. Wu ei tonu opu, orung tilap eipi wumb ei kin, tep er mułmba. Mułang kin, wumb tilap eipi wu num ei kin, pii gii nik, eim en enim sipi orung simba nge kui er mołmun.”

¹³ Sinim Gos kin kui er mołmun Gos eim pułwu. Eim erang kin, enim pii gii ełe nge, enim noman ka ka piik kin, nga noman emin enim kin, noman tuk ełe piki topu mułmba. Mułang kin, enim Gos Gui Ka nge dinga ei sik kin, nga enim Gos sipi orung simba ei nge, kui erik mułngii. Mułangin kin, enim noman tuk ełe piki topu mułmba.

Pol Gos Kongun Erim Mił Pule Palim

¹⁴ Na nge engnan noł! Na noman ełe piind ei, enim noman tuk ełe oł kun ka minj piki to mołum. Nga ei enim kin noman dinga kanim kanim enim kin peng kin, enim kapli wumb endeim endeim ni andan tok kin, noman ka ngungii.

¹⁵ Ba na enim kin mon połup ngunj ei kopur ek dinga mił nind. Nga na enim kin mund mong enenj mon; ba na enim noman tuk ełe to konj kindmbii nge enj. Nimbil erang Gos eim na kin noman ka piipi ngum.

¹⁶ Ngang kin, Krai Jiasas eim erang, na Pol Krai Jiasas

nge kongun wu endi mił moł. Mołup kin, wumb tilap eipi wumb kin, Gos nge kułmał kałmin oł ei nge erip kin, nga Gos ek ka ni tor kindinj. Kindip kin, nga tilap eipi wumb ei, Gos sipi orung simba nge tu wunj. Tu wamb kin, Gos nge Gui Ka ei je erang, wumb ei Gos kin oł kun ka er mułngii. Yi mił, wumb Gos kin kułmał ka wii mił, Gos noman ełe piim mił ngunj.

¹⁷ Yi mił erang, na Krai Jiasas kin kongun erip ngunj ei, na ka ka piip kin, na Gos nge kongun erip ngunj.

¹⁸ Yi mił, na nga epi eipi endi ni tor kindnermbii mon; ba na epi endeim mendpil ni tor kindmbii. Na ek poł Krai na kin kongun erim mił ełe, ni tor kindmbii end. Ełe nge ek nin ełim oł ei, wumb tilap eipi wumb ei, Gos nge ek ka ełe ekii sik erngii.

¹⁹ Gos eim dinga ei andan tang ei, na jep oł enj ełe kenjing. Ei Gos eim nge Gui Ka nge dinga ei, na ngang kin, kongun enj ełe, en enim kenjing. Yi mił nga, na Jerusalem konu ełe kongun pułngun mondup kin, na Krai nge ek ka ei ni tor kind erip kin, konu orung orung andip, Eiliikam konu ełe tor op erip kin, nip poru ninj.

²⁰ Yi mił, nam kunum kunum noman ełe ermbii ni piind oł ei, Krai nge ek ka ei ni tor kindip kin, konu jili mił endi Krai nge embe piinarik mołmun konu ełe, nimbii ni

piind. Ba na konu endi eipi wumb ok, Kraiss nge ek ka ni tor kindnjing konu eke, na ek ka ei ni tor nga ninerbii mon. Ba nga na wumb Kraiss ek ka piinarik mołmun konu eke ek ka ei, ni tor kindmbii.

²¹ Ba kumb ok, Gos ek ka mon poł pendim mił, Kraiss kin ek yi ninim,

“Wumb nii endi eim nge ek ka ei piinenjing piim kin, pe kanik piik erngii. Nga wumb nii endi en enim eim nge ek ka ei piinenjing kin, pe piik kun erngii.”

Pol Eim Rom Wumb Konu Eke Bii Nipi Piim

²² Yi mił erang, na enim Rom wumb kin ombii ni piind. Ba kunum kunum na nge kongun end ei, na andłam ondu ngonum. Ba na ombii kapli enanim.

²³ Ba akip na ya konu eke kongun enj ei, endi nga pinalim mon. Na kumb ok kung ngii pei o pang kin, na mołup enim kin op, kenmbii ni piinj.

²⁴ Yi mił erang, ekii se na Spein konu eke bii ni piind. Kunum eke, na enim kumb se kanip kin, ekii se Spein konu eke bii. Na enim kin kunum kopur mołup kin, noman tuk ka piyamb kin, ekii se enim na si mengk, Spein konu andłam eke paki tangin kin, kapli na Spein konu eke bii.

²⁵ Ba akip na ku kopur si mengip kin, na Gos nge wumb Jerusalem konu

owundu eke mołmun ei, ku sipip, paki top ngumbii.

²⁶ Yi mił, Masironiya konu wumb ni, Akeiya konu wumb ei, ku nin epi ombu sik kulou tok, Jerusalem konu eke Gos kin pii gii ninjing wumb epi endi sinerang wumb ei kin ngok, paki tumun ni piinjing.

²⁷ Wumb ombu en enim noman eke ka piik kin, oł yi enjing. Nga yi ku, en enim Jerusalem konu eke wumb kin, ku nin epi ngo pendnjing epi ei ngo orung kindngii. Nimbił erang, Jerusalem konu eke wumb, Gos Gui Ka nge epi ka wii ei torung wumb kin nik ngunjung. Ngok kin, nga yi ku, torung tilap eipi wumb ei, kuni nin, ngenj eke epi ei ngo pendnjing epi ei, Jerusalem konu eke wumb ei paki tok ngo orung kindngii ku.

²⁸ Yi mił erang, na kumb se kongun ei er poru nim-bii. Nga na ku nin epi ei, Jerusalem konu eke wumb ei angil eke kun ngop pendip poru ninj kin, kapli na enim nge andłam eke op, enim kanip kin, ekii se na Spein konu eke bii.

²⁹ Pe na piind ei, na enim kin ombii kunum ei, Kraiss nge epi ka wii ngum epi ei, na kin piki top mołang kin, epi ka wii ei na tu wup, enim kin ngumbii.

³⁰ Na engnan noł, na enim dinga kii sind ei, enim sinim nge Owundu Jiisas Kraiss ei kin, nga Gos Gui Ka nge dinga noman ka ei kin, enim

kongun dinga erik, na kin ouni men tok, Gos kin kii sik ngangin kin, Gos eim na paki tumba.

³¹ Yi mił erangin kin, na Juriya pii gii ninenjing wumb ei, kapli na kongun ermbii mił, na ambil gii nik ngunerngii. Nga enim Gos kin men tok erangin kin, Jerusalem konu ełe Gos kin pii gii ninjing wumb ei, na kongun end ei noman erang piik kin, na paki tamb kongun ei singii.

³² Yi mił erang, Gos eim noman ełe, na enim kin ombii kunum ei, na ka ka piip ombii. Op kin, na enim kin kor aninga kopur sip kin, na noman tuk ełe dinga simba.

³³ Gos eim noman emin pulwu ei, eim enim pei kin mułmba. Ei keimi!

16

Pol Eim Ek Ka Nipi Wumb Pei Ngum

¹ Pe nga enim piyei; na enim kin ek endi ngamb kin, sinim nge einjpin Piipii nge ek endi ni ngamb piingii. Amb Piipii eim Senkreiya konu owundu ełe men tołmun wumb paki tołum.

² Tang kin, na yi ni piind, enim Krai Owundu ni piik kin, amb Piipii ei sik tuk kindangin kin, enim pii gii wumb kin mułmba. Enim Gos nge wumb yi mił enjing kin, ei oł kun ka. Amb Piipii eim noman embin endi pim kin, enim kapli paki tok nik, kun erngii. Nimbił erang eim

wumb pei paki topu kin, nga eim na paki tum ku.

³⁻⁴ Enim Priska kin, Akuila kin, 'Wel!' a ningii ku. Nik kin, eł elip, na kin Krai nge kongun ende elmin wu amb tał. Wumb tał eł elip, mandi kolkul kin, na paki tunguł nge pim. Yi mił na mendpił, wumb tał kin, ek ka nip ngunenj mon; ba torung wumb tilap eipi men tołmun wumb ei yi ku, wumb tał kin, ek ka nik ngołmun ku.

⁵ Nga enim na nge ek ka ei, Gos nge men tołmun wumb tał nge ngii konu ełe, kułou tok mołmun ełe, nik ngungii ku.

Nga yi ku, enim na nge ek ka ei, Epenesas nik ngungii wu ei, na nge noman ngoł wu ei, kumb se Eisiya konu owundu ełe wumb kin, Krai kin pii gii nirim.

⁶ Na nge ek ka, amb Mariya kin nik ngungii. Mariya ei eim enim kin kongun dinga kind erpi kin, enim paki tołum.

⁷ Pe enim wu tał, Andronaikis kin Juniya, kapli 'Ka mułnguł' a nik kin, ngungii ku. Ngok kin, eł elip na nge wumb kin, miyem ende mił ei, na kin kan ngii ełe ouni pinjpin. Eł elip ok, Krai kin pii gii nengii kin, na ekii se ninj. Eł elip Krai nge ek se andiłmin wumb ei nge, wu num mił mulnjunguł.

⁸ Pe enim wu Ambliya-sis kapli 'Ka mołun' a nik ngungii ei, eim sinim nge enjinjpin Owundu Jiisas kin pii

gii neng kin, na nge noman ka ngoꞗ wu.

⁹ Pe enim wu Erpanis kin, 'Kapli ka moꞗun,' a nik ngungii ei, eim sinim nge kongun ouni wu, Kraiss nge kongun elim. Nga wu Sakis kin, 'Kapli ka moꞗun,' a nik ngungii ku. Ei eim na noman ngoꞗ wu.

¹⁰ Pe enim wu Apelis kin, 'Kapli ka moꞗun,' a nik ngungii ku. Ei eim Kraiss nge kongun dinga kindpi elim wu. Pe nga enim wu Arisopulus kin, eim nge ngii ende wumb kin, ek ka, nik ngungii ku.

¹¹ Nga enim wu Eroriyan kin, 'Kapli ka moꞗun,' a nik ngungii ku. Ei eim nam nge wumb miyem ende. Pe nga, Gos kin pii gii ninjing wumb ei, Narsisis kin ngii ende moꞗmun wumb ei kin, 'Kapli ka moꞗun,' a nik ngungii ku.

¹² Pe enim amb taꞗ Traipeina kin Traiposa kin, 'Ka moꞗmbuꞗ,' a nik ngungii. Amb taꞗ Owundu nge kongun elmbiꞗ amb. Nga yi ku, enim amb Persis kin, 'Ka moꞗun,' a nik ngungii. Ei eim sinim nge Owundu kin, noman ngopu kin, kongun dinga elim amb ei, na nge noman ngoꞗ amb.

¹³ Nga enim wu Rupus sinim Owundu nge kongun ka elim wu ei kin, nga eim mam kin, 'Kapli ka moꞗmbuꞗ,' a nik ngungii ku. Amb ei, na nge minan mendpiꞗ miꞗ moꞗum.

¹⁴ Nga enim Asinkrisis Plekon, Ermes, Pasropus kin, Ermas wu pei, 'Enim kapli

ka moꞗmun,' a nik ngungii ku. Nga sinim enginjpin noꞗ kopur, wumb ombu kin moꞗmun wumb pei kin, 'Ek ka,' a nik ngungii ku.

¹⁵ Nga enim Pilolokus kin, Juliya kin, Neras kin, nga eim aim Olimpasi kin Gos nge wumb kopur pei en enim kin ouni moꞗmun ei, 'Kapli ka moꞗmun,' a nik ngungii ku.

¹⁶ Nga enim Gos nge wumb pei endeim endeim ni engnjing noꞗ kin, angil sik, kangilk tuk sik erngii ku. Nga Kraiss nge men toꞗmun wumb pei, enim kin ek ka nik ngungii.

Ek Ni Poru Nipi Kengip Ngop Ek

¹⁷ Na engnan noꞗ, na enim noman to konj kindamb kin, enim kan kun erik muꞗngii. Molk kin, wumb nii endi enim pii gii wumb kin, to eipi eipi kindngii enmin min; nga Gos ek ka enim sinjing ei, ekii sik enanmin ei min; nga wumb ombu oꞗ kis erangin kin, wumb eipi bok tok kin, oꞗ kis elmin. Enim wumb yi nge, buꞗ ngok, ekii sinerngii mon.

¹⁸ Yi miꞗ, wumb ombu en enim, sinim nge Owundu Kraiss Jiisas nge kongun ei enaꞗmin mon; ba en enim ngenj noman ele ekii sipin kin, ermin ni piinmin. Piik kin, en enim gupu ele ek ka miꞗ nik kin, nga ek kend miꞗ tok nik kin, wumb eipi nge noman dinga pinaꞗim miꞗ, ei ek kend tok ngok, elmin.

¹⁹ Yi miꞗ, enim Gos ek ka ei ekii silmin oꞗ ei, wumb pei piik poru ninmin. Yi miꞗ

erang, na enim kin ka ka piip ngond; ba na noman eġe piind ei, enim oġ kun ka erik muġgii. Erik kin, oġ kis eġmin oġ ei, noman to piinerngii mon!

²⁰ Pe nga, Gos eim noman emin ngolum puġwu, eim kunum olt mon, Gos eim Seisen erang kin, enim nge simb eġe, kamb mani kindmba. Pe Krai sinim nge Owundu Jiisas ei, eim noman ka enim kin muġmba.

²¹ Wu Timosii, na kin kongun ende eġmbiġ wu. Timosii nin, Lusiyus nin, Jeisin nin, Sosipaser nin, wumb ei na nge tiġap ende wumb pei ei, 'Enim kapġi ka moġmun,' a nik ngonmun.

²² Na Tersiyas, na Pol gupu eġe ek neng kin, na mon ei polt. Poġup kin, na Owundu nge embe eġe, 'Enim kapġi ka muġei,' a nip ngond.

²³ Wu Geiyas, na Pol kanpi kun er si moġulum wu ei, eim 'Enim kapġi ka muġei,' a nipi ngonum. Nga men toġmun wumb tep ka eġim wu ku. Nga Erasmus konu peni owundu eġe, ku tep eġim wu ni, Korsus sin nge enginjpin kin, eġ elip, 'Enim kapġi ka muġei,' a nikiġ, ngolmbuġ ku.

²⁴ (Pe sinim nge Owundu Krai Jiisas ei, eim noman ka, enim kin pei ouni muġgii; ei keimi.)

Prei Erik Gos Embe Ambil Tonu Kindngii

²⁵ Pe nga, sinim Gos eim embe ambil tonu kindinmin. Pe nga, Gos eim kapġi enim er dinga kindmba ei, na Jiisas

Krais nge ek ka ni tor kindinj eġe, kindmba ei, Jiisas Krai nge ek ka ei, kumb ok koi er paġiġim ek ei, pe mendpiġ, Gos sipi peni eġe kindim.

²⁶ Kindang kin, pe Gos ek keimi ei, ek ni tor kindiġmin wumb mon polk kin, peni eġe tor kindnjing. Nga kunum kunum konj moġulum Gos, eim andan tang kin, wumb tiġap pei kanik kin, piik erngii. Yi erik kin, Gos erang, wumb pei pii gii nik kin, Gos nge oġ ei, ekii sik erngii.

²⁷ Gos ei eim endeim mendpiġ! Eim noman kun ka piinim nin, epi kanim kanim piġiġim puġwu. Sinim Jiisas Krai kin, Gos eim embe ambil tonu kunum kunum kindmin; ei keimi!

Pol Mon Korin Wumb Kumna Polpu Kindim

*Pol Mon Kumb Se Polpu
Korin Wumb Kin Kindim Ek
Ei*

¹ Mon ek ei, na Pol polup kindinj. Na nam Gos eim noman ele, to tonu kindpi mundang kin, Jiisas Kraiss nge ek se andilmin wu mil erip mol. Nga Sosenes eim sinim enginjin ei, eim ek ka yi ku, nipi kindim.

² Kindang kin, Gos eim nge wumb tilap Korin konu ele molmun wumb pei, en eim Gos erang kin, ok wumb konj kun ka mendpil molmun. Molk kin, nimbil erang, eim pei Jiisas Kraiss nge wumb tilap ende puk molmun. Wumb nii endi Jiisas Kraiss kin ek ka nik, prei erik ngonmun wumb ei, Gos nge ol kun ka erik molk kin, sinim Owundu kin nga eim Owundu kin ouni molmun.

³ Pe kapli, sinim Erinjin Gos kin, Jiisas Kraiss Owundu ouni, eim kapli noman ka ngokul, nga noman emin pei ngungul ku.

⁴⁻⁶ Pe Jiisas Kraiss nge eim ek ka eim kin erpi kin, dinga kindang palim. Peng kin, eim ok Jiisas Kraiss kin dambiltik ok ende punmun ei, eim Gos nge ol kun ka kanim kanim pei seng kin, molmun. Gos ek keimi ninmin ele ni, Gos noman

ka palim ele mil, yi ku pininmin. Piyangin kin, na nanim kunum kunum eim piip kin, Gos kin ka piip ek ka nip ngond. Nimbil erang Gos eim noman eim ngonum. Ngopu kin, noman kulpu, eim ngonum ei, nimbil erang eim Jiisas Kraiss eim nge wumb mendpil molmun.

⁷ Pe eim Gos nge ol kun ka wii ngonum ei, eim ol ele sinarik kin, wii endi mulalmin mon. Ba pei sinmin yi erik kin, nga mul mei poru nimba kunum ei, Jiisas Kraiss Owundu peni ele tor omba nge kui erik molmun.

⁸ Mulangin kin, sinim nge Jiisas Kraiss Owundu peni ele tor omba kunum ei, ek kend tonmun ek ei ni, ol kis kun pinerim ol ei nge, endi eim kin peng kindnermba. Nga eim eim ambil gii nipi, dinga erpi sipi, mulang pupu kin, Jiisas Kraiss Owundu nge kunum ei, mul mei tal poru nimba kunum ei kapli poru nimba. Neng kin, eim pii gii dinga pim kin, epi endi eim kin ek endi kapli energii, mon!

⁹ Gos ei eim ek keimi mendpil pulwu ei, eim kapli Gos kin pii gii ningii. Gos eim eim to tonu kindpi sipi kin, eim kingam Jiisas Kraiss sinim nge Owundu kin kindang, dambiltipin o pun ende pupun molmun.

¹⁰ Pe nanim angnan nol, na eim noman ele to konj kindip kin, ek dinga yi mil nip ngond. Ngond ek ei, Ji-

isas Krajs sinim nge Owundu noman dinga ele nip ngond. Enim pei kapli, noman piik ende kindik kin, ek ende ningii. Nga enim noman eipi eipi peng kin, ek eipi eipi nik, mulerngii mon. Nga enim noman ende sek kin epi kanim kanim noman to piingii ei, enim piinmin epi omba.

¹¹ Pe nga wumb kombur amb Klowes ngii konu ele no pek mołmun wumb ei, ok ya na kanik kin, ek kun ninjing. Nam angnan noł ei, enim ek mił erik kin, ek kanim kanim eipi eipi ninjing.

¹² Pe na ek yi mił piind, enim pei oł yi nge enmin; nga wumb kombur enim mołmun konu ele molk kin, ek ei nge ku nik mołmun. Na nanim Pol kin ekii sip kongun paki top enj wu moł. Wumb kombur yi ku nik mołmun na nam wumb kombur yi ku nik mołmun; na Apolos kin ekii sip kongun paki top enj wu moł. Wumb kombur yi ku nik mołmun; na nanim Piisa kin ekii sik kongun paki top enj wu moł. Nga wumb kombur yi ku nik mołmun; na nanim Jiisas Krajs kin ekii sip kongun enj wu moł.

¹³ Enim oł yi nge kapli enerngii mon. Pe Jiisas Krajs eim endeim mendpił mołum. Nga wu endi Jiisas Krajs mił eipi endi mulalmin mon. Na Pol ond peri ele kularip enim oł kis kun sinerang mulnjung ele ngunenj mon? Nga enim na embe Pol ele enim noł pinenjing mon ku.

¹⁴ Na nanim ka piip Gos

ngond ei, na enim endi noł pendip ngunenj; ba wu tał Krispis kin Geiyas mendpił noł pendip ngunj. Mon pim kin, wumb pei na kin ekii singii; ba Krajs kin ekii sinerngii, mon.

¹⁵ Yi mił erang, wumb torung wumb ek yi ninerngii mon. En enim Pol embe ele noł pinjpin kin, Pol kin ekii simin. Simin ningii ek ei, kapli enenmba mon.

¹⁶ Ei keimi na nanim Sepanis eim ambim nin, kingam ambilim noł nin, na noł pendip ngunj; ba nga na wumb kombur eipi noł pendip ngunenj mon, ni piind.

¹⁷ Jiisas Krajs na kindim ei, wumb noł pendkin ngunjii nipi, kindnerim mon. Jiisas Krajs eim na kindim ei, eim ek ka nip, tor kindip wumb ngumbii nip na kindim. Kindpi ei ek nip, tor kindmbii ni, ya mani mei ele wumb noman pałim ek ei sip, ende kindip; mon pim kin, Jiisas Krajs opu ond peri ele kułum ek ka ei, ek wii mił endi pinermba mon. Jiisas eim ek ka ei am dinga wii mendpił pimba.

Krajs Nge Dinga Ei Gos Nge Dinga

¹⁸ Pe wumb oł kis kun pinerim mił erik mołmun wumb ei, Jiisas opu ond peri ele kołpu erim oł ei, epi wii mił ni piinmin. Ba wumb Jiisas kin pii gii nik enmin wumb ei, Gos orung simba wumb ei ni piik kin, Jiisas ond peri ele kołpu, nga konj

tonu opu erim Gos ek ka ei, Gos nge noman dinga mendpił salim ni piinmin.

¹⁹ Yi mił erang, Gos eim ek ka ele yi ninim, ei keimi sinim piinmin,

“Na kapli wumb noman ka wii dinga peng mulngii ei, top erip, kis mundamb, noman ka yi nge peng mulerngii, mon!”

Pe nga,

“Na nanim yi ermbii wumb nii endi, noman peng sin sinim epi pei piinmin ni piingii wumb ei, noman eipi eipi palim ei sip, eipi eipi kindmbii,” ninim.

²⁰ Pe nga noman piilmin wumb jili mił mołmun? Nga wumb Gos ek kanim kanim pei mon połmun wumb jili mił mołmun? Nga wumb ek mił elmin, wumb ya mei ele mołmun wumb ei jili mił mołmun? Gos eim ya mei ele wumb pei, noman ka palim ni piinmin ei erpi kindang kin, noman mendpił endi pinalim mon!

²¹ Gos eim noman ka owundu palim ei, eim oł yi nge erang tonu om. Ya mani mei ele wumb pei en enim noman pim ele, Gos nge eim noman to piik enjing, ei kapli enerim mon. Yi peng kin, Gos eim noman ka piipi yi erang kin, wumb eim pii gii ninjing wumb ei sipi orung sim. Seng kin, sin Gos ek ka ei kin, noman owundu pinalim mił mei wumb ni piinjing kin, ek ka ei nipin,

tor kindinpin ele nge, Gos wumb ei sipi orung sim.

²² Nga Jura wumb Gos ek ka ele piipin gii nimin; ba sin tonu epin Gos jep oł endi kanpin kin, pii gii nimin nik, yi nilmin; nga Griik wumb noman ka dinga erik simin ni piik elmin wumb ei ku.

²³ Ba sin Jiisas Kraais ond peri ele kułum ei, sin ek ni tor kindamin. (Wumb oł kis kun pinerim er mulnjung wumb ele, sip orung sip erim ek ei, sin nipin tor kindpin ngonmun.) Jiisas ek ka ei piik kin, Jura wumb ombu geltii kulk, buł ngok enjing. Ba wumb tilap eipi wumb ombu, noman ele ek ei, ek kun pinalim mon ni, noman yi to piinmin.

²⁴ Ba wumb ombu, Gos eim sipi orung sim wumb; Jura kin wumb tilap eipi kin ouni, ek ka ei pii gii ninmin ei, Kraais eim, ei eim Gos nge noman dinga mołum; nga Gos nge noman ka wii ei, eim mendpił mołum.

²⁵ Pe Gos eim noman wii mił ei, wumb noman owundu palim ei to mani kindim. Nga Gos nge dinga ei wii mił dinga epi ei, wumb nge dinga owundu ei to mani kindnim.

²⁶ Pe angnan noł, enim kom se piyei! Ok enim nibił oł mił erik mulnjung? Gos eim enim to tonu kindpi mundang kin, sipi orung sim. Pe en enim ni ombu en enim mulnjung mił, ei piinmin. Enim wumb aninga kombur noman ka wii peng mulnjung. Enim wumb aninga

kombur enim dinga peng, mulnjung. Pe nga enim wumb aninga kombur wu num embe pulum ei, wumb noman ele yi mił piłmin.

²⁷ Ba Gos eim ya mei ele wumb mendpił mił mon. Wumb wii mił wumb eipi ni piinmin ei nge, Gos eim erpi, tonu kindpi sipi, wumb noman palim ni piik mołmun wumb ei, topu singambil sipi ngum. Pe nga ya mani mei ele wumb wii, dinga pinalim wumb ei, Gos sipi, erpi, tonu kindpi, wumb dinga owii salim wumb ei, to singambil sipi ngum.

²⁸ Gos eim ya mani mei ele epi wumb kanik si kindinmin wumb wii mił endi sipi kin, nga wumb epi sinalim wumb yi niłmin wumb ei sipi kin, nga epi endi molalim epi endi ei sipi kin, tonu kindpi erpi ei, wumb noman palim wumb nin, epi pei dinga salim epi ei nin, pe salim epi ei to mani kindpi wii mił kindang mulmba.

²⁹ Mon pim kin, wumb endi kapli eim embe ambilpi tonu kindpi kin, Gos kumb ele mołpu yi ermba. Ei mon!

³⁰ Ba Gos eim enim erpi tu wupu, Jiisas Kraiss kin dambiltpi se ende kindpi kindang mołmun. Gos eim Jiisas Kraiss kindang, Jiisas eim sinim nge noman konj ni, noman ka wii pul wu mołum. Sinim Jiisas eim kin o pun, Gos nge olkun ka wumb mił Gos eim sinim kaninim. Yi mił erang, Gos Gui Ka sinim kin mulang kin, sinim Gos nge olkun ka ol

ei ekii simin, nipin yi elmin. Pe nga sinim Kraiss kin pii gii ninjpin kin, Gos eim kin sinim sipi orung sim.

³¹ Mon pim kin, Gos eim ek ok nirim mił tonu omba. "Wumb nii endi ka ka piipi kin, epi ele embe ambil tonu kindmba, ei kapli; ba wu ei ka ka piipi kin, Gos ol ka wii eririm ei piipi kin, Gos Owundu embe ambil tonu kindmba.

2

Pol Ek Ka Ni Tor Kindpi Kin, Jiisas Kraiss Opu Ond Peri Ele Ek Ei, Wumb Nii Ngum

¹ Kindang na yi ku angnan nol enim kin onj kunum ei, Gos ek keimi koi erpi pim ek ei, na nip tor kindip enim ngunj. Ngunj ei, na ek olt kinan ka wii endi nip kin, nga noman owundu pim wumb mił endi nip, enim kin ngunenj mon.

² Pe na nanim noman to piip epi kanim kanim pei, noman to piinenj ei, enim tep to ek nip ngop muls; ba Jiisas Kraiss endeim mendpił ouru ninerim ei, eim opu ond peri ele kulum ei mendpił, noman to piinj.

³ Pe enim kin op muls kunum ei, nanim dinga endi peng piinenj; nga nanim gal owundu sip pur pur tang muls.

⁴ Pe nga, nanim ek ka nip tor kindip kin, na ek andan top wumb ngunj ei, ya mani mei ele wumb noman ka owundu peng ninmin ol ei nge ninenj mon; ba Gos

eim Gui Ka e le na paki tang, dinga ngang kin, ek keimi nip tor kindinj.

⁵ Ba enim nge pii gii ei, ya mani mei e le wumb noman palim ei mi l, enim pinakim; ba enim pii gii ei, Gos kin eim dinga e le palim.

⁶ Peng kin, sin noman dinga palim ei nipin, wumb nii endi opu, Jiisas kin pii gii dinga nipi, mo lum wumb ei kin, nipin ngonmun. Ba noman dinga ya mani mei e le wumb noman dinga mon; nga ya mani mei e le tep enim wumb ei dinga mon ku; nga dinga epi endi eipi nge mon ku; dinga ombu e le am ba.

⁷ Pe ek noman dinga endi na nip tor kindip ei, ok Gos eim nge noman dinga koi erpi pim. Kunum e le, mu l mei enerim kunum ei, yi erpi pendim. Na ek nip tor kindip ei, wumb kinenjing koi erpi pim ei, Gos nge tilang ka wii sinim kanpin piimin.

⁸ Ya mani mei e le tep elmin wumb nin, wumb eipi yi ku, ei kapli Gos noman dinga ei kanik piik, kun enenjing mon. Pe en enim piilangin kin, en enim kapli Jiisas Kraiss Owundu tilang owundu pu l wu ei, ond peri e le to kundnelangin.

⁹ Ba Gos eim ek ka e le yi mi l nirim,

“Wumb endeim kapli endi ningil e le piik kin, nga kanik kun enarik. Nga wumb endeim kapli kom e le piinarik; nga wumb endeim noman e le to piinarik epi ei

mendpil, Gos eim epi ka wii erpi kun er mo lu kin, wumb nii endi eim kin noman kulk ngungii wumb ei mendpil ngumba.”

¹⁰ Ba Gos eim koi erpi pim epi ei, Gos Gui Ka kin, sinim pii gii ninmin wumb andan topu ngum. Ei eim Gos Gui Ka e le yi erpi kin, epi kanim kanim pei kurnum. Nga Gos eim epi mandring mendpil koi erpi ermbii ni piim epi ei, Gos Gui Ka yi ku erpi kurnum.

¹¹ Pe wumb endi kapli, noman palim min, nimbi l ol endi ermbii ni piinim ei, wumb eipi endi piinalmin mon. Ba wumb ei, eim nge noman tuk gui mendpil piinim. Nga Gos eim, nipe noman endi palim ei, Gos eim nge Gui Ka ei mendpil piinim.

¹² Gos eim nge Gui Ka ei, sinim noman ka ngang sinjpin ei nge, ya mani mei e le wumb nge noman e le mon. Yi peng kin, sinim kapli, Gos eim nge Gui Ka epi kanim kanim pei wii ngum ei nge, pii po l tumun.

¹³ Ei kapli, sinim ek e le nipin tor kindipin ei, ya mani mei wumb noman ka wii palim mi l ninanmin mon! Ba Gos eim Gui Ka e le nge, sinim ek pu le nipin tor kindmin. Wumb nii endi, Gos nge Gui Ka noman tuk e le mo lum wumb ei, Gos nge Gui Ka ei, Gos ek ka andan topu ngum.

¹⁴ Pe nga wumb nii endi, Gos Gui Ka mulermba wu ei,

Gos eim ol epi kanim kanim pei ngonum ei, kapli sin-erngii. Nimbil erang wumb ei Gos kingam Jiisas kin pii gii ninenjing. Eim am keimi pii pol tunarpi kin, kapli en-ermba mon. En enim ombu kombur mon ni piik kin, noman to piinerngii. Nimbil erang Gos Gui Ka wu ei kin, paki tunermba mon.

¹⁵ Pe wumb nii endi eim kin, Gos Gui Ka molum ei ol epi kanim kanim ei mok to piipi, kanpi kun enim; ba nga wumb eipi endi kapli ok, wumb ombu ol yi ermin ni piik enmin, pa nik; mok tok kanik, piik enerngii, mon.

¹⁶ Gos eim ek ele yi ninim, “Wumb endi kapli, Gos Owundu noman palim mił kapli piinermba. Wumb endi kapli, Gos Owundu ‘Yi erii yi erii,’ pa ninermba, mon.”

Ba pe sinim pii gii ninjing wumb, Jiisas Kraiss eim nge noman ka ei, yi mił piik molmun.

3

Gos Nge Kongun Wumb

¹ Ba nanim angnan nol, nanim pii gii ninjing wumb dinga Gos Gui Ka molum wumb kin molpu kin, ek nip ngunj mił, enim yi ku, nip ngumbii pinałim. Nimbil erang enim Gos Gui Ka mulałim wumb mił ele, ek yi mendpił nip ngond. Nimbil erang enim Jiisas Kraiss kin pii gii ei, kangil kembis

mił palim; enim pii gii dinga pinałim, mon.

² Na enim ek nip ngunj ek ei, ombu am to mił, dinga pinałim nge kuni, dinga punum mił ek yi nge mił, ende nip ngunenj. Nimbil erang enim ek yi nge, ei piingii nge, piik kun enarik mułngii. Nga pe yi ku, enim piik kun enarik molmun.

³ Nimbil erang pe yi ku, enim ol kis elmin wumb mił no pek molmun? Wu angim ek buł morung mił erik, ek mił erik, yi enmin ol ei kun pinałim mił enmin. Nga enim Gos ek pii gii yi ninarik, piik kun enarik kin, erik molmun mił, enim mei wumb yi ku erik molmun.

⁴ Yi mił erang, enim wumb endi molk yi ninmin. Na nanim, “Pol kin tep to endinj.” Nga endi yi ninim, “Na nanim Apolos kin tep to endinj.” Ol yi elmin ol ei nge, ya mani mei ele nge wumb mił molmun; ba Jiisas nge ol kun ka mendpił mił molałmin mon.

⁵ Nimbil erang enim wumb sił Pol kin Apolos tel kin ek mił enmin. Sił Gos nge kongun wu mendpił molmbuł. Sił Gos nge, eim ek ka nipił, tor kindpił, wumb ngumbuł nge kongun eipi eipi mił ngum. Kongun ele erambil ei, enim ok pendik kin, Jiisas Kraiss kin pii gii ninjing.

⁶ Nengin kin, na nanim Pol, Gos ek ka ei kumb se ni tor kindip kin, kongun yi enj. Kongun ei yi mił, wumb kuni

emb mei ele taltmin. Na kumb se kongun yi erip kin, Gos eim ek ka nip tor kindinj. Nga Apolos eim na erip mundunj, kongun kumb ele, paki to erpi, tuk kindpi pum ei, wumb kuni emb kumb se talk pendik kin, ekii se konu eni pang kin, noł kulk tu wuk, bein tonum mił, Apolos eim kongun yi mił erim. Ba Gos eim mendpił, ek ei erpi mułang kin, kuni mił połpu, tonu op mong tum. Tang kin, wumb ei eim ek piik, ekii sik, pii gii ninjing.

⁷ Gos ek ka kun emb taltim wu ei Pol, eim wu num mon! Nga ekii se wu endi opu, Gos ek ka ni wumb ngopu erim konu ele paki to erim wu ei, Apolos eim wu num mon ku. Ba Gos eim mendpił, kongun erpi kanpi, sep mułang kin, opu mong keimi tang kin, wumb ok eim ek ka ei pii gii ninmin ei, Gos eim endeim mendpił Owundu mołum.

⁸ Wumb nii endi, Gos nge ek ka kongun kumb se pułngun mondpu erim ei, kuni emb mił kindpi o pum. Nga ekii se wumb kombur, Gos nge ek ka kongun ele erik mundnjung ele nge, erik ok punjung ei, Gos nge ek ka ele, emb kindik pendnjing konu ele, noł mił kindik ok punjung. En enim kongun ende enjing mił ei, kumep yi ku, se orung singii ei nge, Gos yi ku gumba.

⁹ Ba sił Pol kin Apolos, Gos nge kongun ende wu mołmbuł. Nga enim pei mei mił seng kin, Gos eim nge

mei konu ele kongun enim.

Nga yi ku, enim pei ngii mił seng kin, Gos eim nge ngii ele takpi er mołum.

Gos Nge Kongun Wu Ei Ngii Talitmin Wu Mił

¹⁰ Gos eim nge noman kaimb si na kin ngopu, na ngii takip piłim wu endi tonu op, yi mił moł. Na nam ngii tekngii konu mei nop erip sinj. Na paki mani połup kin, ngii pułngun mondup enj. Nga wu eipi endi opu, ngii tumunj ele tonu kindpi kin, ngii tekim. Ba nga wumb eipi endeim endeim nik, piik kun erik kin, ngii tekngii.

¹¹ Gos Jiisas Kraias eim ond paki dinga mił połpu angndang kin, tonu peł ele, ngii takinmin ei, na Jiisas Kraias eim ek ka enim kin nip tor kindip ngunj. Kunum ei ekii se, nga wumb endi eipi, ond paki dinga eipi endi polk angndangin kin, tonu peł ele, enim ngii yi teknerngii mon.

¹² Na ek ei nip enim wumb ngond. Wumb pii gii niłim wu endi Gos paki dinga ele epi ka kanim kanim sipik ngii takinmin ei, ku gol mił; nga ku silpa mił; nga kom ku ka mendpił mił; ku owundu noman kultmun ku ei mił epi ei sik dinga mułmba ba; nga wumb kombur ond min; kupuł engimb min; kuni wiis kilim ei sipik; ngii ele takinmin, epi ei dinga pinarpi kin, sikir poru nipi amb ba.

¹³ Pe wu endi kongun erang mił Kraias nga orung omba kunum ele, opu peni

ele omba kunum ele, dup opu peni ele omba kunum ei, Gos wumb pei mok tumba kunum ele, nipe kongun endi erim ei, dup opu pendpi, ambil kinang wu ei kongun yi enim ei, kapli min mon? Ei kanik kin, pii pol tungii.

¹⁴ Pe wumb nii endi eim ngii ele, Jiisas Kraiss paki dinga ele kin takpi ei, kindang kin, pepi molum. Ekii se dup nonarpi nim kin, ngii dinga mulang kin, kongun wu ei kumep ka simba.

¹⁵ Ba wumb nii endi, eim kongun endi ermbii ni piimba ei, eim dup nopu erpi kis mundpu nim kin, kapli eim kumep ka sinermba; ba eim kapli Gos se orung simba. Ei yi mil, wu ei eim epi ombu, dup numba erang, se tor sengin kin, wu yi mil ka mulmba.

¹⁶ Enim epi ei, kom se piyei! Enim wumb pei Gos eim nge men tolmun ngii mil molmun. Molk kin, Gos eim Gui Ka enim kin noman tuk ele pu molum.

¹⁷ Pe wumb endi Gos eim men tolmun ngii ele erik, kis monduk, ninjing kin, Gos eim kapli wumb ei erpi kin, to kis mundmba. Nimbil erang, Gos eim men tolmun ngii ele, eim kun ka wii mendpil mulmba. Enim Kraiss kin dambiltik ende puk molk ninjing kin, pe enim Gos men tolmun ngii mil molk pungii.

¹⁸⁻²⁰ Wumb mei ele wumb, noman ka wii salim ni piinmin ei, Gos eim ningil ele,

epi wii mil kenim ele nge, Gos eim ek ele yi ninim, "Mei wumb, sin sinim noman ka palim ni piinmin ei, epi kanim kanim kun pinermba mil endi erngii ei, Gos eim kapli wumb ei noman ele, ambil gii nipi, andlam ondu ngumba nge salim." Nga Gos eim ok pulum ek endi yi ninim, "Gos Owundu eim wumb noman palim wumb ei, noman tukrung ei, eim kanpi piipi kin, noman wii mil palim ni piinim." Pe wumb endi, ei eim ek kend topu, yi enermba mon. Wu ei yi ni piipi, 'Na nanim ya mani mei ele, epi kanim kanim ei noman peng pei piind,' ni piimba wu ei, eim noman yi mil piipi mulmba wu ei, eim noman wulu pang mil mulmba. Wumb yi ni piik yi erangin kin, kapli wu ei nga opu, noman peng kapli, epi kanim kanim pei pii pol topu, kanpi kin, kun erpi mulmba.

²¹ Yi mil erang, wu endi wumb embe to tonu kindnermba, mon. Epi kanim kanim pei ei enim nge simba.

²² Na Pol ni, Apolos ni, Piisa ni, mei ni, epi konj ni, epi kulum epi ni, pe epi molmun ni, nga ekii epi tonu omba epi ni, epi pei ombu enim nge simba. Enim epi ombu ele enim tep erik mulngii.

²³ Nga enim Kraiss Jiisas nge wumb. Nga Kraiss Jiisas eim Gos nge mendpil. Yi mil erang, wu endi wumb embe to tonu kindnermba, mon!

4

Gos Kindim Wu Kraiss Nge Ek Se Andilmin Wumb

¹ Enim kapli, sin kin piingii ei, Jiisas Kraiss nge kongun wu molk piingii. Sin sinim Gos nge koi erpi palim ek keimi ei nge tep er mołpun yi erik kin, ek ni tor kindpin mołmun.

² Pe epi endeim mendpił, wu endi epi kanpi, tep erpi se mołum wu ei, eim wu num nirim mił mendpił ekii sipi, erpi mułmba.

³ Pe wu endi min, wumb pei, na nge oł ei, kongun kun ka tep erip oł ei, mok tok erngii epi ei, wii mił erngii ni piind. Yi mił ku, na nge oł ei mok top enał ku.

⁴ Na enim kin kongun erip na oł kis endi enj min mon, ei na piinand; ba Gos eim piinim. Gos Owundu endeim mendpił, na oł kis min oł kun ka enj ei, mok topu kindnim.

⁵ Yi peng kin, enim kapli wumb endi oł kis min oł ka erim kin, enim sikir mok tok enerngii mon! Gos Owundu orung omba kunum ei kokuł. Enim Gos Owundu orung omba kunum ei, kui er mułngii. Gos eim epi koi erpi mołum epi ei, wumb noman tuk eł ei sipi peni eł kindmba. Nga wumb noman eł epi erngii epi ei, peni eł kindang kin, wumb pei piingii. Kunum eł, Gos ei eim kapli, wumb endeim endeim ni, oł enjing mił ei, Gos wumb ei enim nge embe ambil tonu kindmba.

⁶ Nanim angan noł! Apolos kin, na nanim kin, ek nip tor kindind ei, enim piingii nip nind. Na nanim ek ei nip, enim ngop ei, andan top mił nip ngond. Nga enim kapli pii poł tungii ei, nipe ek endi mił nind. Enim kapli, Gos eim ek eł ninim mił ei, ekii singii. Enim kapli, wu endi eim embe ambil tonu kindik kin, nga wu endi eim embe ambil mani kindik kin, yi enerngii, mon!

⁷ Angnan! Enim wumb nii endi enim wu num mundnjung? Ei endi mon! Wumb pei ende mił mołmun. Pe keimi, enim epi pei salim epi ei, Gos enim ngum. Ngang kin, pe enim ek yi mił nin-erngii mon! “Na oł ka wii enj kin, epi ka wii tonu om ei, ni piinerngii mon!

⁸ Enim kunum kunum yi mił ni piinjing, “Sin pe kapli epi kanim kanim pei sinjpin. Nga epi endi noman enanim mon. Sin wu king mił tonu onjpun; ba Gos nge ek se andilmin wumb andan tok ngunenjing mon ku.” Pe keimi, enim king mulnjung kin, na ka piimbii ku. Yi mił pim kin, kapli sin enim kin tep to king mił mołmun.

⁹ Pe na nanim yi mił ni piip kand ei, Gos eim sin ek ka se andpin nipin wumb ei, am mer sipi, eł pim kongun ei, erngii nipi ngum. Yi mił erang, sin wumb oł yi enjing nik, sipik, tok konduk wumb mił mołmun. Wumb pe sin keningii nge nik ełmin wumb mił, sin yi mił mołmun. Ya

mani mei ele wumb pei ni, tonu epin enjel pei yi ku, sin minj mani kanik mołmun. Yi mił, sin dinga sinanim.

¹⁰ Wumb sin kin yi mił ninmin, 'Enim Jiisas Kraiss nge kongun ermin ol ei nge enimin;' ba wumb yi ninmin, 'Enim piik kun enarik noman pinalim wumb mił nik mołmun. Ba enim noman yi to piinmin ei, sin noman ka wii palim wumb,' ni yi piinmin. 'Nimbił erang, sin Jiisas Kraiss nge wumb tilap mołmun.' Nga wumb sin kin yi mił ninmin. 'Enim wumb dinga pinalim wumb; ba sin wumb dinga salim.' Wumb yi ni piinmin, 'Sin wu num mołmun; ba enim wumb embe pinalim wumb mił mołmun.'

¹¹ Sin ok kin, pe kunum kunum, Jiisas Kraiss eim kongun erpin endinjin kunum ei, kuni nin, nol nin, epi ei sinerang kin, wii pepin pepin enjpin. Nga alap nin, epi pei sinerang kin, wii mołpun endamin. Nga wumb sin kepil tok, ek bul ambilk, nik nik enjing. Pe nga sin ngii sinerang kin, tuk andpin andpin mulnjpun.

¹² Sin sinim no pepin, andpin kongun erpin ei, sin sinim angil ele kongun dinga kindpin enjpin. Nga wumb sin ek kis kun pinerim mił, ek bul ambilk enjing ku; ba sin prei erpin, Gos ngopun, eim kapli paki tang kin, noman to ak to erpin piinjin. Nga erpin kin, sin ngenj kumbii ngołmun kunum ei,

sin kanpin, wiik tołmun.

¹³ Pe wumb sin ek bul ambilk, ek nik ngunjung ei, sin ek kun ka pim mił, nipin orung kindinjin. Kindpin kin, ya mani mei ele wumb, sin kin noman yi to piinmin. 'Sin kuni kiim nin, epi moł mił,' ni piinmin wumb ei, enim epi wii mił endi mołmun wumb mił, endi kun ka mulałmin mon! Wumb ei en enim sin kin noman yi to piinmin.

¹⁴ Na nanim ek ei nge polup, enim kin kindind ei, enim piik kin, singambil singii nge, nip ngonand mon! Ba na enim ek kengip dinga ngop kin ek nip ngond. Nimbił erang, enim nam kang ambil mił mołmun. Mulałgin kin, enim nam noman kulup ngond.

¹⁵ Pe enim 10,000 wumb pei kapli enim tep erik mołmun wumb ei mił molk kin, Jiisas Kraiss nik kin, andan tok wumb ngungii; ba enim ernjing pei mulałmin mon. Na nanim enim erinjing mił mendpil mołup, si kindinjin. Nimbił erang enim kumb se, Jiisas eim ek ka ei piik kin, eim nge wumb tilap molk kin, pii gii ninjing ei, na Gos eim ek ka ni tor kindip kin, enim ngunj.

¹⁶ Pe yi peng kin, na enim ek dinga nip ngond ei piingii. Na nanim noman palim mił erip kin, andan top mundun ele, kapli enim ekii sik, erik pungii.

¹⁷ Ol ele nge, na piip kin, Timisii kindamb kin, enim mołmun konu ele onum. Opu

kin, nanim kingam mił, na eim noman ngond. Ngop pendip kin, Owundu Jiisas Kraiss nge kongun ei ambil gii nipi pum. Pupu kin, eim Jiisas Kraiss noman konj ngang kin, na Jiisas ekii sip, kongun erip, mołup pund mił ei, eim enim nipi ngang kin, piingii. Na Gos nge tilap wumb konu eipi eipi mołmun wumb ei, ek yi ku, nip ngoł ek ka ei, eim enim kanpi kin, ni tor kindpi ngumba.

¹⁸ Wumb kombur en enim, wumb owundu mołmun ni piik kin, en enim embe ambilk tonu kindik kin, noman yi to piinmin ei, na Pol tungu erip, enim kin onermba ni piinmin. Nimbil erang, na Timosii enim kin kindinj.

¹⁹ Ba sinim nge Owundu eim noman ełe kapli ni piim kin, na enim mołmun konu ełe, si kirip ombii. Nga nam nipe epi endi bong nik enmin wumb ei, erngii nge kur kan simbii. Na en enim nipe epi endi ningii ek ei nge, mendpil mon; ba en enim dinga palim ei, kurup kenmbii.

²⁰ Nimbil erang Gos eim sinim kin tep er mołum oł ei, ek ninmin ełe nge mon; ba Gos eim nge dinga ełe mendpil palim.

²¹ Pe enim na ek piinenjing kin, na enim kin pe epi nipe endi mił, endi ermbii ei nge, enim noman to piinmin? Pe na enim kin kepii tumbii nge ombii min, na noman emin sep kin, enim noman tuk giyeng ni seng kin, enim kin ombii?

5

Wumb En Enim Oł Kis Men Tolmun Ngii Ełe Enjing

¹ Pe wumb en enim oł kis erik mołmun mił, nik ngunjung. Pe wumb kombur enim mołmun konu ełe tuk molk oł kis erik ei, amb ngunduk, oł kun pinerim mił enmin. Enim wumb endeim, eim arim nge amb eim seng kin, tep tokuł, no pekił andinmbil. Oł yi nge ei, torung pii gii ninenjing wumb mołmun ei, oł yi nge ei kun pinałim mił ni piinmin.

² Pe nimbil erang en enim nge embe ambilk to kindik enjing? Ei mon; ba enim oł ei si kindik kin, nga kaimb sik, kei nik mułngii. Pe wu endi eim oł kis yi nge erim ei, enim kapli eim tuk mołum ei, to tor kindangin kin, pupu torung mułmba. Mołpu kin, enim kin tep to mulermba mon!

³ Pe na enim kin tep to mulał, mon! Ba na noman tuk gui ei, enim kin tep to mił mołum. Mołpu kin, Jiisas Kraiss nge dinga ełe, na wu ei oł kis kun pinerim mił, erpi mułum wu ei kin, na ek ok noman ełe piinj mił, ni tor kindip ngond. Nip kin, na enim kin tep to mołup kin, nimbii mił nind.

⁴ Na ok noman ełe piinj yi mił nind. Pe enim ok, Jiisas Kraiss nge dinga ełe, se kułou tok, o ende pungii. Kunum ei, na noman tuk gui enim kin tep to mułmbii. Nga Jiisas Owundu nge dinga ełe, sinim kin tep to mułmba.

⁵ Wu ei ol kis elim wu ei, tuk mołum ei, to tor kindan-
gin pupu kin, Seisen kin ba.
Pang kin, Seisin eim ngenj
ol ełe, to kis mundmba. Yi
mił erang kin, Jiisas Owundu
orung omba kunum ei, wu
eim nge noman tuk gui ei,
sipi orung simba.

⁶ Pe enim engin mił erik,
embe ambilk tonu kindik
kin, ol yi nge enmin ol ei, kun
ka mon. Enim ek ei piyei!
Ek endi yi mił ninmin, 'Bres
kopur owundu mił o wułum
epi yiis ei, aninga kopur
kindilmin. Ol yi erang kin,
bres o wupu owundu elim. Ei
yi mił ku, wumb ol kis kun
pinalim ol enmin ei, aninga
erik punmun. Nga ekii se,
ol kis wumb kin orung orung
punmun.

⁷ Pe enim ol kis kun
pinalim yi nge, erik mołmun
ei, yiis mił bres kin orung
orung pei punum yi mił si
kindngii. Si kindik kin, kapli
enim bres konj yiis pinalim
ei, yi mił ol kis pinerang kin,
am kun ka mendpił mułngii.
Nimbił erang Jiisas Kraiss eim
kołpu kin, sinim kin kindim.
Kindipi kin, eim Jura wumb
Eisip konu molk kin, kung
siipsiip to kundnjung mił,
eim sinim kin yi kołpu ngum.

⁸ Yi peng kin, kapli sinim
ol kis kun pinalim mił, er-
pin mołmun ei, si kindmin.
Ei yi mił ku, Jura wumb
yiis aninga kembis kindan-
gin kin, bres o wupu owundu
elim epi ei, kunum owundu
Eisip konu ełe, Gos en enim
paki topu kin, Eisip konu

ełe se mengpi, tor tułum ełe
piik kin, bres wii erik, kuni
owundu wii nołmun, epi yiis
endi kindnałmin mon. Nga
sinim kapli kun ka mołpun ek
keimi nimin.

⁹ Na yi nip mon połup kin,
enim kin kindinj. Kindip kin,
enim wu eipi ol kis kanim
kanim kun pinerim mił, wu
eipi nge amb ngunduk ełmin
wumb ei kin, tep tok, ende
endnerngii mon.

¹⁰ Yi erang kin, enim
wumb kanim kanim endi
kun ka pinerim mił, ya
mani mei ełe wumb ol kis
wu eipi nge amb ngunduk
enmin; nga wumb mei ełe
epi kanim kanim pei simin ni
piinmin; nga wumb kombur
epi pei wan waning simin ni
piinmin; nga gos kend men
tok erik ngonum wumb ei,
ol yi nge enmin wumb ei si
kindik kin; nga ya mei ełe
epi pei si kindik kin, wumb
kin wii mendpił mułngii. Na
nanim enim kin mon połup
kindinj ei, ek yi ninand mon.

¹¹ Ba na enim kin ek nip
mon połup end ei, pule yi
mił. Wumb endi eim ek
yi mił nimba, 'Na nanim Ji-
isas Kraiss nge tilap ełe moł;
' ba nga eim wu eipi nge
amb ngunduk tep to ol kun
pinalim mił erpi kin; nga epi
kanim kanim pei eim minj
ku simbii ni piipi kin; nga
gos kend kin men topu erpi
ngopu kin; nga wumb kin ek
buł ambilpi kin; nga noł nok
noman wulu pang kin, peng
pep kun enerang kin; nga
wumb eipi epi waning si kin,

enim wumb yi nge ei enim kuni ende nok, tep ende tok yi energii, mon!

¹² Nimbił erang kongun ei na nanim kongun mon; nga enim kongun mon ku. Torung wumb Gos eim tilap ełe mulałmin wumb ei, oł kis kun pinalim mił enmin pa nipin, wumb ei mok tok en-erngii mon! Ei nimbił erang, ei sinim nge kongun mon.

¹³ Ba wumb ombu Gos eim tilap ełe, torung molk oł kis kun pinalim mił enmin wumb ei, Gos eim kaplı mok tumba. Ba pe nga, Gos tilap ełe tukrung mołmun wumb ei kin, enim mok tok erngii kongun mendpił pałim. Gos ek ninim mił yi erngii, "Enim wumb endi oł kis ełim wu endi enim kin mołum wu ei, to tor kindei!" niłim.

6

Pii Gii Wumb Engnjing Kin Kos Erik Ngunerngii

¹ Pe wumb endi enim Gos nge wumb mołmun konu wu ei, wumb eipi kin ek nimba wu ei pupu kin, wumb torung wumb kos piłmin wumb kin punermba mon. Nimbił erang wu ei eim singambil sinerim min? Ba wu ei eim Gos nge wumb kin kos piimba.

² Enim ei piyei! Gos eim nge wumb tilap ełe mołmun wumb ei, ekii se kaplı enim ya mani mei ełe wumb orung orung Gos kin pii gii ninenjing wumb ei kin, kii sik epi kanim kanim erngii ełe piik kin, mok tok erngii. Yi mił

erang keimi, enim ya mani mei ełe wumb oł kis kun pinerim mił enjing wumb ei kin, enim kii sik, mok tok erik, pa yi ningii pim kin, nga ek nin, epi kembis ombu, enim nik sipik, kun erngii ku.

³ Enim ei piingii, ekii se simin kaplı, Gos eim enjel mołmun ei, oł endi erngii ei, sinim mołpun oł ei mok topun ermin, pa nipin ngumun. Yi peng kin, sinim kaplı ya mani mei ełe ek nin, epi kembis kombur kun pinerim mił erik mołmun ei, sinim kaplı nipin, mok topun kun ermin.

⁴ Yi peng kin, sinim na mei ełe kos ek nin, epi kanim kanim ełe pim kin, sinim nimbił oł erang, wumb Gos kin pii gii ninenjing wumb ei kin, epi ombu mok tok enmin?

⁵ Na ek ei mon połup kin, enim singambil singii nge nip ngond. Pe keimi, wumb kombur enim pii gii ninenjing wumb mołmun konu ełe wumb, noman pim wumb ei, kaplı nik piik, enim oł kun enmin, nga oł kis kun pinerim mił, mok tok kos erngii ni piik; ba wu endi molałim min?

⁶ Ba wumb kombur, enim Gos nge wumb tilap mołmun ei, en enim engnjing kos ek piik nge sipik, Gos kin pii gii ninenjing wumb kumb ełe si pangin kin, wumb ei enim oł nik piik, mok tok, kos erngii min?

⁷ Enim engnjing endi si mengk, kos erngii sipinmin. Oł yi nge enim to mani

kindpi kin, enim ol kun ka pim mił, enenjing pa nipi ngonum. Pe nga enim kapli kanik wiik tangin kin, wumb enim epi waning sik; nga ek kend tok silmin mił, yi erngii.

⁸ Ba enim engnjing nol pii gii ninjing wumb kos erik kin, pin pin erik, wumb eipi epi toltuk sinmin.

⁹⁻¹⁰ Enim ei piyei! Wumb ol kis elmin wumb ei, Gos eim tep erpi mołum konu ele tuk punerngii mon. Enim wumb en enim noman ele ek kend tok enerngii, mon. Wumb ombu Gos eim tep erpi mołum konu ele tuk punerngii. Wumb ei ol kun pinalim ol elmin wumb ei, wu eipi amb ngunduk sik; nga gos kend embe ambilk tonu kindik elmin; nga wu eipi embnjing kin tep tok, no pek elmin; nga wu endi wu eipi kin amb mił tep to pek elmin; nga wumb eipi epi waning silmin; nga wu endi epi kanim kanim pei salilim wu ei, wu eipi bun bun kulpu kin, simbii ni piilim; nga wu endi nol nang kin, noman wulu pang mołmun; nga wumb endi eim wu eipi kin ek embilmba; nga endi yi ku wu endi wu eipi tui to pendpi eim ku ni epi aninga waning silim. Wumb yi nge ei, Gos eim tep erpi mołum konu ele tuk punerngii mon.

¹¹ Pe enim mołmun wumb kombur ok ol yi nge erik mulnjung; ba pe, Gos kingam Jiisas eim miyem ele, enim noman tuk ele ol kis kun pinerim, erik mulnjung ol ei,

kil ngo si kindim. Nga Gos eim nge Gui Ka ele erpi sipipi kin, enim to eipi kindpi kin, nga erang ok, wumb kun ka mendpił mołmun. Nimbil erang enim Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ele, pii gii ninjing.

¹² Wumb kombur yi mił nilmin, "Epi kanim kanim pei, sin kapli ermin," ni lo yi ninanim mon; "Ba epi kanim kanim pei erngii," ei kombur enim paki tunermba. Keimi, lo yi ninim, 'Nga epi kanim kanim kapli pei ermbii,' ni piind; ba na epi ombu ei na ambil gii ninarpi kin, kongun wu mił kongun wii erip mulermbii, mon.

¹³ Keimi, kuni ei sinim kirim ele nge, nga sinim kirim palim ei kuni ele nge; ba ekii se Gos eim kapli sinim kirim kin kuni kin ei Gos eim erpi kin, to poru nipi, si kindimba. Ba sinim ngenj ei sipipin, ol kis kun pinerim mił, enermin mon. Nga ei amb ambil kin tep tunarpi kin, nga or ende pepin kin, piipin andinmin, ei mon! Ba sinim ngenj ei Gos Owundu eim nge ngenj; nga Gos Owundu ei eim sinim nge ngenj ele mołum.

¹⁴ Gos eim dinga ele mendpił, Jiisas Owundu kolpu pim ei, erpi sipi kin, nga konj kindim. Nga sinim yi ku, ei eim dinga ele mendpił, sinim nga kulmun ei, erpi sipi kin, nga konj kindimba. Yi erang, sinim ngenj konj kunum kunum mulmba.

¹⁵ Pe enim kom sek piingii

7

ei, sinim ngenj pei ei, Jiisas Kraias eim nge ngenj yi peng kin, nga sinim Jiisas Kraias sinim eim ngenj ei, sipipin kin, nga amb andlam owul andilim amb ei nge, sinim Kraias ngenj ei sipipin ol yi nge, enermin ku. Ei am mon mendpil!

¹⁶ Pe enim kom sek piingii. Pe wu endi eim amb ningil owul owul kanpi andilim amb ei kin, tep tokul, or ende pekil erngil ei, Gos ek yi mil ninim, "Wu ngenj ei opu, amb ngenj kin opu, ende pupu, si kindpi kin, amb ei kin wu ei kin ngenj ende pupu molum.

¹⁷ Ba wumb nii endi eim, Jiisas Owundu kin dambiltpi o ende pupu nim kin, eim noman tuk gui ka molkul kin, o ende punjngul.

¹⁸ Ol kis yi nge kun pinalim ol ei, bul ngok, si kindngii. Ol kis kanim kanim eipi kun pinalim enmin ol ei, ngenj torung ol enmin; ba ol kis yi nge kun pinalim ol ei, eim ngenj er kis mondpu kin, ol kis enim.

¹⁹ Enim piyei! Enim ngenj noman tuk ele ei, Gos eim Gui Ka nge ngii mil, enim kin no pepi molum. Gos nge Gui Ka, ei eim enim ngang kin, enim ngenj noman tuk ele molum. Enim nge ngenj ei en enim nge mon.

²⁰ Gos eim enim kumep owundu to pendpi kin, sipi orung sim. Ei yi peng kin, epi kanim kanim en enim ngenj ele erngii epi ei, Gos eim embe ambilk tonu kindngii.

Wu Amb Silmin Ol Ei Nge

¹ Ok enim mon endi polk kindnjing ei nge; pe na mon polup kin, orung kindind. Pe wu endi eim amb endi sinarpi ni, epi endi enerim kin, ei ol ka ermba.

² Ba nimbil erang wumb ningil eipi eipi kanilmin wumb, pei molmun. Molkul kin, ol yi elmin ol ei piki tonum. Yi mil erang, wu amb endeim endeim ni mulangin kin, nga amb wu endeim endeim ni mulang kin, ol yi mil erngii.

³ Wu ngenj ei ambim nge ngenj kapli eim pandi tunermba mon. Yi mil ku, amb ngenj ei wam nge ngenj kapli eim yi ku, pandi tunermba, mon ku.

⁴ Amb eim nge ngenj ei, eim tep erpi mulalim mon; ba amb wam eim nge ambim ngenj tep erpi molum. Pe nga wu eim ngenj ei eim tep erpi mulalim ku; ba amb eim wam nge ngenj ei eim tep erpi molum.

⁵ Pe wu amb el elip wu amb nge tep tonmun ol ei nge noman ele tonu om kin, kapli tep tungul. Pe nga el elip, mon pa niki, kunum ele mendpil prei erpil, yi ermbil niki erngil, ei kapli; nga ekii se okul, wu amb nge tep tumbul ni, noman to piingil ei kapli erngil. Mon pim kin, Seisen opu pendpi kin, kom top, mon nipi kin, yi ermba. Nga el elip, ngenj ele sipkil kin, wumb eipi kin ol kis yi nge erngil.

⁶ Na enim kii sinjing kin, wu amb simba ek ei piip nind. Nind ek ei, enim wu amb singii ei, yi mił erngii ei kapli; ba ei lo ek endi mon.

⁷ Pe na noman yi to piind. Wu amb pei na amb sinarip wii moł mił, yi mułngii; ba wumb endeim endeim ni, Gos eim en enim noman dinga kanim kanim yi mił ngum. Gos eim wumb kombur en enim wenjing min embnjing. Nga Gos wumb kombur yi mił ngum; amb sinarik; nga wu punarik, wii mułngii.

⁸ Pe na ek ei nip wu amb sinałmin; nga amb wu punałmin; nga amb wenjing kołmun wumb ei kin nip ngond. Ngond ek ei, enim yi mołmun mił, na moł mił, yi erik mułngii; ei ka wii!

⁹ Ba wumb endi eim ngenj kin noman ełe tep kun enermba ei, kapli wu endi amb simba min, amb wu endi ba ei kapli. Mon pim kin, wumb ei eim noman tuk ełe dup mił gur neng kin, oł kis endi ermba.

¹⁰ Pe nga wu amb sinmin; nga amb wu punmun wumb ei kin, na lo ek dinga endi nip ngond. Ngond ek ei, nanim lo ek mon; ba Gos Owundu lo ei nipi ngonum. Ei yi mił, amb endi eim wam mani kindpi kin, pun punermba mon.

¹¹ Pe nga amb wam ei mani kindpi, si kindpi pupu nim kin, amb ei, eim wii mułmba. Wu endi eipi punermba mon; ba amb eim nge wam kin orung ba ei kapli. Nga

amb ei wam noman emin sepi kin, eim kapli, eim ambim se orung simba. Nga mon pa nipi kin, wu amb si kindnermba mon.

¹² Nga wumb eipi kombur kin, nanim ek yi mił nip ngond. Ngond ek ei, Gos Owundu nge ek ok nirim mił pułum, mon. Nanim nip enim ngond. Pe nga, pii gii nim wu endi, eim ambim pii gii ninerim kin, ba eim wam kin kapli, 'No pep mołup bii,' pa nimba. Nimba ei, eim wam kapli mani kindpi kin, si kindnermba mon!

¹³ Pe nga pii gii nim amb endi, eim wam pii gii ninerim kin wu ei, eim ambim kin 'Tep to no pep mołup bii,' pa nimba. Nimba ei kapli, amb ei eim wam mani kindpi kin, si kindnermba mon.

¹⁴ Pe enim piinmin! Wu endi pii gii ninerim kin wu ei, eim ambim kin tep tumba wu ei, eim oł kun ka ełmin mił mułmba. Nimbił erang eim ambim pii gii nirim ełe erim. Pe nga ambim eim pii gii ninerim kin, amb ei eim wam pii gii nim wu kin, tep to mułmba. Nga yi ku Gos amb ei kanpi kin, kun ka mił mułmba ni kaninim. Nimbił erang amb eim wam pii gii nirim ełe erim. Ba yi peng kin, enim kangii ambii mengłangin kin, kapli kun ka mulenelangan. Ba nga oł yi enjing pałim mił ei, oł kun ka erik mił mołmun.

¹⁵ Pe nga wumb endi eim pii gii ninerim kin, ei eim wam min, ambim mani kind,

si kindpi kin, bii pa nimba. Nimba ei, kapli yi ermba mił, ei pii gii nirim wu, min amb ei, kapli eim ambil gii nin-erngii. Oł yi ermba mił, Gos eim ek yi nipi, "Enim noman emin pałim ele, no pek mułngii," pa nim.

16 Ba pe nim pii gii nin amb ei, nim pii kun eran kin, wanim kapli pii gii nimba min mon; nim piinan. Yi mił nim wanim si kindnenjii mon. Pe kapli, nim pii gii wu, nim pii kun eran kin, ambnim kapli pii gii nimba min, ei nim piinan. Yi mił nim ambnim si kindnenjii mon ku.

17 Ek ele nge wu amb simba ei Gos eim wumb nii endeim endeim ni mok tum. Ba epi ei kin, Gos nirim mił, wu endeim endeim ni yi mił mułngii. Mułangin mił, na lo ek yi mił nip kin, Gos tilap wumb konu orung orung mołmun wumb nip ngunj.

18-19 Ei yi mił Jura wu endi ngenj kopsik elmin wu endi mułang kin, Gos wii topu, se orung sim ei, eim kapli ngenj kopsik elmin oł ei, si kindmbii ni enermba mon. Pe nga torung wu endi mułang kin, Gos eim wii topu se orung sim kunum ei nge, enim ngenj kopsik enalmin oł ei, ermbii ni piinermba mon. Nimbił erang ngenj kopsik elmin oł ei min, ngenj kopsik enalmin oł ei min, ei oł mendpił endi mon; ba oł yi erngii ei oł mendpił, Gos eim nge ek enim piik kin, ekii

singii ei, oł keimi mendpił.

20 Pe wumb nii kanim kanim endi ok mułangin kin, Gos en enim mok topu, wii topu se orung sim ei, en enim nii ok mulnjung kin, yi ku molk pungii.

21 Pe enim wumb kombur wumb eipi kin kongun wii erik mułangin kin, enim wumb noman embin to piin-erngii. Yi mił, Gos eim enim wii topu, sipi orung sim. Ba nga kapli enim andlam kun seng kin, enim wumb kin kongun wii erik mołmun ei, si kindik kin, en enim noman ele kongun ei erik mułngii.

22 Wu endi wumb kin kongun wii erpi ngopu mołum ei, eim wu endi eim Gos Owundu eim wii topu se orung sim. Nga wu ei, Gos kin wii mułmba. Mułmba ei, eim erpi, oł kis kun pinerim ei si kindpi, erpi kindpi kin, wumb konj mił mołum wu ei, Jiisas Kraias nge kongun wu mendpił mołum. Nga orung wu eipi endi kin kongun enarpi kin, Jiisas Kraias eim wii topu, se orung sim ei, eim nge kongun wu mołpu kin, kongun wii erpi, ngopu mołum.

23 Gos eim sinim kumep owundu ngopu kin, sinim sipi orung sim. Pe enim yi mił no pek mei wumb kin enim noman ele kan ngii mił molk yi mulerngii mon.

24 Na angnan noł! Sinim Gos kin mandi pupun kin, tep to mołmun. Pe nga yi ku, sinim wumb endi ok mulnjpun kunum ele, Gos sin wii

topu erim kunum ei, yi mił Gos kin ekii sipin mołmun.

Amb Wu Punenjing Amb Ni, Wu Amb Sinenjing Wu Ni, Amb Wenjing Kułum Amb

²⁵ Pe na, amb wu punarik mołmun amb ombu kin, ek yi mił nip ngond. Gos Owundu eim ek dinga endi yi nipi ngunerim mon; ba na nanim noman ełe piind mił, ni tor kindip ngond. Ngond ei, nimbił erang Gos Owundu eim na kin kaimb owundu sipi, kołpu ngum. Ngang kin, kaplı enim na ek kun ka ei piik kin, ekii singii.

²⁶ Pe akip kunum ełe, oł embin tui kanim kanim tonu onum ełe pim kin, na yi ni piind ei, kaplı enim akip mołmun mił, yi ku mułngii!

²⁷ Pe wumb kombur enim embnjing mołum ei, mani kind, si kindmbii ni, noman to piikin enenjii mon! Pe nga, wumb kombur enim amb sinenjing pim kin, amb endi simin ni, noman yi peng kin, noman to piinerngii, mon ku.

²⁸ Ba pe nga enim amb kombur sinjing kin, ei enim oł kis kun pinerim mił enenjing mon. Pe nga amb kombur wu punarik mułngii amb ei, wu endi pungii nge, en enim oł kis kun pinerim mił enenjing mon ku. Ba na enim wu amb sinjing wumb ei, ya mei ełe oł embin tui epi kanim kanim enim kin omba ei, piip kin nind. Nind ek ei, wumb ngenj kumbii ngang kin, wumb ngenj kumbii sinmin oł ei, piip nind. Nind ek

ei, enim kin yi tonu omba, ei mon, ni piip kin nind.

²⁹ Angnan noł, na nam yi mił piip nind. Sinim mei mani kunum kopur kinan tangpi simba pinalim. Yi peng kin, akip kin ekii se wu amb singii wu mułngii ei, en enim amb mulerngii mił kongun dinga erik mułngii.

³⁰ Pe nga wumb kombur ke ningii ei nge, Gos kin kongun dinga erik ke ninerngii wumb, yi mił mułngii. Pe nga wumb kombur ka piik mułngii wumb ei nge, Gos kin kongun dinga erik noman embin seng mołmun wumb, yi mił mułngii. Pe nga wumb kombur epi top tok singii wumb ei nge, Gos kin kongun erik epi sinerang mołmun wumb, yi mił mułngii.

³¹ Pe wumb kombur mei ełe epi kanim kanim salim ei sik, nok erik pungii ba, wumb ei Gos kin kongun dinga erik kin, nga mei ełe epi ei kin, noman kulerngii mon. Nimbił erang ya mei ełe epi kanim kanim ombu epi eipi mił tonu opu kin, nga am pupu poru nimba.

³² Pe na nanim noman yi palim, epi kanim kanim enim noman ei embin to piinerngii mon. Pe amb sinamin wu ombu, Gos Owundu kongun palim mił, noman to piik er mułngii. Nimbił erang enim Gos Owundu kin noman ka piik ngungii nge enim.

³³ Ba amb sinmin wu ombu, en enim ya mei ełe epi

kanim kanim ombu, noman to piinmin ku. Nimbil erang en enim embnjing kin, noman ka to piik ngok, yi enmin.

³⁴ Yi peng kin, wumb kombur en enim noman tal peng erik molmun. Yi mił ku, nga amb wu punanmin amb ni ambil ombu, en enim Gos Owundu kongun ei, noman to piik kin, erik mułgii. Molk kin, ei enim ngenj ele ol kun ka palim mił erik kin, noman tuk gui ele molk enmin. Ba wu punmun amb ombu, en enim ya mei ele epi kanim kanim ombu, noman to piinmin ku. Nimbil erang en enim wenjing kin noman ka piimba, nik enmin.

³⁵ Na nanim ek nind ei nip eramb kin, enim paki top kin, kun ka mułgii nge end. Nga enim amb singii nge ol, andlam ondu ngunand; ba nanim enim ol kun ka pimba mił erik kin, nga enim. Gos Owundu eim kongun ele mendpil erik kin, am eim kin mendpil noman to piik erngii. Nga epi eipi endi, enim noman to piin-erngii mon!

³⁶ Pe nga wu endi eim amblam wu endi eipi simba nik, kuimi to kindangin kin, mułmba. Mułang kin, kung ngii pei o pang, ambil wu simba wu ei kenim ni, arim ambil ambil gii ni mułum. Mułang kin, arim eim kenim ni andlam eipi endi sinerang kin, kapli eim noman ele piipi, ambil ei wu ei ngumba. Ngang kin, ol kun pinalim

mił enerim mon. Kapli, ambil wu ei pang kin, wu amb mułngul.

³⁷ Ba nga arim eim dinga kindpi kin, ambiam wak tunermba. Nga epi eipi endi sikir erii erii ninermba mon; ba nga eim nge noman ele, eim kun ka tep erpi molum. Nga eim noman ele piipi pendpi kin, eim ambiam kuimi to mundnjung kin, ambil ei wii mułpu kin, wu endi punermba mon ni piim. Yi mił wu ei ka wii erim.

³⁸ Yi mił erang, arim ambiam wu ei kuimi to mundnjung kin, wu endi ngum kin, ei kapli ermba. Pe nga arim endi ambiam wu endi ngunerim kin, wu ei ka wii mendpil erim.

³⁹ Pe amb endi wam konj molum ei, wam kin tep tokul molmbul. Ba nga amb ei eim wam kulmba ei, eim kapli wam kin ende punermba mon. Ba eim wu eipi endi bii ni piimba, ei kapli ba. Ba eim pii gii ninim wu endi ba.

⁴⁰ Ba na nanim noman ele palim mił nip ngond. Amb ei, eim wam kulmba; nga ei eim wu endi eipi punarpi kin, eim wii molum mił, ei ka mendpil pimba. Pe na nanim noman to piind ei, Gos eim nge Gui Ka na kin andan topu molum ku.

8

Kuni Sipik Gos Kend Kin Embe Ambil Tonu Kindik

¹ Pe na mon polup kindind ei nge kuni kanim kanim kombur gos kend kin embe

ambilk tonu kindik ngunjung. Pe enim yi mił kii sinjing ei, am keimi mendpił. Sinim pei noman kuna peng piipin kin, erpin mołmun. Wumb en enim yi ninmin, "Noman yi pałim ei sin epi kanim kanim pei piipin, si kindpin mołmun," pa ninmin. Ei yi erpi, enim embe ambił tonu kindang kin, ka ka piik enmin; ba wumb noman kultmun oł ei, en enim kin pim kin, en enim kaplı erpi dinga kindiłim.

² Pe wumb nii endi eim yi noman to pimba, "Na epi kombur am mendpił piind," ni piimba wu ei, eim noman piimba mił, ei kaplı enanim, mon. Gos wu ei kanpi epi wii mił ni piinim.

³ Ba wumb nii endi, Gos kin noman kultum wu ei, Gos eim wu ei piinim mił, eim nge wu mendpił mołum.

⁴ Pe nga kuni kanim kanim kombur gos kend kin embe ambilk tonu kindik kin, sik ngunjung ek ei, na nind. Ei sinim piinmin, gos kend ei Gos keimi mon! Ba ei min men wii mił; ba Gos eim endeim mołum. Nga sinim piinmin ei, sinim Gos endeim mendpił mołum.

⁵ Ba nga keimi, epi kanim kanim pei "Gos mołmun, nga owundu mołmun," pa niłmin. Yi peng kin, ei tonu epin muł ełe ni, ya mani mei ełe, gos kend owundu ombu pei mołmun.

⁶ Yi mił, ba sinim nge Gos keimi endeim mendpił mołum. Sinim Erinjpin Gos Eim endeim mendpił. Eim

epi kanim kanim pei eririm nge pułwu. Sinim ei eim kin tep to mułmun ni piipi eririm. Nga Jiisas Krai Owundu endeim mendpił mołum. Eim epi kanim kanim pei erim ei, eim ełe mendpił erim. Erang kin, sinim eim kin noman konj sipin, no pepin mołmun. Yi mił ku, sinim piinmin ei, sinim Gos endeim mendpił mołum.

⁷ Ba wumb pei epi ombu pei keimi, ei pii poł tunanmin. Nga wumb kombur ni piik kin, en enim kuni sipik kin, gos kend kin, embe ambił tonu kindik ngunjung kuni ei, en enim nunjung. Nimbił erang en enim yi piilmin, gos kend ond ku mił, keimi mołum, ni yi piinjing. Piik kin, ei minj noman to piinjing. En enim noman tuk ełe dinga piinenjing. Pinarik kin, kuni ei nunjung. Nangin kin, noman tuk ełe ei dinga pinałim mił erim oł kis erpi kin, noman tuk ełe to kis mondnum.

⁸ Keimi, kuni numun ei, sinim erpi sipipi kin, Gos eim kin mandi kindnermba mon. Pe sinim kuni ei nonenjpın kin, sinim embe Gos kumb ełe to mani kindnermba mon. Pe nga kuni ei nunjpin kin, sinim embe Gos kumb ełe to tonu kindnermba mon ku. Yi peng kin, kuni yi nge ei nunermin mon.

⁹ Ba enim kanik, kun erik mułngii! Pe enim kuni nok, oł yi nge enjing kin, wumb kombur pii gii dinga ninanmin wumb ei, bok tok, si

kindik, orung puk kin, oł kis kun pinalim mił erngii. Mon pim kin, enim kuni nok, oł yi nge enmin konu ele mendpił, wumb kombur bok tok, si kindik, orung puk kin, oł kis nga erngii nge, enim noman tuk ele yi ninim.

¹⁰ Ei yi mił, nim oł ombu am pił ni piłin, wu endi gos kend men tok ngii peł ele molkun kin, kuni nun. Nun kunum ele, wu endi eim noman tuk ele dinga pinerim wu ei, nim kanpi kin, nim nun kuni ei, ekii se wu ei, gos kend kuni numba ku.

¹¹ Nim kan kin, nim oł ombu piłin wu, ninim oł ei eran kin, angnim endi noman tuk ele dinga pinerim wu ei, eim noman ele nim er kis mundun. Nim angnim wu ei, Krai ei ond peri kołpu kin, wu ei sipi orung sim.

¹² Ei yi mił enim oł ei erangin kin, engnjing noł noman tuk ele dinga pinalim ombu, ei erpi kis mondnum. Wumb ei kin oł kis enmin. Ba yi ku, enim oł yi nge enjing kin, Krai ei kin oł kis kun pinerim mił erik ngonmun ku.

¹³ Yi peng kin, kuni namb kin, nanim angnan noł bok tok enjing kin, nam kuni ei nge nga endi nunermbii mon. Mon pim kin, nanim angnan noł kapłi oł kis endi oł kun pinerim mił erngii.

9

Gos Nge Ek Se Andilmin Wu Nge Kongun

¹ Pe epi endi erpi, na noman tuk ele ambil gii ni se molakim mon. Pe na Gos nge ek se andilmin wu moł. Pe na Jiisas sinim nge Owundu ei na kenj ku. Jiisas Owundu nge kongun enj ei mong tum ei, enim mołmun.

² Keimi, wumb kombur yi ni piingii. Na Gos nge ek se andilmin wu molał ni piingii; ba ei keimi, na Gos nge ek se andilmin wu moł. Ei yi erang kin, enim ok pendik, Jiisas kin pii gii dinga nik mołmun. Yi ku enim kapłi piinmin ei, na enim kin Gos nge ek se andilmin wu mendpił moł.

³ Pe wumb na kin kos mił erik, oł yi en yi en, nik enmin ei, nanim ek yi mił nip, orung kindind.

⁴ Pe wumb sin ek se andilmin wumb kin kuni ni noł ngok erngii ei, sin Gos Owundu nge kongun ermin ei, sin sipin kapłi numun, ei kis min?

⁵ Piisa kin Gos nga ek se andilmin wumb eipi kin Owundu nge angim noł yi mił ku erik. Ei kapłi enim ek se andilmin wumb pii gii amb sik, sin kin tep tok Gos kongun erik andmin. Nga kapłi sił yi ku erpił kin, nga kuni ngok ei sipił numbuł, ei kis min?

⁶ Banapas kin na kin mendpił sił silip, ngenj kongun erpił, kuni se nopuł mołmbuł ni, na yi piind; ba nimbił erang sił silip mendpił, yi mił ermbił?

⁷ Pe opu ond wu endi eim opu peng, opu ermba; ba ei eim kuni kan sipi, nopu

mulermba mon! Pe nga wumb endi ond mong pin telmba kuni ei, nga eim sipi numba ku. Pe nga kung kau es tolum wu ei, eim kung kau am to sipi, numba ku. Yi mił elmin, nga ei nge kuni nołmun.

⁸ Pe epi ombu wumb ołkun palim mił ermin ni noman yi to piinmin ei, na oł ei nge kin mendpił ninermbii mon. Nimbił erang nga Gos eim nge lo ek epi yi ku ninim.

⁹ Sinim Gos Moses lo ek ngurum ek piinmin ei, ek yi ninim.

“Pe kung kou kombur simb ele kimbangin kin, kuni wiis mong topu, konu eipi eipi pulum ei, kung kou ombu gupu ele epi endi sik, kum tok kung kou kuni nunermba nik yi energii mon.”

Ei Gos kung kau ombu mendpił, noman to piipi ninim min?

¹⁰ Gos ek yi piipi, nirim ei, sinim nge mendpił noman to piipi kin, ek yi mił nirim. Keimi mendpił, ei sinim piimin nipi, mon połpu pendrim. Pe wu endi kuni telngii konu mei topu ka ermba. Nga wu endi kuni mong topu mulang kin, tengmba ei, el elip kuni mong ele kongun erangil kin, kuni kopur simbił ni piikił kin, kongun yi mił erngil.

¹¹ Pe sin Gos eim ek ka kuni mong mił, enim mołmun konu ele kindinjin. Kindpin kin, enim noman tuk ele

kuni mił dinga sinjing. Sik kin, sin kunum kunum no pepin mołmun ei, enim sin kin kuni ni epi ombu, sin paki tumba epi kopur pei, enim sin kin ngungii ei, kapli sin numun ni piinmin. Piipin kin, ei kun pinakim ni piinmin min?

¹² Pe nga wumb kombur enim kin epi kombur simin ni piingii, ei kapli. Ba sin kumb se enim kin kongun erpin kin, ei kapli sin enim kin epi pei simin ni piinjin; ba oł yi nge, ei sin enenjin mon. Yi peng kin, sin sinim oł embin tui kanim kanim ei ko wupun kin, kongun erpin punjpun.

Mon pim kin, Jiisas eim ek ka ni tor kindpin enjin kin, andlam ei ondu ngunjin. Yi peng kin, sin kuni ni epi enim kin sinenjin.

¹³ Enim ek keimi mendpił piik si kindinmin. Ei men ngii ele kongun elmin wu ombu men ngii ele ngołmun kuni ei, sik nołmun. Nga wumb kung sipik, dup kalk, Gos ngołmun wu ombu, kung tongndung en enim sik, nołmun ku.

¹⁴ Yi mił ku, Gos Owundu eim lo ek yi mił nipi pendim. Ei wumb nii endi, Gos eim ek ka nik, tor kindik kin, wumb ngungii ei, en enim kuni nin epi kanim kanim pei, Gos kongun erngii ele nge wumb ei kin, sik nok pek kin, molk pungii.

¹⁵ Ba na epi ombu endi, enim kin yi mił sip enenjin mon. Pe nga mon ei połup

kin ngond; ba oł ei nge, nanim ermbii nip, ngonand mon. Yi peng kin, kumb se na kulmbii ei kaplı. Mon pim kin, wu endi na noman ka pi-ind pułe ei, na enim kin ek ka nip tor kindip wii ngond ei, sipi kin, tor sipi si kindmba.

¹⁶ Yi mił, na Gos ek ka nip tor kindind. Na kongun ei mendpił Gos na buł ęle tonu kindim kin, kongun ei mendpił ermbii. Nga kongun eipi endi sinałim mon. Na Gos ek ka nip, tor kindnenj kin, na noman tuk ęle kis mendpił mułmba. Yi mił, kongun ei erip kin, na nanim embe ambii tonu kindnermbii.

¹⁷ Pe kongun ei, nanim noman ęle mendpił ermbii nip ęlamb kin, na nge kongun enj ęle kumep silamb. Yi mił ermbii nip enand; ba na kongun ei end. Gos eim 'Na enjii,' pa nipi ngum kongun ei, erip moł.

¹⁸ Pe na kongun enj ęle, monge ei yi mił endi sind. Na Gos ek ka enim wii nip ngunj; ba na monge endi eipi sinermbii mon. Na ka piind ęle nge, ei na monge mendpił sind. Sip kin ei nge, enim ek ka ei wii sinmin.

¹⁹ Pe na nanim wu endi nge kongun wu mulał mon; ba na nanim noman ęle erip wumb pei nge kongun wu moł. Mołup kin, kongun erip, wumb pei Gos sipi, orung simba nge kongun erip kin, ek ka nip, tor kindip moł.

²⁰ Yi mił, Jura wumb kin mołup kongun enj ei, Jura wumb nok pek mulnjung

mił, na yi ku erip kin, nop pep muls. Yi erang kin, Jura wumb Gos kin sip, orung simbii nge muls. Pe nga, nanim Gos lo ek Moses ngurum ei, na tep enanim; ba na wumb mił no pep mołup kin, Gos lo ek Moses ngurum ei ninim mił, ekii sinj. Sinj lo ei, nanim wumb kin tep to mołup kin, yi enj ei erip kin, wumb ei lo ek ekii sinjing wumb ei, Gos se orung simba nge enj.

²¹ Yi mił ku pe nga torung wumb tiłap eipi wumb, Moses lo ekii sinenjing wumb ei no pek erik mulnjung mił, na yi ku enj. Ei yi erip kin, torung wumb tiłap eipi wumb Gos kin sip, orung simbii nge, yi enj. Pe na oł yi nge end ei, erip kin, Gos lo ek to kindip kin, ekii sinenjing mon. Ba ninim Kraiss lo ek nipi ngum ęle, nanim ekii sip andind.

²² Wumb pii gii dinga pinerim wumb ei kin, na yi ku, pii gii dinga pinerim mił ku onj. Yi erang kin, na wumb pii gii dinga pinerim wumb ei, Gos kin sipi orung simba nge enj. Pe nga wumb pei oł kanim kanim enjing mił, na yi ku oł ei nge enj. Yi erip kin, na wumb aninga kombur Gos kin sipi, orung simba nge enj.

²³ Oł kanim kanim pei, ei na enj ei, yi erip kin, Gos eim ek ka nip, tor kindip kin, nga Gos embe ambii tonu kindip enj. Enj ei wumb kombur ok, Gos ek piik pii gii nengin kin, Gos en enim epi ka wii

ngang kin, en enim ka ka piik erngii. Na nanim yi ku erip kin, ka ka piip ermbii.

²⁴ Pe enim keimi piinmin wumb kombur sikirik puk kin, epi ka wii endi singii nge punmun. Pupun kin ei, wu pei sikir pulmun; ba wu pei minj puk kin, epi ka wii endi sinerngii mon. Enim ei piyei! Yi mił erang, enim yi ku, sikirik dinga puk kin, Gos nge epi ka wii salim epi ei, singii nge punmun.

²⁵ Wumb pei sikirmin ni piingii wumb ei, en enim kongun dinga erik, noman nin ngenj dinga kindik kin, noman ełe epi kanim kanim to mani kindik. Yi erik kin, kapli dinga sikir puk kin, epi ka wii endi singii. Ba ekii se, epi ei, am ba; kunum kunum eim kin tep mulermba. Ba sinim sikir dinga pupun kin, epi ka wii simin epi ei, kunum kunum tep mułmba.

²⁶ Yi peng kin, na nanim kun sikirip punj, poru niłim konu ełe pup kin, na kanip kin, orung orung kindnenj mon. Yi mił ku, nanim angil ełe kum tonmun wu ei mił moł. Kunum kunum nanim angil tał ei, angil wii olkup top kindamb kin, wii konu pop top punalim mon.

²⁷ Ba nanim ngenj ełe, kongun dinga kindip eramb kin, nanim piind noman palim mił, na ngenj ekii simba. Mon pim kin, nam Gos ek ka nip, tor kindip, wumb ngamb kin, ekii se sikir pup, bok tamb kin, Gos

epi ka wii sinenj kin, na kin ka mulermba.

10

Gos Kend Kin Men Tok Erik Ngok, Noman To Piin-erngii

¹ Angnan noł, na enim kin kom se piingii ei, na ek nip ngond. Sin sinim Jura wumb kupenjpın noł Eisip konu si kindik kin, Moses kin ekii sik punjung ei, kupu muł endi mandring ełe, andan topu, en enim wumb mulenjing konu ełe molk punjung. Puk kin, 'Ep Noł Kundii' pim konu ełe, tumb tok puk kin, orundung noł wer ełe tor punjung.

² Pe wumb en enim kupu muł ełe nin, ep noł kundii tumb tok orundung tor punjung, Gos wumb ei noł ełe noł pendpi ngum. Nga ok, Moses kin tep tok, ekii sik punjung.

³ Pe en enim pei wumb mulenjing kulii konu ełe, kuni ende mił nunjung ei, Gos eim en enim ngum kuni ei, nunjung.

⁴ Nga wumb pei noł ende mił nunjung ei Gos ngum noł ei, nunjung. Keimi, en enim pei kom ku ełe tor om noł ei, minj nunjung. Pe nga, sinim piinmin ei Kraıs eim noł ngopu, paki topu kin wumb ombu en enim kin, tep tok punjung.

⁵ Ba Gos eim, wumb pei enjing oł ei, kanpi ka pinarpi kin, nga noman kulpu ngunerim mon. Yi peng kin, kulnjung wumb pei aninga ombu, mei wumb molałmin

konu orung orung ele, wumb kolk kin, molk punjung.

⁶ Pe ol kanim kanim ombu, sinim kenmin ni, andan topu ngonum. Yi erpi kin, andan topu ngang kin, sinim ol kis yi nge, wumb ombu enjing ol yi nge, noman to piinerngii mon!

⁷ Nga gos kend embe ambil tonu kindik noman to piinerngii. Wumb kombur enjing ol ei mił, enim yi enerngii! Ei nge, Gos eim ek ka ele yi ninim, "Wumb mani pei ele molk, kuni nok, nol nok erik kin, nga angk tonu ok, non erik." Yi erangin kin, gos kend kin ka piik nik enjing.

⁸ Nga ok wumb kombur wu amb eipi ngunduk kin, ol kis kun pinerim mił erik kin, yi mił erik. Ol yi nge, ei sinim yi enermin mon! Wumb kombur ol yi nge erik muljung wumb ei, kunum endeim mendpil ele, 23,000 wumb pei kuljung. Yi erang kin, enim ol ei enerngii, mon!

⁹ Sinim Gos Owundu ei nge, epi kuni ngumba min mon; ei ol ermba mił kenmin nik, wumb kombur enjing ei, yi mił enerngii mon. Yi erangin kin, ka wembii kis ok, wumb ei tangin kin, kolk poru ninjing.

¹⁰ Enim kapli, Gos sin kin, 'Ol yi mił yi mił enjii,' ei enim pa nik kin, wumb kombur ol yi nge enjing ol ei, yi nge enerngii mon! Wumb kombur ol yi nge enjing ei, Gos enjel wumb to kondulum nge enjel opu kin, wumb kombur to

kondpu poru nim.

¹¹ Pe ol kanim kanim wumb ombu kin tonu om ei, wumb ol ei andan tang kin, noman to piingii, nipi enerim. Nga sinim ol yi nge enerngii nipi, andan topu kin, Gos eim ek ka ele pendim palim ei, pe muł mei, poru nimba kunum ei, mandi erang kin, no pepin molmun.

¹² Yi mił erang, wumb nii endi, eim nanim Krais pii gii dinga angip mulmbii ni, noman yi to piimba wumb ei, eim kanpi, kun erpi kin, no pepi mulmba. Mon peng kin, eim ol kis kun pinerim mił erpi kin, bok topu, si kindpi kin, orung ba.

¹³ Pe ol erngii mił kenmba ol kanim kanim enim kin opu, kom topu, enim noman ngenj ele yi erii yi erii nimba ei, ol konj andlam endi eipi opu, enim kin onanim. Ol yi nge, ei wumb pei kin yi tonu opu opu erim. Ba sinim Gos kin pii gii dinga nimin, kapli Gos sinim ambilpi gii dinga nipi kin, sinim paki tumba. Nga enim Gos eim kanpi wiik tang kin, opu kom topu, erii erii nimba ei enim to mani kindnermba; ba enim dinga ele ngang kin, dinga erngii. (Pe nga ol yi erngii mił kenmba ol endi enim kin opu, kom topu, yi erii yi erii nimba ei Gos eim enim dinga ngang kapli dinga angk pendik ol yi nge omba, ei kanik kun erik mulngii.) Nga Gos eim enim kapli paki topu, andlam topu

seng kin, oł yi nge, enim kin tonu om kin, enim dinga angk molangin kin, oł erngii mił kenmba ei, enim to mani kindnermba, mon!

14 Yi peng kin, nanim angnan noł! Enim kapli, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, men tok erik ngok, enmin oł ei nge, buł ngok, eipi pungii.

15 Na enim kun ka piilmin wumb ei kin, ek nip ngond. Nip ek ei, enim piik mok tok, pii kun erik mułngii!

16 Pe ming ełe noł wain mołum ei, sinim oł ka epi ni, ek ka nipin, Gos ngonmun. Pe sinim ming ełe, noł wain Jiisas miyem mił nonmun ei, sinim Jiisas kin dambiltpi, se ende kindnim. Pe nga bres engin to nonmun ei, Jiisas ngenj mił ełe, sinim Jiisas kin dambiltpi, se ende kindnim.

17 Yi erang kin, bres endeim salim ei, yi mił ku, sinim wumb pei mołmun. Molk kin, bres ei, sinim wumb pei dambiltpi sipi kin, ngenj ende mił kindnim. Nimbil erang sinim wumb pei, bres endeim ełe mendpil Jiisas ngenj mił engin topun se nonmun.

18 Pe enim kom sek piingii! Esrel wumb kung kuni, nin epi ombu, dup kalk kin, Gos nguk. Ngok kin epi ei, tongndung sik, nok yi enjing. Wumb kung, nin kuni epi ei, dup kalk, Gos ngunjung wumb ei ok, Gos kin dambiltik, o ende puk kin, eim embe ambilk tonu kindnjing.

19 Pe na ek ninj mił, ei pułe

yi palim. Ei gos kend, min kuni sipik kin, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, sik ngungii epi tał ei, epi wii mił mołum. Ei epi keimi mon!

20 Mon! Na ek yi ninj. Yi mił, torung pii gii ninenjing wumb ei, Gos kin noman to piinanmin wumb ei, kuni nin epi tu wuk kin, gos kend kin embe ambilk tonu sik, ngok enmin ei, sipik kin, Gos keimi kin ngunenjing. Yi peng kin, na enim gui kis kin ende puk, ełe tuk molk kin, kuni yi nge, ei se nunerngii mon, ni piip nind.

21 Enim kapli Jiisas Owundu nge miyem mił ming wain ełe nok, nga puk kin, gui kis nge ming kin ende nunerngii mon! Nga enim Jiisas Owundu nge peł ełe, kuni Jiisas eim ngenj mił ei nok eim kin mendpil men tok erik kin, nga puk, gui kis nge peł ełe, eim kuni mułmba, ei sik nunerngii, mon!

22 Sinim yi eramin kin, Jiisas Owundu kin noman kis piipi ermba ei, nipin ermin ei, yi enermin mon! Nga Jiisas Owundu nge dinga owundu ei nge, kapli sinim dinga to mani kindnim.

Sinim Kunum Kunum Gos Embe Ambil Tonu Kindmin

23 Kapli sinim epi kanim kanim pei ermin mił, yi peng kin, en enim kapli yi mił ninmin; ba epi ombu ei, sinim paki tunanim mon. Nga sinim epi kanim kanim pei kapli ermin mił; ba epi kanim kanim ombu ei, sinim

noman tuk ele dinga ngo-nanim mon!

²⁴ Wu endi eim oł endi erpi ei, eim noman ele mendpil to piimba, oł ei nge enermba mon. Ba enim wumb eipi nge oł erangin kin, noman to piik erngii nge oł ei nge paki tok erngii ku!

²⁵⁻²⁶ Gos eim ok ek ka yi mił nirim,

“Mei nin nga epi kanim kanim pei mołum ei, Gos Owundu eim nge epi pei mołum.”

Ei yi mił erang kin, enim kung minj nim epi kanim kanim ep top ngii ele top tungii ei, kaplı sik nok pungii. Nga, enim kuni kaninmin ei ka min kis kii endi sik enerngii! Mon pim kin, enim noman tuk ele embin to piingii.

²⁷ Pe nga pii gii ninerim wumb endi mołpu, eim ngii konu kuni nungii, ‘Wei’ a nimba. Neng kin, enim bin ni noman to piingii ei kaplı. Enim kuni ei ngumba kuni ei, pei nungii. Nungii kuni ei nok kin, nga kii sik enerngii! Mon pim kin, enim noman tuk ele embin to piingii.

²⁸ Ba wu endi enim kanpi kin, ek yi nimba, “Kuni ei sipik, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, sik ngunjung kuni.” Yi peng kin, kuni ei nunerngii mon! Nimbil erang wumb enim kuni sipik, yi mił enjing, pa nipi ngumba wumb ei kin, eim noman tuk ele nipe ek nimba ei, piik kin, kuni ei nunerngii!

²⁹ Pe na enim noman tuk ele

piip ninand mon. Ba wumb endi eipi nge noman tuk ele, kis min ka mułmba ei nge, na piip nind, ‘Enim kuni ei nunerngii mon!’ Nanim kuni ei nanim noman palim mił, na kaplı ekii sip numbii. Pe nga wumb endi na end oł ei, eim noman ele mok topu piipi kin, ei kun pinalim; ba na nam wiik top muls. Mon pim kin, wu endi nge noman tuk ele kis mułmba.

³⁰ Pe nga nanim kuni ele, Gos kin ek ka nip ngop numbii. Ba wu endi opu na kuni ek ka nip Gos kin ngopu nunj kuni ei, na kin oł yi nge yi nge en pa nimba. Ei kaplı enerim. Pe nga nim kuni ei nunjii ei kaplı; ba wu eipi gos kend kuni kin ek endi ekii sikin enenjii mon!

³¹ Yi mił ku, enim nipe epi endi ermbii, kuni nungii min, noł nungii min, oł epi kanim kanim pei yi erngii ei, kaplı. Enim yi erik kin, Gos embe ambilk tonu kindngii nge erngii.

³² Enim Jura wumb nin, wumb tilap eipi nin, nga Gos nge pii gii ninjing wumb tilap mołmun ei, noman to piingii. Nga enim erngii oł ei kanik kun erik. Mon pim kin, wumb ei Gos orung simba nge andlam ei ondu ngunerngii mon! Nga ek kanim kanim tonu omba ei, enim pii kun erik, no pek molk pungii.

³³ Pe na yi mił ku end oł ei, enim yi erngii. Ei nanim epi oł kanim kanim enj ei erip kin, wumb pei noman kulk

kin, ka piingii nge erip erip end. Nga na nanim erip kin, ka piip, paki top, ermbe ni enand mon. Ba wumb pei ka piik kin, paki top ermbii ol ei, erip ngond. Ngond ei yi eramb kin, Gos wumb pei se orung seng kin, eim kin muŋgii.

11

Men Tok Kengip Ek Tok Elmin Ol

¹ Nanim Kraiss erpi, andan topu mundum kongun ei, ekii sip end miŋ, enim na kanik kin, ol yi miŋ ku, enim na kin ekii sik erngii.

² Na enim kin ka piip kin, enim embe ambil tonu kindind. Nimbiŋ erang enim kunum kunum nam kin no-man to piik kin, nga Gos ol andan top nip, enim ngunj ek ei, ekii sik enmin?

³ Ba na enim piingii ek ei nip ngond ei, Kraiss ei eim wu pei peng erpi kin, tep erpi moŋum. Nga wu moŋum ei, en enim embinjing kin peng erik kin, tep erik moŋum. Nga Kraiss, Gos eim peng erpi kin, tep erpi moŋum ku.

⁴ Yi peng kin, wu endi prei ermbe min, Gos eim ek ka koi erpi nipi, wumb peni ele kulou tok muŋgii konu ele ngumba ei, nga eim peng ele, kum topu pendpi, yi ermbe. Ei erpi kin, Kraiss nge embe ambil tonu kindnanim mon. Ba wu ei, eim singambil simba.

⁵ Pe nga amb endi prei erpi Gos kin ngopu ermbe min, Gos eim ek ka koi erpi

paŋim ele, wumb kulou tok, men tok erngii konu ele, nipi tor kindpi kin, wumb ngumba. Nga peng ele epi endi kum topu, pandi tunermbe. Yi erang kin, amb ei wu miŋ ermbii ni piinim eim wam nge embe mani kindpi kin, nga wam eim singambil simba. Pe nga, peng kum tunarpi kin, angpi ek ninim amb ei, yi miŋ ku, eim peng enjin pek topu koŋmung tumba ei, nga eim singambil simba.

⁶ Ei yi miŋ amb endi eim men topu peng erpi, kunum ele peng kum tunermbe ei, nga eim peng enjin koŋmung topu pek topu, esimb ermbe. Ba amb ei peng enjin koŋmung topu, nin pek esimb topu ermbe ei, eim nge singambil piimba ei, kapli amb ei peng kum tumba.

⁷⁻⁹ Nimbiŋ erang kumb se, Gos eim amb endi sipi, wu eneririm mon; ba Gos wu kumb se sipi kin, amb endi eririm. Nga Gos eim amb nge piipi kin, wu eneririm mon; ba Gos wu nge piipi kin, amb eririm.

¹⁰ Yi peng kin, amb en enim Gos kin prei erpi ngopu peng enjin kum pandi tungii ei, epi andan tumba ei, wam kin mandring muŋmba. Nimbiŋ erang Gos nge enjel ol ei keningii.

¹¹ Ba Gos Owundu kin piigii ninjing wumb ei, ol yi nge piik moŋum. Pe nga amb eim mendpiŋ muŋmba ei, kapli enermba. Nga wu eim

mendpił mułmba ei, kaplı en-
ermba ku.

¹² Nimbił erang Gos eim wu sipi kin, amb kumna eririm. Ba pe nga wu mołmun ei, amb menginmin. Nga epi kanim kanim pei ei Gos pułwu minj mołum.

¹³ Enim kaplı en enim ek ei mok tok kanik kin, piik kun erngii. Oł yi nge, amb endi wumb pei kułou tok, Gos kin prei erik mułngii. Mułangin kin, amb eim peng enjin kum pandi topu, oł yi nge erpi, prei erpi Gos ngumba oł ei, kaplı min mon? Ei mon!

¹⁴ Nimbił erang sinim wu amb pei nge oł ełmin oł ei, sinim andan tonum. Pe nga, wu endi eim peng enjin olt pupu mułmba wu ei, eim singambil simba.

¹⁵ Ba amb peng enjin olt mołum ei, Gos eim amb ngum ei, peng pandi tungii nipi ngum ei, amb moke ka wii endi salim.

¹⁶ Ba wumb endi eim peng enjin pandi tołmun ek oł yi nge ninmin ei, kaplı enanim pa nipi ermba ei, nanim yi mił nip, orung kindmbii ei, sin sinim wumb yi mił nipin oł eipi endi andan topun ngonalmın. Nga Gos nge eim wumb tiłap konu eipi mołmun ei, oł yi nge oł eipi endi erik kin, Gos kin men tok erik, noman to piinalmin mon.

Jiisas Owundu Nge Kuni

¹⁷ Pe nga kengip ek ei, połup nip enim ngond ei, nip enim embe ambil tonu kindnermbii mon. Nimbił erang

enim men ngii kułou tok enmin oł ei, kun ka enalmın mon. Ba enim oł ka pałim aninga aninga erik enmin; nga aninga kombur oł kis enmin ku.

¹⁸ Kumb se, na ek yi nimbii ei, enim tuk men tok erik, kułou tok mołmun konu ełe, enim eipi eipi puk, tiłap eipi eipi molk Gos kin men tok erik, ngok enmin. Pe na ek ninmin piind ei, kopur aninga keimi mił pałim, ni piind.

¹⁹ Yi mił, enim Gos nge tiłap wumb mołmun konu ełe, tuk tiłap eipi eipi puk enmin ei, keimi enim kin tonu omba. Yi peng kin, enim mołmun konu tuk ełe, wumb oł kun ka ełmin wumb ei, peni ełe tor wangin kin, wumb pei keningii.

²⁰ Yi mił erang, enim ok eipi eipi kułou tok, Gos kin men tok erngii; ba enim ok Jiisas Owundu nge kuni simba ei, ok sik nunerngii mon. Nimbił erang, enim kuni ei, oł kun ka mił nonalmın, mon.

²¹ Pe enim kuni nungii erik, enim endeim endeim ni en enim kuni erik, singii mił, sikir nok pungii. Nga wumb kombur kuni tang mołmun. Nga wumb kombur noł wain nok, wulu pang kin, andik mołmun.

²² Pe en enim kuni nok, noł nok, oł yi nge erngii ei, enim ngii konu sinałim min? Ba enim Gos eim nge wumb tiłap mołmun ei, epi wii mił mołmun ni piinmin. Nga epi pei sinałim wumb ei, to singambil monduk enmin.

Pe enim oꞗ yi nge enmin ei, na enim kin nipe ek endi nip ngumbii, ni piinmin? Na enim oꞗ ei enmin a nip, embe ambil tonu kindnermbii, ei am mon! Na enim embe ambil tonu kindnand, mon!

23-24 Pe Jiisas Owundu eim ek ei nipi, andan topu, na ngum. Ek ei na enim nip ngunj ek ei, Jura Jiisas Owundu sipi, opu orung wumb angil pendim. Epin kunum eꞗ, kumb se Jiisas Owundu eim bres endi sirim. Nga Jiisas eim prei erpi, ek ka nipi, Gos ngopu, bres sipi, engin topu yi nim, “Bres ei nanim ngenj miꞗ engin topu, enim paki top ngond. Ngond kuni ei nungii! Yi erik kin, nanim kin noman to piingii.”

25 Nok poru nik, yi miꞗ ku, nga noꞗ wain ming eꞗ multum. Jiisas ei sipi, prei erpi, ek ka nipi Gos ngopu, yi nirim. “Noꞗ wain ming ei, na miyem miꞗ ei nge, Gos nge lo ek konj enim nip ngonum. Kunum nenj enim noꞗ wain yi nge sik, nungii ei, nok kin, kunum eꞗ, nanim kin noman to piingii.”

26 Yi miꞗ erik piik moꞗangin kin, Jiisas ek ka nik tor kindngii. Kindangin kin, Jiisas Owundu yi erik, eim ond peri eꞗ koꞗpu, nga oꞗ pei ombu erim. Nga bres ei nungii min, noꞗ wain ming ei nungii kunum eꞗ, na ek ka ei nik tor kindngii ei, kunum eꞗ Owundu nge orung omba ni piingii.

27 Yi miꞗ erang, nga wumb nii endi, eim oꞗ kis kun

pinalim erpi eim noman tuk eꞗ mok topu piipi, kun enarpi kunum eꞗ, Jiisas Owundu nge ngenj bres miꞗ ei, si nopu, nga ming noꞗ wain Jiisas miyem miꞗ ei nopu, yi ermba ei, wumb ei oꞗ kis kun pinerim miꞗ erpi kin, Jiisas Owundu nge ngenj kin miyem eꞗ, ngonum.

28 Yi peng kin, wumb pei en enim noman tuk eꞗ kumb se mok tok, en enim kii sik, pii kun erik, kapli muljung kin, en enim bres ei nin, noꞗ wain ming eꞗ moꞗum ei, kapli nungii.

29 Pe nga wumb endi eim oꞗ yi nge ermba ei, bres Jiisas Owundu nge ngenj miꞗ ei nonum; nga noꞗ wain ming Jiisas Owundu nge miyem miꞗ nonum; ba Jiisas ngenj puꞗe ei nge pii poꞗ tunarpi kin, nonum ei, eim erpi, puꞗ ei, sinim Gos kos owundu eim kin mendpiꞗ tonu omba.

30 Oꞗ yi nge enjing ei, enim wumb kombur ening pepi erang kin, ngenj simb angil dinga pinalim. Nimbil erang enim noman tuk eꞗ oꞗ kun ka pinalim. Nga enim wumb kombur kuljung; ku.

31 Pe en enim kumb se, kii sik, noman tuk eꞗ, mok tok piingii. Piik kin, oꞗ kun ka pimba miꞗ kunum kunum enjing kin, ekii se Gos kos owundu enim kin tonu onermba, mon!

32 Ba sinim nge Jiisas Owundu sinim kin kapli, kos piipi, kii sipi, mok topu, orung opu, kumep kis topu, ngo orung kindmba ei, yi miꞗ

sinim Erinjpin Gos nge kang ambil mu'angin mi' erim. Yi mi' erang, sinim mei wumb pii gii ninenjing wumb kin, Gos kos owundu tonu omba ei, piinnermin mon.

³³ Yi peng kin, na angnan no! Enim kunum e'le, ku'ou tok, ok ende puk, men ngii e'le kuni owundu endi nungii ei, wumb kombur wangin kin, enim kui erik mu'angin kin, pei ok, ku'ou tok, ende molk nungii.

³⁴ Ba pe, wumb endi kuni tumba ei, eim ngii konu e'le kuni numba. Ei erpi kin, wumb ei, eim enim kin kuni nge nungii. Mon pim kin, nga ekii se Gos nge kumep kis enim kin tonu omba. Pe nga, epi endi kii sinjing ei, nanim enim kin op kunum e'le, na ei er kun ermbii.

12

Gos Nge Gui Ka Epi Ka Wii Wumb Wii Ngo'um

¹ Pe Gos Gui Ka epi ka wii wumb wii ngo'um. Ngo'um e'le nge nanim angnan no! enim ek keimi ei, pii po' tungii ni piind.

² Pe enim piinmin ei, okrii enim torung wumb mulnjung kunum e'le, Seisen nge wumb enim wunduk, gos kend kin tuk sinjing. Gos kend ek ei piinarik kin, enim gos kend ei kin ekii sik puk enjing.

³ Yi mi' erang, na noman e'le enim ek ei keimi piingii. Piik kin, wumb nii endi Gos nge Gui Ka eim kin mo'pu kin, nga eim kin ek endi

nipi erim kin wu ei, eim ek yi mi' ninermba, 'Jiisas dup konu e'le am ba mendpi' kin ek bu' morung' ninermba mon. Nga wumb endi Gos Gui Ka mulerim kin wu ei, eim ek yi ninermba; Jiisas eim Owundu mo'um; pa ninermba mon.

⁴ Gos eim Gui Ka epi ka wii kanim kanim pei wumb wii ngo'um. Ba Gos Gui Ka endeim mo'pu kin, epi ka ombu ngonum.

⁵ Pe nga sinim Gos Owundu nge kongun kanim eipi eipi palim mi' erik mo'mun; ba Gos Owundu endeim mendpi' mo'um ei, eim kin, kongun erik mo'mun.

⁶ Sinim Gos nge kongun e'le, dinga kanim eipi eipi sipin enmin; ba Gos endeim minj mo'pu kin, eim kongun e'le wumb pei sipi, dinga ngang enmin.

⁷ Gos eim nge Gui Ka ei, eim wumb endeim endeim ni, andan topu ngonum. Ngang kin, Gos eim nge wumb pei mo'mun e'le, paki tumba nipi enim.

⁸ Pe Gos eim epi ka wii ombu, wumb eipi eipi ngonum. Ngang kin, wumb endi Gos noman ka wii mendpi' palim mi' ei, Gos Gui Ka paki tang kin, nipi tor kindnim. Gos Kui Ka ende ku nga, wumb endi eim Gos noman ka koi erpi palim o' pi'lim mi', dinga ngo'um.

⁹ Nga wumb endi pii gii ninmin o' ei nge epi dinga o' erpi, Gos Gui Ka ende mo'um ei, dinga ngang sim.

Nga wumb endi Gos Gui Ka dinga ngang kin, wumb ending kanim kanim peng pingii ei, kapli erpi sipi, konj simba nge dinga sim.

¹⁰ Gos Gui Ka ende ku, nga wu endi jep ol ermba ei nge, dinga sim; nga wu endi dinga sipi, Gos nge noman ele nipi tor kindnim; nga wumb endi dinga sipi, Gui Ka min gui kis kongun enim mił, nik kanik kin, pii pol tonum; nga epi Gos Gui Ka kin onum epi ei, Seisin gui kis kin onum ni mok tupu, piimba epi ei sim; nga wu endi ek eipi endi piinarpi kin, kanim kanim wumb pii pol tungii mił, ek ei nipi Gos Gui Ka dinga ngang sim; nga wu endi eim piin-ermba ek ei, kanim kanim ok kep erpi, wumb ngang pingii dinga ei sim.

¹¹ Ba ei Gos Gui Ka endeim mendpil endeim molpu kin, epi ka wii ol kanim kanim ombu pei erpi wumb ngonum. Gos Gui Ka epi kanim kanim ka wii pei wumb endeim endeim ngumbii ni piinim mił, yi ku ngang kin, wumb endeim endeim sinmin.

Ngenj Nge Ek Ekin Endi Salim

¹² Yi mił Krais nge wumb eim kin dambiltipi ende molpu kin, ngenj ende molum; ba simb, angil, kumb, ningil epi kanim kanim ombu pepi, nga eim er kindang kin, wumb endeim mił molum. (Sinim yi mił ku ngenj, simb, angil epi kanim kanim pepi, nga sinim wumb

mił erpi kindang kin, ngenj endeim endeim ni molmun.)

¹³ Pe sinim molmun wumb, kombur Jura wumb, nga kombur wumb tilap eipi pii gii ninjing wumb; nga wumb kombur wumb endi kin kongun wii erik ngolmun; nga wumb kombur en enim nge, epi kanim kanim ermin ni piilmin. Wumb pii gii ninjing ei yi elmin wumb pei ombu, ei Gui Ka endeim ele nol pek, ok dambiltik, se ende punjung. Nga Gos sinim wumb pei Gui Ka endeim ele mendpil erpi, sipi kindang kin, o pun ende molmun.

¹⁴ Pe sinim ngenj ele endeim mił aninga endi pinałim mon; ba ngenj simb, angil, kumb, ningil epi kanim kanim aninga pei molum; ba ngenj endeim ele molum.

¹⁵ Pe wumb endi nge eim simb ei, eim yi nimba, "Na nanim angil pinał mon. Yi mił ku, "Nanim ngenj ele aninga pinał ku," pa ni simb yi nimba. Ba simb eim ngenj ele aninga molum.

¹⁶ Pe wumb endi nge eim kom ei yi nimba, "Na nanim ningil pinał mon! Yi mił ku, nanim ngenj ele aninga pinał ku." Yi nimba; ba kom eim ngenj ele aninga molum.

¹⁷ Pe sinim ngenj pei ningil minj pep pulang kin, ek tangk kin, elangin ei erik, piłangin mił nenj? Pe nga kom minj pei ngenj ele pep pulang kin, mur top kunum ngop elangin, epi ei

er piilangin mił nenj?

¹⁸ Ba ngenj ei yi mił mon. Gos eim sinim ngenj ele epi endeim endeim ni pendim ei yi mił; ei eim noman to piipi, ermbii ni pirim mił, eririm.

¹⁹ Sinim ngenj ele aninga mił endi piłang kin, ei ngenj mendpił ele endi pinenłang mon.

²⁰ Ba sinim ngenj ele, yi mił pinalim mon. Wu amb ngenj ele simb, angil, kumb, ningil, epi kanim kanim aninga pei, ngenj ele palim. Ba yi mił erang, wumb ngenj endeim palim. Yi mił ku, sinim pii gii ninjing wumb tilap ende mołmun; ba kongun eipi eipi palim.

²¹ Yi peng kin, wumb endi nge ningil yi nipi angil kin, kapli yi ninermba mon. "Na nanim mendpił kapli ngenj kongun ele ermbii," pa nim. "Sikind pui!" Nga wumb endi nge peng yi nipi, simb kin kapli yi ninermba mon ku, "Na nanim mendpił kapli ngenj kongun ele ermbii," pa nim. "Sikind pui!" pa nim.

²² Ei yi mił mon! Ngenj ele aninga piinmin ei, dinga pinalim; ba ei ngenj ele pinerim kin, ngenj ei kun ka pinermba mon ku.

²³ Pe nga ngenj kombur sinim piipin ei, epi mendpił mon; epi wii mił, ni piimin. Ngenj aninga ei, pandi topun, er ka erpin, kanpin kin, kun erpin se andinmin. Pe nga ngenj endi ka pinalim ni piinmin ei, er ka erpin nga kanpin kin, kun erpin se andinmin. Yi peng kin, sinim

ngenj ele aninga, singambil sinnermin.

²⁴ Pe sinim ngenj aninga, ka mendpił salim ei kapli, kongun endi ka erpin ngumun pinalim. Gos eim mendpił yi erpi kin, ngenj se endi kindpi, pendim palim. Erang kin, ngenj aninga kombur ele en enim wii mił ni piinmin; ba eipi aninga kopur erpi sipi, tonu kindang kin, embe tonu kindim.

²⁵ Yi peng kin, ngenj ele aninga aninga orung orung si kindnerngii mon! Ba ngenj ele aninga eipi eipi palim ei, noman ende sek kin, endeim endeim ni noman to piingii.

²⁶ Yi mił ku, sinim pii gii wumb ei, ngenj aninga aninga mołmun. Mułangin kin, ngenj ele aninga aninga palim ei, ngenj ele aninga endeim kumbii sim kin, ei ngenj pei, kumbii minj sik pungii. Pe nga ngenj aninga endeim nge embe ambilk tonu kindnjing kin, ngenj pei yi ku ka piingii.

²⁷ Enim pei Kraiss nge ngenj mił mołmun. Enim endeim endeim ni Kraiss nge ngenj aninga aninga ele, molk tuk tuk enmin.

²⁸ Pe Gos eim nge wumb tilap ei, eim kongun ka wii ngang kin, erik mołmun. Kumb se mołmun ei, Gos ek se andilmin wumb; nga Gos ek ka koi erpi palim ei, piik nilmin wumb; nga ekii se, wumb kin ek andan to ngołmun wumb; nga wumb ombu jep oł kanim kanim elmin wumb ombu; nga mering ening peng kanim

kanim kapli erik sipik kun elmin wumb; nga wumb eipi paki tok elmin wumb; nga wumb kongun elmin wumb nge tep elmin wumb; nga wumb ek eipi eipi piinenjing ek ei sik, nik tor kindilmin wumb.

²⁹ Pe en enim wumb pei, Gos eim ek se andilmin wumb pei mon; nga en enim wumb pei, Gos epi ekii se ermaba epi ei piik nilmin wumb pei mon ku. Nga wumb pei Gos nge ek andan tolmun wumb pei mon; nga wumb pei, jep ol kanim kanim elmin wumb pei mon ku.

³⁰ Nga wumb pei ening peng kanim kanim pimba ei erik, kun erik, paki tok, elmin wumb pei mon; nga wumb pei ek eipi eipi wumb ei piinanmin ek ei, ningii wumb pei mon; nga wumb pei ek ei kep erik sik, wumb piingii ek ele tuk kindang kin, piingii ei, wumb pei erngii wumb, pei mon ku.

³¹ Ba enim noman tuk ele, dinga kindik kin, Gos Gui Ka enim wii ngum epi ka wii ombu minj, noman to piik singii. Sik kin, yi erang, andlam ele nanim andan tumbii, ekii sinjing ei, am ka wii mendpil ei nge, noman kultmun ol ei.

13

Noman Kultmun Ol Ei

¹ Pe na nanim wumb eipi eipi nge ek ei piip nimbii min, Gos enjel ninmin ek ei piip nimbii. Ba pe, nanim noman kultmun ol ei, nanim

kin pinerim kin, nanim ek nimbii ei, epi wii beli kepil tangin kin, gur ninim min, ond giramus kepil ngonmun ei mil, nanim ek ei yi mil pimba.

² Pe na nanim Gos eim epi ekii se ermaba ek ei, ni tor kindilmin ol ei dinga sip nimbii nin, Gos nge ek koi er palim ek ei pei piimbii nin, Gos eim noman ka wii ei epi kanim kanim pei nam piil ku. Nga nam pii gii dinga pim kin, ei kapli komung ei, orung pui nimbii, kapli ba; ba nam noman kultmun ol ei nge, nam kin pinerim kin, kapli nam epi wii mil mendpil mulmbii.

³ Pe nanim epi kanim kanim pei seng sip kin, wumb epi sinalim wumb ngumbii. Pe nga nanim ngenj Gos opu orung wumb ngamb kin, wumb ei sik, dup kelngii; ba na nanim wumb noman kulk enmin ol ei, nanim kin pinerim kin, kapli ei nanim paki tunermba mon.

⁴ Noman kulk ngok enmin ol ei, yi mil peng. Wumb eim kin ek kis nik ngok enjing; ba eim ek ka nipi, orung kindmaba; nga wu ei, wumb eipi paki ka tolum; nga eim wumb eipi endi epi min ka wii epi salim wumb ei kin simbii ni piipi kin, noman kis piipi, ngonermaba mon. Nga yi ku, wu ei, eim embe ambil tonu kindnalim mon ku. Nga wu ei eim noman el ambil tonu kindnalim mon.

⁵ Pe nga noman kulk ngokmun ol ei, wumb eipi

kin oꞗ kun pinaꞗim miꞗ, oꞗ erpi kin, oꞗ ei enaꞗmin mon. Pe nga oꞗ ei, eim nge epi mendpiꞗ eim noman topu pinaꞗim mon. Nga oꞗ ei sikirpi jiki pang wu endi kin ni epi kin ei enaꞗim mon. Nga oꞗ ei, wumb eim kin oꞗ kun pinaꞗim oꞗ ei eim kin enmin; ba ei eim noman to piinaꞗim mon.

⁶ Pe nga noman kuꞗmun oꞗ ei, wumb nge oꞗ kis kun pinaꞗim ei kin, ka piinaꞗim mon. Ba wumb Gos nge oꞗ kun ka eꞗmin oꞗ ei kin ka piꞗmin.

⁷ Pe nga noman kuꞗmun oꞗ ei, wumb noman eꞗe eꞗmin oꞗ ei kin ka piinaꞗim; ba ei ek ni tor kindnaꞗim embin ei ko wupu, si kindnaꞗim mon. Pe nga oꞗ ei pii gii niꞗim ei eim wumb kin epi ka wii eꞗmin, kis enaꞗmin mon. Pe nga oꞗ ei, eim Gos oꞗ ermba ei piipi kin, kui er moꞗum. Pe nga oꞗ ei, eim oꞗ embin tui eim kin tonu om; ba eim dinga angilim.

⁸ Noman kuꞗmun oꞗ ei nge, kunum kunum pepi ba minj, poru ninermba mon. Ba nga Gos oꞗ ekii se ermba ni tor kindiꞗmin oꞗ ei, poru nimba. Pe nga ek eipi eipi wumb piinaꞗmin ek ei, wumb kombur sinjing; ba ei kapli nga ek tingnerngii mon; ei poru nimba. Nga oꞗ ei, noman owundu koi erpi paꞗim oꞗ ei, poru nipi, si kindmba.

⁹ Ei yi miꞗ, pe sinim oꞗ ei, noman ka wii eꞗe aninga kopur piꞗmin. Nga pe sinim oꞗ ei, Gos epi koi erpi paꞗim ei ekii se ermba oꞗ ei, ni

tor kindiꞗmin aninga kopur piꞗmin.

¹⁰ Pe nga ekii se sinim noman piꞗmin oꞗ kun ka wii mendpiꞗ tonu omba kunum ei, noman piꞗmin dinga oꞗ ei aninga kopur kun ka pinaꞗim miꞗ, ei poru nipi, si kindmba; ba noman kultmun oꞗ ei, kunum kunum muꞗmba.

¹¹ Ok kunum eꞗe, nanim kangil kembis muls. Kunum ei, nanim ek tenginj ei, kangil kembis miꞗ ek tenginj. Nga na kangil kembis miꞗ noman to piinj. Nga nam kangil kembis miꞗ noman eꞗe mok top piinj. Ba ekii se, pe nanim wu moꞗup kin, kangil kembis noman eꞗe oꞗ ei si kindip, poru ninj.

¹² Kapli pe, sinim noꞗ eꞗe kaninmin ei, min men eꞗe, ei kun ka miꞗ mon. Ei yi miꞗ ku, sinim Gos ek keimi aninga kopur pii poꞗ tunanmin. Pe nga ekii se, Jiisas Owundu orung omba kunum ei, sinim Gos nge noman ka wii piik kenmin. Yi miꞗ ku, pe sinim wumb kumb ningil kaninmin. Pe na Gos ek keimi aninga kopur piind; ba ekii se, na Gos ek keimi pei piimbii. Ei yi miꞗ ku, Gos eim na kin pei kanpi piinim.

¹³ Ba pe nga, oꞗ kunum kunum paꞗim oꞗ ei, tekliki moꞗum. Oꞗ ei endi Gos kin pii gii niꞗmin oꞗ; nga oꞗ ei endi, Gos kin kui er moꞗmun oꞗ; nga oꞗ ei endi, noman ngoꞗmun oꞗ, paꞗim. Ba kumb se mendpiꞗ oꞗ eꞗe noman ngoꞗmun oꞗ ei nge paꞗim.

14

Gos Gui Ka Epi Ka Wii Kumna Wii Ngonum

¹ Yi mił erang, enim wumb noman kulk ngok ełmin oł ei, noman am dinga nga kindik kin, to piingii. Piyangin kin, nga enim noman ełe to piik, Gos Gui Ka epi ka wii kanim kanim wii ngang kin, singii. Ba Gos Gui Ka epi ka wii kumna epi ei, enim noman dinga kindik kin, singii. Singii epi ei, Gos epi koi erpi, ek keimi pałim epi ei wumb ni tor kindik kin, ningii.

² Pe nga, wumb endi ek eipi eipi piinanmin ek ei, ninim ei nipi, ya mei ełe wumb ngonanim mon; ba eim ek ei nipi, Gos kin kun ngonum. Nimbił erang, wumb endi mołpu kin, ek ei piinanim. Ba Gos Gui Ka ełe nge, dinga ei, Gos ek keimi koi erpi, pałim ek ei nipi, tor kindipi erim.

³ Ba nga wu endi Gos eim ek keimi oł ekii se erpi, tonu omba pałim ek, ei nipi, wumb ngonum. Ngopu erang kin, wumb pii gii dinga erpi, nga wumb noman ełe to piik, oł kun ka pałim ei, erik mułangin kin, nga wumb noman tuk ełe dinga sik, emin mułngii.

⁴ Pe wu endi eim ek eipi eipi piinanim ek ei nimba, wu ei, eim noman tuk ełe mendpił paki topu, ngonum; ba wu endi Gos eim ek keimi oł ekii se ermba oł pałim ek ei nipi, wumb ngonum ei, Gos nge tilap wumb pei

nge noman tuk ełe paki topu ngonum. Yi mił, enim Gos ek keimi koi erpi pałim dinga ei singii.

⁵ Pe nga, nanim yi ni piind. Enim pei kapli ek eipi eipi wumb piinanmin ek ei, ningii ni piind; ba na enim noman owii ngond ei, enim pei Gos eim ek keimi, koi erpi pałim ek ei ni tor kindik ningii. Pe wumb ei, Gos eim ek keimi koi erpi pałim ek ei, nipi wumb ngonmun. Nik wumb ngonmun kongun ei, am epi owundu mendpił pupu, pepi ba; ba nga wu endi eim ek eipi eipi eim piinanim ek ei nipi, wumb ngonum. Ba pe nga wumb endi mołpu pendpi kin, ek ei nge kep erpi ngang mulerim kin, kapli ek ei, Gos tilap wumb pei paki tunerim mon. Tunerang kin, wu ei ek eipi eipi ni tor kindipi ermba wu ei, eim kongun mani mułmba.

⁶ Pe na angnan noł, na enim kin ombii kunum ei, op kin, enim piinerngii ek eipi eipi nip ngumbii. Ba nga na enim kin Gos ek keimi konj endi nipi ngumba ei, nip enim ngunermbii min; Gos ek ka pułe koi erpi pałim enim kin nip ngunermbii min; Gos eim ek keimi koi erpi pałim ek ei, nipi tor kind ngunermbii min; nga enim piingii ek kombur, nip andan top ngunermbii kapli na ek eipi eipi piinand ek ei, enim kin nip ngunj kin, ei epi pei enim paki tunermba mon!

⁷ Yi mił ku pe nga, min-

gał min giisa, noman konj pinalim wumb mił, pe nga golang ek eipi eipi kun ka tingnerim kin, sinim golang ek mong ei pii kun enanmin mon!

⁸ Pe nga, wu endi eim opu nginmał erngii kunum tang seng kin, wu endi wii tumba ei, kun ka tołmun mił tumba. Nga wii kun tunerim kin, wumb opu nginmał erngii nge erik, kun erik mulerngii mon.

⁹ Nga enim yi mił ku, nga wumb endi kapli enim ek mong eipi endi wumb piinerngii ek ei nengin kin, kapli ek pułe ei, pii poł tunerngii mon. Ba enim ningii ek ei, konu pop top sipipi, ek wii mił endi kindang kin, punum.

¹⁰ Yi mił, mei konu orung orung ek eipi eipi pei pepi punum. Ba ek ei, ek wii mił mon. Ek ei nge, pułe eipi eipi salim.

¹¹ Ba wumb ningii ek ei, na pii poł tunenj kin, ningii wumb ei, tiłap eipi wu ni piingii; nga yi ku, wumb ek eipi ningii wumb ei, tiłap eipi ni piimbii.

¹² Pe nga enim yi mił ku, Gos Gui Ka nge epi ka wii ei wii ngonum ei, simin ni piinmin. Pe nga, enim kapli noman ełe to piik kin, Gos Gui Ka epi ka wii ei wii ngum epi sik, kongun dinga erik, Gos nge tiłap wumb pii gii dinga sek kin, ei nge Gos koi erpi pałim dinga oł ei simin.

¹³ Pe wu endi eim piinanim ek eipi endi nimba ei, eim

Gos kin prei erpi, kii seng kin, ek ei, ak topu, ni tor kindmba oł ei, Gos eim paki topu ngumba.

¹⁴ Pe enim ek eipi eipi piinanmin ek ełe nge, enim prei enjing kin, enim nge noman tuk gui ei prei erpi mołum; ba enim noman ełe prei enanim mon.

¹⁵ Yi mił peng, enim ek eipi eipi piinanmin ek, Gos Gui Ka paki tang kin, prei erngii. Enim kapli enim nge noman tuk gui ełe, prei erngii; nga enim noman ełe yi ku, prei erngii. Nga enim ek eipi eipi piinanmin ek, enim nge noman tuk gui ełe golang nik piingii. Nga enim noman ełe golang nik piingii ku.

¹⁶ Nim yi enen kin, pe nim noman tuk gui ełe mendpił, ek ka nikin, Gos kin ngunjii. Pe nga wu endi tuk kułou tungii konu ełe mołum; ba eim ek ei pii poł tunanim ek ei, keimi ni ngumba; ba nim prei erkin, ek ka nikin, Gos ngunjii ei, eim kapli nimba; ba ek ei pii poł tunanim, mon ku.

¹⁷ Pe nga ninim ek ka nikin, Gos ngunjii ei, ka piim kin, wu endi nim kin tep to mułmba wu ei kin, noman tuk ełe paki tunerim mon.

¹⁸ Pe na Gos kin ka piip, ek ka nip ngond ei, ek eipi eipi piinand ek ei, ni tor kindind. Kindind ek ei na mendpił nip tondrung pup; nga enim pei kambip, mani kindind ei, enim ek eipi eipi piinanmin ek ei, ni tor kindinmin.

¹⁹ Ba Gos nge tiłap wumb

ei, Gos kin ek ka nik elmin kunum ele, na noman ele kapli ek mong endeim endeim ni, angil orung mendpil nimbii. Nipi ek ei, kapli wumb eipi pei muŕangin kin, ek ei andan top nip ngumbii. Ba na ek eipi eipi piinand ek mong 10,000 pei ek mong ei, ninermbii mon. Nimbil erang ek ei enim noman tuk ele, paki tunermba mon.

²⁰ Angnan no! Enim ol ei nge, noman ele kangi ambil kembis miŕ yi mulerngii, mon. Ba ol kis ele nge, kapli enim kangi ambil kembis miŕ ol kis enalmin miŕ ku, noman to piik erik muŕngii ei kapli. Ba en enim noman ele nge, dinga pang kin, wumb dinga miŕ muŕngii.

²¹ Gos eim nge lo ek ele yi miŕ polk, pendnjing paŕim.

“Wumb eipi gupu ele nin, wumb ek eipi niŕmin wumb ombu nin, na wumb ei kin ek nemb kin wumb ei, piingii nip ninj. Ba yi ku erik, nanim ek nind ei piinanmin,” Owundu yi nim.

²² Yi miŕ erang, wumb ek eipi eipi piinanmin ei, ni tor kindmin ek ei, Gos nge pii gii ninjing wumb nge mon; ba Gos nge dinga jep kin pii gii ninenjing wumb ei kin, andan tonum. Ba nga Gos ek keimi koi erpi paŕim ni tor kindinmin ek ei, pii gii ninenjing wumb ei kin, ek mon; ba ek ei, Gos kin pii gii ninjing wumb ei kin, Gos noman ele, andan tonum.

²³ Yi peng kin, Gos nge tilap wumb pei kulou tungii kunum ele, nga wumb ombu pei en enim ek eipi eipi piinanmin ele, tangk ni tor tor er muŕngii. Pe nga wumb kombur, torung moŕmun min, pii gii ninenjing wumb kombur ok, muŕngii ek ei piik, en enim yi ningii, “Ei enim noman mendpil pinaŕim, wulu pang kin, nik er moŕmun ni,” yi ningii.

²⁴ Ba enim Gos eim nge ek keimi koi erpi paŕim ek ka ei, nik tor kindnjing kin, wumb kombur pii gii ninenjing wumb muŕngii min, torung wumb kombur, tuk ok muŕngii ei, ek ei opu, noman tuk ele kileng tang kin, noman ak to piingii min, en enim ol kis kun pinerim miŕ enjing pimba ei, mok tok piingii.

²⁵ En enim noman tukrung koi erpi pimba ei, opu peni ele tor omba ei, en enim Gos kin ming kopsing, pii polk molk kin, Gos kin noman to piik kin, ek ka ni ngungii. Nik kin, yi ni tor kindngii ei, “Gos keimi ya sinim kin moŕum.”

Gos Kin Men Tok Elmin Ol Ei Kun Ka Pimba

²⁶ Angnan no! Na yi miŕ ni piind, ei kunum enim o ende puk, Gos kin ek ka nik erngii ei, wu endi golang nimin ni tu wuŕum. Nga wu endi ek andan toŕum nge wu. Nga endi Gos ol erim ek ei nipi tor kindilim nge wu. Nga wu endi ek eipi eipi piinanmin ek ni tor kindilim nge wu. Nga wu endi ek eipi pule ei ak

topu, ni tor tor erpi ngolum nge wu. Epi kanim kanim erngii ei Gos nge tilap wumb paki tolum epi minj erngii.

²⁷ Pe nga wumb endi ek eipi eipi piinermba ek ei, nimba pim kin, wumb tal nin, tekliki mendpil, kapli ningii kunum endeim wu endeim mendpil nimba. Nga wu endi kapli ningii ek, endeim endeim ni kep erpi kindang kin, ek ei piingii.

²⁸ Pe wu endi piinerim ek, eipi eipi nimba wumb mulngii; ba ek kep ermba wu endi mulerim kin, wu ek nimba wu ei, wu yi nge ei kulou tungii konu ele, ek tingnermba mon. Ba eim ni piipi kin, nga ek nipi konu eipi pupu kin, ei eim kin Gos kin mendpil nimba.

²⁹ Nga wumb tal min tekliki, Gos eim nge ek ka koi erpi palim ol ei nik, tor kindngii. Nga wumb kombur molk, kanik pii pol tok, 'Yi ninmin yi ninmin,' nik mok tok erngii.

³⁰ Ba nga wu endi tuk kulou tungii konu ele molpu kin, ek nimba ek endi konj Gos eim andan topu ngum. Ngang kin, wu ei piipi kin, eim kin wu endi kumb se angpi ek nipi kin, tor kindpi ngopu mulmba wu ei, ek ninermba mon!

³¹ Enim pei kapli Gos eim ek ka koi erpi palim ei nik, tor kindngii. Ba wu endeim endeim ni ku ni pangin kin, wumb pei tuk mulngii ei, paki tang, piik sik kin, noman tuk ele dinga ngang

singii.

³²⁻³³ Pe nga Gos eim ol kun enalmin ol ei nge, pulwu mon; ba Gos eim noman emin pulwu molum. Yi ku, Gos eim ek koi erpi palim ek ka ei nik, tor kindik, wumb ngolumun wumb ei, en enim noman tuk gui ei, en enim tep elmin. Yi erang kin, wu endi ek nimba, wu eipi endi, kom seng kin wu eipi nimba.

³⁴ Yi peng kin, Gos nge tilap wumb yi mil ku amb en enim Gos nge tilap wumb kulou tungii konu ele angk, ek endi nik, enerngii mon. En enim angk, ek endi tangk, nik enerik mon; ba wenjing kin ek piik, ekii sik erngii. Erik kin, Gos lo ek ele ok, yi mil nirim.

³⁵ Pe amb en enim ek endi pii kun enarik, kii singii peng kin, amb ombu en enim ngii konu ele puk, wenjing kin kii sik, pii pol tungii. Nga kulou tok molk, ek ningii konu ele, amb endi angpi, ek kii sip, yi enermba mon. Nimbil erang ol kun pinaim ei, en enim singambil singii.

³⁶ Nimbil erang enim ol ei nge, ekii sinenjing? Gos eim ek ka ei, enim kin mendpil tor om min? Nga Gos ek ka ei enim kin mendpil tonu om min?

³⁷ Pe wumb endi eim Gos nge ek ka koi erpi palim ei nipi, tor kindpi kin, wumb ngumbii ni piim kin, nga Gos Gui Ka ei ka wii epi kanim kanim wii ngonum dinga ei, endi sim pim kin, eim kapli noman to piimba. Ele nge,

na mon polup enim ngond ei, Gos Owundu eim nge lo ek dinga nipi ngum.

³⁸ Pe wumb endi na Pol ek ei piinarpi, noman eipi eipi piipi endim kin, enim wu ei kin yi piingii. Wu ei Gos nge ek ka koi erpi palim ni, tor kindnalim wu ni piingii.

³⁹ Yi peng, nanim angnan no! En enim Gos ek ka keimi koi erpi palim ek ei, ni tor kindik kin, ngungii kongun ei, noman dinga kindik erngii. Ba enim wu endi ek eipi eipi piiananim ek ei, nimba wu ei, mon pa ninerngii mon! Nga ek pii pol tunerngii ek ele, pinnermin pa ninerngii mon!

⁴⁰ Ba sinim Gos kin elmin ol pei, enim am kun ka pimba mi, mendpil erik pungii.

15

Jiisas Kraiss To Kundnjung Ba Nga Konj Tonu Om

¹ Pe nanim enim kin nga nemb kin, piingii. Angnan no! Jiisas Kraiss eim ek ka ei nip enim ngunj. Ngunj ek ei, enim piik sinjing ele nge, en enim pii gii ei erpi, dinga kindang kin, enim angk, dinga kind er molmun.

² Ek ka ei, na nip tor kindip enim ngunj ei, ek ka ele Gos erpi, enim sipi orung sim. Ek ka ei enim noman tuk ele ambilk gii nik mulngii. Ba enim pii gii ninjing ei, epi wii mi pim kin, Gos enim sipi orung simba min?

³ Pe na nipe ek endi ok sinj ei, nip tor kindip, enim kin ngond. Ei yi mi, ei am epi

owundu mendpil, Kraiss eim ond peri ele kolpu, sinim ol kis kun pinnermin enjpin ei, kil ngum. Ngang kin, ei tuk Gos eim nge ek ok nirim mi, yi nipi palim.

⁴ Wumb Jiisas kui tunjung; nga kunum tekliki ele nge, nga angpi, konj tonu om. Om ei, Gos eim nge ek ele yi nirim mi palim.

⁵ Kumb se Jiisas Piisa kin tor wang kin, Piisa eim kenrim. Nga kunum endi Jiisas ek se andilmin wumb mulk konu ele tor wang kin, kenik.

⁶ Nga Jiisas eim nge wumb tilap 500 pei kin opu, nga kopur kin eim kenjing ei, kunum ende minj kenik, wumb kopur pei konj molmun. Ba nga wumb kombur kulnjung.

⁷ Nga Jiisas opu, Jeims Jerusalem men tolmun ngii tep erpi wu kin wang kin kenrim. Nga ekii se Jiisas eim nge ek se andilmin wu ombu kin pei wang kin kenik.

⁸ Am ekii se mendpil, nanim Pol Jiisas na kin wang kenj. Nimbil erang na ek se andilmin wu ekii se mendpil tonu onj. Na nam kangil kembis kun ka mi tonu onerir mon. Yi mi ku, Jiisas Owundu na kin om ei, na kenj ele ei, jep ol mi endi na kenj. Kunum ei, na Gos tilap wumb kin ol embin tui erip ngunj.

⁹ Pe na nam Jiisas nge ek se andilmin wu ombu ei kin, wu num mon; na kembis wii mi mendpil tuk onj. Pe na nanim Jiisas nge ek se

andilmin wu, ningii wu mił mon. Nimbil erang nanim Gos nge tilap wumb mulnjung ei, top er kis mondup kin, nga sip, kan ngop kin, yi enj.

¹⁰ Ba Gos eim nge noman ka na kin ngopu, sim konu ele, na moł. Pe yi nge na moł. Gos eim nge noman ka na kin ngum ei nge, mong tumba mił wii punerim mon. Na Pol kongun dinga enj kin, Gos nge ek se andilmin wumb eipi, Gos nge kongun ka enjing ei, to mani kindinj. Ba kongun ei, na nanim nge dinga ele enenj mon. Ba Gos eim nge noman ka na ngang kin, paki topu, tep to enjpił.

¹¹ Yi peng kin, Gos ek ka ei nge na kin tor wang enim piinjing min; ek ka ei nge en enim Gos ek se andilmin wumb eipi kin tor wang piinjing ei ek endi pinalim mon. Ei sin pei ek ka ei nipin, tor kindpin kin, enim ngonmun. Ek ka ele, enim pii gii ninjing ei, ek endi ka wii palim.

Nga Ekii Se Kulii Wumb Angk Tonu Ongii

¹² Pe nga sin ek ka ni tor kindinmin ei, Krai eim kolpu, nga angpi, opu konj tonu om. Pe nimbil erang enim kombur wumb molk, kulngii wumb ei nge angk, tonu ok, konj punerngii mon pa nilmin.

¹³ Ba pe kulii wumb angk, tonu ok konj punerngii ei, keimi pim kin, ei Krai eim angpi opu, konj punerim mon ku.

¹⁴ Krai kolpu, nga angpi, opu konj punerim kin, sin ek ka ei ni tor kindpin, enim ngumun ei, epi wii mił pimba. Nga enim pii gii ningii ei, epi wii mił pimba ku.

¹⁵ Ei am keimi pimba ku; nga sin ek ni tor kindpin ngonmun ei, Gos kin ek kend topun ngonmun. Nimbil erang sinim Gos eim ek ninmin yi mił, Gos eim Krai kolpu peng erpi, eim sipi konj kindim ek ei ninmin. Ei nga, Gos eim Krai erpi sipi, konj kindnerim pim kin, kapli pe nga keimi, kulngii wumb ei nga angk, tonu ok, konj punerngii mon ku.

¹⁶ Pe nga Gos wumb kulnjung wumb ei, nga tonu ok, konj mulenjing pim kin, keimi yi ku, Gos Krai eim angpi, tonu opu, nga konj punerim mon ku.

¹⁷ Pe Gos Krai eim angpi, tonu opu nga konj sinerim pim kin, nga enim nge pii gii ninmin ele nge, epi paki tunermba mon. Enim nga ol kis elmin ol ei kumep kis singii nge mołmun.

¹⁸ Ei nga yi ku, Krai nge pii gii ninjing wumb ei kolk, wii puk, am punmun.

¹⁹ Pe sinim yi mił mendpił ni piinmin ei, sinim mei ele noman konj mołmun kunum ele, sinim Krai eim kin pii gii nipin kin, orung omba nge kui er mołmun. Nga wumb kombur wumb eipi kin kaimb kultmun ei, kembis mił ba. Nga wumb ei sinim kin kaimb owundu kis

kulk ngungii.

²⁰ Ba ei keimi mendpil, Krai kolpu, nga angpi, tonu opu, nga konj tonu sim. Nga wumb kolk, or mił palmin wumb ei, Krai eim konj tonu opu, eim kuni mong kumna mił topu, peni ele tor om. Ei yi mił ku, Gos wumb kolk, palmin wumb ei, erang kin, angk tonu ok, nga konj pungii ku.

²¹ Ei yi mił, wu endeim Andam mendpil erang kin, wumb pei ol kis ele, kulngii ol ei tonu om. Yi mił ku, nga wu endeim mendpil Jisis erang kin, wu pei kolk, nga angk, tonu ok, nga konj tonu ongii.

²² Ei yi mił, kulii ol Andam erang kin, sinim wumb pei koltmun. Ei yi mił ku, nga Gos nge tilap wumb Krai kin o ende puk, molmun wumb ei, kulngii ei erpi sipi kin, nga konj tonu simba.

²³ Ba wumb pei endeim endeim ni, en enim nga angk, ok konj puk erngii ei, en enim kunum tangpi simba mił, ku erngii. Krai eim kumb se mendpil erim. Nga mering wumb ni, eim nge wumb tilap ei, eim nga orung omba kunum ei, wumb ei tonu nga konj ongii.

²⁴ Pe nga kunum poru nimba kunum ei, epi kanim kanim pei poru nimba kunum ei, Krai eim kapli, opu orung wumb pei tep elmin wumb ei nin, nga gapman kongun enmin ei nin, nga dinga kanim kanim ele, kongun enmin ei pei

topu mani kindpi, tep er molum konu ei, pei sipipi kin, Arim Gos ngumba.

²⁵ Ei yi mił, Krai eim tep erpi, molpu pang, kunum ele, eim opu orung wumb pei to mani kindpi kin, Krai eim simb ele kamb mandring kindmba.

²⁶ Pe am ekii se mendpil opu orung epi ombu ele, wumb koltmun ol ei, to mani kindpi kin, nga ei poru nimba ku.

²⁷ Gos nge eim ek ka ele yi ninim, "Gos eim epi kanim kanim pei sipi, eim simb ele kamb mandring kindpi erang kin, eim epi ombu tep erpi mulmba. Gos ek keimi ei peni ele palim ei, sinim piinmin. "Epi kanim kanim pei," ninim ek ei, Gos Krai kin sipi to mani kindpi kin, ninanim mon. Ba Gos ei eim mendpil Krai kin mandring mulermba mon. Ei eim epi kanim kanim pei Gos eim Krai simb ele kamb mandring kindang kin, tep enim.

²⁸ Ba ekii se kunum ele, epi kanim kanim pei sipi kindang kin, Krai eim tep ermba. Erpi kin, nga kapli Gos Kingam Krai ei eim Arim Gos kin kirkar er pupu mulmba. Ok, Gos eim erang kin, Krai epi kanim kanim pei tep enim; ba pe nga, Gos eim Krai nin, epi kanim kanim pei tep erpi molpu kin, kumb ele mendpil mulmba.

²⁹ Pe nga ek ei wumb kulngii nga angk tonu konj ongii keimi pinerim kin, kapli wumb kombur nolpek

wumb kulnjung wumb ei nge, paki tungii nge ełmin oł ei, wii mił mułmba. Pe nga keimi mendpił, wumb kulii kombur angk, tonu konj punerngii. Mon pim kin, kapli wumb noł pek ei nge, wumb kulii paki tungii mił nenj?

³⁰ Pe nga ek ei keimi pinerim kin, sin sinim ek se andiłmin wumb kin, ek ni tor kindmin kunum kunum ełe, sin to kis mundmba konu ełe, tuk pupun pupun enmin ei, wii mił enmin min?

³¹ Angnan noł! Krais Jisas sinim nge Owundu enim eim kin o ende puk mołmun ei nge, na enim embe ambil tonu kindip ngond. Ek ei keimi! Nga yi ku, na ek dinga nip ngond, ei kunum kunum na opu orung wumb kin kulmbii erip erip end.

³² Pe na ek ekin mił nimbii end. Epeses konu owundu ełe, na wumb ka simbii mił epi ombu kin ek mił erip erip enj. Epi ei nge oł enj ei, wii mił pim kin, kapli kulngii wumb nga angk tonu konj punerngii. Ba nga keimi Gos wumb kulii wumb nga angk, ok nga konj tonu punenjing pim kin, kapli ek ei wumb niłmin mił kun ka mułmba ku. "Sinim kuni ni, noł nopun, ka piipin kin, kapli topuł sinim kulmun poru nimba," wumb yi mił niłmin.

³³ Enim kapli, kanik wiik tangin kin, wumb kombur ek ei nge nik kin, enim to wulu kindik, si kindnerngii mon! Wumb oł kis ełmin wumb ei

erangin kin, nga wumb oł kun ka erik mołmun wumb oł ei nge, erik kis mondunmun.

³⁴ Pe enim noman wulu punum oł ei, si kindik kin, kun ka mułngii. Molk kin, oł kis enmin oł ei, nga enerngii mon! Na nind ek ei, enim piyei! Enim mołmun wumb kombur, Gos kin pii poł tunanmin. Na nind ek ei nge, enim singambil singii, nip nind.

Kolk, Nga Tonu Ok, Konj Puk, Ngenj Konj Eipi Mił Singii

³⁵ Ba wumb endi yi kii simba koltmun wumb ei, nga angik, tonu ok, nga konj pungii mił nenj? Kulii wumb ngenj nipe ngenj endi silangin kin, nga tonu konj ołangin?"

³⁶ Pe na enim kin ek yi mił nind. En enim noman pinalim wumb! Pe keimi, enim kuni mong endi mer mei ełe telangin kin, ei tonu op, mun onermba; ba kumb se kuni mong ei kołpu pendpi kin, nga mun omba.

³⁷ Pe nim mer mei ełe, kuni emb endi talkin, pendin kuni mong ei, ekii se mong tumba mił ei mon! Pe kuni kinapi mong emb endi min, kuni emb kanim eipi endi, nim telin ei tonu opu, kuni nipe kuni endi, mong tumba nikin telin?

³⁸ Ba Gos eim kuni ei nge, nipe ngenj endi simba ei, eim noman ełe piim mił, ku ngonum kuni mong ombu, en enim ngenj pałim mił ku ngonum.

39 Nga epi kanim kanim pei, en enim ngenj ei, pei kanim ende minj pepunanim mon. Wumb ngenj ei, en enim ngenj kanim ende palim, nga kung kanim kanim ei ngenj endi eipi palim. Nga kei ombu, en enim ngenj palim ei, kanim endi eipi palim. Nga omu ombu, en enim ngenj kanim endi nga eipi palim ku.

40 Pe nga tonu epin konu ele epi ombu, ngenj salim; nga ya mani mei ele epi ombu, yi ku ngenj salim. Ba epin konu ele epi ombu, ngenj tilang ka wii kanim endi salim. Nga ya mani mei ele konu epi ombu, ngenj kanim eipi salim.

41 Nga eni ei, eim nge tilang kanim endi salim. Nga oi ei, eim nge tilang eipi endi salim; nga kor kanjip ei, eim tilang eipi endi salim. Nga kor kanjip en enim molmun ombu, en enim tilang ombu pepi kin, kanim kanim kindnim ei, en enim kin palim.

42 Ei sinim yi mil ku, kuljung wumb nga angk, tonu ok, nga konj pungii wumb ei, ngenj sipik, tukpu tonmun kunum ei, ngenj ei pupu nga mei telmba. Ba nga angk, tonu ok, nga konj mulngii ei, en enim ngenj ei purnermba mon ba; kunum kunum konj ka mulmba.

43 Pe ngenj kui tonmun kunum ei kis molpu, ngenj ei wumb keningii ka pinerim; nga dinga pinerim ku. Ba ngenj nga angk, tonu ok nga konj pungii kunum ei, ngenj

tilang ka simba; nga ngenj dinga pimba ku.

44 Pe ngenj kui tonmun kunum ei, mei ele nge ngenj; ba ngenj angk, tonu ok, nga konj pungii kunum ei, tonu epin konu ele nge ngenj. Nga ngenj ei nge mei ele, keimi ngenj mendpil pim kin, ei yi mil ku, nga tonu epin konu ele nge ngenj, yi ku keimi simba.

45 Ei nge ku, Gos eim nge ek ka ele ok pulum yi mil ninim, "Wu kumna ei, Andam ei mei ele tonu orum ei, wumb mil, no pepi, yi erpi multum. Nga ekii se Andam Krais ei, eim noman konj pulwu ei, eim wumb ei noman konj ele ngolum.

46 Ba ei tonu epin konu ele nga epi ombu ngenj ei, kumb se onanim mon; ba mei ele nge epi ombu ngenj mendpil ei, kumb se onum. Wang kin, nga ekii se tonu epin konu ele nge epi ombu ngenj ei, bultundung onum.

47 Pe kumb se wu Andam nge ngenj ei Gos mei mendpil sipi eririm. Ba nga ekii se wu Andam Krais ei, tonu epin Gos mani kindang om.

48 Wumb ya mani mei ele wumb ei, en enim wu kumb se mei ele eririm ei, ende mil, en enim yi mil molmun. Nga wumb tonu epin wumb ombu, en enim wu endi tonu epin mani om ende mil, en enim yi mil ku molmun.

49 Nga pe, sinim wu kumb se mei ele eririm ei, kumb ningil mil wu kin sinim yi mil ku molmun. Nga yi mil ku wu

ekii se tonu epin mani om wu Kraiss ei kin, sinim yi mił ku mułmun.

⁵⁰ Na enim kin ek ei yi mił nind. Angnan noł! Pe mei ele ngenj wumb ei, Gos epi ka wii er ka erim ei sinerngii, nga Gos eim tep erpi mołum konu ele tuk punerngii mon. Nga purmba epi endi nin, purnermba epi endi ei nin, konu ende tuk punerngii mon.

⁵¹ Enim kom se piyei! Ek koi erpi palim ek ei, na enim kin nip ngumbii end. Ei sinim pei kulermin. Pii gii wumb kombur mułangin kin kupam ei Jiisas orung omba. Wang kin, Gos sinim pei erang kin, sinim ngenj kanim eipi mił endi sipin kin mułmun.

⁵² Ei sikir mił sinim ningił kepii tonmun ei, nga konu poru nimba kunum ei, nga ekii se beli epin mani ei ek tengmba. Ek tingang kin, koltmun wumb ei, angk tonu ok, ok konj puk kin, nga kulerngii mon! Wumb konj kunum kunum mułmun. Nga sinim konj mołmun wumb pei, Gos erang kin o pun, ngenj kanim eipi mił endi sipin kin, mułmun.

⁵³ Ei yi mił, pe nga ngenj kułmba ngenj ei, Gos erang, ngenj kanim eipi mił opu, ngenj konj oł kun ka mił simba. Ei kułngii nge ngenj ei, Gos erang, ngenj kanim eipi mił opun simin ei, kunum kunum konj mułmun.

⁵⁴ Keimi, ngenj ei purmba; ba nga ngenj ei, Gos erang, ngenj ei kanim eipi mił opu mołpu kin, kunum kunum konj mułmba. Ngenj ei kułmba ngenj ei, Gos erang, opu ngenj kanim eipi sipi ngang kin, noman konj oł kun ka er mułmba. Kunum ele, sinim Gos ek puł palim mił, tonu wang kenmin. Nga ek yi mił ninim, “Gos eim mei ngenj kulii oł ei, to mani kindpi poru nim.”

⁵⁵ “Ngenj kulii oł ei nge, dinga opu, wumb pei to mani kindmba nge dinga ei, poru nimba mił nenj? Ngenj kulii oł ei, eim kileng mul dinga mił mundum ei sinim wumb nga kumbii kis ngumba, mił nenj?”

⁵⁶ Kułngii oł ei, eim nge dinga ngenj kumbii ngopu kin, oł kis nge kumep kis ei kin sim, oł kis ei, eim nge dinga ei, mer Gos lo ele palim.

⁵⁷ Ba sinim Gos kin ka piipin ngumun ei nge, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss sinim dinga ngang kin, epi tał oł kis nin, kulii oł ei, to mani kindpin ermin ei, sin yi ku enjpin.

⁵⁸ Yi peng kin, sinim keimi piinmin, kulii oł ei Kraiss to mani kindim. Nanim angnan noł, enim pii gii ele nge, dinga mendpil angk mułngii. Nga kunum kunum, en enim Gos Owundu eim nge kongun ngum ei, kun ka er dinga kindik kin, erik

pungii. Nimbił erang enim piinmin ei, Gos Owundu eim nge kongun enim enmin ei, wii mił endi enerngii mon!

16

Enim Ku Nin Epi, Gos Kin Pii Gii Wumb Eipi Ku Sinalim Wumb Ei Ngungii

¹ Pe mund ka ku ei nge sipin, Gos nge wumb tilap Juriya konu ełe mołmun ei paki tumun. Ei enim na ninj mił, ekii sik erngii ei, na Galeisiya men ngii ełe pei mołmun wumb ei, na erei ninj wumb ei, yi ekii sik enjing.

² Ei yi mił, pe kor owundu kunum kunum tangip simba kunum ei, wumb endeim endeim ni, en enim kapli, ku kombur mok tok, eipi kindik singii. Singii ei, wumb endi eim kongun erpi, ku simba mił, eim ngii konu ełe tongndung sim mił ngumba. Yi erpi kin, tongndung kindpi kin, sep mułmba. Mułmba ei, na ombii kunum ei, enim ku mok tok ngunerngii mon; ba enim ok, mok tok, eipi kindik kin, singii ku ei simbii.

³ Na ekii se, enim kin op pendip kin, en enim wu kombur pungii nik, to tonu kindik, mundngii. Wu ombu, mon endi ek yi mił ni puls. Enim piinmin wu ei, to tonu kindpin wu ei, epi ombu sik tunmun. Nga enim ku nin epi, ka wii ombu ngumun nik kin, sinjing epi ombu, se mengk kin, Jerusalem wumb mołmun konu ełe sipngii.

⁴ Pe nga, na bii mił endi pim kin, nga kapli wu ombu na kin tep topun bin.

Pol Eim Yi Ermbii Ni Noman To Pim

⁵ Pe na enim kin ombii ei, ekii se ombii; ba kumb se, na Mesaroniya konu ełe tuk pup kin, nga op enim kin ombii. Ei kapli. Nimbił erang na Mesaroniya konu ełe kumb se tuk pup ombii, ni piind.

⁶ Pe na kunum kombur ni, enim kin no pep mułmbii min, nga wii sepi, jii owundu nimba kunum ei, enim kin mułamb kin, nga kunum ei poru nimba kunum ei, enim na paki tangin kin, nanim bii onj andłam ei bii. Nga mering, konu jili mił endi bii ei, ekii se bii.

⁷ Na nanim enim kanip pendip kin, nga sikir bii ni piinand, mon. Ba na enim kin Ei Gos Owundu eim, na yi enjii ni piim kin, kapli yi ermbii.

⁸ Ba na nanim ya Epeses konu ełe mułmbii ni piind. Mułamb kin, Gos Gui Ka mani orum kunum tonu omba kunum ełe, noman to piipin yi er mołmun.

⁹ Nimbił erang, Gos Owundu eim erang kin, na kin andłam owundu aki topu kindang salim. Seng kin, na kongun owundu peng ei, kapli yi eramb kin mong peng, wumb pei pii gii nilangin kin, Gos nge opu orung wumb pei, na kongun end andłam ei ondu ngumun nik enmin. Yi mił erang, na ya konu mułmbii, ni piind.

10 Kunum endi, Timisii enim mołmun konu ełe om kin, enim kaplı piik kun erik, oi a nik, se tuk sik, yi erangin kin, eim nanim wumb kin ngii konu moł ni piip kin, noman emin peng mułmba. Nimbil erang eim Gos Owundu nge kongun erpi mołum ei, yi mił ku, na kongun yi erip end mił, eim yi elim.

11 Yi mił kaplı, wumb endi, eim kin wu wii mił endi ni piik kin, kan mani kindik kin, buł ngok enerngii mon! Enim kaplı, eim paki tangin kin, ei nam moł konu ełe orung omba. Yi erangin kin, eim noman emin peng opu kin, nam moł konu ełe, angnan noł kin ouni ongii nge, kui er moł.

12 Ei nge, sinim nge enginpin Apolos, na eim 'Pui' a nił, nga kunum kopur, eim opu, enim kenmba dinga nip nił. Nił ei, angnan noł kombur kin tep to ongii ba; akip kunum ełe mendpił, ombii ni noman yi, to piinalim mon. Ba eim omba kunum endi, tangpi sepi nim kin, kaplı eim enim kin omba.

Pe Ek Nip Poru Nimbii End

13 Kan kun erik molk, en enim Jiisas Owundu kin pii gii ełe, dinga angik, wu noman dinga kindik kin, wu mendpił mułngii ei, am dinga mendpił kindik mułngii!

14 Kongun min epi kanim kanim pei enim ełe, noman kulk ngok enmin oł, yi mił erngii.

15 Angnan noł, enim piinmin ei, Sepanis kin, eim nge ambim kingam ambłam noł tiłap ei, en enim Akeiya konu ełe, pii gii kumna wumb ninjing. En enim noman ełe, Gos nge tiłap wumb paki tok kin, Gos nge kongun dinga erik mołmun.

16 Na enim noman ełe to konj kindmbii ei nge, wumb ei, enmin oł ka ei nin, nga wumb kombur piki tok, tep tok, kongun enmin ei nin, wumb ei kongun dinga ełmin ei nge, enim mandring molk, ekii sik erngii!

17 Na nanim yi nge, ka piip, Sepanis nin, Posunasus nin, Akaikis na kin onjung. En enim na kin ok, na paki tunjung. Nimbil erang enim ya na kin mulełangin kin, enim na paki tułangin ku; ba enim na kin mulenjing. Yi mił wumb ei sinim paki yi mił tunjung.

18 En enim na noman emin ka pendnjing kin, na ka piinj. Nga enim noman emin ka pendnjing ku. Yi mił ku, enim wumb yi nge embe ambil tonu kindngii.

19 Pe Gos tiłap wumb Eisa konu owundu orung orung ya tuk mołmun wumb ombu, enim kin ek ka nik, onmun nik enmin. Nga Akuila kin ambim Periska, nga Gos nge tiłap wumb kombur ngii konu ełe kułou tok enmin wumb ei, enim kin ek ka nik, onmun nik kin, Gos Owundu nge embe ełe, nik ngok enjing.

20 Nga pii gii ninjpin nge

enginpin noł, ya ełe pei mołmun ei, en enim yi ku, 'Ek ka nik, mułeiyo,' nik enmin. Pe en enim engnjing endi kin nga engnjing endi ngunj kangilk, kaimb sik erngii. Nga enim 'Mułeiyo' nik erngii.

²¹ Na Pol wu mon pułum wu ei kin, gal pipe kin ei sip, na nanim angil ełe mon ei poru nimba nge pułup kin, enim kin 'Ek ka' nip, 'Mułeiyo' nip ngop end.

²² Wumb nii endi, eim Jiisas Owundu kin noman ngunermba wu ei, Gos Owundu eim omba kunum ei, top kis ermba. Jiisas Owundu eim sikir orung omba.

²³ Jiisas Owundu eim nge noman ka wii enim kin wii ngopu mułmba.

²⁴ Na enim Jiisas Krais kin pii gii ninjing wumb ei kin, na noman ka ngond. Ei keimi!

Pol Mon Korin Wumb Nga Endi Połpu Kindim

*Pol Mon Nga Połpu Korin
Wumb Kin Kindim*

¹ Na Pol Krajs Jiisas nge ek se andił wu, Gos noman ele na to tonu kindim. Nga sinim nge enginjpin, Timisii kin ouni mołpuł kin, sił enim 'Ka mułeyo!' kindmbił nge, Gos wumb Korin konu men ngii ele mołmun wumb ei kin, nga Gos nge tilap wumb Akeiya konu ele pei mołmun wumb ombu, ek ka mułeyo kindmbił.

² Gos sinim Erinjpin kin, nga sinim nge Owundu Krajs Jiisas ouni nge noman emin kin, noman ka ei enim kin pengli!

*Pol Eim Ka Piipi Gos
Ngolum*

³ Pe sinim Gos kin ka piipin ngumun. Nga Gos eim sinim nge Owundu Jiisas Krajs nge Arim, nga Gos eim sinim nge Erinjpin ei, eim sinim noman ka ngopu kin, sinim paki tołum nge pułwu.

⁴ Sinim oł embin endi tonu ołum kunum ei, Gos eim sinim paki topu ngolum. Ngopu kin yi ku, sinim wumb nii endi eim oł embin endi tonu omba kunum ei, sinim wumb ei kin kapli paki to ngumun ku. Ei sinim Gos paki tołum nge epi ende, sin sinim Gos kin sinjpin epi ei, wumb ei kin paki tumun ku.

⁵ Nimbil erang, sinim Krajs kin ngenj kumbii owundu pei ouni ko wunmun ei, yi mił ku, nga sinim Krajs nge paki tołum epi owundu ei, eim kin ouni simin ku.

⁶ Pe sinim ngenj kumbii sinjpin kin, kapli ele nge enim ei paki topu kin, Gos enim si orung simba. Nga Gos sin paki tum kin, kapli nga sin enim paki tumun ku. Paki tamin kin, enim dinga ngang kin, kunum kunum dinga angk mułangin kin, oł embin tui ei tonu omba ei, sin dinga pupun angpin mołmun mił, yi ku enim dinga angk mułngii.

⁷ Pe sin enim kin epi ei kenmin ni, kui er mołmun epi ei, dinga piipin mołmun. Nimbil erang sin piinmin ei, enim sin kin ngenj kumbii ei, ende ouni ko wunmun. Pe Gos sin kin paki tang sinjpin epi ei, enim sin kin ouni paki tang singii ku.

⁸ Yi mił, sin noman ele enim piinmin ei, engnan noł sin Eisiya konu owundu ele, oł embin tui owundu sin kin tonu onum. Pe epi embin endi sin kin tonu onum epi ei, embin owundu kis mendpił. Yi erang kin, sin mołpun bin ni piinjpin; ba kapli dinga pang mołpun kin, bin pinerim mon.

⁹ Nimbil erang sin piinjpin ei, sinim kulmun kunum mandi salim. Ba ei yi erang kin, sinim nge dinga ei, kapli ermin ni piinmin mon; ba sin Gos eim nge dinga mendpił ei, kapli ei piimin. Nimbil erang Gos eim wumb kułngii

nge, si konj sipi kindilim pulwu.

¹⁰ Nga sinim konu kis ei pupun kululamin; ba Gos Kraiss kin sinim sipi orung sim. Nga ekii se, eim sinim sipi orung simba ku. Pe Gos Kraiss kin sinim sipi orung simba ni dinga piyamin kin, nga eim sinim sipi orung simba ku. Nimbil erang sinim eim kin epi ka wii simin ni piinmin ei, nga eim kin kui er molmun.

¹¹ Pe nga enim sin kin prei erik kin, paki to ngungii ku. Yi mil, wumb pei sinim kin prei enmin ei, Gos piipi kin, sin epi ka wii pei ngumba. Ngopu kin, wumb pei en enim ek nik kin, Gos kin noman ka piik ngok, nga sinim kin piik ngungii ku.

Pol Eim Konu Endi Bii Ni Piim Ba, Eim Noman Ta Sim

¹² Epi ei nge, sin bong ninmin ei, sin noman tuk gui ei ek ni ngolum epi ei, sin ni tor kindpi kin, sin ol kun ka ni, noman tuk konj ka Gos sin ngurum noman ei, sin ni ngonum. Nga ya mani mei ele wumb noman dinga ol ei, sin kin tonu onanim mon. Ba Gos nge noman ka ngolum ei, sin ol yi mil erpin andinmin. Andpin kin, ya mani mei wumb kin, tuk ele andinmin ele nge, na enim wumb kin, ol yi mil nga erpin andinmin.

¹³ Pe sin mon polpun, enim ngonmun ei, enim mendpil nipe pul endi pimba ei, gerik kanik piik erngii. Pe nga

na piind ei, enim keimi piik poru ninmin.

¹⁴ Nga ok yi ku, enim sin kin, aninga kopur pii kun erik. Ba ekii se, enim sin kin, nga pii kun erngii. Erangin kin, sin enim kin bong nipin ka piipin ngumun ei, yi mil enim sin kin bong nik, ka piik ngok erngii kunum ele, Owundu Jiisas eim orung omba.

¹⁵⁻¹⁶ Nimbil erang ei yi mil peng kin, na noman ele enim kin kumb se ombii ni piinj. Ei yi erip kin, enim kunum ta noman ka wii epi ei, paki tamb singii ni piinj ei, na noman ele, enim kin kumb se ombii ni piind. Nga ekii se, Masironiya konu wumb molmun ele, pup pendip kin, ya orung ombii ni wamb kin, enim na paki tok, Juriya konu ele kindangin bii.

¹⁷ Ei yi mil, epi endi na noman ele ermbii mil nip end ei, na pii kun enarip nind min? Nga na epi endi ermbii ni piil epi ei, mani mei ele wu mil kapli mil mon; kunum ende mil yi nil min? Ei mon mendpil!

¹⁸ Pe Gos eim keimi mendpil molum mil, sin ol keimi ermin nimin ol ei, keimi ermin ku. Yi mil ek keimi, sin nipin enim ngonmun ei, ek kapli min mon yi ninanmin mon.

¹⁹ Pe Jiisas Kraiss Gos eim kingam nge ek ka ei, sin ni tor kindpin enim ngonmun ei, Timosii ni, Sailis ni, na Pol kin ek nipin ei, kapli min mon? Nipin yi elmin, wu endi sin ninanmin mon. Ba

Krais eim Gos nge ek keimi minj nipi kin, kapli niim wu.

²⁰ Ei yi mił, Krais eim Gos ek keimi dinga ni pendikim ek ei, kapli minj nipi kin, oł keimi pei ekii silim wu. Ei pule yi mił peng kin, sinim Jiisas Krais nge embe ele 'Ei keimi' nipin kin, sinim Gos kin ka piipin kin, eim embe ambil tonu kindmin.

²¹ Ba Gos endeim mendpil erang kin, sin enim kin ouni Krais kin dambiltpin ende pupun kin, er dinga kindang mołmun. Nga Gos eim mendpil, sinim eim ek ka ei ni tor kindmin ni pendim ku.

²² Gos eim sinim eim nge wumb nipi mon połpu kin, mundang mołum ei, eim Gui Ka ei, sinim noman tuk ele kindang mołum. Mołpu kin, Gos sinim kin ngumbii ni pendrim mił, ei keimi mendpil, sinim piinmin eim keimi sinim ngumba.

²³ Ba na Gos wii tamb kin, eim na noman tuk ele piipi kin, ni tor kindmba. Pe na Korin wumb konu ele onenj ei, pule yi mił palim. Na nam ek dinga ei, enim wumb kin noman embin ngumba ei, nam noman ele mon ni piind.

²⁴ Sin enim pii gii ei, tep enanmin mon; ba sin enim kin kongun ouni eramin kin, enim ka piingii. Oł yi eramin kin, enim pii gii ei dinga pimba.

2

¹ Ei na noman ele yi ni piind. Na nga enim kin

onermbii ni piind. Nimbil erang na enim kin wamb kin, enim noman embin piingii ei, mon ni piind.

² Pe na enim oł yi mił eramb kin, enim noman embin to piinjing kin, wumb nii endi na erang kin, na ka piimbii? Ba na enim noman embin ngunj kin kapli enim na erangin kin na ka piimbii.

³ Nga ele nge, na mon ei, ok połup enim kin kindinj ei, na enim kin ombii ni piinj; ba kunum ele, enim noman embin na ngungii ni piip kin, na enim kin onenj. Ba na noman dinga piind ei, na ka piinj kin, kapli enim yi ku ka piingii.

⁴ Yi mił ei, na noman tuk ele embin owundu kis peng kin, nga ngenj kumbii peng kin, na mon ei polt. Pe yi ku, na ke namb kin, ningil ka pei mani onum. Na oł yi eramb kin, enim noman embin to piinerngii. Ba na yi eramb kin, enim piingii ei, na enim kin noman ka pei ngond.

Wumb Oł Kis Enjing Ei, Kil Ngo Si Kindim

⁵ Ba pe wumb nii endi, enim mołmun konu ele wumb ei, noman embin ngumbii ni ermba ei, na kin mon; ba ei erpi, enim wumb kombur kin noman embin ngang kin, enim noman embin to piingii. Pe na ek yi nind ei, eim kin oł dinga endi enermbii mon.

⁶ Yi mił, pe kumep kis ei, wumb pei wu endeim kin, ngo orung kindnjing ei, yi mił kapli enim.

⁷ Yi mił, enim oł eipi endi erngii. Erik kin, enim wu ei oł kis kil ngok, eim paki tok, noman emin ngungii. Mon pim kin, kapłi noman embin wu ei, to mani kindmba.

⁸ Yi erang kin, eim piimba na enim kin dinga kii sind ei, enim eim kin noman ka keimi mendpił ngungii.

⁹ Ei pułe yi mił peng kin, na enim kin mon ei, połup ngond. Ei enim piinmin mił nenj? Na enim kenmbii pend piip kin, oł yi mił andan top end ei, enim keimi ekii sinmin min mon?

¹⁰ Pe enim wumb nii endi, enim oł kis ei kil ngo si kindnjing kin, na wumb ei kin, oł kis ei kil ngo si kindmbii ku. Pe na wumb endi nge oł kis endi enjing ei, na si kindinj ei, nimbił erang enim nge piip ełe, na oł yi mił end. Pe Krai kaninim ei, na oł kis ełmin oł ei, enim paki top, si kindinj.

¹¹ Sinim oł kis ełmin oł ei, kil ngo si kindamin. Mon pim kin, Seisen sinim to mani kindmba. Nimbił erang, sinim Seisen eim noman ełe, ek kend topu oł yi ełim nge pułwu mołum ei, sinim piinmin.

Trowas Konu Ełe Pol Noman Embin Tui Oł Endi Tonu Om

¹² Ba kunum ei, na Trowas konu ełe, tor pup kin, Krai nge ek ka ei ni tor kindmbii ni punj. Na piind ei, sinim nge Owundu eim nge kongun ermbii konu ei, andłam ei aki to kindim salim.

¹³ Ba na noman tuk ełe embin pałim. Nimbił erang, na angnan Taisi mołum konu ełe, kur kan sinenj mon. Yi mił peng kin, na wumb Trowas konu ełe muljung wumb ei, 'Mulei' a ni pendip kin, na Maseroniya konu ełe punj.

Ek Se Andilmin Wumb Krai Eim Nge Dinga Ełe Sik Opu Orung Wu To Mani Kindnjing

¹⁴ Ba sinim ka piipin kin, Gos ngumun ei, Gos eim dinga ei, sinim ngang sinjpin. Sinjpin ei, sinim Krai kin dambiltpin ende pupun kin, eim sinim paki tang kin, gui kis nge noman dinga ei, to mani kindmin. Pe nga Gos sinim erpi sim ei, Krai nge ek ka ei, kuni ka wii mił muru ka tołum. Tołum ei, wumb mei konu orung orung pei, sinim Krai nge ek ka ni tor kindamin kin, wumb pei piingii.

¹⁵ Pe sinim yi mił mołpun kin, Krai eim nge kulmał kałpi muru ka wii topu kin, tonu Gos eim mołum konu ełe ngum. Pe muru ka wii ei, to tor pupu kin, wumb nii endi eim oł kis ełmin oł ei, si kindpi kin, Gos kin orung si mundang mołmun wumb ei kin punum ku. Nga muru ka wii ei, tor pupu kin, wumb nii endi oł kis ełmin oł ei nge erpi, bok to mani pupu kin, am pu mołmun wumb ei kin punum ku.

¹⁶ Pe wumb koltmun sinim muru kis wii mił ei, topu tor opu kin, wumb nii endi

eim oł kis ełmin ei, er mułum konu kis ełe pum. Pe wumb noman konj sik mołmun wumb ei sinim muru ka wii mił ei topu, tor opu kin, wumb nii endi eim oł kis ełmin oł ei, si kindpi kin, orung Gos kin opu kin, noman konj mołmun wumb ei kin onum. Pe wumb nii endi ei, eim kongun yi mił endi kaplı ermba? Kraiss sin paki tang kin, kaplı sinim kongun ei ermin.

¹⁷ Pe sinim wumb eipi mołmun ei mił, sinim yi mułamin mon. Ei wumb en enim, Gos ek ni tor kindpin kin, ku simin ni piinmin. Ba sinim ek keimi nimin ei, Gos eim ek ka sinim ek se andilmin wu. Sinim Gos ek ka ni, kun ka keimi ni, tor kindmin ei, Kraiss nge kongun wumb mołpun eim dinga ełe ninmin ei, kunum kunum Gos sinim kanpi minj mołum.

3

Korin Wumb En Enim Ek Konj Dinga Endi Nik Pendnjing Palim

¹ Pe sin sinim nga pułngun mondpu kin, sinim embe ambıl tonu kindmin min? Min nga sin sinim wumb kombur eipi ende mił mołpun min? Nga sin sinim wumb kombur pipe pulnjung ei, sin sinim embe ambıl tonu kindngii nge nipin mon ei, enim kin ngumun min? Min nga en enim pipe endi yi mił pułngii ei, sin paki tumba nge ngungii min? Yi mił ei mon.

² Pe en enim mołmun ei, sinim noman tuk ełe, sin mon mił poł pendinmin ei, wumb pei mon ei gerik piik erngii.

³ Ei sinim kin peni ełe nipi ngonum ei, Kraiss eim mon połpu sinim kin kindim. Ei enim mon połumun epi gal ei, sik kom ku ełe, mon połumun ei mił mon. Ba enim wumb noman tuk ełe, Gos Gui Ka kunum kunum konj mołum Gos ei, mon poł pendim.

⁴ Sinim ek yi nimin, nimbıl erang sinim Gos kin pii gii ei, noman dinga palim ei, Kraiss nge ełe sinim oł yi mił enmin.

⁵ Sinim piinmin ei, sin sinim kongun ei nge, endi kaplı enanmin mon. Ba Gos eim sinim paki tang kongun ei, kaplı ermin. Ei epi nipe epi endi sinim ermin ei, Gos eim mendpił kin tonu ołum.

⁶ Yi mił Gos eim sinim kin mon konj poł pendim ełe, sinim kaplı erang kin, ek ka ni tor kindmin. Pe sinim kin mon konj ngum ei, lo ek mon; ba Gos Gui Ka lo konj ei ngum. Nimbıl erang lo ek mon poł pendnjing ei, erang kin, wumb kołumun oł tor om; ba Gos Gui Ka nge mon konj ei erang kin, wumb noman konj ngołum.

⁷ Pe Gos neng kin, Moses lo ek tonu kom ku peł ełe, mon poł pendrim ek ei, wumb kołumun oł ei nge tonu orum. Ba Gos nge tiłang owundu Moses andan topu ngurum kunum ei, Moses kanpi sipipi kin, Jura wumb kin si pang kin,

wumb Moses eim kumb ningil ele, keningii pineririm mon. Nimbil erang tilang ei, owundu mendpil erpi multum. Ba nga tilang owundu mendpil er multum ei, pulngun mondpu am purum.

⁸ Akip kunum ei, Gos Gui Ka kongun erpi kin, eim tilang owundu dinga pei nga simba ku.

⁹ Yi mil ku, pe Moses lo ek ei, wumb kos enjing kin, nga tilang owundu dinga ei kongun erang kin, kapli pe sinim Gos kin kun ka molmun wumb ei, si mundang kin, tilang owundu mendpil nga simba.

¹⁰ Pe Moses lo ek ei, tilang owundu ei, kumb ok o purum. Ba tilang ei, pe piram pinalim mon. Ya pe, tilang owundu mendpil konj ei, noman konj tilang sinim simin nge onum.

¹¹ Yi mil pe, Moses lo ek ele poru nimba mandi enim ei, tilang pim kin, kapli nga yi mil, ol konj endi kunum kunum mulmba ol ei, tilang owundu simba ku.

¹² Yi mil, sin ek ni tor kindinmin ei, sin mund mong kulamin mon! Nimbil erang sinim epi ka wii simin ni, piipin kin, kui er molmun ei, sinim Krai kin pii gii nipin ele, ek ni tor kindinmin.

¹³ Ei sinim Moses elim mil ei, sinim enanmin mon. Moses eim kumb ningil ele, alap sipi kin, pandi tum. Tang kin, Jura wumb Gos Moses ngum tilang ei, pupu poru nimba erim ei, enim

kinenjing mon.

¹⁴ Ba wumb en enim noman ele dinga pang kin piingii ei, kapli enerim mon. Nga Jura lo ek ok nge ei kunum ele, gerik piik erngii ei, piinenjing mon ku. Nimbil erang akip yi ku, epi endi en enim noman ele, pandi topu pim. Yi mil erang kin, en enim epi pandi to pendnjing epi ei, Gos erang kin, Krai endeim si kindim.

¹⁵ Pe akip kunum ele, en enim Moses Gos nge lo ek ngurum ek ei, en enim gerik piik erngii pinerim. Nimbil erang en enim noman ele, alap mil epi ei, pandi topu pim ku.

¹⁶ Ba kunum endi, wu endi eim Owundu kin pii gii nirim kunum ei, eim alap mil epi, eim noman tuk ele, pandi topu pendim epi ei, Owundu si kindim.

¹⁷ Pe nga, Owundu eim Gui Ka nge pulwu. Nga Gui Ka ei, wumb nii endi noman tuk ele mulum kin, kapli epi endi wu ei kin, ambil gii ninermba mon. Wu ei eim wii minj mulmba.

¹⁸ Nga sinim wumb pei kumb ningil ele epi endi, pandi topu pinalim mon. Yi erang kin, sinim Owundu nge tilang owundu ei, sinim andan tang kin, nol min men mil kaninmin. Kanpin kin, sinim min men ei, Owundu molum mil, sinim yi mil ku tonu onmun. Opun kin, sinim Owundu nge tilang owundu ei nga, nga simin ku. Nimbil erang epi ei,

sinim kin aki topu ngonum ei, Owundu Gui Ka moļu kin, tonu onum.

4

Ek Se Andilmin Wumb Ei, Krai Nge Mei Nganmbi Ming Miļ Moļmun

¹ Yi miļ Gos eim sinim kin kaimb si ngopu kin, sinim kongun eļe ngum. Ngang kin, sin kongun ei, noman tuk eļe, embin topun yi miļ enanmin mon.

² Pe sinim epi koi erpin, nga oļ singambiļ kuļpun enjpin oļ ei, pei si kindmin. Sinim Gos eim ek ka ei, to eipi eipi kindpin kin, ek kend topun yi enermin mon ku. Ba sinim Gos eim nge ek ka ei, keimi peni eļe ni tor kindpin kin, wumb nge noman tuk gui ei, noman eļe ek keimi niļmin ei, tang piingii. Piik kin, wumb ei sinim kongun enmin ei, Gos ningiļ eļe kun ka moļum ei keningii.

³ Pe sinim Krai nge ek ka ei, ni tor kindinmin ei, keimi koi erpi pim kin, kapli ek ka ei, wumb nii endi konu kis eļe, am pungi wumb ei nge, noman tuk eļe mendpiļ koi erpi pimba.

⁴ Mei konu eļe, ek kend gos puļwu ei Seisen, eim wumb pii gii ninenjing wumb nge ningiļ eļe miļ, noman tuk eļe ambiļ gii nipi pandi tang kin, emii paļim miļ moļmun. Nga moļmun wumb ei, Krai nge ek ka ei nge, tiļang ei nin, Krai nge tiļang owundu ei, wumb noman tuk eļe tuk punerang kin, nga wumb oļ

ei kinerngii mon ku. Nga Gos moļum miļ, Krai sinim kin keimi andan tonum.

⁵ Yi miļ, sinim ek ni tor kindinmin ei, sin sinim nge ek ni tor kindninanmin mon. Ba sin ek ni tor kindinmin ei, Jiisas Krai sinim nge Owundu eļe, ek ni tor kindilmin. Nga Krai nge ek ka ekii sipin kin, sin sinim enim nge kongun wu moļmun ei, Jiisas embe ambiļ tonu kindmin.

⁶ Yi miļ kumb ok, mei wii sirim kunum eļe, Gos eim ek yi nirim, "Pe tiļang ei, emii paļim konu eļe topu tor wangli!" Gos eim endeim ok eririm Gos, ei eim nge tiļang ei erpi kin, sinim noman tuk eļe topu kin, tiļang enim. Gos eim oļ yi erpi tiļang ei, sinim kin ngum. Ngang kin, tiļang ei, sinim Gos eim tiļang owundu ka wii ei nge, piik moļmun. Molk kin, Gos nge tiļang ei, Krai nge kumb ningiļ eļe, min men miļ kaninmin.

⁷ Ba Gos eim mei nganmbi ei sipi kin, sinim wumb ming wii miļ eririm. Nga Gos nge ek ka ei, eim nge noman eļe ka wii ei, sinim kin noman tuk eļe kindang kin, eim sinim kin andan topu kin, sinim nge dinga endi pinaļim mon. Ba Gos eim nge dinga ei, sinim noman tuk eļe kindpi ngum.

⁸ Pe nga oļ embin tui sinim kin konu orung orung pei tonu onum. Ba oļ embin ei, sinim noman eļe to mani kindnanim mon. Nga embin pei sinim nge noman eļe

tonu wang kin, nga sinim noman ele ei, embin pakim; ba sinim ol pei ombu wakin topun si kindnanmin mon.

⁹ Sinim nge opu orung wumb pei molk kin, sinim to kis erik, ol embin tui ngok kin, yi elmin; ba Gos sinim kin wakin tunalim mon. Nga wumb kombur sinim to mani kindik kin, ngenj kumbii ngok yi enmin; ba sinim to kis mendpil erik poru ninalmin, mon.

¹⁰ Kunum kunum sinim ngenj ele, Jiisas kultum ele nge, sinim ko wupun, sipin kin, se andinmin. Yi mil peng kin, Jiisas eim nge noman konj ei nga sin ngenj ele tuk mulum pim kin, kapli wumb pei keningii.

¹¹ Yi mil, kunum kunum sinim konj molamin kin, ol embin tui ni koltmun ol ei, sinim kin tonu onum. Nimbil erang sinim Jiisas nge embe ele, ni tor kindpin ele nge, ol embin ei sinim kin tonu onum. Yi mil peng kin, Jiisas eim nge noman konj dinga ei, sinim ngenj tuk ele mulang kin, wumb pei keningii.

¹² Ei pule yi mil, koltmun ol ei nge, sin kin kongun erpi molum. Nimbil erang sinim Owundu nge kongun ei enmin. Ba ol yi mil erang kin, Jiisas noman konj ei, enim kin kongun erpi molum.

¹³ Ba Gos kumb ok mon pol pendrim ek ka ei, yi ninim, "Na ek ei ni tor kindinj ei, na pii gii ninj ele nind." Ei sin pii gii ninmin ei ende mil. Pe sin ek ni tor kindinmin

ku. Nimbil erang ei sin pii gii nipin ele ninmin.

¹⁴ Sinim piinmin ei, Gos eim Owundu Jiisas kulang tukpu to pendik ei, si tonu angpi nga konj sim. Nga Gos eim sinim Jiisas ouni si tonu konj simba ku. Nga Gos eim sin enim kin ouni tu wupu kin, Gos molum konu ele tuk tu wumba.

¹⁵ Yi mil epi ei, tonu opu, enim paki tumba nge om. Yi mil, nga Gos wumb kopur nga pei pei eim nge noman ka ei wumb ngang singii. Sik kin, en enim Gos kin nga pei prei erik kin, noman ka piik ngok, Gos embe ambil tonu kindik yi erngii.

Ol Embin Tui Tonu Wang Kin, Tilang Owundu Ermba

¹⁶ Ei yi mil peng kin, sinim ol ei piipin kin, Gos nge kongun ei wakin topun, si kindnanmin mon. Yi eramin kin, sinim ngenj torung ei kolulum; ba sinim nge noman tuk gui molulum konu ei, kunum kunum konj tonu olum.

¹⁷ Yi mil peng kin, sinim mong ele ngenj kumbii ei, sinim kin tonu om ei, aninga kembis kembis kunum kombur sinmin. Ba ol ei kongun dinga erang kin, Gos nge tilang owundu ka wii kunum kunum molpu kin, sinim kin tonu wang simin. Sinim epi ka wii ei, ol embin tui ei, to mani kindmba.

¹⁸ Yi mil nga sin enim epi endi, pe ningil ele kaninmin epi ei sin kinermin mon; ba epi endi sinim

ningil ele kenmin epi ei, kunum aninga kopur pepi poru nimba. Ba sinim epi kinalmin epi ei kunum kunum piram mulmba.

5

Sinim Nge Tonu Epin Er Mulmun Konu Ele

¹ Yi mił, pe sinim ngenj ei ngii mił, ya mani mei ele mołmun ngenj ngii mił ei, to kis poru nim kin, kapli sinim piinmin ei, Gos ei eim sinim kin ngenj ngii mił, eipi endi er kindim ei, tonu epin konu ele salim. Ngenj Gos erim ngenj ngii mił ei, kunum kunum epin konu ele konj mulmba.

² Ya pe kunum ei, sin sinim ngenj ngii mił, tuk ele ke nipin enmin ei, sinim ngenj konj ngii mił ei, epin konu ele salim ei, lo konduk mił, sinim pandi tumba ni dinga piipin kin, oł yi mił enmin.

³ Yi mił peng kin, sinim ngenj ei konduk mił, kindpin mulmun ngenj wii mił, mulermin mon. Ei sinim ngenj konj ngii mił ele, mołpun bin.

⁴ Yi mił kunum ei, sinim ya mani mei ele ngenj ei, ngii mił mulnjpun kunum ei, sinim noman embin to piipin kin, ek ni tor kindpin. Nimbił erang epi ombu sinim kin dinga pim. Ba sinim noman ele kulmun ni piipin kin, ngenj wii mulenjpun mon; ba ei sinim noman ele dinga kindpin kin, ngenj konj ngii mił sipin kindmin, ni piinjpin. Yi mił erang,

sinim noman ele yi ni piinjpin ei, ngenj ok nge ei si kindpin kin, nga sinim ngenj konj ngii mił, kunum kunum mulmun ngenj ei, sipin kindmin ni piinjpin.

⁵ Gos eim mendpił sinim ngenj konj ngii mił, simin ei nge er kun erpi kindim salim. Nga Gos eim nge Gui Ka ei, sinim ngum ei, sinim andan tang kin, eim nipe epi endi, sinim ngumba nge kindim salim ei, keimi sinim kin tonu wang kenmin.

⁶ Yi mił, pe sinim kunum kunum noman tuk ele, dinga kindpin er mulmun. Pe sinim piinmin ei, sinim ngenj ngii mił mulnjpun kunum ei, sinim nge Owundu mołum konu ele tep to ouni mulenjpun mon.

⁷ Yi mił erang, sinim Jiisas kin pii gii nipin er andinmin. Ba Gos nge epi kombur ngumba epi ei, sinim kinarpin er andinmin ei mon.

⁸ Sinim piinmin ei, sinim noman tuk ele dinga kindmin palim. Nga sinim ka piinmin ei, ya mani mei ele ngenj ei, si kindpin pupun kin, sinim nge Owundu eim mołum konu ele, ouni tep to mulmun ni piinmin.

⁹ Yi mił erang, sinim ya mani mei ele mulmun min, tonu Gos mołum konu ele mulmun ei, kapli sinim noman dinga kindpin erpin kin, eim nge noman ele ekii sipin kin, ka piipin ngopun er mulmun.

¹⁰ Yi mił, pe sinim pei Krais nge kumb ele engmin ei, eim

sinim kin kos owundu piipi kin, mok tumba. Topu kin, sinim endeim endeim ni, ya mani mei ele mołpun kin, sinim nipe oł kis min, ka endi enjpin mił ei, kumep ngang kin, simin.

Sinim Kraiss Kin Mołpun Gos Kin Ende Pupun Mułmun

¹¹ Nimbil erang, sinim piinmin ei, Gos Owundu kin mund mong kułmun ni yi erpin kin, sinim wumb eipi kin Gos ek ni tor kindamin kin, wumb ei Kraiss kin pii gii ningii. Ba Gos sinim noman tuk ele, pei kanpi piipi poru ninim. Nga na noman ele piind ei, enim noman tuk gui ele, enim sinim kin piinmin ei, sinim peni ele mołmun.

¹² Nga ek ele nge, sin sinim embe enim kumb ele ambil tonu kindnanmin mon. Ba enim sin kin, wumb ka ni piingii. Yi mił nga sin ek nipin poltmun ei kin, ka piik kin, wumb eipi nge ningil ele ni ngonmun. Yi mił erangin kin, enim wumb eipi kin, ek ni orung kindik kin, wumb en enim nge embe ele, ka ka piik enmin; ba wumb en enim nge noman tuk ele, ni piinanmin mon.

¹³ Yi mił, sin wulu pang ninjpin kin, kapli ei sin Gos nge kongun enmin. Ba keimi, sin ek kun ninjpin kin, kapli sin enim kin paki tumun nge enmin.

¹⁴ Yi mił erang, Kraiss eim noman ka ngołum ei, sin nge noman tuk ele to konj kindang kin, sin Gos nge kongun enmin. Nimbil erang sinim

ei pii kun erpin kin, sinim piinmin ei, yi mił wumb endeim sinim kin, pei piipi kułum. Yi mił erang ele nge, sinim wumb pei Kraiss kin ouni kulnjpun.

¹⁵ Nga Kraiss sinim wumb endeim endeim ni piipi kułum. Yi mił erang kin, sinim wumb konj mołmun wumb ei, sin sinim noman ele ekii sipin kin, endmin ni enermin mon; ba wu Kraiss eim sinim kin piipi kołpu kin, nga angpi konj tonu pum ei, ni piipin kin ekii sipin andpin mułmun.

¹⁶ Yi mił, akip sinim wumb endi ngenj ok nge oł ei, noman to piinerman mon. Nga ele nge, sinim wumb endeim endeim ni, noman ele mok topun kin, yi enermin mon ku. Ok yi mił, sinim Kraiss ngenj ele oł ei, noman to pipin yi enjpin; ba pe yi mił nga enalmin mon!

¹⁷ Yi mił erang, pe wumb nii endi, eim Kraiss kin dambiltpi ende pupu mułum kin, kapli Gos eim erang kin, wumb ei tonu opu kin, wumb ei eim konj endi eipi mił mołum. Kapli wumb ngenj oł ok nge ei, si kindpi poru neng kin, nga wumb nge oł kun ka konj endi, tonu opu pałim.

¹⁸ Gos eim oł ombu pei nge pułwu mołum. Ok sinim Gos nge opu orung wumb mulnjpun; ba pe Gos Kraiss erang kin, sinim wumb eim kin sipi orung seng kin, sinim eim kin dambiltpin ende pupun

mołmun. Mołpun kin, eim sinim kongun ngang kin, sinim eim opu orung wumb ei paki topun kin, noman ende sek kin, puk mułngii.

¹⁹ Sinim ek ei yi mił, Gos eim Kraiss kin ende mołum. Mołpu kin, sinim Gos kin opu orung enmin wumb ei, eim erang Gos kin, dambiltpin pupun kin, noman ende sek mołmun. Pe nga Gos eim sinim nge oł kis enjpin oł ei, eim noman nga to piinerim mon. Nga Gos eim sinim kin kongun endi ngang kin, sinim eim opu orung wumb sipi orung seng kin, eim kin erang, sinim noman ende sipin mołmun ei nge, ek ka ni tor kindmin.

²⁰ Yi mił erang kin, pe sinim Kraiss nge ek ka sipin kin, ni tor kindmin. Ei yi mił ku, Gos eim wumb pei kin, sinim nge gupu eł ek ei, ni tor kindnim. Nga sin nge gupu eł, Kraiss ninim ek yi mił, ni tor kindinmin ei, sin yi mił enim noman eł dinga kindpin yi ninmin. “Enim wumb opu orung enmin oł ei si kindik kin enim Gos kin dambiltik ende puk kin noman ende sek mułngii!”

²¹ Yi mił erang, Kraiss eim oł kis endi eneririm mon. Ba Gos eim sinim oł kis enjpin oł ei sipi kin, Kraiss kin tonu kindim. Kindang kin, Kraiss eim sinim nge oł kis enjpin ei, eim sipi ko wum. Yi mił, Kraiss eim sinim kin yi erang kin, Gos nge oł kun ka oł ei, sinim nge noman tuk eł kindim.

6

Oł Embin Tui Ko Wunmun

¹ Pe sinim Gos kin kongun ende erpin kin, sin enim kin ek dinga nipin kin, ngonmun. Enim Gos nge noman ka ei, enim sik poru ninjing. Mon pim kin, enim Gos nge noman ka si kindangin kin, wii pimba.

² Yi mił, Gos ek ka ok ni pendrim ek yi ninim, “Nga ka wii sim kunum ei, na enim ninjing ek ei kun piinj. Nga na Gos enim sip orung sinj kunum ei, na enim paki tunj.”

Enim piingii! Akip kunum ei, kunum ka wii salim. Nga enim piingii ku, akip kunum ei, Gos enim sipi orung simba nge kunum salim.

³ Sin noman eł, wumb sin kongun enmin ei, kanik kin ek kis nik kin, yi enerngii mon! Yi mił erangin kin, sin epi endi eramin kin, enim bok tok kin, Gos nge ek ka pii gii ninerngii nipin kin, yi enałmin, mon!

⁴ Ba sin Gos nge kongun wumb mołmun. Yi mił, sin oł kun ka kanim kanim pei erpin kin, wumb pei kin andan topun ngonmun. Ngopun kin, sin oł embin tui nin, epi sin kin er kis ełim ei nin, nga ngenj kumbii kis ngonum epi ombu kin, sin dinga angpin mołmun.

⁵ Nga opu orung wumb sin kepii tok kin, nga sin sipik kan ngii kindik kin, nga opu orung wumb sin kin kis piik, si pok erik; nga sin kongun dinga kis ełmin; nga

sin kunum kunum epin tep er konj mołumun; nga sin kunum kunum kumb kuni tang mołmun.

⁶ Nga sin oł kun ka mendpił ełmin; nga sin noman eke ka wii palilim; nga sin sikir kis piipin ngonalmun; nga sin wumb eipi kin er ka erpin kin, paki topun ngołmun; nga sin Gos Gui Ka kin dinga silmin; nga sin wumb eipi kin noman ka keimi ngołmun.

⁷ Nga sin ek keimi ni tor kindilmin; nga sin Gos nge noman dinga ngang kin, sin kongun ełmin; nga sin oł kun ka palim mił oł ei, angil tunding ni, angil taring eke epi endi ambilpin kin eke nge, sin opu orung wumb ei kin opu ełmin.

⁸ Wumb kopur sin nge embe ambil tonu kindinmin; ba wumb kopur sin nge embe to mani kindinmin. Nga wumb kopur sinim kin ek kis ninmin; ba wumb kopur sin kin ek ka nik ngonmun. Nga wumb kombur en enim yi ninmin, sin ek kend tonmun wumb, pa ninmin; ba sin ek keimi nilmin.

⁹ Wumb kopur sin kin pii poł tonanmin wumb mił nik enmin; ba wumb kombur sin kin pii poł tonmun. Ei sin mandi kołumun mił mołmun; ba sin konj mołmun. Gos sin kin kepii mił topu kin, sin er kun ermba enim ba eim sin kapli to kundnanim mon.

¹⁰ Nga sin kin noman embin mendpił tonu ołum; ba kunum kunum sin ka

piilmin. Nga sin wumb kurpu mił mołmun; ba sin wumb eipi kin epi pei ka wii ngołmun. Nga sin epi endi sinalim mił mołmun; ba sin epi kanim kanim pei salim.

¹¹ Enim Korin konu eke mołmun wumb ei sin enim kin ek peni eke ni tor kindinmin. Nga sin noman ka ei, enim kin ngonmun.

¹² Sin nge noman ka ei, enim kin ondu ngunanmin mon! Ba enim nge noman ka ei sin kin ondu ngonmun.

¹³ Na ek yi ni tor kindind ei, enim nam nge kingam noł mił mulnjung kin, enim noman tuk ei pei aki tok kin, sin kin ngei. Enim oł yi mił erangin kin, sin enim kin enjpin oł ei, erik orung kindik ngungii.

Enim Torung Wumb Kin Ende Punerngii Mon

¹⁴ Enim Gos kin pii gii ninarik kin, opu orung enmin wumb ei kin, kongun ende kindik kin, ende puk andik kin, yi enerngii mon. Pe oł kun ka ei kun, nga oł kis kun pinałim oł ei, okuł ende punguł min? Na konu emii palim oł ei nin; nga tilang palim oł ei nin, okuł ende punguł min? Ei mon mendpił!

¹⁵ Pe Kraiss Seisen kin kapli noman ende kindngil mulnguł min? Nga pii gii nilim wu endi kin, pii gii ninalim wu endi kin, noman ende peng kin, o ende punguł min?

¹⁶ Pe nipe oł endi erpi kin, Gos nge men ngii kin, nga ek kend gos ngii kin, o ende

pungul min? Yi mił erang, sinim Gos kunum kunum konj mołum Gos, eim nge men ngii mił mołmun. Yi mił, Gos eim ok yi mił nirim,

“Wumb ei en enim nam ngii konu ełe mił seng kin, en enim mołmun konu ełe nam tuk ełe mułmbii. Nga na en enim nge Gos mułamb kin, nga en enim nam nge tilap wumb mułngii,” Gos yi nirim.

¹⁷ Yi mił Owundu ek yi nirim, “Enim torung wumb mułngii konu ełe si kindik puk kin, en enim konu eipi mułngii. Mułangin kin, enim epi penj mołum epi ei, embilenjing kin, kaplı na enim simbii.

¹⁸ Nga na enim nge Ernjing mułmbii. Nga enim nam nge kingam ambłam noł mułngii, pa ni Owundu noman dinga owundu mendpił Pulwu,” yi ninim.

7

¹ Yi mił ku, sinim Gos nge ek dinga keimi ngurum ei, sinjpin kin, kaplı na nge wumb pul; sinim pei ngenj oł kis ełmin oł ni, noman tuk gui oł kis ełmin oł ombu ni, kil ngopun, si kindpin kin, sinim Gos nge oł kun ka er mołum mił, ekii sipin er mołpun kin, sinim Gos kin mund mong topun mołpun kin eim embe ambıl tonu kindmin.

*Korin Wumb Pii Gii Nen-
gin Kin, Pol Eim Ka Piiim*

² Enim noman ka ei, sin kin ngungii. Sin wumb endi

kin pund mong endi enen-
jpin mon. Nga sin wumb
endi kin, er kis endi endin-
jpin mon ku. Pe sin wumb
endi kin, ek kend to ngopun
kin, epi endi waning sinen-
jpin mon ku.

³ Na ek yi mił nip enim kin to mondup mił ninand mon. Ba na ek ok yi ninj, ‘Sin enim kin, noman ka ngunjpun kin, sinim kunum kunum ouni ende mułmun. Yi mił erang kin, sinim kułmun min, konj mułmun min, ei kaplı sinim ouni ende mułmun.’

⁴ Na enim kin pii gii nip kin, ek keimi peni ełe nip ngond. Nga na enim kin ka piip kin, enim embe ambıl tonu kindin kindind. Nga oł embin tui sin kin, tonu ołum kunum ełe oł ei, na noman emin ngang kin, na ka wii mendpił piil.

⁵ Yi mił erang ekii se, sin Maseroniya konu ełe tor on-
jpin kunum ełe, sin ngenj
ełe kor endi mulenjpun mon.
Pe sin mong kanim kanim
konu orung orung pei, sin
kin tonu onum. Nga sin
ngenj ełe opu yi mił tonu
wang kin, sin noman tuk ełe,
embin sepi erang kin, tungu
enmin.

⁶ Ba Gos eim wumb endi noman tuk ełe, embin sałim ei, erpi kindang kin, noman emin sałim. Seng kin, nga Taisis kindang kin, sin kin opu, paki topu kin, sin noman emin ngum ku.

⁷ Nga Taisis sin kin om ełe nge mendpił, Gos sin kin noman emin mendpił ngunerim mon. Ba nga,

enim Taisis kin, noman emin ngangin kin, nga eim sin kin ek ei, tu wum ele nge, Gos eim sin kin noman emin ngum ku. Nga Taisis eim sin kin ek nipi, enim na noman erang kin, nam keningii nipi kindim. Nga enim noman tuk ele, na kin kaimb sinjing. Nga enim noman ele, na kin tep to mulmun ni piinmin. Yi mił erang, pe na ka mendpił piind.

⁸ Yi mił, na mon polup enim ngunj ei, enim noman embin piinjing kin, kapli na akip enim kaimb sinand mon. Na piip kin, puls mon ei, enim noman embin ngang piinmin; ba ei kunum aninga kopur mendpił pepi kin, nga poru nimba.

⁹ Ba akip kunum ei, na ka piind. Nimbił erang, na ol yi enj ele nge, enim noman embin piinjing ele, na ka piinenj mon. Ba nimbił erang, enim noman embin piinjing ele nge, enim ol kis elmin ol ei, bul ngok kin, enim Gos kin noman tuk to ak tunjung ele nge, na ka piind. Yi mił erang kin, enim noman embin piinjing ei, Gos erang kin, sin ol enjpin ele, enim kin to kis enerim mon.

¹⁰ Yi mił, Gos nge noman embin ol ei, Gos erang kin, sinim wumb noman tuk ele, to ak tamin kin, Gos sinim sipi orung simba. Seng kin, nga sinim ol embin ei nge, nge, sinim noman embin nga sinermin. Ba ya mani mei ele ol embin tui, sin kin tonu wang kin, sin kis piipin

eramin kin, sinim koltmun ol ei nge tonu olum.

¹¹ Yi mił, enim pii kun erngii ei, Gos enim noman embin ngum ei, enim kin ol ka wii kanim kanim er tonu kindim. Kindpi kin, enim noman ele, to konj kindpi kin, wumb eipi enim ol enjing mił nik ei, er kun enmin. Erik kin, nga wumb endi eim ol kis erim ei, enim mon nik, er kun enmin. Erik kin, nga enim Gos nge kos owundu tungu enmin. Nga enim noman ele, dinga kindik kin, sin kenmin ni piik kin; nga enim noman ele dinga kindik kin, wumb endi ol kis enjing ei, er kun erik kindngii. Nga enim kongun kanim kanim pei erik ele nge, ek ninmin ei, er kun erngii. Erangin kin, ol ei nge, peni ele wang kin, enim nge ol kis endi enim kin pinałim mon.

¹² Yi mił, na mon ok polup enim ngunj ei, na wumb endi ol kis erim ei min, wumb eipi endi wu ei kin, ol kis erim ni piip kin, mon ei pulenj mon! Ba na piind ei, enim nge ol kun ka ei, peni ele tonu omba. Nga Gos nge ningił ele, enim yi piingii ei, enim sin kin noman ka ngumun ni piingii ele nge, na mon ei puls.

¹³ Yi mił, enim nge ol ka enjing ol ei, erpi kin, sin nge noman ele erpi emin ngonum.

Nga sin nge noman ele mendpił, emin ngonanim mon; ba sin nga ka mendpił piinmin ku. Nimbił erang

Taisis nge noman emin seng kin, nga eim ka wii piipi molum. Nga ol ei kanpin kin, sin nga ka mendpil piinmin.

¹⁴ Yi mił, ok Taisis kumb ele, na enim nge embe ambil tonu kindinj ei, na enim nge ek ninj ei, na singambil sinenj mon! Ba sin ek pei enim kin ninjpin ek ei, keimi mendpil! Ei yi mił ku, sin enim nge embe Taisis nge kumb ele ambil tonu kindinmin ek ei, keimi mendpil peni ele tonu om.

¹⁵ Taisis eim enim kin om kunum ele, enim eim kin mund mong erik kin, puku sik enjing; ba eim tuk sinjing. Sengin kin, eim nim mił ek ei, enim ekii sik enjing ol ei, eim piipi kin, eim enim kin noman ka nga ngonum.

¹⁶ Pe na enim kin, keimi pii gii nind ei, enim ol kun ka keimi erngii ele nge, na ka wii piind.

8

Gos Nge Tilap Wumb Paki Tolmun Ol Ei

¹ Enginjpin nol! Sin noman ele enim kin ek ni piinmin ei, Gos eim noman ka ei, nimbil ol endi, Maseroniya wumb men ngii konu ele andan tum mił ei enim piingii.

² Yi mił peng, ol embin tui ei, en enim kin owundu tonu opu kin ol ei, en enim erngii mił kenmba erim. Pe en enim epi endi sinerang kin, en enim wii mendpil muljung. Ba en enim ka ka piik molmun ei erang kin, wumb eipi kombur noman

ngunjung. Ngok kin, en enim ku nin epi aninga, kulou tok kin, en enim kongun yi erik kin, wumb eipi ngunjung.

³ Yi mił ni, na piip kin, na ek ei peni ele nip tor kindind. Kindind ei, en enim noman ele ekii sik kin, en enim nge ku nin epi aninga seng kin, nga min ele pei ei sik kulou tok, wumb eipi kin ngunjung.

⁴ Wumb en enim sin kin dinga kindik kin, kii sik kin, sin kapli nimin ni piik kin, Gos nge tilap ele Jerusalem konu ele molmun wumb paki tumun ni piik enjing.

⁵ Nga ok sin pii gii ninjpin ei, en enim ku nin, epi aninga kopur kindngii ni piinjin; ba en enim yi mił mendpil enenjing mon; ba kumb se, en enim Owundu ngunjung. Pe nga en enim, Gos nge noman ele ekii sik kin, en enim sin kin yi ku ngunjung.

⁶ Yi mił ku, sin Taisis dinga kii semin kin, eim kongun enim kin pulngun mondpu erim mił, eim yi ku, enim kin noman ka ngopu kin, kongun ei eim er poru nimba ku.

⁷ Pe nga yi mił, epi pei ele nge, enim ol ka wii mendpil elmin. Ei enim Gos kin pii gii ninmin; nga enim pii gii ninmin ele nge, kongun dinga erik kin, ni tor kindik enmin; nga enim noman ele ka wii pei salim. Seng kin, enim Gos nge kongun ei, to konj dinga kindik enmin; nga enim sin kin noman ka ngok enmin; nga enim noman ka ngok enmin kongun ei, yi mił ku, nga

pei erngii.

⁸ Ei na enim kin, ek dinga 'Yi erei!' ngunand mon. Ba na enim kin nip ngond ei, wumb kombur kongun keimi ermin ni, noman to piinmin mił nind ełe nge, na enim kin noman ka keimi ngonmun min mon; ei kenmbii nip nind.

⁹ Yi mił, enim piinmin ei, noman ka ei sinim nge Owundu Jiisas Kraias andan topu ngolum. Ngopu kin, ei eim epi kanim kanim pei keimi salilim; ba nga sinim paki tumbii ni piipi ełe, eim epi sinalilim wu mił, endi tonu orum. Oł yi eririm ełe, enim epi kanim kanim pei sengin kin, Jiisas Kraias eim epi endi sinalilim wu mił molum.

¹⁰ Pe nam nge noman ełe, enim kin andan top ngond. Na kongun ei piip kin, kung ngii ok, enim kongun pulngun monduk erik kongun ei pe er poru ningii ku. Nga kongun ei, en enim wii mił enenjing mon; ba en enim noman ełe, kongun ei ermin ni piik enjing.

¹¹ Yi mił, pe enim kongun ei er poru ninjing kin, kapli ei ka wii. Yi mił, ok enim sikir ermin ni noman ełe pi-injing mił, yi ku enim sikir er poru ningii! Nga yi mił, en enim nge dinga palim mił, kapli enim kongun ei erngii!

¹² Yi mił pe wumb endi eim noman ełe, epi endi ngumbii ni piimba ei, kapli Gos eim noman ełe kapli epi ei simba.

Gos eim wu ei, epi pei salim epi ei piinim. Nga Gos eim wu ei nge epi salim ei, kapli mok topu ermba ku.

¹³⁻¹⁴ Ei pule yi mił pinalim mon. Enim epi pei ngan-gin kin, nga wumb sik kin, epi aninga ngungii pa yi ninand mon. Ba enim epi mok tok kin, kapli kapli erngii pa nind. Enim epi pei salim ei, enim epi singii mił sepi kin, nga kopur gulang salim. Pe nga enim epi kopur singii pim kin, nga wumb enim paki tok ngungii ku. Ei enim wumb ei kin, epi mok tok kin, kapli kapli erik singii.

¹⁵ Gos kumb ok ek mon pol pendrim ek yi ninim,

"Pe wumb nii endi eim kuni epi pei sirim wumb ei, eim kuni epi nga pei sineririm mon. Nga wumb nii endi eim kuni epi aninga mił sirim wumb ei, eim nga kuni epi aninga mił sineririm mon ku. Wumb yi tał epi kapli mił sikil."

Taisis Korin Konu Ele Kindnjing

¹⁶ Ba sin ka piipin kin, Gos ngonmun ei, Taisas eim noman ende sepi kin, Gos sin ngum noman ei nge ngang kin, enim paki tonum.

¹⁷ Yi mił, sin eim kii semin kin, nga eim kapli nirim. Nipi kin, eim ka piipi kin enim paki tumbii ni om. Ba ei eim noman ełe piipi kin, enim paki tumbii nipi kin, eim enim kin om.

18 Pe nga sin Gos nge tilap ele mołmun wumb nge enginjpin endi kindamin kin, Taisis ouni pukuł. Enginjpin ei, eim men ngii ele Gos nge ek ka ei ni tor kindiłim embe mołum wu.

19 Ei yi mił mendpił enalim mon; ba nga men ngii kongun elmin wumb enginjpin ei to tonu kindik kin, sin kin ouni andpi kin, nga noman ka ngopu kin, nga sin nge kongun paki topu ermba nik kindnjing. Nga sin kongun ei noman ka ngopun erpin kin Owundu nge embe ambil tonu kindpin erpin kin, wumb pei andan topun eramin kin, wumb pei piingii ei sin enim paki tumun ni, piipin ermin.

20 Wumb endi sin kin ku nin, epi ka wii ei, men ngii wumb ngopun se andinmin epi ei kin, ek orung nipi yi ninermba mon. Yi mił, sin enginjpin ei, wu ei kin ouni kindinmin.

21 Yi mił, sin noman ele ol kun ka palim mił, ermin ni piinmin. Ei sin Owundu nge ningil ele mendpił ol kun ka enanmin mon; ba sin mei wumb ningil ele kin ouni ol kun ka enmin ku.

22 Pe sin enginjpin endi kindinmin ei, wu tał kin ouni pungii. Sin kunum kunum eim ermba mił kenmin nipin kin, ol yi mił erpin kin, eim kongun ngopun yi elmin. Nga sin kanilmin ei, eim paki topu kin, kongun dinga kindpi elim. Ba pe eim pii gii ninim ei, enim ol kun ka yi mił ku, erngii ni piinim.

Yi mił erpi kin, eim kongun ei dinga kindpi enim.

23 Pe nga Taisas eim na kin kongun ouni ni er andiłmbil wu; pe eim enim kin paki topu kin, kongun ermii ni piinim ku. Pe nga sin nge enginjpin tał Taisis kin ouni pungii ei, enim piingii ku. Wu tał ei, men ngii nge kongun elmbil wu. Nga wu tał ele elip, Krais nge tilang owundu dinga ei, si tonu kindiłmbil wu.

24 Yi mił erang kin, enim noman ka ei andan tangin kin, wumb ol ei pułe sinim ka ka piipin kin, kongun enim enmin ei keimi ni piingii. Nga men ngii wumb pei yi mił ku, sin enim kin ek ninmin mił ei, keimi ni piingii ku.

9

Ku Nin Epi Ka Wii Gos Nge Wumb Paki Tołum

1 Enim piinmin ei, epi ka wii paki tołum epi ei, Gos nge wumb Juriya konu ele mołmun wumb ei kin ngołmun ei, enim piinmin. Yi mił peng kin, na mon endi połup ele nge, ngunermbii mon.

2 Yi mił, na piind ei, enim noman ele kongun ei ermin ni piinmin. Yi mił piyangin kin, na Maseroniya konu ele mołmun wumb kumb ningil ele kanip kin en enim embe ambil tonu kindił. Na yi mił ninj ei, kung ngii ok, Akaiya konu ele wumb kongun yi mił erngii pendik kin, kui er mołmun. Nga en enim

piinmin ei, enim kongun to konj kindik ermin. Ei yi mił ku, Maseroniya konu ełe mołmun wumb to konj kindik kin, yi ermin ni piinmin ku.

³ Ba na piind ei, sinim ek ninmin ei nipin kin, enim embe ambił tonu kindpin enmin ei, ek wii mił endi pin-ermba mon. Ba nga en enim kongun erngii nge kui er mulnjung kin, kapli na enim kin yi mił nip ngunj. Nga na yi mił piip kin ełe nge, na engnan noł ombu enim kin kindinj.

⁴ Yi mił, sin enim enmin oł ei, pii gii keimi ninmin, na yi mił, ni piind. Mon pim kin, Maseroniya konu ełe mołmun wumb na kin tep to wangin kinamin kin, enim er kun er mulenjing kin, kapli sin ełe nge singambıl simin. Nga enim yi mił ku, singambıl singii ku.

⁵ Yi mił peng piip kin, na engnan noł ombu kumb se kindamb kin, enim kin ongii. Ok kin, enim ku nin epi ka wii ei kułou tok, konu ełe kindmin ni, er kun erik mułngii. Nga ku nin epi ka wii ei, en enim noman ełe wii ngungii. Ba sin yi mił enim kin, epi simin nipin kin, yi kapli enermin mon.

⁶ Pe enim ei, pii kun erngii. Wu endi eim kuni mong aninga telim kin, eim kuni mong aninga telim mił simba. Nga wu endi eim kuni mong pei telim kin, eim kuni mong telim mił mong pei simba ku.

⁷ Ei yi mił ku, enim wumb endeim endeim ni, noman tuk ełe, pii kun erik kin, en enim nge noman ełe ekii sik kin, enim nipe epi endi ni piingii mił, yi mił ngungii. Mon pim kin, wu endi epi ngumbii ni noman embin to piimba min, nga wu endi eim kin dinga kindik kin, oł yi erii, nengin kin kindimba. Nimbił erang Gos wumb endi epi noman ka piipi ngołum ei, Gos wumb ei kin noman ka piipi ngołum.

⁸ Gos eim kapli, enim epi pei ka wii enim singii pałim mił ngopu kin, nga pei sik, eim enim kin ngumba ku. Ngang kin, enim pei sik kin, kapli erik mułngii. Yi mił, nga kunum kunum epi ka wii kanim kanim pei ngang kin, enim kapli wumb eipi kin ngungii ku. Ngok kin, enim kongun ka wii kapli paki tok kin, erik mułngii.

⁹ Gos nge ek ka mon pol pendrim mił yi ninim,

“Gos ek piinim wumb endi, eim epi pei wumb kurpu wii mołmun wumb ei kin ngonum. Ngopu kin, eim nge oł ka enim ełe, kunum kunum ei eim kin pepi mułmba.”

¹⁰ Pe Gos eim kuni mong wumb aka pin tełngii nipi ngołum. Nga eim wumb kin kuni nungii nipi kin, ngołum ku. Nga yi mił ku, sinim kuni mong pei ngopu erang kin, kuni mong pei nga tonu omba. Omba kuni ei opu enim nge oł kun ka erpi kin,

kuni mił owundu mendpił tonu omba.

¹¹ Gos enim epi pii kelip ngang kin, enim sik, wumb eipi kin pei yi ku ngungii. Nga enim epi ka wii ngungjung epi ei, sin sipin kin, wumb eipi epi ka wii ei ngamin kin, en enim, enim paki tungii nge ełe, Gos kin ek ka ni ngok; nga Gos nge embe ambił tonu kindik kin, yi erngii ku.

¹² Yi mił, nga enim nge kongun ełe, Gos nge wumb paki tungii. Tungii ełe nge, enim wumb epi sinerang mułngii wumb ei, si ngok kin, kaplı erngii. Nga oł ełe nge mendpił mon; ba oł ełe nge, enim Gos kin noman ka piik kin, nga ngungii ku.

¹³ Enim kongun enmin ei erik kin, engnjing noł paki tungii nge enmin ei, en enim pii gii ei, peni ełe andan topu ngonum. Ngang kin, engnjing noł enim enjing oł ei piik kin, enim Gos ek ka ekii sik kin, Krai nge ek ka ei, ni tor kindik enmin ei piingii. Nga keningii ei, enim ka wii epi owundu ei, enim wumb wii ngołmun. Nga wumb eipi pei ngołmun ei kanik kin, Gos nge embe ambił tonu kindik kin.

¹⁴ Nga yi mił ku, piingii ei Gos nge noman ka ngołum ei, enim kin owundu pepi mołum. Yi mił peng kin, en enim, enim kin dinga kindik kin, kenmin ni piik kin, en enim Gos kin prei dinga kindipin eramin kin, Gos epi ka wii ngumba ni

piinjing.

¹⁵ Gos eim epi ka wii sinim ngołum ei, epi owundu ka wii mendpił. Yi mił erang, Gos nge ngołum oł ei, sinim pii poł tunanmin mon. Sinim Gos nge epi ka wii ngołum ełe nge eim kin ka piipin ngumun.

10

Pol Nirim Mił Gos Sinim Kin Kongun Ei Ngum

¹ Na Pol, na nam enim nge noman to konj kindip kin, enim Krai nge ełim oł ei, pii kun erngii! Erngii ei, Krai eim nge noman ełe, ambił mani kindpi kin, eim wumb kin noman ka ngopu kin, oł kun ka ełim. Wumb kombur na kin ek to monduk kin, yi niłmin. "Pol eim sinim kumb ełe mołpu kin ei, eim embe ambił to mani kindnim; ba nga Pol eim sinim kin turii mołpu kin, eim ek dinga nipi sinim ngołum.

² Ba na enim kin dinga kii sip kin, na enim kin ombii kunum ei, enim kan kun erik mułngii! Na enim kin ek dinga nip ngunermbii mon! Ba na ni piind ei, wumb kombur sin mei konu ełe oł ei, ełmin ni piik kin, wumb ei kin, na ek dinga ni tor kindip ngumbii.

³ Yi mił, sin mei konu ełe mołpun kin, er andinmin; ba sin opu, mei konu ełe wumb ei, yi mił opu enałmin mon.

⁴ Yi mił, sin opu epi pei ambiiłmin epi ei, mei konu ełe epi mon. Ba sin nge opu epi ei, Gos nge noman dinga

salilim. Seng kin, sin kapli opu orung gui kis nge noman dinga ei, to mani kindinmin.

⁵ Sin wumb nge noman ele, en enim bong nik, tonu mendpił angililmin epi ei, Gos kin noman tok piingii nge andlam ei, ondu ngungii ei, sinim to mani kindpin kin, er kis ermin. Pe nga yi ku, sinim wumb nge noman ele pei, ambil gii nipin kin, kan ngii mił kindamin kin, enim Kraiss kin ekii singii.

⁶ Sin kui er mołpun kin, kapli enim sin ek ekii sik erngii. Erangin poru nim kin, kapli wumb kombur ekii sinenjng kin, kapli sin wumb ombu kin, kumep kis ngumun.

⁷ Enim ningil ele epi pei ngenj torung pałim mił, kanik piingii. Pe wumb endi eim pii gii dinga nim kin, eim Kraiss nge wu mołpu kin, eim nga eim noman kun to piipi kin, eim Kraiss nge wu; nimbił erang, sin wu ei mołum mił, sin yi mił ku, Kraiss nge wumb mołmun.

⁸ Yi mił, pe na sin noman dinga ei, wii ek owundu nip erbii ele nge, sinim nge Owundu noman dinga ei, sin ngum. Ngum dinga ei enim nge pii gii ei, er dinga kindpi kin, si tonu simbii nipi ngum ei, sin enim to kis er mani kindnermbii mon. Ele nge, na singambił sinermbii mon.

⁹ Na ninj ek ei, enim pinarik kin, na enim to puku simbii nip mon ei, pulenj mon.

¹⁰ Yi mił, enim kopur na

kin ek yi ninmin, "Eim mon połpu kindim ei nge, ek embin nin, ek dinga pałim. Pe nga eim ya sinim kin mułatang kin, eim ngenj ele dinga kunum ele sin kenpin ei, eim dinga sinenelang mon. Nga eim ek ei wii mił pałim," pa ninmin.

¹¹ Wumb nii endi, ek yi mił pii kun ermba wumb ei, eim sin mon poltmun ol ei, eipi mił enalmin mon. Ei sin ya mulełamin kunum ei, min nga sin enim kin ouni ele mułamin kunum ei, sin ol ende mił elamin.

¹² Yi mił, sin tungu erpin kin, sin wumb eipi en enim embe ambil tonu kindik elmin wumb ei kin, sin ouni kułou topun kin, en enim elmin ol ei, mok topun ermin ei, kapli enanim. Nimbił erang wumb ei, en enim elmin ol ei, en enim nge su ele mok tok elmin; ba wumb endi wumb eipi kin endeim endeim ni elmin ol ei, su wum kapli ende mił elmin. Wumb yi mił elmin wumb ei, noman pinałim mił mołmun.

¹³ Ba sin elmin ol su wum ei, mił mułamin kin, sin ek owundu nipin kin, sin sinim embe ambil tonu kindpin kin, yi enalmin mon; ba sin Gos nge kongun ei, su mił mok topu kindim mił su ei, sin ekii sipin ermin. Erpin kin, sin enim Korin konu ele mołmun wumb kin kongun yi ku ermin.

¹⁴ Yi mił, pe nga sin enim kin tor onjpun kunum ele, sin Gos nge kongun ei su mił, mok topu kin, sin kin

kindim ele, sin tor punenjpin mon. Na nge, sin sinim embe ambil tonu owundu kindnermin mon. Ba sin enim kin kumb se opun kin, Krais nge ek ka enim kin tu wunjpun.

¹⁵ Nga sin elmin ol su ei mił, ek owundu ninarpin kin, sin sinim embe ambil tonu kindnalmin mon. Kindnarpin kin, wumb eipi enim kin kongun er sinjing ele, piipin kin, ol yi ermin ni enalmin mon. Ba sin dinga kind piipin kin, enim nge pii gii ninmin ei, tonu opu dinga pimba ei, ni piipin elmin. Pe nga sin enim kin kongun ele tuk molmun ei, dinga pupu kin, owundu tonu opu kin, owundu mendpil pimba ni piipin enmin.

¹⁶ Yi mił, nga sin konu eipi nge ek ka ni tor kindpin kin, enim kin orundung konu ele wumb ei, ni tor kindmin. Yi mił erang, sin wumb eipi nge kongun er sinjing konu ele, sin ek owundu nin, sin sinim embe ambil tonu kindmin ei, kapli enermba mon.

¹⁷ Gos nge ek ok ni ka pendrim ek yi ninim,

“Pe wumb nii endi eim ka piipi kin, eim nge embe ambil tonu kindmba pim kin, kapli wu ei Owundu nge embe ambil tonu kindmba nge Gos ka erim.”

¹⁸ Nimbil erang wumb nii endi ei, eim embe ambil tonu kindim kin, wu ei Owundu nge ningil ele wu wii mił mulmba. Ba wumb nii endi Owundu eim wu ei, eim embe ambil tonu kindmba

ei, kapli wu ei, Owundu nge ningil ele embe keimi pimba.

11

Pol Ek Se Andilmin Ek Kend Wumb Ni Peni Ele Kindim

¹ Na noman ele piind ei, enim na ol elou yi mił erip endinj kin, enim na kan wiik tungii. Tangin kin, keimi nam ol elou yi piind mił, erip endmbii.

² Yi mił Gos eim wumb kin noman ka ngolum kin, eim nge wumb mendpil mulngii ei, yi mił ku, na enim kin noman ka ngond. Nimbil erang na enim amb kuimi mił to mondup kin, enim wu endeim mendpil Krais nge ambim mił mulngii. Na enim ambil wenip andlam kun ka wii andilmin mił, ol kis pinalilim yi mił, na enim Krais kin ngumbii.

³ Ba kumb ok, wembii kis Seisen, eim amb Eiwa ek ak mak erpi kin, ek kend topu kin, ol kis erim. Erang mon pim kin, Seisen eim enim kin yi mił ku, enim nge noman ele, ek ak mak erpi kin, ek kend topu, to eipi kindang kin, ol kis erik kin Krais kin mendpil mularik kin, keimi ekii sik enerngii mon! Ol ele nge, na tungu erip mol.

⁴ Yi mił, wumb nii endi enim kin, tor wang kin ei, enim Jiisas endi eipi ni tor kindmba; ba ei sin ok ek ni tor kindnenjpin mon; min nga enim gui endi eipi konj endi singii enmin; ba ei enim ok sinenjing mon; min nga enim ek ka enim ok sinjing

ei, mon; ba enim ek ka endi eipi wang kin, angil e le simin nik enmin. Pe wumb endi enim kin e le tuk opu kin, o l yi mi l erang kin, kapli enim eim wiik tangin kin, eim o l yi mi l kapli ermba.

⁵ Pe na o l e lou e lim wu mi l, na ek owundu nip kin, na nam embe ambi l tonu kindmbii end. Yi mi l na ni piind ei, na enim nge ek se andi l min wu num mendpi l wumb ei kin, na wu kembis wii mi l, wumb ei kin mandring mula l mon.

⁶ Pe na ek ni tor kindi l o l ei, kapli kun pinenim pim kin, kapli ba nam nip ek endi nind ei, nam noman e le ka wii pa lim. Na piind ei, enim piinmin ei, akip sin enim kin peni e le, noman e le epi pei andan tunjpun.

⁷ Na enim kin, Gos nge ek ka ni tor kindinj; ba enim na kin epi endi ngo orung kindnenjing mon. Na nam mani e le mo l up kin, na enim ambi l tonu kindinj. Nimbil erang na o l yi enj ei, o l kis min?

⁸ Pe na men ngii wumb konu eipi eipi na ku nin, epi ngok enjing ei, na sinj. Na sinj ku nin epi ei, na sip enim ngop kin, enim paki tunj. Na o l yi enj ei, na men ngii wumb nge ku nin epi ei, na waning mi l sinj.

⁹ Nga kunum e le, na enim kin tep to muls kunum e le, na epi endi sinerang kin kunum ei, na wumb endi kin noman embin ngunenj mon. Gos kin pii gii ninjing angim no l Maseroniya konu

e le si kindik kin, Korin konu e le tor onjung wumb ei, na epi endi sinerim epi ei, pei paki tunjung. Paki tangin kin, yi mi l er mo l up kin, nga na noman embin enim kin ngunermbii mon ku.

¹⁰ Yi mi l Krais nge ek keimi ei na kin tuk mo lum ei mi l, nga na ek dinga keimi nind ei, nam embe ambi l tonu kindamb kin, Griis konu e le wumb konu orung orung pei, nam nimbii ek ei, wumb mon ninerngii mon!

¹¹ Nimbil erang na ek yi mi l nind? Nga na enim kin na noman ka ei, ngona l nind min? Ei mon! Gos piinim ei, na enim kin noman ngo l.

¹² Nga na pe end mi l enim kin ku nin epi sinarip kin, wumb eipi kin simbii end o l ei, na am piram erip mu l mbii. Yi mi l erip kin, ek se andi l min wumb eipi, en enim embe kapli ambi l tonu kindmin ni piik kin, yi mi l nik kin, sin wumb eipi Gos kongun ende mi l enmin. Erangin kin, na wumb ombu nge gupu e le ek ei pandi top kin, o l yi mi l ermbii.

¹³ Yi mi l, wumb ombu ek kend tok kin, ek se andi l min wumb molk kin, en enim kongun erik kin, ek kend tok e l min. Nga wumb ombu, en enim ngenj e le, to eipi mi l kindik kin, Krais nge ek se andi l min wumb mi l yi erik mo l mun.

¹⁴ Nga sinim o l ei kin puku sinermin! Nimbil erang Seisen ei kapli eim nge ngenj ei, to eipi kindpi kin, eim ngenj e le Gos nge enjel tilang

elim ei mił, eim yi er mołum.

¹⁵ Yi mił erang kin, Seisen nge kongun wumb en enim ngenj ełe, yi ku to eipi kindik kin, Gos nge kongun oł kun ka ełmin wumb mił, yi ku tonu onjung oł ei nge, puku sinermin. Nimbil erang kunum poru nimba kunum ei, Seisen nge kongun wumb ombu, oł enjing mił, kumep ei singii.

¹⁶ Na ok ninj mił, na pe nga nind. Wumb endi noman to piipi kin, na wulu wu endi moł ni piinim, ba ei mon! Ba enim yi piinjing kin, na wulu wu mił nind ek ei, enim piik, wiik tangin kin, yi mił, kapli na nam embe ambil tonu aninga mił kindmbii.

¹⁷ Pe na nimbii end ek ei, sinim nge Owundu nge noman dinga ełe, nimbii enand mon. Ba na ek elou nilim wu ei mił, nam ek owundu nip pup kin, na nam embe ambil tonu kindmbii end.

¹⁸ Ba wumb kopur pei mei konu ełe oł ei, ekii sik kin, ek owundu nik kin, en enim embe ambil tonu kindimn. Na yi ku, oł ei ekii sip kin, ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii ku.

¹⁹ Yi mił, en enim noman nge ka wii sengin kin, enim wulu wumb nge ek wii mił nengin kin, enim piik wiik tangin kin, ka piinjing.

²⁰ Yi mił, wumb endi enim kongun wii ełmin wumb kindmbii ni piipi kin, nga enim nge epi pei ei, sipi poru nimbii ni piipi kin, nga enim eim sipi, owundu mołpu kin, enim to mani kindpi kin, nga

eim enim nge kumb ningil ełe, kon taki tum kin, kapli enim eim kin wakin tangin kin, oł yi mił elim.

²¹ Yi mił, sin nge dinga sinerang kin, enim oł enjing mił ei, sin enanmin mon! Yi mił peng kin, na singambil sip kin, ek ei ni tor kindmbii end.

Ba wumb endi eim dinga pupu kin, ek owundu ni tor kindim kin, kapli na yi ku, ek owundu ni tor kindmbii ei, wulu wu mił ek yi na nam embe ambil tonu kindmbii end.

²² Wumb ei Eipru wumb min? Kapli na Eipru wu ku moł. Wumb ei Esrel wumb min? Kapli na Esrel wu ku moł. Wumb ei Eiparam nge tilap wumb min? Kapli na Eiparam nge tilap wu ku moł.

²³ Wumb ei Krais nge kongun wumb min? Kapli na Krais nge kongun wu mołup kin, wumb ombu to mani kindinj kongun ei end. Pe na wulu wu mił ek nind ei, na Krais nge kongun dinga wii enj; nga wumb na kan ngii kunum kunum kindnjing; nga wumb na kunum kunum pei ya kepii tunjung; nga kunum kunum pei wumb na to kundngii enjing mił, ba na pe na konj moł. Yi mił peng kin, oł ełe nge, na wumb pei to mani kindinj.

²⁴ Kunum angil orung, Jura wumb na engki kapil kapli mił, kan kepii mił tunjung.

²⁵ Kunum tekliki, Rom wumb na kepii tunjung. Nga kunum endeim, wumb na kom ku tunjung. Nga kunum

tekliki, noŀ kanu owundu ɛle er kis muŀang kin, na ep noŀ ɛle mani punj. Pup kin, na epin tinga kunum endeim olt miŀ, ep noŀ ɛle pinj.

²⁶ Nga na kunum pei andŀam olt miŀ ɛle, na mei ɛle punj; nga na noŀ ɛle mani am bii miŀ enj; nga waning wumb, na to kis erngii miŀ enjing; nga nam nge Jura wumb, na to kis erngii miŀ enjing ku. Nga wumb tilap eipi endi, na to kis erngii miŀ enjing ku. Nga konu owundu ɛle wumb ei, na to kis erngii miŀ enjing ku. Nga mei ɛle wumb mulenjing konu ɛle wumb min, epi endi, na to kis ermba miŀ, erim ku. Nga na ep noŀ kanu owundu ɛle muls ei, na to kis ermba miŀ ku erim. Nga ek kend toŀmun angnan noŀ angil ɛle, na to kis erngii miŀ enjing ku.

²⁷ Na kongun dinga wii erip kin, enimb tum. Kunum pei emii peng, na kongun erip kin or pinaŀ. Nga kunum pei, na kuni owundu topu, noŀ nuwa erip elim. Kunum pei, na kuni sinaŀilim. Nga kunum pei, na konduk ni epi sinerang kin, na konu jii kuŀuŀ ku.

²⁸ Nga oŀ ei mendpiŀ mon. Nga kunum kunum pei, oŀ embin tui na kin tonu wang kin, ei na ko wuŀ epi ei, na men ngii wumb konu orung orung pei, tep kun ka ermbii ni, noman to piind.

²⁹ Nga wumb nii endi, eim dinga pinaŀilim ei, yi miŀ ku, na dinga pinaŀilim min? Nga wumb nii endi, eim bok topu,

mani pupu, oŀ kis erim kin, kunum ei na noman kis to piinermbii min? Oŀ ɛle nge pei wumb eipi pei andan top keningii miŀ, na Krai nge kongun wu mendpiŀ moŀ.

³⁰ Nga na ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii andŀam eipi endi pinerim kin, kapli nam nge dinga pinaŀim andŀam ɛle, na ek owundu ɛle nam embe ambil tonu kindmbii.

³¹ Erinjpin Gos sinim nge Owundu Jiisas nge embe ɛle, sinim kunum kunum eim ambil tonu kindmin ei, eim piinim ei, na ek kend tunand mon.

³² Nga na Damaskes konu ɛle muls kunum ei, gapman owundu king Areses, eim nge konu owundu ɛle, eim wumb mundang molk kin, na to kan ngungii miŀ enjing. Ba na mer gerenj kon ɛle, tuk pinj kin, wumb na konu owundu kung gii ondu ɛle, na to tor kindik kin, na wu king eim angil ɛle am punj.

12

Pol Eim Or Kumb Miŀ Er Kenim Ei, Gos Koi Erpi Andan Tum Miŀ Kenim

¹ Na ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii; ba oŀ ei na paki tunaŀim mon. Ba akip na or kumb miŀ kenj epi ei kin, sinim nge Owundu eim epi endi koi erpi andan topu kin, na ngum epi ei, ni tor kindmbii.

² Na piind wu ei, endi Krai kin pii gii nim wu ei, kung ngii engki nga kapil kapli o

pang kin, wu ei tonu epin Gos mołum konu ełe, si pang kin pum. Pum wu ei, eim nge ngenj kin pum min, eim noman tuk gui ei kin pum min, ei na pii poł tunand, mon; ba Gos eim mendpił piinim.

³⁻⁴ Na piind wu ei, tonu epin Gos mołum konu ka wii ełe, si pang kin pum. Pang kin, eim ngenj kin pum min, eim nge ngenj si kindpi pum min, ei na pii poł tunand; ba Gos eim mendpił piinim. Pe nga epin konu ełe peng kin, wu ei, eim koi erpi oł kun ka wii epi endi piipi kin, wumb endi ek ni tor kindmba ei kapli enermba mon. En-erang kin, mei wumb endi kapli ek ei ninermba mon!

⁵ Nga na wu ei kin, ek owundu nip kin, eim embe ambil tonu kindmbii end. Ba na nam embe ambil tonu kindnermbii mon! Ba na nam dinga pinalim ełe nge, na ek owundu nip kin, nam embe ei, ambil tonu kindmbii.

⁶ Pe na ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii ni piilamb kin, kapli na wulu wu mił ek yi ninenelamb mon; ba na ek keimi nilamb. Nimbił erang wumb endi na wu ka wii endi moł ni, yi piinermba mon! Ba na piind wu ei, na oł end mił ei, kanpi kin, nga eim na ek nind mił ei piilim. Yi mił peng kin, wu ei na kin kun mendpił piimba.

⁷ Nimbił erang Gos nge koi er pim ek ei, na andan tum ei, na kenj epi keimi kun ka wii mendpił yi mił peng kin,

Gos eim piipi kin, na nam embe ambil tonu kindmbii ni, eim noman ełe to pi-inerim mon. Nga yi mił peng kin, Gos eim na kin epi gal mił epi ei ngang kin, na ngenj ełe połulum nge ngum. Ngum epi ei, Seisen nge ek se andilim wu mił, na tumba nge ngum. Epi ełe nge, na to mani kindpi kin, na nam embe ambil tonu kindmbii ei, na kapli enanim.

⁸ Kunum tekliki, na Owundu kin prei erip kii sinj ei, eim na ngenj ełe epi kis ei, si tor simba nge kii sinj.

⁹ Ba Owundu eim na kin ek yi nim, "Na nim ngenj kumbii gal mił epi ei, si tor sinermbii. Nimbił erang, na nam noman ka ngoł ei, nim kin kapli paki top elim. Nimbił erang, nam nge noman dinga ei, kun ka wii kongun erpi kin, wumb endi dinga pinerang mułmba wumb ei kin, kapli kongun elim," Owundu yi nim. Yi mił peng kin, na ek owundu nip kin, na noman dinga pinerang ełe nge, na ka ka piind ełe nge, Krai nge noman dinga ei, na kin kongun er mułmba.

¹⁰ Yi mił, na noman dinga ei pinerang kin ełe nge, na ka ka piip moł. Nga wumb na kin oł kis mił endi erngii; nga oł embin tui pei na kin tonu wang kin; nga wumb na kin oł embin ei ngungii; nga oł dinga endi na kin tonu wang kin, na ko wup kin, Krai nge kongun paki top eł. Nimbił erang kunum ełe,

na nge noman dinga pinerim kunum ei, na Kraiss kin, dinga mendpił simbi.

Pol Korin Pii Gii Wumb Kin Noman To Pim

¹¹ Na oł enj ei, wulu wu mił enj. Ba enim na kin yi mił erangin kin, na oł ei enj. Enim na embe ambil tonu kindilangin kin, ei kapli kun mendpił pilang; ba enim oł yi mił enenjing mon. Nimbil erang na wu wii mił mołup kin, na enim nge ek se andilmin wumb owundu mołmun mił mandring ei, na molał mon.

¹² Na enim mołmun konu ełe tuk mołup kin, kongun dinga erip kin, ek keimi nge se andil wu, jep oł kanim kanim enim kin, na dinga kindip er muls. Mułamb kin, na enim kin jep oł kanim kanim ni, oł wumb puku silmin oł ei ni, wumb Gos nge noman dinga oł ei keningii mił, na eim nge ek se andil wu mołup kin, enj.

¹³ Yi mił, men ngii wumb eipi pei epi nipe sengin kin, na enim kin epi endi paki tunenj? Ei epi ełe nge mendpił, na enim kin paki tunenj ei, na enim kin ku nin epi kombur ambilip kin, sinenj mon. Na kaimb kuł kapli, enim na nge mong ei, er kun erik, si kindngii.

¹⁴ Akip kunum tekliki, na enim kin ombii ni piip kin, er kun erip moł. Nga na enim kin epi embin endi ni, ngunand mon. Ei na enim ku nin epi ei, na simbi ni enand mon. Ba na enim

mendpił simbi nip end. Yi mił erang kin, kang ambil ombu en enim kongun dinga erik kin, epi pei kułou tok kin, menjing ernjing noł epi ei, paki toł ngunałmin mon. Ba menjing, ernjing noł, en enim kapli, epi pei kułou tok kin, kang ambil paki tok kin, epi ngołmun.

¹⁵ Na ka mendpił piip kin, na epi pei salim epi ei, enim ngop si kindmbii. Nga nam noman konj yi ku ngop kin, enim nge noman tuk ełe paki tumbii. Pe enim na noman ka aninga ngunjung kin, na enim noman ka pei ngumbii ei kapli min?

¹⁶ Ba enim wumb kombur na kin ek yi ninmin. Keimi mendpił, wu ei sinim kin epi endi peni ełe sinalim mon. Ba wu ei epi kenim wu. Nga eim ek kend top top ełe nge, eim sinim ek kumb kulu ełe topu kin, sinim eim kin ek ełe nge, ekii simin ei nge nim.

¹⁷ Ba nimbil erang na enim kin wumb kombur kindinj wumb ei epi endi, ek kend tok kin, enim kin epi endi sinjing min?

¹⁸ Na Taisiss kii dinga sinj kin, enim kin ba ninj. Nga na angim endi eim kin kindamb kin, ouni punguł. Pukuł kin, Taisiss enim kin ek kend topu kin, epi endi enim nge angil ełe, epi endi sim min? Pe nga, na kin Taisiss kin ouni er andilmbil ei, Gos nge Gui Ka endeim se andilmbil min? Sil andlam ende ei andilmbil min?

¹⁹ Pe enim kunum kunum, noman yi to piinmin ei, sin

13

pułpun ek ei, sinim oł ei, enim ningił ełe, er kun ełmin min? Ba ei mon mendpił! Sin Gos ningił ełe, Kraiskin dambiltpi ende kindang mołpun kin, ek yi mił ninmin. Sin enginjpin noł sin noman ka ngołmun wumb ei kin, sin ek nemin kin, kapli enim paki tamin kin, enim nge pii gii ninmin ei, dinga mendpił pimba.

²⁰ Yi mił, na nam mund mong tonum ei, nam enim kin ombii kunum ei, enim mułngii ni piind mił, ei mularik kin, ba enim eipi mił mułngii ni piind. Nga enim ka keningii ei, na mułmbii ni piinmin mił ei, mularip kin, na eipi mił mułmbii. Na nam mund mong tonum ei, na kenmbii ei; enim ek mił erik, wumb eipi nge epi, kan bun bun sik kin, noman kis tonu wang kin, wu endi eim noman ełe mendpił piłim mił elim, wumb eipi kin ek buł morung nik kin, ek waim ełmin, en enim wumb num mołmun ni piik kin, oł kun pinalim mił erik kin, mong sik yi ełmin.

²¹ Na mund mong tonum ei, na enim konu ełe, nga op ninj kin, nam Gos na enim ningił ełe, to mani kindmba. Mon pim kin, na wumb pei kin ke nip kin, ok wumb ombu, en enim oł kis erik kin, en enim noman tuk ełe to ak tunenjing mon! Wumb ei, oł kis penj tui nin; nga wu amb ngunduk nin; nga wumb wumb eipi kin noman kis peng kin, oł kis yi ełmin.

Korin Wumb En Enim Pii Gii Ei Pii Kun Erngii

¹ Pe akip kunum tekliki, na enim kin bii ond. Pe wumb endi oł kis erim pim kin, kapli wumb tał min tekliki, noman ende sek kin, ek ni tor kindangin pa ni, Gos ek ka yi ninim.

² Ok wumb oł kis enjing kin, nga pe enim yi ku, oł kis enim enmin wumb ei ok, na enim kin ek yi mił ninj, "Enim pii kun erngii." Pe nga na enim kin ek dinga nind mił, na ok kunum tał yi mił ninj. Pe nga ekii se, na enim kin orung ombii kunum ei, oł kis enjing wumb ei, na wakin tunermbii mon! Na enim kin kumep kis ngumbii.

³ Enim epi pei piimin ni piinmin ei, Kraiskin na kin gupu ełe ek ni tor kindim. Nga Kraiskin enim kin mok topu ermba kunum ei, eim temb ninermba mon! Ba eim nge dinga ei, enim kin tuk ełe kongun elim.

⁴ Yi mił, Kraiskin eim ond peri ełe to kunduk kunum ei, eim dinga pineririm. Ba pe Arim Gos nge dinga ei ngang kin, pe eim konj mołum. Yi mił, sinim eim kin dambiltpin ende pamin kin, sinim dinga pinerim ku. Ba sinim Gos nge dinga ełe sinjpin kin, sinim eim kin konj mułmun. Mołpun kin, sin enim kin tuk ełe Gos nge dinga andan tumun.

⁵ Enim en enim noman tuk ełe, kii sik piingii ei, enim pii gii ei, dinga ambił gii nik mołmun, min mon? Enim

oꞑ ei, en enim kur keningii. Enim keimi piinmin ei, Krai Jiasas enim noman tuk eꞑe moꞑum min? Mon pim kin, kapꞑi enim Krai kin pii gii pinerang kin, enim oꞑ kis pei piki tonum.

⁶ Ba na piip nind ei, enim piinmin ei, sinim Krai kin pii gii keimi ninmin.

⁷ Ba sin Gos kin prei erpin ngamin kin, enim oꞑ eꞑou min, kun pinermba oꞑ miꞑ endi enerngii mon! Mon pim kin, sin enim andan topun kin, sin kin oꞑ kun ka tonu onum ni, piinerngii mon. Ba enim oꞑ kun pimba miꞑ erngii. Ba mon peng kin, sinim wumb pii gii pinerim miꞑ, wumb tonu omun ei kapꞑi.

⁸ Yi miꞑ, pe sinim epi endi ermin ei, ek keimi kin, to mani kindnermin mon; ba sinim ek keimi ei mendpiꞑ paki tonmun.

⁹ Yi miꞑ, sin ka piinmin kunum eꞑe, sin dinga pinerang kin, enim dinga palim. Nga sin Gos kin prei eramin kin, enim am oꞑ kun ka wii kapꞑi molk pungii.

¹⁰ Yi miꞑ, puꞑ ei peng piip kin, na nam ya konu turii eꞑe moꞑup kin, mon ei poꞑup kin, enim kin kindind. Yi miꞑ erang kin, nam ombii kunum ei, enim kin embin tui nguneramb kin, Gos Owundu nge noman dinga ei nam ngum. Ngum dinga ei, tu wup kin, enim to mani kindip kin, kis mundmbii ei, kapꞑi enermbii mon. Ba nam noman dinga ei, enim pii gii

ei, paki topu dinga ngumba nge end.

Ek Mandi Poru Ninim

¹¹ Pe akip angnan no! Enim ka muꞑeiyo! Na nind ek ei, enim piik kin, enim wumb dinga puk kin, kun ka molk kin, endi nimba ek ei, enim endeim ni noman ende sek kin, yi erik kin, enim noman emin seng muꞑngii! Nga Gos eim noman ka ngoꞑum kin, noman emin puꞑwu ei, enim kin ouni muꞑngii.

¹² Enim wumb endeim endeim ni 'Oiyo,' nik kin, enim wumb ei ngunj kangilk kin, angꞑi sik, Owundu kin ka piꞑim miꞑ yi erngii.

¹³ Gos nge oꞑ kun ka eꞑmin wumb pei enim kin 'Muꞑeiyo' nik kin, ek ka ni kindinmin.

¹⁴ Sinim nge Owundu Jiasas Krai nge sinim paki toꞑum ei kin, Gos nge eim sinim noman ka ngoꞑum ei kin, Gos nge Gui Ka sinim kin dambiltpi ende pu moꞑpu kin, Gos tekliki, enim pei kin tep to muꞑngii.

Pol Mon Galeisiya Wumb Połpu Kindim

*Galeisiya Wumb Mul-
njung Konu Pol Mon Endi
Połpu Kindim*

¹ Na Pol, Gos nge ek se andił wu. Wumb endi na to tonu kindangin kin, onenj mon. Nga wumb endi, na Gos nge ek ei se andił ni kin, kindnenjing mon. Ba Jiisas Kraiss kin, Arim Gos eim Jiisas Kraiss tukpu ele tor sipi kin, er konj kindim. Ei eim na kongun ele enjii nipi kin, kindang pup end.

² Na Pol ni, engnan noł kin ouni ya mołpun kin, sin pipe ei połpun, enim Galeisiya konu ele, Gos nge tilap ele wumb mulnjung konu ele kindinmin.

³ Sinim nge Erinjpin Gos ni, Jiisas Kraiss Owundu eim, enim kin noman ka ngopu, noman emin ngang kin, mulngii.

⁴ Jiisas Kraiss eim Arim Gos nge noman ele ekii sipi kin, kongun erim. Erpi kin, eim nge noman konj ei, si kindpi kin, sinim nge oł kis ei, kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, eim ya mani mei ele, oł kis sinim kin pinermba ni, si kindim.

⁵ Yi mił peng, piipin kin, sinim eim embe kunum kunum ambił tonu kind mulmun ei, keimi pimba.

*Gos Ek Ka Endeim Mend-
pił Palim*

⁶ Enim enmin oł ei, na piip kin, mund mong end. Yi nge, Kraiss nge noman ka ngopu kin, Gos enim sipi, nga orung sim. Pe sikir enim eim ek ka buł ngok, si kindik kin, ek ka kanim endi eipi ei piik kin, ekii sinmin.

⁷ Ba ek ka eipi endi pinałim mon. Wumb kombur enim nge noman ele to eipi eipi kindik kin, ek kanim kanim nik enmin. Nga Kraiss nge ek ka wii ei nik eim eipi eipi kindmin nik enmin.

⁸ Ba sin sinim ek ka yi mił pałim ei, ni tor kindpin ermin ei min, tonu epin nge enjel endi opu ek ka nimba ei, sin ok Gos nge ka ei, enim kin ni tor kindpin mił kapli, pinerim kin, wu ei eim am ba.

⁹ Kumb ok, sin ek ni poru nipin kin ek ei nge, yi mił pe, na nga nip enim ngond. Pe wu endi enim kin ek ka nipi, enim ngumba ei nipi ngang kin, sin Gos ek ka ok enim kin ngunjpun mił ei, endi pinarpi nim kin, wu ei eim am ba ku.

¹⁰ Yi erang kin, na pe nind ek ei, enim wumb na kin noman ka piik, ngungii min; Gos na kin noman ka piipi ngumba min; nga na wumb noman ele kom tunj min; na wumb nga kom tunj pim kin, kapli na Kraiss nge kongun wu mulermbii mon.

*Gos Eim Pol To Tonu Kin-
dang Kin, Eim Nge Kongun
Wu Molum*

¹¹ Engnan noł, na enim ek kun kanip nip ngond ek ka ei, na enim ok kanip ninj mił ek ei, wu endi nge ek ka ei mon.

¹² Na wumb endi kin ek ka ei sinenj mon. Nga wumb endi na andan topu ngunerim mon mendpił; ba Jiisas Kraiss eim koi erpi pim ek ka ei, na andan topu ngum.

¹³ Na kumb ok erir oł ei, enim piinmin; kunum ei, Jura wumb ełmin oł ei, ekii sip enj ei, enim pii poru ninjing. Na Gos nge tiłap wumb ei, oł embin tui erip ngoł. Ngop kin, na noman ełe, nga top kis er poru nił ku.

¹⁴ Ei nam nge wu su ende ombu men tok ełmin oł ei, to mani kindił; na nge wumb tiłap ende ei si kindip kin, Jura wumb ełmin oł ei, ekii sił. Nam nge kupnan noł men tok ełmin oł ei minj, dinga pup ekii sip puł.

¹⁵⁻¹⁶ Ba kumb ok, na nam minan mingnerim kunum ei, Gos na to tonu kindipi mundrum. Ei nga, Gos nge noman ka na kin ngopu kin, na wii topu, sipi orung sim. Yi mił peng kin, eim ka piipi kin, eim nge kingam ei, na andan tum. Tang, na piip kin, wumb tiłap eipi ei, ek ka ei, nip ngumbii nge ngum. Eim na andan tum kunum ei, na wumb endi na nipe epi mił endi ermbii ei, kii sip yi enenj mon.

¹⁷ Na Jerusalem konu owundu ełe, ok puneramb kin, wu kopur na nge ek se endngii wu kombur, ok

mulnjung ei, kii sip punenj mon; ba na Arepiya mei konu owundu ełe, ok punj. Nga orung op kin, Damaskas konu ełe orung onj.

¹⁸ Ekii se kung ngii tekliki o pang kin, Jerusalem konu ełe tonu pup, wu endi embe Piisa eim mułum konu ełe ek tang mułambił. Mułambił kin, kongun tał nga angil mong endeim o pum.

¹⁹ Ba na Gos nge ek se andiłmin wu nga endi kinenjenj; ba Jeims ei eim Jiisas Owundu nge angim mołum. Mołum ei, Jeims kin Piisa tał mendpił na kenj.

²⁰ Ek ei na akip połup kin, enim ngond ei keimi! Gos eim na kanpi mołum. Na enim kin ek kend top ngunand mon.

²¹⁻²² Ekii se nga na pup, Siriya konu ełe pup kin, nga Silisiya konu ełe tonu punj. Ba Juriya mei konu ełe Gos nge tiłap wumb ełe, Kraiss kin tuk ok mołmun. Wumb na Pol nge kumb ningił ełe kan kun enenjing.

²³ Ba en enim ek yi mił mendpił piilmin. "Kumb ok wu ei, eim sinim pii gii wumb oł embin tui ngum. Ba pe eim pii gii nipi kin, er endrim ek ei, akip Gos nge ek ka ei ni tor kindim pii gii ei, ok to kis er endim ek ei nim."

²⁴ Yi mił erang, Gos na kin erim mił ei, na enj wumb piinmin. Yi erang kin, Gos eim embe ambił tonu kindinmin.

2

Gos Nge Ek Ka Se Andilmin

Wumb Ei Ok, Pol Kin Noman Ende Kindnjing.

¹ Na kung ngii engki nga kapil kapli mol kindip, na Banapas kin Jerusalem konu ele nga sil tonu bil ni punjpuł. Pe na Taisis sini, kin sin ouni punjpun.

² Gos eim na andan tang, "Pui!" neng, na punj. Nga eim nge ek ka ei na nip wumb tilap eipi ngumbii nge punj. Gos eim na andlam ele andan topu ngum ei, na wumb peng pepi noman pim. Wumb ombu kin ek nip andan top ngunj ei, na nam yi ni piinj. Mon pim kin, nam kongun tilap eipi wumb kin, pe end ei kin, nga ok enj kongun ei, wii mil ba ni piind.

³ Ba Taisis eim na kin ouni molum wu ei, Griik wu molum. Kunum ei, sin kulou tunjpun ei, Taisis ngenj kopisngii ek dinga ei, wumb ninenjing mon.

⁴ Ba nimbil erang engin-jpin nol mil, ek kend wumb kombur, koi erik kin, tuk olmun ku. Ok Jiisas Kraiss nge ol, sinim wii molmun ngum ol ei, waning kan singii nge onjung. Jiisas Kraiss eim, sinim nge lo ek ei, kan ngopu ambil gi ni mulum ei, tor sipi kindang kin, sinim wii molmun. Wumb ombu nga, sinim Kraiss kin wii molmun ei, nga kan ngungii nge enmin.

⁵ Ba kunum olt mon, sin Taisis eim ngenj kopsik erngii andlam ele, aki topun ni ngonenjpin mon. Nga

sin en enim ek ei, endi ekii sinenjpin mon ku. Yi mil erang, sin yi piinmin, Jiisas nge ek ka ei, dinga pepi molpu kin, enim kin kunum kunum pepi mulmba.

⁶ Wu kombur en enim, wu num molmun wumb ni piinjing wumb ei, en enim nipe embe palim wumb ei, na kin epi wii mil palim ni piind. Gos eim wumb num embe palim wumb ei, ni kinalim mon. Wumb pei ende mil molmun ni kaninim. Wumb ei embe palim wumb ombu, ek nga nik kin, na paki tok, ek nga nik ngonalmn mon.

⁷ Ei mon mendpil! Ba en enim piik poru ninmin. Pe Gos na kindang pup kin, wumb tilap eipi kin, Gos eim ek ka ei nip kin, ngumbii nge kindang, na onj. Yi mil ku, Gos Piisa kindang kin, Jura wumb kin ek ka nimba nge pum.

⁸ Yi mil ku, Gos eim Piisa dinga ngang pupu kin, Jura wumb kin ek ka se andilmin wu mil, kongun erpi mulmba nipi kindim. Nga na Gos eim yi ku, na dinga ngang kin, wumb tilap eipi kin, ek ka se andilmin wu mil, kongun ermbii nipi kindim.

⁹ Yi ku, Jeims ni, Piisa ni, Jon en enim Gos nge tilap wumb kin wu num, paki dinga mil wumb, yi ni piinjing. Piik kin, en enim pii poru nik enjing ei, Gos eim na kin noman ka ngopu kin, eim na kongun ermbii nge ngum. Yi mil peng kin, en enim Banapas kin, na

teġ angil sinjing ei, enginjpin noġ mendpiġ miġ, angil sinjing. Sin noman ende kind piipin kin, ek yi ninjpin. Siġ, Pol Banapas teġ, kapli wumb tiġap eipi kin, pu moġpuġ kin, kongun ermbiġ ei, Gos ek ka ni tor kindmbiġ. Nga en enim yi miġ ku, Jura wumb kin puk, Gos ek ka ni tor kindik erngii ku.

¹⁰ Wu num ombu en enim, ek endeim mendpiġ siġ kin yi ninjing. Eġip wumb epi sinerang moġmun wumb ei kin, kaimb singiġ oġ ei nge, na noman ngunj. Yi miġ erang, na kongun dinga yi nge ermbiġ.

Piisa Oġ Kis Eġim Miġ Er Pol Piipi Ni Tor Kindim

¹¹ Pe Piisa Andiok konu eġe om kunum ei, na Pol eim kun kanip kin, ek to kindinj. Nimbiġ erang Piisa eim mong sim.

¹² Mong seng kin, Jeims eim nge wumb kombur kin sipi, tu wunerim kunum ei, Piisa eim wumb tiġap eipi kin kuni ende noġum. Ba pe, Jeims wumb tiġap tor wangin kin, Piisa eim mund mong erpi kin, nga eim wumb tiġap eipi kin mulerim, mon. Nimbiġ erang eim tungu erpi kin, Gos nge tiġap wumb ngenj kopsik eġmin oġ ei nge, wumb tiġap eipi wumb ei kin, dinga kindik, erngii enjing.

¹³ Nga eipi Jura wumb Piisa kin, en enim oġ kend tok, yi eġmin ku. Erik kin, nga ekii se Banapas si pangin kin, oġ kis ombu erangin kin, Banapas eim ekii sipi erim ku.

¹⁴ Ba na kenj ni, wumb en enim andġam kun endnarik kin, Gos nge ek keimi ei, ekii sinenjing ku. Pe Piisa wumb mulnjung konu eġe, kanip yi nind. "Piisa nim Jura wu; ba wumb tiġap eipi eġmin oġ ei, nim ekii se en. Ei nim Jura wu miġ mulaiġin mon! Pe nim nimbiġ erang, wumb tiġap eipi ei, Jura wumb eġmin oġ miġ ei, erei nin?"

Wumb Endi Eim Jiisas Kin Pii Gii Nimba Ei Wu Kun Ka Mendpiġ Muġmba

¹⁵ Keimi, sinim Jura wumb menjpin mengim tonu onjpin miġ moġmun. Sinim wumb yi miġ moġmun wumb tiġap eipi oġ kis eġmin wumb ei, yi miġ sinim mon.

¹⁶ Ba sinim piinmin; Gos eim sinim lo ek ei, ekii sinmin ei nge, oġ kun ka miġ wumb kinanim mon! Nga lo ek ekii sinmin ei, Gos eim wumb ei, wumb kun pa ninanim mon. Ba wumb endi eim Krai Jiisas kin pii gii nimba ei, Gos eim wumb ei kin, kun ka pa yi nimba. Pe sinim Krai Jiisas kin pii gii ni poru ninjpin ei nge, Gos sinim wumb kun ka moġmun nimba. Ei nge, Krai kin pii gii nimir ei, lo eġe nge mon! Nimbiġ erang wumb endi, eim lo ek ei endi ekii sipi erim kin, eġe nge, Gos eim wu endi ei, wu kun ka moġum, pa ninermba mon!

¹⁷ Ba sinim Krai kin pii gii ninjpin kin ei nge, kapli Gos eim sinim kun ka kenmba ni, yi piimin. Nga ekii se, sinim wumb tiġap eipi miġ, oġ kis

erpin mołmun. Kapli kunum ei, sinim yi nimin, Krai eim oł kis ei nge, kongun elim wu nimin min? Ei mon mendpił!

¹⁸ Pe na lo ek endi, ambil piltan top si kindmbii ei, nga er ka sikir enj kin, wumb en enim yi piingii, 'Wu ei, oł kis elim wu,' ni piingii.

¹⁹ Yi erang, lo ek ei na tang, na kołup poru ninj lo ek ei, nga na kan ngunermba mon. Ełe nge, na Gos kin konj ouni mulmbii. Pe na Krai Jiisas kin ond peri ełe, ouni kuls poru nim.

²⁰ Pe akip na konj kunum kunum moł konj ei, na nge mon; ba Krai eim na noman tuk ełe mułang kin, na konj kunum kunum moł. Pe na ya mei ełe and moł ei, pii gii peng and moł. Mołup kin, Gos kingam kin pii gii nemb kin, Gos eim kingam ei, na kin kaimb sipi, eim nge noman konj ei, si kindpi kin, na paki tum.

²¹ Na Gos nge noman ka ei, na wak tunand mon. Pe lo ek ei erpi kin, wumb Gos kin kun ka muljung kin, Jiisas kołpu poru nirim ei, eim wii mił kołpu poru nirim min? Ei mon!

3

Lo Ek Kin Pii Gii Oł Ei Ekii Siłmin

¹ Enim Galeisiya wumb owuł owuł mendpił mołmun. Sin enim Jiisas Krai andan to poru ninjpin. Ei mił, eim ond peri ełe kułum ei, enim yi mił kenjing. Pe wumb nii

endi enim neng kin, enim noman wulu pang mołmun?

² Na enim kin, epi endi kii simbii end. Enim Gos nge Gui Ka sinjing ei, er sinjing mił nenj? Enim lo ek ei, ekii sik ei nge, enim sinjing min? Nga enim Gos nge ek ka ei piik sik kin, pii gii nik ei nge Gos nge Gui Ka ei nge sinjing min?

³ Pe enim wumb noman wulu pang mił mołmun min? Enim kumb se Gos nge Gui Ka ełe noman konj er sinjing; ba pe enim ngenj ok nge kin, wumb dinga tonu ok kin, er poru ningii enmin min?

⁴ Pe ok oł owundu kanim kanim enim kin tonu orum ei, enim wii sinjing min? Ba na ni piind ei, enim oł ei, wii mił enerik mon.

⁵ Nimbil erang, Gos eim nge Gui Ka ei, enim ngopu kin, nga enim kin jep oł endi andan topu erim ei, enim lo ełe nge kongun enmin min? Nga enim eim nge ek ka ei, pii gii ninjing min?

⁶ Gos nge ek ka yi ninim,

"Eiparam Gos kin pii gii neng kin, Gos eim yi nim, 'Eiparam nim pii gii ei je erang kin, nim wu kun mendpił mołun,' " pa nirim.

⁷ Yi mił ku, enim piingii ei, Gos nge ek ka ełe pii gii ningii wumb ei, Eiparam kingam ambilam noł mendpił mułngii.

⁸ Kumb ok, Gos eim piirim wumb tilap eipi endi, Gos eim nge ek ka ełe, ekii se pii gii ningii ni piirim. Gos

wumb ei kin, wumb kun ka mołmun, yi nimba ni piirim. Yi mił peng, Gos Eiparam kin, eim ek ka ei, ok nipi ngurum. Nga Gos ek ka yi nirim,

“Eiparam, nim pii gii ełe, nim wumb tiłap eipi orung orung pei, Gos nge epi ka wii singii.”

⁹ Pe yi mił, wumb nii endi pii gii ningii wumb ei, pii gii wu Eiparam kin ouni, Gos nge epi ka wii ei singii.

¹⁰ Ba wumb pei en enim yi ni piinmin, lo ek ekii siłmin oł mendpił ei, epi pei to mani kindnim ni piinmin. Ba wumb yi nge, dup konu kis ełe ngenj kumbii singii. Keimi, Gos nge ek ka yi ninim,

“Wumb pei Gos nge ek ka palim ek ei, pei ekii sinenjing kin, wumb ombu pei ei, dup konu kis ełe, ngenj kumbii singii.”

¹¹ Gos nge ek ka yi ninim,

“Wu endi eim Gos kin pii gii nimba wu ei, Gos wu ei kin, wu kun ka mułun,”

pa nimba. Wu ei, eim noman konj kunum kunum sipi mułmba. Yi mił palim ei, sinim piipin pol tumun. Wu endi eim lo ek ekii seng kin, Gos wu ei, wu kun ka, yi nimba, andlam endi sinałim mon.

¹² Lo ek ei, pii gii ende mił mon! Gos nge ek ka yi ninim,

“Wu endi eim lo ek ombu pei ekii sipi endim wu ei, eim noman konj

sipi, kunum kunum mułmba.”

¹³ Krai eim sinim lo ek ełe, ngenj kumbii sinim ełe, eim kin tonu wang sim. Sipi kin, sinim paki topu kin, Gos kin sipi orung sim. Keimi, Gos ek ka yi ninim,

“Wumb nii endi wu ei, ond peri ełe tonu pim kin, wu ei singambil sipi kin, ngenj kumbii dinga kis sipi kułmba.”

¹⁴ Gos eim yi mił erang, Jisas Krai eim kin, Eiparam nge epi ka wii ngołum ei, wumb tiłap eipi kin, tonu wang singii. Gos yi mił erang kin, sinim eim nge ek ka ei, pii gii nipin kin, Gos ok nirim mił, eim nge Gui Ka simin.

Gos Eim Ek Dinga Nipi Pendrim Ek Ei, Gos Nge Lo Ek To Mani Kindnerim Mon.

¹⁵ Engnan noł! Na sinim wumb ełmin oł ei nge, piip kin nind. Pe wu endi eim kułmba peng kin, eim nge kingam noł ei, ni piipi kin, eim pipe połup sirim mił, eim epi ombu, mok topu yi erim. Erpi kin, pipe ei nge, wumb endi eim pipe pulum mił ei, to kis erik kin, eipi mił pulerngii mon. Nga ek nimba ek ei endi, paki tok kin, yi er ninerngii mon ku.

¹⁶ Pe Gos eim yi nim, “Na ek ninj mił, keimi ekii se tonu omba.” Pe ek dinga ei, Gos eim ek nipi, Eiparam kingam kin ouni mendpił, nipi ngurum. Eim ek endi yi mił nipi kin, eim kingam noł nguneririm mon! Nga kangil kin, pei nipi nineririm mon ku.

Ba eim wu endeim kin mendpił nipi kin, eim ek dinga nipi yi nirim. “Nim nge kinganim mendpił ei,” eim embe Kraiss.

¹⁷ Na nind ek pułe ei, yi mił pałim. Ok, Gos eim mon endi ei, oł dinga wii endi er pendrim. Nga ekii se, kung ngii 430 pei o purum. Pang kin, ekii se, lo ek ei tonu orum. Pe lo ek ei, ekii se tonu om ei, Gos eim nge ek dinga nipi pendrim ei, lo ek kaplı to mani kindnermba mon.

¹⁸ Pe sinim lo ek ei, ekii siłmin oł ei, ekii sinjpin kin, lo ek ei, Gos eim sinim simin ni pendrim epi ei, kaplı Gos sinim kin epi ngumbii nirim epi ei, simin ni piimin. Nga sinim eim nge dinga ełe pendrim epi ei, sinanmin mon. Ba Gos eim ek dinga nirim mił ei, eim Eiparam kin mendpił nipi pendrim mił, epi ka wii ngum.

¹⁹ Pe lo ek ei, nimbił oł erang pałim? Ei yi mił, Gos eim yi ni piirim lo ek ełe erang kin, oł kis ei, peni ełe tor omba, ni piirim. Piipi kin, lo ek ekii se kindang orum. Nga lo ek ei pepi mułang kunum ełe, kangı ei mei ełe omba. Ok, Gos eim ek dinga ni pendrim mił tonu orum. Ok Gos eim enjel ni, wu endi tuk mołum wu ei ni, ni nguk.

²⁰ Wu tuk mołum wu ei, eim wu endeim mendpił, kongun pinermba mon. Ba Gos endeim mendpił mołum.

Lo Ek Ei, Sinim Erinjpin Ekii Mił Ei, Sinim Kraiss Mołum Konu Simba

²¹ Pe yi mił, Gos eim ok ek dinga nipi pendrim ei, lo ek opu orung enim min? Ei mon! Pe lo ek ełe, sinim noman konj simin nemin, ngułang kin, Gos kin oł kun ka enmin oł ei, lo ek pałim mił yi ekii si ngułamin; ba ei kaplı enenelang!

²² Ba pe Gos nge ek ka yi ninim, “Oł kis pei ombu, wumb kung gui mił poł tuk sipi mundum. Eim yi mił erang kin, sinim wumb Jiisas Kraiss kin pii gii nipin mulnjpun kin, Gos eim nge pii gii wumb ngumbii nipi, ek dinga ni pendrim epi ei, sinim simin.

²³ Ok sinim pii gii ek ei, pii kun enenjpin kunum ei, lo ek ełe ambił gii ni moł punjpun. Moł pamin kin, pii gii nimin ek ei, sinim kin peni ełe tor orum.

²⁴ Yi mił erang, lo ek sinim erinjpin ekii mił erang kin, lo ei sinim sipipi kin, Jiisas Kraiss kin tu wunum. Tu wang kin, sinim Gos eim nge ek ka ei, pii gii nemin kin, Gos eim sinim wumb kun ka mił nimba.

²⁵ Pe pii gii ek ei, sinim kin opu poru neng kin, pe sinim erinjpin ekii mił, lo ek ełe, nga mandring mulełamin mon!

Enim Pii Gii Ninmin Ei, Gos Kingam Noł Mendpił Mołmun

²⁶ Enim pei Kraiss Jiisas kin pii gii ninmin ełe nge, enim Gos nge kingam noł mendpił mołmun.

²⁷ Enim wumb Kraiss kin noł pik wumb ei, enim pei

Krais kin dambiltik ende puk kin, enim Krais nge ol kun ka erik mołmun.

²⁸ Yi erang kin, Jura wumb endi mon; nga Griik wumb endi mon; nga kongun wii elmin wumb endi mon; nga wumb endi eim noman eke epi elim wu endi mon; nga wu endi mon; nga amb endi mon. Ba akip enim Krais kin dambiltik ende puk kin, wumb ende pupun mołmun.

²⁹ Pe enim Krais nge wumb mulnjung kin, pe enim Eiparam nge kingam ambilam noł mułngii ku. Pe nga, enim mołmun wumb ei, Gos ok Eiparam kin ngumbii ni dinga nirim mił epi ei, enim pe akip singii.

4

Gos Nge Kingam Noł Mołmun

¹ Na nge ek ei yi mił, Arim nge epi kanim kanim, eim kingam eim pei, sipi poru nimba. Pe kingam ei, eim Arim nge epi pei tep erpi mołum. Ba eim kangil gal mił multum kunum ei, eim nge kongun wii wu, ende mił multum.

² Ba wu num mołpu, tonu kindilim wu ni, wumb tep erik mołmun wumb ei kin, ek nipe ek nilmin ei, kangii ekii sipi, yi er mołpu, pang pang kin, arim nipi pendrim kunum eke, poru nimba.

³ Pe sinim yi ku, sinim kangil mił mułpun kunum ei, sinim ya mei mani eke epi ei, pei sinim kan mił ngurum.

⁴ Ba kunum ei kapli erang kin, kapli Gos eim nge kingam kindang opu kin, amb Mariya eim mengim. Nga eim lo ek eke ekii sipi, er mołum.

⁵ Nimbil erang, eim opu, sinim lo ek eke mandring mulnjpun wumb ei, sipi orung simba nge om. Yi mił erang kin, Gos sinim sipi kin, sinim eim nge kingam ambilam noł mił mołmun.

⁶ Pe enim Gos nge kingam ambilam noł mołmun. Yi peng kin, Gos eim kingam nge, noman Gui ei kindang opu kin, sinim noman tuk eke opu kin, dinga wii tonum. Wii topu, "Wusa, Wusa," yi nim.

⁷ Yi erang kin, nim kongun wu wii mił, mulalin mon. Nim Gos nge kingam. Pe Gos nim sim kin, nim eim kingam mił mulnjii. Mułun kin, pe nim Gos eim epi ombu sinjii ku.

Pol Galeisiya Wumb Ei Kin Eim Noman Embin To Pim

⁸ Ba ok, enim Gos mołum ni piinenjing mon. Piinarik kin, ya mani mei eke epi ni, gui kengii ni, epi ombu ni, ei Gos kend mił kan ngang kin endnjing.

⁹ Ba pe enim Gos ei piinmin. Na enim kanip nind, Gos eim enim kanpi poru ninim. Pe enim nimbil erang, enim nga Gos kin buł ngok, ak tok, orung puk kin, mei eke gui kis ei, nga ekii sik, nga kongun owundu wii mił ei, nga sik, erngii punmun min?

10 Kunum owundu endi, enim kanilmin kunum ei min, oi konj er tolum kunum ei min, kuni owundu tonu wang nołmun kunum ei min, kung ngii konj tonu ołum kunum ei min, enim epi kanim kanim kanilmin.

11 Na enim piip kin, mund mong end. Mon pim kin, na enim kin kongun dinga enj ei, wii mił ba, ni piip moł.

12 Engnan noł! Na enim kin piip ke nip, enim ok na moł mił, yi mułngii. Na enim mołmun mił, na op poru nip moł. Enim na kin pund mong endi enenjing mon.

13 Enim piinmin; ok na nam ngenj ele ening pirim. Yi erang kin, kumna na op enim kin, Gos nge ek ka ei nip, enim ngur ei, na kumna or.

14 Yi peng kin, na nge ngenj ele ening ei, enim kin oł embin mił tonu orum, ba enim na kin buł ngunenjing mon. Nga enim na kin ten kulenjing mon ku. Ba enim na sik, ngii konu sipnjing ei, enim Gos nge enjel endi mił yi sipnjing. Nga enim Krai Jiasas mił, yi na sinjing.

15 Pe enim noman ka ka ni, jili orung palim? Na enim elmin oł ei nge, keimi kanip nind. Pe kunum ele, enim kapli erim kin, enim nge ningil akik tor singii. Sik kin, na ngungii; ba enim oł ei, kapli energii.

16 Nimbił erang na ek keimi nip enim ngunj ele nge, na enim kin, opu orung erip enim ngunj min?

17 Wumb kombur enim, oł yi, yi erei, ningii ei, am ek ka wii ningii; ba enim Krai nge wumb si tor simin ni piik, yi ningii ei, enim wumb en enim, embe ambil tonu kindngii, ni piik, nilmin ku. Ba ei oł kun ka mon. Ei oł kis.

18 Pe sin sinim ek ka ninjpin kin, ei ka! Kunum kunum sinim yi mił ermin, ei kapli. Pe sinim ende mulenjing kin, oł kun ka ei, enim si kindnerngii mon.

19 Enim na nge kingam noł mołmun! Na ngenj kumbii nga sind ei, amb endi kangil mengmba peng sinim mił, na sind ei, sip pamb kin, Krai enim noman tuk ele, opu mułang kin, poru nimba.

20 Na enim kin noman enim ei, pe na enim kin kunum ele, mułmbii end. Na ek endi eipi mił nip enim ngumbii end. Na enim enmin oł ei, na noman embin to piind.

Eikar Kin Sera Tel Ek Ekin

21 Enim lo ek ele, ekii simin ni piinjing kin, pe enim na nengin piimbii. Pe enim lo ek piinenjing min?

22 Gos nge ek ka yi mił ninim. Eiparam eim kingam tał mulnjunguł. Amb kongun wii mił elim amb Eikar ei, kangi endi mengim; nga amb wii kongun enałim amb Sera ei, kangi endi mengim ku.

23 Amb kongun wii mił elim amb Eikar ei, kingam mengim ei, wu amb tep tołmun oł ei, kangi ei mengim. Ba amb kongun

wii enalim amb Sera kingam ei, Gos nge ek dinga nipi pendrim mił, Gos eim paki tang kin, Sera kangi mengim.

²⁴ Pe ek ekin ei, pułe yi pałim. Amb tał oł erkił ei, Gos kin oł dinga wii ni pendrim mił, ende er pendkił. Amb endi Eikar ei, yi mił andan topu kin, komung Sainiyai ele, lo ek dinga nipi, Gos ngurum. Amb ei nge kingam noł tonu ok ei, wumb kin kongun wii mił erngii pirim. Am Eikar oł yi mił andan turum.

²⁵ Sainiyai ei komung endi, Arepiya mei konu owundu ele mołum, niłmin. Pe amb Eikar ei, Jerusalem lo konu ek ele mił mołum. Jerusalem konu ele amb ei, eim kongun wii elim nge, kingam noł kin ouni mił mołmun.

²⁶⁻²⁷ Ba Jerusalem konu ele, endi tonu epin konu ele salim ei amb Sera ei sinim nge menjpin ei, eim wii mołum mił; sinim yi mił mołmun. Gos nge ek ka yi nipi, Jura wumb kin tilap eipi wumb kin, nipi ngonum.

“Nim amb nim kirim kep seng kangil mingnalin ei, nim kapli pe ka piinjii. Nim amb kangil mengnjii mił piikin kin, ngenj kumbii sinałin ei, nim gupu aki tokun kin, wii dinga tokun, ka piinjii. Nga amb endi wenjing molałim amb ei, eim kingam noł pei mołmun. Ba amb wenjing mołum amb ei, kangil mengnim ei,

pei molałmin mon.”

²⁸ Na nge engnan noł! Enim wu Aisak mił yi mołmun. Ei nge Gos eim ek dinga nipi pendrim mił ele, akip enim Gos nge kingam noł mołmun.

²⁹ Ba pe kangi endeim mam mengim ei, wu amb menginmin oł ei mił mengim. Ei ok kangi endi kin, oł embin tui ngurum kangi ei, eim mam Gos nge Gui Ka ele mengrim. Pe oł yi mił ku pałim. Pii gii ninenjing wumb ei, Gos Gui Ka noman tuk ele mołum wumb ei kin, oł embin tui ngołmun.

³⁰ Ba Gos nge ek ka nipe ek ninim? Ek ka ei yi ninim,

“Amb kongun wii elim amb ei kin, kingam tał to eipi kindangin, pangil. Nimbił erang kongun wii elim amb eim kingam ei, amb endi eim wii mił mołpu kin, mengrim kingam ei, eim nge arim epi pei ei, kumb se kangi ei, sinermba, mon,” Gos nge ek ka yi ninim.

³¹ Yi mił ku, angnan noł, sinim amb kongun wii elim amb Eikar ei, eim nge kingam noł mon. Ba sinim amb kongun wii enarpi mołum amb Sera ei, eim nge kingam noł mołmun.

5

*Sinim Wii Mił Er Mułmun
Ei, Am Kun Mił Mułmun*

¹ Krai eim sinim kan ngii mił ele si tor sim. Seng kin,

sinim wii kun ka er mułmun. Sinim am dinga wii angpin er mułmun. Sinim wumb nga kan ngii mił epi, si tuk simin ni enermin mon; ba angk dinga er mułmun.

² Piinmin, na Pol na enim kin ek nip ngond. Pe enim ngenj ei kan wiik tangin kin, kopisnjing ełe nge, Gos enim sipi orung simba, ni piingii ei, Krai nge kongun ei, enim kin endeim endeim ni, paki tunermba mon!

³ Enim kan wiik tangin kin, enim nge ngenj kopisnjing kin, na ek ei nip peni ełe tor kindmbii end. Pe enim oł ei enjing kin, kapli enim lo ek am pei ei kin, ekii singii.

⁴ Pe enim lo ek, ekii simin ełe nge, Gos wumb kun ka nimba ni piinjing kin, kapli enim Krai si kindik poru ninmin. Pe lo ek ełe, Gos enim wumb kun ka mołmun ninermba mon! Nga enim Gos nge noman ka ngołum ei, si kindinmin ku.

⁵ Gos nge Gui Ka dinga ełe nge, sinim Gos kin pii gii ninmin. Nipin kin, Gos sinim kin wumb kun ka mołmun, nimba ei nge, sinim kui er mołmun.

⁶ Pe wu endi eim Krai Jias kin dambiltpi ende pu mułum kin, kapli ngenj kopsik enmin oł ei, oł wii mił pimba. Nga wu endi ngenj kopsipi oł yi enermba ei, kapli oł ei, wii mił ku pimba. Ba pii gii ei yi erang kin, wumb eipi kin noman ngungii ełmin oł ei, oł mendpił pałim.

⁷ Ok enim oł kun ka er

andilmin. Pe nga wumb nii endi, enim ek keimi mendpił ei, ekii singii nipi kin, andlam ondu ngonum?

⁸ Gos eim enim to tonu kindpi mundum ei; ba enim noman to piik kin, ekii sinmin ek ei nge mon.

⁹ Bres ołum epi yiis ei aninga endi kindilmin ei, bres pei owupu owundu elim.

¹⁰ Na Jias Owundu kin pii gii nind ei, enim na noman ełe ekii singii. Sik kin, enim noman endi eipi ekii sinerngii mon! Wu endi enim noman embin to ngopu kindnim ei, eim embe na piinand. Wu ei, eim mong kis enim ełe, eim ekii se, kumbii kis simba.

¹¹ Na angnan noł! Nimbil erang na ngenj kopisngii oł ei nge, na ni tor kindnand ei nge, enim na kin oł embin tui ngonmun. Pe na ek oł ełe nge ninenj mon; ba Jias ond peri ełe kułum ek ni tor kindind ei nge, wumb pii gii ninenjing wumb ei, noman to kis piik erngii.

¹² Na noman ełe, wumb ombu enim noman to kis erik kin, enim ngenj kopismin oł enmin wumb ei, en enim nge ngenj orung pei endi kopsik kin, si kindngii ei kapli.

¹³ Na angnan noł! Gos enim to tonu kindpi sim ei, enim Gos eim nge kingam noł molk kin, enim kan ngii mił, nga mulerngii mon! Enim wii mił mułngii. Ba mon peng kin, enim nge noman yi mił piingii. Sin

sinim ka mołmun ni piyangin kin, noman ok nge tonu omba. Enim noman yi nge, ni piinerngii mon. Ba enim engnjing noł kin, noman ka ngungii. Ngok kin, wumb ei kin kongun wu mił, ka erik mułngii.

14 Lo ek pei ei, ya tuk lo ek endeim mendpił ełe pałim. Lo ek yi ninim, “Enim mułngii konu ełe mandi mułngii wumb ei, noman ka ngok, paki tungii. Ei ni ninim noman ka piilin mił, yi mił paki tołun enjii.” Pe enim mułngii konu ełe mandi mołmun wumb ei kin, noman ngok, paki ka tunjung kin, kaplı enim lo ek pei ekii sinmin.

15 Ba en enim kung simbii wumb nołum mił, wumb endi kongk nunjung kin, enim ek kis nik kin, en enim op tuk erik ei, kan kun erik mułngii. Kom se piyei! Mon pim kin, enim pei to kis erik kin, am puk, poru ningii.

Gos Gui Ka Nge Oł Ei Nin Noman Ngenj Ok Nge Oł Ei Nge

16 Ba na ek ei yi mił pałim. Enim Gos Gui Ka nge, oł yi mił erik endnjing kin, kaplı enim noman ngenj ełe ok nge ei, ekii sinerngii mon!

17 Yi mił ku, noman ngenj ok nge ei, Gui Ka oł ei to mani kindmbii nip enim. Nga Gui Ka ei, eim wumb ngenj noman ok nge ei, to mani kindmbii ni piipi enim ku. Pe tał eł elip, opu orung ouni ełmbił. Yi mił erang, sinim

epi endi ermin ni piimin ei, kaplı enermin mon.

18 Pe sinim Gos nge Gui Ka oł ei ekii sinjpin kin, kaplı sinim nga lo ek ełe, mandring mulermin mon.

19-21 Enim noman ngenj ok nge oł ei, pei kanik poru ninmin. Ei yi mił, wu amb ningił owuł owuł kanik ełmin oł ei ni, oł kis ełmin ei ni, noman tuk penj mołum oł ei ni, wu amb noman ełe oł kis ni piik mił, sikir noman ełe tonu wang ełmin. Nga gos kend kin ekii sik ełmin oł ni, nga kum keming ełmin oł ei ni, opu orung ełmin oł ei ni nga ek mił ełmin oł ei ni, wu endi kin epi bun bun sik ełmin oł ei ni, nga noman tuk kis piik ełmin oł ei ni, en enim noman ełe mendpił ekii silmin oł ei ni, mok tok tilap tał eipi eipi puk ek mił ełmin oł ei ni, silap ende poł sik, eipi punmun oł ei ni; nga wumb kin noman kis piik ełmin oł ei ni, nga noł nok, wulu puk ełmin oł ei ni, noł nok, non kis erik, golang kis nik, oł ei ni; oł kis kanim kanim yi mił ełmin. Kumb ok na enim kanip ek dinga nir mił, pe yi ku, na nga enim kanip ek dinga nind ei, am wumb pei, konu orung orung pei, oł yi minj erik punmun wumb ei, Gos sinim tep er mołum konu ełe wumb ombu nge, tuk punerngii mon mendpił!

22 Ba Gos nge Gui Ka ei yi erang kin, mong to er peni ełe ei, yi mił kindilim wumb eipi kin noman ngok; nga noman ka piik; nga noman

emin peng; nga wumb en enim tumun ni piik erngii ei, kan wiik tok; nga wumb eipi kin oł ka erik ngungii; nga wumb eipi paki tok; nga kunum kunum oł kun ka minj er endngii!

²³ Nga wumb eipi noman kun ele oł takıl takıl erik; nga en enim noman ngenj ele ok nge ei to mani kindik; oł ombu nge lo ek endi, yi enerei mon; nipi pendim pinalim mon.

²⁴ Wumb Krai kin pii gii nilmin wumb ei, wumb eipi epi kan bun bun sinmin epi ei nin, ningıl ele oł kis ermin ni piik kin, kan ka piinmin oł ei nge nin, noman ngenj ok nge ei sipik kin, ond peri ele nil to poru ninjing.

²⁵ Gos nge Gui Ka ei, sinim kin noman konj ka ngum kin, kaplı nga sinim yi ku, Gos nge Gui Ka ele nge, oł kun ka ei, ekii sipin er mułmun ku.

²⁶ Sinim nge embe ei, wii mił ambıl tonu kindnermin mon! Nga enginjpin noł noman tuk ele, er kis erpin ngunermin mon. Nga wumb eipi epi nge ei, sinim ni piipin kin, yi mił piinerman mon ku.

6

Sinim Enginjpin Noł Paki Topun Oł Embin Tui Ko Wumun

¹ Angnan noł! Enim kinangin; wu endi mon sim kin, enim Gui Ka mułum wu endi, enim wu ei kin, ek ei noman emin ngok kin, taki taki nik, paki tok erngii ei, Gos kin mong sim. Enim pei

endeim endeim ni, kan kun erik mułngii! Mon pim kin, Seisen enim mong, 'Yi sei, yi sei!' nipi ermba ku.

² Engnjing noł, enim ngenj ele embin endi pim kin, kaplı enim paki ka tungii. Oł yi nge erngii ei, enim Krai nge lo ek ele, piik kin, ekii sik poru ningii.

³ Pe wu endi eim yi piimba, 'Na embe palim,' ni piimba wu ei, eim embe pinermba mon! Wu ei, eim noman tuk ele, ek kend topu ngonum.

⁴ Wumb pei en enim kongun enmin mił ei, mok tok, erngii kongun ei; ka min kis? Wu endi eim oł yi mił erim kin, eim oł ele nge, ka piimba. Mon pim kin, wumb eipi erngii oł ei nin, eim enim oł ei sipi, ende kindpi kin, mok topu ermba.

⁵ Wumb endeim endeim ni, en enim oł embin tui ei, en enim pei ko wungii.

⁶ Wu endi eim Gos nge ek ka ei, emb to sirim kin, eim nge epi ka wii pei mok topu kin, ek emb to ngurum wu ei ngumba.

⁷⁻⁸ Mon pim kin, en enim noman tuk ele ei, ek kend tok erngii ei, wumb endi, Gos kin ek kend topu ngumba mił, pinalim mon. Pe wu endi eim kuni emb aka pin telmba mił kuni ei, nga tonu op kin, mong tang simba. Nga kuni eipi endi mon. Pe wu endi eim noman ngenj ok nge ei, kuni mong kis mił telim kin, wu ei eim kuni mong kis tengmba. Nga wu ei, eim dup konu kis ele, kumbii kis

simba. Ba wu endi eim Gos Gui Ka eke kuni mong ka mił telim kin, wu ei Gos nge Gui Ka erang kin, wu ei eim kuni mong ka mił, noman konj sipi kin, kunum kunum konj ka mułmba.

⁹ Yi peng piipin kin, sinim oł kun ka ei, ten kułpun oł yi enermin mon. Pe sinim oł kun ka ermin ei, ten kularpin yi mił enjpin kin, kunum ka simba kunum ei, sinim kuni mong keimi mił simin.

¹⁰ Yi mił ku, pe sinim kunum endi, andłam endi kan sinjpin kin, pe sinim wumb pei kin, oł kun ka minj ermin. Ba sinim noman eke kun ka peng kin, enginjpin noł Jiisas Owundu kin pii gii nik, mołmun wumb ei kin mendpił, oł kun ka mendpił ermin.

Pol Eim Krai Nge Ond Peri Ei Ko Wupu Ka Pim

¹¹ Enim keningii! Nam angil ek mon ei, na owundu połup kin, enim ngond.

¹² Wumb kombur dinga puk kin, enim ngenj eke kopisngii enmin. Nimbil erang oł yi mił enmin? Ei en enim, wumb eipi nge kumb eke, sin sinim embe tonu ba, ni piik enjing. En enim yi mił piinjing. Mon pim kin, wumb kombur sinim Jiisas Krai nge ond peri eke kułum ei, pii gii ninmin ei nge, sinim oł embin tui ngonum nik enmin.

¹³ Yi peng kin, Jura wumb ngenj kopsik elmin oł ei, en enim lo ek kun ka ekii sinałmin mon. Ba wumb en enim yi ni piinmin ei, enim

ngenj ei, kopispin ei nge piik kin, wumb en enim ngenj eke kanik kin, sin sinim embe tonu ba, ni yi mił piinmin.

¹⁴ Ba na nam epi eipi endi, embe ambil tonu kindnermbii mon! Ba na nam Jiisas Krai sinim Owundu nge embe ei mendpił, ambil tonu kindmbii. Eim ond peri eke kułum ei nge, na noman ka piip ngond. Krai eim nge ond peri eke ei, na ningil mei eke oł pei, kołpu poru nim. Pe na nam mei wumb ningil eke, kułii wumb mił moł.

¹⁵ Yi peng kin, ngenj kopsik elmin oł ei, oł wii mił pałim. Nga wumb kombur ngenj kopisnałmin oł ei, oł wii mił ku. Ba Gos sinim erang kin, sinim wumb konj mił mołmun wumb ei, oł am keimi mendpił!

¹⁶ Wumb pei en enim na ek ninj mił oł ei, noman eke ambil gii nik, ekii sinjing kin, wumb ei noman tuk eke, Gos noman ka nin, noman emin seng kin, nga Esrel Gos nge wumb ei kin ouni mułngii.

¹⁷ Pe nga ekii se, wumb endi na kin, noman embin nga endi ngunerngii mon. Nimbil erang wumb Jiisas tuk ngenj kus ei, na nge ngenj eke pałim.

¹⁸ Angnan noł! Sinim nge Owundu Jiisas Krai nge noman ka ei, enim nge noman gui eke kin, kunum kunum mułmba.

Pol Mon Epeses Wumb Polpu Kindim

*Pol Mon Polpu Epeses
Wumb Mulnjung Konu Ete
Kindim*

¹ Na Pol Gos eim nge noman eke, na to tonu kindang kin, Krai Jias nge er se andilim wu mo. Na mon polup kin, Gos nge wumb ombu, Epeses konu owundu eke moimun wumb ni, enim Gos nge ekii silmin wumb ei ngond. Wumb ombu en enim, Jias Krai kin pii gii dinga nik kin, eim nge kongun dinga kindik, erik moimun.

² Gos sinim Erinjpin kin, Jias Krai sinim nge Owundu nin, kapli enim kin noman ka ngopu kin, nga noman emin piipi gumba.

³ Sinim Owundu Jias Krai nge Erinjpin Gos eim, sinim noman ek ka nipin ngumun. Nimbil erang eim nge Gui Ka sinim kin, epi ka wii kanim kanim pei epin konu eke mani kindpi wii ngum. Ngang kin, kunum ei, sinim Krai ei kin, tep to moipun kin, dambiltpin ende punmun.

⁴⁻⁵ Kumb ok, Gos mei konu eneririm kunum ei, Gos wu Krai kindang kolpu erang kin, sinim eim nge wumb mil to tonu kindim. Kindpi yi erang kin, Gos eim sinim kanpi moim ei, sinim ol kun

ka mil erpin moipun kin, ol kis endi eramin, eim ningil eke pinermba. Nimbil erang, Gos Krai kin, sinim noman kulpu ngonum ei, Gos kumb ok noman to piipi kin, Jias Krai, ei kin, sinim sipi orung sim. Sim ei, Gos eim nge noman eke ni, noman ka ngolum eke, sinim eim nge kingam nol mil moimun.

⁶ Sinim kapli Gos embe ambil tonu kindmin. Kindpin kin, nimbil erang Gos eim nge noman ka ngopu ei, owundu ka wii mendpil moim? Moipu kin, eim kingam endeim mendpil, noman kululum ei, sinim wii mendpil ngum.

⁷⁻⁸ Jias Krai ond peri eke kolpu kin, eim miyem bein topu kin, sinim ol kis pei kil ngopu, si kindim. Si kindang kin, eim sinim paki tang kin, sinim kun ka mil moimun. Mulamin kin, ol ombu sin kin kongun endi pinalim mon. Sin piipin kin, Gos eim noman ka owundu mendpil sinim kin ngum. Ngang kin, eim nge noman ka wii piipi kin, owundu mendpil epi pei kanim kanim piipi kin, sinim kin si kindnim.

⁹ Piipi si kindpi kin, Gos nge noman ka wii eke ni, ol ekii se tonu omba ni piim ol ei, ermbii ni piirim; ba koi erpi ermbii ni pendrim ei, sinim kin andan tum. Andan tang kin, Krai om ei, Gos ol ei erpi, ende kindpi kin, poru nimba.

¹⁰ Gos ol ei ermbii ni pendrim ei, eim kunum kun pimba kunum eke, eim

eririm wumb ni epi kanim kanim pei dambiltpi se ende kindpi kin, tonu epin konu e le ni, mani mei epi kanim kanim pei mo lum ei, Krai s eim tep erpi kin, eim peng erpi mu lmba.

¹¹ Pe nga epi pei ombu, Gos nge noman ka wii e le o l ei, ermbii ni piirim mi l tonu omba. Sinim Krai s kin opun kin, dambiltpin ende punmun. Gos am kumb ok, sinim Jura wumb eim nge wumb to tonu kindrim. Nim bil erang, kumb ok Gos o l ei ermbii ni piirim ei, eim noman e le eririm.

¹² Pe sin sinim Jura wumb ombu, Krai s eim kin kumb se pii gii ninjpin. Sinim wumb Gos eim nge ti lang owundu pa lim ei eim embe ambil tonu kindmin.

¹³ Pe nga yi ku, enim torung wumb ti lap eipi, enim Gos ek ka ei piik ninjing. Enim Krai s kin pii gii ninjing kunum ei, Gos eim enim sipi orung sim. Sim kunum ei, Gos enim nanim wumb nipi, to tonu kind mondpu, andan topu yi erang kin, eim ok Gui Ka ngumbii nirim mi l, yi erpi ngum.

¹⁴ Gos Gui Ka ekii se ngumbii nipi ok nirim ei, Gos nge ek keimi pa lim. Peng kin, sinim Gos nge wumb eim ekii se ngumbii nipi ok nirim ei, eim noman konj kunum kunum mo lum ei, sinim Gos eim nge wumb pei noman konj kunum kunum ei ngang kin, wumb ombu sengin kin, Gos eim paki tang kin, o l kun ka wumb mu l ngii; o l kis endi

enanmin. Sinim Gos eim nge ti lang owundu pa lim ei, eim embe ambil tonu kindmin.

¹⁵⁻¹⁶ Gos epi ka pei, sinim pei wii ngum e le, na piind ei, enim Ji i s as Owundu kin pii gii nik kin, nga enim Gos nge wumb kin noman ka ngonmun ei, na piinj. O l ei nge, na piip kin, na kunum kunum Gos kin prei erip kin, enim enmin o l ei, ka nip Gos ngond.

¹⁷ Na Ji i s as Owundu Krai s nge Arim Gos ti lang owundu ka wii Pu l wu kin prei erip, kii semb kin, eim nge noman dinga enim ngumba. Ngang kin, eim enim noman ka wii kapli, enim Gos eim o l koi er pa lim o l ei, pii po l tungii.

¹⁸ Na Gos kin prei erip, kii sini kin, Gos enim kin noman tuk e le eim ti lang ka wii singii. Yi mi l erang, enim epi ei kui erik mu langin kin, Gos eim tep erpi mo lum konu e le enim sipi, orung simba nge, noman to piik kun erngii. Pe nga, enim Gos ti lang ka wii owundu epi eim nge, wumb ok nirim mi l singii nge sa lim ei, kapli pii po l tungii.

¹⁹⁻²⁰ Na nga prei erip ngop kin, enim piingii nge, Gos eim nge noman dinga wii ei, sinim Ji i s as kin pii gii ninjing wumb kin, noman tuk e le kongun er mo lum. Mo l pu kin, noman dinga ei, Gos nge dinga wii mendpi l ende mo lum. Ei yi ku, Krai s ku lang kin, Gos nge noman dinga ei erpi, sipi kin, nga konj sim. Sipi kin, Gos eim epin konu e le kindang kin, eim angil

tundung mundang mołum.

²¹ Pe Krai eim Gos epin konu ełe angil tundung dinga ełe, akip tep er mołum. Mołpu kin, tep ełmin wumb ni, noman dinga pałim wumb ni, wu owundu noman pałim wu ni, wumb num embe pałim ni, wumb ombu akip kunum kunum mei konu ełe mołmun, nga ekii kunum kunum epin konu ełe mułngii ku. Jiisas ei eim epi ombu pei to mani kindpi kin, eim wu owundu mendpił tonu pupu mołpu ba.

²²⁻²³ Gos epi pei kanim kanim eririm ei, Krai nge noman dinga ełe, epi ombu tep er mułang kin, Gos nge pii gii wumb pei eim kin ngo mandring tuk kindang kin, eim epi kanim kanim pei eririm epi ei, wu num mołpu tep enim. Gos nge pii gii wumb, Krai kin dambiltik ende puk kin, Krai ngenj embił mił mołmun ei, Krai eim wu num mołpu kin, wumb ombu tep er mołum. Mołpu kin, eim epi kanim kanim konu orung orung pei tep er mołum konu ełe, eim mołpu kin, kaplı epi pei erpi, er kun erpi er ka ełim.

2

Gos Sinim Wumb Kolk Poru Ninjpin Wumb Ei Erang Kin Krai Kin Ouni Tonu Konj Mołmun

¹ Ok enim tilap eipi wumb noman eipi eipi peng kin, Gos kin buł ngok, oł kis kanim kanim erik kin, Gos kin molk, ende punałmin.

² Kunum ełe enim mei konu ełe oł kis kanim kanim ekii sik kin, enim mei konu ełe nge, tep ełim gui kis dinga wii ei Seisen, eim ek piik ekii sinjing. Sik kin, oł kis kanim kanim tep ełim gui kis dinga wii ei Seisen, eim Gos ek piik kin, ekii sinanmin wumb ei kin kongun enim.

³⁻⁵ Ei yi mił ku, sinim wumb pei sinim noman nge oł ermbii ni piinim oł ei, ekii sipin kin, ngenj ełe oł kis kanim kanim enmin. Sinim mei wumb pei kumb se, oł kis kanim kanim ełmin ei nge, Gos sinim kin kumep kis ngumba. Ba Gos eim kaimb owundu kułpu ni, noman ka dinga wii sinim ngum ei, owundu mendpił. Kunum ełe, sinim oł kis ełe, sinim wumb kułii mił mulnjpun ei, Gos kin ende punałmin mon. Sinim Gos ek to kindin-jpin; ba Gos Krai kin sinim nga eim kin ende pupun kin wumb noman konj mił mołmun. Mułangin kin, Gos eim noman ka wii sinim kin ngopu, sinim sipi orung sim.

⁶ Seng kin, sinim pii gii wumb Krai Jiisas kin dambiltipin ende pamin. Ok sinim oł kis ełe, wumb kułii mił mulnjpun; ba Gos nge noman dinga ei erpi, si konj sipi kin, Krai kin to ende kindim. Akip Krai Gos kin tonu epin konu ełe, tep er mołum konu ełe, Krai mołum. Yi mił ku, akip sinim Krai dinga ełe ei, oł kis oł ei tep erpin mołmun.

⁷ Gos yi mił erim ni, epi kanim kanim ka wii pei

owundu, eim nge noman ka wii mendpil tuk palim mił, sinim kin kunum kunum ekii se tonu omba kunum ele, andan tumba. Andan tang kin, Krai Jisas kin Gos nge noman ka sinim kin, andan top ngum.

⁸⁻⁹ Ei yi mił, Gos nge noman ka enim ngang kin, enim oł kis ele, si kindik kin, Gos kin orung onjung ei nge, en enim pii gii ele nge, Gos enim sipi orung sim. Seng kin, nga en enim kongun endi enenjing mon! Ba Gos eim noman ka wii ngopu kin, enim sipi orung sim. Seng kin, Gos eim noman ka enim wii ngurum. Nimbil erang enim kongun erik sinenjing; ba kongun erik Gos nge noman ka ei silangin kin, en enim Gos nge noman ka ei sinjpin ni piik kin, en enim nilkeng silangin.

¹⁰ Nimbil erang Gos sinim mei wumb pei eririm ei, sinim pii gii wumb Gos eim erpi sipipi kin, eim Krai Jisas kin dambiltpi ende kindim. Kindang kin, sinim eim kin kongun kun ka erpin ngumun. Gos eim ok yi nge, erngii ni piipi eririm mił, sinim kapli yi ermin.

Krais Kin Ende Molmun

¹¹ Yi mił erang, enim tilap eipi wumb kom se piingii! Kumb ok, enim torung wumb Gos kin noman to piinenjing. Ba Jura wumb enim, kun yi mił embe silmin wumb ei, ngenj kopisnarik kin, Gos kin noman to piinarik elmin wumb, pa

nilmin. En enim embe yi silmin wumb en enim ngenj torung kopisilmin oł ei, yi erpin kin, Gos kin noman to piilmin wumb, pa nilmin.

¹² Enim piinmin kunum ele, enim tilap eipi wumb Krai kin pii gii ninenjing. Enim torung wumb; ba Gos nge eim Jura wumb, to tonu kindpi mundum ei, enim yi mon. Kumb ok, Gos Eiparam eim kingam noł Jura wumb kin, ek dinga endi nipi ngurum oł ei, "Keimi ermbii," pa nirim. Nipi kin, Gos eim Jura wumb kin kindmbii pa nirim oł keimi; ei enim wumb eipi kin mon. Enim ya mei mani ele mulnjung; ba enim epi ka wii simin nge piik kin, kui er mulenjing kin, enim Gos Owundu molalim ku.

¹³ Ba akip, enim wumb Krai kin pii gii nik kin, Krai kin dambiltik ende puk molmun. Kumb ok, enim Gos kin mandi punenjing mon! Ba akip enim Gos eim kin mandi puk molk kin, tuk punjung ei, Krai ond peri ele sinim kin, kolpu kin, eim miyem sinim oł kis kil ngopu kin, enim sipi Gos kin mandi tu wum.

¹⁴ Yi mił erang, Krai eim noman emin pulwu, eim Jura wumb kin, tilap eipi wumb kin, noman se ende kindim. Ok Jura wumb kin, tilap eipi wumb kin, opu erii wumb mulnjung. Ba Krai kolpu kin, oł ei si kindpi kin, eim enim dambiltpi se ende kindim.

¹⁵ Kunum ei, Krai eim ond

peri ele kolpu kin, wumb tilap taŋ opu erii oŋ ei, to mani kind poru nim. Eim Jura lo ek ni, ek dinga pei to mani kind poru nipi kin, eim tilap wumb taŋ sipi kin, wumb konj tilap endi, noman ende erpi kin, eim kin dambiltpi se ende kindim.

¹⁶ Nga Kraiss eim ond peri ele kolpu kin, wumb tilap taŋ opu erii oŋ ei, to mani kindpi poru nim. Poru nipi kin, eim tilap taŋ sipi kin, wumb konj tilap endi kindpi kin, Gos kin sipi orung tu wum.

¹⁷ Pe nga Kraiss opu kin, Gos ek ka nge noman ende se kindpi kin, enim Jura wumb torung wumb kin, Gos kin molk mandi punjung wumb kin, Gos nge noman ende kindpi nipi ngum.

¹⁸ Yi miŋ, pe sinim Jura wumb kin tilap eipi wumb pei, Kraiss nge kongun dinga erim ele, sinim wumb tilap taŋ ei, Gos Gui Ka endeim ele, sinim wumb pei paki tang kin, kapli sinim prei ermin kunum ele, sinim Erinjpin Gos moŋum konu ele tuk bin.

¹⁹⁻²⁰ Pe nga enim tilap eipi wumb, enim torung wumb kin, wii moŋmun wumb miŋ mulk; ba akip enim yi miŋ mulaŋmin mon! Akip enim pii gii wumb ei, Gos nge tilap wumb kin, Gos nge oŋ kun ka elmin wumb tep to moŋmun. Wumb ei, Gos nge tilap ende moŋmun. Enim yi ku, pii gii wumb ei, Gos nge men ngii ei, Gos eim tuk moŋum. Moŋpu kin, men ngii ei, Gos eim tekrim;

ba enim pii gii wumb, ek se andiŋmin wumb kin, Gos ek ni tor kindiŋmin wumb kin, ngii puŋgun mond takik, munduk konu ele, enim peŋ ele takik tonu sipinjing. Si pangin kin, ngii tumunj ei, Kraiss Jiissas ngii ele, eim ngii tumunj ka wii mendpiŋ angpi kin, ngii ei pei se moŋum.

²¹ Nga Kraiss eim men ngii miŋ wumb ei, eim kin dinga dambiltpi ende kindim. Kindpi kin, ngii wumb ei, tilap owundu oŋ kun ka erik tonu ongii ei, Gos nge eim men ngii miŋ, wumb tilap muŋngii.

²² Enim pii gii wumb yi ku, Gos kindim wumb ei, eim kin dambiltpi ku, Gos eim kin dambiltpi ende kindim. Kindang kin, Gos enim pii gii wumb eipi kin, pei se ende kindpi kuŋou topu kin, eim men ngii owundu ele, ende miŋ enim muŋngii. Nimbil erang Gos eim Gui Ka ele, enim noman tuk ele opu muŋmba.

3

Pol Wumb Tilap Eipi Kin Kongun Erim

¹⁻² Nimbil erang na Pol Kraiss nge kongun wu, kan ngii ele paŋ ei, enim wumb tilap eipi nge, enim kin kongun eŋ. Pipe na enim wumb tilap eipi kin ei nge, Gos kin prei erip kin, ngop moŋ. Keimi, enim wumb yi piinjing ei, Gos nge noman ka ngopu kongun ei, na enim paki tumbii nge ngum.

³ Ok na enim kin, mon kembis aninga endi polup ngunj ei, Gos nge oł ei koi erpi kin, eim na kin andan tum ei, polup ngunj.

⁴ Pe enim kin na mon ok aninga puls, gerik piingii ei, na noman ełe piind ei nge, Krajs kin oł ei koi erpi pim ei, Gos andan topu ngum ei piingii.

⁵ Kumb ok wumb ei, Gos nge oł ei, koi erpi pirim ei, andan tunerim; ba akip Gos Gui Ka eim nge oł kun ka ełmin wumb ei, ek se andılmin wumb kin, ek ni tor kindılmin wumb kin, oł ei koi erpi pim ei, andan topu ngum.

⁶ Gos nge oł koi er palım ei yi nge, Gos nge ek ka ełe, enim wumb tilap eipi kin, Jura wumb tilap ei kin, dambiltpi ende puk molk kin, Gos epi ka wii kanım kanım wii ngonum ei, en enim Jura wumb kin sinmin. Nga en enim, Gos eim men tołmun wumb ende ełe, eim nge wumb tilap mołmun. Mułangin kin, wumb ei, Gos nge epi ngumbii nirim epi ei, Krajs Jiisas kin singii.

⁷ Gos kongun ei, na ngopu kindang kin, eim ek ka ni tor kindnjii nipi kin, wumb tilap eipi ngumbii. Gos eim noman ka ni, noman dinga ei na kin ngang kin, kaplı kongun ei ka ermbii.

⁸ Gos nge wumb pei mołmun mił, na yi mił muł. Na wu owundu min, wu num mendpił mon! Na wu wii mendpił moł; ba Gos eim

noman ka owundu, na kin ngum. Ngopu kin, kongun ei, Gos nge ek ka ni, Krajs oł ka ni, epi ka wii kanım kanım ni, wumb tilap eipi wumb ei kin, na nip ngumbii.

⁹ Gos Pulwu ei, eim epi kanım kanım pei eririm oł ei, koi erpi kin, eim oł kanım kanım ermbii ni piipi noman ełe, yi kis erpi pendrim ei, ok noman yi pirim ei, koi minj er pirim; ba akip nanım wumb pei, andan top, eramb kin, wumb piingii ei, Gos eim oł koi erii kanım kanım ombu, eim erpi, koi er kindang pirim.

¹⁰ Ok Gos eim oł ei, koi er pendrim; ba akip kunum ełe, Gos eim kongun ei men tołmun wumb pei ngum ei, eim noman ka wii kanım kanım ei, ni tor kindangin kin, epi konu ełe tep ełmin wumb kin, noman dinga pim wumb kin, ei eim noman dinga wii ei, andan tungii ei keningii.

¹¹ Gos kumb ok, eim noman ełe oł yi ermbii ni pirim oł ei, Krajs Jiisas sinim nge Owundu ełe ni pendrim.

¹² Sinim pii gii wumb Krajs Jiisas kin dambiltpi ende punjpun. Jiisas kin pii gii ninjpin ei nge, sinim Gos kin erpin kin, eim mołum konu ełe, sinim noman ełe wii piipin tuk bin andłam ei, gał kułpun kin, pii pol tumun ei, Krajs ei eim andłam mendpił.

¹³ Enim wumb tilap eipi, na enim dinga kii sip nind ei, enim noman embın to

piinerei! Nimbil erang na enim kin ngenj kumbii sip ngond ele nge, enim paki tumba.

Jiisas Kraias Nge Noman Ka Ngolom

¹⁴⁻¹⁵ Gos ol ei, koi erpi Kraias kin molum ele nge, na mong kopsing pii polup kin, Erinjpin Gos kin prei dinga ermbii end. Sinim mei wu amb ta! kin el elip, kingam ambilam nol, en enim nge ngii ende pii gii ninjing wumb ni, epin konu ele yi ku wumb ngii ende wumb ei, Erinjpin Gos nge kingam nol molmun ei, Erinjpin Gos kin embe keimi silmin.

¹⁶ Na Gos kin prei erip kii sind ei, Gos nge noman ka wii dinga owundu ni, eim epi kanim kanim ka wii salim ei, Gos nge Gui Ka kin, enim noman tuk ei dinga ngumba.

¹⁷ Nga prei end ei enim Kraias kin pii gii nengin ele nge, Kraias eim enim noman tuk ele, kunum kunum mulmba. Molang kin, enim noman ka ei, dinga pimba ei, wumb eipi ngungii.

¹⁸ Nga ol ei nge, enim Gos nge wumb pei kin, tep to noman dinga pendim palim ei, piingii ei nge, Kraias eim noman ka ngolom ol ele nge, yi mil palim ei piingii! Piingii ei, wul al, nga tonu mani, ei owundu mendpil ngolum ei, wumb kapli pii pol tungii.

¹⁹ Nga enim kapli Kraias eim nge noman ka wii mendpil ngonum ei piingii; ba ei kapli, pei piik, poru nin-erngii mon. Ba nga Gos nge

ol kun ka kanim kanim ol ei, enim noman tuk ele piki tumba.

²⁰ Pe nga Gos eim nge noman dinga wii sinim pii gii kin, noman tuk ele kongun ermba ei, kapli prei erngii min, kii singii ei kamb mani kindmba. Gos eim nge dinga wii ei, kapli kongun erpi kin, tondrung ba.

²¹ Yi mil ku, Gos men tolmun wumb pei, kunum kunum Kraias Jiisas kin, Gos embe ambilk tonu kindngii ei, yi minj ekii se, kunum kunum pepi ba. Ei keimi!

4

Kraias Nge Pii Gii Ninjing Wumb Noman Ende Palim

¹ Na Owundu nge kongun enj konu ele, kan ngunjung wu molup kin, enim kin ek dinga nip ngo ngond. Ngond ei, Gos enim erngii ni piinim ol ei, enim kapli kongun erik kin, pek molk pungii.

² En enim embe ambil mani kindik kin, nga enim kunum kunum wumb kin noman ka ngok kin, ek dinga ninarik kin, giyeng giyeng nik erngii. Enim engnjing nol kin, er orung kindnarik kin, kan wiik tok mulngii. Enim noman ka wumb ngok kin, wumb endi endi paki tang kin, nga endi endi paki tang kin, yi mil erngii.

³ Enim noman ende sek kin, kongun dinga erik mulngii. Mulangin kin, Gos Gui Ka enim kin yi mil erang kin, enim sipi ende kindang

kin, enim noman emin peng mulngii.

⁴ Jiisas nge wumb tilap endeim mołum. Nga Gos Gui Ka ei endeim mołum ku. Ei yi mił ku, Gos enim wii topu sipim ei nge, enim epi ka wii endeim singii nge, piik kin, kui erik mołmun.

⁵ Jiisas Owundu ei endeim mołum. Nga eim nge pii gii oł ei, endeim pałim. Nga yi ku, noł pendik ngungii oł ei, endeim pałim ku.

⁶ Sinim pii gii ninjpin wumb nge, Erinjpin Gos Owundu endeim mołum. Eim sinim kin pei epin konu ele tonu tep er mołpu kin oł kun ka sinim kin pei kongun erpi kin, nga sinim kin noman tuk ele mołum.

⁷ Krajs sinim endeim endeim ni eim nge dinga mok topu, wii ngang kin, eim kongun paki topu kin, epi ei sinim kin ngum. Ei nge mił, sinim mei ele mani wumb ombu kin, Krajs sinim kin eim noman ka ele yi mił ku ngum.

⁸ Gos ek ok pułum ek yi mił ninim,

“Kunum ele, Krajs epin konu ele tonu pum kunum ei, eim wumb Seisen kan mił ngopu kin, eim angil ele kindang mulnjung wumb ei, epin konu ele tonu eim kin sipim. Eim Seisen, to mani kindpi kin, eim nge wumb ei kin, eim nge noman ka wii pei wii ngum.”

⁹ Nga ek ei yi mił ninim, eim tonu purum ei, pułe pałim

mił nenj? Ba kumb se nge, eim mani orum ei, kumna kin mani pupu mei ele mandring salim ele purum.

¹⁰ Nga Krajs eim, mei ele mani orum wu ei, yi ku, nga tonu epin konu ele tondrung purum. Eim oł ei erpi kin, mei konu ele orung orung pei, eim sipi konu ele ombu pei, mondpu si kindim.

¹¹ Nga Krajs eim wumb kin epi ka wii ngum. Ngang kin, wu kombur, ek se andilmin wumb dinga ngang kin, mulngii; nga wu kombur, Gos epi koi erpi pałim oł ei piik kin, ni tor kindilmin wumb dinga ngang kin mulngii; nga wu kombur, Gos ek tor kindmin konu orung orung pungii wumb, dinga ngang kin, mulngii; nga wu kombur, men tołmun wumb tep elmin ni, Gos ek emb tołmun wumb dinga ngang kin, mulngii.

¹² Eim yi mił erpi kin, Gos nge tilap wumb ei, paki topu, er ka erim. Erpi kin wumb ei, Gos kongun kun ka erangin kin, eim nge wumb noman se ende dinga kindim.

¹³ Kindpi kin, sinim pei o pun, noman ende pupun kin, sinim Jiisas kin pii gii nipin kin, Gos nge kingam Jiisas nge oł kun ka ei piipin kin, nga wu dinga mił peng mulngii. Molk kin, Krajs eim nge oł kun ka wii dinga pei ei kin, yi mił ku, enim wumb pei tonu ongii.

¹⁴ Nga sinim kangi ambił noman ele, ek eipi eipi piik kin, ekii singii. Ei yi mił, noł kanu

konu pop topu kin, konu e le orung orung mani purum. Nga yi mi l, ek kend tonmun wu ei, wumb and lam eipi andan tok enmin. Erangin kin, wumb ei epi kun ka o l pa l im mi l enanmin. Ei nge, enim yi mi l enerngii.

¹⁵ Ei mon, sinim ek keimi mendpi l nipin kin, wumb eipi noman ka ngumun. Sinim pii gii ninjpin wumb nge wu num owundu Kra is, eim nge o l kun ka o l ei, sinim ei ekii semin kin, wumb dinga peng kin tonu wangin kin Kra is mi l mu l mun.

¹⁶ Kra is eim sinim nge peng er mo lum. Nga sinim pii gii ninjpin wumb ei, Kra is nge ngenj embi l mi l dambiltpi ende pupun mo lum. Mu l amin kin, Kra is sinim wumb endeim endeim ni, kongun eipi eipi pendpi ngum. Sinim wumb pei dambiltpin ende pupun kin, Kra is nge kongun noman ende sepin ermin. Ei nge, Kra is sinim wumb pei si tikandi kindpi kin, tep er mo lum. Ei yi mi l erang, Ji isas nge ti lap wumb kin, wumb eipi noman ka ngangin kin, Gos eim ti lap wumb eim ngenj embi l mi l molk kin, dinga tonu wangin kin, o l kun ka erik mu l ngii.

Noman Konj Kra is Kin Mo lum

¹⁷ Pe Ji isas owundu nge noman dinga ei nge, na ek dinga endi nimbii end. Enim kunum nga olt endi, wumb eipi torung wumb erik mo lum, yi mi l ku, enim

yi mulerngii mon! Wumb ti lap eipi wumb ei nge, noman ele kun ka pina l im ei, wii mi l yi erik mo lum!

¹⁸ Pe torung wumb ti lap eipi ei, noman ele emii mi l pa l im. Enim wumb ei, Gos nge noman konj ei, kunum kunum konj mu l mba noman ei, sinenjing. Nimbii erang wumb ei, Gos ek ka pi inarik kin, noman tuk dinga peng kin, Gos kin turii puk mo lum.

¹⁹ En enim nga singambil kula l min! En enim noman tuk ele penj mendpi l mo lum. Mu l ang kin, pe wumb ei en enim noman to piik kin, o l kis kanim kanim pei elmin.

²⁰ Ei nge enim Kra is nge o l kun ka o l ei piinenjing.

²¹ Enim Kra is nge o l ei ni, ek enim piik enjing. Erangin kin, enim eim nge o l ei, ekii sik kin, nga enim Ji isas nge ek keimi ei, piinjing ku.

²² Pe enim noman ok nge o l ei, si kindngii. Nimbii erang noman ok nge o l ei, enim kin mo l pu erang kin, enim o l kis kanim kanim enjing ei, si kindngii.

²³ Enim noman kin, noman tuk ele, Gos erang kin, am konj mendpi l tonu wangii.

²⁴ Enim Gos noman konj sik kin, Gos eim noman konj mi l, yi peng erik mu l ngii. Pe noman konj yi erang kin, enim Gos kin kun ka mendpi l mu l ngii. Mol k kin, eim o l kun ka ei, mi l erngii.

²⁵ Pe nga enim ek kend tok elmin o l ei, nga enerngii mon! Enim wumb endeim

ni, ek keimi nipin kin, erpin ngumun. Nimbil erang sinim pii gii ninjing wumb pei ei, Gos na Krai Jisas nge tilap wumb dambiltpi se ende kindim.

²⁶ Enim jikii kis pang, piinjing kin, enim noman kis tok piinerngii mon! Enim jikii kis pang piinjing pim kin, enim eni mani ba kunum ei, enim kin mulermba mon! Ba kumb se jikii kis ei, poru nimba.

²⁷ Enim Seisen kin kunum se ngangin kin, enim ol kis endi enerang mon!

²⁸ Pe wu endi ok epi waning silim wu ei, nga waning sinermba mon! Pe wu ei angil ele kongun erpi kin, eim ku sipi kin, eim kuni ni, alap ni, epi top erpi kin, nga wumb epi sinalim wumb ei, paki tumba ku.

²⁹ Enim ek kis endi ninerngii mon! Enim ek ka paki tumba ek minj ningii! Enim ek yi nengin kin, wumb eipi paki topu kin, noman ka ngopu kin, ek kun ka nengin kin, wumb ek piingii wumb ei, noman ka ngok erngii!

³⁰ Pe enim Gos Gui Ka kin, noman embin to ngunerngii! Nimbil erang Gos Gui Ka enim kin mulang, Gos nge ek keimi ok nirim mil, enim wumb na nanim nge wumb ei, to tonu kind mundunj. Mundamb kin, Gos Gui Ka enim kin mulang, nga ekii se Gos kunum owundu tonu omba kunum ei, Jisas orung opu enim sipi, orung simba kunum ele, ol kis ya mani mei ele enmin ol ei, sinim kin

pinermba mon; poru nimba.

³¹ Enim noman tuk ele, kis piik kin, noman ele kis piik kin, enim jikii pang kin, wumb eipi kin ek dinga wii tok kin, nga wumb eipi kin ek kis ngok kin, nga noman kis min, ek kis kanim eipi endi enim pim kin, ei si kindngii!

³² Enim nga yi mil ku erngii! Enim enginjing nol kin, noman ka ngok, nga wumb kin ol kun ka wii palim mil erngii! Nga wu endi enim molmun konu ele molpu kin, nim kin ol kis erim ei, kapli enim kanik wiik tok kin, eim ol kis ei kindngii. Gos nge Jisas Krai, sinim ol kis pei kil ngopu, si kindpi, poru nim. Ei yi mil ku, enim wumb eipi ol kis enim kin enjing ei, enim wumb ei, ol kis ei si kindpi poru nimba ku.

5

Enim Gos Nge Ol Kun Ka Erik Mulngii

¹ Ei yi erang, enim Gos nge kangi ambil molmun. Nimbil erang Gos enim wumb eim noman ka ngolum ei nge, enim Gos nge ol kun ka elim ol yi ku, ekii sik kin, kongun dinga erik mulngii!

² Enim noman konj ei, wumb eipi noman ka ngangin ei, yi mil ku, Krai Jisas sinim kin noman ka ngum. Ngang kin, eim kolpu kin, noman konj ei kindpi kin, sinim wumb paki topu, Gos kin kulmal mur ka wii mil topu kin, Gos Krai kanpi kin, kan ka wii kenim.

³ Nimbil erang enim Gos nge wumb mołmun. Mołmun ei, enim ya mani mei ele oł kis kanim kanim amb eipi kin, oł yi mił si kindngii! Wumb eipi nge epi kan bun bun sinmin oł ei ni, oł penj tui kun pinalim oł ei ni, yi enerngii, mon!

⁴ Enim ek kis penj ninmin; nga ek wii pułe pinalim ek ni, nga ek kun pinalim ek ei, pei ninmin ei ninerngii mon! Ba enim yi mił erik kin, enim Gos kin ek ka nik ngungii.

⁵ En enim ei kan kun erngii! Enim mei noman oł kis epi kanim kanim wumb kin ni, ei oł kun pinalim mił ni, nga wumb eipi nge epi kan bun bun sinmin ei nge, gos kend mił epi sik, erik enmin. Wumb yi mił enjing kin, wumb ei Krai kin, Gos tep er mołmbuł konu ka wii tuk ełe, punerngii mon!

⁶ Enim kan kun erik mułngii! Wumb ek kend tok, nga ek wii pułe pinalim ek endi enim kin ningii; ba wumb ei nge, ek ei ekii sinerngii mon! Nimbil erang epi ei nge, Gos pupuł kis wumb ei kin, tonu omba. Wumb ei, Gos kin buł ngok kin, ekii sinenjing.

⁷ Yi mił pim kin, enim wumb ei kin, epi endi enerngii mon ku!

⁸ En enim ok, noman tuk ełe emii peng oł kis er mulnjung; ba akip enim Krai Owundu nge wumb tonu onjung kin enim Jiisas kin dambiltik ende pu molk kin, pe nga enim noman tuk ełe

tiłang pałim mił, kapli enim oł kun ka ei, yi mił ku erngii!

⁹ Pe enim noman tuk ełe, tiłang yi erang ei, kuni mong ka wii pei, yi mił tonu omba. Wang kin, enim oł ka ni, oł kun pałim oł ni, nga ek keimi oł pei yi erngii!

¹⁰ Enim nipe epi endi enim noman ełe, ermin ni erngii ei, Krai Owundu nge eim noman pałim yi mił erngii!

¹¹ Nga wumb epi wii endi pułe pinalim epi ełmin ei nge, enim enerngii mon! Nimbil erang epi ei, oł kis emii pałim mił, kun pinalim yi erngii mił ei, ekii sik enerngii mon! Ba enim torung oł ei nge tiłang pałim ełe, tu wangin erngii!

¹² Ei epi koi erik enmin oł ei, sin ek ninmin ei, am singambil kultmun!

¹³ Ba Jiisas nge ek ka tiłang mił, wumb oł kis kanim kanim enjing ei, si peni ełe tor wang kin, epi ei wumb keningii. En enim ełmin oł ei, konu peni ełe andan tang kin, wumb pei keningii.

¹⁴ Nipe oł kis epi peni ełe tor omba ei, emii pinermba mon; ba ei tiłang erang mułmba. Ei mił peng kin, eim ek yi mił nirim,

“Enim or pałmin ei, pinerngii! Enim angk konj kindik mułngii! Nga enim wumb kułii ei, angk tonu ok, konj mułei! Mułangin kin, Krai enim tiłang ngumba.”

¹⁵ Enim er mołmun oł ei, enim kan kun erik mułngii! Enim wumb noman kun

pinalim wumb elmin ol ei, enim yi enerngii mon! Enim wumb noman ka wii palim mił, ol ei erngii!

¹⁶ Enim kunum kunum pei salim mił ei, ol ka erngii! Nimbił erang akip kunum ele, wumb ol kis enmin.

¹⁷ Yi mił peng kin, enim wumb noman kun pinalim wumb mił, yi enerngii mon! Ba enim kur keningii ei, nipe epi endi Owundu nge noman ele palim mił, yi erngii!

¹⁸ Enim noł wain nunerngii mon! Nok kin, enim noman ei wulu pang kin, enim ol kun pimba mił enerngii mon! Ba enim noman tuk ele, Gos Gui Ka piki to mułmba. Mułang kin, enim ol kun ka pimba mił erngii.

¹⁹ Enim Gos ek ka nik kin, wumb eipi ngungii. Ngok kin, Gos ek nik golang kindik, Gos Owundu embe ambil tonu kindik, Gos Gui Ka gisa ni, mingal kepil kin tok, golang nik ei, enim noman tuk ele, ka ka piik kin, Gos Owundu ngungii.

²⁰ Kunum kunum Ernjpin Gos sinim kin epi ka wii kanim kanim pei ngum. Ngang kin, sinim Gos kin noman ka wii piipin ngumun ei, Krai Jisas nge embe ele ngumun.

Wu Amb Simba Nge Ek

²¹ Wumb eipi en enim ningii ek ei piik kin, ekii singii. Nimbił erang sinim Krai nge wumb, eim noman palim mił ermin.

²² Amb enim wenjing noł ningii ek ei piik kin, ekii singii. Yi mił erik kin, Krai Owundu kin ekii sik erngii ku.

²³ Wu endi ei eim ambim kin tep er mołum ei, yi mił ku Krai ei eim nge tilap wumb kin tep er mołum. Mołpu kin, eim tilap wumb ei, eim ngenj endeim kin, kołpu sipi, orung simba nge om.

²⁴ Nga embnjing noł, en enim wenjing noł ningii ek kanim kanim pei ei, am ekii singii. Sik kin, yi mił ku, Gos nge tilap wumb ei, Krai nge ek ka ei pei, ekii singii ku.

²⁵ Wenjing noł, enim embnjing noł kin, noman ka piik ngungii! Yi mił ku, Krai nge wumb tilap ei, noman ka piipi kin, eim kołpu eim noman konj wumb ngopu paki tum.

²⁶ Yi mił erang, Krai eim nge tilap wumb sipi kin, eim ek ka ele ol kis kil ngopu kin, noł pendpi ngum. Yi er ngopu kin, eim nge tilap wumb sipi kin, Gos kin kindim.

²⁷ Eim yi erang kin, en enim konj mendpil mułngii! Molk kin, ol kun ka minj erik, ol kis ei enerngii! Enerangin kin, eim ningil ele, kan ka wii mendpil mił kenmba. Kanpi, yi mił erpi, eim nge tilap wumb ei, kun ka wii mił sipi kin, eim kin tuk simba.

²⁸ Wu en enim nge ngenj noman ka ngok kin, kaimb sik ngonmun ei, yi mił, en enim nge embnjing kaimb sik kin, noman ka piik, ngungii! Wu nii endi eim

ambim kaimb kulpu kin, noman ka ngumba ei, eim nge ngenj kaimb kulpu, noman ka yi ku ngolum.

²⁹ Yi mił erang, wumb endi eim nge ngenj kis piipi kin, noman ngunalim min, oł yi enalim mon. Yi ermba mił, eim kuni ngopu kanpi kin, ka er kun er si mołulum. Nga Kraiss nge wumb tilap yi mił ku elim.

³⁰ Nimbil erang sinim Kraiss eim nge ngenj to dambiltpi se ende kindim.

³¹ Ei yi mił, Gos eim nge ek ka yi nirim puł yi mił peng kin, "Wu eim nge arim mam tał wakin topu, ambim kin okuł ende punguł ei nge, wumb tał eł ełip ende mułguł."

³² Gos ek ka eł ei, ek ekin owundu endi, ek keimi ni tor kindim. Na yi mił, ni piinj puł ei, Kraiss kin eim nge wumb tilap ende mołum.

³³ Ba ek ei nge, enim kin ninim ku. Enim pei endeim endeim ni wenjing noł, kaimb sik, noman ka ngok, embnjing ngungii ei mił, en enim ngenj eł kaimb sik, noman ka ngok ełmin mił. Nga enim embnjing pei wenjing ek ningii ek ei, ekii sik kin, enim wenjing embe ambil tonu kindik, yi erngii.

6

Kangi Ambil Ni Menjing Ernjing Nge Ek

¹ Kangi ambil, enim menjing ernjing ek ei piik kin, ekii singii! Nimbil erang, ei oł kun ka peng kin, Kraiss

eim noman to piinim mił yi erngii!

² Enim kangi ambil, menjing ernjing, nge embe, ambilk tonu kindik kin, nga noman ka ngok yi erngii! Ei Gos lo ek kumna ek dinga nirim mił palim.

³ Yi enjing kin, enim kun ka molk kin, nga enim ya mei eł kunum kinan molk pungii.

⁴ Ernjing enim kingenjing noł kin, enim oł noman embin tui kunum kunum erangin kin, jikii pupu, kis piingii oł ei, enerngii mon! Ba oł yi enarik kin, enim kingenjing noł ei, Kraiss nge oł kun ka andan tungii.

Kongun Wii Elmin Wumb Kin Kongun Tep Elmin Wumb

⁵ Enim kongun wii ełmin wumb ei, kongun tep wu ek nimba ek ei ekii sik kin, noman ka ngok, ei mund mong tok, kongun dinga kindik erngii. Erik kin, enim noman tuk ka piik enmin mił, yi ku erngii! Enim kongun ei erik eł nge, enim Kraiss kin kongun mił erngii!

⁶ Enim kongun tep wumb enim kanik kin, tep er mułngii kunum ei mendpił, kongun ermin ni piinerngii mon! Ba yi ku, enim Kraiss nge kongun erik kin, Gos eim erngii ni noman peng piinim mił, yi erik kin, eim noman tuk eł pei kongun wii erik mułngii ku.

⁷ Enim kongun wii erik kin, noman ka ka piik erngii! Enim kongun yi mił erngii

ei erik, ya mani mei wumb mendpił ngunanmin; ba sinim nge Owundu ngonmun.

⁸ Enim piingii ei, Jiisas Owundu enim wu endeim endeim ni kumep ngumba. Ngang kin, enim kongun kumep sinjing wumb min, kongun wii erik kin, kumep sinenjing wumb ei, kongun ka erngii! Wumb ei pei pei, yi mił singii.

⁹ Enim kongun tep wumb kunum kunum oł kun ka pimba mił erik kin, enim kin kongun wii er ngonmun wumb ngungii. Enim wumb kin kongun embin tui ngok kin, oł dinga enerngii mon. Nimbił erang enim piinmin ei, enim kongun wii enmin wumb ei ni, kongun tep wumb ei ni, tep wu endeim mendpił ei tonu epin konu ełe mołum. Eim wumb endeim endeim ni mok tumba ei eim ende mił mok tumba.

Gos Nge Dinga Opu Elmin Kumb Tepii

¹⁰ Ek ni poru nip nind! Enim Kraiss kin ok ende puk dambiltik molk, dinga singii. Nimbił erang eim noman dinga owundu sałim.

¹¹ Pe enim Gos opu erngii epi kanim kanim pei ngumba epi ei, tapik sik se endngii. Ei nimbił erang, enim Seisen wu kis enim kin, ek kend topu ermba kunum ei, enim dinga angk kin, eim kin opu orung erngii.

¹² Ei sinim mei wumb kin, opu orung enanmin mon. Ba sinim opu orung kindpin gui

kis ei, tonu epin konu ełe ni, ya mani mei ełe mołmun. Nga tep erpi, noman dinga sep kin, dinga kis emii enim konu ełe mołum, gui kis pei ombu ei sinim kin opu orung enmin.

¹³ Nimbił erang enim akip Gos nge opu epi ngumba ei, si tapik mułngii. Nga kunum endi, epi kis tonu omba kunum ei, enim kapli dinga angk kin opu orung wu enim tumba ermba kunum ei, eim kamb mani kindngii. Nga ekii se, opu er poru ningii kunum ei, enim angk kin, dinga puk engingii.

¹⁴ Enim oł kun erik engingii ei, Gos ek ka keimi pii gii dinga nik, mum tulan mił, kend ełe talk kin, nga oł kun ka erik erngii ei, kumb tepii mił enim pepił ełe tepngii.

¹⁵ Nga enim simb ełe simb kum mundngii mił ei, Gos nge ek ka emin ni tor kindngii ei, yi mił er kun er mułngii.

¹⁶ Kunum kunum enim pii gii dinga peng ełe, kumb tepii mił, ambilk si endngii ei, yi mił erik kin, enim opu mong ei dup mił seng kin, Seisen wu gui kis eim tumba ei, enim si tor sengin kindngii.

¹⁷ Gos sinim sipi orung simba ei, sinim peng ełe, peng kon mił epi ei, si mundmun. Nga Gos ek ka ei, Gos Gui Ka tui jik mił ei, ambiił gii nik mułngii!

¹⁸ Oł ei pei erngii ei, Gos kin kii sik ngangin kin, enim paki tumba. Enim kunum

kunum pei, Gos Gui Ka enim andan tumba kunum ei, enim prei erngii! Yi mił peng kin, enim kunum kunum or pinarik, konj molk kin, prei erik, kan kun erik mułngii. Nga enim Gos nge wumb kunum pei, prei erik kin, dinga ngok mułngii.

¹⁹ Yi ku, enim na kin prei erik kin, Gos ngungii. Ngan- gin kin, Gos na eim nge ek ka nimbii ei, gupu aki topu seng kin, mund mong tunermbii. Gos ek ka koi erpi peng kin, wumb piinanmin ek ei, na nip tor kindamb kin, piingii. Enim prei erangin kin, na ek kun pimba mił nip ngumbii.

²⁰ Pułe yi mił peng, na Gos nge ek se andiłmin wu, eim ek ka ni tor kindmbii. Ei nge na kongun ele enj ei, konu kan ngii ele peł. Enim na kin prei erik, Gos ngangin kin, na Gos ek ka ei, mund mong tunarip kin, dinga ni tor kindip nimbii ek ka ei, nip minj mułmbii.

Poru Nimba Ek

²¹ Wu Taikiikis sinim enginjin wumb noman ka ngolmun ei, eim kin Kraiss nge kongun ka elim wu ei, na kongun ei mił, na moł mił ek ei ni tor kindpi enim ngumba.

²² Ei yi mił, na wu ei enim kin kindind. Wu ei enim kin sin enmin ol pei ei, enim kin ni tor kindang piingii. Piik kin, enim noman tuk ele, dinga ka seng kin, mułngii.

²³ Erinjin Gos kin, Gos Kraiss Jiisas Owundu kin ouni, sinim enginjin noł pei

kin, noman emin ka sepi kin, nga noman ka seng kin, nga pii gii dinga peng kin, ngang singii.

²⁴ Pe Gos nge noman ka eim wumb nii endi Owundu Kraiss Jiisas kin noman ka ngungii ei dinga ka ei ekii poru ninermba.

Pol Mon Pilipai Wumb Połpu Kindim

*Pol Pipe Połpu Pilipai
Wumb Mulnjung Konu Ele
Kindim*

¹ Pol kin Timosii teł Kraiss Jiisas nge kongun wu mołpuł kin, pepe ei połpuł kin, enim Gos nge wumb Pilipai konu ele wumb mołmun. Enim Kraiss Jiisas kin dambiltik ende puk mulnjung wumb ei ni, tep er mołmun wumb ni, men ngii kongun elmin wumb enim pei sił pipe ei ngopuł kindmbil.

² Sinim nge Erinjpin Gos ni, Owundu Jiisas Kraiss ouni enim kin noman emin wii enim ngang kin, enim noman emin ka seng mułngii.

*Pol Noman Ka Piipi Gos
Ngum*

³ Kunum kunum ele, na enim kin piip kin, Gos kin noman ka piip ngoł.

⁴ Na enim kin kunum kunum Gos kin prei erip kunum ei, na ka piip ngond.

⁵ Nimbil erang enim na Gos kongun enjingil mił, kumb se paki toł ni, pe paki tumun ku.

⁶ Yi mił erang, na piip poru nind ei, yi mił palim. Gos enim noman tuk ele kin, kongun ka wii enim kin pułngun mondpu erim. Gos eim kongun ei, erpi pang kin, Jiisas Kraiss kunum

Owundu simba kunum ei, poru nimba.

⁷ Pe na noman yi mił piip kin, enim ngond ei, kapli kun ka minj mołum. Nimbil erang na enim kin noman ka ngoł. Ei yi mił, enim pei Gos nge noman ka ei, na kin ngum ei, enim pei na kin noman ka ouni sinjing. Kunum tał pei, na kan ngii ele mult kunum ei ni, kunum ei na Gos ek ka ni tor kindip ele nge, dinga angip endinj. Kunum ele, enim na kin ouni erik kin, paki tok mulnjung.

⁸ Gos mendpił eim kanpi piinim ei, na ek keimi mendpił nip, yi mił ngond. Na noman dinga kindip op kin, enim kenmbii ni piip mił piinand mon. Na noman ka ngołum oł ei, enim kin ngop ele, Jiisas Kraiss na kin ngum.

⁹ Na enim kin Gos prei erip kin, kii sip ngop ei, yi mił, Na prei erip kin, enim nge noman ka wumb kin ngołum oł ei, dinga tonu ok, nga enim noman ka wii keimi ni, oł kun ka elmin oł ei piik kin, kun erngii ku.

¹⁰ Ei mił, en enim kapli oł kun ka elmin oł ei, mok tok kin, piik kun ka mendpił erngii. Nga Kraiss omba kunum owundu ele, enim Kraiss ningil ele, oł kun ka wii molk kin, oł kis endi enim kin mulerngii mon.

¹¹ Mułangin kin, Kraiss Jiisas eim enim kin oł kun ka ei, enim andan topu erang kin, oł kun ka oł ei, enim noman tuk ele kin, am piki top mułmba ei mułang kin, enim Gos nge embe ambil

tonu kindngii ei, am ei tonu pupu pimba.

*Pol Kan Ngii Ele Pim Ei,
Gos Ek Ka Paki Mił Tum*

¹² Engnan noł! Na noman piip mił ei, enim piingii ei, oł embin tui na kin tonu om ei, ek ka nge andlam ei, ondu ngunerim mon! Ei ek ka ei am pengli; wumb piinjing ni, oł yi mił erim.

¹³ Oł yi mił erim ei, Sisa ngii ele tep er mołmun wumb, opu wu ombu ni, nga wumb eipi pei ya mołmun wumb ei, na Jiisas Kraiss nge kongun wu ele nge, kan ngii pir ei, wumb na piinjing ku.

¹⁴ Wumb ombu, na kan ngii pinj ei, piik kin, poru ninjing. Yi erang, enginpin noł kombur pei, Owundu kin pii gii ninmin ku. Nga en enim nge noman ele dinga sik kin, mund mong ei si kindik kin, am Gos nge ek ka ei, am nik dinga kindik endnjing.

¹⁵ Keimi, wumb kombur na embe punum nik kin, na kin noman kis piinjing. Piik kin, na to mani kindmin nik enjing. Pe oł ele nge, Kraiss eim ek ei ni tor kindnjing. Nga wumb kombur na Pol kin, noman ka piik ngok kin, Kraiss nge ek ka ni tor kindik kin, paki tok elmin ku.

¹⁶ Nga wu ombu piinmin, na ya kan ngii mołup kin, dinga kindip, opu orung mił erip, Gos nge ek ka dinga ni tor kindip mił ei piik kin, na noman ngonmun. Ngok kin, ek ka ei ni tor kindilmin.

¹⁷ Ba wumb kombur en enim nge embe el nge, piik nilmin. Nga Kraiss nge ek nilmin ei, noman kun palim mił ei, ni tor kindnalmin mon. Na kan pir ek embin tui ombu tui mił, nik tuk kindik kin, oł yi mił elmin.

¹⁸ Pe nga ei epi nipe? Ei minj oł pei elmin ei, oł keimi mendpił min, oł kend yi mił elmin ku. Ei nge nik kin, Kraiss nge ek ka ei, nik wumb ngołmun. Oł ele nge na ka piind. Ei am ka minj piimbii.

*Pe Na Konj Muls Kin, Kraiss
Kin Ouni Mułmbii*

¹⁹ Nimbił erang na piip poru ninj ei, enim kunum kunum prei erik kin, na paki to ngołmun. Ngangin kin, Jiisas Kraiss nge Gui Ka ei nge, dinga na ngołum. Pe na piind epi ei, tonu onum ei, na paki tang kin, na am ka wii mułmbii.

²⁰ Pe yi mił erang kin, epi ei tonu omba ni, ka piip moł ek ei, ek ka wii tonu omba ele nge, kui er moł. Ei tonu wang kin, ei nge na ek nip tor kindinj na singambił kulermbii mon! Ermbii oł ei yi mił, na nam el oł ei, yi ku, erip mułmbii. Mułamb kin, pe na konj mułmbii kunum min, kułmbii kunum ei, na nge ngenj ei, Kraiss nge embe ele tonu omba.

²¹ Keimi, na nge noman ele yi mił palim. Pe na noman ei konj ka pep nim kin, na Kraiss nge embe ambił tonu kindmbii ei kapli. Ba pe, nga na kuls kin, na epin konu ele

noman konj simbii ei, ka wii mendpił.

²² Nga na ya mei ele konj mulš kin, na kongun end kongun ei, epi keimi tonu omba. Ba na nipe andłam endi ekii sip ermbii ei, na piinand.

²³⁻²⁴ Na nam noman tuk ele tał pałim. Na kołup pup kin, Kraiš kin epin konu ele ouni mułmbii ei, am ka wii. Ba na enim kin ya mei ele mulš kin, ei nga na enim paki tumbii ei, ka wii ku.

²⁵ Na pii gii dinga nip kin, na piip poru ninj ei, nga na enim kin ouni mułup kin, enim paki tamb kin, enim pii gii dinga nik kin, ka wii piik mułngii.

²⁶ Yi mił pałim ei piip kin, na nga op enim kin ombii. Nga enim na kin ka piik kin, Kraiš nge embe ambii tonu kindngii.

Pilipai Wumb Enim Pol Kin Tep Tok Ende Pu Molk Opu Erngii

²⁷ Ba enim andłam endngii oł ei, am kun ka erik andik kin, Jiisas Kraiš nge ek ka ele mił, ekii sik wumb eipi andan tok, yi mił erngii. Nga na op enim kenmbii min, nga na enim kin onermbii min, ei epi wii mił, ba na enim nge ek ei piimbii ele ei, enim noman ende sek kin dinga angk mułangin kin piimbii. Molk kin, noman ende sek kin, wumb paki tok, kongun dinga erik yi erangin kin, Kraiš nge ek ka ele, pii gii dinga nik mułngii.

²⁸ Na piimbii end ek ei, enim nge opu orung wumb ek endi ningii ei, mund mong enenjing. Pe enim mund mong enenjing kin, pe wumb en enim piingii ei, en enim dup konu kis ele ngenj kumbii kis singii. Ba Gos enim andan yi mił tumba ei, Gos eim erang kin, enim sipi orung simba.

²⁹ Nimbił erang Gos enim Kraiš nge kongun ka erngii nipi kin, enim noman ka ngum. Enim Kraiš kin pii gii ningii nge nip kin, eim dinga ele mendpił ngunerim mon; ba enim Kraiš nge embe ele, ngenj kumbii singii nipi kin, enim eim dinga ngum ku.

³⁰ Na pii gii ele nge, ok opu dinga erir ei, enim kenik. Pe nga na opu end mił ele nge, ei enim piinmin. Pe enim piinmin ei, na opu end mił oł ei, sinim ouni tep topun er mułmun.

2

Sin Sinim Nge Noman Ele To Mani Kindpin Enginjpin Noł Noman Ngumun

¹ Pe enim Kraiš kin mołmun ei eim kin, noman tuk ele dinga siłmin min? Pe enim eim noman ka sik piik kin, enim noman emin ka mołmun min? Enim Gos Gui Ka nge noman konj ele, ende mołmun min? Nga enim wumb eipi kin noman ngok, kaimb sik, yi ełmin min mon?

² Pe yi mił pim kin, pe enim na kin noman ka mendpił piik ngungii ei nge, tonu omba oł yi mił pałim. Enim

noman ende sik kin, wumb eipi kin noman ka ngok ei, oł endeim mendpił pimba. Peng kin, noman ende sek mułngii.

³ En enim noman ęle, embe wii ambil tonu kindnerngii mon! En enim noman ęle, to mani kindik kin, nga wumb eipi nge embe, to tonu kindngii wumb ei, ka wii ni piik erngii.

⁴ En enim nge noman ęle epi ei mendpił, tep er mulerngii mon! Ba enim wumb eipi nge noman ęle, epi ei tep ka er mułngii ku.

Krais Eim Embe To Mani Kindang Kin Gos Eim Embe Ambil Tonu Kindim

⁵ Krais Jiisas nge noman endeim sirim mił ei nge, enim noman ende yi mił mendpił singii.

⁶ Kumb ok, Jiisas Gos kin ende mendpił multum. Ba Jiisas eim Gos nge noman dinga tep er mołum oł ei nge, dinga ambil gii ni piinerim mon. Eim Gos kin ekii sipi kin, mandring mułum.

⁷ Mon! Eim nge oł dinga ei si kindpi kin, nga eim mei wu mił mani om. Opu kin, eim kongun wu wii mił, yi er mułum.

⁸ Wumb kenjing ei, eim mei wu mił mendpił mułum. Eim nge noman ęle embe ei, to mani kindim. Kindpi kin, Gos nge noman ęle ekii sipi erim. Oł yi nge pepi pang kin, eim kułum kunum ei, poru nim. Pepi pang kin, keimi ond peri ęle kułum.

⁹ Kułang ęle nge mendpił, Gos Jiisas nga konj sipi kin, eim to tonu mendpił kind mundum. Nga Gos eim embe ka wii mendpił endi ngum ei, wumb nge embe pei to mani kindim.

¹⁰ Kindrim embe ei, Jiisas pa nipi ngum. Ngang embe ei, tonu epin konu ęle wumb ni, ya mei ęle wumb ni, mei mandring ęle wumb ni, wumb ni pei, Jiisas eim endeim ambil tonu kindngii. Kindik kin, nga mong gopsing pii polk kin, eim embe ęle ek ka nik kin, eim nge embe ambil tonu kindngii.

¹¹ Wumb pei gupu ęle ek yi mił ningii. "Jiisas Krais ei Owundu," pa ningii. Yi mił nengin kin, Erinjpin Gos nge embe ei am tonu ba.

Enim Tilang Mił Tuk Wumb Pei Kin Mułngii

¹² Kaplı, na nge wumb puł ei yi mił, ok na enim ek ninj ekii sinjing ei, pe yi mił ku erngii. Na enim kin muls kunum ęle, enim epi erngii ek ei ninand mon! Ba pe, na konu turii moł kunum ęle, enim na ek ekii sik kin, am oł yi nge erngii. Gos enim sipi orung sim ei nge, mund mong erik kin tungu erngii. Yi erik kin, kongun dinga erik mułangin kin, Gos enim noman konj ka epi enim ngumbii nirim epi ei, ngang singii.

¹³ Enim piinmin ei, Gos enim noman tuk ęle kongun erpi mołum. Nga Gos eim noman ęle, enim noman tuk ęle kindim. Kindang kin, nga

Gos eim noman palim mił, yi kongun erik mułngii. Yi erik mułangin kin, Gos enim kan ka kenmba.

¹⁴ Enim epi pei enmin oł ei nge ek mił enmin oł ei ni, kis piik, kii sik enmin oł ei ni, pei si kindik kin, er mułngii.

¹⁵⁻¹⁶ Yi mił erang, enim oł yi mił erik kin, enim kun ka mułngii. Nga pund mong endi, enim kin pinermba mon! Enim Gos kingam noł mendpił mułngii. Nga enim noman tuk ełe, orpuł mił endi pinermba mon. Enim ek wumb noman konj ngolum ek ei, ambil gii nik mułngii. Ei molk kin, wumb tilap eipi pii gii ninenjing wumb ełe, enim tuk molk kin, dup mił tilang erang kin, ya mei ełe wumb oł kis elmin wumb ei, kin mułngii. Mułangin kin, nga Krai Owundu tonu omba kunum ei, na enim kin pei ka piimbii. Piip kin, na noman ełe yi piimbii ei, na kongun wii mił erip kin, nga nam nge dinga ei, wii mił kindip ermbii mił mon!

¹⁷⁻¹⁸ Enim nge pii gii ei, Gos kin kulmał kalilmin mił yi palim. Nga kulmał kalilmin poru nimba epi ełe, noł wain bein tołmun. Yi peng kin, na miyem ełe, noł wain mił bein tok, enim kulmał kalilmin poru nimba erang bein tok kin, tonu kindnjing pim kin, ei epi wii mił. Ei na ka piimbii. Keimi, na enim kin ka piip ngumbii. Nga enim yi mił ku, ka piingii. Enim na kin ouni ka piipin mułmun.

Timosii Nge Ek

¹⁹ Ba na Jiisas Owundu pii gii ninj kin, kapli Jiisas eim noman ełe yi piim kin, kunum olt mon, na Timosii kindamb kin, enim kin omba. Nga Timosii orung opu, enim ek na kanpi neng piimbii. Piip kin, na ka piimbii.

²⁰ Na nge wu Timosii mił, nga wu endi mulalim mon! Eim na kin noman ende sep ngolum. Ngopu kin, eim nge noman tuk ełe enim paki tumbii ni dinga piilim.

²¹ Wumb eipi pei, en enim noman ełe epi ei, minj tep ka er mołumun. Molk kin, Jiisas Krai nge kongun ei, tep ka enalmin mon.

²² Ba enim wu Timosii elim oł ei piinmin. Timosii eim oł kun ka elim wu. Eim na Krai nge ek ka kongun erir konu ełe, eim na paki tołum wu. Ei eim yi erim ei, wu endeim kingam ei, eim arim paki tołum mił, Timosii na kin yi elim.

²³⁻²⁴ Pe na kan ngii ełe tor op piip kin, na Timosii kindamb kin, enim kin sikir omba. Pe na pii gii nind ei, Jiisas Owundu eim andlam endi top simba. Nga kunum aninga kopur na yi ku, mołup kin, nga enim kin ombii.

Wu Epaproraisis Nge Ek

²⁵ Na nam piip kin, wu Epaproraisis kindamb kin, enim kin omba ei, sinim nge enginpin. Na kongun ende wu ei, sił opu ende elmbil wu. Ok enim eim kindangin kin, na

kin opu ei, enim nge men ek nilim wu ei, na paki tolum.

²⁶ Eim nge noman ele, enim kin opu kenmbii ni pi-pi kin, noman embin topu molum. Eim ening palim enim piinmin ei nge, eim noman embin to piinim.

²⁷ Keimi, ok eim ening pim. Peng kin, eim kulmba mandi erim. Ba Gos eim kin kaimb sim. Ba Gos eim kin mendpil, kaimb sinerim mon! Gos na kin kaimb sim ku. Gos eim ol embin tui ei, na kin pei tonu omba ei, mon ni piipi kin, na paki tum.

²⁸ Yi mil ku, na nam noman ele, na Epaproraisis eim kindamb wang kin, enim nga kan ka kanik piingii. Ka piyangin kin, nam noman embin ei, aninga mani mil ba ku.

²⁹ Gos Owundu kin ka piik ngok kin, wu Epaproraisis omba nge, ka piik sik kin, enim eim kin noman ka piingii. Wu yi nge, enim embe ambil tonu kindngii.

³⁰ Wu ei, Krais nge konguner pupu kin, kulmba mandi erim. Eim konj mulmbii ni piinerim mon! Eim kongun ei piipi kin, enim kapli na paki tunenalangin kin, eim ni piipi kin, na kongun paki topu poru nilang.

3

Krais Kin Pii Gii Ninim Wu Ei Wu Kun Ka Mendpil

¹ Angnan nol! Na ek ei yi mil polup poru nimbii end. Enim Jiisas Owundu kin noman ka piingii. Na

pipe ei nga polt ei nge, na noman embin topu poland mon. Nimbil erang na pipe nga ei, polup enim ngond ei, na enim kin paki top ngond.

² Wumb kung owu mil, ol kis kanim kanim elmin wumb molmun ei, enim kanik kun erik mulngii! Nga wumb ei nge, lo ek ekii sik kin, ngenj kopsik elmin wumb ei enim kanik kun erik mulngii! Wumb ei ngenj kopsik elmin ol ei, andan tonum wumb ei, Gos nge wumb.

³ Ba sin sinim noman tuk ele Gos nge Gui Ka ele mulang kin, sinim andan topu kin, sinim Gos nge wumb molmun. Yi mil Gos embe ambil tonu kindpi kin, nga Krais Jiisas kin ouni embe ambil tonu kindmin. Sinim ngenj kopispin ol ei, sinim nge pii gii ei, paki tunanim mon.

⁴ Pe na nge noman ele yi pim kin, ngenj ele ol ei, na Gos sipi orung simba nge andlam endi salim ei, na kapli paki tumba. Nga wumb kombur ngenj elmin ol ei, sin kapli paki tumba ni, pii gii ninmin ku. Ba na nam noman ele, am mendpil, yi mil to piimbii.

⁵ Piyamb nimbil erang kunum angil orung nga tekliki o pang kin wumb kombur na ngenj kopsik. Na Esrel nge wu. Na Benjamin nge tilap wu mol. Eipru wumb ei na miyem ende. Na lo ek ei, na am keimi ekii sil wu. Ba ol ombu ei nge, na Gos sipi orung sinermba

mon.

⁶ Gos nge kongun ele, na dinga kindip kin, ekii sip enj. Na Gos nge wumb ei, ol embin tui ngop endinj. Nga yi ku, na wu endi na lo ek ekii silim min, nip kii simba ei, na mong endi pinermba mon.

⁷ Ba epi pei salim ni, na embe ambil tonu kindngii ei, epi wii mil ni piind. Nimbil erang, Krai mendpil molum ni piind.

⁸ Jura wumb ol ei nge, na piip ninenj mon. Nimbil erang Krai Jiisas eim na nge Owundu molum ei na piind. Pe na ni piind ei, Krai kin pii gii nipin enmin ei, keimi ni piind. Na Krai nge ol ei ekii sil. Sip kin, ol eipi eipi pei si kindip, epi pei ombu, epi mol wii mil, ni piind. Yi erip kin, na Krai eim, am ambil gii nimbii ni piind.

⁹ Pe na Krai kin dambiltip ende pup mol. Lo ek ele, na wu kun ka el wu nimba ei, na piinermbii mon! Nam ol yi nge el, embe kun ka piimba ni piind. Piip kin, Krai kin pii gii nind ele nge, Gos eim na pii gii nind ei, eim na wu kun ka nimba.

¹⁰ Na Krai am pii pol tumbii. Nga eim angpi konj tonu om. Kunum ele, na Krai eim nge dinga ei, na kenj. Na eim nge dinga ei, pii pol tumbii ni piind. Na Krai eim kin ende pup kin, eim ngenj kumbii sinim ei, ouni simbii ni piind. Eim Gos kin ekii sipi, piipi kultum epi ei nge, na eim piip kin, yi ku ermbii ni ambilip gii nip mol.

¹¹ Na dinga kapli erim kin, na ol yi mil erip kolup kin, nga tukpu ele, nga op konj pup kin, Krai kin epin konu ele bii ni piind ku.

Pol Eim Sikir Pupu Kin, Epi Ka Wii Ok Silim

¹² Na yi mil ni piinand. Nam Krai nge elim ol kun ka pei sip poru ninand mon! Ba ol ei nge, na kongun dinga erip ambil gii nip mol. Yi erang kin, Krai Jiisas eim yi mil erpi kin na ambil gii nip molum.

¹³ Engnan nol! Krai nge ol ei, sip poru nip mol ni, piinand mon. Ba na noman endeim mendpil palim. Na ol ok nge kanim kanim pei enj ei, si kindip poru ninj. Si kindip kin nam kongun dinga erip ekii se, epi ka wii tonu omba epi ei, simbii ni piip end.

¹⁴ Na andlam dinga sikril ei nge, sikir pup kin, epi ka wii ei yi mil, Krai Jiisas nge noman konj ka wii ele mendpil, simbii ni piind. Nga epi wii endi mon. Gos Krai kin na wii topu sipi kin, orung sim ei, na epin konu ele tonu bii ni, wii topu sim.

¹⁵ Pe sinim nge noman ele, Gos kin noman dinga Gos nge wumb mendpil mil pim kin, pe na ek ninj mil ei, ekii singii. Ba enim noman endi eipi pim kin, pe Gos eim enim noman ele, kapli andan topu kin, er kun ermba ku.

¹⁶ Ba sinim Krai nge ol kun ka wii sinjpin ol ei, am ambil gii nipin mulmun.

¹⁷ Engnan no! Enim pei na end mi! o! ei, pei ekii sik, erik poru nei. Nik kin, wumb o! kun ka yi nge enmin ei, kanik kun erik kin, enim o! ei ekii sik, yi er mu!ngii ku.

¹⁸ Na ok, enim kunum kunum kanip ek ninj ek ei, nga enim kanip nind ku. Pe na ningil ele ke nind. Wumb pei Krai nge ond peri ele kulum ei, wumb opu orung mi! enmin.

¹⁹ Wumb ei, en enim nge ngenj noman ele, gos mi! to tonu kindmin ni, yi piinmin. Wumb o! singambi! palim epi ei, en enim noman ele, ka ka piik enmin. Erik kin, nga mei ele epi kis ombu, noman to piik er andinmin; ba wumb ombu nge, dup konu ele, ngenj kumbii dinga singii.

²⁰ Ba sinim, epin konu nge, wumb mendpi! mo!mun. Owundu, Jiisas Krai tonu epin si kindpi kin, mani mei ele omba nge, enim kui er mo!mun. Mu!angin kin, opu eim sinim sipi, orung simba ei nge, sinim kui er mo!mun.

²¹ Pe nga Krai opu kin, sinim nge ngenj wii ei erang kin Krai nge ngenj konj ka wii, yi mi! simba. Seng kin, sinim Krai nge ti!ang owundu ei mi!, sipin mu!mun. Nga eim nge dinga ele erang kin, epi pei ei, eim kin mandring mu!angin kin, eim tep er mo!lum.

4

*En Enim Noman Ende Sek,
Noman Ka Piik, Noman Ka Singii*

¹ Angnan no! Krai nge o! yi mi! palim ei piik kin, enim Jiisas Owundu kin dinga angk mu!ngii! Na ek nind mi! mu!ngii. Na enim kin noman ngo!. Ngop kin na enim kin kaimb si!, nga enim na kin noman ka piik ngangin kin, enim na nge noman ka pu! mi!, wumb ka mo!mun.

² Elip Yuoriya kin Sindikii elip amb ta! elip piye!. Elip Jiisas Owundu kin noman ende singil.

³ Pe nim na nge kongun ende wu mendpi!. Na nim kanip ek nind. Nim amb ta! ei paki to! Amb ta! na kin, Gos nge ek ka e!, tep topun kongun ka er endin-jpin. Pe Klemin ni, na nge kongun ende wumb ni, amb ta! kin kongun ende enjing. En enim nge embe ei, noman konj singii pipe ele palim.

⁴ Kunum kunum enim Jiisas Owundu kin dambiltik ende puk ei nge, ka piik ngungii. Na ek nga nind ei, enim Jiisas kin ka ka piingii!

⁵ Wumb pei enim kin piingii. Enim wumb eipi kin, o! emin ka elmin. Nimbi! erang Jiisas Owundu mandi orung omba enim.

⁶ Enim epi endi kin, noman embin kulerngii mon! Ba enim eipi epi endi simin ni piik erngii ei, enim Gos kin prei erik, kii sik, eim kin kunum kunum noman ka piik ngok, yi erngii.

⁷ Gos nge noman emin ka o! ei, sinim ngo!lum ei, mei wumb pei noman dinga ei to mani kindnim. Nga Gos nge

noman emin ka oł ei, sinim Kraiss kin dambiltpin ende pupun mołmun nge, noman tuk ełe ni, noman ei Gos tep ka er mułmba.

⁸ Engnan noł! Na ek endi nga nimbii end. Oł pei ei oł keimi ni, pe nga oł ei nge, noman ka wii er palim ni, nga oł kun ka ni, nga oł kis endi penj mulałim oł ei ni, nga oł ka wii ni, nga oł kun ka ei nge embe ka palim. Nga oł ombu pei, eim oł kumb ełe oł palim ei ni, nga oł ombu pei wumb embe ambıl tonu kindinmin, oł ombu nge pim kin, enim kunum kunum noman ełe piik er mułngii.

⁹ Oł ombu pei, na enim nip andan top ngunj ei, sik poru ninjing. Nga oł epi pei piik kanik, er poru ninjing oł yi nge, enim kunum kunum yi erngii. Yi erangin kin, Gos noman emin ka sinim ngołum ei, enim kin ouni mułmba.

Pilipai Wumb Epi Ka Ei, Wii Ngunjung Ei, Pol Eim Noman Ka Piipi Ngum

¹⁰ Na noman ka owundu piip kin, sinim nge Owundu ngond. Pe nga enim na kin noman nga to konj keimi ok, enim na piik; ba enim ongii nge andłam endi sineririm.

¹¹ Na epi endi sinałim nip kin, yi kii sinand mon! Na oł yi nge, ei piip poru ninj. Pe oł kanim kanim na kin tonu om kin, na oł ei nge, noman to piinermbii mon. Na noman ełe epi ombu ei, kaplı ni piil.

¹² Na wu endi epi sinałim mił, yi na ka piip muls.

Mołup kin, na epi pei ambıl gii ni ka piip muls ku. Wumb kuni pei nołmun oł ei, na ka piip moł. Nga wumb kuni tołum oł ei, na ka piip moł ku. Wumb epi pei seng mołmun oł ei, na piind ku. Nga wumb epi sinerang er mołmun oł ei, na piind ku. Na kunum kunum konu orung orung pei, na kaplı oł pei ei, kaplı ni ka piip moł.

¹³ Kraiss eim am dinga ngołum. Nga eim nge dinga ełe, na epi pei kaplı ermbii.

¹⁴ Ba enim oł ka erik kin, na kin paki tok kin, na embin tui ko wupun ei sinmin.

¹⁵ Pe enim Pilipai konu ełe wu amb, en enim yi mił ni piinmin. Ok na Gos nge ek ka ni tor kindip endinj kunum ei, na na andip pup kin, Maseroniya konu ełe tor punj kunum ei, Gos nge tilap wumb endi, nga na kin o ende punenjpın mon. Nga epi ka ngok ełmin oł ei, endi enenjpın mon ku. Ba pe enim mendpił, oł yi enmin.

¹⁶ Keimi, na Tesalonaika konu ełe muls kunum ei, enim yi ku na kunum endeim paki tunjung. Nga ekii se, enim na paki tunjung ku.

¹⁷ Pe na nam ka wii epi endi enim kin simbii nip kin, kan sinenj mon. Na noman ełe ei, enim nge oł ka ei, Gos nge epi ka wii enim ngumba. Ngang kin, enim epi ka wii ei singii. Nimbıl erang enim na paki tunjung.

¹⁸ Ba am epi pei, na kin am kaplı er sałim ei, na sinj poru nim. Na ngii konu ei, epi

pei piki to mołum. Enim nge ka epi wii ngok kindnjing ei, Epaproraissis ngangin kin, tu wum ei, na sinj. Epi ka wii ngunjung ei, Gos kulmał kalılmin muru ka tołum mił, yi palim. Epi ei, enim Gos ngunjung ei, Gos eim epi yi nge silim. Pe Gos eim noman ełe ka piilim.

¹⁹ Na nge Gos ei, eim epi kanim kanim ka wii Kraıs Jiisas kin salim. Pe nga enim epi endi sinarpi nim kin, Gos eim kaplı enim kin ngumba.

²⁰ Gos ei Gos, sinim nge Erinjpin Gos. Yi peng pi-
ipin kin, sinim Gos eim embe
kunum kunum ambił tonu
kindmin, ei keimi!

Ek Aninga Kopur Nga

²¹ Kraıs Jiisas nge wumb ei kin, na ek ka nip 'Muleiyo' nind! Angnan noł! Na kin mołmun ei, enim kin ek ka nik, 'Mulei,' a nik ngonmun.

²² Gos nge wu amb ni, wumb pei enim kin noman ka piik ngok, "Enim muleiyo!" ninmin. Wumb kombur king owundu Sisa ngii ełe kongun ełmin wumb ei, en enim dinga puk kin, 'Enim muleiyo!' nik yi enmin.

²³ Jiisas Kraıs Owundu nge noman ka ei, enim kin mołpu kin, enim noman tuk gui ełe, paki tang kin, ouni mułngii.

Pol Mon Kolosii Wumb Polpu Kindim

*Pol Mon Polpu Kolosii
Wumb Ngum*

¹ Na Pol Gos eim nge noman eke, na to tonu kind mundang kin, Krai Jisas nge ek se andilim wu, Timosii sinim enginjin.

² Mon ei polpu kin, Gos nge wumb Kolosii konu owundu eke mulmun ei ngonmbu. Sinim enginjin en enim Krai kin pii gii nik molmun. Pe Gos sinim Erinjin eim enim noman ka ngopu kin, nga noman emin ngolum.

*Prei Elmbil Kunum Ei Ek
Ka Nipil Gos Ngolmbu*

³ Sil prei enmbil kunum ei, ek ka nipil, enim kin Erinjin Gos nge sinim Owundu Jisas Krai ngonmbu.

⁴ Nimbil erang sin piinjin ei, enim Krai Jisas kin pii gii nik kin, nga enim Gos wumb tilap eke pei noman ngonmun.

⁵ Kunum eke, ek keimi Gos ek ka kumna opu, enim kin orum. Wang kin, enim piik ei, epi ka enim simin ni piik mulk, epi ei ngurum. Kapli enim pii gii kin, noman ngonmun ol, enim simin ni piik muljung epi ei, tonu pel eke palim ei, enim singii nge tonu epin konu eke salim.

⁶ Gos ek ka ei, epi ka nipi, tu wang nge pupu kin, mei

eke wumb konu eke orung orung pei punum. Pamb kin, yi mil, enim kin kunum kumna ek ka piinjin ei, Gos enim kin noman ka ngum ei, enim ok piinjin ei, keimi pim.

⁷ Enim ek ka ei, Epapas kin, piik kan sinjin ei, sin noman ka eim kin ngamin kin, sin kongun ende wu, eim sin kin kongun ermin mil, Krai kin kongun dinga ka erpi kin, kunum kunum ngonum.

⁸ Epapas eim sil kin ek yi nipi ngum. Ngum ei, enim noman kuljung ei, Gos Gui Ka enim ngum.

⁹ Pu eke nge, sil kunum kunum enim kin prei enjin ei, enim mulmun pa ninjin kunum ei, sil Gos kin kii sinjin ei, eim noman eke erngii ol ei, paki tang piingii. Nga Gos Gui Ka enim kin epi kanim kanim ngum.

¹⁰ Nga enim pek kin, mulk pingii ei, Owundu eim noman pimba mil erangin kin, Gos eim kunum kunum ka piimba. Enim kongun kanim kanim ka wii erangin kin, mong ol kun ka wii tumba. Nga enim kapli ol kun ka ei, Gos kin piyangin kin, enim noman eke piki top mulmba.

¹¹ Enim kapli ei, Gos nge noman dinga ka wii kapli er dinga kindmba ei, kapli paki tang kin, enim epi kanim kanim tonu omba ei, enim dinga puk kin, kui erik mulngii.

¹² Nga enim ka piik, ek ka nik kin, Erinjin Gos ngungii

ei, eim enim to tonu kindim ei, kapli enim eim epi singii pa nim, epi ei singii. Enim kapli singii ei, Gos eim kin pii gii ninjing wu amb ei, sinim tilang enim konu eke molmun.

¹³ Gos eim sinim emii owundu pim konu eke ol kis erpin mulnjpun ei, eim sipi orung tu wum. Nga eim sinim eim kingam Jiisas Gos eim noman ngozum kangie ei, tep er moluzum konu eke tuk kindim.

¹⁴ Gos kingam eim sinim se orung sim. Nga sinim ol kis si kindpi, kil ngang kin, sinim kun ka wii molmun.

Krais Eim Nge Ol Nin Eim Nge Kongun

¹⁵ Sinim Gos eim kinanmin; ba Jiisas kaninmin ei, eim Gos mil ku molum. Krais eim Gos kingam kumna ei, kumb ok mendpil multum. Mulang kin, eim epi kanim kanim endi sineririm.

¹⁶ Gos eim epi kanim kanim pei eririm ei, Jiisas kin ouni molku eririm. Nga tonu epin konu eke, nin mani mei eke epi pei eririm ei, epi kanim kanim kanmin epi nin, kinanmin epi nin, ei pei eririm. Gui mil noman dinga palim sinim kinamin wumb ni, nga owundu wumb ni, nga tep enmin noman dinga palim wumb ni, nga konu orung orung mei ni epi pei Gos eim neng kin, Krais eririm ei, eim nge epi eririm.

¹⁷ Epi kanim kanim endi er sineririm kunum ei, Jiisas eim ok multum. Epi

kanim kanim Krais eim dambiltpi se ende kindnim ei, eim dinga eke, epi kanim kanim ombu erang kin, tonu onjung.

¹⁸ Jiisas eim Gos nge pii gii wumb tep er mulang kin, kongun kun enmin. Gos nge pii gii wumb ei, eim nge wumb tilap ei, men tolmun ngii mil molmun. Gos nge pii gii wumb noman konj ei, eim pule molum. Wumb Jiisas kumna kui tok pendnjing konu eke si kindpi kin, nga angpi tonu opu, konj mulum. Ei nge eim molpu kumb eke kindpi kin, wu num molpu kin, epi kanim kanim ombu ngopu tep elim.

¹⁹ Ei nge, Gos eim noman eke, epi kanim kanim pei kun mendpil, Jiisas kin erim. Ei yi mil ku, Gos eim ol ei nge, Jiisas kin kindang, piki to molum.

²⁰ Jiisas eke nge, Gos eim mei wumb orung orung pei ni, tonu epin epi kanim kanim pei ni, eim kin sipi, orung simbi ni piim. Ei nimbi erang, eim ond peri eke to kundnjung. Jiisas ond peri kulum ei, Gos eim noman emin peng eke, ya mani mei eke wumb ni, nga tonu epin eke wumb ni pei kanim kanim eim kin sipi orung eim kin simba erim.

²¹ Ok kunum endi, enim Gos molum konu eke, enim eim kin turii enj mulnjung. Mulangin kin, enim noman tukrung eke, eim kin opu orung erik mulnjung. Nimbi erang enim noman kis to

piik, er mulnjung.

²² Ba pe Jiisas eim ngenj ei ond peri ele kulum ei, Gos eim enim kin erpi sipi kin, eim kin orung seng kin, eim kand nołum wumb mulnjung. Yi er pendpi kin, ek kend ende enim kin pinerang ele, eim mołum konu ele, enim kun tuk simba.

²³ Enim kapli pii gii ambil gii nik, dinga erik mułngii! Mon peng kin, enim pii gii ninjing ele, kapli nga noman epi to piinerngii mon! Nga enim kumna kin ek ka piik, pii gii ninjing, pii gii ei, kapli wakin tunerngii mon! Ek ka ei nge, na Pol kongun wu mołup kin, ek ka ei, wumb mei orung orung konu pei ni tor pum.

Gos Eim Pol Kindang Pupu Kolosii Wumb Tilap Paki Tum

²⁴ Pe na Pol, na ka piip kin, ngenj kumbii ei, enim kin sip kin ngond ei, na kapli Kraiss eim, sinim peng embil mił mołum. Sinim pii gii wumb ei, eim ngenj simb angil pei kulpun ngopun mołmun. Kraiss eim ngenj kumbii sim ei, poru ninerim ele, na paki top erip kin, poru nimbił nip end ei, eim nge pii gii wumb ele, na oł yi mił end.

²⁵ Gos eim na kin kongun ngum ei, enim nge paki tumbii kongun ei, Gos ek ka mong keimi ei pei ni tor kindil.

²⁶ Ek ka ei, kumb ok wumb mulk kunum ei, koi er pirim. Ba akip eim nge wumb tilap ningil ele peni ele opu, poru ninim.

²⁷ Gos ek pii gii ninenjing wu amb enim andan topu ngang kin enim kapli piingii. Piik kin, ek koi er pim ek ei, ka wii mendpił pim konu ele ba ni, tilang owundu mendpił ni, eim nge wumb tilap paki tang kin, piingii ei, eim embe tonu ba. Pang kin, ek koi er pim ek ei yi mił; Kraiss enim kin tep to tuk mołum ei, enim kapli eim kin kui er mułangin kin, kapli enim embe ambil tonu sipi ngumba. Nga Gos nge tilang epi ka wii pei ei, enim Kraiss kin yi ku singii.

²⁸ Kapli sin Kraiss nge ek ka ni tor kindpin andan topun kin, enim wumb pei ngonmun ei, sin noman dinga kanim kanim nipin kin, andan to ngonmun. Ngopun yi erpin kin, Gos eim mołum konu ele, wumb endeim endeim tu wunmun. Tu wangin kin, Kraiss kin dambilpi se ende molk kin, dinga kindngii.

²⁹ Yi mił, na kongun dinga wii end ei, Kraiss eim noman dinga kis na ngonum ei, tuk na kin kongun enim.

2

Enim Kapli Pii Gii Dinga Nik, Ek Kend Bul Ngok, Jiisas Kin Ekii Singii

¹ Pe na enim kanip ek nimbił nind ei, na kongun dinga erip kin, enim kin ngunj. Nga Leiyorisiya konu ele mołmun wumb kin, nga wumb epi pei na kin kanik, piik enenjing wumb ombu, yi ku nip ngond.

² Na yi eramb kin, en enim noman tuk kapli dinga peng muŋgii. Nga en enim wumb endi ongii ei, noman ngok yi erngii. Na yi piind ei, enim noman ka peng ele, kapli enim pii gii er dinga kindmba. Na noman yi palim ei, enim kapli Gos ek koi er palim ek ei, puŋe piingii ei, Kraiss eim, ek ei koi er palim ek ei nge, puŋe eim.

³ Ku kon ele piki topu moŋum ei, yi miŋ ku. Gos nge noman kanim kanim ka wii palim ni, eim noman ele ek keimi kun ka palim ni, noman koi er palim ei, Kraiss eim kin piki to moŋum.

⁴ Na enim kanip nind ei, wu endi enim ek ka ka nipi kin, noman to ak tumbii ni ermbe ei, kapli enermba. Yi peng kin, na ek ei nind.

⁵ Na enim kin tep to mulak; ba na noman tuk enim kin moŋ. Nanim enim kin ka piip kin, enim kanip moŋ ei, enim kongun kun erik, noman ende sek molk kin, nga Kraiss kin, pii gii nik dinga kindinmin.

Sinim Kapli Kraiss Kin Tep To Moŋpun, Noman Konj Simin.

⁶ Enim Kraiss Jiisas Owundu pii gii nik kin, enim noman tuk ele sinjing. Yi miŋ ku, nga enim eim kin dambiltik se ende puk muŋgii.

⁷ Enim Kraiss kin dambiltik se ende puk kin, dinga puk angik muŋgii! Muŋgii ei yi miŋ, ond dumbuŋ poŋpu, mer mani mei ele pupu kin, dinga

angilim. Enim kapli ek ka ei, sin enim kin andan to nipin kin, ngunjpun ei miŋ, enim pii gii dinga nge sik muŋgii! Nga kunum kunum enim ek ka nik kin, Gos ngungii.

⁸ Enim kanik kun erik muŋgii! Mon peng kin, wu endi ek kend topu ek nipi kin, mei wumb ek nipi enim ngumba. Eim ek keimi nipi enim ngunermbe mon! Wu yi nge, ei ek ok kupenjing niŋmin oŋ ei, yi nik kin, nga pii gii ninanmin wumb en enim noman ele piik elmin oŋ ei, ek yi miŋ ningii ku. En enim nga Kraiss kin ek ka nik tor kindnaŋmin.

⁹ Enim piinmin; epi kanim kanim oŋ kun ka ni, noman konj ei, Gos eim nge oŋ kun ka wii ei, Kraiss eim ngenj ele moŋpu kin, piki tonum.

¹⁰ Eim moŋpu kin, Gos eim wu num kumb ele kindpi kin, lo ek kanim kanim pei kin, noman dinga kanim kanim pei, nga eim endeim mendpiŋ. Nga enim Gos kindpin kin, wu Kraiss kin dambiltik se ende pu molk kin, eim nge noman konj kunum kunum epi keimi epi ei sinjing.

¹¹ Enim Kraiss kin dambiltik se ende puk kin, nga enim oŋ keimi erik kin, ngenj kopisilmin ei Gos wumb moŋmun nik kin, oŋ yi elmin. Kraiss oŋ erim ele, sinim ok enjpin oŋ kis ngenj ele, epi dinga si kindpin kin, poru ninjpin. Kraiss nge oŋ ei, oŋ keimi.

¹² Noŋ pinjing kunum ele,

Krais kin dambiltik ok, se ende puk mulnjung. Nga enim noł mandring punjung ei, enim eim kin kui mił tunjung. Nga enim tonu onjung ei, enim Gos nge noman dinga enim Krais kin pii gii ningii. Nik kin, ei eim Jiisas tukpu ełe, er konj kindim. Nga noł pinjing ełe, Gos eim enim Jiisas kin, er se konj ende kindim.

¹³ Enim ok kunum endi, kułii wumb mił mulnjung. Nimbił erang enim oł kis kanim kanim enjing. Eranjin kin, enim Jura wumb mon; ba wumb tiłap eipi molk kin, lo endi pinalim. Ba Gos pe enim erpi sipi kin, Jiisas kin ende kindpi kin, nga si konj sim. Gos eim sinim oł kis kil ngopu, si kindim.

¹⁴ Lo ek kanim kanim mon ełe mołum ei, sinim to mani kindmba erim ei, Gos eim si kindim. Ek ei yi nirim, “Sinim wumb kis mulnjpun; ba Gos lo ek ei, to pułpeł topu kin, Jiisas sipi ond peri ełe nil topu, poru nim.”

¹⁵ Mei wu num dinga kin, nga emii peng dinga mulnjung dinga ei, Gos Krais kin eim sipi, si kindim. Eim dinga wu num ei, mei wumb pei andan topu kin, ond peri ełe, Gos wu ombu topu, kambiiipi mani kindim. Kindpi kin, ei wumb pei ningił ełe, wu ombu en enim, epi wii mił mołmun.

¹⁶ Yi mił, wu endi nga ek wii nipi kin, enim kin lo ek ekii sik kin, kuni nin noł nungii ełe; nga kunum

owundu tonu omba kunum; nga oi konj tonu omba kunum kuni bii nungii; nga kor kunum piik erngii ek ei, piinerngii mon.

¹⁷ Lo ek ombu min, men mendpił ekii se omba epi andan tonum; ba Krais eim Owundu mendpił mołum.

¹⁸ Enim wumb eipi kin kos erngii. Nga oł endi kun punermba ei, nemin er kun erngii pa ninerngii mon. Nimbił erang si sinim or kumb mił epi kenjpin ełe, ermin nik enmin. Nga enim sin si mani kindamin kin, enjel kin men tok kin, er ngumun nik erngii. En enim oł ei nge piik kin, enim bong ninanmin ni piik kin, enim kin andan tonmun. Nga en enim oł yi enmin; wumb ei en enim bong ninmin. Nimbił erang en enim noman tuk ełe, oł kis ermin ni piik enmin oł ei nge, mei wumb noman piilmin oł ei nge piinmin.

¹⁹ Wumb yi nge, Krais wumb tiłap mon. Krais ei sinim peng embił mił mołum ei, sinim pii gii wumb ei eim ngenj simb angil pei kułpun ngopun kin, mołmun. Sinim dambiltpin se ende pu mołmun ei, eim ngenj simb angil pei dambiltpin ngenj ende pupun mołmun. Sinim ngenj dinga sinim ei, Gos eim dinga ełe opu, ba ni piinim mił punum.

Sinim Krais Kin Ende Kol Poru Ninjpin

²⁰ Enim Krais kin tep to kolk poru ninjing. Nga mei wumb noman ełe epi kis

dinga pei wakin to si kindnjing. Nimbił erang enim wumb lo ei ekii sinmin.

²¹ Lo ek ombu yi ninim, “Nim angil epi ele embilnjii mon!” Nga epi ei, “Nim gupu ele tuk kindnenjii mon?” Nga epi ei, “Nim angil tuł epi ele ngunenjii mon!”

²² Epi ombu sik kongun erik kin, yi erangin kin, poru ninim. Sinim wu lo ek nimin ek ei, sinim piipin kin, ekii simin.

²³ En enim lo ek ei, epi ka ni piik kin, sin sinim men topun ek nipin kin, ekii sipin, tep ermin ni enmin. Nga ei, en enim ngenj ele, dinga kindpin kin, oł ei ermin, ni piik enmin. Nga sin sinim bong ninarpin ele, oł yi ermin nik enmin. Ba en enim oł ei enmin ei, paki tunanim mon! Nimbił erang enim epi ok elmin epi ei, piram enim kin tuk palim. Nga en enim ngenj ele, oł kis enmin oł ei nge, mani kindpin kin, si kindnanmin mon.

3

Gos Sinim Krajs Kin Ouni Er Konj Sim

¹ Pe nga enim Krajs kin ouni er si kindang kin, angik nga konj onjung. Ok kin, kaplı enim noman tuk ele, tonu epin epi ka wii ei, piik er mulngii. Nimbił erang tonu epin konu ele, Krajs eim Gos angil ele tundung mandi ele, eim king mołum.

² Kunum kunum enim tonu epin konu epi ele, noman to piingii! Enim

ya mani mei ele epi kaplı noman to piinerngii mon!

³ Nimbił erang enim ok nge oł kis elmin oł ele nge poru neng kin, kulnjung. Nga enim noman konj ei, pe Krajs kin koi er palim ei, Gos kin mandi palim.

⁴ Krajs eim sinim noman konj kunum kunum mołmun ei, pułwu mołum. Ekii se, eim konu peni ele orung omba kunum ei, enim yi ku, eim kin ouni peni ele, eim nge tilang dinga owundu enim konu ele ongii.

Sinim Noman Ok Nge Si Kindpin Wumb Konj Tonu O Mołmun

⁵ Yi mił, enim ya mani mei ele oł kis oł ei, poru neng kin, to kundngii. To konduk kin, ei enim kin mołum ei, amb eipi kin ngundmun ni noman palim ei nin, nga wumb en enim oł kis ermin ni piik noman ele yi peng piinmin ei nin, nga oł kis ele eramb nip noman yi palim ei nin, nga kanik nuwa sinmin ei nin, nga wumb en enim noman ele kan simin ni piik bun bun sinmin, oł yi nge, ei gos kend kin men tok er ngonmun.

⁶ Wumb oł yi elmin wumb ei kin, Gos kaplı kumep kis to ngopu, orung kindmba. Nimbił erang wumb ei, Gos ek ekii sinenjing.

⁷ Okrii en enim, oł kis ombu nge erik, molk endik oł kis ei nge, enim tep erpi, se endrim. Se endang kin mulk, nga enim oł ei pei enjing.

⁸ Pe enim oł kis ei yi enjing ei, si kindngii ku. Ei yi mił, noman kis tonu onum; nga jikii pang piinim; nga wumb endi kin noman kis piik ngonmun; nga ek ninmin ei, wumb epi piik kis piik noman kis palim; nga ek kis penj mułum ei, ninmin yi enerngii mon!

⁹ Enim enjing kin, ek kend tunerngii. Enim ok, oknge enjing oł kis ei, mer noman tuk ełe palim ei, si tor kind, si kindnjing.

¹⁰ Pe enim wu konj mił, tonu ok poru nik kin, si kindnjing ei, Gos enim kin noman konj tuk ełe wumb konj mił, ei erpi mundum. Nga kunum kunum Gos eim noman ka ngopu kin, Gos eim mił er kindang mołmun. Nga Gos Pułwu eim erang kin, wu ei tonu opu, wu konj mołpu, yi erang kin, Gos eim mołum mił, ei pii gii nik kin, pii poł tungii.

¹¹ Oł yi mił enjing ei, enim ninanmin mon! Enim Jura wumb mon; ba pe Jura wumb kin ende mołmun. Nga ngenj kopsik ełmin ei, Gos nge wumb ei kin, ei nge ninanmin ei pinalim. Nga wu endi ngenj kopisnarik ełmin wumb ei nge ninamin ku. Nga wumb kombur am ei tonu ond pin ełe mołmun wumb ni, wumb eipi ei wumb ombu en enim kung simbii mił kaplı molk andilmin wumb ni, nga kongun wii er ngok kin ku sinalmin wumb ei nge, wumb wii mił molk kin, en enim

noman ełe ermin ni piilmin oł ei ełmin. Nga wu tał ende mołmbuł. Kraiss oł kanim kanim pei erang kin, opu ende mił palilim. Nga Kraiss eim tuk wumb eipi eipi kin, pei mołpu si kindnim.

Sinin Wumb Noman Ngonmun Oł Ei Simin

¹² Pe nga Gos enim to tonu kindim mołmun. Nga enim eim nge wu amb mułangin kin, nga eim enim. kin noman kułpu ngonum. Yi mił, nga enim oł yi nge, ei sik kin, nga enim yi erngii. Enim wumb pei kaimb sik kin, wumb pei kin oł ka erngii. En enim noman ełe kaplı ambıl mani kindik kin wumb kin oł dinga palim mił, erangin mon! Nga enim kin oł ende erik ninjing kin, kan wiik tangin erngii.

¹³ Pe nga wu endi enim mołmun konu ełe mołpu kin, eim oł kun pinerim oł endi erang enim kin mong endi tonu omba. Enim angnan noł kaplı kin wii tangin kin, eim oł erim ei si kindimba. Gos Owundu enim oł ei si kindpi poru nim. Yi mił ku, enim wumb eipi oł kis enjing kin, oł ei si kind yi erngii! Nimbił erang sinim nge Owundu eim sinim oł kis enjpin ei, si kindim. Si kindpi kin, ei mił ku sinim yi ermin!

¹⁴ Pe nga wumb noman koltmun oł ei erpi, tondrung pupu kin, oł kanim kanim pei ngonum. Nga oł ei, epi kanim kanim ombu, ambıl sipi kin, se ende kindmin. Pe

enim wumb noman kultmun oł ei nge singii.

¹⁵ Krais eim enim noman emin pii ngolum. Nga noman emin pii ei nge, enim noman ele tep er mołpu kin enim dinga ngumba. Gos eim enim to tonu kind mundum ei, ngenj ende mułmun ei, noman emin ngungii oł ei singii. Nga enim kunum kunum kaplı ek ka nik kin, Gos kin kunum kunum ngungii.

¹⁶ Krais ek keimi kaplı, enim kin keimi noman ele tuk mułmba. Enim kaplı, wumb endeim endeim kin andan tok kin, er kun erik ngungii! Enim kaplı, noman ele ek ka nik kin, Gos kin ngok kaplı Sam golang nik, men tok golang nik Gui Ka er dinga kindmba golang ei nik, yi erik kin, Gos kin noman ka piik ngungii.

¹⁷ Nga epi kanim kanim pei ek tangk kin, kongun erik erngii ei, enim kaplı Jisas embe Owundu dinga ele erngii. Nga eim embe ele, kaplı enim ek ka nik Erinjpin Gos ngungii.

Wu Amb Tat Kangi Ambil Kin Oł Ei

¹⁸ Enim amb, wenjing ek nimba ei, enim piik ekii singii! Sik kin, oł yi erngii ei, Gos kin pii gii ninjing wumb oł pałim mił erngii.

¹⁹ Enim wu, kaplı en enim embnjing noman ngungii! Nga enim kaplı yi erik embnjing noł kin, ek dinga nik kin, noman embin pimba oł ei, enerngii mon!

²⁰ Enim kangıl kaplı, ernjing menjing ek kanim kanim pei ningii ek ei, ekii singii. Gos Owundu oł yi enmin ei, noman ngonum.

²¹ Enim ernjing menjing kaplı, enim kingenjing noł ek dinga kunum kunum ei ngunerngii mon! Yi erangin kin, enim kingenjing noł oł kis ei si kindik kin, oł kun ka minj nik enerngii mon; ba kangıl noman kis pimba.

Kongun Wu Kin Wu Owundu Mołmun Ek

²² Enim kongun wii elmin wumb enim kaplı, wu num enim kin tep er mułmun kunum ei mendpił, kongun enerngii mon; ba enim tep enerngii kunum ei, enim kunum kunum kongun erngii ku. Nga enim kaplı, Gos Owundu kin mund mong kulk kin, eim embe ambil tonu kindik kin, nga enim noman kongun erngii ele, kun peng mułngii!

²³ Nga enim epi pei erngii ei, enim dinga kindik erngii. Erik kin, yi mił, enim kongun erik kin, ya mani mei ele wumb kin mendpił mon; ba enim kongun erik kin, Gos Owundu kin ngonmun ku.

²⁴ Enim piinmin, ekii se Gos Owundu enim kongun ka yi enjing ele, kumep to ngopu kin, orung kindmba. Eim epi ei nge singii nipi kin, to tonu kindpi sim sałim ei, eim nge wumb singii. Nimbił erang enim kaplı Krais Owundu kin kongun er ngok mołmun.

25 Nga wumb endi ol kun pinermba mił ermba ei, eim ol yi mił erim ei, eim kumep simba. Sinim kapli Gos kin ek ka ka nipin kin, yi erii ninermin mon.

4

1 Enim wu num kongun wu tep enmin ei, enim kapli en enim kongun wumb kin, ol ka kun pałim mił erngii. Enim piinmin, enim nge Owundu tonu epin konu ełe wu num mołum.

Prei Dinga Erik, Nga Andłam Kun Andik Erngii

2 Enim prei dinga kindik elmin ol ei, ambilk gii nik mułngii! Enim prei erngii ełe nge, enim kapli noman ka to piik kin, Gos kin ek ka nik ngungii.

3 Enim kapli prei erik kin, Gos ngungii kunum ełe, sin kin prei erik ngungii ku. Gos eim kapli sin paki topu kin, eim nge ek ka nipin kin, wumb ngumun konu endi andan tang nipin kin, ngumun ei, Kraiskoi er pałim ek ei, nipin ngumun. Pułe ełe nge, na kan ngii pał.

4 Enim kapli prei erangin kin, na kapli ek ei koi er pałim ek ei, nip erip kin, kun eramb kin, piingii ei mił, na kapli ermbii.

5 Enim kapli, ol kanim kanim torung ngenj wumb mułngii konu ełe ol kun ka pimba mił, erik endngii. Enim kongun erngii eni endi wii punerangli eni endi simba kunum ei, kongun erik minj mułngii!

6 Enim ek ningii ek ei, sinigin erang kin, wumb piimin ku ni piinmin ek ei, wumb pei noman ngungii. Nga nim kapli kii sik erngii mił, kun ka erkin kin, Gos ek ka ni orung kindkin, wumb pei ngunjii.

Pol Eim Tikikas Onisimas Kin Tep To Kindim

7 Wu Tikikas kapli, enim kanpi nimba ei, na kongun pei enj mił nimba. Tikikas ei, sinim enginjpin keimi, nga eim Gos Owundu kongun wu ka kunum kunum elim wu ei, eim sinim kongun ende wu.

8 Na eim enim kin kindinj ei puł ełe, enim sin nimbil ol er mułmun ei, enim piik kun er mułngii! Yi erik kin, enim sin noman dinga ngopu kin, paki tumba ni piik er mułngii.

9 Na Onisimas Tikikas kin tep to kindind ei, Onisimas sinim enginjpin keimi. Nga eim enim nge kongun ende wu; wu tał kapli sin ya ol kanim kanim enjpin ol ei, enim kankil ni ngungul.

Pol Eim Ek Ka Nipi Kolosii Wumb Ngum

10 Arisakas eim na kin kan ngii tep to pałmbil wu ei, eim ek ka nipi enim ngonum.

11 Nga wu Mak kin Banapas tał, el elip, angim angim; nga el elip erinjngil tał angim angim ku ei, eim ek ka nipi, enim ngonum. Nga eim enim kin opu, enim kin 'Kapli Oi!' a nik, sik tuk singii ei, nanim ek enim kin ok, nip kindinj.

Nga Jiisas eim embe ende Jasis niłmin ei yi ku, ek ka nipi enim ngonum. Wu tekliki kei mendpił, Jura wumb tiłap ełe mołmun wumb ei, pii gii ninjing wumb ei, na kin paki tok kin, Gos kongun wumb tep er mołum konu ełe, Gos wumb tep er mołum kongun ambıl tonu sik kin, en enim kongun yi enjing. Erik kin, nanim noman dinga ngopu kin, paki owundu mendpił tonum ei, kaplı na mułmbii.

¹² Epapras eim ek ka nipi enim ngonum ei, eim enim nge wumb ende, nga eim Krai Jiisas nge kongun wu. Kunum kunum eim prei dinga kind erpi, Gos ngang kin, kaplı enim paki tumba. Eim Gos kin prei er ngang kin, Gos kaplı noman pałim ei piik kin, Gos ek ekii sik, keimi ni piik er mułngii.

¹³ Na eim piip kanip, si kindip kin, na yi nip tor kindind. Eim kongun dinga erpi kin, enim paki topu kin, nga Leiyorisiya kin, Erapolis wumb kin, pei paki topu ngonum.

¹⁴ Luk sinim nge ond mong ngołum wu ka, eim kin wu Diimas wu tał, ek ka nikił, enim ngonmbuł.

¹⁵ Enim kaplı, na ek ka nip kindind ei, enim nik kin, na Gos kin pii gii ninjing ei, engnan noł Leiyorisiya konu owundu ełe mołmun ei ngungii. Nga nimba kin pii gii ninjing wumb pei, amb eim ngii ełe kułou tok men tok kin, kunum kunum erik enjing.

¹⁶ Pe nga mon ek ei, enim gerik poru ninjing kin, nga pipe ei, Leiyorisiya men to ngołmun ei, Gos tiłap ełe mołmun wumb ei ngungii. Ngangin kin, wumb ei gergii ku. Nga kunum ełe, Leiyorisiya wumb enim mon piik kin ngungii ei, enim gerik piingii.

¹⁷ Pe enim Akipas kanik kin, yi mił ningii, "Owundu nim ngurum kongun ei, dinga ambıl gii ni mułngii!"

¹⁸ Ok mon pułum ei, na kongun paki tołum wu pułum; ba akip na Pol, na nam pipe ei połup kin, enim 'Ka mułeyo!' ek ei nip enim ngond. Enim piyei! Nga enim na kin noman to piingii ei, na kan ngii ełe pep moł. Gos nge noman kaimb sim ei, enim kin pengli.

Pol Mon Tesilonaiika Wumb Kumna Polpu Kindim

*Pol Gos Ek Kumna Polpu
Tesilonaiika Gos Kin Pii Gii
Ninjing Wumb Muljung
Konu Kindim*

¹ Sailas Timosii ni, na Pol sin pipi ei polpun, enim Tesilonaiika konu ele, Gos tilap ele tuk muljung wumb ngomun. Sinim Erinjpin Gos Owundu Jiisas Kraias kin tep to molmun. Gos enim noman ka ngang kin, enim noman emin ka seng mulngii.

² Kunum kunum sin Gos kin noman ka piinmin, pa yi nipin kin, enim ngolmun. Sin molpun kin, enim embe sipin kin, Gos kin prei erpin, ngopun, yi elmin.

³ Sin Erinjpin Gos kin kunum kunum prei erpin kin, enim pii gii ei dinga peng kin, kongun enjing ei, opu dinga pim kin, nipin yi elmin. Pe en enim kongun dinga erik kin, noman ka peng kin, Owundu Jiisas Kraias orung omba kenmin nik kin, kui erik molmun.

⁴ Enginjpin nol! Gos enim kin ka piipi noman ka ngang kin, sin pii poru ninjpin. Gos enim tuk seng kin, enim eim nge mendpil molmun.

⁵ Sin Gos ek ka ei tu wunjpun ni, ek wii ml mon! Ek ei, dinga tonu opu, Gos Gui Ka opu enim noman dinga ngang kin, enim pii gii nik

noman ende kindik molmun. En enim pii ngii ei, sin enim kin paki topun kin, sin nimbil ol endi enjpin ei piingii.

⁶ Enim sin enjpin ol ei, ekii sik erik kin Gos Owundu nge ol ei erik kin, Gos ek piik, ekii sik mulangin kin, enim kin ol embin tui pei tonu om. Ba Gos nge Gui Ka ei opu, enim noman ka ngang kin, nga enim noman ka peng kin, ka piik mulngii.

⁷ Nga en enim ol kun ka ei ol embin tui pei tonu om kin, enim noman ka piik muljung yi erik kin pii gii wumb Maseroniya konu ni, Akeiya konu pei muljung ei, enim ol ei andan tok, yi enjing.

⁸ Gos Owundu nge ek ka ei, enim nengin kin, wumb konu pei piik punmun. Maseroniya ni, Akeiya konu pei pang kin, wumb konu orung orung pei, enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, ek pol ei wumb pei pii poru, nik pangin kin sin nga ek nimin pinaim mon.

⁹ Kunum ei, sin enim kin pamin kin, enim sin ek piik ekii sik kin, epi nipe endi tonu orum ei, en enim piinmin. Piik kin, pol tok nik molmun. Mulangin kin, wumb ek pol tok, enim gos kend sik kindik enjing ol ei, en enim ni piik, er molmun. Enim Gos kin noman tuk ele ak tok puk kin ei akip enim Gos mendpil konj molum ei nge, enim kongun wu mendpil molmun.

¹⁰ Pe wumb ek pol yi nik kin, enim Gos kingam kin-

dang ei, epin konu  le si kindpi kin, mani omba nge kui er mo mun, ninjing. Nik ek ei, eim ku ang kin, nga Gos eim sipi, orung sim. Gos kingam Jiisas, nga kindang opu kin, wumb o  kis mo mun wumb ei, kumep kis ngopu ermba kunum ei, sinim sipi orung simba.

2

Pol Tesilonaiika Konu Kongun Erim

¹ Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, enginjpun no  enim piimin. Piik kin, ok sin enim konu  le onjpun kunum ei, epi endi wii punerim mon.

² Ok sin Pilipai konu  le ngenj kumbii ku pun. Wumb sin ngenj to kis enjing ei, enim piimin. Ba sinim Gos ei sin noman  le er dinga erang kin, sin opu orung wumb kin, mund mong kulenjpun mon. Sin dinga pupun kin, Gos nge ek ka ei, nipi enim ngunjpun.

³ Sin ek nipin enim ngunjpun ei, ek opu kun punermba ek endi nipin, ngunenjpun. Ngunarpin kin, pei o  kis endi enenjpun; min ek kend topun kin, ek ak mak erpin kin, enim ngopun yi enenjpun mon.

⁴ Gos sin kin mo pu kin, eim sin noman tuk  le kanpi kin eim sin kin kongun ei nirim. Yi mi  ku, sin ek ni tor kindi min ei, wumb noman  le kongun enanmin mon. Ba Gos eim noman  le sin kongun erpin kin, eim ek ka ei, eim wumb nik ngungii

nirim. Nga Gos eim sin noman tuk kanpi kin, sin nipe o  ermin ei, kenmba pend piipi nirim.

⁵ Enim piinmin, sin enim kin epi endi simin nipin kin, ek ka ninanmin mon. Gos eim piinim; sin epi endi bun bun ku pun kongun enenjpun mon.

⁶ Wumb sin embe ambil tonu kindngii ni, yi piinenjpun. Nga wumb en enim, yi enengii mon ku. Nga wumb tilap eipi kin mon ku. Keimi, sin Jiisas nge ek se andi min wu, sin enim kin ek dinga kind ninmin. Nipin kin, sin embe tonu ba nimin ei kapli ba.

⁷ Ba kumb ok, sin enim kin kangi ambil ka se mo lum mi , yi sin eim kin erpin mulnjpun.

⁸ Sin enim kin noman ka ngo mun ei, piipin kin, Gos ek ka ei nipin enim ngonmun. Pe nga ei nge minj mon. Sin ko pun kin, enim paki tumun ni piinjpun ei, nimbil erang sin enim kin noman ngunjpun.

⁹ Sin enginjpun no ; enim piinmin. Sin kongun dinga enjpun ei, enim piinjing. Sin kongun dinga wii erpin kin, Gos nge ek ka ei nipin kin, enim ngunjpun. Nga sin ngenj kongun ni, Gos ek kongun ei, epin tinga er punjpun ei, enim kuni ni epi endi, sin simin nge punenjpun mon.

¹⁰ Enim piinmin, nga Gos piinim ku; sin enim pii gii wumb mulnjung konu  le sin kongun er punjpun ei,

Gos eim ka piimba oł ei mił sik, kongun ka wii er punjpun. Pupun kin, Gos eim oł kun ka wii minj er punjpun. Pupun kin, oł kis endi enenjpın mon.

¹¹ Enim piınmin, wu endi, eim kingam noł kin ek ka nipi elim oł ei, yi mił ku, sin enim kin, endeim endeim ni yi mił enjpin. Erpin kin, enim noman to pirek nipin erpin kin, ek ni tor kindinjpın.

¹² Sin ek ni tor kindpin kin, enim pii kun erngii ek ei nipin kin, enim noman dinga pimba ek ei, ni ngunjpun. Sin yi ninmin; enim Gos oł kun ka pałim mił, ei yi erik kin, kun erngii pa ninjpin. Gos eim sinim tep er mołum konu ełe tiłang owundu sałim ei, tuk ongii nipi mołum.

En Enim Pii Gii Ei Ni, Oł Embin Tui Tonu Om Ei Ni, En Enim Dinga Kindik Mulnjung

¹³ Kunum kunum, sin Gos kin prei erpin kin, ka pii ngopun oł ei, tonu omba nipin prei ełmin ku. Kumb ok, enim Gos ek sin gupu eł piłmin ei, sinim wumb mendpił, ek mił mon. Enim Gos ek mendpił piınjing ek ei, enim pii gii wumb, noman ełe pupu kin, enim pii gii wumb ei, kunum kunum dinga ngolum.

¹⁴ Enginjpın noł, enim Gos nge tiłap ełe tuk ok mułmun ei, enim Jura wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, enginjpın noł mołmun mił,

enim yi ku mołmun, ni piınjing. Enim Krai Jias kin pii gii nik kin, enim wu amb ei, Gos nge mołmun. Enim ngenj kumbii en enim enginjing noł erangin kin, ngenj kumbii piınmin yi mił ku, Jura enginjpın noł wumb angı ełe, Jura wumb Gos kin pii gii ninjing wumb kombur, enim piimin ei, oł embin tui ei, ok yi mił piınjing ku.

¹⁵ Jura wumb, Jias owundu kin, Gos nge ek ni tor kindiłmin wumb sik, to kunduk. To kunduk kin, sin to tor kindik yi erik kin, Gos piirim oł ei to kindik kin wumb pei kin, opu orung erik yi mił enjing.

¹⁶ Wumb sin konu eipi eipi bin ei, mon nik kin, andlam ei, ondu ngungii enjing. Yi erangin kin, wumb Gos ek nipin kin, wumb tiłap eipi ngumun; ba kongun dinga wii palim. Gos wumb eipi ombu, sipi orung simba ni piik kin kunum kunum, sinim kin oł kis owundu erik kin, tonu minj ek kulnjung. Ba Gos nge popuł sipi, wumb ombu piipi kin, kumep kis singii ei, pe kunum ełe mendpił singii. Sik kin, kunum endi sinałim mon; ei poru ninim.

¹⁷ Gos nge tiłap ełe mulnjung wumb ei, enim sin enginjpın noł, Jura wumb ok, sin enim kin mulnjpun ei sipnjing. Pe kunum aninga, sin kangı ernjing menjing mulałim mił, yi mulnjpun. Keimi sin enim kinenjpin; ba noman ełe enim ngopun

mulnjpun. Sin yi piipin kin, andlam kurpun, opun kin, enim kenmin ni piinjpin.

¹⁸ Sin yi piipin kin, na Pol kunum kunum andlam kurun; ba Seisen sin andlam ele ondu ngum.

¹⁹ Ekii se, sin nge Owundu, Jiisas orung om kin, eim kumb ele sinim oui tep to engmin. Engmin kunum ei, sin epi endi simin ni pipin kin, kui er molmun. Pe sin enim kin noman ka wii piinmin ei, enim Gos tilap ele tuk semin. Ok enim Gos Owundu kin pii gii ninjing ele, sin ka piinmin.

²⁰ Keimi, sin kongun enjpin ele piik kin, Gos kin pii gii ninmin ei, enim sin kin bong nik kin, noman pa piik enimin.

3

Timosii Pupu Ek Neng, Wumb Dinga Mulngii Nim

¹ Sin kunum kinan er mulmun kis erang kin, sil Sailas tel mendpil, Asenj konu ele mulmbul, ninjpil

² Nembil kin, sil Timosii, sinim enginjpin, Kraiss nge ek ni tor kindilim wu ei, Gos nge kongun wu. Sil wu ei kindinjpil opu kin, enim kanpi kin, Gos ek ka nipi, dinga erpi, yi erang kin, enim Jiisas kin pii gii dinga peng mulngii.

³ Molk kin, enim kombur ol embin tui ei, piik kin, mund mong kulk, yi enerngii! Enim Gos kin pii gii dinga nik mulngii! Ei nimbil erang, en enim piinmin. Gos noman ele ei, sinim ol embin

tui yi nge, sinim ngenj ele pimba.

⁴ Keimi! Ok sin enim kin molpun kin, enim kanpin ek yi ninjpin. Ekii se, sinim ngenj kumbii simin, ninjpin. Pe yi mil tonu onum ei, enim piinmin.

⁵ Yi mil peng kin, na kui er mulerbii. Na wu endi Timosii kindang kin, enim pii gii palim mil ei, opu neng kin, piimbii. Mon pim kin, wu endi Seisen, enim kom topu elim wu ei, opu enim kom tang kin, sin kongun erpin kongun ei, wii mil am ba.

⁶ Pe Timosii enim ei kindpi kin, ya pe sin kin tor onum. Opu kin, eim enim kin ek ka nipi kin, sin ngonum. Enim pii gii peng molk kin, wumb eipi kin noman ngok mulngii, ninim. Kunum kunum, enim sin kin ka piik kin sin kenmin ni piik mulnjung. Nga sin yi ku, enim ek ninim ni mulnjpun.

⁷ Sin nge enginjpin nol, sin enim pii gii nik molmun ei, piipin kin, sin ol embin tui pei tonu omba ei, sin kapli, sipin ko wupun, mulmun.

⁸ Ei yi mil, pe Gos Owundu kin dinga mulnjung kin, sin konu tilang konj, kunum kunum mulngii konu ele mulmun.

⁹ Sin Gos ningil ele enim pii gii ninjing ei, sin ka piilmin. Pe sin Gos kin noman ka pii ngopun kin, prei er mulmun. Mulamin kin, eim sin kin noman ka ngonum.

¹⁰ Konu epin tinga kunum kunum, sin enim kenmin

nipin kin, am prei minj er molmun. Pe nga enim nge pii gii ei, mani ba erim kin, sin prei dinga eramin ei opu, kapli ermaba.

¹¹ Sin yi piinmin, sinim Gos kin Owundu Jiisas eim, sin andan topu tu wupu kin, enim kin tor tu wumba.

¹² Sin noman ele yi piinmin. Gos Owundu enim noman ka ngang kin, enim wumb eipi kin, noman ka ngungii. Ngok kin, enim noman ka tuk piki to peng kin, wumb noman ngungii. Ngok kin, engnjing noł ni, wumb pei noman ka piik, ngungii. Ngok kin sin enim kin noman ka pii ngołmun, yi erngii.

¹³ Sin piimin, Gos yi mił ermaba. Erpi kin, enim noman ele to dinga ermaba. Ekii se, Owundu Krai Jiisas eim orung om kunum ei, ok wu ka ombu kin, ouni tep to ongii. Ongii kunum ele, enim am kun ka wii molk kin, Erinjpin Gos nge ningił ele, kun ka mułmun.

4

Gos Eim Wumb Yi Mił Endngii Ni Piinim

¹ Enim Gos kin pii gii ninjing wumb enginpin noł ei, sin enim kin kii dinga sinmin. Nimbil erang enim sinim nge Owundu Jiisas kin molk kin, Gos eim noman tuk ele enim kin ka piimba oł ka ei mił, yi erik mułngii. Na ek enim kanip ninj ei, enim Gos kin oł kun ka minj er mułngii!

² Enim piinmin, sin Jiisas Owundu nge noman dinga ele, sin ek pei nipin kin, enim ngo poru ninjpin.

³ Gos nge noman ele yi pałim. Enim am oł kun ka er molk pungii. Enim amb opral amb mił, mulerngii mon!

⁴ Pe amb sin enmin oł ka wii, ei pii kun erik! Wu amb sinmin mił oł ei nge mił kun ka singii!

⁵ Enim amb endi kan bun bun kulerngii mon! Oł ei nge, wumb Gos ek piinarik kin, er molmun mił, yi elmin.

⁶ Nga enim engnjing noł kin, ek kend tok, oł kis ermin nik kin, yi enerngii mon! Gos Owundu, wumb oł kanim kanim elmin ei, wumb oł embin tui ngołum ku. Sin enim ok, ek ombu ni tor kindpin kin, enim piik mułngii.

⁷ Gos sinim wii topu sim ei, sim oł kis endi ermin nipi, wii topun, sinerim mon. Ba eim andlam salim mił, kun ka mułngii pa nipi kin, sinim tuk sim.

⁸ Pe yi pałim, wumb endi ek ei buł ngumba ei, Gos nge ek kongun wumb kin buł ngunermaba mon. Wumb ei, Gos kin buł ngumba. Pe Gos eim nge Gui Ka ei, enim ngonum.

⁹ Na enim engnjing noł kin, noman ngok enmin oł ei nge, nip pulmbii ei mon! Nimbil erang, Gos enim oł ei nge, andan top nip, ngop poru nim.

¹⁰ Pe enim Maseroniya konu ele wumb ei, noman ngok kin, konu ele orung orung noman ngołmun. Ba

enginpin noł, sin ek dinga nga nipin, enim ngonmun. Enim am oł ei nge, erangin kin, tonu opu dinga ermba.

¹¹ Enim noman emin ka peng, er molk kin, enim noman dinga piik kin, en enim nge epi ombu tep ka erik mułgii! Molk kin, en enim angil ełe, kongun erngii. Sin oł enim kin, yi mił nipin ngunjpun.

¹² Yi erik kin, enim wumb Gos tilap ełe tuk punenjing wumb ei, enim embe ambil tonu kindik kin, oł yi mił erngii. Enim kun ka erik endngii, kunum ei, enim epi endi simin ni piinerngii mon! Enim epi pei kapli er salim.

Jiisas Owundu Orung Opu Kin, Sinim Si Orung Simba

¹³ Sin enim enginpin noł nimin enmin ei, enim wumb koltmun wumb ei, pii poł tungii nge, ek ei ninmin. Wumb endi kulangan kin, enim kaimb sik, ke nik kin, yi mił er mulerngii. Gos pii gii ninenjing wumb ei, molk kin, enmin mił ni pingii; ei mon!

¹⁴ Jiisas eim kołpu kin, nga angpi konj pum ei, sinim pii gii nimin. Nipin kin, sinim piimin, Gos nge dinga ełe, Jiisas sipi orung sim. Gos wumb molk kulnjung ei, eim Gos wumb ei ni, Jiisas kin ouni sipi, orung simba kunum ei, pei orung ongii.

¹⁵ Sinim nge Gos Owundu nge ek ei, enim kanpin yi ninmin. Ekii se Owundu nga orung omba kunum ei, sinim

pe konj mołmun wumb ei, ok kulnjung wumb ei, si kindpin kin, ok punermin mon.

¹⁶ Gos Owundu ek dinga yi neng kin, enjel Owundu wii dinga tang kin, Gos nge beli ei ek tengmba. Yi ermba kunum ei, Owundu tonu epin konu ełe, eim si kindpi kin, mani omba. Wang kin, wumb Jiisas kin pii gii nik kin, wumb ok kulk wumb ei, ok angk kin tonu ongii.

¹⁷ Kunum ełe, sinim konj mołmun wumb ei, Gos Owundu sinim simba ei, wumb ok kulk wumb ei ni, ouni simba. Owundu sinim tonu kupu ełe, tonu simba. Si pang kin, sinim Owundu kenmin. Yi mił ermba kunum ei, Owundu kin kunum kunum ouni mułmun.

¹⁸ Pe enim wumb engnjing noł kanik kin, ek ei nengin kin, noman dinga piik mułgii.

5

Sinim Gos Owundu Omba Nge Er Kun Erpin Kin Kui Er Mułmun

¹ Enim sin enginpin noł; sin ek endi nga połpun kin, epi endi kunum ełe, omba nipin, yi ninermin mon.

² En enim piimin! Jiisas Owundu nge kunum owundu omba ei, konu epin waning wu mił, yi omba. Ba eim omba kunum ei, sinim piinanmin mon!

³ Pe wumb molk yi ningii, "Pe kunum ka salim ei, sinim ka mułamin," nik erngii!

“Jiisas orung omba kunum ele mendpil, sinim to ak to er kis mundmba ol ei, sikir tonu omba. Omba kunum ele, ngenj kumbii simin ei, amb endi kangil mengmba peng kin, ngenj kumbii sinim ei mił, yi tonu omba.” Nga wumb epi ele nge, tungu pungii ei, kapli enermba mon!

⁴ Ba enim enginjpin noł, Gos nge tilang ele mołmun ei, epi waning wu mił, enim puku sik erik mułngii ei, enim kin tonu onermba mon!

⁵ Enim wumb pei, eni kin Gos tilang owundu nge ele mołmun wumb ei, konu epin mił, Seisen nge emii konu ele, sinim tilang wumb ei, tuk punermin mon.

⁶ Mon peng kin, sinim wumb eipi or palmin mił, pepin mułmun ei mon! Sinim ningil ele kanpin kin, noman ka seng kin, piipin mułmun.

⁷ Yi mił sinim piinmin, wumb pei or palmin ei epin kunum ku or palmin. Nga yi ku, wumb noł dinga nołmun wumb ombu, epin kunum ei ku, noł dinga nok kin, wulu pułum.

⁸ Ba sinim eni topu, tilang erang mołmun wumb ei, sinim noman ka seng kin, tilang erang mułmun wumb ei, Gos ek ambil gii nipin kin, pii gii nipin. Sinim wumb noman ngopun erpin kin, opu kumb tepii mił kindmin. Sinim dinga pupun mułmun ei, Gos sinim orung simba. Seng kin, sinim peng

ni, ngenj ele pei, sinim er dinga erang mołmun ei, Jiisas Owundu omba kunum ei, kui er mołmun!

⁹ Gos eim wumb ol kis elmin wumb ei, kumep kis ngumba. Ngumba kunum ei, sinim kumep ei, Gos sinim simin ni piinerim mon. Ba sinim eim erpi kin Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ei, sinim sipi orung simba ni pendim palim.

¹⁰ Ok Jiisas eim kołpu kin, sinim paki topu yi erpi kin, sinim konj mułmun min kułmun ei, sinim eim mołum konu ele, ouni konj kunum kunum mułmun.

¹¹ Yi mił erang piik kin, pe nemin ol ei mił, yi puk, ek ka nik kin, enginjing noł ngok, wumb endeim endeim paki tok kin, noman tuk ele dinga kindik erngii! Erik kin, enmin ol ei mił, yi puk erngii!

¹² Enginjpin noł! Sin enim ek dinga ni ngonmun ei, enim kin wumb tuk kongun erik wumb ei kin, ka piik kin ek ka nik erngii ei, ekii singii! Owundu eim, enim konu ele wu num mundum wu ombu, ek nik kin, enim noman ele kun pendngii.

¹³ Enim mulk wumb, en enim kongun erngii ei, kanik kin, noman ka ngok erik mułngii. Molk kin, Gos nge kongun ei tep er molk kin, angim angim noman ende sek kin, emin ka mułngii.

¹⁴ Sin enim kin ek dinga ninmin wumb ei, ten kulk kin, er mołmun ei, enim wumb ei kin ek dinga ningii! Wumb en enim mund mong

kulk er mołmun ei, enim wumb ei kin, ek nik dinga erngii! Wumb dinga pin-erang er mołmun wumb ei, enim paki tungii! Tok kin, enim wumb pei kin, kongun ka ei ni kunum kunum erik mułngii.

¹⁵ Mon peng kin, enim tok oł kis erik wumb ei kin, nga enim oł kis erik wumb ei kin, orung kindik kin, yi enerngii mon! Kunum kunum Gos kin pii gii ninjing enim engnjing noł ei kin, wumb pei oł kun ka ei erik kin, kongun dinga erngii!

¹⁶ En enim kunum kunum kaimb tok er mułngii.

¹⁷ Enim kunum kunum prei erik Gos ngungii.

¹⁸ Epi kis min ka enim kin tonu omba kunum ei, enim ek ka nik kin, ka piik ngungii. Ngok kin, Jiisas Krai nge dinga ełe Gos oł ei nge erngii ni piilim.

¹⁹ Enim Gos nge Gui Ka dinga ei buł ngok kin, to mani kindnerngii mon!

²⁰ Gos nge ek ka ni tor kindik ełmin wumb ni enim ngungii ei, buł ngok kin, to mani kindnerngii mon.

²¹ Ba enim epi kanim mok tok kin, epi kun ka mił ei, ambil gii nik mułngii.

²² Epi oł kis kanim kanim ei si kindngii! Si kindik kin, buł ngok, eipi puk kin, yi erngii.

²³ Gos eim noman emin pułwu ei, eim enim erang kin, enim noman tuk ełe oł kun ka mendpił tonu omba. Wang kin, en enim noman tuk gui ei ni, noman tuk ełe ei ni, ngenj ei ni ombu pei, kun

ka mendpił mułangin kin, sin nge Owundu Jiisas Krai nga orung omba kunum ei, sinim oł kis endi peng kin, kin-ermba mon.

²⁴ Gos eim ek keimi niłim nge pułwu ei, eim ok ek nirim mił kunum kunum elim. Ełe nge, sinim eim kin kapli pii gii nimin. Nipin kin, eim enim kngam noł wii topu tuk sim.

²⁵ Enginjpin noł, enim sin Gos kin prei erik ngungii.

²⁶ Sinim Gos nge wu amb mołmun ei, angil sipin kin, ek ka nipin, 'Weiyo!' nipin yi ermin.

²⁷ Owundu nge noman dinga ełe, na ek dinga nip enim ngond. Enim pipe ei enim enginjing noł pei ni, tuk sik, kułou to molk kin, pipe ei gerik piingii!

²⁸ Sinim Jiisas Krai Owundu nge noman ka ei, enim kin ouni peng mułngii.

Pol Mon Tesilonaiika Wumb Nga Endi Polpu Kindim

Pol Pipe Endi Nga Polpu Tesilonaiika Konu Kindim

¹ Sailas, Timosii, na Pol, sin wu kei pipe nga polpun kin, enim Tesilonaiika konu ełe wumb Gos tilap ełe mołmun wumb ei, kin kindinmin. Enim Erinjpin Gos ni, Owundu Jiisas Kraiskin, ouni mołmun.

² Erinjpin Gos ni, Owundu Jiisas Kraiskin enim kin noman ka ngang kin, enim noman emin peng ka mułgii.

³ Enim sin enginjpin noł pipin kin, kunum kunum Gos kin prei er ngopun mołmun. Nimbił erang enim pii gii ei dinga palim. Pe enim wumb endeim endeim ni, noman ka ngangin kin, am opu ka ba.

⁴ Sin sinim nge piipin kin, sin Gos tilang wumb mołmun konu ełe embe ni, tonu kindipin enmin. Erpin kin, sin wumb eipi kanpin ninmin ei, enim nge opu orung wumb oł embin tui tonu onum ei, piipin yi mił ninmin ku. Tesilonaiika wumb ei, pii gii dinga peng molk kin, ngenj kumbii oł kis kanim kanim ni, oł embin tui tonu onum ei, dinga kindik mołmun ei, piipin ninmin.

⁵ Nemin oł ei, sinim yi mił andan topu ngonum ei, Gos eim nge kos piimba ei,

kun ka mendpił mołum. Oł ełe nge, enim oł embin tui ei, enim kin tonu omba; ba enim dinga puk kin, Gos sinim tep er mołum konu ełe, enim tuk puk mułgii ni pendim. Ei keimi, enim kapli pungii. Puk kin, Gos sinim tep er mołum konu ełe, tuk puk mułgii.

⁶ Gos oł kun ka yi mił ermba. Wumb enim kin oł kis enjing wumb ei, Gos nga enim kin erpi, orung kindmba.

⁷ Kunum ei, Owundu Jiisas orung omba kunum ei, Gos eim pe enim oł embin tui palim ei, to eipi kindmba. Kindang kin, enim konu ka ełe kor mułgii ei, sinim ouni mołmun. Gos nge enjel dinga ei, ombu kin, Jiisas kin, epin konu ełe si kindik kin, mani ongii. Ok kin, konu peni ełe tor ongii kunum ei, dup owundu kin, Gos kos piimba epi ei, ouni ongii.

⁸ Kunum ełe, wumb singindmba kunum ei, wumb Gos lo ek ekii sinarik enmin wumb ei, peni ełe ongii. Jiisas Owundu eim wumb ombu topu, eim gupu ełe neng kin, poru nimba.

⁹ Wumb ei, kumep kis yi mił singii. En enim Gos kumb ełe mularik konu ełe, turii eipi molk. Molk kin, Owundu nge tilang ei kinarik kin, eim oł dinga wii ei kinarik kin, am mendpił pungii.

¹⁰ Wumb ombu nge, Jiisas omba kunum ei, am pungii. Puk kin, kunum owundu ełe, Jiisas wang kin, wumb Gos

nge muŋgii wumb ei, Gos embe ambil tonu kindngii. Nga wumb Gos eim kin pii gii nik muŋgii. Molk kin, sin wumb nge ek tuk enim konu eŋe ninjpin; ba enim pii gii dinga ninjing.

¹¹ Sin oŋ ei tonu omba ni piipin kin, kunum kunum sinim Gos ei, eim enim paki tumba nipin kin, Gos kin prei er ngopun muŋmun. Sin pii gii nipin kin, kongun keimi minj er poru ningii.

¹² Yi palim ei piik kin, kunum eŋe, sinim nge Owundu Jiisas embe enim ambil tonu kindngii. Yi erangin kin, nga eim enim embe ambil tonu kindmba ku. Nga sinim Gos kin, Jiisas Kraisons nge noman emin ka ngumba. Ngang kin, enim yi miŋ erngii.

2

Lo Ek Pinarpi Ek To Kindilim Wu Kis Endi

¹ Enginjpin noŋ, akip sinim nge Owundu Jiisas Kraisons orung omba nge ek nimin enmin. Ei eim orung omba ei, sinim eim kin tep to muŋmun ek dinga ei, nipin ngonmun.

² Pe wumb enim kanik kin, Owundu nge kunum owundu tonu om poru ninim ningii. Nga ek ni tor kindilmin wumb mendpil ei, wumb niŋmin miŋ, ek ni tor kindilim kend endi opu yi nimba. Nga wu endi opu, sin enim kin pipe yi polk kindnjing nik, yi erngii ei, enim sikir noman embin to

piik kin, noman eipi eipi sek enerngii mon!

³ Wu kombur ok oŋ ek kend tok erik kin, ningii ek ei, enim kom sek piinerngii mon! Kunum owundu Jiisas orung omba kunum ei, wii onermba. Kumb ok wumb pei, en enim Gos ek piinarik kin, Gos buŋ ngok enjing. Pe lo ek to kindpi kin, oŋ kis nge kanim kanim eŋim wu ei, opu peni eŋe tor omba. Wang kin, ekii se, eim dup konu kis eŋe poru nimba kunum ei, Owundu Jiisas orung omba ei, eim ok yi ermba.

⁴ Epi kanim kanim, wumb en enim men tok eŋmin epi ei, Seisen nge wu kis ei, eim epi ombu pei erpi, kis erpi kin, am epi ombu kin, opu orung erpi, ngopu yi ermba. Epi ombu pei to mani kindpi kin, eim pupu Gos men ngii owundu eŋe nirik pupu moŋpu kin, ek yi miŋ nimba; na Gos mendpil moŋ.

⁵ Ok na enim kin moŋup kin, ek ei nge, nip enim ngunj ek ei, enim si kindnjing min, piik moŋmun.

⁶ Enim piinmin; akip lo ek to kindpi eŋim wu ei omba; ba pe epi endi, eim andlam eŋe ondu ngonum ei piinmin. Kunum endi, kun simba kunum ei, lo ek to kindilim wu kis ei, tor opu, peni eŋe muŋang kin keningii.

⁷ Enim piinmin; lo ek to kindik enmin oŋ ei, pe kongun dinga palim. Pe oŋ kis nge puŋwu ei, koi er pepi muŋang kin, pe wumb nii endi, eim andlam eŋe ondu

ngo pendim ei, eim orung wu kis ei, ei peni ele mulmba.

⁸ Kunum ele, lo ek to kindpi elim wu ei, tor opu peni ele opu mulmba. Mulang kin, Owundu Jiisas eim gupu mulung je, pupu tang kin, lo ek to kindpi elim wu ei kulmba. Kulang kin, Owundu tor orung omba kunum ei, tilang owundu ermba konu ele kun Gos nge ek to kindpi kin, lo ek to kindpi elim wu ei, eim am to kis mendpil ermba.

⁹ Lo ek to kindpi elim wu ei, Seisen nge dinga ele kongun elim. Pe Seisen nge dinga ele, ek kend ol ei ni, ol dinga wii kombur elim. Nga Seisen nge dinga ele, jep ol kanim kanim elim ku.

¹⁰ Erpi kin, lo ek to kindpi elim wu ei, eim ek kend topu, ol kis kanim kanim erpi kin, wumb konu kis ele, am pungi nipi ermba. Am ek kend mami topu, wumb ngopu elim. Pe wumb ei, en enim ek keimi ei piik mulangin kin, Gos wumb ombu sipi orung tilang ermba; ba en enim ek ei noman ngunarik kin, bul ngunjung.

¹¹ Yi erangin kin, Gos eim ek kend dinga wii endi topu, wumb ei ngang kin, wu kis ei, eim nimba ek ei mil, pii gii dinga nik mulngii.

¹² Pe wumb Gos ek mendpil ei, pii gii ninerik; ba ol kis ei ermin ni, ka ka piik enmin. Wumb ei, Gos kos erpi, kumep tumba kunum ei, ngenj kumbii owundu

singii palim.

*Gos Enim Sip Orung Simbii
Nip Pendim Palim*

¹³ Ba enginjpin nol, Owundu enim noman ngopu yi erang kin, sin kunum kunum enim kin, prei er Gos ngopun molmun. Kumb ok Gos enim sipi, orung sipi kin, orung simbii nipi pendrim, ek ei palim. Gos nge Gui Ka ei, enim Gos nge wumb mendpil nipi pendim. Enim Gos ek keimi ei, pii gii mendpil ninjing ol ei nge, Gos enim sipi orung simba.

¹⁴ Sinim nge Owundu Jiisas Krai tilang owundu ei, Gos enim ngumba. Sin enim Gos ek ka ni ngupun kunum ei, Gos enim wii to sirim.

¹⁵ Yi piik kin, enim sin enginjpin nol; enim dinga angk mulngii. Gos nge ek pei, enim kin nipin ngunjpun kin, nga pipe kindinmin ei, ekii sik, andik molmun ei, piipin ninmin.

¹⁶ Jiisas Krai sinim nge Owundu ni, sinim Erinjpin Gos ei, eim sinim noman ngolum. Nga eim noman emin ka ei, sinim kin ngang kin, sinim kin ek ka wii endi simin ni piipin kin, kui er molmun ei, Gos orung omba kunum ei, simin.

¹⁷ Nga Gos enim noman dinga ngang kin, eim enim paki tang kin, eim enim ol pei ka erim kin, ek ka minj nik, yi erngii!

3

*Enim Gos Kin Prei Erangin
Kin Sin Paki Tumba*

¹ Enginjpin noł, sin enim kin ek nga kombur salim. Ei yi mił, enim Gos Owundu kin prei erangin kin, Gos sin paki tumba. Tang kin, Gos ek ka ei konu orung orung pei pang kin, ek ei embe tonu ba; ba enim konu ełe yi mił noman tuk ełe punum.

² Enim Gos Owundu kin prei erangin kin, wumb kis ok sin kin oł kis enjing ei, Gos kapli paki topu kin, si kindmba ei, enim piinmin. Wumb pei, Gos kin pii gii ninjing wumb pei mołmun.

³ Ba Gos Owundu eim ek keimi dinga mendpił niłim oł eipi yi mił ermba. Eim enim paki topu kin, enim tep dinga ermba. Yi erang kin, Seisen enim mułngii konu ełe tuk onermba.

⁴ Owundu sin noman dinga ngang kin, sin enim kin ek yi mił ninmin; epi pei sin enim erei ninmin ei, enim yi ełmin. Ekii se enim yi minj er mułngii.

⁵ Sin noman yi piinmin; Gos enim noman ambił kun erang kin, enim Gos enim noman ngopu eririm ei piingii. Nga Jiisas Kraiss eim dinga pupu kin, ngenj kumbii sirim ei, enim pii gii ninmin ku.

⁶ Enginjpin noł, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss embe ełe, sin enim kin ek dinga yi mił ninmin. Enim nge Gos kin pii gii nik enginjing endi sin ok ni ngupun ek ei, piinarpi wii mułum kin, enim

wu ei omba ei, kanik kin, ok eipi puk, yi erngii.

⁷ Enim piinmin; enim sin erpin oł ei erngii. Ok sin enim kin mułpun, kunum ei, sin wii mulerpin mon.

⁸ Sin enim angil ełe, kuni wii si nunerpin mon. Sin top minj erpin. Sin kongun dinga erpin ei, kongun epin, tinga pei, kongun erpin. Nimbił erang sin oł embin tui endi, enim ngenj ełe, embin endi kindnerpin.

⁹ Yi mił, sin enim kin kuni ni, epi si nułamin; ba yi mił enerpin mon! Nimbił erang sin oł yi eramin kin, enim sin enmin oł ei kanik kin, ekii singii ni piipin erpin.

¹⁰ Enim piinmin, kumb ok sin enim kin mułpun kunum ei, sin enim lo ek ni ngupun. Ei yi mił, wu endi kongun enerim kin, eim kuni nunermba niłmin.

¹¹ Nimbił erang sin ek yi mił nipin? Ei yi mił, enim mulk konu tuk ełe, wumb kombur wii mołmun nengin piipin kin nipin. Ei kongun enarik kin, wii minj mołmun nik; ba en enim, ek eipi eipi, wumb eipi epi ei, sin sinim epi nik ełmin. Ba en enim epi mendpił mon.

¹² Sinim nge Owundu Jiisas nge embe ełe, sin lo ek nipin kin, wu ombu nge ngupun. Sin ek yi enmin piik kin, oł yi erngii ni piipin nipin ełmin. En enim mandi ełe, kun ka molk kin, kongun erik kin, en enim nge kuni tonu wang kin, nungii nge nipin ełmin.

¹³ Ba enginjpin noł, enim

oł ka enmin oł ei, ei kindmin
ninerei mon!

¹⁴ Pe wu endi, sin pipe
połpun ninmin ek ei, ekii
sinerim kin, enim wu ei
kin, andan to kun er ngok
mułngii. Molk kin, eim omba
konu ei, ek tang ngunarik
erangin kin, eim singambil
erang piimba.

¹⁵ Sin kin opu orung wu nik
kin, ek ngok yi enerngii mon!
Enim yi piingii, sin enginjpin
nik, ngungii.

¹⁶ Gos Owundu eim noman
emin ka nge puolwu ei, eim
kunum kunum eim enim kin,
epi pei enim noman emin
ka ngopu kin, Owundu eim
enim kin kunum kunum tep
er mułmba.

¹⁷ Na Pol, na nam ek ei
połup kin, enim ngond. Enim
ka mułeiyo! Na pipe pei nam
połup kin, enim ngoł. Ek yi
mił, ni połup kin, enim ngoł.

¹⁸ Sinim nge Owundu Jiisas
Krais ei, eim nge noman ka
ele enim kin pei mułangli!

Pol Mon Timosii Kin Kumna Polpu Kindim

Pol Kumna Pipe Ei Polpu Timosii Ngum

¹ Na Pol, na Krais Jiisas nge ek se andil wu. Gos eim kin sinim sipi orung sim kin, Krais Jiisas sinim kui er molmun ei, eim na eim ek ka se endii nim.

² Timosii na Gos ek nip nim ngamb kin, pii gii nirin. Ele nge na nim arnim mil mol. Na pipe ei polup nim ngond. Sinim Owundu Jiisas Krais ni, Erinjpin Gos ni, wumb kaimb sipi, wumb noman emin ka ngopu, wumb noman ka ngopu, yi elim nge pulwu. Eim nim kin mulangli.

³ Kumb ok na Maseroniya konu ele bii pendip kin, na nim kanip ek ninj mil yi ku, akip nind. Nim Epeses konu ele molkun, wumb kombur kindan puk kin, wumb ek kend tok nik, wumb ngok erngii ei, mon ninjii!

⁴ Wumb en enim, kupenjing nol nge embe pei, ek kanim kanim ninmin ei, ek pol wii ni ek ei ninerngii! Wumb eipi ek ei nge, piik kun enarik kin, noman eipi eipi seng kin, Gos kin pii gii ninarik kin, Gos kongun ei, enenjing ku.

⁵ Ba pe na lo ek ei nip nim ngond ei, wumb ekii sik

enenjing kin, kapli en enim noman emin pup, noman ka seng kin, Jiisas pii gii mendipil ningii. Pe en enim wumb eipi kin, noman ngok, enmin ol ei erngii.

⁶ Ba wumb kombur, Gos ek ka ei piinarik, si kindik kin, ek wii ei piik owul owul yi erik molmun.

⁷ Pe wumb en enim, Gos nge lo ek ei, ek mon wu molpun kin, wumb ek emb to ngopun, yi ermin ni piilmin. Ba en enim ek ei piinarik kin, ek pulu pii pol tunanmin ku.

⁸ Sin piinmin, Gos lo ek ei kun ka palim. Nimbil erang sin kongun kun ermin ei, Gos nirim mil ermin.

⁹⁻¹⁰ Wumb lo ek to kindik, ol kis erik kin, Gos kin bul ngok, Gos ek piinermin mon nik, wumb num ek piinarik kin, ernjing menjing to konduk, wumb eipi to konduk; nga wu eipi tok elmin ku. Wu endi pupu kin, amb eipi kin ningil erang kin amb eipi pupu, wu eipi kin ningil erang kin, ol kis kanim erik yi mil elmin. Nga wu kombur wumb epi waning sik, ol ei elmin. Nga wumb ek kend tok nik; nga ek kend tok, keimi mil nik elmin. Lo ek ka ei yi elim. Nga ol kis ei, eipi kanim kanim ei, Gos ek keimi kin, opu orung elim ku.

¹¹ Ek keimi ei, ek ende mil, Gos ek ka ni ngopu, "Yi ninjii!" nim; ei ni tor kindind. Ek ka ei, nipi sinim ngopu yi ninim. Gos tilang owundu ei, pulu yi minj, ka piik mulngii.

¹² Na ka piip kin, Krais

Jiisas sinim nge Owundu ngond ei, eim na dinga ngopu kin, eim noman eġe piim. Yi miġ, eim kongun ei kapġi ermbii. Na noman ka piip eim kin ngond. Ei eim yi piim miġ, na eim ek ka ei nimbii end.

¹³ Keimi, ok na Gos embe eġe, ek ni kis mondup kin, Gos nge wumb tiġap eġe tuk moġmun ei, top ek piinarip yi eġ. Ba na ek puġ ei, na Gos kin pii gii ninarip kin, yi erip mult. Ba Gos eim nge tiġang ei, na andan topu kin, na kaimb sim.

¹⁴ Owundu na kin noman ka ngang kin, na Krai Jiisas kin pii gii nip kin, noman ka ngond.

¹⁵ Krai Jiisas eim ya mei eġe mani opu kin, sinim oġ kis enmin wumb ei, sipi orung simba nge om. Om ei, ek keimi ek ei piik kin, wumb pei pii gii ningii. Nik kin, oġ kis enmin ei, na puġ pendip eġ.

¹⁶ Ba Krai Jiisas eim noman ka ei, ok na oġ kis owundu eġ wu, kin ngum. Ngang kin, na wumb pei andan tunj oġ ei, wumb kanik kin, Gos kin pii gii nik kin, kunum kunum konj ka muġngii. Yi pimba ei piipi kin, Gos ok, na kaimb sipi ngum.

¹⁷ Ngang kin, eim king kunum kunum tep moġuġum wu; nga kulaliim ei, eim nge tiġang owundu ni, noman ka wii ni, eim embe owundu ei, eim kin kunum kunum pimba. Ei keimi!

¹⁸ Timosii nim na arnim

nind. Gos ek mon ok poġpu kin, eim ek ni tor kindiim wumb nirim miġ, nim kin pulnjung ei, na nim kin nga ngop ek ei, pii kun erkin kin, nim ambiġ gii nikin mulnjii.

¹⁹ Ei nim pii gii dinga peng kin, nim noman tuk ka seng kin, moġ punjii. Wumb kombur en enim noman tuk eġe, ek niim miġ, buġ ngok enjing wumb ei, en enim pii gii ei, nga pinerang kin, poru nim.

²⁰ Aimeniyas kin Elik-sander taġ yi enjngiġ. Na wu taġ sip kin Seisen nge angii eġe kindinj ei, pukuġ kin Seisen ek piikiġ. Piikiġ kin, nga Gos kin ek ambilk erngii ei, mon nip kindamb kin, punjnguġ.

2

Prei Elmin Oġ Ei

¹⁻² Akip kumna kongun ei, na nim andan top nemb kin enjii. Ek kumna paġim ei yi miġ. Enim Gos kin noman ka ngok, prei erik kin, wumb eipi paki tumba nik kin, Gos eim kin kii sik yi erangin kin, wumb pei paki tumba. Pe king ni, gapman ni, yi ku, enim Gos kin, prei erik ngangin kin, sinim noman emin peng kin, sinim Gos andlam kun ka eġe, ekii sipin bin.

³ Prei yi nge ermin ei, Gos piipi kin, ka piimba. Sinim paki topu, noman ka ngopu kin, sinim orung sipi minj moġum.

⁴ Eim wumb pei sipi, Gos kin orung seng kin, eim ek keimi paġim ei, puġe piingii ni piinim.

⁵ Sinim piinmin ei, Gos endeim mendpił mołum. Pe wu endeim tuk Gos kin wumb tuk oi ele angłim. Angłim wu ei, Krai Jiiſas mołum. Mołpu kin, eim wumb sipi, Gos kin orung simba nge angłim.

⁶ Pe Jiiſas kunum poru neng kin, eim noman konj eim wumb pei topu er si orung sim. Sipi kin, Gos piim mił, ei eim er tor kindim ei, Gos eim wumb pei sipi kin, orung simbii ni, peni ele er tor kindim.

⁷ Gos eim yi nim, “Pol nim ek ei se endii,” nim. Neng kin, na se andip, eim ek ei, ni tor kindip end. Na ek keimi nind; na ek kend tūnand mon. Gos eim na kindang pup kin, wumb tiłap eipi kin, ek nip ngop eramb kin, wumb ek keimi ei, pii gii ningii, nipi kindim.

⁸ Yi pałim ei, na piip kin nind ei, en enim wumb konu orung orung wumb pei, Gos kin angil ele tonu kindik kin, prei erik, Gos ngok kin, kun ka mułgii. Molk kin, noman kis ni, ek mił erik enmin ei, si kindik kin prei minj erik mułgii!

⁹ Na noman ele yi pałim; amb en enim konduk ni, epi elmin mił ei, kun ka erngii. Amb en enim peng enjin ele epi kanim kanim erik kin, biis gol ni, epi tiłang erpi, biningał erpi, ku owundu pupu kin, enim epi ei sik kin, moke enerngii mon!

¹⁰ Amb en enim Gos nge ambilał mułmun ni piingii amb ombu, en enim

kongun ka kanim kanim erik mułgii. Amb ombu, en enim ngenj ele, konduk ka wii mił peng mułgii.

¹¹ Amb wu ek ei piik kin, en enim ek tingarik kin, wii molk, Gos ek piingii.

¹² Na amb endi, wu kin ek emb top kin, ermba nip mundnał. Amb en enim kom sek molk kin, ek minj piingii, nił.

¹³ Nimbił erang Gos kumna Andam erpi kin, ekii se Eiwa eririm.

¹⁴ Nga Andam ek kend ei, pii gii nineririm; ba amb ei, eim ek kend ei, pii gii nipi kin, Gos lo ek piinarpi, ekii sinarpi kin, oł kis eririm.

¹⁵ Ba amb en enim kongun ei, kangil minj mengk mułgii. Molk kin, en enim noman ka seng kin, oł kun ka erik kin, Gos kin pii gii nik kin, wumb noman ngok mułgii. Molk kin, Gos en enim sipi orung simba.

3

Gos Nge Tiłap Tep Enmin Wumb Ek

¹ Ek ei keimi, wu nii endi eim wumb Gos tiłap ele tuk o mołmun wumb ei, tep mułmbii ni piimba ei, eim kongun ka simba.

² Pe tep ermba wu ei, eim kongun kun ermba ei, eim oł endi erang kin, kanik nik enerngii; ba eim kongun ka ermba. Eim amb endeim nge wam mułmba. Pe eim noman ele, kun ka erpi mułmba! Eim noman ka piipi kin, oł kun ka erpi ba.

Eim wumb pei kanpi kin, ek ka nipi kin, eim ngii konu e le sipipi kin, kuni ngumba. Ngopu kin, nga wumb kin ek emb ka top ermba.

³ Eim noŋ dinga nopu, wulu punermba mon! Eim noman kis sikir piipi kin, yi enermba mon! Wumb pei kin mandil ka muŋmba. Eim wumb kin opu enarpi kin, ku nin epi ei, noman to piinarpi muŋmba.

⁴ Eim nge ambim, ni kangil ei pei, tep ka ermba. Erpi kin, eim kingam noŋ, eim nimba ek ei, piik kin, ekii sik erngii.

⁵ Wu endi eim kingam, ambim noŋ tep ka mulermba wu ei, Gos tilap e le tuk ok muŋmun wumb ei, tep enermba mon ku!

⁶ Wumb konj, Gos tilap e le onjung wumb ei, tep wumb mulerngii. Mon pim kin, eim noman kis pepi erang kin, Gos wumb ei to tor kindpi kin, Seisen kin kindpi ermba.

⁷ Nga wu endi Gos nge embe e le oŋ kun ka erpi kin, wumb torung muŋgii konu e le erang wumb ei, eim oŋ kun ka wii enim nik kin, eim embe ambil tonu kindik, yi miŋ erngii. Erik kin wu ei, Gos tilap wumb muŋgii konu e le tep wu mundangin kin muŋmba. Pe eim embe ka pinerim kin, eim singambil piipi moŋpu kin, Seisen nge omu kon ei miŋ, e le tuk ba.

Gos Nge Tilap Wumb Tuk Paki Toŋmun Wumb

⁸ Yi minj, Gos nge tilap e le tuk molk paki toŋmun wumb ei, noman ka piik kin, kongun kun ka erngii. Erik

kin, enim ek gupu taŋ yi er ninerngii mon! Noŋ dinga nok kin, wulu punerngii mon! Nga enim wumb eipi epi simin ni piinerngii mon!

⁹ En enim noman konj ka seng kin, ek keimi ei, ambil gii nik kin, pii gii dinga peng muŋgii.

¹⁰ Enim Gos nge tilap e le wu num ni, peng pim wu ni molk keningii. Wu kombur Gos nge tilap e le kongun paki tok muŋgii wumb ei, kanik kin, kapli enjing kin, ekii se mundangin kin, kongun paki tok er muŋgii.

¹¹ Yi miŋ ku, amb en enim oŋ kun paŋim miŋ, oŋ ei erngii. Wumb ningii ek ei sipik kin, ek waim ninerngii mon. Pe noŋ dinga nunjung kin, noŋmun miŋ piik nei. Nik kin, kunum kunum oŋ keimi kun ka minj erik muŋgii.

¹² Gos nge tilap e le kongun paki topu muŋmba wu ei, eim amb endeim minj muŋmba. Eim ambim kingam noŋ pei, tep ka erpi muŋmba.

¹³ Gos nge tilap e le kongun erngii wumb ei, kongun ka erangin kin, en enim ei tonu ba. Pang kin, Krai Jias nge ek ka ei, wumb en enim pii gii nik kin, dinga kindik, angk nik kin, wumb eipi ngungii ku.

Gos Nge Elim Oŋ Pule

¹⁴ Keimi, na enim kin kunum mandi oŋamb; ba na mon ei poŋup kin, enim ngond.

¹⁵ Pe na sikir enim kin tor onenj kin, enim pipe ek ei kanik kin, Gos nge tilap

wumb ei, noman konj sik muḅgii. Molk kin, Gos nge tilap wumb muḅgii ei, Gos nge men ngii miḅ muḅḅangin. Gos eim noman konj kunum kunum moḅḅum nge puḅwu. Enim ngii tumunj miḅ dinga peng molk kin, Gos ek keimi ei, ambilk tonu kindik er muḅgii.

¹⁶ Keimi, ek puḅ ei, Gos elim oḅ ei nge, owundu ei, wumb endi ei, to mani kind-nerngii paḅim!

Ek ei yi miḅ, “Krais Jiisas eim mani mei eḅ opu kin, wu mendpiḅ taḅ moḅpu tor om. Wang kin, Gos Gui Ka ei, ek keimi mendpiḅ nipi, ek puḅ ni tor peni eḅ kindim. Gos enjel eim kenjing ei, eim ek ei, wumb konu orung orung pei piinjing. Piik kin, mani mei eḅ wumb eim ek ni tor kindang kin, pii gii ninjing. Nik kin, Gos eim tilang owundu sipi, tonu epin sipipi kin, tilang owundu eim kin ngum.”

4

Ek Emb Tok Wumb Ngok Ek Kend Tok Niḅmin

¹ Gos nge Gui Ka ek nipi, tor kindpi yi ninim. “Ekii se wumb kombur pii gii ek ei, si kindik kin, ek kend gui nimba ek ei, ekii sik pungii. Nga gui kis ek ei piingii ku.”

² Ek kend wumb ei, ek kend tok oḅ yi miḅ eḅmin wumb ei, en enim noman tuk eḅ

piinenjing. Piinarik kin, en enim noman tuk eḅ, ek kend pei to tor kindinmin. Kindinmin ei, en enim yi ni piinmin; sin noman tuk eḅ oḅ kun ka enim, ni piinmin. Ba en enim noman tuk eḅ wulu pang miḅ molk kin, en enim oḅ kis eḅmin oḅ ei ni piinaḅmin mon!

³ Wu amb sinermin mon nik kin, wumb kuni mon nik mowii eḅmin. Ba Gos ek keimi, pii gii nipin enim wumb piinmin ei, Gos er sim saḅim epi ei, sinim eim kin noman ka pii ngopun kin simin

⁴ Sinim piinmin, epi pei Gos er sirim saḅim ei ka. Sinim epi ei, si kindnenmin mon! Ei sinim sipin kin, Gos kin noman ka piipin kin ngumun.

Krais Jiisas Nge Kongun Wu Ka

⁵ Keimi Gos eim ek ka eḅ, sinim prei eramin kin, eim sinim kin epi endi ermin epi ei, kun ka muḅmba.

⁶ Pe nim ek emb ka tokun angnim noḅ ngun kin, nim Krais Jiisas nge kongun wu ka mulnjii. Nga nim noman eḅ, ek ka ei, dinga pii gii ek dinga ei sikin kin, oḅ taḅ ei, nim dinga ngangii kin, Gos kongun ei, ekii sinjii.

⁷ Ba amb mam ombu, ek siimaḅ eimaḅ wii ei nik kin, ek jerii ningii ek ei, nim buḅ ngokun kin, nim Gos oḅ kun paḅim miḅ ei, kun er mulnjii.

⁸ Nim pin kin, sinim ngenj eḅ kongun ermin ei, aninga er paki tumba. Ba Gos nge oḅ kun ka ermin ei, sinim paki owundu tumba. Ei pe sinim

konj molmun ei, paki topu nga ekii se, eim sinim kunum kunum paki tang kin, konj mulmun.

⁹ Ek ei, ek keimi mendpil, sinim wumb pei piipin kin pii gii nipin ermin palim.

¹⁰ Gos eim wumb pei sip orung simbii ni piinim ei, sinim wu amb Gos eim kin pii gii ni mulmun ei, keimi sim. Gos kunum kunum konj molulum pulwu eim kin, sinim pii gii keimi nipin kin, Gos sinim sipi orung simba ni, kui er mulmun. Ele nge piipin kin, sinim kongun dinga enmin.

¹¹ Nim ek ei nikin kin, emb to wumb ngo!

¹² Wumb nim keningii ei, nim wu kang wu mił, keningii. Ba nim wu wii mił ni piinerngii mon! Nim Gos tilap ele molkun kin, ek ka nikin, ol ei erkin andlam andkin kin, ol enjii mił ei wumb keningii. Pe nga ol kun erik enmin ol ei ni, wumb pii gii nik enmin ol ei, erkin andan tokun kin, wumb keningii.

¹³ Kunum ele, nim na kui er mulnjii kunum ei, wumb kankin kin, Gos ek ei erkin nikin wumb ngokun kin, kongun dinga ei enjii. Erkin kin, wumb ol yi mił erngii nikin kin, ek ka ni wumb ngan piingii.

¹⁴ Gos nge dinga ele, Gos Gui Ka ek ei nipi, nim ngum ei, nim ten kulkun enenjii. Gos nge tilap ele tep elmin wumb ol ei erik kin, nim angil peng ele ambilk kin, pui nik kindngii ei, si kind-

nenjii ku.

¹⁵ Kunum kunum nim kongun ei, tep ka erkin kin ninim kongun ele kunum kunum er mulan kin, nim enjii kongun ei, ka mulang kin, wumb pei keningii.

¹⁶ Nim noman ele ka peng kongun erkin kin, ek nikin wumb ngokun enjii ei, pii kun erkin kin, ninjii. Kunum kunum nim kongun dinga kindkin enjii. Pe ninim yi er mulan kin, ninim kongun ei, Gos kin kun ka er mulan kin, nga wumb nim gupu ele ek piingii wumb ei, pei kun ka mulngii ku.

5

Pii Gii Wumb Kin Ol Ka Erngii

¹ Nim wu mam endi kin ek ngunenjii mon. Ninim arnim kin ek ka nilin yi mił ku ek ka ninjii. Nga wu kang wu, ninim angnim nol kin, ek ka nilin mił yi ku, ek ka ninjii.

² Ninim manim nol kin, ek ka nilin mił ku, amb tukui ombu kin ek ka ni ngokun yi enjii. Ambil mulngii ei, ninim einim nol kin, ek ka nilin mił ku, ek ka nikin ol ka enjii.

³ Pe amb endi wam kulang kangil endi mulerang kin, eim amb wei mendpil mulmba ei, eim kin ol ka erkin kin, paki tunjii.

⁴ Ba amb wei endi eim kingam min, kupam nol mulngii ei, enim piik kun erngii! Kongun kumna ei yi mił, ninim arnim manim nol kin paki tokun kin, epi pei sinjii ei, ngo orung kindkin

kin, tep ka erkin mulnjii. Keimi, Gos oł ei nge, noman peng piinim.

⁵ Amb endi wam kułang kin, eim endeim multum amb ei, eim yi mił elim. Eim Gos kin pii gii nipi kin, kunum kunum epin tinga, prei minj er mołum.

⁶ Ba amb endi eim wam kułang kin, eim Gos nge ek piinarpi kin, eim ngenj ele epi ka kanim kanim sipi kin, kuni nipe kuni endi numbii ni piipi kin, yi er mułmba. Amb ei eim nge noman konj ka ei, nga sinermba mon. Sinarpi noman konj ka ei, am kulii mił kołpu kin, am mendpił ba.

⁷ Nim ek ei ekii sikin kin, amb ni, wumb kan neng kin, en enim epi endi ngenj ele pinerang kin, ka minj mułngii.

⁸ Ba wu endi eim nge tilap ende ei, kan kun enarpi, eim nge miyem ende ei, kan kun enarpi kin, yi ermba wu ei, Gos kin pii gii si kindpi kin, wumb Gos ek piinarik mołmun wumb ei, mił mon. Eim am wumb ei, to mani kindpi kin, eim am wu kis wii mołum.

⁹⁻¹⁰ Kumb ok, wu amb wenjing noł kulk ei, nim amb ombu nge embe yi minj pulnjii. Amb nii endi, kung ngii engki ei nge angil orung nge endeim multum amb ei, eim wam endeim mendpił kin multum ei, eim embe polkun pindan kin, Gos tilap wumb eim paki tungii. Nga eim kongun ka kanim kanim

ermba ei piipi elim. Erpi kin, eim ok eim kingam noł tep ka eririm. Erang kin, wumb konu eipi wumb ok, kuni ngumba ngurum. Nga Gos nge tilap ele tuk mulk wumb ei, oł ka elim. Nga enjing kis pim wumb paki tołum ku. Nga eim kongun kanim kanim erpi, kumep sinarpi kin, wumb wii paki topu kin, oł ka elim amb ombu kankin kin, en enim embe pulnjii.

¹¹ Ba nim amb gał mił, wenjing kulnjung amb ombu nge, embe pulerii mon! Amb ombu Kraiss nge ek ei, pii kun enarik kin, nga wu konj puk kin, yi erngii ei, nim embe pulerii!

¹² Ok en enim ek dinga nik pendinjing ei, si kindik kin, oł ele enjing ei nge, en enim pułe keningii.

¹³ Nga oł eipi endi elimin ku. En enim ten kulk kin, wumb ngii eipi nge ele pulmun ei, en enim wii punałmin mon. En enim wumb eipi niłmin ek ei piik kin, waning sipiłmin. Sipik kin, wumb eipi nengin ek kanim kanim niłmin ek ei, sinim ninermin mon.

¹⁴ Ei na yi piip kin, amb gał mił ombu nga wu puk kin, kangil mengk ngii konu ele, kongun er mułngii. Pe amb ombu yi mił enjing kin, sinim opu orung wumb endi sinim kin tonu opu kin, ek kis nipi, onermba mon.

¹⁵ Nim piin, amb kombur Jiisas nge andłam ka ei, si kindik kin, Seisen andłam ele ekii sinmin.

¹⁶ Pe wu kombur Gos nge tilap ele molk kułangin

kin, amb mendpił mułngii. Mułngii amb ei, Gos kin pii gii nirim amb mam endi mułum ei, eim opu kin, amb ombu, paki topu, yi er mułang kin, Gos nge tilap ełe mułngii ei, noman embin pinermba mon. Nga Gos tilap ende mułngii wumb ei, amb endi wam mulerang kin, eim mendpił mułmba ei, paki tungii ku.

17 Pe wumb num kongun ka erngii ei, enim Gos nge tilap ełe mołmun wumb ei, wumb ombu nge embe ambii tonu kindngii. Na wumb num ei, kongun dinga erik kin, Gos ek ei nik kin, wumb ngungii nip nind. Wumb ei, kumep ka wii kaplı singii.

18 Sinim piınmin, nimbii erang Gos ek ka mon poł pendrim ei, wumb kongun enmin ełe ek yi ninim,

“Kung kou kuni wiis kembimba kunum ei, nim kung kou gupu ełe kan tunenjii.” Nga ek yi nim, “Kongun enmin wumb ei, en enim wumb kumep singii.”

19 Pe wu endi yi nimba, men ngii tep ełim wu ei, oł kis endi erim. Erim nimba ek ei, nim piınenjii mon! Wu tał tekliki mił, ok ek yi ninjing kin, nim kii sikin piınjii.

20 Pe men ngii tep ełmin wu kombur, oł kis enjing kin, nim men ngii tep ełmin wu kombur wii tan kułou tangin kin, wu ombu pei mułngii oł kis erik enjing oł ei, ni kun eran kin, wu eipi ombu kanik

kin, mund mong kulk kin, oł kis enerngii mon.

21 Gos ni, Krai Jisas ni, Gos nge enjel ei, kumb ełe nim nind. Nim kongun ei, tep ka wii erkin mulii! Wumb eipi oł kis erngii ei, nim ek dinga nikin kin, nga ninim nge wu puł min, kongun ende wu endi oł kis ermba ei, kan wiik tokun kin, koi er pindnenjii mon! Nim wumb endeim endeim oł kis erngii ei, ek kun minj nikin kin, er kun enjii.

22 Nim wu ei, ka mołum ni piikin kin, tep wu sikir mundmbii, ni enenjii. Yi en kin, wu ei, epi oł kis ei, nim kin pimba. Ninim ka mulnjii nge, pii kun erkin kin mulnjii.

23 Nim noł wii minj nunenjii! Nim noł wain aninga kopur kin ouni nunjii. Nan kin, kirim tuk ełe paki tumba. Nimbii erang nim kunum kunum ening pałim ei, nga pinermba mon.

24 Wumb kombur oł kis ełmin ei, Gos wumb ei kin, kos ermba. Erang kin, kos ełe sikir punmun. Oł kis ełmin ei, kos erangin kin, wumb pei sikir kaniłmin. Ba wumb kombur oł kis erik enmin oł ei, koi er pepi ekii se, tor wang kin kaninmin.

25 Yi mił ku, oł ka enmin ei, sikir tor onum. Nga wumb kombur oł ka enmin ei, sikir tor wang kin, kinenjii; ba oł ei kunum kunum koi er pinermba mon.

Kongun Wumb Nge Ek

¹ Wumb kongun wii enmin wumb ei, yi mił piinmin. Na kongun tep enim wu ei, wu ka ni piik. Piip kin wu ei, embe ambil tonu kindip, yi eramb kin, wumb eipi ombu, Gos ek sin ni tor kindpin ni, Gos nge wumb tilap oł palim mił erik kin, oł kis endi enarik kin, kun ka enmin, ni piingii.

² Gos nge tilap ele molk kin, kongun wii enmin ei, noman yi piinerngii. Tep enim wu ei, na engnan noł ku, ni piip ek ningii ei, to kindmbii ni, yi piinerii mon! En enim yi piinmin ei, Gos nge tilap ele mołum ei, na eim noman ka ngumbii ni piimin. Piik kin, na eim kin kongun ka eramb kin, eim na kongun ele epi ka sinim. Seng kin, en enim yi piik kin, kongun ka wii mendpił er punmun. Puk kin, kunum kunum nim wumb kongun wii ei nge, andan tan kanik kin, wumb en enim kongun oł ka ei, erngii.

Oł Mendpił Gos Epi Pei Keimi Silmin

³⁻⁵ Sinim nge Owundu Jisas Kraiss nge ek ei, sinim Gos nge oł ei, ka nipi andan tonum. Pe wu endi, eim Jisas nge ek kun ei ninarpi, si kindpi kin, ek eipi nipi, wumb ngumba ei, kun pinermba. Wu ei ek to kindpi kin, yi enim ei eim noman ka pinalim mon! Na nam wu ka ni piikim; ba eim noman kis peng kin, eim ek ka endi ninalim mon. Eim wumb ek mił erik kin, ek kis nik erngii

ei nge, noman ngopu, yi elim. Elim ek ei nge, oł yi mił elim. Wumb eipi kin noman kis peng, opu erik kin, wumb ek buł ambilk kin, engnjing kin, ek kis nik elmin. Erik kin, kunum kunum ek mił erik yi elmin. Erik kin, en enim noman eipi peng kin, Gos ek keimi ei ambil gii ninalmin. Ninarik piik kin, yi piilmin; Gos nge oł ei, epi pei singii nge, elmin ni piilmin.

⁶ Keimi, wu endi Gos nge piimba oł ei, ekii simba wu ei, Gos epi pei simba ku. Ei yi mił, pe wu endi eim Gos nge oł ka ei erpi mołpu kin, nam epi salim ei, kapli ni piimba wu ei, eim epi ka pei eim kin simba.

⁷ Sinim piinmin, sinim menjpin mei ele mengim kunum ei, sinim epi endi sipin tu wunenjpin mon. Yi mił ku, ekii se sinim mei konu ele si kindpin kin bin. Bin kunum ele, epi endi sipin kin, punermin mon.

⁸ Pe sinim kuni ni, alap ni, epi pei mułang kin, yi ninin; sin epi pei salim pa yi ninin.

⁹ Ba wumb nii endi, epi pei simbii ni piilim wumb ei, epi simbii ni erpi kin, bok tołum. Ei yi mił, wumb ka tumun nilmin wumb ei, ka mili kuł pindangin kin tołum. Yi mił, wu endi epi pei simbii ni piimba wu ei, eim noman tuk ele, epi eipi eipi noman to piipi kin, bok topu, konu kis mendpił ele ba.

¹⁰ Wu endi eim ku nin epi pei simbii ni piilim wu ei, eim oł kis ei nge puł mam

pendpi kin, eim oł kis kanim kanim elim. Wu kombur en enim, ku nin epi noman peng kin, yi mił erngii wu ombu, en enim pii gii ei, si kindik kin, en enim noman tuk ełe embin peng piingii.

¹¹ Ba nim Gos nge wu ei, oł ombu ngokun kin, si kind kin, eipi punjii. Gos nge oł kun ka ei, dinga erkin kin, andlam pimba mił punjii. Pukun pii gii nikin kin, wumb eipi noman ka ngokun wumb ei, nim tungii ei dinga angan kin, tungii. Tungii oł ei noman emin ka er wumb ngunjii.

¹² Wumb nii endi Jiisas kin pii gii pimba wu ei, eim yi mił; wumb ka wii epi wii singii nengin kin, sikir punmun oł ei mił, yi erik singii. Singii ei mił ku, nim Timosii yi mił ku enjii. Nim kongun ei dinga kind erkin kin, Gos nim kan wiik to mundang kin, kunum kunum noman konj sinjii. Sikin kin, nim pii gii peng kin, wumb ningił ełe angkin kin, ek dinga ni tor kindkin wumb ngunjii!

¹³ Gos wumb ni, epi pei eim noman konj ngolum. Pe Krai Jiisas eim ek pułe, Pondiyas Pailos kumb ełe ni tor kindrim. Gos kin, Krai Jiisas nge kumb ełe, na nim Timosii kongun ei ngond.

¹⁴ Nim Gos nge ek ka dinga ełe tep ka er nikin mulnjii. Molkun kin, wumb ek kis penj, tui nin, wumb ek kis ni ngok kin Gos ek ka ei kin yi enerngii mon. Nim kongun kunum kunum erkin

kin, tep er mulan kin, Krai Jiisas orung omba kunum ei, opu tor omba.

¹⁵ Gos nge kunum sirim kunum ei, tonu wang kin, Jiisas kindang tor omba. Gos endeim mendpił noman ka piik kin enmin oł ei nge, pułwu. Nga eim mendpił dinga peng kin, tep er mołulum. Mołpu kin, mani mei ełe wu num ei, moł mani kindangin kin, Gos wu num moł tonu punum. Pupu kin, nga king mani mei ełe king ei, moł mani pangin kin, Gos King moł tonu pupu mołum.

¹⁶ Ei eim mendpił kulalilim; eim tilang owundu mołulum. Pe sinim eim kin mandi bin mił mon. Ok wumb endi, Gos kinalim mon. Pe wumb endi yi ku Gos kinanmin mon ku. Keimi eim nge embe owundu mendpił ni, eim noman dinga owundu ei ni, kunum kunum pimba, ei keimi!

*Wumb Epi Pei Sałilim
Wumb*

¹⁷ Wumb ya mei konu ełe, epi sałim wumb ei kankin, ek dinga ninjii. Mani mei ełe epi sikir kis mołpu elim epi ei kin, noman ngok kin, pii gii ninerngii mon. Ninarik kin oł kis kanim kanim erik kin, ek piinarik erngii ei, mon nikin kin, Gos mendpił kin, pii gii ningii, ei kapli ninjii. Gos eim sinim epi ka pei, kunum kunum ngang kin sinim ka piikmin.

¹⁸ Wumb epi pei sałilim ei, kankin ninjii! Enim kongun ka pei erik kin, en enim

kongun pei ol kun ka enmin ni piik kin, ka piingii. Piik kin, kunum kunum en enim epi ei, mok tok wumb eipi eipi epi sinalim wumb ei kin, ngungii.

¹⁹ Pe wumb en enim ol yi enjing kin, ekii se epi pei ei, en enim paki tumba. Yi erik kin, en enim kunum kunum konj mendpil sik kin, Gos konu ele mulngii.

²⁰ Timosii nim Gos nim ngum kongun ei, nim tep kun ka er mulnjii! Wumb ek wii nik erngii ek ei, nim piinarkin kin, nim ek ei bul ngunjii. Nga wumb kombur molk kin ek kend tok ek kun palim ningii. Ningii ek ei nge sin sinim noman ka wii palim, pa nilmin. Nilmin ek ei nge Gos kin opu orung ek mil palilim.

²¹ Wumb kombur en enim yi ninmin, "Sin sinim noman ka palim," pa nilmin. Nik kin, Gos ek keimi pii gii ningii andlam ei si kindilmin.

Gos nge noman ka enim ngang kin, enim kin mulmba.

Pol Mon Timosii Kin Nga Endi Polpu Kindim

¹ Na Pol, na Krai Jisas nge ek ei se andiŋ wu. Gos eim ek dinga yi ni pendim. Jisas Krai nge kongun eŋe, Gos eim noman konj ei, sinim mei wumb ngumbii nirim. Nipi kin, eim noman eŋe, “Na ek se endii,” nim.

² Timosii nim na nge kingam miŋ, na pipe ei polup nim ngond. Sinim nge Erinjpin Gos ni, Krai Jisas Owundu nim kin kaimb sipi nim noman ka ngang kin nim noman emin ka peng mulnjii.

³ Na nge kumb ok kupnan noŋ wumb mulk wumb ei, Gos nge oŋ ei ekii silmin oŋ ei nge, kunum na nim kin piip kin, na Gos kin prei epin tinga kunum kunum erip kin, noman ka piip ngoŋ.

⁴ Nim ningiŋ ka mani orum ei na piip kin, na nim kanip kin, ka piimbii ni piind.

⁵ Nim pii gii nin ei, na keimi ni piind. Ei kend mon. Pii gii nin oŋ ei, nim apinim Lois eŋim oŋ ei nim en. Nga ninim manim Yunis yi ku eŋim. Pe na piind ei, na pii gii ei nge, nim kin paŋim ku.

⁶ Ei na piip kin, nim nip ngond. Gos nge epi wii ngurum ei, nim noman pirek neng piinjii. Ok na nim peng eŋe, angii tonu kindinj

kunum ei, Gos eim nim noman ka ei, epi wii miŋ nim ngurum. Pe ninim Gos noman ka epi wii ngurum ei, piikin kin enjii. Eran kin, nim noman ka sirim ei, am opu owundu ermbe. Ei yi miŋ, wu endi eim dup kalpi kin, pup tang kin, nimbii oŋ eŋim? Ei sikir nopu owundu eŋim ei miŋ, yi enjii ku.

⁷ Nim piin; Gos sinim kin Gui Ka ngum ei, sinim kulermin. Ba Gos Gui Ka sinim noman dinga ngum. Ngang kin, sinim wumb noman ka ngopun kin, sin sinim tep ka er mulmun nge ngum.

⁸ Ei piikin kin, owundu nge ek ei singambiŋ piikin kin, ninerii! Nim na kin singambiŋ piinerii ku! Na Gos nge wu moŋ. Nim Gos nge dinga ngang kin, nim oŋ embin tui tonu omba ei ko wukun kin, na kin wan, silip kongun ende erpiŋ kin, Gos ek ka ni wumb ngumbii.

⁹ Gos eim sinim sipi orung seng kin, nam nge wumb mulngii nim. Pe sinim eim kin ouni ka endi eramin kin, Gos sinim sip orung sinerim mon. Eim nge noman eŋe, sinim noman ka ngopu kin, sinim wii to sim. Kumb ok, mul mei eneririm kunum ei, Krai Jisas eim sinim kin noman ka ngurum.

¹⁰ Ba akip kunum eŋe, Krai Jisas sinim sip orung simba nge tor onum. Eim nge kongun eŋe, Gos nge noman ngurum. Ei tor wang kin sinim piinmin, Krai Jisas eim wumb koltmun oŋ ei nge,

to mani kindpi, si kindim. Si kindpi kin, Gos nge ek ka ni tor kindim. Ei yi mił, noman konj ei nga poru nin-ermba; ba kunum kunum konj pimba.

¹¹ Gos eim na kongun ngopu kin, ek ka ei ninjii ni mundum. Na mołup kin, ek nip, wumb ngop, ek se andip kin, wumb ek emb top, wumb ngop nip kin, ermbii ni mundum.

¹² Gos ek ka ei minj, na ngenj ele, oł embin tui tonu omba. Oł pułe ele peng kin, na oł embin tui ei, ngenj ele tonu onum. Ba ele nge, na ngenj singambił piinermbii mon. Na wu ei kin, pii gii dinga peng moł ei, na pii poru nind. Eim na angil ele kongun ngurum ei, kunum kunum ka pep ba. Pang kin, eim kunum owundu sirim kunum ei tonu omba.

¹³ Na ek kun nip, nim andan top ngunj mił, nim wumb kankin kin, ek ka ni ngan piingii. Nim Kraias Jiisas kin pii gii dinga peng kin, ek ninim mił piikin kin, Jiisas eim noman ka ngokun kin, ek ei ambił gii ni mulnjii.

¹⁴ Gos nim kin epi ka angil ele pendim ei, piikin kin, tep ka er mulnjii. Pe Gos nge Gui Ka sinim kin tuk ele mołum ei, nim noman dinga ngopu kin, kongun ei paki tang kin, kongun ei kun ka er mułngii.

¹⁵ Nim piin kin, Eisiya konu owundu ele, Jiisas kin pii gii nik enjing wumb ni, Piselas ni, Emosenis ni wu tał

kin, wumb pei na si kindimin.

¹⁶ Na Gos Owundu kin prei ermbii ni, wu Onesiporas ni eim amb kangil ei, Gos paki tumba ni piind. Kunum pei, Onesiporas eim na kin noman ka pii ngołum. Na kan ngii pir kunum ei, eim na kin singambił pinerim mon.

¹⁷ Eim Rom konu owundu ele opu kin, eim na kur kan simbii nipi orum. Opu kin, na kan sirim.

¹⁸ Na Gos Owundu kin prei eramb kin, Jiisas orung omba ni pendrim kunum owundu kunum ele, Gos Owundu opu kin, wu Onesiporas kaimb sipi ngumba. Ngopu kin Onesiporas eim na Epeses konu ele epi kanim kanim erpi kin, na paki tołum; ei ninim piilin.

2

Nim Kraias Jiisas Nge Opu Wu Ka Mulnjii

¹ Pe nim na nge kingam mołun. Kraias Jiisas nim kin to dambiltpi se ende kind pendim ele, eim nim kin noman ka ngopu kin, noman dinga ka wii ngumba ei, nim kunum kunum sinjii.

² Pe ek pei na nip kin, wumb pei kumb ele ngunj ek ei, nim piin. Piikin kin, ek ei nikin, wu kombur ngan kin, dinga piik erngii. Wumb ei, ambił gii nik mołmun wumb ombu kin, kapli ek nik kin, wumb emb to ngungii ku.

³ Nim Kraias Jiisas nge opu ond wu ka wii dinga molkun kin, oł embin tui endi tonu

omba ei, nim dinga molkun kin, Jiisas Kraiss nge opu ond wu mendpił mulnjii.

⁴ Opu ond wu endi, opu pałim kunum ei, pupu kin, kongun eipi kanim kanim endi enałim, mon! Opu dinga kind erpi, yi er mułang kin, opu ond wumb tep elim wu ei, kanpi ka piłim.

⁵ Wu epi simin nik kin, sikirik punmun ei, lo pałim mił ei, ekii sinarik punmun wu ei, epi endi sinermba mon.

⁶ Wumb nii endi eim kongun dinga kind er pułum, wu min amb ei, eim kuni tonu wang kin, eim kuni ei, eim kumb se numba.

⁷ Na nind ek ei, nim kom se piinjii! Owundu nim noman er kun erang kin, nim ombu pułe pei pii poru ninjii.

⁸ Kunum kunum nim molkun kin, piinjii ei, Jiisas kołpu kin, nga tonu opu konj pum ei, piinjii. Eim Deipis nge tilap ende mołpu kin, ek yi mił, na Gos ek ka nip tor kindip eł, ei nim piin.

⁹ Na Gos nge ek ka ei, minj nip eramb kin, wumb na wu kis nik kin, na oł embin tui kanim kanim ngołmun. Keimi, na sip kan ngii eł kindiłmin; ba Gos ek ka ei, kan kaplı pinermba mon. Ba pu nip konu ełe orung orung eipi eipi ba.

¹⁰ Ei nam yi piip kin, noman ełe dinga kindip kin, oł embin tui ei piip ko wup eł. Eł ei, erip kin, Gos eim nge wumb tilap ei, paki toł. Nam yi eramb kin, wumb Kraiss Jiisas kin noman

konj kunum kunum sik kin, kunum kunum eim kin ouni noman dinga tilang ei sik kin, ka mułngii nip kin, oł yi mił end.

¹¹ Sinim ek ei pii gii mendpił ninjpin kin, ei keimi ni piimin,

“Sinim Jiisas eim kin kołpun kin, sinim eim kin ouni noman konj kunum kunum sipin kin, ouni tep to mułmun.

¹² Sinim eim kin piipin kin, oł embin tui tonu omba kunum ei, sinim dinga kind mołpun kin, eim king mułmba konu ełe, sin eim kin ouni king mił tep to mołmun ku. Pe sinim eim buł ngunjpun kin, kaplı eim yi ku, sinim buł ngumba.

¹³ Pe sinim Gos eim ek ei piimin nimin; ba ek ei ekii sinarpin enjpin. Ba Kraiss Jiisas eim mendpił ek ei, eim keimi piipi mołum. Kraiss Jiisas eim ek endi nipi keimi mendpił mułmba. Nimbił erang ei eim ek kend ei, kaplı tunermba mon.”

Kongun Wu Mendpił Ei Gos Kin Embe Kołulum

¹⁴ Kunum kunum nim wumb noman pirek nimba piingii ek ei ninjii. Gos nge ningił ełe, ek dinga nikin kin, wumb ek mił erik kin, ek kanim kanim nik erngii ei, mon nikin. Nikin kin, oł ei nge, wumb endi paki tunermba mon. Wumb to kis minj ełmin. Wumb ek ei nge piłmin wumb ei yi ełmin.

¹⁵ Nim kongun dinga kind erkin kin, nim kongun wu mendpił mułan kin, Gos nim

kin ka piip ngumba. Ngopu kin, nim Gos ek ei, kun ni wumb ngan piingii ei, nim Gos kin singambil peng piinenjii.

¹⁶ Ek eipi eipi nik kin, ek wii mił nik erngii ei, enim mandi puk piinerngii mon. Ek ei ek pułe pinalim ek ei nge, wumb nik si pangin kin, Gos ek buł ngok, ek ei piik kin, andłam kis punmun ei nge, enim punerngii mon!

¹⁷ Wumb ek ei, sinim ngenj kinj kis nopu owundu pułum ei mił, Aimeniyas kin Pailesis wumb ei nge, tilap ełe ek yi pałilim.

¹⁸ Wu ombu nge ek keimi ei, pii dembin tunarik kin, wu ombu ek yi mił niłmin kin, sinim kołpun. Nga konj mołmun poru ninmin; nga ekii se endi enermin mon. Enarpin kin, ek ełe nge nik kin, wumb kombur nge pii gii ei, er kis mondułmun ku.

¹⁹ Ba Gos eim ngii tumunj dinga endi, poł engindrim dinga wii angilim. Pe ond pos ełe Gos ek mon endi, yi nip mołum. Gos eim nge wu amb ei, piipi kanpi poru nipi mołum. Pe nga mon endi pałim ku. Wumb pei, Gos embe siłmin wumb ei, oł kis si kindik kin, buł ngok, ka mułngii.

²⁰ Pe ngii owundu endi angilim konu ełe, nirikring ming ombu kanim eipi eipi pei sałim. Pe ming kopur, ku silpa ni, gol ni, yi ełmin. Nga ming kopur ond ni, mei nganmbi ni yi ełmin. Ełmin ming ombu nge kopur,

kongun ka pałim mił ełmin; nga ming kopur eipi kongun wii pei ełmin.

²¹ Ei yi mił, wumb nii endi eim oł kis ełmin oł ei, Gos eim pei kil ngo si kindang kin, kun ka mułmba wumb ei, eim kongun mendpił, ka endi pałim mił, kongun ei ermba. Wumb ei, eim ming ku silpa min, ku gol ka mił, yi mołum. Nimbił erang wumb ei, eim ngenj ni, noman tuk pei, Gos kil ngo si kindang kin, eim kongun ermba nge, er kun erpi mołum.

²² Wu kangi wu noman ełe kis tonu wang kin ek kis nik erngii wumb ei kin, nim punenjii. Punarkin kin, nim oł kun ka ei erkin, pii gii peng kin, noman emin ka peng kin, wumb noman ka ngan kin; wumb noman emin ka peng kin; Gos owundu kin prei erkin, kii se ngokun kin mulnjii.

²³ Wumb wulu pang kin, ek eipi eipi nik kin, erngii ei piinenjii. Piinarkin kin wumb noman ka pinerang kin ek ei nge, nik opu minj ełmin.

²⁴ Gos nge kongun wu ek opu enermba mon. Eim wumb kin oł ka ermba. Eim wumb ek emb ka to ngołum kunum kunum kui er mołpu kin, kongun ka ermba. Erang kin, wumb eim oł kis erngii min, oł embin ko wupu kongun minj erpi kin, Gos ek nipi kin, wumb ngopu minj mułmba.

²⁵ Wumb eim ek to kindik erngii ei, ek taki taki nipi erang kin, Gos eim wumb ei,

paki topu erang kin, noman ak to ok kin, ek keimi ei piingii.

²⁶ Ok Seisen eim, wumb ei omu kon mił polpu kin, tuk sirim. Seng kin, eim ek ei piik kin, ekii singii; ba nga ekii se, Gos ek keimi ei piik kin, noman ak tok kin, Seisen si kindngii.

3

Kunum Poru Nimba Mandi Erang Oł Kis Tonu Omba

¹ Ba nim oł yi mił piinjii, kunum poru nimba kunum ei, oł embin tui kanim kanim tonu omba.

² Pe wumb en enim mend-pił piingii. Piik kin, ku nin epi noman kulk kin; nga en enim embe ambił tonu kindik kin, oł kis erik kin; nga Gos kin wumb eipi ek kis nik kin, yi nge nik ngomun. En enim ernjing menjing ek niłmin ei piinarik kin, nga en enim ek ka ni ngunałmin; nga en enim oł kun ka pałim mił ei, ekii sinarik kin, buł ngok enmin.

³ Pe wumb en enim miyem ende noman ka ngonarik kin; nga ek kis ei si kindnarik kin; nga en enim wumb eipi kin ek buł ambilk kin; nga en enim nge ngenj ele noman tep ka enarik kin; nga wumb wulu pang kin, kung sim-bii mił andik molk noman pinalim, mił erik kin; nga en enim oł kun ka ei kin opu orung ku elmin.

⁴ Nga en enim nge wumb puł sik kin, opu erii wumb ngok kin; nga en enim oł kis

ei sikir ekii sik erik kin; nga sin sinim wu num ni piik yi erik kin; nga en enim ngenj ele oł ei ka ka piik erik kin; nga en enim Gos kin noman ngunałmin mon.

⁵ En enim ngenj ele ambil tonu kindik kin Gos nge oł ei mił ni piik erik; ba Gos nge noman Gos nge tilap ele wumb mił dinga ei en enim buł ngok elmin. Erik kin nim wumb ei yi erngii wumb ei kin nim tep to andkin punen-jii mon!

⁶ Wu kombur en enim andik, noman eipi eipi sek kin, yi elmin. Erik kin en enim amb ombu noman kis kanim kanim pałilim amb ombu kin, kanik kin, amb ombu ngii konu ele, en enim nirik puk kin, en enim noman embin pałim ei, en enim noman ele epi oł kis mił to eipi eipi kindik kin ambił gii nik yi elmin.

⁷ Erik kin, amb ombu nge, kunum kunum ek keimi ei ni, kan simin ni elmin; ba kapli enałim.

⁸ Ok wu Janis kin Jambris wu tał, Moses tep erim oł ei, to mani kindmbił ni piikil kin, jep oł kanim kanim kun pinalim oł ei elmbił. Elmbił oł yi nge, pe wumb ek keimi ei, to mani kindik yi ermin ku. En enim noman kun pinalim, yi erangin kin, pii gii pinerang kin andinmin. Ba wumb en enim pii gii ei, kapli pimba mił pinalim mon.

⁹ Ba wumb enmin oł ei, opu owundu punałim mon! Pe wumb keningii ei, oł wulu

pui mił endi ok, wu Janis kin Jambris teł erkił oł jii enmin ni keningił.

¹⁰ Ba nim na kin kunum kunum andkin kin, ei na ek nip kin, wumb andan top enj. Nga andlam andip eł mił ei, nim piilin; nga na eł oł ei, pułe nim piilin ku. Nim na piin kin, na Gos kin pii gii dinga nił. Na wumb eipi kin noman ngop kin, kunum kunum nam dinga kind mołup kin, Gos nge kongun eł, end ku.

¹¹ Nim piin ei, wumb na kin oł embin tui ngołmun ei, nim piin. Piikin kin, nga ngenj kumbii konu ełe orung Andiok ni, Aikonyam ni, Lisra konu ełe ombu pei piil. Nim piin ei, wumb na kin ngenj kumbii oł kanim kanim ełmin; ba Gos Owundu eim nga ełe si tor sim.

¹² Keimi wumb pei Krai Jisas kin dambiltik se ende puk, Gos nge oł ni, ek ka ei, ekii simin ni erngii wumb ei, opu orung wumb tangin kin, ngenj kumbii yi singii.

¹³ Wumb kis ni, ek kend wumb ei, wumb ek kend to ngołmun. Ngangin kin, nga Seisen nge ek kend tang owundu pułum ku. Wumb en enim oł kis owundu mendpił ełmin. Nga wumb eipi en enim kin, ek kend tok ngołmun ku.

¹⁴ Nimbił erang wumb ei, nim ek ei nik ngunjung ei, pii kun er mulnjii! Mułan kin, nim pii gii nikin ek ei, na nim emb top, nip ngur ek ei,

dinga ambil gii ninjii.

¹⁵ Pe nim ei piinjii ku, ok nim kangił kembis kin molkun kin, nim Gos ek ka ei nim piilin. Piikin kin Gos ek ka ei, nim noman ngang kin nga pii gii nikin mułan kin, Gos ni Krai Jisas nim sipi orung simba.

¹⁶ Gos nge mon ek ka ei, Gos kin mendpił om. Opu kin, Gos mon ek ka poł pendpi ek ei, Gos ek keimi mendpił palim. Peng ek ei, sinim kin pii si kindpin kin, Gui Ka andan topu ngonum ek ei piipin kin, Gos oł kun ka ekii se bin.

¹⁷ Gos ek ka ei, sinim Gos nge wumb erpi, kun ka erang kin, sinim Gos kongun ka wii ei, ermin nge, er kun erpin mułmun.

4

Nim Gos Ek Nikin Wumb Ngunjii

¹ Krai Jisas eim, wumb kułii konj pei, mok tumba. Topu kin, eim Gos ningił ełe ni, Krai Jisas nge ningił ełe, na ek nip kin, nim dinga ngond. Ngop kin, Jisas ekii se orung omba ei, opu kin, wu king kunum kunum tep mułmba ei, na ek dinga nip nim ngond.

² Nim Gos ek ka ei piikin ek ei, ni wumb ngunjii ku. Ngokun kin wumb ek ei piimin min piinerman nik er mułngii; ba nim Krai Jisas ek ka ei, kunum kunum ek dinga ningii! Nikin kin, wumb en enim oł kis ełmin oł ei ni piik kin, Gos oł kun ka ei

ekii sinarik ełmin. Erik kin, ei nim nen kin, Gos oł kun ka pałim mił, ei ekii singii. Sik kin, kunum kunum nim kongun erkin kin, kui er mułun kin, wumb kin ek ka ni ngokun kin, paki dinga tokun enjii. Yi eran kin, wumb ei, noman to ak tok kin, oł kis si kindik kin, Gos oł kun ka pimba mił erngii.

³ Piini! Ekii se wumb ek keimi ei piinerngii mon. Ba wumb en enim noman ełe piik kin, ek emb tołmun wumb pei, sik erngii. Erik kin, wu ombu ek eipi ningii ei, kom se piik kin ekii singii.

⁴ Wumb ei Gos nge ek keimi mendpił, ei si kindik piinarik kin, ek poł wii ni, siimał eimał ombu nge, kom sek piik erngii.

⁵ Ba ninim kunum kunum kun ka piinjii! Piik kin, oł embin tui tonu omba; ba nim embin ei ko wukun kin, Gos ek ka ei nikin kin, wumb ngunjii. Nga wumb paki tan kin Gos nge kongun wu mił endi kongun kun ka enjii.

⁶ Nim piin ei, pe nam noman konj ei, enim kin ngop si kindip pendip kin, nam ya mani mei ełe wakin top si kindip bii kunum ei, mandi enim. Ei yi erip kin, nam kułmał mił kalip kin, nam nge miyem ei, enim kin bein top ngop pendip kin bii.

⁷ Na nam kongun dinga kindip erip, sikirip pup kin, tor punj ei yi mił; Gos nam ngum kongun ei, dinga kindip, er poru ninj. Na pii gii ei wakin top kindnenj mon.

⁸ Na pe na simbii epi ei er kun er salim. Salim epi ei, yi mił ninim, pe Gos Owundu ningił ełe, na wu kun ka nimba. Akip kunum ei, Owundu nam mendpił epi ka wii ei na ngunermba mon; ba wumb eim tor wang kin, kenmin ni, kui er mułngii wumb ei, yi ku singii.

⁹ Nim na kin ombii nikin kin, er ka erkin kin, na kin sikirkin onjii.

¹⁰ Piikin kin mułii! Wu Diimas eim na wakin topu kin, eim mei ełe oł ei, noman peng kin, na si kindipi kin Tesalonaika konu ełe pum. Nga wu Kresenj eim Galeisiya konu ełe pum. Nga wu Taisas eim Dalmeisiya konu ełe pum.

¹¹ Wu Luk mendpił eim na kin mołum. Nim wu Mak nen kin, ouni weł! Wu Mak eim kongun ka elim ei, na kongun paki tumba.

¹² Na wu Tikikas eim Epeses konu ełe pui nip, kindamb kin pum.

¹³ Nim onjii en kin, na konduk muł elim kon takis ei ni, wuł Trowas konu ełe, wu Kapas ngii konu ełe salim ei, sikin mon ni, mon kombur, ka ngenj sik ełmin ei, sikin tui ku.

¹⁴ Eliksander wu ei, eim kapa epi elim wu ei, na kin oł embin tui ngopu erim. Ekii se Owundu eim enim oł ei mił, eim kin kumep kis orung yi erang kin, piimba ku.

¹⁵ Nim yi ku, wu ombu konu ełe, kan kun er mulnjii.

Mulnjii wu ei, sin ek pei to mani kindmba erim.

¹⁶ Kumna ei, na kos ek nip, orung kindinj kunum ele, wu endi na kin tep to ngop ninj. Ninj kin, ol kis mił enmin ei, "Nim piinerii, mon!" ninj.

¹⁷ Ba Gos Owundu na kin tep er mułum. Mołpu erang kin, na Gos ek ka nip, wumb torung mulnjung wumb ei, ni ngunj. Kung simbii wumb nołum konu ele pamb kin, Gos kulii konu ele si tor sim.

¹⁸ Wumb na kin ol kis ermin ni enjing; ba Gos Owundu eim na kin ol kis kanim kanim na kin tonu omba ei si tor sipi kin, nga Gos eim sinim tep er mołum konu ele, eim na sipi kin orung simba. Gos kin tilang owundu nin, embe owundu ei nin, kunum kunum mułmba; ei keimi!

Ek Poru Ninim

¹⁹ Nim Pisila kin Akwila tał kin, wu Onesiporas nge kingam ambilam noł ni, wumb ombu kankin yi ninjii. Na enim wumb ei kin, 'Noman ka piip ngond,' yi mił niyo!

²⁰ Erasmus eim Korin konu ele enj mołum. Nga Tropi-imas eim ening peng kin, na eim Mailisas konu ele mond si kindip onj.

²¹ Nim erkin kin, sikir onjii. Yi er mułan kin, pop topu, jii nip elim kunum ei tor omba. Yupulus ni, Purenj ni Lainas ni Kloriya ni wu ombu, ni wu angim angim pei nim kin noman ka ngonum ei, 'Nim ka muliyo!' ninmin.

²² Gos Owundu nim nge noman tuk gui ele ouni mułmba. Gos eim nge noman ka ngopu enim ol ei, enim kin mułmba.

Pol Mon Taisis Kin Polpu Kindim

*Pol Eim Mon Endi Polpu
Taisis Ngum*

¹ Na Pol, na Gos nge kongun wu mołup kin, nga na Jiisas Kraiss nge kongun ek ka se andił wu moł. Gos eim wii to si mundum wumb ei, Gos na kindang op kin, wumb ombu nge pii gii ei, er dinga ermbii nge ond. Nga wumb paki tamb kin, wumb ek keimi ei piik kin, Gos nge oł kun ka pałim mił, ei ekii singii.

² Na kongun erpi kin, wumb pii gii ei, er dinga eramb kin, wumb en enim ka ka piik kin, kunum kunum konj mułngii nge, kui er mułngii. Molk kin, kumb ok, Gos eim epi endi eneririm kunum ei, eim enim noman konj ei, ngumbii nirim. Nipi kin, eim ek kend tunałim mon.

³ Nga ekii se, eim nipi pendrim kunum ei, eim wu kombur neng tonu ok kin, eim nge ek ka ei, ni tor kindngii. Kindik kin, oł ełe nge; eim ek nipi peni ełe tor kindang kin, Gos eim sinim sipi orung sim. Seng kin, pe eim na kin ek nipi poru neng kin, eim nge kongun ei, na erii nipi ngum.

⁴ Na Taisis mon ei połup kin, nim ngond. Nim na nge pii gii nge kingam mołum. Nim nipe pii gii pałim ei, sin pei yi mił pałim ku. Erinjpin Gos sinim nge paki tołum wu,

Krais Jiisas eim nim noman emin ngopu kin, nim kin noman ka piipi ngumba.

⁵ Na nim si kindip pamb kin, nim Kriis konu ełe enj mułun ei, pułe ełe mendpił. Na yi ni piind, nim kongun kun ka pinerim kongun ei, am er kun ka enjii. Erkin kin, Gos nge tiłap ełe mułngii wu kombur, to tonu kindan kin, wumb er mułngii konu ełe, orung orung pei, yi mił ok, na nim kanip nir.

⁶ Pe wu endi wumb ningił ełe, oł kis endi enerim kin wu ei, eim nge ambim endeim mendpił mułmba; nga eim nge kingam noł, Kraiss kin pii gii nik oł kis ei enarik kin, nga ernjing menjing ek ekii sik piik er mułngii wu ei nge, kanik to mundangin kin, wu num mołpu kin, wumb erpi, Gos oł kun ka pimba mił, yi er mułmba.

⁷ Nim piin; Gos nge tiłap ełe wumb tep ermba wu ei, Gos nge kongun ełe tep erpi kin, eim andlam kun ka endmba. Andpi kin, wumb eim oł ołou endi erang kin, wumb kinerngii mon. Nga eim popuł endi sipi enermba mon! Eim popuł kis sikir piinermba; nga noł nopu noman wulu pupu, yi enermba; nga wumb owuł owuł tunermba; nga wumb eipi epi kan bun bun sinarpi; nga ku nin epi ombu ni noman to piinermba.

⁸ Ba wumb konu ełe eipi wumb ongii ei, oł ka ermba. Erpi kin, eim oł pei ka minj erpi, noman ka piimba. Eim

am kun ka moŕpu kin, Gos nge oŕ ei pei ka ekii simba. Eim nge noman tuk ele am tep ka muŕmba.

⁹ Nga eim ek keimi kun ka nik nguk ek ei, eim am andan tok miŕ piipi muŕmba. Moŕpu kin, wumb ek nipi dinga erpi kin, wumb noman ek kun ka pimba miŕ nipi ermba. Erpi kin, wumb ek to kindik erngii ei, eim ek dinga nipi kin, wumb kii sipi erang kin, wumb en enim oŕ kis enjpin ni piingii.

Kriis Konu Ele Ek Kend Wumb Pei Mulnjung

¹⁰ Keimi, wumb pei ek kun ka ei, ekii sinaŕmin. En enim ek kend tok kin, ek kanim kanim noman ele ek kend tok wii miŕ niŕmin. Nik kin, sin ngenj kopsiŕmin wumb miŕ moŕmun ei, en enim ek kend tok eŕmin.

¹¹ Wumb ombu nge, oŕ kend tok erik wumb ei, ku ni epi ei simin nik eŕmin. Erik kin, sin sinim enermin oŕ nik kin, wumb andan to ngoŕmun. Ngok kin oŕ ei nge, wumb kombur to wulu kindik kin, kangi ambii ni pei eŕmin. Erik kin oŕ yi miŕ erngii ei, nim piikin kin, wu ei nge, to tor kindan ba.

¹² Ok Kriis konu ele wu endi, en enim nge wu num ei, ek yi miŕ nim. Ok Kriis wumb ei, wumb ek kend wumb mulnjung. Nga pe yi ku moŕmun ei, kung owu simbii niŕ moŕmun. Molk kin, kuni pei nok molk kin, nga ten eŕim.

¹³ Ek ei keimi, nim piikin miŕ, wumb kin ek dinga ni

ngunjii! Ngan kin wumb noman ele, ek dinga nen, tang piik kin noman ak tok ok kin, nim ek ei, pii gii mendpiŕ kun pimba.

¹⁴ Jura wumb ek poŕ min, siimaŕ eimaŕ ek poŕ wii ei nge, kom se piinerngii! Nga lo ek kanim kanim nik erangin kin, ek keimi ei, buŕ ngok erngii ei, pii kongnduk muŕngii.

¹⁵ Wumb en enim noman ele, kuru ka simba. Ba wumb oŕ kis erik eŕmin wumb ei, Kraiss kin pii gii ninanmin. Ninarik kin, en enim endeim ka mulaŕmin mon. En enim nge noman tuk ele ei, pei kis erpi kin, penj moŕ poru nim.

¹⁶ En enim gupu ele, ek yi miŕ niŕmin, 'Gos ei na piind,' niŕmin. Ba en enim andiŕmin konu ei, Gos buŕ ngoŕmun. Ngok kin, en enim Gos ek piinarik kin, nga oŕ kun ka keimi endi enaŕmin.

2

Wu Amb Tukui Nge Kengip Ek

¹ Ba nim kengip ek kun ka nikin ngoŕun ei, nim oŕ kun ka andan to ngoŕun, yi nikin kin, wumb ngunjii.

² Ngo nikin kin, wu mam ombu, noŕ nok wulu puk, enarik kin, en enim oŕ kun paŕim miŕ piik kin, en enim noman ka seng muŕngii. Molk kin, pii gii ninmin ek ei piik kin, noman ka ngok enmin oŕ ei, ekii sik kin, oŕ embin tui tonu omba ei, dinga kind molk erngii ei, piingii.

³ Nga yi ku nim nikin kin, amb mam ombu, en enim oł kun ka er andik mułngii. Molk kin, ek buł morung ninarik kin; nga noł dinga ełe nge, noman to piik kin; kongun wii mił er mulerngii mon! En enim ek mon tołmun mił molk kin, kongun kun ka erik kin, oł kun ka andan tungii ei, oł ka wii.

⁴ Enim ambil kembis kembis ombu, enim oł yi erngii mił, nik kin, andan to ngungii. En enim nge wu ni, kang ambil ni, noman ka ngok kin, oł yi mił erngii.

⁵ En enim nge noman ełe, tep ka mułngii. Molk kin, am kun ka mułngii! Nga en enim nge ngii konu ełe tep ka mułngii! Molk kin wenjing noł kang ambil am pei, tep ka er mułngii! Nga wenjing ek ningii ek ei ekii sik kin, oł yi mił erngii ei wumb Gos kin buł ngok, Gos kin ek kis nik yi enerngii mon!

⁶⁻⁷ Nga yi ku, kangil kembis kembis en enim noman to piik kun ka erik mułngii! Oł ombu nge nim pei erngii oł ei, nim min men mił er endnjii ei, keningii. Kanik kin, nim oł kun ka ei ekii sik kin, oł kun ka kanim kanim ei minj erik endngii.

⁸ Nga nim kongun wu kankin kin, ek yi mił ninjii! Nga ek kun ka minj ninjii! Oł yi mił enjii ei, wumb nim oł endi en, ni piinerngii mon! Oł yi mił eran kin, sinim nge opu orung wumb ei, ok kanik kin, singambil singii.

⁹ Nga kongun wumb

kankin kin, ek yi ni ngunjii. Ngokun kin, epi pei wumb tep er mołmun ełe, mandring ka mułngii! Molk kin, enim kongun ka erangin kin, enim tep ermba wumb ei, enim kanpi noman ngumba. Ngang kin, wumb puk en enim nge wu num tep ermba wu ei kin, ek nik ngungii.

¹⁰ Nga wumb epi orung endi waning simin ni piinerngii mon, ba en enim ek ei, am ekii singii! Nga tep wumb noman keimi kun piingii. Pe kongun wumb oł ełe nge erangin kin, simin ek ka ni tor kindilmin ei, Gos nge ek simin nengin kin, paki tołum.

Sinim Ka Mołpun Jiisas Omba Kunum Kui Er Mulmun

¹¹ Sinim piinmin, Gos nge noman ka eim ngopu kin, enim oł ei peni ełe tor opu poru ninim. Pe ełe nge, eim wu amb pei sipi orung simba.

¹² Gos nge noman emin ei, sinim andan topu kin, sinim Gos buł ngumun oł ei si kindpin kin, mei ełe noman kanim kanim ei, buł ngopun kin, sinim andlam kun endmin nge piipin kin, Gos nge oł ełe ekii simin ei, kunum pei salim.

¹³ Gos eim nge noman emin ei, sinim andan tołum. Tang kin, sinim epi sipin ka ka piimin ei, sinim pii gii dinga peng keimi, Gos eim nge tilang owundu ei, sinim paki tumba. Tumba kunum ełe, Krai Jiisas eim opu peni ełe, tor omba.

¹⁴ Kraiss eim nge noman konj si kindpi kin, sinim lo ek to kindpin kin, ek piinarpin elmin ol ei, Jiisas sinim sipi orung sim. Seng kin, eim noman ka ei sinim kil ngopu kin, sinim sipi orung seng kin, sinim eim nge mendpił molmun. Pe sinim kongun dinga erpin kin, ol kun ka minj ermin.

¹⁵ Nga kunum kunum nim Gos ek ka nikin kin, wumb ngunjii. Ngokun kin, nim ek ninjii ek ei, wumb ekii singii nge ninjii. Nga ek dinga nikin kin, wumb ngokun wumb ol ele, ekii sinerngii mon ninjii! Mon pim kin, wu endi molpu wu ei, wu wii nipi yi ermba, ei mon!

3

Ol Kun Ka Ele Sinim Dinga Kind Mulmun

¹ Nim enim kin kunum kunum noman to piik kin tep elmin wumb num ni, eim nge kongun wumb ni, lo ek ele mandring puk erik mulngii. Molk kin, ek ningii ek ei, kapli ekii sik erngii. Erik kin, ol kun ka ei, kongun erngii nge, er kun erik piik mulngii.

² Nga wu endi kin, ek kis ngok yi enerngii mon! Nga opu enmin ol ei enerngii mon. En enim noman emin ka peng mulngii. Kunum kunum wumb ningil ele, ol emin ka ngungii ei, er mulangin kin, keningii.

³ Yi mil nim piin kin, ok sinim noman ka yi nge, endi pinerim mon! Sinim ek to kindpin kin, ek gupu ele

topun. Tamin kin Seisen sinim to wulu kindang kin, sinim wulu pang andilmin. Sinim ngenj noman ok nge, kan ngii mil tuk mulnjpun. Nga sinim noman ngenj ok nge, kanim kanim tonu wang kin, sinim nge ngenj ele ka ka piinmin. Sinim wumb eipi kin, kis piinmin; nga sinim wumb eipi epi ei kan bun bun sipin enmin; nga wumb eipi sin kin opu orung erangin kin, nga tuk sin sinim opu orung orung er mulnjpun ku.

⁴ Ba Gos sinim sipi orung simba nge pulwu ei, sinim wumb kin ol ka ei erpi kin, sinim kin noman ka ngołum. Ngopu kin, ekii se eim nge ol ei, peni ele tor orum ele nge, sinim sipi orung sim.

⁵ Nga sinim nge ol kun ka sinim enjpin ele nge, sinerim mon, ba eim nge noman kaimb ele, piipi kin, sinim sipi orung sim. Sipi kin eim sinim noman tuk ele, kukuł top konj ka erang kin, sinim kangil ninangil konj mil molmun. Molamin kin, Gos nge Gui Ka ei sinim noman konj ngum.

⁶ Gos eim nge Gui Ka ei sinim kin pei bein tang kin, Jiisas Kraiss kin eim sinim sipi orung sim. Seng kin, Gos Gui Ka sinim nge noman tuk ele kin piki top molum.

⁷ Yi mil erang kin, eim ol yi mil erpi kin, sinim wumb kun ka molmun nipi, Kraiss Jiisas nge noman emin ka ei, eim sinim sipi mondpu kin, eim nge noman konj sik kin, konj kunum kunum mulmun

ei, sinim pii gii nipin kin, kui er mułmun.

⁸ Ek ei ek keimi, na piind ei, nim ek dinga nikin kin, wumb ngunjii. Ngokun nen, wumb pii gii nik kin, oł kun ka pimba mił ei, pei ekii sik kin, Gos nge kongun ełe piik kin am dinga kind mułngii. Molk kongun oł yi nge erngii ei, kongun ei kapli wumb paki tumba.

⁹ Ba wumb owuł owuł kanim ei, kii sik nik kin; en enim nge kupenjing ek ei, ni tonu kindik kin; opu erik kin; ek mił erik kin; lo ek ei nge nik kin; ek opu erik enmin oł ei, nim kankin si kindnjii! Pe sinim piinmin; oł ei sinim kapli paki tunermba mon! Nga oł ełe nge, epi mendpił ka endi, tonu onermba mon.

¹⁰ Wu endi Gos nge men ngii ei, er kis ermba min; wumb tilap kin ek kis nipi ermba ei min, eim nim kunum endeim min tał, wu ei kin ek nikin kin, noman er kun enjii! Nim ek nen kin, eim nim ek ninjii ek ei, piinarpi erim kin, eim kin buł ngungii!

¹¹ Nim piin! Wumb ei nge, andłam ka ei si kindinmin. Si kindik kin, en enim nge oł kis ei, en enim to kis mondnum.

Ek Kumb Aninga

¹² Nga ekii se, na wu tał Aremas nin Tikikas kindamb kin, nim kin onguł kunum ei, nim sikir okun kin, Nikopolis konu ełe onjii. Nim piin, na ek nip poru nir. Nemb kin, na Nikopolis konu ełe ep noł mił owundu kis

tumba kunum ei, na konu ełe mułmbii nir.

¹³ Nim kan kun er molkun kin, wu lo ek piim wu ei, paki tunjii! Siinas kin Apolos teł, andłam punguł kin, epi paki tokun ngunjii! Ngan kin punguł ei, epi endi andłam ełe kurkuł kin, yi enerngił mon.

¹⁴ Sinim nge wu amb ombu, en enim kongun dinga erik kin, oł kun ka ei, andan tangin kin, wu amb kombur epi sinarpi ermba ei, paki tok erngii mił, ei andan tei! Mon pim kin, wumb ei wii mił molk kin, Gos nge oł kun ka ei, tonu opu kapli enermba mon!

¹⁵ Wumb pei, wu amb na kin mołmun wumb ei pei, nim kin noman ka piik ngonmun. Nim kin, wu amb puł Gos kin oł kun ka pimba er mułngii wumb ei, enim sin noman ka piik kin kindei! Gos Owundu nge noman ka wii ei, enim kin pengli!

Pol Mon Pailiimon Kin Polpu Kindim

¹ Na Pol kin Timosii tał, nim Pailiimon noman ka ngonmbuł. Na kan ngii wu mił moł. Nimbił erang na Jiisas Kraiss kin ekii sip, eim kongun enj konu ełe kan ngunjung. Timosii na kin tep to mołpuł kin eim silip enginjpił. Sił nim noman ngonmbuł Pailiimon. Nim sił kongun enmbił mił yi en.

² Sił nga noman ka Apiya sinim einginjpin kin, Arkipas kin pii gii wumb nim ngii konu ełe, kułou to mołmun. Arkipas eim wu dinga mendpił, Gos kongun dinga kindpi kin, sił enmbił mił yi elim wu ei, Pailiimon nim ngii konu ełe mołum.

³ Sinim Erinjpin Gos Owundu nim, eim kingam Jiisas Kraiss kin, kapli nim kin noman ka ngambił kin, nga noman ngangil kin, nim noman emin peng mulnjii.

⁴ Na Gos Owundu nim kin, noman ka pii ngop kin, na ekii sip kin, ek ka nip end. Er-amb kin, na kunum kunum ełe, na nim kin Gos kin prei er ngond.

⁵ Nimbił erang na piind ei, nim pii gii wumb pei, noman kulkun kin, nga nim Jiisas Owundu kin pii gii nikin ekii sin.

⁶ Nga na prei end ei, nim kapli wumb Jiisas kin pii gii

ninmin wumb ei kin, noman ende kindan kin, kapli enim paki top kin, er dinga kindmba. Nim okun kin kapli, epi ka ombu piin mił, sin yi ermin. Erpin kin kapli, sinim Jiisas embe ambił tonu kindmin.

⁷ Na angnan, na ka mendpił piip kin, nga nim noman ka ei, na ngun ei, na paki tonum. Tang kin, nga nim noman ka ei, wumb pii gii nilmin wumb pei noman tuk ełe kunum kunum paki tonum ku.

Pailiimon Onisimas Orung Simba

⁸ Yi mił erang, na kapli ek dinga kindip nimbii end. Nimbił erang na Jiisas nga tilap ełe mołup kin, na ek dinga mendpił kii sip nind kin, kapli nim oł kun pimba mił yi enjii.

⁹ Ba na ek yi mił ninermbii mon. Wumb kin noman ngołmun oł ei sił ambił gii ninim. Neng kin, na nim kin kii simbii end. Keimi, na Pol Gos nge ek se andip nip wumb ngop yi eł wu tukui moł. Mołup kin, pe na kan ngii ełe pał ei, nimbił erang Jiisas Kraiss kin pii gii nip kin, ekii sip kin Gos ek nipi wumb ngunj konu ełe na kan ngunjung.

¹⁰ Na nim kin kii sind ei, wu Onisimas nge nip kin kii sind. Sipi kin, eim na kangii mił mułum. Mułang kin na eim arim mił mołup kin, na eim Jiisas kin pii gii ek ei, emb top ngunj kunum ei, na kan ngii ełe pep kin yi enj.

11 Okrii wu Onisimas eim kongun ka wii endi nim kin kun enerim mon; ba pe eim kapli sil ouni paki topu kin, kongun ka enim.

12 Pe na eim nim kin, ngo orung kindind ei, na noman tuk orung eim kin ouni ngond.

13 Na noman yi piinj ei, eim ya nanim kin tep to mułmba ni piinj. Mołpu kin, kapli na kan ngii pał mił, eim na paki topu kin, enim konu ełe sipi kin, enim kongun mił yi ermba. Erpi kin, na kan ngii pał ei, nimbił erang na Gos ek ka nip kin, wumb ngunj konu ełe, kan ngunjung.

14 Ba na kapli oł kanim kanim endi erip kin, eim kapli, yi nanim kin mułmba ni piind; ba nim kapli kumb se piikin kin, ninjii. Nikin kin, na nim kin oł yi erii nip kin, enermbii; ba nim ninim wu Onisimas sikin kin, orung sinjii ei, nimbił erang ninim oł yi ermbii ni piin kin, ei yi mił ku enjii.

15 Nimbił erang, wu Onisimas eim nim kin si kindpi pupu kin, kunum kinan mulum. Mołpu kin, ełe nge eim orung omba ei, nim kin kunum kinan olt kis ei, nim eim ambil gii ni se mułmba ni piind.

16 Ok eim nim kin kongun wii kunum kunum er mulum; ba pe Onisimas eim wii mendpił mołpu kin eim kongun wu wii endi mulałim mon. Eim silip nge enginpił. Silip eim noman ngumbuł ei, eim na angnan mił eim na

noman mendpił ngond. Nim kapli, eim noman mendpił ngun. Nimbił erang ok eim nim kin kongun kunum kunum wii er ngołum. Ba pe eim kongun wu mendpił mon; ba Jiisas nge embe ełe eim nim angnim mił mołum.

17 Yi mił pe nim na kin Krai nge kongun ende wu ni piin kin, kapli nim wu Onisimas nim se orung sin ei mił, kapli yi mił ku nim na sinjii.

18 Sikin kin, eim okrii nim kin oł kun pinalim mił endi erim kin, kapli nga nim epi endi ei, eim nim kin ngo pendim kin, kapli nim na kin ngo orung kindnjii.

19 Na Pol nanim angil ełe, mon ei puls ełe, ei keimi nind. Na kapli eim nim kin epi endi sipi no pendim kin ei, kapli na nim kin ngo orung kindmbii; ba na nim epi na ngunjii ei ninand mon! Nimbił erang nim na kin noman konj pei ngunjii ei, na ninand ku. Nimbił erang na nim arnim mił mołup kin Jiisas nge ek ka nip kin, nim ngamb kin, nim eim kin pii gii nin.

20 Keimi angnan; na kapli nim oł ei erkin kin, na kin paki to ngunjii. Nimbił erang silip, Jiisas Owundu kin pii gii nipił mołmbuł. Nim kapli ek nikin kin, na noman tuk er dinga kindkin kin, kaimb se ngunjii. Ngan kin, silip Jiisas Krai kin pii gii nipił kin, angim angim mołmbuł.

21 Na piip kin, na mon ei połup kin nim kin ngond ei, na nim kin kii sip enjii pa

ninj mił, nim am ekii sinjii.
 Ei na ni piind ei, nim kapli
 oł kun ka na kii sinj mił,
 am erkin ernding pukun kin,
 nga na kii sinj mił, enjii en.

²² Kunum ełe, nim Onisi-
 mas se orung sinjii kunum ei,
 nim na pimbii konu ełe endi
 er kun enjii. Nimbił erang
 na namin nim kin ombii ni
 piind. Nimbił erang enim
 Gos na kin prei er ngonmun
 ei, Gos piipi kin, na enim kin
 orung kindmba.

Ek Osii Endi

²³ Epapras eim nim kin no-
 man ka ngonum ei, eim na
 kin kan ngii ełe ouni pałmbił.
 Nimbił erang eim Krai Jii
 kin pii gii nim ku.

²⁴ Nga yi ku Mak ni,
 Arisakas ni, Diimas ni Luk ni
 wu kei en enim, yi ku enim
 kin noman ka ngonmun.
 Ngok kin en enim na kin
 kongun tep to erpin erpin
 enjpin wu kei mołmun.

²⁵ Kapli Jii Krai
 Owundu nge noman ka ei
 enim noman tuk gui ełe, tep
 to mułangli!

Gos Mon Endi Eipru Wumb Kin Kindim

*Gos Eim Ek Ka Nipi Eim
Nge Kingam Ngang Kin Sinim
Kin Tor Kindim*

¹ Kumb ok, Gos eim ol kanim kanim pei ni, ek kunum kunum pei nipi kin, sinim Jura wumb kin, sinim nge kupenjpin nol kin nirim. Ek ei, Gos nge epi ekii se tonu omba piik nik tor kindilmin wumb kin, nipi ngurum. Ngang kin, sinim kin ngunjung.

² Ba akip kunum poru nimba kunum ei, Gos eim kingam Jiisas kin, ek ka nipi, sinim kin ngurum. Pe Gos eim nge kingam mondpu kin, epi kanim kanim pei sipi kin, eim nge epi tep erpi mulmba. Ei eim Gos kin ouni molkul kin, mei nin, epi kanim kanim pei erkil.

³ Jiisas nga eim Gos nge tilang owundu nge, min men andan topu kin, nga Gos nge ol kun ka molum mil, ol ei min men mil andan tonum. Nga Gos eim nge noman dinga nge ek ele, epi kanim kanim pei eririm ei, ambil gii nipi tonu embilim. Ekii se, eim wumb nge ol kis enjing ol ei, kil ngopu si kindim. Si kindipi poru nim kin, kapli eim tonu epin konu ele, Gos nge eim angip tunding dinga ele, kun molum. Gos eim nge noman dinga ele, tep elim konu ele kin, ouni molum.

*Gos Eim Nge Kingam Ei
Owundu Molpu Kin, Nga En-
jel Ombu Ngonum*

⁴ Nga Gos eim nge kingam Jiisas eim Owundu mendpil, molpu kin, eim enjel ombu ngonum. Nga Jiisas nge embe ei am Owundu mendpil tonu pupu kin, enjel nge embe ei to mani kindnim. Nga Jiisas nge embe ka wii mendpil.

⁵ Yi mil, Gos eim enjel kin ek endi nipi, ngunerim mon, "Nam nge kingam. Akip, na nim nge arnim mil mulmbii."

Nga Gos ek yi mil endi nipi kin, enjel ngunerim mon ku.

"Na eim nge arim mulmbii. Nga eim nam nge kingam mulmba."

⁶ Nga kunum ele, Gos eim nge kingam kumna ei, ya mani mei ele kindim kin, eim ek yi nim ku.

"Nga na Gos nge enjel pei eim kin men tok erngii."

⁷ Ba ei Gos eim enjel kin ek yi nirim,

"Na Gos na nge enjel ei er kindip kin, konu pop mil tonu om. Nga na nge kongun wumb ombu er kindip kin, dup ambil mil mulnjung."

⁸ Ba nga eim kingam kin Gos eim ek nga yi nim,

"Gos nim nge kinga pel konu owundu ele, kunum kunum mulnjii. Na nim ol kun ka elin ol ei kin, nim nge kinga pel konu ele nim wumb tep ka mulnjii."

⁹ Nim oł kun ka oł ei kin, ka piikin kin, noman ngołun. Nga nim wumb lo ek to kindikim oł ei, nim noman enanim mon mendpił. Yi mił erang, na nim nge Gos nim kin kopung bein top kindind. Kindamb kin, nim wu owundu to kindamb kin, nim ka piikin. Nga nim angnim noł ei, ka piik, yi mił energii mon.”

¹⁰ Eim nga ek yi nim ku,

“Nim kumb ok mendpił, nim Owundu molkun kin, mei ele eririn. Nga nim nge angil ele kupu muł ei eririn ku.

¹¹ Nga muł mei ei kunum kunum mulerngil mon; ba nim kunum kunum mulnjii. Nga muł mei ouni, kon alap ok nge mił, tonu omba.

¹² Nga wumb endi konduk oknge ambilpi, mikim makim erpi, si kindmin. Si kindpi kin konduk eipi endi konj kindim ei yi mił, nim muł mei ak tokun kin, yi enjii. Ba ni ninim kunum kunum mołun mił, yi minj molkun kin, nim oł eipi mił enenjii mon. Nga nim nge kung pani ei, poru ninermba mon!”

¹³ Nga Gos eim ek endi nga nipi eim nge enjel endi kin ngunerim mon; ba eim nge kingam kin yi nirim.

“Nim ya na moł konu ele, angil tunding dinga ele mulnjii. Molkun kin, na nim nge opu orung wumb ei eramb kin, nim nge simb ele,

peł epi mił mandring mundmbii.”

¹⁴ Enjel ei nipe mił mołmun? Ei en enim owundu mił mołmin mon; ba en enim Gos nge gui mił molk kin, en enim Gos nge kongun erik. Yi erangin kin, eim kindang ok, wumb nii endi, en enim Gos sipi orung simba nge wumb, paki tungii nge onjung.

2

Gos Wumb Sipi Orung Simba Ei Epi Owundu

¹ Ei yi mił peng kin, sinim Gos nge ek ka keimi ei, Jisas nirim mił, piinjpın kin, kaplı sinim nga kom sepin kin, dinga ambil gii ni, ekii sipin er mułmun. Mon pim kin, simin noman temb nipin kin, sinim Gos ek ka ei si kindpin punmun.

² Yi mił kumb ok, enjel pei Gos nge ek ka ei kun ni tor kindik ei, keimi andan tok, enjing kin, kaplı wumb nii endi, lo ek ekii sinarik kin, Gos ek ei piinarik enjing kin, Gos eim wumb ei kin kumep kis ei kun ngum.

³ Ngopu kin, sinim nimbil oł erpin kin, Gos nge kumep kis ei sinermin ei, nga sinim eim kin sipi orung simba nge ninim ek ka ei, buł ngopun kin, piinenjpın kin, kaplı sinim yi ku kumep kis simin. Nga kumb se, sinim nge Owundu eim sinim sipi orung simba nge ek ei, ni tor kindim. Pe nga, wumb en enim, eim ek ka ei piinjing wumb ei ni, ek nik tor kindik,

sinim ngok ek ei keimi, pa ninmin.

⁴ Nga kunum ele endi ku, Gos eim ek ni tor kindpi kin, epi dinga kopur andan tum. Topu kin, eim ol ka kopur ni, jep ol kanim kanim erpi kin, to tor kindim. Nga Gos nge Gui Ka epi ka wii ngo lum epi ei, eim nge noman ele ngum ei, sinim andan topu kin, Gos ek ka ei keimi nipi ngum.

Jiisas Sinim Sipi Orung Simba Nge Pulwu

⁵ Pe nga sinim mei konu eipi ele, ekii se tonu omba ei ninmin. Gos eim nge enjel ei er kindang molk kin, mei konu ele, tep erngii ninerim mon; ba Gos eim kingam kin yi mił nirim.

⁶ Wumb endi eim Gos nge ek ka ok pulum mił yi ninim, “Wu nipe wu peng kin, Gos wu ei kin nim noman ngo lum? Min wu ei nipe wu peng kin, Gos nim wu ei kin noman to piikin kin, tep ka en?”

⁷ Gos nim wu eririn kunum ei, aninga kopur mani kembis erpi kin, enjel kin mandring kindrim. Nga ekii se, nim wu ei kin tilang owundu nin, embe ambil tonu kindkin kin, ngokun en.

⁸ Nga nim epi pei wu ei nge simb ele mandring kindkin kin, tep ermba nge mundun.”

Keimi, Gos eim epi pei wu kin mandring kindpi kin, tep ermba nge mundum. Mondpu kin, Gos epi endi wu kin mandring kind pendpi

kin, endi sinermba mon. Ba akip kunum ei, sin kinanmin ei, wu eim epi pei tep enim ei mon!

⁹ Ba pe, sinim Jiisas kaninmin. Eim kunum kopur aninga, mani kembis enjel kin mandring mundang mulum. Mulang kin, Gos eim king mił tilang owundu nin, eim embe ambil tonu kindim. Nimbil erang eim kolpu kin, eim ngenj kumbii sim ele, ol yi mił erim. Yi mił erang, Gos eim noman ka ngopu kin, Jiisas wumb pei kin, kulmba nge paki topu erim.

¹⁰ Gos erim ol ei, ei ol kun ka mendpil. Nimbil erang Gos eim epi pei nge pulwu. Eim epi pei ombu, eim embe ambil tonu kindngii nge eririm. Gos eim noman ele kangil ombu pei tu wupu kin, eim nge tilang owundu ka wii ei ouni singii. Yi mił erang kin, eim Jiisas ngenj kumbii sim ele nge, Gos eim wiik turum. Topu Jiisas erang kin, sinim sipi orung simba nge kumna mendpil nin, ol kun ka wii mendpil tonu om.

¹¹ Yi mił, Jiisas eim wumb ol kun ka elim wu ei kin, nga wumb en enim ol kun ka wumb tonu onjung ei kin, Ernjing Gos ende mo lum. Yi mił erang ele nge, Jiisas eim wumb ei, angnan noł nimba ei, singambil kulerim mon.

¹² Nga Jiisas eim ek yi mił ninim, “Na nim Gos nge embe ele nip kin, ek ni tor kindip kin, nam angnan noł ngumbii. Na golang ni tor

kindip kin, enim wumb pei kuḷou tungii konu tuk mii memb ele, nim embe ambil tonu kindmbii,” pa nim.

¹³ Eim nga ek yi nim, “Na nam angim noḷ kin ouni Gos kin pii gii nimbii.” Eim nga ek yi nim ku, “Na ya ele moḷ, Gos na ngum kangil ombu kin ouni ni moḷmun.”

¹⁴ Yi miḷ erang kin, kangil ei ngenj miyem wumb miḷ moḷmun. Muḷangin kin, Jisas eim yi miḷ ku, wumb nge ngenj miyem ele sipi tonu opu muḷum. Eim oḷ yi miḷ erim ei, eim kuḷmba nge erim. Erpi koḷpu kin, Seisen wumb koltmun oḷ ei nge dinga salim wu ei, eim to kis erpi mani kindmba.

¹⁵ Nga Jiisas oḷ yi erpi kin, wumb kan ngii miḷ kunum kunum molk kin, kongun wii erik mulnjung wumb ei, eim sipi orung seng kin, wii mulnjung. Nimbiḷ erang wumb ei, en enim kuḷngii oḷ ei nge, mund mong erik mulnjung.

¹⁶ Yi miḷ erang kin keimi Jiisas eim enjel ei wumb miḷ mon; ei eim paki tumbii ni pinerim mon; ba eim Eiparam nge sinim tiḷap wumb ei, paki tumbii ni piinim.

¹⁷ Ei yi miḷ, Jiisas eim nge angim noḷ moḷmun ei miḷ, oḷ kanim kanim pei eḷmin ei miḷ ku, eim kin tonu omba. Wang kin, eim kapli, Gos kin kuḷmaḷ kaḷiḷim wu num moḷpu kin, Gos nge kongun ermba. Erpi kin, eim wumb kin kaimb sipi kin, eim kongun kun ka mendpil

er muḷmba. Muḷang kin, eim kapli wumb pei nge oḷ kis ei, kil ngopu si kindmba.

¹⁸ Nimbiḷ erang ei eim ngenj kumbii ei, eim kin tonu wang kin, oḷ ermba miḷ, kenmbii ni piipi erim. Yi miḷ erang kin, ngenj kumbii wumb kin tonu wang kin, oḷ ermba miḷ, kenmbii ni piipi erim ei, eim kapli dinga peng kin, wumb ei kin, paki topu ermba.

3

Jiisas Owundu Moḷpu Moses Ngonum

¹ Na nge Kraiss kin pii gii ninmin nge angnan noḷ, enim Gos epin konu ele, moḷpu kin en enim mundang eim nge wumb moḷmun. Enim Jiisas moḷum miḷ, pii kun erik, eim Gos nge ek se andiḷim wu nin, kuḷmaḷ kaḷiḷim wu owundu nin, enim eim kin pii gii nipin kin, eim embe ni tor kindngii.

² Jiisas ei moḷum miḷ Gos eim mondpu kin, eim nge kongun kun ka erpi kin, Gos ek nirim miḷ ei, ekii sipi, keimi eḷim. Ei yi miḷ ku, Moses eim Gos ngii ele ok kongun erim miḷ, eim Gos nge wumb tiḷap kin, oḷ kun keimi eḷim.

³ Ba Gos eim ni piim miḷ, Jiisas eim kapli eim embe owundu tonu pang kin, Moses nge embe mani pum. Nimbiḷ erang wumb endi Jiisas eim ngii tekim wu ei, eim embe tonu pang kin, nga Moses sinim mei wumb

mendpił ngii mił, eim embe ei mani punum.

⁴ Yi mił, ngii endeim endeim ni, wumb endi eim takilim; ba Gos eim epi kanim kanim pei eririm pułwu mołum.

⁵ Pe nga Moses eim Gos ngii pei kongun wu mołpu kin, kongun kun ka erim. Erpi kin, Gos nge kongun wu mołpu kin, Gos nge epi kanim kanim ekii se ek nimba mił, ek ei Gos tilap wumb Esrel kin ni tor kindim.

⁶ Ba Kraiss eim Gos nge kongun wu minj mon; ba eim Gos kingam mołum ku. Mołpu kin, eim Gos nge ngii ei tep er mołum wu owundu ei kun ka tep elim. Pe nga sinim pii gii ninjpin kin, ambil gii dinga nipin kin, eim kin ka piipin kin, Owundu orung omba nge kui er mułpun kin, kapli sinim eim nge wumb ngii mił eim tep er mołum mił, sinim mułmun ku.

Gos Nge Wumb Kor Kunum Singii

⁷⁻⁸ Yi mił erang kin, Gos nge Gui Ka ek nirim mił pii kun ermin.

“Akip kunum ei enim Gos ninim ek ei, piik enjing kin, kapli enim noman tuk ełe dinga kindnerngii mon! Ei yi mił, Esrel wumb kumb ok, na nge ek to kindik kin, nga na kin ek kis ninjing kunum ei, mei wii sim konu ełe molk kin, na oł

ermbii mił, kenmin ni enjing. Erik kunum ełe, en enim noman tuk ełe, dinga kindik enjing.

⁹ Na oł ka wii kanim kanim enj mił ei, kanik kin, kung ngii engki kapli kapli opu purum. Ba nga mei wii sim konu ełe enim nge kupenjing noł ombu, na ermbii mił kenmin ni enjing.

¹⁰ Yi mił erangin kin, na wumb ei kin popuł kis sip kin, nga na ek yi ninj. ‘Enim wumb ei, kunum kunum ei, enim nge noman tuk ełe, oł kis erik punjung. Puk kin na nge oł kun ka noman enerang kin, ekii sinenjing mon.’

¹¹ Pe nam popuł kis sip kin, na ek keimi dinga nip, tonu kindinj. ‘Wumb ei en enim na moł konu ełe, tuk ok na nge kor konu ka wii ełe mulerngii, mon mendpił!’ ”

¹² Na nge angnan noł, enim kan kun erik mułngii! Mon pim kin, wu endi enim mołmun konu ełe, tuk mołpu kin, eim noman tuk ełe, kis piipi kin, pii gii ei si kindpi kin, eim Gos kunum kunum mołum Gos ei kin, buł ngopu, ermba.

¹³ Ba enim kapli kunum kunum enim wumb endeim endeim ni paki tołum ek ka ei, nik ngungii. Ngok kin, Gos pe akip kunum ei, akip mołum mił, yi erngii. Mon pim kin, wu endi enim tuk mołmun konu ełe mołpu kin, oł kis ek kend topu oł ei erang kin, wu endi nge noman tuk ełe, dinga kindpi ermba.

14 Yi mił, sinim kumb se Krajs kin pii gii ninjpin kin, kapli pe pii gii ei, ambil gii ni mołpun kin, kapli kunum poru nimba kunum ei, yi mił enjpin kin, kapli sinim Krajs kin ouni ende keimi pupun mułmun.

15 Ei Gos nge ek ka ei ek yi ninim,

“Akip kunum ei, enim Gos nge ek ka ei pii gii ningii. Nik kin, kapli enim noman tuk ełe ambil gii dinga nin-erngii mon! Ei yi mił erang, kumb ok Esrel wumb nam ek to kindik kin, nga na kin ek kis ninjing.”

16 Wumb nii endi, Gos ek piik kin, nga buł ngok ekii sinenjing wumb ei, eim nge wumb Moses Eisip konu ełe mulnjung wumb ei, si kindik kin, tor tu wum wumb ei mendpił, oł yi mił enjing.

17 Ei wumb nii endi, Gos en enim kin kung ngii engki kapił kapli pei popuł kis sim? Ei eim nge wumb oł kis enjing ełe nge, en enim kin eim popuł kis sim wumb ei, en enim konu wii sim konu ełe, mani puk kulnjung?

18 Pe wumb nii endi, Gos ek dinga ni tonu mendpił kindipi kin, yi nim. Wumb ei na kor konu ka wii ełe, tuk pu mulerngii mon? Ei wumb nii endi kin ek ninim? Ei wumb kopur en enim, Gos ek to kindik, ekii sinarik enmin wumb ei kin ninim.

19 Yi mił nga, sinim piinmin ei, wumb en enim Gos kor konu ka wii ełe, kapli

tuk punerngii mon. Nimbił erang wumb en enim, Gos kin pii gii ninenjing mon.

4

Gos Nge Wumb Ei Gos Nge Kor Ka Ei Singii

1 Pe sinim kin Gos eim ek dinga keimi nipi kin, sinim eim kin konu ka ełe kor mułngii nim konu ei, pe piram sałim. Pe sinim wumb kopur mund mong ermin. Mon pim kin, sinim wumb kopur mołmun konu ełe, wu endi tuk mułum kin, Gos konu ka ełe, kor mułmun konu ełe, kapli enerim kin, tuk punermba.

2 Yi mił, sinim Krajs nge ek ka ei piinjpin mił, Esrel wumb ok yi ku piinjing. Ba Krajs nge ek ka ei, enim piinjing ei, enim paki tunerim. Nimbił erang en enim, ek ka ei piik enjing; ba en enim pii gii ninenjing mon!

3 Ba pe sinim wumb nii endi Gos kin pii gii ninjpin kin, Gos nge kor konu ka wii ełe, tuk pupun kin, Gos kin ouni kor mułmun. Nga Gos eim ek yi nirim,

“Na nam wumb nge oł kis ełe popuł sip kin, ek keimi dinga tonu kindip yi nir. ‘Pe wumb ombu en enim ya tuk nam kor konu ka wii ełe oł kor mulerngii mon!’” Gos eim ek yi nirim.

Neng kin, ei eim mei ni, epi pei kongun er poru nirim kunum ei, kor mułmbii nirim mił, pe piram mołum. Mołpu kin, Gos kor konu ka wii

piram palim ele nge eim yi ninim.

⁴ Yi mił pe Gos nge ek ka ok mon poł pendrim kunum ele angil orung nga tał, ele nge ek yi nirim.

“Pe Gos eim nge kongun kunum angil orung nga endeim ele, kongun eririm. Nga kunum endeim ele Gos eim kor multum.”

⁵ Pe nga Gos ek ka ele nge yi nirim,

“Enim wumb ei nam kor konu ka ele tuk ok na kin kor mulerngii mon mendpil!” pa nirim.

⁶ Yi mił erang, wumb nii endi, Gos ek ka ei piinmin wumb ei, Gos kor konu ka wii mołum konu ele piram mołum ei, aki topu seng kin, tuk pungii. Nga wumb en enim Gos nirim ek ka ei, ok piinjing; ba Gos nge kor konu ka mołum konu ele, tuk punenjing mon. Nimbil erang wumb ei Gos eim ek ka dinga keimi nirim ek ei piik; ba nga ekii sinenjing mon.

⁷ Pe nga Gos kunum endi tonu kindmbii nirim, “Akip kunum ei mendpil tonu kindmbii,” nirim. Nga kindpi erpi kin, Gos ek yi nipi, Deipis kin ngurum ei, kung ngii pei o purum mił, yi ku ekii se nirim.

“Akip kunum ei Gos nge ek ei piik enjing kin, kapli enim noman tuk ele dinga kindnerngii mon! Enim Gos ek ei ekii singii!”

⁸ Ba Josuwa wumb ei ter sipipi wumb ei kor

konu ka ele, si pang kin kor mululangin kin, kapli Gos nga kunum endi, ekii se kor ka wii mułngii nge, ninenelang mon.

⁹ Yi mił erang kin, Gos nge wumb ei, en enim Gos nge kor konu ka wii mułngii kunum ele piram salim.

¹⁰ Yi mił, wumb nii endi Gos kor konu ka ele tuk pum kin, kapli wu ei, eim nge kongun erim mił, kor mułmba. Ei yi mił, Gos eim kongun erpi kin, nga kor mułum mił wu ei, yi mił ku mułmba.

¹¹ Yi mił erang, sinim noman dinga kindpin kin, Gos nge kor konu ka wii ele, tuk bin nipin ermin. Mon pim kin, wumb endi Gos ek ekii sinarpi mułum kin, ok wumb enjing mił, yi mił ku Gos kor konu ka wii ele, tuk punermba mon!

¹² Yi mił, Gos nge ek ka ei nirim mił piram palim kunum kunum konj mułang kin, noman dinga peng kin, wumb kin kongun enim. Gos nge ek ka ei, tui jik anmbil tał tukum salim mił ei, to mani kindim. Kindang kin, ek ka ei wumb noman tuk ele, tuk mendpil punum. Pupu kin, ei tuk mii memb noman tuk ele nin, noman tuk gui ei ni, wumb yi mił ku mok gopsing ni, embil sikin ei ni, mok topu kapli elim. Nga Gos ek ka ei, noman tuk ele noman to piingii nin noman tuk nge noman enim mił ei, mok topu kun enim.

¹³ Nga epi endi Gos eririm epi ei, Gos ningil ele, kapli

koi ermba mił mon. Ba epi pei ei peni ele, aki topu salim ei, Gos ningił ele, kanpi poru ninim. Neng kin, Gos sinim enmin oł pei, kanpi piipi kin, mok topu ermba.

Jiisas Sinim Nge Kulmał Kalmin Nge Owundu Mołum

¹⁴ Pe nga sinim nge kulmał kalmin owundu Jiisas Gos nge kingam ei, epin konu ele tuk mendpił pupu kin, Gos kin mołum. Yi mił erang, kapli sinim nge Owundu Jiisas ei, eim kin pii gii nipin kin eim ambił gii ninim.

¹⁵ Yi mił, sin sinim noman dinga ei pinerang kin, sinim nge kulmał kalim owundu ei, eim sinim kin kaimb sipi piinim. Piipi kin sinim kin ermba mił kenmbii ni piipi erim mił, oł enmin oł ei, kanim kanim pei Owundu kin, yi mił ku tonu om; ba eim oł kis endi eneririm mon! Yi mił erang, eim kapli sinim paki tumba.

¹⁶ Yi mił erang nga, sinim Gos nge king peł ele, noman ka ngolum konu ei, tungu enarpin kin, mandi pupun prei erpin mułmun. Mołpun kin, sinim Gos nge kaimb sipi kin, noman ka ngopu kin, oł ei, sinim nge embin simba ei, paki tang kin ei simin.

5

Sinim Nge Kulmał Kalim Owundu Jiisas Kaimb Sipi Ngonum

¹ Yi mił peng kin, sinim oł yi mił elmin. Sinim Jura men ngii kulmał kalim

owundu pei, wumb tuk mołmun wumb ei tonu kindik mondułmun. Eim wumb kin, Gos kin tuk mii memb mołpu kin, Gos kongun erpi kin, wumb paki tołum. Tang kin, eim wumb oł kis elmin oł ei kin, kulmał kalim oł ei nin, epi ka wii ei, Gos kin ngolum ei nge, oł kis kił ngopu, si kindimba.

² Nga eim wumb nii endi, eim Gos oł kun ka pii kun enarpi kin, nga Gos nge oł kun ka ekii sinermba wumb ei kin ek dinga ninarpi kin, giyeng nipi elim. Nimbil erang ei, eim wu endi ku, eim nge ngenj dinga pinerang kin, eim kapli wumb pei paki tumba?

³ Nga nimbil erang eim nge ngenj min, noman dinga pinerang kin, kapli eim Gos kin kulmał kalpi ei, eim nge oł kis erim ei eim mendpił ngunermba mon; ba nga wumb eipi nge oł kis enjing kin, kulmał kalpi ouni ngumba ku.

⁴ Nga kulmał kalim owundu nge, kongun embe salim. Seng kin, wu endeim ei, eim embe ambił tonu kindpi kin, eim noman ele kongun ei, ermbii ni piinerim mon. Ba Gos ei eim mendpił, wumb ei to tonu kindpi mundang kin, kongun elmin. Gos ok erang yi ku, Eron kulmał kalim owundu nge kongun ei, wii topu kin, oi nipi kin, tonu kindpi mundum.

⁵ Ei yi mił ku, Krais ei eim embe ambił tonu kindpi

kin, kułmał kałiim owundu mułmbii, pa ninerim mon. Ba Gos ei eim to tonu kindpi mondpu kin, kongun ei ngum. Ngopu kin, Kraiss kin ek yi nipi ngum,

“Nim nam nge kingnan. Akip kunum ei, na nim arnim moł,” pa nim.

6 Nga eim mon eipi endi ele, ek yi nirim ku.

“Nim Gos nge kułmał kałiim wu endi kunum kunum molkun kin, wu Melkisirek eim kułmał kałpi elim mił, nim yi ku ekii sikin er mołun,” pa nim.

7 Pe Jiisas eim ya mani mei ele multum kunum ei, prei erpi, kii sipi kin ke dinga pei nipi kin, ningił ka mani opu kin, Gos ngurum. Ngang kin, eim piim ni Gos eim kapli eim kułmba oł ei, si tor simba ni piim. Nga Jiisas prei erim mił, Gos piipi mołpu kin, pakitum. Nimbił erang eim Gos noman ele, ekii sim.

8 Jiisas eim Gos nge kingam; ba eim ngenj kumbii sim ele, oł yi mił erim ku. Erang ele nge, andan keimi mendpił topu, Gos ek nirim mił, ekii sipi mendpił er mołum.

9 Pe eim oł kun ka mendpił erang kin, wumb Gos kin sipi orung simba. Sipi kin, eim kunum kunum konj mułngii nge pułwu tonu om. Wang kin, wumb eim kin pii gił nik kin, ekii sik erngii wumb ei nge, sipi orung simba.

10 Nga Gos Jiisas eim kułmał kałiim owundu ei, to

tonu kindpi mundum. Mundang kin, eim Melkisirek kułmał kałiim oł ei, yi mił ku ekii sipi er mułmba.

Wumb Gos Kin Buł Ngok Kin, Orung Pungii Ei Nge, Kan Kun Erik Mułngii

11 Pe sinim Melkisirek ek ei nge, ek pei palim ni piinmin; ba ek ei er kun erpin ni, andan topun kin, enim ngumun ei, ngumun mił nenj? Nimbił erang ek dinga puł ei, enim pii kun erngii nge, noman pinałim wumb mił, tonu onjung.

12 Yi mił pe, sin enim wumb kin kengip ek kunum olt andan topun kin, enim wumb eipi kin, kapli andan tungii. Ba wumb endi enim kin kengip ek ei, andan topu kin, Gos ek ka mong kumna ei, andan topu enim ngumba. Ei yi mił, pe enim kuni mendpił mił nungii; ba enim kapli enanim mon. Ba enim yi mił, am to nok ei, minj nok molk pungii.

13 Yi mił, wumb nii endi am to nok numba wumb ei, eim dinga pinerang kin, kangił kembis mił, piram mołum. Nga wumb ei, Gos nge oł kun ka oł ei, piik kun enanmin mon.

14 Ba kuni mendpił nołmun wumb ei, en enim tonu wangin kin, wumb dinga mołmun. Nga wumb dinga ei, kapli oł kis min, ka sałim oł ei, kenmin ni piik enjing. Nimbił erang en enim oł kun ka ele, minj molk pułmun.

6

*Sinim Kraiss Kin Pii Gii Ei,
Ambil Gii Nipin Mulmun*

¹⁻² Yi mił pe, sinim Kraiss nge ek ka kumna nge kengip ek kembis kembis ei, pira mularpin nga ek ka dinga pułe ei, piipin kin, er mulmun. Mulamin kin, wumb dinga mił tonu opun mulmun. Sinim ngii tumunji mił kunum kunum pulanmin mon. Pułe ei yi mił, sinim kumna ek ka kembis kembis ei, noman tuk ełe ak topun piimin ni, ek ka ei, sinim buł ngopun kin, oł kis enjpin oł ei, noman konj ka pinalim mił ełe pira mulerman mon. Nga ek ka kembis kembis kumna ei Gos kin pii gii nimin ni; ek ka ei, kengip ek kanim kanim noł was ni wumb peng noł pendik ngok enmin oł ei ni; nga angil tonu peng ełe ambilk Gos Gui Ka simin ni prei erngii ei ni; nga enim wumb kolk kin; nga konj tonu ok angk mołmun ei ni; nga kos owundu piipi kumep kis kunum kunum singii nge ek ei mendpił piik kin, mulerngii mon.

³ Sinim oł yi minj er mulmun ei, Gos eim sinim nge andlam ei aki topu nim kin, kaplı oł yi ermin.

⁴ Yi mił, wumb en enim nge noman tuk aki tok kin, Gos kin orung ongii ei, kaplı enanim. Wumb ombu en enim Gos ek ka keimi ei, piinjing wumb ei, en enim Gos noman ka epi ei, tonu epin konu ełe salim ei sinjing. Sik kin, nga en enim Gos nge

Gui Ka epi ka wii ei, mok to sinjing ku.

⁵ Nga enim Gos ek ka ei piinjing kin, ei ka wii ni piingii. Nga Gos nge mei ka wii ełe, noman dinga ei, tonu omba mił ni piinjing ei, ka wii ku ni piingii.

⁶ Ba wumb en enim Gos kin buł ngok kin, en enim oł kis enjing ei, kaimb si piik kin, buł ngok, si kindnanmin. Nimbił erang wumb kopur en enim, Gos eim kingam ei, ond peri ełe birim bup mił, nga to kundjung. Nga eim wumb mulnjung konu ełe wumb ei, kumb ełe nga ambil gii nik erangin kin, singambil sipi piim.

⁷ Ei yi mił peng kin, mei konu kembis endi sim ei, konu kumb pei topu, mani om. Opu kin, mei er ka erpi tonu wang kin, kuni mong ka topu kin tonu opu mulmba. Mulang kin, aka pin kuni ei, wumb telnjing wumb ei, paki tang kin, Gos eim erang kin, aka pin ka wii mił tonu omba.

⁸ Ba aka pin ei, kan gal kanim kanim ei tonu wang kin, kaplı ei mei er kis enim. Erpi kin, Gos nge ningil ełe mandi topu, kis erpi kin, ekii se mendpił dup mił nopu poru nimba. Mei poru nipi kin, yi mił ku, wumb oł kis ełmin wumb ei, poru nimba ku. Ba wumb oł kun ka ełmin wumb ei, Gos kin epi ka wii singii.

⁹ Ba pe sin ek embin endi enim kin yi ninjpin kin, na nge wumb puł ombu enim,

Gos ek ka ei, enim buł ngok, si kindnerngii mon; ba sin keimi piinmin ei, epi ka wii oł ei nge, Gos enim sipi orung simba.

¹⁰ Yi mił, Gos eim oł kun ka elim nge pułwu mołpu kin, en enim kongun ok enjing oł ei, Gos eim ouru ninermba mon. Nga enim noman ngonmun oł ei nge, andan tok, eim kin ngunjung kin, enim engnjing noł, Gos kin pii gii ninmin wumb ei, paki tok kin, nga yi ku erik mołmun.

¹¹ Pe sinim noman owundu endi to piimin ei, enim endeim endeim ni, noman dinga kindik ei, minj pepi pang kin, kunum poru nimba kunum ei, poru nimba. Pe enim Gos nge ka wii endi kenmin ni, piinmin kui erik mołmun ei, keimi tonu omba ei kenmin.

¹² Yi mił enim kongun enarik kin, ten kulerngii mon. Ba enim wumb pii gii nik kin, ten kularik enmin oł ei, yi mił enim ekii sik erngii. Erik kin, Gos ok ek nipi ngumbii nirim mił epi ei, kunum olt kui er molk pangin kin, ngang singii. Nga enim yi ku, wumb ombu elmin mił erngii.

Gos Eim Keimi Piipi Kin, Ek Keimi Dinga Ełe Nge Pii Gii Nimin

¹³ Kumb ok, Gos ek keimi dinga nipi, Eiparam ngurum ek ei, oł nipe oł endi ermbii ni piirim oł ei, nga Gos eim kin nirim. Kunum ełe wumb endi eim owundu mołpu kin, Gos kamb mani kindneririm

mon. Kindnarpin kin, nga eim ek keimi dinga ni pendrim ei, eim nge embe ełe piipi kin, nirim. Nirim ełe nge, dinga ngołum.

¹⁴ Ngang kin Gos eim Eiparam kin ek yi nirim, “Na ek keimi dinga nim kin ni pendinj ei, na ek ka wii endi nip ngamb kin, nim nge kupanim noł wumb tilap ei, pei tonu ok mułngii,” pa nim.

¹⁵ Nga wu Eiparam eim kunum olt ten kularpi kin, kui er mołpu kin, Gos eim kin ek keimi dinga ni pendrim mił, epi ngumbii ninim epi ei, ngang sirim.

¹⁶ Pe wu endi, eim ek keimi mendpił dinga tonu kindpi endi ermbii niłim ei, eim wumb endi, eim embe tonu pułum wu owundu ei kin ek dinga ouni piipi niłim. Pe ek keimi mendpił niłmin ek dinga ei, en enim wumb kin ek orung orung mił niłmin ek ei, pandi tok poru ningii.

¹⁷ Yi mił erang, kumb ok Gos eim noman eł oł endi ermbii niłim oł ei, eim nipi peni ełe kindpi kin, wumb nii endi ek keimi dinga nipi kin, nipe epi endi simba niłim oł ei, si kindnalim mon mendpił. Yi mił peng, eim ek keimi dinga ni nga eim nge embe ni pendikim ek ei, epi ka ei kin, pep ende kindikim.

¹⁸ Yi mił, pe epi kei dinga salim epi ei, to eipi eipi kindpi kin, enermba mon. Gos eim ek keimi dinga mendpił nipi, tonu kindpi kin, nga eim ek kend topu enermba, mon mendpił!

Oł ei, sinim wumb noman tuk ele, er dinga kindang kin, sinim sikir pupun kin, Gos mołum konu ele mandi pupun mułmun. Yi mił erang, sinim nge noman tuk ele, Gos nirim mił epi ka wii ei, ambil gii nipin kin, kui er mułmun.

¹⁹ Pe Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, yi mił noł sip si pendngii erik kin, epi wurup nipi, kan kin ambil gii niłmin epi ei mił, Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, sinim noman tuk ele, yi mił ambil gii nipi, dinga ngumba. Ngopu kin sinim kui er mołmun epi ei, nga ambil gii niłim wu owundu ei yi mił eim pupu kin, Gos nge men tołmun ngii owundu nge, palting ka wii mendpił ei nge, alap owundu tukrung pandi to sim konu ele pum.

²⁰ Pupu kin, palting ka wii ei, Jiisas kumb se, men ngii ele tuk pupu kin, andlam aki topu seng kin, sinim kin paki tumba nge pum. Pupu kin, nga yi ku, eim kułmał kałiłim wu owundu Melkisirek kułmał kałiłim nge tilap ende mił, eim kunum kunum tonu opu mułum.

7

Gos Nge Kułmał Kałiłim Wu Owundu Melkisirek

¹ Yi mił ku, wu ei Melkisirek eim Seilim konu ele wumb ombu nge wu king mołpu kin, nga Gos nge kułmał kałiłim wu owundu ei, eim Gos Owundu eim am ei tonu mołpu kin, Gos nge kongun elim. Nga wu

Eiparam eim, kumb ok opu erpi kin, king wumb to kondpu kin, eim ngii konu orung pum. Pang kin, wu Melkisirek eim andlam ele, Eiparam kanpi kin, nga noman epi ka wii ei ngurum.

² Ngopu kin, Eiparam eim opu erpi epi orung sim epi pei engki salilim ele ei, endeim sipi kin, Melkisirek ngurum. Pe nga wu ei, Melkisirek ei, eim embe pułe yi mił niłmin, “Wu king kun ka wii mołum wu” pa niłmin. Pe nga eim Seilim konu ele nge wumb king multum ku. Nga eim embe puł nga endi yi mił pałim ku. “Wu king noman emin ngołum wu,” pa niłmin.

³ Pe Melkisirek nge mam arim tał ei nge, endi mołambil mon. Nga eim nge kupam noł ei nin, am kangil kembis kunum molk endik ei, endi mulerik mon ku. Nga kulk kunum ei, endi mulerik mon ku. Ba eim Gos nge kingam mił, eim Gos nge kułmał kałiłim wu kunum kunum mołum.

⁴ Pe enim keningii ni, eim wu owundu mołum mił, ei keningii. Nimbil erang Eiparam sinim nge kupenjpın owundu ei, epi nipe epi engki sim epi ei, endeim Melkisirek ngopu poru nim.

⁵ Nga Liiwai nge kingam noł ei, wumb kopur en enim kułmał kałiłim kongun ei, lo ek ele yi nik ngołmun ei, en enim wumb tilap ei, epi engki salilim epi ei, endeim

Esrel wumb kin ei silmin. Nga Esrel wumb ei, en enim wumb mei tilap ende wumb ei, en enim epi yi ku silmin. Nga en enim Eiparam nge kingam noł mołmun. Ba Liiwai nge wumb ei, Esrel wumb kin engki epi salilim ni epi endeim ni yi ku silmin.

6 Ba wu ei Melkisirek wu owundu mołpu kin eim Liiwai nge tilap ende mił mon; ba epi engki salilim eim epi endeim sipi kin, Eiparam wu owundu yi ku epi ka wii ngum ei, Gos ek keimi dinga nipi ngumbii nirim mił, ngang sim.

7 Yi mił sinim piinmin, wumb endi eim epi ka wii ngołum ei, wumb molk tonu owundu pułmun. Nga wumb endi eim epi ka wii silim wu ei, mołpu kin, mani mił pułum.

8 Ya ełe nge, Gos kin kułmał kałilmin owundu kunum kunum konj molałmin wumb ei, epi endeim silmin. Ba nga wu eipi endi, Melkisirek Gos nge ek ka mon poł pendnjing ei, eim kin yi ninim. Eim wu konj kunum kunum mołulum wu nga ei epi endeim silim ku.

9 Nga Eiparam eim epi engki salilim epi ei, Melkisirek kin, kumep endeim ni ngołum. Nga sinim yi mił ninim; Liiwai nge wumb ei, Eiparam kingam noł kin epi engki salilim epi ei, endeim silmin ei, Eiparam kin kumep endeim ngo pendik kin, epi ei silmin ku.

10 Nimbił erang, pe Lii-

wai eim mengnerik kunum ełe, oł yi mił erik. Ba eim ek nirim ei, eim kupam noł, Eiparam nge ngenj ełe, tukrung mił multum kunum ei, ek nirim ei, Eiparam eim Melkisirek kin, andlam ełe kan sikił kunum ei, ek ei nikił. Yi mił nikił, wu Liiwai eim epi engki salilim ei, endeim epi sipi kin, wu Melkisirek yi mił ngurum ku.

Jiisas Melkisirek Mił Mołum

11 Kumb ok, Liiwai nge tilap ei, Gos nge kułmał kałilmin wumb molk kunum ełe, lo ek nipi kin, Esrel wumb ngurum; ba wumb ombu oł kun ka oł ei, enałmin mon. Pe Liiwai nge tilap wumb ei, Gos kułmał kałilmin wumb molk kin, kongun erangin kin, ka wii mołpu nim kin, kapli nga wumb eipi endi opu kin, Gos nge kułmał kałilim wu owundu endi mulermba mon. Ba nga wumb nii endi, Gos nge wu owundu mułum ei, Melkisirek eim mułangli nim mił, ei mołum; ba Liiwai nge tilap ei Eron nge tilap mił mon.

12 Yi mił nga, Gos nge kułmał kałilim wu owundu ei, to eipi eipi kindpi nim kin, kapli kułmał kałilim wu owundu nge, eipi endi tonu omba. Opu kin, kapli nga lo ek ei, to eipi eipi kindpi kin, kongun ei, tep ermba ku.

13 Yi mił, sinim nge Owundu Jiisas epi ombu nge, ek ninim ei, eim wumb tilap eipi endi nge mołmun. Molk kin, wumb tilap ei kin,

Gos nge kulmał kalilim wu owundu nge kongun tonu ok kin, endi mulałmin mon.

¹⁴ Yi mił, pe wumb pei pi-inmin ei, sinim nge Owundu ei, Jura nge wumb tilap ele tonu om. Wang kin, Moses eim wumb tilap ei kin, Gos nge kulmał kalilim wumb mułngii, pa ninerim. Ba Jiisas kulmał kalilim wu owundu lo ek konj endi ei tep er mołum.

Nga Gos Nge Kulmał Kalilim Wu Owundu End Eipi Ei, Melkisirek Mił Mołum

¹⁵ Yi mił, sinim kun keimi piinmin ei, wu endi eipi tonu opu kin, Melkisirek kulmał kalilim wu owundu ei, mił mołum.

¹⁶ Mołum wu ei, tilap min miyem ende wu ei, to tonu kindik kin, kulmał kalilim wu owundu ni tonu kindik kin, lo ek nirim mił mundnenjing mon. Ba eim nge noman dinga ei, konj kunum kunum mołum ele nge erpi kindang kin, kulmał kalilim wu mił mołum.

¹⁷ Yi mił, Gos nge ek ka mon poł pendnjing ei, eim kin ek yi ninim,

“Nim Gos nge kulmał kalilim owundu kunum kunum mołun ei, Gos nge kulmał kalilim wu owundu Melkisirek multum mił, ekii sikin mołun.”

¹⁸ Nga sinim piinmin ei, lo ek ok nge ei, orung kind si kindim. Nimbił erang ei dinga pinalim nin, nga sinim paki tunałim, mon ku.

¹⁹ Yi mił, Moses nge lo ek ei epi endi kapli er kun mendpił enermba mon. Pe nga Gos eim andlam konj endi ei, sinim kui er mułamin kin, sinim kin tuk tu wunum. Tu wupu kin, andlam ei, lo ek ei to mani kindim. Kindang ele nge, sinim kapli Gos kin mandi opun mułmun.

²⁰ Nga Gos eim Jiisas kulmał kalilim wu owundu nipi kin, to tonu kindpi mundum ei, wii mił to tonu kindpi, mundnerim mon. Eim ek keimi ni tonu kind pendpi kin, to tonu kindpi mundum. Mundang kin, kulmał kalilim wu owundu ei, ei yi mił mon.

²¹ Ba Jiisas eim, Gos nge kulmał kalilim wu owundu tonu opu, yi mił mułang kin, Gos eim ek keimi nipi kin, er kindpi mundum. Nga Gos Jiisas kin, ek yi nim,

“Owundu ek keimi ka ni, tonu kind er pendim. Eim nga eim noman ele, nga ak topu kin, endi eipi mił, endi pinermba mon. ‘Nim Gos nge kulmał kalilim owundu kunum kunum mołun.’”

²² Yi mił, sinim keimi ni piimin ei, Gos nge ek dinga konj ni pendrim mił ei, Jiisas kin nirim. Nirim ek ei, keimi mendpił ka wii mendpił pałim. Pepi kin, Gos Eiparam kin nirim ek dinga ok nge ei, to mani kindnim.

²³ Nga kumb ok, kulmał kalilim wu owundu endeim endeim ni tonu ok, kolk nga eipi tonu ok, yi erik

pei mulnjung; ba en enim kunum kunum kongun kapli enanmin. Nimbil erang en enim kolumun. Kolk kin, nga kunum kunum konj molałmin.

²⁴ Ba pe Jiisas eim kunum kunum mołum. Nga Gos nge kulmał kałilim owundu nge kongun ei nge sipi kin, wumb eipi endi kin, ngunermba mon; ba eim endeim kunum kunum erpi mołulum.

²⁵ Yi mił nga, eim ol yi mił kapli ermba. Erpi pe nin, nga kunum kunum, wumb nii endi ei, eim kin ok Gos kin mandi ongii wumb ei, sipi orung simba. Nimbil erang, Jiisas eim kunum kunum mołpu kin, Gos kin prei erpi kin, wumb ongii wumb ei, paki topu mołulum.

²⁶ Yi mił, pe Jiisas eim Gos nge kulmał kałilim owundu mołpu kin, sinim kin epi endi simin ni piimba ei, paki tołum. Nimbil erang Jiisas eim wu kun ka wii mendpil mołpu kin, nga eim ol kis endi ei, eim kin pinałim mon. Jiisas eim wu kun ka mendpil mołum. Mołpu kin eim ol kis endi enarpi kin, Gos eim wumb ol kis erik mołmun wumb ei kin, to eipi kindpi mandi molałim mon. Gos eim epin konu ele, to tonu mendpil kindang mołum.

²⁷ Kumb ok, kulmał kałilmin wu owundu ei, kunum endeim endeim ni kulmał kałilmin. Kumb se, kulmał kałilmin wumb en enim ol kis elmin ei kin, kalk ngołmun. Nga wumb pei nge, ol kis enjing mił kulk

ol kis ei, si kindngii nge, erik ngołmun. Ba Jiisas ei, ol yi nge enerim mon. Eim kulmał kunum endeim mendpil, wumb ol kis enjing ei nge mendpil, kałpi ngum. Ngum ei, Gos kin ei eim mendpil, noman konj kałpi kin, Gos kin ngum.

²⁸ Moses nge lo ek ei wumb nii endi Gos nge kulmał kałilmin owundu wumb mił mułangin ei, dinga pinałilim wumb ei to tonu kindrim. Ba Gos nge ek ka keimi ni pendrim ei, lo ek ekii sipi kin, tonu opu kin, nga Gos nge kingam eim to tonu kindpi mundang kin, eim kapli mendpil, kun ka mendpil tonu wang kin, kunum kunum mołulum.

8

Jiisas Sinim Nge Kulmał Kałilim Owundu Mołum

¹ Pe kapli kumna ek pule sinim ninmin ei yi mił; sinim nge Gos kin kulmał kałilim owundu na ninj mił, owundu yi mił mołum. Mołpu kin, pe Jiisas eim Gos Owundu king nge peł kumb ele nge, angil tundung nge dinga ele, tonu epin konu ele mołum.

² Pe Jiisas eim Gos nge kulmał kałilim Owundu mołpu mił, palting konu ka wii ele mołpu kin, kongun er mołum. Er mołpu kin, kongun ei Gos men tołmun ngii keimi epin konu ele sipi tonu kindim. Kindpi kin, ei wumb endi kapli angil ele kongun ei, si tonu kind

enenjing mon. Ba Owundu ei, eim mendpił men ngii ei erpi kin, tonu kindang engim.

³ Yi mił erang, Gos nge kułmał kałiim Owundu mei konu ełe, si tonu kindpi mundum kin, wumb pei en enim ka wii epi ni, nga kung ni, epi kułmał kalk Gos ngołmun. Ei yi mił ku, sinim nge Gos kułmał kałiim owundu ei, eim epi endi sipi kin, kułmał kałpi, Gos kin ngumba ku.

⁴ Pe Jiisas eim ya mani mei konu ełe, mułmbii niłang kin, eim Gos nge kułmał kałiim owundu mulełang. Nimbil erang wumb en enim Gos nge kułmał kałiimin wumb en enim nga mułangin kin, epi ka wii ei, Jura wumb lo ek ełe nirim mił, yi ełmin.

⁵ Pe wumb en enim Gos nge kułmał kałiimin wumb ei, en enim ei tonu epin konu ełe, men ngii kun ka ełe min men mon ełe nge, piik kin ełmin. Ei yi mił, Moses eim oł ende mił ełim kunum ełe, eim alap ngii tonu kindpi kin, tekmba eririm. Eririm kunum ełe, Gos Moses kin ek ni ngopu yi nirim,

“Pe nim epi kanim kanim pei enjii ei, nim pii kun erkin enjii ei, yi mił epi pei na nim tonu komung ełe mułun konu ełe, na mon endi andan tunj ni, yi mił enjii.”

⁶ Ba akip Krais Gos nge kułmał kałiim Owundu nge kongun mundum ei, am tonu

pupu mołpu kin, ok nge wumb eipi Gos nge kułmał kałiimin wumb mołmun ei ngonum. Nimbil erang Jiisas eim wumb kin Gos kin mołmun konu ełe, tuk mii memb ełe mołpu kin, Gos ek dinga nipi kin, pendrim ei, kun erpi kin, ei am ka wii mendpił mołum ei, lo ek ok nge, to mani kindim. Nimbil erang Gos eim ek ni pendrim mił, ekii se tonu omba epi ka wii mendpił erpi kin, oł nge lo ek ei to mani kindim.

⁷ Yi mił, pe kumb se ek dinga ni pendrim mił wumb pendnjing kun mendpił piłang kin, nga ekii se ek dinga ni pendrim mił, konj endi ei enenełang.

⁸ Ba Gos eim nge wumb oł kun pinerim mił, oł kis enjing ei kanpi kin, eim kunum ełe ek yi nim,

“Nga ekii se kunum endi tonu omba ei, na Esrel wumb tiłap ni, Jura wumb tiłap oui kin, ek ni pendip kin, ek konj endi nip ngumbii,” ni Owundu yi nim.

⁹ “Ba na ek konj ni pendip kin, ek ei, en enim nge kupenjing noł kin, na ek dinga ni pendir ei, yi mił mon. Pe kunum endi, na nam en enim Eisip wumb nge mei konu ełe angil ełe, si tor sip kin, sipir. Nga wumb ei, en enim na ek dinga ni pendir ei, ekii sik piik enenjing mon. Yi mił, pe wumb ei, en enim oł yi mił enerangin kin, na en enim kin buł ngur,” pa ni,

Owundu eim ek yi ninim.

¹⁰ Nga Owundu ek nga yi ninim, "Akip kunum ei poru neng kin, kapli nam ek dinga ei, Esrel wumb kin nip ngumbii ei, ek konj dinga yi mił. 'Nam nge lo ek konj ei, en enim kin noman ełe kindmbii. Nga nam lo ek konj ei, en enim noman tuk ełe, mon poł pendmbii ku. Pe nga, na en enim nge Gos mułmbii. Nga wumb ei, en enim nam nge wumb mułngii.'

¹¹ Nga wumb endeim endeim ei nge, en enim wumb ende paki tok ek emb tok ngunerngii mon. Nga en enim mei ełe, angnim noł wumb ende, ek ni ngunerngii mon. Enim Owundu nge piingii! Nimbil erang wu endi enim nipi ngunerim; ba enim na kin piingii. Piik kin, kangil kembis nin, wumb dinga mendpił ouni, na kin minj piingii.

¹² Yi mił, na wumb en enim pund mong enjing ei, na kaimb kułup kin kil ngumbii. Nga na en enim oł kis enjing ei, na si kindip kin, nga noman to piinermbii mon!" Owundu yi nim.

¹³ Pe Gos ek dinga ni pendrim mił, ek konj ei nge, Gos ek dinga kumna ei erang kin, ok nge mił tonu om. Pe epi nipe epi endi ok nge pim ei, tukui aninga kopur pepi pupu kin, poru nimba. Nga yi ku kumna dinga ek ok nge mił tonu om ei, poru nimba ku.

9

Ya Mani Mei Ele Nin, Tonu Epin Konu Ele Nin, Men Tolmun Oł

¹ Pe kumb se ek dinga ni pendrim mił nge, men tołmun oł dinga ei nge, ni ngurum nin nga Gos men tołmun ngii ei, ya mani mei ełe salim ku.

² Yi mił nga alap ngii endi anghilim. Angpi, alap ngii ei andaring konu ełe palting kun ka niłmin ei salim. Sepi kin, palting tuk ei, dup alam nin peł endi nin, bres ei, Gos kin ngołmun ei nge, peł ełe salim.

³ Nga ernding tuk ełe, alap nga endi salim. Palting ei, am konu ka wii mendpił niłmin ei salim.

⁴ Seng kin, palting tuk konu ełe kułmał nge kumo ei, eskił mur ka tołum epi ei, ku gol sik ełmin. Nga tuk ond pous ełe nge, Gos nge ek dinga ni pendrim ełe, ku gol pei torung ełe, kum to pandi tum. Nga ond pous tukrung ełe, ming endi ku gol ełmin ei, tukrung ełe kuni kembis 'mana' niłmin, kuni ei nin, Eron nge dolu endi ei, mun mił ołułum ei nin, kom ku tał kun mendpił salim ei, Gos nge mon lo ek Moses ngurum ei ni, pol pendrim nge salim.

⁵ Nga tondrung ond pous peł ełe, enjel mił tał moke ka wii ngokuł Gos mołum konu ełe mił, ni piikił pandi tonmbuł. Tokuł kin, enjel mił nge kong mandring ełe, oł kis enjing ei nge miyem ei, kil ngopu si kindmba mił, konu

ele salim. Ba pe oł epi ombu ei kin, puł pei ni tor kindip kin, mon pulermbii mon!

6 Pe epi ombu pei poru neng kin, Jura wumb kułmał kałiim wumb en enim alap ngii ele, palting andaring ele nirik puk kin, nga anda ok erik kin, en enim nge kongun erik kin, Gos kin men tok elmin.

7 Ba kung ngii endeim ni kunum ele, men tołmun ngii kułmał kałiimin owundu ei, eim endeim mendpił, alap ngii palting ka wii mendpił am ei, eim nirikring pułum; ba eim tuk ele wii punałim mon. Nga eim kung miyem ei, Gos kin kułmał kałpi ngolum. Ngopu kin, eim oł kis elim ni, nga wumb oł kis pii kun enarik elmin ei, kil ngopu si kindmba nge men tołum.

8 Ele nge Gos nge Gui Ka ei, sinim men tołmun ngii pułele andan topu ngonum. Ngang kin, sinim wumb pei piinmin ei, alap ngii palting kumb ele kongun pirałim kapli sinim piinmin ei, men tołmun ngii palting kun ka mendpił ei, ondu ei aki tunerim mon.

9 Nga men tołmun alap ngii ei, akip nge min men kunum ele mił, sinim andan topu ngonum. Ngopu kin men tołmun alap ngii kułmał kałiimin wumb kung nin, epi ka wii ei, dup kalk kin, Gos oł kis si kindmba nik ngonmun. Ba oł ombu pei men tołmun wumb nge noman tuk ele, oł kun ka mił erpi kin, paki

topu ei, kapli enermba, mon mendpił!

10 Ba oł ok nge kułmał kałiimin oł ei, lo ek ei epi nipe epi endi nołmun kuni min, noł nungii min, nga wumb ngenj noł was kanim kanim erngii min, oł eipi kopur enerngii nge niłmin oł ei, ngenj torung minj ele nge, lo ek niłmin. Oł ei nge erik mułangin kin, ekii se Gos Krai kułmał kałiim Owundu to tonu kindpi mundang kin, oł kun ka wii oł mił erpi kin, to tonu kindim.

Krais Eim Nge Miyem Kułmał Kelim

11 Ba kunum ele, wu Krai ei eim kułmał kałiim owundu mołpu kin, oł ka wii epi ei, Gos eim ek keimi dinga ni pendim mił, tonu om. Wang kin, Krai eim alap men ngii mił konj endi, tuk pum men ngii ei, Gos kin pungii nge ngii ei, ka wii mendpił. Ok nge alap men ngii ei, mił mon. Nga men ngii konj ei, wumb angil ele enenjing mon. Nga ya mani mei ele nge epi mon ku. Ba Jiisas men ngii ei, Gos mołum konu ele salim.

12 Pe nga Krai eim men ngii nge palting kun ka mendpił ele mił tuk pum; ba eim kung meme nin, kung kou wał nge miyem ele, tuk men ngii ele sipi punerim mon. Ba eim kołpu kin, eim nge miyem mendpił mił, kułmał kałiim ele nge, kunum endeim mendpił, men ngii ele sipi kin tuk pum. Pupu kin, sinim Gos

kin sipi orung sim ele nge, sinim kunum kunum konj molmun.

13 Yi mił peng kin, kung meme nin, nga kung kou pele miyem ei kin, kung kou wał ei, dup kalk, dup sik kin, Gos ngangin kin, wumb oł kis enjing ei, kil ngo si kindmba mił nik enjing.

14 Ba Kraiss eim miyem dinga ei, oł yi nge ei, to mani kindim. Kindpi kin, eim oł kun pinalim oł ei nge, eim endi pinerim kin, Kraiss eim dinga Gos Gui Ka kunum kunum molum ei, eim kin sipi kin, Gos kin kulmał kapli kin, noman konj ngum. Ngopu kin yi mił, Kraiss eim miyem dinga sinim ngenj torung ele kil ngonerim mon; ba eim miyem ei, sinim noman tuk gui ele epi konj epi pinalim ei, kil ngopu si kindim. Yi mił erang, Gos kunum kunum konj molulum Gos ei, eim sinim dinga ngang kin, eim nge kongun er molmun.

15 Yi mił erang, Kraiss eim Gos wumb kin tuk mii memb ele, paki tolum nge pulwu molum. Molpu kin, eim ek konj keimi dinga er pendim ek ei nipi kin, er dinga kindim. Kind erpi kin, eim kolpu, enim Gos kin sipi orung sim. Sipi kin, wumb enim oł kis oł ok nge ei, ek ni pendrim mił er mulnpjun ei, si kindpi kunum ele, wumb pei Gos ni pendrim mił wumb ei, Gos ekii sik onjung. Wangin kin, wumb ei Gos noman konj

ngumbii nirim mił, ei ngang sik kin, kunum kunum ka mulngii.

16 Pe wu endi eim ekii se kulmbii ni piipi kin, eim ek dinga nipi kin, kingam nii endi, na nge epi pei simba ni piipi kin, eim embe endi pol pendirim mił, ek dinga keimi ni pendrim mił kingam ei silim. Nga eim arim ek ni pendrim mił, wumb pei piyangin kin, eim arim kulang kin, kapli eim arim nge epi eim ei, kingam pei simba.

17 Nimbił erang wu endi ek ni mon pol pendrim mił, wu ei kulum kin, ek mon ei, mong keimi pimba. Ba wu ei ek ni mon pol pendrim mił wu ei, konj molum kin, eim ek dinga ni pendrim ek mon dinga ei, wii mił pepi kin, kingam paki tunermba mon.

18 Ei yi mił ku, oknge ek dinga ni pendrim mił, kung endi konj piram peng kin, kapli ek dinga ei wii mił pim; ba wumb en enim ka endi tok kin, miyem sik, bein tok kin, kumb se ek ni pendrim mił ek mon ei, er dinga kindmin nik elmin.

19 Pe nga kunum ele, Moses eim Jura nge lo ek ei, pei ni tor kindpi kin, wumb ngang kin, kapli eim kung meme nin, kung kou wał to kondpu kin, miyem ei sipi kin, nol se ende kindpi kin, nga eim ond kirang kanim endi mił sipi kin, nga kan kundii mił epi endi sipi kin, miyem nin epi lo ek mon ele ni tonu wumb pei ngenj

ele aninga aninga bein topu kindim.

²⁰ Kindpi kin, pe Moses eim ek yi nim, "Pe miyem ei, enim nge ek dinga keimi konj Gos ngurum ek ei, dinga kindang kin, ekii sik erngii."

²¹ Nga oł yi mił eim erim ku, Moses eim kung miyem ei sipi kin, tonu alap men ngii ele nin, nga ming nin epi sim konu ele, pei miyem kindpi kin, men tok ełmin oł ei nge aninga aninga bein to tonu kindim.

²² Pe keimi Jura nge lo ek ele, epi aninga pei mił kopur kanim pei ei, kung miyem bein topu kin, kun ka mił simba enim. Ba nga wumb epi endi kung mił to kondpu kin, miyem ei mani onenelang kin, kapli Gos eim wumb oł kis ełmin oł ei, kil ngopu si kindnenelang mon.

Krais Ei Eim Kulmał Kalpi Ngolum

²³ Keimi, yi mił erang wumb kulmał kalilmin oł ei, epi kanim kanim pei epin konu ele min men mon mił keimi epi ei, kil ngo si kindmin ni enjing. Ba epin konu ele kulmał kalilmin keimi epi pei ei, oł kun ka mendpił mołum. Mułang kin, epin konu epi ombu ei, mei ele epi ombu, to mani kindpi kin, kulmał kalilmin oł kun ka Jiisas ei, kapli epin konu ele epi pei, kil ngopu er kun erpi sim.

²⁴ Yi mił, Krais eim men ngii ele, wumb angil ele takinmin men ngii min men mił ei, eim tuk punerim

mon. Ba eim epin konu ele min men keimi ei, tuk pum. Pupu kin, pe eim Arim Gos mołum konu ele, angil tundung orung dinga ele mołpu kin, sinim paki topu er mołum.

²⁵ Jura men ngii kulmał kalilmin owundu ei, eim men ngii ele palting kun ka ele kung ngii endeim endeim ni tuk pulmun. Pangin kin, eim kung miyem sik kin, Gos ngumun nik ełmin. Ba Krais eim oł yi mił, kunum kunum enalim mon; ba Krais ei eim kunum endeim mendpił kalpi erim.

²⁶ Yi mił, Krais eim nga kunum kunum ei, eim ngenj kumbii sipi kululang kin, kunum ele Gos muł mei pulngun mondpu kin, eririm kunum ei opu kin, pe tonu onum kunum ele elang. Ba ei mon; poru nimba kunum ei, mandi enim. Krais eim ya mani mei ele, kunum endeim mendpił tonu om. Opu kin, Krais ei eim kulmał kalpi, Gos ngopu kin, sinim nge oł kis pei ei, eim kil ngopu si kindim.

²⁷ Ei yi mił ku, Gos erang kin wumb pei kunum endeim mendpił kulngii. Kolk kin, ekii se Gos kin kos owundu piingii nge kunum ele, tonu omba.

²⁸ Yi mił ku, Krais ei eim kulmał kalpi kunum endeim erpi kin, wumb pei oł kis enjing ei, kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, eim orung omba kunum ele, wumb oł kis enjing eł, nga oł endi enermba, mon. Ba wumb nii

endi, eim omba ni, dinga kui erik ka piik muŋgii wumb ei, eim sipi orung simba.

10

Kumb Ok Kulmał Kalitmin Oł Ei, Wumb Oł Kis Elmin Ei, Kapli Kil Ngo Si Kindnermba

¹ Yi mił, Jura wumb lo ek ei, min men mon mił epi ka endi ei, ekii se tonu omba mił ei kaniłmin. Ba min men mon ei, kun mił mularpi kin, epi keimi mił mon. Jura lo ek ele yi mił erpi kin, wumb en enim kung ngii endeim endeim ni ele, kulmał ende mił keŋgii nge elmin. Yi mił lo ek ei, wumb nii endi eim Gos kin mandi omba wu ei, eim er kun ka ermba ei, kapli enerim mon.

² Nimbił erang pe Jura lo ek ei, wumb er kun ka elang kin, nga en enim kulmał nga kil enelangin mon. Nga wumb men ngii ele olangin kin, kulmał ende mił kalk kun ka mułulangin kin, nga en enim oł kis endi noman tuk ele, noman embin to piinenełangin ku.

³ Ba wumb en enim kung ngii endeim endeim ni, kulmał kalk ngok enjing ei, en enim oł kis enjing ei, kunum kunum noman to piik kin, nga noman to piingii ku.

⁴ Yi mił, nga kung meme nin, kung kou pełe to konduk kin, miyem ei, wumb oł kis enjing ei, kil ngopu, si kindmba ni enjing ei, kapli enermba mon.

⁵ Ei yi mił, Kraiss eim ya mani mei ele omba kunum ele eim Gos kin yi nim.

“Wumb nge kung mendpił nin, kulmał kalk elmin epi ka wii ei, nim ngonmun ei, nim Gos noman enanim niłin. Ba nim oł konj endi eran kin, na nge ngenj ei, er kun eran kin, na ya mani mei ele mułmbii.

⁶ Nga wumb kung tok kulmał kalk ngok kin, nga dup kalk epi ka wii en enim oł kis ei, si kindmba nik enmin oł ei nge mendpił, nim Gos nim noman enanim mon.

⁷ Pe nga na nim kinganim ek yi nind ei, ‘Na ya op ninim noman ele, na nipe oł endi ermbii nim kin, Gos ni piin oł ei ermbii ond. Op kin, nim lo ek ei, na kin mon poł pendnjing pałim mił ei, nim noman ele minj mendpił na ermbii.’ ”

⁸ Nga kumb se, Kraiss eim ek yi nim,

“Pe nim Gos wumb kung tok kin, kulmał kalk elmin ni, nga noman ka epi wii ngok nin, nga kung nin, epi dup ele kalitmin epi ei nin, nga en enim nge oł kis ei, si kindmba nik enmin oł ei, nim noman enanim mon.”

Nga Jura wumb oł ei nge, Moses nge lo ek ei, ekii sik elmin oł ei nge, nim Gos noman enanim, mon ku.

⁹ Pe nga ekii se, Jiisas Gos kin ek yi nim,

“Na ya onj ei, nim noman e le nipe o le endi na ermbii ni piin kin, o le ei kapli ermbii.”

Neng kin sinim piinmin ei, Gos eim wumb en enim o le ok nge erik men tok e lemin o le ei nge, si kindpi kin, nga o le konj endi men tok erngii o le endi ni pendim o le konj ei, Kraiss eim ond peri ko lepu kin, eim Gos nge kulma le kalilemin o le ei erim.

¹⁰ Nimbi le erang, Kraiss eim Gos nge noman e le ekii sipi kin, eim ngenj ei kulma le kalilemin mi le kunum endeim mendpi le, ka lepi ngum. Ngang kin, e le nge, sinim o le kis enjpin o le ei, Kraiss eim kil ngopu si kindang kin, sinim o le kun ka mendpi le tonu o pun mo lemun.

¹¹ Pe nga kulma le kalilemin wumb pei kunum kunum kulma le kalk yi erik kin, kunum kunum kulma le ei, minj kalk mo lemun. Ba kulma le ei, wumb en enim nge o le kis kil ngopu, kapli si kindnermba mon.

¹² Ba kunum e le, Kraiss eim kunum endeim mendpi le, ko lepu kin, wumb en enim o le kis enjing ei kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, kulma le ei, kunum kunum paki topu kin, pira m dinga pimba. Peng kin, Kraiss eim tonu pupu kin, Gos kin angil e le tundung dinga e le mo lemun.

¹³ Pe Kraiss eim kui erpi mu lang kin, Gos eim opu orung wumb ei, eim simb e le mandring puk mu langin kin, opu orung wumb ei, kamb

mani kindmba nge Owundu Jiissas eim kui er mo lemun.

¹⁴ Yi mi le erang, Jiissas ei eim kunum endeim mendpi le, kulma le ka lepi ngum. Ngum e le nge, wumb pei o le kis e lemin ei, pei kunum kunum kil ngopu si kindim. Si kindang kin, wumb pii gii ninjing wumb ei, Gos ningil e le, wumb kun ka kunum kunum mu langii.

¹⁵ Pe nga Gos nge Gui Ka ei, eim ek ka dinga ngang kin, sinim kin ek ni tor kindpi kin, yi mi le ku nipi ngonum.

¹⁶ “Kunum ei poru neng kin, kapli na enim kin ek konj dinga keimi endi ni pendinj ei, nip ngumbii,” pa ni Owundu yi ninim. “Na nam nge lo ek dinga ei, en enim kin noman tuk e le, kind pendmbii. Pendip kin, nga na tonu en enim noman e le, mon po le pendmbii ku,” Owundu yi nim.

¹⁷ Pe eim nga ek yi ninim, “Na en enim o le kis enjing ei nin, lo ek to kindik enjing o le ei, na nga noman to piinernbii mon.”

¹⁸ Yi mi le peng, Gos wumb o le kis enjing ei, kil ngo si kindim kin, kapli nga e lemin o le eipi endi erik kin, kulma le kalk kin, o le kis enjing ei, kil ngopu si kindmba nik kin, nga endi enerngii mon.

*Sinim Gos Eim Mo lemun
Konu E le Mandi Opu n*

19 Yi mił erang engnan noł, Jiisas eim kołpu kin, miyem bein tum ele nge, sinim kapli Gos nge palting mołum konu kun ka wii mił ele, pii gii dinga nipin kin, mund mong enarpin kin tuk bin.

20 Pe sinim kapli, Gos nge palting kun ka wii mołum konu ele, tuk bin andłim ei, konj kunum kunum mołulum andłam ei, Jiisas eim aki tum. Topu kin, eim oł kun ka wii konu ele alap ei, ondu mił eim tuk mił pum. Pum alap mił ei, eim ngenj mił, kułmał kałpi Gos kin ngum.

21 Yi mił, pe sinim Gos nge kułmał kałim Owundu ei, eim Gos nge tiłap wumb ei tep mołum.

22 Pe sinim Gos kin mandi bin. Pupun kin, sinim noman tuk ele, kun ka wii seng kin, nga sinim Gos kin pii gii dinga peng kin, nga sinim noman tuk gui nge oł kis ele, Kraiss eim miyem kin kil ngopu, si kindpi kin, nga sinim ngenj ele, noł konj ka wii ei, noł kindpi kin, kil ngopu mił si kindim.

23 Sinim pii gii ele, ni tor kindpin epi ka wii ei, simin ni kui er mołmun ei, dinga ambil gii nipin kin, si kindnermin mon. Nimbił erang Gos eim erbii ni pendrim mił ei, eim keimi mendpił ermba.

24 Nga sinim enginjpin noł, endeim endeim ni nipe mił erpin kin, noman to konj kindamin kin, nga en enim wumb eipi kin noman ngonmun oł ei, ngok kin, oł kun ka

erngii nipin ermin.

25 Nga sinim enginjpin noł kin, kułou topun men topun enmin oł ei nge, wak tunermin. Yi mił, wumb kombur kułou tok, men tok enalmin mił, yi enerngii mon. Ba enim enginjing noł kin endeim endeim ni, en enim noman tuk ele, paki tok kin, er dinga erngii ei, yi mił nga pei erngii. Nimbił erang sinim piinmin ni, Kraiss kunum owundu kos piipi ermba kunum ei, mandi tonu omba enim.

26 Pe yi mił, sinim Kraiss nge ek keimi pii sipin kin, nga sinim noman ele oł kis ele piam er endinjpin kin, kapli kułmał eipi endi nga, kapli sinim oł kis kil ngopu kin, si kindmba endi pinałim mon.

27 Ba sinim Gos kos owundu piipi kin, tonu omba ei mund mong ermin. Nga dup konu kis ei muł erpi kin, Gos nge popuł kis kumep ei, opu orung wumb kin tonu opu nopu poru nimba. Ele nge, sinim piipin kin, oł kis enermin mon.

28 Nga ok wu endi eim Moses lo ek ekii sinerim wu ei, wumb eim kin kaimb sinerik mon. Sinerangin kin wu ei kułmba. Nimbił erang wu tał min, tekliki wu ei, oł kis eririm ei, ni tor kindinjing.

29 Yi mił, pe wu endi Kraiss kin eim buł ngopu nim kin, enim wu ei kin, nipe mił ni piimin? Wu ei, eim kumep kis owundu simba ni piimin. Kraiss eim nge miyem ei, Gos

ek konj keimi ni pendrim ek dinga ei erang kin, wu ei oł kun ka mił erim. Ba wu ei, eim Gos nge ek konj keimi ni pendrim ek dinga miyem ei, wii mił ni piilim. Nga wu ei, Gos nge Gui Ka noman ka ngolum ei, eim kin ek kis nipi ngum.

³⁰ Yi mił, pe sinim piinmin ni, Gos eim ek yi nim,

“Pe wumb nii endi oł kis erim wu ei kin, na nam kumep kis ngo orung kindmbii nge pułwu,” Gos eim yi nim.

Eim nga ek yi nim,

“Owundu ei, eim nge wumb eim kos piilim wu mił mołpu kin, wumb ei mok topu kos piipi ngumba.”

³¹ Gos eim kunum kunum konj mołolum pułwu ei, eim wumb oł kis ełmin wumb ei, Gos noman dinga mułang kin eim keimi kumep kis ngumba. Ngopu kin, eim epi kis mendpił ermba. Ełe nge ni piipin kin kun ka ermin.

³² Ba kumb ok, enim pii gii dinga endi ninjing ei, enim kom se piingii. Ok kunum ełe, enim Gos nge ek ka ei, enim nge noman tuk ełe Gos nge tilang andan tum sinjing kunum ei, enim kongun dinga erik kin, nga wumb ngenj kumbii pei enim nganjin sinjing. Ba enim dinga angk mulnjung.

³³ Kunum kopur, wumb kombur enim sik kin, wumb eipi nge kumb ełe angndik kin, enim kin ek kis nik nin, oł embin tui ngok ełmin. Nga

kunum kopur, wumb eipi pii gii nik enjing ei, oł embin tui ko wunmun wumb ei kin, enim tep tok ende puk kin, oł embin tui ko wuk kin, paki tołmun ku.

³⁴ Yi mił enim wumb ei, en enim pii gii nik kin, kan ngii ełe pałmin wumb ei kin, kaimb kulk ngunjung. Pe nga, wumb kis enim epi endi sengin kin, enim ka piik kin, kan wiik tunjung. Nimbił erang enim piinmin ei, enim ei tonu epin konu ełe, epi ka wii endi singii ei, kunum kunum simba.

³⁵ Yi mił erang, pe enim pii gii ei, wii mił wiik tunerngii mon. Nimbił erang pii gii ei, enim kumep ei, owundu ngang singii.

³⁶ Yi mił, enim pii gii dinga kindik kin, ambiił gii nik kin, angk mułngii! Molk kin, Gos nge noman ełe, ekii sik erik mułngii! Nga ekii se, enim Gos ngumbii ni pendrim mił epi ka wii ei, ngang singii.

³⁷ Singii ełe nge, yi mił, “Pe kunum aninga kopur piram pałim ei, enim wu owundu endi omba nik kin, kuruk mołmun omba wu ei, eim kunum kinan kui er mulermba mon.

³⁸ Ba nam nge wumb na kin, kun ka mołmun wumb ei, pii gii nik mulnjung kin, wumb ei, enj enj konj mułngii. Nga wumb ei, ekii se buł ngok orung punjung kin, kapli na wumb ei kin, noman ka piip ngonermbii mon.”

³⁹ Ba sinim wumb kopur, en enim buł ngok kin, am pungii

nge wumb ei, ende kin mo-
lałmin mon. Ba sinim wumb
pii gii dinga nipin kin, sinim
noman tuk ełe, konj kunum
kunum mułmun ei nge simin.

11

Pii Gii Nilmin Oł Ei Nge Pule

¹ Pe pii gii ninmin oł ei yi
mił, sinim noman tuk ełe,
keimi dinga ambil gii ni peng
kin, Gos ngumbii nirim epi
ka wii ei, keimi tonu omba ni,
kunum olt kui er mołmun. Pe
sinim epi nipe epi endi ningił
ełe kinałmin epi ei, noman
ełe pii poru ninim.

² Nimbił erang kumb ok
wu kombur mulk ei, Gos kin
pii gii nik kin wu ei, Gos eim
kin yi nirim, “Wu kombur ei,
oł kun ka ełmin wu,” nirim.

³ Pe sinim pii gii mend-
pił ełe nge, sinim piinmin
ni, Gos eim ek neng mend-
pił, muł mei ni, konu pei
tonu opu pirim. Yi mił, pe
sinim kaninmin epi ei, Gos
sinim kinenelamin epi ei kin
eririm.

⁴ Pe wu Eipel ei, ok pii
gii nipi kin, Gos kin ka endi
kułmał kaplı ngum. Ngum
kułmał ei, angim Kein kułmał
kamb mani kindpi kin, eim
kułmał ka wii mendpił ngum.
Ngopu kin keimi, Eipel Gos
kin pii gii nim pule ełe nge,
Gos Eipel kin, “Wu kun ka,”
nim. Nipi kin, Gos eim Eipel
kin, epi ka ei wii ngum ei, Gos
sipi kin, ka piim. Nga Eipel
kułang kin, ba eim pii gii ełe,
akip yi ku, ek mił nga tangpi
pałim.

⁵ Ei yi mił ku, ok wu Einok
Gos kin pii gii nim ełe nge,
Gos eim konj sipi kin, ei
tonu epin konu ełe sipim;
ba eim kulerim mon. Nga
wumb endi eim kuruk; ba
eim kan sinerik mon. Nimbił
erang, Gos eim mendpił, ei
tonu sirim. Pe Gos nge ek
ka ei, mon poł pendim ek
ei, yi ninim, “Pe Einok Gos
sipi kin, tonu epin konu ełe
sinerim kunum ełe, Einok
eim Gos nge noman ełe ekii
sipi, endang kin, Gos Einok
kin ka piipi ngum.

⁶ Pe wumb nii endi Gos
kin pii gii ninerim kin, kaplı
Gos wu ei kin, ka piipi
ngunermba mon. Nimbił
erang wumb nii endi, eim
Gos kin mandi omba wumb
ei, eim Gos kinanim; ba Gos
mołum ei, eim pii gii nimba.
Nga eim pii gii nipi kin, Gos
kumep ka wumb eim kin
kuruk, kan simin ni erngii
wumb ei kin ngumba.

⁷ Pe yi mił ku, wu Nowa
ok eim Gos kin pii gii nirim
kunum ełe, Gos eim epi kis
endi, ekii se tonu omba epi
ei, Nowa kineririm epi ei,
Gos eim Nowa kin yi nirim.
Pe Nowa eim Gos nirim ek
mił ei, eim pii gii ni ekii sipi
kin, noł kanu endi, eim am-
bim kingam ambılam noł ni,
tuk pungi mił eririm. Pe nga
Nowa nin, eim nge wumb ei,
to kis eneririm mon; konj ka
mulk. Nga Nowa eim nge pii
gii ełe nge, pii gii ninenjing
wumb kin kos mił owundu
piipi kin, kis erpi ngurum.
Nga Nowa nge pii gii ełe nge,
Gos Nowa kin “Wu kun ka,”

nirim.

⁸ Pe Eiparam ok, eim Gos kin pii gii nim kunum ele, Gos eim kin ek nirim mił ei, ekii sim. Pe Gos eim Eiparam eim nge mei si kindpi kin, nga mei konu tongndung ele eipi, ba nipi kin, Gos ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendim konu ele ba. Pe eim ngii konu mendpił ei, si kindpi kin, konu eipi endi, Gos Eiparam ba nim konu ei, pii poł tunerim mon; ba eim Gos kin pii gii nipi kin, konu ele pum.

⁹ Pe Eiparam eim pii gii nirim ele nge, Gos eim wumb kumb kan kun enalmin konu ele pupu kin, Gos eim kin ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendrim konu ele mułum. Mułang kin, Eiparam kingam Aisak ni, Aisak kingam Jeikop ni, wu kei mei konu eipi endi, wumb gulka mił, puk mulnjung. Molk kin, Gos eim ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendrim ei, ende sik ku. Nga en enim wu tekliki kei, tuk alap ngii ele minj, nok pek mulk.

¹⁰ Yi mił, Eiparam kanpi kin, kui dinga erpi kin, konu owundu ele nge, ngii tumunj dinga ei, kenmbii ni piirim. Nimbil erang, Gos eim konu owundu ele, ngii takpi kin, er ka er sirim.

¹¹ Yi mił ku, amb Sera, ok Gos kin pii gii nirim. Nga eim tukui mołpu kin, kangil mengmba kunum ei, poru nirim; ba eim Gos kin pii gii nirim. Neng kin, Gos eim noman dinga ngang kin,

eim kapli kangil mengmba. Mengpi kin, amb Sera yi ni piirim, Gos eim ek keimi ni pendrim mił, kapli na kangil mengmbii ni, yi piirim. Nimbil erang Gos eim ek keimi mendpił nilim ek ei, ni piirim.

¹² Yi mił ku, Eiparam eim endeim multum ei, tukui erpi kin, kułmba kunum mandi sirim; ba eim kangi endeim mengrim ele nge, wumb pei kanjip pei mił, mer noł ku kulta mił, tonu ok pei mulk. Molk kin, wumb endi, Eiparam nge wumb tilap pei mołmun ei kemb tungii ei, ei kapli enanim mon.

¹³ Pe wumb ei, pei en enim pii gii nik kin, nga wumb ei, ekii se pei kulk. Kulk wumb ei, pei en enim Gos eim ek keimi dinga nipi kin, singii nirim epi ei, sinenjing mon. Ba en enim konu ele turii enj ok kin, en enim kanik kin, ka ka piinjing. Piik kin, ni tor kindik yi ninjing, "Sin ya mei ele wumb ei, gulka mił, o pun mołmun," pa ninjing. "Sin ya mei ele, kunum aninga mołmun," pa ninjing.

¹⁴ Sinim kun piinmin! Pe wumb ombu, en enim ek ei nge ninjing wumb ombu, en enim nge mei mendpił ei, kুরুk endnjing.

¹⁵ Nga en enim noman ele, mei konu ele, ok si kindik kin, onjung konu ele, noman to piitangin kin, kapli en enim mei konu ele, orung pungii ei, andlam kun endi silang.

¹⁶ Ba en enim oł yi mił,

ni piik enenjing mon. Nimbił erang en enim noman ełe, mei ka wii ełe, pu poru nim konu ei, epin konu ełe mendpił, kan simin ni piik pungii. Yi mił erang, Gos eim singambił sipi kin, en enim Gos ningii, pa ninerim mon. Nga Gos eim wumb ei kin, konu owundu ełe, er kun ka er kindim sałim.

17 Pe Eiparam Gos kin pii gii nim ełe, eim Aisak kułmał kałpi kin, Gos ngumbii ni erim. Pe kunum ełe, Gos eim Eiparam oł endi ermba mił, kenmbii ni, oł endi eririm. Pe Eiparam eim Gos eim kin epi ka wii ngang kin, ek keimi dinga nipi pendrim mił sirim. Ba pe Eiparam eim nge kingam endeim mendpił, Gos kin kułmał kałpi kin, ngumbii ni erim.

18 Kumb ok, Gos ek nipi kin, Eiparam ngopu yi nirim, "Pe kinganim Aisak kin, nim nge kinganim noł pei, tonu ok mułngii."

19 Pe Eiparam eim pii gii nirim ei, Gos kaplı Aisak kułmba ei, nga sipi kin, orung konj simba ni piipi kin, eim kingam Aisak kułmał mił kałpi, Gos kin ngurum. Yi mił erang, sinim ek ekin yi nimin ei, Gos Aisak nga tukpu ełe, sipi orung sirim, yi nimin.

20 Pe nga, Aisak Gos kin pii gii nim ełe, Aisak eim Jeikop kin, Eiso tał, ek keimi dinga nipi kin, noman ka epi kangil tał, ekii se singil ni pendrim.

21 Yi mił nga ku, Jeikop eim Gos kin pii gii nipi kin, eim kułmba erpi kin, Jeikop

eim Josep kingam noł ei, noman ka epi ka wii endi, endeim endeim ni, ok ngui ni pendrim mił ngum. Nga eim dolu kumb ełe, ambilpi mołpu kin, kan mani kanpi kin, Gos kin men topu kin, ka pii ngopu kin, kułum.

22 Pe nga, Josep Gos kin pii gii nirim ełe, eim kułmba mandi erpi kin, eim ek nipi kin, Esrel wumb Eisip konu ełe si kindik kin, Esrel nge konu ełe ekii se pungii, pa nirim. Nga eim wumb kin ek ni tor kindpi kin, eim embil ei, tukpu tungii mił, pa nirim.

23 Pe Moses nge mam arim teł, Gos kin pii gii niłmbil ełe, mam arim teł Moses kenkil ni, kangil ka wii mendpił ei, ekii se wu owundu mułmba, ni piikił. Yi mił peng kin, eł elip, kangi Moses sipkil kin, oi tekliki mił, koi erkil pendkil. Wumb tał eł elip Gos kin pii gii nikił kin, wu king lo ek ei mund mong kulerkil mon.

24 Yi mił ku, Moses eim Gos kin pii gii nirim ełe, ekii se Moses eim owundu erpi, tonu mołpu kin, eim wu King Pero nge ambłam kingam mił, mułmbii ni, noman to piinerim mon.

25 Nga Moses wumb oł kis elmin oł ei nge, kunum aninga kopur, ka ka piipi mułmbii ni, noman to piinerim mon. Ba Moses eim, Gos nge wumb kin ouni, ngenj kumbii simbii ni piim.

26 Pe eim piipi kin, nam Kraiss nge embe ełe, ngenj kumbii sinj kin, oł ei nge,

Eisip konu ele epi ka wii, ku nin epi salim miŕ ombu, to mani kindmba. Nimbiŕ erang eim noman to piipi kin, ekii se Gos epi ka wii ngang kin, simbii ni piim.

27 Pe Moses eim Gos kin pii gii nirim ele, eim Eisip konu ele si kindpi kin, Eisip konu ele king nge popuŕ kis sirim ei, mund mong erpi kin, pi-ineririm mon. Wu endi eim, Gos ningiŕ ele ak topology kin, Gos kinermba. Nimbiŕ erang Moses eim Gos min men miŕ moŕpu kin, kenrim miŕ, pii gii dinga nipi kin, ambiŕ gii ni muŕpu kin, eim mund mong eneririm.

28 Pe Moses eim Gos kin pii gii nirim ele nge, eim erang kin, kuni owundu 'Pasopa' ni, oŕ ei erpi kin, kung siipsiip waŕ miyem ei sipi kin andan topology kin, 'Yi erei!' neng kin, Esrel wumb ngii onduŕ ele, mundnjung. Moses eim pii gii nirim ele nge mundangin kin, enjel kuŕii endi opu kin, Esrel wumb kangiŕ kumna mengnjung kangiŕ ombu, to kundmba ei nge, kapŕi to kundnermba mon nik, yi enjing.

29 Yi miŕ ku, pe Esrel wumb Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, en enim 'Ep Noŕ Kundii' niŕmin ei, tumb tok punjung ei, mei kep er seng kin, punjung. Ba Eisip wumb en enim, oŕ ei ekii sik kin, ermin nik kin enjing; ba noŕ nok kin, kolk poru ninjing.

30 Pe nga Esrel wumb Gos kin pii gii ninjing. Nga Esrel wumb en enim, Jeriko konu

owundu ele, andik kin, si pok er muŕangin kin, kunum angŕi orung nga taŕ o pum. Pang kin, konu owundu ele nge, kom ku kung gui er pendnjung ei, engin topology mani pum.

31 Yi miŕ ku, ok oŕ kis er andŕim amb Reiyap ei, eim Gos kin pii gii nirim. Nirim ele nge, eim wumb kombur konu ele, kan poŕ tungii nge onjung wumb ei, tuk sipi paki tang kin, pii gii ninenjing wumb eipi, eim to kundmun ni enjing; ba amb ei kapŕi to kundnenjing mon.

32 Pe na nga nipe ek endi nimbii? Nimbiŕ erang pe na kunum pei seng kin, kapŕi na wu ombu, Giriyon ni, Barak ni, Samson ni, Jepsa ni, Deipis ni, Samuyel ni, nga Gos oŕ ekii se tonu omba nge, piik nik eŕmin wumb ombu nge, pii gii nik ek ei, nimbii; ba kunum endi sinaŕim mon!

33 Pe wumb ombu pei, en enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, wumb eipi nge king kin, opu erik kin, opu tok orung kindik kin, yi enjing. Pe en enim, oŕ kun ka pirim miŕ enjing. Nga en enim, Gos ek keimi dinga nipi kin, ngumbii nirim epi ei, ngang kin sik. Nga wumb eipi, en enim pii gii ei je erang kin, Gos kung simbii laiyan gupu ele eim ambiŕ kum tum ku.

34 Pe dup owundu kis noŕum ei, wumb nga en enim pii gii ele, to kumbuŕumun. To kumbulk kin, nga wumb en enim, tui jik ei, to kundngii eŕmin ei, nung nik

kin, am pulmun ku. Pe wumb ei, en enim dinga sineririm; ba nga ekii se, en enim Gos dinga ngang kin sik endik. Andik kin, en enim dinga wii pu molk kin, opu wumb konu eipi wumb ei, to kindangin kin, nung nik pulmun.

³⁵ Pe wumb kulnjung wumb ei, nga angk kin, konj tonu wangin kin, en enim embnjing nol ei, pii gii nik ele nge, sik orung sinjing. Nga wumb kopur, en enim kan ngii mił ele mulangin kin, en enim ngenj ele, kepui to kundmun ni enjing. Nimbil erang, wumb en enim, Gos kin opu orung erik kin, buł ngulangin kin, kapli opu orung wumb kindangin kin, pulangin. Ba nga opu orung wumb kin, ek ei ekii sinenjing mon. Oł yi mił enjing ele nge, en enim tukpu ele, angk kin, noman konj nga ka wii ei, simin ni piinjing.

³⁶ Pe wumb eipi kopur en enim, ek buł ambilk ngunjung. Nga wumb kopur en enim kepui tunjung. Tok kin, nga wumb kopur, kan tok kin, kan ngii ele pendnjing.

³⁷ Pe opu wumb kopur, en enim pii gii ninjing wumb ei kin, kom ku tunjung. Tok kin, nga wumb ombu, en enim kin tui to kolmung erik kin, tał enjing. Nga wumb ombu, en enim tui sik to kundnjung ku. Pe wumb kombur en enim alap sinerang kin, kung siipsiip ni, kung meme ni,

ngenj ei sik kin, konduk mił, kindik andikmin. Nga wumb kombur, en enim nge ngenj ele, epi endi sinerang kin, wii mulnjung. Pe wumb en enim kin, ngenj kumbii kanim kanim ngok kin, oł embin tui kanim kanim ngunjung ku.

³⁸ Pe ya mani mei konu ele wumb ei, wumb kis; ba pii gii ninjing wumb ei, en enim ka wii mendpił. Pe wumb pii gii ninjing wumb eipi si kindik kin, en enim konu ele mei wumb mulenjing konu ele mei wii sim konu ele komung ni, tuk kom ku tukpu ni, mei tukpu sim konu ele ni, koi er pek punjung.

³⁹ Pe wumb ombu pei, en enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, Gos ningił ele, embe ka wii sinjing. Ba Gos en enim kin, ek keimi dinga ni ngumbii nirim epi ei kunum ele sinenjing; ba en enim kulnjung.

⁴⁰ Nimbil erang, ok Gos eim noman ele, ekii se sinim kin ermbii ni piirim oł ei, er kun er sim salim. Yi mił, ok pii gii ninjing wumb ei, kumb se oł kun ka ełmin wumb mił, tonu onerngii mon ba; sinim en enim kin ouni, Gos erang kin, sinim pei oł kun ka ełmin wumb mił, tonu omun.

12

Gos Eim Sinim Nge Erin-jpin

¹ Nga yi mił pii gii ninjing wumb ok nge, sinim si pok erik molmun ei, pei tilap owundu, konu kupu

mił, sinim si pok enmin. Erik kin, en enim sinim kanik kin, kui er mołmun. Molk kin, nga sinim oł embin tui kis kanim kanim nin, oł kis embin simba epi pei, sinim oł kun ka ermin ei, ambił gii ni, pimba ei si kindmin. Si kindpin kin, sinim noman dinga kindpin kin, kunum olt mił sikir pupun kin, nga sinim Gos epi ka wii endi, simin ni piipin kin, dinga sikir bin. Pupun kin, Gos nge epi ka wii ei simin.

² Pe sinim sikir pupun kin, Jiisas kin kun kanpin mułmun. Pe eim kin pii gii ninmin ei nge pułwu. Nga eim erang kin, sinim pii gii ei, tonu dinga opu kin, kun ka mendpił simba. Pe nga, Jiisas eim yi ku, pii gii dinga nipi kin, eim noman ka wii ei, eim piipi kin, eim ond peri ele, dinga kindpi kin, dinga erang mułum. Mołpu kin, eim wu kis mił, ond peri ele, singambił ei, epi wii mił ni piim. Piipi kin, ekii se Jiisas eim Gos nge king peł ele, angil tundung ele dinga ele mołum.

³ Enim Kraiss oł kun ka erim mił, enim pii kun erngii! Pe wumb oł kis elmin wumb ei, en enim Jiisas kin oł kis erik kin, ek kis ninjing. Nik kin, wumb ei eim kin oł kis enjing; ba eim dinga kindpi mułum. Mołpu kin, sinim Kraiss nge ek ei piipin kin, sinim eim kongun erpin, ten kularpin kin, sinim noman tuk ele dinga ei, wakin tunermin mon ku.

⁴ Pe en enim oł kis enmin oł

ei, to mani kindmin nik kin, opu orung enmin. Ba enim oł kis enmin oł ei nge, opu erik kin, en enim nge miyem mendpił ei, endi mani onerang kin, wumb Kraiss to kundnjung mił, en enim yi mił kulenjing mon!

⁵ Mon peng kin, Gos enim noman tuk ele, ek ka dinga nipi, paki topu kin, enim eim nge kingam noł mił, ek ni ngum ei, enim ouru nimba.

“Na kingnan noł, Owundu enim kin oł endi erpi kin, er kun ermbii ni erim kin, kunum ele enim epi ei wii mił ni piinerngii mon! Pe enim eim oł endi er kun ermbii ni erim kin, kapli enim nge noman tuk dinga ei, wakin tunerngii mon!”

⁶ Nimbil erang, pe Owundu eim wumb kin noman ngonum wumb ei kin mendpił, er kun elim. Pe wumb kopur en enim, eim kingam noł mołmun wumb ei kin, kepil mił topu kin, er kun elim.

⁷ Pe enim dinga angk mułangin kin ele nge, Gos kapli enim er kun ermba. Erpi kin, Gos eim enim mił ei, eim kingam yi mił ku elim. Erpi kin, kangil endi eim oł kis erang kin, eim arim eim kin, er kun elim.

⁸ Ba ernjing eim nge kingenjing noł ei, er kun elim. Nga Erinjpin Gos eim nge kingam noł sinim eim er kun enerim kin, kapli sinim kangil ei eim nge kingam noł mendpił

mon; ba kangil ei, ernjing molaŕim yi miŕ muŕngii.

⁹Yi miŕ, pe nga sinim ya mani mei eŕe erinŕpin ei, sinim kin er kun erangin kin, sinim en enim ka piipin kin, ek ei kom sipin piilmin. Ba yi miŕ, nga sinim ei tonu epin konu eŕe Erinŕpin Gos, eim Gui moŕum ei, eim ek nirim miŕ ekii sipin ermin. Erpin kin, kapŕi sinim noman konj kunum kunum muŕmun nge simin.

¹⁰Yi miŕ, sinim ya mani mei eŕe erinŕpin ei, kunum aninga kopur, sinim erinŕpin er kun er ngumbii ni, piilim mamb, kunum ei ngoŕum. Ba Gos sinim keimi er kun erpi kin, sinim paki topu kin, sinim Gos eim kun ka wii moŕum miŕ yi ku muŕmun nipi elim.

¹¹Yi miŕ, sinim erinŕpin ei, sinim kin kumbii kis ngonum ei, sinim er kun ermba nge ngonum; ba kunum eŕe, sinim oŕ ei nge ka piinalmin mon. Nga sinim nge noman eŕe, embin ku toŕum; ba ekii se, sinim kumbii kis ei, er kun erang kin eŕe nge, sinim noman emin ka seng kin, oŕ kun ka eŕmin.

Sinim Dinga Angpin Muŕmun

¹²Pe yi miŕ, enim angil dinga sinaŕim ei, tonu dinga kindik kin, Gos nge kongun dinga ernŕgii. Nga enim simb dinga sinarpi nim kin, enim simb eŕe dinga kindik angk kin, Gos nge kongun ernŕgii.

¹³Nga enim simb eŕe andŕam ei, er kun ka erik

pangin kin, nga simb endi kis muŕum kin, kapŕi simb gopuŕ ei, nga pong sinermba mon; ba ei nga kun ka moŕpu kin, Gos oŕ ekii simba.

¹⁴Pe enim wumb pei kin, noman emin ka seng muŕngii. Pe enim oŕ kun ka oŕ ei, kongun dinga erik muŕngii. Nimbiŕ erang wumb nii endi, eim oŕ kun ka enerim kin, kapŕi wumb ei Gos Owundu kindermba mon.

¹⁵Pe enim kan kun erik muŕngii! Mon pim kin, enim moŕmun konu eŕe, wumb endi eim Gos nge noman ka ngum epi ei, buŕ ngopu sinermba. Nga mon pim kin, enim moŕmun konu eŕe, wu endi epi kumbii kis enim miŕ, tonu opu kin, mong kumbii kis tumba. Yi miŕ topu kin, enim kin embin ngopu kin, enim oŕ kis penj tui epi endi, Gos ningil eŕe erpi, ngumba.

¹⁶Mon pim kin, enim moŕmun konu eŕe wu endi, amb ngunduk enmin min; Gos kin buŕ ngok kin, pii gii ninarik enmin oŕ ei, wu Eiso ok eririm miŕ, enmin. Wu Eiso eim kunum endi, eim angim Jeikop kin kuni endeim mendpiŕ, top erpi kin, eim kangi kumna nge ek ka nipi kin, ngum epi ka wii ei, buŕ ngopu wii miŕ si kindim.

¹⁷Yi miŕ, pe enim piinmin ekii se ei, eim arim nge noman ek ka epi ka wii ei ngang kin, eim nga simbii ni piipi kin erim; ba Gos mon nirim. Pe nga wu Eiso eim ke dinga nipi kin, epi ka wii

epi ei, orung simbii ni piirim; ba eim noman tuk eġe, ak toġmun andġam endi, sinaġim mon.

Komung Saiyon Ka Wii

18 Yi miġ, enim Gos nge konu ka wii eġe onjung kin enim Esrel wumb en enim komung Sainai konu eġe oġmun miġ, enim angil minjin tungii miġ, onanmin mon. Ba konu eġe komung Sainai konu eġe dup nopolu kin, muġ erang piilmin miġ ni, nga konu emii elim oġ ei ni, nga konu pop owundu oġum oġ ei nge, erang kin piinmin.

19 Nga beli miġ epi endi, ek tingang piyangin kin, nga Gos eim ek tingang piinjing ku. Pe wumb en enim mund mong erik kin, Moses kin ke nik kin, Gos ek nga ni tor kindnerangġi mon ninjing!

20 Yi miġ erang, wumb ei, en enim Gos ek dinga nipi ngang kin, mund mong enjing. Gos eim ek yi nim,

“Pe nga wumb endi min, kung endi yi ku, tonu komung Sainai eġe, minjin tok ninjing kin, kom ku to kundngii.”

Yi neng piik kin, wumb mund mong enjing.

21 Pe epi nipe endi erim epi ei yi ku, Moses eim kenmbii miġ, kapġi enanim. Moses eim yi nim,

“Nam oġ ei kanip kin, mund mong end ku,” pa nim.

22 Ba enim ekii se tonu onjung wumb ei kin, Gos oġ eipi endi erang kin, enim konu ka wii eġe komung Saiyon ni, konu owundu, Gos kunum

kunum konj moġum konu eġe, epi Jerusalem konu owundu eġe ni, konu eġe enjel pei pei kuġou tok kin, ka ka piik elimin konu eġe enim kin ouni onjung.

23 Nga enim ok Gos nge pii gii wumb nge, kingam noġ kumna miġ moġmun konu eġe, kuġou tok kin, noman ka ka piik moġmun. Pe wumb ombu en enim ei, tonu epi konu eġe, embe mon poġ pendrim palim. Pe enim ok, Gos eim wumb kos owundu piimba wu moġum konu kumb eġe onjung. Nga enim wumb noman tuk gui ei, Gos nge wumb oġ kun ka erang kin, tonu ok mulnjung wumb ei, pe moġmun konu ka wii eġe enim onjung ku.

24 Pe nga enim Jiisas kin onjung. Wangin kin, Jiisas eim enim moġmun konu eġe, tuk mii memb nge, wu eim enim kin, ek dinga konj ni pendrim palim. Pe enim nga Jiisas koġpu kin; miyem ei, ok enim kin bein topu kin, ek dinga konj ni pendrim ei, er dinga kindim kunum eġe, eim moġum ku. Nga eim miyem ei, epi ka wii endi andan topu ngum. Ngum epi ei wu endi Eipel to kondpu, kumep kis ngum wu ei, Eipel nge miyem epi ei, ende miġ mon. Jiisas nge miyem ka wii mendpiġ ei, Eipel nge miyem to mani kindim.

25 Pe enim kan kun erik muġngii! Mon peng kin, enim Jiisas ek ninim ek ei, kom ambiġ pandi tok kin, eim ek piinerngii. Yi miġ, kumb ok

ya mani mei eŕe wumb ei, Gos ek dinga nipi ngurum ek ei, tok kindik kin, buŕ ngunjung wumb ei, oŕ kis kumep ei, kamb mani kindik kin, nung nik punerngii mon. Yi miŕ erang, ekii se Gos tonu epin konu eŕe moŕpu kin, ek dinga nipi sinim kun ngonum. Nga sinim Gos eim nge ek ei, buŕ ngunjpun kin, kapŕi sinim oŕ kis kumep ei, kamb mani kindpin kin, nung nipin kin, bin min? Ei mon mendpiŕ!

²⁶ Ok kunum eŕe, tonu komung Sainai ni konu eŕe, Gos ek neng kin, mei kopu turum. Ba Gos akip ek dinga keimi yi ninim,

“Kunum endi nga, nam ya mani mei konu eŕe mendpiŕ, ambiŕ oŕup enermbii mon; ba tonu epin konu eŕe ambiŕ oŕup ermbii ku,” pa nim.

²⁷ Pe “nga kunum endi” ek ei, sinim kin andan topu ngonum. Ngonum ei, Gos eim epi kanim kanim pei eririm ombu nge Gos eim epi ei, oŕup erpi, to kis erpi kin, si kindimba. Si kindpi kin, Gos erang epi ka wii dinga ombu, oŕup enerim kin, kapŕi epi ka wii dinga ombu nga piram muŕmba.

²⁸ Yi miŕ erang, pe sinim ka piipin kin, Gos ngumun. Nimbiŕ erang, sinim Gos eim sinim tep er moŕum konu ka ei, sinim sinmin ei, oŕup enenmba mon! Pe nga, sinim Gos kin ka pii ngopun kin, eim kin embe ambiŕ tonu

kindpin kin, oŕ kun ka eŕe, men topun nipin kin, Gos nge noman enim miŕ, ekii sipin ngopun mund mong ermin.

²⁹ Nimbiŕ erang sinim Er-injpun Gos eim, dup mendpiŕ kindang kin, epi pei dup nopu kin, topu kis er poru nimba puŕwu eim moŕum.

13

Gos Noman Enim Miŕ Er-min

¹ Pe enim engnjing noŕ endeim endeim ni, noman ngoŕmun oŕ ka minj erik kin, Kraiŕ nge wumb muŕngii.

² Pe enim konu eipi wumb enim ngii konu ongii ei, “Wei!” a ningii ei, enim ouru ninermba. Nimbiŕ erang enim piinmin; ok wumb kombur yi miŕ enjing ei, en enim Gos nge enjel sik kin, en enim ngii konu eŕe, tuk tep erik kin, se mulnjung. Ba enjel onjung ei, en enim piinenjing; ba en enim wumb mendpiŕ kombur onmun, ni piinjing.

³ Pe enim pii gii wumb kopur, kan ngii konu eŕe paŕmin ei, piingii yi miŕ, enim wumb ei kin, ouni kan ngii eŕe miŕ pingii. Nga enim wumb kopur ei, en enim Kraiŕ kin pii gii nik eŕe nge, ngenj kumbii sinmin ei, enim piingii. Nimbiŕ erang enim piinmin ei, en enim ngenj ei, wumb ombu miŕ, yi paŕim ku.

⁴ Pe wu endi amb simba oŕ ei, wumb pei oŕ ei, ambiŕ tonu kindik kin, ka piingii. Nimbiŕ erang wu ei, eim amb

simba oꞑ ei, Gos ningiꞑ eꞑe, oꞑ kun ka wii mendpiꞑ simba. Nimbil erang enim piinmin ei, ekii se Gos kos owundu pipi kin, kumep kis ngopu kin, wu endi amb ngunduk kin, nga wu eipi amb kin oꞑ kis erik enmin ei kin, ngumba.

⁵ Pe enim ku nin epi silmin oꞑ ei nge, noman kulerngii mon! Ba Gos enim paki tang kin, nipe epi endi enim kin sim salim epi ei mendpiꞑ, ka piik muꞑngii. Nimbil erang, Gos eim ek ok yi nirim, “Nam enim kanip wiik tunarpi kin, nga na enim wakin tunerbii mon ku!”

⁶ Pe sinim ek nimin ei, pii gii nipin kin, ek ni tor kindpin ei,

“Owundu eim na paki toꞑum.

Pe wumb en enim, na kin nipe oꞑ endi erngii ei, na mund mong tunerbii mon!”

⁷ Pe enim nge tep eꞑmin wumb enim kin ok kin, Gos ek ka ni tor kindik nguk ei, enim piingii. Pe wumb ei, oꞑ kun ka erik endik ei, enim noman to piingii! Piik erik kin, Gos kin pii gii nik ei, ekii sik kin, er endngii.

⁸ Jiisas Kraiis eim nin, eim ek ka ei ok multum; pe moꞑum ku, nga ekii se kunum kunum muꞑmba ku. Eim ende minj piraꞑ moꞑu ba. Nga eim ek ka piraꞑ muꞑmba ku.

⁹ Mon pim kin, kengip ek eipi eipi enim noman eꞑe, to eipi eipi si tor simba. Seng kin, en enim Gos nge oꞑ kun ka si kindik kin pungii. Nga

enim noman tuk eꞑe, Gos nge noman ka ngoꞑum oꞑ ei, dinga ngang kin, ei ka wii mendpiꞑ moꞑum. Ba enim noman tuk eꞑe kuni mowii lo ek kanim kanim eꞑe, ekii sik eꞑmin oꞑ ei, wumb endi paki tunaꞑmin mon.

¹⁰ Pe Gos nge kuꞑmaꞑ kaꞑiꞑmin wumb ei, Jura wumb alap men ngii yi eꞑmin wumb ei, sinim nge kuꞑmaꞑ kaꞑmin kumo kuni ei, nungii; ba dinga sinermin ni piik kin, kapꞑi nunaꞑmin mon. Nimbil erang Jiisas eim sinim nge kuꞑmaꞑ kaꞑmin kuni miꞑ moꞑum.

¹¹ Yi miꞑ, Jura wumb nge kuꞑmaꞑ kaꞑim wu owundu ei, eim kung miyem ei, tu wupu kin, tuk konu ka wii mendpiꞑ salim konu eꞑe, kuꞑmaꞑ kaꞑi wumb en enim oꞑ kis eꞑmin ei, kil ngumba nipi eꞑim. Ba kung ngenj ei, konu owundu andaring eꞑe, dup kaꞑiꞑmin.

¹² Pe yi miꞑ ku, Jiisas eim konu owundu nge, ondu torung eꞑe kuꞑum. Pe Jiisas eim koꞑu kin, eim nge miyem eꞑe, wumb pei oꞑ kis enjing ei, kil ngopu si kindim. Si kindang kin, wumb ei Gos ningiꞑ eꞑe, oꞑ kun ka wumb muꞑngii.

¹³ Yi miꞑ ku, sinim konu owundu eꞑe, torung pupun kin, sinim Jiisas eim singambil sipi kuꞑum. Yi miꞑ ku, sinim singambil sipin kin, eim kin ouni ko wupun er muꞑmun.

¹⁴ Pe ya mani mei konu eꞑe, sinim kunum kunum muꞑmun nge, konu owundu

ele endi sinalim mon; ba kunum kunum mułmun nge, konu owundu ele ka wii endi, tonu omba ei, sinim kui er mołpun kin, kurpun andinmin.

¹⁵ Pe sinim Jiisas nge embe kin, kunum kunum Gos kin ka ka piipin ngopun kin, eim embe ambil tonu kindmin. Nimbil erang Jiisas eim sinim kin kulmał mił, kapli ngum. Ngang kin sinim gupu ele, Gos kin ka piipin ngopun kin, eim embe ele, sinim ek ni tor kindpin kin, wumb eipi ngumun.

¹⁶ Pe enim wumb eipi epi sinerang mołmun wumb ei kin, paki tok kin, oł ka erngii ei nge, ourun tunerngii mon! Nimbil erang enim kulmał kalk kin, yi mił enmin oł ei, Gos eim noman ka piikim.

¹⁷ Pe enim nge tep wumb ek ningii mił ei, ekii sik ni, mandring molk pungii. Puk kin, enim noman tuk ele tep molk erik kin, wumb mił ei nik kin, beltik, ekii se ni tor kindik kin, Gos kin ngungii. Pe enim tep elmin wumb oł yi mił enjing ei, enim ekii sik kin, kapli en enim ka piik kin, en enim kongun elmin kongun ei nge, ambil gii nik kin, er mułngii. Mon pim kin, enim noman embin to piinjing kin, enim oł ei nge paki topu kin, ngunermba mon ku.

¹⁸ Pe enim sin kin prei erik kin, Gos ngangin kin, sin paki tumba. Yi mił, sin noman tuk gui ele piinmin ei, Gos ningil ele, sin kun ka mołmun keimi dinga ni piinmin. Sinim pi-

ipin kin, sinim noman ele, oł kun ka kunum kunum er endmin, ni piinmin.

¹⁹ Pe na enim dinga kii sind ei, enim na kin Gos prei erangin kin, Gos na nga orung sikir kindang kin, enim kin nga nirik ombii.

Prei Elmin Oł Ei Nge

²⁰ Pe sinim nge Gos noman emin pulwu; Gos ei, eim sinim nge Owundu Jiisas kultum ei, eim nga sipi orung konj sirim. Seng kin, Jiisas eim sinim kung siipsiip tep elmin nge wu owundu mendpil mołum. Pe Jiisas eim nge miyem ei, sinim kin ek dinga keimi ni pendrim andlam konu ei, topu sim salim.

²¹ Seng kin, Gos eim sinim epi kanim kanim nipe epi endi sinerang mułmun ei, ngumba. Ngang kin, kapli sinim Gos noman ele ekii sipin kin, endmin. Nga Gos nge noman ele oł ei, sinim noman tuk ele, eim noman ka piinim mił eim kongun erpi mułmba. Nga Krai kin, sinim noman tuk ele kongun erpi mołpu kin, Krai eim tilang owundu nin, embe owundu kunum kunum pepi mołpu ba. Ei keimi!

²² Pe angnan noł; na enim kin ek dinga nip ngond. Enim na Gos ek nind ei, kom se piik kin, noman dinga kindip ngumbii nge end. Yi mił, na mon połup ngond ei, ek osii mił, ni ngond.

²³ Pe na enim piingii nind ei, sinim nge enginpin Timosii ei, eim kan ngii ele si

kindpi tor om. Pe sikir eim na kin opu nim kin, na Timosii kin ouni opu kin, enim kenmbil.

²⁴ Pe sin nge ek ka nipin mołmun, pa ninmin ek ei nik kin, enim nge wumb tep wumb kin, nga Gos nge wumb mołmun ei kin, nik ngungii. Pe enim nge engnjing noł Esilii konu ełe wumb ei, enim kin, “Mułeiyo,” nik ngonmun.

²⁵ Pe Gos nge noman ka ngołum oł ei, enim kin pei ouni mułmba. Ei keimi!

Jeims Mon Endi Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Jeims Mon Endi Połpu Ngum

¹ Na Jeims, na Gos kin, Owundu Jiisas Kraiss nge kongun wu moł. Na mon ei połup kin, enim Gos nge wumb tilap engki nga tał pei oł embin tui tonu wang kin, en enim Esrel mei si kindik kin, mei eipi konu ele orung orung pei punjung. Na enim kin ek ka nip ngond.

Oł Embin Tui Omba Ei, Sinim Pii Gii Kapli Erpi Dinga Kindmba

² Na nge angnan noł! Kunum ele oł embin tui kanim kanim enim kin tonu omba ei, enim kapli ka piik mułngii.

³ Nimbił erang, enim piin-min oł embin tui ei, enim kin tonu wang kin, kapli oł ei, enim paki tang kin, enim nge pii gii ombu, dinga angik mułngii

⁴ Mol k kin, kapli oł dinga angk kindik kin, oł embin tui ei, ko wuk dinga angk puk kin, kapli enim wumb pii gii dinga tonu wang kin, oł kun ka ei, erik mułngii. Mol k kin, enim nga epi endi sinerngii mon; ba enim kapli mendpił, oł kun ka erik mułngii.

Noman Ka Wii Sinerang Kapli Prei Erngii

⁵ Pe nga enim wumb nii endi, eim noman ka dinga pinerim kin, kapli eim Gos kin prei erpi, kii seng kin, kapli Gos eim wumb ei kin, noman dinga ngumba. Nimbił erang Gos eim wumb pei kin, epi pei wii ngołum. Ngopu kin, nga Gos wumb ei kin, ek ngopu enermba mon.

⁶ Ba wumb ei pii gii ninjing kin, Gos kin prei erik kin, kii sik erngii ei, wumb ei nga pii gii ei, si kindik kin, kembis mił enerngii mon! Nimbił erang wumb nii endi noman tał to piimba wumb ei Gos kin prei ermba ei, ep noł pop topu mił, topu se andpi kin, orung orung enim, wumb ei yi mił, ku enmin.

⁷⁻⁸ Wumb ei nge, eim epi ei ermbii min, epi eipi ermbii ei, ni piinanim mon. Wumb ei, noman tał mił peng mołum. Wumb ei, eim Gos Owundu kin epi endi simbii ni piipi kin, noman yi to piinermba mon!

Epi Pei Simba Wu Nin, Epi Endi Sinermba Wu Ni

⁹ Nga wumb nii endi, epi endi sinermba wumb ei, Gos eim embe ambii tonu kindang kunum ei, eim ka mendpił piimba.

¹⁰ Pe nga wumb nii endi, epi pei simba wu ei, ka piipi mułang kin, Gos eim embe ambii mani kindmba. Nimbił erang epi kanim kanim pei simba ei, yi mił ond kuk simbii ka endi, top mułang kin, enim ołup erangin kin, boi boi nipi pułpeł topu kin, eipi eipi punum oł ei mił, epi

kanim kanim pei simba wu ei, yi mił ku ermbea.

¹¹ Yi erang kin, eni tonu opu, dinga tang kin, muł erpi, mei ele połpu pałim epi ei kulii erpi kin kuk ka topu mołum ei, kulii erpi kin, boi boi nipi mani pułum. Pupu kin, kuk ka ei er kis mołulum. Yi mił ku, epi pei sałim wu ei, kongun erpi epi pei nga sipi pupu kin eim kułang kin, eim nge epi kanim kanim pei, pułpeł topu kin, eipi eipi am ba.

¹² Wumb nii endi, eim oł embin tui kanim kanim eim to mani kindmbea erang kin, eim dinga angpi kin, ko wupu mołum ei, eim ka piimba. Nga eim oł ei, to mani kindim kin, kapli Gos ei konj kunum kunum mułngii ei, eim nirim mił, epi ka wii ei, wumb nii Gos kin noman ngołum wumb ei kin, eim epi ka wii ei wii ngumba.

¹³ Pe wumb nii endi, eim kin oł kis endi, eim to mani kindmbea erang kin, eim ek yi ninermbea mon. Oł ei, na to mani kindim epi ei, Gos erim. Yi ninermbea mon! Oł kis ei, Gos to mani kindnermbea mon! Nga yi ku Gos eim wumb endi kin, oł kis ei, "Yi erii!" ninermbea mon ku!

¹⁴ Ba pe wumb nii endi, nipe oł endi, eim to mani kindpi erang kin, oł ei, eim noman to piyang kin, eim noman kis ele oł, "Yi erii!" ninim.

¹⁵ Ek ekin endi yi mił ninim. Wumb nii endi, oł kis kangil mundii mił, eim noman kis ele tonu wang

kin, kapli eim oł kis kanim kanim mengmbea. Nga oł kis ei mengpi kindang kin, tonu ok, owundu mił mułang kin, kapli eim kangil mił, kulii oł mengmbea. Wumb ei, dup konu ele ngenj kumbii kis kunum kunum singii.

¹⁶ Nanim nge angnan noł mendpil! Enim piyangin, Gos oł min ek endi, enim kin nim kin, ek kend to ngunermba mon!

¹⁷ Ngunerang kin, epi ka wii ei, wii ngołum epi ei nin, epi kun ka wii ngołum epi ei, tonu epin konu ele Erinjpin Gos sinim kin mani onum. Wang kin, Erinjpin Gos ei, epin konu ele, tiłang kanim kanim pei eririm tiłang ei, eipi eipi, mił punum. Pupu kin, Gos ei, eim nge oł ei, eipi eipi enałim mon mendpil! Ei eim minj pirałum mołum. Mułang kin, emii pałim konu ele, min men mił ele, Gos mulalim mon.

¹⁸ Ei eim noman ele piipi neng kin, eim ek keimi ni pendrim mił, sinim tonu o pun yi enmin. Yi mił erang, Gos epi kanim kanim eririm epi ei, sinim o pun kin, eim nge kingam ambłam noł kumna mołmun.

Gos Ek Piik Kin, Nga Ekii Sik Erngii

¹⁹ Nanim nge angnan noł, enim ek ei pii kun erngii! Wumb pei kapli, ek sikir piik singii! Ba ningii ei, sikir piik singii mił, ninerngii mon! Nga sikir noman kis ei, tonu onermbea mon!

20 Wumb jikii pang noman kis tonu onum ei, Gos nge oł kun ka oł ei, enałmin mon!

21 Yi mił erang, oł kis kun pinalim mił epi ni, epi kanim kanim noman tuk kis mołum ei, am pei erik sipik, tor kindik kin, si kindngii. Pe enim noman ełe, to mani kindik kin, Gos kin mandring mułngii. Nga eim ek endi, enim noman tuk ełe emb mił topu kin, kindim pałim ei singii. Eim ek ei kaplı, enim nge noman tuk ełe, sipi orung simba.

22 Ba enim kaplı Gos eim ek ninim mił, ekii sik erngii! Ba enim piik pendik kin, nga ekii sinanmin ei, en enim noman ełe ek kend tok ngonmun.

23 Yi mił, wumb nii endi, eim Gos ek ninim mił piinim; ba Gos ek ninim mił, ekii sipi enermba wu ei, eim ouru ninim yi mił, wumb endi eim kirapi ełe kaninim ei, eim kumb ningił salim mił, yi ku seng kin kaninim.

24 Yi mił ei, eim kumb ningił kin pei, mon kindpi kin, kan pendpi kin nga punum; ba ekii se, nga eim kumb ningił pei seng kin, kenim mił ni, sikir eim nge kumb ningił kenim mił, ouru ninim.

25 Ba wumb nii endi eim Gos lo ek kun ka pałim ełe, oł kis kan ngii mił, si kindpi, nga kanpi kin nga am ełe, minj kanpi kin noman to piipi kin, erpi mułmba wu ei, eim piipi kin, nga ouru neng piinerim; ba ek ninim mił, ekii sipi kin, kongun yi enim.

Enim wu ei, oł yi erpi mołum wu ei, eim kaplı ka ka piipi kin, eim epi pei enim.

26 Pe nga wumb endi yi ni piipi, 'Na nam pii gii nip kin; nga na wu ka mendpił moł kin; nga na Gos kin men top keimi erip ngoł,' nimba. Ba wu ei, eim gupu anmbił ełe, ek kis kanim kanim tor wang kin; kaplı ei eim noman kin ek kend to ngopu kin, nga eim ek kuls sim, eim 'Men top enj,' nim; ba eim pii gii ei epi wii mił; epi keimi endi mon!

27 Pii gii keimi niłmin oł ei nin, Gos kin keimi men tok ełmin oł ei, Gos eim ningił ełe kun ka mendpił pim kin, nga oł penj endi pinalim. Pinerang kin, Erinjing Gos nge oł kun ka mendpił salim ei, yi mił; kangi ambił menjing erinjing koltmun ei paki tok kin, kanik kun erik se mułngii! Amb ombu wenjing kułangin kin, wu mołmun ombu paki tok kin, kanik kun erik kin, se mułngii! Pe Gos nge oł kun ka mendpił salim ei, enim mei kin, kanim kanim oł penj ombu, buł ngok kin enim am oł kun ka mendpił, yi erik kin molk pungi.

2

*Wumb Pei Ende Mił,
Kaimb Sik Ngungii*

1 Nanim nge angnan noł! Enim Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ełe, pii gii ninmin ei, eim Owundu nge tiłang owundu pułwu mołum.

Mołpu kin, eim kin pii gii ninjing kin, enim wumb kombur embe punum wumb ei kin, oł ka erik ngok kin, nga embe punanim wumb ei kin, buł ngok kin, noman to piinarik kin, paki tunanmin. Yi mił oł ei, energii mon!

² Pe nga, wu endi epi kanim kanim pei sałim wu ei, angil mong ku gol mondpu kin, konduk epi ka wii kindpi opu kin, enim men tołmun ngii nirik omba. Pe nga, wu endi epi kanim kanim pei sinałim wu endi, konduk ni epi, ka wii kindnarpi, opu kin enim men tołmun ngii nirik omba ku.

³ Wangil kin, enim wu epi ka wii kindpi, omba wu ei kin, noman ngok kin yi ningii, "Ya kumb ełe, peł ka ełe, okun kin mulii," a ningii. Yi ningii; ba konduk ni, epi ka kindnarpi, omba wu ei kin, yi ningii, "Engnjii min, mani mei ełe okun kin, na simb sałim konu ełe okun kin mulnjii."

⁴ Pe enim oł yi nge enjing kin, en enim enjing oł ei, en enim noman yi mił mok tonmun min? Enim mok to kapli kapli kindik kin, oł kun pim mił enanmin mon! Ei enim mok tok erik kin, wumb noman erik kin, kun pindnanmin mon; ba enim noman kis ni piik kin, wumb mok tok ełmin.

⁵ Na nam nge angnan noł mendpił; enim piyei! Gos eim wumb mei ełe epi kanim kanim pei sinałim wumb ei, to tonu kindpi

mundang kin ok enim pii gii ełe nge, Gos ngumba nge epi kanim kanim pei sałim mił, en enim yi mułngii! Yi mił molk kin, Gos okrii eim ek dinga nipi kind pendrim pałim ei, yi mił wumb nii, eim kin noman ngonmun wumb ei, Gos eim sinim tep er mołum konu ełe, eim enim tuk kindang mułngii. Yi peng kin, eim epi kanim kanim pei sinałim wumb ei, eim kin topu tonu kindpi, mundang kin mułngii.

⁶ Ba enim epi kanim kanim pei sinałim wu ei, enim to singambil sinmin. Ba wumb nii, enim oł embin tui ngok sipik kin, kos ngii sipnjing? Sipik kin, wumb epi kanim kanim pei sałim wumb ei mendpił.

⁷ Wumb epi pei sałim wumb ombu mendpił, enim embe ka endi, Jiisas kin sinjing ei, ek buł morung nik kin, yi enmin min? Ei wumb ombu mendpił, oł yi nge enmin.

⁸ Enim wumb nge king lo ek ni pendim mił ełe nge, Gos nge ek ka ełe nipi tor kindnim ei, yi mił ninim.

"En enim kaimb sik kin, noman kultmun mił, wumb enim kin mandi mołmun wumb ei kin, kaimb yi ku sik kin, noman ngungii!"

Kapli, enim lo ei, ekii sinjing kin, enim oł kun ka erngii.

⁹ Ba nga enim wumb eipi eipi ngenj torung keningii mił, wumb mok tok erik ngołmun ei, enim oł kis, kun pinerim

mił erngii. Nga lo ełe, ek ninim mił, enim noman tuk ełe tum. Tang kin, enim lo ek ei, to kindik kin, ekii sinarik, yi enmin ku.

¹⁰ Yi mił wumb nii endi, eim lo ek endeim nimba mił, ekii sinerim kin, kapli ei yi mił, eim lo ek pei ekii sinalim.

¹¹ Yi mił ku, Gos eim ek yi ninim, “Wu eipi nge embnjing ei, ngundnenjii mon!” Nga eim yi ku ninim, “Wumb endi to kundnenjii mon!” Pe nga nim wu eipi nge embnjing ngundnenjii ba nga wumb endi to kundun kin; kapli nim lo ek ninim mił, ekii sinan mon. Nga nim lo ek pei to kilip to poru nin kin, nga lo ek ei, nim noman tuk ełe tum.

¹² Yi mił erang, Gos wumb mok topu, yi ermba mił, eim nge lo ei, oł kis nge dinga ei, to mani kindiim. Kindpi kin, lo ei nge, wumb wii kindang mułngii. Molk piik kin, enim ek nin, oł erngii mił oł kun ka ei, er andik molk pungii.

¹³ Pe Gos eim kos piipi kin, kii sipi orung omba kunum ei, wumb nii endi, eim wumb eipi kin kaimb sipi kin, noman kulerim wumb ei, Gos kos piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ei, eim kin kaimb sipi oł yi nge enermba mon! Ba nga wumb kombur, wumb eipi kin, kaimb sik, noman kulk kin, kapli Gos eim kos piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ei, en enim yi ku, kaimb sipi ngumba.

Pii Gii Pimba Mił, Nga Oł

Yi Ku Erngii

¹⁴ Nanim angnan no! Wumb endi eim yi nimba, “Nam Jiisas kin pii gii dinga pałim,” ba eim oł kanim kanim erim ełe, ek yi nimba mił, pinerim mon. Kapli eim oł erpi pii gii nim mił, eim paki tumba min? Nga eim pii gii ełe, kapli eim erpi kin, se orung simba min?

¹⁵⁻¹⁶ Yi mił, enim engnjing noł Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, alap ni, kuni ni, epi sinenang mułngii wumb ombu kin, enim ek yi mił ningii, “Gos enim kapli paki tumba. Topu kin, kuni ka ngopu kin, ngenj ełe alap pandi tang kin, muł erang mułngii!” Ba enim epi endi, wumb ombu nge sinerang mułngii wumb ei, epi ombu ngunerngii. Ngunarik kin, kapli enim wumb ei nge, paki tangin kin, er mułngii mił nenj?

¹⁷ Yi mił ku, Jiisas kin pii gii pałim ningii ei, yi mił. Pii gii ei, wii mił pim kin, nga oł endi enerim kin, kapli pii gii ei, wii kulii mił, epi pimba.

¹⁸ Ba wumb endi ek yi nimba, “Nim pii gii pałim. Nga na oł ka wii eł.” Kapli, na Jeims ek nip, orung kindip kin yi nind. “Nim nge pii gii ei, na andan tan; ba nim nge oł endi ełin ei, na andan tunen mon. Nga na nge oł ka wii eł ei kin, na pii gii ei, nim kin andan top ngamb kin, nim kenjii.”

¹⁹ Enim pii gii ninmin ei, Gos endeim mendpił mołum

piingii ei, ka mendpił! Pe nga gui kis pii gii ninmin ei, Gos endeim mendpił mołum ku. Ba en enim yi piik kin, en enim puku sik kin, piik mołmun. Wumb endi pii gii nimba ei mendpił, ei kapli enanim.

²⁰ Enim noman pinalim wumb! Pe enim pii gii ei mendpił peng kin, enim oł ka wii endi enenjing kin, kapli enim pii gii ei, epi wii mił pimba. Pe enim ek pułe ei, pii poł tungii min?

²¹ Kumb ok, sinim kupen-jpin Eiparam ei, eim Gos nge kongun erpi kin, Gos ningił ełe, eim kun ka wu multum mił nenj? Ei eim kongun ełe mendpił eririm kunum ei, eim kingam Aisak to kondpu kin, kułmał mił kapli kin, Gos eim ngumba nge piipi eririm.

²² Enim oł ei nge, kanik kun erngii! Erik kin, eim pii gii nirim mił ei kin, nga eim kongun erim oł ei kin, tał ouni okuł ende punmbuł. Eim pii gii ełe nge erpi kin, opu oł kun ka mendpił purum. Pang kin, ei eim kongun erpi kin andan turum ełe nge, eim pii gii am mendpił eririm.

²³ Kumb ok, Gos eim ek keimi nirim mił, keimi tonu orum. "Eiparam eim Gos kin pii gii dinga nirim ełe nge, Eiparam eim oł kun ka ełim wu," ni Gos yi nirim. Nga ekii se, wumb yi niłmin, "Eiparam eim Gos nge puł."

²⁴ Kapli pe enim piinmin ei, wumb endi Gos kin kun ka mołmun wumb ełe nge, eim

oł kun ka erpi kin, nga eim pii gii nipi kin, ouni ermba. Ba wu ei, pii gii mendpił nipi kin, Gos wu ei, kun ka ełim wu, ninermba mon!

²⁵ Yi mił ku, amb Reiyap eim ok wu kin ningił erpi kin, nilkeng sipi kin, nga wu kanim kanim se nirik seng kin, ende pulmun amb multum. Ba pe ei eim Josuwa kindang kin, Jura wumb konu ełe sirim mił kenmin ni, ok wumb ei paki topu kin, yi mił kuni ngopu, pandi koi erpi kin nga andlam eipi endi kindang puk kin, en enim nge konu ełe orung punjung. Oł yi erim ełe nge, Gos amb ei kin, "Kun ka mołum amb," ninim.

²⁶ Yi mił, nga wumb endi mułmba wumb ei, eim noman tuk gui eim kin mulerim kin, wu ei wu kulii mił mołum. Nga pii gii pimba ełe nge, nga kongun kun ka erpi, andan tunerim kin, pii gii ei kulii mił pimba ku.

3

Anmbił Epi Dup Mił Palim

¹ Nanim angnan noł! Enim wumb mołmun konu ełe, Gos nge ek emb tok ngołmun wumb pei mił mulerngii. Nimbił erang enim piinmin ei, Gos sinim mok topu kin, kii sipi orung omba kunum ełe, sinim ek emb tołmun wumb epi ngumun ei, Gos amb kii dinga owundu sipi kin, mok topu ermba; ba Gos pii gii ninjing wumb eipi, Gos enim kin mok topu kin, giyeng ni, yi mił ermba.

² Yi mił, sinim wumb pei mołmun ei, kunum kunum oł kun pinałim mił ełmin. Pe wumb nii endi, eim ek kanim kanim nimba mił, eim oł kun pinałim mił endi enerim kin, eim wumb kun ka mendpił mułmba. Mołpu kin, eim kaplı yi ku, eim ngenj pei, tep ka erpi kin, se mułmba.

³ Yi mił ku, kung os gupu ełe, ain mił epi endi tuk kindik pendik kin, kan ełe ambıl bu nik kin, bin nik piłmin konu ełe, ambilk orung orung sengin kin, ekii sipi pułum. Yi mił erang, sinim kung os ambıl ak topun kin, pei orung orung andłam sałim mił, ni piipin kin, punmun.

⁴ Yi mił nga, noł sip owundu ei, am owundu ei ni piingii ku. Noł sip ei, am owundu kis palim; ba nga konu pop owundu topu kin, sip ei, ep noł konu ełe tuk siplim. Ba nga tuk sip owundu ełe, tep erpi kin, kongun erpi kan se mołulum wu ei, eim bii ni piilim konu ełe, epi ambıl kun erpi kin, epi kembis endi pałim ełe, ambılpi kun kindpi kin, simbii ni piilim konu ełe, siplim.

⁵ Ei yi mił, nga anmbıl ei, ngenj ełe epi kembis mendpił pałim; ba ek pei owundu kis nipi kin, na nam kaplı epi owundu mendpił ei, ermbii ni tanglim.

Nga dup kembis endi, kaplı erpi pepi, nopu gur nim kin, ond owundu nin, epi kanim kanim pei, nopu poru nilim.

⁶ Pe anmbıl ei, dup mił pałim ei, nga anmbıl ei, oł kis kun ka pinałim mił ei, piki topu mołum. Ngenj ełe ei, dup mił pei piki top mołpu kin, pe oł kis kanim kanim erpi kin, ngenj pei erpi kis mondnum. Anmbıl minj erpi kin, enim ngenj nin, no pep mołmun ełe, kui dup mił, kindang nonum ei, dup konu kis dup ei, opu kin, yi mił nonum.

⁷ Wumb ya mei ełe epi kanim kanim pei, ka nin, kei nin, omu nin, ka wembii nin, epi pei ombu, wu en enim noman ełe pałim piłmin mił ombu, erangin kin ekii sik ełmin.

⁸ Ba wumb endeim kaplı, eim anmbıl nanim piind oł ei, "Erii!" a neng kin, ekii sipi kaplı enermba mon! Anmbıl ei, epi ka mon! Ei ek kis nipi tor kindilim. Yi peng kin, anmbıl ei, wii kor pimba mił, pinałim mon! Ba ei epi kis kunj men mił, wumb kułngii epi tuk ełe, piki top mołulum ei, tor ołum.

⁹ Sin sinim anmbıl ei kin, sinim ek ka nipin kin, Erinjpin Gos nge embe ambıl tonu kindmin. Kindpin kin, nga anmbıl ende, yi mił ku, ek buł ambılpin, ek kis nipin kin, wumb kin nipin wumb ei, Gos ei eim mił erpi mundum wumb ełe nge, ngonmun.

¹⁰ Gos kin ek ka ni ngok kin, nga ek kis ni ngok kin, gupu anmbıl endeim ełe, tor ołum. Opu kin, nanim Gos nge wumb angnan noł! Enim enmin oł ei, oł kun ka

pinalim mił, yi enerngii mon!

¹¹ Pe nga noł tukpu endi mułmba ei, noł ka tor wang kin, nga noł kis tor wang kin ouni, onguł min?

¹² Nam angnan noł, nga ond pik kin, ond olip kin, mong ende top mułmba min? Nga ond wain, ond pik mong top mułmba min? Ei kapli mon! Yi mił ku, nga noł tukpu ełe, noł ka nin, noł kis nin ouni, tor wang kin, nunerngii mon.

Noman Ka Dinga Ei, Gos Kin Onum

¹³ Enim mołmun konu ełe, wumb nii endi, noman ka wii nin, noman dinga peng mołum min? Wumb endi eim no pepi andpi mułum kin, kapli eim oł kun ka er andpi kin, andan topu ngumba. Ngopu kin, ei eim noman ka pałim mił, giyeng ni erpi kin, oł ei andan tumba.

¹⁴ Ba enim wumb eipi kin, ek ngonum kin, nga en enim oł kanim kanim erik ełe nge, en enim embe ambil tonu kindik erngii. Erik kin, en enim noman tuk ełe pim kin, kapli en enim noman ka wii ei, ambil tonu kindik kin, yi enerngii. Enarik kin, nga enim ek keimi ninmin ełe, ek kend tok, ngunerngii mon.

¹⁵ Noman ei nge, ei Gos kin onanim mon! Ba noman ei nge, ya mei ełe wumb noman. Nga noman ngenj ełe nge kin, tonu onum. Nga yi ku, oł kis ei, Seisen kin, puł arim pendpi kin, tonu om.

¹⁶ Yi mił, wu endi wumb eipi kin ek ngonum kin,

nga oł kis kanim kanim erik kin, nga en enim embe ambil tonu kindmin ni piik kin, kongun dinga oł kanim kanim erik kin, yi er mołmun. Wumb yi nge, oł kun ka pałim mił, yi enerik; ba oł kis kanim kanim mił ełmin.

¹⁷ Ba wumb noman ka wii ei, Gos kin tonu epin konu ełe, mani wang silmin ei, kumb se, am oł kun ka mendpił. Nga wumb kin noman emin ende sek ngołmun; nga en enim wumb kin ek taki taki nik kin; nga wumb eipi ek kom ka sek piłmin; nga wumb eipi kin noman kaimb sik kin, oł ei piki topu mułangin kin, oł kun ka mendpił ełmin; nga noman ka wii oł ei, wumb endeim endeim ni, noman ende mił nik ngołmun; nga oł ei, kun ka nin, oł keimi mendpił ełmin.

¹⁸ Pe nga sinim wumb eipi kin, noman emin ende se mulnjpun kin, kapli ei oł yi mił; sinim kuni mong aka pin taltmin ei mił; nga noman emin ende sek ngołmun oł ei, oł kun ka ei, kuni mong ka tonu wang kin, sinmin mił, yi er mułmun.

4

Mei Konu Ełe Noman Ngołmun Wumb Ei, Gos Nge Opu Orung Wumb Mołmun

¹ Pe enim opu nginmał enim oł ei nin, nga ek mił enim ei, jili mił tonu onum? En enim noman ełe ek kis tonu onum ei, en enim kin mendpił pałim min? Pepi

kin, en enim noman ele kin, ngenj ele aninga kopur ele kin, opu ngingmal elmin.

² Enim epi kanim kanim simin ni piik enmin; ba epi ombu sinanmin. Yi mił piik kin, enim wumb ei to kundmun ni piimin. Nga enim wumb eipi nge epi, bun bun kululumun; ba enim epi ei kapli sinerngii. Yi mił peng kin, enim ek mił erik kin, nga opu owundu elmin. Enim simin ni piinmin; ba epi ei sinanmin. Nimbil erang, enim Gos kin prei erik kii sik kin, epi ei simin nik kin, yi enanmin mon.

³ Pe nga enim epi simin nik kin, prei enmin; ba epi ei sinałmin mon. Nimbil erang enim Gos kin prei erik kin, kii sinmin ol ei, kun ka pinalim mon. Ele nge, enim ku nin epi ei sik kin, enim noman ngenj ele nge, olkup to kindmin mił ni elmin.

⁴ Pe enim yi mił, amb endi eim wam kin, ka mularpi pupu kin, wu eipi kin ningil erpi kin, noman kulpu erpi, andnim ol ei mił, enim yi erik pendik kin, ya mei ele wumb ol kis epi kanim kanim pei, noman ngok kin, ol ei elmin. Erik kin, wumb ombu, en enim, Gos nge opu orung wumb mendpil molmun min? Pe wumb nii endi, eim erpi kin, ya mei ele wumb ol kis epi kanim kanim noman kulmun ol ei, erpi kin, eim Gos nge opu orung wu mendpil mulmba.

⁵ Pe enim piinmin ei, Gos ek ka keimi ei, ek yi ninim mił ei, enim epi wii mił

endi, ni piinmin min? Pe Gos Gui Ka sinim kin kindim ei, sinim noman tuk ele, no pepi mulmba ni kindim ei, Gos eim noman ele dinga kindpi ei, eim nge mendpil sinim tep erpi sepi kin, kanpi mulmbii ni piinim.

⁶ Ba Gos eim sinim kin noman ka ngolum ol ei, am owundu mendpil palim. Yi mił, Gos eim ek ka ele, yi ninim,

“Gos eim wumb nii endi ei, eim embe ambil tonu kindpi kin, yi ermba wumb ei kin, Gos bul ngopu kin, mon pa nimba. Ba wumb nii endi ei, eim noman ele to mani kindim kin, kapli wumb ei kin, Gos paki topu kin, noman ka ngumba.”

⁷ Yi mił peng kin, enim noman ele to mani kindik kin, Gos kin mandring molk pungii. Puk kin, enim Seisen opu orung wu ei, si kindik, pui a nik kin, dinga angangin kin, kapli eim enim si kindpi kin, tungu pupu ba.

⁸ Enim kapli molk kin, Gos eim kin mandi punjung kin, kapli Gos eim molpu kin, enim kin mandi omba ku. Enim angil nol kindik kin, was erangin kin, enim ol kis kun pinalim mił, er mulnjung wumb ei, yi mił erngii. Enim noman tuk ele kil ngok kin, er kun erngii. Enim wumb ombu, ya mei ele nge, ol kis kun pinalim mił, ekii sik kin, nga Gos nge ol kun ka kunum endi ekii simin nik enmin ei, noman tal sek

enmin.

⁹ Erik kin, enim noman tuk eġe, embin tok kin, kaimb sik kin, nga ke owundu ningii. Pe enim wumb tokuġ enmin ei, ak tok kin ke ningii. Pe nga enim wumb ka ka piimin ei, nga ak tok kin, noman embin to piingii.

¹⁰ Enim Gos Owundu kumb eġe, kapġi embe ambilk mani kindngii. Kindik yi enjing kin, kapġi Gos eim enim embe ambil tonu kindmba.

Enginjpin Kin Ek To Mondpun Ninermin

¹¹ Engnjing noġ! Enim wumb eipi endeim endeim kin, ek kis nik kin, ngunerngii mon. Nga wumb endi pupu kin, angim kin ek kis ni ngopu kin nga ek to mondpu kin nipi ngumba ei, eim Gos nge lo ek eġe, ek kis nipi ngonum. Nga wu endi ei, Gos lo ek eġe, ek to mondpu kin, mok tonum ku. Ba nga nim Gos lo ek eġe, to mondpu kin, mok tokun en kin, kapġi nim lo ek ei, kun ka ekii sinan mon! Ba nim lo ek ei, mok toġun wu miġ, endi moġun.

¹² Gos ei eim mendpiġ, lo ek ngoġum wu moġum. Nga eim mendpiġ mok toġum wu endi moġum ku. Ei eim mendpiġ, kapġi wumb endi dup konu kis er mondpu kin, nga eim wumb endi, sipi orung konj simba ku. Ba nim wumb nii, nim wumb mandi moġmun wumb ei, kapġi mok toġun wu endi miġ, moġun min?

¹³ Pe enim wumb kombur ek yi nilmin wumb ei, na ek piingii! "Akup min

topuġ, sinim kapġi pupun kin, konu owundu eġe tuk pupun kin, pani endeim moġpun kin, kongun erpin kin, ku owundu se orung simin."

¹⁴ Ba enim topuġ, epi endi tonu omba epi ei, pii poġ tunanmin. Pe enim noman konj ei, nipe miġ paġim? Enim yi miġ; enim kupu kuru endi ei, kunum aninga kopur pepi kin, sikir poru ninim ei, enim noman konj yi miġ ku paġim.

¹⁵ Mon pim kin, enim yi miġ ningii, "Pe Gos Owundu eim noman eġe, kapġi ni piim kin, kapġi sinim konj moġpun kin, oġ yi miġ ermin min, oġ eipi miġ ermin."

¹⁶ Ba yi peng kin, en enim embe ambil tonu kindik, "Sin sinim wumb owundu moġmun," ni piinmin. Piik kin, noman owundu paġim ni piik kin, nilkeng sinmin oġ ei, oġ kis mendpiġ paġim.

¹⁷ Pe wumb nii endi, eim oġ kun ka elim ni piinjing; ba eim oġ kun ka ei, ekii sipi enaġim wu ei, eim oġ kis elim. Sinim ek ei, pii kun ermin!

5

Epi Pei Saġim Wumb Ei, Pii Kun Erngii

¹ Nga enim epi pei saġim wumb ombu, pii kun erngii! Oġ embin tui kanim kanim enim kin tonu omba enim. Enim ngenj kumbii sik kin ke dinga ningii!

² Pe enim epi kanim kanim pei saġim ombu, purpu kumun ngopu kin, kis muġmba. Nga enim konduk alap nin, ka kindinmin ombu ei, epi

jingamb ombu, nok poru ningii.

³ Pe enim ku gol nin, ku mong ei, oi wurał ei talpi kin, si kindmba. Nga oi wurał ei, enim oł kis mołum ei erpi kin, peni ełe kindpi kin, andan topu ngumba. Nga epi ei, enim ngenj ełe, dup mił nupu kin, tika nimba. Enim kom ku ni, epi ka wii ei pei, akip poru nimba kunum ei nge, kułou tunjung.

⁴ Enim piingii! Wu kombur enim kin kongun erik mulnjung wu ombu, en enim nge mong aninga kopur, ambiił gii ninjing. Ninjing monge ei, Gos eim piipi kin nga kongun wumb kombur ke ninmin ei pupu kin, Gos Owundu eim opu wumb epin konu ełe, mołmun tep er mołum Owundu nge, eim kom ełe, pang piinim ku.

⁵ Pe enim ya mei ełe mołmun kunum ei, epi kanim kanim pei, seng se nok kin, ka piik kin, er mołmun. Molk kin, enim kuni ka pei nok pangin pangin mił, ni piik kin, enmin. Erik mułangin kin, Gos kunum owundu tonu omba nge, mandi enim.

⁶ Enim mendpił, wumb kun ka mulnjung wumb ombu, ek ngok kin, to kundnjung wumb ei, enim kin kan wiik tok kin, nga enim opu orung erik kin, ngunenjing mon.

Kunum Olt Kui Erik Molk Kin, Prei Er Mułngii

⁷ Yi mił erang, angnan noł, enim noman tuk dinga

kindik kin, oł embin tui ko wuk kin, Jiisas nga orung omba nge kui erik mułngii. Pe enim piingii! Kuni taltim wu ei, kuni ka tonu omba nge kui er mołum. Mołpu kin, eim konu kumb kumb se nin, konu kumb ekii se tumba ei nge, kui er mołum.

⁸ Enim yi ku, noman dinga kindik kin, oł embin tui ko wuk kin, kui erik mułngii! Enim noman tuk ełe, dinga to piik mułngii. Nimbiił erang, Jiisas orung omba kunum mandi enim. Yi mił erang, enim noman dinga kindik kin, kui er mułngii!

⁹ Angnan noł, enim kapli wumb ei min, wumb ei "Oł yi mił, yi mił enim," pa nik, yi ninerngii mon! Mon pim kin, mok top ełim wu ei, enim kumep kis ngumba. Enim piyei! Mok topu ermba Owundu ei, eim ngii ondu ełe mołpu kin, kui er mołum.

¹⁰ Nanim angnan noł! Enim piingii ei, Gos oł ekii se ermba oł ei, piik niłmin wu ombu, en enim Gos Owundu nge embe ełe, nik tor kindik kin, kongun yi erik. Erik kin, ngenj kumbii sik kin, oł embin tui to wuk kin, dinga angk kin, kongun erik mulnjung. Molk kin, ei enim andan mił topu ngonum ei, kapli piik, tuk sik kin, noman to piik mułngii.

¹¹ Enim piingii! Sinim yi niłmin, "Wumb oł embin tui ko wuk kin, dinga angk kin, mołmun wumb ei, ka piingii. Enim kumb ok, wu Jop nge ek poł piłmin wu ei, noman

dinga kindpi kin, oġ embin tui ei, ko wupu kin, kui er muġum. Muġang kin, Gos eim noman eġe erang kin, Jop noman ka ngopu oġ ei nin, kaimb sipi elim oġ ei, sinim piinmin. Keimi sinim piinmin! Pe Gos Owundu sinim kin kaimb sipi kin, noman ka ngoġum ku.

¹² Ba angnan noġ! Epi endi kumna ermin ei yi miġ. Enim muġ mei nin, epi eipi endi keimi mendpiġ nik kin, to tonu kindnerngii mon! Ba enim kapġi ningii ei, kapġi minj ningii. Nga enim mon ninjing kin, kapġi mon minj ningii. Mon peng kin, enim ek ni tonu kindangin kin, ekii se Gos kumep kis enim ngang singii.

¹³ Pe enim moġmun konu eġe wumb nii endi, eim embin pimba min, ngenj kumbii endi sinim min? Ei eim kapġi, Gos kin prei ermba. Pe wumb nii endi, enim kin moġmun ei, eim ka piimba ei, kapġi eim Gos kin ka piipi ngopu kin, golang nipi ngumba.

¹⁴ Pe nga enim moġmun konu eġe, wumb nii endi, eim ening peng tonum min? Ei eim kapġi, wumb men toġmun ngii eġe, kongun paki tok kin, tep erik moġmun wumb ei, wii tang ok, eim kin Gos prei erik ngungii. Enim Gos kin embe kii sik pendik kin, ening peng ermba wumb ei kin, kopung mur tumba kopung ei, sik kin, wumb ei ngenj eġe, bein tok kin, kopung kindngii.

¹⁵ Nga pii gii peng prei enjing kin, ening pimba wumb ei opu kin, konj pupu wii ka muġmba. Pe nga Gos Owundu eim kapġi wumb ei erpi, sipi kindang kin, nga opu ening kindpi kin, konj ka muġmba. Pe nga wumb ei, eim oġ kis kun pinerim endi erim kin, kapġi Gos eim paki topu kin, oġ kis kil ngopu si kindmba.

¹⁶ Yi miġ peng kin, enim oġ kis kun pinerim miġ erngii ei, endi ernjing noġ kin nik, tor kindik kin, ngungii. Nga enim endeim endeim kin prei erangin kin, kapġi ernjing noġ kin paki tumba. Topu kin, Gos en enim er ka ermba. Wumb endi kun ka moġum wumb ei, prei ermba ei, dinga pimba. Peng kin wu ei, Gos kin prei erpi ngopu kin, kapġi Gos piipi, orung kindpi kin, ngoġum.

¹⁷ Ngang kin, wu Elainja sinim mei wumb ngenj kumbii siġmin oġ ei, ngenj ende mendpiġ moġmun miġ, eim wu ok yi multum. Moġpu kin, eim prei dinga erpi kin, Gos ni ngopu kin, konu kumb tunermba ni piirim. Yi piipi ni ngang kin, kung pani tekliki, nga oi angii orung nga endeim opu pum. Pang kin, konu kumb endeim mani opu, tuneririm mon.

¹⁸ Pe nga, Elainja Gos kin prei erpi kin, kapġi konu kumb mani opu, tumba nipi eririm. Erang kin, konu kumb owundu mani opu tang kin, mani mei eġe kuni kanim kanim tonu orum.

¹⁹ Nanim angnan nol! Pe wu nii endi, enim mołmun konu ełe Gos ek keimi ei, si kindik punjung kin, nga wumb endi, eim erpi kin, nga sipi orung tu wumba.

²⁰ Pe wu ei, eim yi pi-imba ei, wumb endi oł kis kun pinerim mił erpi endang kin, eim pupu pendpi kin, se orung tu wumba wumb ei, eim kołpu konu kis ełe ba nge er mułum; ba nga erpi kin, se orung sim. Sipi erpi kin, oł kis kun pinerim mił oł kis kanim kanim pei ei, pandi topu si kindim.

Piisa Mon Kumna Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Piisa Kumna Kin Mon Połpu Kindim

¹ Na Piisa Jiisas Kraiss nge ek se andil wu. Na mon ei polup kin, enim Gos nge wumb en enim konu ele keimi si kindik kin konu eipi punjung. Puk Ponsus konu owundu nin Galeisiya, nin Kaparosiya nin Eisiya nin Bisiniya konu owundu pei ele muljung.

² Kumb ok, enim Erinjpin Gos eim nge noman ele enim to tonu kindpi mundum. Mondpu kin eim piim ei, enim eim nge Gui Ka ele je erang kin, enim ok wumb kun ka mendpil molk. Molk kin, Jiisas Kraiss nge ek ka ekii sengin kin, kapli eim miyem ele je erang kin, enim ol kis kil ngopu si kindrim. Si kindpi kin, Gos noman ka ele ol ei, nin nga eim noman emin palim ol ei, kapli enim kin piki to pep mulmba.

Konj Kunum Kunum Ka Mulngii Ei Singii Nge Tonu Epin Konu Ele Kui Er Mołum

³ Pe sinim kapli ek ka nipin kin, Jiisas Kraiss Owundu nge Arim Gos ngumun. Nimbil erang eim sinim kin kaimb sipi kin, eim nge kunum kunum konj ngołum ol ei Jiisas Kraiss erpi sipi kin, tonu konj kindim ei sinim piipi kin, yi erim. Erpi kin, eim

sinim paki tonum ei, kui er mulnjpun ei, sinim nimbil erang Jiisas eim erang kin, sinim opun konj pupun mołmun.

⁴ Mołpun kin, nga sinim kapli Gos nge epi owundu eim nge wumb singii nipi kindim salim. Seng kin, epi ei kapli sinim singii nipi kin epin konu ele kindim salim. Seng kin, ei kapli erpi kis mulerang kin, nga ol kun ka to pulpel tok kin, eipi eipi kindnerngii mon; kinarik kin, ol ei nga pupu, am pupu kin poru ninermba mon ku.

⁵ Nga epi ombu, enim nge mendpil, pii gii ninjing wumb ombu mendpil, Gos eim nge dinga ele er kanpi, se mulang kin, en enim ka mołmun. Mulangin kin, eim enim se orung simba nge eim er kun er mołum ei, mul mei poru nimba kunum ele, opu peni ele ba.

⁶ Enim ol ele nge ka piilmin; ba akip kunum aninga kopur mendpil ka piilmin. Ba nga Gos noman ele erang kin, ol embin tui kanim kanim enim kin ngenj kumbii ngang kin, enim ngenj kumbii singii.

⁷ Nimbil erang ele nge, ol embin tui kanim kanim enim kin onum ele nge, enim pii gii dinga palim min, pinałim ei erpi kenmba onum. Opu kin, ku gol epi ei to kis elim; ba wumb ku gol dup ele kalk kenmin nik kelnjing. Ba nga pii gii ei, ku gol mil mon. Pii gii ei ku gol to mani

kindpi kin, ka wii mendpił tonu olum. Yi mił, nga pii gii palim mił kenmbii nipi kin, enim epi ei erpi kin, pii gii to dinga elim. Nga ekii se Jiisas Kraiss peni ele orung omba kunum ei, sinim pii gii ei erang kin, sinim embe owundu nin, tilang owundu nin, embe ka wii ei simin.

8 Enim eim kinalmin; ba enim eim noman kulk ngolmun. Nga pe enim eim kinalmin; ba enim eim kin pii gii nik kin, ka ka piik ngolmun. Ka piik ngolmun ei, owundu pepi kin, ya mani mei ele, ka piinmin ei, to mani kindnim. Nga ka piinmin ei, sinim gupu ele ni tor kindmin ei, kapli enanim mon.

9 Ba enim nge pii gii ei, mong tonum ei yi mił, Gos eim enim nge noman tuk ele orung sipi kin, noman konj kunum kunum mułngii nge ngonum.

10 Ol ekii se tonu omba piik nilmin wu ombu, kumb kor Gos nge noman ka enim kin epi ei wii ngumba epi ei yi mił nik tor kindilmin. Nga orung ok konj kunum kunum mułngii ei, sik erngii andlam ei, kuruk kin, puł kan simin nik enmin.

11 Nga Kraiss nge Gui Ka ei, en enim kin noman tuk ele mułum. Mołpu kin, en enim kin ni tor kindang kin, Kraiss kołpu kin ngenj kumbii sipi kin, nga ekii se, embe owundu sim. Sim ei piik kin, kii sik kin, kunum nenj tonu omba? Nga epi nipe endi kunum ele tonu omba?

12 Gos eim wu ol ekii se tonu omba piik nilmin, wu ombu kin, ol yi mił erpi kin, peni ele andan tum. Nga en enim kongun ei erik kin, endi paki topu ermbe mił mon. Ba nga en enim Gos ek ka nik ngonmun ek ei nge, enim kin nik kin, tor kindik ngonmun. Nga ek se andilmin wumb ei nengin piinmin nik, ni tor kindangin kin, Gos Gui Ka ei, tonu epin konu ele, mani kindang kin, om ei dinga ngolum. Ngopu kin, Gos ek ka ni tor kindnjing. Nga Gos enjel mołmun ei, en enim dinga kindik kin, Gos ek ka ei, pii poł tungii nge nik enjing.

*Gos Eim Enim Wii Tang,
Ol Kun Ka Mendpił Pek Molk
Kanik, Kun Erik Mułngii*

13 Pe kapli enim noman ele piik kin, kun erik molk kin, ol ka piinmin mił, erik kanik kin, kun erik mułngii. Mołangin kin, enim Jiisas Kraiss orung opu peni ele omba kunum ei, pii kun erik kin, noman ka ambil gii nik, er mułngii! Nga noman ka ei, enim kin kunum ele tonu omba.

14 Nga enim kangil endi, eim arim mam ek ekii sinim mił, enim Gos kin yi erik kin, ekii singii! Ok enim noman piinarik mułangin kin, wumb kombur 'Ol yi erii yi erii,' ninjing; ba pe enim kan wiik tangin kin, enim enjing ol ei energii mon!

15 Ba pe Gos eim ol kun ka elim Gos ei, eim enim wii topu sim. Seng kin, enim Gos

eim kun ka mendpił mołum oł ei mił, enim yi mił ku erik mułngii.

¹⁶ Yi mił Gos eim ek keimi ele yi ninim,

“Enim kaplı kun ka mendpił mułngii! Nimbił erang nanim kun ka mendpił moł mił, enim yi mił ku, erik molk pungii!”

¹⁷ Kaplı, enim Erinjing kin prei erik, ‘Wusa’ niłmin ei, enim Erinjing ei, enim embe ele, piipi kin mok topu en-ermba mon. Ba ei, eim enim endeim endeim ni, oł enjing mił ele nge, mok topu ermba. Yi mił erang, enim pii kun erik mułngii! Mułngii mei ei, enim enj enj mułngii mei, mon; ba enim oł kun ka erik, molk pungii.

¹⁸ Pe enim piinmin ei, enim okrii oł kis kun pinerim ele, no pek molk kin en enim kupenjing noł kin, oł kis ei sinjing. Ba Gos eim enim kumep topu kin, oł kis kun pinerim oł er mułjung ele nge, eim se orung sim. Sipi kin, eim enim kumep to se orung sim ei, mei ele epi ku gol nin, silpa epi to kis ermba epi ei kin, si orung sinerim mon.

¹⁹ Ba Gos eim enim kumep to se orung sim ei, Kraiis eim miyem ka wii ele enim si orung sim. Sim, miyem ei, enim epi endi ngo orung kindmin ei, kaplı mon. Kraiis ei eim kung siipsiip wał ka wii ei mił nga eim orpuł nin, erii endi ngenj ele pinerim mon.

²⁰ Gos eim muł mei eneririm kunum ei, Gos eim Kraiis

kongun ei nge, ermba nipi mundum. Ba Kraiis eim peni ele omba kunum ei, ekii se mendpił opu kin, eim sinim paki tumba nge omba.

²¹ Kraiis eim enim erpi, paki tang kin, Gos kin pii gii ninmin. Gos eim erpi, Jiisas sipi, konj kindpi kin, nga tilang owundu ngołum. Yi mił enim Gos kin pii gii ninmin wumb ei, ka piik, kui erik mułangin kin, eim enim si orung simba.

²² Pe nga enim ek keimi ninmin ele nge, ekii sinjing. Sinjing ele nge, en enim noman tuk penj mułum ei, er kun ka enjing. Nga enim engnjing noł kin, endeim endeim ni noman kulk ngungii. Ngok kin nga enim noman kultmun oł ei, am keimi mendpił kulk ngungii.

²³ Pe enim noman konj tonu wang mołmun. Yi mił, aka pin kuni mong ka wii tonu onum ei, yi mił mołmun. Nga kuni mong topu kis mołum kuni ei, enim erpi sineririm mon. Ba kuni mong kunum kunum konj mołum kuni mong ei mendpił, enim erpi seng kin, tonu ok mołmun kuni ei, Gos nge ek ka kunum kunum konj pepi ba.

²⁴ Gos eim ek ka ele yi ninim,

“Wumb pei en enim kupuł engimb mił mołmun. Nga wumb en enim moke ei epi kui engimb kuk mił mołmun. Nga kui engimb kułii erang kin, nga epi kuk

ei boi nipi kin, mani pup si kindnim.

²⁵ Ba Gos Owundu nge ek ka ei, kunum kunum konj pep ba.”

Ba ek ei ek keimi mendpił, enim kin nipi ngonum.

2

Jiisas Owundu Eim Kom Ku Dinga Mił Konj Sałim

¹ Yi mił erang en enim piik kun erik kin, oł kis ombu si kindngii! Si kindik kin, enim ek kend kun pinalim mił tonmun ni, nga ek kend eipi noman tał mił sałim ei ni, nga wumb endi, epi pei sałim ei kanik kin, sin yi sengli ni, kanik bun bun sinmin ni, nga ek buł ambilk, buł morung ninmin oł ombu, akip enim si kindngii!

² Ei yi mił, kangil kembis mengk kindangin palim ei, eim mam nge am noman kulum. Kulpu ei yi mił ku, enim am ka wii mendpił noman kulngii. Kulngii am ei, Gos nge Gui Ka nge am mił nok puk kin, enim kapli owuk tonu puk kin, pii gii nik molk kin, nga ełe sipi orung seng kin, kunum kunum Gos kin molk pungii.

³ Gos eim ek keimi ełe yi ninim,

“Enim Owundu nge noman ka ełe, pii poł tonmun ei, singin ka wii mił enim.”

⁴ Enim Jiisas owundu kin ongii ei yi mił, eim kom ku mił konj dinga palim. Ya mei wumb en enim, eim kom ku kis, ni piik kin, si

kindnjing. Ba Gos eim tonu kindpi mundum kom ku ei, dinga ka wii mendpił, Gos eim noman ełe yi ni piinim.

⁵ Nga enim kom ku konj kindpi sałim mił, yi mołmun. Molk kin, Gos je erang kin, en enim wak tangin kin, ngii ełe, sik kin, kongun erngii ei, Gos eim Gui Ka nge, men ngii ku dinga ełe, kulmał dup kalilmin ei, oł kun ka wumb mił mułngii. Molk kin, nga erim Gos kin kulmał kalk ngok kin, eim noman ełe, simba mił kalk kin Jiisas Kraiis kin ngungii.

⁶ Yi mił, Gos eim ek ka ełe yi ninim,

“Piyei! Nanim kom ku konj dinga ka wii mendpił ei, to tonu kindinj. Kindinj ku ei, tumunj mił ełe, ambil gii nipi mułmba. Mułmba kom ku ei, Saiyon konu ełe, mani kindip sinj. Nga wumb nii endi eim kin kom ku ka wii mił pii gii nimba wu ei, eim kapli ku ei kin singambil sinermba mon.”

⁷ Kom ku ei enim pii gii ninmin wumb ei kin, kapli Kraiis kom ku ei ka wii mendpił. Ba wumb pii gii ninamin wumb ei, kom ku kis nik kin ngii takilmin wumb si kindnjing ei, pe nga opu pendpi kom ku ei, ngii tumunj mił ełe pepi dinga erpi kin, ngii pei ambilpi gii ni se mołum.

⁸ Nga Gos eim ek ka ełe, wumb pii gii ninenjing wumb ei yi ninim,

“Kom ku ei andlam ele, pep tang kin, wumb simb ele, kimbangin ak tang kin, bok tungii. Tungii ei, en enim Gos ek ka ekii sinenjing. Wumb kom ku ele bok tok kin, mani punjung.”

Punjung ei ok kin Gos ek keimi ele ni pendrim mił, en enim oł yi erngii.

⁹ Ba enim Gos eim to tonu kindpi kin, mundum ei, enim Gos nge wumb mołmun. Molk kin, enim king nge wu amb tilap ele, kulmał kałiłmin wumb mołmun. Molk kin, enim wumb tilap kun ka mendpił mołmun. Molk kin, enim Gos eim nge wumb mendpił mołmun. Molk kin, en enim eim oł ka elim mił ei, ni tor kindik kin, wumb ngungii. Ei yi mił, enim oł kis emii pim konu ele mulnjung ei, Gos enim to tu wupu kin eim tilang ka mendpił ele, kindang mołmun.

¹⁰ Molk kin, ok enim mulnjung ei, enim Gos nge wumb mulenjing mon; ba pe enim Gos nge wumb mendpił mołmun. Molk kin, ok enim mulnjung kunum ei, Gos eim enim kin kaimb sipi kin, ngopu ei sinenjing mon. Ba pe Gos eim enim kin, kaimb si ngopu kin, eim enim si orung sim.

Sinim Gos Nge Kongun Wumb Mił Mołmun

¹¹ Nanim nge wumb puł mił, enim wumb konu eipi wumb mił, ok mołmun. Molk kin, nga enim kunum aninga

kopur mendpił, ya mei ele mulngii. Mołangin kin, na enim kanip kin, ek dinga yi nind, enim kapli ok enim ngenj noman oknge ele, ‘Oł yi erii, yi erii!’ ngengin kin, enjing oł ei, akip enim buł ngok kin, nga enerngii mon. Enarik oł ei, enim ngenj noman oknge kis seng kin, oł yi enjing. Erik oł ei, enim noman tukrung ele, opu mił erpi ngonum.

¹² Enim torung ngenj wumb molk kin, Gos ek piik kin, ekii sinarik mołmun wumb ei, oł kun ka pimba mił erik endngii. Erik andik kin, wumb ombu molk kin, enim kin ek ngok yi nik erik kin, enim oł kun keimi pinalim mił, oł kis yi enmin ningii! Kapli wumb ei enim kanik piik erngii ei, enim oł kun ka mendpił enjing peng kin, en enim Gos eim embe ambil tonu kindngii kunum ei, Jiisas eim orung omba kunum ele yi erngii.

¹³ Enim kapli Jiisas Owundu nge noman to piik kin, mei wumb lo ek nik pendik kin, ekii singii. Nga king wu owundu mołpu kin, kumb ele kindnim ei, eim nimba ek ei, ekii sik erngii.

¹⁴ Nga gapman wumb owundu molk ninmin ek ei, ekii singii! Sik kin, nga king wumb owundu mołmun ei, Gos tonu kind mundang, molk kin, wumb ei, oł kis kun pinalim mił enmin ele nge, ekii se, orung ok kin, kumep kis to orung kindik ngungii. Nga wumb endi,

eim ol kun ka mił ermba ei, kapli gapman wumb ei, eim embe ambil tonu kindngii.

¹⁵ Yi mił, Gos eim noman ele, enim ol yi mił erngii ni piinim, “Enim ol kun ka palim mił enmin ei, enim kapli, wumb ombu noman kun pinałim mił erik kin, ek tengngii ei, mon pa nik, gupu ambil kum tungii.”

¹⁶ Enim kapli, wu wii mił andik mułngii ei, kan ngok mundnjung wu mił, enim yi mulerngii mon! Pe nga enim wu wii mił, mołmun ni piik kin, ol kis kun pinerim ele erik kin, pandi tunerngii mon! Ba enim kunum kunum Gos nge kongun wumb mił, molk pungii.

¹⁷ Enim kapli wumb pei kin, embe ambil tonu kindngii! Nga enim pii gii ninjing wumb kin noman kulk ngungii. Nga enim Gos eim kin gał sik men tok kin, eim embe ambil tonu kindngii. Nga wu num en enim mei ele tep er mołpu kin, kumb ele kindnim ei, eim embe ambil tonu kindngii.

Krais Eim Ngenj Kumbii Sipi Andan Tum Ol Ei Enim Kapli Ekii Singii

¹⁸ Enim kongun wumb enim kapli en enim nge tep wu mołum ei, mandring molk kin, eim embe ambil tonu kindik erngii! Nga wu tep ka erpi elim wu ei nin, wu endi enim kin ol dinga enermba wu ei kin mendpił mon; ba nga enim tep wu endi ek dinga kind nipi kin,

nga ol dinga pimba mił elim wu ei kin, mandring puk mułngii ku.

¹⁹ Kapli enim Gos kin noman to piik andangin kin, wumb endi enim ngenj kumbii wii ngang kin, enim ngenj kumbii ko wunmun ei, Gos eim ol yi nge, noman enim.

²⁰ Kapli enim ol kis erangin kin, wumb enim kepil tunjung kin, enim wiik tangin kin, enim nipe mił embe singii? Ba nga enim ol kun ka erangin kin, wumb enim kepil tunjung kin, enim wiik tangin enim tungii ei kapli, Gos eim noman ele piłim ei, kapli mendpił.

²¹ Gos eim enim ok wii tołum ol yi nge, ekii sik erngii, pa nirim. Nimbil erang enim ngenj kumbii singii mił, Krais eim enim nge ngenj kumbii ko wupu, sipim. Sipim ei erpi kin, enim yi erngii nipi kin, erpi andan topu, sim salim. Seng kin, enim kapli eim erim mił ol ei, ekii sik kin, erik pungii.

²² Krais eim ol kis endi enerim mon! Nga eim gupu ele ek kend end tor wang kin, wumb piinenjing mon ku.

²³ Wumb eim kin ek buł ambilk kin, ek kis ni ngok enjing; ba eim nge ek yi ninjing ele nge, ek yi ku nipi kin, ek top to, orung kindnerim mon. Eim ol embin ei ko wupu kin, nga eim ek dinga endi nipi kin, orung kindpi wumb ei kin enerim mon. Ba ei eim sipipi kin kos piipi kin, kun ka mok topu

elim wu owundu nge angil ele kindim.

²⁴ Eim ngenj ele, sinim nge ol kis ei ko wupu sipipi kin, ond peri ele, tonu sipik to kundnjung. Yi erang kin, sinim ol kis ei bul ngopun kin, ol kun ka palim mił erpin kin, no pek molk pungii. Wumb eim ngenj to kis mundn mundnjung ele nge, eim sinim erang kin, sinim ngenj nga konj ka mołum.

²⁵ Nimbił erang ok enim kung siipsiip mił, am puk kin, andlam ele kan sinarik mulnjung; ba pe enim se mengk kin, orung ok kung siipsiip tep elim wu ei kin, enim nge noman tuk ele tep elim wu ei kin, orung onjung.

3

Wu Amb Sinmin Nga Amb Wu Punmun Ek Ei Nge

¹ Yi mił ku, enim wu punmun amb kapli wenjing kin mandring molk kin, eim nimba ek ei, ekii sik erngii! Nga wumb nii endi, Gos eim ek ka ele, pii gii ninarik kin, ekii sinenjing wumb ei, enim amb ol yi erngii ele kanik kin, kapli se orung sengin ok kin, Gos kin pii gii keimi ningii! Ba enim ek endi, nik enerngii mon!

² Nimbił erang amb en enim wenjing noł nge, embe ambil tonu kindilmin ni ol kun ka elmin ele nge, kanik kin, kapli noman ak tok kin pii gii keimi ningii.

³ Pe enim ngenj torung epi ka moke enmin ei mendpil, yi enerngii mon! Nga moke

ei, yi mił erik kin, peng enjin ambilk ka erik kin, ku gol angil elting ele, epi monduk kin, nga ngenj torung ele, kon alap ka mendpil kindimin, ei mon!

⁴ Ba kapli enim noman tuk ele, moke ngungii. Ngungii moke ei, kis mołpu yi en-ermba mon! Ei yi mił, noman tuk emin ni, noman kun ka salim. Ei Gos nge ningil ele kanpi ka kanilim.

⁵ Yi mił, ok amb kombur Gos kin pii gii nik kin, am kun ka mendpil molk kin, ol yi mił elmin. Amb ombu ngenj ele, epi ka ngenj ele, moke ngołmun ei, en enim wenjing kin, mandring molk kin ek ekii sik yi elmin.

⁶ Yi mił, Sera ni, amb ei, ol yi mił eririm. Erang kin, eim Eiparam nirim ek ele, ekii sipi kin, eim Eiparam nanim nge wu owundu nipi kin, yi embe sirim. Pe nga, enim pei ol kun ka erik kin, nga epi endi enim gal sinarik enjing kin, kapli enim Sera nge ambilam noł mił mulngii.

⁷ Yi mił ku, enim amb sinjing wu ei, enim embnjing kin, no pek ka molk pungii. Enim piinmin ei, enim embnjing noł ngenj ele, dinga pinalim mon. Yi mił peng kin, enim embnjing ei, paki tok kin, noman kulk ngungii! Ngok kin, nimbił erang amb enim kin konj kunum kunum mulngii ei, Gos eim wii ngumba ei, enim kin tep to sinjing. Pe enim ol yi nge, ekii sinjing kin kapli enim prei erngii ele nge, epi

endi pepi, ondu ngunermba mon.

Sinin Noman Ende Sepin Mulmun

⁸ Pe na ek ei, ni poru nip kin, yi nimbii end. Enim pei noman ende kindik kin, wumb pei kin kaimb sik kin, noman kulk ngungii. Enim kapli en enim engnjing noł kin, noman ngungii. Nga enim noman ka pii ngok kin, nga enim noman ełe, to mani kindik kin, yi mił erngii.

⁹ Pe nga wumb endi, enim kin oł kis kun pinerim mił, endi enjing kin, kapli enim oł yi ku erik kin, wumb ei kin orung kindik kin, ngunerngii mon! Pe nga wumb enim kin ek ngok ek kis nik enjing kin kapli enim wumb ei kin oł yi ku erik ngo orung kindnerngii mon! Ba enim oł yi erik ngo orung kindngii ei, Gos kin prei erik kii sengin kin, epi ka wii ngopu orung kindmba. Kindpi kin, oł ełe nge mendpił, Gos eim enim wii tang kin, enim kapli ok epi ka wii ei, yi singii nipi kin, eim enim wii topu sim.

¹⁰ Yi mił Gos eim ek ełe yi ninim,

“Pe nga wumb endi, eim konj kunum kunum ka tonu omba ei, noman yi to piim kin, nga eim kunum ka tang seng kin, kenmbii ni piim kin, kapli ei eim gupu anmbil ełe, ek kis endi ninermbii, pa ni pendpi kin, nga eim gupu ełe ek kend tunermbii pa

ni pendpi kin, eim yi ermba.

¹¹ Eim kapli oł kis kun pinalim ełe buł ngopu kin, nga oł kun ka palim mił yi ermba. Nga eim noman emin palim oł ei kur kan sipi kin, ekii sipi, er mulmba.

¹² Nimbił erang Gos Owundu eim ningił ełe, wumb oł kun ka palim mił enmin wumb ei, kanpi wumb ombu paki tołum. Nga wumb prei enmin kunum ei, Gos eim kom se piipi mołum. Ba Owundu eim wumb oł kis kun pinalim mił erngii ei, eim kanpi mołum. Mołpu kin, eim wumb ei kin popuł kis si piipi kin, kumep kis topu kin ngo orung kindmba.”

¹³ Pe enim oł kun ka palim mił dinga kindik kin, ermin ni piinjing kin, wumb nii endi opu kin, enim topu erpi kis mundmba? Ei mon mendpił!

¹⁴ Ba nga enim oł kun ka palim mił erik kin, nga enim ngenj kumbii ełe sinjing kin, kapli enim ka ka piingii. Nga wumb enim kin oł endi enjing kin, kapli oł ei kin, mund mong enerngii! Nga enim noman tuk ełe embin to piin-erngii ku mon.

¹⁵ Ba en enim noman tuk ełe Kraiss Owundu kindangin mołpu kin, eim tep erpi mulmba. Nga kunum kunum enim kui er mulang kin epi tonu omba ek pułe ei, wumb nii endi enim kii sipi nim kin, kapli enim er kun er mołmun pa nik orung kindngii. Ba enim ek nik kin, orung kind-

ngii ek ei, ek tak tak nik kin kun ka mił ningii.

16 Enim noman tuk gui ei, kun ka mułmba. Kapli wumb enim kin ek buł morung ninjing kin, enim Kraiss nge oł kun ka ełmin oł ei, ni tor kindik andan tangin kapli kin wumb oł kis enjing ei, singambił singii.

17 Nga Gos nge noman pałim mił erngii ei, enim oł kun ka pałim mił erik kin, ngenj kumbii sik enmin ei, oł kun ka mendpił. Ba nga, enim kun ka pinalim mił erik kin, ngenj kumbii sinjing ei, epi kis mendpił palim.

18 Yi mił erang, Kraiss eim ond peri ełe, kunum endeim mendpił kułum. Kołpu kin, enim oł kis pei ełe, erik mulnjung ełe kil ngopu si kindim. Si kindpi kin eim wu kun ka endi mołpu kin, sinim wumb kis kułmun konu ełe, Kraiss eim sim. Sipi kin sinim tu wupu Gos mołum konu ełe tu wum. Tu wupu kin eim mei wumb mił mułum. Nga ekii se eim ngenj ełe to kundnjing; ba eim noman tuk gui ka je erang kin, opu konj mołum ei, kunum kunum mołpu ba.

19 Kraiss nge Gui Ka ełe, pupu kin, gui kombur kan ngok mił kindangin kin mulnjung konu ełe pupu kin, ek ka nipi kin, tor kindpi ngum.

20 Nga am kumb ok, wu Nowa eim multum kunum ei, wumb mulnjung wumb ei Gos nge ek piinarik to kindik kin, ekii sinałmin; ba Gos eim wumb noman to ak

tok kin, pii gii ningii nge, kui er mułum ei, kunum ełe, Nowa eim noł kanu owundu endi tekrim. Takpi kin, noł owundu topu kin, wumb pei to kondpu poru nirim kunum ełe, wumb angil orung nga tekliki mendpił, ka mulk kin, noł ełe am punerik; ba noł en enim to tonu kindang kin, ka mulk.

21 Noł ei yi mił, wumb noł pałmin oł ei, ek ekin mił nipi ngonum. Ei yi mił, enim sipi orung simba. Noł ei, enim ngenj penj mołum ei, kil ngopu kin, si kindimba ei nge mon. Ba ei en enim noman tuk gui ełe, Gos je erang kin, kun ka mendpił seng kin, nga enim kapli, Gos kin wii tok kin, Jiissas Kraiss eim kołpu kin, nga opu konj pum ełe mendpił, enim sipi orung sim.

22 Nga Jiissas eim mendpił epin konu ka ełe, tonu pum. Pupu kin, Gos nge angil tundung dinga ełe mołum. Mołpu kin, enjel nin, wumb embe pałim nin, nga dinga owundu sałim wumb ei nin ombu Kraiss kin mandring mołmun.

4

Jiissas Kin Ekii Sinmin Pule Ei Ngenj Kumbii Ko Wumun

1 Yi erang kin, Kraiss eim ngenj ełe, kumbii sirim; yi mił ku, enim noman dinga kindik kin, Kraiss eim ngenj kumbii sirim mił, enim yi ku singii. Nimbił erang wu nii endi, eim ngenj ełe, kumbii

sim kin, kapli eim oł kis oł ei, si kindpi poru nim.

² Yi mił erang kunum ełe, eim ngenj ełe kin mołpu pupu kin, eim nga oł kun pinalim mił oł ei, ekii sipi enerim mon. Nga mei wumb enmin oł ei mił, enerim mon; ba eim Gos nge noman pałim mił, ekii sipi eririm.

³ Yi mił, ok kunum ełe enim torung wumb noman ełe ełmin oł kis kanim kanim noman peng kin, erik endnjing. Oł kis kanim kanim ei yi mił, wu amb ngundulmun oł ei nin; nga oł kis erngii ei, noman ełe sikir tonu onum ei nin; nga noł nok, wulu pang andinmin oł ei nin; nga kuni owundu nangin kin, kunum olt mił ei nok nok mołmun ei nin; nga noł dinga pei nok kin wulu pang oł kis kanim kanim ei nin; nga Gos lo ek ei to kindik kin, gos kend kin men to ngonmun ombu pei, enim poru ni si kindngii.

⁴ Pe enim wumb ombu kin, oł kis kanim kanim nga erik ngonanmin mon. Yi mił erangin kin, puku sik kin, nga enim kin ek kis nik ngonmun.

⁵ Ba ekii se, wumb en enim kos piłim wu owundu kin oł yi enjing mił, pułe ei yi mił nik kin, orung kindik ngungii. Kos piłim wu owundu ei, eim kui er mołum. Mołpu kin, wumb kulii nin, konj wumb kos pipi kin, mok topu, ermba nge mołum.

⁶ Ok Gos nge ek ka ni tor kindik kulnjung wumb

ombu, ngunjung ei pułe yi mił. Ełe nge, tonu ok kos piingii ei, ngenj kin pei ok kin, wumb yi mił ongii. Ba en enim gui konj mułngii ei, yi mił Gos konj mołum mił, yi mułngii.

⁷ Epi kanim kanim poru nimba kunum ei, tangpi mandi enim. Yi mił erang, enim kanik kun erik kin, noman ełe kun ka seng kin, enim kapli kunum kunum prei erik mułngii.

⁸ Enim kapli wumb endeim endeim ni noman ngomun oł ei, ambilk gii nik mułngii! Noman ngomun oł ei erpi oł eipi ei, to mani kindnim. Nimbił erang noman ngonmun oł ei, erpi oł kis pei kapli pandi tonum.

⁹ Pe wumb endi opu, enim kin mułmba ei, enim tep ka erik mułngii! Enim oł yi nge erngii ei, kis piik energii mon.

¹⁰ Enim endeim endeim ni, Gos eim epi ka wii kanim kanim wii ngum epi ei, sinjing. Yi mił erang, kapli enim epi ka wii sinjing ełe nge, enim erinjing noł kin paki tungii. Oł ełe nge, enim Gos nge kongun wumb ka wii molk kin, Gos epi ka wii ngum epi ei, tep ka erik mułngii!

¹¹ Kapli wumb nii endi, ek ni tor kindmba wu ei, kapli wu ei Gos ek ka ni tor kindmba. Nga wumb nii endi, eim wumb eipi kin paki topu ermba ei, kapli wu ei, Gos eim dinga ngum ei kin, paki topu ermba. Yi

mił erang kin, Jiisas Kraiss kin Gos embe owundu seng kin, kongun ele tonu omba. Eim tilang ka wii ni, embe owundu ni, noman dinga eim kin kunum kunum pepi ba. Ei keimi.

Pii Gii Wumb Keimi Molk Ngenj Kumbii Sik Mułngii

¹² Nanim nge wumb puł dup mił epi embin tui owundu endi enim kin tonu opu kin kenmba mił enim; nga enim puku sik kin, epi eipi endi enim kin tonu onum ni piinerngii mon.

¹³ Ba oł embin tui ei, enim Kraiss kin ouni ngenj kumbii sik kin, embin tui owundu ei ko wujung. Yi peng kin, kapli enim am ka mendpił piingii. Nimbił erang ekii se eim nge tilang owundu peni ele, omba kunum ele, enim nga ka mendpił piingii! Nga noman ele ka piik ngungii ku.

¹⁴ Pe nga enim Kraiss nge wumb mułangin kin wumb enim kin ek kis ninjing kin, kapli enim ka mendpił piingii! Nimbił erang Gos eim Gui Ka enim kin mołum ei, Gui Ka tilang owundu palim ei, enim kin dinga ngopu, paki tumba.

¹⁵ Mon pim kin, enim nge tuk mołmun wu endi, wumb endi to kundmba min, wumb eipi nge epi waning simba min, oł kis kanim kanim ermba min, kanpi eipi eipi kindpi kin, mong simba nge er endmba. Erang kin, wu endi eim kumep kis ngo orung kindngii.

¹⁶ Ba Kraiss nge wumb endi mułum kin, oł ele nge ngenj kumbii sim kin, kapli eim singambił sinermba mon. Ba eim Kraiss kin pii gii nim ele nge, Gos embe ambił tonu kindmba.

¹⁷ Gos kos owundu piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ele, mandi tonu opu poru ninim, Kapli kos sinim Gos nge wumb kin, kumb se tonu om kin, kapli pe nga nipe oł embin tui endi Gos ek ka ele ekii sinarik kin, pii gii ninanmin wumb ei kin, tonu opu poru nimba?

¹⁸ Pe nga wumb oł kun ka elmin wumb ei kongun dinga erik kin kapli Gos wumb ei sipi orung simba pim kin, kapli nimbił oł erpi kin, wumb Gos kin buł ngok kin, nga oł kis enmin wumb ei, jili mił tonu ongii?

¹⁹ Yi peng kin Gos nge noman ele wumb nii endi oł embin tui owundu ko wuk kin, ngenj kumbii sik enjing kin, wumb ei oł kun ka erik andik kin, en enim nge noman tuk ei sipik kin Gos Pułwu nge angii ele ngumun. Ngopun kin, Gos eim sinim eririm ei, eim kunum kunum ek keimi nilim ei, eim sinim tep ka er mułmba ku.

5

Enim Wumb Num Gos Nge Wumb Siipsiip Mił Tep Ka Erik Mułngii

¹ Na ek ei nip, enim Gos nge wumb tep erik kin, kanik se mołmun wumb ei ngond. Na nam yi ku, enim kin ouni

Gos nge wumb tep erip kin, kanip se moł. Na nam Kraias Jiisas ngenj kumbii owundu sipi kin, ond peri ele kulum ol ei, keimi tonu om. Wang kin, na nam ningil ele, kenj ni, ek ei nip tor kindind. Yi ku Kraias eim ya mei ele orung omba kunum ei, eim tilang owundu simba kunum ei, na yi ku enim kin ouni simin.

² Pe enim Gos nge wumb mołmun ei, kung siipsiip mił, enim tep ka erik kin, kanik se mułngii! Gos enim kongun ei, erngii nip ngum kongun ei, enim ka piik kin, noman monduk erngii ei, Gos enim yi erngii ni piinim ei, enim ku simin nik kin, kongun en-erngii mon! Ba kongun ei, noman ele keimi erik kin, Gos kin ngok mułngii.

³ Gos eim wumb sipi kin, enim angil ele kindim wumb ei, enim tep ka erik kin, Kraias nge ol kun ka andan tok mulnjung kin, kapli wumb pei enim elmin ol ei, ekii singii; ba enim tep erik mołmun wumb ombu, enim to kambik mani kindik kin, en enim wu num mił, tep erik kin yi enerngii mon!

⁴ Nga ekii se tep elim Wu Owundu nga orung omba kunum ele, enim kapli embe owundu tilang mił, epi topu kis ernermba epi ei, enim singii.

⁵ Yi mił ku, enim kang ambil gal, enim kom sek kin, tep elmin wumb ek ningii ei, ekii singii. Enim pei kapli en enim noman ele, to mani kindik kin, enim endeim en-

deim ni paki tok kin, nga mandring puk mułngii. Nimbil erang Gos wumb en enim embe ambil tonu yi kindik kin, wumb ei bul ngopu kin, kanpi si kindikim; ba en enim embe to mani kindik kin, en enim noman ele, to piinanmin wumb ei kin Gos kaimb sipi kin, noman ka ngołum.

⁶ Yi mił erang, en enim noman ele to mani kindik kin, nga en enim Gos nge noman dinga ele mandring puk mułngii. Yi mił, nga Gos nge kunum ei, eim enim ambil tonu kindimba.

⁷ Pe nga enim noman embin kanim kanim ei, Gos kin angil ele pendngii. Nimbil erang eim enim kanpi kun erpi kin, tep er mołum.

⁸ Enim noman konj kindik kin, kanik kun erik mułngii! Enim nge opu orung wu kis Seisen ei kui wusii simbii owundu mił, kei dinga nilim ei, eim koi erpi andpi kin, wumb endi kur kanjip numbii mił ni piilim.

⁹ Enim pii gii dinga nik kin, dinga angik kin, Seisen opu kom topu kin, nimba ek ei pi-inerngii mon! Nimbil erang enim piinmin ei, enim engnjing nol mei konu ele orung orung mołmun ei, ol embin tui enim kin tonu onum ol ei, en enim kin yi ku tonu ołum.

¹⁰ Ba enim kunum aninga kopur ol embin tui tonu wang kin, ngenj kumbii sinjing ei, Gos eim noman ka ngołum pulwu ei, eim enim dinga ngumba. Gos enim Kraias Jiisas kin wii

tang kin, enim eim tilang ka wii mendpił singii. Sik kin, Gos eim enim erpi kun ka mendpił kindang kin, je erang kin enim dinga angk mułangin kin, eim enim dinga ngang kin, enim dinga angk mułngii!

¹¹ Gos eim kin mendpił noman dinga kunum kunum pep mołpu pangli! Keimi, am yi minj, kapli pengli!

Ek Kombur Aninga Nga

¹² Na ek aninga kopur połup kin, enim ngond ei wu Silpeinis na paki tum. Na piind ei, enim engnjing keimi mił mołum. Pipe ele, na enim kin noman to konj kindamb kin, Gos nge noman ka ei, keimi na ninj mił ei, enim singii. Ei nge, na nam pii poru nip kin keimi ni tor kindamb kin, enim dinga angk mułngii.

¹³ Enim engnjing men tołmun ngii Bapilon konu ele owundu salim wumb mołmun ei, ek ka nik pii ka piik kin, enim ngonmun. Gos wumb ei, enim kin ouni wii topu kin, noman ka wii ngopu yi ku elim. Nanim kingam Mak yi ku, enim kin ka piipi kin, ek ka nipi ngonum.

¹⁴ Enim kapli, Gos nge wumb pei angil sik kin, noman kultmun ol ei mił erik kin, andan tok ngungii! Enim Kraiss kin dambiltik ende puk mulnjung kin, enim noman emin ka seng mułngii!

Piisa Mon Nga Endi Polpu Gos Wumb Kin Kindim

Piisa Nga Mon Endi Polpu Ngum

¹ Na Saimon Piisa, na Kraiss Jiisas nge kongun wu ni ek ka se andi wu moł. Na pipe ei polup kin, enim wumb pii gii ka wii ninjing ei, yi mił sinim pii gii ende wumb mołmun konu ele ngond. Ele nge sinim nge Gos Jiisas Kraiss eim sinim sipi orung simba nge pulwu ei, eim kin oł kun ka elmin oł ei sinjing.

² Pe sinim nge Gos kin, Jiisas Kraiss kin noman ka wii ei, sinmin. Oł ele nge, Gos Owundu nge noman ka nin, noman emin ei, enim kin am owundu tonu opu ba.

Gos Eim Nge Wumb Topu Mundum

³ Keimi, Gos eim nge dinga ele, epi kanim kanim sinim ngang kin, am sinim kapli erang kin, sinim konj mołpun kin, Gos nge oł kun ka pałim mił, erik pungii. Gos eim nge noman ka wii sinim ngopu kin, sinim wii topu mondpu kin, eim nge tiłang ka wii nin, eim nge oł kun ka oł ei, sinim ngumba nge ouni simin.

⁴ Pe eim nge noman dinga nin, tiłang ka wii owundu ei nge, eim sinim kin kombur am owundu nin, epi ka wii mendpił ei, kumb ok,

eim sinim ngumbii ni, pendrim mił ngurum. Yi mił erang noman oknge oł kis ei, sinim mei wumb kin tonu wang kin, pułe ele nge sinim oł kis enmin. Ba epi ka wii kanim kanim ei, pei Gos sinim ngum ei, sinim paki tum. Yi mił sinim tungu pupun kin, epi kis ermba ei, si kindpin bin. Pupun kin, sinim noman konj sipin kin, Gos eim nge oł ei ekii simin.

⁵ Ele nge, enim noman to piingii! Piik kin, enim kongun dinga wii erik kin, oł kun ka ei pii gii kin, ende pendik mułngii! Mol k kin, noman ka wii sik kin, oł kun ka oł ei kin, ende sek kin, pendik mułngii ku.

⁶ Nga en enim noman ka ei kin, ngenj ele nimbił oł endi erngii ei, tep ka mułngii! Mol k kin, noman ka ei, se ende kindik, pendngii! Nga enim dinga angk kin, oł embin tui ko wuk kin mułngii. Mol k kin, oł ei sik kin, ngenj tep ka elmin oł ei, ende sik kin, kindngii. Kind pendik kin, enim Gos nge oł kun ka oł ei nge, singii. Sik kin, dinga angk kin oł embin tui ko wunmun ei nge, ende kind pendik singii.

⁷ Nga enim engnjing noł kin, noman ka ngok erngii! Erik kin, oł ei nge sik kin, Gos nge oł kun ka ei kin, ende kindngii. Nga engnjing noł, noman ka ngok kin, enmin oł ei nge sik kin, wumb kin noman ngonmun oł ei kin, ende kind pendik singii!

⁸ Sinim Jiisas Kraiss piinmin

ei, eim sinim nge Owundu mołum. Mołum ei nge oł ka wii ei enim kin pep tonu owundu om kin, kaplı enim Jiisas kin noman ka ei wii pinermba mon. Ba ei mong oł kun ka mił, pei tonu opu pimba.

⁹ Ba wu endi eim sipi kin, oł yi nge pei pinerim kin, kaplı eim ningił tumbun wu mił mołpu kin, epi turii simba ei, kan poł tunernmba mon! Keimi, Gos eim oł penj tui ni, oł kis ei, ok kil ngopu poru nim ei, eim kom ngoñum.

¹⁰ Yi mił erang, angnan noł, Gos enim to tonu kindpi mundum wumb ei, nam nge wumb mołmun. Yi mił enim kongun dinga erik kin, oł ei enim kin dinga ambil gii nik mułngii! Nga enim oł yi mił enjing kin, kaplı enim oł kis erik kin, si kind orung punerngii mon!

¹¹ Yi mił erang, enim oł ei nge, ekii sinjing kin, kaplı Gos andlam aki tang puk kin, Gos mołum konu ełe, kun pungii. Gos konu ei, sinim nge Owundu nin, nga sinim sipi orung simba wu ei, Jiisas Kraiss mołum.

¹² Yi mił keimi, enim epi ełe piinmin; nga enim ek keimi ei sik kin, poru ninjing. Nga ełe nge, ek keimi ei dinga ambil gii nik mulnjung. Ba nga na kunum kunum enim kin ek nip ngumbii end ei, enim noman to konj kindip kin ngumbii end.

¹³ Na piind ei na enim to konj kindip kin, oł ei, oł ka

pałim. Peng kin, kunum kunum na ngenj ełe, yi ku peng mołup kin, ek ka keimi nga nip kin, enim noman to konj kindip, ngumbii end.

¹⁴ Nimbił erang na piind ei, kunum aninga kopur na ngenj ei, enim kin si kindmbii. Si kindmbii ełe nge, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss ei, eim ek ok na kin ni tor kindpi kin, andan topu ngurum.

¹⁵ Yi mił na kongun dinga erip kin, ek nip enim kin, ngumbii end. Nga ekii se, na kułmbii poru nimba kunum ei, ekii se enim kaplı kunum kunum poł tok kin oł ei piik minj mułngii!

Sinim Kraiss Nge Tilang Ka Wii Owundu Kenjpin

¹⁶ Sin enim kanpin kin, ek ni ngo poru ninjpin ei, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss ei, eim nge dinga ełe je mei konu ełe nga orung omba. Ba sin ek poł min, siimał eimał ek wii nipin kin, sinim nge Owundu Kraiss nge ek nipin kin, yi ninanmin mon! Sin Jiisas eim nge tilang ka wii owundu ei, sin ningił ełe, kenjpin ei, piipin kin ninmin.

¹⁷ Yi mił keimi, Erinjpin Gos Jiisas nge embe ei, am ambil tonu kindpi kin Gos eim tilang ka wii owundu eim ngum. Ngopu kin, Gos eim tilang ka wii ełe mołum ek dinga ei, Jiisas mani mondpu kin, ek yi nim, "Ei na nge kangim mendpił! Na eim noman ngond. Nam nge

noman ei, eim kin mołum," pa nim.

¹⁸ Sin Jiisas kin tonu oł kun ka komung mulnjpun kunum ełe, ek yi mił tonu epin konu ełe mani om.

¹⁹ Yi mił pałim ek ei, sin wumb Gos oł ekii se ermba ei, piik niłmin wumb ek ei pii gii nipin kin, ekii siłmin. Nga enim yi ku ek ei keimi, dinga ambił gii nik mulnjung kin, ei ka wii simba. Nimbil erang Gos oł ermba piik niłmin wumb nge ek ei, konu emii erang konu ełe dup alam kilangin kin, tiłang enim ei yi mił; konu tengmba erang kin, nga kupiiring ok kanjip ei, enim noman tuk ełe, pep onum ei yi mił onum ku.

²⁰ Ba enim ek ei, ok piik pendik kin, sin sinim noman ełe ek endi piipin kin, Gos nge oł ermba piik niłmin wumb nge, ek pułe yi mił endi piipin kin yi ninermin mon.

²¹ Nimbil erang kumb ok, wu endi eim noman ełe kin, Gos oł ermba oł ei, piipi kin, ni tor kindnalim mon. Ba Gos eim nge Gui Ka ei, wumb ombu ei kin ek ei nipi ngang kin Gos eim oł ermba oł ei, piik kin, ni tor kindiłmin.

2

Mon Ek Kend Polk Kin Nik Ełmin Wumb

¹ Ba kumb ok, ek kend ni tor kindiłmin wumb ei Esrel wumb tuk mołmun konu ełe tonu onjung. Yi mił ku, enim wumb kin, ek kend mon tołmun wumb ei, enim

mołmun konu ełe tonu onjung ku. Wangin kin, ek kend wumb ei, koi erik kin, ek kend kanim kanim ei, enim kin to kis erngii nge tonu om. Ba Jiisas Owundu enim sipi orung sim ei kin, buł ngunjung ku. Oł yi mił erangin kin, sikir en enim erpi kin kis ermba nge tu wunjung.

² Nga wumb pei puk en enim ngenj ełe oł kis kanim kanim pei ekii sik erngii. Yi mił erik puk kin, pe wumb kombur molk ek kis nik kin, andlam kun keimi seng kin, ek kun piinmin ek keimi ei kin, ek kis ni ngok yi erngii.

³ Erik kin, wumb eipi nge epi kanim kanim ei, kan bun bun siłmin wumb ei mił ok kin, ek kend pei nik, enim ngok kin, enim ku nin epi ei, singii nge ningii. Ba am kumb ok, Gos eim wumb kos piipi kin, wumb am pungiı konu kis ełe, er kun er sirim konu salim. Nga Gos opu kin, wumb to kis mondpu ermba ei, or mił pinalim mon! Eim er kun kun erpi kin, kui er kanpi mołum.

⁴ Yi mił Gos nge enjel kombur ok, oł kis erik ei, Gos eim kan wiik tunerim mon. Ba eim enjel ombu, sipi kin, tukpu olt emii er sim konu kis ełe mundum. Pe kan ngopu kindang kin Gos nge kos owundu piimba kunum ei, kui erik mołmun.

⁵ Wu amb kumb ok mulk wumb ei, Gos Owundu kin buł nguk; ba Gos kanpi wiik tunerim mon. Gos eim erang kin, noł owundu tonu opu kin, wumb ombu pei, to

kondpu poru nim. Ba Nowa eim ek kun ka ni tor kindiim wu ei kin, eim nge wumb angil orung nga tał ei, Gos eim tep ka er se mułum.

⁶ Nga Sorom nin Gomora konu ele Gos kos owundu piipi kin, konu owundu tał ele, Gos dup kindang kin, dup num kunum ei, konu tał ele dup sik mendpił sim. Seng kin, konu owundu tał ele nge wumb pei, Gos eim kumep kis owundu orung kindpi ngurum. Yi mił ku, nga ekii se wumb Gos kin buł ngunjung kin, wumb kos owundu oknge ei, piingii ku. Kos owundu ei, ekii tonu omba ei nge, Gos andan topu ngumba.

⁷ Nga Gos wu Los eim oł kun ka elim wu ei, sipi orung sim. Seng kin, eim ka mułum. Wu Los eim noman embin piipi kin, wu amb ngunduk oł kis enjing ele nge piim.

⁸ Yi mił wu ei, eim wumb oł kis enjing konu ele, tuk kun ka mułum. Mołpu kin, wumb oł kis enjing ei kanpi kin, nga kunum kunum wumb ek kis ninjing ei, piipi erim ku. Nga eim noman kun ka pepi mułum kin, nga eim puku sipi kin, eim noman tuk embin peng kin, wumb oł kis enjing ele nge, lo ek buł ngok enjing ei nge piim.

⁹ Yi mił ku, Gos nge ek ekii sik mołmun wumb ei kin, oł embin tui kanim kanim tonu om kin, kapli Gos Owundu eim pii poru nipi oł embin tui ei kin, sipi orung simba. Nga Gos eim wumb oł kis elmin wumb ei piipi kin, kumep

kis ngo orung kindmba. Pe akip kunum nin, nga ekii se kunum pepi kin, kos owundu kunum ei tonu omba.

¹⁰ Opu kin, wumb kombur en enim am kumep kis singii. Singii wumb ei, oł kis yi nge, wu amb ngunduk kin, oł kis penj mułum ele nin, nga Gos nge ek nin, wumb owundu nge ek ei, wii mił ni piilmin. Wumb ei en enim noman ele ekii sik kin, en enim noman ele, ambił tonu kindik enmin wumb ei, en enim Gos nge enjel kin, ek buł morung nik kin, mund mong enalmin.

¹¹ Ba enjel pei wumb ei nge to mani kindik mołmun. Mołmun enjel ei, am noman dinga mendpił salim. Ba enjel en enim wumb ei kin ek buł morung nik kin, nga Gos ningil ele kos piik, yi enalmin mon.

¹² Ba wumb ombu, kung owu ni, epi noman pinałim mił, wumb yi mił mołmun. Molk kin, en enim nge ngenj ele, noman palim oł ei nge ekii sik kin elmin. Erik kin, menjing mengrim ei, en enim singii nge nik kin, nga en enim to kundngii ni mengrim. Mengang kin, en enim epi endi piinalmin epi ei kin, nga ek kis ni ngok elmin. Erik kin, nga en enim kung owu ni, epi kolk elmin mił, yi ku wumb ei kulngii ku.

¹³ Wumb en enim mong kis kanim kanim pei enjing. Yi erangin kin, wumb eipi ok mong kis ende, er orung kindik ngunjung. Ngok kin en enim tinga kuni ni, noł ei pei numun ni piik kin, no-

man ka ka piik elmin. Ba nga enim kin kuni ende nunjung kin, wumb en enim ol penj tui ei, orpuł mił tuk enim kin yi erik ngonmun. Ngok kin, en enim nge ol kis enim kin ek kend mił, enmin ni piik ka piik elmin.

¹⁴ Ei yi mił, en enim nge ningil ei, se andpi kin, wu amb ngunduk ol kis elmin ei, nga en enim ningil ele, ol kis erngii ol ei nge si kindmba pinerim mon. Nga wu kombur noman dinga pinalim wumb ei kin, ek ka nik kin, ol kis erngii nge, yi ku elmin. Nga en enim nge noman ei, kan bun bun sik enmin ol ei nge, ok andan tok ngolmun. Ba Gos eim wumb ombu nge, am to kis mendpił, er poru nimba.

¹⁵ Wumb ei Gos nge andlam kun ka ol ka ele buł ngok si kindik kin, en enim wulu pang kin, tuk ol kis kanim kanim erik andilmin. Andik kin, wumb en enim Biyor nge kingam Beilam eim, ol kis elim mił ekii silmin. Nga eim ol kis erpi kin, ol kis kumep sipi kin, nga eim noman ngolum mił yi ku elim.

¹⁶ Ba kung dongkii ei, ek tingnalim mon; ba kung dongkii endi, wumb ek tanginmin ol yi mił tangpi ek nipi kin, Beilam ngopu ek ngum. Ngopu kin, eim ol kis elim ele nge piipi kin, kung dongkii ei, wu ek ni tor kindilim wu ei nge, ol ermberim ele nge, ondu ngum.

¹⁷ Wumb ei nge ombu, noł

tukpu ele, noł mani tukpu ele mulalim yi mił molmun. Molk kin, nga wumb ei kupu kuru mił, konu pop owundu topu kin, pop to orung orung kindnim yi mił elim. Erang kin, Gos eim konu emii owundu kis endi, er sim salim ei, am emii owundu palim ele pungii nge, konu ei salim.

¹⁸ Wumb ombu nge, ek dinga wii nik kin, ek mong pinalim mił, ek kis ninmin. Nik puk kin, wu kombur kin ol kis erngii nge noman kin ei, sikir tonu wang kin, nga puk amb eipi eipi ngunduk kin, ngenj ele, ol kis kanim kanim ei nge, noman to piik enmin. Erik kin, ol kis ele nge erik kin wumb kombur pe mendpił ol kis ei nge, si kindik kin, tuk puk molmun. Molk kin, ei torung wumb kin, to tor singii nge enmin.

¹⁹ Wumb kis ombu, en enim ek dinga nik yi ninjing. Epi endi enim noman ele ermin ni piik enmin epi ei, kapli ondu ngunermberim mon. Enim wii mił mulngii; ba wumb ombu en enim, bok tok kin andlam kis ele pungii ol ei nge, kongun wumb mił er andilmin. Ei yi mił; pe epi endi wumb endi, to mani kindim kin wu ei, eim to mani kindim epi ele nge, eim epi ele kongun wu mił mulmba.

²⁰ Yi mił keimi, wumb en enim Owundu nge sinim sipi orung nga simba nge, Jiisas Krai kin noman ka ei, sinmin noman ka ele nge, en enim tungu puk kin, mei ele

epi penj mołum ei, si kind-inmin. Nga oł ei, nga demb nim kin, nga oł kis ełe nge, en enim kan ngopu mondnum ei, yi minj molk punggii. Puk kin kumb se, oł kis ambil gii nim kin, ei wumb kis mił mułngii. Ba nga ekii se, oł kis nga ambil gii nim kin, ei am kis mendpił mułngii.

²¹ Pe nga en enim Gos nge oł kun ka ełmin oł ei, pii kun enarik enjing kin, ei kapłi ni piininełangin. Nimbił erang, pe nga andłam ei nge piik kin, oł kun ka lo ek ei mił sinjpin ni piıłangin. Ba en enim oł ei nge, buł ngo poru ninjing.

²² Oł ei ek ekin endi, en enim kin tonu om ei, Gos oknge ek keimi mendpił endi yi ninim. "Owu ei eim nge mek si mundum konu ei, nga orung ba nge pum." Nga Gos oknge ek keimi endi yi ku ninim, "Kung endi, eim noł was ka er om; ba nga pupu kin, noł oi ełe pepi kin ak mak enim.

3

Keimi Mendpił Owundu Orung Omba

¹ Enim na nge wumb puł mendpił, na nga pipe ei połup kin, enim kin kindind. Kindip kin pipe tał kindinj ei, en enim nge noman keimi to konj kindik kin, noman tuk konj simba. Ełe nge enim noman nga to piingii.

² Yi erang kin, en enim molk kin, ek ei noman to piingii! Piik kin, ek ei, oł ekii se tonu omba ni, na ninj

mił, ek ei piingii! Piik kin Gos oł ekii se ermbe ei nge, piik niłmin, wumb ei Gos ek yi mił ni tor kindinj. Kindip kin, pe Owundu kin sinim paki tołum wu ei nge, lo ek en enim Gos nge ek se andiłmin wumb ek ningii ei, piimin ku. Piipi kin, en enim yi ku noman to piingii!

³ Kumb se en enim ek ei pii kun erngii! Ekii se muł mei poru nimba kunum ei, wumb enim kin ek buł morung nik enmin wumb ei, ok en enim nge noman ngenj ełe, ekii sik erngii. Ba en enim ek buł ambilk kin yi ningii.

⁴ Nik kin ek dinga nik yi ningii. Nik kin, ei ek nipi, nga orung omba min, da ninjing? Pe eim jili mołum? Ya onanim; ba ok kupenjpin noł molk kulk ei, moł wangin kin pe sinim mołmun. Mołamin kin, epi sałim ei, ok sirim mił sałim ei Gos eririm.

⁵ Erang kin, en enim noman ełe epi ei piik kin, kanik erngii pinalim. Pinerang kin, ok Gos neng kin, gupu mułang je kupu muł pirim. Peng kin nga mei ei, tuk noł ełe tonu opu kin, ei mei pirim.

⁶ Ba Gos eim ek yi neng kin, noł tonu om ei noł owundu mei ełe tonu om. Opu kin, mei orung orung pei pirim ei to kis eririm.

⁷ Erang kin, Gos ek ei mendpił neng kin, muł mei tał pe mołmbuł ełe dup tonu omba ni, kui er mołmbuł. Molkuł muł mei ei, kos pi-

imba kunum nenj ni kui er mołmbuł ku. Nga wumb Gos kin buł ngołmun wumb oł kis ełmin ei Gos kos owundu pi-imba kunum ełe wumb oł kis enjing wumb konu kis ełe am pungii.

⁸ Ba na nge wumb puł mendpił; enim epi ei, endeim mendpił si kindnarik kin noman to piik mułngii! Molk kin, Owundu eim pi-inim kunum endeim ei, kung ngii 1000 pei mił ni piinim. Nga kung ngii 1000 pei ei kunum endeim mił ni pi-inim.

⁹ Gos Owundu eim ek ni pendrim mił, tonu omba ełe nge ei, taki taki nipi pindner-irim mon. Yi mił, wumb kombur kongun mon mon kindpi kin enim ni piinmin, ei mon! Eim yi piinim; wumb endi am punerngii ni pendrim palim. Gos eim noman ełe yi piinim ei, wumb am pei, noman to ak tok kin, yi erngii ni piinim. Yi mił Gos Owundu enim kin piipi kin, eim am kunum kinan olt mił, kui er mołum.

Muł Mei Tał Poru Nimba Kunum

¹⁰ Gos Owundu nga orung omba kunum ei, epi wan-ing wu mił omba ei, sinim pii kun enermin! Enarpin mułmun kunum ełe, muł ełe bultu owundu nipi kin am ba. Pang kin, nga epi kembis kembis ei am dup no poru nimba. Nipi kin, nga mei ełe nin, epi er mundngii epi ei, yi ku, dup nupu poru nimba.

¹¹ Yi mił erang kin, epi ombu yi mił erpi kin, poru

nimba. Nipi kin, enim wumb ombu, er mołmun mił nenj? Pe enim oł kun ka erik kin, Gos nge oł ka wii ei erik ekii sik mułngii!

¹² Ełe nge, enim Gos nge oł ei erik kin, Gos orung omba kunum ei, kui er mułmun! Mołpun kin, Gos nge kongun dinga erik kin, Gos orung omba kunum ei sikir tonu wangli ningii! Nik kin, kunum ełe dup opu kin, tonu muł ełe, nupu poru nimba. Nga dup muł dinga wii erang kin eim epi kembis kembis epi dup nang kin, epi ombu opu noł mił ermba.

¹³ Ba Gos eim ek yi nipi kin muł mei konj tał ermbii ni pendim mił, yi ermba. Erpi kin, nga konu konj ełe Gos eim nge oł kun ka ei, minj pep mułmba. Mołpu kin, sinim oł ei nge, ei tonu omba ni kui er mułmun!

¹⁴ Yi mił erang, na nge wumb puł mendpił enim epi ei nge, omba ni kui er mołmun! Mułangin kin, pe enim am ka wii molk kin, oł kun ka dinga erik kin, nga orpuł ni epi kis endi enim kin pinermba mon! Enim Gos kin noman ende sek kin noman emin mułngii. Molk kin, nga ekii se Gos enim kenmba kunum ei enim kun ka mułngii!

¹⁵ Nga Owundu eim sinim kin wiik topu kin, kui erpi kin, sinim kin taki taki erpi mołum. Yi mił erang, enim piingii ei, Gos sinim sipi orung simba er mołum ełe nge, sinim piipin mułmun!

Molpun kin, Gos eim noman ka ei, sipi kin, sinim engin-jpin Pol ngurum. Ngang kin, nga Pol eim ek yi nge mon polpu kin, enim ngurum ku.

¹⁶ Keimi Pol eim nge ol ombu pei epi ei nge ku, ek nipi ngolum. Ngopu kin, ek kombur ya mon ele palim ei, kun ka molałmin wumb ei, en enim kongun dinga erik epi ei singii palim. Peng kin, en enim Gos nge ek ka ei, nik kin, nga ek kanim eipi eipi ombu nge ek ei, niłmin wumb ei nge, en enim am pungii.

¹⁷ Na nge wumb pul mend-pil, enim ok piik poru ninjing ei, ol ombu epi ei, ekii se tonu omba. Yi mił erang kin, en enim kan kun erik kin, tep ka wii erik mułngii! Mon pim kin, wumb enim noman to eipi eipi kindngii. Kindangin kin, wumb lo ek ekii sinarik kin, ek kanim kanim nik erangin kin, enim nga dinga angk mulerngii mon!

¹⁸ Ba enim sinim nge Owundu nin, sinim sipi orung simba wu, Krai Jiisas nge noman ka ngolum wu ei nin, noman ka wii mendpil ei kin, wumb dinga mił tonu ok mułngii! Pe nga Krai eim kin tilang ka wii nin, embe Owundu ambił tonu kindpin kin, akip nin, nga ekii se kunum kunum ouni, am pepi ba ku! Ei keimi!

Jon Mon Kumna Połpu Gos Wumb Kin Kindim

*Konj Kunum Kunum
Mołutum Pulwu Ei Krai*

¹ Sin Jiisas nge er se endim wumb mon ei połpun kin, enim ngonmun ei, konj kunum kunum ek Pulwu Jiisas Krai eim kumb ok kunum kunum mułum. Mołpu kin, sin eim ek nim piinjpin. Piipin kin, eim sin sinim ningil ele kenjpin ei, keimi sin eim mendpil kenjpin kanpin kin nga si sinim angil ele eim ngenj ei embilnjpin ku.

² Nga konj kunum kunum mołutum pulwu Jiisas Krai ei, eim peni ele wang kin, sin sinim kenjpin kin, nga eim ek ka piipin kin, enim kin noman konj kunum kunum mołutum ek ei, ni tor kindinjpin.

³ Kindpin kin, sin Krai eim kin ek nipin kin, peni ele kindinjpin ei, sin kanpin kin, nga piipin enjpin epi ei, pei nipin kin, enim kin ngonmun. Ngopun kin sin yi ku, enim kin pei kun ka pepin mołpun kin, noman dampiltpin se ende kindpin kin, Erinjpin Gos kin, nga eim kingam Jiisas Krai kin, noman ende sepin mułmun.

⁴ Nga sin mon ek ei połpun kin, enim ngonmun ei, sinim pei noman ka seng mułmun

ei, sinim nge noman ele piki tumba.

*Sinim Gos Nge Tilang Ele
Andpin Mołmun*

⁵ Pe sin ek ei, Gos nge kingam kin piipin kin enim kin ni ngupun. Ngumun ek ei, Gos eim tilang pulwu mołum. Mołum konu ei, emii endi, eim mołum konu ele, pepi mandi punanim mon!

⁶ Pe nga sinim mołpun yi nimin, "Sin Gos kin dambiltpin o ende punmun," nimin; ba emii pałim mił, ol kis kanim kanim ermin ei, sin sinim gupu ele, ek kend topun kin nga ol ende enmin ei, ek kend pałim ku. Nga sinim ol kun ka keimi andlam ele andnalmin mon!

⁷ Ba nga sinim tilang enim mił, ol kun ka yi pepin mołmun ei, Gos eim tilang enim konu mołum mił, nga sinim enginjpin noł kin, dambilpin o ende pupun kin, pepin mołpun andpin yi erpin mułmun. Mułamin kin, nga Gos kingam Jiisas miyem ele, kapli sinim ol kis kanim kanim kil ngopu kin, kunum kunum si kindimba.

⁸ Pe sinim yi nimin, "Sin noman tuk ele, ol kis elmin ol endi pinalim," nimin ei, sin sinim kin ek kend topun ngonmun. Ngopun kin, nga ek keimi ei, sinim ekii sinenjpin kin, nga ek keimi ei sinim noman tuk ele, pinalim ku.

⁹ Ba pe nga, sinim ol kis kanim kanim enmin ol ombu ni, peni ele tor kindpin Gos ngunjpin kin, kapli Gos ol

kun ka elim Gos, eim ol kis ombu pei, kil ngopu kin, si kindpi poru nimba.

¹⁰ Pe nga "Sinim ol kis kanim kanim enenjin," pa nimin ei, "Gos ek kend wu" pa nimin. Nga Gos eim ek keimi ei, sinim noman tuk ele pinerang kin, nga sinim ekii sinermin mon ku.

2

Jiisas Kraiss Ei Sinim Paki Tolum Wu

¹ Na mon ei pulup kin, enim kin ngond. Na Gos ek ka ninj ei, pii gii ninjing kangsi ambil molmun ei, Gos tilap ele molmun ei kin, ek nip kin, mon pulup ngond. Ei enim ol kis kanim kanim enerngii; ba wumb endi ol kis kanim kanim endi enjing kin, sinim nge molmun wu ol kun elim endi molum ei, Jiisas Kraiss ei kapli, eim nimba mil ei, dinga nip kin, Erinjin Gos sinim kin ngumba.

² Sinim ol kis enjin ei, Gos sinim kin popul sim kumep kis ei, Kraiss eim kolpu kin, Gos nge popul kis ei eim sim. Sipi kin, sinim nge ol kis mendpil mon; ba ya mani mei wumb ol kis pei enjing ei nge, ol yi mil erim.

³ Pe nga sinim Gos nge ek dinga ele ekii sinjin kin, sinim pii pol tumun ei, sinim eim kin keimi piipin kanpin kin, pii pol topun molmun.

⁴ Pe wumb nii endi yi nimba, "Nanim eim pii pol tol" nimba; ba Gos eim ek dinga ele, ekii sinarpi nim kin, wumb ei eim ek

kend wumb mendpil molum. Molpu kin, Gos ek keimi ei, eim kin pinaim mon.

⁵ Ba wumb nii endi, eim Gos ek dinga ele, ekii simba ei, kapli Gos noman kultum ol ei erpi kin, kun mendpil kindpi palim. Peng kin, sinim pii pol tumun ele nge, sinim Gos kin dambiltpin ende pupun kin eim nge wumb molmun.

⁶ Wumb nii endi, "Nanim Gos kin dambiltpin ende mol," pa nimba, ei eim kapli, Jiisas Kraiss kongun erpi pepi, molpu pum mil, yi mil ku, wumb ei eim yi ermba.

Ek Dinga Konj

⁷ Nanim nge wumb pul; ek dinga ei, na pulup nip kin, enim kin ngond ei, ek konj endi mon; ba enim ek dinga oknge ei, enim ok piik sik erik ek dinga ei, enim ok ek dinga ei piik si kindik kin piik poru nik.

⁸ Nik kin, nga ek dinga ele na polup kin, enim ngond ei, ek konj endi palim. Peng kin, ek dinga konj ei, ek keimi ei Kraiss nge ol kun ka elim ol ei nin, nga enim enmin ol kun ka ei nin, sin kenjin ku. Nimbil erang emii pim ol kis ei, si kindpi punum. Pang kin, nga ol kun ka keimi ei, pe tilang erang kin, ol ei peni ele onum.

⁹ Wumb nii endi, eim yi nimba, "Nanim tilang enim ol kun ka er mol," pa nimba; ba eim angim kin noman kis pii ngopu kin, yi ermba ei, eim ol kis emii palim konu ele piram molpu andpi kin,

akip yi ku, konu e le pira er mo lum.

¹⁰ Pe nga, wumb nii endi, eim angim noman ngolum wu ei, eim tilang kun ka konu e le mo lum. Mo lu pu kin, nga eim tilang kun ka konu e le pira er mo lu pu kin, kap li o l kis min epi endi eim kin pin erang kin, kap li eim min wu eipi endi, bok tok kin o l kis endi erngii ei, pina lim mon.

¹¹ Ba wumb nii endi, eim angim kin noman kis piimba wu ei, eim emii pim konu kis e le pira er mo lu pu kin andpi punum. Pupu kin, eim konu jili mi l ba konu ei, eim kan kun enerim. Nimbi l erang emii pim konu o l kis ei je erpi kin, eim ningi l e le to tumbun mi l mundang kin, eim emii konu e le andpi er mo lum.

¹² Na mon ei po lu pu kin nanim kang i ambil no l enim kin ngond. Nimbi l erang enim o l kis kanim kanim enjing ombu, Krai s Ji i s as nge embe e le, enim o l kis ei, eim kil ngopu si kindpi, poru nim.

¹³ Na mon ei po lu pu kin, enim ernjing kin ngond. Nimbi l erang enim Ji i s as pi inmin ei, eim kumb ok kumna kin multum ei, pe pira er mo lum ku. Na mon po lu pu kin, enim wu kang i wu kin ngond. Nimbi l erang enim dinga peng kin, wu kis Seisen kamb mani kindik kin, enim dinga angk mo lumun.

¹⁴ Na mon po lu pu nip kin, enim kang i ngond. Nimbi l erang enim Erinjpin pu lu wu eim pii po l tok mo lumun. Na

mon po lu pu nip kin, enim ernjing ngond. Nimbi l erang enim Ji i s as kumb ok kumna multum ei, pe pira er mo lum ei pi inmin. Nga na mon po lu pu kin enim wu kang i wu ombu ngond. Nimbi l erang enim dinga angk mo lumun. Mol k kin, Gos ek ka enim noman tuk e le pepi mo lum. Mo lu pu kin enim dinga peng kin, Seisen wu kis kamb mani kindnim.

¹⁵ Enim ya mei e le pii gi i ninenjing wumb nin, mei o l kanim kanim e l min o l ei nin, enim noman kulerngii mon! Pe nga wumb nii endi mei e le pii gi i ninenjing wumb nin, mei o l kanim kanim o l ei, noman ngum kin, wumb ei Erinjpin Gos kin noman kultmun o l ei, eim kin pinerim mon.

¹⁶ Yi mi l, pii gi i ninenjing wumb o l kanim kanim pei e l min o l ei nin, nga epi o l kis kanim kanim si min nik noman pa lim ei nin, nga wumb kanik kin si min ni pi inmin o l ei nin, nga epi kanim kanim mei e le sa lim ei wumb en enim nilkeng sinmin ku. Epi kanim kanim ombu ei, Gos kin tonu onanim mon; ba epi ombu pei, ya mei e le wumb nge noman e le tonu onum.

¹⁷ Nga mei e le wumb nin, nga epi kanim kanim wumb si min ni pi inmin epi ombu ei, am pupu poru nimba; ba wumb nii endi, Gos nge noman enim epi ei enjing kin, kap li enim konj kunum kunum mol k pungii.

Kis Endi Omba

¹⁸ Nanim kingnan ambilan nol; sinim mul mei poru nimba kunum ei, mandi enim. Nga enim piik enjing ni, Kraiss nge opu orung wu kis endi omba. Yi mul peng kin, Kraiss nge opu orung wu kis pei peni ele tor onmun ei, wumb ombu kanik yi enmin. Erik kin, sinim piinmin ei, mul mei poru nimba kunum ei, mandi erpi poru ninim.

¹⁹ Yi mul, opu orung wumb ombu sin nge pii gii ninjing wumb tilap ei, ende mul mon. Yi peng kin, opu orung wumb ombu sinim kin si kindik punjung. Puk wumb ombu sinim nge tilap ende pilang kin, kapli sinim kin tep to muluamin; ba en enim si kindik punjung ei, pangin kin, sinim piinmin ei, wumb ombu sinim nge tilap ende mon.

²⁰ Ba Kraiss enim kin Gos Gui Ka bein tang kin, nga pe enim pei ek keimi piik poru ninmin.

²¹ Na enim kin mon konj endi polup kin, enim ngonand mon. Nimbil erang enim ek ei, piinalmin ele nge mon; ba enim ek keimi piilmin. Piik kin, nga ek kend endi, ek keimi kin tor onalim mon ni piilmin.

²² Wumb nii endi, ek kend tolum wu molum. Molum wu ei, "Jiisas ei Kraiss Gos kindim wu mon," pa nimba wumb ei, eim ek kend tolum wu molum. Molum wu ei Gos kingam Jiisas kin ouni bul ngopu kin, ek ningil ei, ekii sinarpi kin, Gos kindim

wu Kraiss nge opu orung wu molum.

²³ Pe wumb nii endi, Gos kingam kin, bul ngopu ekii sinanim ei, yi ku Erinjpin Gos kin bul ngopu kin ekii sinanim ku. Nga wumb nii endi, Gos kingam kin pii gii nipi kin ni tor kindnim ei, eim Erinjpin Gos kin pii gii nipi kin ni tor kindnim ku.

²⁴ Enim ok piinjing ek ka piik kun erik mulngii! Enim ok piik ek ka ei piram ambil gii nik kin, pii gii nik, mulnjung kin, kapli yi mul ku, enim Erinjpin Gos kin eim kingam Jiisas kin dambiltik se ende pu molk kin, pungii.

²⁵ Nga Kraiss eim ek dinga ni pendrim mul yi ninim, "Enim noman konj kunum kunum mulngii ei nge ngumbii," pa nirim.

²⁶ Na mon ek ei polup kin, enim kin ngond ei, Jiisas nge opu orung wumb ei, enim kin ek kend tok ngok ol kun pinalim mul erngii.

²⁷ Ba Kraiss, eim nge Gui Ka enim kin bein topu ngum ei, eim enim kin noman tuk ele tep to molmbul. Pe nga enim wumb epi eipi endi enim andan topu kin, yi enermba mon. Yi mul erang, Gos Gui Ka enim kin epi kanim kanim pei andan top ngonum. Ngang kin, sin noman tuk ele ni piipin kin, Gos Gui Ka eim andan tonum epi ombu ei, ek keimi kun mendpil palilim. Pepi kin nga ek kend endi pinalilim mon. Yi mul peng kin, Gos Gui Ka enim andan tum epi

ombu, ekii singii. Sik kin Kraiss kin dambiltik se ende pu molk kin pungii.

²⁸ Nga pe nanim kingnan nol; enim Kraiss kin dambiltik se ende pu molk kin ekii sik erngii. Erangin kin, sinim noman dinga sik erik molk kin, kunum ele, Kraiss eim orung omba kunum ei, sinim singambil peng kin, nga koi erpin yi enenmin mon!

²⁹ Nga enim piinjing kin, Kraiss eim wu kun ka mendpil molum kin, kapli enim yi mił keimi ni piik kin, wumb endeim endeim ni pei ol kun ka mendpil enjing kin, kapli wumb ei, Gos nge kingam nol mułngii.

3

Gos Nge Kangi Ambil Nol

¹ Enim piyei! Sinim Erinjpin Gos sinim kin noman ka owundu ngołum. Ngang kin, sinim kin noman ka ngopu ei, owundu mendpil ngołum. Yi erang kin, sinim eim kangi ambil nol molmun. Keimi sinim Gos nge kingam ambilam nol mendpil molmun. Ba mei ele pii gii ninenjing wumb ei, Gos kin kanik kin pii kun enarik molmun. Pii kun enarik kin, yi ku, sinim kin kanik kin, pii kun enalmin mon ku.

² Nanim angnan nol; pe sinim Gos nge kingam ambilam nol molmun; ba ekii se sinim wumb molmun mił ei, sinim pii kun enamin. Ba sinim piinmin ei, Jiisas eim orung omba kunum ei, sinim eim keimi kenmin. Kanpin

kin, nga eim mułmba mił ei, sinim yi ku molmun.

³ Nga wumb nii endi Kraiss eim orung omba ni kui er piipi mułmba wumb ei, eim kapli kun ka mendpil mułmba. Mołpu kin, Jiisas eim kun ka mendpil molum mił ei, yi ku mułmba.

⁴ Wumb nii endi, ol kis kun pinakim mił ermba wu ei, Gos lo ek ele palim mił, ekii sinarpi kin, lo ek ei to pułpel to kindim. Ol kis enim wu ei Gos lo ek ele ei to tor kindnim.

⁵ Enim piinmin ei, Kraiss eim opu kin, wumb ol kis ei kil ngopu si kindmba nge orum. Orum ei, Kraiss eim ol kis endi eim kin pineririm. Pinerang kin, Kraiss eim kapli, ol kis kil ngopu si kindmba.

⁶ Nga wumb nii endi, eim Kraiss kin pii gii nipi kin, dambiltipi se ende pu mułmba wu ei, eim ol kis kun pinerim mił, endi enermba mon! Ba wumb nii endi, eim kunum kunum ol kis elim wu ei, eim Jiisas kinarpi kin, nga piipi pol topu enalim mon ku!

⁷ Nga nam kingnan nol; enim wumb endi, kan wiik tangin kin, enim kin ek kend tok sipik, andlam kun sinermba konu ele sipnengii mon! Wumb nii endi, ol kun ka palim mił, elim wumb ei, eim kun ka mendpil molum. Mołpu kin, eim Kraiss eim kun ka mendpil molum mił ei yi mił ku molum.

⁸ Nga wumb nii endi, eim ol kis, kun pinakim mił erpi molum wumb ei, eim Seisen

nge wumb mendpil mołum. Nimbil erang Seisen eim ok kumna kin, oł kis kun pinalim mił eririm? Yi mił erang, Gos eim kingam ya mani mei ele orum ei, ei pułe yi mił, Seisen kongun ei, to pułpeł to si kindmba nge orum.

⁹ Nga wumb nii endi, eim Gos nge wumb endi tonu opu mułmba ei, eim oł kis kun pinerim mił ei enermba mon! Nimbil erang Gos eim nge oł kun ka oł ei wumb ei kin, noman tuk ele mołum. Mołpu kin, nga Gos eim arim kun ka mołum mił ei, eim kapli Gos kingam tonu opu kin, eim oł kis kun pinerim oł ei, nga kunum kunum enermba mon!

¹⁰ Ele nge yi mił, ni pinmin ei, Gos nge kingam noł nii ombu mołmun. Nga Seisen nge kingam noł nii ombu mołmun ku. Kapli wumb nii endi, eim oł kun ka mił enałim ei, eim Gos nge kingam mił molałim mon ku. Nga eim angim noł noman kularpi kin, yi ermba wu ei, eim Gos eim nge kingam molałim mon ku; ba Seisen nge kingam wumb mendpil mołum.

Wumb Endi Kin Noman Kultmun Oł

¹¹ Yi mił ek ele nge, kumna mendpil kunum ei, enim ek ei piik enjing mił ei, sinim wumb endi noman kultmun oł ei, nga wumb ei sinim kin, noman kułangin yi ermin.

¹² Nga sinim kapli Andam kingam Kein eririm mił, sinim yi enermin mon!

Eim Seisen nge wu mołpu kin, eim angim mendpil to kundrum wu ei, eim oł kis mendpil eririm. Nimbil erang Kein eim angim mendpil Eipel to kundrum? Nimbil erang eim eririm oł ei, kun pineririm; ba eim angim nge eririm oł ei, kun ka pirim.

¹³ Yi mił nanim angnan noł; wumb pii gii ninenjing wumb ei, enim kin ek kis nik kin, opu orung erik yi erngii ei, enim noman to piinerngii mon!

¹⁴ Yi mił sinim ni piinmin ei, sinim wumb kulii konu ele si kindpin kin, nga sinim noman konj sinjpin. Nimbil erang sinim enjpin noł kin noman kułumun. Nga wumb nii endi eim wumb kin noman kulałim wu ei, eim wumb kulii konu ele mił pirał mołum.

¹⁵ Nga wumb nii endi, eim angim kin ek kis nipi kin, nga eim noman kularpi ermba, wu ei, eim noman tukrung ele, wu angim ei to kundmba mił pim. Pe nga enim ni pinmin ei, wu endi eim wumb to kondnum wu ei, eim noman tuk ele kin noman konj kunum kunum sałiłim ei, pirał molałim mon.

¹⁶ Ele nge yi mił, sinim ni piinmin ei, wumb noman kultmun oł ei, pułe yi mił pałim ei sinim piinmin. Nimbil erang, Kraıs eim noman konj sinim kin ngopu kin, ond peri ele kułum. Kułang kin, pe sinim kapli, Kraıs enim oł ei mił ku, sinim enginjpin kin, yi erpin kin, sinim

noman konj ei, wumb kin paki topun ngumun.

¹⁷ Ba pe wu endi, eim mei ele, epi kanim kanim pei seng kin, nga wu angim endi, epi sinerang mułmba wu ei, eim kanpi kaimb sipi kin, paki tunarpi yi ermba wu ei, eim Gos noman ngołum oł ei, nipe mił wu ei, eim noman tuk ele piram pałim?

¹⁸ Yi mił nanim kingnan noł mił mołmun! Sinim wumb noman kultmun pa ni gupu ele ni, mon ek yi ninermin mon; ba wumb noman kultmun, pa nimin ei, keimi pimba nin, nga oł keimi ermin yi ku ermin.

Pii Gii Wumb Gos Ningił Ele Gał Kulatmin Mon

¹⁹ Oł ele nge, sinim piinmin ei, sinim Gos nge ek keimi ele mołmun ni piinmin. Piipin kin, sinim Gos nge kumb ele angpin mołmun ei, sinim noman emin pei tonu wang kin, dinga pupun engmin.

²⁰ Pe nga, sinim noman tuk ele, sinim kin kos er ngopu erim kin, kapli sinim Gos kumb ele angpin kin, sinim noman emin sepin piipin mułmun. Yi mułamin kin, Gos eim owundu mendpił mołpu kin, tonu pupu kin, eim sinim kin noman tuk ele ngołum ku. Nga Gos eim epi kanim kanim pei piilim ku.

²¹ Yi mił angnan noł! Pe sinim noman tuk ele, sinim kin kos er ngopun yi enenjpın ni piim kin, kapli sinim Gos kumb ele engnim ele, gał kulermin mon; ba sinim

kapli eim kii simba ei, sinim ek nipin orung kindmin.

²² Kindpin yi enjpin kin, eim ek dinga nim ele nge, nga eim noman ele pałim ei mił enjpin kin, kapli sinim nipe epi endi eim kin kii sinjpin kin, kapli eim sinim ngumba.

²³ Nga Gos eim nge ek dinga nim ei yi mił, "Sinim eim kingam Jiisas Kraiss embe ele, pii gii nipin kin, nga sinim wumb eipi eipi noman kultmun ei yi erngii mił," pa ni Kraiss eim ek dinga nipi kin, sinim kin yi ni ngurum.

²⁴ Yi mił wumb nii endi, Gos eim ek dinga nim ek ei, ekii sik ninim mił erngii wumb ei, eim Gos kin dambiltpi se ende pu mołum. Mułang kin, nga Gos eim kin mołum ei, eim nge Gui Ka sinim kin ngopu kin, eim sinim kin kunum kunum mułang kin, sinim kapli Gos eim mołum mił pii poł tumun.

4

Gos Gui Keimi Endi Kin Gui Kend Endi Kin

¹ Nanim angnan noł mołmun. Pe wu kombur ok, enim kanik kin, ek endi yi mił ningii. Sin Gos nge Gui Ka sinjpin yi ningii ei, enim pii gii ninerngii mon; ba kumb se, enim kapli, ek ele kii sik, mok tok kin, kanik pii poł tungii ei, ek kun keimi ninmin gui ei, Gos kin onum min, ek kend tonmun. Yi mił erang, wumb pei kombur andik kin, ek

kend tolmun wumb ei, oł ekii se tonu omba ni tor kindilmin wumb molk kin, ek kend kun pinalim mił nik kin, mei konu ele orung orung andik pulmun.

² Oł ele nge, enim ni piinmin ei, Gos Gui Ka ei ek nipi ngołum. Ngopu kin, wumb nii endi, opu kin yi nimba ei, "Gos eim kingam ya mani mei ele orum ei, eim wu keimi ngenj ele sinim palim mił, yi ku pirim. Kapli, Gos Gui Ka ei, wu eim noman tuk ele mołum wu ei, Gos ek keimi nipi tor kindnim."

³ Ba nga wu nii endi opu kin, yi nimba ei, "Jiisas Kraias eim Gos kin mani mei ele opu kin, ngenj ele keimi pinerim," pa nipi wu ei, eim Gos Gui Ka eim kin mulerim mon. Mularpi kin, wu ei Jiisas Kraias nge opu orung wu mołum. Mołpu kin, enim piinjing ek ei nge, ya mei ele tonu omba ninjing mił, pe ya mei ele, keimi mendpił tonu onum.

⁴ Ba nanim kingnan ambilan noł; enim Gos nge wumb tilap mendpił mołmun. Molk kin, ya mei ele, ek kend tok ni tor kindilmin wumb Jiisas nge opu orung wumb ei, dinga mołmun; ba Gos nge Gui Ka enim kin mołpu kin, dinga mendpił ngołum. Dinga ngang kin, enim Gos ek piim mił, ek kend niłmin wumb ei, to mani kindinmin. Nimbił erang, Gos Gui Ka enim noman tuk ele mołum ei, dinga mendpił mołum.

⁵ Wumb ombu ek kend tok niłmin wumb ei, pii gii ni-

nenjing mei ele wumb molk kin, ya mei ele, ek kend tok pii gii ninenjing wumb kin, ngok enjing ei, piik er mulnjung. Nimbił erang ek ei nge pii gii ninenjing wumb pei mołmun ei, en enim ek kend tok niłmin ek ei piilmin.

⁶ Ba sinim Gos nge wumb tilap ele mołmun. Molk kin, pe nga wumb nii endi, Gos pii poł topu kin, pe nga sinim ek nipin ek ei, eim ekii simba ku. Pe wumb nii endi, eim Gos nge wumb tilap ele mulerang kin, wumb ei yi ku, sinim ek nemin kin, ekii sinermba mon ku. Oł yi erngii ei, sinim kapli, kanpin kin, pii poł topun erpin kin, wumb ei keimi, Gos Gui Ka nge tor orum min, ek kend tołum gui ni tor opu kin, sinim kanpin kin pii poł tumun.

Gos Eim Wumb Noman Ngołum

⁷ Nanim angnan noł; sinim kapli wumb eipi eipi endi kin noman kołpun yi ermin! Erpin kin, ei nimbił erang, noman kultmun oł ei Gos eim kin tor orum. Wang kin, wumb nii endi wumb noman kultmun oł ei, ermba wumb ei, eim Gos nge kingam mendpił mołpu kin, nga eim Gos pii poł topu mołum.

⁸ Wumb nii endi, eim wumb noman kultmun oł ei enanim ei, eim Gos pii poł tunanim mon ku. Nimbił erang Gos eim wumb noman kułulum pulwu mołum.

⁹ Oł ei nge Gos sinim kin noman kułpu kin, eim

kingam endeim mendpił, ya mani mei ele kindang, opu kin, ond peri ele kołpu kin, sinim ngum. Ngang kin, sinim kaplı konj kunum kunum sipin kin, mołpun bin ei, eim kin sinjpin.

¹⁰ Noman kułumun oł ei, pułe yi mił pałim. Gos eim kumb se, sinim kin noman kultum. Kołpu kin, nga sinim eim kin, ekii se noman kułmun. Ba eim kumb se sinim kin noman kułpu kin, eim kingam Jiisas Kraiss kindang kin, ya mani mei ele opu kin, ond peri ele kołpu kin sinim oł kis kun pinerim oł enjpin ei, Gos sinim kumep kis ei Kraiss kin kindang kin, Kraiss eim je sinim oł kis kil ngopu si kindim.

¹¹ Nanim angnan noł; Gos eim kingam endeim mendpił kindang kin, mani mei ele opu kin, sinim kin kułmba nge om. Yi erang opu kin, Gos sinim kin noman kułpu yi erpi kin, sin sinim kaplı wumb endi, endi ni noman kułang kin, yi mił ku eramin!

¹² Sinim wumb endi kaplı, Gos kinanmin mon! Ba sin sinim endeim endeim ni, noman kułang kin, yi ermin ei, kaplı Gos eim sinim noman tuk ele mołum. Mołpu eim sinim kin, kongun yi erang kin, wumb noman kultmun oł ei, am ka wii tonu wang kin, sinim noman tuk ele er mułmba.

¹³ Oł ele nge, sinim piinmin ei Gos eim Gui Ka sinim noman ele tuk kindang kin, opu mołum. Mołpu kin, sinim

kaplı piinmin ei, Gos sinim kin noman tuk ele mołum. Nga sinim eim kin dambilt-pin se ende mołpun kin, molk punmun.

¹⁴ Nga sinim kenjpin kin, wumb eipi kin ni tor kindpin kin, “Gos eim kingam mei ele mani kindang kin opu pendpi kin, mei konu ele wumb pei, sip orung simba nge om.” Opu kin, sinim ek poł ei, pe ek ni tor kindpin kin, wumb ngonmun.

¹⁵ Pe nga wumb nii endi, ek ni tor kindmba ei, eim “Jiisas Gos kingam endeim mendpił mołum,” nimba wumb ei, Gos eim wumb ei kin mułang kin nga wumb ei Gos kin moł mandi pupu kin mołum.

¹⁶ Yi mił erang, sinim pipin kin, pii gii nipin ei, Gos sinim kin am noman mendpił kultum. Kołpu kin, Gos eim noman kultum pułwu mołum. Nga wumb nii endi eim wumb kin noman kultum wumb ei, Gos eim kin tep to mułang kin, nga eim Gos kin tep to mołum ku.

¹⁷ Oł ele nge pe Gos sinim kin tep to mołpu kin, eim erang sinim wumb noman kultmun oł ei, kun ka keimi tonu onum. Opu kin, ei nge, ekii se Gos eim wumb mok topu kin, kos piimba kunum owundu ei, sinim kaplı Gos kin, mund mong kulermin mon. Nimbił erang, Gos eim wumb noman kultum mił, sinim ya mei ele mulnjpun kunum ei, Kraiss ei eim kin noman kułpun yi enjpin.

¹⁸ Yi mił erang, mund mong kultmun oł ei, ende

tuk ele noman kultmun ele pep ende kindnalim mon. Ba Gos kin noman kultmun kun ka ol ei pepi kin, mund mong kultmun ol ei top tor kindnim. Kindpi kin wumb nii endi mund mong kulk mulngii ei, Gos kin noman kultmun ol ei tuk ele, wumb ei kin, pinalim mon. Ba eim mund mong kulpu kin, Gos kos piipi kin wumb mok topu ermba kunum ele, noman to piinim ei, Gos kin noman kultmun ol ei tuk ele pinalim mon.

¹⁹ Sinim Gos kin noman kultmun ei, pu'e yi mi' pakim. Gos eim sinim kin kumb se noman kultum.

²⁰ Kulpu kin, wu nii endi, eim angim kanpi kin, kan kis kaninim ei, eim kin noman kulermba ei, nga Gos eim kinanim ei noman kulmba mi' nenj? Yi ermba mi' pinalim mon. Pe nga wu nii endi eim yi nimba, nanim Gos kin noman kult, pa yi nimba; ba eim angim kin noman kulmba ei, eim ek kend wu, mendpi' molum.

²¹ Yi mi' erang, sinim kin Krai ek dinga endi, yi mi' nipi ngum, "Wumb nii endi, eim Gos kin noman kulum kin, nga yi ku, wu angim kin yi ku noman kulpu ngumba."

5

Pii Gii Ninmin Wumb Ei Mei Ele Wumb Ol Kis Kanim Kanim Ombu Kambik Mani Kindinmin.

¹ Wumb nii endi, Jiisas eim Gos kindim wu Krai ni pii gii nimba wumb ei, Gos eim nge

kingam ambilam nol mendpi' molmun. Pe nga wumb nii endi, eim arim ei noman kulpu wumb ei, arim nge kingam noman kulmba ku. Yi mi' ku, wumb endi sinim Erinjpin Gos kin, noman kulum kin, nga eim nge kingam kin yi ku noman kulpu ngumba ku.

² Ol ele nge pe sinim piimin ei sinim Gos nge kingam ambilam nol noman kultmun ni piimin? Piipin kin, kunum ele, sinim Gos kin noman kulpun kin, pii gii nipin kin, nga eim ek dinga nipi ngum ei, ekii sipin ermin.

³ Yi mi' erang, sinim keimi am Gos eim kin noman kulpun kin, pu'e yi mi'. Kapli sinim Gos ek dinga nipi ngum ek ei, sinim ekii sipin ermin. Erpin kin, nga eim ek dinga nipi ngum ei, sinim piipin kin, ek dinga ei, sinim kin embin pinermba mon.

⁴ Yi mi' erang, kingam nol Gos nge molmun pei ei, kapli Gos eim ek dinga nipi ngum ei, ekii sik erngii. Erik kin, wumb ol kis kanim kanim ombu, kapli kambik mani kindik kin, mei wumb ol kis kanim kanim ei, to tor kindik kin, si kindngii. Kindik kin, pe sinim Jiisas kin pii gii nipin kin Gos eim ek nirim mi' ei, ekii sinjpin kin, sinim kapli ya mei ele wumb ol kis kanim kanim tonu omba ei, kapli to mani kindmin.

⁵ Yi mi', wumb nii endi, kapli eim ya mei ele wumb ol kis kanim kanim tonu omba ei, to mani kindmba. Kindmba wumb ei, eim Jiisas

eim Gos nge kingam mendpil ni pii gii nimba. Wumb ei, eim mendpil kapli mei ele, ol kis ombu, kapli to mani kindmba.

Jiisas Kraias Eim Mei Ele Opu Kongun Erim Ek Ei, Ni Tor Kindim

⁶ Jiisas Kraias eim ya mani mei ele orum. Opu kin, eim nol pirim. Pepi kin, ond peri ele kolpu kin, eim miyem ei bein turum. Topu ku, eim nol mendpil pimba nge onerim; ba nol pepi kin, ond peri ele kolpu kin eim miyem bein turum.

⁷ Nimbil erang ol erim ele, sinim piinmin ei, eim Gos nge Gui Ka ol kun keimi mendpil pulwu ei, eim ol ei ni tor kindrim ek ei keimi nipi molum.

⁸ Gos Gui Ka ei kin, nol pim ei kin, Jiisas eim nge ond peri ele kolup kin, miyem bein tum ei kin, epi tekliki kei ombu, ek ende mil keimi nik tor kindinmin.

⁹ Yi mil, sinim wumb ninmin ek ei pii gii ninjpin kin, kapli Gos ninim ek ei pii gii ninim ku. Nimbil erang Gos ninim ek ei, ek dinga mendpil ei, eim ninim ek ei, eim kingam Jiisas kin ek ei nipi tor kindrim.

¹⁰ Wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii nim kin, eim kin noman tuk ele pimba ei, Jiisas eim Gos kingam keimi ni piimba; ba wumb nii endi, Gos ek ninim ei, pii gii ninenjing kin, Gos eim nanim kingnan Jiisas pa nirim ek ei, ek kend tum ni yi piingii. Nimbil erang eim

Gos eim kingam Jiisas kin nirim ek ei, pii gii ninenjing mon.

¹¹ Nga ele nge, Gos eim sinim kin ni tor kindilim yi mil nirim ei, Gos noman konj kunum kunum molulum ngurum ei, noman konj ei, eim kingam Jiisas pulwu ei, eim ngang kin sinim simin.

¹² Pe nga wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii nimba wumb ei, eim noman konj kunum kunum molulum ei, sipi molum. Pe nga wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii ninermba wumb ei, eim konj kunum kunum molulum ei, wumb ei eim kin mulermba mon.

Konj Kunum Kunum Molulum

¹³ Na mon ei polup kin enim kin ngond ei, wumb nii endi, eim Gos kingam embe ele, pii gii ninjing kin, kapli enim piingii ei, enim noman konj kunum kunum molulum ei sinjing.

¹⁴ Kapli pe sinim Gos nge kumb ele, omun kunum ei, sinim tungu enanmin. Nimbil erang sinim keimi piinmin ei, sinim nipe epi endi, Gos nge noman palim mil, ekii sipin kin, kii simin ei, kapli Gos kom se piipi kin, ekii se eim sinim kapli epi ei ngumba.

¹⁵ Pe sinim pii gii keimi ninmin ei, eim piinim ni piimin ei, kapli sinim simin ni kii sinjpin kin, epi ei ngang kin simin.

16 Pe wumb nii endi, eim kinang pii gii ninjing wumb angim endi, oł kis kun pinerim mił endi erpi kin, dup konu kis ełe punermba mił endi pim kin, kapli eim prei erpi kin, Gos kii seng kin, kapli Gos wumb ei kin paki top kin, sipi orung sipi kin, noman konj kunum kunum mołum ei, ngang simba. Ba wumb kombur Gos Gui Ka kin ek buł ambilk ek kis ngungii ei, er sipipi kin dup konu kis ełe kindang kin, pungii er mułngii ei, na enim prei erik kin, Gos ngungii ei, na ninand mon.

17 Pe oł kanim kanim kun pinalim mił enmin oł ombu ei, ei oł kis ombu palim; ba oł kis kombur enmin ei, dup konu kis ełe punerngii mił endi palim.

18 Sinim piinmin ei, Gos nge kingam endi tonu opu mułum ei, oł kis kun pinalim mił ei, kunum kunum enalim mon. Nimbił erang Gos nge kingam Jiisas wumb ei tep ka erpi, paki tang kin, pii gii dinga ni er mułmba. Yi er mułang kin, Seisen eim wumb ei kin mandi pupu ambilpi kin, to kis ermba pinerim mon.

19 Sinim piinmin ei, sinim Gos nge kingam noł mendpił mołmun. Mołangin kin, nga pii gii ninenjing wumb pei, en enim oł kis pułwu Seisen nge angil ełe molk kin, eim dinga ełe, kongun erik kin, andik puk mołmun.

20 Nga sinim piinmin ei, Gos nge kingam ya mani

mei ełe om ei opu kin, sin paki topu sinim noman ka wii ngang kin, Gos kin keimi mendpił pii poł tonmun. Nga sinim eim kingam Jiisas Kraias eim kin dambiltik se ende puk mołmun. Nga yi mił ku, sinim Gos keimi eim kin dambiltik se ende puk mołmun. Mołpun kin, Gos eim Gos keimi mendpił; nga Gos eim konj kunum kunum pułwu mołum ku.

21 Nanim kingnan noł! Enim Gos kin pii gii dinga peng molk kin, enim ek kend gos kin mandi pu mulerngii.

Jon Mon Nga Endi Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Jon Mon Endi Nga Pulum

¹ Mon ei men ngii pii gii ninjing wumb ele, tep er peng erip moł wu ei, na Jon mon ei, połup kin enim ngond ei, men ngii amb endi kin, eim kingam ambilam noł mił mołmun ei, noman kult. Kułup kin na endeim mend-pił mon; ba wumb pei nii endi, eim ek keimi ei, pii gii ninim wumb ei, yi ku enim kin noman kultmun.

² Na enim kin noman kult. Nimbił erang ek keimi ei, sinim kin pałim, nga sinim kin kunum kunum pepi mołpu ba.

³ Erinjpin Gos kin, eim kingam Jiisas Kraiss sinim kin, noman ka ngonmbuł ei ni, nga noman kaimb siłmbił oł ei ni, nga noman emin ngołmun oł ei ni, oł ombu pei sinim kin erangił kin, nga sinim wumb kin noman ngok oł ei ni, ek keimi oł ei er minj erik kin, yi er mułngii.

Ek Keimi Nin Noman Kultmun Oł

⁴ Nanim ka piip kin, kuru kanip piind ei, enim pii gii ninjing wumb kombur en enim, oł kun keimi ei, sin Erinjpin Gos ek dinga ninim mił ei, ekii sik yi enmin.

⁵ Pe nga na enim pii gii ninjing wumb kin, na mon

endi połup kin enim ngunand mon. Nga ek dinga konj endi nip ngunand mon ku. Ba kumna kin, ek dinga endi enim kin kii sip kin ngond ek ei, yi mił wumb endeim endeim ni noman kułang kin, yi mił erngii.

⁶ Nga noman kultmun oł ei, pułe yi mił, Gos eim ek lo dinga nipi pendim ele, sinim piipin kin, ekii sipin mułmun. Mołpun kin, ek dinga ei, enim kumna kin, yi mił piinjing ei mił, enim kapli wumb noman kultmun oł ei mił, yi erik mułngii.

⁷ Yi mił wumb kombur pei ek kend tok, kun pinałim niłmin wumb ei, sinim kin si kindik kin, mei orung orung ele punjung ei, ende mułmun ei, en enim Jiisas Kraiss, eim wu mił ya mei mani ele orum pa nik, yi ninałmin mon. Ninarik kin, wumb yi nge, ek kend tok ełmin wumb ei en enim Jiisas Kraiss nge opu orung wumb mołmun.

⁸ Yi mił, en enim kanik kun erik mułngii! Mon pim kin, enim kongun dinga enjing ei wii mił punermba; ba enim kongun dinga enjing nge kumep ka Gos ngang kin, kapli singii.

⁹ Nga wumb nii endi, eim Jiisas Kraiss ek ka ei ambibił gii ninarpi, si kindpi kin, am ernding pupu ermba wu ei, eim Gos kin tep to mulermba. Ba wumb nii endi, eim Jiisas Kraiss eim ni andan topu ngum ek ei, ekii sinjing kin, kapli wumb ei Erinjpin Gos kin, eim kingam

Jiisas kin, tep to muḥngii.

¹⁰ Pe wumb nii endi, Krai nge ek ka ni tor kindnermba wu ei, enim ngii konu ɛle nirik sinarik kin, nga or pii nik, yi enerngii mon. Pe nga yi ninerngii, “Noman emin nim kin pengli,” ninerngii mon ku.

¹¹ Pe wumb nii endi, eim noman emin nim kin pendpi kin, nga oi a nip, yi ermba wumb ei, eim wumb ei, oḥ kis elim miḥ ei, oḥ kis elim miḥ ei, eim kin tep to muḥmba.

¹² Pe na epi kanim kanim ek kombur pei nga na nip ngumbii end; ba ei pipe nin, noḥ triindi ɛle, puḥup kin, ngunermbii; ba nanim piind ei, enim kin op kanip kin, bii ni piind. Piip op kin, endeim endeim ni kanip nim-bii. Nemb kin, sinim pei pupun opun kin, ka piimin ei, tonu owundu opu pimba.

¹³ Pe Gos to tonu kindang pii gii ninjing wumb ei, nge kinganim noḥ ya moḥmun wumb ei, enim kin ek ka nik, “Ka mulei!” a nik enmin.

Jon Mon Ekii Se Połpu Gos Wumb Kin Kindim

*Pe Jon Mon Endi Nga
Połpu Kindim*

¹ Mon ei men ngii pii gii ninjing wumb tep er peng er moł wu ei, na Jon, wu Gaiyas, na noman kułup ngoł ei kin, mon ei pułup ngond.

² Nanim wu puł mendpił; na yi nip piind ei, wumb kin nim epi kanim kanim nimin kin, pei kapli ka mołun yi ni piind. Nga na ni piind ei, ninim noman tuk ełe ka seng mułun kin, yi mił ku, ninim ngenj ełe ka seng kin mulnjii.

³ Yi mił na nanim ka mendpił piinj kunum ei, wu enginpin kombur na kin ok pendik kin, ek yi ni tor kindnjing; "Nim ek keimi ninim mił, ekii sikin kin kongun dinga erkin kin, nga ek keimi nin mił, ninim yi ku oł kun ka erkin kin, no pekin mołun," pa yi ninjing.

⁴ Nik kin, epi eipi endi oł yi mił erang kin, na pe ka piind oł ei mił, na piinermbii mon. Piinarip kin, nanim ek keimi nin, pii gii ninjing kingam noł ei, ek keimi ninim mił yi ku, en enim oł kun ka ekii sik kin, no pek mołmun.

*Geyas Eim Embe Tonu
Pum*

⁵ Nanim nge wu puł mendpił; nim kongun keimi ka

erkin kin, sinim nge enginpin noł paki tokun, yi en ei, pii gii ninjing wumb ei, kumb ningił kan poł tunen; ba nga nim paki tun.

⁶ Tokun kin, en enim pii gii wumb kułou tunjung wumb ya ełe ok pendik kin, nim en enim kin, en oł ei mił, ni tor kindnjing. Kapli, nim am en enim andłam ełe, ok pungii ei yi ku, andan tokun eran kin, Gos kanpi ka pimba oł ei, yi ku enjii.

⁷ Yi mił erang en enim andłam ełe, andik punmun ei, Jiisas Kraiss nge kongun erngii nge punmun. Puk kin, nga torung wumb mołmun ei, epi ngok kin, paki tok erngii ni, yi piinalmin mon!

⁸ Kapli pe, sinim pii gii ninjpin wumb ei, kapli Gos kongun wumb ombu paki topun kin, kan kun erpin se mołmun. Mołpun yi enjpin kin, sinim kapli en enim ek keimi ełe, kongun ei, ende kindpin enmin mił, sinim oł yi enmin ełe, kongun yi ku ermin.

*Diyosrepiis Kin Diimii-
riyas Enim Kanik Kun Erik
Mulngii*

⁹ Na mon osii endi ok połup kin, men ngii pii gii ninjing wumb mołmun wumb ei kin kindinj; ba Diyosrepiis eim, wu num mołpu kin, wumb ombu tep ermbii ni noman to piirim. Piipi kin, ya na ek ninj ei, eim ekii sinałim mon.

¹⁰ Yi mił pe na enim kin ombii kunum ei, op kin, eim epi kis kanim kanim erim

ei mił nip, peni ełe ni tor kindmbii end. Pe eim sin kin am kis nipi kin, nga eim ek kend kun pinałim, yi nipi elim. Erpi kin eim, oł yi elim ei, am kaplı enałim. Nga wu angim noł kombur ongii ei, "Onmun," a nipi kin, enim sipi kin, paki topu enałim mon ku. Nga wumb kombur wu ombu sik kin, paki tok ermin ni erngii ei, "Mon!" pa nipi kin, nga "Enim yi enerngii," nipi kin, nga men ngii ełe, "Enim kaplı tuk on-erngii, enim si kindik kin tor pei!" pa niłim ku.

¹¹ Nanim wu puł mendpił; nim oł kis kun pinałim mił ei, ekii sinenjii mon, ba oł kun ka palim mił ekii sikin enjii. Wumb nii endi, eim oł kun ka palim mił elim wumb ei eim Gos nge wu mułmba. Nga wumb nii endi, eim oł kis kun pinałim mił, ekii sipi ermba ei, eim Gos endeim kinanim mon!

¹² Diimiisriyas eim kongun enim, "Nim nga oł ka enim," pa ni wumb pei yi ninmin. Nga ek keimi pim mił, eim piipi kin, ekii sipi kin oł kun pim mił kunum kunum er mułum. Mułang kin, nga sin pupun kin, kanpin enjpin mił, nipin tuk ku kindinmin. Nga nim piinjii ei, sin ninmin ek ei, keimi pimba.

¹³ Na ek kanim kanim pei enim kin nimbii ni piind; ba nanim pipe ełe ni noł triindi ełe, polup kin ngunermbii mon.

¹⁴ Na enim kin op kin kenmbii ni piind. Wamb kin,

kaplı sin sinim kin mendpił ek nipin piimin.

¹⁵ Noman emin ei, enim kin pengli! Ninim nge wumb puł nin, kand si nołum wumb ombu, nim kin, "Ek ka," nik kindmin. Nga sin nge wumb puł nim kand si nołum wumb ombu kin, ek yi ku, nikin gunjii.

Jus Mon Endi Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Jus Pułum Mon Ei

¹ Na Jiisas kin ekii sip kin, eim nge kongun wu mołup kin, nanim Jeims nge angim moł. Na mon ei połup kin, wumb ombu Gos eim wii topu “Nanim kin ekii sik nanim nge wumb mułngii,” pa ninim, wumb ei kin nognd. Ngop kin, wumb ombu enim, Erinjpin Gos nge noman ngołum oł ei nge, pi-ram mułangin kin, nga enim Jiisas Kraiss eim angil ele tep ka erang mołmun.

² Pe Gos eim kapli enim kin kaimb sipi kin, nga eim erang enim noman tukrung emin ka seng kin, nga eim am enim kin noman kułpu ngołum oł ombu ei, enim kin pei mendpil tonu opu pengli!

Gos Nge Ek Ka Opu Orung Wumb

³ Na angnan noł mendpil, nanim enim kin noman to piip kin, mon pułmbii ni piinj mon ei, pe puls. Puls mon ei, Gos eim sinim si orung simba ei, pe na mon ei połup kin, enim kin ngond. Na nemb enim paki tang kin, enim nge pii gii ei ambil gii nik dinga kindik kin wumb ek kend tok kun pinałim mił nik kin, andan to ngołmun wumb ei kin kan kun erik mułngii. Mol k kin, kunum endeim mendpil

Gos eim sinim pii gii wumb pei kin ngum pii gii ei, tep ka erpin kin dinga kindpin kin, pii gii ei ambil gii ni mułmun.

⁴ Nanim ek ei mił nip ngond ei, nimbił erang wumb kombur ek kend kun pinałim wumb ei koi erik mol k kin, en enim, enim kin tep to mułmun. Mol k kin en enim oł kun pinałim mił erngii ei, sinim Gos nge noman ka ngołum oł ei kin en enim to eipi eipi kindik kin oł eipi endi elmin. Erik kin, en enim oł kis kanim kanim ngenj noman kuł ngumba ni piik elmin. Erik kin en enim sinim Jiisas Kraiss Owundu sinim tep er mołum Owundu ei, en enim buł ngok kin yi elmin. Kumb ok Gos nge ek ka si, ni tor kindpi kin yi nirim. Wumb oł kis elmin ele nge Gos kos owundu simba kunum ei en enim kumep kis singii ei sim sałim.

⁵ Pe nga na enim nemb piingii ei nge, enim ok piik kin, kanik enjing ei, Gos eim Esrel wumb Eisip muljung konu ele, eim paki to se mengpi kin, Eisip konu tor tu wum. Tu wang kin, wumb ombu, eim kin pii gii ninenjing wumb ei, ekii se, eim to kondpu kis er si kindim.

⁶ Nga enim piingii ei, enjel en enim Gos ngopu kin, tep erik mułei, a nirim konu ele, si kindik, yi erangin kin, Gos eim en enim ambilpi, sipi kin, konu endi kindang mołmun. Mol k kin, ekii muł mei poru nimba kunum ele, Gos eim sipi kan

ngii mił kindang konu kis ełe, kunum kunum mułngii. Nimbil erang en enim Gos ngum kongun ei, mandi ełe erik mulenjing. Mularik kin, nga Gos en enim dinga ngopu ełe molk kin, tep erei, nirim ei mił, si kindnjing. Si kindangin kin, en enim Gos kos owundu piimba kunum owundu ei, eim enim konu kis ełe kindmba.

⁷ Ei yi mił ku, Sorom kin Gomora konu owundu tał nin, nga konu kombur orung orung mandi sirim ei, enjel erik kin, oł kis enjing ei, dup opu nopu kin, konu kin, wumb ni pei, to kis erpi eipi eipi kindrim. Kindang kin, sinim noman to piipin mułmun ei, Gos wumb nii endi oł kis kun pinałim mił er andiłim ei, Gos eim wumb ei kin, oł yi ku erpi ngumba. Ngumba ei dup konu kis ełe, kunum kunum piram nop mułang kin, en enim ngenj kumbii kis singii.

⁸ Yi mił ku, wumb oł yi enjing mił ku, wumb ombu en enim or kumb min men mił kenjing ei, en enim nge ngenj ełe ok kis erik ełmin. Nga yi ku sinim Owundu nge noman dinga ei, en enim ek buł ambillk kin tołuł ełmin. Nga yi ku, en enim tonu epin konu ełe enjel ei nge, se ek kul sik yi erik ełmin.

⁹ Ba ok enjel owundu Maikel mołpu kin, kunum endi eim Gos nge opu orung wu kis Seisen kin ek mił erkił kin, Moses nge ngenj ei nikił, ek mił erkił, ba enjel owundu Maikel eim, ek

endi nipi kin, Gos nge opu orung wu kis Seisen, "Nim oł kis kun pinałim mił en" pa ninerim mon; ba eim yi nirim, "Owundu eim nim ek dinga mendpił nipi kin oł kis en ełe nge ngonum," nipi yi nirim.

¹⁰ Ba wu ombu en enim pei ei epi ombu, pii kun enałmin ełe nge, en enim ek kis nik kin, nga en enim epi pii kun enmin epi kanim kanim ombu, en enim kung owu mił, oł kanim enim ełe yi pałim ei, noman to piik enałmin mon. Oł ełe nge, en enim kin kumep kis ngopu kin to kis ermba.

¹¹ Yi mił en enim kan kun erik mułngii! Nimbil erang en enim Gos kin ekii sinerim wu Kein, eim erim oł ei, en enim yi ku ełmin. Nga en enim ku nin epi simin ni piik kin, en enim erik oł ei mił wu Beilim yi ku piipi eririm. Nga yi ku kumb ok wu Kora eim ek dinga piipi kin ekii sineririm ei mił ku, en enim yi ku erik kin, Kora eririm oł ei mił Gos eim erpi kumep kis ngurum mił yi ku en enim am puk kin, konu kis ełe pungii.

¹² Yi mił wu ombu en enim mundun ming penj mołum ei mił mołmun. Molk kin, enim men ngii kuni owundu endi nungii ei nge, en enim singambil kulanmin. Kularik kin, en enim nge mendpił noman to piik kuni en enim mendpił nonmun. Nok kin, en enim yi mił kupu muł endi, jipił topu kin, nga konu tunarpi kin, konu pop

topu, sipnim ei mił; nga yi mił ku, ond endi angpi, onguł pei topu kin, tengngii kunum mong top mulalim ei mił ku; nga ond dumbuł pei kułii erpi kin, kołpu numenj tonum ei, mił mołmun.

¹³ Nga en enim yi mił ep noł topu kin, ko wupu onum mił, en enim oł kis kun pinalim mił enmin ei yi mił. En enim noł wer ełe, noł milali kindpi mołum ei mił, en enim singambil sik kin, oł kis yi erik mołmun. Molk kin en enim yi mił kor kanjip endi pupu kin ełe pepi ełe pepi, enim mił, yi erik mołmun; ba Gos konu endi er sim salim ei emii mendpił peng mułngii.

¹⁴⁻¹⁵ Nga Einok eim ok yi mił nirim, wu ombu ek kend tok kun pinalim ninmin wu ombu kin tonu omba ek ei, piipi nirim. Andam tonu opu multum nga Einok eim tonu opu mołpu kin, ek nipi eririm ei, Andam nge buł morung wumb tilap angil orung nga tał tonu ok mulk kunum ełe, eim tonu opu mołpu kin ek ni tor kindpi kin, yi nirim. Eim yi nirim, "Enim piyei! Owundu eim kin, eim nge enjel pei tonu, kanjip mołum ei mił, yi pei mendpił kapli ongii," pa nim. Yi erpi opu kin, eim kapli wumb pei kii si orung kindpi kin, kos piimba. Piipi kin, eim pii gii ninanmin wumb ei, oł kis kanim kanim enjing ei, kii sipi kin, kos piimba. Piipi kin, nga ek kis kanim kanim endi, Gos kin ninjing kin, yi ku kii si ngopu kin kos piimba.

¹⁶ Wu ombu en enim kunum kunum nu gultam nik kin, en enim ełmin oł ei sipik kin, wumb eipi ełmin pa nik ełmin; nga en enim noman ełe, oł kis kun pinalim mił erii niłim ei, ekii sik ełmin. Pe nga en enim ek dinga nik kin, wumb piingii ei, "Sin sinim wumb owundu mołmun," ni piingii nik yi ełmin. Nga en enim wumb eipi nge epi endi simin ni piik kin, kenim ni ełmin.

Enim Pii Gii Ambil Gii Ningii

¹⁷ Ba nanim nge wumb puł mił ei, enim piyei! Ok enim Jiisas Kraias Owundu nge ek se andilmin wu ombu ek ni tor kindnjing ek ei piingii!

¹⁸ Wumb ombu enim, enim kin yi ninjing, "Muł mei poru nimba kunum ei, wu kombur ongii ok pendik kin, enim kin tokuł erik ngungii. Ngok kin, noman to piinarik kin, oł kis ombu, ekii sik pungii," pa ninjing.

¹⁹ Wu yi nge ombu, en enim erik kin, wumb sipik tilap eipi eipi kindik kin, erangin mułngii. Molk kin, en enim noman ya mei ełe, wu noman palim mił, ekii sik erik kin, punmun ei, Gos Gui Ka ei, en enim kin mulałim mon.

²⁰ Ba enim nanim angnan noł; enim noman tuk ełe dinga kindik kin, en enim pii gii kun ka palim mił, dinga kindik mułngii! Molk kin, enim kunum kunum prei erngii ei, Gos Gui Ka ełe nge, prei erngii!

21 Nga en enim Gos no-
man kultum oġ ele nge, enim
kapġi no pek muġgii! Yi
erik kin, nga Jiisas Kraiss
sinim Owundu nge kaimb
sipi kin, sinim ngoġum oġ ei,
peni ele tor omba kunum ei,
enim kunum kunum kui er
muġgii.

22 Nga enim wumb kom-
bur pii gii dinga pinerang
moġmun wumb ei kin, kaimb
sik kin paki tok yi erngii.

23 Nga wumb ombu en
enim dup konu kis ele miġ
moġmun ei, kapġi enim sikir
erik, si orung singii. Sik
kin, enim kapġi gaġ kulk kin,
kaimb sik enim oġ ei nge,
wumb kombur kin yi erik
ngungii. Ngok kin, kon-
duk ok nge penj mendpiġ
moġum ei miġ noman tuk oġ
kis salim ei, enim kanik kun
erik kin, buġ ngok kin gaġ
kulk muġgii.

*Prei Erpin Ek Ka Nipin Gos
Ngumun*

24 Pe nga Gos eim kapġi
enim kan kun erpi kin, se
muġang kin enim bok tok
orung puk kin, oġ kis kun
pinalim miġ yi enerngii mon!
Eim kapġi enim si mengpi
opu kin, eim tiġang dinga
owundu ermbe kumb ele tu
wumba. Tu wang kin, enim
nge oġ kis endi pinerang
kin, enim ka mendpiġ piik
muġgii.

25 Gos ei Gos endeim
mendpiġ moġum ei sinim
se orung sim puġwu ei,
eim Jiisas Kraiss sinim nge
Owundu ei, eim kongun
erim ele nge, sinim se orung

sipi kin, eim kin sim. Seng
kin, sinim kapġi eim embe
kapġi ambii tonu kindmin.
Kindamin kin, eim kapġi
King Owundu muġmba ei,
kapġi dinga owundu mendpiġ
salim; nga eim epi kanim
kanim pei ei eim peng tep
erpi moġum ei puġwu. Eim
kumb ok moġum. Pe eim
moġum ku; nga ekii ei eim
kunum kunum moġpu ba ku.
Ei keimi!

Gos Nge Oł Koi Er Pałim Ei Jon Kin Andan Tum

¹ Mon ei ek ninim mił koi er pim ei, Jiisas Kraiss andan tum ei, Gos Kraiss kin ngurum. Ngurum ele nge, eim andan topu kin, Gos eim kongun wumb kin, nipe epi endi, mandi tonu omba ei nge, eim nipi ngurum. Ngopu kin Kraiss eim oł yi erpi, andan topu kin, eim nge kongun wu Jon kin, eim nge enjel kindang om.

² Nga Jon eim kenim ei mił, ni tor kindim ei, eim ek ni tor kindpi kin, Gos nge ek ka ei, peni ele nipi tor kindpi kin, Gos nge noman to piipi kin, Gos nge ek keimi Jiisas Kraiss eim kin andan tum ei, kenim mił nim.

³ Wumb nii endi mon ei germba wumb ei, eim ka piimba. Nga wumb nii endi, eim ek ei kom se piimba wumb ei, eim ka piimba. Piipi kin, eim nipe epi endi mon ei, mon poł pendnjing ei piipi kin, ekii simba wumb ei, ka piimba. Nimbil erang mandi ermba kunum ei, oł pei keimi ei tonu omba.

*Jon Ek Ka Nipi Men
Tołmun Ngii Angil Orung Nga
Tał Nge Wumb Ngołum*

⁴ Pe na Jon mon ei, angil orung nga tał połup kin, Eisiya konu owundu men tołmun wumb ngii ele kindir. Kindamb kin Gos nge noman

ka nin, eim noman emin ei nin, enim kin mułang kin; Gos ei Gos eim pe mołum; nga Gos kumb ok mendpil mołum; nga Gos eim ekii se omba ku. Nga Gui Ka ei angil orung nga tał, Gos eim konu peł kumb ele, mołmun ei, noman emin nin; noman ka enim ngungii ku.

⁵ Nga Jiisas Kraiss keimi dinga kindpi kin, ni tor kindnim. Kindpi kin, eim kumb se mengk kangii ei, eim kołpu kin, nga angpi tonu opu kin, nga konj purum. Pupu kin wumb ei, eim ya mani mei ele king ei, eim tep enim ku.

Erpi kin, eim sinim kin noman ngopu kin, nga eim kołpu kin, nga eim miyem sinim oł kis enjpin ei, kil ngopu si kindang kin, sinim wumb oł kis pinalim mił wii mołmun.

⁶ Nga Jiisas eim sinim yi erang kin, sinim tep elmin wumb mił mołmun. Molkin nga sin kulmał kalilmin wumb mił mołpun kin Gos kongun er mułamin kin, eim nge Arim Gos kin kongun wumb mił mołmun. Pe nga Jiisas Kraiss eim kin, tilang owundu kin noman dinga ei, kunum kunum mułmba; ei keimi!

⁷ Enim kenei! Jiisas eim konu kupu kin ouni onum. Onum ei, wumb pei eim keningii. Kanik kin, nga eim tunjung wumb ei, keningii ku. Ya mani mei ele wumb pei, eim kanik kin, en enim noman embin tok, kaimb sik kin, kei dinga ningii. Yi mił, ei keimi, yi ermba.

⁸ Gos Owundu yi ninim, “Na nam kumb se mendpil nin, nga ekii se mendpil ouni.” Gos Owundu yi nipi, pe mołum; nga eim kumb ok mołum ku, nga ekii se kunum endi eim omba ku. Gos mendpil, eim noman dinga mendpil pałim.

Jon Gos Kindim Wu Kingam Ei Kenim

⁹ Na nam Jon enim nge enginjing moł. Nga sinim Jiisas kin dambiltpin se ende pupun mołmun. Mołpun kin, na enim kin oł embin tui nin, ngenj kumbii ei sipin kin, nga Gos sinim wumb tep er mołum konu ełe, na enim kin tuk ełe moł. Pe nga sinim pei oł embin tui ei dinga ko wupun kin, Pasmos ni konu pokum ełe, kindangin moł. Nimbił erang na Gos ek ka ni tor kindinj konu ełe, ni ek keimi ei, Jiisas andan topu na ngum. Ngang kin, ek ei, na ni tor kindinj konu ełe nge, na to tor kindinjing.

¹⁰ Pe sinim nge Owundu nge kunum ei, Gos nge Gui Ka ei, na kin dinga tonu om. Wang kin, na nge buł morung ełe piinj ni, ek dinga endi tengim ei yi mił, beli owundu endi turum.

¹¹ Ek ei yi ninim, “Nim ninim epi nipe endi ken mił ei, mon poł mani kindnjii. Kindkin kin, nga men tołmun wumb ngii angil orung nga tał ełe, mon ei, kindnjii. Kindnjii konu ei, Epeses kin, Simerna kin, Perkama kin,

Taiyasaira kin, Saris kin, Pilarelpia kin, nga Leiyorisiya kin, konu ombu ełe kindnjii.

¹² Pe nga, na kan orung kindip kin, wumb nii endi, na ek ei nirim mił ei, kenmbii end. Erip orung kindip kin, na kenj ni, dup alam kałimmin epi gol angil orung nga tał tuk ełe, mundangin mułang kin na kenj.

¹³ Pe dup alam tuk mii memb ełe Gos mani kindim wu kingam mił, wu endi engim. Engim wu ei, konduk endi kindang kin, mer simb ełe tor pum. Pang kin, nga ond kinemb owundu mił, gol epi ei, eim pepil ełe kan sim.

¹⁴ Nga eim peng enjin ei, kuru erpi kin, kung siipsiip enjin kuru mił min, konu kupu kuru yi mił pim. Peng kin, nga eim ningil ei, dup anmbił mił gur nim.

¹⁵ Nga eim simb ełe tiłang owundu erim. Erpi kin, yi mił gol epi dup owundu kiłangin kin, tiłang enim yi mił erim. Erang kin, nga na piinj ni, eim nim ek ei, noł kułup dinga tonum ei, yi mił ek tengim.

¹⁶ Pe nga eim kor kanjip angil orung nga tał eim angil tunding orung ełe embiłim. Embiłpi kin, nga eim tui jik mił, tukum orung orung anmbił tał ouni tukum mołum ei mił eim gupu ełe tor om. Eim kumb ningil ełe, konu tinga eni, topu tiłang owundu enim, oł ei mił erim.

¹⁷ Pe kunum ei, na eim kanip kin, na nam mani mei ełe, mani pup kin, wumb

kolk palmin ol ei nge mił na erip pinj. Ba eim angil tundung orung ele na ambilpi kin, ek yi nim, “Nim mund mong tunenjii mon! Na nam kumb se mendpil mołup kin nga ekii se mendpil ele mołup end ku,” pa yi nim.

¹⁸ “Pe na nam konj moł! Ok na kuls; ba nga nim na ken ei, nam kunum kunum konj mołul. Na ya mei ele wumb koltmun ol ei nin, dup konu kis ei nin, na noman dinga ele nge, kii wal mił dinga ei, na ambil se moł.

¹⁹ Pe nim kan epi ei, nga mon endi pulnjii! Polkun kin, ei pe kan epi ei nin, nga epi endi ekii se tonu omba epi ei, nin pei pulnjii ku.

²⁰ Yi mił, epi pułe koi erpi palim epi ei, tor omba ei nge, kor kanjip angil orung nga tał, nim na angil tundung mołum ei nin, nga gol dup alam kalk angindilmin epi ei, angil orung nga tał ei nim kan. Kan ei pułe yi mił: kor kanjip angil orung nga tał ei, men tołmun ngii ele nge, angil orung nga tał enjel; nga gol mił dup alam kalilmin epi ei, men tołmun ngii angil orung nga tał mił, mołmun ku.

2

Gos Ek Ka Epeses Konu Ele Kindim

¹ Wu endi Jon kin nim, “Nim Jon mon polkun kin, Epeses men tołmun wumb nge enjel ele, mon ei kindnjii. “Wu endi kor kanjip

angil orung nga tał angil tundung ambilpi sipi kin, nga eim dup alam gol kalilmin epi angil orung nga tał ele, tuk mii memb andilim ei, na ek yi nip nognd.

² Na piind ei, enim nipe ol endi enjing. Nga enim kongun dinga erik kin, nga ol embin tui ko wuk kin, nga kunum olt kui er muljung ei, na piind. Nga na piind ei, enim wu endi ol kis erim wu ei, noman ngunerngii mon! Nga na piind ei, enim wu nii endi, eim na Gos kongun kindim wu, ni piinmin. Nga enim wumb ei ek piik kin, mok tok poru ninmin. Nga enim wumb ol ei enmin pułe ei, piik enmin. Nga enim wumb ei, ek kend tok elmin wumb, ni piingii.

³ Yi ku, na piind ei, wumb ol kis elmin wumb enim kaninmin ei, enim na embe ambil gii nik mołmun. Nga wumb ombu, enim kin ngenj kumbii ngonmun; ba enim dinga angk kin, ol embin tui ei ko wunmun. Nga enim kongun dinga ei, ten kulk enanmin mon; ba enim kunum olt kui erik mulk ei, na piind.

⁴ Ba na ek endeim endi, enim kin nimbii end. Enim kumb se, na kin pii gii ninjing kunum ei, na kin noman mendpil ngunjung; ba pe yi mił nga, enim noman ngunanmin mon.

⁵ Enim piinmin, ok enim ol kun ka enjing; ba pe enim ol kun ka ei si kindik kin, bok tonmun. Yi mił, enim nga ok ol enjing ol ei, pii

kun erngii! Pe enim noman ak tok kin, oł kis buł ngok kin, ok enjing mił yi erngii! Mon pim kin, enim noman ak tunenjing kin, kaplı na enim kin op kin, enim dup alam ei, na si tor simbii.

⁶ Ba enim oł ka endi ei, piram pałim. Enim Nikolaisan wumb ełmin oł kis ei, enim ka piinanmin mon. Na yi ku, na en enim enmin oł ei, ka piinand ku.

⁷ “Kaplı enim kom pim kin, kaplı enim Gos Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb ngii pei ngonum ek ei, kaplı piingii.

“Nga wumb nii endi, Gos kin pii gii dinga nimba wu ei, kaplı na Gos eim nge ond mong noman konj kunum kunum mołulum, eim nge pani aka pin pałim ei, ngumbii,” pa nirim.

Mon Poł Endi Simerna Konu Men Tołmun Kindim

⁸ Wu ei Jon kin nirim, “Nim mon ei polkun kin Simerna konu owundu ełe men tołmun wumb nge enjel ei ngunjii. Ngunjii ek ei, yi mił: “Wu nii endi, eim mołpu kumb ełe kindpi kin nga mołpu, ekii kindpi, kołpu kin, nga angpi tonu opu kin, konj mołpu ełim wu ei, na ek nip ngond,” yi nirim.

⁹ “Na enim ngenj kumbii nin, embin tonu onum ei, na piind. Na piind ei, enim wumb kurpu mołmun; ba enim piram epi pei sałim. Na piind ei, wumb kopur enim kin ek buł morung oł niłmin ei, na piind. Wumb

ei yi ninmin, ‘Sin Jura wumb mołmun,’ pa ninmin. Ba wumb ei, ek kend tok ninmin; en enim Gos kin ekii sinałmin Jura wumb; ba en enim, Seisen kin ekii siłmin wumb mołmun.

¹⁰ Pe enim ngenj kumbii singii ei nge, mund mong kulerngii mon! Enim piingii! Seisen enim wumb kopur olkup topu kin, mer kan ngii mił ełe kindpi kin, erngii mił ei, kenmbii ni pipi erim. Nga enim kunum engki pei ełe, enim ngenj kumbii ko wuk noman embin to piingii. Ba enim pii gii ei, dinga ambii gii ni, molk puk kułngii. Kułangin kin, na enim noman konj kunum kunum mołulum epi ei nge, ngumbii.

¹¹ “Enim kom pim kin, enim nipe epi endi, Gos Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb pei ngonum ei piingii.

“Piik kin, wumb nii endi, kopur en enim pii gii dinga nim kin, kaplı wu ei, eim dup konu kis ełe, pungii kunum ei, eim dup konu ełe punermba mon!”

Mon Poł Endi Perkama Konu Ełe Wumb Kindim

¹² “Jon nim ek ka endi, Perkama konu ełe men tołmun wumb nge enjel kin mon endi polkun kin kindnjii. Kindnjii ek ei yi mił:

“Wumb nii endi, eim ek ei, tui jik mił tukum orung orung anmbii ełe tał oui mołum ei mił, na ek ei ngond.

¹³ Na enim pałmin konu ełe, na piind ei wumb kis

mołmun konu ei Seisen eim tep er mołum konu ełe mołum. Ba enim na nge embe kin, keimi ambił gii nik mołmun. Nga enim na kin pii gii ei, dinga pałim ku. Nga na nge pii gii niłim wu Andipas ei, eim na nge ek ka keimi ni tor kindiłim wu ei, enim kin mołum. Nga konu ei, Seisen mołum konu ełe, to kundnjung. To konduk kunum ełe, enim pii gii dinga pim ei, koi enenjing mon.

¹⁴ Ba ya ełe, na ek aninga kopur, enim kin nimbii end. Nga enim Perkama wumb kopur, Beilam ek ei piik kin ekii siłmin. Sik kin, Beilam wu ei, eim oł endi wu Beilek ek nipi ngang kin, Esrel wumb kin er kindang kin, ek kend topu ngang kin, gos kend kin, kuni ngujung kuni ei, Esrel wumb nok kin, oł kis ei, en enim kin pim ku. Nga amb eipi nguduk oł yi erangin kin, oł kis ei, en enim kin pałiłim ku.

¹⁵ Nga yi mił ku, enim wumb kopur tuk mołmun konu ełe, Nikolaisans ek ninjing oł kis ełe, ekii siłmin.

¹⁶ Yi mił, enim oł kis buł ngok kin, noman tuk ełe ak tungii! Mon pim kin, nga mandi kunum endi, na enim kin op kin, enim ek dinga wii, tui jik mił, gupu ełe tor onum wumb ei kin, opu orung enmin wumb ei kin, opu ermbii.

¹⁷ “Pe enim kom pim kin, kaplı enim Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb pei ngonum ek ei, enim piingii!

“Wumb kopur en enim pii gii dinga pim kin, kaplı wumb en enim ‘mana’ kuni ka wii mił epi ei, epin konu ełe koi er pałim ei, Jiisas eim epi ka wii mił ei, ngumbii. Nga na en enim kom ku ei, ka wii kuru endi, embe konj endi połup kin, ngumbii. Ngamb kin, wumb eipi endi piinergii; ba simba wumb ei, eim mendpił piimba.”

Mon Poł Endi Taiyasaira Konu Ełe Kindim

¹⁸ “Nga nim Taiyasaira konu ełe, men tołmun wumb nge enjel kin mon endi polkun kindnjii.

Kindnjii ek ei, ‘Na Gos nge kingam ek ka ei, kindamb kin onum. Na ningił ełe, dup seng mił, gii dinga ninim; nga na simb kum ei, er ka erpi seng kin, gol mił tiłang er salim. Seng kin, na ek ei, enim kin kindind.

¹⁹ Yi mił na enim nipe kongun enmin ei, na piil. Piil ełe nge, enim wumb eipi noman ngołmun oł ei nge kin, pii gii dinga ninmin ei kin, nga Gos nge kongun dinga enmin ei kin, nga oł embin tui ei dinga angk kin, kui kinan enmin ei na piil ku. Nga na piind ei, enim ok enjing ei, ka wii mił pim; ba pe enim oł ka wii mendpił nga enmin.

²⁰ Ba ya ek ełe, na enim kin ek nimbii end. Nip kin, enim amb owundu Jesepel amb kis endi kan wiik tangin kin, enim kin mołum ei, eim ‘Na Gos ek se andił amb,’ pa nirim. Nipi kin, eim ek ni tor kindpi kin, na nge kongun

wumb ei, andlam eipi endi andan topu kin kindang puk kin, amb eipi nge ngunduk kin, nga en enim gos kend kin kuni ngok erik kin, kuni ei nolmun.

²¹ Yi mił na eim kunum kopur wii tamb kin, eim oł kis ekim ei, buł ngopu kin noman ak tumba; ba amb ei, eim oł kis ombu, si kindmbii ni piinalim mon.

²² Ei mił palim, kapli na piip kin, amb eim ening owundu kis ngumbii. Ngamb kin, nga pe wumb kopur amb eim kin oł kis erik kin, amb eipi nge wunduk enmin oł ei nge, ngenj kumbii kis kunum kunum singii. Mon pim kin, en enim oł kis kun pinalim enmin oł ei, buł ngok si kindik kin, orung pungii. Puk kin, kałpi en enim buł ngok si kindnenjing kin, en enim ngenj kumbii kis ngamb kin singii.

²³ Nga na amb ei, eim kingam nol ei to kundmbii ku. Nga wumb na oł yi eramb piik kin, men tołmun wumb pei, na wumb nge noman tuk ełe nin, nga en enim noman ełe piinmin mił ei, na piind ni piingii. Nga na wumb endeim endeim ni, nipe oł endi enjing mił ei, erip kin kumep to orung kindmbii.’”

²⁴⁻²⁵ “Ba enim Taiyasaira konu ełe wii mołmun wumb ei, ek kis ni ngonmun ek ei, ambiił gii nik kin, ekii sinałmin. Si kindik kin, enim wumb kombur Seisen nge ek koi er palim mił ek ei,

ni ngonmun ek eipi ei, ekii sinałmin ku. Na ek enim kin nind ei, na enim kin epi oł embin tui endi, enim kin kindamb kin, tonu onenmba mon. Ba enim pe ambiltmin oł ka wii ei, ambiił gii ni mułangin kin, orung ombii.

²⁶⁻²⁸ Wumb nii endi, eim kongun erpi kin, pii gii dinga pim kin, nga eim na nge oł kun ka ei, ekii si mołpu pupu kin, na orung ombii kunum ei, na en enim noman dinga ei, nam nge Arnan ngum noman dinga ende ei, na enim ngumbii. Ngamb kin, wumb konu orung orung pei ei, tep erik mułngii. Molk kin, tep ermba ei, kepri aiyon dinga wii mił, opu nurpuł topu kin, mei nganmbi ming ei, nurpuł tonum mił, yi ermba. Nga na en enim kupiiring kanjip ei mił, tilang ka wii ei, ngumbii ku.

²⁹ “Pe nga, enim kom pim kin, wumb nii endi Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb pei ngonum ek ei piingii!”

3

Saris Konu Ełe Mon Poł Kindim

¹ “Nga nim Saris konu ełe men tołmun wumb nge enjel, mon endi polkun kindnjii. Ek ei yi mił ninim:

“Na Gos nge Gui Ka angil orung nga tał na kin mołum. Nga na kanjip angil orung nga tał na ambiiłip moł. Mołup kin, na ek ei nip enim ngond. ‘En enim nipe oł endi enmin ei, na piil. Na piind ei, enim konj molk

pungii wumb ek ei ninjing; ba enim kullii mił mołmun ei,' na piind.

² Pe enim konj kind molk kin, nga en enim nipe epi endi si mołmun epi ei, dinga kindik kin se mułngii. Nga en enim pii gii ei kulerngii mon! Nimbił erang na kenj ei, enim nipe epi endi enjing oł ei, na nge Gos kumb ełe, kun ka mendpił molalim mon.

³ Enim piingii ei, enim nipe epi endi, ek ka andan tok kin, nga nimbił mił erik sik kin, piik enjing ek ei, nga ambiił gii nik kin, oł kis buł ngok kin, noman ak tok yi erngii. Erik kin, pe nga enim konj kindik, mulenjing kin, na waning wu mił enim kin ombii. Nga na ombii kunum ei, enim piinerngii mon!

⁴ Ba enim wumb aninga kopur, Saris konu ełe wumb ei nge konduk mił oł ei, erik kin, penj tunenjing mon! Tunarik kin, enim konduk kuru mił endi kind pendik kin, na kin wangin kin, ouni bin. Nimbił erang enim kun ka mołmun oł ei, yi erngii!

⁵ Ba wumb nii endi, eim na kin pii gii dinga pim kin, kaplı na wumb ei, konduk kuru endi ngamb kin, kindmba. Kindpi kin, nga na eim nge embe ei, mer wumb kunum kunum konj mołmun konu ei, pe molk pungii mon ełe, embe polk pendinj ei, kil ngopu kin, si kindnermbii mon. Si kindnarip kin, nga nam nge Arnan nge, kumb ełe kin, eim

nge enjel kumb ełe kin, ni tor kindip kin, 'Ei na nam nge wumb,' pa nimbii.

⁶ "Pe enim kom pim kin, kaplı wumb nii endi, enim Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb kin ninim ek ei piingii!"

Pilarelpiya Konu Ełe Mon Pol Kindim

⁷ Nga nim Pilarelpiya konu ełe, men tołmun wumb nge enjel mon pulkun kindnjii. Kindnjii ek ei yi mił:

"Na nam oł kun ka ełe pulwu nin, nga na nam keimi kun mendpił pulwu. Nga na nam Deipis nge kii wał ambilip moł. Nga na ondu aki toł wu moł; ba wumb endi, eim kaplı ondu ngunermba mon! Nga na ondu ngoł wu moł; ba wumb endi, kaplı aki tunermba mon ku!

⁸ Na enim nipe oł endi enim oł ei, na piil. Pe enim noman dinga kembis kopur pałim ei, na piil ku. Nga enim na ek emb tunj ei, pii gii nik kin, ekii sinjing. Sik kin, nga enim, na embe koi enenjing mon ku! Na enim kin ngii ondu ei, aki topu, sinj salim. Nga wumb endi kaplı ondu ei ngunermba mon!

⁹ Piyei! Wu amb en enim, Seisen nge men tołmun wumb mołmun. Molk kin, yi niłmin, 'Sin sinim Jura nge wumb,' pa nik. Ba en enim ek kend tok ełmin; nga enim Gos kin ekii sinanmin mon ku. Piyei! Na nam wumb ei, tu wup eramb kin, ok enim kin ming gopsing pii polk kin, kan mani kanik kin, men

tok yi erngii. Erik kin, nga en enim piingii ei, na enim kin noman ngond.

¹⁰ Nimbil erang enim na ek dinga nind ek ei, piik ekii sik kin dinga angk kin, oł embin tui ko wuk muljung. Molk kin, nga enim kin oł embin tui tonu omba kunum ei, na enim ka tep mulmbii kunum endi, oł embin tui ei nge, wumb konu orung orung pei ei kin, tonu omba ei opu kin, ya mani mei ele wumb pei erngii mił, kenmbii ni piip kin, kindang omba. Wang kin, kunum ei, na enim kin, ka tep mulmbii.

¹¹ Na enim kin pe sikirip orung ombii! Pe enim pii gii ei, ambil gii nik kin, ka mołmun mił, yi mułngii. Yi erangin kin, wumb eipi enim nge epi ka wii ei, wii singii nge, kui er mołmun epi ei, waning sipnerngii mon!

¹² Wumb nii endi, eim na kin pii gii nipi kin, ambil gii ni kui er mołum wu ei, na oł yi eramb kin, eim Gos nge men tołmun ngii konu ele, tumunj dinga mił, ambil gii nipi kin, kunum kunum mulmba. Mołpu kin, nga eim Gos men tołmun ngii ele, si kindpi kin, tor punermba mon. Punarpi kin, nga Gos embe eim kin, mon polup pendmbii. Pendamb kin nga wu ei kin, Gos nge konu owundu embe ele, 'Jerusalem konj,' pulmbii ku. Polup kin, nga Jerusalem konu ei, tonu epin konu ele mani omba ei, na nge Gos kin omba. Wang kin, nga eim

kin, nam nge embe konj ei, pulmbii ku.

¹³ "Yi mił pe enim kom pim kin kaplı Gos Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb ngonum ek ei, enim piingii!" pa nim.

Leiyorisiya Konu Ele Wumb Mon Poł Kindim

¹⁴ "Nga nim Leiyorisiya konu ele nge enjel ei, mon polkun kin, men tołmun wumb kin kindnjii. Kindnjii ek ei yi mił:

"Na ei keimi nił wu, nga na Gos ek ka kun, ni tor kindił wu. Nga na kunum kunum ek keimi nił pulwu moł; nga na Gos epi kanim kanim pei eririm ei nge, na pulwu moł ku; nga na ek ei nip ngond.

¹⁵ Na enim nipe oł endi enjing ei, na piil. Pe enim pii gii ei yi mił; enim muł enanim nin, jii ninanim ei, na piil. Ba na piind ei, enim jii ninim min, muł enim ei, kaplı na piil. Ba na piind ei, enim jii ninim min, muł enim ei, kaplı na piil ku.

¹⁶ Ba nimbil erang, pe enim muł mił enim ei, enim molk kin, pe nga enim muł enanim min jii ninanim mon ku. Yi mił erang, na nam pe enim kin, jipambil nam gupu ele tumbii palim.

¹⁷ Yi mił enim yi ninmin, 'Sin ku nin epi pei salim,' niłmin; nga 'Sin ka wii mołmun,' yi ninmin; nga 'Sin epi endi sinerang kin, wii mołmun,' yi ninałmin mon. Ba enim am kis mendpił mołmun yi mił; wumb enim

kin kaimb sik ngolangan; nga enim epi sinerang wii mendpił mołmun; nga enim nge ningił tumbun mił mołulum; nga enim ngenj wii mił mołulum. Ba nga enim oł ei piinalmin mon.

¹⁸ Yi mił erang, na enim kanip nind. Enim pii gii ei yi mił ku; enim na nge ku gol ei top er singii nind. Nip kin, ku gol ei, dup nopu kuru ka er salim ei, sengin kin, enim epi pei simba nind. Nip kin, nga enim konduk kuru ka ei, na kin top erik kin, en enim konduk kindnarik wii mołmun ei, kindik pandi tok kin, en enim singambil palim ei, pi-inermba mon! Nga enim ond mong kopung ei, top er sik kin, en enim ningił ełe kindngii. Kindik kin, enim ningił ełe, ka seng kin, epi pei keningii.

¹⁹ Kapli nam wumb kombur, noman erim kin, kapli nam wumb ei ek ngop kin, nga enmin oł ei, er kun erip erip enj. Yi eramb kin, en enim kom si piik kin, en enim oł kis buł ngok, si kindik kin, noman ak tok kin, orung ongii.

²⁰ Piingii! Na enim ngii ondu ełe, angip kin, to seki seki nind. Nip kin, pe wumb nii endi, eim ei piipi kin, ngii ondu aki tang kin, na eim noman tuk ngii mił ełe, nirik op kin, eim kin kuni numbii. Namb kin, nga eim na kin kuni ouni numbuł.

²¹ Pe wumb nii endi, eim na kin pii gii dinga pim kin, na kapli nemb kin, wumb ei,

eim opu kin, na kin tonu epin konu ełe nam king peł ka ełe mułmba. Mołpu kin, ei yi mił ku, ok nam oł kis pei ei, kamb mani kindip kin, akip nam Arnan kin, eim epin konu peł ka wii ełe kun moł.

²² Pe enim kom pim kin, Gos nge Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb ngonum ek ei, kom ka se piingii!"

4

Epin Konu Ełe Gos Kin Ka Men Tolmun

¹ Oł ei poru neng kin, na or kumb mił epi endi kenj ni, epin konu ełe ondu aki topu kin, wii sim. Seng kin, nga epi endi beli mił ek tengim. Tangpi kin, nga ek nipi, na ngopu ek yi nim, "Nim ya tonu ełe wan kin, na nim epi nipe endi, ekii se tonu omba ei, andan top ngumbii.

² Pe kunum ełe mendpił, Gos Gui Ka ei, na dinga tep erim. Erpi kin, nga tonu epin konu ełe kenj ni, king peł endi sim. Seng kin, peł konu ełe, wumb endi tonu ełe mułum.

³ Mołpu kin, nga wumb eim kumb ningił ełe, kom ku am ka wii mendpił ei, tiłang ka wii erpi, ku owundu top ełmin ku ei mił sim. Sim kom ku ei, ku ka wii mendpił ei, eim kin konu orung orung palim kom ku ei, embe 'jasper kin korniliyan' niłmin. Nik kin, nga ei eim konu kumb giipim połpu kin, king peł ełe, si pok erim. Erang kin, na kenj ni, kumb giipim ei, mon kanim

kanim konj mił, tilang eipi eipi kom ku, 'emral' nilmin, yi mił tilang erim.

⁴ Nga king peł ele mił engki tał nga kapli kapli king peł ele ka wii ei, si pok enjing. Erangin kin, nga peł ele, men tołmun wumb num, engki tał nga kapli kapli peł ele mołmun. Molk kin, wumb num ei, konduk kuru kindik kin, nga king peng kon ele ku gol peng ele mundnjung.

⁵ Nga king peł ele, kumb kinang mił erim. Erpi ek tangpi kin, nga gur gali nim. Nga king peł kumb ele, dup jep angil orung nga tał ei, nopu tilang erpi kin, peł konu ka ele, mandi mołum. Mołpu kin, dup jep angil orung nga tał ei, Gos nge Gui Ka mołum.

⁶ Nga king peł kumb ele ei, ep noł kirapi mił, tilang erpi salim.

Seng kin, nga king peł salim konu ele, orung orung kumb ele, epi konj mołum epi ei, kumb ni, buł morung ni ele, ningil pei pałim.

⁷ Peng kin nga kumb se epi konj mołum epi ei, wusii simbii owundu mendpił mił, epi endi mołum. Mołpu kin, nga konj mołum epi ei, kung kou pełe mił, endi mułum. Mołpu kin, nga konj mołum epi ei, wu mił endi, kumb ningil pałim epi endi mułum. Mołpu kin nga konj mołum epi ei, kei du owundu mił, endi tonu mendpił bur nipi kin, andilim mił mułum.

⁸ Nga epi konj kapli kapli mołum epi ei, endeim

endeim ni, kong angil orung pepi, nga endeim palim. Peng kin, nga konj epi ombu ei, enim ningil ombu, pei palim ei, tukrung kin, torung kin ouni palim. Peng kin, pe epi konj ombu, en enim epin tinga ouni, kunum kunum golang nik kin, si kindnałmin mon. Pe en enim golang yi mił nilmin,

"Oł kun ka! Oł kun ka! Oł kun ka! Gos ei, eim sinim nge Owundu Gos dinga owundu mendpił mołum. Mołpu kin, ei eim kumb ok mendpił mołum. Nga ei eim pe mołum ku. Nga ei eim ekii se, orung omba ku," pa nik kin, golang yi nilmin.

⁹ Pe nga, en enim epi konj mołum epi, kapli kapli ei, en enim golang nik kin, "Gos kin peł ele mołum ei, eim tilang owundu salim," pa nik. Nik kin, "Nga eim embe ambil tonu kindik kin, nga eim kin ka piik ngok kin, eim peł ele, tonu mołpu kin, eim kunum kunum konj mołum, epi konj mołum ei," pa nilmin.

¹⁰ Pe nga, Gos nge men tołmun wu num engki tał nga kapli kapli ombu wumb ei, Gos peł ele ka wii mołpu kin, eim kin, ming gopsing pii polk kin kan mani kanik kin, eim kin prei enjing, wu ei, eim kunum kunum konj mołum wu ei kin, wumb ombu en enim, king nge peng kon mił epi ei, wu endi

nge peł ełe ka wii mołum wu ei kin, olkup to kindik kin, golang yi ninjing.

¹¹ “Nim sin nge Owundu Gos. Nim oł kun ka wii er mołun. Nim kapli wumb ka pii ngok kin, nim embe ambił tonu kindmin oł ei ni, nga nim noman dinga wii ei sinjii,” pa nik yi enmin. “Nimbił erang nim epi kanim kanim pei eririn. Nga nim nge noman ełe, epi kanim kanim ei konj molk punmun. Nga nim nge noman dinga wii ei, epi pei tonu opu mołum.”

5

Jon Mon Endi Ekii Se Tonu Omba Epi Tuk Pim Ei Kenim

¹ Na kenj ni, Gos King peł ełe, mołulum konu angil tundung orung ełe pipe mon endi kimbrik sengin sirim. Sirim mon ei, tukrung ni, torung mon pei mołum. Mołpu kin, nga mon ei, kan mił epi ei, kan tok pendnjing kan ei, angil orung nga tał pirim.

² Nga enjel dinga wii endi kenj ni, eim ek dinga ni tor kindpi kin, yi nim. “Wumb nii endi ei, eim kun ka wii mołum wu ei, kapli eim kan ei, to kilip topu kin, pipe mił mon ei, aki topu kin kindang simba?”

³ Ba wumb endi epin konu ełe ei nin, nga mani mei konu ełe nin, nga mani mei mandring ełe ei nin, pepi mił mon

ełe, aki topu seng kin, tuk ełe keningii ni, wumb endi kapli enermba mon.

⁴ Nga na kand ei wumb endi eim kapli pipe mił mon ei, aki topu kin, tuk ełe kenmba mił, wumb endi mołalmin mon. Yi mił peng kin, na ke dinga wii nind.

⁵ Pe nga, wumb kopur en enim Gos nge men tołmun wu num mołmun ombu, wu endi tuk mołpu kin, na kin ek yi nim, “Nim ke ninenjii mon! Nim kenjii ni ka wusii simbii owundu mił tep elim wu ei, Jura nge wumb tilap ei, Deipis nge kupam noł tilap owundu ełe, tonu opu kin ei eim, oł kis kamb mani kindirim ełe nge, ei eim mendpił kapli kan mił epi angil orung nga tał ei, pipe mił mon ełe, kan to pendnjing pim ei, kapli kilip topu kin aki tumba nge om,” pa nim.

⁶ Na kenj ni, kung siipsiip wał mił endi ei, eim tonu peł konu ełe, tuk mii memb ełe, to kundnjung mił engim. Angpi kin, nga epi konj mołulum epi kapli kapli nin, nga Gos nge men tołmun wumb num ombu en enim, orung orung se pok erik mołulumun. Molk kin nga kung siipsiip wał mił ei, eim girman mił epi ei nin, nga eim ningil ei, angil orung nga tał pałim ełe nge, ei Gos nge Gui Ka ei, eim angil orung nga tał ei, eim ya mani mei konu ełe orung orung pei ełe kindang kin, punjung.

⁷ Nga kung siipsiip wał mił

ei, eim pupu kin, Gos king peł
 ele mołum ei, eim nge angil
 tundung ele pipe mił mon ei
 sim.

⁸ Sipi kin, nga mon mił
 epi ei seng kin, kapli konj
 mołumun epi kapli kapli ei
 kin, nga Gos men tołmun
 wumb num ombu, engki
 tał nga kapli kapli ei, kung
 siipsiip wał mołum konu
 peł kumb ele, kan mani
 kanik kin, ming gopsing pii
 połmun. Polk kin, nga konj
 mołumun epi nin, wumb
 ombu en enim, endeim
 endeim ni, giisa mił epi endi
 ni, nga ku gol ming mił epi
 endi ei ni, ambillk mołmun.
 Molk kin, nga ming mił epi ei,
 dup kilangin kin, mur ka wii
 tołum epi ei, yi mił piki topu
 mułum epi ei, Gos nge wumb
 ombu en enim, Gos kin prei
 elmin ek ei, tuk andan topu
 ngołum.

⁹ Ngang kin, pe en enim
 golang konj endi yi mił nin-
 jing,

“Pe nim kapli mendpił, nim
 pipe mił mon ei sikin
 kin, nga kan mił pei
 to pendnjing ei, kilip
 tokun kin, nga tumb
 ei, to kołmung topun
 tokun kin, aki tunjii.
 Nimbil erang wumb
 nim to kundnjung.
 To konduk kin, nga
 nim nge miyem ele
 bein topu kin, wumb
 pei top er sikin kin,
 wumb Gos kin orung
 tu wukun ngun. Ngan
 kin, wumb pei ele,
 wumb tilap eipi eipi

ni, nga ek eipi eipi ni,
 nga wumb ngenj eipi
 eipi ni, nga mei konu
 ele orung orung eipi
 eipi mołmun wumb ei,
 Gos kin sikin orung
 sin.

¹⁰ Sikin eran kin, sinim nge
 Owundu Gos kin, kułamł mił
 kałimn wumb ei en enim,
 Gos kin kongun elmin. Erik
 kin, nga en enim king mił
 ya mani mei konu ele, orung
 orung wumb pei, king mił
 molk kin, tep erngii.”

¹¹ Pe nga, na kenj ni, enjel
 pei ek ninjing ei, ni piinj.
 Piip kin, nga enjel am pei pei
 mendpił ok kin, tonu king peł
 ele nin, epi konj mołumun
 epi ei nin, nga men tołmun
 wu num pei ei nin, enjel pei
 si pok erik kin golang nik kin,
 angk mulnjung.

¹² Molk kin, nga en enim
 golang dinga nik kin, tor
 kindik yi ninjing,

“Kung siipsiip wał ei, ok
 to kundnjung ei, eim
 kapli mendpił, ei
 eim noman dinga wii
 salim; nga epi kanim
 kanim ka wii pei salim;
 nga eim noman ka
 wii, ni dinga owundu
 ei salim ku; nga eim
 nge embe ambil tonu
 kindngii ku. Nga
 tilang owundu ni tor
 kindngii; nga eim nge
 oł ka wii erim oł ei,
 ambil tonu kindngii
 ku.”

¹³ Pe nga, na piinj ni, ei epin
 konu ele Gos erim wumb nin,
 wumb mił kanim kanim konj

mołmun ei nin, nga ya mani mei ełe wumb ei nin, nga ya mani mei mandring mołmun wumb kulii ei nin, nga ep noł mandring mołmun wumb kulii nin epi ombu nin, nga epi konj mołmun epi kanim kanim pei, en enim konu orung orung pei epi ei, ek yi ninjing.

“Gos ei eim king peł ełe, tonu mołulum; nga kung siipsiip wał yi ku mołulum. Mułangil kin, eł ełip nge embe, ambil tonu kindik kin, nga tilang owundu nin, nga noman dinga nin, nga oł kanim kanim eririm oł kun ka wii ei, ambil tonu kindik kin, kunum kunum yi minj, pepi ba!”

¹⁴ Nga epi kapli kapli konj mołulum epi ek nik kin, “Ei keimi!” pa ninjing. Nga Gos kin men tołmun wumb num ombu en enim, kan mani kanik kin, ming gopsing pii polk kin, men tunjung ei, Gos nin, kung siipsiip wał kin, men tok ngunjung.

6

Mon Mił Epi Ei Kan Mił To Pendljing Epi Ei Palim

¹ Nga na kenj ni, kung siipsiip wał mił wu ei, mon mił epi ei embilim. Ambilpi kin, epi ei, angil orung nga tał kan mił epi ei, to pendljing ei, kumb se endeim eim kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga na piinj ni, epi konj mołulum epi ei, endeim ni

ek yi nipi kin, ek ei konu gur gali mił nim, “Ya wa!” a nim.

² Nga na kenj ni, kung os kuru endi mułum. Mołpu kin, nga kung os ei, tonu mułum wumb ei, eim opu ond endi ko wupu mułum. Mołpu kin, nga eim wu king peng mondulum epi ei nge, endi ngunjung. Ngok kin, pe nga eim pupu kin, eim wumb to mani kindpi kin, nga dinga kindpi kin, nga opu erpi pulum.

³ Pe nga, kung siipsiip wał mił wu ei, pupu kin, pipe mił mon epi ei kan mił ombu tupu to pendljing ei, nga endi kilip topu kin aki tum. Topu kin, nga na piinj ni, konj mołulum epi ei, nga endi ek yi nim, “Ya wa!” a nirim.

⁴ Pe nga, kung os kundii mendpil endi tor orum. Opu kin, kung os kundii ei nge, tonu buł ełe, wumb endi multum wumb ei, opu ermba nge, noman dinga ngang kin, ya mani mei ełe orum. Opu kin, wumb nge noman emin orung seng kin, wumb en enim eipi eipi tok kundngii ni punjung. Puk kin, nga wu ei tui jik mił epi owundu endi ngang kin, sipi kongun ermba nge tu wurum.

⁵ Pe nga, kung siipsiip wał mił wu ei, eim pupu kin pipe mił mon epi ei, kan tekliki to pendljing ei, kilip tang kin, aki tum. Tang kin, na piinj ni, konj mołulum epi ei, eim ek yi nim, “Ya wa!” nirim. Neng kin, na kenj ni, kung os ping endi mułum. Mołpu kin nga kung os ping buł ełe,

tonu mułum wumb ei, eim kuni mok tołmun ming mił epi ei nge, endi eim angil ełe ambilpi mułum.

⁶ Nga na piinj ni, epi endi ek tengim mił ei, tuk ełe epi konj mołum epi kapli kapli kei mił, ok ek tengnjing. Tingangin kin, kuni owundu seng kin, kuni mandi poru nimba enim. Ei ek yi ninjing, “Nim kuni wiis mong ming kembis kunum endeim ełe, ku sen mił mok tunjii. Nga nim kuni balii mong ming kembis kunum tekliki, ku sen mił mok tunjii ku. Ba ond olip kopung ni, ond wain noł ei, to kis mundnenjii mon!”

⁷ Pe nga, kung siipsiip wał mił wu ei, eim pupu kin, pipe mił mon ełe ei, kan mił epi ei to pendnjing epi ei, kilip tang kin, kapli kapli mił aki tum. Tang kin, nga na piinj ni, epi konj mołmun epi endi nga ei, ek yi nirim, “Ya wa!” nirim.

⁸ Nga na kenj ni, kung os endi eim ngenj ełe, mon mulerim mił endi mułum. Mołpu kin nga kung os ei, buł ełe tonu mułum wu ei, eim embe ‘Wumb kulii’ pa nilmin ei pim; nga sikil ‘Dup konu kis,’ eim kin ekii se mandi om. Wang kin, nga eł elip, noman dinga ełe sikil kin, ya mani mei wumb kopur aninga ełe, to kundnguł nga aninga tekliki mił mołmun ełe nge; tui jik mił epi endi, nga kumb kuni owundu sim; nga ening owundu ni epi salim; nga ya mani mei ełe kung simbii ni, oł ombu pei erang kin, wumb to kund-

ngii.

⁹ Pe nga, kung siipsiip wał mił wu ei eim pupu kin, pipe mon kan mił endi to pendnjing angil orung ei, kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga mandring orung, na kenj ni, kulmał kałilmin konu ełe kulii wumb ei, en enim noman tuk ełe mandring mulnjung. Molk nimbił erang, en enim Gos kin pii gii dinga nik kin, Gos ek ka ni tor kindik kin, wumb ngunjung konu ełe, opu orung wumb ngenj kumbii ngok kin, to kundnjung.

¹⁰ To konduk wumb ei, wii dinga tok kin, ek yi ninjing, “O sinim nge Owundu, nim dinga wii mendpil pałim nin, oł kun ka elin wu nin, ek keimi mendpil pułwu mołun. Mokun kin, nga sin kunum kinan nimberii mułamin kin, nim sinim opu orung ya mani mei ełe mołmun wumb ei, kos piikin, mok tokun kin, sinim nge miyem bein tum ełe nge, kumep kis orung ngunjii?”

¹¹ Pe nga, en enim endeim endeim ni, konduk kuru ngang kindik kin, nga ‘En enim aninga kopur, kui er mulei,’ pa nirim. Yi neng kin, en enim to kundnjung wumb ei mił mułangin kin, nga en enim engnjing noł kin, kongun ende enjing wumb ei, to kundnjung yi mił ku, enim to kundngii. To konduk kin, ekii se enim nimberii mił kapli erang kin, kapli Gos eim enim nge miyem kumep ei, kumb se orung kindpi

ngumba.

¹² Pe nga, kung siipsiip wał mił wu ei, kin eim pupu piłe mił mon epi ei kan mił epi to pendnjing epi angil orung nga endeim ei kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga na kenj ni, konu kopu owundu mendpił ełe tang kin, eni ei ping erpi kin, ei yi mił, kon alap dup nang kin, ping enim yi mił ełim. Erang kin, nga oi ei, am kundii mendpił erpi perim ei, miyem kundii mił, topu pirim.

¹³ Nga kor kanjip ei, tonu kupu muł ełe mani opu kin, mei ełe om. Opu kin, ei yi mił, ond pik mong pol tunerang kin, ond ei konu pop owundu tang kin, mong mani ołum oł ei mił, kor kanjip mani onjung.

¹⁴ Nga kupu muł ei am punum mił, ei pipe mił ok mon połumun epi ei, simbirpi am pum. Pang kin, nga komung nin, nga mei kembis kembis pei, en enim konu eipi puk kin, en enim konu ełe pinenjing mon.

¹⁵ Pe nga, ya mani mei konu ełe wumb wu king nin, nga mei ełe wu num nin, nga opu ełmin tep er mołmun wu num nin, nga noman dinga pałim wumb nin, nga wumb ku pei sałim wumb nin, nga kongun wii ełmin wumb nin, nga wumb wii en enim kongun ełmin wumb ombu, en enim pei ku nem nin, nga ku tukpu nin, nga tonu mei tukpu ełe, en enim koi enjing.

¹⁶ Erik kin, nga en enim

wii dinga tok yi ninjing, enim tonu komung nin, nga ku owundu nin, konu ełe nin, wii tok yi ninjing. “Enim mani ok kin, tonu sin mołmun konu ełe, sin pandi tok kin, koi erangin kin, Gos eim tonu king peł ełe konu ka wii ełe mołum ei, eim nga ningil ei, sin kinermba mon mon.” pa ninjing. Nik kin, nga kung siipsiip wał mił wu ei, eim sin kin, popuł kis sinim ei, sin kin tonu onermba mon ku!

¹⁷ Nimbił erang eł elip kumep kis nin, popuł ei singil kunum ei, kunum owundu endi tonu orum. Yi mił peng, wumb nii endi, kapli eim Gos kingam teł kin, kumb ełe engmba? Ei kapli engnerngii mon!”

7

*Esrel Wumb 144,000
Wumb Pei Pei Mulnjung*

¹ Oł ei poru neng kin, nga na kenj ni, enjel kapil kapli en enim tonu mei ei, mer, wuł, ał, kapil kapli oł kumb ełe angk mulnjung. Angk molk kin, mei oł kapil kapli, ei ambilk mulnjung. Molk yi erik kin, konu pop tunermba nik enjing. Erik kin, nga mani mei ełe min, ep noł ełe min, nga ond ełe pop tunermba mon.

² Pe nga na kenj ni, enjel eipi endi, ał eni tonu ołum konu ełe, tonu pum. Pang kin, Gos eim kunum kunum mołum pulwu ei, eim nge mon mił epi ei ambił tu wurum. Tu wang kin, nga

eim wii dinga topu kin, enjel kapil kapli molmun ei nge, Gos eim noman dinga ngang kin, ep noł ni, mei ei, to kis erngii nge, nipi mundrum.

³ Mundang kin, nga enjel eipi, eim yi nirim, “Enim mei min, ep noł min, ond min, ei sikir er kis mundmun nik kin, yi enerngii mon! Ba enim wiik to mulangin kin, sin Gos nge kongun wumb kombur, to tonu kind mundamin kin, en enim mei embil ele, Gos nge mon mił epi ei pend kindmba. Kindang kin, ekii se, enim er kis mundngii.

⁴ Pe nga na piinj ni, Gos nge mon mił epi ei, wumb pei sinjing. Sik kin wumb ei 144,000 wumb pei, en enim Esrel nge wumb tilap pei, Gos mon mił epi ele sinjing.

⁵ Sik kin, nga wumb 12,000 ei Jura nge wumb tilap ei, mei embil ele, Gos nge mon mił epi ei sinjing; nga wumb kopur ei, Rupun nge tilap wumb ei 12,000 ele sinjing; nga wumb 12,000 ei, Gas nge wumb tilap ele sinjing.

⁶ Nga wumb ei, 12,000 Aser nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb ei, 12,000 Napsalii nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb ei 12,000 Manasa nge wumb tilap ele sinjing.

⁷ Nga wumb ei 12,000 Simon nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb ei 12,000 Liiwai nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb ei 12,000 Esakar nge wumb tilap ele sinjing.

⁸ Nga wumb ei 12,000 Sepulan nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb 12,000 ei Josep nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb 12,000 ei Benjamin nge wumb tilap ele sinjing. Wumb ei pei, Gos nge mon mił epi ei pei sinjing.

Nga Wumb Tilap Owundu Endi Molmun

⁹ Oł ei poru neng kin, na nga kenj ni, wumb tilap owundu endi kulou tok mulnjung wumb ei, wumb endi kapli belngii mił mon. Beltik wumb ei, ngenj mon eipi eipi mił palim nin, nga wumb tilap kanim eipi eipi pei nin, nga wumb ek eipi eipi pim wumb nin, nga mei konu eipi eipi wumb ei pei, Gos kin peł kumb ele kin, kung siipsiip wał mił wu ei molum kumb ele angk kin, mulnjung. Molk kin, konduk kuru kindnjing; nga ond ongul wumb ombu en enim, angil ele ambilk mulnjung.

¹⁰ Molangin kin, en enim wii dinga tok ek yi ninjing, “Sinim nge Gos Owundu king peł ele molulum; nga eim kung siipsiip wał mił wu ei, eim kin mandi molum. Sinim sipi orung simba nge oł ei, eł elip kin palim.”

¹¹ Pe nga, enjel pei ei, king peł ele, si pok erik kin, nga men tołmun wu num nin, nga epi kapil kapli konj molulum epi ei si pok erik engnjing. Angk kin, nga en enim pei ming gopsing pii

polk kin, king peł ełe Gos kin men tok ngok yi enjing.

¹² Erik kin, yi ninjing, “Ei keimi mendpił; nga sinim Gos kin men topun kin, ka piipin ngumun. Ngopun kin, ei eim tilang owundu ka wii ei, ni tor kindmin; nga eim noman ka wii mendpił palim; nga sinim eim kin ka piipin ngumun. Ngopun kin, eim embe ambil tonu kindmin. Kindpin kin, eim noman dinga mendpił palim; keimi eim dinga ei owundu mendpił palim. Peng kin, oł ombu ei, Gos kin kunum kunum mułmba. Ei keimi!

¹³ Pe nga, men tołmun wu num endi, na kii sipi kin, ek yi nirim, “Wumb kopur en enim konduk kuru kindik enmin wumb ei, wumb nii? Nga wumb ei, konu jili onjung?” a nirim.

¹⁴ Pe na eim kin ek orung kindip yi ninj, “Na nge owundu nim piin.” Nga eim na kin ek yi nirim, “Wumb ombu en enim, opu ond wumb kin, oł embin tui owundu erik ngunjung. Ngok kin, nga en enim oł ei kin, si kindik kin tor onjung. Ok kin, nga en enim, konduk ni epi ei, kung siipsiip wał mił wu ei nge miyem ełe sinim noman tuk ełe was eririm. Erang kin, sinim konduk mił noman tuk ełe kuru kun ka mendpił erim.

¹⁵ Yi mił erang, en enim Gos eim king peł kumb ełe angk kin, epin tinga tał, Gos nge epin men tołmun ngii mił ełe, Gos kin men tołmun. Nga Gos eim king peł ełe, tonu

en enim kin mołpu kin, eim wumb ombu kin, tep ka er kanpi mołum.

¹⁶ Nga en enim kuni nga tunermba mon; nga noł nuwa nga enermba ku. Nga en enim konu eni tumba kunum, ei mił erpi kin, nga epi endi dup mił nopu kin, yi nga enermba mon.

¹⁷ Nimbił erang kung siipsiip wał mił wu ei, eim peł ełe, tonu tuk mii memb ełe mołulum. Mołpu kin, eim kung siipsiip tep wu mołpu kin, en enim tep erpi mułmba. Mołpu kin, en enim noł nok kunum kunum konj mołulum noł ei, andan tang kin nungii. Nga Gos eim en enim ningił ka mani onum ei, kil ngopu kin, si kindimba, nga en enim nga ke ninerngii mon.”

8

Nga Kan Mił Epi Pipe Mił Mon Pendljing Ei Angił Orung Nga Tał Kilił Tum.

¹ Nga kunum ei, kung siipsiip wał mił wu ei, eim pupu kin, pipe mon epi ei, kan mił epi ei to pendnjing ei, angił orung nga tał pim epi ei, to kilił topu ei poru nirim. Neng kin, epin konu ełe, ek tingnarik mułangin kin, eni kopur o purum.

² Pe nga, na kenj ni, enjel angił orung nga tał pei en enim, tonu Gos eim kumb ełe engnjing. Angk kin, nga en enim beli tołmun epi ei nge, angił orung nga tał ngunjung ku.

³ Pe nga enjel eipi endi opu kin, eim kulmaŋ kalmin konu eŋe engim. Angpi kin nga eim dup kalk eŋmin epi, noŋ ming gol miŋ, mur ka wii epi ei, opu sim eŋe engim. Angpi kin, nga wumb kopur eim kin, mur ka wii toŋum epi pei ngunjung. Ngok eŋe nge, si ende kindpi kin, Gos nge wumb prei eŋmin eŋe, si ende kindim. Kindpi kin, nga eim Gos kin kulmaŋ kalmin konu eŋe, gol miŋ erpi kin, Gos nge king peŋ kumb eŋe engim.

⁴ Angpi kin, nga eskil epi ka dup nopu kin, muru ka toŋum epi ei nin, Gos nge wumb Gos kin prei erik enjing eŋe, taŋ ouni ei, enjel angil eŋe, dup eskil si kindpi kin, Gos nge kumb eŋe tonu purum.

⁵ Pe nga kunum eŋe, enjel ei, eim noŋ ming sipi kin, dup kulmaŋ kalmin konu eŋe, dup kopur sipi kin, piki topu olkup topu kin, mer mei eŋe mani kindim. Kindang kin, kalpi konu eŋe, gur gali nipi kin, ek tangpi kin, nga kumb kinang erpi kin, nga konu kopu tum.

Enjel Kapil Kapli Beli Miŋ Epi Pup Tunjung

⁶ Pe nga, enjel angil orung nga taŋ en enim, beli ei, nga angil orung nga taŋ ei, beli pup tungii nge, er kun er sinjing salim.

⁷ Pe kumb eŋe enjel ei, eim beli miŋ epi ei beli pup tum. Tang kin, dup seng kin, konu dindaming kin, miyem kin ombu, pei sik kin, orung orung erik. Erpi

kin, bein topu kin, mani mei eŋe kindim. Kindpi kin, nga mani mei aninga kopur ei, dup nopu kin, ond aninga kopur ni, kui engimb aninga kopur pei moŋum epi ei, pei dup nopu poru nirim; ba aninga taŋ am miŋ kopur mei konu eŋe, dup nunerim mon.

⁸ Pe nga, enjel nga endi, eim beli miŋ epi ei beli tum. Tang kin, nga na kenj ni, epi komung owundu miŋ epi ei, dup nopu topu kin, olkup topu kin, mer ep noŋ eŋe, mani kindim. Kindang kin, ep noŋ aninga kopur ei kumbiipi kin, miyem topu pum.

⁹ Pang kin, nga ya mani ep noŋ eŋe, konj muljung epi aninga kopur ei, ep noŋ tuk eŋe, kuljung. Kolk kin, nga noŋ kanu aninga kopur topu kin, kis mundum ku. Ba aninga kopur taŋ am miŋ, ep noŋ eŋe epi ei, to kis enerim mon.

¹⁰ Pe nga, enjel tekliki ei endi, eim beli miŋ epi endi beli tum. Tang kin, kor kanjip miŋ epi owundu ei, dup num ei, dup jep kaltmin miŋ yi nurum. Nopu kin, nga tonu kupu muŋ eŋe, mani opu mer noŋ aninga kopur pim konu eŋe purum. Nga noŋ pirpir aninga kopur pim konu eŋe pum ku. Ba aninga kopur taŋ am miŋ noŋ konu eŋe puneririm mon.

¹¹ Pe kor kanjip ei embe 'Kumbii kis elim' nilmin. Nga noŋ aninga kopur ei, noŋ kumbii elim. Nga wumb pei, noŋ ei nok kin kulk. Kulk

ei nimbił erang, noł ei eim kumbii kis elim. Ba aninga kopur, tał am mił, noł ełe to kis eneririm mon.

¹² Nga enjel kapił kapił endi ei, eim beli mił epi ei, beli pup tum. Tang kin, nga eni aninga kopur ni, oi aninga kopur ni, kor kanjip aninga kopur ni, epi ombu en enim nge tiłang erpi pim ei tangin kin, yi mił erang, emii aninga kopur pirim. Nga tinga aninga kopur emii pirim ku. Nga epin kunum endi, oi tiłang ermba kunum ei, yi emii pirim ku.

¹³ Pe nga na kenj ni, kei du endi, bur ni pupu kin, am ei tonu epin bur ni purum. Pupu kin, ek dinga nipi kin wii topu yi nim, "Mong owundu! Mong owundu! Mong owundu kis tonu omba!" nirim. Pe nga, oł embin tui oł ei, wumb en enim ya mani mei ełe mołmun wumb ei kin, yi mił tonu omba. Nimbił erang enjel eipi nga teliki ei, en enim nge beli mił epi ei pup tungii nge enmin.

9

Nga Angił Orung Enjel Ei Beli Mił Epi Ei Pup Tum

¹ Nga angił orung nge enjel ei, eim beli mił epi ei beli pup tum. Tang kin, nga na kenj ni, kor kanjip ei tonu kupu muł konu ełe, mani opu kin, mer mei ełe orum. Opu kin, nga kor kanjip ei, kii wał sipi kin embiłim ei, mer mani

tukpu owundu kis tukpu ełe, sip pinałim, kii wał sirim.

² Nga kor kanjip ei, mer mani, "Tukpu owundu kis, ondu ei, aki tum. Tang kin, dup eskił opu kin, tor tonu om. Opu kin dup eskił om ei, mer dup owundu ełe, dup kiłangin kin nopu ping mendpił nopu pim ei, mer mani tukpu owundu kis ełe tor orum. Opu kin, eni kin pop ei, eskił erang kin, emii erim.

³ Pe nga ka guimbi owundu pei, mer dup eskił nopu pim ełe, mei ełe tor orum. Opu kin, nga ka guimbi ei, wusimb mił epi ei, olt pim epi kis endi ei, wumb kongang kin, kumbii kis siłmin epi endi ei, eim dinga ngołum.

⁴ Nga ka guimbi owundu en enim, kui engimb ni endi, epi ombu ei to kis enerei mon niłmin. Nik kin, nga epi kanim eipi eipi pei endi, emb talk pendilmin epi ei, konj mołum ei, to kis enerei mon niłmin. Ba wumb nii endi, eim Gos nge mon mił, eim mei embił ełe pinerim kin wumb ei mendpił, kongingii, niłmin.

⁵ Kongk kin, nga ka guimbi owundu ei, wumb to kundngii ei, mon niłmin; ba oi angił orung ełe mendpił ei kin, kongmba ei, kumbii kis singii niłmin. Nga en enim ngenj kumbii siłmin ei, wu en enim ka wusimb mił ei kin, epi kongang kin, ngenj kumbii siłmin oł ei nge siłmin.

⁶ Nga oi angił orung o pang kin, wu kopur en enim, kułmun nik kin, kuruk

andinmin; ba en enim kuruk sinałmin mon. Nga en enim kułmun ni piinmin; ba kułngii ei si kindpi kin, am ba.

⁷ Nga ka guimbi owundu ei, en enim kung os mił molk kin, en enim opu erngii nge, er kun er mołmun ei, en enim peng ełe wu king peng kon mondułum epi, ku gol mił epi mundangin kin, en enim kumb ełe, wumb mił kumb ningił salilim.

⁸ Seng kin nga en enim peng enjin ei, amb peng enjin mił mołum. Mołang kin, nga en enim gupu mong ei, wusii simbii owundu ei, gupu mong mił pałilim.

⁹ Peng kin, nga en enim pepił ełe epi, kumb tepii kapa mił, pandi topu pirim. Peng kin, nga en enim kong, ełe ek tengnjing mił ei, kung os keris pei mił silmin ek tangnim mił molk kin, opu erngii nge punjung.

¹⁰ Puk kin, nga en enim nge, ei yi mił ei, ka wusimb mił, kumbii kis ngang molk kin, en enim dinga peng kin, wumb kumbii kis ngołmun ei, oi angil orung pei ngołmun.

¹¹ Ngok kin, nga en enim nge king endi mołpu kin, en enim tep elim. Erpi kin king ei, enjel ei tukpu owundu kis sip pinalim ei, mer mani ełe tep elim. Erang kin, nga eim embe 'Apandon' ei Eipru nge ek; nga eim embe 'Apoliyon' Griik nge ek; ek tał ouni pułe yi pałim, 'Wumb to kis mondułum,' niłmin.

¹² Pe mong owundu kis endi ei, poru nirim. Nga mering mong owundu kis tał, nga omba.

Angil Orung Nga Endeim Enjel Beli Mił Epi Ei Pup Tum

¹³ Nga angil orung nga endeim enjel ei, eim beli mił epi ei beli pup tum. Tang kin, nga na piinj ni, gol mił epi kułmał kałmin konu oł ełe, kapił kapli nge, girman mił epi ei, angilim konu ełe, Gos nge kumb ełe mołum konu ei, ek endi tor om.

¹⁴ Wang kin, nga ek endi tor opu kin, angil orung nga endeim enjel endi, beli mił epi ei beli pup topu kin, se mułum konu ełe yi nim, "Nim enjel kapił kapli en enim, noł owundu endi Yupreisiis ni noł ełe, kan ngii mołmun wak tangin kin, wii molk pungii," pa nim.

¹⁵ Yi mił kapli, enjel ei, enjel kapił kapli kei en enim, kan ngii mił mulnjung wak tum. Wak tang kin, en enim wumb aninga kopur, to kundngii nge enjing; ba aninga kopur tał am mił to kundnenjing mon. To kundnarik kin, nga enjel ei en enim, er kan erik kin, eni nin, kunum nin, oi nin, kung pani ei kin, kui erik kin, oł ei nge erngii nge mołmun.

¹⁶ Molk kin nga enjel kapił kapli nge, opu elmin wu 200,000,000 pei pei mendpił, en enim kung os ełe, ap tok onjung ei, na ni piinj.

¹⁷ Pe nga na nam or kumb mił endi kenj ni, kung os nin,

kung os tonu ele wumb ap tunjung wumb ei kin, ouni kenj. Kenj ni nga wumb en enim pepil ele, konduk kapa mił pirim. Pim epi ei, mon kundii ni, muk ni, terim pirim. Peng kin, nga kung os peng ele ei, wusii sim-bii owundu peng mił pirim. Peng kin, nga en enim gupu ele dup eskil kin, dup kin, kom ku dup nonum mił, en enim gupu ele tor orum.

¹⁸ Wang kin, nga ol embin tui ei, dup ni, dup eskil ni, dup mon terim dup nolum epi tekliki ei pei, wumb aninga kopur to kis er poru ninjing; ba aninga kopur tał am mił, to kis enenjing mon. Epi ombu, mer kung os gupu ele tor orum.

¹⁹ Wang kin nga kung os nge dinga ei, mer en enim gupu ele ni, en enim ei ele, dinga palim. Peng kin, en enim nge ei ele, wembii mił palim; nga peng palim ku. Peng ele nge, wumb to kis elmin ku.

²⁰ Nga wumb eipi kopur en enim, dup ni, dup eskil ni, dup nopu elim epi ei tekliki pei, en enim to kundnerim wumb ei, en enim noman ele, epi nipe endi enjing nin, gui kis men tołmun ol ei kin, noman ak tok kin, buł ngunenjing mon. Pe en enim angil ele enjing epi ei, ek kend gos ele nge, gol nin, silpa nin, aiyon nin, ku nin, ond epi ombu ei, ningil kinenjing epi nin, ek piik ninenjing epi nin, andlam endnenjing epi nin, epi kend

tołmun epi ombu ei, men tołmun ei, wakin tunenjing mon!

²¹ Tunarik kin, nga wu ombu en enim, wumb eipi to kundnjung; nga kunj men enjing nin, wu amb eipi nge ngundnjung nin, wumb eipi nge epi waning sinjing nin, wumb ombu en enim ol kis ei, noman ak tok kin, buł ngunenjing mon!

10

Enjel Endi Pipe Mił Mon Epi Endi, Angil Kin Embilim

¹ Pe nga, na kenj ni enjel endi dinga owundu palim enjel ei, tonu epin konu ele mani orum. Wang kin, eim konu kupu mił epi ei, kumtum. Tang kin, nga konu kumb giipim poltum ei mił, eim nge peng ele, tonu polpu pirim. Peng kin, eim kumb ele, eni mił topu pirim. Peng kin, nga eim simb ele, dup sengi mił, nopu pirim.

² Peng kin, nga pipe mon simbirpi kin, endi kembis ei tonu, eim angil ele, aki topu kin, sepi mułum. Mołpu kin, nga eim simb mong tunding ei, mer ep nol ele, mani kindpi sirim. Seng kin, nga simb taring ei, mer mei ele, mani kind sirim.

³ Seng kin, nga eim ek dinga tangpi kin, ke nim ei, wusii simbii owundu ke nilim ei, yi mił nirim. Neng kin, kunum ele, nga angil orung nga tał, gur gali nirim.

⁴ Nga ek nengin kin, na mon pulmbii enj; ba na nga piinj ni, ei tonu epin ek

endi, ni tor kindpi kin, yi nim, “Nga konu gur gali angil orung nga tał ninjing ek ei, noman tuk ełe koi er pendnjii; ba mon poł pendnenjii mon.”

⁵ Nga na kenj ni, enjel tonu ep noł ełe kin, nga mei ełe kin, engim wu ei, eim angil tundung ei, tonu epin konu ełe kindim.

⁶ Kindpi kin, nga eim ek keimi kun ka ni tor kindpi kin, ek keimi Gos eim piilim. Piipi kin, nga Gos eim kunum kunum konj mołulum Gos ei, eim tonu epin konu ni, nga epi kanim kanim pei tuk ełe eririm. Nga mei erpi kin, epi kanim kanim pei tuk ełe eririm. Nga ep noł erpi ełe kin, epi kanim kanim pei tuk ełe eririm. Nga enjel ei, eim ek yi nirim, “Akip kunum ei, mandi poru nimba enim, Gos nga kui enermba mon,” pa nirim.

⁷ “Ba angil orung nga tał nge enjel endi ei, eim beli mił epi pup tumba kunum ełe, Gos nge eim epi koi er pim epi ei, ni tor kindmba. Kindpi kin, nga eim nge ek ka ni tor kindilmin wumb ombu, eim ek ni ngurum ek ei, keimi tonu orum.”

⁸ Pe nga, tonu epin konu ełe, ek endi ni tor kindrim ei, na nga piinj ni, ek nipi yi nirim, “Nim pukun kin, enjel endi, eim simb mong tundung ełe, ep noł ełe kambpi kin, nga eim simb mong taring ełe, mani mei ełe kambpi mołum enjel ei, eim angil ełe, pipe kimbrii kembis endi

ambilpi kin, puru nipi mołum pipe mon ei sinjii,” pa nim.

⁹ Kapli na pup kin, enjel ei, kii sip kin, eim pipe kimbrii mon pipe endi, angil ełe salim ei, ngangli ninj. Nemb kin, nga eim ek yi nipi, na ngum, “Nim epi ei sikin nunjii,” pa nirim. “Nan kin, nim kirim ełe, ak mak erpi kin, mek sinjii mił, yi ermba,” pa nirim. Ba nim gupu ełe, mułang kin, ei singin ermba ei, piimi muł noł ei, singin enim ei mił, yi ermba,” pa nim.

¹⁰ Pe nga, na pipe kimbrii mon salim ei, eim angil ełe, sip kin, nunj. Namb kin, piimi muł noł singin enim mił, yi singin eririm. Ba ekii se, na nop dumung kindamb kin, mer nam nge kirim tukrung ełe ak mak erpi kin, mek simbii mił pirim.

¹¹ Pe nga eim ek yi nipi na ngum, “Nim nga Gos nge ek ka ei, ni tor kindkin kin, wumb pei ngokun kin, nga wumb tilap eipi eipi pei ngokun kin, nga ek eipi pim wumb, kanim kanim pei ngokun kin, nga king pei, ngunjii ku,” pa nirim.

11

Wumb Mił Epi Tał Ek Ni Tor Kindilmbil

¹ Pe nga, na su simbii epi endi ngunjung ei, epił mił epi endi ngok kin, yi ninjing, “Nim tonu angkin kin, kapli nim Gos nge men tołmun ngii wumb kin, mołmun ei mił nga kułmał kałmin konu ełe, su sinjii. Sikin kin, nga nim

men tok mołumun wumb ei, kapli kemb tunjii ku.

² Ba nim men tołmun ngii pułpun ełe, torung kung gui konu ełe ei, su sinenjii mon. Nimbil erang konu ei, torung pii gii ninalmin wumb ei nge konu palim. Peng kin nga wumb ei, en enim konu owundu ełe kun ka wii Jerusalem konu konj ełe, erik kin, kis monduk pangin kin, oi engki kapil kapli nga tał ei, kapli erngii.

³ Erik kin, nga nanim wu tał kin, dinga ngamb kin, nanim nge ek, ni tor kindngil. Kindkil kin, nga wumb tał ei, kon mił epi endi ngamb kin, alap mił tełngil. Talkil kin, na nge ek ni tor kindkil kin, pangil pangil kin, 1,260 kunum pei pei opu ba.

⁴ Ełe nge wumb tał, eł elip ek ni tor kindngil ei, ond olip tap mił, nga dup alam tał mił ei ya mani mei ełe Owundu eim kumb ełe engim.

⁵ Angang kin, nga wumb kombur ok kin, wu tał kin, er kis mundmun ni enjing kin, kapli eł elip gupu ełe, dup tor opu mołpu kin, opu orung wumb ei, top kis mundmba. Mondpu kin, keimi wumb kombur wu tał kin, er kis ermin nik enjing kin, kapli ełe nge mendpil, wumb ei kułngii.

⁶ Kapli eł elip dinga seng mołmbuł dinga ei kapli kupu muł ondu ngang kin, konu kumb tunermba kunum ei, eł elip Gos ek ka ni tor kind-injgil. Pe nga eł elip, yi ku

dinga palim ei, noł ei erangil kin, noł miyem mił tangpi omba. Pe nga eł elip dinga salim ei, yi ku ya mani mei wumb epi kanim kanim oł embin tui ei, tonu opu kin, to kis erngil. Nga eł elip noman ełe, oł ombu ermbil ni piingil kunum ei, kapli erngil.

⁷ Pe nga eł elip Gos ek ka ei, ni tor kind poru nikil, er mołang kin, kapli nga epi kung simbii owundu endi, tukpu owundu sip pinalim ełe, tonu tor wang kin, wu tał kin opu erngii. Erik kin, eł elip to mani kindpi kin, to kundmba.

⁸ To kundang kin, eł elip ngenj ei, konu owundu ełe, tuk andlam ełe pimba. Peng kin, nga eł elip nge Owundu ei, eim ond peri ełe to kundjung konu ełe, eł elip ngenj ombu mołum; ba konu owundu ei ek ekin nipin kin, yi nilmin, 'Konu embe Sorom nin Eisip,' yi mił nilmin.

⁹ Yi mił erang, ngenj eipi eipi wumb nin, nga wumb tilap eipi eipi nin, ek kanim eipi eipi wumb nin, mei konu orung orung wumb ei, pei ok pendik kin, en enim ngenj ei keningii kunum tekliki, nga kunum tongnde mendpil poru nimba. Neng kin, nga wumb ei eł elip ngenj ei kui tunenjing mon; ba kanik kin, wiik tok kindangin kin, pin-jngil.

¹⁰ Pekil kin, mei mani ełe wumb pei en enim, ka piik kin, wumb tał kułnguł ełe nge, en enim ka ka piik kin golang nik kin, nga en

enim epi ka kombur sipik kin, wumb puł ngok yi elmin. Yi elmin ei, nimbił erang ek ni tor kindiłmbił wu tał el elip, mei wumb pei ngenj kumbii owundu ngołmbuł.

11 Ba kunum tekliki nga kunum tongnde poru neng kin, kapli Gos eim nge mołum konj ei kindang opu kin, wu tał tonu enginjngił. Engangił kin, opu wumb pei ombu, wu tał tonu onjnguł ei, kanik kin, mund mong enjing.

12 Erik kin, pe nga wu tał el elip molkuł kin, piinjngił ni, ek owundu endi tonu epin tor opu kin, el elip kin yi mił nim, "Ya tonu ele wel!" Nga el elip nge opu orung wumb kanik muljung ni, el elip kupu muł endi, se mengpi kin, tonu epin konu ele, tuk sipim.

13 Si pang kin nga kunum ele mendpił, konu kopu owundu endi tum ei, konu owundu tongnde endi topu erpi kin, kis mundum; ba angil orung nga kapił kapli ei to kis enerim mon. Nga kunum ele mendpił, wumb 7,000 pei konu kopu ei erpi kin, to kundum. To kundang kin, wumb kombur eipi muljung wumb ei, en enim mund mong erik kin, Gos eim Owundu epin konu ele mołum ei, eim embe ambił tonu kindnjing.

14 Kindik kin, pe epi oł embin tui owundu tał tonu om ei, poru nirim; ba piyei! Kunum aninga kopur opu pang kin, epi oł embin

tui owundu nga endi tonu omba.

Enjel Angil Orung Nga Tał Nge Beli Mił Epi Tum

15 Pe nga angil orung nga tał nge enjel ei, beli mił epi pup tum. Tang kin, kapli ek owundu kombur tonu epin konu ele, tor opu kin, ek yi nirim, "Pe mani mei ele, tep erik erik, enjing dinga ei, akip sinim nge Owundu eim seng kin, nga eim se orung simba wu ei, Kraiskin ouni, eim king kunum kunum minj tep erpi kin, mołpu ba!"

16 Pe nga, men tołmun wu num engki tał nga kapił kapli en enim, king peł ele Gos kumb ele, mołumun wumb ei, kumb ele kan mani kanik kin, Gos kin men tok ngunjung.

17-18 Ngok kin, ek yi ninjing,

"Gos owundu mendpił! Nim dinga wii mendpił salim. Seng kin, nim pe mołun, nga kumb ok nim mołun. Sin sinim ka piipin kin, nim kin ek ka ni ngołmun. Pe ninim nge dinga Owundu ei sikin kin, piikin kindkin kin, epi kanim kanim pei, tep enjii kongun pułgun mondkun elin. Pe nga, torung pii gii ninenjing wumb ei en enim, nim Gos kin noman ele, popuł kis erang piinjing; ba Gos Nim noman popuł kis

ei, wumb ei kin tonu ołum. Opu kin, nga pe kulnjung wumb ei, en enim kos owundu piik kin, kumep sik erngii nge kunum ei, tonu ołum. Pe nga ninim nge kongun wumb ei, nim ek ni tor kindilmin wumb nin; nga nim nge oł kun elmin wumb pei nin, nga wumb nim kin mandring molk kin, nim embe ambil tonu kindilmin wumb ei nin; nga wumb num nin, nga wumb kembis nin ouni wumb ei, nim kumep ka ngunjii. Pe nga, ya mani mei ełe wumb ei, to kis enjing wumb ei, to kis enjii ku.”

¹⁹ Pe nga kaplı, ek nik poru nengin kin, kaplı Gos nge men ngii owundu ei, tonu epin konu ełe mołum ei, aki tunjung. Tok kin, pe nga, Gos eim ek dinga lo ek ei, tuk kindilmin ond kiyembi ei, eim men ngii tuk ełe sim kenjing. Kanik kin, pe nga kumb kinangin er tilang erim. Erpi kin, nga gur gali neng kin; nga konu kopu owundu tum; nga konu kumb dindaming owundu top kin mani orum.

12

Amb Endi Kin Wembii Owundu Simb Angil Palim Ei Kin

¹ Jep oł owundu tonu epin konu ełe tor orum. Opu kin, ei yi mił, amb endi mołum amb ei, konu eni ei alap

mił, ngenj ełe telim. Tałpi kin, nga eim simb mandring ełe oi pirim. Peng kin, nga tonu eim peng ełe, kor kanjip engki nga tał, tonu peng ełe, peng kon mił mundrum. Mondpu kin, amb ei, eim kangil mundrum.

² Mondpu kin, nga eim kangil buł tang kin, eim ngenj kumbii dinga sipi kin, mengmba kunum ełe mandi eririm. Erpi kin, eim ke dinga nipi kin, tor kindrim.

³ Kindang kin, nga jep oł owundu endi, epin konu peni ełe tor orum. Opu kin, jep oł ei yi mił, wembii kundii owundu simb angil palim epi endi, tor orum. Orum wembii owundu ei, peng embil ei, angil orung nga tał pirim; nga girman engki pirim. Nga peng kon mił epi king mondułum epi ei, angil orung nga tał, tonu peng ełe, endeim endeim ni mołpu poru nirim.

⁴ Nipi kin, nga wembii nge ei ełe, ei sipi kin, kor kanjip kombur, owundu pirim kor kanjip ei, topu kindang kin, mani mei ełe orum. Wang kin, kor kanjip tał kopur owundu mił, tonu epin konu ełe pirim. Peng kin, wembii ei, eim amb kangil mengmba eririm, konu amb ei, eim kumb ełe engim. Angpi kin, amb ei kangil mengpi, tor kindang kin, topu numba nge erpi mułum.

⁵ Mołpu kin, pe amb ni, kangil endi mengim ei, eim mei konu ełe orung pei ei, eim dolu dinga ambilpi kin,

wumb tep ermba. Erpi kin, pe kangi ei mam mengim; ba kangi ei sikir se mengk kin, orung sipik kin, Gos eim king pe! mo!um konu e!e kindnjing.

⁶ Kindik kin, amb ei, eim si kindpi kin, tungu pupu kin, mei wii sim wumb mulenjing konu e!e purum. Pupu kin, Gos eim amb mu!mba nipi konu endi, er kun er sim konu e!e purum. Pupu kin, konu e!e, eim kuni ngok kin, kan kun erik se mu!angin kin, kunum 1,260 opu ba.

⁷ Pe nga, tonu epin konu e!e, opu owundu tonu orum. Opu kin, enjel Maikel kin, eim nge enjel ok kin, ka wembii kundii owundu ei kin, opu enjing. Erik kin, nga ka wembii kundii owundu ei kin, eim nge enjel ombu kin, opu erik kin, to orung kindnjing;

⁸ ba enjel Maikel kin, eim nge enjel ombu kin, opu dinga erik molk kin, ka wembii kundii owundu ei kin, eim nge enjel ombu, to mani kindnjing. Yi erangin kin, ka wembii owundu kin, eim nge enjel kin, tonu epin konu e!e nga mulenjing mon.

⁹ Mularik kin, nga ka wembii kundii owundu ei, epin konu e!e to mani kindnjing. Kindik kin, ka wembii owundu ei, kumb ok mo!ulum wembii embe Seisen, ei eim mei wumb pei kin, ek kend to ngopu elim pu!wu mo!um. Mo!pu kin, nga ka wembii owundu ei kin, eim nge enjel pei ouni,

to mani mei e!e kindnjing.

¹⁰ Pe nga na nam piinj ni, ei epin konu e!e, ek endi tor opu kin, yi nirim. "Pe sinim nge Gos eim sinim se orung sinim. Sipi kin, nga eim nge dinga ei, ya peni e!e tor onum. Opu kin, pe Gos eim nge dinga king mo!pu kin, sinim andan topu ngonum. Ngopu kin, pe eim nge kindim wu Kraisi ei, eim dinga sinim andan topu ngonum ku. Ngopu kin, nibi! erang wu kis Seisen eim, sinim nge enginjin nol ei, ek nipi ngopu elim ei kos piipi elim. Erpi kin, pe ei eim, Gos eim kumb e!e, epin, tinga, kunum kunum kos piikim; ba pe, eim epin konu e!e, to tor kindangin kin, mei e!e mani orum.

¹¹ Opu kin, nga sinim nge enginjin nol, en enim nge dinga ei, kung siipsiip wal mi! wu ei eim Kraisi nge miyem e!e, dinga sinjing. Sik kin, nga ek keimi ni tor kindnjing e!e nge, en enim opu orung wu ei, to mani kindnjing. Kindik kin, nga eim en enim, Gos nge kongun ei erik puk kin, en enim mei e!e ol ei, noman to piinenjing mon; ba wiik to mu!angin kin, opu orung wumb ei, en enim to kundjung.

¹² To konduk kin, tonu epin konu e!e, wumb molk kin, no pek enmin wumb ei, en enim ka piingii. Ba ya mani mei e!e kin, ep nol kin, wumb ei, en enim ei piik kin, kun erik mu!ngii! Molk kin, ol embin tui ei, enim kin tonu

omba enim. Erpi kin, Seisen ya mani enim kin orum. Opu kin, nga eim noman kun pin'erang kin, dup mił n'op tonu orum. Nimbił'erang eim pi'inim ei, eim nge kunum pei tangpi, simba pin'alim.

¹³ Pinerang kin, pe nga, ka wembii owundu ei, eim noman to pi'inim ei, eim to mani mei ełe kindnjing pim. Peng kin, pe nga, eim amb ei kang'i endi mengim amb ei, eim bułun topu kin, se endrim.

¹⁴ Se endrim; ba Gos amb ei, eim kei du owundu kong tał mił ngang kin kapli eim bur ni pupu kin, mei wii salim wumb mulenjing konu ełe purum. Pang kin, konu ełe, eim kuni ngok kin, kan kun erik se mułangin kin, kung ngii tekliki nga tongnde om; ba ka wembii owundu ei, opu kin, tumbii ni erm'ba ei, eim kapli enermba mon.

¹⁵ Enarpi kin, nga ka wembii owundu ei, eim gupu ełe, noł owundu mił, endi'erang kin topu tor orum. Opu kin, ei'erang to pupu kin, amb ei pum konu ełe, ekii se purum. Pupu yi'erang kin, amb ei, noł to simba ni eririm.

¹⁶ Eririm; ba mei ełe erpi kin, amb ei paki turum. Tang kin, pe noł ei, ka wembii owundu gupu ełe orum ei, mei eim gupu aki topu se, olt kindpi kin poru nirim.

¹⁷ Neng kin, pe nga, ka wembii owundu ei, eim amb ei kin, noman kis peng piyang kin, dup mił n'opu tonu orum. Opu kin, pe eim pupu kin, amb ei nge kingam

noł kopur kin, opu ermbii ni piirim. Piipi kin, kingam noł ei pei en enim, Gos lo ek pei ekii siłmin. Nga Jiisas eim ek ei, ni tor kindik kin, wumb ngok kin, en enim eim kin, ekii siłmin.

¹⁸ Pe nga, ka wembii owundu ei, eim ep noł wer ełe, angpi mułum.

13

Epi Simbii Tał Tonu Onjukul

¹ Pe na nam kenj ni, epi simbii owundu endi, mer ep noł ełe, tonu opu kin, tor om. Opu kin, kung simbii ei, girman engki pim; nga peng embił angil orung nga tał pirim. Nga girman engki ełe, king nge peng kon engki ełe, tonu mułum. Mułang kin, peng ombu, embe kanim kanim mułum. Mołpu kin, embe ei pułe yi mił, Gos kin ek buł ambilk kanim kanim nik, mundnjung.

² Monduk kin, epi kung simbii owundu ei, na kenj ni, eim ngenj kui wusii simbii owundu mił, 'lepa,' niłmin ei, mombuł mombuł n'opu pim. Pim simbii owundu nge simb ełe ei, ka owundu endi 'ber,' niłmin, ka simb ei yi mił pim. Pim kung simbii owundu nge gupu ei, yi mił epi kui wusii owundu kung endi, 'laiyon,' niłmin, ka ei gupu yi mił pim. Peng kin, epi kung simbii owundu ei, ka wembii owundu ni, eim nge dinga ei, ni ngum. Ngopu kin, eim mołpu, king mił tep erim ka wembii owundu nge konu ełe, nga epi ei, 'Nim

molkun kin, tep erii,' nim; nga eim dinga owundu ei, epi simbi ei nga ngurum.

³ Ngopu kin, pe epi simbi ei, eim peng ambil endi to kundnjung; ba tunjung konu ele kis molpu kin, erii erpi pim ei, nga kulii erpi kin, ka sim. Seng kin, mei ele wumb pei ei kanik kin, puku sik kin, noman ak to piik kin, epi simbi owundu ei kin, ekii sik punjung.

⁴ Puk kin wumb pei en enim ka wembii owundu ei kin, men tok erik, ngunjung. Ngok kin, nimbi erang ka wembii owundu ei, eim dinga ei, epi kung simbi owundu ei ngurum. Ngok kin, nga en enim yi ku, epi kung simbi owundu ei kin, men tok enjing ku. Erik kin, ei yi ninjing, "Wumb endi epi kung simbi owundu ei mi endi molalim mon. Nga wumb endi epi kung simbi owundu ei kin, opu ermba endi molalim mon ku.

⁵ Pe nga, Gos kan wiik tang kin, epi kung simbi owundu ei, gupu ele ek kanim kanim dinga nipi kin, nga Gos kin ek bul ambilpi ek kis nim; ek ei kis mendpi nim. Nipi kin, nga eim dinga owundu nga sipi, pepi pang kin, oi 42 opu purum.

⁶ Pupu kin, kung simbi owundu ei, eim gupu aki topu kin, Gos kin nipi kis mondpu kin, nga Gos eim embe kin, nga Gos eim no pepi molum konu ele kin, nga tonu epin molmun wumb ei kin, yi ku nipi kis mundrum.

⁷ Mondpu kin, nga Gos eim kanpi wiik tang kin, kung simbi owundu ei, Gos nge ol kun wumb kin opu eririm. Erpi kin, Gos nge wumb kambpi mani kindang kin, top kindpi ei, eim dinga owundu sirim. Sipi kin, eim king mi tep erpi wumb tilap pei nin, nga mei orung orung wumb pei nin, nga ek kanim kanim palim wumb pei ei nin, nga ngenj kanim kanim palim wumb ei pei, king mi molpu kin, tep eririm.

⁸ Erpi kin, wumb pei ya mani mei ele molmun wumb ei, kapli epi kung simbi owundu ei kin, men tok erik ngolmun. Ngok kin, wumb ei, Gos kumna kin, mei eririm wumb ei, en enim embe ele, mer wumb konj kunum kunum molmun nge pipe mon ele pinalim. Pinerang kin, pipe mon ei, kung siipsiip wal mi, wu ei Kraisi, eim to kundnjung ei nge mon.

⁹ "Enim piingii! Pe wumb nii endi kom pim kin, kapli ek ei kom se piingii!

¹⁰ Pe wumb nii endi, kan ngungii nge pim kin, kapli wu ei kan ngungii! Ngok kin, pe nga wu endi, wu eipi endi tui jik kin to kundum kin, kapli wumb tui jik sik kin, wu ei to kundngii ku. To konduk kin, pe nga ol kanim kanim yi nge tonu om kin, kapli en enim Gos nge ol kun elmin wumb ei, enim dinga angk molk kin, nga pii gii dinga nik kin, ambil gii nik mulngii!"

11 Pe nga, na kenj ni, epi kung simbii nga endi mer mei ele, tonu tor orum. Opu kin, kung simbii ei, eim girman tał mułum ei, kung sipiip wał girman tał, mił mułum. Mołpu kin, nga ek tengim ei, ka wembii owundu ei mił, ek tengim.

12 Tangpi kin, pe epi kung simbii ei, nga ekii se tonu orum. Opu kin, ei eim epi kung simbii owundu kumb se om, epi kung simbii ei kin, dinga owundu pei sirim. Sipi kin, dinga ei kin, eim kongun dinga eririm. Erpi kin, ei epi kung simbii owundu kumb se tonu orum nge, kumb ele eririm. Erpi kin, ekii se, tonu om epi simbii owundu ei, kongun dinga kind erpi kin, mei ele nin wumb pei erang kin, kung simbii kumb se tonu om ei eim kin, men tok enjing. Erik kin, epi kung simbii ei, okrii to kis erpi kin, to kundmba eririm; ba nga konj mołum.

13 Mołpu kin, pe nga epi kung simbii ekii se tonu om epi ei, jep oł owundu kis kanim kanim erpi kin, andan tum jep oł endi, yi mił eim eririm. Erpi kin, nga wumb pei kumb ele, dup mił endi erang kin, tonu epin tor opu kin, mani mei ele orum.

14 Opu kin, nga Gos eim epi kung simbii ei, kanpi wiik tang kin, jep oł owundu kanim kanim erpi kin, epi simbii owundu kumb se tonu om ei, eim kumb ele erpi kin, andan tum. Tang kin, oł kanim kanim ele eririm ei,

eim mei wu amb pei, ek kend topu ngurum. Ngopu kin, wu amb ombu kin yi nirim, "Enim kapli, epi kung simbii kumb se ei kin, ond kin kel tok erik kin, eim embe ambil tonu kindngii! Kindik kin, epi kung simbii ei, ok tui tok kundjung; ba nga opu konj mołum.

15 Nga Gos eim kanpi wiik tang kin, kung simbii ei, eim pop kindang kin, ond mił enjing epi ei, kung simbii mił konj mołpu kin, ek tengim. Tangpi kin, pe nga yi ku ond mił kung simbii ei, eim erang kin, wumb kombur kung simbii mił epi ei kin, men tunenjing kin, kapli wumb ei to kundmba.

16 To kondpu kin, pe epi kung simbii ekii se tonu om epi ei, yi erang kin, epi mon endi, angil tunding erik min, nga endi mei embil ele erik kin, wumb pei yi enjing. Erik kin, ei embe pinerim wumb nin, nga embe pirim wumb nin, pei yi enjing. Erik kin, nga ku epi ei, pei sim wumb nin, nga epi pei sinerim wumb nin, nga wumb kongun wii elmin wumb nin, nga wumb mei embil ele kongun elmin wumb nin, ei pei, en enim mon ele, angil tunding min, nga mei embil ele, pimba nirim.

17 Nipi yi mił erang kin, wumb endi, epi kung simbii nge mon embe ele, mulerim kin, yi mił erang, kapli eim wumb ei kin, epi top enerngii mon. Nga eim epi, wumb top

to erik kin, sinerngii mon ku.

¹⁸ Sinarik kin, sinim ek ei pii kun ermin! Nga wu endi noman ka pim kin, kapli wu ei, kung simbii nge mon ei beltmba. Beltpi nimbil erang, mon ei wumb embe mił palim ei, 666 mon embe yi mił palim.

14

Wumb 144,000 En Enim, Golang Konj Endi Ninjing

¹ Pe nga na nam kenj ni, kung siipsiip wał mił wu ei, Kraiss eim Saiyon komung ełe engim. Angpi kin, nga wu amb 144,000 pei, eim kin tep to angk mulnjung. Molk kin, kung siipsiip wał mił wu ei, Kraiss eim nge embe nin, nga eim Arim nge embe ei, wumb en enim mei embil ełe, Gos eim pułum.

² Pe nga, na nam piinj ni, ei tonu epin konu ełe ek mił mu nipi kin, tor orum. Opu kin, ei noł owundu topu kin, mu nipi elim mił, yi eririm. Erpi kin, nga yi mił, konu gur gali owundu nilim mił, yi nipi tor orum ku. Opu kin, nga epi mu nipi orum ei, piinj ni, ei giisa mił epi tangin kin, mu nilim mił, yi nirim.

³ Nipi kin, wumb ombu 144,000 en enim, Gos king owundu mołum konu peł kumb ełe, golang konj endi nik kin, engnjing. Angk kin, en enim epi simbii kapil kapli konj mołulum ombu nin, nga men tołmun wu num engki tał nga kapil kapli wu kei kumb ełe angk kin, 144,000 pei, wumb ombu

en enim, golang konj endi ninjing. Ninjing wumb ei, pei Gos eim mei ełe wumb pei kin, sipi orung sirim. Sim wumb ei mendpil, golang konj endi ei piik kin, nik enjing; ba nga wumb eipi endi, golang ei piik kin, nik enerngii mon.

⁴ Pe nga wumb ombu en enim, amb ambil kin, oł kis penj mułum oł ei, endi enenjing wumb ei, en enim oł kun ka mendpil erik mulnjung. Mulnjung wumb ei, kung siipsiip wał mił wu ei, Kraiss eim bii ni piipi pułum konu ei, wumb ei en enim, ekii sik pułmun. Pułmun wumb ei, Gos eim mei ełe wumb pei kin, sipi orung sirim. Sim wumb ei, Gos kin, eim kung siipsiip wał mił wu ei Kraiss eim nge tilap kumna ei, sipi orung seng mołmun.

⁵ Mołmun wumb ei, en enim ek kend endi, gupu ełe tor onalim mon. Nimbil erang, en enim Gos king peł kumb ełe, oł kun pinalim oł ei, endi pinalim mon.

Enjel Tekliki

⁶ Pe nga nanim kenj ni, enjel nga endi epin konu ełe tonu kupu mandring ełe, bur ni purum. Pang kin, ek ka kunum kunum pepi ba ek ei, ya mani mei ełe wumb epi mulnjung ei, nipi ngumba nge sipirim. Sipipi kin, ei konu orung orung pei nge wumb nin, nga wumb tilap endeim endeim nin, nga ek kanim kanim endeim endeim nge wumb nin, nga

wumb ngenj eipi eipi pei, nipi ngumba.

⁷ Ngopu kin, eim wii dinga topu yi nirim, “Enim Gos eim ekii sik kin, nga eim embe ambil tonu kindngii! Nimbil erang, Gos eim mei ele wumb kanim kanim kos piipi kin, mok topu ermbe kunum ei, tangpi salim. Seng kin, enim Gos eim kin mong gopsing pii polk kin men tok erik ngungii. Nimbil erang Gos ei eim tonu epin konu ele nin, nga ya mani mei ele nin, nga ep noł ele nin, nga noł kulup to tang punum ei, Gos eim pei eririm.”

⁸ Pe nga, enjel endi kumb se pum enjel ei, ekii sipi, opu kin, ek yi nirim, “O Bapilon konu owundu ei, bok topu mani punum; keimi eim bok topu kis elim. Konu owundu ei erang kin, wumb tilap pei ei, amb ngunduk enmin ol ei, andan tang kin, dinga pepi pulum ei yi mil, eim wumb pei, noł wain dinga mil pulum noł wain ngang kin nunjung.

⁹ Pe nga, enjel endi nga, enjel tal punjngul konu ele ekii se opu kin, ek dinga kindpi yi nirim. “Pe wumb nii endi, eim epi kung simbii ei kin, eim ond mil enjing gos ei, endi er mundnjung epi ei kin, men tok erik kin, nga mon epi mei embil min, angil tundung ele erik kin, kapli wumb ei eim, Gos nge noł wain ei numba.

¹⁰ Numba noł wain ei, Gos eim nge popul kis ngumba. Ngopu kin, nga Gos eim noł

wain ei noł kin, si ende kindpi kin, ngunerim mon. Ba Gos eim noł wain dinga ei, popul kis mendpil mil, bein topu kin, kumep kis ngumba. Ngopu kin, wu ei noł wain ei numba wumb ei, kapli Gos nge enjel nin, kung siipsiip wal mil wu ei Krai eim kin mulngii konu kumb ele, dup nok mulngii. Molk kin, ei kom ku mul er molum ele, nok mulngii.

¹¹ Molk kin, pe dup nang kin, dup eskil ermbe ei wumb ngenj kumbii kis ngumba ei, tonu kunum kunum minj pupu kin, mulmba kunum ei, wii mulngii ei, tangpi kin, emii pepi enermba mon. Enarpi kin, nga wumb ombu epi kung simbii kin, ond mil epi enjing gos kend endi kin, men tok erik ngunjung. Ngunjung wumb ei, mon embe sik enjing wumb ei, kunum kunum dup konu ele kumbii kis singii.”

¹² Yi mil erang, ol embin tui ei nge, tonu om kin, kapli Gos nge ol kun ka elmin wumb ei, dinga angk kin, Gos nge lo ek ei ekii sik kin, nga Jiisas kin pii dinga nik kin, er mulngii!

¹³ Pe nga na piinj ni, tonu epin konu ele ek endi tor opu kin, yi nirim. “Nim mon yi pulnjii” nirim. Nipi kin, “Wumb kombur pe koltmun wumb nin, nga kulngii wumb ei, Jiisas nge kongun elmin wumb ei, en enim ka piingii! Keimi yi ka piingii!” Gos Gui Ka yi nim, “Wumb en enim kongun dinga enjing ei, si

kindik kin kor muŋgii ei, en enim kongun dinga erik kin, kor muŋgii! Nimbil erang en enim ol kun ka enjing ol ei, en enim kin epin konu ele ekii se tonu olmun." Ol kun ka enjing ol ei, Gos epin konu ele molum ei, eim ol ei, ni piimba.

Ya Mani Mei Ele Kuni Poł Tonum Kunum Si Kulou Tungii

¹⁴ Pe nga na kenj ni, konu kupu kuru ele, wumb mił, epi endi multum ei, wu mił endi multum. Multum wu ei, ku gol king peng kon ei mił, endi peng ele mondpu kin, nga tui jik endi, angil ele ambilpi mułum.

¹⁵ Mułang kin nga enjel endi, men tołmun ngii ele, si kindpi anda pupu kin, wii dinga top kin, kupu kuru ele multum wu ei kin, yi nirim. "Nim tui jik sikin kin, mei ele kuni poł topu molum ei, sikin kin, kulou tunjii. Nimbil erang ya mani mei ele kuni poł top molum ei, tengnjii kunum salim."

¹⁶ Yi mił erang, wu endi, tonu kupu kuru ele multum ni, ei eim tui jik ambilpi sipi kin, kuni poł tonum kuni ei, tami topu sirim. Sim kuni ei, mei ele pei se kulou turum.

¹⁷ Tang kin, nga na kenj ni, enjel endi, Gos men tołmun ngii tonu epin konu ele tor orum. Opu kin, ei eim yi ku tui jik endi ambilpi multum.

¹⁸ Mułang kin, nga enjel endi, kulmał kalmin konu ele, si kindpi kin tor orum. Orum enjel ei, eim dup tep ermba

nge dinga pirim. Peng kin, ei eim wii dinga topu kin, enjel endi, tui jik endi ambilpi multum enjel ei kin, yi nim. "Nim tui jik ei, sikin kin, nim na mani mei ele, ond mong wain poł topu molum ei, tami tokun kin, kulou tunjii. Tunjii kuni mong ei, poł topu poru nirim.

¹⁹ Yi mił erang, enjel ei, eim tui jik mił epi endi, mei ele kupis kapis nim. Nipi kin wain mong tengim ei sipi kin, kulou tum. Topu sipi kin, wain mong teningii elmin konu ele, olup to kindim. Kindpi kin, ei yi mił Gos nge popul kis owundu simba nge konu ele kindim.

²⁰ Kindang kin, Gos nge popul kis owundu erang kin, wain mong teningii elmin konu ele, konu owundu torung konu ele, ambil sii tum. Sii tang kin, wain mong miyem si tołmun konu ele, noł kui owundu mił, pupu kin tor orum. Opu kin, miyem ei, su 200 mił konu turii mendpil pang kin, su angil orung mił mur sirim.

15

Enjel Angil Orung Nga Tał, Ol Embin Tui Kis Ele Angil Orung Nga Tał Embilnjing

¹ Pe nga jep ol owundu mendpil endi, tonu muł ele tor wang kenj. Kenj ni, Gos nge enjel angil orung nga tał en enim, ol embin tui owundu angil orung nga tał ei, wumb to kis ermba nge sik kin, tu wunjung. Tu wangin kin, ol embin tui ei minj

mendpil, poru neng ei, Gos popul kis owundu ei, poru nimba ku.

² Pe nga na kenj ni, epi tor om ei, ep noŀ owundu kirapi miŀ, epi ele dup se ende kindik kin, enjing. Erik kin, na kenj ni, wumb opu erik kin, kung simbii owundu kin, eim ond miŀ epi enjing ei kin, nga eim embe mon pulnjung epi ei, wumb to mani kindnjing. Kindik kin, wumb ombu en enim, ep noŀ kirapi miŀ, pim konu wer ele angk mulnjung. Molk kin, Gos giisa miŀ epi ei ngang kin, wumb ei ambilk mulnjung.

³ Molk kin, Moses Gos nge kongun wu, golang niŀim golang ei kin, kung siipsiip waŀ miŀ wu ei Kraisi ei eim nge golang ninjing. Nik kin, golang ei yi miŀ ninjing.

“Owundu, Gos Dinga Owundu palim. Nim en oŀ kanim kanim ombu oŀ ei, owundu ka wii mendpil palim. Nim wumb konu orung orung moŀmun wumb ei, king owundu moŀun. Nim oŀ kanim kanim elin oŀ ei, keimi, nga kun ka mendpil palim.

⁴ Owundu wumb pei nim kin mandring molk kin, nim embe ambil tonu kindngii! Nimbil erang nim mendpil, oŀ kun ka minj elin nge pulwu moŀun. Wumb konu orung orung muŀ oŀ ele moŀmun wumb ei ok kin, enim embe ambilk men tok erik ngungii! Nimbil erang, nim oŀ kun ka minj elin oŀ ei, peni ele tor

wang kin wumb pei kanin-min.”

⁵ Pe nga ekii se, na kenj ni, Gos nge men toŀmun ngii miŀ konu ele Gos moŀulum paltng konu ka wii mendpil tuk moŀpu kin epi konu ele salim ei, aki owundu tang kin, kenj.

⁶ Pe nga Gos nge enjel angil orung nga taŀ ei, Gos nge men toŀmun ngii miŀ konu ele, en enim oŀ embin tui owundu angil orung nga taŀ ei sik kin, anda onjung. Ok kin, en enim konduk kuru ka wii tiŀang erim konduk ei, kindik kin, nga ku gol ond kinemb miŀ endi tunjung epi ei, en enim pepil ele, kan kulk pendnjing.

⁷ Pendik kin, nga epi kapil kapli konj moŀulum epi ele, endeim moŀpu kin, enjel angil orung nga taŀ mulnjung konu ele enjel ei, ku gol ming ombu, angil orung nga taŀ ngurum. Ngang kin, Gos eim kunum kunum konj moŀulum pulwu ei, eim popul kis owundu ming ombu, piki topu pirim.

⁸ Peng kin, nga Gos nge tiŀang owundu ka wii kin, eim noman dinga owii ei erang kin, Gos men toŀmun ngii miŀ konu ele, dup eskil miŀ epi ei, piki topu pirim. Yi miŀ erang kin, wumb endi, Gos men toŀmun ngii miŀ konu ele, nirik onermba miŀ pirim. Pirim, kunum ele, enjel angil orung nga taŀ, en enim oŀ embin tui owundu angil orung nga taŀ ambilk kin, poru nimba kunum ei,

kapli poru nirim.

16

*Gos Eim Nge Popul Kis Ei,
Ya Mani Mei Ete Wumb Kin
Tonu Omba*

¹ Pe nga na piinj ni, ek nipi, wii dinga topu kin, men tolmun ngii owundu ele, tor opu kin, enjel angil orung nga tal ngurum. “Enim puk kin, Gos nge popul kis ei, angil orung nga tal nge ming ei sipik kin, mani mei ele wumb molmun konu ele bein tei!” a nirim.

² Neng kin, kumb se enjel endi, eim opu kin, Gos nge popul kis ming ei, bein topu kin, mei mani ele kindim. Kindang kin, erii ni, erii dinga kis ei, wumb kung sim-bii nge mon embe pim wumb ei nin, nga wumb ond mil epi erik, men tok ngok enjing wumb ei kin, erii kis ei, wumb ei kin tonu orum.

³ Wang kin, nga enjel tal ei, eim Gos nge popul kis ming ei, bein topu kin, mani ep nol ele kindrim. Kindpi kin, nga nol ei, eim wumb kulii miyem mil, tonu orum. Wang kin, nga epi kanim kanim mer ep nol konj muljung epi ombu ei, pei kolk kin, poru ninjing.

⁴ Nik kin, nga enjel tekliki nge enjel ei, eim Gos nge popul kis ming ei, bein topu kin, mer nol ele nin, nga nol pirpir om konu ele kindrim. Kindang kin, ei nga miyem mil, topu kin, tonu orum.

⁵ Pe nga na piinj ni, enjel endi, eim nol ele tep elim enjel ni, ek yi nirim, “Gos nim wumb kos piikin, ngo lun elin ei, ol kun ka palim mil elin. Nim ol kun ka wii mend-pil er molulun; nga nim ok molulun nin; pe molun ku.”

⁶ Yi mil erang kin, wumb en enim Gos nge ol kun ka elmin wumb nin; nga Gos epi ekii se tonu omba piik nilmin wumb ei, to kundangin kin, miyem bein tok kindnjing. Kindik ei yi mil peng kin, Gos nim nol pirpir miyem tonu om miyem ei sikin kin, wumb kis ei ngan kin, nungii. Nungii ei, en enim kumep kis kun silmin!”

⁷ Pe nga, na piinj ni, tonu kulmal kalilmin konu ele, ek endi ni tor kindpi kin, yi nirim. “Owundu Gos, nim dinga owundu palim! Keimi, nim kos piikin nikin elin ei, ei am keimi kun ka elin,” pa nim.

⁸ Pe nga, enjel kapil kapli nge enjel ei, eim Gos nge popul kis ming ei, eni ele, bein topu kindrim. Kindang kin, Gos eim kanpi, wiik tang kin, eni ei, wumb dup dinga mil nurum.

⁹ Nang kin, eni dup ei, mul owundu eririm. Erpi kin, wumb ei, nopu kis mundrum. Mundang kin, wumb ei, Gos nge embe ek bul embilnjing; ba Gos nge dinga ei, kapli ol embin tui kis ei, to mani kindilang; ba en enim noman ele, to ak tunarik kin, Gos nge embe ambil tonu kindnenjing mon.

¹⁰ Pe nga enjel angil orung nge enjel ei, eim Gos nge popul kis ming ei, kung simbii nge king peł ełe, bein topu kindrim. Kindang kin, wumb kung simbii nge, ek ekii sik mandring puk mulnjung wumb ei, konu emii pirim. Peng kin, Gos nge kumep kis wumb ei sinjing. Sik kin, en enim gupu anmbil kongk mulnjung.

¹¹ Molk kin, nga en enim tonu epin konu ełe Gos kin ek ngok enjing. Erik kin, nimbil erang en enim ngenj kumbii sik kin, nga ngenj erii erpi erim konu ełe, en enim oł yi mił enjing; ba en enim oł kis enjing oł ei, buł ngok si kindnenjing mon.

¹² Si kindnarik kin, nga enjel angil orung nga endeim ei, eim Gos nge popul kis ming ei, noł owundu, 'Yupresis Noł,' niłmin noł ełe, bein topu mani kindrim. Kindang kin, nga noł ei, eim jenjip kep er poru nim. Oł yi mił erang kin, wu king kopur, ał eni tonu ołum ełe, omba nge er kun eririm.

¹³ Erpi kin, nga na kenj ni, gui kis tekliki ei, dok mił ei, mer ka wembii kis nin, kung simbii owundu nin, ek kend ni tor kindiłim wu epi ei nge gupu ełe, gui kis dok mił, tor onjung.

¹⁴ Onjung gui kis epi ombu, en enim gui kis mendpił. Nga en enim jep oł ei nge, kanim kanim ełmin. Erik kin, pe gui kis tekliki en enim, tor ok kin, king konu mei ełe orung orung pei, puk

kin, se ende kindik kin, Gos Owundu noman dinga ei, owundu peng kin, kunum owundu tonu omba kunum ełe, wang kin, owundu erngii.

¹⁵ "Piingii! Na Jiisas waning wu mił, kapli orung ombii. Op kin, wumb nii endi, eim or pinarpi kin, nga konduk kun ka kindpi kin, nga eim ngenj ełe, wii endnermba. Endnarpi kin, kapli eim wumb eipi kin singambil sinarpi kin, yi erpi endim kin, kapli eim ka piipi mulmba."

¹⁶ Pe nga, gui kis tekliki en enim, king ombu si ende kindik kin, Eipru ek endi embe, 'Armakeron,' niłmin konu ełe, kułou tunjung.

¹⁷ Kułou tok kin, nga enjel angil orung nga tał nge enjel ei, eim Gos nge popul kis ming ei, bein topu kin, konu pop ełe kindrim. Kindpi kin, nga ek endi, tonu king peł ełe mołpu kin, men tołmun ngii owundu mił konu ełe, ni tor kindpi kin, yi nirim. Nipi kin, kapli, oł ei poru nirim," pa nim.

¹⁸ Neng kin, nga konu kumb kinang erpi kin, tiłang erpi kin, ek tengim. Tangpi kin, ei konu gur gałi nipi kin, nga konu kopu owundu topu kin, mei ołup ołup eririm. Erpi kin, nga wumb er mundrum kunum ei, konu kopu endi, yi mił ok, tunałim mon. Ba kunum ełe, konu kopu owundu kis mendpił topu kin, mei pei ołup ołup eririm.

¹⁹ Erang kin, nga konu owundu Bapilon ei, tuk gurpu kin, konu tekliki mił seng kin, wumb muljung ei, to kis erpi kin, nga konu owundu mei ele orung orung pei to kis eririm. Erpi kin, Gos eim Bapilon ni, konu owundu ei piirim. Piipi kin, oł yi erang kin, noł wain mer noł nołmun ming ele multum. Multum noł wain ei, Gos nge popuł kis ei, Bapilon konu owundu ele, nok poru ninjing.

²⁰ Poru nik kin, nga konu kembis kembis ombu pei am purum. Pang kin, nga konu komung pei pupu kin, poru nimba ku.

²¹ Poru neng kin, nga konu kumb dindaming owundu ombu, embin elim ei kopii kon owundu mił, dindaming endeim endeim ni, embin yi mił eririm. Erpi kin, nga tonu kupu muł konu el, mani opu kin, wumb muljung konu ele orum. Opu kin, nga wumb en enim, Gos kin ek ngok kin, ek kis ninjing. Nimbil erang, dindaming owundu ombu, mani konu ele, wangin kin, am oł embin tui kis owundu mił, tonu opu kin, wumb pei to kis eririm.

17

Oł Kis Elim Amb Ei Kumep Kis Silim

¹ Pe nga enjel angil orung nga tał nge enjel endi, ming endi ei ambilpi sipi kin, na kin opu kin, ek ekin topu kin, yi mił nirim. Nipi kin, “Nim ya wan kin, na nim

amb wakin oł kis elim amb mił, Bapilon konu owundu ele, noł pei ele mołum amb ei, eim kumep kis owundu simba nge elim. Erpi kin, oł ei nge, na nim kin andan top kin, ngumbii end.

² Erip kin, nga ya mani mei ele, wu king kopur pei, amb mił Bapilon konu owundu ei kin, oł kis kanim kanim ombu, eim kin enjing. Erik kin, nga wumb ya mani mei ele, konu orung orung wumb pei, en enim amb ei kin, oł kis enjing ku. Erik kin, noł wain mił, nok kin, wulu mił pang kin, en enim noman ele oł kis pei yi erik muljung.

³ Molk kin, pe Gos nge Gui Ka ei, na kin dinga ngopu kin, na si mengpi kin, wumb mulenjing wii sim konu ele sipilim. Si pang kin, pe na kenj ni, amb endi, eim tonu kung simbii kundii endi, pim konu ele multum. Mołpu kin, nga kung simbii kundii ei, eim mon embe kanim kanim ei, eim ngenj ele, piki topu multum. Multum mon kanim kanim ei, Gos kin ek buł ambilpi mundrum. Mundum kung simbii ei, eim nge peng ei angil orung nga tał pirim; nga girman ei nge, engki pei pirim.

⁴⁻⁵ Peng kin, nga amb ei, eim konduk kundii mendpil nin, kundii mił king kindilim endi kindpi kin, nga ku gol mił epi ei kin, nga kom ku ka wii nin, nga biis ka wii ka wii ei, ku owundu pulum ku epi ombu ei kin, ngenj ele tałpi pendrim. Pendpi

kin, nga amb ei, eim angil ele kenj ni, nol ming endi ku gol kin, ol kis kumun ngum epi ei, Gos ningil ele, pei piki topu pirim. Pang kin, nga ol kis penj nin, ol kis wu amb ngunduk elmin ol ei, ming ele piki topu pirim. Peng kin, amb ei eim mei embil ele, mon endi pol pendim pirim. Pirim mon ei, ek ekin endi pirim. Pirim mon ei yi mil, Bapilon konu owundu ele amb ei, ol kis mam arim pendpi elim. Erpi kin, nga ol kis ei, amb ei wumb kin, mei konu ele orung orung pei, mam arim pendpi kin ol kis owundu elim.

⁶ Elim amb ei, eim Gos nge wumb to kondpu kin, nga Jiisas kin pii gii nik kin, eim ek ni tor kindik enjing wumb ei, to kundrum. To kondpu kin, nga amb ei, wumb ombu nge miyem nupu kin, wulu pang kin multum. Mulang kin, na ol ei kanip kin, puku sip kin, tungu enj muls.

⁷ Ba pe nga, enjel endi, na kin kii sipi kin yi nirim, "Nimbił erang nim noman embin tokun piin? Kapli na nim kanip kin, epi koi er palim epi ei, pule nip kin, nim ngumbii end. Erip kin, ei amb ol kis er andilim ei nge, ek pule nimbii end. Erip kin, nga kung simbii epi ei nge, peng embil ei angil orung nga tał; nga girman epi ei nge, engki pei palim epi simbii ei, eim amb ei sipirim.

⁸ Si pang kin, nga kung simbii epi ei, nim kan epi ei, eim kunum ok endi, eim

konj multum. Ba pe eim molalim. Mularip kin, ekii se, sip pinalim tukpu ele, si kindpi kin, tor opu kin, tonu omba. Opu kin, kung simbii ei, am ba. Pang kin, pe wumb kombur en enim, ya mani mei ele, muljung wumb kopur, Gos mul mei eririm kunum ei, eim wumb embe, mon mil epi kunum kunum konj molulum ei, pulerim wumb ei, en enim kung simbii mil epi ei, kanik kin, en enim noman embin to piingii. Nimbił erang ok, kung simbii mil epi ei multum; ba pe molalim. Mularpi kin, nga ekii se, tonu omba.

⁹ Wang kin, kalpi pe wumb nii endi, eim noman ka pim kin, eim kapli epi ei piipi kin, kun ermba. Erpi kin, nga peng ei angil orung nga tał ei, yi mil komung owundu angil orung nga tał pirim. Peng kin, nga amb ei, eim komung angil orung nga tał pim konu ele, tonu multum.

¹⁰ Mołpu kin, nga ei yi mil ku, peng angil orung nga tał ei, ei yi mil, king angil orung nga tał mil, andan tołum. Tang kin, king angil orung am puk kin, poru ninjing. Nik kin, nga king endi pe molum. Mołpu kin, nga king endi, tonu onerim mon; kolul enim. Erang kin, ekii se tonu omba kunum ei, eim kunum aninga kopur mołpu kin, poru nimba ku.

¹¹ Yi mil, pe nga kung simbii ei, ok multum; ba pe eim molalim mon. Mularpi kin, kung simbii ei, angil orung

nga tekliki mił king ei, angil orung nga tał nge king ende mił mulnjung; ba pe king ei, am pupu kin poru nimba.

¹² Nipi kin, nga kom girman engki ken ei, yi mił king engki mił, ba en enim king nge dinga ei sinenjing. Sinarik kin, nga ekii se, en enm kung simbii kin ouni, king nge dinga ei singii. Sik molk pangin kin, king engki ei, eni aninga kopur king, kung simbii kin ouni mulngii.

¹³ Molk kin, king engki ei noman ende sek mulnjung. Molk kin, nga en enim nge dinga nin, noman dinga ei, en enim kin pirim. Peng kin, en enim nge dinga ei, kung simbii ei ngunjung.

¹⁴ Ngok kin, king engki nin, kung simbii ei, kung siip-siip wał mił wu ei, Kraiss eim kin opu erngii. Erangin kin, kung siipsiip wał mił wu ei, Kraiss ei eim kung simbii nin, king engki ei, to mani kindmba. Nimbił erang kung siipsiip wał mił wu ei Kraiss ei, eim wumb owundu nge Owundu mołulum. Mołpu kin, nga eim mei wumb king pei ei nge king mołulum. Mołpu kin nga wumb eim kin molk kin, eim nge ek ekii sik elmin wumb ei, eim nge wumb nipi mondrum; nga wumb ei eim ek keimi ekii sik elmin wumb ei, kung siip-siip wał mił wu ei Kraiss kin, tep tok opu enjing ei, dinga kindik enjing.

¹⁵ Erik kin, nga enjel ei, eim ek yi ku nipi kin, na ngu-

rum. Ngopu kin yi nim, “Pe noł ei, nim kan noł ei, amb oł kis elim amb mił ei, eim tonu mołum noł ei, wumb mei konu ele orung orung wumb nin, nga tilap eipi eipi pei kulou tok mołmun wumb nin, nga wumb ngenj eipi eipi nin, nga ek kanim kanim pim wumb ei, kulou tok mołmun.

¹⁶ Molk kin, pe girman engki ei king engki mił epi ei, nim ken ei kin, nga kung simbii epi ei kin, se ende puk kin, amb oł kis elim amb mił, konu owundu ei kin, kis piik kin, opu orung erik ngunjung. Ngok kin, pe en enim amb mił ei, eim to kis erik kin, eim epi konduk nin, epi ei to piltan tok kin si kindngii. Si kindik kin, nga en enim amb ngenj ei nok kin, nga ngenj sik kin, dup konu ele kelngii.

¹⁷ Kalk kin, yi mił pe, Gos eim erang kin, en enim noman tuk ele mulang kin, noman ende sek kin, Gos eim noman ele piim mił oł ei mił, erik tonu kindnjing. Kindangin kin, oł endi enjing ele, kung simbii mił epi ei, en enim noman dinga ngangin kin, tep elim. Yi er mulangin kin, nga Gos nge ek nirim mił, keimi tonu orum.

¹⁸ Opu kin, nga amb ei, nim ken amb mił ei, Bapilon konu owundu mił seng kin konu ya mani mei ele, konu orung orung wumb nge king eim tep elim.

18

Bapilon Konu Owundu Kis

Mołpu Kin Poru Nim

¹ Pe nga ekii se, na kenj ni, enjel nga endi, ei tonu epin konu ełe tor opu kin mani orum. Opu kin, nga ei eim noman dinga owundu mend-pił pirim. Peng kin, eim tiłang ka wii ei, ya mani mei konu ełe pei tiłang eririm.

² Erpi kin, nga eim ek dinga nipi yi nirim, “Nga Bapilon konu owundu ei, mani pupu kin, kis mołpu kin, si kindrim. Si kindang kin, Bapilon konu ei, gui kis kin, kun ka pinalim oł ei, piki topu multum. Mołpu kin, nga gui kis penj mułum nin, nga kei kis penj mułum nin, kei kis mendpił ei, pei eim kin mołmun.

³ Mol k kin, nimbił erang konu orung orung wumb pei, Bapilon konu owundu ełe kin, oł kis kanim kanim enjing ei yi mił, en enim Bapilon konu ełe kin, noł wain dinga mił ei nunjung. Nok kin, nga ya mani mei ełe wu king ei, eim amb oł ka elim amb ei kin, oł kis elmin oł ei, ouni ni enjing ku. Erik kin, nga ya mani mei wumb kongun kanim kanim elmin wumb ei, amb eim kin kongun yi erik kin, ku pei sik kin kongun owundu erik kin, oł kis kanim kanim yi enjing.

⁴ Erik kin, nga na piinj ni, ei tonu epin konu ełe, ek eipi endi yi nirim,

“Na nge wumb, enim amb oł kis elim amb mił konu owundu ei kin, si kindik kin, tor wei! Mon pim kin, enim oł

kis elim amb ei kin, oł kis erim ei, yi ku ernгии. Nga mon pim kin, enim amb eim nge oł kis erim ełe nge, enim kumep kis singii.

⁵ Yi mił, eim oł kis elim oł ei nge, am ei tonu pupu kin, epin konu ełe mił, kapli er palim. Peng kin, nga Gos amb ei, eim oł kis kun pinerim oł eririm ei, Gos piłim.

⁶ Yi mił nga, amb ei, eim oł kis elim mił, enim yi mił ku, kumep kis orung kindik kin, ngungii. Ngok kin, nga eim oł kis kanim kanim pei, se ende kindpi, erim ei, yi mił ku, enim eim kin kumep kis ei, pei se ende kindik kin, eim kin ngungii ku. Ngok kin, pule ei yi mił, eim noł wain dinga kis sipi kin tengingii erim yi mił, enim eim kin kumep kis ming ełe, tengingii erik kin, noł wain dinga kis mił ngangin kin, numba.

⁷ Nopu kin, nga amb ei, eim embe ambıl tonu kindpi kin, nilkeng sipi kin, oł kis kanim kanim pei elim. Yi mił ku, enim eim kin ngenj kumbii kis owundu ngungii. Ngok kin, kapli eim oł kis erpi kin, nilkeng sim mił ngungii. Ngok kin, enim eim kin erangin kin, ngenj kumbii pei sipi kin, ke dinga nimba. Nipi kin, eim noman tuk ełe eim yi ni piłim. ‘Na nam kuin mołup kin, kuin peł ełe moł,’ yi ni piłim. ‘Piipi kin, nga na nam amb endi, wam kułang kin, wii mołum ei, yi mił

mulermbii. Mularip kin, e le nge, noman embin ei, na kin tonu onerang kin, na ke nin-ermbii mon,' pa yi nirim.

⁸ Nipi kin yi mił erang, oł embin tui kanim kanim pei eim kin kunum endeim tonu omba. Opu kin, oł embin tui ei, wumb pei kułangin kin, wumb pei ke dinga wii nengin kin, nga kuni owundu simba. Seng kin, ekii se dup owundu kis, Bapilon konu owundu pei nopu kin, poru nimba. Yi mił, Gos Owundu ei, eim dinga owundu kis palim ei, Bapilon konu owundu e le, kumep kis ngopu kin, kos piipi kin, mok topu ermba.”

⁹ Pe nga, ya mani mei e le wu king ombu, amb ei kin oł kis erik kin, nga king wu ombu, en enim nilkeng kanim kanim sik kin, ełmin. Erik kin, yi mił king wu ombu, amb ei, konu owundu Bapilon ei, dup nopu kin, eskil erang kin, kanik kin, ke nik kin, pepil e le kepii tok kin, yi ełmin.

¹⁰ Erik kin, nga amb ei, ngenj kumbii owundu kis seng kin, en enim mund mong erik kin, en enim konu turii e le angk kin, yi ninjing. “Sin kaimb silmin, Bapilon konu owundu ei, sin kaimb silmin. Nim konu owundu kis dinga salim. Seng kin, nim eni endeim mendpil ei, nim oł kis en e le nge, kumep kis nim kin tonu orum.”

¹¹ Pe nga, ya mani mei e le wumb, kongun owundu erik kin ku nin epi pei sik erik kin,

mołmun wumb ei, amb ei nge piik kin, ke nik kin, noman embin tang kin, piik mołmun. Nimbił erang wumb en enim nge epi ka ei nge, amb ei nga top enermba mon.

¹²⁻¹³ Enarpi kin, nga wumb nii endi, eim kapli ku gol ni, ku silpa nin, kom ku ka wii ei nin, nga kom ku mił epi endi, biis mong ku tonu pendik kin, singii epi nin, nga konduk kuru ka wii nin, nga konduk kundii mił, kanim kanim ei nin, nga konduk ka wii mendpil ei nin, nga ond kanim kanim mur ka wii tołum ond ei nin, nga epi kanim kanim pe ombu, kung elepenj girman sik ełmin ei nin, nga ond ku owundu top ełmin ond ei nin, nga kapa nin, nga ain nin, nga kom ku mon salilim ku ei nin, epi singin mur ka wii tołum epi tał, kuni e le kindilmin ei nin, nga dup kiłangin nopu kin, mur ka wii tołum epi ei nin, nga kanim kanim kopung mur tołum nin, nga mur ka wii tołum epi ei nin, noł wain nin, nga kuni kalilmin kopung nin, nga kuni plawa nin, kuni wiis nin, nga kung kou nin, nga kung siipsiip nin, nga kung os nin, kung os keris nin, epi ko wuk sipik kin, kongun wii ełmin wumb nin, epi ombu pei yi kapli top er nga sinerngii mon!

¹⁴ Nga kongun owundu erik kin, ku owundu silmin wumb ei, amb eim kin ek yi ninjing, “Nga epi ka kanim kanim nim simbii ni piikin kin, noman to piinjii epi ei,

nim sinenjii mon; am ba. Pang kin, nga epi kanim kanim pei ku tonu pendik kin, sin epi ei nin, nga epi ka wii ngenj moke en epi ei, am pupu kin, poru nirim. Nipi kin, nga wumb nim kin, epi ei ngenj ele peng kin, kinerngii mon!”

15-17 Kinarik kin, wumb ombu en enim kongun owundu erik kin, ku sik elmin wumb ei, en enim konu owundu ele, kongun erik kin, en enim ku nin epi pei sinjing. Sik kin, nga en enim konu turii angk mulnjung. Molk kin, nimbil erang wumb ei, en enim amb ei ngenj kumbii sinim ei, kanik kin, mund mong elmin. Erik kin, pe en enim ke nik kin, noman embin to piik kin, erik molk kin en enim ek yi ninjing, “Nim kaimb silmin, nim kaimb sipin kin, konu owundu ele ngolmun. Ngok kin, ok amb ei, eim alap kuru ka wii kindpi kin, nga alap kundii kanim kanim tapi kin, eim ku gol nin, kom ku ka wii nin, biis ka wii nin, epi ku owundu pulum epi ei, ngenj ele moke erpi mundrum; ba eni endeim ele, epi ombu pei er kis mondpu kin poru nirim.”

Nipi kin, pe nol kanu nin, nga nol kanu masin ambililim wu nin, nga nol kanu ele kongun elmin wumb nin, nga nol kanu ele top erik kin, konu eipi pungii onjung wumb ei nin, nga ep nol kongun erik kin, ku sik elmin wumb ei nin, en enim konu

turii mendpil angk molk.

18 Molk kenjing ni, konu dup nopu kin, eskil erang kanik kin, en enim ke dinga nik kin, yi ninjing. “Bapilon konu owundu salim! Yi mil, konu eipi endi sinaim mon!” ninjing.

19 Nengin kin, pe en enim mei kulman ei, sik kin, en enim tonu peng ele kindnjing. Kindik kin, nga en enim ke nik kin, noman embin to piik yi ninjing, “Kaimb silmin! Kaimb silmin! Bapilon konu woundu ei, dup nonum ei, sin kaimb silmin. Sik kin, konu owundu ele, am wumb pei en enim, nol kanu nin, epi ei ep nol ele wumb kom ku nin, epi kanim kanim pei sirim. Sipi kin, nga eni endeim mendpil ele, konu owundu ei, kis molpu kin, poru nirim.

20 Pe ei tonu epin konu ele wumb ka piingii! Nga Gos nge pii gii wumb nin, nga Gos nge kongun elmin wumb nin, nga Gos nge ek ka ni tor kindilmin wumb nin, ei pei en enim amb ei, nipe ol endi elim konu ei, Gos kos piipi kin, kumep kis ngum ele, ka wii piinjing.

21 Pe nga enjel noman dinga palim enjel ei, eim kom ku owundu ei, ko wupu kin, tonu sipi olkup topu kin, mer ep nol ele mani kindrim. Kindpi kin, nga eim ek yi nirim, “Ol yi elim ei, yi mil ku, Bapilon konu owundu ei, olkup dinga to kindang kin, wumb nga kinerngii mon!”

19

22 Nga golang nik nin, giisa tok elmin ei nin, mingat mił epi ei nin, beli mił epi ei ke nilim ei, nga nim amb mił konu owundu ele, wumb nga piinerngii mon! Piinarik kin, nga kongun kanim kanim elmin wumb endi, nga nim Bapilon kin, kur kan sinerngii mon! Nga kom ku owundu endi wiis ele, si pok pok erang kin, ek tangnim yi mił endi, nim amb owundu mił ei kin, ek tingang piinerngii mon ku!

23 Nga dup jep endi nopu kin, tilang erang enim ei, nim kin nga yi mił, endi kinerngii mon! Nga kangi amb simba min, ambil wu ba elmin ol ei, nga endi nim kin, nga piinerngii mon! Piinarik kin, yi mił, ok nim nge wumb kongun owundu erik kin, ku sik elmin wumb nin wu ombu, en enim noman dinga owundu ei, ya mani mei ele, konu orung orung pei peng kin, mulnjung. Molk kin, nga nim kunj men, ek kend tokun kin, ngan elmin ol ei, enim ya mani mei konu ele orung orung pei wumb kin, yi elin.”

24 Nga Bapilon konu owundu to kis mundrum. Nimbil erang, Gos nge ek ka ni tor kindilmin wumb nin, nga Gos eim nge pii gii nik kin, ol kun elmin wumb pei ei nge, miyem ya mani mei ele konu owundu ele mulang kin, kan sinjing. Sik kin, wumb nii endi, en enim ya mani mei ele, tok kundnjung wumb ei nge miyem ei, nim Bapilon kin, kan sinjing ku.

Gos Nge Wumb Bapilon Konu Owundu Dup Nopu Kis Elim Ei Ka Piinjing

1 Nga ekii se, ei na piinj ni, ei tonu epin konu ele wumb pei mił molk kin, ek tangk kin, wii dinga tok molk kin, en enim ek yi ninjing, “Gos nge embe ambil tonu kindilmin. Sinim nge Gos ei, eim sinim sipi orung sim. Nga eim nge tilang owundu palim. Nga eim dinga owundu palim ei, Gos eim nge mendpil palim.

2 Peng kin, yi mił Gos eim kos piinim ei, am kun ka nin, keimi mendpil piilim. Piipi kin, nga amb ol kis elim konu owundu ele, amb mił ei, eim mei ele wumb kin, ol kis erpi kin, to kis elim. Erang kin, Gos eim amb mił ei kin, kos piipi ngurum. Ngopu kin, nimbil erang amb ei, eim Gos nge kongun wumb ei, to kundrum. Kundang kin, Gos eim kumep kis ele, konu ei amb mił konu ei kin ngurum.

3 Ngopu kin, wumb pei en enim, nga wii dinga tok kin, yi ninjing, “Gos nge embe nga ambil tonu kindamin! Dup eskil Bapilon konu owundu ele nopu kin tonu kunum kunum purum.”

4 Pe nga men tołmun wu num wumb engki tał, nga kapil kapli ei nin, nga konj mołumun epi kapil kapli ei nin, en enim Gos king pel kumb ele, kan mani kanik kin, ming gopsing pii polk kin, Gos kin men tok ngok

kin, yi ninjing, “Ei keimi! Sinim Gos nge embe ambil tonu kindamin!”

⁵ Pe nga, Gos king pei ele, ek nipi kindang opu kin, yi nirim. “Sinim nge Gos ei, eim embe ambil tonu kindamin! Enim Gos nge kongun wumb pei nin, nga wumb num nin, nga wumb kembis nin, nga enim Gos kin mund mong erik kin, eim kin ekii sik kin, enim pei, Gos nge embe ambil tonu kindngii!”

⁶ Pe nga na kom se piinj ni, wumb pei kulou to molk kin, ek tengnjing ei, nol kulup ek tangnim mił nin, nga konu gur gali dinga nilim mił ek tengim. Tangpi kin, na piinj ni, en enim ek yi ninjing, “Gos nge embe ambil tonu kindamin! Owundu ei, sinim nge Gos, eim dinga wii mendpił peng kin, eim sinim nge king tep er mołum.”

⁷ Pe sinim noman ka sepin nin, noman ka ka piipin kin, Gos Owundu mołum ei, eim embe ambil tonu kindamin! Nimbil erang, Gos nge kingam, kung siipsiip wał mił mołpu kin, amb mił simba kunum ei, tonu orum. Opu kin, nga amb ei, pii gii ninjing wumb ei, eim wu ba nge konduk kindpi kin, er kun er mołpu kin, poru nirim.

⁸ Nipi kin Gos amb ei, eim konduk am ka wii ngang kindpi kin, er kun er mołum konduk ei, am kuru nin, konj ka wii salim ei, ol kun ka elmin. Erik kin, ol yi mił erim ei, Gos nge pii gii nilmin

wumb ei, ol kun ka ol yi mił elmin.”

⁹ Erik kin, nga enjel ek yi nipi kin, na ngurum, “Mon, yi mił pułii! Wumb nii endi en enim, Gos kingam eim kung siipsiip mił mołpu kin, amb simba nge kuni nungii nge nipi kin, wii topu kin, tu wum wumb ei, ka piik mułngii!” Nga enjel ei, na kin yi nim, “Gos nge ek ei, ek keimi mendpił palim.”

¹⁰ Pe nga na enjel simb ele, kan mani kanip men tumbii enj; ba eim ek yi nipi na ngum, “Nim yi enerii mon! Na nam, nim nge angnim nol kin, nim kongun ende wu moł. Mołpu kin, na enim kin, Jiisas nge ek keimi ei, ambil gii nik mołmun. Molk kin, pe Jiisas ek keimi ei, Gos nge Gui Ka epi ei, Jiisas nge ek ka wii ni tor kindilmin ende mił mołmun. Molk kin, nim Gos kin men tokun kin, eim embe ambil tonu kindnji!”

Wumb Endi Tonu Kung Os Kuru Ele Ap To Mułum

¹¹ Pe nga, na kenj ni, tonu epin konu ele aki topu sirim. Sipi kin, konu ele kung os kuru endi multum. Mołpu kin, pe kung os ap tołum wu ei, eim embe Pii Gii Nilim Pułwu nin, Ol Keimi Elim Pułwu mołum. Mołpu kin, eim ol kun ka erpi kin, kos piipi kin, opu ermaba ol ei, kun ka elim.

¹² Erpi kin, pe eim ningil ei, dup anambil mił, gur nirim; nga eim peng ele king peng kon ei nge, pei mondum. Mondpu kin, nga embe endi

ei tonu eim mei embil ele, mon pol pendrim; ba mon ei, wumb endi pule ei, pii kun enalmin mon! Eim mendpil mon ei, pule piilim.

¹³ Nga eim konduk olt kindrim ele, miyem topu pirim. Peng kin, nga eim embe ei yi nilmin, "Gos nge Ek Ka," pa nilmin.

¹⁴ Nga ei tonu epin konu ele, opu ond wumb en enim, eim kin ekii sinjing. Sik kin, tonu kung os kuru ele molk kin, en enim ngenj ele, konduk ka wii kuru kindik kin, punjung.

¹⁵ Puk kin, nga kumb ele nge wu ei, eim gupu ele tui jik tukum mulum tui ei, tor orum. Opu kin, eim tui ei, wumb pei to kundmba. Topu kin, nga eim ain dinga endi, ambilpi kin, wumb mei konu ele orung orung pei wumb ei, tep er mulmba. Moļu kin, eim ond wain mong ei, ambil sii topu kin, mer noļ wain sii toļmun konu ele noļ wain ei miļ, Gos dinga owundu mendpil ei, eim nge popuļ kis owundu tor kindmba.

¹⁶ Kindpi kin, eim nge alap ei kin, mula peļ ele, mon embe yi miļ pirim, "King Moļmun ele moļ ei, Kumb ele Kindilim Wu; nga Wu Owundu moļmun ele moļ ei, Kumb ele Kindilim Wu ku."

¹⁷⁻¹⁸ Pe nga, na kenj ni enjel endi eni pim konu ele, angpi multum. Moļu kin, eim wii dinga topu kin, kei sikapi miļ kei kanim kanim pei ei, tonu muļ ele bur nik kin, punjung konu kindrim. Kindpi kin, yinim, "Enim pei kulou tangin

kin, Gos enim kuni owundu ngumba weiyo! Ok kin, wu king nin, nga opu tep elmin wu nin, nga opu ond wu dinga nin, nga kung os nin, nga kung os ap toļmun wumb nin, nga wumb ngenj pei nin, nga kongun wii elmin wumb nin, nga kongun wii enalmin wumb nin, nga owundu nin, kembis ouni, ngenj ele pei enim nungii wei!" a nirim.

¹⁹ Pe nga na kenj ni, kung simbii owundu kin, mei konu ele king pei kin, en enim opu ond wumb pei kupou tok kin, ya eim kung os kuru endi ap tonu multum wu ei kin, eim opu elmin wumb ei kin, opu erngii nge mulnjung.

²⁰ Mulk, ba kung simbii owundu ei kin, ek ni tor kindilim ek kend wu endi, eim jep oļ kanim kanim kung simbii owundu kumb ele erpi ei, paki topu elim wu ei nin, wumb nii endi, eim kung simbii owundu ei, mon embe ambil tonu kindik nin, eim nge ond miļ epi ei, men tok elmin wumb ei kin, oļ kend to ngopu elim wu ei kin, kung simbii owundu ei taļ, to kan ngurum. Ngopu kin, wu taļ ei, olkup topu kin, noļ gopu dup ele, muļ owundu kis kunum kunum nopu elim konu ele kindrim.

²¹ Kindpi kin, nga wu endi, kung os kuru ap to multum wu ei, eim gupu ele tui jik tor orum tui ei, sipi kin, wumb eipi ei, pei to kundrum. Kundang kin, kei pei ok kin, wumb minj ngenj ei

pei, no poru nimin nik kin, nunjung. Nangin kin, kei en enim pinang purum.

20

Seisen Kan Ngii Kung Ngii 1,000 Mil Pei Mulum

¹ Pe na kenj ni, enjel endi epin konu ele mani orum. Opu kin, eim angil ele, kii wal endi tukpu sip pinalim nge kii endi kin, nga kan sen dinga wii embin owundu erim endi, sipi kin er tu wurum.

² Tu wang opu kin, ka wembii owundu ei ambil gii nirim. Nipi kin, wembii ei, kumb okrii moļu kin, oļum wembii ei, eim gui kis mendpiļ Seisen multum. Moļu kin enjel ei, kan sen dinga ele, to kan ngopu pindang kin, kung ngii 1,000 pei o purum.

³ Pupu kin, pe enjel ei, eim ka wembii owundu ei, olkup topu kin, mer tukpu sip pinalim tukpu olt ele, mani kindrim. Kindpi kin, ondu ngopu kin, nga lok to dinga pendrim. Pendpi yi erang kin, Seisen ei eim, wumb muļ oļ konu pek punmun ei, eim ek kend topu, ngunarpi muļang kin, kung ngii 1,000 pei o purum. O pang kin, ekii se, eim kan posik, wak tangin kin, eim kunum aninga kopur wii andpi kin, muļmba nge purum.

⁴ Pe na kenj ni, king moļumun peļ ele nge, wu kopur ei, sim konu ele wu kombur mulnjung. Mulnjung wu ombu, Gos

kongun ngang wumb kin, kos owundu piik kin, mok tok ernгии nge mulnjung. Molk kin, pe nga wumb nii endi en enim, Jiisas kin pii gii nik kin, wumb ni ngok kin, Gos nge ek ka ei, ambil gii dinga nik enjing wumb ombu, en enim min men miļ wu ombu, kenj ni mulnjung ku. Molk kin, nga opu orung wumb, Gos nge wumb ei, to kundnjung. To konduk kin, nga na kenj ni, en enim kung simbii owundu ei kin, nga eim ond miļ epi enjing ei kin, ei men tok ngunenjing. Ngunarik kin, kung simbii kis ei, eim nge embe mon ei, wumb mei embil ele nin, angil ele mon to mundnenjing. Mundnarik kin, wumb ombu en enim, konj muļngii nge noman konj ei, sik pendik kin, en enim king miļ, Jiisas kin tep to muļangin kin, kung ngii 1,000 pei ombu nge mulnjung.

⁵ Muļangin kin, nga wumb kuļii kombur, en enim konj muļngii noman ei, kunum ele sinenjing wumb ei, en enim kolk muļangin kin, kung ngii 1,000 pei omba nge mulnjung. Molk kin, ei am kumna mina kin, wumb kuļii angk kin tonu ongii nge kunum.

⁶ Wumb nii endi, eim koļu kin kumna angpi kin, tonu omba wumb ei, en enim ka piik kin, oļ kun ka er muļngii. Molk kin, nga ekii se kuļngii wumb ei, dinga peng kin, kumb se kulnjung wumb ei,

to mani kindnerngii mon! Ba nga wumb ei, Gos Kraiss tel nge, kulma! kelngii wumb mi! mulngii. Molk wumb ei, Kraiss kin king 1000 kung ngii pei, tep er mulngii.

Gos Seisen To Kis Erim

⁷ Kung ngii pei 1,000, ei poru neng kin, Seisen eim kan ngii ele, kan ngok pendnjing ei, tor kindangin kin, omba.

⁸ Omba ei, opu wumb mei konu ekin angil mong kapil kapli poru salim wumb ei, ek kend to ngumba nge omba. Opu kin, wumb tilap ei, Gos konu kin, Mekok konu tel, Seisen ei pupu kin, wumb si ende kindang kin, opu mi! erngii nge ba wumb ei, wumb ep nol wer ele, ku kulta molum ei mi!, yi kapli mulmun.

⁹ Molk kin, nga opu ond wumb en enim, mei konu orung orung pei, tonu puk kin, Gos nge wumb si pok erik kin, Gos nge mei kaimb sipi kin, eim wumb noman ngopu mei konu owundu ei, opu orung wumb pei si pok enjing; ba dup endi epin konu ele, Gos kindang mani opu kin, wumb ei pei nopu kin, er kis er poru nirim.

¹⁰ Nipi kin, nga Seisen wumb pei kend topu ngurum. Ngang kin, Gos Seisen eim olkup topu kin, mer nol gopu dup ele, mani kindrim. Kindrim konu ele, kung simbi! owundu kin, ek kend topu ni tor kindilim wu ei kin, mer dup konu ele ok mulnjungul. Mulangil kin, nga

wu kis tekliki ombu, epin tinga kunum kunum dup konu ngenj kumbii kis sik kin, kunum kunum mulngii.

Kos Mendpil Tonu Om

¹¹ Pe nga na kenj ni, king molulum pel kuru owundu endi sim konu ele, wu endi multum. Molpu kin, wu ei kumb ele, mul mei tal, wu ei kin si kind punjngul. Pungul kin, nga mulngul konu endi sineririm.

¹² Nga na kenj ni, kulnjung wumb owundu kembis tal mi! ombu, en enim king pel sim konu ele ok kin, angk mulnjung. Molk kin nga mon kombur aki turum. Topu kin, nga mon endi aki turum ku. Aki topu mon ei, konj mulngii nge mon. Pe nga kulnjung wumb en enim, ol nimbil ol erik puk ol ei, mer mon ombu kanpi kin, en enim mok turum.

¹³ Pe nga ep nol kulii wumb mulnjung wumb ei, ngopu orung kindrim. Kindpi kin, pe noman tuk gii kulii ol ei kin, nga kulii ngenj mi! mei konu salim ei yi ku, kulii si orung kindinjngil. Si kindangil kin wumb ombu en enim, ol kanim kanim erik kin, endnjing ei mi! piipi, kanpi yi erpi kin, kos piipi kin, mok topu elim.

¹⁴ Pe nga noman tuk gii kulii ol ei nin, kulii ngenj mi! nge mei ei kin, pei olkup topu kin, mer nol gopu dup ele, tuk kindrim. Kindpi kin, nol gopu dup ele, ei kulii ol nga endi, tonu omba ei,

ngenj kumbii kunum kunum singii.

¹⁵ Pe nga wumb nii endi, en enim embe mer konj muŋgii nge mon ele mulerim kin, wumb ei pei, to mani noŋ gopu dup ele, muŋ owundu erpi pim konu ele, olkup to kindrim.

21

Muŋ Mei Konj

¹ Pe nga na epin konu ele kin, ya mani mei konu ele konj sim kenj. Nimbil erang epin konu ele ok nge kin, mei konu ele oknge kin, ouni am pupu kin, poru nirim. Nipi kin, nga ep noŋ pinerim mon ku!

² Pe nga na kenj ni, oŋ kun ka elmin konu ei, Jerusalem konu konj ei, tonu epin konu ele Gos kin mani orum. Konu ei, yi miŋ amb endi ei, eim wu ba nge wam omba. Opu nipi kin, eim moke erpi kin, er kun er moŋpu kin, eim wam omba nge kan simbii ni piipi kin, multum ei miŋ, yi mani orum.

³ Wang kin, nga na kom sip piinj ni, ek owundu endi ei, Gos nge king peŋ ele nipi kin, tor orum. Piini! Pe Gos nge moŋlum konu ei, wumb kin ouni moŋmun. Molkin, nga Gos eim, en enim kin ouni muŋmba. Moŋpu kin, nga wumb en enim, eim nge wumb mendpiŋ muŋgii. Muŋangin kin, Gos eim, en enim kin ouni moŋpu kin, nga Gos ei eim, en enim nge Gos mendpiŋ muŋmba. Moŋpu kin, Gos eim, wumb ei nge ningil

ka onum ei, kil ngopu kin, si kindmba.

⁴ Kindpi kin, nga en enim nga, kulerngii mon! Kularik kin, nga en enim noman embin to piinerngii mon! Piinarik kin, nga ke nik kin, ngenj kumbii sik elmin oŋ ei, enerngii mon! Nga en enim oŋ ok nge ei, am pupu kin poru nimba.

⁵ Pe nga wu endi, eim tonu king peŋ ele multum wu ei, eim ek yi nirim. “Piini! Na epi pei konj minj end! Nga eim ek nipi kin, na ngopu yi nirim, “Ek ei nge mon pulnjii! Nimbil erang ek ei, ei keimi mendpiŋ! Kapli wumb en enim, ek ei pii gii ningii.”

⁶ Nga eim ek na kin nga nipi kin yi nirim, “Ei tonu opu kin, poru nirim. Na nam kumb ele moŋup kin, nga ekii ele moŋuŋ ku. Na epi kanim kanim ei nge puŋwu moŋuŋ. Nga epi pei poru nimba kunum owundu ei nge puŋwu moŋuŋ ku. Moŋup kin, wumb nii endi, eim noŋ nuwa ermba wumb ei, na eim noŋ konj kunum kunum moŋulum noŋ paŋim noŋ ei, wii kuŋ ngamb kin numba.

⁷ Nopu kin, nga wumb nii endi, eim opu erpi kin, ka mundmba wumb ei, eim na kin epi ka wii simba. Sipi kin, nga na eim nge Gos muŋamb kin, eim na nge kingam muŋmba.

⁸ Moŋpu, ba wumb endi, eim gaŋ kuŋpu kin, tungu erpi orung pupu kin, pii gii ninarpi kin, oŋ kis kanim kanim oŋ penj tui erpi kin,

wumb endi to kondpu kin, wu eipi nge ambim ei, waning nonmbu kin, kunju men oł ei erpi kin, gos kend kin, men topu ngopu kin, ek kend minj topu kin, oł ombu er endmba wumb ei, eim noł gopu dup ełe, muł owundu er pałim konu ełe, eim mułmba konu sałim ei, konu kułii konu ełe, nga kułii endi tonu omba.

Jerusalem Konj

⁹ Pe nga enjel angil orung nga tał mulnjung enjel ei nge, endeim endi ei, eim oł kis embin tui oł ei, ming epi angil orung nga tał piki tang kin, se multum wu ei, eim na kin opu yi nirim. “Wa! Na nim amb mił kokuł ei eim nim andan tumbii ei, kung siipsiip wał mił wu ei, Krai eim kokuł ei nge ambim mił ei, nim andan tumbii.”

¹⁰ Pe nga Gos nge Gui Ka ei, eim na dinga ngang kin na eim si mengpi kin, komung olt endi pim konu ełe, ei tonu sipirim. Sipipi kin eim na Jerusalem konu ka wii ełe, na andan tum konu ei, eim Gos kin muł konu ełe mułum mił, tor orum.

¹¹ Jerusalem konu ei, Gos nge tilang owundu ełe, piki topu pirim. Tilang er pirim ei, am kom ku kombur, ku tonu pułum kom ku ei mił, yi end pirim. Pirim kom ku, ‘jaspa’ nilmin ku ei, kirapi konj mił, tilang er pirim.

¹² Pe nga konu owundu ei, kung gui olt owundu mendpił pirim. Peng kin, nga kung gui ełe, ondu engki nga tał

pirim. Pirim konu ełe, enjel engki nga tał angk kin, tep erik mulnjung. Molk kin, nga kung gui ondu ełe, Esrel wumb tilap nge, engki nga tał embe ei, połpu kin mundrum.

¹³ Mondpu kin, kung gui ondu tekliki ei, ał eni tonu ołum konu ełe pirim. Peng kin, nga ei orung ełe, kung gui ondu tekliki pirim Peng kin, nga mer orung ełe, kung gui ondu tekliki pirim. Peng kin, nga eni mani pułum konu ełe, kung gui ondu tekliki pirim.

¹⁴ Peng kin, nga konu owundu nge kung gui ei, engki nga tał ei, kom ku dinga mandring polk engindnjing. Engindangin kin, kom ku engki nga tał ei, kung siipsiip wał mił wu ei, Krai eim nge ek se andilmin wu, engki nga tał nge embe poł pendrim.

¹⁵ Pe nga enjel ei, na kin ek nipi kin, eim dolu gol su epi endi ei, eim angil ełe pirim. Peng kin, eim su dolu ei, se andpi kin, konu owundu ei kin, nga konu ei nge kung gui kin, kung gui ondu kin, su simba nge ambilpi engrim.

¹⁶ Engrim konu owundu ei, am kun mendpił su endi sirim. Sipi kin, nga wuł ał nin, ei mer nin, nga tonu mani ei, su ende mił sirim. Sipi kin, nga enjel ei, eim konu owundu ełe dolu sipi kin, su sim ei, 1500 turii mił purum. Pang kin, konu owundu ełe wuł ał nin, ei mer nin, tonu mani pei ei, su ende 1500 turii mił, su ende

mił ku pirim.

¹⁷ Peng kin enjel ni, eim su dolu ni sipi kin, su si kenrim ni, wu endi su siłmin su ei, yi mił ende sirim. Sipi kin, nga enjel ei, kung gui su sirim ei, su ei nge minj sirim. Seng kin, kung gui ei, su simb 216 simb pei, alt pirim.

¹⁸ Peng kin, konu owundu ei nge kung gui ei, Gos eim kom ku ka wii endi, 'jaspa' niłmin, ei kin eririm. Erpi kin, nga Gos eim ku gol sipi kin, konu owundu ełe, gol kin eririm. Erang kin, konu ei gol ei am tiłang ka owundu erpi kin, kirapi mił eririm.

¹⁹ Erang kin, konu owundu nge kung gui ei, pułe ei yi mił, Gos kom ku kanim kanim ku owundu top ełmin mił, sipi kin, moke ngurum. Ngopu kin, kom ku endi ka wii ei embe 'jaspa' niłmin. Nga kom ku muk endi embe, 'sapaiya' niłmin. Nga kom ku kuru endi embe, 'ales' niłmin. Nga kom ku jambi endi embe ei, 'emeral' niłmin.

²⁰ Pe nga kom ku endi, kundii kuru tał ei, 'saroniks' niłmin. Nga kom ku kundii endi, 'karniilon' niłmin. Nga kom ku endi terim ei, 'kraisolais' niłmin. Nga kom ku endi jambi mił endi, 'beril' niłmin. Nga kom ku terim mił endi, 'topas' niłmin. Nga kom ku endi, jambi kin terim mił 'krisopas' niłmin. Nga kom ku endi muk mił endi, 'jesin' niłmin. Nga kom ku endi kundii eipi endi, 'amisis' niłmin.

²¹ Pe nga konu owundu nge ondu, engki nga tał ei, engki nga tał biis kuru ka wii, ku owundu top ełmin yi mił pirim. Peng kin, ondu endeim ei, biis kuru endeim gelsi kirał mił, epi ei nge, endeim ni owundu ka wii mił, yi er pendrim. Pendpi kin, ondu endeim endeim yi mił er pendrim. Pendpi kin, nga konu owundu ełe andłam ei, am gol niłmin, ku ei mendpił, andłam ełe eririm. Erpi kin, ei am er kindang kin, biningał er kirapi mił, erpi pirim.

²² Pe nga, na Gos nge men tołmun ngii endi, konu owundu ełe tuk seng kin, endi na kinenj. Nimbił erang Gos Owundu nge eim noman dinga wii seng kin, nga eim kung siipsiip wał mił wu ei, Kraisi ei eim kin, eł elip Gos nge men tołmun ngii owundu mił pirim.

²³ Pe nga, konu owundu ełe, oi eni tał, tiłang erkił kin tuk onguł mił pineririm mon. Nimbił erang Gos nge tiłang owundu mendpił ei minj erang kin, konu orung orung ełe tiłang ei, erpi pirim. Peng kin, nga kung siipsiip wał mił wu ei Kraisi ei eim dup alam mił multum.

²⁴ Mołpu kin, wumb konu muł oł ełe moł punmun ei, Gos eim nge tiłang owundu ełe mendpił, kanik kin, andłam endngii. Andik kin, mei konu ełe wu king moł punmun ombu, en enim nge moke si mengk ełe, tuk

sipngii.

²⁵ Nga konu owundu e kung gui ondu ngo pendnjing ei, kunum kunum aki minj top salilim ondu ei, tuk punermba mon. Pe nga, emii endi pepi kin tuk onermba mon!

²⁶ Pe nga wumb ngenj epi ka wii nin, ku ka wii nin, epi ombu wumb kon mul o l e mo l mun wumb ei, pei si mengk kin, e l e tuk sipngii.

²⁷ Ba o l kis penj mo l um epi ei nin, o l kis kanim kanim ei nin, nga wumb ek kend tok nilmin ombu nin, Gos eim konu mo l um konu e l e, tuk punerngii mon! Ba wumb nii endi, eim embe mer kung siipsiip wa l mi l wu ei, Krai s ei nge mon e l e konj kunum kunum mo l um mon e l e, pu l um wumb ei minj mendpi l, tuk e l e pungii.

22

Jerusalem Konu Konj Ei Nge Ek Kopur

¹ Pe nga enjel ei, eim na no l ei, wumb no konj kunum kunum mo l um no l ei, andan turum. Topu kin, no l ei, kirapi mi l ti l ang eririm. Eririm no l ei, eim Gos kin kung siipsiip wa l mi l wu ei Krai s ei kin, mulku l king pe l konu e l e, tor orum.

² Opu kin, no l ei, konu owundu e l e ka wii andam beris kin e l e, tuk mii memb e l e, kun opu purum. Pupu kin, nga no l wer e l e, orung orung ombu, ond wumb nok konj mo l um ondu ombu, angilim. Engrim ond ei, kung ngii endeim e l e, mong topu

kin, engki nga ta l kanim kanim eipi eipi to l um. To l um ond ei, oi endeim e l e, ond mong ku to l um. Topu kin nga, ond ongu l wumb konu e l e orung orung pei, pe pu l um wumb ei, er ka elmin.

³ Pe nga, Gos eim epi pei, eim noman enalim ni pi l im epi ei, Gos kin mandi mulermba mon! Ba Gos kin kung siipsiip wa l mi l wu ei, Krai s ei eim mulngu l konu ei mendpi l, king pe l konu owundu e l e tuk simba. Sipi kin, nga Gos nge kongun wumb ei, Gos kin men tok ngungii.

⁴ Ngok kin, wumb Gos eim kumb ningi l kinangin kin, nga eim embe ei, en enim mei embi l e l e pu l mba.

⁵ Pe nga emii endi, konu e l e nga pinermba mon! Pe nga jep ti l ang min, eni ti l ang ei nge, kongun nga sinermba mon! Nimbil erang Owundu Gos eim, en enim nge ti l ang mu l mba. Mu l ang kin, wumb en enim king mi l kunum kunum tep er molk pungii.

Jiisas Eim Sikir Orung Omba

⁶ Nga enjel ei, na kin ek yi nirim. Nirim ek ei ek keimi mendpi l, nga am ek dinga wii, pii gii ningii nge ek palilim. Peng kin kumb ok Owundu Gos eim nge ek ni tor kindi l min wumb kin, eim nge Gui Ka kindrim nge Gos ei, eim enjel endi kindang opu kin, eim nge kongun wumb ombu, mering ekii se tonu omba mandi erang kin

epi ei, andan tumba nge kin-drim.

⁷ Pe nga Jiisas yi nirim, “Piyei! Na sikrip orung ombii end. Wumb nii endi, eim Gos nge oł ekii se ermba nge ek ei, mon ele piik kin, ekii singii wumb ei, ka piingii!”

⁸ Ei na Jon niim wu ei mendpił, mołup kin, epi ei kanip kin, nga piip enj wu moł. Mołup kin, na epi pei ei, kan poru nip kin, pe nga enjel ei, na epi kanim kanim andan topu eririm wu ei, eim simb ele, mong gopsing pii poł muls. Mołup, na eim kin, men top kin, eim embe ambil tonu kindip kin, ngumbii end.

⁹ End, ba eim na kin ek nirim, “Mon! Nim yi mił enenjii! Na nim kin kongun ende wu moł nga nim angnim noł nin, Gos nge ek ni tor kindiłmin wumb ok nge ei kin, wumb ende moł. Mołup kin, nga wumb nii endi, ek mon ya mon ele mołum ei nga, ekii sik elmin wumb ei nge, wumb ende moł. Mołup kin, nim pukun kin, Gos embe ambil tonu kindkin kin, men to ngokun kin, eim kin mendpił yi enjii.”

¹⁰ Nga enjel ei, eim na kin ek piipi kin, yi nirim, “Mon ele ek mon oł ei, ekii se tonu omba nge ek mołum mon ei, nim pandi to gii ninenjii! Ninenjii oł ei mendpił nga mandi tonu omba enim.

¹¹ Yi mił erang, wumb oł kis kanim kanim elmin wumb ei, wiik tangin kin, oł kis minj erik mułangin kin,

nga wumb oł penj tui ni piik elmin wumb ei, wiik tangin kin, oł penj tui nga min ele piik erngii. Nga wumb Gos nge oł kun ka erik wumb ei, wii tan kin, Gos nge oł kun ka erik mułangin kin, nga Gos kin kun ka mołmun wumb ei, wii tangin kin, Gos kin kun ka ku mułngii!”

¹² Jiisas ek yi nirim, “Piyei! Na pe mandi ombii end. Na wumb nge kumep eipi eipi tu wup kin, wumb kongun kanim kanim enjing mił kumep ei, wumb endeim endeim ni mok top ngumbii.

¹³ Na minj moł, kumb ele kindip kin, nga mołup kin, ekii kindip el wu moł. Moł ei, na epi kanim kanim nge pułwu moł. Moł ei, na epi kanim kanim erip porun tunj pułwu moł.”

¹⁴ Yi mił wumb nii endi, eim alap olt endi, was erpi kin, konj mił mułmba wumb ei, eim ka piipi kin, mułmba. Mułang kin, wumb ei kapłi, ond noman konj kunum kunum mołum ond ei nge, mong nungii. Nok kin, kung siipsiip wał mił kangil miyem ei je kil ngum wumb ei, en enim konu owundu ka wii nge ondu ei, kapłi tuk ele pungii.

¹⁵ Nga konu owundu ka wii ei, torung wumb ka owu mił mołmun wumb ombu nin, wumb kunju men tołmun wumb nin, nga wu amb wan-ing nołmun wumb ei nin, nga wumb, wumb eipi to konduk elmin wumb ei nin, nga gos kend embe ambil tonu

kindik elmin wumb ei nin, nga wumb pei ek kend tui andlam ei noman pend kin, ekii sik elmin wumb ei nin, wumb ombu en enim, Gos nge konu ka wii owundu ele torung mulngii!

¹⁶ “Na Jiisas, na nge enjel enim kin kindamb opu kin, eim ele enim men tolmun wumb ombu kin, ek ei nipi tor kindrim. Kindpi kin, na wu Deipis nge pulwu moł; nga na eim kupam noł moł ku. Nga na konu kupiiring kor kanjip tilang ka wii elim kanjip ei mił, na moł ku.”

¹⁷ Gos nge Gui Ka kin, kung siipsiip wał mił wu ei nge ambim mił ei, pii gii nilmin wumb ei kin, ek yi ninjngił, “Oiyo!” Nga wumb nii endi, ek ei piimba wumb ei kindang opu kin ek yi nimba, “Nim Oiyo!” Nga wumb nii endi, noł nuwa ermba wumb ei, eim omba ku. Nga wumb nii endi, eim noł no konj kunum kunum mołumun noł ei, numbii ni piim kin, noł ei numba ku. Nopu kin, epi ei, Gos nge epi ka wii ei, wii ngurum.

¹⁸ Yi mił, wumb nii endi, eim Gos nge mon ek ninim

oł ei, ekii se tonu omba ek ei, piimba wumb ei, na ek dinga nip ngond. Ngopu kin, pe wumb nii endi, eim Gos mon ele, ek pinalim mił nipi kin, nga tuk kindmba wumb ei, Gos nga eim kin, oł embin tui mer mon ele, ek ninim mił ei, Gos erpi kin, wu ei kin tonu kindmba.

¹⁹ Nga wumb nii endi, Gos ke mering ekii se tonu omba ek ninim mon ei, to si kindpi kin ermba wumb ei, nga Gos eim kin yi ku ermba. Erpi kin, nga wumb ei, eim ond no konj kunum kunum mołumun ond ei, angilim ei, nunarpi kin, nga konu owundu ka wii konu ei mon ele, ninim konu ei, wumb ei eim tuk ele punermba mon ku.

²⁰ Nga Jiisas eim ek oł ekii se tonu omba ek ei, ni tor kindrim ei, nga ek yi nirim, “Keimi! Na ombii kunum pe mandi enim!” Ei keimi! Ei kapli, yi minj pengli! Owundu Jiisas nim wa!

²¹ Pe Jiisas Owundu ei, eim noman ka ei, sinim oł kun ka elmin wumb pei kin ouni mulmba. Ei keimi!